Степан Лепех

Історико-публіцистичний літопис села

Бабичі

від найдавніших часів
до початку 2019 року

Степан Лепех

Історико-публіцистичнний літопис села

БАБИЧІ

від найдавніших часів до початку 2019 року

Задум видати цю книгу виник з десять років тому, ще коли розпочинав свою працю над дослідженням історії родинного села Гряда, сусіднього з Бабичами. Працюючи в архівах, натрапляв і на документи, що стосувалися давніх подій на холоївських землях. Зрештою, інакше і бути не могло, бо ці терени пов'язані між собою кровно: три з дванадцяти первопоселенців Мирівки (нині - Гряда) мали холоївські коріння, згодом по обидві сторони розпочалися і досі тривають інтенсивні шлюбні, родинні процеси, спільними для мирівчан і бабичан були і донині є об'єкти інфраструктури (фільварок, лісництво, цегельня, залізнична станція Воля холоївська та ін.), з часів заснування - школа, згодом - церква, Будинок просвіти (клуб), магазини, кафе... Навіть грядівський Храм побудований на території сусідів і до нього ходять миряни з обох поселень, а віднедавна мешканців Гряди ховають на новому Бабичівському цвинтарі...

Зрештою, з дитинства не пам'ятаю дня (і не могло такого бути), щоби моя (як і всіх односельчан) нога не ступала на бабичівську землю, бо вже, тільки вийшовши на протилежну сторону сільської дороги-гранички, я опиняюсь на території не тільки сусіднього поселення, але й району, хоча ніхто навіть на рівні підсвідомості на цю умовність не звертає уваги.

З огляду на це, якщо село Гряда є для мене родинним, то Бабичі - таким же рідним і близьким моєму серцю.

А тому з любов'ю подаю на твій розсуд, читачу, написану з величезним бажанням і синівською теплотою історикопубліцистичну оповідь про це оповите легендами, героїчною визвольною боротьбою за волю, зранене тривожними подіями, прославлене духовно багатими, патріотичними, працелюбними людьми, в поезіях та піснях, з впевненим поглядом у своє майбутнє село.

Хибною є думка деяких пересічних читачів, що історія конкретного села має місцевий інтерес та значення, і для мешканців інших населених пунктів не є цікавою. Переконливо стверджую, що це далеко не так. Якщо розповідь історикопубліцистична, з елементами "живих" картинок, роздумів - то кожен в тих чи інших висвітлювальних тогочасних подіях за бажання знайде своїх предків, своє село, в якому відбувалися аналогічні процеси, які, зрештою, є характерними для всього краю. Просто треба навчитися читати це і бачити. Саме до такого ознайомлення з викладеним та його осмислення і закликаю тих, хто візьме в руки цю книгу.

Степан Лепех

Замість прологу

Односельцям

На рідну землю стану лиш ногою
Враз серце в грудях спогадом щемить.
Тут все мені знайоме аж до болю,
І ліс сосновий, як колись, шумить.

Колись під лісом тут росли каштани,
В Зелені Свята цвіт їх розцвітав.
До вас спішу, мої ви Бабичани,
Бо край села тут корінь мій зоставсь.

Далеко там живу життям я вашим,
Тривоги ваші там мене болять.
І радість п'ю, мов з однієї чаші,
Як воду ми колись пили з горнят.

А скільки вас лягло уже в могилу...
Прийду на цвинтар застигає кров:
Мій милий Боже, все тобі під силу
Чого ж ти, Боже, смерть не поборов.

А ось в гнізді вже вивелись лелеки,
Довкола діти бігають малі –
І на душі стає у мене легко:
Життя вирує у моїм селі.

Хай виллється осінніми дощами
Мій біль, що в глибині душі притих.
Тужу без Вас безсонними ночами,
Бо ми плоди від коренів одних.

Стефанія Шумило (з роду - Федина)

Пісня про Бабичі

Слова Стефаніі Шумило (з роду - Федина)
Музика Євгена Коніва

За селом річка змійкою в'ється,
Обмиває квітучу долину,
Тут село, котре Бабичі зветься
То маленька моя батьківщина.

Приспів:

Моє рідне село, рідний батьківський край,
Неповторна краса між лісами, мов рай!
Де б в житті не був ти, повертайся сюди.
В серці рідне село збережи назавжди.

Тут полів чорноземих простори,
Де на сонці зерно колоситься,
Де на вітрі, як хвилі на морі,
Коливається стигла пшениця.

Приспів.

І легенди наш край оповили
Про незламних моїх односельців,
Які рідне село боронили
Від навали орди чужоземців.

Приспів.

Ми народ, який любить свободу,
Українське у нас серце б'ється.
Ми нескорені з роду до роду
У селі, котре Бабичі зветься.

Приспів.

1. За се - лом річ-ка змій-ко - ю в'єть - ся,

об-ми - ва - є квіт - ту - чу до - ли - ну.

тут се-ло, кот - ре Ба - би - чі зветь - ся
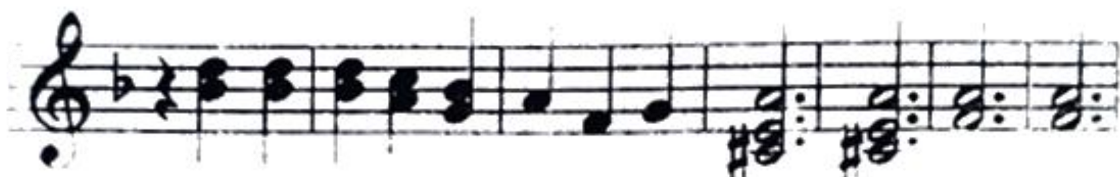
то ма-лень-ка мо - я батьків - щи - на. 2. Мо - є
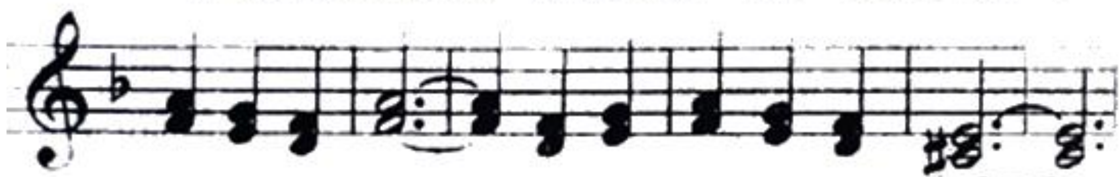
рід-не се - ло, рід-ний батьківський край,
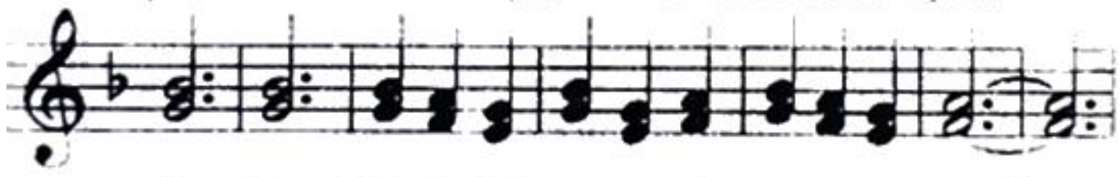
не - по - вторна кра-са між лі - са-ми, мов рай.
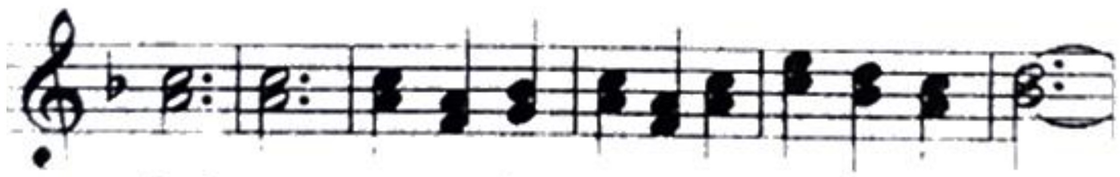
Де б в жит- ті не був ти, повер-тай-ся сю - ди.

В сер-ці рід -не се - ло збе - ре-жи назавж - ди.

В рідних Бабичах кріпне коріння

Розпряглися літа сивогриві,
Збили спогадів свіжі сліди,
Жовтокосо колоситься нива,
Так і хочеться всю обійти.

Відпустити думки, притулитись
До старенької груші в саду,
В материнських очах утопитись,
Злитись дотиком рук наяву...

Прихилилася рожа до тину,
В пагінцях молодих ожила.
В живописну вдивляюсь картину:
Як же я до села приросла!

В рідних Бабичах кріпне коріння,
Цвіт розсипався в милім краю,
Розкриваю широко обійми,
Серце стукає в ритмі: "люблю!".

Схлипне хмарка, а сльози прозорі
Намистинками світять в імлі,
Галасливе дитя босоноге
Вперше стежечку топче в траві.

День смакує життя прохолоду,
Ластів'ята шугнули з гнізда...
Я - частинка Вкраїнського Роду,
Я - уродженка цього села!

Вічні двері до справжнього раю
В нашій щирій, відкритій душі...
І ніщо, лише пам'ять тримає
Родоводу одвічні ключі.

Михайлина Гудзінська

Розділ 1:

З глибини віків

Загальний огляд

За переказами місцевих жителів, серед густих, прадавніх лісів і боліт, що колись покривали територію між притоками Бугу річками Бобрівкою і Холоївкою, у сиву давнину заселилися тут люди. Перші мешканці, які осіли в лісі біля джерела, займалися полюванням, виробляли гонти з дерева, а згодом стали займатися землеробством. Ліси і болота служили захистом від напад-ників-чужинців. Більшість істориків вважає, що осада на території нинішніх Бабич виникла у першій половині 14 століття.

У недалекому 1994 році мешканець Вузлового З.Ліра на полі біля перехрестя доріг Вузлове - Шайноги та Радехів - Львів знайшов кам'яну сокиру. Вже у теперішні часи на початку 2000 років чорні археологи знайшли на території Бабич давньоримські динарії. Цією інформацією поділилися з нами працівники Радехівської центральної районної бібліотеки, які створили електронну збірку історій сіл району. На бабичівській сторінці помістили навіть знімки цих монет з коментарем: "Окрім Бабич, вони були виявлені і в сусідніх селах Вузловому, Радванцях, Станині, Дмитрові, Середпільцях, а також в Добротворі Кам'янка-Бузького району...". Згодом, досліджуючи цю тему, ми в інтернет-джерелах знайшли повідомлення про такі ж факти в Йосипівці та інших населених пунктах, а в наукових публікаціях - підтвердження того, що на кінцевому етапі раннього залізного віку, що припадає на перші століття нашої ери, нинішні землі Галичини мали тісні торго-во-економічні стосунки з римською цивілізацією, кордони якої впритул наблизилися до меж території сучасної України, зокрема до наших теренів. А це може бути виразним свідченням (поряд з іншими археологічними знахідками) існування поселень у цій місцевості в давні часи (за сотні років до першої письмової згадки). Вже коли були зверстані ці рядки, десь через два місяці, один з краєзнавців району, який подавав цю інформацію до бібліотеки і мені про це оповістив, зателефонував і повідомив, що трапилася помилка: ці монети були знайдені у Вузловому. Але ж чому написано "окрім Бабич..."? Припускаю щирість такого уточнення, але вирішив не видаляти вже описаного, бо даю гарантію, що такі монети заховала у своїх історичних нашаруваннях і бабичівська земля. Зрештою, науковці доводять, що кількість давньоримських монет, виявлених на території України, є вражаючою і їх - 30 тисяч екземплярів.

Навіть якщо у сиву давнину люди на цій території, можливо, і не мешкали, ця земля була, і було на ній життя, ймовірно - торкалася її нога людини, були природні зміни і катаклізми... За однією з наукових методик, відлік геологічного часу ведеться за історією розвитку життя на Землі, сліди якого розміщуються серед земних порід. За цими слідами і залишками визначають відносний вік порід.

У широкому географічному плані це північна, найнижча частина Галичини, західна, болотиста частина території Буго-Стирського природного району Малого Полісся (Буго-Стирська межирічна хвиляста рівнина або впадина є частиною Головного європейського вододілу). У точному географічному вимірі координати заселення Бабич визначаються: $50^{\circ} 12^{\prime} 10^{\prime \prime}$ пн. ш., $24^{\circ} 30^{\prime} 54^{\prime \prime}$ сх. д.; село розташоване за 13 кілометрів від райцентру на північ, на південь - вздовж шосе Радехів - Львів на відризку "Шайноганський поворот" - межа Радехівського та Кам'янко-Буського районів.

За геологічну історію західну частину Буго-Стирської рівнини Малополіської рівнини, зокрема й території нинішнього поселення Бабичі, кілька разів заливало море, на дні якого утворилися морські відклади. Був час, коли тут існували суворі пустельні умови та вологий тропічний клімат. Рельєф цієї території сформувався після Окського зледеніння 400-520 тисяч років тому в четвертинному періоді ранньоплейстоценової епохи. Саме на правобережжі ріки Західний Буг, особливо в селах Забужжя, Руда Сілецька, Сілець, що через ліс межують з Бабичами, зустрічаються сліди Окського льодовика. Дуже можливо, що один із широких клинів цього льодовика сягав своїми краями цих місцевостей. Інтенсивне танення величезних мас льоду і снігу створювало величезні маси ґрунтової води, яка не могла з цих місць відходити в односторонньому напрямку, а розходилась широкими і глибокими річними долинами, що з плином багатовікового часу стали "вічними" теперішніми болотами, на схід та захід, творячи нинішній Балтійсько-Чорноморський вододіл на Буго-Стирській рівнині. Піски і жовта глина, тутешні застояні болота і мочари наслідки намулу цих льодових потоків.

Але головний результат льодовикової доби - створення умов для людського життя на цих теренах. "Ледова доба має ще той інтерес, що се перша безсумнівна доба чоловіка, задокументована вповні ясними і беззаперечними слідами його існування. Що перед тим - все більш або менш гіпотетичне або й сумнівне" (М. Грушевський. історія України-Руси в одинадцяти томах дванадцяти книгах. Том І, с. 26. Київ, Наукова думка, 1991).

Деякі і сучасні дослідники історії нашого краю також стверджують, що ще в старому кам'яному віці, після відступу льодовика на ці землі прийшли люди з південних сторін і мали стоянку в урочищі "Київські гори", що недалеко від Бугу і Холоєва. Чимало археологічних доказів цього було знайдено на цих теренах в різні часи, зокрема: бивні мамонта біля Добротвора, стоянку часів кам'яного віку на території села Сілець, сліди поселень часів неоліту біля Яструбичів, кремнієві вироби пізнього палеоліту (більше 13 тисяч років до н.е.), в урочищі

Жадоби - кремнієвий наконечник для спису періоду ранньої бронзи (3 - початок 2 тисячоліття до н.е.). Навіть у новітні часи жителі місцевих поселень знаходили кам'яні знаряддя праці: у 1986 році вчитель Т.Дзюбан знайшов кілька кам'яних рубил на пагорбі між Вузловим і Раковиськами, а мешканець Вузлового З.Ліра, як уже згадувалося на початку, - кам'яну сокиру...
Хоча, всупереч цим твердженням, деякі сучасні наукові джерела доводять, що нога людини вперше ступила на ці землі ще в епоху раннього палеоліту - приблизно мільйон років тому, тобто за півмільйона років до Окського льодовика.
Глибоко поважаючи думку великого українського вченого М.Грушевського, спираючись на новітні досягнення науки, ми можемо припускати, що людське життя на цих теренах було і до Окського льодовика, а особливо після нього та в епоху, коли з півночі наступало Дніпровське зледеніння, а тутешні племена природно змушені були мігрувати в південному напрямку і тут "обживати" території.

Дослов'янські епохи

Головним заняттям людей раннього палеоліту (2,4 млн - 600 тис. років до н.е.) було збиральництво, а також полювання на тварин. Постійних жителів і поселень не було, первісні люди жили стадами (дородова община), які ґрунтувалися на кров-но-родинних зв'язках, постійно переходили з місця на місце у пошуках їжі, спільно проводили облавне полювання. Шлюбні відносини були невпорядкованими. У період пізнього палеоліту ($35-10$ тис. років до н.е.) на зміну дородовій общині приходить родова, пов'язана кровноспорідненими зв'язками. Родовід ведеться по материнській лінії, тобто спостерігається матріархат. Матріархат відповідає періодові, коли панували збиральництво, мисливство і рибальство. Стоянки людей розумних розташовуються поблизу річок, тобто в місцях, де багато їжі. Можливо, саме річка Холоївка і густі ліси сприяли принаймні тимчасовому заселенню на наших землях давніх людей. На стоянках будуються довготривалі житла - землянки та напівземлянки. Декілька таких жител являли собою поселення. Проте варто зазначити, що в цей час чисельність населення загалом на території сучасної України не перевищувала 6 тис. осіб, а тому підлягає сумніву, що на території Буго-Стирської впадини, а саме в окрузі нинішніх бабичівських земель, були стоянки давньої людини, бо місцевість ця тоді і ще більше десятка тисяч років залишалася дуже болотистою і непрохідною. Хоча в багатьох джерелах знаходимо твердження, що землі нинішньої Галичини були ареалом розселення людини вже в добу палеоліту, посилаючись на те, що карта цього регіону мала сприятливі умови для проживання тут людини. Але радше це стосується південніших районів Галичини. ...Оскільки це видання не претендує на науковість, а є, здебільшого, досліді-ницько-публіцистичним, а перші історичні згадки про поселення на території нинішніх Бабич з'являться на картах щойно в середині 16 ст. нашої ери, не будемо далі оглядати життя людини у наступні науково визначені доби до нашої ери: мезоліту (106 тис. років до н.е.), неоліту (6-3 тис. років до н.е.), енеоліту (4-3 тис. років до н.е.), бронзи (друга половина 3-го - початок 1-го тис. до н.е.), бо це будуть тільки припущення, гіпотези або загальновідомі та загальнодоступні оповіді, хоча і характерні для цих країв як невід'ємної частки Галичини і України загалом. Побіжно скажемо, що з
14 ст. до н. е. до кінця 5 ст. до н. е. на цих теренах були поселення носіїв Лужицької культури, яких одна частина дослідників відносить до кельто-германських племен, інша - до протослов'янських. За однією з версій, назва походить від кельтського племені галлів. Вже у залізному віці (800 років до н.е. - до сьогодні) - наприкінці 5 ст. до н. е. - Лужицька культура занепадає і на зміну їй поступово приходить Латенська культура кельтських племен, які мігрували 3 південної Швейцарії на схід. Винайшовши першими в Європі кінноту як рід війська, кельти легко підкорили й асимілювали лужицькі племена; крім того, кельтська залізна зброя і амуніція була кращою за лужицьку. Саме серед знахідок Латенської культури в галицьких землях уперше з'являється гончарне коло. Археологічні знахідки, вік яких дослідники визначають як середина 2 ст. до н. е. - друга чверть 1 ст. до н. е., беззаперечно свідчить про перебування кельтських племен на території Галичини задовго до появи слов'ян. Однак, знову ж таки - стосуються вони південніших районів Галичини - верхнього Подністров'я, а ми можемо лише припускати, що кельти мандрували нашими краями.
У ранньому середньовіччі (6 ст. н. е.) територія Галичини була заселена конгломератом племен: кельтами, лужитами, готами і вандалами (Пшеворська і Пухівська культури). Під час великого переселення через галицькі землі в Західну і Південну Європу одна за одною пройшли хвилі народів: сармати (алани, 4-5 ст.); гуни (5 ст.); авари (6-8 ст.); слов'янські племена сербів, хорватів, чехів та ін. (6 ст.); болгари, печеніги, половці, мадяри (9 ст.). Спустошливі набіги гунів зруйнували більшість місцевих поселень, сильно скоротилась кількість населення, культура прийшла до занепаду. Зрештою, з середини 6 ст. на цих землях оселились прибулі слов'янські народи - білі і червоні хорвати, дуліби, тиверці, бужани, та ін.
Місцеві кельтські і кельтсько-лужицькі племена були частково витіснені в західну Європу, частково асимільовані.
Автор цієї книги, як християнин і українець, надалі посилаючись на Біблійні оповіді і Літопис Руський та інші джерела, намагатиметься коротко оглянути історію земель праотцівських від спроможнодосяжних часів проживання тут слов'янського народу. Для опису цих часів використовуються також ескізи до нарисів з історії рідного краю під назвою "Бужанщина" із свої книги "Життєві сліди" (Львів, "Сполом", 2009).

Витоки

Біблія оповідає, що після потопу три сини Ноєві - Сим, Хам і Яфет - розділили Землю між собою. "Оці троє були сини Ноєві, і від них залюднилася вся земля" (Книга Буття 9:19). Територія сучасної України дісталася третьому синові Ноя - Яфетові. І був тоді один народ. А коли помножилось людей на землі, то намислили вони у дні Іоктана й Фалека спорудити башту до неба... і не була вона завершена, бо зійшов Господь Бог... і змішав Бог народи і розділив на сімдесят і дві мови і розсіяв їх по всій землі. Після того, як було розвалено башту і розділено народи, взяли сини Симові східні краї, а Хамові сини - південні краї, Яфетові сини - захід узяли і північні краї. Від цих сімдесяти і двох народів, од племені Яфетового, постав народ слов'янський, так званий норини, або вендетами, які є слов'янами. (Літопис).

Дуліби

Слов'яни, які осіли по Дніпру, назвалися полянами, а інші - деревлянами, бо осіли в лісах. І жили в мирі поляни і деревляни, і сіверяни, і радимичі, і хорвати. На захід від деревлян сиділи дуліби. Головні міста їх Велинь, Бужськ, Перемишль, Луцьк, Володимир, Червень (тепер Чермно, на південь від Грубешова). Дуліби тоді жили по Бугу, як і їхні східні сусіди деревляни - у великих лісах, де нині волиняни, і було їх множество, бо сиділи вони по Бугові і по Дністру, аж до моря, через що їх називали греки: "Велика Скіфія" (Літопис). Дуліби були одним із ранніх слов'янських племен, відомі пізніше як волиняни, а за часів земельних утворень як бужани ("Живяху по Богу"). Етнонім волиняни є самоназвою племені, племінним ім'ям, що формувалося ще у дочерняхівський період носіями зарубинецької культури і означало найменування історичної території їхнього розселення - "країна волинок". Пізніше ця самоназва була запозичена германцями під час готських воєн II-IV ст. після Різдва Христового ("велинь" це те саме, що германське слово "дулеба") і стала у готів назвою населення Бусь-ко-Прип'ятського межиріччя - дуліби.
У 6-7 ст. дуліби стояли на чолі міжплемінного об'єднання східних слов'ян, являли собою "конфедерацію" й навіть образ раннього державного об'єднання, разом із спорідненими слов'янськими етнічними групами. При імператорі Візантії Іраклієві (610-641) плем'я дулібів зазнало нищівної
поразки від аварів. В "Повісті минулих літ" оповідається про те, як авари знущалися в дикий спосіб над тихими мешканцями лісів, навіть до возів своїх запрягали дулібівських жінок. Але згодом авари-обри пропали без сліду, а витривалі дуліби залишилися панами у тихій волинській стороні. У 10 ст. дулібське племінне об'єднання покорили київські князі і приєднали до складу Київської Русі під ім'ям племінної спілки волинян, бужан, так само древлян, полян і почасти дреговичів. Києвом, який ставав центром державного об'єднання слов'ян, бузьке населення сприймалося як його складова, тобто як частина державного утворення, територіально прив'язана до Бугу. Отже, населення Побужжя і дістало назву від його сусідів, насамперед киян, - бужани. До тепер над Бугом недалеко Буська є село Побужани, а поряд з Кам'янка-Бузькою - село Прибужани. Здавна у тих сторонах було багато городів, що стояли або по високих горбах серед ліса, або на островах серед недоступних багн і мочарів.

Бужани

Із незапам'ятних часів, коли ще цен-трально-східні терени Європи були вкриті труднопрохідними лісами, головні річкові артерії слугували не тільки комунікаційними шляхами, а й також місцями локалізації поселень слов'янських племен та етносів. Саме від водних магістралей племена розселялися і розширювали свої регіони посілості, викорчовуючи ліси та заселяючи терени земельної управи й тваринництва. Не була винятком і така потужна артерія, як Буг, що поряд із Віслою та Нарвою стала своєрідною віссю присутності древньоруських племен, зокрема дулібів, бужан, волинян. Українське (за старою назвою - руське) населення заселяло Буг з обох боків щонайменше з часів початку І тисячоліття. Це підтверджено пам'ятками історії Белзького князівства та Галицько-Волинської держави.
Бужáни - одне із східнослов'янських племен (можливо, союз племен), яке впродовж 8-10 століття проживало на території західноукраїнських земель у басейні річки Західний Буг, від якої і походить його назва. Згадки про бужан містяться у давньоруських літописах ("Повість минулих літ") та іноземних хроніках ("Баварський анонім" 10 століття). За даними Баварського аноніма, на землях, заселених бужанами, було близько 230 укріплених городищ (типу замків). Бужани і волиняни раніше називалися
дулібами. Після того, як у 9-10 століттях бужани увійшли до складу Київської Русі, в давніх писемних джерелах вони більше не згадуються. Головними центрами бужан були Буськ (літописний Бужеськ), Белз та інші (Вікіпедія).
На цих землях саме великою кількістю міст і малих містечок славилася Київська Русь: на заході, в ї Волинському і Галицькому князівствах, це такі як Волин, Володимир, Галич, Перемишль, Холм, Замость, Ярослав, Бужськ, Белз, Луцьк, Львів. В них вирувало життя з давніх-давен, велася торгівля - обмін товарами, розвивалася культура та освіта, вдосконалювалося ремісництво, а з ним і виробництво сільськогосподарської продукції та ї переробка. Західноєвропейські джерела називали цю територію країною Гардарікі, тобто Гряди, або "країна укріплень". М.С. Грушевський і інші історики довели, що населення цього краю гуртувалося довкола міст, переймало його ім'я, забуваючи свою стару племінну назву.

Отож Волинь і Галичина з найдавніших часів завжди були зв'язані зі всіма українськими землями. В IX столітті ці землі входили до складу Древньоруської держави і становили її західну окраїну, заселену східнослов'янськими племенами: дулібами, білими хорватами, тіверцями. Внаслідок зовнішніх чинників (ординські навали) та внутрішніх обставин (княжі міжусобиці) занепала Київська держава, а також Галиць-ко-Волинська держава, що з подальшою багатовіковою польською експансією унеможливлювало самоідентифікацію українського населення в цьому краї.

Перші Поляки (Річ Посполита)

Користуючись послабленням Галиць-ко-Волинської держави, в 14 столітті землі над Бугом захопила Польща і володіла ними до 70-х років 18 століття. Польський король Казимир Великий разом із мазовецькими князями в 1349 році приєднали до свого королівства землі Белзького князівства, в яке входили теперішні землі Кам'янка-Бузького, Буського, Радехівського, частини Жовківського, Сокальського районів Львівської області. Однак, остаточно Польща стала володіти цими землями після 1377 року. Ця територія української землі була етнічно однорідною, оскільки до польської окупації її заселяли нащадки дулібів - бужани.
Опинившись під владою Польщі, Белзь-ка земля стає окремим удільним князівством, але вже в складі Польщі. На чолі цього князівства став мазовецький князь Земовит IV. Батько Земовита IV - Земовит III брав участь у захопленні Белзького князівства разом із королем Казимиром Великим. (Мазовія - історична область Польщі в середній течії Вісли і нижній течії Нарева і Західного Бугу). Земовит IV одержав Белзьке князівство як віно за дочкою Олександрою від польського короля Владислава Ягелла в 1388 році. Князював він до 1426 року, а після смерті заповів князівство синові Казимиру, який насаджував майже у всіх селах своїх панів, котрим мазовецькі князі видавали грамоти - права власності. Мазовецький князь Казимир володів Белзьким князівством до 1446 року, а після того цією землею правив його брат Владислав, за правління якого надано полегшу простим людям: право вільно рубати в лісах деревину для будівництва і опалення. У 1455 році після смерті Владислава Белзькою землею правили його сини Земовит VI і Владислав II, який помер у 1462 році. Після їхньої смерті землі Белзького князівства перейшли до Королівства Польського і стали іменуватися Белзьким воєводством.
З другої половини 15 століття Белзький край став об'єктами нападів кримських татар, які не завойовували земель, а тільки захоплювали здобич і поверталися назад у Крим, залишали за собою велику руїну. За різними джерелами, кримчаки нападали на Белзьку землю в 1450, 1453, 1467, 1498, 1509, 1538, 1575, 1577, 1589 роках. Багато людей, яким не пощастило врятуватися у лісових нетрях і багновищах, куди не могли потрапити нападники, потрапляли в ясир. Татари ставали табором, в який звозили награбоване майно, і приганяли ясир. Довколишні села знищували до того, що деякі не могли вже відродитися.
Документально зафіксована стоянка ординців в селі Карані, недалеко від села Мазярня Каранська. Від того і пішла назва села, що саме там непокірних татарській орді людей карали на смерть, а тих, які втікали, ловили і відтинали ноги. Тому назва сусіднього з Бабичами та Мазярнею села Шайноги походить від того, що там колись відрізали ноги втікачам. Останній напад татар у 1589 році був розгромлений місцевою шляхтою разом з ополченням населення.
У 1569 році після Люблінської унії до Королівства Польського відійшли землі Великого князівства Литовського і через Белзьке воєводство проліг торговий шлях зі Львова, Острога, Кременця, що сприяло розвиткові торгівлі, ремесел і промислів. Белзьке воєводство було поділено на староства та війтівства, на посади яких призначалися вихідці з коронних земель. Після занепаду Руського королівства на основі угоди Казимир III отримав королівство лише у пожиттєве володіння, а титул Короля Галичини та Володимерії номінально належав королям Угорщини, що у 14 ст. було підтверджено Папою Римським. У середині 16 ст. королівство Угорщини було поділене поміж турками і Габсбургами, до яких перейшли усі титули, також і королів Галичини. Королі Польщі титулувались лише панами і володарями Русі-Галичини. Проте вже з другої половини 17 ст. настає період економічного та культурного занепаду Галицьких земель, спричиненого постійними війнами, слабкістю центральної влади Речі Посполитої, і триває він аж до першої половини 18 ст. До середини 18 століття Річ Посполита перетворилася з міцної європейської держави на малокеровану територію в центрі Європи, осередок конфлікту інтересів її сильніших сусідів - Пруссії, Австрії та Росії. Козацькі повстання та війни підірвали потугу Речі Посполитої. Її землями вже майже безкарно марширували російські та пруські армії в часи Семилітньої війни. Іноземні посли у Варшаві визначали, кого Сейм має обрати королем, розкидали щедре золото та провокували боротьбу між магнатськими кланами.
Не оминула наші землі і, здавалося б така "віддалена", війна між Московським царством та Шведською імперією (так звана Північна війна) у 1700-1720 рр. за панування на Балтиці й загалом - за домінування у Східній Європі. Наступник Яна III Собеського на польському троні Август II став на бік російського царя Петра I супроти шведів, аби забрати в них окремі землі. Однак король шведський Карл XII швидкими діями розбив наперед москалів, а потім переміг і війська Августа II, які тоді стояли під Сокалем. Бойові дії на Україні розпочалися у 1704 році, і частина шведських військ просувалася шляхом Волинь Радехів - Холоїв - Полонична - Грабова Буськ, час від часу вступаючи у сутички з противником. Чи не "живий" доказ цього 14 могил в лісовому урочищі поблизу села Грабова Буського району, яке і донині називається "Шведина". Про це, зокрема, згадує Яків Миколаєвич у книзі "Опис географіч-но-статистичний повіта Камянецького", коротко подаючи

інформацію про село Грабова (с. 98): "Недалеко села в лісі находиться около 14 могил. Нарід зве їх "Шведина", но
з якої причини, не знаю, бо не знаю, коли б могли сюди загнати ся Шведи (може зимою 1706 р.) - і для чого було би так багато могил". І ми притримуємося версії, що тут шведи могли потерпіти значних втрат та не виключаємо, що деякі з них, поховавши побратимів, щоб не потрапити в полон, стали безпечно переховуватися в тутешніх лісах, в яких в сторону Незнанова непрохідні болота, а згодом асимілювалися до місцевих умов і пустили тут коріння.
До речі, війська шведського короля Карла XII перебували біля Львова ще у вересні 1704 року, і наступного. Веду до того, що нещодавно випадково натрапив на інформацію в статті Євгена Петряєва "Юність Гріна" про те, що матір'ю відомого письменника Олександра Степановича Гріна була Анна Степанівна - дочка дрібного чиновника з Вятки Степана Федоровича Лепкова, предком якого вважався швед Лепех - військовополонений петровських часів (багато найманців, що служило в шведській армії, перейшло на службу до Петра I). Чи не могло подібне повторитися в наших краях, адже прізвище Лепех в них є поширеним. Для прикладу, з архівних джерел вдалося встановити, що мій прапрапрадід по батьковій лінії Якоб Лепех помер в с. Незнанів Камінка-Струмилівського повіту 26.12.1823 року у віці 78 років, отже, народився приблизно у 1745 році (де - невідомо, бо метричні книги народження в архіві збереглися з 1818 року). Хтозна: чи не міг дід Якоб бути нащадком цих шведів. Проте прізвище Лепех зустрічається і у Львові, Добротворі, Вузловому...
Зрештою, і ополячений дворянин, багатий поміщик, граф Вільгем Мір, який у першій половині 1700-х років став власником земель на наших теренах (а потім тут правив його син Йосиф), також був родом із Швеції і міг прибути сюди з прислугою (помічниками) цієї ж національності... Але залишмо це для праці з дослідження родоводу, а в цьому контексті ці та інші описані тут і далі історичні явища, події, факти цікаві нам тим, що вони формували економічну, соціальну, природну родослівну, топонімічну характеристику цих земель, а отже, мали деякий вплив на стандарти та умови проживання, взаємини людей... Хоча, маємо зазначити, що потомки графа Вільгельма Міра, як і сам граф, досить тривалий час (і під час наступного австрійського владарювання) мали визначальний вплив на тутешнє життя, на суспільно-господарську ситуацію, на холоївських землях зокрема. Тому вважаємо за доцільне трохи детальніше оповісти про цих правителів.
Із судового документа 1741 року відомо, що на той час Радехів уже належав графу Вільгельму Міру, генерал-майору королівських військ. На цьому суді графа звинувачували в непомірних поборах з підданих. Вільгельм Мір був багатим поміщиком, нащадком ополячених дворян з Швеції, родина яких на сеймі в 1739 році отримали в Польщі індигенат (індигенат - форма набуття іноземцями шляхетства і польського громадянства). У 1763 році Йосиф Мір, який успадкував від батька Вільгельма Радехів і Холоїв і називав себе графом тих міст, скупив землі Буського староства в Антонія Яблоновського, познанського воєводи та князя римської імперії, якому у 1757 році відступив свої права на Буське староство бездітний Йосиф-Олександр Яблоновський.
Йосиф Мір, згідно зі звичаями своїх предків, надавав перевагу розвитку провислів. Купуючи староство, він добре оцінив його економічні можливості, які до нього не використовувалися сповна. Навіть після того, як став Буським старостою, Мір постійно мешкав у Холоєві. Розпочав вирубувати ліси, багато деревини вивозилося до Львова і продавалося для опалення, але більше або сплавлялося по Бугу до Гданська або на новозбудованих тартаках, також і на тартаку поблизу Будок Незнанівських, переироблялася на різноманітні будівельні матеріали - балки, клепки, дошки, лати тощо і поставлялося вже у такому (дорожчому) товарному вигляді. На викорчуваних місцях у лісах зводили свої житла переселенці з-під Ніска і Лежайська, які видобували деревне вугілля для ковалів, дьоготь та смолу, а також випалювали вапно і копали болотну буру залізну руду, поклади якої знаходилися в тутешніх лісах. Для переробки цього сирого матеріалу було збудовано залізні кузні (мазярні) над Бугом - на волянському передмісті, а також на заснованих у короткий час поселеннях Остапківцях і Ланерівці. Постачали також інші товари, що користувались значним попитом у торгівлі. Внаслідок розвитку підприємств у цих краях поселилося багато чужоземців (Антоній Шнайдер. "Місто БуськВенеція польська" - львівський часопис "Dziennik Literacki" за 1866 рік №№ 44-48).
У Чорному лісі поблизу сусіднього з Бабичами нинішнього села Гряда був побудований поташний завод, в семи мазярнях виробляли деревне вугілля і дьоготь, поширеним було виробництво гонти. Мір відправляв по річці Буг до Гданська, окрім
деревини, також збіжжя. Користуючись правом старости надавати в оренду землю, він роздавав численні концесії на землі за відповідну оплату комірного, чи виконання інших повинностей, збільшивши річні доходи Буського староства до 60000 пл. злотих, дарма що вислана від Сейму в 1765 році люстраційна комісія нарахувала таких тільки половину (32243 злотих 4 гроші чистого прибутку).
Незабаром занепад Польщі відкрив пану старості повну свободу на полі промислової діяльності. Однак нещадна експлуатація підневільної праці викликала численні скарги на графа до австрійського уряду, окружного губернського уряду в Львові. Постійні скарги і розпочате з їх причини урядове розслідування могли позбавити Йосифа Міра довічного управління старостом, тому він поспішив до остаточного його привласнення. Контрактом від 24 червня 1776 року, укладеним між ним і ці-сарсько-королівським урядом, він обійняв на дуже вигідних для себе умовах дідицтво (панування) над містом і Буським староством, повна вартість яких, на підставі люстраційного акту від 1765 року, становила 137942 зл. 10 гр. З тієї загальної вартості мав сплатити лише половину, тобто 68971 зл. 5 гр., а друга половина залишалася в його довічному

володінні як відтермінований кредит, який щойно мали виплатити цісарсько-королівському уряду його спадкоємці.
Також він був першим в Галичині з тих, хто свій графський титул вніс на підтвердження до австрійського уряду і незабаром став цісарсько-королівським таємним радником (екселенцією). Ці фавори ще більше надавали сміливості новому дідину Буська до щоразу тяжчого гноблення його мешканців.
Така діяльність не могла подобатись і місцевій шляхті: вона пішла в опозицію. Побоюючись розправи, Мір за допомогою Станіслава Понятовського для охорони та власної безпеки запросив у 1771 році до Холоєва, де була його резиденція, загін москалів, які діяли на Україні проти конфедератів. Із часом москвини були переведені на постій до Буська. В навколишніх селах москалі вдавалися до грабунків.
Йосиф Мір за час свого староства прокладав дороги з каменю. Саме за нього було прокладено кам'яну дорогу від села Холоєва до Буська, яка проходила через півден-но-східну частину Бабич, а також дороги від Холоєва до Дмитрова і до сіл Залісся, Терезія і Нестаничі, побудовано ряд млинів і ґуралень, зростає виробництво заліза.
Йосиф Мір долучився до розбудови і осадничих поселень, роздавав землі запрошеним з Польщі і Німеччини громадянам, які разом з місцевим населенням викорчовували ліси, осушували болота і працювали на його підприємствах. Цей граф був останнім Буським старостою та першим дідином (паном) Буська, і, хоча цей титул носив аж до 1792 року, джерела вказують, що перестав він правити саме у 1772 році, коли за першим поділом Польщі Галичина входить до складу Австрії. Хоча той же Антоній Шнайдер стверджує, що після першого розділу Польщі він став довічним паном міста і Буського староства. Проте достовірно відомо, що у 1792 році граф Йосиф Мір переписав буські маєтки на користь свого сина - графа Войцеха Міра, залишивши собі тільки пожиттєву ренту з них. Деякі історичні розвідки стверджують, що Йосиф Мір був таємним цісарським радником, кавалером орденів св. Станіслава та св. Михайла (Тарас Дзюбан. Василь Лаба. Історія села Вузлове. - Львів, 2006, с.33).

Перші документальні згадки про Бабичі

Оглянувши в загальних рисах основні історичні віхи розвою нашого краю з незапам'ятних часів і аж до початку австрійського владарювання на цих землях, коротко зупинимося на озримій історії поселення на території нинішніх Бабич, за вказаний період зокрема.
Отож, можемо припускати, що осади тут існували ще в сиву давнину: згадаймо описану на самому початку нашої оповіді інформацію про знайдені на цих теренах бивні мамонта - біля Добротвора, стоянку часів кам'яного віку на території сусіднього села Сілець, кілька кам'яних рубил на пагорбі між Вузловим і Раковиськами, кам'яну сокиру - біля перехрестя доріг Вузлове Шайноги та Радехів - Львів, сліди поселень часів неоліту біля Яструбичів, кремнієві вироби пізнього палеоліту (більше 13 тисяч років до н.е.), в урочищі Жадоби - кремнієвий наконечник для спису періоду ранньої бронзи (3 - початок 2 тисячоліття до н.е.), римські монети (початок нашої ери) в Бабичах, в районі басейну річки Холоївки - кам'яні ідоли-баби, яким поклонялися тутешні люди (докристиянські часи - початок слов'янського періоду)...
Гіпотетично-умовно можна виділити вісім етапів творення поселення на території сьогоднішніх Бабич:
1. Заселення приблизно у 14 столітті кілька невеличких груп садиб, на незначних відстанях одна від одної, під назвою "Воля Холоївська" (як складової частини Холоєва) в південно-східній густозалісненій стороні від вже існуючого Холоєва (за 2-3 кілометри), орієнтовно на площині, де сьогодні знаходяться руїни колишнього цегельного заводу, станція Воля Холоївська, села Бір, Гряда, лісництво та новий Бабичівський цвинтар. Дослідники історії нашого краю стверджують: "ще починаючи з 14 століття брак робочих рук змушував землевласників оголошувати, що кожному, хто поселиться на їх ґрунтах, буде дана змога господарювати без всіляких повинностей та оплат протягом кількох чи кільканадцятьох років. Так виникли такі поселення: Воля Холоївська, Волиця (Воля) Радванецька, Вілька Сушенська, Вілька Яструбицька (Тишиця) та інші" (І. Дік, М. Чабаренко. Радванці. - часопис "Народна справа", м. Радехів, 21.09.2000). 2. Поява приблизно у кінці 16 століття кількох груп селянських дворів на території з пізнішими (і нинішніми, як частини Бабич) назвами "Морози", "Бабії", "Іванці", можливо і інші - як невіддільні частини Холоєва та відновлення знищеного татарами у 1578 році поселення Воля Холоївська, як складової частини Холоєва. 3. Відбудови та розширення знищеної татарськими, козацькими та польськими військами у 1621, 1626, 1650, 1685 роках Волі Холоївської і північної частини нинішніх Бабич, що й тоді ще була невіддільною від Холоєва і під тими ж назвами. Появилися обійстя селян вздовж правої сторони нинішньої траси Львів - Луцьк (а тоді це була звичайна лісопольова дорога), включаючи навколишні території, що прилягають до місць знаходження сьогодні торго-во-ресторанного комплексу "Фільварок", "Цимесів".
Нові господарства появилися і по лівій стороні цієї нинішньої траси - на Волі, і північніше від неї - на "Морозах", "Бабіях", "Іванцях" та ін. (без географічних та адміністративних назв). Було освоєно поле "Воля". Спочатку воляхолоївці, викорчувавши ліси, що знаходилися у північній стороні від їхнього основного поселення (нині це частина Бабич під назвою "Воля"), обробляли тутешні землі, а згодом почали будувати помешкання, які належали до материнської Волі Холоївської. Згодом тут поселялися і мешканці Холоєва та інших населених пунктів. 4. Розширення приблизно між 1763 і 1772 роками Йосифом графом Міром осади Бабичі. Чимале число нових осель та господарсько-торгових об'єктів появилося на всій площині нинішніх Бабич: "Морози" - "Бабії"

- "Батюки" - "Іванці" - "Кваки" - "Воля" - "Лісничівка" "Воля Холоївська" - "Бір" - "Цимеси". Щоправда в історичних джерелах назва Бабичі появилася дещо пізніше, поселення в документах проходило як Холоїв (Старий Холоїв, Старики), а от Воля Холоївська мала статус присілка. 5. Фактичне, і частково - документальне, оформлення у першій половині 19 століття поселення під назвою "Бабичі", хоча ще у польські часи адміністративно в склад Холоєва Бабичі, Воля і Воля Холоївська входять як окремі частини, але всі вони реально сприймаються як єдине село. Активно викорчовуються ліси, де освоюються нові землі, будуються житла. 6. Активний господарсько-економічний та соціально-культурний розвиток Бабич у другій половині 19 століття на початку 20 століття (австрійський період) та за Польщі (1918-1939 рр.). Засновано школу, фільварок, побудовано, водяний млин, новий шлях Волинь Львів, цегельню, корчму, почали діяти лісництво, з прокладенням залізничної вітки Львів - Стоянів - станція Воля Холоївська, збудовано церкву Пресвятої Трійці, засновано товариство "Просвіта", інші громадські організації культур-но-просвітницького та господарського спрямування. 7. Утворення і діяльність у 1940 - 1954 роках на території поселення Бабичівської сільської Ради депутатів трудящих, у склад якої входять с.Бабичі та х.Воля Холоївська. 8. Існування с. Бабичі в 1954 - 2019 роках у нинішньому його вигляді у складі Вузлівської сільради.

Розселення на території майбутніх Бабич проходило поступово. "Які густі були на Белзчині ліси, свідчить те, - писав автор давньої хроніки, - що коли Людвік, король угорський, помагаючи полякам у війнах з рускими князями, загнався з войском під Белз і тут, викроплений русинами, назад утікати мусів, зблукався з сорока товаришами в лісах белских і всі коні вигинули имь з голоду, бо, окрім галузя з дерев, не можна було в густих лісах знайти трави, щоб покормити коней". Такими дрімучими були ліси на цій місцевості, де сьогодні територія Бабич, Бори, Гряди, Незнанова, Полоничної, Шайногів, Холоєва, Радехова та інших навколишніх поселень.

З прадавніх часів тут пролягав шлях із Львова, що йшов через с. Сілець і урочище Хрустель, де тепер Бабичівське лісництво, новий сільський цвинтар та руїни цегельного заводу, через хутір Ковк і за Холоєвом перетинав великий ліс Гайворони з урочищем Терпіння та виходив на Волинь. Він так і називався - Волинський гостинець, який прямував зі Львова до Луцька і виходив на міжнародну трасу Київ-Варшава. За переказами, колись на цьому шляху в лиху годину сновигали орди напасників, відбувалися сутички і бої місцевого населення з татарами, а в мирні часи рухалися ним валки селянських возів з товарами або ж чумаки з сіллю та сушеною рибою. Його значення особливо зросло тоді, коли втратили вартість у зв'язку з татарською навалою Дніпровський та Донський шляхи з Візантії і на північ - XIII-XIУ ст.ст.

Саме вздовж цього шляху (Волинський гостинець), в південно-західній (означеній вище) частині його холоївського відрізку, приблизно у 14 столітті виникло поселення Воля Холоївська.

На території між нинішніми Бабичами та Раковищами і Вузловим протікав, як і нині, потік Холоївка, а вздовж нього від лісу Карані, перетинаючи Волинський гостинець, пролягала також важлива дорога на Добротвір у західному напрямку, а в південному нею можна було дістатися Буська, в східному - Бродів. Остання, до речі, і мала таку назву - Броди.

Поблизу цієї дороги між Раковиськами і нинішніми Бабичами було озеро Безодня, а сьогодні там болотиста місцевість (це озеро чітко відстежується на картах 1855 - 1898 років - див. нижче). За давньою легендою тут колись запала в землю церква і на тому місці утворилося озеро. Документальних підтверджень цьому не знаходимо, бо, мабуть, це сталося ще на початках запровадження на цих землях християнства і могло бути пов'язане з затопленням ідолів-божків, яких в народі називали бабами. Звідси, швидше за все, і назва пізнішого поселення Бабичі. Ще довго, в пізніші часи, коли була посуха, люди приходили сюди з процесіями молитися про дощ. У 1967 році Незнановський з Шайногів оповідав, що біля озера між собою боролися два бики і попадали в воду, а згодом їх туші випливли у Бузі.

Вже у першому абзаці цієї частини оповіді ми означили, що в (першій половині) 14 століття виникло це село. Так вважають чи не всі дослідники цих теренів. Але перші саме науково-дослідницькі (докумен-тально-архівні знаходимо дуже пізно - аж у 19 ст.) свідчення про виникнення поселень на нинішній території с. Бабичі сягають другої половини 16 ст. Зокрема, Словник географічний Королівства Польського і інших земель слов'янських (т. 15, ч. 1, с. 317; т. 15 виданий у 1900 році) подає такі дані: Холоїв - містечко, повіт Камінка Струмилівський; в році 1531 село мало церкву, корчму, 6 ланів; належить до парафії латинської в Буську, в 1578 передано в парафію латинську Стремільче, збоку Холоєва вже існує Воля Холоївська".

Безперечно, таке ґрунтовне видання як Словник географічний Королівства Польського укладався на достовірних історичних та архівних даних, а тому у сукупності З твердженнями інших досліджень історії наших теренів про те, що наприкінці вересня 1578 року татарська орда знищила Волю Холоївську, як і навколишні поселення, можемо вважати першою науко-во-дослідницькою згадкою про поселення на території нинішніх Бабич саме 1578 рік.

Цілком ймовірно, що на північній та північно-східній від Волі Холоївської частинах території - орієнтовно від нинішнього центра Бабич і майже до річки Холоївка з її болотами ("Морози", "Бабій", "Батюки", "Іванці") могли бути приблизно в той же час також невеличкі групи помешкань, але фактично житла ці належали до села, яке, очевидно, колись в давнину називалося просто Холоїв, а коли вище нього появилися нові забудови, в основному польські та жидівські (нинішній центр Вузлового), воно дістало приставку "Старий", "віддавши" свою стару назву новому "кварталу", який відтак стає містечком. Згодом була "відібрана" і друга частина

корінної назви, а село почали іменувати просто "Старики", яке поділялося на дві частини - Малі Старики (де нині побудована нова церква) і
Великі Старики (від цієї церкви, через дорогу в сторону залізниці). Загалом Старики, як і раніше під назвою Старий Холоїв, адміністративно належали до містечка Холоїв, як і інші прилеглі території.
Отож, описана вище верхня частина нинішніх Бабич ("Морози", "Бабій", "Батюки", "Іванці") була фактично складовою Старого Холоєва, окремої назви чи статусу присілка не мала, а невелика територіальна розірваність між ними пояснюється сильно заболоченою місцевістю по обидва боки тутешнього потоку Холоївка. Можливо, власники Холоєва (Старого Холоєва), коли його засновували і мали на меті колись осушити ці болота, заселити на берегах Холоївки (а вздовж неї, нагадаємо, ще й простягалася дорога з Бродів на Добротвір) людей, таким чином зблизивши їхні помешкання і використавши природну можливість поділити по центру село річкою з майже однойменною назвою, як це робилося в багатьох інших поселеннях Галичини і що, безумовно, придавало їм особливої привабливості та краси.
Попри це все, що перші оселі на території нинішніх північно-східних частин Бабич під назвами "Морози", "Бабій", "Батюки", "Іванці" та інших наближених, могли появитись приблизно одночасно з Волею Холоївською (а, можливо, і дещо раніше), буде невиправданим та історично неграмотним приписувати дату першої документальної згадки про Холоїв досліджуваному нами селу.
Поміж татарськими набігами, як і після них, місцевих селян безпощадно експлуатували та утискали польські пани. Власником холоївських земель у той час був буський земський підсудок Хрщон Холоєвський, який ненавидів і мав за кріпаків тутешніх людей. Безнадійна боротьба корінного населення проти утисків змушувала селян шукати кращої долі, і вони почали масово втікати. В архівах збереглися документи про те, що влітку 1596 року з Холоєва та його присілків, цілком ймовірно, що й з Волі Холоївської, до Волинського воєводства втекло 22 родини, а восени 1598-го - ще 11.
Восени 1621 року орда на чолі з кримським ханом Дженібег Гіреєм знову зруйнувала Волю Холоївську, як і Холоїв, Радехів, Стоянів, Тетевчиці, Барилів, Щуровичі. У цій місцевості виникла морова хвороба, від якої гинули люди. Польський король навіть видав наказ своєму війську не брати військових поборів, не ставати тут на постій, оскільки ці землі дуже постраждали від "неприятеля святого хреста". Топонімічні назви холоївських присілків, які існують ще сьогодні - Підкараня (від слова "карати"), Шайноги ("відрізати ноги") - відображення цього трагічного періоду в історії краю.
Взимку 1626 року кримські татари вже під проводом хана Махмеда III знову спалюють Холоїв та його південні околиці, які нині є Бабичами.
Татари і поляки грабували населення, нищили села. Але і в тутешніх селян час від часу терпець уривався і вони самі почали громити панів. У 1648 році, коли тут з ве ликою надією чекали на визвольний прихід козацьких військ, за Волею Холоївською, якраз в південній частині нинішнього Бабичівського лісу, де проходив Волинський гостинець на Львів, селяни сусіднього села Сілець, зробили засідку на кількох шляхтичів, які разом з католицьким ксьондзом-вікарієм їхали до Кам'янки, і жорстоко побили їх. Про цю подію доповіли уряду, наголошуючи, що стало небезпечно в тутешніх селах та на шляхах, бо русини з великою ненавистю ставляться до шляхти, грабують та мордують піших і кінних. А нападників тоді вирахували, впіймали і жорстоко покарали.
Згодом нашими землями переходили козацькі, татарські та польські війська. Тогочасні записи свідчать, що 1650 року Холоїв з його присілками був наполовину знищений, а через рік цілком спустошений і на одній його частині залишилось 5 хат, що мешканці втекли з села невідомо куди.
Десь під кінець 50-тих років 17 століття ці землі заново заселюються, а холоїв вже стає містечком (такий статус він матиме аж до Другої світової війни). Документ 1669 року в книзі засвідчує, що тутешні мешканці користувались свободою від панщини і данин якийсь певний період часу. Поруч містечка продовжувало існувати село, яке почали називати Старий Холоїв або Старики, де народні майстри в 1672 році, як стверджують деякі дослідники, збудували дуже цікаву в архітектурному плані церкву Різдва Пресвятої Богородиці. Її акварельний малюнок, виконаний свого часу С. Петрушевичем, зберігся до наших часів, про що оповімо згодом.
Але лихоліття на цих теренах не закінчувалися. У 1685 році через холоївські землі переходило польське військо, внаслідок пожежі, що сталася, всі споруди практично вигоріли, залишилося 8 хат, а мешканці втекли хто куди. Про це повідомляла того ж року посесорка Старого Холоєва Мар'яна Холоївська.
Незважаючи на неодноразові, можна сказати - часті, знищення Волі Холоївської, як і навколишніх поселень, різними нападниками, поселення щоразу поставало з попелу, відбудовувалося і розширювалося, хоча і далі не мало самостійного статусу, але володіло своєю окремою гордою назвою.
Очевидно, що холоївські та воляхолоївські селяни, втікаючи від татарських та інших навал, які пересувалися існуючими на той час шляхами, зокрема Волинським гостинцем, дорогами Броди - Добротвір, Холоїв - Буськ, які безпосередньо проходили через Холоїв, ховалися в густих заростях місцевих лісів, а щоб вижити та розширити площі для обробітку землі, почали викорчовувати їх та поволі будувати спочатку примітивні житла-землянки для тимчасового перебування, а відтак почали освоюватися тут на постійно. Так поступово виникло спочатку поле Воля, а відтак і поселення під такою назвою. А після того, як навали затихали, деякі нащадки знову заселяли прабатьківську землю Воля Холоївська.

Згодом холоївські володіння переходять у власність панів Вєльгорських. Коли точно це відбулося, невідомо, але, принаймні 17 квітня 1698 року Анна Вєльгорська позичала під 10 відсотків у вдови Марціяни Венглінської 8000 злотих для викупу частини містечка Холоїв.
Брак робочих рук і потреба мати певну підтримку в місцевих поселеннях змусили панів вдатися до цілеспрямованої колонізації: сюди вони запрошували, обіцяючи різноманітні блага, сім'ї з Польщі, зокрема жидів. Робилося це задля того, щоб русинів "привести до нестатку і несвідомости, щоби навіть розумом не дали собі ради,...поволи тягнути і привчати мешканців до панщини...". Розрахунок був на природну жидівську хитрість: вони "загорнуть всі зиски, і, позакуповувавши в місті руські доми, вишлють русинів на передмістя до панщини" ("Провкт на знищення Русі з'єдиної 1717 року" - Історичні матеріяли. - Вінніпев (Канада), 1996).
У 1730 році Холоєвом і його присілками володіла Іванна Вєльгорська. Документ
1752 року розповідає, що містечко належало графу Михайлу Вельгорському і було віддане в оренду якомусь Янкелю Юзефовичу (до цієї оренди вже було долучено Старий Холоїв, до якого належали селяни, що мешкали на території сучасних Бабич). В доходи графа Вельгорського входили також мито через місток на річці Холоївці, податки за випасання худоби.
У 1763 році Холоїв успадкував від батька Вільгельма Йосиф Мір і, згідно зі звичаями своїх предків, надавав перевагу розвитку промислів. Йосиф Мір постійно мешкав у Холоєві і долучився до розбудови його поселень, роздавав землі запрошеним з Польщі і Німеччини громадянам, які разом з місцевим населенням викорчовували ліси, осушували болота і працювали на його підприємствах. Перестав він правити у 1772 році, коли за першим поділом Польщі Галичина входить до складу Австрії.
Десь між цими роками (1763 і 1772) і було засноване поселення під назвою Бабичі. Підтвердження цього знаходимо в "Описі географічно-статистичному повіта Кам'янецкого", написаного Яковом Миколаєвичем і виданим у 1894 році (дані подано на 1890 рік): "Холоїв, містечко з присілками: Залієє, Бабичі, Шайноги і Раковиска... До розширення невеличкої осади Бабич причинився Йосиф гр. Мір, котрий спроваджував доокрестних селян, щоби мати руки до копаня руди і цаленя угля...".
Можна по-різному трактувати поняття "до розширення невеличкої осади Бабич...". Однозначно, що поселення людей тут вже були, але от чи називалося воно "Бабичі", чи так його назвав, "розширивши", Йосип Мір а чи Яків Миколаєвич у 1894 році (рік видання монографії) користувався вже безперечно існуючою назвою села, подаючи таку інформацію і мав на увазі лише нову забудову території, де вже існувала осада, але без назви, належавши до Холоєва (потім - Старого Холоєва, Стариків) - все це можемо лише припускати.
Під словом "розширення", очевидно, тут маємо розуміти об'єднання Волі Холоївської з Волею, до якої тоді ще належали житла майбутньої Лісничівки, з віддаленою південною (за річкою Холоївка) частиною Стариків (приблизно території "Морози" "Бабій" - "Батюки" - "Іванці" - "Кваки" нинішніх Бабич). Зауважмо, що серед переліку присілків Холоєва тоді не згадувалася Воля Холоївська, яка, очевидно, підпала під поняття "розширення".
Приблизно наприкінці 18 ст. мешканці Старого Холоєва та частина міщан, що теж займались хліборобством, продовжують корчувати ліси підготовляють землю під поле. Тут виникають нові поселення: Закараня, Лісові, Ковк, Гряда. До речі, останнє також стало частиною Бабич, але часто в історичному вимірі його сприймають, як нинішню Гряду сусіднього з Радехівським Кам'янка-Бузького району; проте, в описуваний період вона ще не існувала, а щойно в середині наступного століття (1842 рік) була заснована неподалік у східно-південній стороні, і під назвою Мирівка. А у 18 ст. холоївське невеличке поселення Гряда з'явилося на викорчуваній території, яка розташована по праву сторону нинішньої траси Львів - Радехів, відразу при в'їзді з лісу в Бабичі, і є складовою Лісничівки - однієї з частин Бабич. Останнім часом ця місцина інтенсивно забудовується, а на географічних картах (також й інтернетних) ще й досі позначається під назвою "Гряда"... Кам'янка-Бузького району, незважаючи на неодноразові мої письмові звернення до картографічної адміністрації про виправлення помилки.
Проте, Воля Холоївська та Воля у документах подальших років таки згадуються. Зокрема, у земельній Метриці Холоєва 1787 року є згадка про поле Воля, яке було відвойоване від лісу, і тут висівалися тільки яре жито і гречка. Земля була пісною і давала з висіяної зернини до 3,5 зернин врожаю. У Метриці вказано, що деякі люди жили в лісі на копанях, тобто викорчовували ліс під ниви. У ті часи була трипільна система обробітку ґрунту: третина полів засівалася озиминою, третина - ярими і третина залишалася лежати облогом.
На австрійській карті 1790 року (нижче) назви "Бабичі" ще не знаходимо, а от Воля Холоївська, як і Старики, Холоїв, позначена. Хоча Словник географічний Королівства Польського та інших слов'янських країв варшавського видання 1880-1900 років визначає Волю Холоївську, як частину Старого Холоєва (Стариків).

Щойно на кадастрових (кадастральних) картах 1844 року (ЦДІАУ в м. Львові, Ф. 186, Оп. 6, спр. 1401) ми знаходимо першу документальну згадку (напис) про поселення під назвою "Бабичі" і детальне розташування садиб майже по всій сьогоднішній території села, його обриси в нинішньому вигляді; в південній частині позначається і Воля.

На листах інших кадастрових справ (ЦДІАУ в м. Львові, Ф. 186, Оп. 6, спр. 1399, 1400) бачимо відображення поселень (без зазначення назв) на площинах Волі Холоївської, фільварку Хрустель, нинішньої Бори.

Звичайно, що виготовлення кадастрових карт - справа не одного року, можливо, і не одного десятиліття. А тому можемо, базуючись на цьому, підтвердити нашу гіпотезу про появу назви "Бабичі" таки в роки правління графа Йосифа Міра (1763 - 1772 рр.), бо для багатовікової історії якихось 72 роки (проміжок між останнім роком владарювання тут графа і створенням кадастрових карт) порівняно не такий вже великий період для утвердження "імені" поселення. Тому саме 1772 рік будемо гіпотетично вважати базовим щодо назви "Бабичі", допоки не віднайдемо в архівах ранішу документальну чи в друкованих джерелах - науково-дослідницьку згадку про село під таким найменуванням.

Другу, вже текстово-документальну згадку про Бабичі під такою назвою маємо в фундаційному акті школи для села Бабичі присілків Шайноги, Бір, Лісничівка, Воля і Раковиська (ЦДІАУ в м. Львові, Ф. 178, Оп. 2, спр. 5410) за датою 13 грудня 1861 року.

Групи осель, які згодом стали частинами Бабич, документально згадуються значно раніше. Про Волю Холоївську ми вже говорили достатньо (перша згадка - 1578 рік). У холоївській метриці одружень в записі за 21 липня 1784 року згадується Воля Заліська, яка була частиною Волі, а відтак стала присілком Лісничівка. Вперше документально в холоївській метриці народжень у записі за 10.04.1800 року згадується Воля ("Матвій Загасайло з Волі").

До речі, ще до описаних наших відкриттів, в архіві І. Діка, що знаходиться в історико-краєзнавчому музеї Радехівщини, ми знайшли запис про те, що "Бабичі - поселення, вперше згадується 1859 р.", з посиланням на аркуш 422 Францисканської метрики. Але переглянувши її у ЦДІАУ в м. Львові (Ф. 20, Оп. XVIII, Спр. 245), ми не знайшли аркуша №422: справа завершується на аркуші №389.

Однак, на австрійській карті 1855 - 1863 років ще немає позначки з назвою "Бабичі", хоча видно чіткі обриси заселення на цій території, які структурно майже збігаються з нинішніми. Проте, на цій площині немає і позначки "Воля Холоївська". А от вище Холоїв та Раковиська позначені. У нижній центральній частині карти бачимо оселі сусідньої з Бабичами Мирівки (нинішня Гряда), а вище них (за пунктирною лінією-граничкою) - забудови нинішнього присілка Бір. У лівій центральній частині в руслі потоку Холоївка, видніється уже згадуване Бабичівське озерце-безодня. Добре видно його і на карті 1878 року.

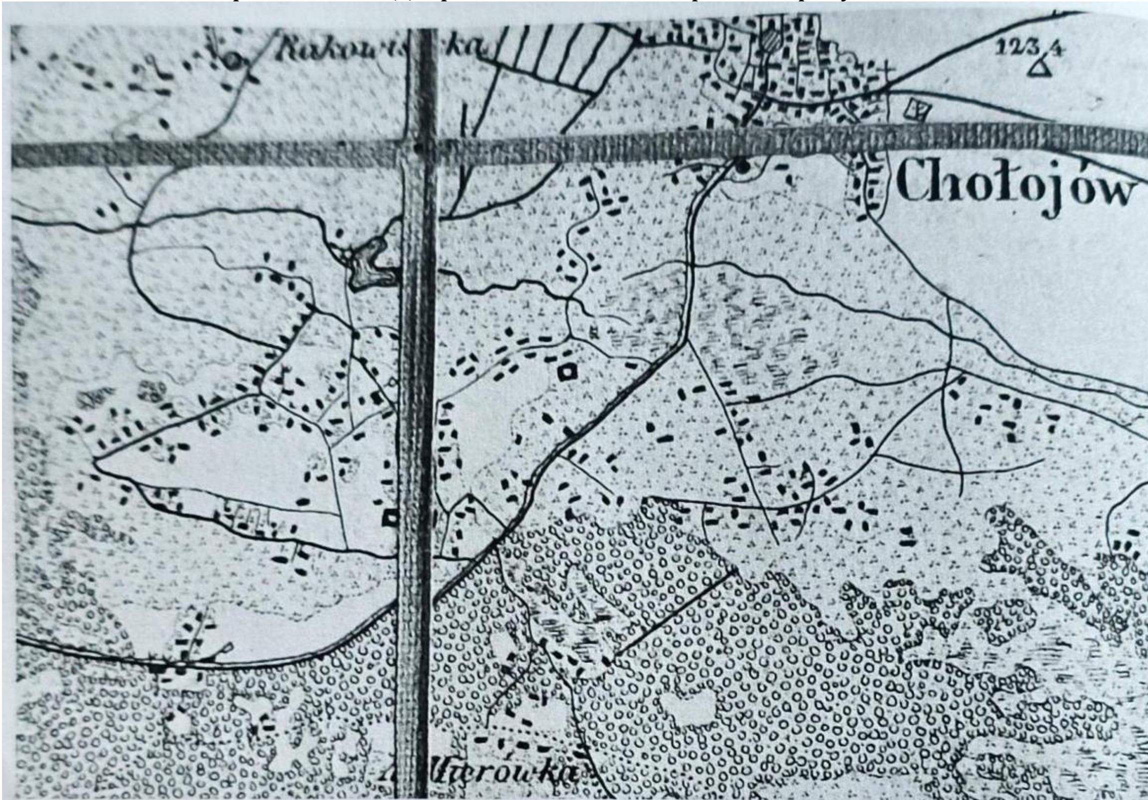

На карті 1876 року вже позначаються і Бабичі, і Воля Холоївська, як і Холоїв, Старики, Раковиська, Шайноги, Підкарані. Зрозуміло, що всі ці назви вказаних населених пунктів існували і раніше, а те, що вони не позначалися на картах попередніх років, можна пояснити специфікою чи метою їх складання. Зокрема, вже на карті 1878 року на досліджуваній нами площині напису "Воля Холоївська" немає, натомість є тільки "Бабичі". А на картах пізніших років (1896-1916-1926-1933) є обидві назви.

Звернімо увагу, що дорога Львів - Стоянів на бабичівському відтинку і далі на південний захід до столиці Галичини позначена вже у тому місці, де вона проходить і нині - північніше від колишнього стародавнього тракту "Волинський гостинець", який проходив через Волю Холоївську, ліс Хрустель - вище панського фільварку і прямував між лісами Березівка (на півночі) та Данкова (на півдні) до Сільця, через Західний Буг та

сполучався з шляхом Добротвір - Камінка Струмилова, і далі - на Львів. На цій карті ми бачимо, що колишній Волинський гостинець перетинається з новою дорогою в районі присілка Бабич Лісничівка і проходить у вказаному напрямку. Однак, зазначимо, що у 1876 році новий шлях щене був добротним, бо, за твердженням Я. Миколаєвича ("Опис ввозрафічно-статистичний повіта Камлнецького"), його почали будувати щойно у 1889 році і закінчили у 1889-му. Очевидно, що він вже існував, але не був добротним. Так само позначений вже шлях з Холоєва через Шайноги і Полоничну до Буська, так званий у наших місцях "шайногівський бурок", який став основним у цьому напрямку, а колишній тракт через східні околиці Волі Холоївської, Мирівки та через Незнанів, Полоничну втратив своє значення і позначений на карті лише жирною лінією, як другорядний.

Обриси Бабич майже ідентичні з їх нинішньою територією, разом з Волею Холоїв

ською, що поглинає своїм написом місцевість Хрустель, поселення Бір і тягнеться аж в ліс Малий Бік (в народі названий сьогодні Сосниною).

З об'єктів, по сучасному кажучи, інфраструктури позначені: в північній центральній частині карти, трохи південніше позначки висоти території над рівнем моря (213), в нижньому краю озерця на річці Холоївці - млин (м); якраз в точці перетину старого і нового тракту Львів - Стоянів, в районі Лісничівки - корчму (вище - WH); лісництво (нижче - JH); лісові масиви Березівка та Данкова; на Волі Холоївській - ліс Хрустель, місцевість Бір Холоївський (на південний схід від Мирівки); панський фільварок (МН); а також хрести та фігури на Волі (по центру та в східній частині), в західній частині сільської вулиці Морози - Бабії, в Мирівці.

Забігаючи наперед, скажемо, що навіть за радянської влади, у 1945 році, офіційному документі Львівської облради "Список сільрад та населених пунктів", до складу Бабичівської сільради входили с.Бабичі та х.Воля Холоївська.

Отож, ще раз - маємо прийняти за істину: з часів графа Йосифа Міра під назвою Бабичі почало існувати поселення, яке увібрало в себе колишню південну, нижче річки Холоївка, частину Старого Холоєва з Цимесами, а також Волю Холоївську, Волю, Лісничівку, Гряду, Бір, які одночасно сприймалися і як окремі поселення (присілки), і складові одного села, яке загалом ще довго - аж до радянських часів належало до Холоєва.

Шематизм вже за рік 1877 подає чисельність прихожан (1536) церкви містечка Холоїв з врахуванням віруючих з Шайногів, Бабич, Волі Холоївської, Бори, Раковиськ і Мирова.

Отже, Воля Холоївська, Бабичі, Бора вважалися окремими населеними пунктами, хоча нумерація їх осель була єдиною для всіх холоївських земель навіть у польські часи.

Скажімо, у 1930-х роках це виглядало таким чином: містечко Холоїв (будинки №№ 1 - 98, 174 - 308, 702 - 703, 706 - 730, 742 - 747, 749 - 754), Старики (№№ 99 - 173), Ковк (№№ 309 - 323), Підкаранє (№№ 324 - 352, 731 - 741), Шайноги (№№ 353 - 437, 696 - 702), Бір (№№ 438 - 454), Воля Холоївська (№№ 455 - 457), Бабичі (№№ 458 - 568, 692 - 694, 704 - 705, 748, 757), Воля (№№ 569 - 648, 569), Раковиська (№№ 649 - 691).

Тут ми вже бачимо, що колишню Волю Холоївську поділили на три групи поселень: Бір (17 осель), Воля Холоївська (3 оселі, очевидно малася на увазі залізнична станція з прилеглими до неї помешканнями) і Воля (81 оселя, очевидно з Лісничівкою та територією колишнього присілка Гряда, який став частиною Лісничівки).

Номера 696 - 702, віднесені до Шайногів, а фактично є "Цимесами" - давньою частиною Бабич, навіть номера будинків в яких є приблизними - лягають по середині названих бабичівських номерів (696 - 702): 692 - 694 і 696 - 702, і водночас чи не наполовину віддаленими до шайногівських номерів - 353 - 437.
Детальніше про розвиток бабичівських земель та села загалом під час австрійського, польського, радянського періодів та Незалежної України ми розповімо у відповідних розділах цього Літопису.
Можна розглядати три версії походження назви села.
Перша і основна - від слова "Баба", назви слов'янського жіночого божества, яке уособлювало собою хмари, пізніше - світло взагалі або світло Місяця. Так в давнину називали кам'яні статуї, яким люди поклонялися. До речі, саме таку фігуру Баби знайдено в Кам'янці-Бузькій. За народними переказами старожилів Бабич такі божки колись стояли поблизу басейну річки Холоївки, а коли місцеве населення прийняло християнство, їх потопили в невеликому озерці.
Вельми цікаву версію - тюркського коріння слова "баба" опрацьовує історик, краєзнавець, наш земляк з Вузлового Іван Покотило. Спираючись на загальновизнані наукою факти, що монголо-татари у більшості своїй поклонялися кам'яним бовванам, бабам, він припускає, що кам'яні ідоли спричинилися, зокрема, до назви села Бабичі та інших поселень нашого краю: Торки, Майдан, Бебехи, Сокирки, Кам'янка-Бузька, Бабинці Борщівського району Тернопільської області, Велика і Мала Кам'янка на Коломийщині Івано-Франківської області...
Ми знаємо, що у 15 - 17 століттях татарські навали на галицькі землі були частими і тривалими, а в ті часи вони у переважній більшості своїй залишались язичника-ми-ідолопоклонниками. За твердженням хроніста 15 століття, венеціанського дипломата, державного діяча і мандрівника Йоасафа Барбаро вони "покланяються кам'яним бовванам, бабам і навіть возять їх зі собою на своїх кибитках". Слово "баба" у даному випадку має тюркське коріння та походить від слова "балбал", тобто пращур, предок. Відповідно, кам'яна баба - це ідол померлого предка. Ідоли у вигляді кам'яних бовванів або по-тюркськи "Баб" зазвичай встановлювали на місцях захоронень, переважно на курганах, тому вважають, що вони були атрибутом релігійного культу пращурів та пов'язані з поминальними обрядами. За традиціями кочових культур, кам'яні баби знаходились або на самих захороненнях, або ж поблизу могильників. Кочівники вірили, що саме завдяки таким кам'яним ідолам здійснюється перехід у
інші світи та утверджується перемога життя над смертю. Оскільки холоївські землі знаходилися на перетині важливих на тоді шляхів до Львова, Бродів, Буська, на Волинь, татари тут часто зупинялися, виставляли своїх божків, здійснювали обряди, а відтак місцеве населення кам'яні фігури та горбисті місцевості їхніх поклонінь нарекли, використовуючи тюркське слово "балбал", що так співзвучне із слов'янським "баба".
Друга версія - від давніх назв саме цих місцевих урочищ. Із південної околиці в село тягнуться невисокі пагорби, які колись називалися Бабицькі. Трохи дальше на південь, біля сусіднього с.Сілець є урочище Бабин (Бабичин) Горб. Місцевість поблизу нижньої течії річки Холоївки називають Бабине багно.
Третя і малоймовірна версія назви села від прізвища Бабич. Такі прізвища людей зустрічаються в історичних документах 16 століття на території Добротвора і Сільця. Прихильники цієї версії стверджують, що господар на таке прізвище першим поселився тут. Але ж назва ця появилася значно пізніше початку заселення нинішньої території Бабич, північно-східна частина якої належала до Холоєва і свого часу так і називалася - Старий Холоїв (згодом - Старики), а південно-східна частина була давнім поселенням під назвою Воля Холоївська. Зрештою, якби селянин Бабич спричинився до назви, то з великою ймовірністю таке прізвище збереглося б і понині, а від спорідненого, сьогодні поширеного тут, прізвища Бабій така назва не могла піти, а радше була б - "Бабії" (таку назву і донині має лише частина села, і там живуть люди з таким прізвищем). Хоча Словник української мови Б.Грінченка дає тлумачення слова "Бабич" у двох значеннях: 1) Бабій; 2) Санець бабки. Але, якщо це було б так (Бабій Бабич), то назва звучала б з наголосом на останньому складі. Бо так мало б бути за законами українського словотворення: пан - паничі. Проте, народне мовлення не завжди підкоряється правилам, і розставляє свої акценти. Так могло трапитися і з нашою назвою.
Бабою в нашій місцевості називали жмуток сіна, яку приносили Різдвяного вечора до світлиці і клали на стіл під скатертину, і загальноприйняті означення: мати матері чи батька, стара за віком жінка (був собі дід і баба), взагалі жінка будь-якого віку чи дружина (моя баба мені життя не дає), повитуха, ворожка, баба-яга, підвісна довбня для забивання паль, фігура із снігу та ін. Але навряд чи котресь з цих означень
могло мати причетність до творення назви "Бабичі", хіба що можемо припустити, що після татарських навал на території нинішнього села майже не стало чоловіків, а залишилися господарювати самі баби... Як і не пішла ця назва від слова "бабка", яке на наших теренах також вживають у багатьох значеннях: те саме, що баба, але в пестливому звучанні, випечену у домашній печі велику хлібину, невеличке ковадло, на якому клепають коси, гриб та ін., бо тоді мало б звучати "Бабковичі"...
Цікаву версію походження назви "Бабичі", дещо співзвучну з попередніми, виклав у своєму дослідженні ("Слідами давніх козаків по Львівщині (пояснення походження назв поселень із закінченням на -ичі). Випуск 1." - Львів, 2014, с. 18-19) Василь Лаба, який добре знається на історії нашої місцевості, бо у 2006 році разом з Тарасом Дзьобаном видав монографію "Історія села Вузлове": "Виглядає, що тут жив рід якихось Бабичів. Хай так. Звикло бабою в нас прозивають старшу жінку. А ще в історії прийнято виділяти скіфські баби - кам'яні людські скульптури, які залишилися на охороні степових могил. А ще по селах бабою могли називати спечену

пишну хлібину. Ту "бабу" на святвечір клали на святковий стіл, а до пари їй в кутку ставили дідуха. Етнографи пишуть, що це давній слов'янський хліборобський звичай. Але в тюркських мовах слово "баба" означає дід. Згадаймо казки про Алі-бабу. Виглядає, що бабичі були тими, що тривалий час вшановували якусь кам'яну бабу (ідола чоловічого роду) або ж були ремісниками, які виготовляли такі скульптури для сусідів".
Отож, є очевидним, що назва пішла таки від слова "баба", у якому значенні воно б не було.
Багато цікавої історичної інформації можна роздобути, уважно проаналізувавши географічні назви (топоніми) місцевостей Бабич та їх околиць. Саме топоніми, як писав краєзнавець І.Дік, розкривають найрізноманітніші сфери людської діяльності, є народним скарбом першої ваги, мовою землі, архівом знань, ключем до розуміння краси рідного краю, його історії.
Ми уже розповідали вище, що з південної околиці в село тягнуться невисокі пагорби, які колись називалися "Бабицькі". Трохи далі на південь, біля сусіднього с. Сілець є урочище Бабин (Бабичин) Горб. Місцевість поблизу нижньої течії річки Холоївки називають Бабине Багно. У давні часи річка Холоївка (або потік Раківський), пролливаючи низовиною, широко розливалась у повінь і затоплювала прилеглі до неї луки та багна, порослі лісом.
Орієнтовно на мієцині, де сьогодні знаходяться руїни цегельного заводу, новий сільський цвинтар, Бабичівське лісництво, і далі - землі урочища Вільчинських вже сусідньої Гряди, в давнину ріс густий дубовий ліс Хрустель (інші назви - Хруцель, Хрущель). Навесні це було улюблене місце для дитячих забав, збору нею цілих торб хрущів, якими годували свиней та птицю, а восени люди залюбки виганяли сюди свиней жирувати жолудями. Цілком ймовірно, що від слова "хрущ" походить згадана вище інша назва лісу. Саме у цих місцях - лісу Хрустель і далі у південно-західному напрямку - колись у сиву давнину проходив уже згадувачий важливий шлях -Волинський гостинець, який прямував з Луцька до Львова, а на нашій території - з Холоєва до Камінки Струмилової. На карті 18071815 років від цього тракту приблизно в районі колишньої цегельні відгалужується у південному напрямку шлях Холоїв - Буськ (через Незнанів, Полоничну). А от на карті 1855-1863 років цього Волинського гостинця вже немає, натомість позначено в тому місці, де і нині є новозбудований у ті роки тракт Луцьк -Львів.
Від прізвищ місцевих поселенців одержали назви і інші частини села - Морози, Батюки, Бабії Іванці, Цимеси. Одну із частин села і досі називають Лісові або Кваки (назва походить від того, що предки тутешніх мешканців утримували багато качок і якусь тутешню бабцю прозвали Квакою).
Сусідня біля неї частина нинішніх Бабич Лісничівка дістала таку назву тому, що тут ще майже до середини 20 століття знаходилося місцеве лісництво, жили лісничі та лісники. Раніше ця група осель належала до Волі, а потім почала називатися "Залісся" (так вона позначається на карті 1878 року). Підтвердження цьому знаходимо у холоївській метриці одружень у записі за 21 липня 1784 року про Теодора Грицика з Волі Заліської - як свідка під час шлюбу Григорія Омиляновського зі Сільця і Анастасії (прізвище нерозбірливо) із холоївської філії (тобто присілка Холоєва). Аналогічні записи є і за 1804 (26.02.), 1807 (20.02., 08.11., 15.11.) та подальші роки.
Від Лісничівки (приблизно за приміщенням колишнього медпункту) в сторону Сільця (Браташів) йде лісова дорога, де по праву сторону від неї і аж майже до Кваків
ще з австрійських часів була поміщицька плантація хмелю, а відтак цю територію називали і до сьогодні називають Хмілярня. Далі за нею по дорозі за якихось сто метрів ще на початку радянського правління розташовувалася група осель, які називали "На Зьобрах" - від прізвища поляка Зьобри, одного з тутешніх господарів.
Присілок Цимеси також дістав назву від місцевого прізвиська деяких господарів Цимес (з наголосом на перший склад). Але, якщо заглибитись, то це слово походить від адигейського-тюркського наріччя і перекладається як "ліс повен комашні" або "гнилий ліс". Так воно було і є донині на цій місцевості, огорнутій лісом і болотом.
Назва "Бабичі", як ми уже знаємо, виникла дещо пізніше, коли постало питання про об'єднання кількох місцевих поселень в одне. І тоді, мабуть, легенда про потоплених в багні старовинних божків (Баб) стала в пригоді і послужила об'єднавчим фактором.
Вагомий історичний зміст мають старовинні топографічні назви і деяких інших місцевостей (урочищ) Бабич і поблизу них: Каловиска Малі, Каловиска Великі, Смикалка, Стара, ЗавитнА (наголос на останньому складі; галявина в лісі), ПУзова (наголос на перший склад; із пояснень старожила В.С.Новосада: "Розташовується як їхати через вигін Кваків і трохи наліво йшла дорога на Сілець, там Левіцькі мали садибу, а ми там сіножать мали, можна доїхати з Лісничівки як від старого медпункту; там були сіножаті, росли здорові вільхи, а далі починався ліс і через ліс вже ішла дорога на Банівку в Сілець"), ВолЯнщина (поле), ТорчинИ (наголос на останній склад; так називалися сіножаті, що розташовувалися в північній стороні Бабич в сторону Холоївки; поряд йшла дорога прямо на Березівку), Копанці, Потерібки, Хмілярня, ХрУстель (інші назви: Хрусля, Хрущель, Хрушля; прадавній ліс, що знаходився на площині, де нині Бабичівське лісництво, новий сільський цвинтар, руїни колишнього цегельного заводу - між залізницею і шосе), Березівка (ліс; знаходиться за Кваками направо, в сторону Залісся, то був колись гмінний ліс), Кошарки (одна кошарка була велика, а одна - менша, це - частина лісу Березівка), Підберезівка, Липина, Підстав, ОдвІрки (наголос на другому складі; місце в лісі в

керунку Березівки, де ріс старезний дуб двостовбуровий і вгорі зрощений стовбурами, що нагадували форму одвірок).
У Метриці Йосифінській зустрічаємо також такі топоніми на території, де сьогодні розташовуються Бабичі: На Пінякових Кутах (там був Теребіж боднаря Івана Бабія), дорога Шашкова, ліс Сянки, місця - Вуглярки, Смолява, Гиствиня, На Волі.
В архіві І. Діка, що знаходиться (у вигляді окремих каталогових карток) в іс-торико-краєзнавчому музеї Радехівщини, окрім цих, натрапляємо і на інші назви: Семкова вулиця, Бабієва фігура (помітка І Діка: "Місце при дорозі, де десятки років тому знаходився кам'яний хрест, поставлений мешканцем Бабієм"; оскільки поряо із цим записом є помітки "1974", "Баня" можемо здогадуватися, що до 1974 року ці фігура стояла на місці, де була збудова. на сільська лазня), Бігун ("1820, сіножать в Бігунях"), Совтиси, Грицики ("Або Совтиси. Це найстаріша частина села, вперше тут поселилися Грицики"), Конюхова ("частина лісу"), Під пасікою ("поле"), Попова ("ліс, сіножать на південний захід від Бабич"), СілЕщина, СтАра ("сіножать в лісі на південний захід від Бабич").

Роки австрійського владарювання

Суспільно-політична ситуація

Внаслідок першого поділу Речі Посполитої (5 червня 1772) Галичину включили до складу володінь Габсбургів (згодом - у 1804 році перейменовано у Австрійську імперію, а у 1867 році перетворено у Австро-Угорщину). Тут було створено окрему провінцію - Королівство Галичини і Володимирії, до складу якої увійшли не тільки українські етнічні землі (Східна Галичина), а й південна частина Польщі з містом Краків (Західна Галичина).
Представниками династії Габсбургів, які носили титул королів Галичини та Володимирії, були: Марія Терезія (1740-1780), Йосиф II (1780-1790), Леопольд II (17901792), Франц II (1792-1835), Фердінанд I (1835-1848), Франц Йосиф I (1848-1916) і Карл I (1916-1918). Із 1849 року Габсбурги отримали ще й титул князів Буковини. Ніколи ніхто з них не був коронований володарями Галичини і Володимирії, хоча із 1867 року цісарі коронувалися ще й угорською короною святого Стефана.
Галицькі землі приєднували до Австрії за панування цісаря Священної Римської імперії Йосифа II (1765-1790), який до 1780 року був співрегентом своєї матері Марії Терезії, а після її смерті став володарем Австрії й інших спадкових володінь династії Габсбургів. Прихильник так званого "освіченого абсолютизму", він провів низку реформ державного управління, спрямованих на зміцнення монархії та піднесення економіки.
1774 року територію провінції було поділено на 6 циркулів (округів) - Белзький, Червоноруський, Краківський, Люблінський, Подільський та Сандомирський. Циркули ділилися на 59 дистриктів. 1777 року кількість дистриктів було зменшено до 19, а 1782 року було скасовано дворівневу систему поділу - встановлено поділ на 18 циркулів, який залишався майже без змін до 1860-х років. Проте з одного з циркулів було утворене герцогство Буковина, яке стало окремим коронним краєм. Тобто було
17 циркулів наприкінці існування цієї адміністративної системи. Остаточні кордони провінції були встановлені на Віденському конгресі, зокрема Австрії було повернено Тернопільський край, який 1809-1815 перебував у складі Російської імперії (за умовами Шенбруннського миру).
На землях Бужанщини - між Львівським, Жовківським, Бережанським, Тернопільським округами, на півночі межував з Волинню (Російська імперія) - було створено Золочівський округ. Він існував від 1782 року, коли було встановлено поділ провінції на округи (циркули), і до 1867 року, коли було скасовано округи і залишено лише повітовий адміністративний поділ (повіти виділені у складі округів у 1854 році). В Золочівському окрузі було 6 міст (Золочів, Броди, Буськ, Глиняни, Камінка Струмилова, Заложці), 20 містечок (найближчі до досліджуваних земель - Добротвір, Холоїв, Радехів, Стоянів, Топорів) та 325 сіл; до 1867 року було 10 повітів, серед них Камінецький (Камінка Струмилівський), Радехівський, Буський, Лопатинський. Після адміністративної реформи кількість повітів було скорочено.
Польську шляхетську анархію та жидівський безлад замінила німецька пунктуальність. 3 червня 1782 р. по січень 1786 р. 14 тисяч 735 колоністів (німців, чехів, угорців, хорватів, навіть італійців) переїхало в країну. Вони поселялись або в існуючих селах, або засновували нові. У Східній Галичині, де була потреба удосконалювати сільське господарство, іммігранти з німецьких країн були бажаними поселенцями. Це були, насамперед, урядовці, але траплялися поміж ними селяни, ремісники, підприємці.
У 1781-му Йосиф II видав патент про релігійну толерантність, який запроваджував свободу віросповідання і зрівнював у правах греко-католицьке і римо-католицьке духовенство.
У 1785 році німецька мова стала офіційною в усіх частинах держави. В 1782-му Йосиф II ліквідував особисту залежність селян у Галичині.
Були скасовані кріпацтво й урізано у
вольностях місцеву шляхту, пом'якшено панщину, запроваджено нове судочинство, утворено ряд навчальних закладів для українського населення, відновлено Львівський університет (1784) та Галицьку греко-католицьку митрополію (1808), вона була урівняна в правах з римо-католицькою, отримала семінарії та митрополита. Міщани і селяни отримали право на вільне одруження, скаргу і апеляцію до суду. 1820-ті і 1830-ті були періодом абсолютистського правління з Відня. Місцева галицька бюрократія переважно складалася з

німців та онімечених чехів, діти яких часто бували полонізовані. Після невдалого повстання в Російській Польщі в 1830-31 роках, в якому брали участь кілька тисяч галицьких добровольців, багато польських біженців прибули до Галичини. Польський визвольний рух був швидко придушений австрійцями не без допомоги галицького селянства, яке залишалося лояльним до імператора. Одним з наслідків цього невдалого повстання стало зарахування у 1846-му колишнього польського вільного міста Краків до складу Галичини, під адміністративне підпорядкування Львову.
Хоча ці заходи були непопулярними серед аристократії, вони укріпили авторитет австрійських монархів серед простих українців. Незважаючи на обмеженість реформ, їх наслідки відіграли позитивну роль у розвитку українського національно-культурного життя Галичини. У 1-й половині 19 століття в Галичині розпочалося українське національне відродження, очолене представниками свідомого греко-католицького духовенства. Активісти, передусім з числа греко-католицьких семінаристів, під романтичним впливом визвольного руху в Європі почали привертати увагу простого люду до мовної проблеми. Вагомими явищами у цьому процесі стали утворення у Перемишлі Іваном Могильницьким "Клерикального товариства", діяльність митрополита М. Левицького і, особливо, утворення "Руської трійці"(1837) та видання альманаху "Русалка Дністровая".
Упродовж 1772-1774 рр. в Галичині проведено перші переписи населення так звані військові конскрипції краю. Перші поземельні кадастри Галичини відомі в історичній літературі під назвами Йосифінська (1785-1788 рр.) і Францисканська (1819-1820 рр.) Метрик. Їх назви походять від імен австрійських імператорів Йосифа II (1780-1790 рр.) і Франца II (1792-1835 рр.), під час панування яких були складені кадастри. Кадастрами називають облік і економічну оцінку нерухомого майна. Поземельним кадастром називають перепис і економічну оцінку земельних угідь. Однак, робота ця продовжувалася і в наступні десятиліття, бо, по-перше, за такий стислий, встановлений указами імператорів, термін просто не можливо було ї виконати, а, по-друге, з плином часу з'являлися нові населені пункти, розширювалася територія землеволодінь, пере. обладнувалися і будувалися нові об'єкти Цінність цих документів не тільки в тому, що вони розкривають тогочасну топонімію наших земель, а й розповідають про те, якими були господарями наші пращури, які і де мали поля, ліси, пасовища, що виро щували, як розміщалися населенні пункти, навіть споруди на цих землях.

Соціально-економічний, духовний розвиток

Як ми уже зазначали, у 17-19 століттях землі сучасних Бабич належали графській родині Мірів, зокрема, графу Йосифу Міру та його нащадкам. Місцеві мешканці, крім землеробства і тваринництва, займалися випалюванням і транспортуванням дерев'яного вугілля для заводів графа, виготовленням у лісах ґонтів для покриття дахів.
Ще, мабуть, у перші роки австрійського правління переселенці із Польщі у північній частині Бабич на місцевості, яка в давні часи називалася Гоцалин, біля річки Холоївки побудували водяний млин, який довгий час, аж до 60-х років 20 століття використовувався для змелення проса. Чи так воно, чи не так - сьогодні важко сказати, але за переказами людей, які були старожилами ще у 50-х роках 20 століття, цей млин має давню історію. Документально підтвердити це сьогодні важко, бо треба купу архівних справ досліджувати, можливо, не один рік часу, і то нема гарантії успіху. Дехто з дослідників називає будівничим млина пана Грабинського, але дехто з нинішніх старожилів за переказами предків пам'ятає такого власника млина у польські часи (20-ті - 30-ті роки 20 ст.). Можливо, це був нащадок попередніх власників, а, можливо, і новий польський осадник тих часів. Як би там не було, млин позначений на австрійських картах уже 1876 - 1916 років, і успішно працював. А, можливо, як переповідають легенди, перший млин згорів, довший час не діяв, але згодом на цьому місці побудували новий.
Ця історія пов'язана з дочкою місцевої
вдови, сільською красунею Ганнусею, до якої наполегливо та безуспішно сватався багатий, але кульгавий та рудий власник млина, а юнка любила молодого і вродливого хлопця, який, якось вчувши, що Ганнуся безслідно пропала, пішов до мельника виясняти стосунки. Відтоді його ніхто не бачив. А мельника заарештували, млин став безлюдним, заріс тереном, аж поки його не відбудував якийсь "безрідний". Проте, згодом у мельницю вдарив грім і вона згоріла. А під фундаментом, в льосі люди знайшли два скелети.
Вже у наші дні цю легенду, а, як наполегливо стверджують з покоління в покоління бабичівці, цілком правдиву життєву історію, увіковічнив у прекрасних віршованих рядках уродженець Бабич, поет Богдан Мороз. Поему він так і назвав - "Ганнуся", а присвятив ї своїй незабутній бабусі, яка йому оповіла про це. Вважаємо за доцільне тут подати цей твір повністю, бо він в образній формі відтворює одну із тогочасних трагедій села, яка ось уже понад два століття не сходить з уст його мешканців, не має права на забуття і вартує аби учні місцевої школи (і не тільки учні) знали її: "Незабутній бабці моїй Марії Войтович

Ганнуся

Ніч. Собаки брешуть, тишина... Лиш за селом, коло млина, в гаю вербовому одна біля вогню собі чаклує, у чугунок щось насипає, шепоче тихо, заклинає!... Там Відьма варить зілля враже, воно вже Мельнику поможе і світ коханої зав'яже.

А було так...Поза селом, сумує Мельник за столом, один з млином з усім добром. А на селі... Дівчина гожа, розквітла, мов червона ружа, всім статна, на богиню схожа. Якось в передпасхальні дні Мельник ї зустрів в млині, приглянув, перевозивши в човні.
Ганя з матусею сумна везла лиш вузлик борошна, бо передновок був, весна. Із матір'ю удвох жила, їй помагала, як могла, достатків, радощів не знала. Тут Мельник, як ї побачив,
неначе ув окріп ускочив і в голові собі зазначив.
Хоч сам він був непоказний, кульгавий трохи і рудий, та був великий багатій. І сватався не раз... О Боже! Хто-то кульгавому поможе: на нього й глянути не гоже. В Ганнусю він вдивлявся сміло, хоч серце билося зрадливо, щоби це діло не згоріло.
Вона сумна в човні сиділа, про Мельника невдачі знала і очі долу опускала. На березі вони прощались, в пошані Мельнику вклонялись додому хутко направлялись. А Мельник вже собі гадав, яку б він гарну жінку мав, як би любив і шанував.
Та мало щось гадати, друже, в коханні й Дідько не поможе, хоч він усе зв'язати може. Та Мельник все думками жив, частіше на село заходив, причин для цього знаходив. В неділю в церкву став ходити, в корчму, на вечорниці посидіти, лиш би Ганнусю десь зустріти.
Ганнуся ж наша розквітала, про Мельника й думок не мала, бо Коваленка вже кохала. А Коваленко - хлопець гарний і парубок в окрузі знаний, в роботі справний в танці жвавий. Ганнусю ніжно він кохав, для неї б зірку з неба зняв, всі перепони стер, зламав.
А по селу йшов поговір що Мельник той, неначе звір, що має він недобрий зір, що він нечисту силу знає, та у млині шабаш збирає, на гульки Відьом там скликає. Там діються такі дива: кипить у горщику смола, а в ній - цапина голова.
Та що там пересуди, плітки, як серце вирветься із клітки, прийде біда не знати звідки. Мельник про все це добре знав, в собі любов все гамував, та все Ганнусю скрізь шукав.
вдови, сільською красунею Ганнусею, до якої наполегливо та безуспішно сватався багатий, але кульгавий та рудий власник млина, а юнка любила молодого і вродливого хлопця, який, якось вчувши, що Ганнуся безслідно пропала, пішов до мельника виясняти стосунки. Відтоді його ніхто не бачив. А мельника заарештували, млин став безлюдним, заріс тереном, аж поки його не відбудував якийсь "безрідний". Проте, згодом у мельницю вдарив грім і вона згоріла. А під фундаментом, в льосі люди знайшли два скелети.
Вже у наші дні цю легенду, а, як наполегливо стверджують з покоління в покоління бабичівці, цілком правдиву життєву історію, увіковічнив у прекрасних віршованих рядках уродженець Бабич, поет Богдан Мороз. Поему він так і назвав - "Ганнуся", а присвятив ї своїй незабутній бабусі, яка йому оповіла про це. Вважаємо за доцільне тут подати цей твір повністю, бо він в образній формі відтворює одну із тогочасних трагедій села, яка ось уже понад два століття не сходить з уст його мешканців, не має права на забуття і вартує аби учні місцевої школи (і не тільки учні) знали її: "Незабутній бабці моїй Марії Войтович

Ганнуся

Ніч. Собаки брешуть, тишина... Лиш за селом, коло млина, в гаю вербовому одна біля вогню собі чаклує, у чугунок щось насипає, шепоче тихо, заклинає!... Там Відьма варить зілля враже, воно вже Мельнику поможе і світ коханої зав'яже.
А було так...Поза селом, сумує Мельник за столом, один з млином з усім добром. А на селі... Дівчина гожа, розквітла, мов червона ружа, всім статна, на богиню схожа. Якось в передпасхальні дні Мельник ї зустрів в млині, приглянув, перевозивши в човні.
Ганя з матусею сумна везла лиш вузлик борошна, бо передновок був, весна. Із матір'ю удвох жила, їй помагала, як могла, достатків, радощів не знала. Тут Мельник, як ї побачив,
неначе ув окріп ускочив і в голові собі зазначив.
Хоч сам він був непоказний, кульгавий трохи і рудий, та був великий багатій. І сватався не раз... О Боже! Хто-то кульгавому поможе: на нього й глянути не гоже. В Ганнусю він вдивлявся сміло, хоч серце билося зрадливо, щоби це діло не згоріло.
Вона сумна в човні сиділа, про Мельника невдачі знала і очі долу опускала. На березі вони прощались, в пошані Мельнику вклонялись додому хутко направлялись. А Мельник вже собі гадав, яку б він гарну жінку мав, як би любив і шанував.
Та мало щось гадати, друже, в коханні й Дідько не поможе, хоч він усе зв'язати може. Та Мельник все думками жив, частіше на село заходив, причин для цього знаходив. В неділю в церкву став ходити, в корчму, на вечорниці посидіти, лиш би Ганнусю десь зустріти.
Ганнуся ж наша розквітала, про Мельника й думок не мала, бо Коваленка вже кохала. А Коваленко - хлопець гарний і парубок в окрузі знаний, в роботі справний в танці жвавий. Ганнусю ніжно він кохав, для неї б зірку з неба зняв, всі перепони стер, зламав.
А по селу йшов поговір що Мельник той, неначе звір, що має він недобрий зір, що він нечисту силу знає, та у млині шабаш збирає, на гульки Відьом там скликає. Там діються такі дива: кипить у горщику смола, а в ній - цапина голова.

Та що там пересуди, плітки, як серце вирветься із клітки, прийде біда не знати звідки. Мельник про все це добре знав, в собі любов все гамував, та все Ганнусю скрізь шукав.
Він всяких способів назнав, взаємності від Гані не чекав, на карту ставив все, що мав.
В один із літніх вечорів сам Мельник чумно селом брів, зненацька Ганю він зустрів. Не став він довго мудрувати, любовний шал тут дався знати: став на кохану наступати. Бідненька дівчина злякалась, як перепілка у сильце попалась в обіймах Мельника билась!
А він мастак був обіймати: Почав нещасну цілувати і ніжно в ласках щось шептати... А Ганя з силами зібралась, немов пружина випрямлялась враз стрепенулась і зірвалась ... "Стій! Зупинись! Голубко мила!.." Їй вслід луна від слів летіла. Ганя додому вбігла ошаліла...
А Мельник від любові в злості сидів у хаті на помості і корчивсь, аж тріщали кості. В землі і неба помочі благав, нещасну долю проклинав, і так він непритомно впав. Його помольці розбудили, на нього з острахом гляділи, бо був страшний, аж губи посиніли.
Помольці вже хотіли утікати, та він почав їх умовляти, що сон йому прийшлось пізнати: у сні з драконом страшним бився і вже був геть, зовсім зморився, дракон дівчиною зробився, дівчина видом всім була, як є одна із їх села, сватів прислать його звала...
Селяни на село вертали, сон по-своєму трактували, та в сні добра не нашукали. Ганнуся, як про сон той вчула, свою біду у нім збагнула і до ворожки знать гайнула. Ворожка з ділом добре знана, гостя у Мельника бажана, старалася вгодить для пана.
Ганнусю радісно прийняла, про все гарненько розпитала, а потім карти розіклала: тлумачила все Гані про любов, що час її пробив, прийшов,
та чорний в пару їй не йшов. Кінець такої ворожби привів, що вже невдовзі (й поготів!) статечний муж пришле сватів.
Тим часом Мельник теж старався: скоренько до вдови подався і бідну умовляти вдався. Свою розмову спритно плів, де бракувало хитрих слів дукатів щедро підкидав. Вдова - крутилася, зітхала, надію на дочку лиш мала, та врешті-решт на згоду стала.
Ось вже до осені збиралось. У праці все позабувалось, що мало збутись, таки сталось. Як по жнивах час пролетів, коваль вже Гані заповів, щоби чекала на сватів. І Мельник думку таку ж мав, сватів знайшов і вже післав (Щоб їх нечистий був забрав!).
Було це у святу неділю: свати ідуть - так буть весіллю! Вдова їх стріла хлібом-сіллю, і чим могла їх пригощала, а потім почалася справа... Ганнуся піч все колупала, та, бідна, коли діло вчула, куди матуся її гнула, скричала: "Ні!", і долу впала.
Ганю водою відливали... Довгенько потім умовляли, та тільки "Ні..." - уста шептали. Свати нізчим пішли із двору в хатину Мельника понуру. Все розказали, він із дуру накинувсь з лайкою на них. Потім закляк, знімів, затих, лиш гнів горів в очах лихих.
Мельник ворожку прикликає (вона ж бо чари всякі знає!) і зілля ізварить благає. Ганнуся бідна сохне, в'яне, десь ділось личенько рум'яне, лежить, хворіє і не гляне. Мати побігла до ворожки щоб та чим підсобила трошки, бо доня не встає із ліжка.
Ворожка зараз прибігала, Шептала, чимось напувала... Повеселіла Ганя, встала, І десь, не знать в якій порі,
як матері не було у дворі, Ганнуся зникла і пропала. Мати шукала скрізь і всюди, з села шукали добрі люди... Пропала, мов пішла у воду...
Як Коваленко теє вчув зараз до Мельника чкурнув, та так і зник, немов не був. Казали: з Мельником він бився, зарізався, повісився, втопився... Та більше у селі не появився... І Мельника під варту взяли, млин до щілини оглядали, та не знайшли чого шукали.
По часі Мельник теж пропав... І млин відлюдним місцем став, чорнів і терном заростав. Всяк стороною млин обходив, один там вітер верховодив і сич ночами страх наводив. Багато так сплило років... Селом безрідний якийсь брів, в млині занедбанім осів.
І взявся він за добре діло: в млині життя знов закипіло, і все село з цього раділо. Та ось в одне пекуче літо, коли громи гримлять сердито, із ним і млин ущерть згорів. Селяни довго мудрували: чи ставить млин, чи ні - рішали. І все ж роботи там почали.
Коли фундамента копали, старий таємний льох назнали, у нім скелети два лежали, тоді Ганнусю пригадали... Взяли останки й поховали, страшне це місце посвятили і там капличку встановили. Не вірите? Туди підіть, капличка досі там стоїть...
Червоноград-Бабичі 1991-1992".
У 1785 році містечко Холоїв підпорядковувалось поміщицькій юрисдикції, а розташоване поруч с. Старики та присілок Бабичі були у володіннях графа Міра і належали до Бродівського округу Радехівського панства.
Віруючі Бабич спокон-віків, і аж до побудови своєї каплички у 1912 році, належали до холоївської парафії і, здебільшого,
відвідували Храм на Стариках (Старий Холоїв).
У зв'язку з тим, що не вдалося відшукати в архівах документів про релігійну громаду Холоєва та її душпастирів до 17 століття включно, нічого конкретного сказати не можемо. Але про те, що міська дерев'яна церква Св. Покрови була збудована у 1724 році, дізнаємося з численних історичних джерел, як пізніх, так і теперішніх.

Щоправда, хто був у тому часі священиком - зараз встановити важко. Як і церкви в передмісті на Стариках, яка також була дерев'яна і збудована ще у 1672 році (інші джерела подають дати - 1661-1662, 1667 рік), висвячена на честь Святого Юрія. Тут окремо треба сказати, що церковні шематизми, які почали видаватися з 1832 року, аж до кінця 1930-х років подають храм на Стариках як церкву Рождества Пресвятої Діви Богородиці. Так подається він і в Історичному шематизмі Дмитра Блажейовського. І лише в церковних шематизмах на роки 1913 та 1914 поряд із цією назвою згадується храм Святого Великомученика Георгія. Із спогадів старожилів, а також духовних осіб Холоєва знаємо, що церква на Стариках здавна іменувалася храмом Святого Юрія. Нинішній настоятель новозбудованої на цьому ж місці Вузлівської церкви Всіх Святих Українського Народу о. Роман Назаркевич зберіг малюнок старої дерев'яної споруди храму, зроблений о. Стефаном Петрушевичем, під яким є написано, швидше за все, отцем Стефаном: "Церква Старицька побудована 1661-1662 рр.", а далі - почерком іншої людини: "Церква в Холоєві розібрана на початку 20 століття, де згодом поставлена мурована церква".
Сотні років, допоки на початку 20 століття в Бабичах не була побудована своя церква, до цього храму ходили молитися селяни південних холоївських поселень, якими були Воля Холоївська та північна частина нинішніх Бабич.
Найдавніший відомий нам завдяки метричним книгам душпастер Холоєва о. Василь Сухоцький, який правив тут вже у 1782 році. Народився він приблизно у 1756 році, до Холоєва приїхав з Холмщини, одружений був на Анні Буткевич, дочці о. Петра, пароха з Желехова. У Холоєві в подружжя народилося семеро дітей: Марія (1784 р.н., у 1808 році вийшла заміж за шляхтича Івана Грабовського з Незнанова), Семен (1787, хрестив немовля його дідусь - о. Петро Буткевич), Юліана (27.10.1790, хрестив о. Іван Савчинський

з Павлова), Анна (1793, хрестив о. Василь Марницький з Нестанич), Михайло (1796, хрестив о. Гаврило Січевський з Радехова), Василь (12.11.1798), Єва (1802, хрестив о. Василь Марницький з Нестанич).
У ці ж роки в передмісті Холоєва - на Стариках також був Храм, у якому, принаймні, у 1785-1790 роках правив о. Нікодим Квасницький - прадід майбутнього багатолітнього незнанівського священика о. Іларіона Квасницького. У холоївській Метричній книзі шлюбів (Ф. 201, Оп. 4а, Спр. 5856, арк. 11) за датою 24.06.1793 є запис про шлюб 20-річного сина о. Нікодима - Стефана Квасницького із Стариків (№ дому не вказано) з 23-річною Марією Пилипчанкою. Свідками були: парох Сапошина о. Тимофій Короткевич і Теодор Хміль з Холоєва.
За тими ж метричними книгами вираховуємо, що принаймні з 1790 року в обох храмах вже правив о. Василь Сухоцький: якщо перший і найдавніший із збережених у книзі шлюбів (Ф. 201, Оп. 4а, Спр. 5856) запис, датований 26.06.1784 року (25-річний Андрій Лепех з Незнанова одружився на Анастасії, вік і прізвище якої прочитати не вдалося), говорить про те, що шлюб давав о. Василь Сохоцький, парох Холоєва, то в реєстраційному записі про народження його дочки Юліани (27.10.1790) отець Василь, як батько дитини, вже

значиться парохом Холоєва і Стариків. Взагалі-то і надалі здебільшого було так, що в обох церквах відправляв один і той же священик, бо і Старики, і Бабичі, як і інші присілки у всіх
документах позначалися, як присілки Холоєва і були однією релігійною громадою.
Що ж до отця Никодима Квасницького, то подальша його доля невідома, бо в холоївських метриках не знайдено записів ні про його смерть, ні про народження дітей в сім'ї його сина Стефана (див. вище інформацію про його шлюб). Імовірно, Квасницькі виїхали з Холоєва, у 1796 році Стефан був висвячений на священика, а далі знаємо, що принаймні у 1832 році (відколи видавались церковні шематизми) і аж до своєї смерті у 1838-му він був парохом Буська, а після нього у тутешній церкві служив його син Іван, батько майбутнього Незнанівського пароха о. Іларіона, одночасно у 1848-1851 роках керуючи Буським деканатом.
Здоров'я в о. Василя Сухоцького було нездале: на початку 1800-х років він тяжко захворів, вже у 1808 році записи в метричних книгах час від часу почав вести о. Іван Морозовський. А 22 серпня 1810 -го на 54 році життя о. Василь відійшов у вічність.
Після його смерті, очевидно, духовні потреби парафіян і у містечку, і на Стариках задовольняв о. Іван Морозовський, а з 6 серпня 1811 року він був призначений сюди парохом і прослужив тут аж до своєї смерті у 1856 році.
Отець Іван Морозовський народився у 1783 році, закінчив католицьку семінарію, висвячений 1808-го. Одружений він був на Софії, дочці тогочасного незнанівського священика о. Олександра Янкевича. Відомо, що у них народилося щонайменше шестеро дітей: Атанасій (13.10.1812), Костянтин (03.03.1815), Гонората (жовтень 1819), Катерина (27.11.1821), Теофіл (26.09.1825), Юліан (29.09.1828). Троє з них померли малолітніми: Костянтин 7-місячним, Гонората 6-річною, Юліан 6-місячним.
26 липня 1828 року у містечку панувала урочиста атмосфера: молоді хлопці на конях у святковому одязі на в'їзді до Холоєва зустрічали митрополита Михайла Левицького, який прибув сюди з візитацією, і так його супроводжували аж до церкви, перед якою була оформлена вітальна брама, де парох і представники місцевої влади зустрічали митрополита.
Високий гість взяв участь у відправі, виголосив проповідь, спілкувався з мирянами, перевірив і зробив записи в метричних книгах. І, звичайно, того ж дня у домі пароха відбувся урочистий прийом (трапеза). Безсумнівно, що за цією процесією спостерігали та були активними учасниками заходів і бабичани.
За час священнослужительства о. Івана Морозовського чисельність вірних гре-ко-католицької церкви в Холоєві невпинно зростала: якщо станом на 1832 рік їх нараховувалося 1797 душ (1225 - в місті та 572 на Стариках), то у 1856-му - вже 2459 (1778 та 681 відповідно).
У 1836-1838, 1844-1845 роках о. Іван тимчасово обслуговував Нестаничі. Скидається на те, що Холоїв був першим і єдиним місцем його душпастирської праці. Тут він і помер 12 квітня 1856 року.
Враховуючи записи найдавнішої, що збереглася в архівах, Метричної книги народження (31.07.1782-10.07.1799 рр., Ф. 201, Оп. 4а, Спр. 5854 у ЦДІА в м. Львові), можемо стверджувати, що вже у 1785 році на холоївських теренах працювали дві школи: в Холоєві вчителем був Лев Сайкевич, а на Стариках, куди ходили навчатися і діти бабичан, - Петро Федина - дід одного з перших господарів Мирівки Івана Стефановича Федини. Згодом (вже у 1787 році) Петро Федина вчителював у Холоєві, а на Стариках - Олекса Сайкевич. Таким чином, поки що саме 1785 рік можна вважати офіційною датою заснування тут шкільництва. Вчителями за сумісництвом були дяки, за навчання дітей громада їм не платила, і тому вони часто змінювалися.
До 1789 року Холоївська ґміна належала до домінії Радехів циркулу Броди, а з 1789-го до циркулу Золочів (Йосифінська метрика Й XVIII-195,Ф XVIII-245 ЦДІА в м. Львові).
Приблизно у 80-х роках 18 ст. на частині холоївських земель постала німецька колонія Мірів, названа в честь власника села Йосифа Міра.
Отже, нащадки Йосифа Міра продовжували господарювати на цих землях і за австрійських часів, ще більше ста років, аж поки не заволоділа ними сім'я Баденів, яка була в родинних стосунках з попередниками. Ще за життя Йосиф Мір частину свого багатства віддав синові Войцехові, який був одружений з австрійською графинею Кароліною Вайсенвольф, постійно проживав у Буську і мало переймався підприємницькою діяльністю. Тому розвиток окремих видів промислів занепадає через великі розтрати, які вчиняв їх власник Войцех Мір. Він заборгував багато грошей як у приватних осіб, так і в цісарській скарбниці. До його заслуг можна віднести хіба що побудову в 1810 році у Буську палацу, який згодом почав називатися палацом Бадені. Буські маєтки, оцінені по смерті графа Войцеха Міра в 633691 р.н.зл., були конфісковані урядом з причини величезних боргів і претензій на них, виставлених цісарсько-королівською казною.
Це майно в 1833 році на публічному аукціоні придбав кузен останнього дідича Буська (Йосифа Міра) граф Фелікс Мір (1788р.н.), який ще 26 жовтня 1818 року одружився з на 12 років молодшою від нього своєю двоюрідною сестрою Агнєшкою, дочкою Йозефа Міра, проте, подружжя провело довге спільне життя, народило і виховала п'ятеро дітей - трьох хлопців та двох дівчат, та й відійшли у вічність з невеликим проміжком часу: Фелікс помер 5 грудня 1857 року, Агнєшка - в 1860-х роках. Фелікс, після компенсації кривди Проту Потоцькому, виплати значних сум, належних місту Дрогобичу, та багатьох інших важливих боргів, у 1835 році був визнаний дідичем міста Буська з передмістями і прилеглими територіями, стає повноправним господарем цих маєтків аж до 1856 року.

Саме за його владарювання і була заснована у 1842 році сусідня з Бабичами нова колонія Мирівка (нині - Гряда).

Кажемо: "сусідня з Бабичами... Мирівка (нині - Гряда)", бо чимало навіть тутешніх мешканців вважає, що невеличкий присілок Бір (в народі - Бора), що розташувався в безпосередній близькості, через дорогу в північному напрямку від Гряди, є частиною села Шайноги, яке знаходиться за 2 км звідси, через ліс. Людина, яка вперше потрапляє сюди, навіть нині, як і колись, не відрізнить і не здогадається, що

праворуч, як в'їжджати на цю місцевість із західної сторони (від тракту Львів - Луцьк), злегка звивистим рядочком розміщуються оселі Гряди (колись - Мирівки), а ліворуч розкидані групами, по всій площині - від дороги аж до лісу, обійстя Бори - не тільки іншого населеного пункту, а й різних колись повітів, а нині - районів: на південь Камінка Струмилового (Кам'янка-Бузького), на північ - Радехівського. Взагалі-то ніхто, навіть самі мешканці, серйозно не сприймають, що це різні населені пункти, бо тутешні люди живуть одними турботами, щоденно між собою спілкуються, є у близьких родинних стосунках.

Власне і самі поселення виникли майже одночасно. Ще на картах 1790, 1807-1815 років видно, що місцевість, де вони розташовані, густо заросла лісами, а вже на адміністративній карті 1855-1863 рр. темними умовними кубиками по обидві сторони дороги видніються забудови. Зрештою, про те, що люди заселилися тут ще до середини 19 століття свідчать і кадастрові карти 1844 року (Ф. 186, Оп. 6, Спр. 1398 1401 - ДІАУ в м. Львові), на яких вже позначено 9 господарств Бори. А от на такій же карті 1850 року проглядаються вже 16 обійсть, що свідчить про інтенсивну забудову цієї місцевості в той короткий проміжок часу. Поряд з відображенням місця розташування садиб проставлені номера: від №774 до №789 (радше - кадастрові). Найбільш забудовані середня, північна та північно-східна частини, окремішньо стоять оселя №774 - у південній стороні, приблизно в 20 метрах від Мирівки (тут нині господарює Ігор Притула з сім'єю) та великий двір №782 - у східно-центральній частині, поряд з майбутньою з.д. станцією Воля Холоївська (там за польських та радянських часів мешкатимуть Пілсудські-Пасєрбські Петруші). Немає ще забудов вздовж до-роги-гранички між сусідніми поселеннями у східному напрямку та деяких інших, що з'являться пізніше.

Сама назва поселення Бір пішла від хвойних лісів, які споконвіку і донині оточують цю місцину з півночі та сходу. Великий масив їх знаходився і у південно-західній стороні від Бори і Мирівки та покривав нинішні урочища "Вільчинських", "Корчунок"(північну його частину). У ті роки вони були вирізані та викорчувані, а на цих площинах селяни облаштували поля. Що це було саме так, підтверджують карти 1876-го, 1893-1898 років, які в цих місцях позначають назву "Бір Холоївський". Зрештою, якщо сьогодні оглянути цю місцевість, як і іншу - у східнопівденній частині Бори, то побачимо, що через майже дві сотні літ поля, які ще у недалекому минулому були старанно доглянуті і давали врожаї, вже два десятки років занедбані, густо-рідко заростають хвойними самосівами.

Те, що з часу свого заснування поселення Бір було частиною Волі Холоївської (Бабич), чітко простежується на картах від 1876 до 1933 років: напис "Воля Холоївська" простягається з-за лівої сторони тракту Львів - Луцьк до лісового масиву Малий Бік на сході. За однією з версій, це вже за радянських часів його "передали" все за радянських часів його "передали" все за радянських часів його "передали" до Шайногів (розповідають, що зроблено було це заради збільшення території шайногівської колгоспної бригади, бо її керівнику мали дати орден Лєніна, а для цього з формальних ознак очолюваний ним колектив був замалий). Хоча і документального підтвердження цьому у вигляді рішення сільради ми не знайшли, а постанови колгоспу чи партійної організації не мали і не мають досі юридичної сили. В деяких архівних документах описово-статистичного характеру Бір подається як окремий населений пункт на землях холоївської ґміни, як от у Шематизмі за 1877 рік: чисельність (1536) у міській церкві вказана з врахування парафіян з Шайногів, Бабич, Волі Холопівської, Бори, Раковиськ і Мирова. Також і пізніше, зокрема в польські часи, ці населені пункти, які офіційно вважалися частинами і адміністративно входили до містечка Холоїв, виокремлюються. Так, на чергових виборах в Сенат у 1930 році у списках вони подаються із зазначенням приналежності до них відповідних номерів помешкань за єдиною для всієї території ґміни нумерацією, зокрема: Шайноги - під №№ 353 - 437, 696 - 702, Бір - під №№ 438 - 454, Воля Холоївська - під (№№ 455 - 457. Те, що Бір був частиною Волі Холоївської підтверджують і деякі метричні записи: зокрема, Іван Федина, який народився 07.03.1889р. у Мирівці, згодом став зятем Холонівських з Бори, 18.02.1937 у Незнанівській церкві бере другий шлюб з Февронією Вовчок, а в метриці священик зазначає його як "вдівець по Анастасії Холонівській, замешкав на Волі Холоївській". Зрештою, здається, історична справедливість таки восторжествувала: згідно з нещодавно затвердженим Генеральним планом забудови, територія присілка Бір є східною, складовою частиною села Бабичі і позначена як його рекреаційна зона.

У 1839 році в Холоєвській парафії

було 2279 вірних, з них 1224 в самому місті, на Стариках - 561, решта - з Бабич. Власницею Холоєва тоді була Аґнеса Мір можлива родичка засновника Мирівки графа Міра.

у 1848 році скасовано панщину і селяни отримали свободу. На честь цієї події був встановлений кам'яний хрест на околиці Холоєва. Селяни, отримавши свободу, цілими днями просиджували в корчмах, а землі запустили. Зростало пияцтво, з яким активно боровся холоївський декан о. Лука Малицький. Скасування панщини у 1848 році не поліпшило життя селян: всі кращі землі залишилися в руках поміщиків Розвадовських, Янковських, Шановських та ін.

У травні-листопаді 1856 року тимчасово доїжджав до холоївських храмів о. Юстин Яремкевич. Знаємо, що народився він у 1819 році, рукоположений 1846-го, був одружений, у 1846-1849 роках служив асистентом у Добротворі, потім - адміністратором (1851-1853) та капеланом (1853-1876) у Нестаничах, де і помер 21 листопада 1876 року.
У листопаді 1856 року адміністратором холоївських церков був призначений о. Іван Грабський. Народився він у 1831 році, у 1856-му закінчив Генеральну семінарію у Львові, того ж року був висвячений і дістав презенту на Холоїв, але прослужив тут лише до березня 1857-го, а далі, принаймні до 1859-го, правив у Кустині.
Річ у тім, що після смерті о. Івана Морозовського на посаду пароха Холоєва був оголошений конкурс. Швидше за все, на нього подавав документи і о. Іван Грабський, але, очевидно, для такої солідної парафії він ще був замолодий і з недостатнім досвідом. Серед інших 8 священиків на конкурс 18 вересня 1856 року зголосився і о. Теодор Дольницький з Кустина, який мав тоді 43 роки (1813 р.н.), вже 18 років обіймав посади душпастира: адміністраторів Нового Виткова (1838-1842), Опліцька (1842-1844), з 1844-го - пароха Кустина. Окрім цього, він походив з глибоко побожної, священницької родини: дідусь Теодор був дяком в Підбірцях, батько Василь - парохом в містечку Старі Залісці на Тернопільщині. Отож, закономірно, що Теодор поступив і закінчив Львівську семінарію, у 1837 році отримав сан священика. До речі, у Львівській семінарії він навчався з відомими постатями в нашій історії о. М. Шашкевичем та о. М. Устияновичем. Також одружений Теодор був з дочкою пароха
села Синьків о. Т.Улицького - Параскою, мав з нею шестеро дітей. Закономірно, що вибір Церковного Уряду випав на о. Теодора Дольницького, і вже у березні 1857 року він переїхав до Холоєва, а попередник - о. Іван Грабський став правити на його попередньому місці - в селі Кустин. Парохом Холоєва і Стариків о. Теодор Дольницький був 36 років, а у 1868-1879 роках він ще й очолював Холоївський деканат.
В Холоєві у вересні 1861 року о. Теодор видавав заміж свою 19-річну дочку Марію, яка народилася ще в Опліцько. Цікаво, що отець ревно продовжував традиції своїх предків і за зятя велів мати людину також з священицької сім'ї. Отож, чоловіком дочки став 25 -річний о. Іван Леонтович, син пароха села Коровиця на Жовківщині.
у 1871 році збудований новий парафіяльний будинок для пароха, який був покритий гонтом, мав 5 кімнат, кухню, сіни і комору, поруч цього помешкання розміщалися дві стодоли, стайня, возівня, шпихлір, мурована пивниця.
Приблизно у 1881-82 роках померла дружина о. Теодора - Параска (шематизм на рік 1881-й подає анкетні дані отця як одружений, а вже наступного - вдовець).
У 1887-му виповнилося 50 років з часу священицької праці о. Теодора Дольницького. З цієї нагоди він був удостоєний титула крилошанина та архиєрейського благословення.
Треба сказати, що у ті роки кожна церква мала свого патрона. Холоївськими у 1832-1883 роках опікувався граф Фелікс Мір (у шематизмі лише на рік 1839 патроном значиться графиня Аґнеса Мір), у 1884-1908 роках - графиня Цицелія Бадені (у 1908 - окрім неї, ще й гр.Станислав Бадені), у 1909-1918 роках - граф Генріх Бадені. Завдяки такому покровительству парафія не тільки час від часу отримувала матеріальну та фінансову допомогу, але й володіла чималими маєтками. Зокрема, вона мала право брати з двірських лісів дрова для опалення ($70-80$ фір на рік) та хмиз для огорожі (10-15 фір та 3-5 кіп дубових колів на рік), випасати худобу на пасовиськах. Час від часу ці обсяги уточнювались. Для наочнішого уявлення про стан фінансовий та майновий холоївської парафії в часи правління о. Теодора Дольницького наведемо виписку з шематизму на рік 1889-й: "Дотація орного поля 46,5 морг., сінож. 33,5 морг., купно з еквівалентом 5 морг. поля а 2 морг'и городу, дров 30 сажнів в половині твердого і м'якого, за вирубку платиться 20 злр., 6 кіп колод дубових, 18 фір хворосту, відсотки від ощадних книг: однієї на 18 злр., другої на 72 злр. 65 кр., додат. конгр. 319 зр. 90 кр., із того податків 68 злр. 80 кр., ав.". Для самого пароха законом була визначена сума 500 зр річного прибутку, які він мав отримувати з державної каси зі спеціального релігійного фонду, але о. Теодор, для прикладу у тому ж 1889-му отримав 283 зр доходу, а тільки земельного податку мав сплатити 71,2 зр, канцелярські витрати становили 8 зр. До речі, у 1860 році виник судовий спір щодо права парафії користуватися панськими володіннями, і о. Теодору Дольницькому довелося вести сервітутний процес з графом Ф.Міром. Справи було владнано.
Влітку 1889 року була обкрадена церковна каса на Стариках, зі скарбниці пропало 76,5 зр готівки. Кошти довелося повертати пароху і провізору, бо Церковний Уряд у Львові визнав, що була порушена інструкція, яка дозволяла зберігати в касі не більше 50 зр. Відомо, що провізорами в Холоєві у ті роки були Іван Білозор, Іван Козак, Петро Слободянюк, Іван Шкробот.
10 травня 1892 року з візитацією в холоївській парафії побував митрополит Сильвестр Сембратович. Цікаво, що, оглядаючи метричні книги, він письмово поставив вимогу, аби в записах про новонароджених парох, окрім батьків, вказував і їхніх дідусів та бабусь.
Парохом Холоева о. Теодор Дольницький був аж до своєї смерті 10 квітня 1893 року. Поховали його на місцевому цвинтарі.
За час свого довголітнього служіння він мав двох помічників.
Перший з них - о. Омелян Данкевич народився 1821 року, після закінчення семінарії та висвячення у 1847 році служив асистентом (1847-1849), адміністратором (1849-1851) Кропивника Калушського староства;

капеланом (1851-62) с. Яківці Жидачівського староства (у 1853-54 рр. одночасно обслуговував паству в с. Облажниця Жидачівського староства); 186278 рр. - у Тростянці Болехівського деканату Долинянського староства; у 1878-81 рр. у Дмитрові. Помер у 1881 році в Дмитрові.
Другий - о. Корнилій Леонтович асистував, а фактично заміняв о. Теодора Дольницького в останні роки його життя, коли той тяжко занедужав (1891-1893). у 1893-1894 роках о. Корнилій був вже повноцінним адміністратором холоївських храмів. Народився він у 1868 році, саме на цій парафії після висвячення у 1891 році починав свій душпастирський шлях з помічника пароха о. Теодора Дольницького. А після
призначення сюди парохом за результатами конкурсу о. Стефана Петрушевича о. Корнило Леонтович служив адміністратором в Половому (1894-95), асистентом в Золотниках староства Підгайці (1895-97), парохом Ражніва Олеського деканату Бродівського староства (1897-1900), парохом в с. Баличі Подорожні (в парафії 2928 душ) Болехівського деканату Жидачівського староства (1900-1905), де і упокоївся.
13 грудня 1861 року громада Бабич ухвалила фундаційний акт школи для села Бабичі, присілків Шайноги, Бір, Лісничівка, Воля і Раковиська (Ф. 178, Оп. 2, спр. 5410). ...Тут зробимо невеличкий історичний екскурс, щоб краще зрозуміти як зароджувалося шкільництво, на наших землях зокрема.
Як уже було відзначено, ані за князів руських, ані за королів польських правителі не думали за просвіту сільського населення, народних шкіл не було. Та й на початках за Австрії довший час основним осередком просвіти селян, аж поки функції шкіл-дяківень, а відтак - парафіяльних шкіл, не взяла на себе держава, була церква.
Мешканці Бабич, як і інших навколишніх поселень, були людьми неосвіченими, зрідка - малоосвіченими. Практично всі вони на документах, які доводилося підписувати, ставили "хрестики", хоча на початку 20 століття окремі з них вже були трохи письменними, але свято дотримувалися усталеної традиції, скріплюючи свою причетність з викладеним на папері звичним способом. Деякі бабичани від природи були мудрими і допитливими людьми, а тому жадібно вловлювали будь-яку, зокрема, суспільну інформацію, яку виголошував священик у своїх проповідях та під час групових приватних бесід. Відтак, освоївши потроху письмо, вечорами, а частіше - в недільні та святкові дні, вголос читали або оповідали про пізнане, перш за все Святе Письмо, спільно з рідними, знайомими, дітьми роздумували над ним.
Десь приблизно з другої половини 18 століття на цих теренах при сільських церквах почали засновуватися так звані шко-ли-дяківні, в яких дітей навчали рахувати, молитися, а також читати церковні книги. Зазвичай, такі школи розміщувались недалеко від храму, були бідними, обдертими хатинами під стріхою, складалися із двох кімнат, в одній з яких жив дяк, а друга служила для навчання дітей. Такі школи
знаходилися під опікою пароха, були нерегулярними, навчання не носило обов'язкового характеру, а батьки і не поспішали віддавати дітей до науки, бо вважали, що пасти худобу, поганяти коней, обробляти землю, косити вони можуть навчитися і без шкільних премудростей.
Зрештою, в часи Речі Посполитої поляки були зацікавлені тримати українців в темряві, щоб наука не будила їх прагнення бути вільними господарями на своїй праотцівській землі. Про це йшлося, зокрема, в уже згадуваному нами "Проекті на знищення Русі з'єднаної 1717 року": "Є найбільш впертими і других в упертости держать ті русини з простих хлопів, що вміють читати своє письмо; отже треба усунути причину впертости, а тоді впертість сама зникне. Втім ми, поляки, легко собі порадимо, коли заборонимо хлопським синам вчитися в школах, що є при церквах; з того будемо мати не тільки ту користь, про яку вже сказано, але таким способом охоронимо себе від шкоди, яку нам часто піддані заповідають - бо так вивчений хлопчина в простій сільській школі, втікає кількадесят миль від свого пана і шукає волі. На таке нарікають воєводства... Отже економи і управителі дібр повинні мати накази, аби пильно дбали, щоби хлопські діти до плуга, сохи, рала, ціпа привикали, а не до книжки" (Історичні матеріяли. Вінніпев (Канада), 1949, с. 53).
Невідомо, коли такі школи-дяківні були засновані у Холоєві. Коли настала австрійська влада, вона за більш як 70 років правління зробила чимало для освіченості, в тому числі і сільських мешканців.
у 1777 році в Австрії за імператриці Ма-рії-Терезії була проведена реформа школи, внаслідок якої створювалось три типи народних шкіл: в парафіях - однокласні церковно-парафіяльні з навчанням рідною мовою; у невеличких містах - "тривіальні" трикласні школи, а в містах - головні або нормальні, чотирикласні школи з навчанням німецькою мовою. Як рідна мова була допущена й українська.
За цісаря Йосифа II, який особливу увагу приділяв народному шкільництву, яке, на його думку, мало сприяти розширенню розвитку промислу, ремесла і рільництва, було видано розпорядження від 24 березня 1781 року, у відповідності з яким в містах і містечках Галичини почали створювати головні й тривіальні школи німецького типу, а в селах - парафіяльні шкілки.
Це про його реформи Іван Франко писав у статті "Панщина та її скасування 1848 р. в Галичині": "Се перший раз по довгих століттях могучий монарх не тільки допустив руську, людову мову до викладів у вищій школі, але сам упімнувся о ї зведенні, сам наказав її уживання... З сих декретів бачимо тільки одно: цісареві Йосифові не ходило о знімечення всіх народів, а попереду усього о просвіту та піднесення темних, і він розумів це добре, що до сеї цілі найпростіше провадить наука на рідній людовій мові" (Зібрання творів, том 47, с. 110).
Багато зробили для закладання парафіяльних шкіл єпископи П. Білянський та М. Рилло, які своїми курендами зобов'язували священиків забезпечити вимогу уряду щодо відкриття шкіл, наказували навчати дітей

катехизму, утримувати на парафіях учителів, заохочувати селян посилати дітей до школи, а в разі потреби вчити їх самим.
За даними дослідника шкільництва в Галичині (1772 - 1939 рр.) Богдана Ступарика в 1779 році були введені деканальні шкільні наглядачі, що є свідченням росту парафіяльних шкіл. Хоча їх було небагато, про що свідчать дані Юрія Кміта, які були опубліковані в 1910 році у Львові. А причина - в байдужості населення до школи і мертва бездушна формалістика шкільних керманичів.
Школи-дяківні було реорганізовано в парафіяльні школи. 27 квітня 1788 року Львівська консисторія скерувала у парафії дерективного листа, яким наказувала парохам заохочувати селян до шкільної освіти. Особливо наполегливим у цьому питанні був Львівський єпископ Петро Білянський, який, зокрема, своїми наказами від 30 червня 1789 р., 14 червня 1791 р., 29 травня 1792 р. вимагав засновувати школи при церквах і ними опікуватися, переконувати батьків, в тому числі і під час недільних проповідей, віддавати дітей до навчання. Зазначимо, що такі вказівки робилися на підставі відповідних губерніальних (тобто - урядових) розпоряджень. Подібні накази крайової влади, консисторії регулярно видавалися і в першій половині 19 століття. Зокрема, в серпні 1805 року був виданий новий закон про розвиток шкільництва в Австрійській імперії, який відомий під назвою "Політична установа шкільна" і діяв він із доповненнями до 1873 року. За цим законом в кожній місцевості, де є парафіяльний священик і ведуться метричні парафіяльні книги, повинна бути школа парафіяльна, а в тих місцевостях, де не ведеться метрична парафіяльна книга, але в радіусі півгодини дороги є сто дітей шкільного віку, має бути закладена школа гмінна.
Восени 1820 року губерніальна влада
наказала деканам перевіряти школи не раз в рік, як було раніше, а раз в півроку; влітку 1822 року Цісар звільнив від поштових оплат листування у шкільних справах; у 1824 році консисторія наказувала священикам наглядати, щоб діти не занедбували повторювального навчання, подавати детальні звіти про діяльність шкіл, в яких зазначати, що учні вміють по-уранньськи, по-польськи, по-німецьки.
Відомо, зокрема, з шематизмів 18321841 років, що на цей час парафіяльна школа вже кілька десятиліть діяла в Холоєві, куди цілком зрозуміло ходило навчатися чимало бабичан, долаючи 1-3 кілометри шляху.
Як уже було відзначено, ані за князів руських, ані за королів польських правителі не думали за просвіту сільського населення, народних шкіл не було. Ось як описує цей стан у Камінецькому повіті Броніслав Фалінський: "У першій половині 19 ст. у селах майже не було загальних шкіл. Населення самовільно винаймало на зимовий сезон вчителів, які вчили дітей читати, писати і рахувати. Такі сезонні курси діяли у селах Ягуня, Сапіжанка, Дернів, Будки Незнанівські, Обидів. Інші села теж брали 3 них приклад, щоб позбутися неуцтва. У 1866 році на території сучасного повіту, тобто разом з половиною Радехівського, у 96 гмінах було 40 загальних шкіл, де навчалося 1552 дітей".
Отож, як ми говорили раніше, після приєднання Галичини до Австрії вже у 1805 році видали політичний закон шкільний, положення якого діяли аж до 1873 року, тобто 68 літ. 1 за цей час зроблено було надзвичайно багато. Нагляд над школами доручався духовенству. Згідно з конкордатом, який був прийнятий 18 серпня 1855 року і оголошений цісарським патентом від 15 листопада того ж року, школа потрапила під безумовне підпорядкування церкві, клір якої твердо стояв на ґрунті церковнослов'янської, а не тогочасної розмовної мови. Потрібно зазначити, що через рік було скасовано обов'язкове вивчення рідної мови в гнімназіях і чужа мова викладання привела до того, що українська молодь відмовлялася вчитися у гімназіях. Як відомо нам сьогодні, це мало негативні наслідки для майбутнього не лише Галичини, а й Австро-Угорської імперії.
Ось такими були передумови створення школи в Бабичах та умови ї діяльності в подальші роки. Власне, офіційно роком заснування школи в Бабичах належить вважати 1862 рік, бо у грудні 1861-го громада села фундаційним актом лише задеклару села фундаційним актом лише задеклару- вала створення тут осередку освіти. І лише вала створення тут осередку освіти. І лише вала створення тут осередку освіти. І лише вала створення тут осередку освіти. І лише вала створення тут осередку освіти. І лише в 1862 року Намісництво у Львові розглянуло цей акт і своїм рі- Львові розглянуло цей акт і своїм рі- шенням №30686 утворило тут народну школу.
За цим фундаційним актом кожен власник цілого ґрунту зобов'язувався щорічно давати на школу по 1 зр (золотий ринський австрійська грошова одиниця), кожен власник половини ґрунту зобов'язується давати по 50 кр (крейцер - дрібна австрійська монета, 1 зр $=100 \mathrm{kp}$), кожен загородник зобов'язується давати по 30 кр., кожен халупник - 30 кр. На опалення школи і житла для вчителя та дяка власники цілого та половини ґрунту повинні були давати по 20 кр, загородники та халупники - по 10 кр. Громада мала устаткувати шкільний будинок в строк до одного року так, шоби була одна велика кімната для навчання дітей, а одна кімната для житла вчителя з кухнею і спіжарнею. Високе Намісництво у Львові громада завіряла, що школа і житло для вчителя утримуються в доброму стані, громада зобов'язується весь потрібний інвентар справити і в доброму стані його утримувати; дрова, куплені вчителем, безплатно привезти, порубати і поскладати; опалення, чищення школи, витрушування коминів і миття підлоги також бере на себе; гроші для утримування вчителя мають вибиратися поквартально і відповідно вчителеві віддаватися. "Якби котрийсь з мешканців вище зазначені датки своєчасно не виплатив, то такий недбалий член громади негайно буде примушений екзекуцією, якій громада піддається".

Зараз важко сказати, де знаходилось це приміщення, скоріш за все ще дяківської школи. Найімовірніше вона розташовувалась на території, де згодом була побудований цегляний будинок, в якому нині дитячий садочок. Вже у 1862 році із 149 дітей шкільного віку лише 41 хлопець ходив на навчання, жодна дівчина не сиділа тоді за партою.
До речі, в шкільних Шематизмах на роки 1859, 1860, 1861, які поміщені окремими розділами в книгах-шематизмах відповідних років, відомостей про школу у Бабичах немає. А от у Шематизмі на рік 1863 вона уже згадується серед 23 навчальних закладів Холоївського шкільного дистрикту, що охоплював більшу половину території сучасного Радехівського району. Дотація іі становила 128,20 тодішніх грошових одиниць. Це була немала сума. Для порівняння
скажемо, що такий же показник у сусідньому набагато більшому населеному пункті Холоєві становив 132,20, у Павлові - 66,50, у Нестаничах - 92,00, у Дмитрові - 164,6. Даних про кількість учнів у 1863 році не має.
у 1864 р. в Бабичівській школі Микола Радкевич навчав 24 учнів. Дотація становила ту ж саму суму.
На 1865 рік у Холоївському шкільному повіті, наглядачем (якби нинішнім зав.районо) був Головний Вчитель Іван Авдиковський, керівник (адміністратор) Холоївського деканату і парох в Оглядові, числилося 33 народні школи, з яких 4 (у Станині, Стоянові, Сушно і Виткові) були тривіальними, 23 (в тому числі в Бабичах і Холоєві) - парохіяльними правильними, 6 - тимчасовими.
У Бабичах і окрузі на той рік нарахували здібних до школи 80 хлопців і 69 дівчат, до повторної науки - 46 дітей, хоча скільки навчалося невідомо. Як уже було зазначено, школа тут мала статус парохіяльної правильної, опікувалася нею громада з разом з парохом холоївським (храму на Бабичах тоді ще не було). Викладав у школі Андрій Котович, який вчителював тут перший рік. Для утримання його та школи виділялося 134 р 20 кр грошей та 80 сажнів городу. Принагідно зазначимо, що у Холоєвіна тоді школа була "не обсаджена", дотація становила 157 р. 82 кр., із числа здібних до навчання 53 хлопців та 43 дівчат вчилося лише 26 юнаків.
На наступний навчальний рік (1866/67) Бабичівська школа дістала вже вищий статус - тривіальної. ...Тут треба зробити коротку історичну довідку, щоб нагадати, що в середині 19 століття структура початкових шкіл була такою: парафіяльні, тривіальні, головні. у тривіальній діти вчилися трьом речам: писати, читати і рахувати. Були ще уроки із сільського господарства, садівництва, бджільництва, природознавства, історії, географії, співів. Уроки релігії проводив священик. Зрозуміло, що обсяг навчального матеріалу був невеликий, рівень знань учнів - пізнавальний. Після двох років освоєння грамоти ще один рік учні ходили в клас повторення.
І надалі весь тягар утримання школи лежав на громаді і душпастирові. Грошова дотація була чомусь меншою рівно на 1 ринський (133,20), а город - тієї ж площі, що торік. Учитель був інший - Стефан Бодак. Із здібних до школи 80 хлопців та 69 дівчат навчався тільки 41 юнак, із 46 дітей, що
мали ходити па повторення, такого бажання не виявив ніхто (певно, батьки вважали, що достатньо з них науки, коли бракує рук на господарстві).
У сусідньому Холоєві була аналогічна ситуація, до того ж навіть на основне навчання ходило ще менше дітей - 26 хлопців.
Майже не змінилася ситуація і наступного року: шематизм народних шкіл і вчителів на рік 1868 подає ті ж самі дані. Надалі, вже другий рік вчителює на Бабичах Стефан Бодак.
Проте відбулися серйозні законодавчі зміни на найвищому державному рівні. Незважаючи на прийняття Австрією 21 грудня 1867 р. нової Конституції, яка декларувала рівноправність усіх народів, реформи були несприятливими для українців і повністю підпорядковували їх під владу поляків, польська мова ставала обов'язковою в усіх навчальних закладах Галичини. Держава і взяла управління та нагляд за освітою на себе, навчання релігії покладалося на церкву і релігійні громади. Через півроку, 25 травня, були прийняті віросповідні закони, один з яких (№ 48) визначав відносини школи й церкви так: школа незалежна від церкви. Згідно із ним створювалася Рада шкільна краєва. 14 травня 1869 року відповідно до Конституції був прийнятий закон про шкільництво в Австрії, який мав два розділи: перший - про публічні школи, другий - про приватні. Народна школа згідно з цим законом мала дітей морально-релігійно виховувати, діяльність їх духу розвивати, їх знаннями і зручностями для дальшої освіти в житті потрібними озброювати, і дати їм основу для розвитку їх в людей і членів суспільства.
Нововведення, які проводились австрійською адміністрацією на ниві шкільництва, у цей час не принесли бажаних результатів на терени Галичини, бо, як засвідчують дані часопису "Учитель" (число 29 за 1869 рік): "Комітет польський, господарює по-польськи, війт чи там начальник темний, як ніч осіння, а межи ними обома стоїть учитель, бідний матеріально, сам, як палець, без всякої поваги в громаді", а сталося це "після того, як школами перестали керувати Консисторія, а створено шкільні комітети, школи почали занепадати. Раніше вчитель опирався на священика і вони разом діяли для блага народу".
На основі державного закону про шкільництво в Австрії були видані краєві закони від 2 травня 1873 року про закладання і утримання публічних шкіл і обов'язку посилати до них дітей. Згідно з ними освіта
в Галичині ставала обов'язковою для дітей віком від 6 до 12 років, навчання в народній школі було безплатним. Встановлювалися постійні засади щодо покриття видатків на освіту, вчителям виплачувалась заробітна плата і школи будувались за державні кошти. Витрати здійснювались за рахунок ґміни, а коли в неї не було коштів, то їх доплачував краєвий фонд.

Треба сказати, що вже за наступних 20 років після цих реформ, коли школи перейшли під опіку держави і краю, кількість вчителів збільшилася вдвоє, а учнів - вп'ятеро. ...Щоб читач хоч приблизно міг уявити, як виглядала шкільна наука в середині 60-х років 19 століття австрійського правління на Галичині, наведу невеличкий уривок із спогадів Андрія Чайковського "Як я ходив до сільської школи" ("Український волос". - Перемишль, 1932. - Ч. 3. - 31 січня - с. 2): "До тієї школи записали мене у серпні 1865 року. Я того дуже не хотів, бо школи страх боявся, наче вогню. Мені всі переказували, що в школі б'ють і що без бука немає науки. Але нарешті записали мене і треба було йти. Моя покійна бабуся вшила мені полотняну торбинку, встромила туди шматок хліба і книжку, і я помандрував з пригнобленим серцем до школи. До школи треба було йти доволі далеко. При головній вулиці у малому садку стояла сільська хата під солом'яною стріхою. Входилося до середини через доволі просторі сіни до кімнати, переробленої із селянської хати і комори. В куті при порозі велетенська піч до печення хліба з припічком, а на тім місці, де припічок із запічком сходився, стояла глиняна грубка для тепла, де палено околотами, доставленими від батьків дітвори. У тому місці, де вішають образи, стояв градус, а на ньому чорно помальований стіл для вчителя і одне однісіньке дерев'яне крісло, на якому сідав вчитель. Під тою стіною стояла ще одна лавка проста. А від вікна до середини кімнати стояли дві лавки з подовжними пультами, одна з поземим, а друга з нахиленим по "аналойськи" пультом. Щоб не забути, що на столі стояв каламар, гусяче перо, олівець, лінія і верболозу. От і вся школа. Про таблицю та хоч би тоді шмат крейди не було й мови. Кожний школяр приносив в торбинці книжку, яку мав. Це були книжки ріжних видань і калібрів, а вчитель сортував своїх школярів після книжок; значить, школярі з однаковими книжками належали до одної групи і вчилися разом і разом приходили до вчительського стола "здавати". Навчання читання відбувалось "силябізованням". Треба було кожну букву назвати по іменні, а відтак складати в склад і по кожнім зложенім складі треба

було лучити з ним і попередній. Наприклад, "шафа" - читалося так: ше-аз-ша, ферт-азфа = шафа; "тато прийшов до дому": твердо аз-та, твердо-он-то = тато; покой-рци-ийприй, ше-он-віди-йоршов = прийшов; добро-он-до, добро-мисліте-ук-му-дому. До такого навчання були помічні "вказівки". Це були плоскі дерев'яні загострені лопаточки, котрими треба було кожну букву показувати вчителеві. Із тих вказівок виробився своєрідний дитячий промисел. Кожне дбало, щоб мало гарно вироблену, з хрестиками чи якою іншою орнаментикою, вказівку.

Як вже школяр вивчив пізнавати азбуку, брався за писання. Про зшитки зі зразками, які видавав тоді для шкіл у Відні якийсь Покорни, про сталеві пера і такі інші прибори до писання ніхто у нашій школі не чував. До науки писання треба було купити собі у жида крамаря аркуш біленького паперу і розводненого до неможливости чорнила і те принести до школи. Вчитель складав аркуш вчетверо і лініював на "межилініях" олівцем, і в першу лінію вписував зразок. Насамперід черточки прямі, криві, округлі, а відтак вже і букви. Тепер школяр подавав вчителеві гусяче перо, і він трьома нарізами затинав, прикладав на ніготь великого пальця лівої руки, відтинав кінчик і перо було готове до писання.

По тих приготованнях одна лавка опорожнялася, хлопці сідали з книжками де попало, а кандидати на краснописців засідали в порожню лавку, поки не забазґрали усієї сторінки старанно полінованого паперу. І так йшло аж через усіх вісім сторінок.

Розуміється, що з кожною записаною сторінкою треба було йти до вчителя і показати. Якщо було не до ладу, то вже лінія була в роботі по пальцях. Тому, що група вчилася окремо і так йшла "здавати", то можна собі уявити, який це був хайдер у школі. А сама наука на голос нагадувала рахкання жаб на весну. А коли треба було кого покарати за неувагу, або за те, що не навчився завданого, тоді вчитель відступав гостинно винувальцеві своє дерев'яне крісло, а сердега клався без протесту, і лежав так довго, поки не вифасував своєї порції. А по такій операції треба було ще поцілувати "со умиленієм" караючу десницю пана професора. Ця педагогічна процедура не була позбавлена героїчної романтики. Школярі хвалили і поважали лиш таких товаришів, котрий під час операції не то не заплакав, але навіть і не скривився.

До школи ходили в сумі з хлопцями і дівчата. Вони вчилися краще і ніхто не чував, щоб дівчину покарано було тілесно. Вчитель виставляв за зразок тих Касунь, Настунь, чи

Маринь хлопцям. Також годі було вибити старших хлопців, що вчилися вже з читанок та з шкільних біблій та ходили двічі до єгомосця на "пініє" і науку "до-ре-мі фа-соля". Та туди попадали лиш ті щасливці, яких природа наділила добрим голоском.

Крім читання, велику вагу клали на навчання катехизму. Про це дуже дбав місцевий парох, який частенько заходив до школи, а кромі того вчив молитви і катехизму в церкві на вечірні.

Поза тим не вчили нічого. В школі не було таблиці, ані куска крейди, рахувати вчили лиш з пам'яти і то лиш додавання [та] віднімання і тими двома діями послугувався при множенні і діленні. Часом казав переповісти дещо прочитане, а тоді було в школі дуже тихенько.

Тепер хочу розказати, як відбувалася моя наука. Прийшов я до школи дуже наляканий і збентежений. Після того, що я чув про школу, я побоювався, що мене на вступі професор порядно випарить лозою. Та воно так не сталося, навпаки, мені школа дуже подобалася. Зараз на вступі спитав мене вчитель про книжку. Я вийняв з торбини споконвічний польський "елєментарж" з перепаленими до половини двома картками і поклав його на стіл перед учителя. Він наказав мені прочитати і я прочитав дрижучим голоском доволі плавно, вже без

силябізовання, не зважаючи на інтерпункції, котрі мене ніраз не цікавили. Замість мене вибити, чого я дуже боявся, він мене погладив по обстриженій голові і похвалив. Я зараз набрав до нього великої симпатії.
Але того дня школи не було, бо випав похорон, а вчитель не хотів нас самих лишити в школі і забрав нас з собою. Ми йшли парами і робили гонори якомусь небіжчикові, про якого не конче йшла по селу добра слава. Отож ми пішли насамперед до небіжчикової хати, відтак відвели його тлінні останки до церкви, а відтак пішли на цвинтар і аж по "вічній пам'яті" пішли до школи.
Таке саме бувало через великий піст, коли відбувалися набоженства з "претерпівий за нас страсти" і з поклонами. З того видно, що школа не мала часу багато дечого навчити".
Коли прочитав ці спогади, з глибини мене полонило відчуття, що чи не в деталях вже десь чув таке. І пригадав батькові розповіді про свою та його предків науку в Бабичівській школі...
А тим часом Бабичівська школа другої половини 60-х-початку 70-х років 19 століття діяла звичним на той час способом, долаючи життєві труднощі від залучення дітей шкільного віку до науки і аж до вирішення господарських проблем. Зокрема, у звіті про реорганізацію і діяльність народних шкіл Холоєва і Бабич йдеться про те, що дерева на опалення цих шкіл не призначено жодного, а окружна шкільна рада у 1873 році повідомила Холоївську ґміну, що Філіція Мєр погодилася на час свого проживання щорічно видавати школі в Холоєві 6 штабелів дерева із двірських лісів. Продуктів харчування як вчителі Холоєва, так і Бабич не отримували.
21 січня 1874 року в Холоєві був складений протокол про реорганізацію школи. Було вирішено утворити дві школи: одну в Холоєві, іншу - на Бабичах. Вчителя в другій школі мали оплачувати мешканці Бабич, Шайногів, Бори, Волі та Раковиськ. Школа в Бабичах була 3-класною з одним вчителем, мала будинок вартістю 250 зр, півморга городу, який коштував 50 зр і давав 7 зр доходу. Весь інвентар її становив 4 лавки, стіл, крісло, класну дошку та образ. Все це майно вартувало разом 12 зр. Зарплатню вчителю надавали за рахунок мешканців Бабич і присілків, а складала вона 128 зр. З цих грошей вчитель мав забезпечувати школу дровами для опалення. На таку мізерну оплату ніхто не погоджувався, і кілька попередніх років вчителя не було, хоча до навчання були готові 150 дітей шкільного віку (від 6 до 12 років). Тому влада надала школі статус самостійної (етатувої), вчитель затверджувався за підсумками конкурсу, мешкав у шкільному будинку.
В архівній справі №5410 (ЛОДАУ, Ф. 178, Оп. 2, арк. 15) знаходимо анкетні дані вчителя Бабичівської школи Іллі Жизнєвського, який народився 1 серпня 1816 року в селі Лисиничі, був греко-католицького віросповідання, батьком 4 дітей, почав вчителювати як заступник учителя у Станині 4 жовтня 1857 року. З анкети чітко не зрозуміло, коли саме він прийшов вчителювати на Бабичі, але в цьому контексті згадується дата 4 жовтня 1863 року і його статус як заступника вчителя у Бабичах "до теперішнього часу", тобто на 1874 рік.
Цікавою є постанова Крайової шкільної ради від квітня 1874 року у справі початкових шкіл в Холоєві і Бабичах, якою, зокрема, на школи накладаються зобов'язання: "1. Шкільні будинки і призначене житло для вчителів утримувати в хорошому стані і дбати про внутрішнє прибирання згідно з приписами шкільних органів. 2. Доставляти засоби для опалення школи, принаймні в такій кількості, щоб на
кожні 6 саженів кубічних простору шкільного приміщення припадало щорічно 4/5 сажені букового дерева і відповідна кількість м'якого дерева, або кам'яного вугілля, або смоли. 3. Дбати про освітлення і обслуговування шкіл згідно зі всіма постановами місцевої шкільної ради і вищих шкільних органів. У видатках, пов'язаних з згаданою вище метою, повинні брати участь гміни і поміщицькі господарства в Холоєві, Бабичах, Шайногах, Борі, Волі і Раковиськах, таким чином включаючи відповідні доплати податкові... [11].
Навчання в Бабичівській школі велося українською мовою, а у Холоєві - польською. Діти писали металевими "рисіками" на дощечках, які були навосковані. Після перевірки написаного, дощечки протирали і вони були знову готові до використання. Успішність визначалася шкалою: дуже добре - добре - достатньо - недостатньо.

У 1862 році у Бабичах проживало

понад 200 чоловік. Територія, на якій сьогодні розташовується село, у 19 столітті і ще на початку 20 -го офіційно вважалася передмістям містечка Холоїв. Збережені в архівах метричні книги народження, одруження, смерті за період кінця 18 - початку 20 століття дають нам сьогодні можливість знати і пізнавати прізвища тогочасних мешканців цих теренів: Бабій, Батюк, Близнюк, Бодячів, Ваксман, Ващук, Водяниця, Возняк, Войтович, Гиствин, Грудка, Демчук, Загасайло, Каліщак, Колковий, Колтун, Кушинський, Крупник, Курило, Левицький, Лесюта, Лиско, Лісовий, Муравецький, Пернальський, Новосад, Олещук, Олійник, Павлюк, Паска, Піхото, Порада, Семенюк, Сміхура, Сторож, Сторощук, Тимрук, Уханський, Федина, Федун, Холонівський, Чайковський, Чорний, Чорномаз, Шкарабан та ін.
Про те, які заробітки мали селяни у 60-тих роках 19 століття, описує у своїй книзі "Немолів" уродженець одноіменного села на Радехівщині, відомий вчений Степан Смаль-Стоцький: "За гроші було тоді тяжко... Люди гроша, власне, так багато не потребували. Все мали своє, все робили собі дома. Тільки на податки, на сіль, оселедці, сякий-такий горщок або миску, в неділю і свята крейцер-два до церкви. От і все. Хиба трапилося весілля або похорон, тоді було трохи більше. Дещо заробляли на панськім: на хмелярні, в поли орали, жали,

косили, в лісі стоси рубали, возили. Але й за роботу на панськім зарплата була здебільшого в натурі, лиш мало гроша перепадало
до людських рук... У кого лежало в скрині яких 50 ринських, той був уже великий багач, той декому їх позичав, звичайно, на великий процент. Такі гроші здобувалися з продажу коней, худоби, безрог, збіжжя на ярмарку".
У 1871 році громада Старого Холоєва, куди територіально-адміністративно належали Бабичі, вже мала свою печатку, в середині якої було зображено борону і на ї фоні перехрещені коса та граблі, по колу напис польською мовою "Громада Старого Холоєва". Відтиски з печатки робилися сажею. У 1878 році громада отримала нову печатку: по колу йшов напис польською "Уряд ґміни в Холоєві", а в середині була дата "1878". Згодом громадська рада села користувалася печаткою з написом "Уряд ґміни містечка Холоєва".
Лише наприкінці 19 століття Холоїв отримав свій 2ерб. Опис наданого Холоєву австрійським урядом герба зберігся у реєстрі Ф.Ковалишина 1897 року. Цей герб був типовим зразком волосної символіки Галичини пізньогеральдичного періоду і затверджувався за малюнком на місцевій громадській печатці: на блакитному тлі - навхрест покладені золоті коса та граблі, обтяжені посередині золотою бороною. Подібні композиції з кіс, граблів, серпів, ціпів, борін та іншого селянського знаряддя були майже неодмінними елементами тогочасної сільської сфрагістики Західної України загалом. Водночас цікавість викликає оформлення цієї доволі ординарної емблеми в українських геральдичних барвах - золотій та блакитній.
Про холоївські терени "зразка" 1886 року досить детально описується у Словнику географічному Королівства Польського і інших країв слов'янських, виданому у Варшаві в тому ж році: "Холоїв (з Раковиськами, Бабичами, Шайногами і Волею) містечко Кам'янка Струмиловського повіту. Лежить над потоком, який допливає до Бугу. Дороги нездалі, дуже важкі. Містечко бідне, в давнину славилося конокрадством. Для цього "ремесла" дуже сприятливими були близькість до Волині, розлогі околиці багнистого лісу. З часу введення у поселенні відділку жандармерії це ремесло, якщо і цілком не зникло, то принаймні притихло. До громади належить 419 моргів австрійських ріллі, 255 - лук і городів, 225 - пастбищ, 1850 - лісів. У містечку проживає 3282 мешканці, в т.ч. 1516 - греко-католицького віросповідання, 99 - римо-католицького, 1667 - жидів. До греко-католицької парафії належить філія на Стариках з 582 душами
цього обряду (до яких належали і бабичани - коментар наш - С.Л.). Школа однокласова. У Холоєві відбувалися торги. Річка Холоївка - струмок, права притока Бугу; пливе по південно-західній стороні Холоєва між присілками Бабичі і Раковиська, потім лісом між територіями Нестанич, Холоєва і Сільця, а відтак, описавши ліси - завертає на північний захід, граничить з Нестаничами і Тишицею і поблизу Добротвора впадає в Буг. Води потоку ліниві, дно болотисте, довжина - 15 км, спад - 15 м на 15 км, висота над рівнем моря 200-215 м. ".
В 1879-1889 роках побудовано кам'яну дорогу Львів - Радехів, а через 6 років в містечку відкрито поштово-телеграфний відділ. Вказану вище дорогу розширили до 14-16 метрів, випрямили в багатьох місцях. ...Основним шляхом з Холоєва до Камінки Струмилової і Львова, принаймні до 1878 року, була дорога, яка проходила через нинішні присілки Раковиська, Залісся, поряд з Нестаничами, через Буг до Добротвора, і далі - на південь до Камінки. Правда, на карті 1815 року вже позначена дорога, яка у цьому напрямку нині є основною, але у ті часи не була добротною; на карті 1863 року вона виглядає трохи кращою, але на відрізку зі Сільця до Бугу - як польова, а далі за рікою сполучається з трактом Добротвір - Камінка Струмилова. Натомість на карті 1878 року вона позначається вже як головний шлях.
Як виглядала дорога Стоянів - Львів на відрізку наших земель у 60 -ті роки 19 століття ще до реконструкції, дізнаємося з книги відомого вченого С.Смаль-Стоцького "Немолів", який часто подорожував з Радехова до Львова: "Їдемо. Ось вже Ганнуська при дорозі, німецька колонія.. Знов якесь наше село, а нарешті Холоїв, ярмаркове село... Дорога не була вимощена. Грубе коріння сюди і туди лежало часто впоперек. Декуди ями і баюри були вимощені хворостом. Їхалось помалу...".
Яків Миколаєвич у своїй книзі "Опис гео-графічно-статистичний повіта Камянецького" подає інформацію, що дорогу цю (Львів Стоянів) розпочато будувати у 1879 році, а окінчено у 1889-му. Але, мабуть, мова йде, враховуючи наведені вище картографічні дані, про капітальну реконструкцію, на деяких відрізках, безсумнівно, - і нове облаштування.
Вся дорога після будівництва-реконструкції в довжину мала протяжність 76 км, а в повіті - 44 км; до Радехова була широка в короні 8 м, а далі до Стоянова - 7; біля
Руди був збудований дерев'яний міст через Буг; вартість всіх робіт становила 700000 зр. До речі, кошти на це дав краєвий уряд (у виказах вона так і позначалася як крайова дорога), хоча частково фінансувалася з державною скарбниці (субвенція).
Загалом у повіті на 1894 рік не було жодної мурованої (бурок) державної дороги, всі вони побудовані були коштом краю. Цікаво буде дізнатися, що в австрійські часи визначали чотири категорії доріг: державні, крайові, повітові та громадські або копані, як їх ще називали. Дорога Львів-Стоянів належала до краєвих, а Буськ-Холоїв - до повітових.
Користувалися бабичани, окрім названих, ще й копаними дорогами: одна з них проходила і нині проходить від розмежувального копця спільного для Холоївської, Сілецької, Буденської громад повз нинішнє урочище Вільчинського, Бабичівське лісництво, безпосередньо через присілок Бір, село Гряда (колишня Мирівка) і далі як продовження - через ліс (цей відтінок, як уже згадувалося, в народі прозваний "Граничкою") до "бурку" Полонична - Холоїв і є споконвіку межею між Буденською, Незнанівською і Холоївською громадами, а нині -

між Радехівським та Кам'янка-Бузьким районами; друга - Бабичі - Незнанів стала такою після будівництва нового шляху Полонична - Холоїв; третя була облаштована з Будок через ліс, нинішнє урочище Вільчинських до траси Львів - Стоянів, поблизу місцевості Бабич - Лісничівка.
Решта доріг на території та за межами села Бабич були просто польовими, лісовими і особливо у зимовий час та сльотову погоду - малопроїзними.
У 1890 році до Холоєва належало 12 місцевостей (села Старики, Бабичі, Шайноги, Раковище, Мирів і хутори Воля, Бір, Гряда, Ковк, Підкарання, Залісся та фільварок Хрузіль) з 610 домами, із 3950 мешканців 2338 відносили себе до гре-ко-католицького віросповідання, 230 - до римо-католицького, 1278 - до іудейського, 104 були євангелистами; за національністю переважали русини - 3377, поляків проживало 481, німців - 92, інших національностей чомусь не було, хоча знаємо, що тут мешкало чимало жидів (Я. Миколаевич "Опис географічно-статистичний повіта Кам'янецького", друкарня НТШ у Львові, 1894 р.).
З того ж джерела дізнаємося, що "обшар громади кастральної" тоді становив 7326 моргів - 1036 сажнів землі, в.ч.
2857 морпів - поля, 2161 - сіножаті, 117 городи, 589 пасовиська, 1409 - ліси, 37 озера, ставки і мочари, 154 - неужиткові. З цього громада мала чистий дохід у 12950 зр 52 кр (для порівняння: чистий дохід з земель такого ж призначення в сусідніх Радехові становив 8876 зр 40 кр, а в Незнанові - 6841 зр 15 кр).
Двори (пани) володіли землями площею 2636 морпів - 171 сажень, в т.ч. 739 моргів поля, 409 - сіножаті, 24 - городи, 114 - пасовиська, 1305 - ліси, 38 - озера, ставки і мочари, 5 - неужиткові, а сплачували за це у казну 577 зр 28 кр. Такий же податок ґрунтовий з приватної власності селян становив 2315 зр 15 кр. А володіли вони землею загальною площею 4690 морпів - 865 сажнів, з них 2117 морпів - поля, 1752 сіножаті, 93 - городи, 475 - пасовиська, 152 - неужиткові, озер, ставків і мочар не мали; в середньому на 1 особу припадало 1,2 морг'а, що було значно менше, ніж, скажімо, в сусідньому Мирові (2,8 морґи) чи в не такій далекій, але значно меншій Полоничні (2,3 морга).
Безперечно, основним видом трудової діяльності бабичан був обробіток землі, вирощування на ній сільськогосподарських культур. Щотретій рік поля паринували, бо мілко орані і слабо гноєні, вони б не родили довше. Отже третина піль селянських лежали постійно під облогом.
Обробіток земель був нездалий, бо селяни практично не мали прогресивної на той час "техніки", як от ліпшої конструкції плугів, катків, возів на желізних осях, млинків до збіжжя... Окрім цього, селяни не були такими спритними господарями, як пани, котрі, маючи менше, скажімо, гною від худоби, раціональніше його використовували і збирали більші врожаї; селянин був неосвічений, а господарювати його ніхто не вчив.
На одне селянське господарство в середньому припадало 3-5 га поля. При тодішніх "технологіях" обробітку землі зібраного з неї урожаю вистачало хіба що на власні потреби, а на продаж не зоставалось майже нічого.
З земельної метрики 1787 року дізнаємося, що головними культурами були жито та ячмінь, пшеничний хліб селяни їи тільки у великі свята. Вирощували також картоплю, пшеницю, овес, горох, гречку, просо, конюшину, льон, коноплі, на грядках - капусту, цибулю, бураки, мак, дині, моркву і петрушку.
Викорчувані ліси, зазвичай, використовували під сіножаті, а літ через 20 почали розробляти їх під невеликі ділянки для поля та грядок для вирощування овочів. Лише незначна частина пасовиськ належала до двору, більша була громадською власністю. До громадських (спільних) маєтків в австрійські часи належали ліс, поле, сіножать (найчастіше як пасовисько), каси позичкові, шпихлєри (зерносковища).
Каси громадські почали створюватися після 1848 року і найінтенсивніший їх розвиток припадав у 19 столітті на другу половину 70-х-90-тих років. Фонди позичкових кас формувалися за рахунок продажу облігацій, внесених сервітутів, плодів нерухомого громадського маєтку, використання лісу, пасовиська. Це була спільна власність всіх мешканців, а організовували їх роботу обрані з поміж себе члени громадської ради. Великий позитив цієї справи був той, що господарю не треба було витрачати часу та грошей для поїздок до повіту, якщо виникала нагла потреба в коштах, а з іншого боку члени громадської ради позичкової каси добре знали чи це чоловік чесний і використає позичене для корисних цілей, чи це - марнотратник і йому треба відмовити.
у 1890 році в Камінецькім повіті було 66 кас, кожна з яких мала в середньому 1443 зр. Треба сказати, що фонд такої каси в містечку Холоїв був невеликий: складався всього з 1255 зр (для порівняння: фонд незнанівської такої каси більш, ніж в 2,2 раза переважав середньостатистичний - 3242 зр).
На сіножатях росли всякого роду верболози, з яких виплітали півкошики для возів, кошики для домашнього ужитку.
Біля садиб місцеві господарі висаджували фруктові дерева. Але садів було дуже мало. А причиною такого занедбання було частково недбальство, а частково загальне нешанування чужої власності, не один казав: "нащо маю садити деревину, та мен плоди ще неспілими з галузям обламають".
Майже кожна родина села також утримувала коней, корів, свиней, свійську птицю.
Коней в Камінецькому повіті було мало: одна пара припадала на 7,3 га орного поля. Панські коні були рослими і добре живленими, а тому працювали за 4 хлопських. Чимало господарів Бабич постійно утримували коней, але більшість - час від часу. На холоївських теренах в 1890-х роках нараховувалося 448 коней, це був один з найбільших показників в повіті. Пани утримували породу рослу, селяни - звичайну расу домашню, низького росту, та й то вважали собі прикрим тягарем давати коням їсти

коло них ходити, вже дволітнього лошака запрягали до тяжкої праці, а влітку не давали йому їсти, казали, що достатньо йому і пасовиська. А як самі рідко їли м'ясо, так і коневі вважали за зайве дати вівса, а тому, везучи тягар, мусили помагати його тягнути, і то щиро запрягаючись то з одної, то з другої сторони.
Велику рогату худобу (коштувала одна корова в австрійські часи 50 зр) утримувала практично кожна родина Бабич. Проте, молока не вистачало і на власні потреби. Як описував Я.Миколаєвич в уже згадуваній книзі, селяни тримали худобу хіба задля перегною, набілу мали мало, а годувати теля молоком, горохом, вівсом вважали марнотратством і панськими пустощами, кажучи: оно і так виросте; а коли взяти до уваги, що товар той мав лихі пасовиська, не був добре чищений, стайні без підлоги, стіни світяться широкими шпаринами, корм окислений, зрідка давалася січка, вим'я тижнями не вимите, а літом тварина віддана на ласку пасовиська, то треба дивуватися - як при таких обставинах селянська худоба ще була здібна до виробництва молока.
Зазвичай, перед Різдвом або Великоднем на половині бабичівських обійсть роздавався голосний свинячий крик. Розділену свинину господарі засолювали в діжках, а вінзонену - підвішували за бальки або спеціальні пристосіблення в коморах; певну частину свіжинини господині розносили по сусідах, родині, аби, коли ті будуть колоти, віддячили їх тим же: таким чином, сім'я могла протягом року кілька разів скуштувати свіжого сала та м'яса. Свиней утримували по 2-3 штуки, кураєвої породи: з довгим, гострим рилом, високими ногами і твердою, густою щетиною.
З птиці жителі села здебільшого утримували курей, гусей, качок. Не всі господині належно про них дбали: птиці не мали взимку теплого захисту, перемерзали і внаслідок того пізно неслися.
З інших підсобних промислів лише окремі господарі пробували займатися бджільництвом, риболовлею (зокрема, в Холоївці, що протікала поруч), іноді впольовували дичину.
Окремі селяни прислуговували по господарці в пана, займалися дрібним промислом, працювали на лісництві, фільварку, гуральні, на будівництві та обслуговуванні державних та повітових шляхів, згодом на цегельному заводі та на залізниці, ще пізніше - добиралися на роботу в Камінку, Радехів...
Тут варто коротко описати повітові промисли загалом, маючи на увазі те, що фабрика, гуральні, броварні, млини знаходилися на досяжній відстані від поселення, а послугами приватних ремісників (кравців, шевців, ковалів, цегельників, різників тощо) бабичани, безсумнівно, користалися, зрештою самі займалися домашнім промислом.
Повіт не міг похвалитися розвиненим промислом: у 1890 р. мав одну фабрику, 22 гуральні, броварів - 4, ремісників небагато, і ті не знали свого ремесла як слід; промисел домашній що раз гірше упадав. Як писав у ті часи відомий дослідник краю, вчитель народний з Полового Я.Миколаєвич, тут була потрібна заохота людей інтелігентних, бо селянин швидше емігрує, а не візьметься сам за роботу, якої батьки їхні не робили.
З промислу фабричного був тільки один млин паровий в Камінці і з'єднана з ним робітня паркетів. Млин переробляв збіжжя, продуковане околицями.
Промисел рільничий представляли 23 гуральні, і найбільше в Радехівськім окрузі повіту, які щорічно продукували 2036639 літрів стоступеневої горілки, сплачуючи поважну суму податку. Зокрема, Холоївська гуральня річно видавала 98409 літрів спирту, вносячи в казну 34443 зр податку. Тут, беззаперечно працювали і бабичани, хоча, коли вона була побудована - невідомо. Деякі дослідники-краєзнавці (М. Чабаренко) роком заснування спиртзаводу називають 1876. Проте, нам відомо, що 4 жидівські гуральні працювали в Холоєві ще у 1787 році. Основним завданням гуральні було "перетворити картоплі, не надаючі ся задля великого тягару до далеких висилок, в продукат більше до далеких висилок пригожий". Працювала гуральня 5-7 місяців, і головним ї завданням було переробити картоплю, яку транспортувати на далекі відстані було нерентабельно і ризиковано, на продукт більш придатний для цього; та й ще при тому люди відходами виробництва підкормлювали худобу і мали гній для удобрень землі.
У Буську, Радехові, Оглядові, Підзамчу (Камінецькім) виготовляли пиво.
У повіті було 50 водяних млинів, в яких селяни мололи збіжжя на свій домашній ужиток. Такі млини були в Холоївській гміні, про один з них - Бабичівськці - ми розповідали вже. А у 1892 році якийсь жид виставив непоказний паровий млин в Ганунині при мурованій дорозі.
Загалом ремісників в повіті за офіційною статистикою було дуже мало (1890 р.): на 2000 населення їх припадало всього 3. Із 143 ремісників найбільше було різників і шевців (по 21), кравців (17), ковалів (10), цегельників (9). Але це були лише ті, які оплачували податок, але в дійсності їх було набагато (в кілька разів) більше. Взуття бабичани закуповували, зазвичай, на базарах Радехова та Камінки, хоча маємо дані (спогади старожилів), що шевці були і на Бабичах, і в Холоєві, а дрібним ремонтом, а вже згодом, у польські часи виготовленням цієї продукції, займалися окремі селяни з присілка Бір. Кравців по селах було найбільше два або три. Чи були вони в австрійські часи в Бабичах невідомо, але з огляду на те, що за Польщі та в радянський період цим промислом тут окремі господині займалися, можна припустити, що цей дар ї передався за спадком.
Посуду в ті роки боднарі виготовляли з дерева, найчастіше - соснового, і дещо з дубини, а були це коновки, бочки, цебрики, балії, скіпці...; продавали їх на ярмарках, зокрема в Камінці, Сільци, Бербеках, куди час від часу навідувалися і господарі з Бабич.
Місцевий уряд, дбаючи про ширше залучення населення до промислів, а тим самим дати змогу заробити, у 1884 році створив у Камінці Струмиловій повітову дворічну школу бондарства і колодійства, при котрій з 1887

року почала працювати кузня. Школою управляв один фахівець, а допомагали йому боднар і стельмах, причому учні вдень займалися наукою практичною, а ввечері - теоретичною. Учням з бідних сімей з повітової казни щомісячно виділялося 3-4 зр на утримання. За стараннями і матеріальною допомогою правителя караю графа Станіслава Бадені 1 травня 1893 року в Новому Виткові створено крайову шевську школу. Невідомо, чи хтось з дітей бабичанських родин закінчував ці школи, але те, що послугами вивчених ними майстрів та їх продукцією селяни користувалися, можна вважати фактом незаперечним.
Не маючи змоги часто у разі потреби добиратися за десятки кілометрів до базарів в Камінці, Радехові та ін. (пішки здебільшого ходили до жидівських крамниць в Холоєві) для певних покупок, бабичанські господарі з поколінь в покоління вчилися і творили промисел домашній: полотнянки, вовняні запаски, вузькі ремінці, блюзи, килимки, хідники... Жінки займалися ткацтвом, вишиванням рушників, чоловіки - плетенням кошиків, столяркою, виготовленням драбин, саней, діжок, граблів та іншого сільськогосподарського і побутового інвентарю.
Продавав ці вироби мало хто: найчастіше використовували їх для власних потреб. Проте були й такі, які заробляли: за метр полотна звичайного платили 6-8 кр, найдопожче - за вовняні килимки на обидва боки однакові - 30 кр за метр.
Бабичани продавали свою робочу силу та заробляли якусь копійчину на місцевому фільварку, лісництві, а згодом - на цегельні та залізниці, а також на будівництві та обслуговуванні (ремонті) доріг.
Бабичівський (Воляхолоївський) панський фільварок знаходився на тому місці, де сьогодні розташовується місцеве лісництво. На австрійських картах до 1876 року топографічних позначень про місцезнаходження його, як і всіх інших об'єктів, зокрема Лісничівки, не має. Але в подальші роки, принаймні аж до 1933-го, вони є (див. викопіювання з тогочасних карт вище - у розділі 1).
На картах до 1876 року позначок про місце розташування лісництв ми також не знайшли, а в 1876-му і принаймні до кінця австрійського періоду Бабичівське лісництво знаходилося в південно-східній точці села, де дорога зі Стоянова до Львова в'їжджала до лісу між Бабичами і Сільцем (сьогодні цей присілок Бабич так і називається Лісничівка). Безсумнівно, що це підприємство діяло і раніше, бо потреба в лісовій продукції була постійною.
На картах 1790, 1815 років місця, де сьогодні розташовані Бабичі, виглядають суцільним лісом з невеличкими просвітами. Вже, починаючи з карт 1855 р., позначаються в тих місцях населені пункти та лісові масиви.
Землі Бабич та навколишні, як і загалом Камінецький повіт, в австрійські часи належали до найбільш вкритих лісами; лише 9 повітів Галичини, як зазначав у 1894 році дослідник краю Я. Миколаєвич у своїй книзі "Опис географічно-статистичний повіта Камянецького", мали більший обшар ліса такі як Долина, Надвірна, Косів, Турка, Дрогобич, Стрий, тобто гірські і передгірські, а також Броди. На одного мешканця в цих краях припадало у 1890 році три четверті моргів ліса. Ліси були мішані та соснові, бо саме сосна тут найліпше росла, її стріла деколи сягала 25 метрів. Соснові ліси були переважно чисті, і лише там, де ґрунт був підмоклий, виступали листяні дерева. Сосна, зазвичай, використовувалася для місцевих потреб, як будівельний матеріал, пилялася на дошки, а частково у вигляді тих же дощок відправлялася за потребою у міста, зокрема у Камінку, Львів.
Купці і майстри хвалили також якість тутешньої дубини, і казали, що тільки хорвацькі і славонські дуби є кращої якості.
Якщо за часів правління Мірів майже всю деревину сплавляли Бугом до Польщі, інших країн, то з часом, в 90 - ті роки і далі, у ній все гостріше мала потребу фабрика ларкетів у Камінці, залізна дорога.
В мокровинах, які характерні для бабичівських і навколишніх місцевостей, росла вільшина, яка успішно використовувалася селянами на паливо і для виготовлення деяких виробів.
Дуже добре росла осичина, котра засівалася сама на зрубах.
Саме щоб утримувати таке народне багатство, створювалися лісництва. Одне з таких лісництв позначене на карті Камінка Струмилівського повіту 1876 року на місці, де сьогодні розташований присілок Бабич Лісничівка (саме тому і дістав таку назву). у тій же точці воно позначене на картах 1893, 1898 і 1916 років, тобто до кінця австрійського періоду. Безперечно, що завдяки йому чимало бабичан мали сталі заробики.
Скоріш за все, що Бабичівське лісництво, як і пізніше - місцевий цегельний завод, заснував граф Станіслав Бадені приблизно між 1874 і 1876 роками. Як ми щойно означили вище, на австрійських картах до 1876 року позначки про існування тут лісництва не було, а на карті саме 1876 року вона уже є. З історичних джерел знаємо, що тутешні землі і ліси з 1874 року належали графу Ст.Бадені, який вважався одним з 10-ти найзаможніших магнатів Галичини: у його володінні було 40 тис. моргів землі, з них 30 тис. на Радехівщині (в 11 селах), що становило 63 % від загальної площі земель, тоді як разом взяті селянські, громадські і парафіяльні (церковні) землі займали площу 18 тис. моргів. Гр. Ст.Бадені належали майже всі ліси Радехівщини - 824 морги з 854-ох.
Матеріальним свідченням цього, як і лісогосподарської діяльності родини Бадені в наших лісах, є виявлений поблизу Бабич знак лісової охорони з символом однорога, який був одним з елементів родинного герба графа Ст.Бадені. Як ми тільки що зазначали, графу належала значна кількість маєтків і великі площі земель на Радехівщині, але зображення з його гербом (чи елементами герба) виявлені лише в окремих випадках.

Ось як виглядав цей знак, виявлений поблизу Бабич (подаємо його у порівнянні з родинним гербом графа Ст.Бадені з книги графської бібліотеки):

(Електронна збірка Радехівської ЦРБ "Історія населених пунктів Радехівщини. - Бабичі").

Власники дбали про ліси і утримували їх у взірцевому стані. Ліси були поділені на секції і мали визначувану чергу до зрубу. Після зрубу секції площа старанно очищалася, залишки хмизу і грубші гілки складувалася на окремі купки і використовувалися для опалення, дрібний хмиз спалювався, а попіл розсівався на грядках і полях як удобрення. Неподалік Бабичівського лісництва була шкілка, де вирощували молодняк, який відразу після вивезення стятого дерева і очищення площі секції (зазвичай в зимовий час) навесні висаджували. Все це робилося під наглядом фахових лісничих. За нововисадженою ділянкою постійно наглядали гайові, лісники, аби ніхто не завдав виплеканим деревцям шкоди, яку приносила не тільки людина, випасаючи в лісах худобу, а також і різна звірина, особливо дики. Поодинокі дерева зрубували по всьому лісі, коли заходила потреба в них, а черга до виробки цілої секції ще не дійшла. Систематично ліс, який підростав, очищався від заростей, просікалися дороги для проїзду ним. Це були дороги місцевого значення. Але через тутешню територію будувалися, доглядалися, ремонтувалися і дороги повітового, краєвого та державного значення. І це також давало змогу місцевим селянам не тільки, хоч і тимчасово, трохи підзаробити, але й зручність у добиранні у всяких потребах та на роботи у містечка.

У 1890 році школу в Бабичах відвідувало 103 учні, хоча дітей шкільного віку було 285, а у недільні дні на повторювальне навчання приходило лише 25. Фактично половина дітей шкільного віку зовсім не відвідувала школу.

В школі дві книжки: одна - для рахунків, друга - читанка. Кожного тижня у вівторок і в суботу вивчали релігію. Навчання розпочиналися, коли випав сніг: робіт у полі не

було, худоба перебувала на зимівлі. Люди жили бідно, тому діти ходили до школи напівроздягнені: чоботи були в хаті одні, до школи ходили по черзі, якщо учнів було двоє-троє. Очевидно, що у 1891 році Бабичівська школа знову стала двокласовою, філіальною, дочірнею відносно Холоєва - згідно з високим поданням, яке було направлене на розгляд Ради шкільної в Кам'янці Струміловій. Але вже 4 лютого 1892 року на своєму засіданні Рада г'міни в Холоєві під головуванням начальника ґміни Івана Бабія прийняла рішення клопотати про перетворення Бабичівської школи з філіальної на штатну і зобов'язалася доплачувати річну на утримання цієї школи 25 злотих. Згідно з резолюцією Сейму від 2 квітня 1892 року хвятня 1892 року Крайова шкільна рада 1 липня 1892 року дала добро на таку реоргакіїня 1892 року Крайова шкільна рада 1 липня 1892 року дала добро на таку реоргаквіїня і постановила, що з цього дня учитель школи, крім вільного помешкання, буде мати річну оплату 450 злотих. Збільшення у зв'язку з такою зміною дефіциту місцевого шкільного фонду на оплату учителя буде покрито з окружного шкільного фонду. Окружна шкільна рада в Камінці рекомендувала, щоб учителю чи учительці згаданої школи, якщо має кваліфікаційний патент або принаймні атестат зрілості, асигнувати з 1 липня 1892 року річну винагороду у сумі 300 злотих, а якщо не має потрібної кваліфікації - залишити існуючу винагороду у сумі 250 злотих річно.

У цілому Галицькому краї станом на 1894 рік було 73,3 \% анальфабетів, тобто людей неписьменних, Камінецький повіт виглядав дещо краще - 62 \%. (Я. Миколаєвич "Опис географічно статистичний повіта Камянецького", друкарня НТШ у Львові, 1894 р.). У Камінецькому повіті станом на 1890 рік, за даними статистичної комісії у Відні, було тільки 6 громад з 1873 мешканцями, які не мали власних шкіл або не були прилучені до інших.

Маємо дані, що у 1892/1893 навчальному році навчання у Бабичівській школі прово- дилося руською (українською) мовою, із 285 дітей шкільного віку уроки відвідували 103, а 25 постійно ходили на додаткові заняття. Для порівняння та ширшого уявлення про стан навчання в навколишніх поселеннях скажемо, що при тій же мові навчання ці показники були такими: Незнанів - 180-117-22; Полонична - 136-101-28; Холоїв - 407-206-62. З наве- деного бачимо, родини населених пунктів, які були прикріплені до Бабичівської школи, не конче переймалися грамотністю своїх чад: всього $36,1 \%$ дітей гризли граніт науки, а решта, напевно, мусили вже з малих літ тяжко гарувати на полі, доглядати за своїми молодшими братиками і сестричками, пасти корови. Серед названих вище населених пунктів більш свідомими у цьому були батьки Полоничної - 74,3\%, Незнанова - 65\%, Холоєва - 50,6\%.
У 1894 році Окружна шкільна рада в Камінці Струмиловій дала дозвіл на відкриття одного класу позаштатного у 2-класовій Бабичівській школі, але при умові, що цей клас знайде окреме приміщення, а відвідування дітей перевищить цифру 200. Однак, наступними 5 роками відвідування дітей таки не досягало цієї цифри (200).
Хоча школа в Бабичах і була 2-класовою, але діти вчилися в ній 6 років: у ті часи не було такого поняття класу, як сьогодні; навчання визначалося, як 1-й, 2-й і т.д. рік.
Щоб не обтяжувати читача описом цифр, подамо статистику про кількість дітей шкільного віку, записаних до Бабичівської школи і тих, що відвідували її у наступній таблиці, яку кожен зможе самостійно прочитати, порівняти і зробити власні висновки:

	1896/1897 навч. рік			**1897/1898 навч. рік**			**1898/1899 навч. рік**		
	Вс.	хлопців	дівчат	Вс.	хлопців	дівчат	Вс.	хлопців	дівчат
Дітей шкільного віку	309	153	156	313	152	161	319	152	167
Записалося до школи	192	95	77	185	100	85	187	100	87
1-й рік	43	24	19	45	23	22	44	22	22
2-й рік	32	17	15	32	18	14	35	19	16
3-й рік	33	46	17	31	16	15	26	16	10
4-й рік	23	12	11	32	17	15	30	17	13
5-й рік	23	16	7	20	10	10	29	15	14
6-й рік	15	9	6	22	14	8	29	10	9
Разом	169	94	75	182	98	84	183	99	84

Ще одна подія сталася у 1894 році, яка була знаковою для холоївських земель. 5 лютого того року 26 чоловік з Холоєва і Бабич звернулися з проханням до Високого Намісництва у Львові з проханням дати дозвіл на створення читальні "Просвіти". 31 березня такий дозвіл було надано.
Досить насиченим на події наприкінці 19 століття було і церковне життя на цих теренах. Нагадаємо, що 10 квітня 1893 року в Холоєві помер о. Теодор Дольницький, який правив тут з 1856 р. і захоронений на місцевому цвинтарі. Вже через неповних два місяці після смерті о. Теодора Дольницького був оголошений конкурс на посаду пароха холоївської парафії. З архівних матеріалів (Ф. 201, Оп. 1в, Спр. 2625 ЦДІАЛ) знаємо, що у червні-липні того ж року прохання про допущення до змагів подавали о. Теодор Білевич - парох Вирова Буського деканату, о. Михайло Ваврик парох с. Кути Залозецького деканату, о. Лаврентій Дичковський - сотрудник в Бережанах, о. Іван Завадовський - парох Увина Холоївського деканату, о. Іван Леонтович парох Шнурова Бродівського деканату та ін. Зокрема, у листі до Всесвітлійшої і Високопреподобної греко-католицької Митрополичої Консисторії від 28 червня 1893 року декан Холоївський о. Іван Сухоцький пропонував розглянути кандидатуру о. Стефана Петрушевича - пароха Полового. В анкетній інформації зазначалося про його зразкову моральність, похвальні відгуки про служіння і проповіді, катихізацію, релігійні науки в школі, ведення книг метричних тощо; нагороджений Декретами похвальними Всесвітлійшої Митрополичої Консисторії за совісну і плідну працю щодо виховання і навчання шкільної молоді (від 04.12.1884) та щодо викладання релігійної науки в школі (від 01.03.1888), 12.12.1890 року - за те ж від Церковної окружної Ради шкільної в Камінці Струмиловій; у 1892 році удостоївся похвали Архиєрейської під час канонічного Архиєрейського огляду.
Вибір випав саме на о. Стефана Петрушевича, і вже 27 листопада 1893 року в Радехові він отримав презенту від дружини Станислава Бадені. Проте, переїхав до Холоєва аж у березні наступного 1894-го року. У 1893-94 рр. парохом ще був о. Корнило Леонтович, а з березня 1894 р. - вже о. Степан Петрушевич, який став

довголітнім душпастирем і для прихожан з Бабич, а також був активним організатором тутешнього громадсько-політичного життя (остаточно він виїхав звідси 15 травня 1919 року). Тому вважаємо за потрібне саме у цій частині нашої розповіді про історичну долю Бабич та його людей коротко викласти життєпис цієї визначної людини і духовного наставника. А ще тому, що саме завдяки йому бабичани збудували свою Духовну Святиню, про що піде мова нижче.

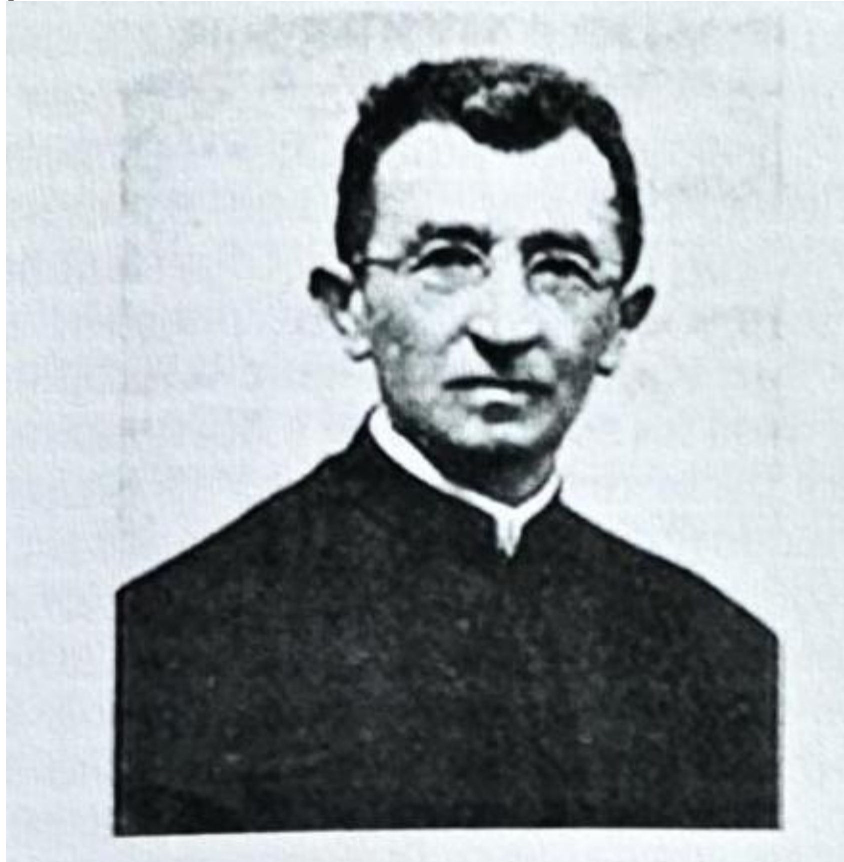

о. Стефан Петрушевич. ...Рід Петрушевичів сягає сивої давнини. Задокументованим родоначальником його галицької вітки вважають о. Миколу Петрушевича, який народився правдоподібно у 1710 р. в околиці Ковна в Литві, орієнтовно в першій половині 18 століття поселився на Галичині, згодом був парохом села Цетулі Яворівського повіту, про що й свідчить кириличний напис на дверях старовинної дерев'яної церкви.

Його син, о. Григорій Петрушевич (17401801) був прапрадідом майбутнього о. Стефана. Син Григорія - Стефан народився у 1772 році, у 1802-му також став священиком, до виходу на пенсію у 1857-му був парохом в Добрянах Стрийського повіту, мав двох синів - Михайла (1803 р.н.) та Антонія (18.01.1821 р. н., народився в Добрянах, помер 23.09.1913). Перший з них - Михайло був висвячений в духовний сан у 1828 році, до 1833-го служив парохом Голубова Стрийського повіту, далі 20 літ (1833-1853) - парохом Підгірців того ж повіту та ще 22 роки - парохом Печеніжина Коломийського повіту, де і упокоївся 24 липня 1875 року.

Син отця Михайла - Омелян ("Емиль") Петрушевич народився у 1830 році, мабуть, на Стрийщині, у 1854 році, як і батько, став священиком, у 1860 році дістав презенту до Буська, був призначений парохом церкви святого Миколая, в якій служив аж до своєї смерті 9 жовтня (за деякими джерелами 8 вересня) 1901 року, а в 1863-1868 роках очолював (був адміністратором) Буський деканат.

Отець Омелян брав досить активну участь у суспільно-політичному житті і був свідомим українцем-народовцем, дарма що рідний брат його батька - о. Антін Петрушевич, крилошанин і кустос Митрополичої Консисторії та історик, був "стовпом" москвофілів. Відразу після приїзду до Буська сім'я священика поселилася в парохіяльному домі на Довгій Стороні, де незабаром о. Омелян організував українську 2-класову школу. Згодом його обрали Віце-Маршаликом повітової Ради Камінки Струмилової. Отець Петрушевич цікавився різними ділянками знання, але найбільше - історією, археологією і літературою, а в його великій бібліотеці були твори галицьких та наддніпрянських авторів. Він був одружений зі Савиною Коцюбою і разом виховали шістьох дітей: трьох дочок і трьох синів. Про дочок майже нічого не відомо, знаємо тільки, що одну з них звали Марія і вона вийшла заміж за о. Миколу Селезінку, який був 1858 року народження, служив спочатку сотрудником в Буську (1883-1885), потім парохом в Янчині Перемишлянського повіту (18851933), де 26 травня 1933 року і упокоївся.

Найстаршим із синів був Стефан, який народився 15 серпня 1855 року в с. Любинці (деякі джерела - Дуліби) на Стрийщині, де, швидше за все, його батько - о. Омелян був парохом. Другий син, майбутній Президент ЗУНР - Євген народився 3 червня 1863 року вже в Буську, як і наймолодший Роман - у 1872 році, який згодом був суддею в Камінці Струмиловій і повітовим комісаром за часів Західно-Української Народної Республіки

(навесні 1940 р. його забрало НКВД і слід по ньому згинув). Цією інформацією про двох молодших братів і обмежимося, бо в доступних джерелах про їх життєвий шлях достатньо відомостей, а перейдемо до детальнішої оповіді про долю новопризначеного холоївського пароха о. Стефана Петрушевича.

Отже, як кажуть, сам Бог йому велів продовжити священицький рід вже в 6 коліні. До народної школи Стефан ходив в Буську, а опісля - до української академічної гімназії у Львові. Богословські студії закінчив у Генеральній семінарії у Львові в 1878 році, а в наступному був висвячений. Душпастирське служіння розпочинав 5 листопада 1879 року асистентом в Семигинові Стрийського деканату і староства, а з 7 червня 1880-го до 17 травня 1881-го був першим асистентом в Щирці Львівського староства, де парафія з двома дочірніми церквами мала 4501 вірного. З травня 1881-го по 1883-й о. Стефан Петрушевич був адміністратором в с. Покрівці Жидачівського староства, а з 9 березня 1883-го одинадцять років парохом в с. Полове Радехівського староства.

Одружений був о. Стефан з Ольгою Дорош, найстаршою донькою ракобовтівського пароха о. Івана Дороша; вони мали двох дітей - сина Левка та доньку Ігнатію. Левко народився у 1880 році в Ракобовтах Камінко-Струмилівського повіту, в домі матері. Закінчив правничі студії, згодом працював суддею у Великих Мостах та Золочеві, приблизно у 1918 році - заступником прокурора окружного суду в Бережанах, у 1919-му - старший юрисконсульт при Міністерстві юстиції УНР, з 1920 по 1923 роки шеф президіяльної канцелярії у Відні, з листопада 1926 до вересня 1939 - член Головної ради Союзу українських приватних службовців "Супруга", з 1937 до 1939 адвокат, голова товариства "Дністер" у Львові. Помер у 1940 році у Львові. Знаємо, що Левко Петрушевич був одружений з Софією Матвї̈в, дочкою Івана Матвіва, який працював інспектором "Дністра" у Львові. у шлюбі вони мали двох дітей - онуків о. Стефана Петрушевича та Ольги Дорош: Євгена, який студіював право та Андрія, який навчався у Варшавській художній академії, помер молодим у грудні 1939 року у Львові. Про долю дочки Ігнатї̈ невідомо нічого.

Правдоподібно, що о. Стефан був "останнім з могікан" у майже 200-літній шестиколінній родинній священицькій династії Петрушевичів. Був він людиною енергійною і дуже рухливою, з молоду свідомим українцем, і це - закономірно: ми оповіли, в якій атмосфері виховувався батьками.

Холоїв в часі, коли він став його парохом, мав в повіті дуже погану славу. Населення його було під моральним і політичним поглядом здеморалізоване. О. Ст.Петрушевич зробив з нього зразкову парохію і твердиню українства. Заложив і провадив читальню "Просвіта" і позичкову касу. Належав до міської Ради і вмів з жидівськими радними наладнати такі стосунки, що вони підтримували українців.

З перших днів служіння в Холоєві о. Стефан розгорнув активну душпастирську та громадську роботу. Вже через кілька місяців після приїзду до містечка він організував 6-денну духовну місію, яку провели монахи-василіяни. 27 березня 1895 року в Холоєві було засноване Братство Найсвятіших Тайн, яке збудувало власний будинок з приміщенням для читальні "Просвіти". Проте, ця читальня почала діяти дещо пізніше. Жорстку боротьбу він розгорнув з аморальністю, пияцтвом. Отець сам не вживав алкогольних напоїв і вимагав у вірних стримуватися від них. Менше стало народжуватися позашлюбних дітей (за 10 років - тільки 36). Свого часу він став членом

Ради повітової у Камінці Струмиловій, членом Товариства Святого Апостола Павла, був удостоєний права носити крилошанські відзнаки, а у 1914-1918 роках був віце-деканом Струмило Камінецького повіту, за шематизмом на рік 1918 - урядуючим деканом.

Отець Стефан Петрушевич постійно і невтомно дбав, аби все церковне майно було у належному стані та примножувалося. У 1896 р. парафіяльна Святопокровська церква Холоєва була перебудована у формі хреста і того року розмальована всередині. На одвірку вхідних дверей зберегли напис, що церква збудована 20 жовтня 1724 р. Мабуть, одночасно з нею була збудована і дерев`яна дзвіниця. На початку 20 ст. на ній було 4 дзвони. Дзвіниця також була відновлена у 1896 році.

Отець С. Петрушевич мав дуже живу вдачу і гостро реагував на надужиття австрій-сько-польської адміністрації та діяльність мосівсфілів. Брав живу участь у всіх виборах до віденського парламенту і галицького сейму, що були посередніми, себто кожна місцевість вибирала відповідно до числа населення так званих "правиборців", що опісля в означені дні голосували в повітовім місті. В часі кривавих "Баденівських виборів" до парламенту в 1897 році о. Петрушевич так усе приготовив, що при правиборах в Холоєві були вибрані найпевніші люди, українські делегати. Молодий комісар староства, що проводив вибори, не був ще обізнаний з технікою виборчих надуживань, то ж списав протокол згідно з дійсністю і заявив, що вибори відбулися зовсім правильно та проголосив імена вибраних делегатів. По закінченні виборів о. С. Петрушевич запросив комісара на обід до своєї хати. При столі комісар сказав в присутності кількох учасників обіду знову, що вибори відбулися в порядку та що з них вповні вдоволений.

Але староста уневажив ці вибори і призначив нові. Населення було і на це приготоване. Та комісар приїхав дві години швидше перед назначеним речинцем. На нього чекало вже кільканадцять перекуплених виборців і затероризованих жидів, що вибрали подиктованих їм комісаром кандидатів.

Коли о. С. Петрушевич довідався про це, побіг до виборчої дільниці. На заяву комісара, що вибори вже покінчені, він запротестував проти цього і домагався почати вибори в назначеній староством годині. В часі бурхливої словесної перепалки стали збігатися виборці, що виповнили площу перед дільницею і не випускали

з неї комісара. Тоді появилася кіннота, що була зібрана заздалегідь перед містом і стала шаблями розганяти виборців. Це "заспокоювання" тривало довший час, бо розпорошені люди збиралися знову разом. Були потурбовані і ранені. Державна прокуратура обвинуватила о. С. Петрушевича і кількох визначних громадян за бунт проти влади і збурення публічного спокою і ладу.
Розправа відбувалася перед лавою присяжних суддів в Окружнім Суді в Золочеві. Поставлені о. С. Петрушевичем свідки свідчили під присягою одностайно, що комісар по переведенні перших правиборів заявив кілька разів, що вибори відбулися в найбільшім порядку, отже тим самим не було причини їх уневажнювати. Тоді прокурор, щоб рятувати ситуацію, поставив тому комісарові питання: "Чи тоді коли Ви це говорили о. С. Петрушевичу, Ви мали до нього довіру, чи ні?" Цей само собою відповів, що ні. Тоді о. С.Петрушевич зірвався з крісла і крикнув: "Так, то ви до мого печива мали довір'я, а до мене ні!?" На залі повстав гомеричний сміх. Судді заперечили вину оскаржених і суд мусів звільнити їх від вини і кари. По розправі приступив до о. Петрушевича згаданий комісар і зі сльозами в очах сказав: "Отче, що Ви мені наробили! Моя урядова кар'єра вже раз назавжди скінчена".
Радехівський повіт був довгий час москвофільський. Священики належали теж у більшості до москвофільського табору. Отець С. Петрушевич був провідником українських священиків і учителів, що провадили національну роботу в повіті. Праця почалася від закладання по селах читалень товариства "Просвіта", які очолювала філія "Просвіти" в Радехові. Переломною віхою були загальні вибори до парламенту в 1907 році, коли український кандидат д-р Євген Петрушевич об'їхав цілий повіт і приєднав велике число прихильників у кожній місцевості.
Великою перешкодою в цій праці було те, що в самому Радехові не було приміщення для українських товариств на збори. Тоді о. С. Петрушевич висунув проект будови Народного Дому. Мимо того, що загал не вірив, що такий задум може вдатися, то таки завдяки енергії о. Петрушевича побудовано гарний стильний поверховий дім в найкращій частині міста на розі двох вулиць з великою залою та сценою. Отець Ст. Петрушевич подбав теж про заснування Повітової Ощадно-позикової Каси, що добре розвивалася і був одним із ї директорів. Тому мусів щотижня доїздити з Холоєва до Радехова, віддаленого коло двох миль. Священик був одіозною особою для москвофілів і тому в останній хвилині перед приходом російських військ в 1914 році виїхав до Відня, де закінчив кооперативний курс. За часів української влади став членом Української Національної Ради в Станиславові від Радехівського повіту і був вибраний членом земельної Комісії, що випрацювала проект земельної реформи в Галичині, ухвалений Національною Радою. Перед наступом польських військ подався о. Петрушевич за Збруч. Там був з початку культурно-освітнім інструктором при Повітовій Управі в Староконстантинові, а опісля зголосився до УГАрмії, став польовим духівником. При відвороті УГА на південь помер на тиф на залізничній станції Слобідка, між Вапняркою і Бірзулею дня 13 січня 1920 року. Помер в неопалюваному вагоні, на возі, на якому переїхав сотні кілометрів. Занесли його до могили в Слобідці на своїх раменах старшини, а похоронні обряди довершив польовий духівник о. Мирослав Ріпецький (За маріалами книги о. Івана Лебедовича "Полеві духовники УГА").
Приблизно в середині 1890-х років важливою подією для тутешніх громад було будівництво нового шляху Буськ - Холоїв на відрізку Полонична - Мазярня - Шайноги Холоїв. Ще за часів, коли граф Йосиф Мір, який мешкав в Холоєві, придбав Буське староство, приблизно у 60-70-х роках 18 століття збудував добротну дорогу з Холоєва до Буська, яка проходила через південно-східну територію Бабич. Вже на австрійській карті 1790 року вона позначається як основне найближче сполучення і проходить з Буська через Яблунівку, Грабову, Полоничну, Незнанів, Чорний ліс, по території нинішнього поселення Бір і в безпосередній близькості до східної околиці Бабич, приблизно за 500 метрів від сьогоднішнього перехрестя доріг Вузлове Шайноги та Радехів - Львів звертала направо і виводила до Холоєва. Такою ж вона позначається і на картах 1815, 1863, 1878 років, тобто залишалася головним шляхом. З Буська до Холоєва (чи зворотно) в той час можна було також дібратися, звернувши з описаного шляху перед Грабовою направо, через кілька кілометрів зробити лівий (північний) поворот, а далі - через Топорів, Новий Майдан, Дмитрів - до Холоєва. І тільки у 1893 році було розпочато будівництво дороги з Яблунівки до Холоєва, яка на відрізку до Полоничної була реконструйована, а далі прокладена вздовж східної частини незнанівських земель, коло фільварку Карані і далі через ліс, присілок Шайноги за кілометр від південної частини Холоєва досягала Львівсько - Стоянівської. Грунт під ту дорогу і матеріал дерев'яний відпустив граф Станіслав Бадені, як в ті часи говорили - даром. Коли завершилось будівництво нового шляху невідомо, але на карті 1898 року він вже позначається як тракт, і належав до групи доріг мурованих (бурок), а старий як другорядна, але добротна дорога.
у 1895 році холоївській громаді належало 7327 морпів землі, з них 2858 морпів займала рілля, 2162 - луки, 117 - городи, 58, значна частина з яких була на теренах Бабич. Безперечно, основним видом трудової діяльності місцевих селян був обробіток землі, вирощування на ній сільськогосподарських культур. Майже кожна родина присілка також утримувала коней, корів, свиней, свійську птицю. Чимало господарів та господинь займалися домашнім дрібним промислом. Окремі жителі підзаробляли на панських маєтках, фільварках, в лісництвах, тартаку, будівництві доріг, згодом - на цегельні, залізниці...
На жаль, в архівах Львова не вдалося поки що віднайти документів про заснування на цих теренах цегельного заводу. У брошурі, виданій у 2012 році до 100-річчя Храму Пресвятої Трійці с. Бабичі, з посиланням на перекази старожилів, записаних вчителькою місцевої школи Вірою Сторощук, зазначається, що у 1908 році на околиці

села став до ладу цегельний завод - власність графа Станіслава Бадені. Очевидно, що вона посилалася у такому твердженні на історичний нарис краєзнавця М.Чабаренка "Бабичі", опублікований у березні 1989 року в Радехівській районній газеті "Зоря комунізму", де вказується саме цей рік заснування цегельні. У тій же газеті, але вже під назвою "Народна справа" за 6 червня 1992 року в статті "Своя цегла - не своя?.." зазначається, що "Бабичівський цегельний завод почав діяти в 1902 році" - напевно, кореспондент записав це зі слів тодішніх (1992 р.) робітників-ветеранів підприємства, хоча така дата видається цілком прийнятною з огляду на те, що вже на описаній нижче залізничній проектній карті-схемі позначені його корпуси.

У деяких інших друкованих джерелах знаходимо, що підприємство було побудоване у 1890 році. Та швидше за все воно стало до ладу дещо пізніше, бо у книзі Якова Миколаєвича, виданій у 1894 році, не згадується. Ми ж схильні вважати, що підприємство тут постало на зламі 19-20 століття. І поки що першою документальною згадкою про нього будемо вважати проект побудови пристанку Воля Холоївська, який датується 10 жовтня 1904 року. Вже у цьому проекті, окрім залізничної інфраструктури, у верхній правій стороні аркуша, тобто по ліву сторону прокладання залізниці в напрямку Стоянова, ескізно (прямокутниками) позначені головна (випалювальна) споруда цегельні, а по ї два боки - по дві продовгуваті (очевидно, шопи для сушки цегли-сирцю та складування готової). Таким чином, маємо хоча б приблизне уявлення, як виглядав цегельний завод на початку 20 століття, і можемо сміливо вважати, що він вже діяв щонайменше кілька років. У травні 1912 року був розроблений проект "тори доїздової до цегельні", тобто окремого залізничного відгалуження, яке починалося приблизно на 58,755 км колії і протягалося до першої лівої допоміжної споруди заводу - приблизно на 200 метрів. На схемі, датованій березнем 1914 року, довжина цього відгалуження позначена як 187 метрів, а на його закінченні зроблений напис "До цегельної фабрики графа Станіслава Бадені". Вже на схемі залізничної станції Воля Холоївська 1916 року позначені, окрім згаданих вище об'єктів цегельні, адміністративний будинок з чималим подвір'ям, а за його північною огорожею - споруда, в якій за радянських часов був робітничий магазин, а також кілька житлових приміщень. Цікаво, що на цій схемі напис "власність гр.Бадені" червоним олівцем закреслений і написано "Ойкос". Швидше за все, що це робилося вже у польський період при підготовці якихось нових проектів реконструкції залізничного господарства, а цегельна вже була власністю акціонерного товариства "Ойкос", якому тоді належало і чимало іншого майна на наших теренах, зокрема чималі земельні наділи.

Але як би там не було, завдяки цим архівним матеріалам, ми достовірно знаємо, що засновником цегельні був граф С. Бадені, вже у 1904 році завод працював на повну потужність, на його території було 5 виробничих споруд, а до 1916 року вже існували будівлі, де розміщувалася адміністрація, магазин, житло робітників тощо. На цегольні, як її назвали в народі, випалювали цеглу та черепицю. Праця була дуже тяжкою, процес виготовлення виробів - не механізований. Глину копали вручну, доставляли до мішалки кіньми і місили власними ногами та кіньми. Після цього вкладали цеглу чи черепицю у спеціальні форми, сушили на сонці чи в будівлях-шопах і тоді подавали вручну в піч, де випалювали вугіллям. Для всього цього потребувалося чимало робочих рук, а тому селяни навколишніх сіл, в тому числі і Бабич, мали тут сталі заробітки.

Австрійська цегла має славу добротної і по нинішній час. На ній було спеціальне клеймо заводу з позначкою року виготовлення. Проте, хоч завод був близько, в довколишніх селах, зокрема Бабичах, Мирівці рідко хто будував цегляні будинки, а зводили із дерева: так вважалося здоровіше.

Цегельники були людьми шанованими, навчалися своєї професії ретельно, переймали у старших навики, секрети. Тут була своя школа, культура випалки цегли та черепиці, з якої зведено будинки та інші споруди, які і по нині стоять в містах Кам'янка-Бузька, Радехів та ін.

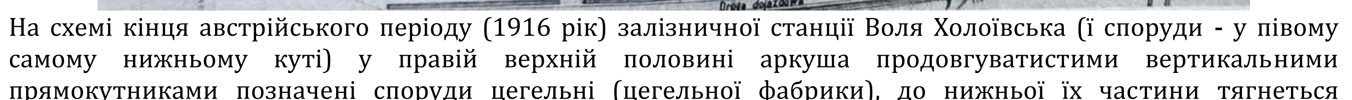

На схемі кінця австрійського періоду (1916 рік) залізничної станції Воля Холоївська (ї споруди - у півому самому нижньому куті) у правій верхній половині аркуша продовгуватистими вертикальними прямокутниками позначені споруди цегельні (цегельної фабрики), до нижньої їх частини тягнеться

відгалуження від головної залізничної колії, в нижньому правому ї відтинку - залізничний переїзд, а вище нього - ще дві будівлі заводу: адмінбудинок з великим подвір'ям, а за його межами, в самому верху - така ж майже квадратова споруда, де і за моєї пам'яті розміщувалися робітничий магазинчии та житла для спеціалістів підприємства. Приблизно такою схематично виглядає цегельня і на кресленнях попередніх років (Ф.248, Оп.2, Спр. 3541 - ЦДІАЛ).
Навесні 1898 року, 17 травня, в Холоєві, як і по всій Галичині, відбулося велике віче з нагоди 50-річчя скасування панщини. Багато людей приїхало з усього повіту, більша половина Бабич зійшлася сюди. Було висвячення пам'ятного хреста, виголошено доповіді
і виступи, співав сільський хор з Павлова. За порядком стежили два комісари і жандарми з примкнутими багнетами. Про це повідомляла львівська газета "Діло".
25 травня 1905 року холоївський Храм св. Покрови з канонічною візінтацією відвідав митрополит Андрей Шептицький. Він подарував старовинне Євангеліє (1649 року видання), на одній із початкових сторінок якого під штампом "Предложено в часі осмотру канонічного в Холоєві 25 мая 1905 р.Б." власноручно розписався. На той рік у церкві було три вівтарі (над бічними висили ікони св.Покрови і св. Михайла), два Євангелія (1744 та 1875 років видання), дві сповідальниці, 11 хоругвів, 8 фан, 4 процесійні образи, 3 позолочені чаши, 3 кадильниці.
Детальну інформацію про стан майновий, матеріальний та життя холоївської релігійної громади маємо змогу отримати з розширеної анкети (на 10 аркушах), ретельно заповненої 15 липня 1905 року парохом о. Стефаном Петрушевичем і яка збереглася в архівах (ЦДІАУЛ - Ф. 201. Оп. 1е. Спр. 2625, арк. 25 - 35).
Окрім зазначеного вище, це відомості про те, що церква, як і дзвіниця, вкрита гонтою; нове Євангеліє оправлене у вишневий оксамит з оковами золоченими, а старе - в синій оксамит, зі срібною оковою; проскури пече жінка пароха; з церкви - три виходи; перший великий дзвін з 1723 року, без написів, другий менший з 1370 року з написом "Федір Цинтелевич, коваль і Данило Походай для містечка Холоєва - храму Пресвятої Діви Богородиці р.Б. 1370", третій і четвертий малі дзвони без написів. Дізнаємося також, що дім парохіяльний поставлений у 1871 році, реставрований в 1895му, дерев'яний, критий гонтою, мав п'ять кімнат, кухню, сіни, комору; печі - цегляні; ремонту не потребує; було також дві стороли, стайня, шпихлєр, мурована пивниця; будинок застрахований в "Дністрі" на 14 тисяч крон. З цього ж джерела, а також з Шематизму на рік 1905 маємо інформацію про те, що парафії належало 1 мор 1261 сажень городу, 46 моргів 1440 сажнів орного поля, 34 морг 597 сажнів сіножатей; дохід від поля становив 368 корони 64 сотих, за що сплачувалося 125 корон 52 сотих податку; церква вибрала 30 сажнів дров, 6 кіп колод дубових, 18 фір хворосту на обгороду, а пасовище мала спільне з громадою. У церковній касі станом на 15 лютого 1905 року було 200 корон 58 сотих, а річний дохід загалом становив понад 1 тисячу корон,
видатки за попередні роки: 679 корон 52 сотих - у 1902-му, 1771 корона 24 сотих у 1903-му, 113 корон 50 сотих - у 1904-му.
у місті була чотирикласова школа, де навчалося 206 учнів (в Бабичах 3-класова, 240 учнів), релігія викладалася 8 годин і щосуботи (в Бабичах - 2 години щотижня). Розпорядок Богослужінь був такий: Всеношнє - 7 година, Утрення - 8 година, Служба Божа - 10 година, Вечірня - 4 го дина по полудню. Як зазначав в анкеті о. Стефан, "на парохії дві церкви, а громада одна; люди на Богослужіння ходять радо, незважаючи на те, що парафія розкидана".
Нагадаємо, що, окрім мешканців містечка, до холоївської парафії належали жителі Бабич, Шайногів, Волі Холоївської, Бори, Раковиськ і Мирова, всього на 1905 рік вірних двох греко-католицьких церков (у Холоєві і на Стариках) було 2796.
Хором управляв Василь Олійник, паламарював Василь Мартинюк.
В особливих замітках анкети о. Стефан Петрушевич подавав список осіб, які заслуговують на похвалу Митрополичого Ординаріяту. І це не просто перелік ревних парафіян, а їхня жива характеристика, через більш, ніж століття, вони нині зримо постають як конкретні предки перед очима нинішніх поколінь:
Дмитрій Середа та Іван Незнановський як довголітні ревні провізори церкви;
Стефан Демчук - як вчитель молодшого братства і голова читальні Братської;
Іван Синицький - найстарший провізор церкви дочірньої, невтомний помічник пароха в зборі і завідуванням фондом будови нової церкви і до того ж ревний Служитель церкви дочірньої;
Михайло Грудка і Іван Козак - котрі офірували по 200 корон, як пожертви на будову церкви;
Михайло Лящук з жінкою - справили два престоли в парохіяльній церкві;
Андрій Гудзінський, Василь Никон, Ілля Грицик - офірували на будову церкви: перший 200 корон, два інші - по 100;
Ілля Цьолковський - котрий, як начальник громади в Холоєві, є ревним прихильником церкви і своїм урядуванням старається поліпшити її стан;
Василь Олійник - дяк церковний, підготував уже кількох молодих людей до служби дяківської.
Та найбільшим добродієм церкви вважався граф Станислав Бадені, який жертвував грішми і матеріально на суму біля 2 тисяч корон.
До 1906 року діяв Холоївський деканат, уряд якого знаходився у Стоянові, принаймні у 1884-1906 роках, коли ним керував парох Стоянова о. Іван Сохоцький. Спочатку до нього входило 14 парохій: Дмитрів, Добротвір,

Криве, Нестаничі, Павлів, Ператин, Полове, Радехів, Середпільці, Сілець Беньків, Сушно, Синьків, Витків, Холоїв. 31843 року до них приєднали Барилів, Хмільно, Куликів, Кустин, Ляшків, Лопатин, Миколаїв, Оглядів, Оплісько, Сморків, Стоянів, Стремільче, Щуровичі, Увин, Завидче, а Добротвір і Сілець Беньків відійшли до Буського деканату, і всього Холоївський деканат аж до свого розформування у 1906 році і створення з наступного року Радехівського нараховував 27 релігійних громад.

Читачеві цікаво буде дізнатися, хто очолював Церковний Уряд у Холоєві. Не пізніше 1832 року і по 1836 р. Холоївським деканом був о. Стефан Ганкевич, парох з Добротвора. Після нього обов'язки адміністратора деканату до 1839 року виконував парох Пиратина о. Лука Малицький, а з 1839 по 1858 рік він був деканом. У 18581862 роках адміністратором, а у 1862-1868 роках деканом Холоївським був Іван Авдиковський, парох Оглядова. Потім більше 10 років (1868-1879) деканат очолював Теодор Дольницький, парох Холоєва, який раніше навчався у Львівській семінарії разом з відомими постатями - отцями М. Шашкевичем та М. Устияновичем. Два роки (18791881) адміністратором, а далі до 1883 року деканом служив капелан з Синькова Юліан Давидович. Його першим заступником був парох з Стоянова Іван Сохоцький, який згодом став адміністратором (1883-1884), а з 1984 року і до кінця існування Холоївського деканату (1906) був його деканом, користувався заслуженим авторитетом і повагою, мав численні звання і відзнаки: почесний Совітник Митрополичої Консисторії з крил. відзн., комісар орд. в справах шкільних, відзначений лицар хреста Франца Йосифа І. Народився майбутній отець Іван Сохоцький у 1830 році, висвятився на священика у 1855-му, служив на посадах адміністратора спочатку в Перемишлянах (1855-1856), потім Кривого (1856-1859), а з 1859 по 1872 роки - пастира Кривого. Був віце-деканом (1879-1883) Холоївського деканату, а з 1883-го - адміністратором, з 1884 - його деканом.

За роки діяльності Холоївського деканату чисельність парафіян його парохій зросла від 11 тисяч 818 душ у 1832 році до 36 тисяч 232 - у 1906-му.

31907 року майже всі парохії колишнього Холоївського деканату відійшли до новоствореного Радехівського, а власне холоївські церкви (у місті і на Стариках) - до Струмилокамінецького і належали до нього принаймні до 1944-го.

Цікаво буде знати, що останній Холоївський декан Іван Сохоцький став першим Радехівським деканом і був ним аж до своєї смерті у серпні 1914 року (помер у вагоні по дорозі до Талєргофу). А далі цей деканат очолювали Михайло Кордуба (1914-1918), Іван Каранович (1924-1928), Володимир Пелех (1930-1932, адміністратор), Іван Набережний (1932-1933, адміністратор), Петро Мінько (1936, адміністратор), Петро Гарух (1936-1939, адміністратор, колишній багатолітній священик Незнанова).

Майбутній Храм у Бабичах з часу свого заснування у 1912 році належав до Холоївської парафії, а, отже, до Струмилокамінецького деканату.

Про те, як розвивалося шкільництво на Бабичах у перші півтора десятків років нового 20 століття відомостей маємо обмаль. Церковні шематизми в ті роки подавали скупу інформацію: скількохкласова школа, яка мова викладання, скільки навчається дітей з родин греко-католиків, зрідка - інших віросповідань. Уважний аналіз цих даних іноді викликає суперечливе їх сприйняття. Подавати цю шкільну статистику почали із церковного шематизму на рік 1902 (до цього в других частинах цих збірників лише в 50-60х роках 19 століття поміщалися окремими розділами так звані шематизми народних шкіл і вчителів Львівської Архиєпархії). Зокрема, усі церковні шематизми, які вийшли у довоєнний час (до 1914 року) подають, що на Бабичах була 2-класова школа. Однак ми знаємо, що вже на 1866/67 навчальний рік Бабичівська школа була тривіальною (див.: Шематизм народних шкіл і вчителів в Архиєпархії Львівській на рік 1867. - Львів, 1867, с. 94).

Такою вона була і у 1874 році, коли проведена реорганізація холоївських шкіл (див. вище). В анкеті 1905 року, заповненій власноруч о. Стефаном Петрушевичем, також вказується, що в Бабичах діє 3-класова школа. Ігнорувати ці джерела не можемо.

Мова викладання в Бабичівській школі з часу ї заснування була руська (українська). У Холоєві навчання велося польською мовою.

Для наочнішого сприйняття зміни кількості учнів у Бабичівській школі впродовж цього 14-річного періоду, подамо цю інформацію порівняно з іншими на холоївських землях.

Населений пункт	**Кількість учнів греко-католицького обряду/ступінь школи**							
	1902	**1905**	**1906**	**1909**	**1910**	**1912**	**1913**	**1914**
Бабичі	240 3-класова	240 3-класова	250 3-класова	265 3-класова	265 3-класова	197 3-класова	192 3-класова	195 3-класова
Холоїв	270 4-класова	275 4-класова	280 4-класова	215 4-класова	215 4-класова	237 4-класова	241 4-класова	218 4-класова
Раковиська	-	-	-	51 1-класова	51 1-класова	65 1-класова	67 1-класова	51 1-класова

Як бачимо, кількість учнів на Бабичах протягом першого десятиріччя навіть потроху зростала, різке їх зменшення у 1912 році пояснюється відкриттям у 1909-му 1-класової школи з руською мовою навчання у Раковиськах. Першачки звідти вже до Бабич не ходи-Вушкоди ще довчалися. Напевно, деякі діти з Раковиськ ходили і до Холоївської школи. ли, а старші ще довчалися. Напевно, деякі діти з Раковиськ ходили і до Холоївськоі школи.
У 1909-1910 роках у 3-класовій Бабичівській школі навчалося на 50 дітей більше, ніж у 4-класовій Холоївській. Закінченням навчання на Бабичах і не поступленням сюди дітей з Раковиськ у перший клас упродовж 1909-1910 років можна пояснити зменшення майже на 70 учнів у тутешній школі в 1912-13 роках. Треба зауважити, що тут мова йде про дітей лише з родин греко-католицького обряду. Адже в цих населених пунктах проживали люди і інших віросповідань, і їхні діти також ходили до школи, але здебільшого в церковних шематизмах їх кількість не вказувалася. Як виняток, маємо дані за 1914 рік: на Бабичах, окрім 195 греко-католицьких дітей, навчалося також 6 латинників та 5 жидів, у Холоєві - 46 латинників і 128 іудеїв, на Раковиськах - відповідно 8 і 2. Подаю ці відомості не для "голої статистики", а для розуміння того, що ставлення вчителів до цих, так би мовити сучасною мовою, "мажорів" - дітей із правлячої касти, було відповідне, що мало безумовний вплив на взаємостосунки між ними і українською дітворою.
Релігія на Бабичах викладалася 2 години щотижня, а в Холоєві - 8 годин і щосуботи. У 1911 році у Бабичівській школі почала працювати вчителькою Броніслава Тужанська. Народилася вона 24 грудня 1879 року в селі Адами і закінчила 8 класів виділової школи в Бродах, з 1 січня 1898 року тимчасово почала працювати у Холоївській школі, а через 7 місяців перейшла в село Дмитрів, у 1900 р. знову повернулася до Холоєва, де пропрацювала 5 років. Бабичівська школа стала для Броніслави рідною і на все життя, звідти вона наприкінці 1932 року пішла на пенсію, будучи майже незрячою і маючи ознаки турбекульозу. Безперечно, що ця вчителька дала освіту не одному поколінню бабичан та сусідніх поселень, зокрема і моєму батькові - Іллі Лепеху.
У 1913 році, напередодні війни, на Бабичах постало нове муроване двохповерхове приміщення школи з чотирма навчальними кімнатами і житлом для директора на першому поверсі. У присілках Бабичі і Раковиська були окремі школи, а дітей шкільного віку відповідно 192 і 67 учнів.
Як проходило навчання в Бабичах в роки Першої світової та українсько-польської воєнневідомо. Але з дослідницької на цю тему літератури (зокрема, див.: Сірополко С. історія освіти в Україні. - Львів, 2001) відомо, що російська окупаційна влада насамперед припинила діяльність усіх шкіл, вчителів-українців кваліфіковано як зрадників Росії; безліч вчителів опинилося в Сибіру, дехто емігрував на чужину, а чимало було покликано до австрійського війська чи добровільно вступило до Українських Січових Стрільців.
Під час вироблення окупаційною владою плану організації шкільництва в Галичині визначну роль відіграли галицькі москвофіли, які гаряче підтримували позицію: "молоруська мова в ніякім випадку і ні в якім виді не може бути допущена і терпима російською владою".
Після відходу російського війська з Галичини, потроху почало відновлюватися українське шкільництво, а Державний секретаріат освіти Західно-Української Народної Республіки за час свого урядування (1 листопада 1918-16 липня 1919) українізував школи, приватні школи удержавив, українська мова стала обов'язковим предметом викладання.
Тож радше у 1914/15-18 навчальних роках школа на Бабичах не діяла, і могла надалі відновити навчальний процес лише з листопада 1918 року. Але про це вже у наступній частині нашої розповіді.
У 1908 році на холоївських теренах загалом проживало 3500 українців, 178 поляків, 15 німців, 1115 євреїв.
Перед Першою світовою війною (19081910 рр.) прокладено залізницю Львів Стоянів й відкрито станцію Воля Холоївська.
Будівництво і введення в експлуатацію залізниці стало без перебільшення епохальною подією для бабичан, як і жителів навколишніх поселень.
Але, перед тим, як розповісти про це, маємо зробити короткий історичний екскурс щодо будівництва мережі залізниць в Галичині загалом.
Воно розпочалося в другій половині 19 століття під егідою так званої "Дирекції руху", яка підпорядковувалася Генеральній дирекції австро-угорських залізниць у Відні і яка перестала існувати з розпадом Австро-Угорської імперії. Першою була побудована приватна залізниця ім. Кайзера Фердинанда, яка з'єднувала Відень з Краковом. Пізніше продовженням її була залізниця Кароля Людовика, перша лінія якої Краків - Львів здана в експлуатацію 15 листопада 1861 року. У 1866 році збудована лінія Львів - Чернівці, яка проходила через Ходорів і Коломию. Протягом 1867-1871 років будівництво залізниці К.Людовика продовжувалося на схід від Львова до Підволочиська. Одночасно з продовжуванням лінії Кароля Людовика почалося будівництво і Угорсько-Галицької залізниці. У 1872 році акціонерним товариством ім. Ерцгерцога Альбрехта розпочалося будівництво лінії Львів - Бескид через Стрий. У 1874 році збудована лінія Перемишль - Лупків через Хирів. Будівництво залізничної лінії Варшава - Люблін - Ковель закінчено в 1877 році, а в 1879 році побудована двоколійна лінія Здолбунів - Рівне - Ковель. У кінці 19 століття побудовано ряд ліній місцевого значення: Львів - Белз, Львів - Яворів та інші. У 1891 році залізниця ім. К.Людовика перейшла у власність держави.
За часів графа Генріха Мієра в 1878 році збудовано залізничну колію через Красне, яка оминула Буськ; територією Камінка Струмилівського повіту станом на 1894 рік вона проходила всього 1,4 км шляху на

південній границі, а тому скористатися цим шляхом могли лише жителі тутешніх поселень, бабичанам було далекувато.

На початку 20 століття виникло акційне товариство для будівництва локальних (місцевих) залізниць, яким управляв С. Бадені. На карті залізниць Австро-Угорщини станом на 31.12.1901 року (Фонд 742, Опис 1, Справа 358 - ЦДІАУЛ) позначені вже лінії Красне - Тернопіль, Красне - Броди, Львів Рава-Руська, але про залізницю на Стоянів, навіть на Камінку Струмилову, немає і натяку, як і на таких картах 1906 року. Лінія Львів - Стоянів, як проектована, пунктирами показана щойно на масштабних картах Австрії 1907 року із зупинками Камінка Струмилова, Радехів, Стоянів, а вже на карті 1909 року проведена суцільна лінія з тими ж зупинками, яка, очевидно, означала, що залізниця є в стадії завершення, бо запущена вона була дещо пізніше.

З деяких описових джерел маємо інформацію, що у 1909 році акційне товариство побудувало залізничну вітку Львів - Стоянів (до австро-російського кордону); коли насувалася Перша світова війна, ця вітка набрала стратегічного значення і її викупило австрійське державне управління залізниць - держава мусила поліпшувати комунікацію в Галичині задля військових потреб.

З архівних справ знаємо деякі деталі проектування, будівництва та введення в експлуатацію залізничної лінії Львів - Стоянів.

У попередньому проекті 1904 року ця вітка починається з третього кілометра (певно, відлік вівся зі станції Підзамче до повороту вже давно існуючої залізниці на Красне і далі). На 5 км передбачалася станція Ляшки Муровані, на 15-му - Підліс-ки-Запитів, на 19-му - Ременів, на 29-му Колодно, на 41-му - Камінка Струмилова (відгалуження зі Сапіжанки на Сокаль ще немає, воно збудоване значно пізніше), на 51-му - Беньків (саме так, а не Сілець Беньків), стація Воля Холоївська не проектувалася, на 62-му - Холоїв, на 70-му - Радехів, на 82-му - Стоянів (перед в'їздом до нього, згодом лінія продовжена ще на 4 км - до 86-го, на протилежну околицю поселення). Але це був лише первинний ескіз.

У липні 1907 року був розроблений і затверджений вступний і Генеральний проект. У ньому вже замість станції Ляшки Муровані на 1 км дальше планувалася станція Дубляни Ляшки, на 18 км (+3км) Запитів, а не Запитів - Підліски, на 22 км (+3км) - Ременів, Колодно - на тому ж 29 км, Камінка Струмилова - на 1 км дальше від попереднього проекту, між 47 і 48 км полустанок Язениця, далі - Сілець Беньків, між 58 і 59 км - полустанок Воля Холоївська (приблизно там, де і сьогодні знаходиться ця станція), Холоїв - приблизно там же, на 67 км додано також полустанок Павлів, далі Радехів (приблизно там же), полустанок Сушно (на 81 км, в районі присілка Язір, до Сушна - кілька км), кінцева станція Стоянів
передбачалася на 4 км дальше від попереднього проекту. Далі була територія Росії. Наприкінці листопада 1907 року цей проект ще узгоджувався в старостві Камінка Струмилова, але будівництво колії вже розпочалося. Загальна протяжність ліній у цьому проекті передбачалася 85,361 км.

Одночасно із плануванням лінії Львів - Стоянів проектувалися і споруди полустанків і станцій.

У грудні 1908 року був затверджений план і схеми проведення будівельних робіт в містечку Холоїв на залізничній лінії Львів - Камінка Струмилова - Стоянів. На станції Холоїв передбачалося спорудити:

1. будинок станційний головний; 2. будинок вбиральні; 3. студня домова; 4. магазин товарний; 5. ладовня (склад); 6. вежа водна з добудовою; 7. студня станції водної, помпа-журавель водний; 8. діл (заїзд) для локомотивів; 9. стражниця поїздова (передбачався і невеликий підвал для затриманих); 10. городи; 11. виходок (туалет) для подорожніх; 12. діл для сміття.

Все це станційне господарство мало розміщуватися між 61,877 і 62,258 км. Проектувалася і під'їзна дорога до стації, збірник каналізації, паровий котел.

Такими приблизно мали бути й інші великі станції. Менші - скромніші. Наприклад, станцію Воля Холоївська, спочатку, як зупиночний пункт, передбачалося розмістити між 56,9 і 57,2 км. Це - приблизно за 200 м назад в сторону Камінки Струмилової від нині діючого з.д.переїзду або від межі між Холоївською і Буденською гмінами, тобто на території сусідньої Мирівки (нині - Гряда). Передбачалися лише дві споруди: невеличкий станційний будиночок (на позначці 57,065 км) і склад. Такий вступний проект був затверджений 25 листопада 1907 року. Ось він:

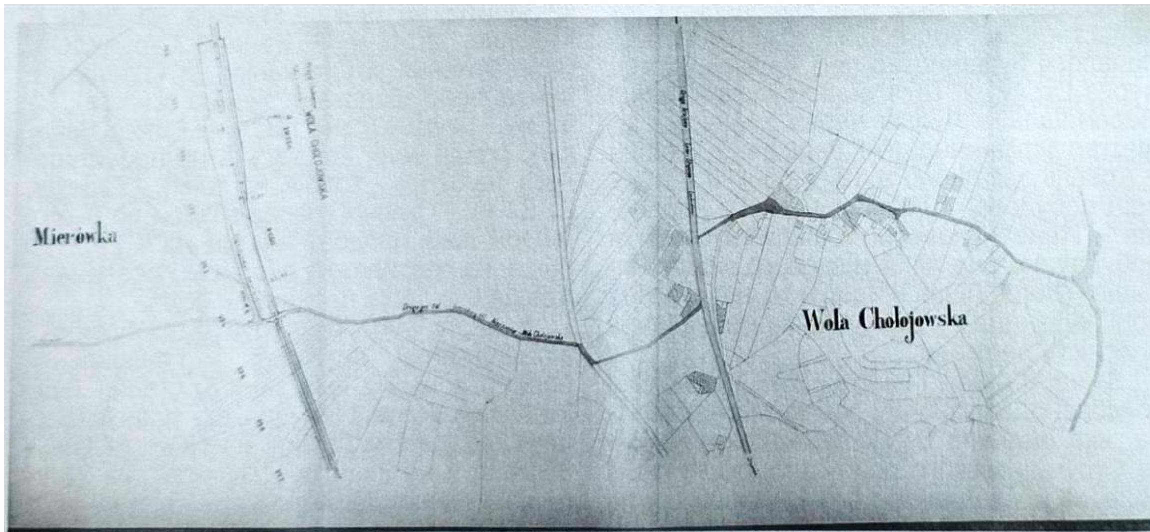

Але вже у 1908 році були розроблені два альтернативних проекти. Перший з них передбачав побудову в межах тих же км (56,9 і 57,2) повноцінної станції із спорудами: головний станційний будинок, магазин зі складом, туалет для подорожніх, водяну помпу, студню домову, город, кладовку побутову, діл для сміття та ін., а також по обидва боки головної колії - дві роз'їзні. Сам головний станційний будинок вже розміщувався на позначці 57,073 км. Від станції до дороги-гранички між ґмінами (з.д. переїзду) проектувалася доїзна дорога довжиною 187 метрів.
Другий варіант передбачав побудову станції Воля Холоївська (назва не мінялася, незважаючи на розміщення на землях різних г'мін) в проміжку 58,549 і 58,841 км, вже на території Холоївської ґміни (там, де і сьогодні є станція) з тією ж інфраструктурою, але головний станційний будинок мав бути споруджений на позначці 58,716 км, а дорога доїздова - прямувати до майбутнього з.д. переїзду для шляху Буськ - Холоїв.
Як у першому варіанті, так і в другому всі об'єкти інфраструктури розміщувались по праву сторону руху Львів - Стоянів. Будівництво їх повністю було завершене у 1912 році.
На копіях із схем ст. Воля Холоївська (Ф.248, Оп.2, Спр.3541, 3538 - ЦДІАУЛ) бачимо розміщення всіх станційних споруд та інших об'єктів у порівнянні 1916 і 1933 років: головний будинок (A; BG), ладовня (L; Lm), магазин товарний (Mt; M), студня домова (Sd), городи (O), туалет для подорожніх (W), господарський будинок (Bu), діл для сміття (Sm), а на нижньому - розташування приміщень в головному станційному домі (вхід, кухня, два покої, бюро - тобто службове приміщення, зокрема, для продажу квитків, зал очікувань для пасажирів та тераса).
На схемі 1933 року у верхньому правому куті - вертикальними прямокутниками позначені споруди сусідньої (по лівий бік залізниці Львів - Стоянів) цегельні, а нижче них -колію-відгалуження від основної для здійснення заводських перевезень (вугілля, дров, цегли тощо).

1916 рік

1933 рік

ST. WOLA CHOŁOJOWSKA

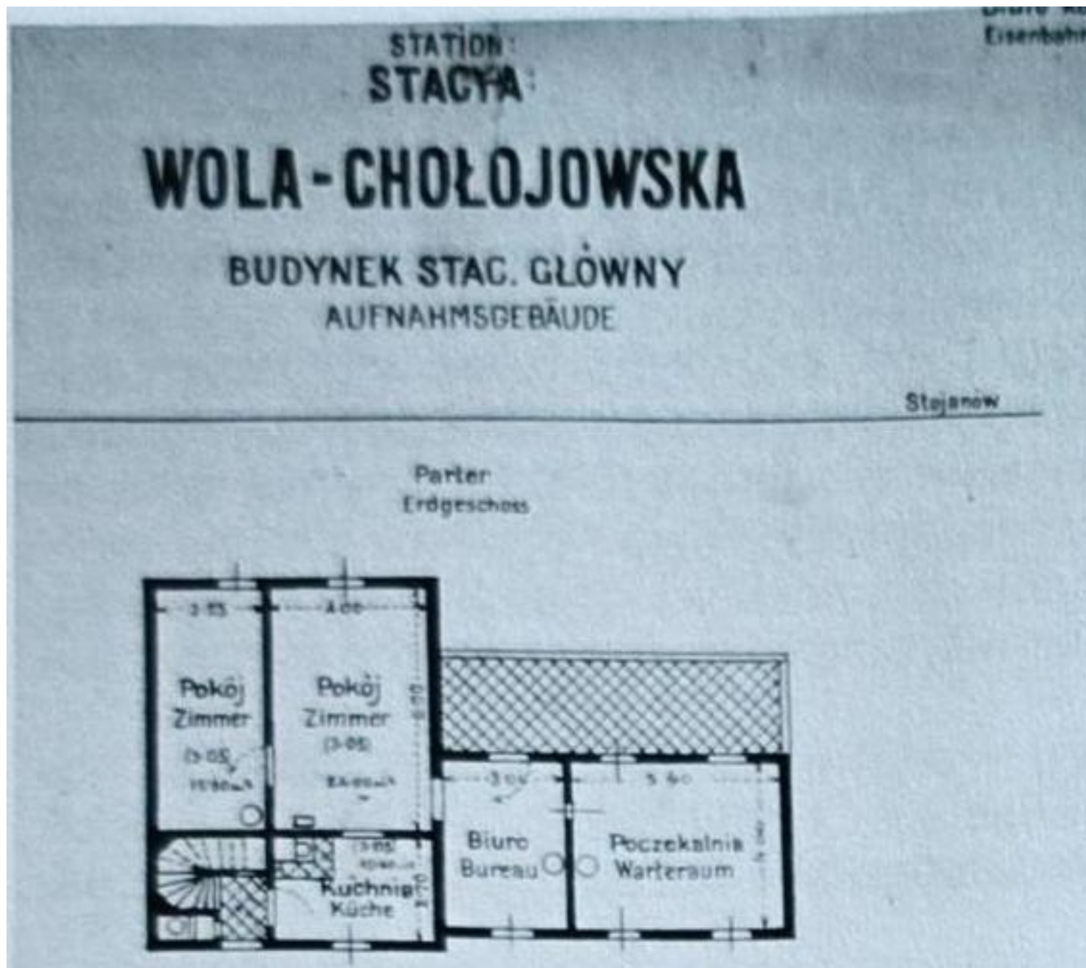

Завдяки вивченим матеріалам, які вдалося розшукати в архівах м. Львова, маємо сьогодні змогу хоча б приблизно уявити, як задумувалося і здійснювалося прокладання залізничної вітки Львів - Стоянів.

Перед тим, як проектувати залізницю, територію кожної ґміни, через яку пролягав напрямок Львів - Стоянів, обходила комісія з числа колійовців, повітових та місцевих урядовців, складався спеціальний протокол про наміри і погодження прокладання залізничної вітки через землі населеного пункту, план викупу земельних ділянок у власність залізниці, визначалися місця зупиночних станцій. Не затягуючи часу, вже у 1908 році розпочалося укладання договорів про купівлю-продаж земельних ділянок в громадян та організацій. Договори були типовими, в кожному конкретному випадку заповнялися спеціальні бланки, які підписував комісар викупний ґрунтів для колії Львів - Стоянів і власник, цей акт посвідчувався і затверджувався в старостві повітовім.

Треба сказати, що люди мали чималі прибутки від продажу своїх земельних ділянок. Зокрема, Дмитро Новосад за земельну ділянку площею 3 ари 22 метри отримав 81 кр. 46 гр., Микола Пархомик - відповідно: 6 а 80 м - 172 кр. 04 гр., Іван Тимрук: 11 а 53 м - 291 кр. 70 гр., Паранька Притула: 5 а 64 м - 142 кр. 69 гр., Василь Федина: 10 а 28 м - 260 кр. 08 гр., Семен Новосад: 2 а 72 м - 68 кр. 82 гр., Микола Новосад: 12 а 44 м - 261 кр. 24 гр. Чималі прибутки отримали і релігійні громади. Так за угодою, підписаною 17 серпня 1908 року парохом Холоєва о. Степаном Петрушевичем з цілої парцелі площею 461 а 95 м під залізницю було вилучено 27 а 89 м, за що отримано 484 кр. 44 гр.

Товариство акційне "Колєя локальна Львів - Стоянів", яке було створене і дістало всі повноваження для будівництва та експлуатації лінії Львів - Стоянів, на початку вересня 1910 року доповідало Намісництву у Львові, що виконало всі необхідні формальності, наявні всі дозволи і погодження з Міністерством внутрішніх справ, Міністерством фінансів та Міністерством колії залізничної для початку експлуатації вітки.

У понеділок, 18 жовтня 1910 року зі станції Львів-Підзамче до Стоянова рушив перший потяг. Через якихось дві години він виринув із буденського лісу на територію Мирівки, а відтак - Бабич, де його весело, махаючи картузами, шапками зустрічали люди з усіх околиць. Неодноразовими протяжними гудками та вихлопами густого їдкого диму паровоз вітав місцевих мешканців як рідних, бо багато з них брали участь у будівництві колії, а чимало вже стали професійними залізничниками. І так було чи не всю зиму та весну, поки селяни не звикли, що традиційну для них роками тишу час від часу порушує вже звиклий гудок. Такі відчуття стали рідними у свій час і для мене, залишаються понині, коли приїжджаю сюди, і часто люблю добиратися поїздом, не відриваючись від вікна, спостерігати як міняються під стукіт коліс краєвиди, а коли виринають близькі серцю дитячі стежинки, охоплює почуття, яке неможливо передати словами.

А до кінця цього історичного 1910 року (18 жовтня - грудень) потягом Львів - Стоянів скористалося 28255 осіб, в т.ч. 561 військовий. Вагони ділилися на 3 класи: 1-го (їх пасажирами стало тоді 243 людини), 2-го (2 667 чоловік), 3-го (24 784). Окрім цього, перевезено 6791 тону різноманітних вантажів. Вже у першому короткому звітному періоді залізниця дала чистий дохід у 31654,81 корони ($97003,14$ кр. доходу при 65 348,33 кр. видатків).
Щоб мати уявлення про завантаженість нової залізничної вітки за цілий рік, наведемо аналогічні цифри наступного, вже цілого, 1911 року. Отож, у 1911 році "колєя локальна Львів - Стоянів" перевезла 771 пасажира у вагонах 1-го класу, 15896 -2-го, 159568 - 3-го, 5730 - військових; 80803 тонн вантажів; отримала 329 117,17 кр чистого доходу ($662645,93$ кр. - доходи при 333528,76 кр видатків, зокрема на податки). Тобто, за перший повний рік роботи нової колії акційне товариство, яке ї будувало, заробило 14,7 відсотків від суми свого статутного капіталу (4 828400 корон).
Але з введенням в експлуатацію залізничної вітки Львів - Стоянів справи будівельні тут не припинилися. Треба було вирішити ряд організаційних питань з місцевими громадами, чимало з вказаних вище доходів було направлено на доспорудження і облаштування станцій, залізничних відгалужень.
Ще до здачі в експлуатацію залізниці на виконання доручення Високого Відділу крайового у Львові від 30 червня 1910 року проводилися засідання Рад ґмін, на яких протокольно вирішувалися питання щодо користування шлагбаумами, ровами, дорогами вздовж них, передачі їх в користування залізниці тощо. Після цього здійснювався на місцях комісійний обхід, все чітко фіксувалося в протоколах та підписувалося сторонами, затверджувалося в повіті, і документи передавалися до Львова в Крайовий Відділ. До складу цих комісій входили представники відділів крайового та повітового, спеціалісти (зазвичай, інженери) залізниці та делегати від ґмін.
Упродовж 1911-1912 років повністю було завершене будівництво всіх об'єктів інфраструктури на залізничних станціях, в тому числі і на станції Воля Холоївська. В принципі були побудовані та облаштовані всі ті об'єкти, які передбачалися проектами, про що ми вже розповідали. Додамо, що головний станційний будинок мав веранду площею 27 м. кв., почекальню розміром $4,00 \times 5,40$ м, бюро, тобто касове приміщення площею 12 м. кв., два покої площами 24 і 15,3 м. кв., кухню (10,8 м. кв.). Покої і кухня були службовим житлом для сім'ї начальника станції, який відповідав за організацію ї роботи, включно з магазином, продавав квитки, зустрічав і відпроводжав поїзди. Вхід до покоїв був як зі сторони веранди, тобто від посадочної платформи, так і з тильної сторони - сходами через сіни площею 3 м. кв., під якими знаходився невеличкий підвал-пивниця. Детальну схему цього головного станційного будинку ми подали вище.
Хто був начальником станції Воля Холоївська в австрійські часи встановити не вдалося. Але, що це було добре впорядковане господарство, не викликає сумнівів. Та й бабичани, як і мешканці навколишніх поселень, любили часто сюди приходити чи то до крамниці, чи просто посидіти на казенних "бамбелях", погомоніти.
У 1912 році було запроектоване і згодом прокладене залізничне відгалуження довжиною 183 метри в сторону цегельні, очевидно, що для доставки вугілля для випалки, а також для завантаження цегли у вагони та відбоксування їх на запасні колії, які, як ми уже говорили проектувалися і були споруджені по обидві сторони головної лінії саме для цієї мети і, мабуть, не без наполягання графа Станіслава Бадені, який тоді був власником цегельні.
З переказів дідів-батьків (дід Михайло довгий час у радянський період працював на цій дистанції залізниці бригадиром, а батько мій - на цегельному заводі) знаю, що на цих запасних коліях стояли вагони не тільки з цеглою, але й з деревиною, іншими вантажами.
Також у ті часи вздовж правої сторони території станції Воля Холоївська були вириті глибокі рови і засаджені деревами (акаціями, дикими грушами, яблунями та ін.). Територія станції простягалася вздовж приблизно на 551 м, а шириною (від головної залізничної вітки) - на 32 м на початку (зі сторони Львова, 58,549 км), в районі головного станційного будинку збільшувалась до 42 м. Ці рови існують також нині (для наочності розуміння - див. вище поміщені викопіювання з схем станції Воля Холоївська). Безпосередньо перед посадочною платформою висадили деревця молодих каштанів, які збереглися до наших часів.
Приблизно у 1916 році через дорогу доїздову навпроти головного станційного будинку було споруджене господарське приміщення для колійних інструментів та інших потреб.
З наближенням Першої світової війни, залізнична вітка Львів - Стоянів, яка вела в безпосередню близькість до кордону з Росією, стала важливим фактором для вирішення стратегічних завдань австрійської держави. А для місцевих мешканців введення її в експлуатацію стало без перебільшення епохальною подією, яка для Бабич та навколишніх поселень (Мирівка, Будки, Сілець, Шайноги, Холоїв, Дмитрів, Мирів, Радехів), як і трохи віддаленіших (Незнанів, Мазярня Каранська, Полонична), разом з тим фактом, що майже 20 років раніше було збудовано краєву дорогу зі Львова до Стоянова, що проходила тут на відстані 1-1,5 км від нового залізничного шляху, була важливим цивілізаційним фактором, що не тільки значно полегшував їм зв'язок навіть з краєвим центром Львовом, не говорячи вже про повітові містечка, а й розширював можливості заробітку, як на обслуговуванні самої залізниці, так і, скориставшись цією комунікацією, попробувати "щастя знайти себе" на підприємствах Камінки, Радехова,
Львова, чим і до сьогодні успішно користуються.

До 1912 року жителі поселення, як присілка Холоєва, ходили молитися спочатку в стару дерев'яну церкву Покрови Пресвятої Богородиці в Холоєві, що була збудована 1724 року. Будівництво каплички в с. Бабичі тісно пов'язано з душпастирством о. Стефана Петрушевича, який почав працювати в Холоєві з 1894 року. Під його керівництвом у 1908 році було розпочато, а у 1914-му закінчено будівництво мурованої церкви на Стариках. Одночасно було розпочато будівництво поблизу школи дерев'яної каплиці у Бабичах. З переказів старожилів, записаних вчителем Бабичівської школи Вірою Сторощук, дізнаємося, що жителі села звернулись по допомогу в коштах до графа Бадені. Він не відмовив і допоміг деревом та іншими будівельними матеріалами, як і для старицької церкви. Згодом приїхав у село подивитись, як іде будова і пожалів, що будується церква не з цегли. Незважаючи на чималі труднощі, громада села таки спромоглася збудувати капличку. Меморіальний напис, зроблений в церковному притворі, увіковічнив імена достойників, завдяки яким та неймовірним зусиллям селян постав у Бабичах Господній храм: "Каплиця побудована р. 1912 з добровільних датків бабичан за душпастированя о. сов.Степана Петрушевича пароха с Холоїва, за війтовання Йосифа Білика, за стараннями і заходами Петра Батюка, Миколи Тимрука і Еви Середи жінки Петра, що дарували площу. Будовав Федь Окіс".
Богослужіння відбувалися кожної другої неділі, бо парох обслуговував міську церкву (в Холоєві) і каплицю в Бабичах. Священики, які призначалися на холоївську парафію, одночасно вдовільняли духовні потреби вірних села Бабичі.
Згодом поряд із церквою було збудовано невеличку дзвіницю з трьома дзвонами.
За волею громади храм було вирішено наректи іменем Пресвятої Трійці. Це була дерев яна, однозрубна, безверха будівля хатнього типу, розміром 17 м. х 8 м., яка могла вмістити до 200 осіб, складалася з прямокутної нави, до якої зі сходу прибудований гранчастої форми вівтар, вже в наші часи розширений з усіх сторін, а від заходу - невеликий присінок з двома вхідними дверима, накритий двосхилим дахом, який згодом продовжили з обох сторін і закріпили до металевих стовпів. Гребінь двосхилого даху нави завершувала на високій восьмибічній вежі велика маківка. Відтак в інтер'єрі церкви розташували різьблений і
золочений іконостас, на захід від святині збудували двоярусну дзвіницю.
Старожили згадують, що у 1914 році у новому Бабичівському Храмі з візитацією побував митрополит Андрей Шептицький, який подарував старовинне Євангеліє. Скоріш за все, це було те саме Євангеліє 1649 року випуску, яке він презентував у Холоєві під час огляду канонічного 25 травня 1905 року. ...Якщо уявити собі бабичанина австрійського часу, то був він, як і всі галицькі русини, тихим, повільним і задумливим, не дбав про день завтрашній, а при кожній нагоді любив приговорювати: "Колись давно було ліпше...", і цим ніби виправдовував себе перед самим собою, а свою біду - перед цілим світом; не знав ані долі свого народу, ані своєї вітчизни і був майже байдужим до суспільно-політичних змін, вважаючи їх панськими забаганками. А от жидам, з якими найчастіше стикався, довіряв безмежно. Від природи він мав хороші душевні здібності, але в силу неосвічености вони були нерозвинутими, до того ж приголомшені щоденними клопотами. Тому, на перший погляд, він виглядав дещо обмеженим, але при уважному спостереженні можна було запримітити добру пам'ять, ясне бачення несправедливості і миттєве реагування на неї. А ще - щиро побожний, утримувався від праці навіть в свята римського обряду. І це не дивно, адже зовсім поруч - в Холоєві, на Будках - мав чимало друзів і знайомих цього віросповідання і охоче відзначав з ними і їхні празники.
З особливою повагою селяни ставилися до духовенства і пануючої династії, вважаючи, що всяка влада від Бога, радо вдавалися до розмови з людьми просвітленими, хоча не дуже їм довіряли. Водночас поширеним був такий порок, як непошана до чужої власності: селянин не почував себе винним, коли його худоба зробила якусь шкоду на чужому полі чи городі, примовляючи "або я ї туди посилав" і відмовляючись добровільно виправити ситуацію. Через це вряди-годи між сусідами та й, зрештою, близькими родинно виникали сварки, між собою могли гніватися місяцями, а брак спілкування втоплювали в корчмі, довіряючи всі закутки своєї душі жидові-власнику, який, будучи освіченішим і хитрим від природи, заспокоював селянина, набивався йому в порадники і наливав "на бороду", тобто в борг. "Благо", що на цих теренах здавна було аж дві корчми: одна на Лісничівці, неподалік шляху Львів - Радехів, а друга трішки дальше - на початку сусідньої Миривки (нині - Гряда) при дорозі Незнанів - Холоїв.
Саме ці "розважальні заклади" були чи не основною причиною того, що чимало мешканців Бабич, як і сусідніх поселень, зачинаючи працю чи забаву молитвою до Бога, завершували її килішком горілки, і не одним... Зате дотримувалися давніх звичаїв і поведінок, зокрема постили селяни свято, що аж діставали "курячу сліпоту", вірили в цілющу силу "вилятого" яйця, зняття вроків за допомогою води, хліба і запалених сірників.
Улітку 1912 і 1913 років над Бабичами та по всій околиці лили безконечні дощі. Вимокали посіви. Гинула худоба, бо не мала доброї паші, а тому хворіла. Селяни мусили продавати її за безцінь і залишалися без молока, м'яса і тягла. "Населенє обдовжується у застрашачі прогресії, нема буквально одного господаря, котрий у двох послідних літах не здовжився би на кількасот крон", - писала газета "Діло". Не могли цій біді зарадити ні громадський шпихлір, де засипали зерно на "чорну годину", ані громадська позичкова каса - вони були порожні.
Лиха доля гнала людей з рідної землі - в Канаду, Америку, Францію і Аргентину. Із села емігрувало тоді понад 50 чоловік.
Навесні наступного 1914 року бабичанські господарі, побачивши, що на полях ярина така, що хоч переорюй і пересівай, аж почорніли з горя: сіяти не було чим. Практично у всіх сім'ях запанував голод.

Але ще більша біда чекала попереду: того року розпочалася Перша світова війна. Чоловіків мобілізовували до австрійського війська. З Бабич, Мирівки, Полоничної, Незнанова та інших навколишніх сіл почали звозити на залізничну станцію Воля Холоївська і заганяти у товарні вагони рекрутів. Старожили, яких вже немає нині в живих, згадували, як жінки обступили ешелон, плакали, в розпачі лягали на рейки. Жандарми та офіцери відтягали їх від вагонів, штовхали, погрожували зброєю. Поїзд рушив і повіз батьків, чоловіків, синів на фронт, а над станцією ще довго стояв розпачливий крик, плач, лунали прокльони.
У 1914 році було завершене будівництво нової мурованої церкви на Стариках, розпочате ще у 1908 році. Попередня дерев'яна, нагадаємо, збудована на цьому місці ще у 1672 році (1661/1662?) і була вже дуже старенькою. Комітет з будівництва церкви очолював о. Петрушевич, касиром
був Іван Синицький. Головним фундатором став граф Станіслав Бадені, на виділені ним кошти закупили всю цеглу і дерево. Будівельні роботи виконували жителі Холоєва, Шайногів, Бабич, Підкарання і Раковиськ. Після відкриття, Богослужіння відбувалося кожної другої неділі, бо парох ще обслуговував міську церкву і каплицю в Бабичах.
У кінці серпня 1914 року на бабичівському відтинку шляху Стоянів - Львів спостерігався великий рух: у напрямку Львова переважно на фірах від'їжджали урядовці з Радехова, Холоєва, відступали австрійські війська, а згодом від ранку до вечора рухалася у ту ж сторону російська піхота, артилерія, їхали донські козаки, які прямували до переправ через Буг. Боїв як таких на теренах Бабич не було, але вже за кілька кілометрів, над Західним Бугом 25 серпня 1914 року під вечір бабичани вперше почули гуркіт канонади, щодня було видно зі сторони цієї округи дими палаючих споруд, а ночами чутно виття собак. Львівська газета "Діло" у репортажі з тих місць писала тоді: "Чути сильний гуркіт в воздусі, зі Львова летить літак... Цілий день (27 серпня - виділення наше) гудуть гармати, тарабанять машинові кріса (тобто кулеме$m u$)". Російська армія тіснила австрійців, які укріпилися за рікою Західний Буг, далі на південь. Незабаром в селі появилася царська адміністрація...
Та вже через рік, влітку 1915-го, ситуація повторилася навпаки: відступали у зворотному напрямку під натиском австрійської армії російські війська, які відтак закріпилися на правому березі Західного Бугу, і близько двох місяців тут стояв фронт. Опустошивши за тиждень-два, з метою життєзабезпечення війська поля, сіножаті та господарства прилеглих до Бугу сіл, тилові підрозділи росіян почали доставляти продукти, корми для коней, інші необхідні матеріали з Бабич, Будок, Мирівки, Незнанова, Холоєва. У місцевих хліборобів забирали зерно, коней, худобу, забирали їх копати окопи.
На початку вересня фронт пройшов теренами Бабич, відтісняючи ворога на північ до Волині. Поля були витоптані, сіножаті викошені до клаптика. Мешканці села вже потерпали від артилерійських обстрілів зі сторони Радехова, Холоєва, де розгорнулися особливо жорстокі бої.
З поверненням австрійської влади життя бабичан не стало спокійним: їх примушували засипати російські окопи, військові власті забирали у селян вози, сани, коней,
худобу, зерно, сіно - все що вдалося переховати від російських грабіжників. Багатьох місцевих чоловіків віком від 18 до 51 року було забрано до війська. Почалися арешти селян, які симпатизували росіянам. Декого з Бабич забрали в табір Телергоф.
Як наслідок - жнива затягнулися, врожаї були невдалі, частина селянських ланів тієї осені залишилася не засіяною, а відтак люди рятувалися від голоду, терпіли від спалахів чуми та холери, тифу.
Перша світова війна спустошила наші землі. Різко скоротилася чисельність жителів населених пунктів: багато людей полягло під час чотирилітніх боїв, деякі мужчини від 18 до 55 років і далі служили при війську, багато людей пожерли епідемічні хвороби, деякі примушені були виїхати, та й, зрештою, у той період народжуваність була дуже низькою. В занедбаному стані опинилася земля, багато поля не управлено, як тоді казали, через брак робітника і тягла, чималі площі поорано стрілецькими ровами та обмотано засіками з дроту.
Багато шкоди було завдано церковному і громадському майну: військовими властями забрані дзвони, мідяні дахи, реквізовано збіжжя, картоплю, худобу.
Ось як виглядали Бабичівські терени наприкінці австрійського правління (викопіювання з карти 1916 року):

Чимало священиків вивезено москалями до Росії, а австрійськими військами до Талєргофу, Терезину, інтерновано і конфіновано в західні провінції Австрії. Не раз двоє-троє священиків в деканаті обслуговували по кільканадцять парохій. Шематизм 1918 року подає в списках серед священиків, вивезених російськими властями декана з Камінки Струмилової Михайла Цегельського, перебуваючих на Україні або в Росії декана Радехівського і завідателя місцевої церкви о. Євгенія Давидовича, завідателя Холоєва о. Мирона Копистянського. Там же знаходимо інформацію про збитки, які завдали воєнні лихоліття церковному майну: "Всі церковні дзвони у вересні 1915 року забрали москалі. Тоді ж пропала нова чаша і світлий, гарний філон. Пошкоджені були і приходські споруди, а огорожа знищена і забрана на дрова. Нова мурована церква на Стариках зазнала значних пошкоджень. Парафіяни зібрали кошти у сумі три тисячі корон і побудували пам'ятник на згадку про звільнення Східної Галичини від наїзмика".

За Шематизмами на роки 1914, 1918 холоївським парохом значиться ще о. Стефан Петрушевич, хоча з різних джерел маємо інформацію, що перед приходом російських військ у 1914 році він виїхав до Відня, де закінчив кооперативний курс, за часів української влади був членом Української Національної Ради в Станиславові від повіту, у травні 1916 року призначений керівником (урядуючим деканом) Камінецького деканату, остаточно з Холоєва виїхав 15 травня 1919 року, подався за Збруч, де згодом став польовим духовником УГА, захворів на тиф і помер в неопаленому вагоні на станції Слобідка на Вінниччині, між Вапняркою і Бірзулею, 13 січня 1920 року.

У 1913-1914 роках помічником (асистентом) о. Петрушевича в Холоєві був о. Михайло Якубів. Відомо, що народився він у 1885 році, висвятився на священика у 1913му і того ж року був скерований до Холоєва, Консисторія випрохала в намісництва з 1 лютого для нього платню у сумі 700 корон на один рік. Вже на початку 1914 року йому пропонували посаду сотрудника в Лиситичах, але він 28 лютого написав заяву про відмову від неї з проханням залишитися в Холоєві, яка, мабуть, була задоволена. 15 червня 1914 року о. Михайло Якубів знову звертався до Всесвітлійшої Митрополичої Консисторії з проханням надати допомогу хоча б 600 корон на лікування, "бо вже довший час потерпаю від катару, хрипу та болю горла, до котрих спричинилися несприятливий клімат та виконання священницьких обов'язків, що підтверджує висновок повітового лікаря Др.Шумиловського і який рекомендує переїхати в іншу місцевість" (Ф. 201, Оп. 1ө, Спр. 2625, арк. 40 ЦДІАУЛ). Окрім цього, знаємо, що хворіла і його дружина, яка щойно кілька місяців тому народила дитину. Під час українсько-польської війни, можливо, що разом з о. Петрушевичем, о. Михайло Якубів став

польовим духівником УГА, перейшов з її частинами за Збруч і в тому ж "чотирикутнику смерті" на Вінниччині, що й його наставник о. Стефан, захворів на тиф та помер 26 жовтня 1919 року в м. Бар.
У роки війни, в тому числі і під час російської окупації, завідував парафією о. Мирон Копистянський (1882 р.н., орд.1909, одружений), який, швидше за все прибув з Сасова Золочівського деканату і староства, де у 1910-1913 роках був асистентом, деякий час доїжджав до Холоєва (можливо, у 1914-1915 роках коли о. Петрушевич перебував у Вігні), потім був призначений адміністратором (1916?), проте правив недовго, бо при відступі царської армії виїхав з Холоєва на схід і не повертався, незважаючи на неодноразові попередження Митрополичого Ординаріату через газету. Власне, за Шематизмом на рік 1918 він, як завідатель Холоєва, є у списку священиків, перебуваючих на Україні або в Росії. Наперед забігаючи, скажемо, що вже у 1920 році о. Мирон Копистянський - адміністратор Увина Радехівського старoства, у 1921-1935 парох Чанижа, де й помер 6 січня 1935 року.
У роки війни в Холоєві не було постійного пароха. Деякий час доїжджав до Холоєва молодий (народився в с. Кривня біля Козови 20.04.1890), щойно висвячений у 1916 році, отець Іван Набережний, помічник пароха Дмитрова - свого тестя о. Івана Боднара, а у 1916-1920 роках - адміністратор с. Криве, у 1920-1927 роках - парох с. Опліцько, з 1927 року - парох Кривого; з 16 червня 1920 р. по 20 лютого 1921 р. він одночасно тимчасово (доїжджав) виконував обов'язки завідателя в Холоєві. В повоєнні роки був арештований і депортований до Сибіру (1945-1955).
Лише після смерті о. Петрушевича (1920 рік) консисторія оголосила конкурс на посаду пароха в Холоєві.
Отож, в австрійський період на холоївських землях було 12 душпастирів, з них - 5 парохів (о. о. Василь Сухоцький, Никодим Квасницький, Іван Морозовський, Теодор Дольницький, Стефан Петрушевич), яким асистували в часи їх правління 3 помічники о. о. Омелян Данкевич, Корнилій Леонтович (в пароха о. Т. Дольницького), о. Михайло Якубів (в пароха о. С. Петрушевича), 3 адміністратори (о. о. Іван Грабський, Корнилій Леонтович, Мирон Копистянський), 2 служили тимчасово, доїжджаючи (о. о. Юстин Яремкевич, Іван Набережний). Двоє з них у часі священнослужительства в Холоєві удостоїлися права носіння крилошанських відзнак: о. Т.
Дольницький у 1887 році, о. С. Петрушевич у 1908 році. Перший з них у 1868-1879 роках був адміністратором Холоївського деканату, а другий у 1914-1918 роках - віце-деканом Струмилокамінецького деканату (у 1916-1918 роках - урядуючим деканом), членом Ради повітової, членом Української Національної Ради в Станиславові від повіту. А о. Іван Набережний, діставши чималий досвід душпастирства тут, згодом став Почесним Радником Митрополичого Ординаріату (ш. 1944) та членом Митрополичої Консисторії (1940-1945).
Загалом кількість вірних греко-католицьких холоївських церков за австрійські часи зросла з 1797 у 1832 році до 2915 у 1914 році, тобто більш як на 1118 парафіян.
І насамкінець нашої оповіді про розвиток Бабич в австрійську добу - коротко про мову, побут і дозвілля тутешніх мешканців. Безперечно, істотний вплив на це мали і суспіль-но-політичні умови, і рівень освіченості, грамотності селян.
Хоча бабичани в абсолютній більшості своїй розмовляли завжди доброю українською мовою, з дещо обмеженим в силу малоосвіченості лексиконом, траплялися в ній польські словечка, а також специфічні тільки для цієї місцевості та округи діалектизми, як от "тато казали, як будут мав, то дадут", "привівім вам дівчину", "ганки" замість "шувар", "тамво" замість "там", "мастити" замість "білити" і т.д. Яків Миколаєвич у своїй книзі "Опис геогра-фічно-статистичний повіта Камянецького" наводить приклад висловів жінок в Половім, Дмитрові і Незнанові: "я робив", "буду куповав", "она молов". Особливо глибоко проникли в усне народне мовлення мешканців присілка германізми і полонізми. І це не дивно, бо поряд було польські поселення Будки, Язениця Польська, Бербеки, німецькі колонії, зокрема Мирів біля Холоєва, та й в самому Холоєві (в Бабичах - менше, але були) проживало чимало поляків, і не могло такого бути, що з людьми з цих осад бабичани не спілкувалися. Ще й сьогодні їх нащадки нерідко вживають ці напливові словечка, як от: "вассервага" замість "рівень", "пєц" замість "піч", "файно" замість "гарно", "фурман" замість "їздовий" чи "візник", "люфт" замість "отвір", "пляц" замість "місце"...
Все це була старанно продумана політика асиміляції українського народу, що проводилася австро-польською адміністрацією. Майже вся документація, лише за невеликими винятками, велася німецькою, а ще більше польською мовами. Зрештою, коли селянин звертався до якоїсь державної установи, то з ним так і розмовляли, хоча австрійський уряд
і визнавав рівноправність української мови з німецькою та польською. Німецька мова панувала в австрійській армії. Правда, формально вимагалося, щоби офіцер знав мову тієї національної групи, з якої складалися його підлеглі.
У 90-х роках 19 століття бабичани влітку в будень надягали на грубу сорочку, запняту застюкою, сукняний, полотняний кабат або полотняну одіж, сягаючу колін, що зветься гунькою; білі полотняні або на чорно мальовані штани, котрі підперізували в поясі ремінцем або крайкою, а на долині обв'язували "клешні" тісно до ноги шнурочками; на голові - солом'яний капелюх, ноги - босі. Узимку надягали сукняні холошні, довгі свити або білі кожухи, а на них ще зверха придягали полотняні гуньки; на голові носили круглі баранячі шапки. Дівчата і жінки одягалися в одіж домашнього виробу: на грубу сорочку і таку саму спідницю приперізували купну запаску, вдягали полотняний кабат або гуньку, а на голову зав'язували різнокольорову

хустку; лиш зрідка, і то на свято зодягалися в купні кацабайки і спідниці або вишиту сорочку, і в залежності від пори року - футра.
Довгими осінніми і зимовими вечорами жінки сідали за кужіль прясти нитки при світлі скалок, каганців, а пізніше - гасових ламп. Дівчата вишивали чи насиляли дольки бісеру на кінський волос і робили нашийні прикраси гердани; з цього ж кольорового бісеру робили нагрудні прикраси для хлопців.
Як і всі галичани, мешканці села зберігали предмети, які давно втратили ужиткове значення. Їх комори, горища, пивниці, стайні, стодоли, курники були напхані різноманітними дірявими баняками, відрами, порожніми пляшками, лахами, але надія усе це колись застосувати тішила їх аж до смерті. Зрештою, такий "порядок" характерний і для більшості нинішніх їхніх нащадків.
До і у 19 столітті чи не єдиним "впорядкованим" місцем дозвілля у вечірній час, в недільні та святкові дні для бабичан були корчми, одна з яких знаходилася, як уже розповідалося, в присілку Лісничівка, а друга трішки дальше при тракті Буськ - Холоїв, поблизу сусіднього села Мирівка (нині - Гряда). Це, по суті, були єдині тоді торговельні заклади на цій території (інші знаходились в містечку Холоїв), і вони слугували, здебільшого, місцем "розради" для чоловіків, а жінки дивилися на це косо, бо натерпілися чимало горя через слабкість до чарки їх сильної половини.
Жінки ж сходилися на численних галявинах при сільських вуличках або на подвір'ї однієї з садиб і, трохи набалакавшись, починали заводити тужливу українську пісню про невдале кохання, дівочу недолю, а відтак, почастувавшись вином домашнього приготування, вже веселіше - про "мужа-пияка", який "нічо не робить, тільки п'є, а прийде додому - жінку б'є...".
Вже пізніше культурними центрами в Бабичах стали території біля школи, новозведеного Храму, місцевий Будинок "Просвіти"...
А тепер коротко підсумуємо австрійський відтинок історичного розвитку Бабич. З різних історичних і дослідницьких джерел відомо, що правителями холоївських земель у польському (перша Річ Пополита) та австрійському часах були Троян Холоєвський (орієнтовно - 1578 р.), Хрщон Холоєвський (1596), Анна Вєльгорська (1698), Іванна Вєльгорська (1730), граф Михайло Вєльгорський (помер 1794 р.), ще за життя якого, на зламі польської і австрійської доби, цими землями починають володіти сполячені німці Міри. Зокрема, у 1863 році Радехів і Холоїв успадковує від батька Йосиф Мір, називає себе графом цих міст, скупляє землі Буського староства в Антонія Яблоновського.
Проте, навіть після того, як став Буським старостою, він постійно мешкає у Холоєві, який став фактично його резиденцією. У 1792 році граф Йосиф Мір переписав Буські маєтки на користь свого сина графа Войцеха Міра, залишивши собі тільки покиттєву ренту з них. З1835 по 1856 роки цими територіями управляє кузен Йосифа Міра - Фелікс Мір (деякі джерела стверджують, що у 1839 році власницею Холоєва була Агнеса Мір, можливо родичка Фелікса, який здебільшого проживав у Буську). Далі настали часи правління Баденів.
З найвагоміших подій (досягнень) у цей період саме для мешканців Бабич ми б виділили: освоєння поля Воля і заснування тут поселення, а поряд - фільварку та лісництва, згодом - груп помешкань під назвами Лісові (Кваки), Лісничівка, Гряда, Бір; побудова водяного млина поблизу потоку Холоївка; об'єднання Волі Холоївської та Бабич в одне село; відкриття школи у 1862 році, побудову цегельного заводу наприкінці 19 століття та прокладення залізниці із станцією Воля Холоївська у 1910 році, відкриття свого Храму у 1912 році, побудову нового цегляного двоповерхового приміщення місцевої школи... Решта подій для бабичан є спільними у складі холоївської громади.

Розділ 3:

ЗУНР. За Польщі (1918-1939 рр.)

У цій частині ми оповідь поведемо не в хронологічному, а в тематичному порядку, описуючи події політико-соціального, демографічного, господарського, освітнього, духовного розвитку в Бабичах у їх послідовному викладі, аби читач міг глибше та комплексно усвідомити їх.

Політико-соціальний розвиток

Події 1918-1919 років багато змінили в житті, і, насамперед, у свідомості бабичан, як і в мешканців навколишніх поселень та всієї Галичини. Всім стало зрозуміло, що після Першої світової війни "бабця" Австрія вже небіжка. Переломною подією став мирний договір центральних держав з представниками Української Центральної Ради у Бересті Литовському 9 лютого 1918 р. Згідно з таємним додатком до договору уряд Австрії погодився на поділ Галичини та об'єднання її східної частини з українськими землями Буковини й Закарпаття в один коронний край. Оприлюднення змісту цих домовленостей змінило орієнтацію головних політичних сил поляків на Антанту, а цісарський уряд змушений був дезавуювати свої обіцянки. Поразка Центральних держав у війні змусила Австро-Угорщину 4 жовтня 1918 р. прийняти умови перемир'я на засадах відомих 14 пунктів Вільсона. У 13-му пункті мова йшла про відновлення Польської держави, до якої входили б території, заселені "без сумніву, польським населенням". 16 жовтня з'явився маніфест цісаря Карла, яким проголошувалось перетворення Австрії в союз національних держав. Окремо говорилося про змогу з'єднання "польських областей Австрії" з Польською державою.

Два дні пізніше у Львові було утворено Українську Національну Раду і проголошено утворення Української держави з українських етнографічних земель Ав-стро-Угорщини: Східної Галичини з межею по Сян і Лемківщиною, Північно-Західної Буковини з містами Чернівці, Сторожинець і Серет та української смуги Північно-Східної
Угорщини. З огляду на свою прогабсбурзьку лояльність західноукраїнські політики не наважилися заявити про свою єдність з Великою Україною, на відміну від польських провідників, які ще до появи цісарського маніфесту проголосили себе представниками єдиної незалежної Польської держави, а 28 жовтня в Кракові утворили Польську ліквідаційну комісію, яка 1 листопада від імені варшавського уряду повинна була перебрати владу в Галичині.
Проте 1 листопада 1918 р. жителі Львова прокинулись громадянами нової Української держави. Владу в місті захопила група українських військових, а невдовзі Українська Національна Рада проголосила утворення Західно-Української Народної Республіки на усіх українських етнографічних землях Австро-Угорщини. Такі дії викликали спротив поляків, і вже 1 листопада почалися стихійні збройні сутички, які переросли у виснажливу війну.
Можливо, пересічні мешканці Бабич і не розуміли таких глибин політичних процесів на світовій арені, але мали змогу спостерігати за динамічними змінами, які відбувалися, і обговорювати їх. Серед них вже було чимало людей, які завдяки активним проукраїнським просвітницьким заходам наприкінці 19-го - на початку 20-го століття, спілкуванню з лідерами та активістами численних українських політичних, громадських організацій вміли трохи читати, мали змогу здобувати інформацію з газет. Відтак ділилися нею з односельчанами, висловлювали свої розуміння та погляди на те, що відбувалося.
Із швидкістю звуку до навколишніх поселень, також і до Бабич, долетіли звістки про "безкровне" взяття влади у повітовому містечку Камінка Струмилова 31 жовтня - ще до того, як це сталося у Львові, а згодом і про обеззброєння жандармів у Радехові групою фронтовиків-українців того ж таки 1 листопада 1918 року, захоплення ними залізничного вокзалу, а наступного дня - перейняття влади від австрійського старости.
Але згодом розпочався активний польський наступ. Головні бої розгорталися на лінії Львів - Перемишль. До Камінки привозили ранених з фронту: у дівочій школі був шпиталь. Згодом почалася мобілізація до Української Галицької Армії. Чимало хлопців і з камінецьких та радехівських земель пішло на фронт. Бабичани чим могли жертвували на потреби української армії, збирали продукти і гроші.
Економічний стан молодої Республіки був важким: не діяли залізниці, не вистачало товарів, дорожнеча, люди бідували.
Зима 1919 року була сніжною і морозною. Але мешканці тутешніх населених пунктів вперше з усвідомленням своєї незалежности зустрічали Різдвяні свята. 22 січня 1919 року урочисто було проголошено Акт Злуки УНР та ЗУНР. Проте десь у половині березня 1919 року з фронту вісті надходили невеселі: українські війська змушені були покинути Львів, переговори з поляками не дали надій на краще. Полякам із заходу прийшла допомога: добре озброєна і вишколена французами армія генерала Галлєра. Ці війська швидко просувалися вперед і 20 травня 1919 року вже були в Камінці Струмиловій, на другий день перейшли Буг, а 21 травня зайняли Радехів і Стоянів, а один полк і відділ капітана Мерака стали на лінії Павлів - Холоїв - Воля Холоївська. На жаль, нам не вдалося встановити, хто з мешканців Бабич чи близьких поселень воював у лавах УГА.
Армія генерала Галлєра просувалася далі на схід, а на звільнені території Каміннечини, Радехівщини та ін. приходили регулярні польські легіонери. Владу до рук взяла реакційна польська буржуазія. Українське життя на тутешніх територіях притихло... А в липні 1919 р. Українська Галицька Армія відступили за Збруч і опинилася на Східній Україні.
Розпочалися нові пограбування польськими жовнірами, які вдиралися до хат селян, спочатку їх били - за сина, що пішов з Січовими Стрільцями, щоб віддав кріса, потім брали худобу, хліб, одіж... Після поразки ЗУНР, за звітом Міжнародного Червоного Хреста, поляки заарештували та заслали до таборів більше 100 тисяч військовополонених, серед них тисячу греко-католицьких священиків.
У квітні 1920 року уряд УНР під проводом С. Петлюри підписав договір з Польщею, згідно з яким польська армія і дві українські дивізії рушили на Київ, який великими зусиллями було здобуто 7 травня. Проте большевицька червона армія, оговтавшись, відвоювала позиції і швидко почала просуватися на захід. Кавалерія колишнього царського фельдфебеля Будьонного (Перша кінна армія) атакувала поляків, які окопалися вздовж залізничної колії з Радехова на Холоїв. Розгорнулися жорстокі бої, внаслідок яких 6-та кавалерійська бригада пілсудчиків була оточена з боку нестаницьких лісів і відкинута з-під Холоєва. Вже 18 серпня 1920 року будьонівці були в Камінці Струмиловій. В ряди Першої кінної армії записалося п'ятеро бабичан. Нова влада, створивши ревкоми, почала роздавати біднякам продовольчу допомогу із запасів хліба графа Бадені, відкрила українську гімназію в Радехові, відремонтувала залізничну колію, налагодила роботу місцевих підприємств, млинів, крамниць...
Проте через чотири дні знову повернулися поляки. Місцеве населення не радо зустріло їх.
У листопаді 1920 року рештки Дійової Армії УНР під натиском більшовиків перейшли Збруч - вже до окупованої поляками Галичини. Деякі частини цієї армії проходили і землями Каміеччини та Радехівщини. Місцеве населення неприхильно ставилося до своїх братів, що підписали угоду з поляками, проти яких галичани воювали. В таких умовах Уряд ЗУНР на чолі з Президентом Є.Петрушевичем подався до Відня.

Під час українсько-польської війни в Галичині та російсько-польського конфлікту 1920 р. з боку Антанти висувались пропозиції про демаркаційні межі між воюючими сторонами (лінія Бартелемі, лінія Керзона). Як наслідок, 18 березня 1921 року між Раднаркомом Росії та польським урядом у Ризі було укладено мирний договір, за яким Польща одержувала землі Галичини, Волині й Західної Білорусії. Офіційне рішення про приєднання Галичини до Польщі Рада Послів Антанти ухвалила 14 березня 1923 р. Згідно з ним, польському уряду запропоновано надати Галичині права автономії, чого, однак, не було здійснено. Також через 20 років (тобто 1943 року) планувалося повернутися до питання статусу Галичини.
Ще у 1920 р. польська влада ліквідувала старий адміністративний устрій Галичини, поділивши її території на чотири воєводства: Краківське, Львівське, Станиславівське і Тернопільське. Три останніх отримали назву Східної Малопольщі, не маючи жодних автономних прав.
Період 1919-1939 рр. характерний активною полонізацією краю, складним соціально-економічним станом сільського населення, утисками українського громад-сько-політичного життя. Польська колонізація Галичини проводилась завдяки вихідцям із земель етнічної Польщі. На окупованих територіях уряд II Речі Посполитої офіційно оголосив свою програму тотальної полонізації ludnosci malopolskiei до кінця 30-х років. Саме задля того на родючіші українські землі тільки до 1923 року було переселено 5,5 тисяч поляків, зокрема колишніх військових з їхніми родинами. Українцям, які служили в польському війську і брали участь у військових діях на боці Польщі, відводили наділи на неосвоєних землях. У 1920 році польський уряд заборонив вживати терміни "Західна Україна" і "українці". Натомість запровадили назви "малопольська всходня" (Східна Малопольща) і русини (руські, русинські). Одночасно запровадили нові гроші - польські марки замість старих австрійських корон. У школах почали викладати винятково польською мовою. 31925 року у всіх державних установах було заборонено вживати українську мову. Саме тому найосвідченіші, найвідоміші українці взялися до тяжкої роботи на освітньо-культурній ниві. Уцілілі Січові Стрільці, вояки УГА, повертаючись із фронтів чи з полону, одразу ставали вчителями народних шкіл. Юнаки і дівчата з доволі забезпечених сімей, одержавши освіту, часто йшли вчителювати у найвіддаленіші села, зрікаючись матеріальних статків, багатообіцяючих кар'єр. Коли власті не дозволяли відкривати державні українські школи, відкривали приватні. Таких самовідданців, тепер майже забутих, було тисячі. Вони не просто вчили дітей грамоти, вони вчили любити Батьківщину, вчили бути українцями. Таку священну місію виконували також кращі панотці Української Католицької і Української Автокефальної церков.
5 липня 1935 року в урядовій домівці Повітового староства в Камінці Струмиловій делегацією у складі Високопреподобного о. шамбеляна Михайла Цегельського, а також в.п.п. Романа Пекарського, Осипа Мулькевича і Івана Скопляка була вручена пану Воєводі Тернопільському Меморіал-петиція населення Камінецького повіту української національності. У ній, зокрема, йшлося про те, що в обох вселюдних школах Камінки Струмилової, як в чоловічій, так і в жіночій, немає жодного учителя української національності, а дітей цієї національності є 2416; що адміністраційна влада у цьому році відмовила у кільканадцятьох проханнях про заснування дитячих садочків в тутешніх селах; що українське рільниче товариство "Сільський господар" не утримує від держави ніяких субвенцій на розвиток, хоча інші подібні (напевно, польські) утримують; що окремі члени Державної Поліції перешкоджають всупереч Закону нашим установам в діяльності, як приміром, у Незнанові посторонковий Станіслав Процик розігнав драматичний гурток місцевої читальні "Просвіта" під час театральної проби вистави "Малі козаки". Доля цієї Петиції невідома, але малоймовірно, що поляки ревно почали виправляти ці "помилки".
В кожному населеному пункті поряд із українською людністю поселялися поляки, інколи створювалися колонії польські, німецькі та інших народів. Набір до польського війська проводився як поляків, так і всіх верств населення. Молодь проходила вишкіл в польській армії і після повернення наділялася окремими пільгами, які давали змогу мати переваги над тими, які не проходили служби у війську. Пройшовши службу у війську, мали повинність бути мобілізованими у час військових дій.
Загалом польська влада в ті роки дуже ретельно дбала, аби жоден придатний мешканець чоловічої статі не оминув військового вишколу. Для цього заздалегідь, із залученням навіть церкви та школи, щороку складалися списки призовників, які скрупульозно попередньо перевірялися.
Напевно, виконуючи свої міжнародні зобов'язання, як спадкоємиця Австрійської держави, Польща мусила дбати і про вояків колишньої австрійської армії. У справі №774 (Ф.231, Оп.6) державного архіву Тернопільської області знаходимо список інвалідів Першої світової станом на 1926 рік, зокрема - мешканців холоївських земель (серед них і бабичани): Аустер Абрагам, Бабій Іван, Бараль Ірс (1873 р.н.), Барах Мошко (1892), Батюк Іван (1877), Бланк Пінкас (1896), Березовський Міхал (1882), Батюк Міхал (1889), Холонівський Іван (1895), Худоба Дмитро (1895), Ефруз Лайзер (1884), Федина Стефан (1883), Федина Теодор (1886), Федорос Міхал (1894), Готфрід Казель (1885), Якимець Василь (1876), Капшук Теодор (1884), Колтун Міхал (1895), Курило Іван (1880), Кулець Іван (1880), Кріг Габер Мендель (1887), Мончар Ісаак (1865), Мороз Дмитро (1883), Назарчук Василь (1870), Никон Петро (1899), Окіс Міхал (1899), Окіс Роман (1888), Окіс Василь, Паламар Василь (1898), Порада Стефан (1888), Прихідько Ілько (1883), Романюк Іван (1893), Скалогуб Василь (1891), Семчина Андрій (1875), Семенюк Дмитро (1874), Семенюк Іван (1871), Шайнога Олекса (1870), Шайнога Іван (1885), Шкробот Стефан (1875), Шмідт Іван (?), Зверлінг Марко (1888), Зверлінг Вольф (1862).

Українцям в умовах шовіністичної політики польських властей у міжвоєнний період не залишалося можливостей для т. зв. органічної праці, пошуків компромісу. Неврахування національних прагнень українців (власного університету, шкільництва, участи в адміністрації тощо) призводили до посилення підпільно-терористичної діяльности, розгорнулась активна підпільна боротьба УВО-ОУН. Про те, як вона проходила на наших теренах, маємо змогу дізнатися із спогадів Степана Муд-рика-Мечника (Радехів і Радехівщина під двома окупаціями (1920-1941). - Надбужанщина. Історично-мемуарний збірник. Том 4. - Львів-Торонто, Об'єднання Надбужанців, 2004): "Здобувши перемогу над українськими військами і прогнавши армію Будьонного, польські шовіністи на наших землях під різними приводами почали загострювати стосунки з українським населенням. Над українцями знущалися за службу в українському війську, всіляко перешкоджали становленню і розвиткові українських громадських структур. Надії, що Рада амбасадопів не визнає польської окупації Галичини, не справдилися. Ще з більшою силою розгорнулися утискування українців: мовляв, такої нації нема, а є "тилько русіни". За розвитком національного життя українців уважно стежила польська поліція, котра перешкоджала всім його проявам, накладала штрафи на свідомих українців. Ефективний спротив польським властям в нових окупаційних умовам чинили мешканці і наших теренів, зокрема молода інтелігенція, колишні старшини і стрільці УГА та Армії УНР, ведучи культурницьку та економічну діяльність, створюючи українські структури і організації, тим самим плекаючи національну свідомість у підростаючого покоління. Було відновлено діяльність "Просвіти", "Союзу Українок", створено організації "Сільський господар", по селах відкривались українські кооперативи, засновувались молочарні. Було кинуто клич: "Український гріш - в українські руки!". По селах створювались молодіжні спортивні організації. Недалекоглядна позиція польських властей викликала різко негативну реакцію українців, особливо молоді, яка дедалі частіше висловлювала протест проти шовіністичної політики окупантів.
У 1930 році польський уряд на етнічних українських землях почав проводити так звану пацифікацію. Жовніри фізично розправлялися з українськими селянами, вибивали зуби, ламали руки, нищили майно, палили українські бібліотеки. Окупаційна
влада вважала, що внаслідок ї твердої політики "русіни" стануть покірними і слухняними рабами. Але того не трапилося.
Ширилися бойові акції Української Військової Організації (УВО). Згодом розгорнула свою діяльність підпільна Організація Українських Націоналістів (ОУН). Арешти, тортури й найвищі міри покарання не могли зламати прагнення українських патріотів до волі. Вони з потроєним ставали до лав борців за незалежність України під керівництвом ОУН, яка проголосила: "Здобудемо Українську державу або загинемо в боротьбі за неї!".
Найнижчою клітиною ОУН було звено, до складу якого входило від трьох до п'яти членів. Кілька звен творили станицю, яку очолював станичний. У селі станичний був підпільним головою (головою сільради). Кілька сіл (від п'яти до восьми) утворювали район, а три-чотири райони - надрайон.
Радехівський повіт був поділений на чотири надрайони, Південний мав осідок у Холоєві і його очолював Нестор Лиско. (Наша довідка: Лиско Нестор Павлович народився у 1915 році в Бабичах, загинув біля Шайногів в січні 1945 року, похований на бабичівському цвинтарі, а осідок був у Бабичах - С.Л.).
Керівники всіх клітин ОУН згори донизу часто мінялися. Провідники районів і надрайонів отримували різноманітні доручення від провідників повітового проводу, плани праці та накази, які конче мали бути виконані. Кожний член організації з конспіративних мотивів мав псевдо.
Ось як виглядали сходинки членів ОУН у надрайоні. Провідник надрайону наструнко вітав провідників станиць зверненням "Слава Україні!", далі подавав план праці. Станичні виступали тільки під псевдо. До незмінних пунктів діяльності належали:
1. Добір людей у кандидати у члени ОУН з обов'язковим наголошуванням на вимогах до претендентів. 2. Робота у станиці; з'ясовували, чи члени ОУН подбали, щоб молодь у селі за здібностями належала хору художньої самодіяльности, самоосвітнього гуртка; чи всі українці є членами читальні, чи жінки є членкинями "Союзу Українок"; який моральний рівень молоді; як проводиться агітація за те, щоб українці йшли за покупками до українських кооператив, щоб селяни продавали своє зерно Союзові Кооператив; як організовуються у читальнях "Просвіти" лекції з історії України, патріотичні доповіді.
Усе подане тут, зокрема у другому пункті, постійно було актуальне. А провідники
мали перевіряти, як виконуються ці пункти. Постійно наголошувалось, що за свою діяльність член ОУН завжди відповідальний. Кожний з них одержував список книжок, які мав перечитати. Здібнішим доручалося готувати лекції і виголошувати їх перед сільською молоддю. Окрема увага зверталася на вміння виступати з промовами. Члени ОУН мали стежити, щоб українці вшановували могили полеглих, тим самим плекаючи культ героїв, відзначали національні й державні річниці, свята: 1 листопада, 22 січня.
Окремо існували вишколи членів: ідеологічний, політичний та військовий. Члени ОУН зобов'язані були сплачувати внески і провадити збір коштів для "Визвольного фонду ОУН", якщо від зверхників надходило таке доручення. Члени ОУН на свої станицях мали знати всіх поліцейських агентів і донощиків, окремо про них звітувати, а звіти надсилати Службі безпеки. Вступ до організації був добровільний. Особлива увага зверталася на випробування кандидатів у члени ОУН, перш, ніж вони складали організації присягу.
У дискусіях члени ОУН мали аргументовано доводити, що національну силу нам треба черпати з нашої давнини, Козацької держави, від Тараса Шевченка, Івана Франка, Лесі Українки та Визвольних змагань 1918-

1920 років. До дискусії, коли вона була прилюдною і на ній могли виявитися донощики, старанно готувалися, щоб не дати польській поліції приводу спровокувати справи за "пропаганду націоналізму". Пропагувала ОУН потребу для українців учитися і чесно працювати. У деяких колах вказувалося на потребу плекати в народі мілітарний дух, бо нам для здобуття держави буде потрібна Українська Армія. Доводилося до відома, що за полонізування українських дітей у польських школах організація покарала на смерть шкільного куратора Гадонського, за пацифікацію і плани переселення українців на мазурські землі вбила у Варшаві міністра внутрішніх справ Броніслава Пєрацького, на знак протесту проти голодомору в Україні 1932-33 років застрелила у Львові співробітника совєтського консульства Майлова, протестуючи проти загарбання української землі, провела антиколоніальну акцію - насипання символічних могил.
ОУН намагалася з позицій самостійності України виховувати українців без комплексів меншовартости, оскільки на кожному кроці поляки підкреслювали свою вищість над українцями, які, мовляв, хлопи, простолюддя. Польська шовіністична урядова адміністрація через своїх службовців, а також через парамілітарну організацію "Стшелец" у кожному селі вела наступ на українські установи, на українців, намовляючи їх переносити свої метрики з церкви в костел і ополячуватись.
За таку протипольську діяльність чи приналежність до членів ОУН, польська влада час від часу проводила арешти. Зокрема, масові арешти відбулися у 1937 році. Але це не паралізувало діяльність ОУН. Часто проводилася реорганізація підпільної мережі, провідниками ставили молодих членів ОУН, які не запідозрювалися у приналежності до організації.
У ті роки з'явилося багато патріотичних та революційних пісень. Ніхто не знав, хто їхній автор. Пісні ширилися від села до села, їх виконували найчастіше вечорами, щоб поліційні сексоти не могли виявити, хто конкретно співав. Ось кілька рядків із популярної серед української молоді пісні: "Ми зродились із крові народу, Гартувала нас грізна тюрма, Гартували бої за свободу І ненависть до ганьби-ярма. Смерть, смерть ляхам. Смерть, смерть московській комуні. В бій кривавий нас ОУН поведе". У 1921 році відбувся перепис населення. Українські патріотичні сили закликали українців бойкотувати цей перепис і не брати участі у виборах до польського сейму, показуючи, що українці не вважають себе громадянами польської держави. Тому було чимало фальшувань під час перепису населення 1921 року, результати якого потім важко відбилися на освітніх змаганнях українців: поляки "на папері" всюди мали певну кількість польського населення і досить легко впроваджували двомовне навчання в школах.
1922 року люди бойкотували вибори і відмовлялися висувати кандидатів у депутати Сейму. Українські юнаки ховалися у лісах, ухиляючись від призову до Польського війська, тому поліція часто влаштовувала по селах облави на молодь. Влітку бабичани, як і жителі всіх навколишніх сіл, жваво обговорювали підпал у Павлові поміщицької стодоли, в якій згоріло збіжжя і молотарка.
Для голосування Радехівський повіт був поділений на 63 виборчих обводи (округи), два з яких охоплювали територію холоївських земель. Перший розміщувався у школі і мав під опікою мешканців будинків №№1 - 323 містечка (2110 виборців), а другий - у будинку ґміни і поширювався на доми 324 - 699 в присілках Підкарані, Шайноги, Бір, Раковиська, Бабичі, Воля Холоївська (2116 виборців). Окрім інформації власне про підготовку до виборів, цікавими є дані про кількість дворів у містечку (323) та в приналежній до нього окрузі (376). Приблизно рівною була і кількість виборців - 2110 і 2116 відповідно, а загальне їх число (4226) видається неймовірним як на сьогодні.
Головою першої Холоївської окружної комісії був Владислав Франк, директор школи в Холоєві, а його заступником Генріх Бахман; другої, так би мовити сільської, - директор школи в Бабичах Теофіл Робачевський, а заступником - господар Андрій Середа. Дільничну комісію в Холоєві очолював Іван Вільчинський, а в окрузі Гльоусек Юлій, лісничий у Волі Холоївській.
З цієї інформації також дізнаємося, хто на той час був директорами шкіл в Холоєві і в Бабичах, лісничим у Волі Холоївській.
Вибори в Сейм і Сенат відбулися також у грудні 1927 року.
У 1935 році для організації виборів до Сейму і Сенату на території холоївських земель було сформовано дві окружні комісії: у Холоєві і в Бабичах.
Першу з них очолив 43-річний Міхал Януш, римо-католик. Заступником голови комісії був 60-річний війт Генріх Бахман, римо-католик. До складу комісії також входили: Михайло Левицький, 62 роки, рільник, римо-католик; Францишек Зродон, 37 років, економ, римо-католик; Рудольф Скібінський, 42 роки, колій овець, римо-католик; Нозес Лейх Барас, 35 років, купець, жид; Альфред Ясер, 55 років, директор цегельні, римо-католик член польської партії (BBWR); Станіслав Берг, 42 роки, рільник, римо-католик; Саміель Шапіра, 33 роки, ресторатор, жид; Василь Ціолковський, 56 років, рільник, греко-католик, член УНДО.
На Бабичах комісію очолив 45-річний директор місцевої школи Теофіл Робачевський, римо-католик, член польської партії (BBWR). Його заступником був 54-річний лісничий Януш Гльосек, римо-католик, член тієї ж партії. До складу комісії також увійшли: Пилип Андес, 38 років, рільник, євангелист; Володимир Кульбович, 28 років, учитель місцевої школи, римо-католик; Пилип Бретц, 36 років, рільник, євангелист; Ян Бендер, 53 роки, рільник, римо-католик, член польської партії (BBWR); Антон Буковський, 35 років, римо-католик, член польської партії (BBWR); Др. Генох Лянцинер,

36 років, лікар, жид; Ісаак Констянтин, 53 роки, жид; Володимир Зубуньський, 36 років, дорожник, римо-католик, член польської партії (BBWR).
У 1929 році Галичину вразила важка економічна криза. Гроші знецінювалися, промислові продукти дорожчали, сільськогосподарські дешевшали, процвітало безробіття. В багатьох селах відбулися селянські страйки. Про масштаби економічної кризи в Галичині на початку 30-х років можна судити за такими цифрами: у 1932 році ціни на овочі зменшились на 56% (порівняно з 1927 роком), на молочні продукти - на 52%, на 20% подешевшала горілка. Водночас на 43% зросли ціни на сірники.
В останні роки перед Другою світовою війною у Польщі помітно зросла соціальна напруженість, почастішали міжнаціональні конфлікти, виріс рівень злочинності. Утиски і репресії породжували обурливі нарікання людей на владу. У ті часи між селянами була поширена приказка про те, що "за небіжки Австрії такого не було ніколи". Люди вже активно цікавилися розвитком політичних подій, і жили в надії, що їхня земля отримає незалежність, насторожено чекали великих змін, які назрівали.
Політичне напруження між гітлерівською Німеччиною і шляхетською Польщею зростало з кожним днем. 23 серпня 1939 року націонал-соціалістична Німеччина і комуністична Москва уклали договір про дружбу й співробітництво, окремо був підписаний таємний протокол, у якому деталізувався план дій після нападу німців на Польщу, зокрема, розподілялися сфери впливів у Середній Європі.
Наприкінці серпня поляки оголосили загальну мобілізацію. Свідомі українці, члени та прихильники ОУН відразу ж вирішили, що згідно з інструкціями Проводу ОУН не підуть до призначених їм військових польських частин. Був виданий, зокрема, наказ створити в селах враження, що всі чоловіки йдуть на мобілізаційні пункти, а насправді збиратися в обумовлених місцях в лісах. Дрімучі ліси надійно ховали втікачів. Там і ночували, дехто за харчами ходив додому, якщо мешкав неподалік.
У перші дні війни польська поліція почала масові облави на села. Але вже через тиждень тут уже котилися валки поляків, які в паніці втікали від гітлерівців. А ще через кілька днів стало відомо, що польська армія відступає і розбігається під натиском сил противника. Члени ОУН сприйняли це повідомлення з полегкістю. Серед тих чоловіків, які не пішли на мобілізаційні пункти і переховувалися по лісах, було чимало підстаршин резерву, котрі знали військову справу, їм ОУН наказала розпочати формування роїв і запроваджувати в них належну дисципліну.
Про реакцію панівного прошарку суспільства на тогочасні події свідчать спогади графині О. А.Хрептович-Бутнєвої: "Віхола подій захопила нас зненацька, як і всіх у Польщі. Ми наївно довіряли підписаним угодам про ненапад і про безсумнівну допомогу Англії і Франції... У нас тут паніка. Прихід большевиків застав усіх зненацька: той, хто ще може, тікає на захід".
Як повела себе польська адміністрація? у цих умовах вона намагається ізолювати українські патріотичні сили. Політична поліція арештувала багатьох активістів українського національного руху. Тисячі людей кинено до концтабору в Березі Картузькій.
У краї посилилися антиукраїнські дії польських шовіністичних кіл. Американський професор соціології Ян Гросс у книжці "Революція з-за кордону. Совєтське підкорення польської Західної України і Західної Білорусії" писав: "Це насильство додало образ до тих, що винесло до польських властей місцеве населення раніше, і злість обернулася на поляків в наступні дні".
18 вересня передові частини німецьких військ були вже на наших землях. Але вже 21 вересня німці, отримавши наказ, відступили на схід, а через три дні тут вже встановлювалася совєтська влада... (Роман Ковалюк. 17 вересня 1939-го і доля Кам'янеччини - Надбужанщина. Історично-менуарний збірник. Том 4. - Львів - Торонто. Об'єднання Надбужанців, 2004).

Адміністративний поділ та загальні демографічні процеси у Радехівському повіті

Після розпаду Австро-Угорської імперії у 1918 році територію Галичини окупувала Польща. На базі австро-угорського Галицького намісництва було створене Львівське намісництво з центром у м. Львові з зоною впливу на Львівщину, Станіславщину та Тернопільщину. Паралельно із Львівським намісництвом існував інститут деле-гат-правління.
1 вересня 1921 року на підставі рішення Ради Міністрів Польщі від 25.05.1921 Львівське намісництво і делегат-правління були ліквідовані та утворені, як адміністративно-політичний орган 2-ї інстанції, воєводські управління, на чолі яких стояв воєвода - представник центральної влади на ввіреній території. Призначався він Міністром внутрішніх справ Польщі і йому ж підпорядковувався. Східна Галичина була поділена на Львівське, Тернопільське і Станіславське воєводства. Воєводському управлінню підпорядковувалися повітові староства, як орган адміністративно-політичної влади 1-і інстанції.
У склад Тернопільського воєводства, яке за період свого існування з 1.09.1921 по 16.09.1939 своєї назви не міняло, входило 17 повітових староств за числом повітів: Борщівське, Бучачцьке, Бережанське, Бродівське, Гусятинське, Заліщицьке, Зборівське, Збаражське, Камінка Струмилівське, Підгаєцьке, Перемишлянське, Радехівське, Скалатське, Тернопільське, Теребовлянське, Чортківське, Золочівське.
Тернопільське воєводське управління поділялося на відділи, а вони - на підвідділи, структура його кілька разів змінювалася.

У 1921-1924 роках у ньому було 10 відділів: Президіяльний, Адміністративний, Самоуправління, Бюджетно-господарський, Релігійний, Сільськогосподарський і раціонний, Промисловий і торговий, Праці і соціальної опіки, Охорони здоров'я, окружна Дирекція громадських робіт. У кінці 1924 року на базі Президіяльного відділу були утворені Президіяльний і громадської безпеки; Релігійний, Бюджетно-господарський відділи були ліквідовані і увійшли до Президіяльного; в один відділ - Самоуправління, виробничої праці і громадської опіки - були об'єднані відповідні самостійні раніше відділи.
Отже, в період з 1925 по 1931 роки Тернопільське Воєводське Управління складалося з таких відділів: Президіяльний, Громадського безпеки, Самоуправління, виробництва, праці, громадської опіки, Адміністративний, Сільськогосподарський і ветеринарний, Охорони здоров'я, Дирекція громадських робіт. У березні 1929 року розпорядженням Міністерства внутрішніх справ Польщі на базі Адміністративного відділу був утворений Військовий відділ.
У 1932-1933 роках Тернопільське воєводське управління складалося з 9 Відділів: Загальний, Громадської безпеки, Самоуправління, Адміністративний, Охорони здоров'я, Військовий, Сільськогосподарський, Громадських робіт, Праці і соціальної опіки. У грудні 1933 року був ліквідований відділ Охорони здоров'я і приєднаний
до відділу Праці і соціальної опіки і охорони здоров'я. Відділ громадських робіт був перейменований в Технічний відділ.
Отже у 1934 році вже було 8 відділів. у кінці 1935 року Адміністративний відділ влився як підвідділ у Загальний відділ, відділ Громадської безпеки перейменований у Громадського-політичний, відділ Сільськогосподарський - у відділ Сільського господарства і земельних реформ, Технічний - у відділ Шляхів сполучення і будівництва (Комунікаційно-будівельний). І вже з 1936 по 1939 роки у Тернопільському воєводському управління працювало 7 відділів: Загальний, Громадсько-політичний, Самоуправління, Військовий, Сільського господарства і земельних реформ, Шляхів сполучення і будівництва, Праці, опіки і здоров'я.
Такий детальний аналіз структури воєводського управління подаємо не тільки для історичної довідки, а й для того, щоб читач міг повніше собі уявити обсяги компетентності тодішньої місцевої влади, змісту її впливу на життя повітів, мешканців в містах і селах. Принагідно нагадаємо, що землі Камінеччини і Радехівщини на початку австрійського владарювання належали до адміністративної округи під назвою "Золочівський циркул". В середині 19 століття створено повіти. Камінецький повіт складався з трьох частин, т.зв. судових округ: Буської, Камінецької і Радехівської. Пізніше проходили ще деякі зміни. У 1914 році терен Камінецького повіту поділено на два повіти: Камінецький з Буською округою і Радехівський, до якого приєднано Лопатинську судову округу, що раніше належала до Брідського повіту. Створені в Галичині під час панування ав-стро-угорської монархії повітові староства після приходу Польщі були збережені без істотних змін. До 1928 року вони здійснювали адміністративне керівництво в основному за австрійськими законами. Декретом президента Польщі від 19 січня 1928 року "Про організацію і діяльність органів загальної адміністрації" були знову визначені їх компетенції і функції. На підставі цього декрету Міністром внутрішніх справ було видано розпорядження від 30 червня 1930 року "Про внутрішню організацію і діяльність повітових староств". За ним староство було найвищим керівним урядовим органом повіту. Воно очолювалось старостою, який призначався Міністром внутрішніх справ. Староста мав широкі повноваження щодо керівництва всією загальною адміністрацією. Йому також підлягали органи повітової поліції.
у 1921 і 1931 роках були проведені польські переписи населення. Належить зазначити, що результати переписів, як за австрійських часів, так і за польських, є пофальшованими урядовцями на зменшення числа українців на користь поляків. Натиск з польської сторони йшов і на латинників, яких під час перепису записували поляками, хоча більша половина (близько 60 відс.) розмовляли українською.
Документи свідчать, що Холоїв разом з приналежними до нього селами та хуторами у 1926 році налічував 4225 чоловік населення. Тут працювали: 1 лікар, 2 акушери, 3 кравці, 2 муляри, 2 столяри, бляхар, перукар, швець, пекар, торговець кіньми, гуральня, цегельний завод, 2 млини, 2 оліярні, 11 дрібних крамничок, 3 корчми, заїзний двір і пост жандармерії в кількості п'яти жандармів. В містечку кожного другого четверга відбувались торги.
Ось як виглядала територія Бабич на тогорічній (1926) карті (див. стор.73). Як бачимо, обриси села майже не змінилися порівняно з сьогоднішніми, але все ще Бабичі і Воля Холоївська виділяються як окремі населені пункти. Зверніть увагу на напис "Воля Холоївська", який охоплює місцину від межі з Бабичами, через залізницю і тягнеться до лісу Малий Бік, тобто поглинає присілок Бір. Тутешні землі перетинають у північ-но-східному напрямку дороги державного значення: шосейний шлях Львів - Луцьк та залізниця Львів - Стоянів із станцією Воля Холоївська (Р). Зліва (у нижньому лівому куті) примикає до основного шосе, ще як добротна, дорога, яка колись називалася Волинський гостинець і вела від тракту Львів - Добротвір через Західний Буг, Сілець, його присілок Браташі, гай Попова, місцевості "Хмілярню", "На Зьобрах", що біля Лісничівки, на Волинь, а от ї верхнє (північ-но-східне) продовження (вздовж та паралельно правої сторони і нинішньої автотраси) вже позначене тонкою жирною лінією, як другорядний шлях, що в районі Цимесів перетинає ще діючий шлях з Бабич (колишній Холоїв - Буськ) на південний схід через північно-східні частини Волі Холоївської, сусідньої Мирівки, а далі вів через Незнанів, Полоничну до Буська (про нього ми розповідали в австрійському розділі

нашої оповіді). Саме в східному районі Мирівки цей Буський шлях перетинає дорога-граничка між Камінецьким і Радехівським повітами, що тягнеться з південного заходу Волі Холоївської через залізницю, Мирівку, а далі через ліс Малий Бік прямує до основного і донині тракту Холоїв - Буськ через Шайноги.

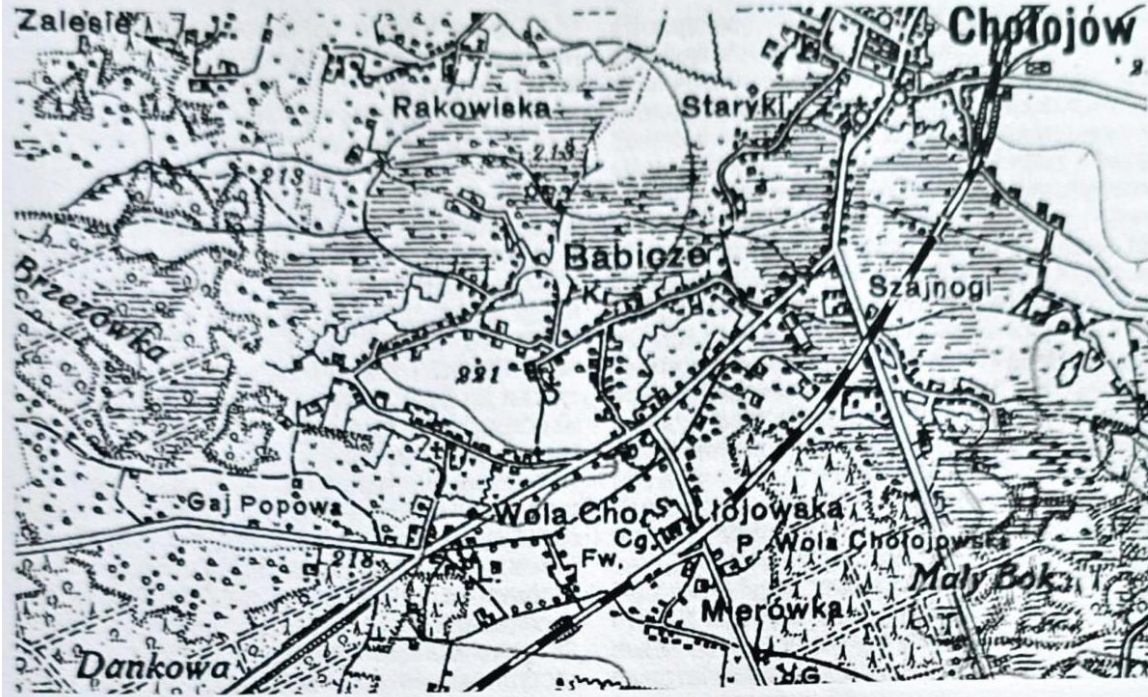

Сільські вулички Бабич у своїх лініях у порівнянні з нинішніми виглядають майже незмінними.
З об'єктів соціальних, інфраструктури та природніх Бабич звернемо увагу на церкву (хрест зверху кружечка), хрести вздовж сільських вулиць ($\dagger$), водяний млин ($\#$ - біля позначки висоти - 213), корчма ($\mathbf{K r}$), лісництво ($\mathbf{L}$ - оленячі роги на кружечку), фільварок (Fw), цегельню (Cg), залізничну станцію Воля Холоївська (P), гаївку (G - оленячі роги на кружечку), навколишні лісові урочища Березівка, Данкова (на заході), Малий Бік (на сході), заболочені місцевості на західних, північних та східних примикаючих до села околицях.
Станом на 18 травня 1931 року у Радехівському повіті нараховувалося 55 ґмін, що охоплювали територію 1040 квадратних метрів, на якій проживала 64 тисячі 561 людина, з них 12790 (19,82\%) поляків, 43462 (67,32\%) русинів, 7056 (10,93\%) жидів, 1253 $(1,93 \%)$ мешканців інших національностей.
У повіті було 12 постерунків поліції, комендантом якої був Болеслав Войтер. У 1931 році в Радехівському повіті було 7 поштових відділень, начальником пошти в Холоєві був Станіслав Магонський, а начальником залізничної станції - Станіслав Бельдевич, у Волі Холоївській - Матильда Мушка.
Станом на 1 травня 1932 року в Радехівському повіті було 53 сільські ґміни, серед яких Холоїв, Дмитрів, Ганунин, Юзефів, Криве, Мирів, Павлів, Станин, Нестаничі, та 2 міські Лопатин, Радехів.
У серпні 1934 року введено поділ сільських громад повіту на волості. Станом на 1935 рік у Бабичах проживало 266 сімей, в тому числі 250 - українських, 9 польських, 7 - єврейських. Зрозуміло, що осель було дещо менше, бо в одній могли мешкати 2-3 сім'ї. Але молоді господарі у ті роки, одружившись, намагалися збудувати своє житло окремо від батьків, хоча нерідко і неподалік від родинного обійстя, бо і земельні наділи, як придане чи спадкове, знаходилися поряд.

Загальний демографічний опис села у роки Польського владарювання

Як ми уже зазначали, Бабичі, як окреме село, були утворені внаслідок об'єднання поселення з однойменною назвою, що належало і було частиною Старого Холоєва (Стариків), Волі Холоївської та Волі, що розташовувалися у південно-західній частині цієї території холоївських земель і заселялося внаслідок викорчовування лісів під придатні для проживання та ведення господарки місцин. Поряд з названими поселеннями розвивалися і здебільшого були їх складовими частинами групи помешкань (місцин) під назвами Бабї, Морози, Іванці, Батюки, Лісові (Кваки), Цимеси, Лісничівка, згодом біля неї - Гряда, Фільварок та інші, які також влилися у село під назвою, яка іменує цю достатньо велику місцевість і понині. Треба взяти до уваги, що поряд адміністративно виділяли ще Волю Холоївську, від якої поступово до Бабич відходили деякі з названих місцевостей (Гряда, Бір, Фільварок, Воляхолоївські лісництво, цегельний завод), внаслідок чого її територія звузилась до кількох осель.

Чимало детальної інформації про ро-динно-будинкову демографію в Бабичах, конкретних тодішніх мешканців можна почерпнути, уважно вивчаючи Метрики холоївської церкви, списки виборців та інші джерела.
Звичайно, описати будинково-родинну демографію всіх Бабич у форматі, як це зроблено про кожний двір, кожну родину сусіднього поселення Гряда моїй книзі "Гряда-Мирівка - село на Головному європейському вододілі", не вистачило 6 і багатосоттомного видання. Тому ми лише в загальних рисах означимо її.
у 1930 році Холоїв поділявся на такі частини: містечко (будинки №№ 1 - 98, 174 - 308, 702 - 703, 706 - 730, 742 - 747, 749 - 754), Старики (№№ 99 - 173), Ковк (№№ 309 - 323), Підкаранє (№№ 324 352, 731 - 741), Шайноги (№№ 353 - 437, 696 - 702), Бір (№№ 438 - 454), Воля Холоївська (№№ 455 - 457), Бабичі (№№ 458 - 568, 692 - 694, 704 - 705, 748, 757), Воля (№№ 569 - 648, 569), Раковиська (№№ 649 - 691).
Як бачимо, відрізняли Волю і Волю Холоївську. Остання нараховувала три будинки. Під №455 мешкали 51-річний Бахман Едвард (старожили стверджують, що він керував фільварком, який знаходився на місці нинішнього Бабичівського лісництва), 38-річна Бахман Емма (очевидно - його дружина) та якась 65 -літня Вегленська Францішка (цілком ймовірно, що теща господаря дому). У будинку під №456 з числа дорослого населення (виборців) значилися Окіс Стефан, 1892 рн. та Окіс Паранька, 1890 рн. І, нарешті, під №457 проживала 62 -літня Химка Олена.
Відразу зауважмо, що наведений вище нумерований поділ населених частин холоївських земель можна вважати умовним і, скоріш за все, він і тоді так сприймався, бо вже в інших списках виборців (Ф.30,Оп.1,Спр. 1948 -державний архів Тернопільської області) №456 (арк.83) та №457 (арк.70) відносяться до "чистих" Бабич. Така сама ситуація і з списками виборців Бори, які подамо трохи нижче: у додаткових списках, написаних від руки (арк.70, 80а, 83, 88) №№ 438, 439, 440, 441, 443, 444, 447, 448, 449, 452, 453 позначені, як такі, що відносяться до Волі. Цілком можливо, що Бір адміністративно також належав до Волі, яка була адміністративною частиною Бабич.
Як такі, що належать до Волі, значаться в списках №640 і №641, в яких мешкали сім'ї 48-річного лісничого Юліюста Гляушека та 31-річного гайового Владислава Кісілевича, про які і про їхні господарки ми оповімо згодом, при описі справ лісових. До речі, Юліюст Гляушек у 1935 році був заступником голови Бабичівської окружної комісії по виборах до Сейму і Сенату, що є ще одним аргументом фактичної приналежності цих осель, як складової частини, до Бабич.
Ще однією "спірною" щодо приналежності до Бабич є група поселень, що розташувались по ліву сторону (а станція Воля Холоївська - по праву) залізниці Львів Стоянів, в безпосередній близькості до цегельного заводу, який "у всі віки", за винятком двох зовсім нетривалих періодів (Шаногівський, Радехівський), іменувався Воляхолоївським а згодом - Бабичівським (До речі, ще у польські часи Воляхолоївськими йменували і тутешні лісництво та фільварок). Мова йде про помешкання під №№430 - 435, які у вищевказаних виборчих списках подаються, як Шайноги, хоча знаходяться на невидимій (через піс) відстані від цього населеного пункту і зовсім поряд з Бабичами. І якщо про решту осель ще можна, з точки зору (надуманої чи натягнутої) адміністративної приналежності, диспутувати, то віднесення №435 (станційний будинок "Воля Холоївська) до Шайногів, як кажуть, "не лізе в ніякі ворота" - ні територіально, ні за самою назвою станції. Але залишмо це на розсуд нинішніх адміністраторів Вузлівської сільради, які, до речі, керуючись здоровим глуздом, вже вирішили цю надуману "проблему", включивши в нещодавно затверджений Генеральний план розбудови Бабич і цю територію.
А зараз коротко опишемо загальну демографічну ситуацію цієї групи помешкань
на час складання виборчих списків (1930 рік). Отож, оселя під №432 була пристанищем для сім'ї 49-річного Олекси та 43-річної Єви Сміхур. Поряд звили своє родинне гніздо 54-річний Іван та 45-річна Олена Ваксмани. Відразу за штрикою (як за Польщі казали на залізницю), у першому ж будинку під №433, що стояв серед розкішного фруктового саду, жили багаторічні цегельники Йосиф (1864 рн.) та Клара (1866 рн.) Адамовичі. Практично на території заводу у домі під №434 жила і сім'я його керівника - 61-річного Альфреда Ясера і 41-річної Анни. Таким чином, на місцині, що практично була територією цегельні, було чотири обійстя. А п'яте помешкання (№435) із цього списку, як ми уже казали, знаходилося на достатній відстані від них і по праву сторону залізниці - у споруді станції Воля Холоївська і права частина її одночасно слугувала житлом для начальника станції колійової 52-річної Мотильди Мушки (ї кликали "пані Мушкова) та 37-річного слуги Міхала Маршалика.
А тепер трохи детальніше про демографічну ситуацію на території під назвою присілок Бір, примикаючій до описаної. (Зрештою, ці процеси, як і оповіді про всі родини Мирівки у вищевказаній книзі, були характерними і для інших частин Бабич).
Отож, поселення Бір знаходилось, як і нині, в південно-східній частині Бабич, на володіннях Холоївської ґміни (волості) Радехівського повіту, буквально через дорогу від Мирівки Незнанівської ґміни (волості) Камінецького повіту. За кількістю дворів Бора була майже однаковою із сусіднім селом і розкинулася по праву сторону залізниці Львів - Стоянів та віддавна належала до адміністративної частини Холоєва - Волі Холоївської. Це потверджує карта розміщення і будівництва доріг в Радехівському повіті (станом на 27 жовтня 1934 р.), віднайдена нами у фондах Державного архіву Тернопільської області (Ф. 231, Оп. 6, Спр. 2196). На ній напис "Воля Холоївська" простягається від забудов Волі, Лісничівки, що за шосе Львів - Луцьк, через

залізничну станцію Воля Холоївська, та охоплює все нинішнє поселення Бір - аж до соснового лісу, перетинаючи стару дорогу Буськ - Незнанів - Мирівка - Холоїв.
Зробимо короткий огляд садиб Бори, починаючи з найближче примикаючих до адміністративної межі Камінецького і Радехівського повітів.
В західній частині, прямо навпроти мирівських помешкань Василишинів (Шалабайдиків - по вуличному) та Шкарабанів (Проців) була садиба Францішека і Анни Кузнярів, поляків за національністю. Знаємо, що Анна була 1880 року народження. Сини господарів (Міхал, Юзик, ім'я третього нами не встановлено) були прекрасними музикантами. Їхня сестра Бронька (Йозе-фа-Броніслава) у 1930 році вийшла заміж за сусідського парубка Івана Шкарабана і стала мирівською невісткою. Після війни Кузнярі виїхали до Польщі, а за колгоспних часів у їх помешкання переселили Сміхурчиху з дітьми, садиба якої знаходилася відразу за Чорним лісом, по лівій стороні, як їхати з Гряди до Незнанова, на площі, яку називали "Пінцаки".
В сторону північного сходу від Кузнярів, через внутрішню польову дорогу, була господарка Михайла Мусія, по вуличному його кликали Гойцьо. Він був високим на зріст чоловіком, за жінку мав Ґандзю з Раковиськ, яку прозвали "Квака". Її рідна сестра Марина вийшла заміж за Стрижевського Василя і жила також на Борі, в кількасот метрах на схід, за Карпом. На обох сестер казали - "Ракулянки", бо походили з Раковиськ. Дітей Гойці не мали. Михайло утримував коня. Нинішнім старожилам запам'яталося, як постійно він виводив пастися корову: прив'язував її шнурком за роги, сідав на коня і хитаючи ногами по боках та посвистуючи, повільно направлявся в сторону пасовиська. Випасати тварин він нікому не довіряв.
Далі на схід було поле, а в кількадесят метрах, але вже біля самої дороги-гранички був добротний двір Андрія Сторощука або, як його прозвали, сліпого Панаса. Око йому вибили на фронті під час Першої світової війни (був австрійським вояком). За це він мав велику пенсію - 50 злотих на місяць, за які можна було тоді купити дві корови або 10 метрів (центнерів) пшениці. Обійстя його було велике, гарний сад із смачними сливками, куди любили заскакувати дітлахи. Якось люди побачили під однією із сливок виґрабаний курми глечик, повний злотих. Хата була з'єднана із стайнею, в яку можна було зайти і вийти, не появляючись на подвір'ї. Криті споруди були білою цинковою бляхою. Подейкували, що в цій хаті перебувала нечиста сила. Жінка сліпого Панаса - Каська займалася ворожбитством. До неї люди йшли з всієї округи, навіть з Волині. Перед смертю вона довго мучилася, кричала-ридала так, що було чутно далеко. Попри це обійстя проходила громадська стежка, яка вела до станції і цегельні. Після смерті жінки Катерини вже у радянські часи сліпий Панас перебрався
жити до брата Петра у мур, який збудував навпроти за кількадесят метрів у північну сторону за власні кошти. Там він і помер. Брат переставив стайню на своє обійстя, а хату і стодолу розібрав колгосп і збудував з цього матеріалу клуб на Шайногах. У перші колгоспні роки був такий указ, що хто мав три споруди на обійсті, одну з них розбирали і віддавали колгоспу. З них ставили конюшні, ферми, корівники. Так "піднімали" колгоспи.
По сусідству з двором сліпого Панаса,через громадську стежку, яка вела на цегельню, було розташоване обійстя ще одного Панаса і також Сторощука на ім'я Дмитро, який приходився вищеназваним Сторощукам Андрію і Петру рідним дядьком. Він був 1870 року народження, а його жінка Настя - 1874-го. Відомо, що подружжя виховало двох дочок - Теклю і Катерину, сина Василя. Господарювати на батьківському залишився син. У 1929 році він привів сюди за невістку дочку Лепеха Теодора і Параскевії з роду Загасайло з Мирівки - Катерину, мою рідну тітку. У них народилося семеро дітей: Славко, 1930 р.н., Степан, 1931 р.н., Василь, Ганна, Петро (помер маленьким), Павло, Марися. Славко одружився на Бабичі. Степан поїхав на заробітки разом з сусідами Морозами - Володимиром та його жінкою Зоською Левковою, Новосадом Юзьом, Дідиком Степаном, Петрушевим Міськом на Донбас. Більшість з них не повернулася додому. Степан Панасів знайшов собі там дівчину, але вона почала гуляти і він якось одного разу, не розрахувавши сили, вдарив ї та вбив на смерть, за що відсидів в Сибірі, а після відбуття покарання залишився у Свердловську, завів сім'ю. Василь одружився на Королишиній (Пристанській) Стефці з Підкараня. Василь працював на цегельні електриком, загинув в автоаварії. Якось у неділю він пішов на відправу до холоївської церкви. Після Служби Божої зустрівся у магазині із Степаном Грицаєвим, який приїхав з Гряди мотоциклом "ИЖ" за пивом. Верталися додому на мотоциклі разом, Василь тримав бутель з пивом. Виїхавши з Холоєва, наблизилися до моста через річку Холоївку, де вічно дорога була у вибоїнах. Над'їхала зустрічна автомашина і трапилося зіткнення. Василь вилетів на капот, а Степанові розтрощило таз. Василь загинув. Степан жив покаліченим аж до смерті. Ганна живе у Львові, Марися у Чернівцях, Павло одружився до Незнанова.
Далі на схід знову були поля і садиба Дмитра Федини, а по вуличному - Кроїк.
Дмитро був наймолодшою дитиною Петра Федини і Анастасії з роду Притула з дому № 157 сусідньої Мирівки. Змолоду хлопець навчався кравецтва: спочатку у свого однофамільця Федини з Лісничівки, а потім перебрався на Тартак, що біля Будок, де його і прозвали Кроїком (мабуть - від слова "кроїти"). У пошуках своєї другої половини Дмитро далеко не ходив. У кількасот метрах на північ від їх рідної домівки мешкав Сухоцький Гриць, який взяв заміж Харчиху з Холоєва з уже нагуляною дочкою Мотруною. Саме ї Дмитро і вподобав та пішов у зяті до Сухоцьких, а згодом спорудив будинок в південній стороні Бори, в який перебралися жити. У 1932 році в подружжя народився син Василь, який вже у радянські часи одружиться з Мариною Маціборихою з Холоєва і піде жити до діда і баби (Сухоцької), тобто батьків матері Мотруни. У подружжя народиться п'ятеро дітей, але виживе троє: Леся, Галя і Люба.

Наприкінці 20-х років 20 століття поряд з Кроїками заснував садибу Карпо Шановський, який був одружений з Марією Фединою і жили вони на Шайногах. У 1925 році їхній син Михайло взяв шлюб з Анастасією Лепех, дочкою вже покійного на той час Луки і Марії Кручихи з мирівського дому №240. У липні 1926 року тут у подружжя народився первісток Роман. Оскільки в домі Кручихи ще жила сім'я Петра, старшого брата Анастасії, і чоловік Михайло разом з батьком Карпом вирішили побудувати помешкання в якихось ста метрах, але вже на території Бори і згодом перебралися сюди. Молодий господар працював на залізниці, а робота там була, як на той час, високооплачуваною, тож Карпуні (так і старшого, і молодшого Шановського кликали по вуличному) спромоглися покрити хату і стайню цинковою бляхою. До речі, для того, щоби оформитися працювати на залізницю, поляки змусили Михайла переписати своє прізвище на "Кшановський", так він записаний і в метриці шлюбу; а от народженого через рік сина Романа і його батьків вже позначили як "Шановські". Забігаючи наперед, скажемо, що Роман Карпів одружився з Зоською Лоханською з Бабич. У них були сини Богдан (вбило електророзрядом під час ловлі риби), Володя (живе в Незнанові на Пенькові), Михайло (живе у Вузловому), Маруська (живе в Стриганці), а на батьківському господарює Ірка з сім'єю.
Далі, за Карпами, приблизно у 1936-1937 роках своє помешкання збудував Василь Стрижевський з Мирівки. Він народився у 1905 році в сім'ї Северина і Єфросинії
Стрижевських з дому №102 (потім батьки звели свій будинок під №272). Одружився Василь з Мариною, рідною сестрою жінки Гойця (див. вище). Так як Марина була з Раковиськ, то по вуличному її одразу прозвали Ракулянка, і по нині на цю давно вже опустілу садибу кажуть "Ракулянчина". Подружжя народило двох дітей: дочку Ірину (жила в Незнанові) і сина Ярослава, який мав жінку з Полоничної, ще парубком їздив через граничку на кавалєрку, одного разу перекинувся в лісі на мотоциклі і з того часу втратив слух (живе в Добротворі). Славко трохи вчився у Ковальця Василя столярувати.
Від садиб Кроїка, Карпуня і Ракулянки в південному напрямку до дороги-межі між Борою і Мирівкою (Грядою) поселення розділяла трикутникоподібна площа, яку в народі і нині називають "Парина". За переказами пращурів, ця територія колись належала Мирівці і якось в давнину чоловіки обох населених пунктів домовились між собою про те, що погоджуються "переписати" цю невеличку територію борівцям за великого гусака, якого тут же на парині зготовили і спожили разом. Якби там не було, але для місцевих мешканців ця площа є громадським центром донині. З незапам'ятних часів у ширшому кінці цього трикутника мешканці обох сіл взимку і навесні скидали обрізане галуззя із своїх садків, лісів, інші дерев'яні відходи та ввечері у Великодню суботу розпалювали велике вогнище, яке дістало назву "Дияние", що горіло аж до світанку, а потім молодь дружно разом зі своїми батьками пішки ішла до Незнанова, до церкви на святкову Літургію. Повернувшись, поряд із згарищем, на Парині влаштовували великодні гуляння: хроводи, ігри, тарахкання саморобними дерев'яними так званими "диркалками", салюти із різних пристособлених пристроїв для гучної звукової стрільби, і забавлялися так аж до пізньої ночі протягом всього Великоднього часу. Вже у радянські часи хлопці викрадали з цегельні шини, ховали їх, а під час "диянія" підкидали у вогонь разом з дерев'яними відходами. У будні дні вечорами тут проходили футбольні, волейбольні баталії. У 1997 році у верхньому кінці "парини" була збудована та освячена церква св. мчч. Софії та ї дочок Віри, Надії і Любові с. Гряда.
Наступну - східну групу помешкань Бори заселяли Загасайли, Чокалі, Якимці і Лящуки.
Садиба Загасайлів стояла в ста метрах на північний схід від помешкання Ракулянки, по ліву сторону дороги Незнанів - Холоїв. У польські часи тут жив Василь Загасайло. Перша його жінка подарувала йому сина Василя і померла при родах. Одружившись вдруге з Мариною Москалихою з Цимесів, він "постарався" ще й дочки Емілії. Забігаючи наперед, скажемо, що син Василь у часі війни пішов у дивізію "Галичина" і додому вже не повернувся, замешкав в Америці, там і помер. Пригадують ще, що в середині 50-х років він приїжджав навідатися додому. Його зведена сестра Емілія вже в радянські часи вийшла заміж за Петра Новосада, який пристане сюди за зятя. А ще раніше переселиться сюди з Мирівки знаменитий на всю округу швець Іван Загасайло на прізвисько "Кривий", хата якого згоріла в часі війни. Згодом Петро Новосад набуде в нього кравецької майстерності і сам довгі роки ремонтуватиме та виготовлятиме взуття. Нині на місці цієї садиби залишились лише руїни пивниці, а навколишні поля густо заросли хвойними самовисівами.
Навпроти Загасайлів, на протилежній стороні дороги Незнанів - Холоїв, під самою сосниною була господарка Теодора (1879 р.н.) і Анни (1879 р.н.) Чокалів. Згодом її успадкує їхній син Іван. Був чоловіком малого зросту, працював на залізниці, за жінку взяв Матроху з Цимесів. Подружжя виховало двох дітей. Сина Дмитра у 1941 році забрали до війська, і він не повернувся додому. А дочка вийшла заміж за Галя з Мазярні, і її сім'я жила тут. Гальо працював на грядівській фермі. Господарка їх згоріла приблизно у 60-х роках. Старий Чокаль перебрався жити на Шайноги, а зять Гальо з його дочкою - на Мазярню, і там повмирали.
На північ, поряд із Чокалевим обійстям була садиба Якимців. У польські часи головним ґаздою тут був Василь Якимець, 1878 року народження, а ґаздинею - його жінка, однолітка Марія. Сина вони охрестили на честь батька - Василем, і він згодом довгі роки буде гайовим у тутешніх лісах, навіть одну із шкілок біля Калависок-Будок назвали "Якимцева кулітура". Саме цей їхній син на довгі роки успадкує батьківське. Він мав синів Михайла і Василя. Василь одружився і збудував хату в іншому кінці Бори, ближче до залізниці. Михайло якийсь час був на роботах у Франції, у Німеччині, працював на шахтах і повернувся, залишився на батьківському, згодом від двох жінок (друга була з Незнанова) мав синів Петра, Василя, Ладзя, дочок Ганю (у Червонограді), Теклю. Петро, коли жив тут, у молодості ходив по селу і казав, що він

помічник слідчого Радехівської міліці Давиденка, потім виїхав; де і чи ще живе - невідомо. Василь працював все життя в лісі. Владзьо також працював на Бабичівському лісництві. Обоє недавно повмирали, і обійстя зараз пустує.

В кількадесят метрах далі жили Лящуки. Господар походив з Бабич, пригадують його як рудуватого на вигляд чоловіка. У подружжя було четверо дітей: Юзик, 1929 р.н. (бандери його вбили, бо казали, що він сексота), Зоська, Ганя і Михайло. Забігаючи наперед, скажемо, що на батьківському залишилася дочка Ганна, вийшовши заміж за Петра Яремка з Бабич, якого чомусь прозивали "Босий". Він часто їздив на заробітки, а, почувши, що жінка гуляє з гайовим Пристанським, пив і знову їхав. Згодом повідомили, що він на заробітках помер. У подружньому житті вони народили трьох дітей: Маруську, Оксану і Міська. Оксана виїхала згодом за кордон і часто присилала матері обліпихове масло, на якому мати пекла пляцки, не знаючи, що це масло - неоцінимі ліки. Якось Пристанський прийшов до Босої на обід і побачив це, роз'яснив Ганні для чого призначене обліпихове масло. Батьківська хата Лящуків згоріла в 60-х роках, згодом поряд вони заснували нову садибу, ближче до Якимців, і нині тут господарюють вже інші люди.

Далі був поворот наліво і розміщувалась, як і сьогодні, північна група помешкань Бори. За польських часів там жили родини Тимруків Міхала (1865 р.н.) і Юстини (1875 р.н.), Мороза Міхала (1890 рн) і Паранькі (1894 рн), Мороза Василя (1850 рн), його сина Володимира на прізвисько Пілсудський, дочки останнього - Олени, яка вийшла заміж за Василя Петруша з Бабич; Дідика Міхала, на якого казали "ворожбит" (потім цю хату купив Дмитро Сущик); Сухоцьких Гриця (1873 р.н.) і Олени (1892 р.н.), на яку казали по вуличному "Харчиха з Холоєва" (спільних дітей з Грицем не мала, але виховували незаконнонароджену дочку Матрону); далі - сім'ї Сміхури Івана та його сина Михайла; і перед самим з.д. переїздом - садиба Гаврила Федини (його жінка - Сухоцька з Бабич прожила майже 90 років).

Навпроти садиби Гриця Сухоцького, через дорогу в південному напрямку, була болотиста місцевість, де завжди стояла вода, росли і нині ростуть верби, але болота вже такого немає. Її в народі прозвали "Ковальцевою долиною", бо під горбом цієї долини було обійстя Івана Федини, предки
якого і сам він займалися ковальством, а тому дістали прозвисько "Ковальці".

Іван Ковалець (Федина) на вигляд був низеньким, повним чоловіком. Від першої жінки у нього було двоє синів - Міхал і Василь, дочка Міля (померла підлітком). Вдруге Іван одружився з Півроною з Незнанова. Згодом у них народилася дочка Ганна. Коли і він помер, Піврониха завела собі нового чоловіка на прізвисько "Португай" і народила від нього ще одну дочку - Галю. У радянські часи цю садибу викупив Петро Новосад, зять сусідніх Загасайлів, і живе тут з сім'єю донині.

Через невеличкий горбочок в сторону Мирівки від обійстя Ковальців у польські часи знаходилася ще одна група помешкань - господарки Федини і його жінки з роду Мусіїв (у радянські часи тут владарював їх зять з Бабич Іван Курило, а нині його потомки), Гадамків (Адама і Єви Олійників), Грубого Панаса (Петра Сторощука, рідного брата Сліпого Панаса, про якого ми уже оповідали, і саме він у 1937 році збудував тут добротний цегляний дім; Петро займався бджолярством, мав круглі із жолобків вулики, вкриті соломою), Гуньки (старожили пригадують бабу Рому з Пенькова, ї дочку Олену, яка вийшла заміж за Петруша на прізвисько Чижик з Холоєва і їх сина Романа; список виборців 1930 року вказує, що тут також мешкали Дмитро, 1868 р.н. та Марія, 1879 р.н. Войтовичі можливі предки Олени).

Неподалік, ближче до залізниці були садиби Тупиць - Новосадів та Пасєрбських Петрушів. Дочку господарів першої оселі Тупиць взяв за жінку Микола Новосад і прийшов сюди за зятя. Згодом з ними тут проживав і батько Миколи - Василь Новосад, 1889 р.н., якого нинішні тутешні старожили пам'ятають, як старого діда, що обкручував онучами ноги і так ходив. Молоде подружжя Новосадів виховало чотирьох дітей: Юзика (потім жив на Шайногах), Ладзя (весь час їздив на заробітки), Зосю і Мілю. Вже за радянських часів Зося вийшла заміж за Володимира Середу на прізвисько Подолянка з Бабич і стали господарювати на садибі ї батьків, працювала продавцем у магазині на цегельні, а згодом - в універмазі в Радехові, в сільмазі у Вузловому, і наостанок - в магазині на Гряді. Нині тут живе дочка Зосі Галина, яка вийшла замуж за Петра Вацмана з Холоєва.

Прямо навпроти залізничної станції Воля Холоївська була садиба гайового Пасєрбського. Його дочку Теофілію взяв за жінку Дмитро Петруш з Бабич і разом з тестем
став тут господарювати. У молодого подружжя народилося двійко дітей: син Тадик і дочка Гелька. Наприкінці війни Пасєрбський, а відразу після війни і Дмитро Петруш разом з жінкою виїхали до Польщі, а на господарці залишили сина Тадика, який одружився з Ганною Стрижевською. Дочка Петрушів Гелька вийшла заміж на Полоничну. Батьки через якийсь час повернулися додому і жили тут аж до смерті, а старий Пасєбський помер у Польщі. В повоєнні роки Тадика призвали до війська. Після армії через деякий час він розвівся з Ганною Стрижевською, бо та не могла мати дітей. Трохи пожив з якоюсь росіянкою, але ї прогнав, бо знайшов кращу Балембиху Мариню з Холоєва, яка народила йому три дочки. У середині 50-х років (десь приблизно у 1958 році) йому робили операцію на серце, і він помер. Сьогодні на батьківському живе дочка Тадика і Марині Петрушів - Галина, яка вийшла заміж за Дмитра Лотошинського з Полоничної.

Мешкали люди і в споруді залізничної станції Воля Холоївська, що була поряд з обійстям Пасєрб-ських-Петрушів. Зрозуміло, що це були працівники залізниці. За часів Польщі керівником станції була Мотильда Мушка, 1878 р.н. Але про неї і саму станцію, залізницю, як і про цегельню, фільварок, лісництво і господарку Вільчинських, що знаходились по іншу сторону залізниці, розповімо у відповідних розділах нашої оповіді.

Для наочності "підкріпимо" цю нашу родинно-будинкову демографічну оповідь про мешканців присілка Бір таблицею, складеною на основі списку місцевих виборців до польського Сенату станом на 24.09.1930 року (Ф. 30, Оп. 1, Спр. 1948 - державний архів Тернопільської області). Але відразу зауважимо, що багатьох людей з нашої оповіді вище ми тут не знайдемо, як і в самій оповіді не знайдемо тих, хто є у списку виборців. Чому так зараз важко пояснити, але можна здогадуватися. Однак вже сам список, навіть без коментарів, представляє деякий демографічний інтерес:

№ будинку	Прізвище, ім'я	вік	рік народж.
438	Сторощук Дмитро	60	1870
	Сторощук Настя	56	1874
	Сторощук Василь	30	1900
439	Мусій Марія	62	1868
	Олійник Адам	36	1894
	Олійник Єва	33	1897
440	Войтович Дмитро	62	1868
	Войтович Марія	51	1879
	Петруш Міхал	30	1900
441	Сторощук Міхал	82	1848
	Сторощук Соломія	70	1860
	Сторощук Петро	35	1895
442	Федина Міхал	43	1887
	Федина Параскевія	40	1890
443	Холонівський Петро	69	1861
	Холонівська Марія	70	1860
	Федина Іван	42	1888
	Федина Єва	37	1893
444	Чокаль Анна	51	1879
	Чокаль Теодор	56	1874
445	Якимець Василь	52	1878
	Якимець Марія	52	1878
446	Кузняр Анна	50	1880
447	Мороз Василь	80	1850
448	Мороз Міхал	40	1890
	Мороз Параньна	36	1894
	Тимрук Міхал	65	1865
	Тимрук Юстина	55	1875
449	Шкарабан Каська	63	1867

№ будинку	Прізвище, ім'я	вік	рік народж.
452	Шварцвальд Арон	55	1875
	Шварцвальд Рива Хаве	51	1879
453	Сухоцький Гриць	57	1873
	Сухоцька Олена	38	1892
454	Новосад Василь	41	1889

Якщо говорити про "чисті" Бабичі, то до них відносилося, зокрема, житло під №510 директора місцевої школи 39-річного Теофіла Робачевського (про нього ми розповімо при описі життя шкільного та просвітного), де також мешкали його дружина 35-річна Зофія Робачевська та, напевно, їхні діти, і чомусь під цей номер вписана 39-річна вчителька Броня Турчанська (про неї - також дальше).
Із звітів місцевої "Просвіти" знаємо, що у 1935 - 1936 роках у Бабичах ("осідку "Просвіти") було 266 домів, мешкало 250 сімей українських, 9 - польських, 7 - єврейських.

ЗАГАЛЬНА ГОСПОДАРСЬКО-ЕКОНОМІЧНА СИТУАЦІЯ

Незважаючи на воєнні лихоліття Першої світової, на початку польського правління Галичина була перенаселена. І це був фактор, який дошкульно вдаряв по добробуту українців. Наші люди в основному (91,6 відсотка українців у 1931 році) займалися рільництвом, промислами - незначна частина (4,5 відсотка), а торгівлею - ще менше (0,9 відсотка). Для порівняння: лише 8,8 відсотка жидів обробляли землю, а 77,3 відсотка - займалися ремеслом, промислом і торгівлею, які давали значно більші доходи, ніж рільництво.
Проте, завдяки просвітницьким заходам, проведеним у кінці 19 - на початку 20 століття, поширенню серед українців економічних знань, відкриттю і діяльності громадських господарських організацій, щадничих кас тощо і, як наслідок, підняттю національного духу, вже виросло нове покоління наших людей, які не хотіли бути рабами на власній землі. Все активніше вони почали штурмувати торгівлю, засновували кооперативи, приватні крамниці і підприємства. І це була чесна економічна конкуренція (без антисемізму, прожидівських настроїв) з колишніми монополістами в цих галузях, внаслідок якої жиди (крамарі чи торговці) втрачали свої доходи та, не бажаючи займатися рільництвом, покидали села. А це відкривало непогані перспективи для подальшого зростання української частки у загальних господарських відносинах, а, отже, і поліпшення добробуту наших людей.
Значною мірою господарській грамотності сприяло і те, що наприкінці 18 століття австрійський уряд спровадив з Німеччини
велику кількість колоністів, як рільників, даючи їм по 20 моргів (11,5 гектара) землі і сільськогосподарський виряд. Це були вільні господарі, вони не виконували панщини, а основною метою створення таких колоній було показати нашим ґаздам, як можна ефективніше використовувати землю, збільшуючи її врожаї. Треба сказати, що з роками між українцями та колоністами склалися приязні стосунки, останні багато чого навчили наших людей, в багатьох випадках породичалися. Одна з таких колоній знаходилася поряд з Бабичами, між Холоєвом, Кривим і Дмитровом, і мала милозвучну назву - Мирів. Звичайно ж, що колоністи, які спілкувалися з бабичанами, а тим паче, коли ставали членами їх родин, володіючи потужним досвідом ефективного господарювання, навіть мимоволі впливали на рівень сільськогосподарських знань тутешніх землевласників.
А от у стосунках між українцями і польською владою напруження поступово зростало і на початку 30-х років досягло свого апогею. Польський уряд грубо порушував Конституцію, проводив насильне ополячення. Щоб одержати пристойну роботу, українець мусів "записатися на поляка". Із спогадів старожилів, Михайло Шановський з Бори, щоб влаштуватися на порівняно добре оплачувану роботу на залізниці, змінив своє прізвище на Кшановський. Уродженець Бабич Євген Миколайович Гудзинський у своїй книзі "Наші роки - наше багатство" (Харків, "Факт", 2014) наводить такий факт із життя своїх предків: "Чув я від свого діда Івана, як польські нотаріуси відмовлялися юридично оформляти куплені ним ділянки землі до тих пір, поки він не дасть згоди змінити своє прізвище з Гудзинський на Гудзинскі, тобто з українського на польське. І тільки суди з великим небажанням ставили крапку в таких справах".
У 1920 році уряд буржуазної Польщі прийняв спеціальні закони про колонізацію західноукраїнських земель, хоча й до того три чверті орної землі на наших теренах належало польським поміщикам. Зокрема, кращу орну землю, сінокоси, випаси мав граф Баденя, у його фільварку за мізерну плату працювали всі безземельні і малоземельні селяни. Кращі ґрунти отримували і нові польські колоністи, вони застосовували прогресивні європейські технології, користувалися різноманітними привілеями, а тому всіляко підтримували урядову політику колонізації українських селян, вели себе зверхньо, агресивно, провокували
конфлікти з місцевим населенням, які іноді закінчувались кровопролиттям.
У 1929 році економіку Галичини вразила глибока криза: знецінення грошей, подорожчання промислових продуктів, здешевшання сільськогосподарських, безробіття... Зокрема, ціни на овочі у 1932-му в порівнянні

1927-м зменшились на 52 відсотки, на молочні продукти - на 52; а от, наприклад, на сірники - зросли на 43%.

Справи сільськогосподарські

Три четверті орної землі на теренах Бабич належало польським поміщикам, біднота ж була малоземельною, а понад 30 господарств були зовсім безземельними. Кращі ґрунти одержували колоністи. Поява цих осадників на наших землях була зумовлена спеціальними законами про колонізацію західноукраїнських земель, які у 1920 році прийняв уряд буржуазної Польщі. Колоністи одержували кращі ґрунти, користувалися різноманітними привілеями, всіляко підтримували урядову політику полонізації українських селян, вели себе зверхньо, агресивно, провокували конфлікти з місцевим населенням, які іноді закінчувались кровопролиттям.
Земля для бабичан у польський період була основною годувальницею, але не завжди на неї можна було понадіятись, зважаючи на часті природні катаклізмі та непомірні податки. Селяни мусили шукати додаткового підзаробітку на панських полях, місцевому фільварку, що знаходився неподалік, де сьогодні розміщене лісництво, працюючи на лісозаготівлях та по догляду за лісом, висаджуванні дерев (місцеве лісництво тоді знаходилося на території нинішньої частини Бабич - Лісничівці), про що поведемо оповідь згодом.
За спогадами старожилів села, головною сільськогосподарською культурою в міжвоєнні роки було жито, а також пшениця, ячмінь, горох, гречка, а в кого були коні - овес. Кожен селянин сіяв всього потроху: клаптик проса, гречки, конопель, льону. Вирощували бабичани і городину, годували багато свиней, птиці, майже в кожному, навіть бідняцькому господарстві, була корова. Вся вироблена продукція призначалася для власного вжитку, тобто господарі старалися бути самодостатніми. Другом хлібом, як і сьогодні, була картопля. Кормових буряків та кукурудзи сіяли мало, бо на січку для худоби різали солому. Деякі після жнив сіяли ріпу, яка також служила кормом для худоби. Добривами на полях служив гній тварин. Жито, пшеницю жали серпами, а решту пашні косили грабками. Снопи жита та пшениці в'язали перевеслами, але не туго. Молотили ціпами, віяли решетами. Рушійною силою цих механізмів були руки.
Ніхто не знав колорадських жуків, зате раньою весною, коли з'являлися перші листочки, літали рої хрущів.
Жили селяни бідно: хто мав 15-20 морпів поля, вважався заможнім господарем. Врожаї були нужденні: 8-10 центнерів зернових з гектара, а на доброму ґрунті добрі господарі могли зібрати до 30 центнерів. Цього ледве вистачало, щоб зводити кінці з кінцями. Знайти роботу було важко.
Безробіття та нестатки змушували людей їхати на заробітки за кордон або ставати емігрантами. У середині 20-30-х років чимало бабичан, як і мешканців сусідніх сіл, подалися на заробітки за кордон, зокрема, в країни Латинської Америки. Наприклад, з надією на добрий заробіток подався до Аргентини тоді 19-річний мешканець села Д.Батюк. Через 26 років він уже у 45-літньому віці повернеться додому, тут одружиться. А радянська влада використає цю подію для свої пропаганди, опублікувавши у серпні 1956 року в районній газеті від його імені статтю "Повернення на Батьківщину", в якій у притаманному комуністам стилі чорними барвами змалює злидні та поневіряння українських емігрантів у капіталістичному світі і невимовне щастя, яке знайшли ті, які повернулися, на радянській осяяній сонцем землі. Щоправда, для більшої правдивості цих слів Д.Батюка влаштують завучем Вузлівської середньої школи.
Окрім землеробства, наші предки за польських часів все активніше займалися тваринництвом. Ті, що мали на домашньому господарстві коней - і були, як кажуть, "на коні", бо ця тяглова сила не тільки допомагала обробляти поля, звозити зібрані врожаї, заготовлені для тварин на зиму корми, дрова і т.п., але й допомагала сім'ї господаря якщо не коштами (живі гроші у селян тоді майже не водилися), то додатковою робочою силою на обслуговуванні своїх маєтків (за послуги коней треба було відробити у їх власників). Утримували люди велику рогату худобу, свиней, овець, а кіз - у наших краях менше.
Як уже зазначалося вище, значну лепту у пожвавлення сільськогосподарської, торговельної та ремісничої активності наших
громадян у польський період внесли повсюдно створювані громадські господарські організації. Одне з таких - "Сільський господар". Ця організація на західноукраїнських землях проіснувала аж до 1939 року. Вона мала свої філії у центрах всіх повітів, в тому числі Радехівського. А ті відповідно створювали свої осередки в селах. Товариство випускало сільськогосподарську літературу, книги, брошури, видавало свої газети та журнали. По філіях були організовані кількамісячні курси "Сільського господаря", створені студії під назвою "Хліборобський вишкіл молоді". В села приїжджали лектори і перед зібраною громадою говорили про нові сорти зернових та фруктових, як краще зберігати городину та овочі. Щорічно організовувалися свята сільського господаря, під час яких проводилися демонстрації - походи селами. Були то гарні видовища: на возах везли всілякий сільськогосподарський інвентар, зразки врожаю, ішли косарі з косами, женці з серпами, плугатарі, всі були одягнені у старовинний національний сільський одяг.
Місцевий осередок "Сільського господаря" 25 червня 1928 року був створений і в селі Бабичі, першим його головою став Михайло Батюк. У подальшому керівництво громадської організації щорічно на зборах переобиралося: зокрема, 16 грудня 1936 року головою правління обрано 39-літнього Івана Грицика, його заступником - 36-літню Параньку Батюк, секретарем - Дмитра Бабія; 14 березня 1937 року головою став 37-

літній Іван Лиско, який вмів читати і писати, як зазначалося у повідомленні про це, його заступником - 30-річний Олекса Федина, секретарем - такого ж віку Петро Федина; 7 квітня 1938 року товариство нараховувало 56 членів, правління очолив Іван Романюк, заступником обрали Олексу Шульбу. Станом на 15 січня 1939 року товариство "Сільський господар" в с. Бабичі мало в своїх рядах 60 чоловік, очолювали його Ілько Пристанський (голова), Олекса Федина (заступник), Микола Середа (секретар). А вже через два тижні - 29 січня керівництво було переобрано: головою став Дмитро Кушинський, його заступником Стефан Холонівський, секретарем - Іван Мороз, а кількість членів зросла до 93-х.
Бабичівський осередок "Сільського господаря" позитивно відзначався на тлі загальної ситуації в Радехівщині з такими філіями. Зокрема, Антін Маланюк, який був керівником повітової філії, у своїй стат-ті-спогаді "Радехівська філія т-ва "Сільський господар" (Збірник "Надбужанщина, том І, с. 489 - 495) відзначає, що бабичани одні із перших в повіті налагодили діяльність свого осередку, організували при гуртку "Секцію Хліборобського Вишколу Молоді", де проводилася праця під наглядом агронома, "учні-змагуни на курсах готувалися теоретично до практичної управи запроєктованих культур на конкурсних грядках", "збір урожаю з цих грядок був наочним способом успішности праці учнів не тільки для їхніх батьків, але й також для всіх господарів села", "за прикладом молоді господарі почали управляти просапні культури кормові буряки, кормову моркву, кінський зуб тощо". І далі: "При деяких гуртках Т-ва "С.Г." засновано Садівничо-Городничі Секції. Господарі - члени тих секцій - дбали про поліпшення старих садів і вирощування нових згідно з досвідом нового садівничого господарювання. Вони також турбувалися охороною садів від природних шкідників, Так, наприклад, в Сушні та Бабичах члени СГС купили розпилювачі і потрібні хемікалії та обприскували селянські сади. З кожним роком ці секції розширювали свою діяльність та поглиблювали садівничі знання серед своїх членів".
Особлива увага приділялася справі раціональної годівлі молочних корів. Селян заохочували вирощувати кормові буряки і моркву, кінський зуб і всілякі мішанки та старанно доглядати свої луки і пасовища. Таким чином, молочна худоба в Бабичах в ті роки була належно забезпечена кормами на зиму.
Було налагоджено, як цього вимагав тоді ринок, належний збут односортного збіжжя, зокрема пшениці, а також свиней, яєць, курей, прядива та тощо. "Взагалі, напередодні Другої світової війни Радехівщина зробила великий поступ у своєму сільськогосподарському, а не тільки куль-турно-освітньому житті" - стверджує той же Антін Маланюк.
Активну участь в кооперативному русі брали і жінки. У неділю, 5 березня 1933 року у Радехові навіть відбулася спеціальна господарська нарада, скликана філією Кооперативного Союзу та філією "Союзу Українок". У Народний Дім прибуло понад 200 жінок з Радехова і понад 320 з 26 місцевостей повіту, в їх числі і з Бабич (дивно, але в цьому переліку немає ні Холоєва, ні Шайногів). У своїх резолюціях ці збори закликали жіноцтво Радехівщини масово вступати в кооперативи, купувати все тільки в кооперативах, пильно дбати про те, щоби всі селяни села купували товар тільки в таких крамницях. На виконання однієї з резолюцій, "для більшого поширення кооперативної ідеї серед широких жіночих мас", невдовзі були скликані аналогічні наради в селах району, зокрема і в Бабичах. В такий спосіб жінки задекларували свою віру "в краще завтра НАЦІЇ", та мету - "покласти тривкі основи під будову нового життя".
На жаль, усі ці українські здобутки й надбання будуть невдовзі безжально знищені совєтсько-російською окупацією.
Найбагатшим землевласником на наших теренах був поміщик Іван Вільчинський, поляк, римо-католик. Народився він за одним джерелом (Державний архів Тернопільської області - Ф.231, Оп.1, Спр. 2860) у 1880 році, за іншим (там же Ф.231, Оп.1, Спр.2749) - у 1884-му. За дружину він взяв Олену з роду Бобульських (казали, що вона була німкенею). Подружжя виховувало двох синів. Деякий час сім'я мешкала у Холоєві, де 7 березня 1912 року народився їх син Владислав-Йозеф. Коли і де появився на світ інший син і чи він був старшим - невідомо, але за спогадами старожилів звали його Людвіг і працював вчителем у Холоєві, а Владислав-Иозеф був на господарці при батьках. Із списку мешканців Будок Незнанівських - призовників 1932 року дізнаємося, що Владислав-Йозеф Вільчинський на той час був неодруженим, не судимим, фізичних вад не мав. За спогадами старожилів, він дуже любив полювати, мав карабіна і одного разу поранив у п'ятку мешканця Мирівки Касяна Тимрука; розголосу цій події не надавали.
Ще у 1922 році Іван Вільчинський очолював дільничну виборчу комісію в Холоєві, а вже у 1935-му був висунений і обраний до Ради повітової по Незнанівській ґміні, яка згідно з новим адміністратив-но-територіальним поділом була однією з 7 ґмін Камінка Струмилівського повіту і до неї, окрім Незнанова, належали Мирівка, Мазярня Каранська, Полонична, Бербики, Будки Незнанівські. На той час (1935 р.) Іван Вільчинський вже був війтом ґміни Незнанів, президентом рільничого гуртка і мешкав на місцевості, що належала до Будок Незнанівських, хоча була віддалена від них на півтора кілометри і розділена лісом та залізничною віткою, а прилягала безпосередньо до Бабич та Мирівки (нині це урочище так і називається - "Вільчинських" і входить до території Гряди). Поряд, на північ від обійстя Вільчинських, також по лівій стороні залізничної вітки Львів - Стоянів, на невеличкій лісовій галявині, безпосередньо в урочищі "Липина" розташовувалося маленьке поселення (4 садиби) під назвою Вільчин. Напевно, там мешкали люди, які прислуговували пану.

Отже, ймовірно, поміщик перебрався сюди з Холоєва десь наприкінці 20-х - на початку 30-х років. Обійстя Вільчинських було добротним і красивим: критий бляхою дерев'яний житловий будинок розміром приблизно 14 на 8 метрів, висотою майже 3 метри, різані соснові підвалини, порядні соснові платви, биті тесані дубові палі, плетені з соломи стіни і обліплені з обох сторін глиною, а зверху штукатурені вапном (а тому це була суха і тепла хата); вкриті дахівкою велика довга дерев'яна стайня та стодола на 2 токи, по центру подвір'я криниця з корбою, якою тягнули воду і зливали у довгий жолобок - напували корів, коней. Біля стайні - облаштована яма для гноїки, якою пан удобрював поля. Мали Вільчинські і водяну помпу.

Подвір'я було велике і гарне, добротно загороджене, обсаджене хвойними деревами, на його площі можна було з 20 хатин селянських вмістити.

Поміщик мав 40 моргів землі, троє коней, багато корів, 160 курей, бджоли, сад. Вдома постійно у нього працювали два слуги, кухарка і пастух. Керувати маєтком йому допомагали писарі Шкарабан, Забавка, Білик. Пан наймав людей і тимчасово, на сезонні роботи. Розраховувався за згодою і натуральними послугами: давав коней для обробітку ґрунту чи інших домашніх потреб, відробляли і за те, що приводили корову чи свиню для запліднення. Зазвичай, його найманцями були бідні селяни, як правило із сусідніх Бабич та Мирівки, які не мали своїх коней.

Коли Іван Вільчинський став війтом Незнанівської ґміни, його порядна бричка, запряжена добротними кіньми, щоденно долала шлях від маєтків через Мирівку до Незнанова. Син фірмана поміщика Іван Васильович Дмитраш (1927 р.н, уродженець с. Незнанів) згадував: "Вільчинський був паном на кілька сіл: Незнанів, Полоничну, Бербеки і Будки. Пам'ятаю його, як я був десь п'ятнадцятирічним (кінець 30-х років). Освічений, висококультурний. Одягався щодня вишукано - як у свято. Візником у Вільчинського служив мій батько, а я, будучи вже підлітком, у 19381939 роках деколи його підміняв. Зранку я приїжджав за паном, відвозив його, скажімо, до Незнанова, а ввечері відвозив назад. На другий день - на Будки або на Бербеки. Їздив пан і в близькі поселення, і у дальні, зокрема до Буська, Камінки. Зарплатню платив відразу на другий день - по 10-12 злотих, інколи розраховувався лісоматеріалами. У той час за 8 злотих можна було купити центнер жита, 2 злотих коштували штани, горілка 2,40, а за всю денну зарплатню батько міг найняти 12 людей для ранішньої косовиці...". Додамо, що центнер пшениці коштував тоді 20 злотих. Вартість поля залежала від якості ґрунту і розташування площі та сягала тисячі злотих за морг' (поле куплялося і продавалося також за американські доляри). Але простий селянин, зрозуміло, цього собі дозволити не мав змоги. ...У 1944 році, коли з особливою гостротою розгорівська українсько-польський конфлікт, Вільчинські виїхали, мабуть, до Польщі.

Поряд із володіннями Вільчинських, але вже на території бабичівській, через доро-гу-граничку між повітами і гмінами, знаходився панський фільварок, де селяни могли трохи підзаробити. Відомостей про нього маємо обмаль. Із спогадів старожилів знаємо, що там вирощували свиней, утримували понад 20 корів. Керував фільварком Едвард Бахман, 1879 р.н., ймовірно ополячений німець. У тому ж домі разом з ним проживали Емма Бахман, 1892 р.н. можливо, дружина та якась Францішка Венґельська, 1865 р.н. Чимало бабичан та мирівчан мали тут постійну обо сезонну роботу, бо треба було тварин доглянути, заготовити на зиму корми. Зокрема, Олена Грудчиха з Мирівки ще при житті довго згадувала, як доїла на фільварку корів...

Згодом, вже за радянської влади, сюди перемістили Бабичівське лісництво, яке діє тут по нині.

Взагалі-то, коли було іти полем, межею, яка ділила панські поля з полями селян, коли вже дозрівали врожаї, то навіть "неозброєним" оком було видно, що панські врожаї були кращі. Звичайно ж, бабичани, як і навколишні селяни, запозичали дещо з досвіду панського землеробства, але не в змозі були багато чого собі дозволити щодо сільськогосподарського інвентаря чи, скажімо, прогресивних добрив для землі. У поміщиків та у фільварках були спеціальні плуги, які орали глибоко, деякі запрягали чотирьох коней одразу в два плуги. Окрім цього, пани засівали сівалками, і це мало велике значення для врожайності, підживляли їх штучним гноєм, завозили нові сорти насіння, які тоді були дуже дорогі. А звідки селянину було взяти на такий навіз гроші, коли в кишені постійно "гуляв вітер", а якщо пощастило заробити якусь копійчину, то її заледве вистачало на сіль, нафту та інші буденні витрати. Та все ж деякі заможніші бабичани купляли або міняли у панів нові сорти насіння жита, бульби, кукурудзи...

Окремо треба розповісти про чималу плантацію хмелю (нині урочище Хмілярня), що знаходилася відразу ж за крайньозахідним будинком села, де за радянської влади був медпункт, по обидва боки давньої дороги, що вела з Лісничівки через Зьобра до Браташів, а далі - в Сілець. Основна частина цієї плантації тягнулася праворуч цієї дороги - майже аж до Кваків.

Власником хмелевого поля був поміщик (прізвища його не пам'ятають), який мешкав поряд, власне у вищеназваній добротній дерев'яній будівлі. Нині покійний мешканець Лісничівки Василь Ліра з дитинства якось пригадував, що у кінці 1950-х років, коли там вже розміщувався фельдшер-сько-акушерський пункт, на фронтоні споруди ще було ледь помітно вирізьблений напис "1886" чи то "1896" - очевидно, що рік зведення споруди.

Старожителька Лісничівки, яка народилася і донині мешкає тут, 88-літня Стефанія Павлівна Грудка (з роду - Левицька) розповідає, що їхній дім також знаходився в притик до цієї плантації, яка була закладена ще за часів Австрії, бо, за родинними переказами, за цим полем наглядав ще її прадід, дід, а потім - батько Павло, а відтак їх по вуличному прозвали і до сьогодні прозивають Хмілярами.

Хмілярня проіснувала до кінця польських часів, і ще й сьогодні, проходячи цією місцевістю, ми знаходимо сліди найвищої сільськогосподарської трав'янистої рослини роду коноплевих на кущах та вільхах території, де вона росла, і далеко за її межами, бо вітер розніс її насіння по околишніх лісах...

Промисли, комунікації

Окрім сільськогосподарської праці, яка, зазвичай, давала малі доходи, бабичани завдяки таки досить розвинутій, як на той час, навколишній робітничій інфраструктурі, мали змогу працювати на Бабичівському цегельному заводі, на залізниці, на лісництвах - Бабичівському і Буденському, на паровому тартаку у Сільці Беньковій біля Будок, на будівництві та обслуговуванні державних та повітових шляхів, на Холоївській гуральні, деякі добиралися на роботу на підприємства Камінки та Радехова.
Як і в австрійські часи, рідним для Бабич та найближчим був цегельний завод. У документах цього часу його означали як цегельня на Волі Холоївській. Нагадаємо, розташовувалося підприємство на протилежній від споруди станції Воля Холоївська, по лівій стороні залізничної вітки Львів Стоянів, безпосередньо примикала до неї розгалуження-колія - певно, для доставки вугілля для випалки цегли та завантаження у вагони готової продукції.
На картах-схемах 1933 та 1938 років (Державний архів Тернопільської області Ф.248, Оп.2, Спр.3541) чітко видно, що на території заводу розташовувалося сім споруд: по центру - двоповерхове приміщення, внизу якого були печі для випалювання цегли, а зверху засипали вугілля, яке вагончиком-лебідкою витягували вузькоколійкою. Вінчав цю споруду височезний комин-димар, який стоїть до сьогодні. По обидві сторони головного корпусу видніються по дві продовгасті шопи, де формували та висушували цеглу-сирець, яку після цих процедур візочками доставляли до печей. Поряд - у нижньому кінці правої сторони заводського подвір'я знаходився мурований одноповерховий адміністративний будинок, а кількадесят метрів вище вже двоповерховий з житловими приміщеннями та робітничим магазинчиком. Безпосередньо, в притик до старовинного шляху Буськ - Незнанів - Мирівка - Холоїв розміщувалися ремонтні майстерні та стайні для коней, яких використовували на виробництві, а також дозволяли робітникам брати для власних потреб: обробітку поля, доставки дров тощо. Вверх від споруд заводу, в сторону до шосейного шляху Львів Луцьк копали високоякісну глину, поклади якої були, як на той час, досить великими, і колибою, запряженою в коней, тягли її до місця формування цегли. Глину місили ногами.
Власником цегельні на Волі Холоївській був граф Станіслав Баденя (фірма "Ойкос"), а директором у польські часи - Альфред Яссер, римо-католик, член польської партії BBWR. Останній народився у 1869 році, за жінку мав на 20 років молодшу Анну Яссер.
У 1923 році продуктивність Воляхолоївської цегельні сягала 800 тисяч штук цегли. Інші заводи в цьому повіті були менш потужними: в Радехові дві цегельні видали за рік 500 тисяч і 60 тисяч одиниць продукції відповідно, а, отже, навіть разом не дотягували до продуктивності сільського заводу.
Робота на підприємстві була тоді надзвичайно трудомісткою, вимагала сильних
рук і доброго здоров'я, бо видобування, доставка, заміс глини, формування цегли, закладання її в печі і вивантаження, завантаження - все це робилося вручну. Робочий день тривав 10-12 годин, а то й більше. За цю важку працю робітникам платили мізерні гроші. Це спричинило масові невдоволення, у 30-х роках цегельники застрайкували. Одним із цих бунтів керував Ілько Кіт. Зокрема, у 1936 році застрайкували півсотні робітників заводу. Пристрасті розгорілися так, що власники змушені були викликати поліцію, яка розігнала людей, а керівники страйкарів були заарештовані. Проте граф Бадені змушений був підвищити людям зарплату.
Весною 1939 року робітники цегельного заводу у Волі Холоївській знову організували страйк з вимогою підвищення заробітної плати. Акцією цього разу керували представники масової революційної організації селян Західної України "Сельроб". Є відомості, що у ці роки на завод приїжджав визначний діяч КПЗУ журналіст Кузьма Пелехатий. Річ у тім, що наприкінці 20-х та в 30-ті роки у Бабичах існувала підпільна організація, члени якої виступали за возз'єднання Західної України з Радянською Україною. Серед них, зокрема, активно виділявся Олекса Шульба, який організовував розповсюдження комуністичної преси, зокрема, газету "Сельроб" у ті роки одержувало 37 бабичан. Це давало свої результати: частина селян охоче брала участь у нелегальних маївках, що проводилися у місцевих лісах, діяв у Бабичах і комітет "Сельробу".
Польська поліція, прибувши на місце, провела численні арешти невдоволених робітників і організаторів бунту. Але цим справа не закінчилася. У Державному архіві Львівської області (Фонд 47, Оп.2, Спр.2188) ми знайшли донесення інспектора праці у Львові від 15 травня 1939 року про цей бунт робітників цегельні. Причини страйку серйозно обговорювалися на всіх рівнях кілька разів, в тому числі з виїздом на місце, поки з власником цегельні Яном Познанським, словаком за національністю, який володів на наших теренах ще кількома такими підприємствами, домовилися про врахування деяких вимог.
Деякі мешканці Бабич, як і навколишніх поселень, зокрема Іван Лепех ("Йванцьо") з Мирівки, Шановський Міхал ("Карпунь"), Василь Стрижевський, Міхал Петруш ("Чижик") з присілка Бір непогано заробляли на залізниці. Щоправда потрапити сюди було непросто: треба було знати польську мову і бути лояльним до уряду країни. Ми вже розповідали вище, що Шановський Міхал, аби влаштуватися на порівняно добре оплачувану роботу, мусів змінити своє прізвище на "Кшановський", і став майстром-бригадиром дистанції

колії. А от "козиром" Василя Стрижевського було те, що його предки мали польське коріння. Іван Лепех став залізничником завдяки своїй освіченості і мудрості. В юному віці його скерували вчитися у Відень, але батько не відпустив - треба було поратися по господарці. Був начитаним чоловіком, а ще - майстром на всі руки, саме тому йому запропонували роботу у бухгалтерії. Його рідний племінник, старожил села Йосип Дмитрович Лепех згадував: "Тоді облік був чіткий. Контора була у Камінці, але там місця не вистачало, і дядько разом з Мельником Міхалом з Холоєва виконували розрахунки у новозведеній, але ще незакінченій, хаті, у великій кімнаті, яка ще не була жилою (сім'я тіснилася тимчасово на кухні). Сиділи днями і ночами, посеред кімнати стояв довгий стіл. А якщо треба було - їхали на день-два до Камінки. Начальником станції там був жид...".. Те, що Іван Лепех мав неабиякий досвід і талант у справах обрахункових, свідчить і подальша, вже повоєнна історія його залізничної діяльності. Маючи всього три класи освіти, він міг дати фори будь-яким мудрагеликам. Розповідають, що якось у Кам'янка-Бузькій на залізничній станції один із начальників-совітів обурявся його неналежною освітою, а дядько Іван запропонував позмагатися: хто швидше дорахує, не помилившись, від числа 1, множачи вголос його і щоразу наступну отриману цифру на 2 , хоча б до тисячних чисел. В Івана Лепеха це виходило запросто, а от в інших не доходило і до сотень. Совітський зайда відчепився...

За Польщі інфраструктура залізниці постійно вдосконалювалися, станції слугували не тільки для пасажирів, але були чималими господарськими центрами. Детальний опис території станції Воля Холоївська та її споруд ми подали вище при описі австрійського періоду історії Бабич. Як видно із карт-схем 1933 та 1938 років (Державний архів Тернопільської областіФ.248, Оп.2, Спр.3541), допоміжні колії, по обидва боки головної, збереглися і, за спогадами старожилів, вони далі активно використовувалися для доставки вугілля до цегельні, завантаження та відправлення різноманітних вантажів (найчастіше - деревини, цегли) за призначенням; в належному
стані підтримувалися головний станційний будинок, споруди складу і крамниці, господарські приміщення, вбиральня, студня тощо, а також висаджені до відкриття станції молоді деревця каштанів, акацій, лип.

До Львова ходив один пасажирський поїзд раз в добу. Те, що польська влада приділяла об'єктам залізниці, в тому числі і станції Воля Холоївська, належну увагу, свідчать і такі факти. Із розпадом Ав-стро-Угорської імперії перестала існувати і "Дирекція руху", яка підпорядковувалася Генеральній дирекції австро-угорських залізниць у Відні, а замість неї була заснована Окружна дирекція державних залізниць у Львові. Декретом уряду Польщі №30 від 26.10.1918 було створено Міністерство шляхів сполучення, якому підпорядкувалося підприємство "Польські державні залізниці". Саме воно здійснювало безпосереднє керівництво державними і приватними залізницями. До компетенції цього підприємства входило також відання окружними дирекціями залізниць, зокрема у Львові.

Окружна дирекція державної залізниці у м. Львові на початку 1938 року розробила проект та кошторис витрат на перебудову залізничної станції Воля Холоївська на загальну суму 4 тисячі 200 злотих (Державний архів Тернопільської області - Ф.248, Оп.2, Спр.3541), але не встигла його втілити через відомі події "золотого" вересня 1939-го та воєнні лихоліття 1941 - 1944 років. Щоправда, як видно з додаткових, внесених пізніше німецькою мовою, позначок на вказаних вище документах, у 1943 році були спроби окупаційної влади відновити ці проекти.

Тут треба ще сказати про тартаківську вузькоколійку, яка також була у польські часи місцем заробітків для мешканців наближених сіл, зокрема бабичан та мирівчан: відстань у 3-5 км у ті часи була, образно кажучи, "рукою подати".

У кінці 1910-х-на початку 1920-х років попри нижню (південну) частину Будок акціонерним товариством "Ойкос" була збудована вузькоколійка Сілець Беньків (тартак) Мазярня Гоголева, яка відгалужувалася від залізничного сполучення Львів - Стоянів у південний напрямок, а в районі урочища Баранячі Роги розходилась в різні сторони: одна вітка ішла далі в південну сторону і доходила майже до Соколі, а друга - завертала на схід, і,ількома південними зиг'заґами обходячи Велике Багно, дотягувалася майже до Чанижського Багна між Полоничною та Чанижом, одним крилом торкаючись Гути Полоницької. Основним
призначенням цієї вузькоколійки було доставка лісу-кругляка до тартаку та станції Сілець-Беньків, а тому вздовж усієї її протяжності було облаштовано кілька гаївок: дві - в безпосередній близькості до тартаку, обабіч вузькоколійки, в районі крайнього південної частини Будок (швидше за все, вони слугували достаточночними базами, щоб не перевантажувати склади лісопильного заводу); далі на південь - гаївки "Баранячий Ріг" і "Майдан", нижче - "Мазярня Гоголєва"; у східному напрямку - гаївки "При колії", "Олеська", "Полонична", "Василовка", "Гута Полоничанська". Цілком можливо, що майже всі гаївки існували і раніше, а вузькоколійку прокладали саме з врахуванням цього. Загальна протяжність вузьких колій у 1934 році становила 40.5 кілометра, тяглова сила була парова.

Як би там не було, але ці об'єкти (і колія, і гаївки) потребували чимало робочих рук, і на них мешканці всіх навколишніх сіл, в тому числі Будок, Бабич та Мирівки, мали непогані заробітки.

І, насамкінець, про керівника стації колейової Воля Холоївська у польські часи - Матильду Мушку, яку в простонароді кликали "пані Мушкова". Була вона 1878 р.н., безпартійна і характеризувалася владою як "певна", тобто надійна у своїх поглядах. Старожили пригадують ї, як делікатну панянку, низенького зросту, жила на станції без сім'ї, часто приходила на Мирівку до Грудчишиної Олени - були колежанками. Із архівних

списків тодішніх мешканців дізнаємося, що принаймні у 1931 році під тим же номером будинку на станції Воля Холоївська (№435), що й Мотильда Мушка, мешкав якийсь Міхал Маршалок, 1893 р.н., слуга - як зазначається.
Якщо на цегельному заводі чи на залізниці працювали одиниці бабичан, то в лісовій промисловості були зайняті чи не половина господарів села. Деякі мали постійну роботу в Бабичівському чи Буденському лісництвах, деякі були гайовими, стражами лісів. Ті, в яких були коні, вивозили деревину до місць призначення, зокрема для завантаження у вагони на станцію, до лісопильного заводу у поселенні Тартак біля Будок. Сезонно, зазвичай взимку, люди працювали на просічуванні лісів, а на весні - на посадках нових деревець на площах, які називали "шкілками". Зазвичай, лісництва розраховувалися за роботу діловою деревиною чи дровами, бо і в першій, і другій продукції люди постійно мали потребу.
Ліси в польські часи виглядали багатими і старанно доглянутими. Вони були панські, ґмінні, приватні, польські, українські, інших національностей, займали майже чверть загальної площі земельних ресурсів регіону. Великої шкоди деревині на наших теренах наробила дуже важка зима з понад 40 градусними морозами та великими снігами у 1929 році. В лісах тріскали дерева і вночі цей тріскіт лунав як постріли. В садах вимерзали горіхи, сливи. Селяни подекуди мусили малих телят ховати до хати.
Бабичани прикладали рук, принаймні, на двох лісництвах поблизу: рідному Бабичівському (або як його тоді означали в деяких документах - лісництво у Волі Холоївській) та Буденському. Друге знаходилося в південній частині Будок, під лісом Каловиска і про нього в нас немає більше відомостей.
А от про перше, яке знаходилося безпосередньо на теренах Бабич, на краю лісу біля шляху Львів - Радехів - Волинь, по дві його сторони, на площині, яка сьогодні так і називається Лісничівка і є частиною Бабич, дещо вдалося "розкопати".
Керівником лісництва у Волі Холоївській за Польщі був Юлій Гляушек (у деяких джерелах - Януш Ґльосек, Юлій Гляусек), 1882 р.н., римо-католик, член польської партії BBWR. Такі дані про нього подані у списках членів Холоївської окружної комісії у 1922 році, коли він очолював цю комісію (Державний архів Тернопільської області - Ф.231, Оп.1, Спр.205), та Бабичівської окружної комісії по виборах до Сейму і Сенату у 1935 році, де він був заступником голови цієї виборчої комісії (Державний архів Тернопільської області - Ф.231, Оп.1, Спр.2756). Старожили кажуть, що за національністю він був чех, пригадують його, як лісничого, до останніх років польської влади на наших землях. Можемо стверджувати, що Юлій Гляушек "правив" навколишніми лісами весь польський період.
На лісництві, мешкала сім'я Гляушека. Нинішня старожителька Леся Тимофївна Пастернак, родинне обійстя якої здавна розташовується якраз напроти того місця, пригадує, що ще ї бабуся, яка народилася в другій половині 19 століття, працювала тут. Як виглядало лісництво - не пам'ятає, але з розповідей мами Олександри, яка з 1920-х років була покоївкою в помешканні лісничого, може ствердити, що це був великий будинок, гарні покої. "Подружжя мало сина і двох дочок, - продовжує Леся Тимофївна. - Син, переказувалипішов з німцями, а одна з дочок - Геля закінчила життя самогубством отруїлася,

Приблизно середина 1930-х років. Ліепичий Юлій Гляушек (стоїть по центру), по обидва боки - його дочки Геля і Язя. Сидить (перший ряд, четверта зліва) - дружина лісничого Цілком можливо, що два підлітки (стоять - перший зліва перший зправа) - іллі сини Віцик і Ендрик.

бо її покинув хлопець. Язя замешкала в Польщі, потім ще від неї час від часу до нас приходили листи. Мама у відповідь вислала ій чимало сімейних фотографій, які після іх виїзду забрала додому зберегла. Писала і тоді, коли мама вже була покійна, на листи відповідала я. Люди розповідали, що бачили пізніше Язю у Львові - приїжджала до подружки, але на Бабичі не довідувалася. Дочки панів дуже полюбили свою покоївку і сусідку - з ними мама добре ладила, подружилася, навіть, коли виходила заміж, запросила на весілля. Жінка лісничого (ях звали - не пам'ятаю) дуже захворіла, поїхала лікуватися у Львів, де і померла, похована на Янівському цвинтарі. Мама, Катерина Марцінковська - дружина Миколи, сусідка Марина Середиха потім часто, пригадуючи службу в панів, розповідали, що вона була дуже доброю людиною, привітною, навіть часто пригощала намащеним чимось смачним окрайцем хліба, так, щоби чоловік не бачив, бо він був строгим".

Тут же знаходилося чимало господарських споруд, в яких утримувалися свійські тварини та птиця. Згадана вище Марина Середиха (в дівоцтві - Романчук), яка працювала на домашньому хазяйстві в лісничого, розповідала, що господарі вимагали строго стежити, аби жодного яйця не пропало, мусила навіть

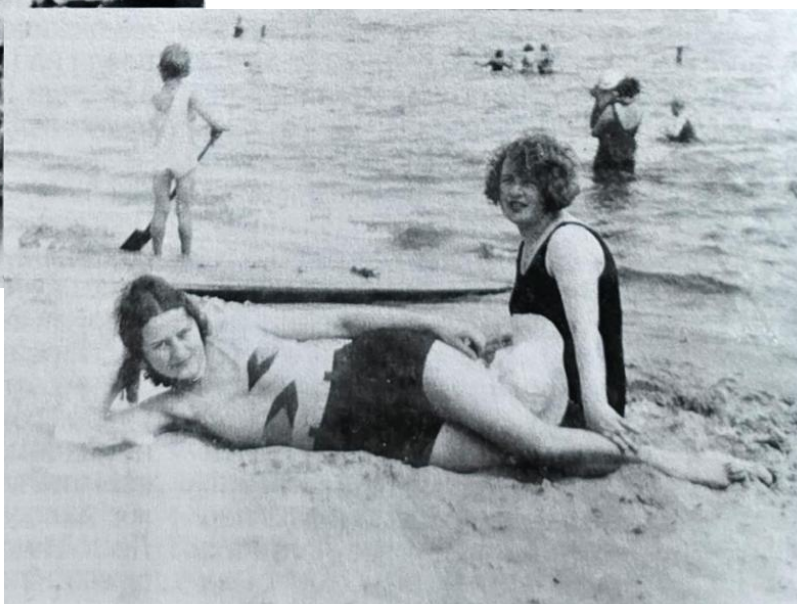

Середина 1930-х років. Дочки Бабичівського лісничого Геля і Язя по краях, в центрі - ілла двоюрідна сестра (зі слів стирожительки Ліеничівки Лесі Тимофійвии Пастернак);

5 липня 1933 року. Дочки лісничого Геля і Язя на морі в Гданську (Гдині).

кури "мацати" - яйця рахували, бо гайові любили, зайшовши десь на подвір'і, випити їх.
Лісництво мало свою сушарку, якою сушили соснові шишки, заготовлюючи насіння. Конюшня знаходилася довший час на обійсті, де в радянський період розміщувався фельдшерсько-акушерський пункт. У 1920 роках конюхом тут працював батько вищезгаданої Лесі Тимофіївна Пастернак Войтович Тимофій, 1904 року народження, родом зі Сільця.
Коли прийшли перші совіти, Гляушеки виїхали до Польщі. Перед тим, поспіхом вони встигли передати на зберігання деякі речі Войтовичам (батькам Лесі Тимофіївни) та іншим наближеним людям, зокрема дорогоцінну посуду, фотографії тощо.
Після Другої світової війни і лісництво, і помешкання лісничого перенесли на місце колишнього фільварку, де вони знаходяться і по нині. А житловий будинок Гляушеків почали розбирати. Кликали і Тимофія Войтовича собі щось взяти, але він не хотів іти. Йому почали дорікати: "та це ж майно поляків, ти що за ними?" Тимофій "спокусився" тільки на віконне скло.
Стражами лісів у ті часи були гайові, а садиби, у яких вони мешкали були в основному службовими і в народі їх називали "таївками".

Найдавніша з них знаходилася в якихось 200 метрів від сусідньої з Бабичами Мирівки, у північно-східній частині урочища "Корчунок". Будинок був добротний, обшальований дошками; житлова площа складалася з чотирьох кімнат, кухні і коридору; друга його половина призначалася для утримання свійських тварин та птиці; обійстя - акуратного обгороджене. За польського владарювання тут мешкали зі своїми сім'ями гайові Пасербський (поляк, його прозивали "старий кайзер"), потім - Стефан Гула (українець, виховував трьох синів і дочку, вже в повоєнні роки його знайшли мертвим у фосі під Дмитровом), і наприкінці польських часів - Пилипчук (українець, прибув з Корчина, жінку звали Люся).
Друга садиба знаходилася у протилежній західній стороні урочища "Корчунок", в безпосередній близькості до залізниці. Тут мешкав гайовий Владислав Кісилевич з дружиною Антоніною. Він був 1899 р.н., а вона - на рік молодшою.
Ще одна гаївка знаходилася на перехресті старого тракту Холоїв - Буськ та границчки між ґмінами Холоїв та Незнанів, з лівого боку повороту дороги з сусідньої з Бабичами Мирівки (нині - Гряда) до Незнанова. Її "переформатували" з приходом до влади панської Польщі у хату для гайового з корчми, яка тут була ще з глибоких австрійських часів. У ній мешкали сім'ї стражів місцевого лісу аж до 1939 року, у часи війни будинок пустував і поступово руйнувався, а приблизно у 1944-му його підпалили опівночі чи то "хлопці з лісу", чи то енкаведисти.
Споруда ця, як помешкання, адміністративно у польські часи належала до Гряди. Спочатку тут мешкав Іван Марцінковський з дружиною Анною і дітьми. 25 липня 1934 року вони справляли весілля свого 27-літнього сина Івана з на 2 роки молодшою від нього односельчанкою Марією Стрижевською, дочкою Северина і Єфросинії. В шлюбній церковній Метриці Незнанова під даними про нареченого зазначено, що народився він у Дмитрові, замешкав у Мирівці №138, а нареченої: "народилася і замешкала в Мирівці - №272".
Але метричних відомостей ні про них, ні про їх дітей (принаймні до 1944 року) не знаходимо. Проте, детальний аналіз записів про однофамільців-Марцінковських, зіставлення їх, зустрічі зі старожилами села прояснили ситуацію цілком. Встановлено, що в подружжя Івана і Анни Марцінковських було, принаймні, четверо дітей: Михайло, Іван, Микола, Марія.
Звідки був родом гайовий Іван не знаємо, але, що сім'я постійно змінювала місце проживання, можемо стверджувати: з Дмитрова, де народився Іван-молодший (1907 р.) до Павлова, де народилася Марія (1914 р.), з Павлова до Тетевчич, де мешкали на час шлюбу Михайла (1925 р.), з Тетевчич до Незнанова, де на час вінчання Марії за ними був закріплений будинок під №233 (1932 р.), з Незнанова до Мирівки, де на час одруження Івана-молодшого поселялися в колишній корчмі, будинку під №138 (1934 р.). Можливо, це було пов'язано з тим, що стражів лісу часто змінювали, аби ті не "зрощувались" з місцевим населенням і не зловживали. Всі встановлені нами діти Марцінковських одружувалися та виходили заміж за місцевих. Можливо, ще й були інші, бо старожителька села, їх родичка по чоловікові (онук Івана Володимир) Анастасія Марцінковська каже, що братів було чи то троє, чи четверо. Згадують ще Юзика Марцінковського з Бабич.
Але все по порядку. Найстарший з нам відомих Михайло народився 10 листопада 1901 року. 17 жовтня 1925 року в Незнанові зареєстрований його шлюб з 21-річною Марією Сміхурою, дочкою покійного на той час Івана Сміхури та Анастасії з роду Грай з дому №263 Мирівки (Гряди). Забігаючи наперед, скажемо, що Михайло пішов у зяті, у подружжя були дочка Емілія та син Володимир. Інший син - Іван народився приблизно у 1907 році. 27-літнім 25 липня 1934 року він бере шлюб в незнанівській церкві З Марією Стрижевською, дочкою Северина і Єфросинії з помешкання №272 Мирівки, про що ми уже розповідали. З подальшої долі подружжя відомо, що вони заснували садибу на Лісничівці.
Був у них ще один брат - Марцінковський Микола, але коли і де він народився невідомо. За спогадами старожилів села, він одружився з дівчиною на прізвище Піддубенська та пішов у зяті на Лісничівку (нині частина Бабич). Саме він і був гайовим за часів Гляушека та далі за радянської влади. Де потім проживали їх батько Іван та мати Анна ми не знаємо, можливо, з кимось з дітей.
Наприкінці 1930-х років помешкання №138 дістає №259 і в нім тимчасово мешкає сім'я гайового Івана Шкарабана та Броніслави Кузняр з Мирівки. Тут у подружжя 19 січня 1938-го народжується син Степан.
Ну а про долю будинку №138 (259) ми уже розповідали. Ще й сьогодні на цьому місці є невеличкий пагорбок. У ті часи були не тільки лісові стражники, а й стражники громадські, громадських доріг, пожежні, робота яких також частково винагороджувалася з громадської каси чи лісництвами, бо горіли не тільки хати та інші споруди господарів, але й ліси, і лісничі, гайові в знак вдячності за зусилля по збереженню насаджень дозволяли в першу чергу членам добровільних пожежних товариств забирати обгорілу, але придатну для використання на різні потреби деревину, або заготовляти ї в інших місцях.
27 лютого 1935 року відбулися вибори стражі пожежної (товариства "Добровільна пожежна охорона") в с. Бабичі. Головою обрано 46-річного директора школи Теофіла Робачевського, начальником стражі -36-річного Дмитра Біганського. В товаристві тоді нараховувалося 46 членів. На наступних зборах - 22 березня 1936 року головою став 27 -річний Казимир Завітковський, начальником стражі - той же Дмитро Біганський.
Деякі мешканці Бабич мали постійну або сезонну роботу на паровому тартаку в Сільці Беньковві, що знаходився порівняно недалеко, біля Будок Незнанівських. Це лісопильне підприємство було закладене у

1919 році і вже з кінця 1920-х років було найпотужнішим з 10 таких у повіті. Вона мало основний механізм, вид якого маркується в статистичних тогочасних документах як "220 гПа" (умовно зрозуміймо це як: "220 гігакалорій парових"). Для кращого усвідомлення, скажемо, що наступні за силою подібні механізми були на парових тартаках у Камінці Струмиловій, Дернові та Грабовій по 70 гПа). Зрозуміло, що Сілець Беньковський тартак найбільше виготовляв і продукції: скажімо, у 1927 році він переробив 24 тисячі кубічних метри деревини, в той час як решта 9 разом "подужали" лише 25 тисяч 500 м. куб. Зрештою, безпосередньо на ньому працювала і найбільша кількість робітників: від 40 до 50. Місце розташування цього тартака обумовлювалося величезними масивами навколишніх лісів, а також проходженням через них залізниці. За часів Польщі це підприємство належало фірмі "Ойкос", як і більшість тутешніх підприємств та земель. Центральний офіс фірми знаходився у Львові на вулиці 3 Мая, 16. У 30-х роках робочий день на підприємствах тривав здебільшого 10-12 годин, а подекуди - до 16 годин. Платня, особливо у малокваліфікованих робітників, була мізерною. За спогадами одного із працівників лісопильного заводу, зарплата робітника сягала всього 20 злотих на місяць, тоді як за винайняте помешкання треба було платити 10 злотих. 17 січня 1923 року староста Камінецького повіту повідомляв Тернопільське воєводство, що 12 січня робітники лісопильного заводу в Бенькові (на тартаку) страйкували, вимагаючи підвищення платні, яку тоді таки підвищили на 75 відсотків і це задовольнило людей, страйк вони припинили. Згідно зі звітом воєводського управління про стан промисловості за 1923 рік, на тартаку діяло 8 циркулярок, у 1923 році оброблено 20 тисяч метрів кубічних деревини. У 1934 році тартак у Сільці Беньковi виконав план переробки деревини на 146 відсотків, а з вересня по грудень підприємство не працювало.

Керував тартаком Саламон Райстлер. Маємо відомості про те, що 5 травня 1935 року він був обраний членом К.Струмилівської повітової ради від виборчого округу "Незнанів". (Державний архів Тернопільської області Ф.231, Оп.1,4 Спр.333, 2860, 3320, 3321).

Телефонно-телеграфна мережа на наших теренах у польські часи була мало розвинутою, телеграфні лінії з Камінки розходилися в напрямку Радехова, Львова,
Буська. Пошта і телеграф, як зазначалося у всіх статистичних повідомленнях, знаходилися у Холоєві.

Найпоширенішим чоловічим народним домашнім промислом здавна (та й у ті часи) була обробка деревини: ткацькі та столярні верстати, ліжка, лавки, стільчики, столи, двері, вікна, кошики, драбини, санки, граблі, ткацькі станки, веретена та інший сільськогосподарський і побутовий інвентар був потрібний у кожній хаті.

Жінки та дівчата в довгі осінньо-зимові вечори при гасовій лямпі на простих дерев'яних верстатах допізна пряли кужіль, полотнянки, вовняні запаски, блюзи, килими, хідники, кольорові рядна, вишивали блузи, сорочки, рушники, силяли дольки бісеру на кінський волосок і робили нашийні прикраси. А перед Великоднем в кожній хаті по-особливому розмальовували яйця, робили неповторні, чисто бабичівські писанки.

Продавав ці вироби мало хто: в основному використовували їх для власних потреб або виготовляли на замовлення родини, сусідів чи просто односельчан у взамін на майбутню допомогу під час сезонних сільськогосподарських робіт чи виконання якоїсь іншої домашньої роботи, чи в обмін на інші речі домашнього вжитку. Готового одягу та взуття в селі тоді майже ніхто не купляв, бо це дорожче обходилося, та й грошей не було. Хоча і були в Бабичах майстри, які таки заробляли промислами собі таку-сяку копійчину на прожиття. Дуже часто свої ремісничі витвори деякі місцеві майстри возили продавати на базари Холоєва, Добротвора, Сокаля, навіть Волині. Добрі плоди в плані здобуття додаткових заробітків дало організоване "Просвітою" в середині 20-х років практичне навчання підростаючого покоління народним промислам у місцевих майстрів, про що розповімо нижче. У 30-х роках чи не в кожній другій хаті Бабич жив майстер, який міг зробити віз, сани, плуг і теліжку до плуга. Односельчани та мешканці навколишніх сіл досі ще згадують деяких з них: Івана та Миколу Тимруків, Павла Батюка, Андрія Воляника. Славилися у всій окрузі бабичівські шевці, кравці, столярі, будівельники, пасічники, майстри по виготовленню кінської упряжі (римарі). Дехто заробляв на прожиток фурманкою - наймався, зокрема, возити спирт з Холоєва до Львова.

Уродженець Бабич, багатолітній директор Харківської книжкової фабрики, нині покійний Євген Миколайович Гудзинський якось згадував (у своїй книзі "Наші роки наше багатство"): "... Висококваліфікованими майстрами столярного мистецтва були мій прадід Іван, мій дід Іван Іванович і батько. Ще сьогодні в багатьох сім'ях нашого села та й інших сіл (...) можна знайти не тільки меблі, зроблені руками цих майстрів, а і будинки, збудовані ними. Дід Пилип у вільний час захоплювався виготовленням скрипок. Він чудово грав на скрипці".

Деякі доходи бабичани мали, збуваючи по-суті за безцінь вироби домашнього промислу, яйця, м'ясо, шкіру, коні, зерно тощо чи прислуговуючи, кажучи по-сучасному, в місцевих підприємців-євреїв, які в основному мешкали в містечку Холоїв, хоча були такі і в Бабичах. Звичайно, вони з міркувань ощадливості намагалися самі, з допомогою рук всієї родини, справлятися, але от на такі роботи, як рубка і доставка лісу, виготовлення коліс тощо таки запрошували найманих людей. Загальновідомо, що Холоїв і в австрійські, і в польські часи особливо славився такими підприємливими торговцями єврейської національності, які мешкали в самому центрі містечка і мали тут численні торгові точки. Зокрема, шинками та магазинами володіли Баднер Гершко, Гутфляйш Кайля, Розенблят Герш, Цайзель Міна, Шапіра Самуель, тютюновою крамницею - Когль Беріш,

Шварцвальд Даніель, перукарнею - Допчиц Самуель, пекарнею - Шаргель Герман, мануфактурою торгували Бернштайн Леон, Спіс Кисіль (найбагатший житель Холоєва), збіжжям - Гальперн Самуель, Цверлінг Арон, Цверлінг Рифка, м'ясом Ісхам Давід, Лапіювер Яків, Лапіювер Шулим, Перлєс Естер, кіньми - Райзлєр Леон, Цверлінг Агізік, Цукер Абіж, шкірами - Когль Ізраель, деревом - Гайхман Нухім, мішаними товарами - Кляйн Маркус, Майзелєс Хаїм, Цверлінг Йохця, Юрек Генрік, ліс вирубували - Гользман Кісіль, Перфміттер Йонас, яйця скуповували - Грігель Мозес, Індик Арон, колеса виготовляв Кушинський Симон, содову воду виробляв Менкес Хая, адвокатські послуги надавав Хаватга Александр, кравецтвом займався Шнайдер Мозес, Штайхель Самуель з дружиною Малкою та дочкою Рухлею, власником складу був Баднер Дуді.
Ми не випадково жирним шрифтом виділили види діяльності, а для того, щоб показати широту та всеохоплюваність, яка враховувала специфіку місцевості. Багато чого навчилися в євреїв і місцеві жителі-українці, які вже тоді почали себе випробовувати в цих галузях. А коли наступили радянські часи, наші люди за таку підприємливість
навіть натерпілися, бо це називали спекуляцією, про що ми розповімо згодом.
Додамо, що Холоївським рабином тоді був Райс, а лікарем - Генох Ландшинер (Лянцинер), який обслуговував і Бабичі.
Забігаючи наперед, скажемо ще, що у 1942 - 1943 роках німці знищили не менше 1500 холоївських євреїв, вижили одиниці...

Духовне життя, освіта, побут

Ми вже оповідали, що наприкінці 19 на початку 20 століття на наших теренах активно поширювалися просвітницькі заходи, зокрема економічні знання, засновувалися щадничі каси, товариства за інтересами. І це не могло не відбитися не тільки на загальній грамотності мешканців Бабич, як і навколишніх поселень, але й на їхній господарській, політичній та соціальній активності. Чимало бабичан вміли вже на достойному рівні читати, писати, робити обрахунки, відвідували читальню "Просвіти". Деякі мали свої власні невеличкі бібліотечки, книги, здебільшого релігійні (Біблію, Житіє Святих та ін.) і поширювали ці знання серед своїх односельчан, часто у недільні та святкові дні збиралися в сільській "Просвіті" або в одній із хат і вголос читали, обговорювали почуте.
Велику просвітницьку роботу і в польські часи проводили церква, священик, слово якого мало значний духовний та виховний вплив на парафіян.
Релігійні традиції бабичани, як і в австрійські часи, берегли свято. Вони вже мали можливість молитися у своєму Храмі, зведеному у центрі села, поряд зі школою, не долаючи, як раніше, чималу відстань до холоївської церкви пішки. Проте, деякі, особливо ті, що мешкали у північно-східній частині, таки продовжували ходити туди хто за традицією, а хто тому, що було ближче.
Нагадаємо, що парафіян з обох сіл обслуговував один і той же священик. За Польщі, до початку 1920-го року офіційно парохом Холоєва та Бабич був о. Стефан Петрушевич, який у часі воєнних лихоліть, перед наступом польських військ, подався за Збруч, де став польовим духівником УГА, захворів на тиф і помер 13 січня 1920-го. Лише після його смерті консисторія оголосила конкурс на заміщення посади пароха. Деякий час тимчасово завідували парафією о. Іван Набережний (в роки війни, а з 16.06.1920 по 20.02.1921 - офіційно виконував обов'язки завідателя), а також о. Петро Клебан, 1893 р.н., ординований 1917, помер 7 лютого 1924-го, як адміністратор Станіславчика Бродівського староства.
Про долю о. Івана Набережного ми вже оповідали, описуючи події кінця австрійського періоду, а зараз маємо змогу розповісти дещо ширше. Отож, народився він 20 квітня 1890 року в с. Кривня біля Козови. Ординований у 1916 році, був одружений на дочці пароха Дмитрова о. Івана Боднара, в якого спочатку певний час служив помічником. Далі: 1916-1920 - адміністратор с. Криве; 1920-1927 - парох с. Опліцького Радехівського староства; 1927-(1944) парох с. Криве. У 1940-1945 рр. - член Митрополичої Консисторії, за церковним Шематизмом 1944 р. - Почесний Радник Митрополичого Ординаріяту. Весною 1946 р. формально перейшов на московське православ'я, продовжуючи свої душпастерські обов'язки в греко-католицькому обряді. у 1947 р. вивезений з родиною на Сибір. На засланні був заарештований і засуджений на 25 років каторжних робіт. У 1953 р., відбувши 6 років каторги, повернувся до родини, яка все ще перебувала на засланні. у 1959 р. йому разом з родиною вдалося повернутися на Радехівщину, де прилучився до катакомбної УГКЦ. 15 січня 1966 року патріархом Й.Сліпим найменований Почесним Крилошанином Митрополичої Капітули. Помер 6 серпня 1978 р.
А далі, з 1922-го понад 30 років опікувався душами мешканців холоївських земель о. Мирон Коритко. Але про все по порядку.
Отож після смерті о. Стефана Петрушевича консисторія оголосила конкурс на заміщення посади пароха с. Холоїв. До іспитових випробувань зголосилося аж 22 священнослужителі, зокрема з парохій Буського, Унівського, Радехівського, Ходорівського, Львівського, Зарваницького, Яричівського, Городоцького та інших деканатів. Чотири отці подали відповідні прохання вже по спливу терміну. Серед головних претендентів був і о. Іван Набережний, який значиться у списку, як завідатель Холоєва, хоча за Шематизмами у 1920-1927 роках

він подається, як парох с. Опліцького Радехівського староства; очевидно, за сумісництвом, аж до приходу о. Мирона Коритка, він виконував обов'язки душпастора холоївських земель.
2 листопада 1921 року граф Станіслав

Кінець 1930-х років. По центру (сидлить) о. Мирон Коритко, стоїть друга справа Василевська Охенецйра, іниі неопізнані (фото з домашнього архіву мешканки Бабич Лесі Тимофійни Пастернак).

Бадені, який був патроном холоївських храмів аж до 1939-го, видав акт презенти о. Мирону Коритку, який 9 лютого 1922 року під Святоюрським собором у Львові склав присягу як парох Холоєва і почав тут служити, обслуговуючи одночасно вірян і в Бабичівській церкві Пресвятої Трійці, де богослужіння проходили кожної третьої неділі. ...А зараз коротко про життєвий шлях новопризначеного о. Мирона Коритка. Народився він у 1877 році (шематизми 1901 та 1903 років подають дату народження 1875) у сім'ї шляхетного роду Сас-Єліта, який ще з 16 століття посвячений з Сапігами й Бадені. Його дружина Марія також була шляхтянкою по лінії матері (походила з гербу Сьпєповрон) - донькою о. Копиртинського та Марії з роду Брилинських, що мали свої землі біля Перемишля. І хоча вони обоє за походженням були поляками, але душею, у своїх переконаннях - українцями. І неодноразово доводили це на ділі. Отець Мирон був ініціатором і провідником усіх місцевих українських організацій, в тому числі "Просвіти", членом Повітової Шкільної Ради, письменником (свого часу видав збірку проповідей "Хліб життя", що вийшла друком у Жовкві і була присвячена митрополитові А.Шептицькому - його 25-літній праці на митрополичому посту; на жаль, інші його праці пропали під час війни).
Крок в крок з отцем завжди ішла і їмость. Марія Коритко була першим головою Союзу Українок у Холоєві, ініціатором всіх культурно-освітницьких заходів в місті та в навколишніх селах. Енергійна, вона встигала брати участь у всіх починах місцевих організацій, і в той же час приділяла належну увагу вихованню дітей, часто і багато приймала у своїй хаті гостей.
До дому Коритків чи то на нічліг, чи так просто погостити за'їжджали всі поважні і пересічні особи, які мандрували через Холоїв: артисти мандрівних українських театрів, студенти, українці-туристи, священики й монахи, вчителі й вихователі дитячих садочків; бував тут і д-р Іван Довбуш, і проф. Мриц (на вакаціях) та ін. Влітку до обіду в домі Коритків, який завжди був гостинно відкритий, інколи сідало до 20-25 осіб.
Рукоположений о. Мирон Коритко був у 1900 році. Тоді ж він розпочав свою священницьку діяльність асистентом в с. Соснів Підгаєцького деканату староства Підгайці. У 1903-1904 роках він уже адміністратор в с. Томашківці Журавницького деканату. У 1904 році о. Мирона Коритка призначають парохом в с. Ляшки Королівські Глинянського деканату Перемишлянського староства, де він прослужив до 1908-го і у тому ж році перейшов на парохіяльну посаду у с. Богатківці Зарваницького деканату староства Львів. А от далі у нас виникли деякі труднощі щодо визначення хоча б року, до якого він перебував парохом в с. Богатківці: деякі документи твердять, що це був 1921-й, і вже з цього ж року - він парох Холоєва, але ми знаємо, що ним він став у лютому 1922-го. В той же час, у списку претендентів на душпастирську посаду в Холоєві, датованого листопадом 1921-го, о. Мирон Коритко значиться парохом Куликова Радехівського деканату. Очевидно, що сюди він перейшов у 1921-му (можливо, у першій половині) з Богатківців, а відтак, з лютого 1922-го став служити у Холоєві. До вищесказаного додамо, що о. Мирон Коритко саме у Холоєві (орієнтовно 1927 рік)

удостоєний права носіння крилошанських відзнак - високої церковної нагороди, став отцем-совітником (радником).
У 1924 році в Холоєві, передмістю Старики та присілках Ковк, Воля Холоївська, Бабичі, Бір, Шайноги, Раковиська і Підкаранє мешкало 5090 осіб, 3008 з яких - гре-ко-католики, 535 - римо-католики, 1457 юдеї. Окрім християнських церков, у містечку діяв і латинський костел. Жиди мали свою божницю в середині містечка.
Храми холоївських земель і далі належали до Струмило-Камінецького деканату, який очолював о. Михайло Цегельський, парох Камінки Струмилової. У самому містечку Холоїв служба відправлялася у церкві Покрови Пресвятої Богородиці (дерев'яна, 1724 р., к.в. 1905, застрахована в "Дністрі"). На Стариках правилося в мурованій, збудованій у 1914 році церкві Різдва Пресвятої Діви Марії, на Бабичах - в каплиці Пресвятої Трійці. Релігійна громада для прихожан всіх Храмів була одною і володіла городом - 1 морг 1261 сажень, 46 моргами 1440 сажнями орного поля, 34 моргами 597 сажнями сіножатей.
Не без впливу церкви проводилося навчання у трьох школах на холоївських теренах: 5-класовій, 2-класовій і 1-класовій; в 5-класовій (Холоїв) викладали польською мовою, в 2-класовій (Бабичі) та 1-класовій (Раковиська) - українською. Загалом тут мешкало 600 дітей греко-католицького обряду, 29 - латинського, 138 - юдейських. Активно діяли читальня "Просвіти", кружок "Сільського господаря", товариство кредитне "Надів".
На 1927 рік вірян греко-католицького обряду побільшало до 3220, як і латинників - 700 (з колоністами) та юдеїв - 1552. У холоївській 5-класовій школі навчалося 452 дитини греко-католиків польською мовою, а на Бабичах (3-класова) та на Раковиськах (1-класова) відповідно 380 і 78 - українською. Церковний будинок, як зазначалося у Шематизмі на той рік, знаходився у доволі доброму стані і був застрахованій у тому ж "Дністрі". Окрім цього, церква володіла полем (24 га 16 а 85 м. кв.), городом (57 а 55 м. кв.), неужитковими ґрунтами (3 га 45 а 28 м. кв).
21 червня 1931 року в холоївському Храмі під час Богослужіння перед вівтарною частиною з висоти 6-8 метрів поміж священиком, який молився, і дяком, який саме збирався проходити через бічні двері, впала двометрова груба дошка, ніхто не постраждав, але о. М. Коритко після цього випадку припинив тут відправи, а правив у мурованій церкві на Стариках.
У 1932 році холоївська церква Святої Покрови, до якої продовжували ходити деякі бабичани, вимагала великого ремонту, тому були розпочаті роботи над укріпленням стін та перебудові купола. В процесі праці були виготовлені два нові куполи та зроблено бляшане покриття даху. Позолочуваний іконостас відновлювала пані Паращук зі своєю дочкою Лідою Іванець. Після відчищення ікон показалося зображення козаків і ченців у спільній духовній процесії. Знавці твердили, що іконостас для церкви фундував король Ян Собєський перед своїм походом на турків; в його армії, як відомо, був полк українських козаків-охотників під проводом полк. С.Палія. На хорах цієї церкви зберігалися стародавні книги. Церкву розмалював в полтавському стилі мистець Юрій Магалевський. Запрестольна ікона зображувала св. Євхаристію: Ісус Христос причащає своїх учнів-апостолів. Їхні обличчя створено на подобу місцевих людей, а св. Варвара була похожа своїм обличчям на Аназію Коритківну. До речі, о. Мирон Коритко сам був шанувальником мистецтва, а тому безпосередньо керував всіма малярськими роботами. А майстри-художники жили і харчувалися у його плебанії.
На кінець 1932 року греко-католицькі храми холоївських земель мали 3326 парафіян; латинників вже облікувалося значно менше - 156 (порівняно з 1927 роком 700), а от юдеїв не зменшилось - 1570 (пор.1552). У власності греко-католицької громади було 36 моргів поля, 20 моргів сіножатей, 0,5 морґа городів, церкві надавалася дотація обсягом 24 сяги дров. У місті замість 5-класової була вже 6-класова школа (дітей гр.-кат. обр.165, лат.46, жид.152), на Бабичах також замість 3-класової діяла 4-класова (дітей гр.кат. обр.176, лат.19, жид.5), а от на Раковиськах школа залишилася 1-класовою (дітей обряду гр.кат.87, лат.1, жид.2). Зауважмо, що на Бабичах дітей греко-католиків навчалося в школі більше (176), ніж у містечку Холоїв (165).
У 1933 році ремонтні та малярські роботи в церкві Св. Покрови були завершені, хоча тривалий час йшли претензійні суперечки щодо їх якості; у 1934 році реставрували верхню частину іконостасу.
За церковними даними 1935 року в Холоєві та присілках мешкали 5052 особи, з яких 3326 греко-католиків, 156 римо-католиків, 1570 юдеїв.
Римо-католики у містечку відправляли свої богослужіння у капличці, станом на 14 січня 1936 року священиком у них був Казимир Михалевич, 1906 року народження, "політично не зааґанжований". До слова буде сказати, що 2 жовтня 1938 року в Холоєві було створено товариство "Польська християнська безпроцентна каса", на зборах якого 29 січня 1939 року головою обрали Міхала Януша, заступником - Людвіґа Язерського, скарбником - Станіслава Берґа; на той час ця громадська організація об'єднувала в своїх рядах 53-х мешканців. В юдеїв рабином був Фоєр Юда Герц, 1910 року народження, "ортодокс, жодної діяльності політичної не провадить, лояльний".
У 1938 році були розпочаті роботи з розпису церкви на Стариках, але з приходом більшовиків восени 1939 року ці роботи припинилися. Вже тоді церква мала чудову акустику, а хори знаходилися з трьох сторін.

А далі був "золотий" вересень 1939 року...
Отець Мирон Коритко правив у Холоєві та на Бабичах понад 30 років, аж до своєї смерті 29 вересня 1952 року. Похоронили пароха на місцевому цвинтарі.
Але це вже події радянського періоду життя релігійної громади холоївських земель, життя із його атеїстичним жахіттям...
Розвиток шкільництва в австрійські часи не міг не позначитися на зростанні грамотності та освіченості людей на наших землях. Якщо в попередній період, за Австрії, основним осередком просвіти селян спочатку і довгий час була церква (школи-яківні, парафіяльні школи), то з середини 19 століття ці функції взяла на себе держава, створивши місцеві школи.
Ще у 1913 році, напередодні війни, було збудоване цегляне, двоповерхове приміщення Бабичівської школи з чотирма навчальними кімнатами; тут же, на першому поверсі із входом зі східної сторони, жив директор та його сім'я (це помешкання у списках виборців значиться під №510). З наявних в архівах документів польського періоду зустрічаємо одне і теж прізвище директора - Теофіл Робачевський. Знаємо, що народився він у 1891 році, був поляком за національністю, римо католиком, на зріст - високий, трохи рудуватий, ходив в помпових штанах на гумці, характер мав
строгий. Вчителювати на Бабичах він почав з 1 листопада 1920-го.
Директор школи в селі був в гущі всіх не тільки освітніх, культурних заходів, але й політичних подій. Т. Робачевський, член польської партії (BBWR), чи не щоразу, коли проводилися вибори, чи то місцеві, чи до Сейму і Сенату, був незмінним головою Бабичівської окружної комісії. Так польська влада через своїх людей строго контролювала і направляла у потрібне їй русло всі процеси суспільного життя. Скажімо, в Бабичівську окружну комісію по виборах до Сейму-Сенату у 1935 році не був включений жодний українець, натомість серед 9 членів 5 - римо-католики, стільки ж - члени польської партії (BBWR), зокрема, заступник - місцевий лісничий Януш Гльосек; решта - два євангелісти і жид.
Дружиною директора школи була Робачевська Зофія, 1895 року народження, кваліфікована вчителька, римо-католичка, полька, в Бабичівській школі - з 1 червня 1916-го. З деяких архівних джерел нам відомо, що в подружжя Робачевських 23 липня 1923 року народився син Адам, який потім навчався у місцевій школі.
Достовірно знаємо, що в роки польської влади дітей в Бабичівській школі ще з австрійських часів і аж до виходу на пенсію навчала Броніслава Тужанська (в деяких джерелах - Турчанська), 24.12.1879 року народження, римо-католичка та полька за національністю, народилася в с.Адами і закінчила 8 класів виділової школи в Бродах та 31 січня 1898 року молоденькою (18-річною) почала тимчасово працювати в Холоєві, а через 7 місяців перейшла в Дмитрів. З1890 Тужанська знову протягом 5 років навчає дітей в Холоєві, керує експонованою школою в Раковиськах, а з 1 грудня 1911 року перейшла в Бабичівську школу і звідти пішла на пенсію, майже осліпнувши і маючи ознаки туберкульозу. Вона також, як і Робачевські, була кваліфікованим вчителем, що означало: склала практичний іспит з навчання - т. зв. Кваліфіку.
Старожили пригадують ще вчитель-ку-полтавчанку Параскевію (на кличку "Паша"), яка прийшла сюди на практику і залишилася на довгі роки, ставши дружиною місцевого парубка-музиканта Михайла Холонівського. На старому бабичівському цвинтарі подружжя і поховане. Кажуть, навіть на схилі літ Параскевія була високою, стрункою, з пишною заплетеною косою.
Деякі приватні дослідження називають
ще вчительку 2-3 років навчання Ніну Новаківну, але такої в історичних джерелах ми не знайшли.
У згаданих вище списках членів Бабичівської окружної виборчої комісії 1935 року її членом значиться 28 - річний Володимир Кульбович, як вчитель місцевої школи. Але достовірно сказати чи викладав він в Бабичах, чи у Холоєві - не можемо.
З Виказу дітей, народжених з 1.09.1921 року до 31 грудня 1926 року, та вчителів Бабичівської школи на 1933/34 навчальний рік, підписаного 30.08.1933 р. керівником Радехівської повітової шкільної ради, шкільним інспектором Францішеком Шевчиком, відомо, що заняття тут проводив також Іван Теребушко, русин, греко-католик. Але це вся інформація про нього. Можливо, він працював тимчасово.
Про працю у Бабичівській, Холоївській та інших школах згадує у своїх спогадах Наталія Коритко-Павлишин, дочка місцевого отця-радника Мирона Коритка (Надбужанщина. Історико-мемуарний збірник. Том 1. - Нью-Йорк - Париж - Сидней - Торонто. Об'єднання Надбужанців, 1986, с. 522-527): "На "бурку" - при дорозі в напрямі на Дмитрів - була поверхова восьмиклясова школа. Її колишній директор з 1920 р. вже емери, але він кожного дня сидить на лавці перед школою. Не може розлучитися зі шкільною дітворою. Це - старий Франк, дуже ввічливий добряга. Така сама його дочка - учителька Геня Франк-Здункова. На місце Франка прийшов поляк Януш; учителями працюють: полька Пелкова, Рущинська, українці - Бойцун, Литвин, Н.Коритко. Шкільних дітей було 400, з того у першій клясі 120. Жиди, поляки й українці. Навчання в першій клясі на дві зміни. Старші вчителі не любили вчити першої кляси. Жидівські школярі були з містечка, а польські - з колонії. Всі вони слухняні, чемні, тому приємно було працювати з ними. В Холоєві я вчила два роки, у Тритках три роки і в тамтешній школі склала практичний іспит з навчання - т. зв. Кваліфіку" - це про Холоїв. А далі: "В Бабичах і

Завидчі я учителювала по два роки. Українські діти всі такі спокійні, добрі, ввічливі, слухняні, здібні до науки й музикальні".
Викладалися такі предмети: арифметика, історія (тільки польська), природа, співи, фізкультура, релігія польська та українська, один урок був української мови.
У 1921-1924 роках в Бабичах була 2-класова школа з українською мовою викладання. Завдяки Виказу дітей шкільного віку в окрузі Бабичівської школи, дітей, які
записані на навчання та тих, які відвідували школу, складеному радехівським шкільним інспектором Петром Тройнаром 26 травня 1924 року, ми знаємо, що у 1921/22 навчальному році із 257 дітей шкільного віку заняття відвідувало 206, у 1922/23 - із 208 126, у 1923/24 - із 196 - 176. Найчастіше це були діти греко-католиків, а римо-католиків та іудеїв нараховувалось одиниці Дівчат та хлопців ходило до школи майже порівно. Школа мала власний будинок з трьома навчальними класами. Викладання велось українською мовою, але вивчали і польську. Українською мовою навчали дітей і на Раковиськах в 1-класовій школі. А от у Холоївській 5-класовій школі мова викладання була польською. Всього на холоївських теренах у ті роки мешкало 600 дітей греко-католицького обряду, 29 - латинського, 138 - іудейського.
26 травня 1924 року до Львівської Кураторії освіти звернувся керівник повітової шкільної ради в Радехові, шкільний інспектор Петро Тройнар з проханням про надання дозволу на підвищення ступеня Бабичівської 2-класової школи з руською (українською) мовою викладання на 3-класову. Тут же повідомляється, що будинок школи у дуже доброму стані і має три кімнати (класи), а також додається на окремих аркушах інформація (згаданий вище Виказ) про дітей та розклад навантаження на вчителів.
7 жовтня 1924 року Кураторія (Дирекція) Львівського шкільного округу повідомила Радехівську повітову шкільну раду про надання дозволу на реорганізацію Бабичівської школи з 2-х класової на 3-класову, внаслідок чого змінюється рішення про склад і забезпечення вчителів. Відповідно до параграфу 11 статуту від 17 лютого 1922 року про утворення і утримання публічних шкіл, державне казначейство повністю несе видатки на навчання, матеріали для науки, друковані матеріали, функціонування бібліотеки, а всі інші витрати покладаються на гміну (місцевий бюджет). Зміни ці запроваджуються з 1 листопада 1924 року. Про це повідомлялася Рада повітова для подальшого запровадження.
Навчали дітей у ті роки уже згадувані нами Теофіл Робачевський (директор школи), його дружина Зофія Робочевська та Броніслава Тужанська. У цьому ж документі є дані про розподіл серед вчителів кількості учнів та загальногодинне навантаження. Подамо це у таблиці:

Навчальний рік	**Прізвище вчителя**	**Кількість учнів**	**Кількість навчальних годин**
1921 / 22	Робачевський Теофіл	75	28
	Робачевська Зофія	61	30
	Тужанська Броніслава	88	30
1922 / 23	Робачевський Теофіл	3	28
	Робачевська Зофія	6	30
	Тужанська Броніслава	87	30
1923 / 24	Робачевський Теофіл	38	28
	Робачевська Зофія	91	30
	Тужанська Броніслава	47	30

Кількість учнів, розподілених між вчителями у перших двох навчальних роках, не збігається із загальним їх числом, і це може пояснюватися тим, що їх могли навчати на тимчасовій основі вчителі Холоївської школи.
Отож, у 1924/25 навчальному році на Бабичах вже діяла 3-класова школа, в якій навчалося 180 дітей, з яких 152 - з греко-католицьких сімей, 20 - з римо-католицьких і 8 - з іудейських.
Після другого приходу поляків на наші землі знову почалося цілеспрямоване нищення українського шкільництва. У 1924 році був ухвалений так званий "кресовий" шкільний закон, згідно з яким у місцевостях із змішаним населенням якщо хоча б 20 батьків побажають, щоб діти навчалися державною (польською) мовою, наука була двомовною. У більшості населених пунктів, завдяки фальсифікаціям владою результатів шкільних плесбіцидів, навчання практично було одномовним, українською вивчали тільки ... українську мову і катехизм.
у Бабичівській школі навчання досі проводилося в основному на українській мові, на відміну, скажімо, від сусідньої Холоївської, де віддавна панувала польська. Такий стан справ не задовольняв владу. Тому 18 червня

1925 року керівник повітової шкільної ради в Радехові, шкільний інспектор Петро Тройнар звертається до Кураторії (Дирекції) Львівського шкільного округу з проханням про зміну викладання в 3-класовій Бабичівській школі з української мови на двомовне: українською і польською. Мотивує це тим, що тут лише 62 мешканці задекларували бажання для 76 дітей навчатися українською, причому з них 40 дітей не відповідають встановленим вимогам (30 - позашкільного віку, 2 - "неважних" тощо). А от польська людність в 20 деклараціях для 26 дітей вимагає мови викладання польської. 30 червня за №6159
цей лист зареєстровано в Кураторії (Дирекції) Львівського шкільного округу, а же 27 липня є резолюція-згода на вивчення та підготовку рішення про переведення школи на двомовне навчання.
12 листопада 1925 року Кураторія Львівського шкільного округу повідомляла шкільну повітову раду в Радехові, що, відповідно до параграфу 11 розпорядження Міністра в справах релігійних та публічної освіти від 7 січня 1925 року, на рішення про встановлення мови навчання в 3-класовій Бабичівській школі вплинули декларації з бажанням української мови навчання від родичів 76 дітей та правомірні декларації з бажанням польської мови навчання від родичів (опікунів) 26 дітей. Таким чином, розпорядженням Кураторії Львівського шкільного округу від 12 листопада 1925 року №6159/I.N. в 3-класовій Бабичівській школі встановлюється двомовне навчання: наука має відбуватися на польській та українській мовах відповідно до розкладу годин, приписаного розпорядженням Міністра у справах релігійних та публічної освіти від 29 липня 1925 року №12.335/I. Управу гміни та директора школи зобов'язувалось ознайомитись з цим рішенням під розписку (про що в архівній справі є відповідні записи) та негайно всіма способами довести його до родичів школярів та місцевих мешканців. .. Тут зробимо чималий "ліричний" відступ, аби трохи детальніше розповісти про неодноразово згадуваного вище повітового шкільного інспектора Петра Тройнара, рішення якого в багатьох випадках мало визначальний вплив на розвиток шкільництва в Бабичах. Заодно ця розповідь допоможе читачу чи не "наживо" уявити собі, яка атмосфера панувала в ті 20 -ті роки в шкільному середовищі, яким було ставлення тодішнього начальства у тій сфері до всього українського. Водночас матимемо
можливість глибше зрозуміти, чому і директор Бабичівської школи Тофіл Робачевський діяв у дусі свого шефа, про що мова піде, зокрема, і далі - при описі діяльності в селі українських спортивних товариств, а також в яких умовах було "сіяти мудре і вічне" вчителям-українцям.
Про це вже у радянські часи описав у своєму соціологічному нарисі "Помилка інспектора Тройнара" відомий радехівський журналіст Ілля Кузик. Зробимо деякі витяги з цього нарису, опублікованого у вересні 1984 року в місцевій газеті "Зоря комунізму": "Повітовий шкільний інспекторат своєчасно впорався із переписом шкіл та вчителів. За це тепер інспектор пан Петро Тройнар і урядник пані Яніна Каутська, можливо, отримають подяку від інспекторату Тернопільського воєводства.
- Ми з вами велику роботу провели, шановна Яню. - О так, прошу пана! - в унісон голосу інспектора підтвердила та, наливаючи з карафки воду.
Манірно поставивши на столик спорожнену склянку, Каутська глянула у вікно і жахнулася:
- Яке неподобство!
Навпроти інспекторату билися хлопчаки. Пан Тройнар уже намірився відчинити вікно, щоб розігнати бешкетників, але впізнав в одному з них сина свого приятеля.
- Нехай пані не конче обурюється, Хлопським дітям, як і їх батькам, треба з голів думки про науку вибивати. А то давай української школи. Я б їм дав школи! - і потряс у повітрі кулаком.
Забіяки сприйняли цей жест на свою адресу і кинулися у провулок. Скривджений ними хлопець підняв з багнюки книжку, витер ї до полатаних штанів. Побачивши у вікні постать пана інспектора, схилився у низькому поклоні.
- Отак ви повинні жити, хами, - проказав ледь чутно, - а не книжки читати...
Зручно вмостившись на стільці, перегорнув обкладинку списку шкіл та вчителів. Під першим рядком "Повіт Радехів" каліграфічним почерком вивів: "За станом на 15 листопада 1925 року". Почав знову вчитуватися в текст, який згодом ввійде до книги про наявність навчальних закладів у воєводстві. Правда: в питанні освіти діється хтозна що! Взагалі не добре, що уряд Владислава Грабського 31 липня минулого року дав згоду Сеймові на прийняття закону про організацію шкільної справи для національних меншостей. Інше діло тепер: діють утраквістичні, тобто двомовні
школи... Основні предмети викладаються польською мовою. І це зробить задумане урядом: ліквідує українські школи... Власне, чому має цим перейматися? Його справа тримати порядок в наявних закладах, а не дбати про їх розширення. Основне - контролювати не так хід навчання, як ставлення вчителів до політичної обстановки... "Накопичуються незрозумілі і неспокійні часи, - думав пан інспектор. - Українці вимагають права свободи, роботи, хліба. І що не рік - то серйозніше. Як на мене, Тройнара, то жодного процвірунка хлопового не пустив би до науки. Хай вчаться діти можновладних громадян Речі Поспоолитої... Вчити треба вміти!".
Пан інспектор мав на увазі науку лозиною...". "За вікном шулікою падав на землю вітер, накрапав дощ. Але в кабінеті повітового шкільного інспекторату було непривітніше. Тройнар заморожував квіти людського почуття.

Був переконаний, що цим служить асиміляторській політиці уряду Польщі, суть якої публіцист Бортакевич виклав у словах: "За походженням - русин, за національністю - поляк". Він вітав те, що бюджетом на 1925 рік на будівництво в'язниць виділено майже стільки коштів, скільки на спорудження шкіл...".
У 1925 році в Холоївській школі, яка була двоповерховою і стояла при дорозі на Дмитрів, навчалося 304 учні, з яких 153 - українці, 121 - жид, 39 - поляків, 1 - німець. Дітей шкільного віку було 416. Директором школи з 1 вересня 1884 року до того часу був Владислав Франк, педагогами (в дужках вказана дата початку вчителювання в Холоївській школі): Степан Литвин, українець (01.08.1906), Степан Бойцун, українець (01.08.1907), Євгенія Франк-Ждункова, дочка директора (01.03.1917), Ванда Вєжбіцька, полька (01.09.1920), Гелена Рущинська, полька (01.09.1922).
Церковний Шематизм на рік 1927-й подає, що на Бабичах у цей час діяла 2-класова школа з українською мовою навчання. Але тут, мабуть, закралася якась помилка, бо такого не могло бути за визначенням: ми знаємо, що три роки перед тим Бабичівська школа була 3-класовою, а три роки опісля (у 1930-му) - вже 4-класова. Про подібне непорозуміння ми вже згадували, описуючи австрійський період історії Бабичівської школи. Таким чином, ми дотримуємося істини, що статус навчального закладу не понижувався, він міг лише зростати.
Вже станом на 1930 рік ступінь Бабичівської школи означався як 4-класової, а Холоївської - підвищувався до 6-класової. Проте на Бабичах навчалося на 55 дітей більше (169), ніж у "центральній садибі" Ґміни (114), та й ще у школі, на 2 ступені вищої. На Раковиських у тій же 1-класовій школі українською мовою навчалося 36 дітей. Такі дані подає церковний Шематизм.
Кількісна перевага Бабичанських школярів над холоївськими зберігалася і в наступні роки. Зокрема, у 1931/1932, 1932/1933, 1935/1936 навчальних роках 6-класову Холоївську школу з польською мовою викладання відвідувало 165 учнів, а 4-класову Бабичівську, де навчання було двомовним 176. Щоправда тут треба мати на увазі, що мова йде про дітей греко-католицького сповідання. У Холоєві ще навчалося 46 дітей латинників та 152 - іудеїв, а на Бабичах таких було відповідно лише 19 і 5. Ситуація зі школою в Раковиських залишалася стабільною, без особливим змін.
У 1933 році в містечку Холоїв було 410 дітей шкільного віку, в школі працювало на чолі з директором поляком Михайлом Янушем 8 вчителів: поляки Софія Пелкова, Євгенія Ждункова, Гелена Рущинська, Роман Іваніцький, українець Степан Литвин, а також викладали релігію ксьондз Альберт Кашуба та о. Мирон Коритко. У січні того ж року відбулися установчі збори гуртка "Рідна школа", який вже влітку організував працю дитячого садка.
12 травня 1933 року керівник Радехівської повітової шкільної ради, шкільний інспектор Францішек Шевчик звертається з проханням дозволити і надалі проводити навчання в Бабичівській школі польською та українською мовами, так, як це було запроваджено рішенням від 12.11.1925 року № 6.159/1 Кураторії Львівського шкільного округу. До цього листа, як і в попередні роки, додається 20 польських деклацій та іменний і цифровий виказ дітей на 1933/34 навчальний рік та навчальний розклад. у Виказі польських декларацій вказується, що наявні всі підстави для введення в Бабичівській школі навчання польською і українською мовами. До речі, у списку декларантів на першій позиції - директор школи Теофіл Робачевський, син якого Адам, 23.07.1923 р.н. є школярем. Серед інших підписантів декларації - відомі нам вже персонажі описаної вище історії наших земель: Антоній Пасєрбський (дочка Катерина, 07.01.1923 р.н. - шкільного віку), Іван Ваксман (Марія, 26.03.1921 р.н., Зофія, 15.03.1926 р.н.), Марія Рудик (Ядвіґа, 01.04.1925 р.н., Владислав, 18.06.1923 р.н.,
Теофілія, 14.04.1922 р.н.), Йозеф Марцінковський (Яніна, 24.05.1924 р.н.), Владислав Кісилевич (Тадеуш, 07.10.1926 р.н.), Міхал Адамович (Казимир, 01.04.1926 р.н.), Розалія Якубович (Юлія, 15.06.1921 р.н.) та інші. Тут же повідомляється, що у 1933/34 навчальному році заняття з дітьми будуть проводити Теофіл Робачевський, директор школи та вчителі Зофія Робачевська і Іван Теребушко.
Кураторія Львівського шкільного округу 8 вересня 1933 року за №20.439/33 дозволила продовжувати двомовне навчання у Бабичівській школі і зобов'язала довести це до батьків учнів.
Далі у справі є розписки начальника ґміни Холоєва та одного з декларантів за польську мову навчання, керівника Бабичівської школи Теофіла Робачевського про отримання 16.10.1933 цього рішення та доведення його до мешканців.
Планувалося, що у 1933/34 навчальному році до Бабичівської школи ходитиме 191 дитина, з яких 100 - хлопці і 91 дівчина. Скільки насправді пішло восени - невідомо, але маємо змогу тут подати детальні списки тих дітей, хто мав би навчатися. Зауважмо, що учні навчалися 6 років, а тому ділилися на категорії від 1 до 6 року навчання. Заняття, швидше всього, розпочиналися 1 листопада, коли вже були в основному закінчені сільськогосподарські роботи і батьки не потребували так гостро дитячих рук для посильної їм праці (випасання худоби, заготівлі сіна, збирання городини, догляд за домашньою птицею тощо). Із спогадів старожилів знаємо, що саме це ставало головною причиною, коли батьки забирали дітей із школи, не дозволяючи їм навчатися далі, бо "читати-рахувати трохи навчалися, а решта науки їм в сільському житті не пригодиться".

Зрештою, уважно вивчивши нижче подані списки, неважко побачити, що з кожним роком навчання в класах ставало все менше учнів: якщо на 1-му році навчання їх було 43, то на 6-му - тільки 18, а дівчат і того менше - 20 і 6 відповідно. Не будемо в деталях аналізувати списки, бо кожний читач може самостійно не тільки побачити в них головні тенденції шкільництва в Бабичах за польських часів (скажімо, з погляду співвідношення дітей за національністю, віковими категоріями тощо), але й знайти в них своїх предків чи родичів.
Ось ці списки учнів Бабичівської школи 1933/34 року навчання:

1-ГО РОКУ НАВЧАННЯ

№ п / п	Прізвище та ім'я учня	Дата народження	Ім'я батька	Місцевість (населений пункт)
1	Лящук Софія	15.02.1924	Михайло	Бабичі
2	Кісилевич Тадеуш	07.10.1926	Вячеслав	-/-/-
3	Зомбик Йосип	22.08.1926	Йосип	-/-/-
4	Бабій Василь	10.01.1026	Іван	-/-/-
5	Левицька Софія	14.01.1926	Нестор	-/-/-
6	Грицик Павліна	20.01.1926	Іван	-/-/-
7	Чокаль Катерина	05.01.1926	Марія	-/-/-
8	Лотоцька Анна	22.02.1926	Катерина	-/-/-
9	Сміхура Михайло	24.02.1926	Андрій	-/-/-
10	Ваксман Софія	15.03.1926	Іван	-/-/-
11	Батюк Йосип	08.04.1926	Михайло	-/-/-
12	Левицька Агафія	20.03.1926	Анна	-/-/-
13	Близнюк Олена	07.04.1926	Михайло	-/-/-
14	Шайного Петро	19.05.1926	Микола	-/-/-
15	Назарчук Йосип	10.04.1926	Іван	-/-/-
16	Федина Емілія	01.08.1926	Михайло	-/-/-
17	(прізвище нерозбірливе) Степан	12.08.1926	Дмитро	-/-/-
18	Шайнога Міхал	18.08.1926	Людвіг	-/-/-
19	Войтович Іван	18.08.1926	Олекса	-/-/-
20 √	Батюк Стефанія	04.09.1926	Іван	-/-/-
21	Батюк Софія	04.09.1926	Іван	-/-/-
22	Сторощук Микола	04.09.1926	Теодор	-/-/-
23	Чуба Павло	18.08.1926	Степан	-/-/-
24	Свистун (ім'я нерозбірливе)	07.09.1926	Петро	-/-/-
25	Холонівська Параскевія	03.10.1926	Іван	-/-/-

№ п / п	Прізвище та ім'я учня	Дата народження	Ім'я батька	Місцевість (населений пункт)
26	Гудзінський Михайло	06.10.1926	Василь	-/-/-
27	Шайнога Филимон	05.12.1926	Михайло	-/-/-
28	Маслянка Марія	10.23.1926	Іван	-/-/-
29	Ковтун Софія	24.04.1026	Григорій	-/-/-
30	Кушинський Василь	18.04.1924	Микола	-/-/-
31	Холонівський Теодор	11.05.1926	Михайло	Бабичі
32	Кшановський Василь	20.07.1926	Михайло	Гряда
33	Стрижевський Дмитро	11.11.1926	Теодор	-/-/-
34	Близнюк Анна	03.12.1926	Іван	-/-/-
35	Притула Анна	18.12.1924	Микола	Гряда
36	Батюк Анна-Софія	09.05.1924	Іван	Бабичі
37	Батюк Павло	18.09.1925	Степан	-/-/-
38	Левицька Ірина	23.04.1925	Павло	Воля
39	Лотоцька Євгенія	22.04.1925	Ілько	Воля
40	Прухнік Юзефа	14.03.1924	Петро	Бабичі
41	Никон Степан	13.11.1925	Михайло	-/-/-
42	(прізвище нерозбірливе) Андріан	01.04.1925	Степан	-/-/-
43	Середа Ярослав	03.09.1925	Теодор	Бабичі

2-ГО РОКУ НАВЧАННЯ

№ п / п	Прізвище та ім'я учня	Дата народження	Ім'я батька	Місцевість (населений пункт)
1	Близнюк Настя	18.02.1925	Михайло	Бабичі
2	Гембарська Катерина	13.02.1925	Войцех	-/-/-
3	Федина Катерина	10.04.1925	Анна	Бабичі
4	Федина Емілія	18.08.1925	Михайло	Гряда
5	Грицик Павліна	04.10.1925	Іван	Бабичі
6	Грицик Софія	24.07.1923	Іван	-/-/-
7	Холонівська Параскевія	05.05.1925	Іван	-/-/-
8	Ковтун Катерина	21.06.1925	Василь	Бабичі
9	Лящук Софія	15.02.1926	Павло	Гряда

№ п / п	Прізвище та ім'я учня	Дата народження	Ім'я батька	Місцевість (населений пункт)
10	Мороз Паораскевія	04.11.1924	Іван	Бабичі
11	Німанд Ксенія	24.05.1925	Лазар	-/-/-
12	Озга Яніна	02.03.1924	Андрій	Бабичі
13	Олійник Катерина	05.02.1925	Адам	Гряда
14	Романчук Софія	28.12.1925	Федь	Бабичі
15	Ваксман Софія	14.05.1926	Іван	-/-/-
16	Василишин Марія	14.10.1925	Семен	Гряда
17	Бабій Василь	12.04.1925	Іван	Бабичі
18	Батюк Ілько	18.03.1924	Петро	-/-/-
19	Холонівський Теодор	15.10.1925	Михайло	-/-/-
20	Кушинський Василь	23.04.1924	Микола	-/-/-
21	Ковалів Іван	17.01.1925	Максим	-/-/-
22	Луцишин Теодор	08.08.1924	Степан	-/-/-
23	Олійник Євген	11.10.1925	Текля	-/-/-
24	Пристанський Петро	07.05.1924	Теодор	-/-/-
25	Петруш Микола	22.05.1925	Павло	-/-/-
26	Шайного Михайло	02.06.1925	Василь	-/-/-
27	Тимрук Юрій	10.05.1925	Михайло	-/-/-
28	Ваксман Францішек	01.10.1924	Іван	-/-/-
29	Холонівський Василь	26.01.1923	Михайло	-/-/-
30	Назарчук Федь	08.05.1924	Іван	Бабичі
31	Грай Марія	06.09.1922	Іван	Гряда
32	Проць Марія	01.04.1923	Іван	Бабичі
33	Прухнік Маріанна	06.10.1923	Петро	-/-/-
34	Левицький Василь	07.10.1024	Михайло	-/-/-

3-ГО РОКУ НАВЧАННЯ

№ п / п	Прізвище та ім'я учня	Дата народження	Ім'я батька	Місцевість (населений пункт)
1	Бабій Іван	28.06.1925	Петро	Бабичі
2	Батюк Іван	10.01.1923	Петро	-/-/-
3	Батюк Йосип	27.03.1925	Петро	-/-/-

№ п / п	Прізвище та ім'я учня	Дата народження	Ім'я батька	Місцевість (населений пункт)
4	Батюк Михайло	10.09.1923	Михайло	-/-/-
5	Батюк Василь	05.01.1925	Іван	-/-/-
6	Близнюк Степан	04.01.1924	Іван	-/-/-
7	Холонівський Іван	26.01.1923	Михайло	-/-/-
8	Холонівський Володимир	05.10.1925	Михайло	-/-/-
9	Федина Василь	03.03.1925	Петро	-/-/-
10	Гудзінський Микола	06.03.1925	Петро	-/-/-
11	Грай Василь	06.03.1924	Іван	-/-/-
12	Ковтун Іван	05.08.1925	Андрій	-/-/-
13	Ковтун Степан	20.01.1923	Гриць	-/-/-
14	Назарчук Михайло	03.03.1925	Михайло	-/-/-
15	Новосад Андрій	01.12.1924	Степан	Бабичі
16	Олійник Іван	19.01.1923	Василь	Гряда
17	Притула Степан	07.08.1925	Микола	Гряда
18	Пристанський Михайло	04.06.1924	Федь	Бабичі
19	Шайного Антон	17.02.1924	Людвіг	-/-/-
20	Середа Ярослав	28.08.1925	Пилип	-/-/-
21	Стефанюк Степан	19.03.1924	Василь	Бабичі
22	Стрижевський Василь	04.06.1925	Теодор	Гряда
23	Уханський Іван	11.10.1925	Михайло	Бабичі
24	Загасайло Василь	07.09.1925	Василь	Гряда
25	Батюк Марія	11.01.1923	Степан	Бабичі
26	Близнюк Анна	30.05.1923	Павло	Бабичі
27	Федина Стефанія	15.06.1923	Степан	Гряда
28	Грицик Настя	03.03.1925	Михайло	Бабичі
29	Лепех Параскевія	27.10.1924	Петро	Гряда
30	Міщук Настя	07.10.1922	Іван	Бабичі
31	Моравецька Марія	24.12.1925	Михайло	-/-/-
32	Мороз Настя	21.11.1924	Іван	-/-/-
33	Луцишин Олександра	---	Михайло	-/-/-

№ п / п	Прізвище та ім'я учня	Дата народження	Ім'я батька	Місцевість (населений пункт)
34	Окіс Стефанія	08.07.1925	Роман	-/-/-
35	Омиляновська Софія	06.09.1925	Василь	-/-/-
36	Пассрбська Кася	07.01.1923	Антоній	Бабичі
37	Притула Кася	04.05.1924	Микола	Гряда
38	Романюк Анна	22.11.1925	Василь	Бабичі
39	Стеблик Емілія	26.08.1924	Василь	-/-/-
40	Слободюк Стефанія	28.09.1922	Степан	-/-/-
41	Шайнога Стефанія	15.08.1924	Теодор	-/-/-
42	Тимрук Павліна	18.12.1925	Іван	-/-/-
43	Улян Кася	...1922	Іван	-/-/-
44	Ваксман Марія	26.10.1921	Іван	-/-/-
45	Василевська Стефанія	01.06.1924	Василь	Бабичі

4-ГО РОКУ НАВЧАННЯ

№ п/п	Прізвище та ім'я учня	Дата народження	Ім'я батька	Місцевість (населений пункт)
1	Адамович Казимир	05.11.1923	Михайло	Воля Холоївська
2	Близнюк Петро	20.02.1920	Іван	Воля Холоївська
3	Близнюк Василь	20.02.1923	Іван	Бабичі
4	Грай Федь	07.02.1922	Степан	Гряда
5	Крупник Іван	02.02.1924	Пилип	Бабичі
6	Лотоцький Василь	10.04.1924	Іван	-/-/-
7	Маслянка Василь	24.06.1924	Іван	-/-/-
8	Моравецький Федь	01.02.1922	Іван	-/-/-
9	Новосад Іван	10.09.1921	Степан	-/-/-
10	Олійник Федь	08.08.1923	Ілько	-/-/-
11	Пернальський Францішек	01.04.1923	Федь	-/-/-
12	Сторощук Степан	04.01.1924	Федь	-/-/-
13	Шило Альберт	04.04.1924	Степан	-/-/-
14	Тимрук Дмитро	27.08.1924	Іван	-/-/-
15	Бабій Анна	15.06.1924	Іван	-/-/-

№ п/п	Прізвище та ім'я учня	Дата народження	Ім'я батька	Місцевість (населений пункт)
16	Бабій Михайлина	14.12.1924	Іван	-/-/-
17	Бабій Павліна	01.11.1923	Іван	-/-/-
18	Боднар Анна	18.10.1924	Микола	-/-/-
19	Федина Стефанія	09.10.1924	Павло	Бабичі
20	Якубович Юлія	15.06.1921	Розалія	Воля Холоївська
21	Ярініцька Філонія	28.06.1924	Кароль	Бабичі
22	Левицька Марія	28.09.1924	Павло	-/-/-
23	Марцінковська Яніна	24.05.1924	Йосип	-/-/-
24	Семенюк Теодора	08.11.1923	Василь	-/-/-
25	Сторощук Марія	01.04.1924	Іван	Бабичі

5-ГО РОКУ НАВЧАННЯ

№ п/п	Прізвище та ім'я учня	Дата народження	Ім'я батька	Місцевість (населений пункт)
1	Батюк Марія	02.02.1923	Петро	Бабичі
2	Федина Юстина	12.05.1923	Андрій	-/-/-
3	Грицик Каська	01.01.1923	Іван	-/-/-
4	Грицик Стефанія	19.06.1922	Ілько	-/-/-
5	Кушинська Марія	18.01.1921	Микола	-/-/-
6	Левицька Каська	14.02.1923	Павло	-/-/-
7	Левицька Настя	28.01.1823	Іван	-/-/-
8	Назарчук Паранька	07.05.1922	Михайло	-/-/-
9	Німанд Раїса	01.03.1922	Марко	-/-/-
10	Омиляновська Єва	11.03.1923	Василь	-/-/-
11	Смохура Ольга	21.10.1923	Андрій	-/-/-
12	Степанюк Каська	22.02.1922	Василь	-/-/-
13	Степанюк Стефанія	23.05.1921	Погорецька Марія	-/-/-
14	Бабій Андрій	07.12.1923	Теодор	-/-/-
15	Близнюк Михайло	08.04.1921	Іван	Бабичі
16	Близнюк Василь	11.02.1922	Василь	Гряда
17	Федина Петро	05.04.1923	Петро	Бабичі

№ п/п	Прізвище та ім'я учня	Дата народження	Ім'я батька	Місцевість (населений пункт)
18	Холонівський Михайло	20.02.1921	Мазур Єва	-/-/-
19	Яремко Владислав	03.02.1923	Михайло	-/-/-
20	Кушинський Іван	08.07.1922	Ілько	-/-/-
21	Моравецький Микола	15.06.1923	Михайло	-/-/-
22	Робачевський Адам	25.07.1923	Теофіл	-/-/-
23	Середа Іван	15.19.1924	Іван	-/-/-
24	Шайного Олекса	08.08.1920	Теодор	-/-/-
25	Василишин Іван	07.12.1922	Іван	-/-/-
26	Новосад Михайло	10.09.1921	Степан	Бабичі

6-ГО РОКУ НАВЧАННЯ

№ п/п	Прізвище та ім'я учня	Дата народження	Ім'я батька	Місцевість (населений пункт)
1	Батюк Олекса	11.01.1922	Микола	Бабичі
2	Федина Василь	29.02.1921	Андрій	-/-/-
3	Грицик Василь	15.03.1922	Іван	-/-/-
4	Язеницький Владислав	17.08.1922	Казимир	-/-/-
5	Мороз Василь	01.02.1922	Іван	-/-/-
6	Моравецький Павло	09.05.1922	Іван	-/-/-
7	Назаркевич Михайло	05.04.1922	Іван	-/-/-
8	Олійник Теодор	30.05.1921	Данило	-/-/-
9	Прухнюк Людвіг	06.08.1921	Петро	-/-/-
10	Г'ррималовер Готла	04.04.1922	Хаскель	-/-/-
11	Грицик Емілія	19.12.1922	Михайло	-/-/-
12	Мелман Гойша	03.02.1922	Ісак	-/-/-
13	Мороз Стефанія	25.07.1921	Михайло	-/-/-
14	Олійник Марія	06.03.1922	Адам	-/-/-
15	Рудик Ядвіга	07.09.1921	Марія	-/-/-
16	Сеніцька Софія	24.06.1922	Пилип	-/-/-
17	Тимрук Софія	04.11.1922	Микола	-/-/-

№ n/n	Прізвище та ім'я учня	Дата народження	Ім'я батька	Місцевість (населений пункт)
18	Ваксман Станіслав	14.06.1921	Іван	-/-/-

Списки підписані 12 травня 1933 року керівником Радехівської повітової шкільної ради, шкільним інспектором Францішеком Шевчиком.
У 1935 році в школах на холоївський землях працювали вчителями: Михайло Януш (директор, на той час йому було приблизно 43 роки), Владислав Кільбович, Софія Пелька, Олена Рушинська, Анеля Скібінська, на Раковиськах і в Холоєві - Ядвіга Волощак, в Бабичах - Теофіл Робачевський. Такі дані подаються у Списках вчителів, громадських шкіл, відомостях про їх участь в громадсько-політичному житті на території Радехівського повіту (Ф.231,Оп.1,Спр. 2728 - Державний архів Тернопільської області). Звичайно ж, що ці списки не є повними, бо вчителів було значно більше.
Зокрема, учень школи польських часів М.Т. Сторощук свого часу згадував, що було троє вчителів: Ніна Новаківська, директор Теофіл Робачевський, а третього не називав (чи не пригадував) - скоріш за все це дружина директора Зофія Робачевська. Школа була шестикласною. Вивчали арифметику, історію (тільки польську), природу, були уроки співів, фізкультури, релігії (польської і української). Основна мова викладання - польська, а один урок був на українській.
Із спогадів інших старожилів знаємо, що наприкінці польського владарювання на Бабичах діяла 7 -річна школа.
Були в Бабичах за Польщі і свої дитячі ясла. Завдяки старожительці села (Лісничівка) Лесі Тимофіївні Пастернак маємо унікальну можливість побачити їх вихованців на знімку, який вона успадкувала від батьків. А мешканець Лісничівки Василь Ліра (нині покійний) обійшов кілька десятків хат, аби нинішні старожили, а також колишні малята опізнали самі себе, своїх ровесників та родичів:

Приблизно 1934-35 рік. Вихованці дитячого садочка в Бабичах: перший ряд (лежать) - Бабій Степан (по центру); другий ряд (сидять, зліва направо) - вихователька Перепелица Оксана (перша), Олійник Антін (другий), Лиско Тарас (четвертий), Никон Софія (сьома), Батюк Ярослав (восьмий); третій ряд (сидять, зліва направо) - Лиско Сидтнія (перша), Романюк Стефанія (шоста), Козуб Анна (сьома), Грудка Ірина (дея'ята); четвертий ряд (стоять, зліва направо) - Тимрук Емілія (п'ята), Іванщцька Олександра (сьома), Войтович Софія (десята), Петруи Геля (одниадията).
Тодішньою вихователькою сільської дітвори була Оксана Перепелиця - скоріш за все, дружина майбутнього багатолітнього директора місцевої школи Сергія Перепелиці (1944 1953 роки). Бачимо, що всі одягнуті в українські однострої, дівчатка - з уквітчаними віночками на головах, два хлопчики (лежать у першому ряду) - у смушкових шапках, що свідчить про виховання сільських дітей вже змалечку у національному дусі.

Центрами українського культурного й громадського життя в польські часи на наших теренах, як, зрештою, по всій Галичині, були читальні "Просвіти" та інші суспільні товариства.
Перш, ніж оповісти про діяльність цих українських громадських просвітницьких організацій, мусимо зробити короткий історичний екскурс в добу австрійського владарювання, коли вони власне і зародилися.
Набувши таку-сяку грамотність у школах, селяни потягнулися до поглиблення своїх
знань, зрозумівши, що вміти тільки читати, писати і рахувати - замало. Книги, періодичні видання відкривали їм шлях не тільки до інформації про прогресивні медоди господарювання на землі, в ремеслі, про події в краї і світі, але й до пізнання своєї історії, робили їх політично активнішими у боротьбі за свої національні і загальнолюдські права, перетворювали безправних, байдужих до політичної боротьби громадян Ав-сто-Угорщини на українців, готових зі зброєю в руках відстоювати власні національні інтереси, як це було у 1918-му під час листопадового зриву і утворення ЗУНР. Люди почали об'єднуватися. Так у 60-х роках 19 ст. у Львові вперше появилося товариство "Просвіта", як національна організація. у Камінці, яка на той час була повітовою "столицею" для Бабич, товариство "Просвіта" було засноване у 1892 році. Але справді масовою вона стала лише у другій половині 1890-х років. Повсюдно за власні кошти українці почали зводити будинки "Просвіти". І, скажімо, якщо у Камінецькому повіті в 1896-97 роках існувало 16 читалень (із 170 в Галичині - майже кожна десята), то в наступні іх кількість невпинно зростала: у 1899 р. - 25, у 1990-29, у 1901 -30, у 1902-32, у 1903-33, у 1904-1905 - 35. При читальнях діяли бібліотеки, театральні гуртки, крамниці тощо.
Нагадаємо, що 5 лютого 1894 року 26 чоловік з Холоєва і Бабич звернулися до Високого Намісництва у Львові з проханням дати дозвіл на створення читальні "Просвіти". 31 березня такий дозвіл було надано.
У воєнні часи Першої світової "Просвіта" майже повністю припинила свою діяльність, чимало її активістів воювало на фронтах.
Та ще більшим ударом для неї став прихід старої-нової влади - поляків, які ненавиділи все українське. Після загарбання поляками Галичини скрізь встановили жорстокий поліцейський режим. Розпочалися безцеремонні утиски всього українського, ще більші, ніж чинили ляхи за часів австрійського панування, бо тепер не боялися пильного цісарського ока за дотриманням хоча б елементарних людських прав. Зокрема, під час сумнозвісної пацифікації "татарськими набігами" солдати руйнували читальні і інші українські установи. В одному з часописів ("Український скиталець") у 1922 році йшлося про те, що у містечку Холоїв жандарми жорстоко побили заарештованого Дмитра Бабія - скоріш за все мешканця Бабич.
Проте, на зміну старшому поколінню
борців за волю України, прийшло нове більш рішучіше, озброєне неоцінимими просвітницькими скарбами.
Подібний факт з життя Бабич наводить у своїй книзі "Наші роки - наше багатство" (Харків, "Факт", 2014) Євген Миколайович Гудзінський: "А скільки разів, як розповідав наш батько, польські поліцейські зривали з стін українських сільських читалень та народних домів і знищували портрети Т. Г. Шевченка, І. Я. Франка, Лесі Українки та інших наших письменників. Наступного дня портрети цих видатних українців знову висіли там же. Таке відбувалося дуже часто, іноді справа доходила до бійки. У відновленні знищених портретів приймав участь і наш батько, який непогано малював. я був малим, але добре пам'ятаю, як у вихідні дні тато олівцем малював портрети Шевченка, Франка або з натури портрети своїх товаришів Грудки Миколи, Чокаля, які часто приходили до нас в гості. А ще тато дуже багато читав. Мені здається, що він, людина з трикласною освітою, за своє життя прочитав книжок не менше, ніж ми, його діти з вищими освітами. Пам'ятаю, і ніби зараз бачу, свого тата, коли згадую про нього, як він в короткотермінові хвилини відпочинку від своєї столярної праці, виходив із своєї майстерні, сідав на поріг і читав книжку. Особливо він захоплювався історичною літературою".
А тепер детальніше про діяльність Бабичівської"Просвіти", яка була створена у 1894 році, про що ми уже згадували вище, в польські часи.
Бабичівський місцевий осередок "Просвіти" відновив діяльність у квітні 1925 року. 2 квітня цього року до Тернопільського Воєводства від громади села з таким проханням звернулися Дмитро Бабій, Іван Грицик, Петро Батюк, Іван Мороз, Михайло Яремко, Міхал близнюк, Стефан Бабій, Дмитро Окіс, Міхал Моравецький, Микола Тимрук. 21 квітня це прохання Тернопіль задовольнив. Вагомим аргументом позитивного рішення було те, що громада за свої кошти рік перед тим (1924) побудувала спеціально для таких потреб просторий дерев'яний будинок, площа якого становила 128 квадратних метрів. В середині приміщення вимурували пічку для опалення.
Краєзнавець М. Чабаренко ще у роки радянської влади "відкопав" у Держапвному центральному історичному архіві України в м.Львові цікавий лист від 12 липня 1925 року із читальні "Просвіта" с. Бабичі, надісланий до Головного виділу (управління) товариства "Просвіта" у Львові (Ф.348, Оп.1, Спр. 941 - ЦДІАУЛ). У ньому йдеться про те, що після того, як з Головного виділу до Радехова надійшли документи з дозволом організувати в Бабичах читальню, провідники повітової філії "Просвіти" три тижні тримали їх у себе і не відправляли у село. Обіцяли прислати свого представника на організаційні збори. Бабичани навіть "фіру вислали до станції, але делегат не прибув".

Потім організатори цієї справи попросили отця Коритка, щоб у церкві, після відправи повідомив людей про збори. "І не думайте! - обурився той. - Ви мали мене повідомити о тім три дня наперед!". І не оголосив. Та організаційні збори таки відбулися 5 липня 1925 року. До читальні "було вписано поверх 130 осіб переважно старших господарів". Головою читальні обрали Івана Олійника, який був мудрою людиною, добре розумів причини такого ставлення "власть імущих" до просвіти земляків. Секретарем став Дмитро Бабій, за підписом якого вже 27 липня того ж року було подано до Головного управління "Просвіти" у Львові для реєстрації у Воєводстві Тернопільськім статут. До складу управи Бабичівської "Просвіти" увійшли також Микола Тимрук (м. голова), Іван Середа (скарбник), Іван Грицик (бібліотекар), Іван Мороз (господар читальні), Василь Стеблюк (член Виділу), Михайло Тимрук (1-й заступник), Михайло Новосад (2-й заступник), Стефан Новосад (3-й заступник). Була обрана також ревізійна комісія у складі Івана Центилевича, Петра Батюка, Теодора Бабія. У згаданому вище листі також йшлося про таке: "Господарі на Бабичах розуміли ставлення наших проводирів до селян, а головне - філію в Радехові, котра вороже ставиться до нашої читальні". І тут же, у цьому зверненні, наводилися відповідні докази: через якийсь час члени аматорського гуртка поставили для односельчан драму "Верховинці" і мали великий успіх, "але тут також панове з філії мачали руки, щоб староство не видало позволення на відігрівання "Верховинців"... З цієї причини, говорилося в листі, читальня не хоче мати нічого спільного з повітовою філією і просить "всі письма звертати впрост до читальні "Просвіта" в Бабичах, почта Холоїв".
До речі, польська влада дуже жорстко контролювала діяльність товариств "Просвіти": як уже зазначалось, навіть на постановку вистав потрібне було "позволення". Характерне листування з цього приводу керівництва "Просвіти" села Полонична, що в десятку кілометрів від Бабич, ми знайшли у тому ж Львівському архіві (ЦДІАУ - Ф.348, Оп.1, Спр.4516). Справа так і називається "Листування з управою читальні в селі Полонична з приводу наказаних окупаційними органами конфіскацій ряду публікацій та заборони виставляти на сцені окремі п'єси". 30 грудня 1937 року місцева "Просвіта" звернулося до Львівської управи з двома листами. У першому запитувалося чи можуть бути в бібліотеці обидва випуски "Кобзаря" Тараса Шевченка та деякі інші видання, бо "минулого року ваш ілюстратор зазначив, що ці книжки є конфісковані". У другому листі просилося подати число дозволу для окремих вистав. На це управа вже 10 січня 1938 року подала такі пояснення: "Кобзар" Тараса Шевченка у двох томах, видання "Союзу Визволення України" є конфіскованими; щодо книг "Україна, наш рідний край", Ст.Рудницького "Учітеся, брати мої", то, виходячи з ухвали Окружного Суду у Львові, оголошеній в Моніторі Польськім (ч. 40 з 1926 року), виходить, що тільки мапа є сконфіскованою і "коли купуючий дістав книжку без тої мапи, або коли мапу знищено, то посідач книжки "Україна, наш рідний край" не поповнює ніякої провини чи злочину і таку книжку можна передержувати в бібліотеці", але "на всякий випадок відпис повної ухвали слід все мати під рукою, щоби в разі потреби Виділ читальні міг справу з'ясувати контрольним органам". А от "Шевченкова криниця" В.Дорошенка (видання фонду "Учітеся, брати мої"), йшлося далі, "була сконфіскована Окружним Судом в Чорткові, одначе на внесений Т-вом "Просвіта" відклик той же суд узнав себе невластивим у справі конфіскації цеї книжки (бо була друкована у Львові), а тим самим попередня ухвала про ї конфіскату зістала ухилена". Щодо п'єс, то управа дала такі роз'яснення, які, очевидно, були дійсними і для "Просвіт" інших населених пунктів, в тому числі Бабич: "Пєса "Нема на світі правди" Чиборака дозволена до вистав Підгаєцьким Староством; "Козацька любов" не находиться в нашім реєстрі штук зволених до вистави; "Ой видно село" є дозволена до вистави Підгаєцьким Староством 29.II. 1937 р. Ч.Б.32, коли б одначе Ваше Староство не хотіло децизії Підгаєцького Староства, ... тоді треба до подання долучити примірник тієї п'єси і просити о цензуру і дозвіл на виставу, а коли б Староство відказалося від цензури, то треба зробити через Староство відклик до Воєвідства". Ось так: не менше і не більше. З висоти сьогоднішнього дня коментарі, як кажуть, зайві. А наведено це
листування в деталях для того, аби читач глибше зрозумів, в яких умовах доводилося провадити свою діяльність просвітянам у часи польського правління, яким нелегким трудом їм давалося національне пробудження односельчан.
Вже 23 жовтня того ж, 1925 року голова читальні "Просвіти" в Бабичах писав у листі до львівської Управи (вільний виклад): "Звертаюся до Вас з проханням, а заодно хочу порадитися. Я старався усіма силами закласти читальню і дійшов до тієї мети. Хоча ще дім не закінчений, але загальні збори відбулися, я став головою, до Виділу вибрані самі господарі, інтелігента немає ані одного. В члени записалося до 150 чоловік і їх можна поволі зорганізувати, але люди малограмотні, нема з ким порадитися як просвітити. Священик каже, що має руки зв'язані, а професор (учитель? - вид. наше) каже, що має вуста заткані. Дорогі товариші, я Вас сердечно прошу видрукуйте науку, аби було виразно, аби я міг людей поучити хоча б початково. З повагою Іван Олійник".
Протягом першого року своєї діяльності (з 5 липня 1925 по 30 червня 1926) Виділ Бабичівської "Просвіти" провів шість засідань і організація вже нараховувала 163 члени. Це була в основному молодь (23 чоловіки, 15 жінок, 70 хлопців, 55 дівчат). у бібліотеці нараховувалося 108 книжок, 50 з яких закупили протягом року, а 58 запозичили в місцевих господарів. Майже всі ці книги бабичани брали до читання по кілька разів, а найбільшою популярністю користувалися видання з історії. При читальні діяв аматорський гурток у кількості

25 членів, яким керували Дмитро Бабій та Іван Грицик. Гурківці провели 10 вистав, зокрема такі: "Верховинці", "На відпуст до Києва", "Безталанна", "Мати Наймичка", "Йосиф в Єгипті", "Наймичка" та ін. Щоразу на них було присутньо понад 200 осіб. Загальний річний прихід Бабичівської "Просвіти" за цей час становив 697 зол. 91 сот., з яких 425.40 - з вистав. Більше половини цих коштів (357.50) витратили на завершення будівництва дому "Просвіти", решта на "Рідну школу", передплату часописів, закупівлю книжок, потреби власної канцелярії та ін., готівкою залишилося в касі 1.21 зл. у власності товариства був власний дім вартістю біля тисячі злотих, який займав кооператив "Самопоміч" і чверть морґа землі. Однак, протягом року ніхто з представників Радехівської Філії не відвідав новостворену низову організацію, вже не кажучи про надання допомоги.

21 липня 1928 року відбулися загальні збори Бабичівської "Просвіти", на яких обрано новий склад правління: Олекса Новосад (голова, 35 років), Василь Синіцький (м. голова, 29р.), Дмитро Бабій (секретар, 35), Іван Лиско (скарбник, 28), Василь Грицик (бібліотекар, 29), Кушинський Семен (господар, 27), Роман Окіс (член виділу, 38), Микола Кушинський (1-й заступник, 26), Дмитро Шайнога (2-й заступник, 28), Василь Цьвікілевич (3-й заступник, 19). Членами ревізійної комісії стали Михайло Батюк (40 років), Іван Грицик (33), Іван Стеблюк (26).

Станом на початок листопада 1928 року читальня в Бабичах нараховувала 177 членів (115 чоловіків і 62 жінки), які річно сплачували внески у сумі 1 зл. Але майже половина не платила "з браку гроша". Читальня бібліотеки нараховувала 115 книг і сюди надходили часописи "Громадський Голос" і "Новий час". Працювала вона кожного дня ввечері, а в неділю і свята - пополудні. Всього протягом року бабичани прочитали 2096 книг (враховуючи, що одну книгу читали кілька людей), а найбільшою популярністю, як і раніше, користувалися книжки на історичну та господарську тематики.

У 1928 році сільський театральний гурток, який вів Василь Грицик, поставив 9 вистав, зокрема такі як "Невольник", "Свекруха", "Украдене щастя". До цієї аматорської справи було залучено 30 членів "Просвіти": 12 жінок і 18 мужчин. Мали свої декорації і костюми, власну бібліотеку, яка нараховувала понад 30 книжок. І все це робилося не за вказівкою і під примусом влади, а цілком добровільно і з великим бажанням.

Бабичанці, як квітка до сонця, у ті роки тягнулися до знань, духовного збагачення, а також завдяки спеціальній літературі, що знаходилась в читальні, глибше пізнавали таємниці землеробського та ремісничого господарювання. І хоча у середині 20-х років ніхто з сільських підлітків не пішов навчатися до гімназії, учительської семінарії чи ремісничої школи, проте охоче вчилися ремеслу у місцевих майстрів: 5 - у ковалів, 8 - у кравців, 11 - у шевців, 2 - у столярів, 4 - у ткачів, 30 чоловік вчилися робити колеса і вози у знаменитих бабичівських колодіїв.

У 1929 році "Просвіту" в Бабичах і далі очолював Олекса Новосад. О 6-ій годині вечора 17 березня він скликав загальні збори, на яких делегатом на загальні збори матірного товариства у Львові обрали Василя Козака. Того року членами організації

були 130 бабичан, книг у бібліотеці - 160, був створений просвітянський хор.

24 квітня 1934 року збори Бабичівської "Просвіти" обрали головою осередку товариства 34 -річного Василя Синицького, заступником 36 -річного Василя Грицика, секретарем 34 -річного Івана Ціолковського, скарбником - Федора Моравецького, господарем - 45-річного Олексу Шульбу, бібліотекарем - 30-річного Петра Федуна. До складу правління також увійшли Олекса Федина, Андрій Близнюк, Дмитро Бабій, а до ревізійної комісії - Семен Кушинський, Іван Романюк, Іван Лиско. Бабичівська читальня "Просвіти" мала власне приміщення, нараховувала тоді 46 членів. Члени товариства брали активну участь і в інших громадських об'єднаннях: "Сокіл", "Сільський господар", кооперативах.

17 березня 1935 року на загальних зборах Бабичівської "Просвіти" було обрано новий склад Виділу (правління): Іван Лиско (голова, 35 років), Василь Синіцький (заступник голови, 38), Василь Шайнога (секретар, 23), Михайло Грицик (скарбник, 26), Петро Федун (бібліотекар, 29), Андрій Близнюк (господар, 28), Анна Моравецька (член Виділу, 26), Олекса Федина (1-й заступник, 28), Катерина Федорук (2-й заступник, 26), Дмитро Бабій (3-й заступник, 44). Ревізійна комісія складалася з трьох членів: Іван Грицик (40), Іван Романюк (31), Шульба Олекса (48). Цей Виділ протягом наступного звітного року провів 10 засідань. Читальня "Просвіти" у 1935 році організувала чотириденний курс лекцій по скотарству і ветеринарії, які прослухало 70 зацікавлених бабичан, і, мабуть, чимало корисного почерпнули з них, а, головне, змогли потім застосувати на своїй господарці.

Проте, станом на лютий 1936 року Бабичівська "Просвіта" кількісно скоротилася і нараховувала всього 55 членів: 43 чоловіки і 12 жінок. Осередок був по суті на самофінансуванні. Щорічно його члени сплачували внесок у розмірі 1 злотий (загалом, невелика сума). Окрім цього, надходили ще добровільні пожертвування, деякі кошти збирали під час вистав, концертів, фестивалів і вечорниць. У місцевій бібліотеці нараховувалося 95 книг, серед них 64 художньої літератури, 8 - дитячої. Були в читальні твори М. Гоголя, О. Маковея, П. Мирного, О. Турянського, С. Руданського, Б. Лепкого, П. Куліша, три часописи. Чотири рази в тиждень тут проводилося голосне читання літератури. Завдяки розлогим тогочасним звітам, які щорічно зобов'язували подавати до вищих управ "Просвіти", ми сьогодні маємо змогу знати навіть про те, що у 1935-36 роках 34

мешканці Бабич позичали книги додому. В архівній справі №941 (Ф.348, Оп. 1 - ЦДІАУЛ) ми знайшли "Спис закупу книг для книгарні" від 1 липня 1936 року за підписом голови читальні "Просвіта" в Бабичах Івана Лиска. Із нього дізнаємося, що бабичани хотіли б мати у своїй бібліотеці такі твори: "Шляхетське право", "М. Гоголь. Страшна помста", "І. Косинка. Темна ніч", "П. Куліш. Орися", "Б. Лепкий. Сотниківна", "О. Маковей. Дорошенко", "П. Мирний. Лихо давнє і сьогочасне". А от книги "Сонячний удар проміння" Грінченка, "Аристократ" А. Чайковського, "Видиш, брате мій" С. Шухевича та деякі інші викреслені із цього списку - очевидно, що польська влада дуже ретельно контролювала, аби селяни не читали "націоналістичної" літератури, про що ми уже оповідали вище. Театральний гурток нараховував 24 члени і вів його Олекса Федина.

На зборах Бабичівського осередку "Просвіти", які відбулися 29 березня 1936 року, головою було обрано Івана Лиска (35 років), його заступником - Василя Синицького (39), секретарем - Василя Шайногу (23), скарбником - Міхала Грицика (27), бібліотекарем - Василя Грицика (39), господарем - Андрія Близнюка (30). В товаристві на той час нараховувалося 83 члени.

4 квітня 1937 року, коли у Бабичах відбувалися чергові звітно-виборні збори товариства "Просвіта", сільський осередок вже нараховував 118 членів. Зміни у складі правління майже не відбулися, головою знову було обрано Івана Лиска.

Іван Лиско був переобраний головою Бабичівського осередку товариства "Просвіта" і на зборах, що відбулися наступного 1938 року - 7 квітня. Заступником його став Іван Грицик, секретарем - Василь Синіцький, скарбником - Василь Цвікілевич. Кількість членів товариства вже була меншою - 83.

2 квітня 1939 року відбулися, мабуть, останні збори Бабичівського товариства "Просвіта", бо невдовзі прийшли "перші москалі" і заборонили його діяльність. Вочевидь, що Іван Лиско та Іван Грицик добре справлялися із своїми громадськими обов'язками, тому їх знову обрали відповідно головою і заступником, натомість замість Василя Синіцького секретарем став Василь Шайнога, скарбником - Василь Цвікілевич.

Із щойно виданої книги-календаря на 2019 рік "Просвіта на Радехівщині" (ав-тор-упорядник Ігор Гілевич; Львів, 2018)

дізнаємося, що голова Бабичівської читальні урочисто носив широкий вишитий пояс із зображенням тризуба та двох левів. А ще у тому виданні поміщена світлина хору читальні "Просвіти" с. Бабичі Радехівського повіту кінця 1930-х років:

Та найбільше злило польську владу активна діяльність місцевого руханково-спортивного товариства "Сокіл". У Холоєві воно було створене у вересні 1926-го. На його зборах 19 травня 1935-го (на той час організація об'єднувала 104 члени) було внесено деякі зміни до Статуту та обрано головою 37-річного бабичанина Василя

Близнюка, що свідчило про вагому роль у житті товариства саме Бабичанського осередку. Про це свідчить і один з епізодів його діяльності, описаний краєзнавцями Іваном Діком та Мирославом Чабаренком (Радехів. - Львів, 1992, с. 70): "Одного недільного дня 1928 року члени осередку українського спортивного товариства "Сокіл" в Бабичах робили вправи на майдані перед читальнею. Раптом появився пан Теофіль Робачевський, директор школи, і, розмахуючи револьвером та лаючись, почав вимагати від присутніх, щоб ті розійшлися,
1, насамкінець, про інші громадські організації, які діяли на наших теренах і, безперечно, мали позитивний вплив на рівень освіченості та політичної активності українців у роки польської окупації наших земель.
Вище, описуючи справи господарські та землевласників, ми розповідали про діяльність громадських господарських організацій в селах Бабичі, Холоїв ("Сільський господар", "Союз сільських господарок", "Добровільна пожежна охорона", "Стража пожежна" та ін.). Тут мова піде здебільшого про об'єднання соціально-культурно-освітнього характеру.
4 жовтня 1928 року на зборах в Холоєві був затверджений Статут "Рідної школи" Українського педагогічного товариства. Про заснування такого гуртка повідомили польську владу Крупник Михайло, Омелян Стенукович, Теодор Прихідько, Михайло Левицький, Микола Новосад та інші. 10 червня 1927 року в Холоєві під керівництвом Марії Коритко створено гурток "Союз українок". Такий же гурток активно працював і на Бабичах і налічував 45 членів, в раду місцевого "Союзу українок" входили: Моравіцька Анна, Біганська Паранька, Левіцька Олександра, Ціолковська, Порада Марія, Федрук Катерина, Грицик Єва, Тимрук Марія, Шульба, Лиско Єва, Бабій Текля.
бо він є капітаном "стшельців" (створеного Пілсудським антиукраїнського провокативного "Союзу стрільців" - виділення наше - С. Л.) і замкне одного з другим лайдака до арешту. "Чи ви, пане директор, є агентом, що маєте право арештовувати? запитав керівник "соколів". - Прошу показати документ. Тепер нема надзвичайного стану і виконувати вправи вільно". На цьому пан Робачевський відійшов, але через якийсь час увігнався до залу читальні, де зібралися хлопці і робили вправи "сокілки" (дівчата), з погрозою і вимогою "замкнути зал", погрожував, що спровадить жандармів, бо в нього начебто стріляли. Присутні не піддавалися на провокацію, а коли розходилися додому, чули, як з вікна школи гриміли постріли. Це вправлявся войовничий "пан капітан".
Треба сказати, що на противагу нашим громадським організаціям поляки створювали аналогічні свої, намагаючись впливати на національну свідомість корінного місцевого населення, всіляко, в тому числі під різними погрозами, заохочуючи українців до участі в них, сприйнятті проповідуваних світоглядних ідей. Скажімо, у сусідніх з Бабичами Будках Незнанівських діяло антиукраїнське провокативне товариство "Союз стрільців", у Добротворі, Буську подібні товариства діяли під назвою "Союз
стрілецьких друзів", у березні 1937 року в Холоєві діяв польський відділ католицького товариства мужчин, очолював його Петро Пристанський з Залісся, секретарем був Йозеф Потемпа з Дмитрова, скарбником Ян Флюгер з Незнанова. Як бачимо, територіально зона його впливу була чималою. ...Ще так-сяк трималося товариство "Просвіта" та інші українські громадські об'єднання на наших землях з приходом "перших москалів", але ті просто не встигли їх знищити. Після Другої світової війни большевицька "свобода" припинила на довгі роки будь-який національний рух. Лише наприкінці 80-х років 20 століття, перед здобуттям Незалежності, "Просвіта" відродилася...

Мова, побут, звичаї, дозвілля за польських часів

Мова, побут, звичаї, дозвілля за польських часів порівняно з австрійськими дістали свій подальший розвиток, як з позитивними, так і негативними наслідками. Позитивно позначилися на цих процесах рівень освіченості, грамотності селян, запровадження прогресивних методів господарювання, облаштування побуту, набутих бабичанами від місцевих німецьких та польських колоністів, зокрема з Будок, Мирова, Юзефова та інших наближених населених пунктів та під час їх перебування на фронтах Першої світової та російсько-польської воєн в багатьох європейських країнах, згодом - на заробітках в них.
Польська адміністративна бюрократія з неприхованим цинізмом знущалися над усім, що було найдорожчим і найсвятішим для корінного населення, переслідувала і висміювала його традиції і культуру. Нашого селянина зневажливо називали "хлопом", "бидлом", "дурним русином". Безсоромно перекручувались на польський лад українські прізвища та імена, географічні назви. І деякі наші краяни мусили погоджуватися з цим, бо іноді їм це вартувало місця праці. Вище ми уже згадували, що місцевий Шановський переписав своє прізвище на "Кшановський" заради роботи на залізниці, а Шульба з Бабич охоче погодився бути "Шульбовським". Сусіднє з Бабичами село навіть деякі українці, особливо в розмовах з польськими урядниками, називали "Мирувка" замість "Мирівка".
Усне народне мовлення, як і за Австрії, було засмічене германізмами і полонізмами, які і до сьогодні вживають деякі старожили нашого села (і не тільки вони, але й їх нащадки): "люфт" у значенні "отвір", "пляц" замість "місце", "пєц" замість "піч" тощо.
Вигляд хат та інших споруд. За спогадами старожилів, помешкання чи не всіх бабичан складалося з однієї житлової кімнати, яка слугувала водночас і кухнею, їдальнею і спальнею. Іноді в ній поміщалося по 2-3 сім'ї.

Ліжок здебільшого не було, спали покотом на плетених з житньої соломи матрацах, покладених на биту з глини підлогу. Майже наприкінці польського владарювання дехто вже вставляв підлогу, розжився та таке-сяке саморобне ліжко. Піч була велика - пікна і робоча, зверху - місце для сушіння жита, проса, а в декого воно слугувало за лежанку. На почесному місці стояв, збитий з дощок, іноді навіть не струганих і не гембльованих, стіл. Вздовж стіни розміщувалися довгі дерев'яні лавки, біля стола - стільчики; крісел тоді ще не було, бамбетлі мало хто мав - це вже були розкішні меблі. В кутику кімнати або поблизу печі стояв невеликий дерев'яний креденс для посуди. Рідко яка господа мала шафу для білизни, але в кожній хаті для цього були скриня, куферок, а верхній одяг вішали на жердку або на саморобні дерев'яні вішаки, прибиті до стіни. Два інших (на всю ширину) відділення будинку слугували для сіней та комори. На зиму хату обкладали загатою з листя, соломи.

Зазвичай, на обійсті були ще три споруди: стодола, стайня і шопа. У стодолі права сторона була заложена снопами, ліва сіном, а посередині знаходився тік, та-кий-сякий сільськогосподарський інвентар (зокрема, ціп, яким молотили, ступа), стояли жорна. У стайні тримали коней, корів, свиней, птицю. У шопі знаходився деякий побутовий інвентар та всякий непотріб.

Багатші мали стодоли великі, на два токи, з двома дверима, утримували гарних коней, спеціально - огира, який тільки робив свою справу, зрідка його запрягали, але для подорожі. "Наживалися" вони і на бугаєві. За всі ці послуги селяни не платили грошей, бо не мали, а мусили відробляти 2-3 дні.

Даки і помешкань, і господарських споруд майже всіх бабичан були криті стріхою із сніпків, а на стику дашок робили з соломи, втрамбовували сухим пирійом і притискали зв'язаними докупи грубими дрюками, пущеними на обидві сторони. Покриття видержувало до 20 років.

У альбомі "Історія Бабич", який свого

часу створений завдяки старанням багатолітньої (47 років) завідувачки сільської бібліотеки Михайлини Богданівни Кушинської, зберігається фото однієї з бабичівських осель, яке дає нам можливість зримо побачити, як виглядали хати зовні у польські часи (і в австрійські). Зрештою, чимало нинішніх мешканців Бабич, як і навколишніх сіл, ще пам'ятають із своїх дитячих років навіть радянської доби подібні "шевченківські хати" під стріхами. у подібній хаті народився і я та пам'ятаю її такою ще до початку 1960-х років 20 століття.

Ось як виглядала згадана вище бабичівська оселя (фото кіния польського періоду):

Одяг. Взимку, які в той час були дуже сніжними та морозними, надягали кожухи нижче колін, а на ноги - ялові чоботи. На руках носили рукавиці на один палець, підшиті овечим хутром, на голову надягали баранячі шапки. Ні валянок, ні теплих штанів чи куфайок, а також шапок-вушанок тоді не знали. Готового одягу та взуття в селі майже ніхто не купляв, бо це дорожче обходилося, та й навіщо, коли в поруч були свої майстри.

Про те, як одягалося тодішнє покоління бабичан, свідчать дві наступні світлини 1930-х років (окрім уже поміщених вище знімків родини лісничого Юлія Гляушека, священика о.Мирона Коритка, вихованців Бабичівських дитячих ясел та хористів Бабичівської читальні "Просвіти"):

1930-ті роки. Бабичана Зосінька (прізвище невідоме). На звороті зпимки напие польською: "На пам'ятку коланій Мілі" .... (далі нечитабельне). Зофів", і нижче олівцем дописано українською "Чухала волося", але ио це означає - з'ясувати не вдалося, можливо, коли дарували своє фото, прикладали його до голови (волося), тим самим заряжаючи світлину своєю енергетикою тепла і любові до обдарованого. Окрім вевого іниого, можемо розглядіти, як одягалися тодішні молодиці з Бабич.

1930-ті роки. Невідомі (з фотоархіву родиии ліснннно Бабич Гляуиека). Так одвгалася тодіиня інтеліениія.

Їжа була убогою. Приблизно 80 відсотків усіх видів хлібних продуктів бабичани у 20 -$30-\mathrm{x}$ роках 20 століття виготовляли з жита, яке порівняно з пшеницею краще родило на наших землях. Пшеничну муку купляли, зазвичай, в жида в Холоєві. Пекли так звані тут "бабки" округлої або прямокутної форми (бляшані форми у Бабичах почали використовувати з кінця 30-х років 20 століття). Хліб зберігали у коморі на полицях, а коли появлялися миші, то ховали у скринях. Тільки з середини 30-х років 20 століття в місцеві магазини

почали завозити з пекарень Холоєва, Камінки Струмилової та Радехова хлібо-булочні вироби. Та селяни купували їх мало, старалися обходитися лише з тим, що виробляли своїми руками.
Вареники (тут звані "пироги") готували з житньої і пшеничної муки. А літом і старші, а особливо - малеча, дуже любили вареники із свіжих чорних ягід (чорниці), яких поряд з селом, особливо у прилеглих хвойних лісах, щороку родило вдосталь. Взимку і навесні, здебільшого на свята, такі вареники робили із сушених ягід, попередньо розмочуючи їх у воді. Здебільшого смакували їх із сметаною.
Картопля у польські часи, як, зрештою, і за Австрії, була основним продуктом харчування в селі, варили її і в лушпинні, і обрізаною, споживали з молоком (найчастіше кислим), сиром, сметаною, борщем, капустою, капусняком, пісну, з часником, цибулею, грибною підливкою, із шкварками, у період посту - з лляною олією. Практикувалося також готування з тертої картоплі своєрідних пирогів з сиром, випікаючи їх у печі на капустяному листі, або ж без капустяного листка на гарячій кухонній плиті господиня пекла так звані "пляцки": добру грудку тертої картоплі клали на гарячу плитку, злегка її розпліскували, час від часу перевертали на інший бік, щоб не пригорів і добре випікся.
Широко вживалася й капуста, і в сирому (квашеному, дещо приправлена олією) і у вареному вигляді. Вона була чи не щоденною їжею бабичан, як і картопля.
Іншими поширеними видами харчування був біб, горох. Каші готували з вівса, гречки, ячменю, пшениці, пшона.
Протягом великого (сім тижнів перед Великоднем) і малого (шість тижнів перед Різдвом) постів бабичани не вживали до їжі молока, м'яса, яєць, солонини та інших жирів, хіба - рослинну олію. Це був найзручніший час, коли із зібраного молока (сметани), колотячи його в дерев'яних масляницях, виготовляли масло.
М'яса і м'ясних страв споживали не так уже й багато. По суті, один раз в рік, і то не кожний місцевий господар, різав свинку чи теля. Зазвичай, робилося це на початку нового року до Різдвяних свят. М'ясо коптили (вудили) над димарем на піддашші. Зберігали копченості підвішеними або ж там, на піддашші, або ж в коморі, де знаходилось також солене в дерев'яних бочках сало, а також - ковбаси та кров'яні кишки, залиті смальцем. Кращі господині робили також холодець, або ж як його і досі називають тут - "драґлі".
Святкові страви мало чим відрізнялися від нинішніх. Різдвяна вечеря складалася з традиційних 12 страв, без будь-яких м'ясних чи молочних продуктів або приправ, з нетерпінням чекаючи аби їх спожити в наступні святкові дні. До Великоднього кошика бабичани клали традиційні паску, ковбаску, фарбовані яйця (крашанки), гарно оздоблену грудку масла, шмат доброї солонини, часник, сіль, хрін... Але не кожна господиня могла покласти все, що повинно бути. Проте в Бабичах, як і у всій окрузі, був заведений добрий звичай допомогти родичам, сусідам чим можуть, аби все село
мало що покласти до кошика. Коли, бувало, скінчився у хаті хліб, і зразу по якійсь причині не могли спекти свіжого, то ішли позичати до сусідів. Позичали буханку або половину хліба. Траплялось, що деяка господиня напозичала кілька бухонків хліба, а коли спекла, то все треба було віддати. Була навіть в народі така приказка: "Доню, що твоя мама робить? - З'їджений хліб пече!".
Звичаї. Напередодні Свята Трійці (воно було для бабичан особливим, запрестольним празником), або як то ще називають "Зелені свята", був звичай маїти хату липовими гілками та розкидати по подвір'ю та на подолі хати стебла лепехи або "ґанки", як кажуть тут. Коли на свято Йордану приносили до хати з церкви свячену воду, господар брав в одну руку кропило, а в другу свячену воду, під пахву буханку хліба і так кропив своє обійстя. Свято дотримувалися бабичани й інших загальногалицьких традицій. Зокрема, молоді дівчата (та й жіноч-ки-молодички) організовували у святкові дні вечорниці, а взимку, як тільки починало надворі темніти, збиралися почергово в одній із хат, виспівували пісень, розповідали веселі історії, обговорювали сільські новини, ділилися жіночими секретами як побутовими, так в справах амурних.
І, насамкінець, про "історичну" побутову подію, яка сталася у Бабичах в 1920-х роках. Мова йде про першу появу в селі велосипеда - "чудо-техніки", як на той час. Ось як розповідає про це із спогадів своїх предків уродженець Бабич Євген Миколайович Гудзинський у своїй книзі "Наші роки - наше багатство" (Харків, "Факт", 2014), до якої ми вже зверталися і ще не один раз будемо звертатися в ході нашого літопису: "Мій дід Іван Іванович Гудзинський народився в 1863 році в селі Шайноги (фактично - Бабичі-Цимвси - С.Л.) в хаті, яка стояла в тому місці, де живе сім'я моєї двоюрідної сестри Король Павліни Василівни. Дід Іван був найстаршим сином в сім'ї мого прадіда. В діда Івана Івановича Гудзинського було два брати. Одного звали Михайло, а другого - Пилип. Брат мого діда Івана - Михайло на той час був призовного віку, тому він був мобілізований на війну (Першу світову - С.Л.). Закінчення війни зустрів на території Чехії. Тут після демобілізації зустрів дівчину, одружився на ній... З розповідей мого батька мені відомо, що дядько Михайло в двадцятих роках минулого століття приїздив до нас в село до своїх рідних братів: мого діда та його брата Пилипа. Був у нього тоді велосипед. Ледь
не всі люди мого села збиралися біля хати мого діда Івана подивитися, як людина їздить на двох колесах і не падає. Це на той час був перший велосипед, якого бачили люди в нашому селі...".
Польський відрізок історії Бабич був майже в чотири рази коротший від австрійського, але окупаційна влада, порівняно з попередньою, чи не більше встигла завдати шкоди загальнолюдським інтересам корінного

населення наших країв, всіляко утискаючи українців чи то матеріально, чи духовно, жорстко реагуючи на будь-які прояви національного пробудження чи господарської активності.
Але виросло вже нове, досвідченіше та суспільно активніше покоління, загартоване як на фронтах воєн, так і у боротьбі з внутрішніми поневолювачами, рішуче готове "душу й тіло" покласти за свободу свого народу, що й доведе у часи совітського поневолення наших земель.
Бабичани, як і всі галичани, з надією дивилися на своє визволення від польського гніту, ще не знаючи і не розуміючи, яка чума суне на наші землі зі сходу...

"Pogdin 4:

Перші москалі. Німецька окупація. Повоєнні лихоліття, репресії та національновизвольні звитяги бабичан (1939-1949 рр.)

"Ті перші москалі були ліпшими, бо вони прийшли і пішли..." (1939-1941)

Тому, коли у вересні 1939 року прийшли "перші совіти", частина холоївців та бабичан зустрічали визволителів, які їхали автомашинами з Бродів через Лопатин, Радехів, Холоїв, Бабичі в сторону Бугу, святковою аркою, прикрашеною квітами, увінчаною червоними прапорами. Але більшість селян сприймали ці події стримано. На свідомість населення вплинули роз'яснення о. Коритком послання митрополита А.Шептицького ще з 1936 року про те, що допомога комуністам є зрадою церкві, а також "розшифровка" членами місцевого осередку ОУН розкиданого з літаків над поселеннями звернення-заклику маршала Тимошенка брати владу до своїх рук.
У правдивості цих попереджень, люди переконалися щойно нові господарі прибули сюди. У повітових центрах були створені Повітові Комітети, а на місця - Селянські Комітети. У Бабичах такий очолив І. Ф. Кіт, робітник цегельного заводу, майбутній делегат Народних Зборів. На Комітети покладалися завдання "з перших днів нового життя встановити революційний порядок на селі, забезпечити мирну працю селян на своїй рідній землі, охороняти народне добро, провести розподіл поміщицької землі і надавати всебічну допомогу бідняцьким господарствам... Комітети стали справжніми керівними органами на селах і вирішують найскладніші питання життя села. Вони керували такою відповідальною роботою як розподіл поміщицької землі,
відновлення навчання в школах, відкриття нових культурних закладів..." (газета "Вільна Україна", 23 грудня 1939 року).
У Холоєві розташували військовий гарнізон, ключові посади зайняли прибульці зі сходу і давали вказівки хто і як має керувати (себто працювати). Ще до появи перших совітів тут вже діяла селянська міліція, яка фактично взяла владу у свої руки і передала її більшовикам. Карний військовий відділ проводив ревізії в українських установах, забрали деяке майно з читальні "Просвіта", розвалювали огорожі, казали білити штахети. Адміністративні органи нищили містки через рови до господарських забудов.
Постановою військової ради Українського фронту 3 жовтня 1939 року були затверджені обласні Тимчасові Управління по Воєводствах Західної України, зокрема по Тернопільському Воєводству, куди те-риторіально-адміністративно входила Радехівщина. Ці Тимчасові управління мали у своєму складі по 4 чоловіки, Тернопільське очолив майбутній перший секретар Львівського обкому компартії Л. С. Грищук. Наступного ж дня була опублікована відозва Львівського Тимчасового Управління до Станіславського, Тернопільського та Луцького з пропозицією скликати Українські Народні Збори, щоб фактично узаконити окупацію західноукраїнських земель Радянським Союзом.
Повсюдно "обиралися" делегати на них. Холоївці та бабичанці обрали робітника Бабичівського цегельного заводу І.Ф.Кота, одного з керівників страйків, про які ми розповідали вище, в польському періоді. "Народні Збори" відбулися 26 - 28 жовтня 1939 року в місті Львові і одноголосно прийняли Декларації про встановлення радянської влади на західноукраїнських
землях. І.Ф.Коту підготували виступ перед бабичівськими та холоївськими "трудящими", в якому було написано про "велике історичне значення Декларацій, які назавжди ліквідували економічну основу класової експлуатації трудового люду, основу соціального поневолення". Одна з Декларацій конфісковувала землі поміщиків, монастирів, зокрема в ній зазначалося: "Від нині вся земля Західної України з її надрами, як і ліси та ріки, переголошуються всенародним добром, тобто державною власністю".
15 листопада 1939 року Верховною Радою УРСР був прийнятий Закон про прийняття Західної України до складу УРСР, а вже 4 грудня Указом Президії Верховної Ради СРСР було утворено Волинську, Дрогобицьку, Львівську, Рівненську, Станіславську і Тернопільську області у складі Української РСР. У склад Львівської був включений Радехівський повіт.
В грудні 1939 року запропоновано державну торгівлю. Ліквідовано українське купецтво, будинки й товари націоналізовано. З торгової мережі вигнано, "як чужі елементи" до 200-300 осіб.

Галасливою політикою була так звана передача землі селянам. Ще на початку жовтня 1939 року розпочалася конфіскація поміщицької землі, тобто всіх господарств, що мали в користуванні понад 50 га. Цю конфісковану землю селянські комітети розподіляли серед малоземельних і безземельних селян. Натомість рухоме майно значною мірою забирала армія, а решту, що залишалося, переважно розтягував місцевий люд (Сич М. Українська кооперація в Галичині під час Другої світової війни. Львів, 2000). Така доля спіткала і Бабичівський фільварок, в приміщення якого після війни переселили місцеве лісництво.
Саме "будьоновці" (так прозивало місцеве населення тих перших, "кращих" москалів) під час "визволення" та війни завезли на наші терени разом із кормами для коней бур'ян, який згодом почав "щедро" родити серед посіяних зернових та інших культур, що люди ледве давали собі з ним ради, клянучи на чим світ стоїть "тих москалів", а у знак "вдячності" за досі незвідану на наших полях урожайну рослину, бабичани прозвали її "московкою".
Мешканець Лісничівки Василь Ліра, який, на жаль, коли писалася ця книга несподівано відійшов в інші світи, в одній з наших бесід пригадав дідову розповідь про те, як "будьоновці", які поселилися в них вдома, захотіли посмакувати огірками. Баба з городу принесла свіжих овочів
і почала робити "мізерію" (діалект - салат з огірків з сметаною, цибулею та іншими приправами). Коли "будьоновець" побачив розрізані огірки, з неприхованою злістю накинувся на бабу: "Ти что готовішь нам сзриє огурцы, мы хотім спєлих!". Мусила баба знову іти на город, але на цей раз принесла уже величезні насінники, які так засмакували москалям, що вони вмить немитими з'їли їх разом з насінням, не залишивши навіть шкірки. А після цього принесли зі свого "сховку" на підводі оселедці, які так "пахли", що потім три дні хата вивітрювалася. Цілу ніч "гості" один за одним, раз від разу вискакували "надвір", а над ранок дід побачив "щільно заміноване" подвір'я, що мусів повернутися в кімнату, розбудити старшого і роз'яснити йому, що на наших землях для таких "нужд" за стодолою є "виходок", щоправда, коли той не второпав, що то таке, переклав йому "уборная, туалят". Довелося любителям смачно поласувати "делікатесами" "розміновувати" подвір'я і обережно поскладати "снаряди" у встановленому місці, аби наступної осені знову рясно вродила грядка і їх улюблені насінники.
За спогадами колишнього старожила сусіднього села Гряда Дмитра Васильовича Федини, великий підрозділ совітських воєнних розмістили на Бабичівському цегельному заводі, багатьох з них розселили по хатах Бабич. Федину забрали ремонтувати взуття в одній із кімнат заводу. "Коли перший замовник прийшов отримувати свої чоботи, - згадував якось у бесіді зі мною вже у липні 2012 року Дмитро Васильович, - запитав, скільки коштує робота. Я відповів, що 5 червінців. Той заплатив 20. Коли він пішов, днювальний, що стояв на посту поруч, каже до мене: "Що ти робиш? Бери з таких по 100 - 200 червінців, вони багаті".
Майже кожного тижня проводилися пропагандистські мітинги, на яких вихваляли совєтський спосіб життя і казали, що тепер все належить народу. І справді, селянам почали роздавати землю, худобу, панське майно, але вже з 1940 року їх обклали різними повинностями, податками на все це майно, вимагали здавати державі молоко, картоплю, вовну, рис, зерно, сіно, яйця... У квітні 1940 року Раднаркомом та ЦК КП(б)У були прийняті спеціальні постанови про обов'язкову поставку колгоспами, колгоспниками і одноосібними господарствами Львівської області Української РСР всіх цих та інших видів врожаю та продуктів. Окрім цього, прийняті закони встановлювали збори з населення на потреби житлового і культурно-побутового будівництва, обов'язкове страхування всього можливого майна, у червні Указом Президії Верховної Ради СРСР був здійснений перехід на восьмигодинний робочий день, семиденний робочий тиждень, постановою Раднаркому СРСР - підвищено норми виробітку, задекларовано випуск державної Позики Третьої П'ятирічки...
Почалися депортації колоністів, арешти і висилки національно свідомих українців. Большевики вивезли вночі під час тріскучих морозів у 1940 році 10 мешканців холоївських земель до Архангельська, а в травні 1941 ще 9 людей невідомо куди.
Вже у 1939 році нова влада почала руйнувати релігію та церкву, насаджувати комуністичну ідеологію. В школах було заборонене вивчення релігії, ліквідовувалася ii символіка. Особливо жорстоко поводилися нові власті з віруючими людьми, в першу чергу з греко-католиками, яких у передвоєнні і воєнні роки на Бабичах було 1150 (ще 58 поляків і 7 - інших віросповідань). Для порівняння: в Холоєві нараховувалося 2020 парафіян УГКЦ, 225 поляків, 58 німців та 7 - інших національностей. Потреби гре-ко-католиків, як на Бабичах, так і в Холоєві задовольняв о. Мирон Коритко, якому совіти залишили лише 5 а поля, решту роздали між людьми, сіножаті також. Спалили сходи до дзвіниці, нари і старі образи у дзвіниці в Холоївській церкві. На священика і церкву наклали непомірні податки, які мусили сплачувати люди. Чи не кожний мітинг був антирелігійний, а найчастіше мітинговані події відбувалися під час великих церковних свят. Протирелігійні акції проводилися під лозунгами "У нас религии нет", "Бога нема, пішов на відпочинок", "В школі для образів місця нема", "Священики - вороги народу". Червоноармійці говорили всім і наодинці, що "я служив в батюшки, він істи мені не давав, казав скубати траву".
На Бабичах були випадки, коли віруючим вчителям і учням забороняли входити до приміщення школи, бо "школа - казенний будинок, то ворогам народу сюди зась!". Говорили, що цілувати образи, плащівницю - це

безумства церковників, аби ті мали з чого жити. У селі був свій опікун-аптатор, якому за антирелігійну роботу платили 1500 рублів щомісяця.
2 січня 1940 року в Бабичах на зборах пайовиків обрано правління сільського споживчого товариства і затверджено
його статут, яким передбачалася організація кооперативної торгівлі без купців і спекулянтів. Члени правління сільського споживчого товариства забезпечували бабичан товарами широкого вжитку, і вже у перший рік (1940) своєї діяльності план товарообігу виконали на 210 тисяч карбованців. Тому на звітновиборних зборах ССТ на початку 1941 року селяни оцінили їх роботу задовільною і до нового правління обрали тих самих людей.
Але все це була лише форма, яка на початках, про людське око, можливо і відповідала змісту, але згодом, як і колгоспи, фактично і ця організація потрапила під "мудре і чуйне керівництво та опіку" райкомів партії, як, зрештою, і створені невдовзі органи місцевого самоврядування.
17 січня 1940 року Указом Президії Верховної Ради УРСР утворено Радехівський район (замість повіту). Селянські Комітети, створені з приходом Червоної Армії, були реорганізовані в сільради. 5 лютого 1940 року постановою Львівської обласної Ради депутатів трудящих була створена, як і в багатьох інших населених пунктах, Бабичівська сільська Рада. Її першим головою став Іван Грицик, секретарем - Василь Шайнога. Перший на цей час мав 40 років, був сином бідняка Ілька, здобув освіту в місцевій початковій школі, і став допомагати батькові, бо старших братів забрали на Фронти Першої світової війни і звідти вони не повернулися. Згодом і 17-річного Івана забрали воювати в ім'я "найяснішого" цісаря Франца-Йосифа, змушували стріляти в таких же бідняків, як і сам. Відтак він потрапив у полон, а коли повернувся, забрали служити в польську армію. Господарювати на свою виснажену ниву повернувся у 1924 році. Як тільки у вересні 1939 року промайнула звістка про наближення зі сходу Червоної Армії, саме Іван Грицик організував у Бабичах селянську міліцію. Згодом на зібранні села був обраний сільський комітет, до складу якого увійшов і Іван Грицик. Наприкінці того ж 1940 року земляки обрали його також і депутатом районної Ради.
Треба сказати, що перші вибори до місцевих рад відбулися аж 15 грудня 1940 року, а відтак відбулися і перші сесії рад цих рівнів.
У тогочасних районних звітах відзначалося, що особливу турботу про культурне будівництво проявив виконком Бабичівської сільської Ради (голова - І.І.Грицик).
Вже у документах за датою 6 червня 1941 року головою виконкому Бабичівської сільради є Сміхура, який того дня підписав
"Паспорт Бабичівського сільського клубу" (Фонд Р-163, Оп.1, Спр. 290 - ДАЛО).
До 1939 року в селі діяла початкова школа, в якій було всього два вчителі. В 1940 організована семирічна школа. Але не всі учні відвідували її регулярно, особливо у весняний і осінній періоди, коли на полях було багато роботи. Борючись з цим, вчителі відвідували школярів вдома, дирекція згодом скликала батьківські збори. І це дало свої результати. Було введено в навчальний процес також елементи змагальності між класами. Повідомлялося, що у вересні 1940 року перше місце виборов 1-а клас, яким керує тов. Робачевський. Вчителі Свистун і Сергій Перепелиця організували роботу самодіяльних гуртків, які згодом почали радувати постановками п'єс, виконанням пісень та декламуванням віршів. Державі потрібна була грамотна молодь, зокрема і для виконання військового обов'язку перед нею. До речі, Сергій Перепелиця був також мандрівним артистом українського театру, якого війна застала в дорозі.
Знову ж таки: деякі приватні дослідження стверджують, що тоді директором школи призначили Івана Гвоздя - зятя пароха Холоєва та Бабич, що він був національ-но-свідомою людиною. Але нам не вдалося у цьому переконатися. Хоча, судячи з подальшої долі його сім'ї, можна це прийняти до уваги: у 1941-му, перед відступом, енкаведисти Гвоздя внесли в чорні списки на знищення, але він був вчасно попереджений і втік зі школи, переховувався у селянській хаті Бабіїв.
Старожил сусіднього з Бабичами села Гряда Йосип Дмитрович Лепех якось у травні 2013 року згадував свої шкільні роки: коли він ще за Польщі, у 1938/39 навчальному році, ходив у перший клас, заняття проводили польською мовою, а коли вже прийшли совіти - відновили українською, а, як іноземну, почали вивчали німецьку. Окрім української та німецької, викладали також арифметику, природознавство, географію, історію СРСР, малювання, співи і фізкультуру. До третього класу у 1940 році він пішов вже на цегольню, бо в приміщенні основного корпусу місць не вистачало і одну класну кімнату облаштували в адмінбудинку заводу. Німецької навчала жінка Михайла Холонівського.
На початку 1940 року в Бабичах була створена виборча дільниця по виборах до Верховної Ради СРСР та Верховної Ради
УРСР, які відбулися в березні. Напередодні цієї кампанії, 29 січня в Холоєві проходив семінар, у якому взяло участь 50 місцевих агітаторів.
Навесні 1940 року розпочалася підготовка до чергового призову до лав Червоної Армії. Але чимало юнаків були провоної Армії. Але чимало юнаків були прово сто безграмотними і для них організували відповідні курси. Щоб стимулювати цей процес, районна влада організувала через газету заклик стоянівців щодо

ліквідації неграмотності серед призовників і належної їх підготовки до служби. Як повідомлялося, почин підтримали юнаки Бабич, розгорнули з стоянівцями змагання за хороші оцінки, зобов'язалися досягнути 60 відсотків "відмінних" оцінок і 40 - на "добре". Для публічного висвітлення цього "змагання" в школі двічі на місяць випускали стінгазету, називали імена кращих (Т.Білик, А.Синицький) і тих, які нерегулярно відвідують школу. Окрім цього, для майбутніх призовників організовувалися культпоходи в кіно, пробіг на велосипедах, волейбольні матчі; майже всі вони передплатили районну газету. З висоти сьогоднішнього дня ці заходи можуть видатися дещо дивними, але в тодішніх умовах вони вносили новизну в життя селян, заохочували до науки, фізичного загартування, а головне - успішно виконували основне своє завдання: підготовку призовників до служби в армії.

У листопаді того ж року під час виборчої компанії до місцевих рад у Бабичах була широко розгорнута пропагандистська робота щодо організації господарського та громадського життя по-новому. Районна газета писала, що "призовники Холоєва і Бабич широко розгорнули роботу по ліквідації своєї неграмотності та малограмотності", а робітники Бабичівської цегельні викликали на змагання колектив Радехівського цегельного заводу і обидва підприємства виконують план; бабичівські цегельники Громадський, Масловський, Романчук перевиконують норми на 150 і більше відсотків, а якість цегли, яку вони виробляють - висока. Директором заводу тоді був Кацапун, який 12 років ще за часів Польщі пропрацював тут робітником. Тепер йому доводилося по-новому організовувати діяльність підприємства, відповідати не тільки за виконання плану виробітку, а й за політико-виховну і культурно-масову роботу, "повну свідомість робітників до соціалістичних методів праці, які забезпечують виконання взятих зобов'язань". Відзначалося також, що у Бабичах успішно проходить кампанія щодо сплати державі податку, першими свої зобов'язання виконали селяни М.Бабій, В.Лепех, І.Сміхура.

На початку лютого 1940 року ЦК КП(б)У скликав республіканську нараду колгоспного виробництва. У ї роботі взяли участь і представники "бідняцько-середняцьких кіл", як писала тоді районна газета. Учасники ї побували в ряді колгоспів східних областей і "переконалися у перевагах і досягненнях колективного соціалістичного господарства". "Не забули" організатори наради і про прийняття звернення ї учасників до селян західних областей України з закликом "іти шляхом колгоспного будівництва - єдиним, який приносить щастя трудовому селянству і виводить його на широку дорогу заможного і культурного життя...". Практично це був не "заклик", а команда місцевій владі негайно розпочати відповідну роботу. Вже у другій половині лютого обкомом партії була скликана перша сільськогосподарська нарада Львівщини, а через кілька днів аналогічна у Радехові, для обговорення ніби-то завдань по підготовці та проведенню посівної кампанії, а фактично вона поклала початок колгоспам, перші з яких негайно були створені в Кривому, Середпільцях, Бишеві, Березівці, Хмільно... Бабичани не поспішали: вони виконували "державні замовлення" під керівництвом сільради і одноосібно.

Осінь 1940 року радувала бабичівських господарів доброю погодою, і вони цілими сім'ями вийшли в поле. Газета повідомляла тоді, що Ф.Сеницький, В.Лепех, закінчивши своєчасну сівбу озимих, за прикладом І.Батюка першими в селі почали копати картоплю. Пополудні вибирати ї допомагали і школярі. "Селяни старанно вибирають кожну картоплину, щоб не припустити втрат. Викопану картоплю відразу ж звозять до дому, засипають в льохи, дбайливо очищаючи рештки землі. Ті, що не мають ще доброго приміщення для зберігання картоплі, зсипають ї в полі, накриваючи соломою і землею. Разом з тим селяни не забувають про свій священний обов'язок перед державою: виконують поставку картоплі з першого збору. Ось Іван Середа перший в селі завіз прямо з поля картоплю на заготпункт. Здають картоплю і інші селяни".

Але "не хлібом єдиним" жили бабичани у перші роки радянської влади. Вже на початку 1941 року "з метою ідейно-політичного та художнього виховання" в районі проводився огляд колективів художньої самодіяльності, в якому взяв участь драматичний гурток при клубі с. Бабичі. Для участі в конкурсі сільські аматори підготували мелодраму письменника Суходольського "Хмара". У цій п'єсі було зображено життя селян кінця 19 століття. Кулина жінка старого Кузьми готова все зробити заради грошей, не жаліє навіть своєї дитини, а внаслідок - сама стає жертвою своєї скупості. Керівником драмгуртка, ре-жисером-постановником вистави був С.Перепелиця, який до того ж непогано виконав роль старого Кузьми. Жадібну і скупу Кулину представляла Мороз. Звичайно, що не всі сільські аматори володіли акторським талантом, але старалися. Консуль-тант-режисер обласного дому народної творчості Ф.Поллік, який був на виставі в іпостасі голови журі, відзначив непогані сценічні декорації і зовнішнє гримування акторів, належне виконання ролі Настусі в інтерпретації С.Перепилиці, однак зауважив брак сильнішого драматичного наголосу в окремих сценах, а також порадив більше працювати над дикцією сільським аматорам О.Салогуб, Й.Ласці, а Й.Грицик, який представляв шинкаря, не вивчив добре своєї ролі, що "показалось особливо в 4 і 5 діях, коли йому мусів часто допомагати суфльор і це викликало погане враження у глядачів".

Як би там не було, але з "висоти" нинішнього часу Незалежності, коли у Бабичах немає достойного клубу, не кажучи вже про культурно-масові заходи, ця мистецька подія, як і подібні в наступні десятки років, які вже відійшли в історію, повинні заставити задуматися місцеву владу та інтелігенцію... Бо, як відзначав тоді ж той

же "ревізор" з області "огляд самодіяльної творчості драмгуртків ще раз підтвердив, які великі творчі сили і невичерпні багатства мистецтва живуть серед народних мас села. Треба тільки правильно організувати культурну роботу та її центр, яким являється сільський клуб. В кожному драматичному гуртку повинна бути налагоджена навчально-виховна робота щодо майстерності актора, культури мови і гриму...". Зі свого дитинства пам'ятаю, що ще у другій половині 60-х років на сцені Бабичівського клубу часто виступали сільські аматори, і, зокрема, ми - школярі.

Як на той час, Бабичівський сільський клуб мав пристойний вигляд. Споруджений він був у 1924 році, як хата-читальня, про що ми уже розповідали при описі діяльності "Просвіти" в польському періоді.

Із паспорта клубу (Ф. Р-163, Оп.1, Спр. 290 - ДАЛО), який був підписаний тодішнім головою виконкому Бабичівської сільради І.П.Сміхурою 4 червня 1941 року, дізнаємося також, що це було спеціально збудоване дерев'яне приміщення загальною площею 128 квадратних метрів (вказується навіть об'ємність - 384 метри кубічних), вартістю 15 тисяч карбованців, із пічкою в залі, який міг помістити 150 глядачів, із сценою, кімнатою для гурткової роботи. Ще в одній кімнаті розміщувалася бібліотека, але читальні не було, як і стадіону та парку (чомусь і останні дані наводилися, хоча яке відношення до клубу вони мали - важко зрозуміти, однак спасибі розробникам паспорта, бо саме завдяки включенню таких граф до бланку, ми і про це сьогодні дізнаємося). У клубній бібліотеці нараховувалося 150 книг, а із цієї кількості: 40 - художня література, 10 - дитяча, 30 - сільськогосподарська, 50 - політична, 20 - інша. Отримував клуб у чотирьох примірниках також 4 передплачених газети і журнал.

Із наочного та військово-спортивного приладдя була лише одна пара шахмат, із господарського - 4 столи, 20 стільців, 14 лав, 3 шафи, а от дивана та м'яких стільців не було, хоча тоді вони передбачалися для таких установ. Як не було на той час в Бабичівському культурному закладі і кіно-, радіо- чи фотоапаратури. Принагідно скажемо, що в ті роки вже використовувались звукові чи німі стаціонарні або пересувні кіноапарати. З музичних інструментів було лише шість струнних інструментів. Роялі, піаніно, баяна, гармошки, патефона, духових інструментів не було - деякі з них енту-зіасти-аматори приносили з дому до клубу свої. А от у Холоївському клубі, зал якого поміщав лише на 50 глядачів більше, мали навіть музичний рояль та патефон.

Завідував клубом у 1941 році Близнюк, який при відсутності в штаті техпрацівника отримував зарплатню 150 карбованців на 30 карбованців менше, ніж його холоївський колега при наявності техпрацівника із ставкою 40 карбованців. Дивно, але в паспорті Холоївського клубу зазначено, що він був організований значно пізніше від Бабичівського - лише у 1939 році. Десь ця інформація збігається із спогадами деяких старожилів, які стверджують, що до совітських часів холоївці масово приходили "просвіщатися" чи "забавлятися" на Бабичі. Хоча навряд чи ця інформація є цілком достовірною, бо знаємо, що і у Холоєві "Просвіта" діяла також досить активно.

І ще кілька слів щодо фінансування клуб. ної роботи. Бюджет Бабичівського закладу на 1941 рік становив 3527 карбованців, з яких 3027 крб. надходило від сільради, а 500 крб. заробляли за рахунок платних вистав, лекцій, вечорів відпочинку. Про те, чи крутили вже тоді на Бабичах кіно - паспорт не говорить нічого. Але, мабуть, що ні, бо за спогадами старожилів пересувна кіноустановка на наших теренах появилася десь в середині 1950-х років.

Цікавим є і те, що Паспорт сільського клубу зареєстровано Радехівським райвідділом освіти - очевидно, що відділів культури тоді ще не було.

Восени 1940 року жителі Бабич відряджали першу групу юнаків до лав Червоної Армії. І тут є чому повчитися "ідеологам" Незалежності, зокрема формам виховання у громадян гордості за рідну армію. Тоді не пройшло і півроку, як вже 26 лютого 1941-го районна газета "Сталінським шляхом" опублікувала добірку листів молодих бійців-земляків до своїх рідних. Серед них і лист до матері червоноармійця, селянина с.Бабичі С.Пристанського: "Коли я, прощаючись з вами, від'їжджав в Червону Армію ви плакали. Ви не знали тоді, що вашому синові буде добре, бо ви багато наслухались різних пліток, що їх розсіває класовий ворог на селі. Треба багато написати, щоб показати наше життя у рідній армії. Я співчуваю старшим від мене товаришам з нашого села, які раніше мусили служити солдатами у польській армії. Всі повинні заздрити нашому щастю і радості, яке вітає в бойових рядах червоноармійців. Дякую нашій партії і рідному Сталіну за турботу.. Я ще наполегливіше вивчатиму військову справу, буду гідним бійцем нашої рідної Червоної Армії".

По-різному в селі поставилися до цього опублікованого листа. Всі розуміли, що це пропаганда. А деякі - осуджували: "продався москалям". Але в кінцевому підсумку такі методи "обробки мозгів" мали свій влив на виховання підростаючого покоління в радянському дусі. Пригадую, вже у 60-70-х роках дехто, прийшовши з армії, вдавав, що призабув рідну мову і замість українського "що?" - "чтоляв", як усі тоді зневажливо говорили в селі про таких.

Ще до та під час другої світової від нинішньої передлісової окраїни Лісничівки в сторону сілецького поселення Браташі йшла дорога, а обабіч неї було біля 12 бабичівських помешкань. Старожили

пригадують таких іх господарів як Романишин (Романиха), Кендзя, Дячиха, Зьобра (поляк)... Місцевість так і називали - "На зьобрах". Під час війни цю вуличку розбомбили, а відтак площу зорали під поле і народ прозвав ї "Цілиною". Таку назву вона має і до сьогодні.
До 1941 року бабичан, які відійшли у вічність, хоронили на холоївському цвинтарі: на бабичівському, що розмістився позаду церкви, знаходимо найстаріше поховання Михайла Холонівського (1889 рн.), яке датується тим же 1941 роком. Власне з того часу і було започатковано сільський цвинтар.
За час першої червоно-московської окупації західних українських земель большевики організували чотири насильних вивезення людей у Сибір: у січні-лютому, 13 квітня, протягом червня і липня 1940 року, у травні 1941 року. Тоді були вивезені родини членів ОУН або запідозрених у співпраці з організацією. П'яте вивезення НКВД готував на 27 червня 1941 року, але вибух війни перешкодив нелюдам здійснити цей план. Як пізніше вияснилось, у списках призначених у цей транспорт, крім запідозрених у співпраці з підпіллям ОУН, були люди релігійні й ті, хто неприхильно ставився до колективізації.
Хоча ради справедливості треба сказати, що перша колективізація на наших землях була невдалою. Скажімо,у Радехівському районі насильно створено колгоспи тільки в сімнадцяти селах, і в них записалася невеличка частина селян. Колгоспи виявилися нерентабельними, а селянин в них за день заробляв 4,07 кілограма картоплі й понад 2 кілограма зерна. Совєтська пропаганда мусила твердити, що "колгоспний ударник заробляє 6-7 кілограмів зерна". Фактично ж аби заробити таку кількість по діючих денних нормативах виробітку, треба було ноги протягнути... Бабичанців така доля того разу оминула. Але з заходу насувалася ще чорніша хмара з жахітливими громовицями війни...

Воєнні лихоліття

...А далі була війна, з ї злиднями, голодом і страхом. Тут, як і в роки Першої світової, йшли особливо жорстокі бої, бо через Бабичі проходив один з основних шляхів на Львів і зворотно. ...У неділю, 22 червня 1941 року жителі села пробудилися від канонади, яка лунала з боку Сокаля. Того дня німці висадили повітряний десант біля Радехова. Із складу 10-ї
танкової дивізії Червоної Армії туди зразу ж було послано танковий та мотострілковий батальйони, які зайняли оборону на захід від міста, але через затримку основних сил дивізії, вони змушені були відійти в сторону Холоєва.
Наступного дня в сусідніх Шайногах розбазувалися червоноармійці з бойовою технікою. У вівторок німецькі бомби вже рвалися на вулицях сіл всієї округи. Люди втікали до лісів, ховалися хто де міг...
Згодом німецькі війська захопили Холоїв і на цих теренах розпочалися багатоденні жорстокі бої. Червоній Армії допомагала природна перепона - болота між Холоєвом і Бабичами, вздовж річки Холоївки, на берегах якої росли велики лозові кущі, які називалися в народі "холої". Наступаючі частини гітлерівського вермахту не могли іх обминути і затрималися на сім днів. Радянські танки, зайняли оборону в Шайногах, прямим прицілом стріляли по ворожих позиціях. Так тривало аж до 29 червня, коли лінія оборони тут таки була прорвана і Червона Армія відступила на схід.
Селяни поверталися до рідних осель. Під час цих боїв у Бабичах згоріло чимало садиб, кілька десятків людей загинули. В інформаційній записці для шематизму на рік 1944 холоївсько-бабичівський священик о. Мирон Коритко повідомляв Митрополичу Консисторіїю у Львові, що на ввіреній йому парафії "людей забитих від кулі - 50, в хатах, лісах, пивницях НКВД замордовано 62 людей; попалених господарств - 175, будинків - 225; корів загиблих - 64, коней 96, свиней - 220. При буркові - всюди одна руїна. Дах і стіни дому парохіального прошиті кулями. Дерев'яна церква в Холоєві сильно пошкоджена, побита кулями. Каплиця на Бабичах большевицьким танком навмисно ушкоджена, продірявлений кулями запрестольний образ. Капличку Пресвятої Марії на Бабичах (скоріш за все, мова йде про одну з капличок на околиці села в сторону Холоєва - С.Л), большевицький танк навмисно розвалив, а відтак хрест з каплички так і зостав на танкові, який доїхав під місто, застряг у потоці і там дістав свою заплату від німецької кулі, а хрест на танкові зостав..." (Ф.201, Оп.1р, Од. зб. 39 ЦДІАУ в м. Львові).
Тоді ж німецька бомба попала в купол церкви Різдва Пресвятої Богородиці на Стариках, розпочалася пожежа, яка фактично знищила Храм, хоча він був мурованим. Згоріли прекрасний мистецький образ Петра...., великий запрестольний образ, інші ікони, цінні хоругви і утвар церковна...
Ось як згадує у своїй книзі "Наші роки наше багатство" життя людей на наших теренах у ці жахливі воєнні роки уродженець Бабич Євген Миколайович Гудзінський: "Внаслідок прямого попадання бомби дотла згоріла наша хата. Нам пощастило залишитися в живих тому, що наш дід Іван і моя мама, як і багато інших сімей, напередодні навантажили необхідним мінімум всього необхідного на воза, посадили на нього нас, дітей, і виїхали до ліса.
На відстані майже трьох кілометрів від села, в густо зарослих хащах лісу розташувалася наша сім'я та сім'ї наших сусідів. Хоча я був зовсім маленьким, але добре пам'ятаю наше лісове поселення. Хатою для кожної сім'ї слугував віз. На ньому зберігалося майно: продукти харчування, одежа, постільна білизна, посуд, сокира, пила, коса та інші потрібні предмети.

На возах знаходились маленькі грудні діти. Тут з ними ночували їхні матері. Щоб захистити цих діток від настирливих комарів, кожна сім'я спорудила на своєму возі невелику будку, каркасом якої були не дуже товсті палки, обтягнуті марлею. Захистом для старших дітей під час сну від гадюк, вужів та ящірок слугували приблизно метрової висоти помости, на яких споруджували з гілляк та листя курені. В такому курені з дідом Іваном ночував я, а маленька сестричка Стефа - з мамою на возі. Кожна сім'я свій такий поміст та віз розташовувала у великому курені, який захищав їх від можливих дощів та вітру.
Коней та корів випасали недалеко від нашого лісового поселення. На ніч корів прив'язували до стовбурів дерев, а на ноги коней надівали пута.
Мешканці цих лісових поселень і в цих умовах знаходили собі роботу. Чоловіки заготовляли дрова на зиму для опалення своїх помешкань та сіно для годівлі худоби взимку, в'язали кошики, привозили воду з річки та випасали худобу. Жінки доглядали дітей, готували їжу, прали одежу та разом з дітьми збирали лісові ягоди та гриби.
Нам, дітям, було весело. Ми не розуміли, що таке війна, що таке смерть, поранення та інші біди, які принесла війна. Вона звела нас, дітей, в лісі в один гурт. Ми, сільська малеча, тепер цілодобово були разом. Нам було цікаво та весело лазити по деревах, гойдатися на гілляках та гойдалках, зроблених для нас дорослими з шнурків, причеплених до гілляк дерев, ловити вужів та виймати з гнізд на деревах маленьких пташенят.
В лісі ми жили декілька тижнів, до тих
пір, поки фронт не віддалився від нашого села. Повернувшись в село, зрозуміли, що в нас немає нічого, крім того, що було на возі разом з нами. Згоріла хата, пропали свині та кури. Разом з хатою згоріло все, що було в ній: одежа, взуття, меблі, не стало продуктів. Нас на нашому подвір'і зу. стрічала тільки піч, яка залишилася цілою після пожежі.
Надворі осінь, наступають холоди і під відкритим небом жити неможливо. Ми вижили тому, що сім'ї Лящуків, Гудзінських і наші сусіди жили дуже дружно, як одна велика сім'я. Вони допомагали нам всім, чим тільки могли: одежею, взуттям, продуктами харчування. І це робилося в той час, коли всюди, в кожній сім'ї була біда. Зиму ми перезимували квартирантами у сусідів. За цей час наш дід Іван збудував землянку і весною ми почали жити в ній. Їжу мама готувала в печі, що залишилася цілою після пожежі.
Літом 1942 року люди зібрали урожай зерна, картоплі, городини. Жити стало значно легше. Моя мама разом з тіткою Оленою, рідною сестрою мого батька, запрягли у воза наших коней і возили у Львів на продаж картоплю, зерно, муку, хліб, лісові ягоди. За отримані гроші купували сіль, сірники, сахарин (цукру не було), керосин та інші потрібні речі. В цей час всі ці речі були великим дефіцитом, їх навіть у Львові з трудом можна було купити. Наше село знаходиться на відстані 50 кілометрів від Львова, Така одна поїздка у Львів займала 5-6, а то і 7 днів...
Одного разу на зворотній дорозі зі Львова, кілометрів за тридцять від дому, в селі Ременів захворів один кінь і через декілька годин він загинув. Жінки змушені були зняти з нього шкуру і одним конем приїхали додому. Це була дуже велика втрата, адже за допомогою коней робили все: орали, сіяли, збирали урожай, возили дрова з лісу. Велике горе прийшло в наш дім. Дід Іван дуже тяжко переніс цю втрату. В нього стався сердечний приступ, можливо, це був інфаркт. На той час в селі не було ні лікарень, ні лікарів. Після цього випадку наш дід Іван весь час до кінця свого життя відчував своє хворе серце. Від хвороби серця він і помер у віці 83 років.
Надзвичайно тяжкою була доля людей, яким довелося жити в страшні воєнні роки. Наша сім'я ледве зводила кінці з кінцями. Звичним була відсутність належного одягу, продуктів харчування. Жила наша сім'я з шести чоловік в одній кімнаті площею біля 15 квадратних метрів. Дорослі спали на
підлозі, а ми, діти, на печі і ліжку. Опалювалася кімната дровами. Джерелом освітлення була керосинова лампа, зроблена нашим татом з металевої банки із-під м'ясних німецьких консервів і скляної пляшки. Купити керосин було великою проблемою. Тому лампу запалювали на короткий термін часу і тільки тоді, коли зовсім темніло. Основним матеріалом для пошиття одягу, як і раніше, залишалася домоткана тканина із конопель. А взуття для нас тато робив із шкури зарізаних телят. Підошвою для такого взуття слугувала гума з автомобільних шин, яку з великим трудом іноді вдавалося знайти, або шматки дерев'яної соснової дошки. Мило тато виготовляв сам в домашніх умовах, в продажі мила не було...". "30 червня 1941 року Львівське радіо передало інформацію про відновлення української самостійної держави і сформування українського уряду під головуванням Ярослава Стецька. Через кілька днів стало відомо, що німці не визнають Української держави. Почалися арешти бандерівців. У багатьох людей такий розвиток подій викликав розчарування і невдоволення, бо мали надію, що з втечею большевиків настане спокійніший час.
У кінці липня появилися повідомлення, що Галичина буде приєднана до окупованих польських земель, які німці називають Генеральною Губернією, котру очолює губернатор доктор Франк з осідком у Кракові. Сусідню Волинь приєднують до так званого Райхскомісаріату Україна.
У Кам'янці Струмиловій німці організували округове староство - крайсгауптманшафт, на чолі якого поставили офіцера-есесівця Ребая, члена гітлерівської партії. Але його дуже скоро перевели, натомість прийшов Йоахім Нерін' - теж есесівський офіцер і член гітлерівської партії. До Камінецького крайсгауптманшафту належали Сокальський і Радехівський повіти. На чолі кожного повіту (бецірку) був поставлений німець - ляндскомісар.

У містах Камінці Струмиловій, Радехові і Сокалі були станиці німецької жандармерії, якій підпорядковувалася українська допоміжна міліція ("Краініше гільфсполіцай"), перереформована на базі створеної відразу після відступу большевиків Української міліції. Гітлерівська політична поліція - гестапо - мала свій осідок у Сокалі. У цих умовах ОУН видала окрему інструкцію, в якій говорилося, що українські міліціонери-поліцаї, виконуючи службу під керівництвом у гітлерівських окупантів, мають служити своєму народові, в усьому йому допомагати; хто шкодитиме українському народові й вислуговуватиметься перед гітлерівцями, той буде поставлений перед революційним трибуналом.
У Генеральній Губернії було створено Український Центральний Комітет (УЦК) з осідком у Кракові. Це була єдина легальна установа, визнана гітлерівською владою, із соціальними завданнями. УЦК в Кракові очолював професор В.Кубійович. Коли Галичину було приєднано до Генеральної Губернії, у Львові сформовано Крайовий УДК (Український Допомоговий Комітет) під керівництвом Костя Паньківського. Члени управи УДК мусили бути лояльними до гітлерівської політики. Але серед них траплялися аж рабськи лояльні. У дусі гітлерівської політики вони лаяли всіх, хто не був лояльний до німців.
Під час жахливої гітлерівської окупації німці поводилися з населенням надзвичайно жорстоко. Людей били і розстрілювали для постраху іншим. Головна мета німців полягала в тому, щоб якнайбільше награбувати зерна, м'яса, яєць, молока. Цей грабунок мав назву "контингент". Хто не міг виконати покладеного на нього контингенту і не зумів викрутитися, того заарештовували і засилали в концентраційні табори. Селянин міг змолоти зерно для себе у млині лише тоді, коли мав посвідку, що здав німцям контингент. Люди по селах робили жорна. Німці забороняли їх використовувати. У народі, як і за совєтської окупації, з'явилися пісні й анекдоти у віршованій формі:
На Україні земля чорна, На Україні біда чорна. На Україні мелють жорна. Як приїхав німець грубий, То за жорна вибив зуби. А ось анекдот у прозовій формі: "Господь Бог бачив, яка велика біда на Україні, й вирішив допомогти народові. Він вислав на землю курку, свиню й віслюка. Через деякий час повернулась захекана, обскубана курка й каже: "Боже, яка там біда! Мені казали нести на контингент яйця, а що одного було замало, то мусила на день по два яйця нести, а до всього німці почали з мене ще й пір'я скубти". - "А де ж осел і свиня?". Курка пояснила: "Осла забрали в Німеччину на примусові роботи, а свиня пішла до УПЦ служити".
Головна увага ОУН була звернена на військовий вишкіл. Була створена формація Дружини Українських Націоналістів (ДУН). Треба пояснити, що собою являли ці формування. У німецькому вермахті вищих рівнів офіцери доволі прихильно ставилися до
України. Вони прагнули допомогти українцям. Без відома Гітлера ці офіцери взялися вишколювати український курінь, особовий склад якого погоджувався разом з німцями воювати проти білшевиків. Українці гарно співали, й німці курінь назвали "Нахтіґаль" ("Соловейко").
Першим вступив у Львів курінь ДУН, згодом він опинився на фронті біля Вінниці. Коли ж стало відомо, що німці хочуть зробити з України свою колонію і арештували С.Бандеру та Голову Державного Правління Я.Стецька, українські вояки заявили, що на фронт не підуть. З куренем ДУН було багато неприємностей, німці його розформували. Згодом дунівці стали добрими інструкторами при творенні УПА. ...Головний провід Революційної ОУН припускав, що німці війну програють, а большевицька армія знову повернеться в Україну. Щоправда, дуже ослабленою. І якщо Україна розбудує військову силу, то існуватиме можливість здобути самостійність. Тоді ще не було відомо, що США й Англія подають Сталінові величезну допомогу, яка у критичний для Москви час урятувала большевиків.
Провід ОУН наказав приступити до творення власної української армії. У травні 1943 року військову референтуру ОУН було відокремлено від мережі організації. Повітовий референт-військовик став повітовим військовим комендантом. Усі станиці української допоміжної поліції мали надійних поліцаїв. Їх також відокремлено від мережі ОУН. Українські поліцаї перейшли під військове зверхництво. Одні з них почали виконувати розвідувальні функції, інші супроводжували транспорт зі зброєю.
Розбудові військових сил приділялася головна увага. Повітові військові командири оголосили, що кожний українець, який хоче служити в Українській Армії й боротися за Українську державу, повинен зголоситися на призначене місце. Тим, хто зголосився, давали час на уладнення особистих справ, а тоді скеровували їх на військовий вишкіл. Із добровольців вибирали насамперед здатних бути старшинами і підстаршинами. Декого відправляли на старшинський вишкіл у Карпати. Місцем вишколів стали також ліси східної Радехівщини" (Степан Мудрик-"Мечник". Радехівщина у боротьбі з німецькими та большевицькими найманцями. - Надбужанщина. Історично-мемуарний збірник. Том 4. - Львів - Торонто. Об'єднання Надбужанців, 2004).
Натерпілися і бабичани під час відносно "спокійних" років німецької окупації. Треба було здавати для армії вермахту сільськогосподарську продукцію, і в першу чергу - зерно. Люди ховали його, закопували в землю. Часто доводилося жати ще зелений сніп, а відтак зерно висушити і терти на жорнах чи товкти у ступі. Німці, якщо знаходили в господарстві жорна, забирали їх, забороняли молоти на жорнах, наказали здати прядиво і забороняли сільським ткачам робити полотно, вимагали здавати для своєї армії худобу, свиней, птицю. Селяни повинні були від дійної корови здавати по 520 літрів молока на рік. Промислові товари можна було виміняти хіба що на продукти..

Жителі Бабич, щоб вижити, пішки ходили за десятки кілометрів на Волинь, щоб обміняти такі-сякі нехитрі речі домашнього ужитку чи тютюн на зерно. Це були небезпечні подорожі, бо несучи на плечах по 2025 кілограм збіжжя звідти, чоловіки часто не поверталися додому: біля Горохова на колишньому австрійсько-російському кордоні їх зупиняли застави поліцаїв і забирали для відправлення на примусові роботи до Німеччини. Тільки у 1942 році з Бабич на примусові роботи до Німеччини було вивезено 13 чоловік. Серед них і Василь Грицик - рідний дядько багатолітнього сільського голови Вузлового, уродженця і мешканця с.Бабичі Анатолія Петровича Близнюка. Після війни, у 1947 році Василь Грицик виїхав до Англії і активно включився у громадську роботу місцевої діаспори, намагався всілякими шляхами отримувати вісточки з рідного краю. Якимось чином вже у наші часи у 2012 році до нього в далеке місто Іпсвіш потрапила газета "Наш Радехів". А невдовзі до редакції часопису надійшов лист, в якому бабичівський емігрант писав, що в серпневому номері часопису він з цікавістю ознайомився з цікавими матеріалами, зокрема захопився картинами юної радехівської художниці Марійки Крисюк, які були поміщені тут у світлинах. Роботи Марійки так сподобалися Василю Грицику, що він надіслав для неї фінансову підтримку у фунтах стерлінгах, які були урочисто вручені міським головою Радехова Ніною Загиней за участі Анатолія Близнюка - сільського голови Вузлового, племінника В.Грицика та інших осіб...

У 1941-1943 роках фашисти знищили не менше 1500 жидівських родин, які мешкали в Холоєві та його присілках, вижили одиниці.

Відразу ж після проголошення у Львові Акту відновлення української держави, були створені військові вишколи ОУн

(в лісі біля Станина) - підрозділи української поліції, якими у районі керував Іван Коритко з Холоєва. Почалось відновлення багатьох довоєнних громадських організацій, зокрема читальні "Просвіти". Зрозумівши сутність нових загарбників, місцеві хлопці почали організовуватись спочатку в загони самооборони, а згодом вступали до УПА-Захід, один із шести військових округів якої, а саме - №2 охоплював ці терени. До речі, у 1943 році повітовим військовим комендантом був Іван Мороз, а його заступником Олекса Хойна - обоє з Холоєва.

Після 30 червня в Бабичах появилися листівки ОУН з закликом до українців брати владу в свої руки. "Після режиму большевицького легко наші люде привикли до німецького ладу, також з диктатурою..., - писав Т.Мельник. - З поручень уряду тутейша громадська управа в жовтни розділила на громадян визначений контингент до здачі 19 вагонів збіжа і 60 вагонів картофлів, причім і сама не вірила в тоє, чи тілько дасться зібрати".

Невідомо, як проходило навчання дітей у Бабичівській школі під час війни. В село прийшли німці і зайняли другий поверх під військовий госпіталь, а на першому розбазувалися солдати. Кажуть, що через якийсь період часу, коли німецькі війська просунулися дальше на схід, за ними поспішили і постояльці шкільних приміщень, які вивільнилися для навчання дітей. Але навряд чи уроки тут були повноцінними. Щоправда, в одній із бесід у травні 2013 року старожил сусіднього села Гряда, а мій двоюрідний брат і хресний батько Йосип Дмитрович Лепех потвердив, що школа працювала і за німців. У 1941/42 навчальному році він ходив до 4 класу, приміщення якого вже кілька років знаходилося в адмінбудинку цегельного заводу. Уроки німецької тоді проводив Роман Мулько. Книг не вистачало, тих же підручників з німецької було два.

У 1943 році у лісі між Бабичами і Сільцем відбувся бій радянських партизанів з гітлерівцями. Цими ж лісами у березні 1944 року просувався партизанський загін Г.В.Ковальова. Група підривників, вступивши в бій з охороною залізничної дороги при переході ділянки Воля Холоївська - Сілець Беньків, зруйнувала в декількох місцях стики рейок.

Ось як описує цей бій краєзнавець М.Чабаренко у своєму історичному нарисі "Бабичі": "Попереду була залізниця Львів Ковель. Вздовж колії фашисти збудували

дзоти, сторожові будки. Станції теж перетворили у вогневі точки. По шпалах регулярно ходили патрулі. Ліс з обох боків залізничного полотна був вирубаний. Під час переходу колії, партизанам довелося вступити в бій з охороною залізниці. Вони й підірвали стики рейок в декількох місцях. Жителі Бабич, звичайно, чули стрілянину: бій відбувався в декількох кілометрах на південний захід від села...".

Ці підриви потім приписували радянським партизанам, але ж не могли вони самі собі шкодити, бо залізницею радянським військам також треба пересуватися. Підривають, як правило, відступаючі, щоб не дати можливості ворогу швидко наздогнати їх. А для повстанців були серйозні мотивації нищити.

14 травня 1944 року радянські партизани з'єднання С.Д.Чижова протягом 4 годин вели бій в районі Шайногів, Дмитрова, Незнанова з німецькою піхотою, котру підтримували 20 танків. Партизани завдали значних втрат гітлерівцям, але втратили четверту частину свого складу.

В роки другої світової війни німці забирали церковні дзвони. Хлопці із села зняли середній (великий) дзвін Бабичівського храму і закопали, за розповідями очевидців, біля каплички на "Грабінського" (коло річки Холоївки). Після війни цього дзвона намагалися знайти, але це зробити не вдалось. Дехто із жителів казав, що бачив, як його відкопали німці. Яка подальша доля дзвона і досі невідомо. В післявоєнні роки на Службу Божу бабичан скликали два дзвони.

Під час наступу, а потім і під час відступу в оселях бабичан квартирували німці. Василь Ліра із спогадів свого батька розповідав, як один німець, який поселився в них, захотів розсолу. А батькова мама, тобто Василева баба, каже: "То йди злап того когута". Коли фріц зрозумів, що голіруч йому не впоратися, вийняв пістолета і почав ганятися за птицею, вистріляв всі патрони, але безрезультатно. Потім покликав діда, батька та водія, і якось вчотирьох заганяли таки "того когута", а як нагороду за "геройський" вчинок, невдовзі смакував бульйоном і улюбленим м'ясом...
17-18 липня 1944 року частини кінно-механізованої групи генерала В.Баранова та 25-го танкового корпусу генерала Ф.Анікужкіна нанесли кілька сильних ударів по моторизованій дивізії німців і відкинули їх від Холоєва, Бабич та Руди Сілецької за ріку Західний Буг.
Про один з епізодів бойових дій у 1944 році на території поблизу Бабич розповів в своєму ранньому (1973 рік) оповіданні мій однокласник Зіновій Федорук, з яким ми сиділи за одною партою у Вузлівській школі. Пригадую, як ще тоді він мені розповідав, що така зустріч реально була, та, на жаль, він не запам'ятав прізвища свого героя, але воно точно було українським і таким же чітким був акцент його мови; можливо, він родом десь з наших країв. Того ж літа Зіновій опублікував свій твір у районній газеті і назвав його "Зустріч біля джерела": "Липневий полудень. Спека, Сорочка прилипла до спини, і дуже хочеться пити. Сильніше натискаю на педалі велосипеда і звертаю з шосе на стежку, що губиться в густих кучерях трави. Ще трохи - і кладу в траву велосипед, припадаю спраглими вустами до джерела, з якого рівно, наче подих, пульсує студена вода.
Коли підвів голову, побачив поруч себе немолодого, років під шістдесят чоловіка. Рівне сиве волосся, біла сорочка з розстебнутим комірцем робили його солідним і поважним.
- Смачна вода, правда ж? - запитав він. - Дуже..., - і більш нічого не сказавши, нахилився до струмочка, почав пити воду, не скориставшись горнятком, яке було на березі.
Я глянув на шосе. Там стояла голуба "Волга". "Начальник" - роблю висновок. Витерши мокрі на колінах штани, незнайомець відрекомендувався:
- Григорій. - Хвилину помовчавши, ніби збираючись з думками, мовив: - Хочеш розповім тобі про першу зустріч з цим джерелом?..
Затамувавши подих, слухаю повільну оповідь чоловіка і, немов на екрані, бачу липень 1944 року, коли частини Радянської Армії п'ядь за п'ядою визволяли землі Надбужжя...
- Фашисти кілька разів атакували нас, намагаючись прорватись на південний схід в топорівські ліси. Ми два дні утримували рубежі, а на третій, при підтримці батальйону, яким командував майор Сипаєв, перейшли залізничне полотно. Одного вечора, коли настало затишшя, мене викликав до себе майор Сипаєв: "Сьогодні після полудня фашисти відійшли до Кам'янки, за двадцять кілометрів звідси. Ваше завдання, сержанте Колосюк, з групою розвідників вияснити обстановку у ворожому стані. Вирушите, коли смеркне. В цьому ось напрямку будете просуватися до Бабичівського лісу", - говорив майор, водячи пальцем по карті. В одинадцятій годині, а точніше о 23.00, ми вирущили. Переходячи окопи, обминаючи вибоїни, добралися до шосе і направилися в бік лісу. Незабаром показалися обриси будівель. я знав: це село Бабичі. Ми не рискували наблизитись до нього, тому обійшли і пробиралися болотами. Враз один із нашої розвідки (а це був дев'ятнадцятирічний Минаєв) застережливо підняв руку, давши сигнал заляги. Я прислухався і почув невиразні голоси. Не було сумніву - говорили німці. Не інакше, як ворожа розвідка. А голоси наближалися. Єфрейтор Лучков показав на пальцях, що ворогів четверо. Миттю прийшло рішення знищити розвідку. Наша перевага була в тому, що ми в засідці. За якийсь час 3 кущів, метрів за двадцять, вийшло три постаті. Ми притаїлися в рівчаку, і коли фашисти наблизились до нашої групи на метрів десять, Минаєв і Лучков випустили по них автоматні черги. Але з кущів у відповідь пролунали постріли. Я відчув у правій нозі пекучий біль. Один з нашої групи кількома стрибками кинувся до заростей і миттю покінчив з четвертим ворожим солдатом. Один з чотирьох виявився легко поранений. Його вирішили взяти з собою за "язика". Завдання було виконане...
Співрозмовник на хвилину перервав розповідь, глянув на джерело, а потім продовжив:
- Ось тут я попрохав товаришів залишити мене: "До штабу не більше кілометра, доставте "язика", а тоді прийдете за мною...". Мучила спрага. В грудях пекло, в горлі пересохло. Єдиним бажанням було напитися води. Та ніхто з нас не мав при собі фляги... Я лежав, час від часу поринаючи в забуття. В один із моментів прояснення свідомості, почув поруч себе голосне дзюрчання. Прислухався. То дзюркотіла вода. я повернувся на лівий бік, почав обмацувати поруч себе траву. Рука натрапила на струмок. Смачнішої води ніж тоді, здавалося, я ще зроду не пив... Вранці мене відправили в медсанбат...
Мій співрозмовник завершив оповідати, взяв у долоню грудочку землі, загорнув іі в хусточку, нагнувся, ще раз попив води і випрямився.
- Хороша вода, - мовив. - Цілюща...
І пішов до своєї "Волги". Я дивився йому вслід не з співчуттям, а з гордістю і вдячністю, бо відкрив мені отой сивий чоловік, колишній сержант Колосюк, не тільки сторінку з літопису визволення Радехівщини від ворога, а й дещо більше.
Часто приходжу до струмка. Припадаю до його цілющої прохолоди....".

Додамо: той струмок пам'ятає події ще сивої давнини, про деякі з них ми вже оповідали ...
18 липня 1944 року село було визволене від німецьких окупантів радянськими окупантами. Ось витяг із зведення Радінформбюро за цей день: "Війська 1-го Українського фронту, перейшовши в наступ, при підтримці масованих ударів артилерії і авіації прорвали сильну, глибоко ешелоновану оборону німців на Львівському напрямку... У ході наступу війська фронту заволоділи районними центрами... Радехів, Броди, Золочів, Буськ, Камінка ...., а також з боями зайняли понад 600 інших населених пунктів, в тому числі ... Стоянів, Холоїв, Полоничну.... і залізничні станції ... Радехів, Холоїв, Мирівка...". Чому у зведенні названо нашу станцію "Мирівка", а не "Воля Холоївська" - невідомо, але на тодішніх картах саме так тоді називалася сусідня з Бабичами Гряда і вона була найближчою до залізничної колії - стратегічного військового об'єкту.
Маємо відомості, що зразу ж було арештовано вищеназваного директора Бабичівської школи у 1939 - 1941 роках Івана Гвоздя, який ще напередодні війни переховувався від енкаведистів. Подальша його доля невідома - пропав безвісти. Директором школи призначили вчителя Сергія Перепелицю, який керував тут до 1953 року. Але навчальний процес в перші роки після завершення воєнних дій в Бабичах ще довго налагоджувався. І не з причин його організації вчителями. Справа в тому, що час від часу приміщення школи "експлуатували" енкаведисти, зганяючи сюди "неблагонадійних" українців, яких згодом вивозили до Сибіру. Але цьому досить успішно протидіяв місцевий кущ самооборони. Про це ми розповімо трохи згодом: в розділі про більшовицькі репресії та національно-визвольні звитяги бабичан у повоєнну добу.

У роки Другої світової на фронтах війни загинули жителі Бабич:

1. Бабій Василь Петрович, 1905 рн., українець, мобілізований у 1945 році, рядовий. загинув 23.04.1945 року, похований у м.Щеціні, Польща. 2. Загасайло Ілля Миколайович, 1905 рн., українець, мобілізований у 1944 році, рядовий, загинув 22.04.1945 року, похований у Німеччині. 3. Кушинський Михайло Дмитрович, 1919 рн., українець, мобілізований у
1944 році, рядовий, пропав безвісти у грудні 1944 року. 4. Кушинський Степан Михайлович, 1911 рн., українець, мобілізований у 1944 році, рядовий, пропав безвісти у травні 1945 року. 5. Мороз Олексій Михайлович, 1903 рн., українець, мобілізований у 1940 році, рядовий, помер у німецькому полоні 3.03.1942 року. 6. Федина Андрій Павлович, 1906 рн., українець, мобілізований у 1944 році, рядовий, загинув 28.03.1945 року. 7. Ференс Микола Васильович, 1917 рн., українець, мобілізований у 1944 році, рядовий, пропав безвісти у грудні 1944 року. 8. Чокаль Дмитро Іванович, 1921 рн., українець, мобілізований у 1944 році, рядовий, пропав безвісти у лютому 1945 року. Це - вичерпний перелік загиблих і зниклих безвісти, який подає том 3 Книги пам'яті України (Львів, видавничий центр "Пам'ять", 1995). Проте, чомусь немає тут ще кількох осіб, які називаються серед таких в інших джерелах: 9. Бабій Василь Іванович (1916рн.). 10. Загасайло Ілько Іванович. 11. Стеблюк Дмитро Степанович (1918рн.). 12. Ковтун Дмитро Васильович. 13. Федина Андрій Васильович (1917рн.). 14. Ференс Микола Іванович (1918рн.). 15. Холонівський Олекса Дмитрович.
Але й з врахуванням цих осіб список є далеко не повним, і ця тема потребує додаткового дослідження...
За героїзм на фронтах війни удостоєні нагород: Грушовенко Микола Лукич - орден Великої Вітчизняної війни, Нестор Федір Дмитрович, Левицький Михайло Дмитрович, Моравецький Василь Федорович, Марцінковський Іван Іванович - по 2 ювілейні медалі, Сеницький Андрій Пилипович (1919-...) - ордени Червоної Зірки та Слави III ступеня, 2 ювілейні медалі, Федина Степан Степанович (1920-....) - 3 ювілейні медалі, Балемба Павло Васильович (19252000), Тростянський Петро Семенович (1918-...) - по 1 ювілейній медалі.
Знаємо, що учасником війни також був Лящук Ілько Павлович (1907-1999), який демобілізувався улітку 1947-го, та його рідний старший брат Степан Павлович, який повернувся додому також живим пізньої осені того ж року.
У 1940 році забрали в армію їх швагра
Миколу Івановича Гудзінського з Цимесів, в якого на той час було двоє малолітніх дітей - трирічний син Євген та чотирьохмісячна дочка Стефанія. Служив він разом зі своїми односельчанами і тезками Миколами Чокалем та Грудкою у місті Броди, за 60 кілометрів від дому. У перший день війни Микола Гудзинський та Микола Грудка були контужені, втратили слух, який частково відновився через багато років, та повернулися до своїх сімей. Після визволення Радехівщини, як непридатні до служби у воєнних умовах, вони отримали бронь і працювали, як військовозобов'язані, до 1951 року на вантажних роботах на залізничній станції Вузлове, зарплати не отримували, але були на харчовому забезпеченні.
Інвалідом повернувся з війни Луцик: руку і дві ноги він залишив під Сталінградом.
Ще в листопаді 1940 року молодим хлопцем забрали до Червоної Армії бабичанина Андрія Синицького. Та служити йому довелося більше п'яти років: у воєнні лихоліття пройшов бойовий шлях солдата від Львова до Волги і від Волги до Карпат (Чехословаччина), служив в танкових частинах, не раз попадав у вороже кільце, але Бог його милував і у 1946 році він повернувся в рідне село старшим сержантом з орденами Червоної Зірки та Слави III ступеня, численними медалями на грудях.
Про радість, яка огортала родину та односельчан, коли з війни живими поверталися бабичани розповів у своїй книзі спогадів "Наші роки - наше багатство" (Харків, "Факт", 2014) уродженець Бабич, багатолітній директор

Харківської книжкової фабрики - однієї з найбільших в Україні Євген Миколайович Гудзинський: "Мені добре, на все життя запам'ятався той теплий літній день, коли до нашої хати на подвір'я зайшов незнайомий мені, малому хлопцеві, стрункий високий солдат. Одягнутий він був у гімнастьорку і брюки-галіфе, взутий у до блиску начищених шкіряних хромових чоботях, а з-під пілотки, пошитої з суконної тканини, із п'ятикутною зіркою, спереду виглядало чорне кучеряве волосся. Иого міцні руки підняли мене, як пушинку, високо над головою. Це прийшов з війни мій дядько Ілько, рідний брат моєї мами, про якого, плачучи, дуже часто і багато нам, дітям, розповідала вона (Ілько Лящук та Марія Лящук - брат і сестра, Марія була замужем за Миколу Гудзинського з Цимесів - С.Л.). Я це зрозумів зразу ж, коли з хати вибігла мама та зі сльозами радості почала його цілувати і промовляти: "Бачиш, як
виріс мій син. Тебе ж забирали в армію в день його народження". Потім я дуже часто бував в хаті діда Павла, де жив дядько Ілько разом зі своєю сестрою Настею. Через деякий час, можливо через рік, а можливо через два роки, дядько Ілько, оженившись, переїхав жити до хати своєї жінки Батюк Юстини. Рідний брат тітки Юстини Йосип Батюк, воїн УПА, загинув в бою з військами КДБ в 1945 році у віці 19 років і захоронений на цвинтарі біля церкви села Бабичі.

Працював дядько Ілько все своє життя на цегельному заводі. Вже після закінчення мною сьомого класу дядько зі своєю сім'єю переїхав у нову хату, побудовану при допомозі мого батька, де проживав все своє життя. Тепер, після його смерті, тут живе його дружина Юстина з дочкою Наталею. Три інші їхні дочки із своїми сім'ями живуть і працюють у Львові... (...)

Того ж 1947 року, тільки не літом, а пізньої осені, прийшов з війни і старший брат дядька Ілька та моєї матері - Степан. Я також добре запам'ятав цей день, а вірніше вечір, коли він прийшов до нас на подвір'я. Нашій радості не було меж. На другий день вся велика сім'я Лящуків, всі сестри і брати, а також наша сім'я та сусіди зібралися в хаті діда Павла. Це було свято зустрічі з двома братами, які пройшли дорогами війни і повернулися додому живими.

Мені запам'яталася розповідь дядька Степана про те, як він, не вміючи плавати, з допомогою якогось дерев'яного предмета переплив річку Дон.

Одружився дядько Степан, коли йому було вже за сорок років. Його дружина Левицька Анастасія Іванівна, на багато років молодша від нього, народила дядькові Степанові одинадцять дітей. В живих залишилося вісім. (..............)

Все життя дядько Степан працював на цегельному заводі. Коли діти підросли, дружина дядька Степана, тітка Настя, працювала в колгоспі. Дядько Степан був кваліфікований кравець. Всім своїм дітям, всій рідні, а інколи і сусідам шив костюми, плащі, куртки і все необхідне...".

Більшовицькі репресії та національно-визвольні звитяги бабичан у повоєнну добу

У другій половині 1944 року вже всі українські землі опинилися знов під совітською окупацією, більшовики поверталися
з позою визволителя. Після проголошення військкоматами мобілізації, бажаючих зголоситися до Червоної Армії і вмирати за імперію було дуже мало. У селах, де мобілізації підлягало 200-300 чоловіків, у військкомати з'являлося всього 15-20 осіб, а решта - хто-куди. Члени ОУН негайно переходили в підпілля. Усі інші ховалися на власний розсуд, де попало, а таких було тисячі. Радянська влада влаштовувала облави і спійманих чоловіків направляли на фронт без всякого навчання військової справи. Дехто, хто зумів втекти, залишався живим, декого забирали до війська дослужувати, декого - на каторжні роботи, дехто поліг при переховуванні. Так, при черговій облаві був убитий житель сусіднього з Бабичами с. Гряда Тимрук Касіян, який переходив через перелаз до сусіда.

Коли перша фаза мобілізації ганебно провалилася, тоді органи НКВД вдалися до дуже суворих репресій супроти непокірного населення. Для постраху вже в першій половині серпня 1944 р. з Радехівського і суміжних районів вивозили по кільканадцять родин із кожного села на Схід. Тоді окупанти не мали ще списків національно свідомих родин у селі і вивозили кого попало: часто людей зовсім непричетних до руху спротиву. Коли і вивезення населення на Сибір не дало бажаних наслідків, тоді комісари з військкомату в супроводі енкаведистів виїжджали на села і полювали на чоловіків, яких під сильною охороною відвозили до військкомату в район. В районі їх ретельно обшукували і висилали на фронт.

Але терор не був одиноким засобом вербування чоловіків до війська. Вже у вересні большевики оголосили звернення до тих, хто переховувався від мобілізації. Звернення розповсюджувалося під назвою "Прощення обдуреним". І обіцяли прощення усім, хто добровільно зголоситься до військкомату. Але цей заклик також не допоміг, бо в літню пору легко було де-небудь переховуватися. А вже взимку почали зголошуватися до військкомату більшість із тих, які відмовилися від мобілізації літком. Їх, без найменшого військового вишколу, направляли в "штрафні батальйони" і висилали як гарматне м'ясо на фронт. До військкомату голосилися переважно ті, які ховалися від мобілізації не з патріотичних переконань, а для того, щоби зберегти

собі життя. І з ними була деяка проблема. Зазвичай, то були люди, які жили поза організаційним рухом спротиву.
Відразу ж після повернення радянських окупантів на наших теренах розгорнулася
особливо жорстока боротьба з ними підрозділів ОУН-УПА, місцевих загонів самооборони. "Після другого приходу большевиків головний тягар тягар боротьби ліг тепер на Українську Повстанську Армію, а боротьба з боївками МГБ і агентурою була справою Служби Безпеки ОУН. Провідні діячі ОУН і УПА змінили підпільні осідки, псевдо, кодовані назви районів і станиць.
Командиром округи "Буг" був призначений полковник УПА Василь Левкович, родом з Ярославщини, його псевдо - "Вороний". Округу ОУН очолював Роман Мандрика - "Кремінь".
Радехівське районове управління МГБ у 1944 - 1951 роках налічувало близько 20 офіцерів та майже сотню вояків МГБ, кілька десятків "стрибків". У ті роки найжорстокіше поводилися з арештованими два офіцери - Марков і Кошевой. Патологічно жорстокий Марков був ще й садистом, ґвалтував арештованих дівчат і жінок. Служба Безпеки ОУН дала завдання одній з боївок покарати цього злочинця. Коли Марков їхав із Радехова до Кам'янки, у лісі між Холоєвом і Сілецькою Рудою боївка СБ скарала на смерть виродка. З однієї облави на підпільників не повернувся живим і емґебіст Кошевой". (Степан Мудрик-"Мечник". Радехівщина у боротьбі з німецькими та большевицькими найманцями. - Надбужанщина. Історично-мемуарний збірник. Том 4. - Львів - Торонто. Об'єднання Надбужанців, 2004).
Повітовий провід ОУН знаходився в Сокальському районі, повітовий провід СБ на чолі з "Голубом", який керував районними проводами СБ - у Сільці-Беньковї Кам'ян-ка-Бузького району. У цьому ж селі базувався пункт збору донесень, куди раз у місяць зв'язкові районних проводів ОУН доставляли документи.
На території Радехівського та Лопатинського районів постійно оперували дві сотні УПА: "Черника" і "Шумського" (раніше "Недолуга"). Постійного місця дислокації вони не мали, весь час переміщалися. У травні 1945-го ці сотні знаходилися у лісі між Нестаничами, Тишицею і Яструбичами. Окрім них, тут також перебувала сотня "Перемоги", яка діяла на території Сокальського району.
А на Радехівщині воювали за волю України 6 кущів самооборони:
1. Бабичівський (Бабичі, Шайноги, Підкарані, Холоїв). 2. Павлівський (Нестаничі, Павлів, Станин, Полове, В.Сушенська).
3. Ордівський (Сушно, Тоболів, Обертів, Ордів). 4. Торківський (Збоїська, Забава, Торків, Бишів). 5. Пиратинський (Стоянів, Тетевчиці, Пиратин, Сеньків) 6. Бабинський (Бабино, Гута, Дмитрів, Криве, Оглядів).
Щоправда, із "совершенно секретной" Довідки про оперативну обстановку в Радехівському районі станом на 5 липня 1946 року (ф.3, оп.1, спр. 435 - ДАЛО) дізнаємося, що тут на цей час вже постійно оперує 7 "бандгруп, с общим количеством в них бандитов 59 чел.". Далі енкаведисти тішать себе, що "внаслідок проведеної органами та військами роботи з ліквідації бандитизму в районі, за період з серпня 1944 року по лютий 1946 року, бандгрупи: П568ератинський, Павлівський, Дмитрівський, Бишівський бандкущі і районна боївка СВ Радехівського району були розгромлені, за винятком керівного складу цих бандгруп. Значної поразки завдано надрайонній боївці СБ "Срібного", яка тимчасово оперувала в Радехівському районі".
Чим би тільки наше телятко не тішилося, як кажуть в наших краях: ми ж то знаємо, що всі ці кущі діяли, і діяли достатньо ефективно. А тому далі в записці більшовики ніби виправдовуються: "Уцілівші главарі вказаних бандгруп у лютому-квітні цього року знову сформували бандбоївки за рахунок колись відлучених від бандгруп і проживаючих до мобілізації в них на нелегальному становищі. Крім того, в районі виявлено 18 бандитів-одинаків...".
Кущами самооборони керував військовий районний провід - СКВ, якому підпорядковувалася районна СБ у складі двох роїв, як місцева влада, яка обслуговувала цивільне населення. Провід СКВ знаходився в районі Павлова - Станина, а провід СБ разом з боївкою СБ, яка обслуговувала весь район. Керівником райпроводу СБ був "Сурмач" - мешканець Лопатинського району, а його заступником - "Гринько".
Станом на травень 1945 року в обох сотнях було приблизно по 180 бійців, а в кущах самооборони залишилося по 5 - 10, бо решта разом з польовою жандармерією проводили мобілізацію в сотні УПА.
Самооборонний кущовий відділ (СКВ) у Бабичах був організований в 1944 році і першим кущовим провідником був призначений Ф. М. Адамчук, а потім І. М. Шайнога. Федір Микитович Адамчук народився в Холоєві у 1910 році. Иого псевдо було "Дубовий корінь". Загинув у травні
1945 року в бункері на господарстві Івана Бабія з Маціборами і Шайногою. Похований на цвинтарі в Бабичах. Але про це та про діяльність Бабичівського СКВ - далі.
З вищеназваної архівної Довідки дізнаємося, що Бабичівський СКВ "Лиса" станом на 5 травня 1946 року мав у своєму складі 13 бійців: Ульян Василь Теодорович (1907 рн., мешканець с. Бабичі), Середа Зеновій Теодорович (1914 рн., с. Бабичі), Сологуб Олексій Ількович (1914 рн., с. Бабичі), Новосад Петро Семенович (1914 рн. с. Шайноги), Никон Петро Іванович (1913 рн., с. Холоїв), Середа Ярослав Теодорович (1925 рн., с. Бабичі), Шайнога Василь Андрійович (1914 рн., с. Бабичі), Кручкевич Михайло Іванович (1915 рн. - так вказано у списку, але за метричними даними він народився у 1916 р., с. Шайноги), Адамчук Василь Іванович (1921 рн., с. Холоїв), Дячківський Степан Ількович (1916 рн. - так вказано у списку, але в метричних записах ми знайшли

запис про народження Семена, сина Ілька і Анни Дячківських, у 1907 році, а у 1916 році в них народилася дочка Анастасія; с.Холоїв), Демчук Ілько Степанович (1921 рн., с.Холоїв), Чорномаз Іван Петрович (1918 рн., с.Холоїв) і Лобай Дмитро Васильович (1925 рн., с.Холоїв). В останній графі Списку зазначено, що сім'ї Ульяна, Середи Зеновія, Сологуба, Новосада Петра, Никона, Середи Ярослава, Шайноги проживають на нелегальному становищі, Кручкевича - в с.Шайноги, Адамчука - в Холоєві, Дячковського, Демчука, Лобая - виселені, а Чорномаза - переховується.
Тут же зазначалося, що за даними агентури останні п'ять "бандитів" із списку на початку 1946 року прибули із сотень, а в трав-ні-червні були мобілізовані в Бабичівський "бандкущ" "Лиса", який постійно оперує в районі населених пунктів Бабичі, Шайноги, Мирівка, Підкарані, Холоїв і Раковиська.
Бійці відділів УПА та боївок СБ не давали спокою совітам, систематично проводячи напади на потяги, спиртзавод, військові автомашини, вбиваючи керівників "істребітельних" підрозділів і їх вояків, оперуповноважених НКВД. Зокрема, у ці роки на дорозі між Холоєвом та Бабичами повстанці застрелили уповноваженого Радехівського РК КП(б)У Костянтина Джулигу.
А ось подальша хроніка та опис подій у ті перші повоєнні роки, з якої можна простежити масштаби репресій більшовиків на наших теренах та звитяжної боротьби з ними місцевих повстанців.
28 серпня 1944 року під час облави в
Бабичах енкаведисти впіймали трьох мужчин. А вже наступного дня вони запалили хату Савчака, від якої зайнялося ще 11 господарств і згоріли разом з інвентарем. Селяни намагалися вогонь загасити, але червоні в брутальний спосіб їх побили, викрикуючи: "Бандьоровская сволоч!". Про це повідомлялося в документі УПА № 127 від 30 жовтня 1944 року "Вісті з Львівської області про терор радянських органів", опублікованому вже в наші дні у Літописі УПА - т.12, с.82.
Діяли на теренах Бабич і інші підрозділи УПА, які часто переходили тутешніми лісами. Зокрема, 25 вересня 1944 року у бабичівському лісі в сторону до Сільця закватирував підвідділ "Гордієнка". Зранку розвідка донесла, що заповідається на облаву на ці місця, де вони стояли. Сам командир взяв з собою чотового Коваля та ще двох стрільців і особисто пішов у розвідку, щоб переконатись, чи дійсно більшовики вже є на краю лісу. У той самий час емгебісти пішли в наступ на підвідділ. Наслідок бою був фатальний, хоча підрозділ мав малі втрати, але він розлетівся хто куди і розгубився в чужих місцях. Командир довідався з приватних джерел, що уціліла ще частина його підлеглих подалася в західному напрямку. Почав її наздоганяти. Однак, аж в Сільці-Беньковi утвердився, що туди переходили лише поодинокі групи стрілецтва, але більшої не бачив ніхто. "Гордієнко" став безпорадний: в який спосіб збирати своє військо, а тому подався на терен округу 25 , щоб порадитись З начальством. Про цей епізод доповідалося 15 грудня 1944 року у "звіті оперативному (за вересень, жовтень, листопад)" від 15 грудня 1944 року (Літопиис УПА. Торон-то-Львів, "Нова серія", т. 12, с.212).
З іншого джерела - інтернетного (http:// ukmationalism.com/), яке 11 вересня 2014 року опублікувало статтю Володимира Мороза "Загибель сотенного "Монети", дізнаємося дещо більше про цей бій, сотню і її командира. Сотня називалася "Комарі". Командував нею "Монета" (він же - "Гордієнко"), справжні ім'я та прізвища якого не відомі. Народився він у 1912 році в с.Добротвір (тепер с.Старий Добротвір), закінчив народну школу, за фахом - швець, одружений. Деякий час працював вчителем у рідному селі. У 1941 - 1942 рр. служив в українському легіоні у німецькій армії т. зв. Дружинах українських націоналістів, де здобув ступінь старшого десятника. На початку травня 1944 року очолив сотню "Комарі", яка базувалася в лісах південної Сокальщини. Під його командуванням сотня мала ряд успішних сутичок з червоними партизанами.
Так ось: хоча в бою під Бабичами 25 вересня 1944 року, людські втрати сотні були мінімальні, але відділ, як військовий підрозділ, припинив своє існування. "В цьому була вина і "Монети", - пише автор інтернет статті, - який, по-перше, пішов із кількома вояками на розвідку, а сотня, залишившись без командира, була атакована ворогом і розлетілася; по-друге, не зумів зібрати стрілецтво. За це був притягнутий до строгої відповідальності. Станом на червень 1945 р. "Монета" виконував обов'язки інструктора у сотні "Галайда-1". Викладав, зокрема, внутрішню і польову службу. Разом із відділом в той час перебував у рейді на Закерзонні, звідки повернувся на північну Львівщину на початку вересня того ж року. Залишався при підрозділах цієї сотні і під час зими 1945-1946 рр."
29 листопада 1944 року під час більшовицької облави в с. Бабичі було вбито одного мужчину, а одного ранено. Про це повідомляли "Вісті з Радехівського повіту..." (№ 166).
У документі УПА № 134 від січня 1945 року "Вісті з Львівської області про військовий та суспільно-політичний стан", опублікованому вже в наші дні у Літописі УПА (т.13, с.137), повідомлялося, що 4 січня 1945 року в с.Бабичі хтось зліквідував одного енкаведиста, який, вдаючи з себе дезертира з червоної армії, зайшов до села на розвідку.
На Йорданські свята 1945 року (19-20 січня) у Бабичах була проведена велика облава на мешканців, рідні яких боролися в лавах УПА або підозрювались в допомозі повстанцям. У шкільне приміщення зігнали 56 родин і передали вимогу до "бандьоровцев" здатися, і тоді їх рідних відпустять. Всі розуміли, що була лише наживка, на яку й не повелися. Організований кущ самооборони, який нараховував 20 чоловік, під керівництвом члена

ОУН Михайла Грицика вирішив визволити в'язнів. Але, так як сили були нерівні, то вирішили звернутися за допомогою до боївок навколишніх сіл: Підкарання (керівник М.Кручкевич), Сільця (керівник В. Дідух), Павлова та Нестанич.
Наступ розпочали біля 1-ї години ночі 21 січня. Ворог зустрів наступаючих кулеметним та автоматним вогнем, а для кращої орієнтації запалили поблизу школи стодолу. Та сильний натиск, відвага і мужність повстанців змусили більшовиків відступити з другого поверху на горище. Ув'язненим відкрили двері і дали команду втікати.

На світлині: двоповерхове приміщення Бабичівської школи, де вночі на 21 січня 1945 року відбувся бій повстанців з енкаведистами.

Багато родин в цю ніч було врятовано від вивезення в Сибір. Але в тяжкому бою був убитий станичний Григорій Мороз, важко поранений Андрій Новосад, який невдовзі помер, а також дістали поранення Василь Цвінкілевич та Іван Крупник. Решта повстанців відступила.
О 6-й годині ранку на станцію прибули бронепоїзди з Радехова і Кам'янки. Вороги почали зганяти свою злість на мирних жителях села: із гармат і кулеметів обстрілювали село, прочісували ліс. Більшовицька куля пронизала груди 12-річного хлопця Степана Поради, а в лісі смертельно поранила Михайла Грицика. Останньою жертвою ворога був Василь Нестор, якого пораненого затягли в школу, довго мордували, а потім закололи вилами.
Ось як повідомлялося про цю подію у документі УПА № 135 від 28 березня 1945 року "Вісті з Львівського краю про військовий та суспільно-політичний стан", опублікованому вже в наші дні у Літописі УПА (т.13, с.144): "Дня 21.1.1945 р. в с.Бабичі 150 большевиків разом з істребітелями переводили вивізку свідомих родин, яких звозили до школи і там заночували. Вночі відділ СКВ разом з боївкою СБ зробив напад на школу і в бою відбив арештованих. Ворог втратив 14 убитих і кільканадцять ранених, з нашої сторони 2 вбитих і кілька ранених".
Мешканець Бабич, повстанець Михайло Теодорович Сторощук у своїх спогадах так описував цей бій: "В кущ самооборони я вступив у 1944 році ще до приходу фронту. В ньому я перебував і після переходу фронту. Станичним тоді був Михайло Степанович Грицик, 1909 року народження, член ОУН з 1938 року. Йому я був підпорядкований.
Перше бойове хрещення я пройшов у своєму рідному селі. Це було 20 січня 1945 року, саме на другий день Йорданських свят. Тоді облавники оточили село і всіх підозрілих людей забирали і приводили до школи. На другий день мали відвезти до Радехова, а звідти, мабуть, дорога була в Сибір. Тоді свято перетворилося в один лемент. Облавники грабували в людей речі, які їм подобалися. Мою родину грабували два рази, тому в хаті залишилися голі стіни.

Наш кущ вирішив визволити людей. Будинок школи був двоповерховий, мурований. Бій почався 20 січня після півночі. Облавники відбивалися і очікували підмоги, але вона не надійшла. Невдовзі всі люди були звільненні. Але і з нашої сторони були втрати. Загинув станичний М.Грицик та його заступник Григорій Ількович Мороз, був поранений Андрій Степанович Новосад, який через місяць помер. Біля станкового кулемета було вбито двох облавників і одного вартового. Їх тіла я сам бачив, а люди казали, що ще багатьох побитих вони носили на другий поверх.
Бій закінчився перед світанком. Нам надійшов наказ розійтися у визначені місця, бо на село насувалася нова облава більшовиків. Цього ранку загинув учень четвертого класу Степан Порада. Його скосила куля на власному подвір'ї, бо повернувся з дороги сказати батькові, що полем йде військо. Його сусід Василь Нестор вийшов з хати на вигін і став жертвою кулеметної черги, яка прошила ноги. До пораненого підбігли облавники з криком: "Бандьора!". Приволокли його, старшого за віком господаря, до школи. Там на допиті замордували. Лежав у коридорі школи в калюжі крові, яка витікала з ран, нанесених штиками...".
Маємо також безцінний документ з Радехівського архіву УПА (папка "Теренові звіти з терену "Херсон", файли 0041 0043) під назвою "ЯК САМООБОРОННИЙ КУШОВИЙ ВІДДІЛ ОБОРОНИВ СВОЇХ СЕЛЯН ВІД ВИВІЗКИ НА СИБІР", і його також зацитуємо тут дослівно, бо саме з нього можемо якнайприйнятніше відчути дух цієї звитяги: "Рух в селі - крики і зойки переривали всю тишу і люди, що були на відправі під час Богослужіння в церковці, нетерпеливо споглядали одні на других, неначе питаючи себе, що там діється в нашому селі. Але ніхто не міг на це відповісти, тільки чекали, заки священик покінчить відправу, котрої хотіли заслухати аж до її закінчення. Крізь двері, котрими входили люди в церкву, декотрі вже бачили, як на дорозі ходили большевики з довгими багнетами на крісах, споглядаючи своїми ненавистними трикутними азіатськими очима на рух в селі. Люди бачили це, не одному зробилося нудно коло серця і тяжко. Може це вже впослідне посилає свою молитву до Бога у тій маленькій дерев'яній церковці. Може і в скорому часі треба буде опинитись в обіймах диких азіатських степів.
Закінчилася відправа і люди почали помалу розходитись домів. Більшовики оточили село, і на дорозі, при брамах уже чекали по тих, яких вивозили. Люди, йдучи з церкви, минали свої рідні хати та йшли до чужих, але деякі матері, що залишили малі діти, мусили йти, щоб не кинути своїх дітей на поталу диких орд.
Біла, м'яка верства снігу вкривала землю, а легкий мороз іскрився по ній, а вдалині можна було бачити на небозводі червоне сонце, яке світило якось так жалібно, що ніби оплакувало цей страшний день, серед якого старі і молоді тремтіли, прощаючись одні з другими, мов би збирались десь да-леко-далеко з того світу, а сльози лились і не давали прийти до слова, давили грудь, і, коли наглянули свою рідню перед очима - батька, матір, сестру, брата - свою найближчу родину та ту рідну хатину, в якій уродився та виріс, приневолювали розходитись з розпуки мовчки. Довгі залізні штики пнулись, шукаючи по будинках за своїми жертвами. Стріляючи в солому, наробили шуму, і цей страшний акорд відкрив дуже сумну картину, якої наше село в своїх сторінках життя не чуло і не бачило. Худоба ревіла, олеяли вівці, ба, навіть домашня птиця зчинила переполох, побачивши східних варварів. Більшовики виносили з хат, комор чи щпихлірів все, що попало під їх руки та ладували на свої вози. Незважаючи на плач і розпуку селян, силою терору штиком наперед себе гнали їх з дітьми, жінками з усіх закутків села до школи, а з награбованим добром розташувалися з возами на подвір'ю. Большевики зараз почали бити безроги, різали корови та веселилися селянським добром, а при них і їх прихвостні - істребітелі, котрі не боялися Бога, не встидалися людей, послідні злидні бідного селянина, котрі він кривавим потом складав на свій прожиток - вони грабували і тішилися, що нагодують своє смердяче черево.
Повівв ніжний вітер, розвіяв хмари, зайшло сонце. Стемніло. А в школі - галас, крики: одні моляться та плачуть, другі регочуться, попоївши добре та заливши пельку горілкою. Ціле село прибите горем, всюди затихле, тільки де-не-де гавкають собаки.
Ліс схилився понуро і ніби думає думку, дивлячись на ясні обличчя повстанців, котрі дзвонили збруєю і готувались вночі до наступу, щоби визволити нещасні родини від загибелі перед большевицькою сараною.
Друг Ч. зробив зборку, переглянув збрую, і побачивши, що замала кількість повстанців, і що не дасть відповідної відсічі большевикам, яких було в селі близько 150, він відкликав стрільця П., поговорив з ним хвилинку, а опісля зв'язковий з їх наказу сів на коня і десь поїхав. Решта повстанців готовили кулемета, амуніцію та іншу зброю. Все, як слід, ладили до перегляду. Друг Ч. зробив перегляд збруї і приступив передавати плян наступу своїм ройовим. За недовгий час почувся недалеко стукіт та брязкіт зброї, але друг Ч. вже знав, хто це йде. Під ясну ніч в лісі виповзли з густих корчів якісь постаті і скоро були коло своїх. Це були наші, які прийшли дати поміч нашому відділу. Це були бойовики командирів Г., О. і Гр.
На місці постою повстав рух. Друг розподілював наступ по роях на всі відтинки села, та скоро почався наступ на село, де були інтерновані. З обережністю ввійшли в село, та почали помало підсуватись до школи. Під школою було тихо, лише із школи доносився глухий відгомін старих жінок та малих дітей.
Боївка під командуванням Гр. і О. повели стежу аж під школу. На скраю саду стояв вартовий, почувши скрипіт ніг якихось людей, скричав, мов несамовитий: "Кто йдьот?!". Але ще не вспів докінчити, як куля прошила його і він повалився на сніг. В саді була вкопана залога з "Максимом".

Як почули стріли, почали вести сильний вогонь в сторону наших повстанців, так, що повстанці мусили відступити, але два рої СКВ зайшло боком і відкрили вогонь по большевицькій залозі так, що большевики замовкали цілковито. Других два рої натиснули з другого боку. Большевики, залишаючи шість своїх трупів, відступили до школи.
Розпочався бій. Большевики окопались кругом школи і сильно обстрілювали усі боки та кидали гранати. Наші повстанські рої, які начислювали 70 людей, підсунулись досить близько під становище большевиків і розпочали сильний вогонь по большевиках, так, що в обігу п'ятнадцять хвилин большевики кинули свої становища, почали втискатись до школи, яка була мурована, залишаючи на становищах близько 16 трупів. Відтак зі школи вели сильну оборону. Стрибки, які були разом з большовиками, на крилі становища большевиків, кидали збрую та втікали один за другим в напрямі Радехова. Деякі з них зникли за школою в скирті соломи, але повстанці помітили їх і, витягаючи зі соломи, дали їм добрих буків.
Наші зробили ще один сильний наступ, підсунулись під сам мур попід вікна, де
були на підлозі і в пивницях большевики, закидали їх гранатами так, що большевики вицофались з пивниць і партеру будинку на поверх, залишаючи кільканадцятьох вбитих і кількох ранених. В цей момент селяни, які прислухувались боєві, почули голоси повстанців, почали дерти рядна, робити шнури і поверху почали вікнами втікати на землю.
На поверху один большевик з діхтяра обстрілював вихід. Стрілець В. з свого кріса (Снайпер) почастував так цього большевика, що він покінчив своє життя. Кількох повстанських одчайдух зробили наступ сходами на поверх, кидаючи гранатами і ведучи кулеметний вогонь так, що опанували частину кімнат на поверсі і звільнили селян, які боялися через вікна втікати по шнурі.
За приміром одчайдухів пішли в наступ майже всі повстанці, які намагалися знищити большевиків. Кидаючи гранати до кімнат, спричинили страшну паніку серед большевиків і було чути, як неслись голосні зойки ранених.
На жаль, нашим не стало гранат, а кулеметною зброєю не було можливо дальше здобувати мури. Большевики вели сильну оборону. Бій тривав дальше. По стороні большевиків щораз рідшали стріли. Це давало більше відваги в наступі нашим повстанцям, але надворі почався робити день, а розвідка, виставлена за селом, подала, що з напрямку Холоєва йде більша сила большевиків, напевно, на поміч оточеним.
Наші повстанці на наказ командира почали відворот в напрямі лісу. В часі відвороту з рядів повстанців упав від ворожої кулі друг Ч., який керував цілим наступом. Його тіло друзі хотіли забрати, але не могли, бо большевики вели сильний обстріл, в тому один стрілець зістав ранений, його наші забрали з собою і подалися в ліс. В тому бою здобуто збрую, деякі трофеї, вози з наладованим селянським добром зістали перевернуті, а добро розкинуте. Зістало вбитих кільканадцять коней.
Як тільки наші відступили зі села, зараз же прибуло з Холоєва близько150 большевиків. Вони побачили багато своїх трупів й ранених, пішли прямо в село і почали тероризувати мирне населення, б'ючи прикладами крісів куди попало, а хто втікав, то з місця стріляли. В той спосіб пострілили одного 16 -літнього хлопця, який по кількох днях помер, Вбили також 30-літнього Нестора Василя, якого замордували тортурами. Дуже багато побили фізично жінок,
дітей і мужчин. Також були випадки ґвалтування жінок через більшовицьких варварів. Село зграбували майже вцілості, забирали, що тільки попало їм під руки, а ці речі, які не могли взяти, нищили. Продукти харчеві змішали із снігом і землею, одіж дерли на шматки, посуду побили і т.п.
Визволені селяни розбіглись по дооколичних селах і тим самим вже більшовикам не вдалося зробити вивозу. Повстанці пішли в рейд, відбились від місця події досить далеко - були свідомі того, що большевики будуть більшими силами вести погоню.
Загально серед українського населення ця подія викликала дуже позитивні погляди, де майже всі признали, що СКВ є дійсним оборонцем українських селян.
Серед большевиків ця подія викликала пригноблення так, що большевики тихцем дивувалися українським повстанцям: вони такі рішучі та відважні, героїчні.
Зі сторони українських повстанців зостав вбитий командир Чупринка і один стрілець ранений.
З большевицької сторони зістало вбитих около 30 бійців, в тому один лейтенант, і кільканадцять ранених.
Ця подія в селі Бабичі Радехівського району в місяці січні, перед самими Йорданськими святами 1945 р.".
Ми могли своїми словами оповісти про цей героїчний чин бабичан, але видається, що саме у такому викладі можна якомога доступніше і сприйнятніше донести до читача всі деталі та дух цього бою.
12 березня 1945 року більшовики силами понад 2 тисячі бійців, в тому числі 250 кіннотників - пограничники і війська НКВД, проводили широкомасштабну облаву в селах та лісах майже половини Радехівського району одночасно, в тому числі в Бабичах. Тут вони того дня напоролися на рій СКБ, під час бою з яким 2 більшовики було вбито і кількох ранено. З нашої сторони втрати були більші: 4 загинуло і декілька дістали поранення, решта пробилася і втікла. Вже наступного дня більшовики знову великими силами проводили в селі "зачистки". (Джерело - те саме, документ № 135, с.151).

Треба тут додати, що з приходом зими 1944/45 року - першої зими в другій більшовицькій дійсності - настали дуже тяжкі часи для бабичівських повстанців. Сніг, по якому залишалися сліди пересування вояків, не одного змусили залишити ліс і поле, знайти собі притулок в селі. А з цього злобно втішалися і користалися червоні катюги, в широких масштабах і з небувалим посиленням із залученням великих сил спецвійськ НКВД почали проводити свої гончі акції і облави, які в народі прозвали "сталінською мєтьолкою". У першій половині лютого 1945-го ця "сталінська мєтьолка" перевела свої позиції на південь Радехівщини, зокрема - на холоївські та бабичівські терени. Діяти в той час повстанцям було дуже важко: щоденний сніг і квартирування військ, нічні застави і засідки, денні труси - все нараз поставило їх в нечуване до того часу важке становище. Однак, як бачимо з вищеописаного бою, повстанці не здавалися і в таких умовах, вистояли.

Бій повстанців з енкаведистами відбувся на теренах Бабич і 29 квітня 1945 року. Про це ми дізнаємося із документа УПА № 233 "Пропозиції до відзначення за поранення підпільників Сокальської округи" від 1 листопада 1946 року, в якому значиться поранений в праву руку під час тієї сутички колишній ройовий СКВ, а на час складання списку - вже командир СКВ під псевдо "Царенко" (Літопис УПА. Нова серія, том 13, с.921).

Приблизно навесні 1945 року у Холоєві був вбитий старший стрибок енкаведе Василь Романюк. Так завершилася спецоперація Бабичівського куща. Для її проведення була створена спецгрупа у складі Федора Адамчука, Івана Маціборн, Миколи Маціборн, Михайла Романюка та "Цигана" (Шайнога Степан Данилович; був низенького росту, мешканцем Холоєва). Перед тим хлопці довший час приходили до Холоєва, вивчали всі ходи енкаведиста та його зв'язки, а відтак - вислідили його у будинку Броніслави Бабер та знищили (джерело: аг. справа № 2207910 від. УКДБ УРСР по Львівській області, п. 12 - 14).

До речі, в Теренових вістях з Сокаль-сько-Радехівського надрайону про військовий та суспільно-політичний стан №167 (Літопис УПА. Нова серія, том 13, с.318) повідомлялося, що раніше - 10 січня 1945 року в с. Холоїв зліквідовано енкаведиста Кота, місцевого мешканця, який постійно їздив в сусідні села в справах арештування свідомих українських родин. Так от: атентат на цього командира "Істребітельного баталіону" м. Холоїв Кота, коло станиці цього батальйону, виконав бойовик "Циган", "забираючи від вбитого автомат, чим спричинив загальну радість" (там же, с.633).

5 травня 1945 року 50 більшовиків робили нічні засідки поміж Станином і Паловом, однак безуспішно. Проте, говорили, що їм втік один чоловік, і ніби-то він з Холоєва. Отож, свою акцію вони перевели туди

і зловили в Холоєві шість стрільців СКВ. Допитували жорстоко, вибивали інформацію про побратимів. Один не витримав знущань і зрадив Присязі повстанця - видав своїх. "На наступний день впав кущевий провідник і військовик даного куща. Крім него забили п'ять стрільців, а шість зловили" Таку інформацію ми знайшли у папці "Теренові вісті" (файл №0114) Радехівського архіву УПА, і вона для нашого дослідження є дуже важливою, а тому маємо ї прокоментувати.

Хоча у повідомленні і не називаються прізвища повстанців, але майже із стовідсотковою достовірністю можемо стверджувати, що мова йде про загибель першого провідника Бабичівського куща Федора Микитовича Адамчука та його соратників: свого заступника Івана Шайногу, стрілків Михайла Мацібору і його синів Івана та Миколу.

Подія ця, про яку ми детально розповімо згодом, відбувалася у Бабичах в господарстві Івана Бабія. Щодо ї датування у "Вістях" 6 травня ("на слідуючий день"), то, скоріш за все, це описка (мало б бути - "в слідуючі дні"), бо в тому ж Радехівському архіві УПА у папці "Реєстр втрат" (файл 0013) подається інформація про загибель Маціборн 8 травня 1945 року в тому ж бункері, де, окрім цього, зазначається, що вони прийшли в Бабичі провідати родину з нагоди Великодніх свят. Хоча могло бути і 6 травня, бо саме на цей день у 1945-му припадав величний празник Пасхи. Нині покійний, повстанець-бабичанин М.Т.Сторощук, який також був членом місцевого куща з 1944 року, у своїх спогадах (ми їх подамо нижче) стверджував, що це було "на лругий день свят", тобто 7 травня. Втім, і на місці поховання цих Героїв (цвинтар біля Бабичівської церкви) знаходимо деякі розбіжності в датах: напис на могилі Адамчука Ф.М сповіщає, що помер він 5 травня 1945 року, а на могилі Шайноги І.М., який загинув разом з ним, в один день, - 9 травня 1945 року; на могилах Маціборн вказаний тільки рік.

Звернемо увагу і на те, що, ці "Теренові вістки за час від 20.04. до 5.5.1945 р." (файли 0113-0114), описують події і за 7.5.1945, а під документом стоїть дата "5.5.1945 р.". Таке траплялося: зокрема, у "Звіті праці за час від 30 квітня до 30 травня 1945 р." (файл 0006) папки "Теренові звіти з терену Херсон" того ж Радехівського архіву УПА наприкінці в розділі "Ріжне" (файл 0008) зазначається, що "районні проводи дали невідповідний реєстр і зараз наново вони переводять цей реєстр в терені...".

Ця трагічна подія в історії УПА ще потребує детального вивчення.

Про той героїчний епізод з повоєнного життя Бабич, подвиг наших повстанців розповів вже в роки Незалежності вузлівчанин Іван Покотило у своїй новелі "Пося'я. та" (пам'яті родини Маціборів): "Надворі стояла пізня осінь. Дув вітер, ніби намагався налякати когось своїм посвистом. Іван прокинувся... У вухах шуміло, кололо щось у серці. В голові бриніли якісь голоси, одна за одною пролітали якісь думки. Почувся стукіт у двері. Іван встав і повагом підійшов до дверей.

- Хто? - гукнув він. - Це я, Федір Адамчук. Відчини.

На устах у Івана появилась посмішка і він відсунув засув. У хату зайшов молодий високий юнак. Рум'янець так і вигравав на його щоках. Він оглянув хату і промовив: "Слава Ісусу Христу!". Іван лише мовчки кивнув головою.
- Ну як готовий до посвяти? - пошепки запитав Федір. Іван кивнув головою. - То пішли! - Пішли, - зітхнувши, сказав Іван.
Вийшли з хати. Небо було затягнуте важкими свинцевими хмарами. Під ногами чвиркала багнюка. Недалеко виднівся ліс. Тут було вогко. По землі стелився туман. В повітрі було чутно запах смоли і диму.
І от прийшли на чисту галявину, на якій не видно було жодної душі. Федір зупинився, оглянувся навколо і промовив: "Хлопці, ми свої".
З-за кущів вийшов солдат зі зброєю в руках, тримаючи під прицілом прибулих. За ним повиходили і інші, біля двадцяти осіб. Один з них високий, з шрамом на обличчі, запитав: "Це ти, Іване?":
- Я, - тихо, але чітко відповів Іван.
Після того високий став посеред галявини і в його очах заграли ніби вогники. Він примружив очі, поклав праву руку на серце і сказав:
- Повторюй за мною.
Юнаки теж притиснули долоні до лівої сторони грудей і завмерли.
- Я воїн Української Повстанської Армії, взявши в руки зброю, урочисто клянуся своєю честю і совістю перед Великим Народом України, перед Святою Землею Українською, перед пролитою кров'ю усіх найкращих синів України та перед найвищим політичним проводом народу українського:
Боротися за повне визволення усіх українських земель і українського народу від загарбників та здобути Українську Самостійну Соборну Державу. В цій боротьбі не пожалію ні крові, ні життя і буду битися до останнього подиху і останньої перемоги над ворогами України. Буду мужнім, відважним і хоробрим у бою, нещадним до ворогів землі української. Буду чесним, дисциплінованим і революційно-пильним воїном. Буду виконувати всі накази зверхників. Суворо зберігатиму військову і державну таємницю. Буду гідним побратимом у бою та в бойовому житті всім своїм товаришам по зброї. Коли я порушу або відступлю від цієї присяги, то нехай мене покарає суворий закон української національної революції, і спаде на мене зневага українського народу.
Новобранці повторювали слова командира щораз голосніше. Після цього на місце командира став другий чоловік, невисокого росту, з кашкетом на голові. Це був головний командир УПА "Тур". Він звернувся до новобранців з такими словами:
- Дорогі браття! Наш народ зараз терпить страшні часи. Фашистські та більшовицькі окупанти прагнуть стерти з лиця землі все українське. Але ми не станемо рабами третього рейху, ми не будемо робочою масою в більшовицьких колгоспах! Смерть імперіалістичним хижакам! Смерть Гітлеру і Сталіну! Хай живе незалежна Україна! Слава Україні! - Героям слава! - відповіли солдати-новобранці.
Після цього Івану - "Чайці" (таке псевдо він отримав), Федору - "Дубовому" та іншим воякам дали зброю.
Пройшло два місяці. Здавалося, що отот мала настати зима, бо надворі був грудень. Жінки вже почали прясти і вишивати коло закіпчених ламп. Молодь готувалася до свята Андрія. На це свято запросив Федір - "Дубовий" побратимів до Холоєва. По замерзлій землі, що далеко відлунювала кроки, підійшли на край лісу. Побачили село. Хати стояли обшарпані, з побитими вікнами. Зайшли в село. З однієї хати вийшов старий сивоголовий чоловік, обійняв Федора та запросив до хати. Разом з Федором зайшов до хати "Чайка". Всередині було темно і холодно. В печі жевріли вуглики, а біля неї сиділа Федорова мати.
- Слава Ісусу Христу! - Слава навіки! - тихо відповіли з хати.
Вся родина сіла за стіл і "Чайка" біля них. Мати поклала на стіл кілька варених холодних картоплин і кусень черствого, мов камінь, хліба. Мовчки пригостилися. "Чайка" глянув у вікно і побачив, що сонце черкає обрію. Земля спрагло ковтала останні промені світла. Незабаром сонце зайшло і на небі стали одна за одною появлятися зірки. Потім на зоряне небо викотився повний місяць, часто ховаючись за дрібні хмарини, які вітер гнав по небу. "Чайка" вийшов з хати і пішов до найближчого стіжка. Тут мала бути охорона. Десь здалека було чути дівочий сміх. З другого кінця села вили на місяць собаки. "Чайка" йшов селом. Ось хата, така рідна і знайома. Тричі постукав у двері.
- Хто? - хрипло запитав батько Михайло. - Я! - відповів "Чайка". Двері відчинилися і "Чайка" зайшов до хати, зустрівшись поглядом із заспаними очима брата Михайла. В сінях пахло сіно. На ньому спали втомлені бійці. "Чайка" пройшов біля них, знайшов вільне місце і теж ліг, поклавши поруч зброю. Довго не міг заснути, а потім поринув у якийсь тривожний сон...
Ранок був досить холодний. Небо було затягнуте сірими хмарами. "Чайка" встав першим, підійшов до дверей, відчинив їх. В цей час почув постріли. Через якусь мить зрозумів, що сталося. Вернувся в хату і голосно крикнув: "Хлопці, вставайте, нас оточили совєти!". Через кілька хвилин всі були зібрані і радилися біля хати, що чинити далі. В ранковому повітрі за селом виднілися постаті червоноармійців. Село було оточене.
- Ну, що хлопці, будемо воювати, - промовив "Чайка". - Якщо не переможемо і не зустрінемося в лісі за селом, то зустрінемося там... - підводячи очі, показав на небо. Всі переглянулися і зрозуміли, що бій буде важким.

Над селом просвистіла міна і впала недалеко в полі. За нею друга, третя... Село загуділо безперервною стріляниною, гуркотом та криками. Кричали його мешканці, які відчули подих смерті. Потім все затихло, бо більшовики зайшли в село і обходили двори, шукаючи за повстанцями. Ті поховалися, бо чисельна перевага ворога давалася взнаки і вирватися з села було неможливо.
Кільце звужувалося. Селяни ховали повстанців у стіжках, в коморах. Деякі схованки прикривали гноєм, щоб збити з пантелику собак, яких водили з собою облавники. Якось того разу доля всміхнулася для повстанців, бо вирвалися живими.
З важкими боями минула для повстанців зима 1945 року. Були болючі втрати друзів...
Наступила весна, зазеленіли ліси. Був гарний місяць травень. В господарстві Івана Бабія в Бабичах було тихо. Ніхто й не здогадувався, що тут знаходиться повстанський бункер. В ньому переховувалось
п'ятеро бійців. Блимала лампа. Вентиляція була погана і повітря було важке. Кожен З вояків думав про своє. Серед них був "Чайка". Спокій порушили кроки на подвір', гамір, відлуння чужих голосів. Потім почувся радісний крик: "Нашлі, они здєсь!".
В бункері зрозуміли - це смерть. Стало ясно, що якийсь зрадник видав ворогові їхню криївку. Мовчки сиділи Михайло Мацібора та його сини Іван - "Чайка" та Микола, а також Федір Адамчук - "Дубовий", Іван Шайнога. За якусь мить встав "Чайка".
- Браття, це - смерть. Вони будуть катувати нас, доки не здамо своїх рідних і близьких. Ми не можемо здатися їм живими. Нехай їх задовольнять наші трупи.
Побратими встали, заспівали "Ще не вмерла Україна". Червоноармійці, які розкопували вхід у бункер, оторопіли. Потім пролунав вибух... Ніхто в бункері не залишився живим.
До незалежної України ще було так далеко..."
11 травня 1945 року 50 бійців НКВД разом з провокатором, який вказав совітам сховки зі збіжжям, прибули в Бабичі та вивезли до району 30 метрів зерна. А вже 15 травня, також за наводкою, 20 більшовиків знову навідалися в село і вилучили сухарі, які були замагазиновані.
18 червня 1945 року пополудні, біля 2-ї години по залізничному шляху Кам'янка - Стоянів, зокрема і дистанцією Сілець Беньків - Воля Холоївська - Холоїв проїздив панцерний поїзд. На цей час совіти дали наказ всім залізничникам з Гряди, Бабич, Шайногів, Холоєва віддалитися від колії на відстань двох кілометрів, а лінію обслуговували довірені війська НКВД, які перед переїздом переконтрольовували рейки. Вся обслуга на станції Воля Холоївська, як і на інших, була одягнена в акуратний службовий одяг та, коли проходив потяг, віддавала почесть. Потім по селах пронеслись слухи, що тим поїздом переїздив маршал Ворошилов. Тут додамо, що ще з 1 червня (і аж до 22-го) залізницею в одну і другу сторони щоденно переїжджало до 40 поїдів, що було незвичним для наших країв. Але і ця таємниця невдовзі просочилася до вух бабичан та мешканців інших наближених сіл: транспортні поїзди перевозили з заходу на схід багатства з Німеччини, а зі сходу на захід - літаки, танки, боєприпаси та паливо.
27 червня 1945 року совіти влаштували облаву в Бабичах, шукаючи за двома автомашинами, які дивним чином пропали в селі. Коли авто так і не вдалося знайти,
заарештували 4 родини, біля осель яких вони стояли, і зникли. Всіх відвезли в Радехів, а через два дні випустили, за винятком одного господаря.
16 липня 1945 року з Камінки Струмілової в Бабичі приїхало двоє більшовиків та заарештували голову і секретаря сільської ради, жорстоко допитували їх, змушуючи сказати, хто з села є в "бандерівцях". Голова відкупився горілкою. П'яні енкаведисти зайшли до місцевої мешканки Єви Вовк, пристрашили її, завели до хати голови сільради, де згвалтували.
26 грудня 1945 року з Бабич вибрався загін застави і подався до Великих Мостів.
27 грудня 1945 року повстанці Бабичівського куща самооборони брали участь у резонансній спецоперації по підриву спецпоїзда у лісі поблизу сусіднього села Гряда. Про це повідомлялося у звіті СБ ОУн Кам'янецького надрайону (архів "Літопису УПА"): "Дня 27 грудня 1945 р. БЕГ-ою було [підірвано] на лінії Кам'янка-Радехів спецпоїзд, який курсує два рази в тиждень на лінії Берлін - Київ. За більшовицькими даними, в тій катастрофі було вбито - в тім ранені 40 осіб. З них кількох старшин вищого командного складу НКВД". БЕГ - це код для БСБ - боївки служби безпеки.
Успішною та резонансною на весь Союз була спецоперація, проведена повстанцями 7 лютого 1946 року в кількасот метрах від сусіднього з Бабичами с.Гряда, в сосновому лісі на межі ("граничці") між Кам'янка-Бузьким та Радехівським районами, в якій брали участь і бійці Бабичівського куща на чолі з заступником кущового "Громовим" (Середа Зиновій Федорович), зокрема Никон ("Гриненко") Петро Васильович.
Ось як це виглядало у звіті СБ ОУн Кам'янецького надрайону (архів "Літопису УПА"): "Дня 7.ІІ в год. 12.30 БЕГ-а при помочі чотирьох стрільців підвідділу "Галайда" та кількох людей з СКВ Грушка зроблено заставу, в котрій вбито підполковника - нач. секрет. Главного управління НКВД СРСР Крижанівського М., якого Москва вислала в Радехівський район для сконтрольовання агентури, а також в тім уділити практичну пораду по боротьбі з бандитизмом. Тіло підполковника по 2-х днях перевезено літаком в Москву.
Майора заст. нач. V-го відділу (по оперативній роботі) погранвійськ НКВД Волосьонкова В.

Младшого л-та оперуполномоченого НКВД по Радехівському районі Маркова Н.Ф.
Старшого сержанта погранвійськ НКВД - мангрупи Криштала С.
Бійця погранвійськ НКВД Раджанова. Молодшого сержанта погранвійськ НКВД - мангрупа Чуркіна В. зловлено живим.
Кромі цього, двох бійців поранено з Бабичанського гарнізону внутрішніх військ НКВД, які йшли на поміч.
Засідка була зроблена між Незнановом в Холоєвом на присіпку Гряда.
Здобуто: 5 ППС-ів, 1-а фінка, 3 пістопи "Токарова" та матеріяли розвідчого характеру".
А ось як повідомляють про цю подію "Теренові вістки" (файп №0056, однйменна папка Радехівського архіву УПА): "7.2.46. Група БЕГ і СКВ під лісом коло прис. Града (біля Холоєва) о год. 13-ій зробила засідку на більшовицьких сатрапів. Нашим вогнем зістали зліквідовані такі головні НКВД-исти: 1) підполковник Крижанівський Микола Вас., ур. 1904 р., партійний, начальний секретар Головного Управління НКВД на УРСР, який прибув з м.Москви в Львівську область передати практичні інструкції по боротьбі з нашим рухом; в Радехівський район він прибув тому, що в ньому були скупчені обласні війська і слідчі відділи НКГБ-НКВД; 2) майор Волосенков Александр Фед., ур. 1909, партійний, заступник начальника V-го отделу ІІІ-го отряду, займався оперативною роботою; 3) лейтенант Марков Александр Флор., ур. 1919, партійний, слідчий НКВД по Радехівському району; 4) сержант Криштал А. Тимофійович, командир отделенія маневр. групи; 5) рядовий Роджанов, з маневр. групи. Тіло підполковника Крижанівського відвезено з Радехова 11.2.46. літаком в Москву. Здобуто зброю, матеріяли. З нашої сторони не було жодних втрат".
Вже цього ж та наступного дня - 8 лютого до Гряди та Бабич більшовики стягнули величезні сили війська, прочісували ліси, проводили облави, арештовували людей, спалили 17 господарств, трьох громадян та двоє дітей вбили.
Успішна операція повстанців, в їх числі і Бабичівського СКВ, напередодні виборів до Верховної Ради СРСР (10 лютого 1946 року) мала резонанс не тільки на наших теренах, а й на весь Союз. Про неї ще довго говорили і досі з переказів предків говорять мої односельчани та мешканці навколишніх сіл. Місце, де це відбувалося донині називається в народі "Полковники". Вона дістала деталізацію в тодішніх та пізніших описах. Два з таких ми віднайшли, і вважаємо не тільки за доцільне, але й за свій обов'язок донести до нинішніх поколінь, зацементувавши в історії нашого краю (і не тільки нашого) цей воістино героїчний чин земляків.
На одну з таких розповідей ми натрапили у "свіжому" Радехівському архіві УПА (папка "Опис боїв", файли №№00040005). Намагаючись максимально зберегти тодішній стиль викладу, оригінальні вислови, подамо їх з незначними правками, розуміючи, що на друкарській машинці, скажімо, орфографічні помилки цілком допустимі, і щоб їх виправити, треба було весь аркуш передруковувати, а такої "розкоші" у повстанців не було: "ЗАСІДКА. Тихий, понурий ранок. Дерева від легкого вітру колисали гіллям, та понуро стояли, ніби щось розмовляли між собою, повиті холодним, сірим інеєм, що притрусив легкою скатерто сніг серед ночі. Здалека нісся якийсь відгомін лаяння собак та перестріли большевицьких сатрапів, що своїми стрілами тільки тривожили ранню тишу і непокоїли душу повстанців.
Сидячи мовчки, друг П. вдивився своїм взором десь далеко, і, видно було, що в своїх думках він щось неначе читав у своїх візіях, відтак звернув очі в розжарений до червоності жар соснових полін, що кругом нього полягали повстанці. Деякі з них лежали дрімаючи, інші вели між собою гутірку про вчорашню нічну пригоду.
- Ну й хитрі ці сталінські прокляті собаки, - додав друг П. - Вчора, здається, вже опустили зовсім село, все забрали і поїхали. В селі спокій, тільки що наші хлопці розпочали знову своє діяння, бо вночі все повторялося: "Стій! Хто йде?". - "Свій". І все чути. А ранком ідеш з села, а він тобі знову наперед очей вискакує... І знову - стрілянина. А найбільше винен цьому той клятий Ковальчук, що доїжджає з району і намотує сітку шпигунів. От зловити б його! - Конечно здалося б, - відізвались повстанці.
Нараз з противного боку почувся глухий стукіт кінських копит та відгомін якихось людських голосів. Всі насторожились і наслуховували того глухого тону, чи не могла б бути часом яка небезпека. Але за малу хвилину стійковий дав знати, що це знаний йому чоловік йде по дрова. І справді: з поміж дерев показався якийсь малий хлопчина, котрого повстанці пізнали, оточивши його, почали питати, що нового в селі, бо знали, які не раз були грізні хвилі, а він ніколи не вагався найнебезпечнішого, а держав все в тайні, даючи повстанцям найновіші відомості.
- Зі села понад лісом, - говорив хлопчина, - пішло з Незнанова до Мирівки вісім большевиків в білих кожухах, озброєні. Пішли просто в село. - Хлопці! - сказав друг П. - Це, напевно, боївка Ковальчука пішла в село робити передвиборчий мітинг, або малювати на білих стінах сталінську демократію. А чи не можна було б на тих білих кожухах вималювати ї демократичного гербу? - додав друг П.
Поміж повстанцями настав пожвавлений рух, ніби вже готувалися йти їм назустріч. І справді: всі метнулись до збруї, пробували чи добра до стрілу і готовились дійсно іти під бій, до чого найбільшу ініціативу виявляв друг Г., котрий все закликав: "Кулемет! Амуніцію - сюда! Автоматчики!"
За хвилину всі були готові до відходу. Наприкінці друг З., побачивши їх одчайдушність, подав короткі бойові вказівки та розповів, як відв'язатися від ворога. І за хвилину під командуванням друга Г. повстанці були всі на краю ліса. Дорога вела краєм ліса, через яку було видно село, а поруч него - високий димар цегельного

заводу. Повстанці йшли обережно, лише гляділи на командира Г. та його умовлені знаки. Так зайшли на роздоріжжя, де розходився шлях на села Мирівка, Карані, Незнанів, Холоїв.
На краю ліса були военні окопи, в яких можна було зробити відповідну засідку і добре сховатися. Повстанці зайняли окопи і сиділи в них всі тихенько, лише висували голови через густий малинник: чи можна буде своїм дулом вести вогонь на східних широкодзюбів. І так, дивлячись понад високий димар, почувся якийсь глухий тупіт, але зовсім з іншої сторони, а за хвильку почулись голосні, повільні кроки. Стрілець Гр. підвів голову з окопу трохи вище поміж лісовим хабаззям, побачив, як ішли прямо, понад ліс доріжкою шість товстомордих і добре випосажених в уніформи і збрую большевицьких старшин НКВД. Між собою вели балачку про вітчизняну війну. І, справді, що цей грубий, це був підполковник Крижанівський, учасник берлінської офензиви, нагороджений довгим рядом медалей.
Зараз з місця треба було звернути мірник у фінці на десять, щоби не взяти зависоко і їх не пошкодувати. Він ішов розробляти плян відносно облави в селі під час виборів, та при нагоді хотів відвідати свойого брата, котрий був похований зараз на узбіччі роздоріжжя, де видні здалека на соснових паликах таблички з написами. Вони зближались чим раз ближче і щораз чуйнішою була їх розмова. Метрів до сорок було їх видно зовсім добре, і так, дивлячись, друг Г. не вірив сам собі, кого він бачить! Попереду ішов середнього росту, добре убраний це був, мабуть, його ад'ютант, бо видніла також жовта кладка через рам'я. А поруч них ішов якийсь чоловік, ніби знаний йому. Він приглянувся йому ще краще, застановився і нагадав собі, як він не раз бачив його в селі зі стрибками на акціях. Це був районний слідчий НКВД Марків. От, здорова риба, напевно в тій торбі носить акти цілого району, щоб вивезти найкращих наших людей в сибірські тундри. "От і гіпнотизм у тебе чуйний!" - подумав друг Г.
Повстанці, побачивши такі значні риби, набрали ще більшої відваги до бою.
Згодом сталінські буржуї зблизились ще ближче. Наглянули високі таблички на гробах своїх товаришів, спрямували туди і почали відчитувати їх прізвища. Вони стояли там хвилину. Опісля звернулися ходом в сторону наших окопів. Віддаль була близька, але попри ліс був рів, І, як тільки командир Гр. вискочив до них та відкрив вогонь з автомата, з місця впало трьох сталінців, інші заскочили в рів, і розпочався бій. Поранені большевики почали на дорозі кричати і боротись своїми послідніми силамим. Відізвався наш кулемет і почувся гриміт гранат. Вони влізли в рів і почали кидати між повстанців гранатами... Молоді повстанці розгорілися в бою, підвели свої голови і блискавичним стрибком підсунулись під сам рів, де були большевики. Ці побачили, що їх оточують повстанці, почали рятувати своє життя втечею, відкидаючи від себе збрую. П'ять наших повстанців, які мали заставу збоку на сто метрів в лісі, наглянули, як саме бігли большевики зі села рятувати своїх посіпак, привітали їх з другої сторони кулеметним вогнем. Один впав, один зістав забитий, а інші звернули в село. Тих трьох, які почали втікати, наші повстанці вогнем примусили їх залягти в рові, відтак автоматним вогнем і гранатами їх знищили, а одного забрали живого в полон. Повстанці забрали здобутих шість автоматів ППС, пістолі і всі документи та почали відворот до лісу, намагаючись якнайдалі відійти від місця засідки.
За годину часу приїхало кілька авт большевиків в силі 300 бійців. Бойовим маршем підсунулись під місце засідки, відкрили сильний вогонь в сторону ліса, з якого полетіли на діл відламки гілля дерев. Забрали на авта свої жертви та завезли їх до Радехова.
Війська НКВД провели сильну акцію на прис. Града Холоївська, спалили кілька хат
з забудівлями, вбили трьох мирних громадян, ограбили решту громадян і від'їхали.
З нашої сторони не було жодних втрат. 31 сторони більшовицької такі втрати: 1) полковник Крижанівський, головний секретар Головного управління НКВД в Москві; 2) майор військ НКВД погранзастав; 3) Марків, слідчий НКВД в райцентрі; 4) ад'ютант-лейтенант підполковника Крижанівського; 5) сержант військ НКВД; 6) рядовий НКВД. Здобуто 6 автоматів, 6 пістолетів і документи.
В засідці брали участь 8 стрільців з СКВ 3 ком. Гр., 10 бойовиків ком. П і 3.
Чин повстанців викликав серед укр. Громадянства велике задоволення, а зі сторони большевиків - страх і паніку.
Ця подія відбулася 7.II. 1946 р.". Скоріш за все, що автор, який складав цей "Опис бою", для позначення осіб, з міркувань безпеки, використовував перші букви псевдо. Знаючи вже, що в засідці біля с. Гряда брав участь Бабичівський СКВ, можемо припустити, що "командир Гр.(Г.)" це заступник командира Бабичівського куща "Громовий" (Середа Зеновій Федорович); "друг П." - хтось з бабичівських повстанців на псевдо "Пайтра", "Партаченко", "Перечига", "Політвиховник", "Пугач" (інші бабичани з псевдо на букву "П." на той час або були арештовані, або перебували в інших боївках), скоріш за все - стрілець Бабичівського СКВ "Партаченко" (Середа Ярослав Федорович); "друг Г. (стрілець Гр.)" - це точно "Гриненко" (Никон Петро Васильович), на якого прямо вказується у кількох повідомленнях про цей бій, а про "Громового" вже сказано вище; "друг З." кущовий господарник "Забіяка" (Сологуб Олексій Ількович).
Про цей же бій оповідається і в Літописі УПА під заголовком "Совершенно секретно" (Літопис УПА. Нова серія, том 13. Воєнна округа "Буг". Документи і матеріали 1943 - 1952. Книга 2. - Київ-Торонто, 2009, с. 790 - 794):

"Вздовж срібнолентого тихого Бугу, де лиш хіба "чайка об воду черкає крилом", чорніє масив великих кам'янецьких лісів, перепоясаний залізничними та шосейними дорогами.
Недалеко головної залізничної лінії Радехів - Кам'янка-Бузька - серед царин дрімучого ліса, мовчазної лютневої ночі горить ватра. Мерехтливе полум'я ватри часами сягає вершин дерев - осяює всі гіллячки кришталевого ясена, то знову притихає і тільки розжарені поліна червоніють в пітьмі. Звичайно - повстанський табір.
Довкола ватри на розстеленій соломі
лежать повстанці. Більш втомлені, присунувшися ближче вогню, смачно сплять: по важкій праці належиться солодкий відпочинок. Відпорнішим на сон годі заснути, не поділившися геройчними подвигами минулих днів... Поповідають...: в с.язениця висадили в повітря поїзд-експрес з чекістським штабом, біля станції Сілець-Беньків висадили дві вузькоторові залізнодорожні машини, які були на послугах МВД - під час боїв і застав доставляли підмогу, амуніцію та відвозили ранених; на річці Буг в с.Руда Сілецька - два сімдесятитонні мости, внаслідок чого не мав куди вернутися оберкрат з КП(б)У Грушецький, який їздив в Радехів "балотуватися" в депутати; як пустили на райцентр три 100-кілограмові летючі торпеди. Гідно маніфестував український народ проти насильницьких сталінських виборів...
Від варти доноситься гучний регіт - це вже оповідають про повстанську "смикавку": в с.Незнанів начальникові гарнізону підіслали ворожку, а вона настрашила картами, що його днями жде велика небезпека, а може й смерть. А коли це вдалося, - оповідають далі, - трьох нас зайшли під сам гарнізон, "зорганізували" двох господарів зі звичайнісінькими баняками від самогонки. Поставили їх на санки і давай демонструвати через цілу вулицю. Для більшого постраху кинули ми дві гранати та зайшли по кількох місцевих сексотів і питали їх за начальником гарнізону. На другий день стрілою облетіла вістка, що крізь село проходила сотня УПА, яка мала з собою гармати та польову кухню. Як про це довідалися "герої" гарнізону, перестали ходити на засідки, поукріплялися і сиділи тихо. А ми тоді в село, бо треба було розкинути листівки - хай знає народ і ворог, як то ті "найдемократичніші" вибори виглядають в "червоному царстві сатани" - та хто ми і за що боремося... Білим днем повилазили "щурі" зі своїх сховків, лазили по селі та збирали листівки: шаліли, мов навіжені...
За оповіданнями не зчулися, як настав легкоморозний, оповитий імлою ранок. Дерева вбиралися в шати інію, день 7.ІІ. 1946 р. заповідався гарний...
Біля 12-ої години вернулася вислана стежа і зголосила, що в напрямку присілка, від сторони села Незнанова йде шістьох большовиків, які напевно будуть проходити поблизькою лісовою дорогою. Це саме твердив наш найменший розвідник, який щойно прибіг до табору...
В притишеному повстанському житті зароїлося, як у вулику. Збудилося молодече
життя всі бадьористо стали на ноги... Загорілися повстанські очі... Дзвонив брязкіт зброї і кожний глядів, який впаде наказ...
Окрім недоспаних ночей, щоденного перевтомлення передвиборчими акціями, годі було здержати повстанське завзяття воно вимагало кари ворогам!
1з цілої групи вибрано кільканадцять, між ними дд. Богдан, Громовий, Зимовий і інші відважні, випробувані в боях повстанці. Решта в разі потреби мали наспіти з допомогою.
Коротке зголошення відходу і ще раз наказ: стріляти по ногах, привезти "язика", хоч би раненого. "Так є!" - їм не треба два рази говорити - свідомі, яку цінність для їхньої ділянки праці приносить здобутий "язик".
Майже бігом віддалялися, а за кілька хвилин в лісі по одному боці дороги вже зайняті бойові становища... Усе готове до бою - з готовою зброєю до стрілу ждуть ворога. Хвилини ставали годинами.
Нарешті в годині 1.20 йдуть стрілецьким рядом в п'ятиметровій один від одного віддалі прямо на нашу заставу... Серце сильніше ритмує і перешкоджає слухові, а він враз зі взором чи не найголовнішу роль відіграє. Ждуть наказу... Було сказано, щоб ворога впустити в середину, а щойно ті ззаду мали відкрити вогонь... Кожний якнайбільше приліг до замерзлої, снігом притрушеної землі. Зір спрямований на ворога... Ішли, не сподівалися небезпеки... Раптом, зваживши щось, розскочилися і зайняли становище в придорожніх ровах. За ними посипався густий автоматний і кулеметний вогонь, та він ім нічого не пошкодив, розпочався бій... Стріляли перервано, в рух пішли повстанські гранати... За кожною впавшою гранатою становище чекістів ставало грізніше - почали вискакувати на дорогу. Тоді понеслось грімке: "Здавайтесь! Руки вверх!". Один з чекістів кинув зброю та почав лементіти до другого: "Полковнік, здаваймось...", та названий полковник з пістолею в руках бігав по дорозі - заслабодух був, щоби пустити собі кулю "в лоб". В допомогу прийшла повстанська граната, розриваючи йому черво. Цьому другому допоміг одчайдушний бойовик Зимовий - стягнув за ноги в рів, радіючи, що наказ виконаний. П'ятьох сталінських бандитів купались у власній крові...
Ліс, що недавно шумів-клекотів, раптом замовк, наче 6 приглядався радісним повстанським обличчям. Сонце, яке піднялося високо, освічувало побоїще, топило рештки снігу, промінням гладило обличчя переможців.
Сходилися 3 трофеями... Сталінський вихованець 3 наїженим волоссям, з потрі сканими від гарячки устами, обкурений порохом, маленькими очима перестраше но глядів на нас. На питання, хто це був з ним, переступаючи з ноги на ногу, відповідав: "Е-м-гебе...". Через надмірне його перестрашення годі було щось путнього з ним договоритись...

Бойовим порядком, веселою ходою йшли на означене місце переможці великого для них дня. Несли зі собою шість автоматів (п'ять ППС і один ППШ), три пістолі ТТ та повні сумки для них ще невідомих документів поліційного характеру, заплативши за це трохи набоїв та дев'ять гранат Спішили... Хотілося якнайшвидше дістатися вглиб лісів, щоб дальше почувати себе, як господар в своїй хаті. Ноги самі бігли - їх гнала невідома сила здобутих сумок... Думки - всупереч повстанській залізній волі і логіки - не давали спокою. В таких випадках жадобу цікавости годі описати. Її може тільки знати повстанець-розвідник.
Гук моторів машин та стріли говорили чутному повстанському вухові, закостенілим "товаришам", що на побоїще наспіла допомога... Та повстанців пригорнула темінь великого ліса.
Довідались з документів, що вбито старшого лейтенанта Маркова, старшого опе руполномоченого при Радехівському МГБ майора Волосьонкова, заступника начальника "V-го отдєлу" 111-го отряда погранвійськ МВД підполковника Крижанівського Николая - начальник секретар МВД СССР і інших. Радостям не було кінця. А один з повстанців не втерпів: натягнув трофейну рубаху з підполковницькими пагонами та почав наслідувати підполковника, як то він витупцьовував на дорозі - думав, що він у московському барі: не хотів здати собі справи, що він на повстанському весіллі.
Ще кілька днів тому ходив цей сталінський виродок вулицями Москви, затирав руки з радості і мріяв: "Не одному в Западной бандіту скручу голову... Озброю хитрістю і садизмом районне начальство... На це ж я курсант школи Дзержинського - старий чекіст! Пам'ятають мене каземати ГПУ... В 1942 р. - начальник штабу істребітельнсго батальона; у 1943 р. - начальник "тила Ф...."; в 1945 р. - начальник секретар МВД СССР, а цього року підкріплено мною ОББ: нагороджений орденом "Щит чекіста", а я не мав би дати собі ради з тією жменькою бандьорів?. Понаставляю на них сітки сексотів, а вони самі на них половляться "как мухи"! А я одержу ще один "Щит"...".
Як інші, так і ти грубо помилився. Висилала тебе "красна Москва" "совершенно секретно" з "совершенно секретним завданням"... " майору государственной безопасности начальнику Радеховского райотдела МГБ тов. Просверову уделить помощь в борьбе с бандитизмом...". Але скоро по прибуттю ти на власній шкурі переконався, що в українських повстанців не існує "совершенно секретно" - все знають.
Оглядаючи твоє пошарпане тіло, берії, круглови мали змогу ще раз переконатися, як месники з ОУН-УПА вміють зустрічати тих, хто насмілився простягнути руку по волю українського народу!..
На вид привезених в райцентр пошматованих гранатами чекістів, начальство скаженіло - слали в наш бік прокльони брехали червоні гади - далі вили в сторону вбитих: "... Марков, Марков ... ти пріехал ... а где твоя сумка?... Убили, убили тебя...". Не обійшлось тут і без матюка.
Так вміє жаліти МГБ своїх працівників... Раділо населення, що не стало кількох сталінських верховодів... Раділа Україна...
Окрилені легендами, вкриті славою, зігріті вдячністю народу, ідуть повстанці назустріч новому - до остаточної Перемоги за Українську Самостійну Соборну Державу!".
Нехай читач вибачить невідомому автору емоцію і патетику у цьому описі, але ця подія (ще раз скажемо) золотими літерами увійшла в історію Української Повстанської Армії, і її мають знати і з захопленням сприймати все нові і нові покоління УКРАїНЦІВ!
Під час свого дослідження ми розшукали про цю подію ще одне джерело - інтернетне (http://ukmationalism.com/), де 11 вересня 2014 року була опублікувана стаття Володимира Мороза "Загибель сотенного "Монети"". Процитуємо і його в оригіналі: "7 лютого 1946 року близько 13 год. біля присілків Мерівка і Гряда між с.Незнанів (тепер Кам'янка-Бузький р-н Львівської обл.) та Холоїв (тепер Вузлове Радехівського р-ну Львівської обл.) у повстанській засідці загинув начальник секретаріату Головного управління по боротьбі з бандитизмом НКВД СССР підполковник Микола Крижановський. Він був відряджений на Львівщину для допомоги у боротьбі з ОУН і УПА. Разом з М.Крижановським загинули старший оперуповноважений Радехівського НКВД, молодший лейтенант Н. Марков; начальник 1-го відділення (з оперативної роботи), заступник начальника V відділу штабу 111 прикордонного загону майор В. Волосьонков та двоє прикордонників старший сержант С. Кришталь і рядовий Раджанов. Ще одного прикордонника, молодшого сержанта Віталія Чуркіна, раненим взяли в полон і після допиту Службою безпеки ліквідували. У вбитих захоплено списки агентури, інші службові й особисті документи, стрілецьку зброю (5 автоматів ППС, 1 автомат ППШ, 3 пістолети ТТ). Тіла вбитих залишено, ворог їх забрав до Радехова.
За радянськими даними, у засідці брали участь близько 30 українських повстанців. Насправді ж їх було менше. Документи ОУН і УПА фіксують участь у засідці повстанців із районної боївки СБ під керівництвом "Богдана"; четверо стрільців з роя "Клена" сотні "Галайда-1"; кілька вояків із місцевих самооборонних кущових (СКВ), з яких відомі Микола Бі-лик-"Зимовий", Василь Шишка-"Громовий" та бойовик Петро Никон-"Гриненко". При боївці СБ перебували надрайонний референт Служби безпеки Кам'янеччини Петро Коваль-"Вільшаний" та районний референт СБ Степан Петрушевич-"Зет"; при рої "Клена" - командир "Монета". Всіх разом було "кільканадцять".

Вже наступного дня прикордонники спільно із військами 213 дивізії розпочали кількаденні масові прочісування лісів для пошуку повстанців, але результату вони не дали. Виявлено лише деякі забрані у вбитих речі (плащ).

На жаль, всі відомі учасники засідки загинули. Частина з них - у найближчі місяці після описуваної події. Так, 27 березня 1946 р. в області 109 мотострілецького полку прикордонних військ МВД біля с. Стриганка (Кам'янка-Бузький р-н) загинув ройовий "Клен" та стрільці з його роя - "Смерека"-"Грушка" і "Шевчик". Серед захопленої в них зброї був і ППС підполковника Крижановського".

Попри деякі топографічні неточності (зокрема, позначення на карті місця бою та розташування присілку Гряда, означення одного і того ж населеного пункту назвами Мерівка (правильно - Миривка) і Гряда одночасно, як два різні), а також відсутність посилання на документальне джерело цієї інформації, викладеної в статті, безперечно вона доповнює попередні відомості, а деякі неузгодженості між зацитованими описами події потребують ще детального вивчення та підтвердження. Додамо, що там же ми ще дізнаємося, що в криївці біля с. Ясениця Польська Кам'янка-Бузького району більшовиками було знайдено партквитки підполковника Крижановського, майора Волосьонкова і молодшого лейтенанта Маркова...

4 березня 1946 року на залізничній вітці на відрізку між станціями Воля Холоївська та Сілець-Беньків бабичівські повстанці стикнулися з двома більшовиками, одного з яких вбили, а другого ранили, а самі без втрат успішно зникли в лісі. А вже наступного дня 30 пограничників провели в Бабичах облави, допити, арештували двох господарів, яких сильно побили, а через два дні відпустили додому заліковувати трамви.

12 березня 1946 року енкаведисти арештували директора Бабичівської школи Сергія Перепелицю, обвинувачуючи його у тому, що він із своїми учнями під час Шевченківських днів організував урочисті заходи, де виконувалися не ті твори, бо вони викликали великі схвальні овації в населення. Після жорстоких допитів та відповідного "виховання", директора через кілька днів відпустили.

23 квітня 1946 року в лісі біля села Шайноги більшовики натрапили на слід резидента районної СБ з Бабичівського куща "Ярему" (Михайла Васильовича Романюка, місцевого мешканця), який був із ще двома товаришами-бойовиками. Ведучи оборонний бій, всі троє загинули геройською смертю. Зі сторони енкаведистів також були жертви, але невідомо, скільки.

25 квітня 1946 року біля 120 більшовиків прочісували ліси біля Бабич, але безуспішно. Втамувати свою злість вирішили на пастухах, від яких відібрали харчі та жорстоко побили за ніби-то зв'язок з повстанцями.

29 квітня 1946 року в лісі "Березівка" між присілком Запотік і селом Бабичі відбулося криваве зіткнення повстанців з 80ма енкаведистськими облавниками, під час якого загинули сотенний "Монета", стрілець УПА "Смерека" і стрілець СКВ Петро Васильовський-"Береза" (1921 рн., с.Бабичі). Інші заскочені більшовиками, зокрема двоє поранених, вийшли з оточення щасливо. Але ворог здобув 2 автомати, 2 гвинтівки, 2 гранати, 150 патронів і 8 пляшок із запалювальною сумішшю. Вбиті були одягнені у форму прикордонників, причому один мав знаки розрізнення підполковника, а також один із захоплених автоматів належав вбитому разом із московським післанцем підполковником Крижановським в бою під Грядою 7 лютого 1946 року майору Волосьонкову.

2 травня 1946 року більшовики знову
повернулися в бабичівські ліси, вже дещо більшими силами - біля 100 чоловік, але і акція була безуспішна, а тому, виконуючи наказ більшовицької адміністрації, розпоча. ли в селі масовий терор щодо насильницького стягнення державної позики на сільськогосподарські цілі.

18 червня 1946 року 15 пограничників з Холоєва зількома стрибками у лісі біля присілку Воля Холоївська робили цінунічну заставу, але безрезультатно, бо були викриті розвідкою повстанців. Озлоблене вони зранку влаштували масовий трус в селянських господарствах. Це ж саме вони зробили після невдалої нічної застави в Бабичах 26 червня, а уповноважений енкаведист зранку затримав 13 господарів села та жорстоко допитував їх, намагаючись вибити хоча б якусь інформацію про місцевих повстанців. Поїхали з нічим.

30 червня 1946 року вони вже влаштували силами 20 пограничників цілонічну заставу на залізничній лінії Холоїв - Воля Холоївська, а 2,5 та 8 липня - знову у Бабичах (14,20 та 10 пограничників відповідно), і знову зранку, вийшовши із засідок, влаштували трус в садибах селян та брали їх на допити.

Скажемо, що в середині липня того року у Холоєві квартирувало 40 пограничників та 15 стрибків, які на цьому терені проводили чи не щоденні та нічні облави, засідки, наскоки, інші акції, арештовуючи та жорстоко допитуючи людей, грабуючи майно селян.

16 липня 1946 року 20 квартируючих пограничників з Холоєва переходили бабичівський малий ліс "Березівка", шукаючи за українськими повстанцями. Вислід ніякий. Наступного дня НКВД з Радехова арештувало в селі уповноваженого Петренка за те, що мало проявляє ініціативи в стягненні контингенту збіжжя. А вже 21 липня холоївські пограничники провели в Бабичах цілонічну засаду.

23 липня 1946 року по трасі з Радехова до Кам'янки пересувалися на автах війська погранзастав і НКВД. На відрізку Холоїв - Бабичі одна з машин наїхала на сільську фіру, внаслідок чого постраждало дві дівчини: одній відірвало руку, а другй покалічено ногу. Це саме авто, з тим самим шофером в іншому місці наїхало на фіру,

якою їхали вже свої - два пограничники жінка (майор військ погранзастави), які загинули, а шофер з автом з переляку втіх. Очевидно, що події мали місце в темний час доби.
Вже наступного дня - 24 липня 1946 року, як нічого не бувало, уповноваженин
енкаведист з пограничниками з Холоєва прибули в Бабичі і почали тероризувати селян, змушуючи їх підписувати заяви, що до двох днів здадуть контингент, а якщо ні то замість нього віддадуть (себто відберуть большевики) своїх коней, корів, овець, птицю і т.п.
Звечора 31 липня 1946 року пограничники, які квартирували в Холоєві, зробили заставу між Бабичами і Раковськами. В цей час тут проходила група постанців у кількості 7 чоловік, і зав'язався бій. Один большевик був поранений, а хлопці обійшлися без втрат.
На початку серпня 1946 року два дні в Бабичах на пасовиську під лісом заквартирував цілий табір червоноармійців - приблизно до 600 бійців і 150 підвод, які їхали з Кам'янки на Волинь. У цей же час в селі знаходилося 20 телефоністів погранвійськ, які снували телефонну лінію з Кам'янки на Радехів. Тому у ці дні енкаведисти проводили посилені облави, робили застави. На одну з них в стороні Раковиськ напоролися 5 тутешніх повстанців, зав'язалася стрілянина, але сторони не понесли жодних втрат, проте, майор погранзастави, який квартирував в Холоєві, відразу ж втік з жінкою до Радехова.
Ввечері 21 серпня 1946 року в с. Бабичі 15 пограничників зі стрибком Чорним зіткнулися зількома місцевими повстанцями, зав'язався бій, в якому один большевик був поранений, а зі сторони СКВ жертв не було. Після цього енкаведисти арештували одного хлопця і дівчину, яких згодом випустили, так нічого і не дізнавшись.
9 вересня 1946 року троє більшовиків з погранзастави в с. Холоїв потайки закралися до хати бабичівського господаря Грудки, де в цей час нікого не було. В коморі вони розбили скрині, куфри, забрали вбрання та інші речі. Та надійшла господиння і зчинила гвалт, позиваючи про допомогу. Почувши це, прибігли сусіди і побачили трьох воєнних, які втікали з награбованим. Селяни погналися за ними, одному вдалося втекти, а двох зловили, роззброїли та повідомили голову сільради, а той - погранзаставу в Холоєві. Там, думаючи, що зловили "бандерів", негайно приїхали автом в село. Коли побачили, що це їхні бійці, почали тероризувати та розганяти селян з-під сільради, а, коли ті не захотіли розходитися, застосовували фізичну силу та кричали: "Ви наших бійців ловите, а якщо б тут були бандери, то ви не дали б нам знати!". Пограничників забрали, а голову сільради арештували і
відвезли до Холоєва, а по двох днях звільнили.
У перші повоєнні роки за сталінським наказом більшовицька адміністрація при допомозі військ НКВД і квартируючих погранзастав намагалася усіма силами і терористичними засобами вигребти у селян чи все зерно, мотивуючи це різними приводами (позика державі, на Червоний Хрест, на допомогу східним областям України), а фактично мала на меті створити на західних землях штучний голод, аби люди в такому стані забули про самостійну Україну і були покірливішими владі чи взагалі вимерли. Особливо жорстокими були ці акції у 1946 році. Зокрема, Радехівський район зобов'язали здати для м.Сталінград допомогу - 1000 тонн збіжжя. Для цього навіть приїхали спеціальні уповноважені звідти. Звичайно ж, селяни всілякими способами намагалися уникати таких грабунків, навіть старалися поля засівати вночі. Але енкаведиські засідки викривали такі спроби, і тоді не тільки вся родина потерпала, але й все село. Зокрема, одна із таких акцій проводилася 15 вересня 1946 року у Бабичах. На допомогу численним енкаведистам в село з Холоєва, де базувалися, наїхало 20 пограничників. Перевертали все верх дном, катували господарів, забирали не тільки збіжжя, але й муку, печений хліб, інші продукти харчування. Через два дні - 17 вересня уповноважений енкаведист Лячко при співучасті 15 пограничників з Холоєва знову проводили ревізії по господарствах, шукаючи збіжжя. Про цю подію, як і попередню і наступні, повідомлялося в "Теренових вістях за час від 15.09. по 25.10.1946 р." (файл №0002 папки "Теренові вісті" Радехівського архіву УПА), де, зокрема, також зазначалося: "Під час трусів злапали Горба (сколотника), який крився сам. Його забрали до району і він признався до зброї і видав кріс і набої. В тій справі арештували господаря, але на другий день звільнили" (мова йде про рільника Василя Горба з Волі). 30 вересня у Бабичі знову приїхали більшовики, покрали в господарів кілька овець і на авто втекли.
1 жовтня 1946 року 30 пограничників з Холоєва і кілька стрибків провели облаву на бабичівський ліс, в якому знайшли дві криївки, в одній забрали кулемет.
4 жовтня 1946 року ті ж пограничники в Бабичах арештували дві дівчини зі Сільця Бенькова, які переховувалися тут. Їх перебрало НКВД з Кам'янки.
12 жовтня 1946 року 15 пограничників з Холоєва провели в кількох бабичівських господарів ревізії, після чого подалися в місцеві ліси, де між кущами знайшли криївку, в якій в той час перебувало троє повстанців. Почувши москальські голоси, хлопці вискочили запасним виходом у густі зарослі лісу і втекли. А згодом здогадалися, що їх викрили через протоптану ними ж стежку до сховку.
Але давайте послухаємо "наживо" про ці та інші події на теренах Бабич та поблизу них. Деякі описи ми подали вище, зокрема уривок із спогадів українського повстанця мешканця села Михайла Сторощука. А тут подаємо його продовження, а далі - інші історії з повстанського життя Бабич, вже описані в різних джерелах.

Отож, Михайло Теодорович Строщук власноруч написав спогади про ті буремні роки та "видав" їх (на друкарській машинці) у 2012 році під назвою "Дорогами визвольних змагань". Нагадаємо з наведеного вище початкового їх уривка, що він вступив у Бабичівський кущ самооборони у 1944 році і був підпорядкований тодішньому станичному Михайлу Степановичу Грицику, перше бойове хрещення отримав в ніч з 20 на 21 січня 1945 року біля місцевої школи (про цей бій - див. вище). А далі його доля склалася так: "...Пізніше мене відправили в сотню "Штиля". Спочатку нас було біля 30 молодих хлопців. Кликали один одного тільки псевдонімами. Оперували в Радехівському районі. В березні у Радванецьких лісах я зустрів справжню сотню "Штиля", яка мала біля 80 бійців. Ми до них приєдналися. Рейдували по всіх околицях нашого району.

В квітні сотня перебувала під Яструбичами. Прийшла звістка, що на ліси збирається велика облава. На другий день наші чотові і ройові командири перевірили стан вояків і повідомили, що йдемо в рейд. Сотня взяла напрям до ріки Буг. Проминули село Залісся. Тут підійшов чотовий і назвав мій псевдонім ("Верес") і перепитав, чи я з Бабич. Після ствердної відповіді запитав, чи я знаю польові дороги. Я притакнув. Коли сотня підійшла до села на 300 метрів, то мене і ще одного повстанця послали в розвідку. В селі все було спокійно. Тоді я попросив чотового, щоб відпустив побачитися з рідними, яких я не бачив майже два місяці. Мене відпустили, але попередили, щоб я зголосився в місцевому кущі самооборони. Сотня пішла далі в Незнанівські ліси.

Пройшло майже два тижні. Я перебував вдома. Відсвяткували Великодні свята, але з горем і плачем. Бо на другий день свят село оточила велика облава. Того дня була викрита велика криївка, в якій загинуло п'ятеро патріотів: Михайло Мацібора з синами Іваном та Миколою (з Вузлового), Іван Михайлович Шайнога (з села Шайноги), кущовий федір Микитович Адамчук (з Вузлового). Всіх ми поховали під церквою в Бабичах. В час облави був захоплений в полон Михайло Бабій, який був поранений 7 травня. Він був засуджений на 15 років каторги і загинув у Сибірі.

Під церквою також були поховані у 1945 році Нестор Петрович Лиско, Михайло Степанович Грицик, Григорій Ількович Мороз (всі з Бабич), Михайло Олексійович Романюк (з Шайногів)".

Це лише початок спогадів Михайла Теодоровича Сторощука, які він спочатку записав власноруч у двох учнівських зошитах в лінійку, а потім, у 2002 році, оформив їх на друкарській машинці в невеличкій самвидавській брошурці в одному примірнику під назвою "Михайло Сторощук. Дорогами визвольних змагань", яку зберегла разом з іншими цікавими матеріалами з історії Бабич його невістка, вчителька математики місцевої школи Наталя Олександрівна Сторощук-Бондар. Спогади ці помістилися на 23-х стандартних аркушах машинописного тексту і вартують того, аби вони, будучи якнайповніше опублікованими у цій книзі, стали надбанням не тільки бабичан, але й всієї української людності, як в нас в Україні, так і за її межами. Бо в них - жива оповідь про тогочасні події, що і сьогодні мають історико-суспільний резонанс, які відбувалися не лише в Бабичах, в Радехові та в інших селах нашого та сусідніх районів, але й за кордоном, зокрема на українських землях в Польщі. У складі сотні УПА Михайло Теодорович брав безпосередню в них участь, пройшов дорогами визвольних змагань тисячі кілометрів, а відтак через Білорусію. Волинь повернувся у рідну домівку в Бабичах, де був арештований енкаведе, відбував покарання в большевицьких таборах Сибіру... І нехай більша частина цієї розповіді безпосередньо не стосується наших теренів, але активним учасників описаних подій був бабичанин. Тому його доля, його переживання, його емоції, які так яскраво висвітлюють ці спогади, є невід'ємною та безцінною частиною історії Бабич. Отож, продовжимо розпочату раніше оповідь Михайла Сторощука: "У середині квітня 1945-го мене відправили в сотню "Штиля", яка базувалася біля Павлова і де один одного знали тільки по псевдо. Я отримав псевдо "Верес" і призначення в першу чоту під командуванням "Грози", в перший рій, де командиром був "Пшеничка". В чоті нас було 40 чоловік. Із старих знайомих я не впізнав нікого. Над ранком ми відійшли у ліс між Нестаничами і Радванцями. Там було вже багато воїнів УПА. На другий день сотенний повідомив, що будемо брати Радехів і визволяти арештованих. Це було 27 квітня 1945 року. Відтак Радехів був оточений трьома сотнями: "Штиля", "Перемоги", "Черника" та двома боївками.

Наша сотня займала позиції біля залізничної станції, пивзаводу та дороги на Стоянів. Незабаром ми почули шум і гвалт людей, які бігли прямо на нас.

В бою було поранено чотирьох повстанців осколками гранат, які кидали з верхніх поверхів енкаведисти. Покидаючи Радехів, кожний відділ мав свій напрямок, куди треба було переміститися. (Підріпимо цей епізод нашим уточненням із хроніки дій УПА: "26-27.4.45 р. відділи УПА провели наскок на Радехів. Під час бою повстанці знищили електрівню, приміщення НКВД-НКДБ, проєнали охорону концтабору і звільнили 200 в'язнів. Бій тривав цілу ніч, а рано повстанці залишили місто. Ворожі втрати: 209 убитих і 15 поранених. Втрати повстанців: 5 поранених" (Надбужанщина. Історико-мемуарний збірник. Том 2, с. 185. - Нью-Йорк - Париж Сидней - Торонто. Об'єднання Надбужанців, 1989).

Здебільшого це були лісові масиви. Ліс був для нас батьком, а ніч - матір'ю. Напрямок нашої сотні був - село Яструбичі, ріка Буг. Але ми ще не дійшли до місця призначення, як більшовицька застава нас випередила. Обізвався один станковий кулемет зліва, а другий - справа. А ми - посередині дороги. Перед тим нам було сказано дотримуватися строгої конспірації і не викликати на себе вогню. Розвідка знайшла малий потік, який

вів до дороги. Через дорогу був невеликий місток і вся наша сотня попід ним прийшла ворогові за плечі. Займали оборону і ждали вечора. Ми потерпали від холоду, голоду та переслідувань чекістів.
Біля одинадцятої години з правої сторони, десь далеко в напрямку Тоболева, Ордова або Радванців пролунали постріли. Це була сотня "Перемоги", яка прийняла на себе удар. Пізніше ми побачили, як більшовики почали знімати свої застави і рухатися в напрямку пострілів.
Ми діждалися вечора і вирушили в свою дорогу. Ніхто не знав, куди ми йдемо. Коли зупинилися під Яструбичами, то було зрозуміло, що "визволителі" уже там були. Вирушили ми у напрямку Бугу. Не доходячи до ріки, на нас полився вогонь. Тоді поранили зв'язкового в ногу. Наша мета була таки перейти Буг. Перейшли ми його між Добротвором і Стриганкою.
Йшли без зупинок, бо вже почало світати. Зупинились ми у невеличкому сосновому ліску недалеко біля Соснівки. Діждалися вечора - і знову у рейд. Про харчі ніхто і не згадував. Пізно вночі прибули під село Купичволя Жовківського (тоді - Несторівського) району. Тут недалеко мали відпочинок, а розвідка пішла у село. Хлопці повернулися з двома незнайомими. Тоді нам дали невеликий пайок, щоб вгамувати голод. Та дуже мала була пайка...
Сотенний виступив з промовою до своїх хлопців:
- Від сьогодні наша сотня є під назвою "Шумський", а не "Штиль". Ми йдемо на Закерзоння, у Польщу.
Керівник зробив перелік воїнів. Нас було 95. Перехід границі - річка Солокія. Ці два хлопці незнайомі були зв'язківцями і нашими провідниками через кордон.
Переправа була важкою. Води у річці не бракувало: кому - по бороду, а кому з головою. На кордоні - сітка з колючого дроту, сигналізація. Того всі не перейшли. Злетіла ракета і почалась стрілянина, загинув мій четовий "Гроза" (Обушко Микола з Стоянова). Посилилися кулеметні черги. Були і наша відповідь з кулемета. Після цього настала тиша. Але не надовго. Стояв сильний туман, що нічого не було видно і на декілька метрів. Під ногами ми відчули торфовисько з великими ямами.
Коли вийшли з цього болота між якісь кущі - нам було дано п'ять хвилин відпочинку. Дехто виливав воду із взуття та рюкзаків, а інший - ще не сів, а вже ним оволодів сон. Я розчепив одного ременя і другого, бо сильно пекла шкіра від мулу і піску. Тільки встиг прищепити назад ремені, як відразув почув якісь порухи справа і побачив якусь постать у тумані. У цю мить пролунала коротка черга з автомата. Хто чув, а хто й ні. Ройовий побачив, що я стою, підійшов і запитав, чи є всі хлопці. Кулеметник "Тарас" відповів за мене, що немає "Лиса". Я - зразу ж на місце, де ми відпочивали, а він спить під кущем. Я розбудив його і ми прибули до ройового. Командир повідомив, що ніби є всі, тільки бракує чотового "Грози".
"Коваленко", заступник чотового, бере команду на себе, і ми продовжуємо похід лісом. Підійшли до залізничного насипу, зупинились. Почули гудок поїзда. Тоді санітар підійшов ще ближче, і пролунав постріл з пістолета, звідки ми тільки що відійшли. Першою появилась думка, що чотовий був тяжко поранений і покінчив з собою. Тоді санітар зробив пару кроків і став на краю лісової леніі, щоб подивитись, чи немає ворога, бо нам треба пересікти цю відкриту лісову дорогу. У цю ж мить загарчав кулемет "Максим" і ворожа куля його скосила. Коли почули брязкіт замка, ми почали перебігати на другу сторону лінії. Кулемет ще раз закляпав, але пострілів більше не було.
Вийшли з лісу коло дев'ятої дня і продовжували похід. З правої сторони побачили невеличку хатину, і взяли туди напрямок. Коли підійшли ближче, впізнали своїх побратимів, які чекали на нас. Ми знову разом! Випили по горнятку молока без хліба, і рушили далі. Попереду появилась горбиста місцевість. Лісів не було. Біля дванадцятої години почули звук літака-кукурудзяника. Це був розвідник. Але відділ встиг добігти на великий цвинтар, де були високі дерева і кущі. Там і заховалися. За декілька хвилин знову почули звук літака. Він летів по сліду на висоті 20 - 30 метрів. Зробив два круги біля цвинтаря, і взяв зворотній напрям.
На цвинтарі чекали два зв'язківці, які нас мали супроводжувати. Через хвилин 15 ми вирушили у похід, бо відчували небезпеку. Йшли в основному видолинками, аж до пізньої ночі, а села так і не побачили. Де-не-де тільки димарі стояли.
День і ніч відпочивали. А наступної ночі вирушили в дорогу. Вже над ранок прибули в село, яке називалося Речиця (Жечиця). Воно розташовувалось на самому кордоні. Там відпочивали два дні і ніч. Наступної ночі - знову в дорогу.
Перед світанком прибули в невеличкий лісок. День перебули щасливо, а під вечір знову вирушили у похід. Прибули на велику поляну, де побачили багато нашого війська: сотень біля десяти. Одну сотню я запам'ятав, бо вона стояла поряд з нами: це була сотня "Ордаєнка".
Ми відійшли якихось 200 метрів і розтаборилися. Сотенний виступив перед нами і повідомив, що наш відділ отримав статус пропагандистського і дістав завдання здійснити рейд на Підляшшя. Маршрут був такий: Грубещівщина, Холмщина, Володава, а там - Біла Підляска, тобто Підляшшя.
Почали рейд через Грубешівщину. Дорогою ні одного села не бачили: що жило все зруйноване, спалене, навіть не було ні кота, ні собаки, ні птиці. Води напитися також не було де, бо місцевість дуже горбиста, без колодязів. В долах вони були, але коли підходили до колодязів ближче, то на рвоти брало від воні.

По дорозі зустріли село Ліски Грубешівського повіту. По приході в село побачили велику площадку, а кругом неї - 12 купох будівельних уламків. Це були решітки від 12 каплиць, які колись тут стояли до 1939 року, а біля них відправлялися великі Богослужіння. Відтак всі 12 капличок і дві церкви були зірвані мінами, і спалене дерево. Та ще й під час нашого приходу з-під згарища капличок випливала цілюща вода і зливалася в один потік, що плив вздовж села, від якого також залишилася одна назва Ліски, і димарі.
Там ми й зробили відпочинок. Хлопці взялися за роботу: біля себе наводити порядок, бо води вже не бракувало.
А далі знову - дорога. Траплялась місцевість, що можна було йти і вдень, і вночі, але переважно мандрували ночами.
Одного разу, десь коло четвертої години дня, хлопці помітили зліва будинок і багато кущів біля нього. Підійшли ближче. Це стояла скирта соломи, а біля неї - великий сад. Будинки були спалені, а неподалік стояла лавка-стілець, призначена для розпилювання дров. Коли наблизились, побачили, що вона вся в корові. Обійшли скирту і там знайшли два саморобні списи, довжиною біля 170 сантиметрів. А були зроблені вони так: три четверті коси з двома дірками, а в жердині був один кінець розпилений і косу запхано в середину та міцно зав'язано дротом. Ці списи були також у крові. Ми зрозуміли, що зброя належала польським жінкам, які безпощадно нападали на українські села і палили їх, а все живе вбивали.
Ці трагедії відбувалися у 1944-му і продовжувались у 1945 році. Саме це було основною метою походу сотень УПА сюди: щоб припинити кровопролиття невинних людей. Тоді, в середині 1945-го, було підписано згоду, як з польської, так з української сторони, про припинення усіх розбійних нападів Армії Крайової та сільських банд.
Рейд продовжувався. Ми вступили на землі Холмщини. Історія така сама: одні згарища, руїни, і нема живого духа.
Часто вечорами у лісі біля вогню ми впівголоса затягували свою улюблену пісню: Серед вічних степів, де просторі сніги. Де лиш вітер холодний гуляє, Там в чужій стороні без друзів, без рідні
Молодий січовик умирає. Йому жаль лиш було, що могилу його Занесе на чужині снігами. Він не плакав за тим, що вмирав молодим, Бо лиш вічнеє небо над нами. Хто б то міг би прийти і квіток принести На могилу січовикові? Але ворог лихий його край дорогий Став вогнем і мечем руйнувати... Минули Холм, а потім Майданек - концтабір, де німаки розстрілювали та спалювали людей різних націй. Прийшли на землі Волощини. Тут земля болотиста та піщана, більшість території покрита лісовими масивами: сосна, ялівець та вільха, дуба рідко можна було побачити. Селяни переважно працюють на землі: вирощують худобу, птицю, сіють жито, ячмінь, гречку, овес, а пшениця дуже маленька. В більшості картопля - це другий хліб.
І от нарешті ми прийшли на Підляшшя. Така сама історія, як на Волощині. Відрізняється лише тим, що більші села поділили і створили хутори: хата від хати - 300 - 400 метрів, а то й цілих півкілометра. Колись тут жили тільки українці.
Спочатку ми зайшли в село Ляцьке на вечерю, де все уже було приготовлено. З великою цікавістю нас розпитували про життя на наших теренах, мету приходу сюди. На другий день ми завітали в село Голеново. І так село за селом. Зупинилися у великому сосновому лісі, неподалік села Матяшівка. Як стемніло - подалися сюди на вечерю. Падав дощ, а тому там ми перебули аж до ранку.
Поступив наказ - відходити. Зробили перевірку, і нас двох залишили для оздоровлення, бо була підвищена температура і сильно боліла голова. Сказали ждати до приходу другого відділу: тоді нас відправлять до Галичини. Разом з пораненими на Підляшші нас залишилося п'ятеро: Чорномаз Василь ("Незабутий"), Чорний А. ("Сагайдак") зі Збоїська на Радехівщині, Окіс Григорій з Бишева, переселенець 1939-40х років з Крехова "Хитрий", який проживав у Дмитрові, і я - з Бабич.
Провідником Підляшшя був "Чорний", і він мене забрав до себе. Псевдо "Ігор" дав мені "Чуб", а не "Чорний". "Незабутий" був важко поранений і лікувався, а трьох було відправлено в боївку. Почалось все по-новому. Я був підпорядкований тільки командиру. Коли у травні 1945-го загинув провідник "Чорний", на його місце призначили "Чуба". Йому підпорядковувались радист, машиніст, циклостеліст (по-простому похідна друкарка; це був я - "Ігор") і охоронець. Ми мали свою територію, де були наші боївки. Туди не заходили інші: це було в секреті, знали тільки зв'язкові і командир боївки "Володя". Зустріч із своїми краянами мали один або два рази на рік.
Розпочалася переправа через кордон на територію Білорусі. На другий день (на початку травня 1945-го) наша сотня прибула до призначеного місця. Неподалік з правої сторони було село Заболоття, а з лівого боку виднілося п'ять хат, які мали назву Парослі, бо були залиті водою. Хутірок цей належав до села Яблучне.
Переправа тоді нам не вдалася: як тільки хлопці допливли до середини Бугу, на них посипався шквальний вогонь, четверо наших так і залишилися на воді. Тієї самої ночі відділ вирішив таки перейти кордон.
Над самим Бугом стояв старенький монастир, а з правої сторони знаходився присілок Новосілки з п'яти хат. Відділ підійшов до ріки Буг. Там був не дуже глибокий брід. Почали переправу. Проходила вона добре, але колюча сітка, а на ній - сигналізація, за нею - дворейкова колія ускладнювали ситуацію. Чому я все так в

деталях опису, бо згодом сам переходив з колегою у тому місці границю. Але це було вже 10 листопада 1947-го.
А далі сталося ось що: коли сотня віддалилася від кордону на кілька кілометрів, раптом зупинилася в заціпенінні: дорога вже була перекрита більшовицьким військами з трьох сторін. Виходу не було змушені були вступити в бій, який тривав зранку і аж до самої ночі. Вороги все кричали: "Здавайся!".
Патронів було обмаль, а жертви - значні. Іншого виходу не було, як іти на прорив. Близько 12-і години ночі поступив наказ прориватися малими групами в недоступних для ворога місцях. Відділ був розбитий, але частина воїнів врятувалася. Втрати значні біля двадцяти повстанців загинуло.
Це була робота провокатора на псевдо "Ігор", якого перекинули через кордон на нашу сторону. Чекіста заслали в сотню "Штиля" у квітні 1945-го і переправили через кордон. Він мав завдання попасти у боївку, дізнатися, у яких вона місцевостях оперує, вислідити, де перебуває провідник Підляшшя "Чуб", вбити його, воїна "Незабутого", командира боївки "Володю"...
Зловили його в Голошеві. А справа була така. Вже розвиднювалося, коли він вскочив в одну хату, де лежав поранений "Незабутий". Санітарка в цей час була надворі. Вона почула голос господині, яка
не пускала провокатора в другу кімнату. Але той відштовхнув жінку, відкрив двері і побачив... дуло, направлене на нього. Збоку стояла санітарка. Тоді він промовив: "Вася, ти мене не впізнаєш? Я - бунчужний "Ігор"!". І далі - з притиском в голосі: "Поклади на землю автомат!". Санітарка зрозуміла: вона миттю вирвала автомат і віддала Василеві та посадила його у кут, бо був поранений і лежачий. Василь попередив нежданого гостя: "Маленький рух - і я стріляю!". Санітарка підійшла ближче до "Незабутого". Той шепнув щось ій на вухо, і вона відразу вийшла з кімнати. За 15 хвилин тут вже були хлопці з боївки. Спочатку обшукали псевдо-"Ігоря", потім запитали:
- Що з відділом? - Сотня розбита... - відповідав той. Пішла на прорив... - Чи сотенний живий? - запитали. - Так. - А Коваленко, заступник чотового "Грози"? - Не знаю... - Де ти взяв костюм його і автомат? - Мені дали...
Тут на хвильку "перервемо" цю розмову, щоб прояснити істотну деталь, яка мала відношення до цього запитання і відповіді на нього. Людина, яка переплавляла провокатора через кордон на Бузі, була дуже розумною і також українським патріотом, а тому, дещо запідозривши, переодягла, як з'ясувалось потім - чекістського посіпаку, в чужу одежу і дала чужу зброю, якою володів чотовий "Коваленко". Це була зброя нового зразка, що дуже кидалося у вічі...
- А хто вбив "Грозу"? - продовжували повстанці допит незнайомця. - Не знаю...
Перевіривши "Коваленка" костюм, не знайшли ні дирки, ні кровинки. Давали прибульцю запитання на різні теми, але той тримався свого - "Не знаю...". Дочекалися настання ночі, і відвели його до своєї служби безпеки. Там дуже швидко "відкрили" його талант "бути правдолюбом" і з'ясували не тільки хто він є, з якою метою прибув, а й те, що саме він вбив чотового "Грозу" при переході кордону в Закерзоння...
Наступив липень 1947 року. Почалося масове вивезення українських родин на "землі одзискане" - Поможе Заходне, Вроцлав. Всіх переселенців звозили на поїзд до повіту Володава... А коли чоловік - українець, а дружина - полька, то все-одно вивозили.
Села опустіли і людей дуже мало залишилось, бо тут були в більшості українці, які дуже добре ставились до нас, розповідали про "Тараса Бульбу" і його військо. Перебував він майже три тижні в місцевості Скаватечі. Це районне містечко над самим Бугом. Там був дерев'яний міст в Білорусь. Його військо було розташоване в таких селах: Кривовілька, Яблочне, Заньків, Розбитівка, Мостяшівка та інших.
Коли Франція та Англія дали полякам допомогу, вони зразу пішли в наступ. Тарас побачив, що у ворога сили більші і вирішив переправитись через Буг. Але міст вже згорів. Тоді він наказав переправитись в іншому місці, а сам з десятком воїнів залишився, щоб зупинити ворога.
Бій був до останнього подиху. Поляки взяли непритомного "Тараса" і ще одного його воїна, також смертельно пораненого. Привезли до соснового лісу, прив'язали, бо був ще живий, і спалили. Другий воїн вже був мертвий, тому його не прив'язували і не спалювали.
Про це нам розповіла старенька 99-літня бабуся на прізвище Ющук з хутора Розбитівка. Та й на нас інакше не казали, як "бульбівці".
В цій місцевості, по якій ми проходили, лісу не було, тільки де-не-де ріс ялівець. До Бугу залишилось до семи кілометрів. Наступала пізня осінь - кінець жовтня. Я дещо довідався від зв'язкового, який приходив до нас. Коли хотів це уточнити в командира, той відповів: "Скоро все взнаєш".
Тільки почало смеркати, як ми вирушили в дорогу. Прийшли до призначеного місця, яке мені видалося дуже знайомим. Тут на нас вже чекало два молоді незнайомі мені хлопці. Мова з нами була коротка. Командир звернувся до мене: "Всі речі віддати цим хлопцям". Речі - це цеклостиль, дві друкарські машинки (одна - польська, друга - українська), і вся приналежність до цього.
Далі ми вдвох вирушили в дорогу, яка була небезпечною, бо на ці терени прибуло багато війська, треба було йти дуже обережно. Коли ми прибули на великі болота, то вже добре розвиднілося. Там і провели цілий день. Тільки стемніло - далі в дорогу. Коло дев'ятої години ранку ми прийшли на дуже знайоме мені місце. Це був невеликий ліс, облитий кругом водою. Називався він Охожа. Неподалік не було хуторів, які належали до

Голешова. По дорозі провідник "Чуо" мене запитав, чи я би потрапив на те місце, де ми втрьох заховали дві банки німецькі.
Я відповів: "Запросто! Тільки б вийти на цю стежку, по якій ми йшли ховати".
Вийшли з болота і під ногами з'явилася маленька стежечка. Я сказав: "Оця сама!". І ми пішли нею у напрямку лісу. Я зупинився, відміряв сім кроків, і витягнув заховане. Підійшли до лісу, як нас тут же зустрів пост і наказав йти за ним. Прийшли ми на велику галявину, де стояло троє мужчин, а зліва за кущами ще приблизно двадцять осіб.
З тих трьох один з кулеметом підійшов до мене. Це був мій друг "Сагайдак"! Забравши кулемет МГ-34, дали йому нашу зброю. Один з тих трьох був старенький, років біля 70-ти, сивий, з бородою. Він промовив до нас: "Наша боротьба з ворогами закінчилась. Треба рятувати життя: або йти у підпілля, або шукати якось іншого виходу...".
Я звернувся до свого провідника "Чуба" з проханням, щоб він взяв нас з собою, бо тільки нас двох залишилось з Галичини: я і Окіс Григорій Степанович з Бишева. Нагадаю, що ще троє наших земляків-галичан не дожили до омріяного походу додому: "Чорний" із с.Збойськ Радеківського району був вбитий у с. Голешево в 1945-му, "Незабутий" (Чорномаз Василь) загинув у 1947му, "Хитрий" з Дмитрова - переселенець 1940 року вбитий у с.Ляцке в 1945-му.
Командир відповів, що не може нас взяти, бо й так забагато вже є. Це було 6 листопада 1947 року на околицях Охожа Голешово. І ми вирушили в дорогу додому. йшли до границі на річці Буг два дні і дві ночі, На третю ніч ми мали переправитися. Опинились між Заболоттям І Парослями. Переправа не відбулася, бо вода піднялася з берегами: в цьому місці глибина досягала до трьох метрів. Але ми надії не втрачали і пішли вздовж Бугу в напрямку Яблочного, що поблизу Бреста. Це було 9 листопада 1947-го.
Коли ми дійшли до старенького монастиря, то вже розвиднялося. Іншого виходу не було: недалеко ми побачили стодолу довжиною коло 30 метрів, знайшли драбину, перетягнули туди, де було сіно. Але холод і голод не давали заснути. Коло дев'ятої години заскрипіли двері, увійшов старенький сивий монах, поглянув на драбину і пильно подивився вверх на сіно. Тоді я підійшов і промовив: "Не бійтеся - ми свої". Зліз скоренько до нього і розповів, що ми хлопці з УПА. А він запитав: "Ви з Галичини?". Ми сказали, що так. Розпитали про ситуацію кругом і призналися, що ми хочемо перейти кордон, але вода піднялася так, що без човна не обійтися. Я запитав монаха: "Хто
тут має човен?". Він відповів: "Тут є небагато хат. Це - хутір Новосілки. Оселі належать до Яблучної. Там один поляк має човен, зроблений з верби, але розрахований тільки на одного".
Монах дуже спішив, бо мала розпочинатися відправа. Я згадав, що нам дали в дорогу трохи грошей. Витягнув їх з кишені і дав йому на Службу Божу, а решта нехай залишить собі. Так само зробив мій друг, тільки монах засумнівався, бо Окіс був у польській уніформі. Цілий день до нас ніхто не заходив. А над ранок випав сніг, товщина якого сягала до 6-7 сантиметрів.
Ввечері ми пішли до Новосілок і через три кілометри підійшли до якоїсь оселі, прислухалися. Я підійшов впритул до дверей, і вони відчинилися - вийшла господиня і сильно злякалася, коли побачила зброю в руках. Я тоді їй кажу: "Ви самі родом з Кривовільки, прізвище Несторук, ваша сестра за Федором, має дві дочки - Надя і Тоня". Тоді вона з полегшенням видихнула і сказала: "Добре". Вона була українка, а чоловік - мазур. Чоловіка ще не було з роботи. Зрозумівши, що вона вже не боїться, я запитав прямо: "Хто тут має човна?", і почув у відповідь: "Є тут один: сама крайня хата - до Бугу якихось 400 метрів. Човен видовбаний з верби і тільки на одного".
Коли підійшли до цієї оселі, залаяла собака і господар вийшов надвір. Це був молодий, здоровий чоловік. Звернувся я до нього: "Нам потрібний човен". Він відповів: "Маю, але на одного". Показав нам його. Човен був довжиною біля чотирьох метрів. "Нам треба переправитись через Буг". Побачивши, що ми озброєні, він сказав: "Добре". Притягнули ми човна і опустили на воду. Сіли в нього: я попереду, він позаду. Човен зрівнявся майже з водою: 3-4 сантиметри до краю борта. Плисти треба було 50-60 метрів. Чоловік зауважив, що сьогодні ще нормально - вітру немає. Щасливо прибули до берега. Я дав пару кроків по землі і зайняв оборону. Прибув й друг. Ми трохи почекали, щоб господар повернувся до берега. Це було 10 листопада 1947 року.
Роздивилися кругом себе. Зліва на відстані 40 метрів побачили землянку. Це був прикордонний пост. Ми пішли направо, а відтак почали бігти. Раптом я зупинився і крикнув два рази: "Дріт! Дріт!". Але друг вже його зачепив і миттєво вилетіла ракета з іншої сторони. Ми впали на землю. Як перша ракета погасла, злетіла друга. Тоді ми почали бігти. А ракети все злітали і злітали. Аж ось ми побачили залізничне полотно,
двоколійне. Перескочили через нього, ще трохи пробігли і зупинилися біля великого болота. А за нами - слід: як намальований на снігу. Щоб не видавати напрямку свого руху - пішли через болото - там місцями зовсім не було снігу.
Над ранком вийшли з цього болота. Під ногами стало сухо, легше було йти. Пройшовши із два кілометри, ми побачили зліва ліс, а з правої сторони стояла маленька хатина. Не терпілося швидше підійти до неї. Постукали у вікно і почули тихеньке шарудіння. Постукали другий раз і почули голос жінки - незрозумілий, якийсь змішаний. Колега зайшов з другої сторони, і ми разом через вікна освітили кімнату. Там на підлозі лежало три

чоловіки і двоє - на ліжку. У кутку стояв кулемет "дегтяр", гвинтівка і мисливська рушниця. Я голосно скомандував: "Гранат не вкидати!". У цей час жінка з криком і плачем підбігла до вікна. Ми дещо її розпитали і попередили, щоб півгодини з хати ніхто не виходив. А самі подались до великого лісу: вже починало світати. Через три кілометри пряма дорога закінчувалась, стояла рогатка: одна лінія йшла наліво, друга - направо. В горлі пересохло, харчів немає, є тільки невелика пластинка шоколаду і з 300 грамів цукерок. Тільки поклали до рота по цукерці, як брязгнув кулемет. Ми впали на землю. Пролунало ще кілька пострілів кулемета і все затихло. Проповзли пару метрів, піднялися на ноги і пішли вглиб лісу. Ми відчули, що вслід за нами хтось йде. Прийшли до великої галявини, яка була вся залита водою. На ній - одні корчі і лози, тільки де-не-де маленькі берізки і вільшина. Ступили туди пару кроків, а вода вже по коліна. Вирішили ї обійти. Пройшли ще якихось 40 метрів, а назустріч - людина з рушницею в руках. Проситься: "Не вбивайте мене! В мене двоє дітей, жінка, старенький батько...". Відповідаю йому, що ми не бандити, а воїни УПА, нас розпустили і ми йдемо домів, до своєї родини. Питаю його: скільки всіх їх є. Він відповів, що 12 чоловік, зокрема 7 воєнних прикордонників та 2 мисливці, мають зброєю кулемет "дихтяр", два автомати, одна самозарядка, три рушниці, три гвинтівки. Це був пост. А нам дорога була відрубана. Ми його попередили, що він нікого не бачив, щоб сигналу не подавав.
Коли відійшли метрів з 300 і попали на старий наш слід, пролунав вистріл, а за хвилину - другий. Все було нам зрозуміло. Повернулися до тієї самої галявини, влізли в воду і вилізли на чистий сніг. Тоді ступили на старий слід, зробили кілька кроків
заднім ходом, і знову - у воду, щоб віддалитись від суші. Перед тим вирізали тички, щоб прощупувати глибину. Вода була по коліна, а подекуди - по пояс. Час від часу від проваль рятували нас ті тички. Це були Пінські болота.
Вийшли з трясовини біля півпершої години дня. Під ногами знову була суша. Пройшли якихось 100 метрів по невеличкому вільшанку з кущами малинника і густими заростями вепринника. Наломили гілок і замаскувалися. Лягли на землю, підняли вверх ноги і вилили з чобіт воду.
Раптом почули гуркіт автомашин. За хвилину одна з них, вщент наповнена солдатами на борту, проїхала неподалік від нас. За кілька хвилин цією ж польовою дорогою проїхала друга, на якій було вже менше солдат, проте ми помітили гранатомет і велику собаку. Ще через якихось дессять хвилин - в ту ж сторону промчав «бобик», в якому було приблизно шестеро осіб, промовив до свого друга: "Щоб ти знав скоріш за все старшинського складу. .Тоді я це 3 за намит Через годину тієї сторони почулися вибухи мін і к кулеметні черги: : нас запримітили і відкрили вогонь.
Та ми втекли "партизанською дорогою". Мали намір іти, щоб віддалитися від цього місця (прикордонної смуги) хоча б на 50-60 кілометрів. Пройшовши білоруські болота, нарешті дісталися Волині.
Минули Шацькі озера. Якось стало легше на душі: раді були, що подолали непрохідні болота. Але сніг не танув. Подивившись на карту, взяли напрямок на Ковельські ліси. Через два дні біля 12- години ночі ми вже були там. Розпалили два вогнища: перше, щоб обсушитись, а друге, щоби зігрітись. Зняли з ніг чоботи. Глянули на ноги, а вони були у вологих зморшках, кривавих натер- тостях, напівчутливими. Вогонь горів до са- мого ранку - дров не бракувало.:
Коли зійшло сонце, ми оглянули ліс: він був майже мертвий — одні стрижені тат виверти від снарядів. Вирушили дальше в дорогу. Біля третьої години, як вийшли з лісу, побачили довжелезну відкриту смугу. А нам туди йти. Коли стемніло, нога за ногою, направились до смуги. це була фрон- това захисна лінія шириною 8 метрів, а ви- сотою.120 см з колючого дроту. Перейти на другий бік було неможливо. Тшли вздовжа сітки. Що пару кроків був окіп глибиною по шию. Два рази падали туди. Але таки Дійш- ли до переходу, який був шириною до метрів.-
Дальше на перешкоді стала річка Тур'я, не широка, але глибока. Запитали одної старенької жінки, чи можна перейти річку. Вона відповіла, що ні, був дерев'яний міст, але він згорів під час війни. Ми дізналися, що є міст на залізничній дорозі, але він охороняється солдатами. Міст цей знаходився на відстані біля трьох кілометрів, там є невеличкий лісок і сторожова будка.
А тут вже скоро мало світати, а кругом - голо і сніг. Підійшли ми до моста за якихось 100 метрів, і вели спостереження. Побачили постать з лівого боку моста: запалив цигару, вийшов на полотно, зробив з 20 кроків, зупинився, затягнувся димом і пішов. Ми наблизились до моста ще на якусь відстань. Солдат ще постояв і серединою полотна пішов у постову будку. В цю мить ми перейшли на ліву сторону краєм моста і опинилися внизу. А тут вже починало розвиднятися.
Пройшли ще більше чотирьох кілометрів, кругом стало видно, але де нам діватися - йдемо далі. Стоїть оберіг із сіном. Обійшли його кругом. Через дорогу - довгий дім. Мабуть, подумалося, до війни то була корчма. Праворуч - невелика купа гною, більше половини огорожі немає. Поблизу стоїть дерев'яна капличка. Це було якесь роздоріжжя. Походили ми кругом, наробили слідів, і пішли під оберіг. Помалу вилізли наверх і сидимо. А зуб на зуба скаче. Десята година дня. Іде по дорозі якийсь чоловік, і - прямо до оберега.
Зробив біля двадцяти кроків, подивився на сліди, вийшов на дорогу в бік каплички, роздивився кругом і подався звідки прийшов. Друг запитав, що будемо робити. Я сказав, що якщо до дванадцятої години буде тихо, то буде добре.

Біля половини дванадцятої до того будинку під'їхала воєнна машина, як ми дізналися пізніше - з місцевого гарнізону. З кабіни вийшло двоє солдат. Постояли вони хвилин з десять і поїхали в напрямку залізниці. Нам на душі стало легше.
До районного містечка Турійськ було недалеко - приблизно 20 кілометрів від Ковеля. Тільки почало сутеніти, ми вирушили в дорогу в напрямку Нововолинська. Шлях був, як алея - з обох сторін гарні дерева. Навпроти нас зліва появилася людина з крісом на плечі. Нічого не говорили, щоправда він і зброї не знімав з плеча, але ми були напоготові.
Відтак ступили на Новолинські землі. Снігу тут не було, тільки легенький накрапав дощ. Та головне, що всі хвилювання вже позаду, ми наближалися до Горохівського району.
2 грудня на світанку прибули в село Торки. Мене Григорій залишив в якійсь напіврозваленій хаті, де жили дві старенькі жінки, а сам подався в розвідку до рідного дому в сусідній Бишів, до якого було всього три кілометри.
День пройшов спокійно, я відпочив. Коли стемніло, прийшов Григорій по мене. Я переступив поріг його хати, привітався з родиною, вони всі були в сльозах. Дізнався, що його рідний брат вбитий. Вдома в Григорія Окоса я за всю дорогу другий раз зняв з ніг чоботи і помив ноги, з'їв теплої страви. Його сестра сполоскала мені онучі. Там я побув ніч і день. Це було 3 грудня 1947 року.
На другу ніч, як тільки почало смеркатися, Григорій прийшов до мене і говорить: "Коні на подвір'ї". Я попрощався з його родиною і промовив такі слова: "Коли б нас спіткала яка біда, то я тебе не знаю, а ти - мене. А проживемо - побачимось". Сіли ми на коні і поїхали в напрямку Йосипівки. Проїхали невеликий потік, що плив через болото, і зупинилися біля дороги. Я до Григорія промовляю: "Повертайся. Я дорогу знаю". Він - мені: "Уздечку прив'яжеш коневі на шию, а йому скажеш: "Іди додому!".
Не доїхавши села Станин, почув лайку собак та гуркіт возів. Погладив коника і сказав: "Іди собі додому!". Обминув село сам і подався в сторону Павлова, намагався потрапити в бік Раковища. Там жив знайомий господар Усько. Постукав у вікно, вийшла жінка, дещо її розпитав. Вона розповіла, що пізно ввечері поїхало чотири вози на Залісся.
Додому залишалося якихось три кілометри. Перейшов річку Холоївку і незабаром опинився недалеко від своєї хати. Постояв пару хвилин. Кругом тиша. Рушив. Підійшов до вікна, постукав. Тихо. Ще раз постукав голосніше. Мати відхилила занавісочку, побачила, що хтось є під вікном, і знову заслонила. "Мамо, відчиніть двері. Це - я, Місько, ваш син!". Почув брат Василь цей голос і підійшов до вікна. Я підняв руку без одного пальця: "Це я - Місько!". Нарешті Василь повірив. Двері відкрились і я увійшов в середину. Скільки було радості і плачу! Рідні ж не думали вже побачити мене живим, хоч знали, що я знаходжуся у Польщі. Але вже пройшло майже три роки від 1945-го до майже 1948-го...
Різдвяні свята пройшли добре, але смуток залишився. Мучило питання: що буде дальше? Вдома - біднота, немає таких людей, щоби допомогли. Брат Василь пообіцяв, що допоможе, але невдовзі його виключили з інституту. Він вчився у Львові, відтак був змушений покинути Галичину. У селі ще був неспокій: часто навідувалися воєнні з гарнізону, шукали бандерівців, а вони у нас продержалися до 1952 року.
Дізналися мої друзі, що я повернувся, і прийшли провідати. Бесіда була коротка. Я їм повідомив, що нам наказали провідники: боротьба закінчилася, треба йти в підпілля і шукати виходу. Були розчулені, але більше до мене не приходили.
А я протримався до 12 вересня 1948 року. У цей день в село приїхало дві автомашини із чекістами. Одна поїхала під ліс, а друга зупинилася біля сусіда. Це було біля шостої години ранку. Я виліз на гірку хлівця, вона була довжиною біля шести метрів і шириною три метри. Там було пару ободів та шприхи до коліс, і два снопи соломи. Цими снопами я себе закрив. Веду спостереження за воєнними, бо це було дуже зручно. Нарахував три кулемети, біля 20 солдатів. Сім чекістів увійшли на подвір'я. Двоє - майор Федулін і начальник гарнізону Геращенко - пішли до хати, де була тільки мама. Ведуть кругом обшук, несуть драбину і приставляють до хлівця.
У цю мить я пригадав слова старенького провідника: "За всяку ціну зберегти життя!". Двоє вилізло наверх, а один залишився у дверях. Зробив солдат два кроки і зупинився, бо дальше на весь зріст ходу не було. Зліз на землю і доповів: "Нічего нєту!". Один махнув рукою.
До машини підійшов майор, підняв брезент, а провокатор підняв голову і говорить: "В шостій годині вилазив на гірку з пістолетом". Я зразу впізнав його: сам він із Холоєва, 1930 року народження. Майор дає наказ: все ламати! Знову вилізло двоє: один ламає дошки, а другий все кидає на землю. Навколо все заложено. Затягую снопа за собою. Залишається один метр до мене. Раптом солдат став нерухомо: глянувши на снопа, він мене помітив. Тоді я висунув голі руки до нього і прошепотів: "Не бійся, я не бандит". А він не рухається, побілів, як стіна. Цей другий перестав ламати. Я ще раз сказав: "Не бійся, йди!".
Він тяжко вдихнув, зробив поворот наліво і на колінах поповз до драбини. Раптом голос: "Бандьора взял солдата в полон!".
Завели мене до стодоли, причинили двері і почали "пресувати": "Віддай свою зброю і все буде гаразд". - "У мене ї немає і не було". Тоді показав пістолет: "Твій?". - "Так, мій". - Як шпурне ним об стінку розсипався. Зробив

я його ще за німців і не пам'ятав вже, де заховав. А вони його знайшли. Це була полегша для подальшої моєї долі.
Вийшов на подвір'я і пізнав серед присутніх вчителя, який у 1943 році викладав у нашій школі німецьку мову: це був син колишнього директора - Тадей Робачев. ський.
Мене посадили на машину, привезли в Радехів, кинули до пивниці. Кожної ночі водили на допит. Так було шість днів і шість ночей. Я чув, як мати приходила з передачею, але ї я не бачив, я нічого не отримував - забирали собі. Чотири дні без їжі і води.
Одної ночі привезли п'ятеро дівчат: три з Бишева і дві з Забави. Коло обіду чую голос: "Ви сьогодні підете додому. Тут є один парень, він вже давно нічого не їв і не пив. Може, котра з вас має хліб або молоко?". "Є, але дуже мало". Відчинились двері і мені подав з 300 грамів хліба і 200 грамів молока сам начальник гарнізону Геращенко.
Над ранок почув гуркіт автомашин. Десята година ранку виводять мене на подвір'я, де лежало троє наших хлопців. Підвели до них. Зняв з мене солдат свою руку, а я падаю на землю, і сльози на очах. "Знаєш їх?". - "Ні". - "А чого плачеш?". "Коли б ви просиділи шість діб, не ївши і не пивши, без світла, то, напевно, і вам би сльози потекли".
Відвели мене на старе місце. Всі троє були прострілені по ногах, бо чув їхню розмову, щоб взяти живими. Вони не здалися. Всі троє. Біля вуха кожен мав криваву плямку від вистрілу з пістолета. Самі були молоді: по 24 -25 років. Я зрозумів відразу, що одна з тих п'ятьох дівчат була зрадниця. Це було 18 вересня 1948 року.
Підійшла ніч. Знову - на другий поверх. Двері були відкриті. В кімнаті стояло троє мужчин. Всі - в чорних плащах. Один високий сказав, щоби я сів в крісло, але не біля столу, як завжди. З тих двох середнього зросту, один закривав своє обличчя коміром, наче б то його болять зуби. Почали ставити запитання на різні теми. Мовчав тільки один: той, який приховував своє лице.
Допит продовжувався, але запис не вівся. Цей високий тримав в руках невелику палицю. Вдарив нею по плечах. "Скидай чоботи!". - "Не дам!". Тоді втрьох взяли і поклали на підлогу, руки викрутили за плечі. На мене сів той, що "йоголболівзуб", а високий стягав чоботи. Раптом почув сильний удар по п'ятці. Мурашки перейшли по всьому тілу. Більше нічого не пам'ятаю...
Почув, що хтось торкає в плече: "Взувай чоботи!". Але я сам не міг встати. Посадили на крісло і я прийшов до пам'яті. Кинули чоботи під ноги: "Взувайся!". Я дав відповідь: "І це брати-українці?".
Коли я нахилився брати чоботи, у цей час "тойщоболівзуб" повернувся обличчям до мене. 1 я впізнав його! Це був Білозір Йосип з Холоєва. Жаль, що так скоро помер, бо сьогодні він би про них багато розповів.
Розмова і слідство закінчились. У цей день перевели мене з пивниці в будинок, де тепер знаходиться відділ міліції. Це було 19 вересня 1948 року. Там я знаходився біля тижня, а потім відправили до Львова у Замарстинівську тюрму. Звідти знову в Радехів, де був суд, який відбувся 22 жовтня 1948 року. Засудили по статті 56-18 на 4 роки позбавлення волі з позбавленням громадянських прав на 3 роки. На другий день відправили до Львова на пересильний пункт.
Тільки-но переночував, як ранком відставили на Підзамче, де вже стояв товарний поїзд. Напхали нас у малий вагон 75 чоловік. Вночі виїхали зі Львова. Дорога до призначеного місця тривала 28 діб. Мороз був до 28 градусів.
Красноярський край, станція Решоти. № 235 - це був мій адрес. Табір режимний, без листування і пересилок. Призначили мене у 1-ий ОЛП. Там я був більше року. Потім перевели у 3-ій ОЛП, пізніше - у 12-ий ОЛП... Відтак - знову у третій. З третього мене вже і звільнили. Перед звільненням мусів підписати зобов'язання, що не буду розголошувати тайни. То була каторга, але вижив. Це сталося 12 вересня 1952 року.
Подорож додому тривала 12 діб: Красноярськ - Москва - Київ - Львів. Під вечір я вже був вдома, переночував. З ранку ще у ліжку лежу, а дільничний міліціонер вже стоїть наді мною. Запитав прізвище. Попросив показати документи. Я подав йому довідку. Він її довго розглядав, а потім промовив: "Щоб вас через 24 години не було в Радехівському районі!".
Не мав виходу - поїхав в Кам'ян-ка-Бузький район. Походив, зустрів знайомих. Вони й допомогли у біді: на другий день влаштувався на роботу.
Коли помер Сталін, викликали в паспортний стіл, щоб виробити паспорт. Пішов, а там мені кажуть: "Вам все даровано. Треба мати паспорт". Сказали, які принести документи. Через три тижні я вже мав новий паспорт. Тепер без проблем я міг повертатися в рідне село.
Через деякий час знайшов роботу у кіномережі: спочатку помічником кіномеханіка, а згодом 17 років працював кіномеханіком. З кіномережі і пішов на пенсію: нарахували 39 карбованців, а з часом підвищили. Зараз маю 78 гривень.
Виростили ми з жінкою четверо дітей: троє синів та одну дочку. Всіх поженили. Виглядаю кращого життя...
Бабичі, 2001 рік. Сторощук Михайло". На останніх двох аркушах самвидавської брошурки додано "Список громадян села Бабичі, які замордовані "визволителями" у 1944 - 1945 рр." (11 чоловік) та "Список громадян села Бабичі, які загинули у боротьбі за волю України" (18 чоловік). Ці списки ми уточнили, розширили, доповнили новими даними і подаємо нижче. * ...Сьогодні Михайла Теодоровича Сторощука немає серед нас:

він спочиває на новому Бабичівському цвинтарі (упокоївся 7 серпня 2005 року). Але пам'ять про нього живе у його дітях, внуках, у його спогадах, написаних власноручно, розказаних потомкам та односельчанам. Також свого часу його земляк-поет Іван Личак увіковічнив національно-визвольні звитяги свого односельчанина у великому вірші - майже поемі, який так і назвав: "Присвячую Михайлу Сторощуку". Процитуємо деякі уривки з нього:

З далеких мандрів ти прийшов, Важку утому переніс, Свою громаду захищав, Тримаючи священний кріс! Кругом кати - одна сваволя, І кров рікою потекла... Така-то українська доля Спіткала мого юнака! Пішов на захист свого брата І рідну неньку боронить... А там - дивись: згоріла хата! А далі - глянь: купя свистить... Блистять на сонці літаки І бомби кидають безладно, Ідуть до бою юнаки На смерть за волю - по команді... Лютує ворог ненажерний, Плюндрує землю він мою,

І тисне волю мур тюремний, І в бій за волю я іду!

За наказом на Холмщину Ходив воювати, Рідних братів-українців Від ворога захищати. Польські кати, як і московські, Трупом землю вкрили, Українців убивали І хати палили... Ось на захист молоді Прибули вояки З Радехівщини на Холм... Тримайтесь, поляки!

Отак було, пане-брате: Нас розуму вчили, Воювати ми мусили. Зостались - могили... Іван Личак Нехай вдячністю, пошаною та вічною пам'яттю про Михайла Теодоровича буде і оця новела-життєпис у нашому літописі його рідного села Бабичі...

Сім'ї тих, де хоч хтось брав участь у визвольних змаганнях або вважався неблагонадійним, "куркулем", планомірно виселяли. Так сталося, зокрема, і з Петром Михайловичем Фединою, який народився 15 квітня 1923 року в селі Бабичі і тут був арештований Луцьким залізнодорожним НКВД 7 травня 1945-го, коли йому тільки виповнилося 22 роки. Під слідством перебував у Луцькій та Рівенській тюрмах. Засуджений Військовим трибуналом за статтями 54-1 і 54-11 на 20 років каторги. Ув'язнення відбував у м.Норильськ. Це були нелегкі роки, навіть для молодого хлопця, про що П.Федина згодом згадував: "В 1954 році відбувалася забастовка нашого 3-го лагера особого режима, яка тривала два місяці. Начальником лагера був капітан Тархов, начальником штабу капітан Нікіфоров і начальником гарнізону - майор Артюшен. Ці начальники були дуже обурені на нас каторжан, та навіть приміняли огнепальну зброю, де було вбито 6 чоловік каторжан першого дня. Серед них житель села Крупсько Попик Іван. Після цього почався великий розгром нашого лагера. Послали в зону танки та машини зі зброєю, де було більше як 200 чоловік убитих та безліч ранених. От так платили нам за нашу працю".

У списки неблагонадійних, з усіма наступними наслідками для нього і його сім', дуже швидко заносили і тих, хто противився радянській владі або сказав хоча б одне "криве слово" про неї. Офіційними "підставами" для висунення таких звинувачень могло бути навіть проживання поблизу залізниці. У 1946 році 71 бабичівську родину (210 людей) виселили з рідних країв. Нам вдалося натрапити на Доповідну записку секретаря Львівського обкому КП (б)у Грушецького секретарю ЦК КП (б)у Хрущову М.С. про затвердження матеріалів про виселення родин учасників визвольних змагань від 6 лютого 1846 року. У ній, зокрема, йшлося і про таке: "З метою очищення особливо вразливих об'єктів (лінії залізниці, мостів, автомагістралей, новобудов та ін.), вважаємо за необхідне провести виселення з окремих сіл - районів Львівської області в окремі місця Радянського Союзу - 4 394 сімейства у кількості 15388 чоловік. У відповідності з постановою ЦК ВКП (б) у від 27.11.45 року направляємо на Ваш розгляд і затвердження матеріали на виселення і сімей, і бандпосібників. Додаток: Списки на 29 листах". У цих списках - і згадані 210 людей з 71 родини села Бабичі, а також із сусідніх: Холоїв (88 і 29), Щайноги (45 і 15), Незнанів (17 і 5). Основною мотивацією внесення цих сіл до списків було, як зазначалося в "примітках": "розташоване на з.д. Львів - Ковель", "за 6 км від лінії з.д", "розташоване біля з.д. Львів Ковель" - останнє про Бабичі. Абсурдність таких "звинувачень" очевидна і не потребує коментарів.

Учнями Бабичівської школи під керівництвом Наталії Олександрівни Сторощук складений список репресованих мешканців Бабич, який ми опрацювали, розширили, доповнили своїми даними, і наразі він виглядає так:

1. Бабій Михайло Петрович (08.11.1906-05.07.1951). Народився 8 листопада в сім'ї Петра та Марії Бабіїв з будинку №290. Стрілець СКВ. Поранений 8 травня 1945 року і захоплений в полон, засуджений до 15 років каторги. Загинув у Сибірі. У церковній метриці Холоєва в місці запису про його народження є помітка, зроблена чорнилом, очевидно - в той чи пізніші роки: "5.7.1951". Можливо, це дата його смерті (хтось якимось чином з місця заслання міг сповістити про це сім'ю). Поки не віднайдемо чи не з'ясуємо інших даних, керуватимемося цими.

2. Близнюк Михайло Іванович (1921-...). Його ми знайшли в інтернетному Списку осіб української національності, які відбували покарання у 1950 років. 3. Близнюк Петро Іванович (1920-...). Петра у вищевказаному Списку немає. 4. Близнюк Степан Іванович (1924-...). Його ми знайшли в тому ж інтернетному Списку, що й вищевказаного Михайла Близнюка. Цілком можливо, що і Михайло, і Петро, і Степан були рідними братами. 5. Батюк Степан Іванович (1928-...). Степан, його дружина Марія та їх трирічний син Теодор, сестра Стефа товарним поїздом були вивезені у Сибір. Марія думала, як врятувати дітей і по дорозі втекла з ешелону із дочкою, а інші довгих 10 років поневірялися у Сибіру. 6. Батюк Теодор Степанович (...-...). Син

Степана і Марії Батюків (див. коментар вище). 7. Батюк Софія Іванівна (1926-...). Цю бабичанку ми знайшли в інтернетному списку осіб української національності, які відбували покарання у спецтаборі "Степлаг" в період 1920 - 1950 років. Але тут рік її народження вказується 1927. 8. Батюк Стефанія Іванівна (15.06.1926-...). І її ми знайшли у вищевказаному Списку, і також деякі дані не збігаються: ім'я вказано, як Степанида, а рік народження - 1928. Виходячи із коментаря про Батюка Степана Івановича (див. вище), вона приходилась останньому рідною сестрою. 9. Ковалів Стефанія Максимівна (15.06.1927-02.01.2017). В післявоєнні роки була таємно повінчана з Ільком Степановичем Демчуком з Холоєва, який у 1944 році вступив до УПА. У 1949 році в них народилася дочка Ганна, якій дали прізвище не Демчук, а Ковалів, а по-батькові її записали не Ільківною, а Максимівною. У тому ж 1949-му Ілько Демчук загинув в бою з військами НКВД, де його могила - невідомо. Стефанія 28 липня 1950 року була заарештована, а 10 березня 1951 року Особливою нарадою МДБ СРСР засуджена до 5 років по ст. 20-54-І а КК УРСР, ув'язнення їй зарахували з 28 липня 1950,
а вийшла на волю аж через 5 років 11 місяців 4 дні - 2 липня 1956-го. З Воркути разом з земляком з Радехівщини, з яким здружилися ще на засланні, поверталася поїздом, будучи вже на останньому місяці вагітності і коли 1 серпня під'їхали до Сум, розродилася дівчинкою, яку згодом охрестили Олею. У Бабичах їх зустрічала старша зведена сестричка Ганна, яка згодом вийде заміж за Толкачова і замешкає у Червонограді. Реабілітована Стефанія Максимівна Ковалів в перші роки Незалежності. 10. Олійник (потім замужем - Співак) Мотря Степанівна (1927-...). Детально з її життєписом читач зможе ознайомитися нижче - у списку членів ОУН УПА. 11. Пархомик Андрій Пилипович (1925-...). 12. Сторощук Михайло Теодорович (04.09.1926-07.08.2005). Див. коментар у списку вояків УПА (нижче). 13. Федина Петро Михайлович (1923-...). Народився 15 квітня 1923 року в селі Бабичі і тут був арештований Луцьким залізнодорожним НКВД 7 травня 1945-го, коли йому тільки виповнилося 22 роки. Під слідством перебував у Луцькій та Рівенській тюрмах. Засуджений Військовим трибуналом за статтями 54-1 і 54-11 на 20 років каторги. Ув'язенння відбував у м.Норильськ. 14. Федина Катерина Василівна (1921-жива). Жінка Шайноги Василя (1914-1952), члена УПА на псевдо "Вітер", бійця куща самооборони, потім - боївки СБ "Топіра", який влітку 1952-го загинув геройською смертю, а вона у тому ж

році була вивезена в Якутію разом з малолітньою дочкою Галиною. Працювала на золотих приісках, на найважчих ділянках. Повернулась тільки в 1959 році.

Це тільки намітки для подальшої кропітливої роботи по збору якнайдетальніших відомостей про наших предків, репресованих енкаведистською машиною тих часів. Адже ми знаємо, що тільки у 1946 році 71 бабичівську родину (210 людей) виселили з рідних країв. Гадаю, що є святценним обов'язком колективу місцевої школи разом зі своїми учнями та релігійними громадами села відтворити максимально повний список репресованих мешканців Бабич, аби увіковічнити пам'ять про них, їхні страждання та жертовність окремим виданням з розширеними життєписами кожного, які мають стати настільною книгою нинішніх і майбутніх поколінь бабичан. Звичайно, це потребує багаторічної кропіткої праці серед старожилів, в архівах, бібліотеках, але це вкрай необхідний, благородний і вдячний труд в ім'я нашого українського майбутнього.

А на завершення цієї теми нижче подаємо тогочасні групові світлини репресованих, зроблені в місцях заслання, на яких серед інших репресованих є і вищеназвані бабичанки: крайня справа - Стефанія Ковалів (знімок 1; середина 1950-х, Воркута) та Мотря Олійник (знімок 2, 1956 рік, Воркута).

На світишні:
Катерина Федина

Один із епізодів повоєнного життя Бабич згодом описав в своєму оповіданні "Великдень" уродженець села, який нині мешкає у Червонограді, але не пориває зв'язку із рідною землею, є членом Радехівського літературного товариства ім.Осипа Турянського - Богдан Мороз: "Ішов 1949 рік. Була Великодна п'ятниця. Родина Карпів, як це заведено, пішла до церкви на Богослужіння і виніс Плащаниці. Служба закінчилася і всі,

як годиться, поцілували рани Христові на Плащаниці, розходилися по домівках, бажаючи один-одному веселих і радісних Великодніх свят в доброму здоров'ї. Родина Карпів, прийшовши додому, так як працювати вже не можна, посідали собі і розговорилися, що треба завтра зробити для повної готовності до Великодня. Чоловіки пішли по господарству порати худобу, все живе і за нього несе відповідь господар, треба нагодувати і напоїти навіть у великі свята.
Раптом загавкав, заволав аж захлинаючись пес Бурко. Господар Василь вискочив вгамувати пса і побачив, як через хвіртку на гумно заходили люди у військовій радянській уніформі. Василь загнав пса до буди і зачинив, щоб не робив ґвалту.
- Ребята! - скомандував командир. Обискать всьо, перевернуть вверх дном, іскать бандітов, виполнять!. Солдатів було чоловік з десять, і вони негайно приступили до виконання наказу. - Пане офіцер! - звернувся Василь до старшого. - В неділю Пасха, Великдень, а ви тут зараз все перевернете, змилуйтеся, пане. - Какоє Воскресеніє Хріста! Видумки всьо ето і ету єрунду ми вибєм із вашіх голов!
І трус почався. Солдати перевертали і розвалювали все, що можна було розвалити: можна було подумати, що повстанці ховаються по хатах і стодолах та під маминими спідницями. В хаті зірвали підлогу шукали підпільний льох, розвалили шпінями (шпінь - металевий штир довжиною 3-4 метри - прим. авторська) піч, полізли на горище і знайшли копчену шинку. В хаті все перевернули шкереберть. Плач, лемент жінок...
- Ето ти для бандітов-бандеровцев шинку приготовіл? Будут праздновать! Пособник, прихвостень бандеровский! Шинку конфісковать! - Теперь, ребята, наведіте шмон в сараях!
Раптом в стодолі почулася стрілянина і пролунала команда:
- Лажісь! Занять оборону!
Всі попадали хто-де і почали безладну стрілянину по стодолі. Тут господар Василь вискочив наперед і закричав:
- Стійте, що ви робите: ще спалите мені стодолу і своїх повбиваєте, а я буду винуватий. Стрілянину припинили.
- Говорі, отец, чево хочеш! - Та, пане офіцер: які там в біса бандерівці! То - або щурі, або тхорі, а ваші вояки, зачувши шум, з переляку почали стріляти...
І пішли до стодоли. Попереду - Василь, за ним - офіцер з двома солдатами. Зайшовши в стодолу побачили двох, що лежали на току і на запитання офіцера не могли вимовити ні слова з переляку.
- Шукайте: чого стоїте! Беріть свої шпіні і проштрикуйте солому і сіно - тоді будете знати хто там заховався.
Солдати шпінями почали проштрикувати сіно і солому і дійсно: з-під соломи вискочило два тхорі і по стіні драпанули у двір.
- Ну, що, вояки: вам воювати з бабами та тхорами! А ви Бандеру шукаєте в стодолі у Великодну п'ятницю! - Чево стоіте? Построілісь і пошлі отсюда! - Післязавтра Великдень, а ви по-бандитському все розвалили! Визволителі паршиві! Шляк би вас трафив! - вилаявся Василь".
Про нелегкі роки повоєнного життя Бабич, жахіття, які пережили родини села у ті часи жорстокої боротьби за національне визволення від комуністичного режиму, оповіла у післямові до шостої книжки нашої славетної землячки, яка корінням звідси і провела тут свої дитячі роки, а нині проживає у Трускавці - Стефанії Шумило (з роду - Федина) - "Забута криниця" її онучка Олександра - Марія Кас'яненко. Наведу тут майже весь текст цієї розповіді зі спогадів, бо в ній - жива історія з життя конкретної бабичівської сім'ї, деякі епізоди з якої переплітаються, але доповнюють уже описані нами тогочасні події: "Зараз Стефанія часто згадує роки свого дитинства, особливо трагічні історії. Все почалось із самої колиски... У батькової сестри Катерини чоловік служив у повстанській армії хорунжим. Всю родину переслідували органи НКВД. Коли почалися репресії, тітку хотіли вивезти у Сибір. У неї був син Ярослав, на два дні старший від маленької Стефанії, про яку у цей час піклувалася її бабуня Олена (материна мама), тому що батько Петро був у повстанській армії, а мати Юлія переховувалась від НКВДистів. Коли тітка знаходилась під арештом у неї з грудей потекло молоко. Наглядачі, побачивши це, зрозуміли, що у неї є грудна дитина. Її з конвоїрами відправили додому по це дитя. Жила вона в одному домі з братовою сім'єю. Вбігши до хати, вона відштовхнула бабуню і забрала з колиски дитину, тобто маленьку Стефанію. У розпачі старенька жінка повідомила про це матір дитини. Тій у сільраді порадили, щоб бабуся взяла дитину тітки і віднесла у збірний пункт до рідної мами і сказала: "На тобі своє, віддай мені моє". Коли дитину принесли, наглядачі зразу ж помітили схожість матері і хлопчика: високий лоб, великі очі. Дівчинку віддали і сказали, не затримуючись, вертатись додому, щоб не розпитували, де батько. Старенька у сльозах понесла дитинку до рідного дому. Після цього випадку дітей вже не залишали в хаті. Старшу сестру Ірену та брата Євгена лишали у сусідів і часто в різних, а маленьку Стефанію мати носила всюди з собою на руках. На цей раз тітці пощастило, тому що за допомогою неї планували вислідити ї чоловіка та саме угрупування повстанців. Проте конфіскували все ї майно та братьвої родини: забрали худобу і тільки-но куплені меблі. Потім цими меблями користувались люди, приналежні до конфіскації. За цей випадок у родині більше не згадували.
Після війни у 1947 році родина перебралась у нове помешкання. Так як батько Стефанії був інвалідом дитинства, він не міг служити в армії, тому був лише зв'язковим у повстанців. І практично весь час знаходився вдома. Тоді за рекомендацією хорунжого (чоловіка сестри Василя) запропонували зробити у будинку батьків

Стефанії невеличкий госпіталь для поранених повстанців, оскільки недалеко від їхнього будинку жив фельдшер (Володимир Білик). Під піччю у хатині зробили криївку на три чотири чоловіка. Цілий день хворі знаходилися у ній, а на вечір могли бути і у самій хаті разом з родиною. Вони співали повстанські пісні, розповідали про різні пригоди. І діти у сім'ї росли у цій обстановці. Батько всі ночі був на чатах (сторожівці). І одного з таких зимових вечорів він побачив, що через поле, неподалік їхньої хати ідуть замасковані у біле облавці. Часу було обмаль. Чоловік вбіг до хати і повідомив про це. Сказав, щоб наші партизани ховались у криївку. Облавці вже стукали в двері. Партизани хотіли відкрити вогонь. Але батько розумів, що якщо вони це зроблять, то безпека сім'ї під загрозою і що всі можуть загинути. Послухавши батька, всі троє
заховались у криївку. Коли відкрили двері, більшовики шалено влетіли у хату зі зброєю у руках та вигуками: "Гдє бандкоровци?". На це відповіли, що ніяких бандеквців немає. Тоді запитали, чому вони ще не сплять у таку пізню пору. Батько пояснив, що вони хворіють грипом: дружина і діти лежать хворі, і його самого вже морозить, тому і одягнений. На це командир прокричав: "Уходим, нам єщо етого не хватало!". Небезпека цього разу минула. Мабуть, сам Господь врятував родину.
Після цього на другий день більшовики прийшли з обшуком: зі зброєю та величезними піками. Пронизуючи ними все: сіно, снопи складені в стодолі і навіть гній біля худоби. А коли заходили до хати, то заводили звичайну розмову: що вони голодні, замерзлі. Тоді мати була змушена накривати стіл. Одного разу один з тих солдатів сів біля печі на лавці, біля маленької Стефанії, яка була налякана і тремтіла, як беззакисне пташеня. Бо чула не раз від батька настанову, аби ніколи не заводити з ними розмов. Дівчинка почала відсуватись. Солдат, побачивши це, знову ж присунувся. І так повторилось кілька разів, поки лавка не закінчилась і дитя опинилось на підлозі все у сльозах. Мати почала заспокоювати дитину. Непрохані гості вже в той час поїли і пішли геть.
Пізніше напади облавців почастішали, в народі їх називали "Червона мітла". Партизани були вимушені доліковуватись в інших місцях. Тільки важкохворі могли залишатись у домі на декілька днів. Але це траплялось вкрай рідко.
Не раз Стефанія чула з розмови батьків різні історії про трагічні загибелі повстанців. Одного разу більшовики, ідучи по селу, почули чоловічі голоси, які колядували. Вони вирішили вияснити хто це. Голос лунав із поміщицького гайку, там знаходилася криївка, де повстанці святкували Різдво. Облавці миттю кинулися туди викрикуючи: "Бандьори, здавайтесь! Ви окружени!". Хлопці в цей час притихли і прийняли дуже неадекватне рішення: з словами "Слава Україні!" вони підірвались на гранаті.
Бандерівці повинні були часто іти на такі, на перший погляд, неправильні кроки, бо не хотіли попасти до КДБістів на тортури: не кожен витримував це, міг зламатися і зрадити своїх побратимів.
Було одного разу ще й таке. У сільській школі зібрали всі родини, які мали вивозити до Сибіру через те, що вони мали безпосередній зв'язок із повстанцями: були їх родичами, допомагали матеріально. Коли
повстанці дізнались про це, вони були дуже обурені і вирішили ліквідувати охорону в школі, визволивши рідних їм людей. Так і зробили. Коли більшовицькій владі доповіли про це, вона збільшила контроль над селом і навколишніми територіями, а найбільше - над лісами.
Після чергової операції партизани відпочивали в одній зі своїх криївок, яка знаходилася в лісі. Вентиляція зі сховища виходила коло молодої смереки, яка прикривала її. В цей час по лісі проходила невеличка більшовицька розвідка. Відчувши запах тютюнового диму, вони запустили ракету, тим самим покликавши підмогу. Цілу ніч у лісі йшла стрілянина. Партизани тримались до останнього патрона, аж поки їх не залишилось лише декілька. Зі словами "Слава Україні!", один з них потягнув за кільце гранати, і вони загинули.
На допомогу облавцям були створенні формування, які називались "Яструбки". Вони не раз висліджували повстанців, які таємно приходили до своїх сімей. Лише рано люди передавали один одному трагічні новини, що їх рідних вже нема в живих.
Тоді влада об'явила, щоб повстанці здавалися. Хто прийде з каяттям, тому буде все прощено і ніхто їх не буде переслідувати. Об'яви висіли скрізь: в центрі села, біля церкви, про це періодично повідомляли по радіо. Люди були спантеличені. Деякі з повстанців не витримували більшовицького натиску і здавались, проте ніхто їх не милував. Їх піддавали тортурам, щоб вони видавали, де знаходяться криївки, партизани та їх командири.
Був випадок, що один з партизанів здався. Не витримавши більшовицьких тортур, він зрадив. Коли партизани найбільше не сподівалися, цей повстанець привів НКВДистів на місце криївки. Усіх хлопців було розстріляно. Рано на возах усіх привезли для впізнання біля церкви. Вся дорога з лісу була закривавлена повстанською кров'ю. І коли люди виходили з церкви їх заставляли іти на впізнання рідних. Матері дивлячись на їх скривавлених синів, сестри - на братів, а дівчата - на любих їм хлопців, і не сміли подати виду, що це їхні найдорожчі люди. І навіть дітей заставляли дивитись на таку трагедію. Через деякий час їх було поховано під тином сільського цвинтаря. Зрадника вивезли в Сибір і навіть після амністії він не посмів повернутись в село. До кінця своїх днів прожив у Луганській області.
Після цього випадку повстанських угрупувань у селі вже не було. Хлопці перейшли в чужі ліси. З'являлися лише поодинокі,

часто з чужими друзями: то з Волині, то з Лопатина, з Бродів чи Золочева. Частенько появлявся чоловік татової сестри. у лісі Липина була криївка для зустрічей і кожний раз місце мінялось. На ці зустрічі з чоловіком супроводжував сестру батько Стефанії і часто передавав їй від чоловіка грипси (повстанські записки). Після кожних відвідин тітку брали на допити, проте скоро відпускали. На допитах вона твердила, що чоловіка вона дуже давно не бачила і, мабуть, би й не впізнала. Останній раз ї взяли на допит надовго і з страшними тортурами. Згодом вбили ї чоловіка у селі Хмільне Лопатинського району. Тітку возили на впізнання. Біля криниці лежало їх троє: всі понівечені, мабуть, підірвані на гранаті. В очі кинулося до болю знайоме рідне лице: лежав усміхнений. Проте, вона не подала виду, що це він: знов і знову твердила, що не може впізнати, бо вона дуже давно його бачила. І після цих слів НКВДист шпилем проткнув йому груди і копнув у лице. Тітка вмліла, без свідомості ї віднесли у машину, тоді почалися найстрашніші тортури: мучили, притискали дверима пальці, тримали у смердючих підвалах із щурами, в колодязі - по шию у воді. Вона зламалася і навіть видала брата.
Тоді батьку Стефаніі вручили повістку з'явитися в НКВД: ніби посвідчити, що сестра дійсно давно не бачила чоловіка. А насправді батька взяли зразу на допит. Він посвідчив, що тітка дійсно довгий час не зустрічалась з чоловіком і їй не відомо, де він перебуває, а сам він немає ніякого зв'язку з повстанцями і про них йому нічого не відомо. Тоді батькові з сестрою зробили очну ставку (посадили один напроти одного). Вона, дивлячись брату в очі, сказала: "Петре, згадай, ти ж мене водив на зустрічі з Василем, коли він приходив, передавав мені грипси від нього. І в тебе в хаті під піччю є криївка, де переховувались поранені партизани, а ти цілі ночі сторожив, щоб вони спокійно відпочивали в хаті і щоб зненацька не наскочила "Червона мітла". Ти весь час був зв'язковим у мого Василя. Признайся, Петре, вони все знають. Я їм все розказала! Крім того вони мене возили і я їм показала, де криївки". В цей момент батько згадав, як одного разу він ішов провідати свою матір і по дорозі побачив, як ї везли конвоїри. Тепер він догадався, що це був слідчий експеримент. На це він відповів: "Катерино, ти що здуріла? Та це ж неправда! Що з тобою сталося? Такого ніколи не було! Схаменися!". Після цих слів у неї покотилися сльози й вона знепритомніла.
НКВДист покликав охоронця, ї забрали. А у батька почався справжній допит з побоями. І на ніч його закрили у одиночну камеру. Коли помінялась зміна НКВДистів, Господь послав батькові свою людину, який пізно ввечері зайшов до нього в камеру і сказав: " Я тебе відпускаю додому і в шостій годині ранку ти повинен вже бути тут. Через цей час криївка повинна бути ліквідована, бо рано приїдуть до тебе додому перевіряючі з понятими". Цілу ніч родина була змушена працювати: спочатку вони розібрали дерев'яне приміщення, а потім засипали землею. Рано батька привезли уже з понятими і солдатами зі шпенями. Коли вони пронизували ними попід піччю, вже нічого не було. Тоді батька звільнили від арешту. Тітку разом з двома дітьми вивезли в Сибір. І родина Стефанії також почала готовитись до виселення. Вирішили продати корову, щоб придбати дітям теплий одяг, взуття. В неділю батько пішов до церкви, щоб після служби знайти купця на худобу. Бо був такий звичай, що після відправи люди збиралися на майдані і обговорювали різні ситуації. І там знайшлася жінка, що мала вечором прийти подивитись на корову і, можливо, купити.
Настав вечір. Всі у домі чекали цієї жінки. Загавкав пес і до ганку підійшла людина. Батько вийшов їй на зустріч. Оскільки до хати довгий час ніхто не заходив, вийшла і дружина. І побачила таку картину: зовсім стороння людина просить його вийти на дорогу, щоб поговорити з хлопцями з лісу, тобто з повстанцями, бо вони його чекають. Батько відповів, що нікого не знає і нікуди не піде: вже розумів, що це якась підстава (повстанці посилали тільки своїх людей). Тоді до нього прискочив чоловік невеликого зросту, приклавши револьвер до чола, спитав чому він не йде туди, куди його кличуть. Батько вхопив рукою револьвер і відштовхнув чоловіка, той впав. Сам почав тікати, проте до батька підбігло ще четверо переодягнених у повстанців і почали бити прикладами, а відтак - тягнути в сторону лісу. Діти повибігали з хати та почали кричати і плакати. Мати намагалась підійти до чоловіка, проте у неї не було змоги, бо не допускав невідомий. (Через багато років вона впізнала в ньому батькового співробітника і зрозуміла, що він тоді працював на КДБістів, тому він весь час був біля неї, боячись, що батько його впізнає).
В цей час у сільському клубі закінчився кінофільм. Люди, почувши крик, почали бігти на допомогу. Але в ту ж мить пролунали вистріли у небо. І всі зрозуміли, що
грозить небезпека. Недалеко від хати люди побачили в засаді більшовицьких солдатів. В той час родина про це не знала. На батькові на шматки порвали сорочку і поперебивали руки. Після цього вони його залишили. В той вечір батьки одразу пішли до сільради, щоб повідомити міліцію про напад "бандерівців". Довго не могли додзвонитись, а коли додзвонились, почули відповідь, що він сам бандерівець. Міліціонери приїхали тільки під ранок, всіх опитали, написали протокол і сказали, що сім'я може бути спокійна, бо більше ніхто не прийде. Після цього випадку малеча щовечора залишалась лише з бабунею, а батьки боячись чергового нападу, були змушені ночувати у скиртах, по полях. ...Це було якраз після жнив. Щоб почувати себе у безпеці, діти хотіли разом спати з бабцею, а так, як вони усі не поміщались на одному ліжку, спали на підлозі. На третю ніч хтось постукав у вікно, всі в хатині перелякались, побачили у вікні чорне заросле обличчя і почули чоловічий голос: "Не бійтеся, ми свої". Бабуня підійшла до вікна: їх було троє. Вони сказали передати Петрові, що це не були хлопці з лісу, це була провокація і назвали свої імена. На другий день, вранці, коли батько з матір'ю

повернулись додому, вони сказали, що чули від людей, що цих повстанців знайшли розстріляними біля залізної дороги. Це були останні повстанці з їхнього села.
Родина планувала на деякий час виїхати у східні області України, залишивши дітей з бабцею, і повернутись лише за декілька років. А ще вирішили звернутись до одної місцевої ворожки. Коли мати появилась у дверях, ворожка розповіла їй про все, що з ними сталось і сказала надалі залишатись у селі, бо рухати їх вже ніхто не буде. Після цього зажили звичайним буденним життям.
Тітка була вивезена в місто Магадан Якутської області, працювала на золотих родовищах, на найважчих ділянках. Повернулась тільки в 1956 році. Після цього родина жила у нормальних стосунках, розуміючи що у цьому всьому була винна система.
Ще Стефанія пригадує, що у місті Радехові до 1959 року, тобто до смерті Степана Бандери, існувала підпільна організація ОУН. Точніше - до арешту Левка Лук'яненка. І до неї був причетний ї батько, тому що часто він їздив у Радехів, ніби-то на роботу. Не раз брав донечку із собою, але залишав у знайомих, а сам ішов на якісь зустрічі. Але це тільки ї припущення. Їй було десь 12-13 років.
В родині часто розмовляли про українську символіку: синьо - жовтий прапор і наш герб, щоб діти пам'ятали. Сім'я не раз малювала ці символіки, проте малюнки зразу ж знищували. Часто батько розповідав про повстанців, особливо як вони поверталися після сутичок з більшовиками, відпочивали десь на березі річки чи на поляні. А чатові були на сторожі. І ніч, тиша, а тільки десь злетить птах з гілки чи закрякає дика качка на воді - це означало тривогу. Чатові спілкувались між собою вигуками, особливо звуками птахів. Часто батьки співали повстанські пісні: "З Бережан до Кадрів", "Лента за лентою", "О, Україно!", "Йшли селом партизани". На святу вечерю колядували коляду "Сумний святий вечір", "Радуйтеся українські діти".
Коли Стефанія вже дорослою приїжджала додому, то могла говорити з батьком цілими ночами. Щоразу татко розказував про нові пригоди повстанського життя. Одного разу, колиу селі проходили вибори за Сталіна, його запросили грати на голосуванні, бо він був музикантом-скрипалем. На цих виборах він почав грати марші на мелодії повстанських пісень. І до нього підійшов голова сільради, і сказав: "Петруню, що ти робиш? Нам обом за це грозить тюрма!", на що батько відповів: " Я граю музику, я слів не знаю". І потім за це дуже радів. Він завжди твердо вірив, що Україна буде самостійна, процвітаюча держава, що буде майоріти наш рідний си-ньо-жовтий прапор і наш український герб золотий тризуб. Завжди казав: "Можливо я до того і не доживу, а ти молода, ти ще це все побачиш". У 1985 році батька не стало. І коли в 1989 році почалось відродження, на всіх національних святах співали повстанські пісні: ті пісні, які співали у родині Стефанії, коли вона ще була маленька. І зараз вона слухає їх з сльозами на очах, дуже шкодуючи, що ї батько не дожив до часу, щоб міг вільно співати пісню "За Україну, за ї волю...". А коли в 1991 році прийняли акт про незалежність України і на ратуші вивісили синьо-жовтий прапор, тоді вірна донька взяла смичок за основу і, прикріпивши прапорець вже самостійної України, відвезла в село та поставила на батькову могилу". ...Це, мабуть, під враженнями ще раз пережитих, але вже у вільній Україні, описаних подій пані Стефа в один із приїздів в рідні Бабичі напише цей проникливий вірш про героїв-односельчан:

За селом

Подія в с.Бабичі на Радехівщині Там за селом росте калина, В неї історія своя:
В часи війни тут схоронили Героїв молодих УПА.
Травою вкрилася могила, А з часом дощ ї розмив. І тут, як символ України, Калину батько посадив.
Тут хлопці свято відзначали, Криївка тут була колись, Всі разом на Різдво зібрались, Про смерть ніхто не думав з них.
Всі знали: доки сонце зійде, Сліди всі треба замести, Бо день новий - і бій новий йде Проти червоної мітли.
Лиш почали колядувати, Як ворог клятий оточив. Була команда: "Не стріляти! Узяти треба всіх живих".
А хлопців наших небагато, Ворожий більший був загін, Всі молоді, кому вмирати? Гранату кинув хтось один.
І не дались вони живими, Щоб не раділи вороги. З словами "Слава Україні!" Герої наші полягли.
22 березня 1992р. Стефанія Шумило
*
Про тривожне життя селян Бабич, часто з трагічними наслідками, жертвами невинних людей розповів у своїй книзі-спогаді "Наші роки - наше багатство. Книга про історію нашого роду, про наше життя та працю. 2-ге видання, доповнене" (Харків, "Факт", 2014, 380 с.) нині покійний бабичанин Євген Гудзинський, який мешкав у Харкові. Розповів він, зокрема, і про нелегку долю тітки Параски (з роду - Лящук), рідної сестри своєї матері Марії.
Переповімо цю історію з певними скороченнями та незначними правками: "Тітка Параска була замужем за свого односельчанина Петра Шмаголу. В них народився син. Назвали його Йосипом. Коли хлопцеві було два роки, трагічно загинув його батько.
А сталося це так. Кожен селянин мав у своїй власності певну кількість орної землі і сіножать. Колгоспів в сорокових роках в західних областях України ще не було. Тим

і пояснюється відсутність тут голоду 1932 1933 та 1946 - 1948 років. Їх почали організовувати на початку п'ятдесятих років. Кожного разу, коли приходила пора сінокосу, родичі, сусіди, використовуючи погожі дні, допомагали один одному своєчасно, в короткі терміни заготовити корм, в даному випадку сіно, на зиму для домашніх тварин. Так було і того року.

Сіножаті знаходилися на відстані іноді 5-6 кілометрів від села. Гудзінський Микола (батько Євгена), дядько Шмагола Петро та інші сусіди, взявши коси, пішли ввечері косити траву. Косили до тих пір, поки аж стемніло. Повечерявши, та враховуючи, що ночі на початку червня короткі, а до села далеченько, вирішили там заночувати, переспати в копицях сухого сіна, а з самого ранку, ще до сходу сонця продовжити косовицю.

Зморені працею, на свіжому повітрі всі швидко заснули. Тієї ночі підрозділи військ НКВД робили облаву в цій місцевості, в селах та на околицях сіл, шукали повстанців. А крім облав кожного вечора по залізничній колії, що пролягала на околиці лісу поблизу села Шайноги, їздив сюди-туди бронепоїзд військ НКВД і безперервно з кулеметів сіяв смерть по хатах мешканців. Внаслідок цієї стрілянини загинули та були поранені немало дітей та дорослих. У такі години батьки наказували нам, дітям, негайно лягати та притискатися до землі там, де застала нас стрілянина. Так робили всі мешканці нашого села малі і дорослі.

Про знущання, вбивства, насилування жінок вояками НКВД часто розповідав мені, будучи напідпитку, коли вже я працював на Харківській книжковій фабриці імені Фрунзе, директор Харківської міжобласної книжкової бази "Укркнига" Долгов Іван Лукич, який тоді служив в частинах військ НКВД в західному регіоні України. В ті роки це було звичайним і частим явищем в населених пунктах західних областей України.

От і цієї червневої, теплої ночі озброєні енкаведисти йшли шеренгою, маючи в руках, крім автоматів, піки - загострені металеві прути. Цими піками вони проколювали копиці сіна. Так вони закололи на смерть дядька Петра. Всі інші косарі, в тому числі і мій тато, були заарештовані. Їх вишикували в колону і пішки через наше село погнали за 18 кілометрів в наш районний центр місто Радехів. В дворі районного відділу НКВД арештованих тримали дві доби. Їх били та знущалися над ними. Не дозволяли жінкам передавати своїм чоловікам їжу та воду. На третій день, переконавшись, що
це мешканці села, звичайні косарі, всіх їх відпустили додому.

Так моя тітка Параска залишилася вдовою з маленьким сином на руках. Жили вони тоді разом із ще незаміжньою тіткою Настею в селі Бабичі в тій хаті, в якій народилися вони і в якій на світ з'явився і я. Трохи пізніше, коли з війни повернулися дядько Степан і дядько Ілько, в хаті стало дуже тісно. Тоді мій батько побудував для тітки Параски окремий будинок із двох кімнат. В цьому будинку тітка Параска разом із сином Йосипом прожили все своє життя. Тут вона і померла. Йосип, ставши дорослим, поїхав шукати щасливої долі на будівництві Красноярської ГЕС, де працював газоелектрозварювальником. Там він захворів. Повернувшись в рідне село, Йосип одружився на дівчині зі свого села Шайнозі Надії. В них народилася дочка Оля. Через три роки мій брат помер у віці 37 років, переживши мого батька на сім днів. Було це у квітні 1980 року. Жінка Йосипа Надія залишилася з маленькою дочкою Олею. Вони переїхали жити до ї батьків у Радехів. Ольга після закінчення десяти класів поступила до Луцького медичного училища. Після закінчення якого емігрувала в Ірландію, де працює в лікарні медичною сестрою. А її мама Шмагола Надія Степанівна працювала на Радехівському маслозаводі "Галичина". Надя похоронила своїх батьків, побудувала новий житловий будинок, вийшла на пенсію і живе одна в Радехові".

*

На одному диханні прочитав оповіді відомого далеко за нашими межами краєзнавця Мирослава Чабаренка "Марія і "Вітер" та "Марія, вдова "Вітра", надані мені вчителькою Бабичівської школи Н.Сторощук, а публікації згодом таки розшукав на шпальтах Радехівської районної газети "Народна справа" (28 березня та 14 квітня 1992 року) і подаю тут у повному обсязі, доповнюючи попередні розповіді про звитяги бабичан у роки національно- визвольної боротьби з червоною ордою: "МАРІЯ І "ВІТЕР". Я не назву справжнього імені героїні цієї історії - у ній йдеться про речі особисті. Та й не одна вона, ця страждена жінка, зазнала такої долі. Я просто розкажу про те, про що довідався від неї, тому що без ї розповіді історія України XX століття буде неповною...

Марія вийшла заміж, бо полюбила. Він вже тоді був в Організації Українських Націоналістів, казав до неї: "Я женитися не можу". - "Як не можеш, то не ходи".

Ну як він міг не ходити до такої дівчини? Ноги самі несли... "Вітер" - це підпільна кличка Василя Шайноги. (Сирота був. Сиріт у нас жаліють...).

Час тоді був непевний - весна 1941 року, перша більшовицька окупація Галичини. Одного дня Василя затримали в рідному селі і завезли до Радехова в НКВД Знайомий енкаведист Кожем'яка (дивний то був енкаведист, небувалий) постарався, щоб його тимчасово відпустили додому, і на прощання шепнув: "Бери білизну, хліб і втікай до лісу, бо пропадеш. А скоро війна З німцями буде...".

Темної ночі провела Марія свого Василя під ліс, а зранку зібрала клунок і (маленька хитрість) понесла чоловікові до Радехова "передачу". В НКВД ї зустріли матом: "Где твой муж?! Сбежал?! Иди ищи, не то мы его убьем, а тебя вывезем!".

Говорить Марія:

- Мене кілька раз викликали в сільраду, ставили під стіну: "Признавайся, бо тебе розстріляєм!". Я прошуся, що не знаю, а він мені - в лице і стрілив біля вуха. Мені страшно не було вмирати, тільки було школа мами і тата - за що вони терплять, бідні, вдома не ночують, по хлівах чужих від вивезення ховаються. Кожем'яка також на мене там кричав, а потім шепче: "Іди вже, бери з чоловіком розвід, то не вивезуть. І най батько піде до жидів, щоби жиди підписали, що ви є порядна родина і не зв'язані з бандою".
Взяла Марія розлучення. Вона з "Вітром" в церкві перед Богом поєдналася - то важливо, а не те, що їх записали в тій більшовицькій конторі.
У неділю 22 червня Марія з мамою ліпили пироги і прислухалися до гуркоту з боку Сокаля. Як стало відомо, що то війна почалася, Марія (прости, Господи) зраділа, змахнула сльозу, вимазаною в борошні рукою: скоро побачить свого милого, свого Василька! ...Вона спала в траві на лісовій галявині. Прокинулась від лоскоту: над нею схилився Василь і водив травинкою по ї носі. Обхопила міцно-міцно, щоб більше не подівся ніколи-ніколи! Потім із лісу (куди багато селян втекло, рятуючись від фронту) сім'я Марії вернулася в село. "О: є наша згуба! - раділи знайомі, побачивши Василя. - А ми вже думали, що він небожчик". Любили його.
За німців Марії з чоловіком жилося не солодко, але спокійніше, ніж до війни. Тільки раз німаки з автоматами гримали чобітьми по хаті - хотіли забрати Василя на
якісь роботи, Василь затаївся в ліжку - не знайшли.
- А чого мали знайти, ліжко так файно було застелене. Німці не москалі, що навіть по баняках за "бандерами" шукали...
В 1944 році, як прийшли більшовики "Вітер" знову зібрався до лісу. Вагався: "Може б то на фронт піти, бо вивезуть вас?..". Марія хотіла йти з ним. "Пильнуй дитину, сказав, - досить, що я посвятився...". "Вітер" був в кущі самооборони. Потім в боївці СБ "Топіра". Треба було. Але який з нього був працівник служби безпеки? Вдома курки не міг зарізати. В районному проводі казали: "Зам'який хлоп, тут не може бути, дуже за людьми обстає". Перевели його з часом працювати на Волинь. Вірші він писав - добрі, наївні. Навіть пісню співали хлопці на слова Василя.
У вересні 1944 року Марія народила сина. Ще не встала з ліжка, коли до хати зайшов енкаведист Голотін з боївкою, побачив малого - засюсюкав: "Какой хороший мальчик - у-ти, ути! А где его папочка? Вот не придет папочка к нам - волки маленького в Сибири скушают - ам-ам!". На другий день молода мати з дитиною та колискою спішно вибралися в чуже село...
Через кілька місяців Марія дістала звістку, що "Вітер" переховується вдома.
- Мій Василько тоді сильно захворів, дістав ропу в голові. Приїхала я з малим додому - а на другий день облава! Відгорнула солому з ліжка, поклала Василя, прикрила. Заходять вони до хати - на ліжку по соломі малі діти лазять. Почали шукати - підлогу зірвали, п'єц розвалили. Оден мого тата кинув на підлогу, виліз колінами на груди і душив, аж йому кров через губу пішла. Тато став проситися: "Пусти мене живого, як задусиш - додому не повернеш!". Покинув душити, заніс тата до шпихліра, кинув в бочку: "Сиди тут!". Як вони пішли, я тата витягнула, забрала до хати... Відкинула солому на ліжку, дивлюся - лежить мій Василько з пістолєтом в руці, аж посірів: "я би живим не дався", - каже.
Вечором хлопці забрали Василя до лісу. А наступного ранку знову облава. Марія ще лежала в постелі, коли зайшов місцевий "стрибок" Марцішко. "З чоловіком спиш, а де він - не знаєш, твою мать!.. Де дитина?!" - "Нема, вмерла дитина". Тоді "стрибок" задер Марії сорочку, схопив за груди, здавив, аж молоко потекло: "А то що таке, сука?..".
Того ж дня Марію з сином повезли до Радехова. Там, в кількох будинках на розі вулиць Витківської і Стоянівської, тримали
декілька сотень людей (чекали ешелон, щоб везти їх на Сибір).
- Нас напхали, як селедців в бочці, згадує Марія. - Їсти не давали, де хто що кому приніс, тим ділилися. Кому треба було на сторону, виганяли просто на двір, як худобу. Вночі любили дівчат на протокол брати і робили з ними що хотіли. Кілька жінок там вродили - померли їм діти. Мого малого люди годували, як горобця: пожують кусень хліба і дають. Він плакав, їсти хотів. Запоносив, пелюшки всі обкакав. Ні, я його не купала, ні не мила - пелюшки обтріпаю, на вікні обсушу і далі завиваю. Воші ми били не пальцями, а згортали на підлогу і ногами душили... Але Бог за нас не забув - дав силу перетерпіти. Одного вечора підійшов під вікно той, що нас пильнував, каже: "Не роздівайтеся, вас нині вночі хлопці прийдуть визволяти". Ввечері чуєм: спів, стрілянина, виламують двері, кричать: "Браття і сестри, виходьте!". (В ніч 26 квітня 1945 року декілька сотень УПА зайняли Радехів - М. Ч.). Ми з татом цілу ніч йшли без поля на Павлів. Тато старий, побитий, кров'ю харкає, йти не може, каже: "Дитино, покинь мене". А мій синок чогось був веселий. Я через межі зачіпаюсь, падаю, а воно сміється... В Павлові спиняють нас: "Стой, кто идет!". Я щипаю малого за задок, щоб плакав, кажу, що дитина захворіла, несу до дохтора...
Як прийшла Марія до родичів, перш за все зняла з себе шмати, в які була одіта, волосся з вошами обстригла і кинула в вогонь. Потяглися місяці й роки неприкаяного життя по чужих хатах з малою дитиною.
А "Вітер" і хлопці далі бродили лісами. Часом забрідали в села - "зализати" рани чи нагнати страху на "цуциків", котрі надто ревно, на задніх лапках, служили новим господарям...

- Намучились вони, - говорить Марія. - Раз приходжу рано до ліса, дивлюся сплять на гілляках, снігом притрушені. Мій Василь до мене на "дибах" йшов (ходулі з ратицями козулі чи оленя - М. Ч.). Посідали ми з ним на пеньочку, він їсть, а я дивлюся. До тих, інших хлопців, нігди не приходили: "Тобі не треба", - казав. Раз здибалася в лісі з Олексою Салогубом, він мені каже: "Марусю, вже жити ся не хоче, і нема наказу, щоб ми мельдувалися...". Мій тато говорив: "Що з того, що вони ходять! Не буде ніц з України, в москалів - войско, танки - заб'ють їх". А мама завше йому: "Мовчи, старий штурмаю! Буде Україна, буде!".
Якось під кінець 1948 року одержала
Марія "грипс" - чоловік хоче ї бачити. Поїхала, полетіла до свого милого, аж на Волинь.
- Ведуть мене лісом до його бункра, зав'язали хусткою очі. Мені так нефайно зробилося: мій чоловік, а ведуть, як якусь... Але як обійняв мене Василько!.. Як вертала від нього - плакала, світа не виділа. Стою на вокзалі, іду в поїзді - плачу, Господи, плачу! Люди на мене дивляться - що мені люди!..
Йшов час. Якось батька Марії зупинив знайомий енкаведист: "Старик, скажи дочери пусть не скрывается, вывозки нет". Вернулась жінка додому. Пішла працювати до колгоспу, в який якраз тоді заганяли людей, ї навіть ланковою вибрали. Згадує:
- Я тоді вже в положенню була. Мама не знала, а один москаль помітив, каже: "З мужем-бандитом встречаешся?". - "Що ви в мене хочете, я з ним розведена!". Вчепились мене, мусила сказати, що сина з воєнним нагуляла, а тепер в положенню від лісничого. Мама моя на другий день полетіла до лісництва: "Пане лісничий, Маруську на МГБ забрали! Вона груба ходе, каже - від Вас!..". Щоб мене врятувати, то він усім це підтверджував. Лишили тоді мене в спокою.
Народилася донечка. Кому Буськи дитя до хати приносять, а Марії - ... вітер? Вона й досі, через сорок років, для мами надія і опора - принесена "Вітром".
Вбили "Вітра" влітку 1952 року (щодо дати та обставин його загибелі - див. нижче коментар до гнізда "Шайнога ("Вітер") Василь Андрійович" Списку осіб, пов'язаних з визвольною боротьбою на теренах Бабич... - прим. наша - С. Л.). В кишені знайшли фотографію дітей. Сидів під хлівом на подвір'ї Радехівського МГБ разом із ще одним мертвим повстанцем. Мав прострілену шию і живіт, нутрощі вилазили назовні. Ніби посміхався мертвими губами до Марії, до енкаведистів за ї спиною. Ніби щось хотів сказати...". "МАРІЯ, ВДОВА "ВІТРА". "Вона впала на коліна... Вона поклала на маленький мармуровий столик, прямо перед собою, відтяту голову Жульєна і цілувала її в лоб...
Матільда провела свого коханого до могили... Велика процесія священиків супроводжувала труну, і, таємно від усіх. одна, в наглухо зашторенїй кареті, вона везла, поклавши собі на коліна, голову чоловіка, котрого вона так кохала..." (Стендаль. "Червоне і чорне").
Важкі вітри набирали розгону над просторами Тихого океану, гнали орди хмар в Сибір. Ішов ураган.
В глухій тайзі, у перекошеній дерев'яній хатині сиділа опустивши голову на руки, Марія - вдова "Вітра" - Василя Шайноги - українського повстанця, заслана сюди з двома малими дітьми. Вона бачила перед собою свого вбитого чоловіка, такого, яким назавжди запам'ятала на дворі Радехівського МГБ. Вона тоді не стала перед ним на коліна, не поцілувала його мертве обличчя, сказала емгебістам, що то не він. Боялась, що вишлють на Сибір помирати зі старими батьками і малими дітьми. А що ж тепер?..
Марія була простою українською селянкою. Вона ніколи не читала Стендаля, не знала романтичної історії аристократки Матільди і Жюльєна, її коханого, страченого на гільйотині. Але любити вміла не гірше від гордої француженки. "Нащо, - терзала себе, - нащо, мов той Юда, відреклась від чоловіка там, на подвір'ї МГБ?!..".
В холодній темній чужій кімнаті плакали діти, бо плакала їхня мама. А що творилося за вікном? Стогнала тайга в обіймах урагану, що бушував на просторами Східного Сибіру, гнув-ламав верхівки віковічних кедрів. Марія не чула - билася в риданнях, аж захлиналася. Урагани, тайфуни прийнято в світі називати жіночими іменами: Глорія, Стелла, Анжела. Назовіть ураган Марією...
Їх везли зі Львова в Якутію більше трьох місяців - цілий ешелон "українських буржуазних націоналістів", "лютих ворогів українського народу". Везли в товарняку Марію, ї семилітнього сина, теж "буржуазного націоналіста". Дочка Марії, дволітня "люта врагиня" українського народу, чалапала ніжками сюди-туди по вагоні, відкривала для себе світ. Він був холодний, голодний і хитався під ногами.
Люди лежали і спали на нарах в три поверхи. Коли вагон сильно кидало з боку в бік - падали з тих нар. Один шестирічний хлопчик впав на піч, попікся і невдовзі помер. Мертвих конвоїри безцеремонно викидали на сніг... ...Чи треба розповідати, як у Сибірі в люті морози Марія зрізувала дерева, щоб не померти з голоду, як надривалась на комбінаті, де переробляли золотоносну руду? На тому комбінаті застосовували у виробництві ртуть. Люди працювали в респіраторах, але все одно хворіли, вагітні жінки народжували мертвих дітей.
Гіршим за голод і холод було "залицяння" карних злочинців, яких тут було багато. Час від часу в тайзі чи в самому селищі,
знаходили тіла молодих жінок. Марія терпла від самої думки: що буде з ї дітьми, коли з нею щось трапиться? В душу заповзла змія холодна, слизька. З відчаю, з безнадії вона вийшла заміж.
Та з жінок, котра пішла на відчайдушний крок заради своїх дітей, не кине в неї каменем.

Життя з новим чоловіком не ладилось. Бачила в снах свою останню зустріч з Василем, з "Вітром" - як вони стояли на лісовій галявині серед росяних трав, як син тулився до Василя і той вгощав малого сотами, повними меду. "Не бий дітей, шануй, жий чесно", - сказав на прощання...
А коли забирали Марію енкаведисти З батьківської хати, вона всі образи перецілувала, вікна-двері повідчиняла - щоб повернутись. Виселяли її в Сибір "навічно". Але помер під Москвою головний більшовицький людожер, і наші люди, котрі вижили, почали повертатися додому. Вернулась і Марія з дітьми і новим чоловіком. Застала в своїй хаті чужих людей, в селі - злиденний колгосп і важку людську недоброзичливість. Одні дивились на неї косо, тому що "бандерівка", інші - тому, що "москаля привезла".
Жила Марія спогадами про той важкий, тривожний, неповторний час, коли вона могла бачитися зі своїм Васильком. Тоді їм було погано, але вони були щасливі.
Минуло сорок років. Життя пройшло. Настали нові часи. Пані Марія стала ходити по селах, розпитувати людей, чи не знає хто щось про її чоловіка. Приїжджала в Радехівський "Меморіал", просила допомогти знайти його останки. Надіється, що знайдемо. Ви вірте, пані Маріє...
- А як його знайдуть, то дозволять мені похоронити на цвинтарі? Хочу, щоб мене поховали біля нього. Я вже таблицю купила на могилу. Завезу до Львова. Нехай мені напишуть...
В Радехові живе чоловік, який повинен знати, куди емгебісти кинули мертве тіло "Вітра", та годі сподіватися - він не скаже... може, лежить "Вітер" на Корчунку? Тоді над ним скрегочуть гусениці бульдозерів, що розрівнюють міське сміттєзвалище. А, може, в лісі на Копанях, і шумлять над ним сосни від подиху вітру?
Ви надійтесь, пані Маріє...". Сьогодні ми знаємо, що "Вітер" - це Шайнога Василь Андійович, а "Марія" це бабичанка Федина Катерина Василівна (1921 рн.), яка в нинішні часи готується зустріти (у 2021 році) свій столітній ювілей. Вона ще й сьогодні пам'ятає ті роки жахіть, коли енкаведисти переслідували ї на кожному кроці, мусила тривалий період переховуватися в Незнанові в садибах то Кушинських, то Уханських. Але, не будучи навіть зв'язковою у повстанців, Катерина всякими способами намагалася допомагати їм. Як згодом напишуть у своїх спецдонесеннях большевицькі посіпаки, вона два рази брала для "бандітов" за їх дорученням по каністрі спирту з Вузлівського спиртзаводу. Два рази у 1951 році їздила у Львів за папером та іншим спорядженням для друкарської машинки, на якій працював у підпіллі її коханий Василько, з яким час від часу зустрічалася в обумовлених місцях. Про те, що Василь призначає їй зустріч дізнавалася від його довіреної людини, яка приходила до Катерини з чоловіковим годинником і повідомляла про час, місце, а вже що треба принести, вона сама знала: чистий одяг, їжа, чи ті ж спирт, папір, копірку...
Після здобуття Україною незалежності відкрилися невичерпні джерела досі невідомих, особливо поколінням, які народилися у 1950-ті та подальші роки, сторінок національно-визвольних звитяг бабичан у довоєнні, воєнні та повоєнні часи. Бо вони лежали мертвими пластами у заляканій енкаведистськими репресіями та подальшими більшовицько-кегебістськими гоніннями пам'яті очевидців цих подій, які не те, що дітям боялися про це розповідати, а й, навіть, собі пригадувати, бо тоді "й стіни мали вуха". Такі жорстокі були реалії нашого життя та національної самосвідомості аж до кінця 1980 - початку 1990-х років. Але безконечно так тривати не могло... Маємо поспішати, аби не залишити в забутті жодної історії, жодного героя, які поклали життя чи перетерпіли катування в застінках червоних катівень, в промерзлих таборах Сибіру та вижили. Їх сьогодні стає все менше і менше, якщо не одиниці в селі. Спішімо і до їх потомків, яким діди та батьки ще встигли дещо розповісти, але які вже також невблаганно відходять у засвіти... Я безмежно радію, коли вдається розпитати в старожилів, та й не тільки в них - а й в майже своїх ровесників, найменшу деталь з минулого і зафіксувати її для поколінь майбутніх. Радію, і коли знаходжу у будь-якому форматі (архівному, науково-історичному, художньо-літературному чи іншому) найменший діамантик історії нашого краю та дякую Всевишньому, який направив мене
на цю дорогу. Щиро вдячний кожній людині, яка знайшла і викристалізувала чийсь спогад чи просто зберегла його...
Так сталося, зокрема, коли я завітав до Бабичівської школи і ознайомився з безцінними фондами історії Бабич, які зібрала і оберігає, опрацьовує та доносить до односельчан, своїх учнів, вчителька Наталія Олександрівна Сторощук, труд якої заслуговує найвищої похвали та вдячності всіх поколінь бабичан: колишніх, нинішніх і майбутніх. І не тільки мешканців Бабич: зібрані нею матеріали мають стати надбанням всього українського народу.
Бог дарував нам віднайти чимало архівних, мемуарних (спогади), друкованих джерел (Літопис УПА, реєстри, газетні публікації, художні твори та ін.), чорнових (серед них і рукописних) списків, оповідей, які люб'язно надала уже згадувана вчителька Бабичівської школи Наталія Олександрівна Сторощук, директор історико-краєзнавчого музею Радехівщини Леся Тадеївна Мацюк, мешканець Радехова Володимир Андрійович Матиящук, та усної інформації багатьох старожилів, уродженців Бабич.
Ще в радянські роки моєму рідному братові Миколі в часи його роботи слідчим прокуратури потрапили на очі деякі архівні документи НКВД, з яких вдалося зробити копії та виписки та зберегти їх донині. Завдяки цьому ми маємо можливість дізнатися чимало деталей про національно-визвольну боротьбу на наших теренах, долі окремих повстанців. Зокрема, чимало - з протоколів допиту затриманого від 14 травня та 13 липня 1945 року

Корнія Петровича Никона (народився у 1919 році в селі Підкарані в сім'ї селян-середняків, яка була виселена в Сибір, мав освіту 6 класів). Він був свого часу заступником командира Бабичівсько куща самооборони під псевдонімом "Гамалія", проводив навчання бійців свого та інших підрозділів повстанців. Детальніше про нього - див. нижче - у Списку.

Переконаний, що багато ще чого не досліджено, бо з тих чи інших причин не потрапило до нашої уваги. Зрештою, осягнути неосяжне неможливо, та й тема повстанців - одна із сотень у цьому Літописі, який безперечно потребує поглиблення, уточнень, виправлень, бо й під час написання та верстки траплялися випадки, коли навіть комп'ютерна техніка (а не тільки людський мозг) давала збої (наприклад, "несанкційне" перекидуваня частини текстів з одного місця в інше тощо), які не завжди вдавалося помітити і виправити. Та й в самих документах та інших

джерелах є чимало розбіжностей і, навіть, суперечностей, які, щоб усунути, потрібні роки напруженої праці.

В результаті багатомісячної скрупульозної роботи, нам вдалося зібрати, опрацювати безцінну інформацію і створити хоча б наближений до істини Список бабичан, з врахуванням також уродженців інших сіл, які воювали чи загинули тут, та увіковічнити їх у цьому Літописі. Спочатку готували три окремі списки, але згодом дійшли висновку, що всіх цих осіб варто подати в зведеному, в алфавітному порядку. Зазначимо, що поділ на категорії - умовний, бо при появі нової інформації про загиблого з третьої (3) категорії, його прізвище автоматично може перейти до першої (1) або другої (2).

Одне із джерел стверджує, що з 1944 по 1952 роки від рук НКВД в Холоєві, Бабичах та Шайногах загинули 53 борці за волю України. Проте, маємо переконання, що таких набагато більше, а якщо врахувати тих, які замордовані в застінках НКВД, загинули під час постійних нападів "ястребків" на села, репресовані до Сибіру і не повернулися, або просто зниклих безвісти та доля яких до сьогодні невідома, то їх число сягає сотень.

Отож, подаємо тут цей первинний Список осіб, пов'язаних з визвольною боротьбою на теренах Бабич (уродженці та мешканці села - які діяли і полягли також на інших територіях) - (1) членів ОУН та вояків УПА, які діяли тут і полягли на полях боїв чи були смертельно поранені або замордовані НКВД (незалежно від місця загибелі); (2) вояків ОУН-УПА, які діяли тут (Бабичан - які воювали також на інших теренах) і вижили або доля і обставини їх смерті у часі визвольних змагань та після них досі не з'ясовані; (3) убієнних в селі під час бойових дій та замордованих НКВД мешканців Бабич (в тому числі і тих, підтверджених даних про членство яких в ОУН-УПА поки що не маємо):

1. Адамчук ("Дубовий корінь", "Корінь", "Дубовий") Теодор Микитович (01.03.1908-05.1945). Народився в сім'ї Микити Івановича та Олени з роду Грудка господарів з холоївського дому №258. Вже 2 березня маля охрестив о.Степан Петрушевич, місцевий парох. Деякі джерела (та й напис на його могилі в Бабичах) вказують на рік народження 1910. Але ми подаємо саме такі дані, взяті з церковної Метрики Холоєва, бо за визначенням не могли зробити запис в метриці за два роки до його

народження. Та й дата смерті Теодора Адамчука на могилі значиться 5.05.1945 року, а такого також не могло бути, бо ми вже знаємо, що повстанці прийшли в село провідати своїх родичів у Великодні дні, а перший день Паски у 1945 році відзначався 6 травня.

Був ройовим, першим кущовим провідником, організованим на Бабичах у 1944 році. Загинув у травні 1945 року в бункері, що знаходився в господарстві Івана Бабія в Бабичах разом з Маціборою Іваном, Маціборою Миколою, Шайногою Іваном, Маціборою Михайлом. Похований на цвинтарі в Бабичах. 2. Адамчук (псевдо невідоме) Василь Іванович (1921-...). Мешканець Холоєва. Із кущової боївки "Лиса" (липень 1946). Такі дані про нього подає книга "Мирослав Горбаль. Довідник-пошуківець. Реєстр осіб, пов'язаних з визвольною боротьбою на теренах Львівщини (без Дрогобиччини) 1944 - 1947 (за архівними документами). Літопис УПА, бібліотека - том 5" (далі - Довід-ник-пошуківець), с. 193. 3. Бабій (псевдо невідоме) Олексій Олексійович (03.06.1908-21.09.1947). Деякі джерела вказують його ім'я та по-батькові як "Олександр Олександрович", але в холоївській Метриці він записаний як Олексій, син Олексія Васильовича і Єви з роду Цвікілевич - господарів дому №522. Загинув у таборі Абезь Комі АРСР 21.09.1947 р. 4. Бабій (псевдо невідоме) Михайло Петрович (08.11.1906-05.07.1951). Народився 8 листопада 1906 р. в сім'і Петра та Марії Бабіїв з будинку №290. Стрілець СКВ. Поранений 8 травня 1945 року і захоплений в полон, засуджений до 15 років каторги. Загинув у Сибірі. У церковній метриці Холоєва в місці запису про його народження є помітка, зроблена чорнилом, очевидно в той чи пізніші роки: "5.7.1951". Можливо, це дата його смерті (хтось якимось чином з місця заслання міг сповістити про це сім'ю). Поки не віднайдемо чи не з'ясуємо інших даних, керуватимемося цими. 5. Батюк ("Граб") Василь Іванович (1925-...). Уродженець Бабич (Воля). Член районної боївки СБ ОУН. Затриманий і засуджений. Помер. Він же арх. аг. "Марий". 6. Батюк Іван Іванович (...-05.1945). Загинув на самий Великдень у 1945 році під час нападу енкаведистів у лісі біля присілку Підкарані. 7. Батюк ("Бур'я) Іван Петрович (...03.05.1946). Загинув в с.Бабичі03.05.1946.Сп. СБУ-Радехів, а.106. - Такі дані про нього подає "Літопис УПА. Том 36. Книга полеглих членів ОУН і вояків УПА Львівщини" (Торонто - Львів. Видавництво "Літопис УПА". - 2002. - с.779). 8. Батюк ("Ворон") Йосиф Михайлович (1926-27.04.1945). Прожив коротке, але славне життя. Дитинство його пройшло, як і всіх дітей того часу, у важких умовах. Сімнадцятирічним юнаком став воїном УПА. До цього він був членом ОУН. Свій військовий вишкіл пройшов у лісах Радехівщини.

Деякі джерела розповідають, що загинув на Підкаранні разом із двома своїми побратимами навесні 1947 року, якраз на Великодні свята. Вбитого відвезли в Радехів, щоб поглумитись уже над неживим. При допомозі добрих людей тіло забрали з Радехова і поховали в Бабичах. Родичі незабаром були вивезені на муки холоду і голоду, важку підневільну працю у Сибір. Ця інформація записана зі слів родичів. "Літопис УПА. Том 36. Книга полеглих членів ОУН і вояків УПА Львівщини" (Торонто - Львів. Видавництво "Літопис УПА". 2002. - с.779) подає такі дані, посилаючись на справу СБУ-Радехів, опис 64, 67, 102: воював в кущі "Лиса", загинув 24.04.1946 року в селі Шайноги або у Дмитрівському лісі; інша версія - 23.04.1946, хутір Підкарані Шайногівської сільради. "Листа впавших членів і симпатиків ОУН І УПА як продовження від минулорічних (від 1.6.45 р.) по день 1.6.46 р." (файл 0006) папки "Реєстр втрат" Радехівського архіву УПА подає такі дані про нього: "псевдо - "Ворон", дата народ. - 1925, місце народження - Бабичі, освіта - 4 нар. кл., звання - механік, родинний стан - вільний, орг. пост - стрілець СКВ, час і обставини смерті - 1946, більшовиками, в лісі, похований в Бабичах". Подібні дані про нього подає і інший Реєстр втрат (файл 0083) того ж джерела, але уточняє час загибелі - квітень 1946 року.
На могилі в Бабичах роки його життя позначені як: 1926-27.04.1945, і є напис "Віддав життя за волю України". 9. Батюк (псевдо невідоме) Михайло Михайлович (1923-23.09.1944). Стрілець СКВ. Загинув 23.09.1944 р. у бою в с.Трійця. 10. Батюк Петро Петрович (18951944). Деякі джерела вказують його рік народження - 1901, але в холоївській Метриці народжень за цей рік такого запису ми не знайшли, натомість за датою 31.01.1895 р. зареєстровано народження у домі №567 Петра Батюка - сина Петра Павловича та Анастасії Петрівни з роду Середа. Скоріш за
все, це і є він. Замордований восени 1944 року більшовиками. 11. Білик Василь Іванович. (......). В холоївській Метричній книзі народження знаходимо запис за датою 1.02.1902 про народження в сім'ї Івана та Анни Біликів сина Василя, але чи це саме той Білик - ще треба з'ясувати. 12. Близнюк Андрій Петрович (192006.1941). Заарештований 27 квітня 1941 року. Закатований у червні того ж року в тюрмі у Львові. 13. Близнюк ("Вихідний") Михайло (1914-...). Мешканець Бабич. Був (1945р.) рядовим бійцем (стрільцем) Бабичівського куща. 14. Близнюк ("Вовк") Михайло Іванович (1921-...). Народився в с.Бабичі. По-вуличному "Цукерок". Був у районній боївці СБ, очолюваній "Топіром"" з квітня 1945 року. Затриманий і засуджений. Його ми знайшли в інтернетному Списку осіб української національності, які відбували покарання у спецтаборі "Степлаг" в період 1920 - 1950 років. Після звільнення замешкав у м.Горохів (вул.Я.Галана, 2) Волинської області. Працював завідувачем матеріальним складом об'єднання "Райсільгоспхімія". 15. Близнюк Михайло Петрович (1915-1979). 16. Близнюк (псевдо невідоме) Степан Іванович (1924-...). Народився в с.Бабичі. Був у боївці СБ. Затриманий і засуджений. Його ми знайшли в інтернетному Списку осіб української національності, які відбували покарання у спецтаборі "Степлаг" в період 1920 - 1950 років. Після звільнення замешкав у м.Горохів (вул. Набережна, 9) Волинської області. 17. "Борчемуха" (прізвище, ім'я, по-батькові - не відомі) (прибл.1920-...) Мешканець Бабич. Референт зв'язку Бабичівського куща, У травні 1945-го йому було приблизно 25 років. Заарештований червоноармійцями. Таку інформацію подав про нього під час допиту 13 липня 1945 року в Радехівському РВ НКВД арештований повстанець К.П.Никон. У Довіднику-пошуківцю М.Горбаля такого псевдо не знаходимо. 18. Васильовський ("Береза") Петро Іванович (1921-1946). Деякі інші джерела по-батькові зазначають - "Васильович". В сім'ї було п'ятеро дітей До всіх їхніх бід добавилась непоправне горе - померла ненька. Діти виростали при мачусі, яка намагалася замінити їм рідну маму. Петро брав активну участь у місцевій "Просвіті", став членом ОУН. В час окупації німцями у 1942
році стає бійцем сотні УПА, де перебував до свого поранення. Вступив в кущ самооборони. Часто навідувався до свого схрону криївки в себе на городі разом із своїми побратимами. Їх видав місцевий сексот 7 жовтня 1946 року. Тільки почало сіріти, як більшовики оточили криївку. Петра і його побратима "Смереку" родом з Холмщини вбили. Тіла забрали в Радехів і до сьогодні ніхто не знає, де вони поховані. А навесні 1947 року матір з дітьми було вислано у Сибір.
Інше джерело - інтернетне (http:// ukrnationalism.com/) 11 вересня 2014 року у статті за підписом Володимира Мороза "Загибель сотенного "Монети" стверджує, що стрілець СКВ Петро Васильовський-"Береза" (1921 рн., с.Бабичі) загинув разом ще з кількома побратимами з інших підрозділів 29 квітня 1946 року під час большевицької облави в лісі "Березівка" між присілком Запотік і селом Бабичі (детальніше про цю подію ми розповіли на початку цього підрозділу нашого літопису у короткій хроніці 1944-1946 років). 19. Верхолюк ("Топір") Роман (1916-17.12.1945). Комендант районної боївки СБ (23 чоловіки). Станом на листопад 1945 року діяв на теренах Бабич, Павлова. Доля нез'ясована. - (Довідник-пошуківець, с.193; Літопис УПА, том 36. Книга полеглих членів ОУН і вояків УПА Львівщини. - Торонто - Львів, видавництво "Літопис УПА", 2002, с.781). А от у Звідомленні від 30.06.1946 (файл 0014 папки "Реєстр втрат" Радехівського архіву УПА) дізнаємося, що він народився у 1916 році в с.Горбкові Сокальського району, українець, гре-ко-католик, командир РБЕГ, загинув від рук провокатора "Мороза" 17 грудня 1945 року в рідному селі і там похований. 20. "Гицель" (прізвище, ім'я, по-баткові невідомі). (1915-1945). Його знаходимо в документі "Реєстр втрат за час від 1939 року по 15.06.1945 р." (стор.7, п.318, файл 0065) папки "Реєстр втрат" Радехівського архіву УПА, де подаються, окрім псевдоніму, такі відомості: народився 1915 року в селі Бабичі, вільний, рільник, член СКВ,

убитий більшовиками у 1945 році, похований в Бабичах. 21. Грицик (псевдо невідоме) Михайло Степанович (11.11.1909-21.01.1945). Ріс напівсиротою. Батько Степан Васильович не повернувся з першої світової війни, а тому з дитячих літ допомагав матері Олені (з роду Бабій) по господарству, яке знаходилося на Волі. У вільний час займався самоосвітою і був активним членом читальні "Просвіта", дбав, щоб уся молодь села за здібностями належала до хору, займалася художньою самодіяльністю, в інших самоосвітніх гуртках. Згодом став заступником голови Бабичівської "Просвіти". Після подій 1930 року, коли польський уряд на етнічних українських землях почав проводити так звану пацифікацію, вирішив присвятити все своє подальше життя боротьбі за волю України. Знав, що самостійної Української держави ніхто не подарує. Тому одним із перших у 1938 році став членом ОУН, усвідомлюючи, що у будь-який момент може бути заарештований чи розстріляний, що тепер особисте відходить на другий план, хоча дуже кохав свою дружину - в дівоцтві сусідку Павліну Іванівну Романюк. Ще до війни 1941 року разом із своєю матір'ю переховували провідників ОУН. Серед них був мешканець Радехівського району Роман Мандрика ("Чорноморець"). Брав участь у багатьох воєнних акціях УПА. Станичний. Загинув 21 січня 1945 року під час бою біля приміщення школи. Похований на цвинтарі села Бабичі. 22. Грицик ("Михайло") Павло Теодорович (01.07.1910-1941). Народився в сім'ї Теодора Олексійовича і Єви з роду Моравецьких - господарів садиби №248 на Волі. Хрестив його о.Степан Петрушевич. Вирісши, Павло став монахом. Також відійшов в Господнє царство мученицькою смертю: у Львівських катівнях більшовики розіп'яли його на стіні і замордували. 23. Гудзінський ("Борода") Микола Петрович (1924(25)-1945). Деякі джерела вказують рік народження 1925. Закінчив чотири класи, пішов вчитися на кравця. Не мав ні дружини, ні дітей, тільки двох братів: Михайла, який втік від армії та Ілька, якого вивезли на Сибір. Вів свою господарку, обробляв землю. Стрілець СКВ. Загинув весною 1945 року. Інші джерела (газ. "Народна справа" - Радехів - 5.06.1993) повідомляють, що загинув в 1946 чи 1947 році поблизу села Соколя Буського району. Ми ж схильні вважати, що загинув у 1945 році під час большевицької засідки поблизу села Язениця (поряд з Соколею) разом з двоюрідними братами Холонівськими Йосипом і Теодором, про яких мова піде нижче. Всі були з сотні "Штиля". Зокрема, у своїх спогадах бабичанин Михайло Сторощук стверджує, що про це йому детально розповів ройовий Федина Василь (псевдо не пам'ятає) і сказав, що вони похоронені в селі Соколя біля каплички, що поряд з дорогою. 24. Демчук (псевдо невідоме) Іван Степанович (1910-...). Стрілець СКВ. Загинув від чекістів. 25. Демчук ("Гук", "Ромко") Ілько Степанович (16.02.1921-02.02.1951). Батько його також був активістом націоналістичної організації, яка вела ідеологічну боротьбу з польським режимом за незалежну Україну, був одружений з Ганною Миколаївною Гудзинською з Цимесів. Сім'я мешкала у Холоєві. "Уроджений 1922 року в с.Холоїв, освіта - 6 класів, НШ, селянин, жонатий, член ОУН, кущовий провідник, вістун. Після закінчення школи працює при родичах на господарстві. В 1943 році вступає в ряди Юнацтва ОУН. В ряди революційного підпілля іде в 1944 році, з приходом большевиків. В жовтні цього ж року відходить до відділу командира "Черника". У відділі УПА перебуває до 1946 р., до його розчленування. Переходить всі бої і рейд, які мав відділ. По розчленуванню відділу іде до куща, а відтак стає зв'язківцем при рай. реф. СБ. В травні 1949 року обіймає пост кущового провідника і працює на цьому пості до дня смерті. Був два рази ранений. У відділі УПА, в орг. праці виказав себе ідейним, активним і дуже бойовим. Дня 2.02.1951 гине геройською смертю під час наскоку большевиків на криївку біля с. Дмитрів, р-н Радехів" (№246-Некрологи підпільників Радехівського району, 20 червня 1951 р. Листа втрат від 1948 р. до липня 1951 р. - Літопис УПА. Нова серія, том 13, Книга 2, с.972). Де його могила - невідомо.

В автобіографії, яка збереглася і нині знаходиться в Сокальському архіві УПА (Р.31, Постій, дня 12.12.1949 р.), писав: "Я народився дня 16.02.19821 р. в с.Х., Радехівського р-ну, Л/о. Коли закінчив 6 кл. народної школи в рідному селі, помагав батькам по господарстві. За німецької окупації відбув сільськогосподарський вишкіл і дальше працював на господарстві, З приходом большевиків в 1944 р. я вступив до куща та відійшов на півторамісячний військовий вишкіл. Під час згаданого вишколу я був ранений і вернувся в свій терен на лікування. Після вилікування вступив до відділу УПА к-ра Черника. Це було у 1945 р. В 1946 р. протягом 8-ох місяців я був у боївці при нд.ос. ОУН, а відтак знову у відділі, аж до часу його розчленування. Після того приділено мене до куща, де працюю до сьогодні".

Станом на липень 1946 року - у кущовій боївці "Лиса" (дані Довідника-пошуківця, с.194).

Вікіпедія, посилаючись на архівні та історичні джерела (ГДА СБУ. Ф. 13. Спр. 376. Т. 62. Арк. 250, 256; Літопис УПА Нова серія. Т. 12: Воєнна округа УПА "Буг": Документи і матеріали. 1943-1952. Кн. 1 і упоряд. В. Мороз, О. Вовк. Київ; Торонто, 2009. С. 139, 141; Літопис УПА. Нова серія Т. 13: Воєнна округа УПА "Буг": Документи і матеріали. 1943-1952. Кн. 2 / упоряд. В. Мороз, О. Вовк. Київ; Торонто, 2009. С. 972): "Член Юнацтва ОУН із осені 1943 р. У лавах УПА з весни 1944 р. Стрілець сотні УПА "Кочовики" (весна 1944-1946), стрілець кущової боївки (1946 весна 1948), зв'язковий референта СБ районного проводу ОУН (весна 1948 05.1949), кущовий провідник ОУН (05.1949-02.1951). За час перебування у підпіллі був двічі поранений. Загинув у криївці. Вістун УПА (30.05.1947); відзначений Бронзовим хрестом бойової заслуги (30.11.1949) та Похвалою у Наказі ВШВО 2 "Буг" (31.08.1948)".

Вступивши до лав УПА, Ілько одружився з молодою дівчиною з села Бабичі Ковалів Стефанією Максимівною, взявши нелегальний шлюб в церкві. У 1949 році в них народилася дочка Ганна, які дали прізвище не Демчук,

а Ковалів, а по-батькові ї записали не Ільківною, а Максимівною. Ганна свого часу вийшла заміж і тепер її прізвище Толкачова, а мешкає в Червонограді. А "підпільна" дружина у 1950 році була заарештована, засуджена до 5 років позбавлення волі, з Воркути повернулася у 1956му, прожила в Бабичах майже до 90 років, упокоївшись у 2017-му. 26. Дячківський (псевдо невідоме) Семен Ількович (13.08.1907-...). Народився в сім'ї Іллі Теодоровича і Анни Іванівни. Деякі джерела (в т. ч. довідка НКВД про оперативну обстановку в Радехівському районі станом на 5 липня 1946 року ф.3, ол.1, спр.435, арк. 98 - ДАЛО) подають роком його народження 1916-й, а ім'я як Степан, але в холоївських метричних записах за цей рік в подружжя Іллі та Анни Дячківських 4 січня народилася дочка Анастасія, а син Семен (а не Степан) народився у 1907 році. Довідник-пошуківень (с.194), очевидно опираючись на інформацію з цієї довідки, стверджує, що станом на липень 1946 року він - у кущовій боївці "Лиса", мешканець Холоєва. 27. Єременко (псевдо невідоме) Володимир Михайлович (1924-...). Мешканець Бабич. Був рядовим бійцем Бабичівського куща. 28. Козак ("Явір") Дмитро Іванович (01.11.1911-...). В деяких джерелах його рік народження вказується як 1910, але
такого запису в Метричних книгах ми не знайшли, а от в рядку за 1 листопада 1911 року є інформація, що в сім'ї Івана Пантелеймоновича та Марії з роду Луців - господарів дому №469 - народився син Дмитро, який в часі повоєнних визвольних змагань на наших землях став ройовим стрілком Бабичівського куща. 29. Крупник Іван Михайлович. (....-....). 30. Крупник Іван Пилипович. (...-....). 31. Клим (псевдо невідоме) Я... (повністю ім'я та по-батькові нам невідоме). ($=1928-\ldots$.). Був бійцем Бабичівського куща, у січні 1945-го, на Йорданські свята, брав участь у бою біля школи за визволення з його приміщення з 56 бабичівських родин, яких енкаведисти готували до виселення в Сибір. Був засуджений на 25 років тюремного ув'язнення, відбув каторгу в таборах ГУЛАГу. У січні 1995 року, коли вшановували повстанців, які 50 літ тому брали участь у вищеназваному бою, на уроці мужності в місцевій школі, згадував виснажливу працю, голод, холод, побої та знущання, які швидко перетворювали здорових людей в напівмерців. "В'язні часто повставали, беручи за зброю свою єдність, витримку...". 32. Кручкевич (псевдо невідоме) Михайло Іванович (09.03.1916-03.08.1946). На світ появився у 1916 році в сім'ї Івана та Марії Кручкевичів (метричні дані). Довідка НКВД про оперативну обстановку в Радехівському районі станом на 5 липня 1946 року (ф.3, оп.1, спр.435, арк. 98 - ДАЛО) подає роком його народження 1915-й, але в холоївських метричних записах за цей рік народження дитини в подружжя Івана та Олени Кручкевичів не знаходимо, такий факт зареєстрований тут 9 березня 1916-го син Михайло.
Народився в присілку Підкарані, що біля Холоєва і Шайногів. З куща с.Бабич (з боївки "Лиса"). Загинув 3 серпня 1946 року (с.Раковище). Такі дані про нього подає "Літопис УПА. Том 36. Книга полеглих членів ОУН і вояків УПА Львівщини" (Торонто Львів. Видавництво "Літопис УПА". 2002. - с.787).
В Галузевому державному архіві СБУ знаходимо оперативне зведення №217 за 08 серпня 1946 року, де (ф.2, спр. №456, арк.318) описуються обставини загибелі М. І. Кручкевича: "3 серпня ц.р. група бійців Холоївського гарнізону 10 полку внутрішніх Військ МВС у кількості 5-ти чоловік під керівництвом мол. сержанта Сорокіна о 21 годині виїхала на підводі в поле за травою в район хутора Раковиська. Через деякий час бійці побачили двох невідомих
чоловіків, які йшли в поле. При спробі наблизитися до них, бійці були обстріляні. Після декількох вистрілів, невідомі намагалися сховатися, але були наздогнані бійцями біля хутора Раковиська і під час перестрілки бійцями був вбитий бандит, який не проходить по обліку - Кручкевич Михайло Іванович, 1915 р.н., мешканець хутора Підкарані Радехівського району, рядовий бандит бандкуща з села Бабичі. У вбитого вилучені: німецька гвинтівка - 1, граната - 1, патронів - 5. Другий бандит, користуючись темнотою, сховався, який в дорозі загубив ремінь із іноземним пістолетом, котелок і плащпалатку. Під час перестрілки з нашої сторони смертельно поранений боєць Сорока". 33. Кушинський Михайло Ількович (1914-1984). 34. Кушинський (псевдо невідоме) Микола Іванович (.... - 03.05.1946). Де і коли народився, псевдо та функції - невідомі; загинув 03.05.1946 в с.Бабичі (Сп. СБУ-Радехів, а.107). Такі дані про нього подає "Літопис УПА. Том 36. Книга полеглих членів ОУН і вояків УПА Львівщини" (Торонто - Львів. Видавництво "Літопис УПА". - 2002. - с.787). 35. Левицький (псевдо невідоме) Василь (по-батькові невідомо) (прибл.1925-...). Мешканець Бабич. Рядовий (стрілець) Бабичівського куща (1945). За спогадами Володимира Степановича Новосада, молодшого брата Новосадів-повстанців, який нині мешкає в м.Кам'янка-Буська, Василя заарештували, жінку вивезли. Похований на старому цвинтарі в Бабичах. 36. Лиско ("Лис") Василь (по-батькові невідоме). (1907-...). Де народився, доля - нез'ясовані. Станом на вересень 1946 року - провідник Бабичівського куща (13 повстанців). Такі дані про нього подає "Літопис УПА. Том 36. Книга полеглих членів ОУН і вояків УПА Львівщини" (Торонто - Львів. Видавництво "Літопис УПА". - 2002. - с.788), посилаючись на джерело: фонд П-3, опис 1, справа 435, арк. 97 - 103; спр.424, арк. 176 - 189 у Державному архіві Львівської області (ДАЛО).
У документі 0090 "Список ранених та хворих" папки "Звіти УЧХ" Радехівського архіву УПА під датою "28.07.1946" знаходимо інформацію про те, що "Лис" поранений в ногу, лікується в Бабичах, під наглядом санітарочки "Айша"; там же, але у файлі 0126 під пунктом 98 додатково дізнаємося, що це легке поранення він заподіяв сам собі ("сам ранивсь"). 37. Лиско ("Нечай") Нестор Павлович
(1915-1945). Народився в Бабичах (Воля). Член ОУН з 1941 року, провідник СКВ. Загинув біля Шайногів в січні 1945 року, похований на Бабичівському цвинтарі. 38. Лобай (псевдо невідоме) Дмитро Васильович (1925- ...).

Народився в с.Холоїв (Вузлове), станом на липень 1946 року - у боївці "Лиса" (с.Бабичі), доля нез'ясована. - Такі дані про нього подає "Літопис УПА. Том 36. Книга полеглих членів ОУН і вояків УПА Львівщини" (Торонто - Львів. Видавництво "Літопис УПА". - 2002) с.788, посилаючись на джерело: фонд П-3, опис 1, справа 435, арк. 97 - 103 (ДАЛО). 39. Маслянка Василь...........(19251945). Мешканець Холоєва. Загинув у 1945 році. Похований в Бабичах. Але на цвинтарі у першому ряді, де в основному поховані повстанці Бабичівського куща, ми знайшли могилу Маслянки Теодора (по-батькові не вказано) з позначкою про роки життя: 1925-1946. Можливо, це і є він (міг мати два імені, друге - церковне). 40. Мацібора ("Чайка" ? "Чумак") Іван Михайлович (1923-08.05.1945). Народився і проживав в Холоєві. Будучи підлітком, виявляв інтерес до визвольних змагань. У роки війни став стрільцем УПА, брав участь у боях проти фашистів та більшовиків. Був ройовим стрілком Бабичівського куща. Загинув у травні 1945 року у криївці, що знаходилася в господарстві Івана Бабія в Бабичах - підірвав себе гранатою разом з Адамчуком Федором, Маціборою Миколою, Шайногою Іваном, Маціборою Михайлом. Похований на цвинтарі с. Бабичі, у спільній могилі з братом Миколою та батьком Михайлом, на надгобнику є напис: "Слава борцям за волю України".

У папці "Реєстр втрат" (документ "Звідомлення" від 16.05.1945 р., п.5, файл 0013) Радехівського архіву УПА, нещодавно віднайденого у сховку, Іван Мацібора подається під псевдо "Чумак" і зазначається: "З приходом німців стає симпатиком ОУН, а після організації перших сотень УПА відійшов до сотні Тигрів. Внаслідок хвороби зістався звільнений зі сотні та приділений до відділу СКВ. В грудні 1943 р. ангажується його до РЕГ, де визначується відвагою і дисципліною. Після створення надрайонової боївки входить в її склад і зістав ранений в с.Яструбичах. Загинув дня 8.5.1945 р. в с.Бабичах, де з нагоди Великодніх свят прийшов відвідати свою родину. Згинув разом з братом Миколою та батьком. Всі вони під час відкриття боївки більшовиками, яких водив провокатор, відібрали собі життя". 41. Маціборa ("Чумак") Микола Михайлович (1920-08.05.1945). Народився проживав в Холоєві. Був ройовим стрілком Бабичівського куща. Загинув у травні 1945 року у криївці, що знаходився в господарстві Івана Бабія, разом з батьком Михайлом Івановичем, молодшим братом Іваном та іншими вищеназваними вояками. Похований в Бабичах, на спільному надгробнику є напис: "Слава борцям за волю України".

Щодо однакового з братом Іваном псевдо "Чумак", то такого у Довіднику-пошуківцю псевдо не знаходимо, як і, до речі, "Чайка". Це ще потребує додаткового окремого дослідження. 42. Маціборa (псевдо невідоме) Михайло Іванович (1894-08.05.1945). Батько двох попередніх вояків - Івана та Миколи. Псевдо невідоме. Мешканець Холоєва. Член ОУН. Загинув в тому ж бункері. Похований в Бабичах разом з синами Миколою та Іваном, на спільному надгобнику є напис: "Слава борцям за волю України". 43. Моравецький (псевдо - "Пайтра"-?) Микола Іванович (1923-1946). Сусід Васильовського Петра. Був членом УПА. Псевдо - "Пайтра"(?). Могила на цвинтарі в Бабичах, де на спільному з іншими родичами надгробнику роки його життя визначаються, як: 1923-1946. Тут же похований Степан (1910-1948, можливо старший брат), Катерина (1923-2008, можливо - дружина) та Надія (1993, можливо - внучка, але невідомо чи це рік народження, чи смерті). 44. Мороз ("Чупринка") Григорій Ількович (08.03.1912-20.01.1945). Деякі дослідники по-батькові визначають, як "Ількович", інші - "Дмитрович". На могилі в Бабичах написано "Ількович", те ж саме підтвердив його син Богдан - нині відомий письменник, деякі твори якого ми помістили вже в нашому літописі. А от дата смерті на надмогильному пам'ятнику позначена як "17.01.1945", що вже точно не відповідає дійсності, бо достовірно знаємо, що загинув він в бою біля школи на Водохреща.

Закінчив початкову школу, мріяв бути господарем на своїй землі. Брав активну участь в роботі будинку "Просвіта", де збиралися свідомі українці і мріяли про визволення України з-під Польщі. У 1939 році почалася друга світова війна. На зміну одного окупанта прийшов інший - більшовики, які почали переслідувати національно свідомих українців. Організація ОУН-УПА, куди вступив Григорій, направляє його на вишкіл у старшинську школу "Карпати", де він пробув до 1944 року, тобто до вступу

Червоної Армії в Карпати. Тут він був арештований більшовиками. Не знайшовши в ньому ніякої провини, через два місяці Григорія відпускають додому. Він відразу вступає до лав місцевого куща самооборони. Січень 1945 року. Більшовики вирішують помститися на сім'ях і родинах тих, чиї батьки і сини воюють в загонах УПА. На Водохреща 1945 року вони зганяють 56 сімей села Бабичі у приміщення школи, щоб відправити їх у Сибір. Вояки УПА вирішують їх звільнити і вступають у бій з переважаючими силами ворога. Їх зустрічають кулеметним вогнем, запалюють стодолу Цвінкілевича, щоб у світлі полум'я бачити наступ повстанців. Григорій Мороз у цьому бою падає смертельно поранений. Був заступником станичного М. Грицика. 45. Назарчук ("Гайдамаха", "Михань") Михайло Іванович (1921 або 1924 або 1926-...). Уродженець Бабич. В боївці СБ з березня по травень 1945-го, коли був затриманий, заарештований і засуджений до тривалого терміну позбавлення волі. Потім мешкав у м.Калуш Івано-Франківської області по вул. 40-річчя Жовтня, 6.9, кв.38, стан здоров'я - задовільний, - так відзначалося у тодішній записці КДБ. 46. Незнановський ("Волоцюга") Іван Михайлович (1916-05.1945). Уродженець і мешканець Холоєва. В деяких рукописних списках по-батькові - "Федорович". Ройовий Бабичівського куща. Загинув у травні 1945 році біля Збоїськ. Інші джерела з архівів КДБ вказують дату загибелі там же - 3 липня 1945 року. Похований на Бабичівському цвинтарі. Деякі дослідники вказують місце спочинку - Бишів. "Листа впавших членів і симпатиків ОУН І УПА як продовження від

минулорічних від 1.6.45 р. по день 1.6.46 р." (файл 0006 папки "Реєстр втрат" Радехівського архіву УПА) подає такі дані про нього: "псевдо - "Волоцюга", дата народж. - 1916, місце народження - Холоїв, освіта - 4 нар. кл., звання - рільник, родинний стан - вільний, орг. пост - стрілок СКВ, час і обставини смерті - 1945, в бою в лісі з більшовиками, похований в Торках". Подібні дані про нього подаються і в іншому Реєстрі втрат того ж джерела (файл 0081). Фактично похований в Бишеві. 47. Нестор Василь Васильович (1914-21.01.1945). Над ранок 21 січня 1945-го, після бою біля школи, вийшов з хати на вигін і став жертвою нової облави більшовиків. Кулеметна черга прошила йому ноги. До пораненого підбігли облавники з криком: "Бандьора!". Приволокли, старшого за віком господаря, до школи.

Там на допиті замордували. Лежав у коридорі школи в калюжі крові, яка витікала з ран, нанесених вилами. 48. Никон ("Гроза", "Гамалія") Корній Петрович (05.03.1919-...). Народився в будинку №713 в селі Підкарані в сім'ї се-лян-середняків (батько - Петро Іванович, мати - Марія з роду Олійник), яка була виселена в Сибір. Мав освіту 6 класів. Одружений. Під час німецької окупації працював заступником коменданта поліції у с. Холоїв. Свого часу був заступником командира Бабичівського куща самооборони під псевдонімом "Гамалія", проводив навчання бійців свого та інших підрозділів повстанців. У січні 1945 року був командиром теренової боївки СБ Обушка зі Стоянова. Із куща самооброни його, "Цигана" і "Чумака" забрали на вишкіл по підготовці в боївку СБ, навчання проходило три тиждні в с.Павлів, після чого в лютому був зарахований в боївку СБ, яка оперувала в Лопатинському районі. У цій боївці був до 13 травня 1945 року, коли його поранили і заарештували. У травні 1945 року - під слідством. 49. Никон ("Гриненко", "Харко") Петро Васильович (1913(10,17)-06.05.1949). Народився в с.Холоїв (Вузлове). Освіта 4 класи НШ. Швець. Одружений. Від 1936 року - симпатик ОУН, в ряди якої вступає у 1939-му. У 1944 році, з приходом більшовиків, йде у революційне підпілля як стрілець СКВ. Будучи в кущі, бере участь у всіх засідках, які робить СКВ. Зокрема, 7 лютого 1946 року на чолі з заступником бабичівського кущового Громовим - у засідці в лісі поблизу сусіднього села Гряда на уповноваженого НКВД підполковника Крижанівського, якого Москва вислала в Радехівський район для контролювання агентури, та інших високопоставлених кегебістів. Того дня 5 прислужників більшовиків було вбито, одного пораненого сержанта взято в полон. "Гриненко" виказав себе ідейним, активним, найкращим боєвиком СКВ: у 1946 році мав за собою зліквідованих 7 енкаведистів, в тому числі одного лейтенанта і двох сержантів. Загинув геройською смертю 6 травня 1949 року в нерівному бою з большевиками на залізниці поблизу с.Гряда. За відомостями Вікіпедії, яка посилається на архівні та історичні джерела (ГДА СБУ. - Ф. 13. - Спр. 376. - Т. 60. - Арк. 268; Літопис УПА. Нова серія. Т. 12: Воєнна округа УПА "Буг": Документи і матеріали. 1943-1952. Кн. 1 / упоряд. В. Мороз, О. Вовк. - Київ; Торонто, 2009. С. 267; Літопис УПА. Нова серія. Т. 13: Воєнна округа УПА "Буг": Документи і матеріали. 1943-1952. - Кн. 2 / [упоряд.: В. Мороз. О. Вовк]. - Київ: Торонто, 2009. - С. 965), відзначений Срібним хрестом бойової заслуги 1 класу (23.10.1948) за участь у засідці під час якої був знищений підполковник МДБ Крижанівський. 50. Никон (псевдо невідоме) Петро Іванович (07.07.1913-...). Народився в с.Холоїв (Вузлове) в сім'ї Івана Дмитровича та Марії (з роду - Батюк) - господарів дому №229. Деякі джерела датою його народження вказують 1910 рік, але метричний запис про це ми знайшли під датою 7.07.1913 р. Станом на липень 1946 року у Бабичівській боївці "Лиса". Значиться у Книзі полеглих членів ОУН і вояків УПА Львівщини (с.790), яка посилається на документи ДАЛО (ф.П-3, опис 1, спр.435, арк.97-103). 51. Новосад Андрій Степанович (1925-1945). Три брати Андрій (50.), Іван (51.), Михайло (52.) - сини Степана Михайловича Новосада (1891 рн.) та Софії Атанасівни (1900 рн., з нестаницького заможного роду Кондрасюк) з Бабич. Андрій, за спогадами його молодшого брата Володимира, який нині мешкає в м.Кам'янка-Буська, опанував фах шевця. Всі брати були холостяками.

Всі вони віддали своє життя за волю України. Наймолодший Андрій, будучи в кущі самооборони (стрілець СКВ), 20.01.1945 брав участь у бою по визволенню односельчан від вивезення в Сибір, що були замкнені в школі. В цьому бою він був поранений і через місяць помер. Похований на цвинтарі Бабич біля церкви, де на спільному з братами надгробнику є напис: "Борцям за волю України. Загинули в 1945 р." (дати народження не вказуються). 52. Новосад ("Карпо") Іван Степанович (1921-03.07.1945). Уродженець с.Бабичі. За спогадами молодшого брата Володимира, який нині мешкає в м.Кам'ян-ка-Бузька, батько його хотів дати вчитися на коваля, але не встиг, бо почалася війна; всі три брати були холостяками.

Стрілець боївки СБ ОУН, кулеметник. Загинув 3 липня 1945 року у бою з військовими НКВД між Збоїськами і Бишевом. Іван був у сотні, яка оперувала в північно-західній частині Радехівського району, брав участь у боях на території нашого і сусідніх районів. Похований у Бишеві на цвинтарі разом із трьома побратимами (Незнановський Іван, Походай Петро - з Холоєва та ще одним, наразі прізвище нам не відоме). "Листа впавших членів і симпатиків ОУН І УПА як продовження від минулорічних (від 1.6.45 р.) по день 1.6.46 р." (файл 0006) папки "Реєстр втрат" Радехівського архіву УПА подає такі дані про нього: "псевдо - "Карпо", дата народ. - 1922, місце народження Бабичі, освіта - 4 нар. кл., звання - кравець, родинний стан - вільний, орг. пост стрілець СКВ, час і обставини смерті 1945, в бою з більшовиками, похований в Торках". Подібні дані про нього подаються і в іншому "Реєстрі втрат" (файл 0081 того ж джерела). Хоча на надгробній табличці на бабичівському цвинтарі, де поховані його брати Михайло і Андрій, згадується і його ім'я, там же є напис "Борцям за волю України Загинули в 1945 р." (дати народження не вказуються). У бесіді з його молодшим братом Володимиром, який

нині мешкає в м.Кам'янка-Бузька, були уточнені роки народження всіх трьох загиблих братів, а також те, що Іван не був кравцем (а - Михайло) і таки похований у Бишеві. 53. Новосад ("Кучерявий") Михайло Степанович (1924-26.10.1945). Був холостяком. Стрілець СКВ. Неодружений. Кравець. Стрілець СКВ. 26.10. 1945 року під час облави Михайло був важко поранений і замордований військами НКВС разом із вісьмома односельчанами. Похований в с.Бабичі на цвинтарі біля церкви, де на спільному з братами надгробнику є напис: "Борцям за волю України. Загинули в 1945 р." (дати народження не вказуються). "Листа впавших членів і симпатиків ОУН І УПА як продовження від минулорічних (від 1.6.45 р.) по день 1.6.46 р." (файл 0006) папки "Реєстр втрат" Радехівського архіву УПА подає такі дані про нього: "псевдо "Кучерявий", дата народж. - 1924, місце народження - Бабичі, освіта - 4 нар. кл., звання - рільник, родинний стан - вільний, орг. пост - стрілець боївки, час і обставини смерті - 1945, замордований під час акції, похований в Бабичах". Подібні дані про нього подає і інший Реєстр втрат (файл 0082) того ж джерела, але вже зазначає, що він кравець і уточняє час загибелі - 26 жовтня. Молодший брат Володимир, який нині мешкає в м. Кам'янка-Бузька, уточнив, що брат Михайло попав в облаву разом з Василем Сторощуком. рідним братом повстанця Михайла Сторощука, в районі лісу "Березівка", що поблизу Бабич. Василю Сторощуку вдалося заховатися у невеликому потоці, що був поряд, а Михайло дістав смертельне поранення і був замордований. Большевики затягнули тіло в очерет і там лишили. Один чоловік, що пас корови, побачив, що над очеретом кружляють ворони, і знайшов тіло загиблого, організував його поховання на цвинтарі. 54. Новосад ("Островерх", "Вихор") Петро Семенович (01.02.1914-1948). Народився в будинку №275 с.Шайноги. Батько - Семен Васильович, мати - Марія з роду Ціолковських. Фельдшер Бабичівського самооборонного кущового відділу. Станом на липень 1946 року - у Бабичівській боївці "Лиса". Загинув у 1948 році у льосі. Похований на цвинтарі біля Бабичівської церкви. Деякі матеріали про нього є в в ДАЛО (фонд П-3, опис 1, справа 435, арк. 97 - 103). Значиться у Книзі полеглих членів ОУН і вояків УПА Львівщини - с. 790. 55. Окіс (псевдо невідоме) Михайло Васильович (1922-1945). На надгорбнику на цвинтарі с.Бабичі є напис: Загинув за волю України". 56. Олійник ("Будяк") Євген Степанович (1925-....). Уродженець Бабич (присілок Лісничівка). Вуличне прізвисько "Козуб". На заклик НКВД з'явився з повинною. Потім мешкав у Львові. 57. Олійник (по заміжжю - Співак) ("Вітрогон") Мотря Степанівна (1927- ....). Народилася в 1927 році в с.Бабичі. Батьки були звичайними селянами. Мотря була найстаршою, тому багато допомагала батькам. Добре вчилася у школі. Коли дівчині виповнилося 14 років, вона вступила в ряди ОУН-УПА. "Мене загітував стрийко (мамин брат) Григорій Мороз, який був членом УПА на псевдо "Чупринка", - згадувала вже у часи Незалежності Мотря Степанівна. - Григорій все говорив, що вірить мені, як нікому, адже, знаючи мій характер, він був впевнений, що я не підведу. Так і було: я ніколи не підвела".

Дівчина була верткою, рухливою, не ходила, а бігала. Тому й отримала псевдо "Вітрогон". Присягу на вірність Україні давала у 1942 році в одній із зв'язкових хат, поклавши руку на Біблію, в присутності священика Петра Ціолковського. Мотря багато допомагала пораненим: робила перев'язки, довозила продукти. Одного разу вона везла возом, запряженим кіньми, поранених воїнів УПА. Коні насторожилися, стали прискорено дихати, сполохалися. Це йшла облава більшовиків. Дівчина заїхала в очерет і причаїлася, коні теж притихли. Так вдалося уникнути вірної загибелі й врятувати життя пораненим. Облава була великою: 25 стрибків вдалося їй нарахувати.

На світлині: Мотря Олійник напередодні арешту (липень 1948 р., с.Бабичі)

У липні 1948 року на Мотрю було зроблено донос: і та ще багатьох дівчат з Павлова зрадила одна радехівська жінка. За Мотрею прийшли до її хати. Дівчина ховалася поза хлівом, але втекти не вдалося. Під час слідства Мотря Олійник не зізнавалася у пред'явлених їй звинуваченнях. Із розмов старших вона знала, що за "нет" давали 10 років, а за "да" - 25. В результаті була засуджена Особливою нарадою при Міністерстві Державної безпеки СРСР за стетею "Зрада Батьківщині" на 10 років позбавлення волі.
Потім був пересильний пункт у Золочівському замку, де Мотря перебувала з іншими в'язнями протягом п'яти місяців. А на Івана Хрестителя їх відправили етапом у Сибір. Коли проїжджали Львів, співали: "Поїдем ми в далекий світ: на Сибір чи в Алтай,/ А місто Львів, чарівний Львів, прощай, прощай, прощай!/ Ми гірку чашу зла й терпінь вип'ємо до дна...".
І дійсно терпіння на їхню долю вистачало. Але перебування на "сталінському курорті" не зламало Мотрю, а лише загартувало. Хоча це були роки поневірянь, сліз, розпуки. Ув'язнені від Абезя до Воркути будували окружні дороги: лопатами знімали півтора метра верхнього шару (торфу), який виносили носилками. А їли лише смердючу уху з гнилої риби і 300 грамів липкого хліба на день. Люди були худі, заморені і кволі. Ці дороги дійсно були збудовані на людських кістках. Фотографії, листи з дому відбирали. Але й у таких жахливих умовах в'язні не втрачали людської гідності. Вони читали книги, спілкувалися між собою... Серед 11 таборів на Воркуті, в кожному з яких було близько трьох тисяч людей, більшість були чоловіки. Хлопці потай збиралися, читали книги, говорили про Україну, про її майбутнє...
У 1953 році помер Сталін, а в 1956-му Мотря Олійник була достроково звільнена з ув'язнення (за амністією їй "зняли" 2 роки). Разом з тюремними ватянками, люди скинули нагрудні номери, які були у них також іменем і прізвищем, і, на всяк випадок, розпізнавальним знаком у каторжних умовах. Нагрудний номер Мотрі Олійник був "74187"...
Повернувшись на батьківщину, Мотря одружилася з хлопцем із Дмитрова, де й замешкала вже під прізвищем Співак... 58. Олійник Степан ..... (...... - 1948). член УПА з 1936 року. За спогадами дочки Мотрі, загинув, попереджаючи своїх про облаву, в Бабичівському лісі у 1948 році. Там стояв курінь. Попередивши соратників про облаву, на неї й сам натрапив. Вбили на очах сусіда. Вже з мертвого зняли чоботи, верхній добротний одяг. 59. Олійник Степан Іванович (19101944). У 1944 році разом з Сологубом Дмитром та Шмаголою Петром був на сіножаті "Кошарки" біля Залісся. Побачивши облаву енкаведистів, чоловіки почали втікати до лісу, але були впіймані і замордовані. Всі троє поховані на цвинтарі в Бабичах. 60. Олещук ("Крига") Іван .... (1924-04.1946). "Листа впавших членів і симпатиків ОУН і УПА як продовження від минулорічних (від 1.6.45 р.) по день 1.6.46 р." (файл 0006) папки "Реєстр втрат" Радехівського архіву УПА подає такі дані про нього: "псевдо - "Крига", дата народж. 1924, місце народження - Холоїв, освіта - 4 нар. кл., звання - рільник, родинний стан вільний, орг. пост - стрілець СКВ, час і обставини смерті - 1946, більшовиками, в лісі, похований в Бабичах". Подібні дані про нього (тільки псевдо) подає і інший Реєстр втрат (файл 0083) того ж джерела, але вже вказує точнішу дату та обставини загибелі квітень 1946 року, під час акції. 61. Пархомик ("Заєць") Йосип (1922-...) 62. Паска ("Видра") Михайло Степанович (01.02.1913-...). Деякі джерела подають його по-батькові "Семенович", а рік народження - 1913-й. Але в холоївській Метриці в рамках цього року знаходимо єдиний запис про народження у будинку №690 хлочика на ім'я Михайло Паска, батьком якого став Степан Михайлович, а народила його Катерина з роду Адамчук. Мешканець с.Шайноги. Член Бабичівського куща. На заклик НКВД з'явився з повинною. 63. Порада Степан Степанович (1933-21.01.1945). Учень четвертого класу. Загинув 12-річним під час обстрілів села більшовиками в січні 1945-го. Його скосила куля на власному подвір'ї, бо повернувся з дороги сказати батькові, що полем йде військо. 64. "Політвиховник" (псевдонім, прізвище, ім'я, по-батькові - невідомі) ($\approx$ 1910- ...). Мешканець с.Бабичі. У травні 1945 року був приблизно 35 -літнього віку. Таку інформацію подав про нього під час допиту 13 липня 1945 року в Радехівському РВ НКВД арештований повстанець К.П.Никон. у Довіднику-пошуківцю такого псевдо не знаходимо. 65. Попович ("Пугач") Ярослав (по-батькові не відомо) ($\approx$ 1925-...). Мешканець с.Холоїв. Був ройовим стрілком Бабичівського куща. 66. Пристанський Володимир ..... (....-...). Загинув від рук більшовиків. 67. Пристанський Михайло Федорович (1923-1948). 68. Пристанський Степан ......(...1944). У холоївській Метричній книзі народжень знаходимо запис про народження 26.09.1912 р. в сім'ї Дмитра та Анастасії З роду Олійник з садиби №203 сина Степана, але чи то саме цей Степан - ще треба з'ясувати, інших Пристанських Степанів у цьому періоді ми не знайшли. 69. Приступа (псевдо невідоме) Степан Миколайович (....-...). Стрілець СКВ. Загинув у лісі біля Бабич. Труну з тілом забрали чекісти і невідомо, де поділи. 70. Романюк ("Ярема") Михайло Васильович (1920 - 23(11).04.1946). Народився в с.Шайноги. Подекуди зустрічали по-батькові - "Федорович". Резидент районної СБ (резидент СБ з Бабичівського куща "Лиса"). Навесні 1945 року разом з Федором Адамчуком, Іваном та Миколою Маціборами, "Циганом" брав участь у спецоперації Бабичівського куща по знищенню у будинку Броніслави Бабер в Холоєві стрибка НКВД Василя Романюка. Загинув на Підкаранях Шайногівської сільської ради або в Дмитрівському лісі. (Справа СБУ-Радехів, пп. 62, 65, 100). Значиться у Книзі полеглих членів ОУН і вояків УПА Львівщини - с.792. "Листа впавших членів і симпатиків ОУН І УПА як продовження від минулорічних (від 1.6.45 р.) по день 1.6.46 р." (файл 0006) папки "Реєстр втрат" Радехівського архіву УПА подає такі дані про нього: "псевдо - "Ярема", дата народ. - 1920, місце

народження - Холоїв, освіта - 4 нар. кл., звання - рільник, родинний стан - жонатий, орг. пост - ..7.. (нерозбірливо) СБ, час і обставини смерті - 1946, більшовиками, в лісі, похований в Бабичах". Подібні дані про нього подає і інший Реєстр втрат (файл 0082) того ж джерела, але уточняє посадовий стан - "к. рез.СБ" та дату загибелі - 11 квітня 1946 року. Однак, уже в іншій папці цього ж Радехівського архіву УПА - "Тернові вістки" (файл 0049) називає датою загибелі 23 квітня 1946 року та детально описує обставини: "В лісі біля села Шайноги зістав застуканий більшовиками друг Ярема (інформатор СБ) і два його товариші. Ведучи оборонний бій, всі три друзі загинули геройською смертю. По стороні бойовиків є жертви, але невідомо, скільки зостало вбитих". 71. Романюк Михайло Олексійович (02.1920-27.04.1945). Мешканець Шайногів. Загинув і похований на Бабичах, на надгробному пам'ятнику є напис: "Тут спочиває борець за волю України". 72. Середа ("Брид") Ярослав Пилипович (1925-....). Уродженець і мешканець с.Бабичі. Особова справа НКВД №28704. Арх. аг. "Дубов". Можливо, він та наступний у списку - Середа Ярослав Теодорович це одна і та ж особа.
Повстанця під псевдо "Брід" знаходимо у пункті 68 (файл 0124) документа "Регістр ранених за час існування УЧХ на терені "Сад" - Ялта" - Ніч до 14.09.1946" папки "Звіти УХЧ" Радехівського архіву УПА, де про нього зазначаються такі дані: стрілець боївки "Топіра", отримав високо в ногу 5 ран, ранений один раз, перебував в Бабичах під наглядом санітарки "Вітрогон" (бабичанка Олійник Мотря - див. №57 Списку), вилікувався. 73. Середа ("Партаченко" або "Постраченко", "Брід") Ярослав Теодорович (1925-23(24).04.1946 (48). Стрілець Бабичівської кущової боївки (див. нижче). Одружився (коли вже був в партизанці) на дівчині зі Сільця Магир Софії (Зонька), весілля було в Бабичах в хаті Новосадів (Зонька ще живе в Кам'янці-Бузькій). Згодом народилася дочка Люба, яку мусили відвезти в Сілець. Коли чоловіка вбили, Зонька згодом вийшла заміж за голову колгоспу із Сільця на прізвище Глаголів.
Обставини його загибелі в різних джерелах (в тому числі і в спогадах) описують по-різному. Одна із версій припускає, що загинув Ярослав на Заліссі, куди пішов за медом та потрапив в засідку, був поранений і через годину помер. Хоронив його на цвинтарі в Бабичах Новосад Степан, батько Новосадів-повстанців. Коли енкаведисти дізналися, приїхали, відкопали і вивезли тіло в невідомому напрямку. Батьків не вивезли, бо повмирали, на місці їх хати тепер символічна могила. Цю ж версію підтверджує Новосад Володимир Степанович (нині мешкає в м.Кам'янка-Бузька, рідний брат трьох загиблих повстанців, про яких ми розповіли вище), в родинній хаті якого Ярослав справляв своє весілля.
Загинув 23 (24) квітня 1946 року в Дмитрівському лісі біля присілку Підкарані Шайногівської сільради - так стверджує Книга полеглих членів ОУН і вояків УПА (с.793), посилаючись на справу СБУ-Радехів, пп 63, 66, 101. У списку Радехівського істори-ко-краєзнавчого музею дата його загибелі 23.04.1946 р. Про інші версії - див. нижче ("Громовий"). Книга полеглих..., на цій же сторінці називає ще одного з невідомим псевдо Середу Ярослава Федоровича, 1925 рн., с.Бабичі, на липень 1946 року - у боївці "Лиса", доля нез'ясована, посилаючись на документи ДАЛО (ф. П-3, оп.1, спр.435, арк 97 - 103) і водночас зазначаючи, що, можливо, це "Партаченко". Ми переглянули цю справу в ДАЛО і переконалися, що станом на 5 липня 1946 року такий був у складі Бабичівського куща, а, отже, живим. 74. Середа ("Громовий") Зеновій Теодорович (01.03.1914-1946 (47,48,49). Деякі джерела подають датою його народження 1919 рік, а ім'я як "Зиновій". Ми ж користуємося даними холоївської церковної Метрики, яка подає дані саме так, як записано тут: 01.03.1914 і "Зеновій". Батьки Теодор Васильович і Анна. Їх родинний дім знаходився на тому місці Бабич, де сьогодні височить символічна могила борцям за волю України.
23 листопада 1940 року 26 -літній Зеновій Середа, син Теодора і Анни з дому №616 одружується з 19 -літньою Настею Батюк, дочкою Петра і Параньки з дому №506. Вінчав їх о.Мирон Коритко, а за
свідків були Павло Федина та Василь Батюк.
Стрілець СКВ боївки "Лиса". Джерела по різному визначають його рік народження та загибелі. Зокрема, Книга полеглих членів ОУН і вояків УПА Львівщини (с.793) визначає його долю як нез'ясовану, а рік народження - як 1914-й, інші - 1919-й. Книга посилається на матеріали ДАЛО (фонд П-3, опис 1, справа 435, арк. 97 - 103).
Зеновій і Ярослав - рідні брати, народилися в сім'і бабичанина Теодора Середи, де виховувалось восьмеро дітей, троє померли маленькими. Діти навчалися у місцевій школі, закінчили чотири класи, були членами "Просвіти". Син Ярослав був дуже талановитим, добрим учнем. Всі працювали на своєму полі, займалися столярською і стельмахарською справами: робили вози, сани, колеса, драбини - заробляли собі на хліб. Почалася війна. Ярослав і Зеновій втупили до армії УПА. Обидва були воїнами Бабичівської боївки "Лиса". Зеновій був заступником командира, а згодом - командиром Бабичівського куща. Зокрема, 7 лютого 1946 року він, як заступник кущового, очолив засідку в лісі поблизу сусіднього села Гряда на уповноваженого НКВД підполковника Крижанівського, якого Москва вислала в Радехівський район для сконтролювання агентури, та інших високопоставлених кегебістів. Того дня 5 прислужників більшовиків було вбито, одного пораненого сержанта взято в полон.
Одне з джерел вказує, що Зеновій загинув у 1947 році на Підкарані, десь там і похований, а через рік - у 1948-му на Заліссі поліг в бою і Ярослав. Його тіло забрали енкаведисти, але згодом побратими-повстанці викрали і переховували в збіжжі два дні. Згодом зробили труну і відвезли на сільський цвинтар, викопали яму і

поховали. Більшовики боялися Ярослава навіть мертвого і "завдяки" місцевим сексотам віднайшли його могилу, відкопали та вивезли в невідомому напрямку.
Деякі дослідники (очевидно, що за спогадами) так описують обставини загибелі Зеновія. Він повертався з Кам'янки-Бузької, звідки віз бочку масла. У лісі Калависко з ще одним невстановленим повстанцем розвели вогонь. Їх помітили енкаведисти, зав'язався бій, в якому обоє загинули. Поховали Зеновія на Підкаранях, огородили могилу плотиком люди, бо на той час жінка вже була покійна (померла при родах).
Інше джерело - Книга полеглих членів ОУН і вояків УПА Львівщини (с.793) стверджує, що доля Зеновія не з'ясована, а Ярослав загинув 23 або 24 квітня 1946 року на хуторі Підкарані Шайногівської сільської ради або в Дмитрівському лісі. Деякі архівні джерела КДБ вказують на точну дату загибелі Зеновія - 2 жовтня 1948 року. У списку Радехівського історико-краєзнавчого музею зазначається, що загинув він від рук чекістів у 1949 році. Скоріш за все, що брати загинули разом у 1946 році на Підкаранях, бо тоді там багато повстанців полягло. 75. Середа ("Галайда") Іван Пилипович (.... - 03.05.1946). Коли і де народився невідомо. Книга полеглих членів ОУН і вояків УПА Львівщини (с.793) стверджує, що він був у Бабичівському кущі "Лиса" і загинув 3 травня 1946 року в с.Бабичі, посилаючись на справу СБУ-Радехів, п. 105. 76. Синицький Михайло Д. (1920-1944). Замордований восени 1944 року чекістами. 77. Сологуб Дмитро Васильович (1913-1944). У 1944 році разом з Шмаголою Петром та Оліником Степаном був на сіножаті "Кошарки" біля Залісся. Побачивши облаву енкаведистів, чоловіки почали втікати до лісу, але були впіймані і замордовані. Всі троє поховані на цвинтарі в Бабичах.
За спогадами Володимира Степановича Новосада, молодщого брата Новосадів-воїнів УПА, який нині мешкає в м.Кам'ян-ка-Бузька, у повстанцях Дмитро Сологуб не був, жінку його звали Ганна, мали двох дітей - сина Василя і дочку Ірину, які в 1950-х роках переселилися в Херсонську область. 78. Сологуб (псевдо невідоме) Олексій Васильович (1916-1952). У 1937 році його забирають на службу до польської армії. У 1939-му, на початку другої світової війни, він повертається додому і вступає до підпільної організації ОУН, в лавах якої у 1944 році бере участь у збройній боротьбі із більшовицькими окупантами аж до березня 1952 року. Був одружений, мав 2 дітей. Внаслідок зради, він із своїм товаришем попадають під облаву і гинуть у бою. Де поховані їх тіла невідомо. 79. Сологуб ("Забіяка") Олексій Ількович (26.03.1914-1951(52). За Метричними записами народився 26 березня 1914 року в сім'ї Іллі Степановича та Анни Василівни з роду Окіс.
Книга полеглих членів ОУН і вояків УПА Львівщини (с.794) стверджує, посилаючись на матеріали ДАЛО (фонд П-3, опис 1, справа 435, арк. 97 - 103), що народився він у 1914 році в с.Бабичі, станом на липень 1946 року був у Бабичівському кущі "Лиса", доля не з'ясована. Деякі старожили стверджують, що народився він у Павлові.
"Господарчий куща. У травні 1945-го йому було приблизно 25 років" - таку інформацію подав про нього під час допиту 13 липня 1945 року в Радехівському РВ НКВД арештований повстанець К.П.Никон (у визначені віку слідчий, очевидно допустив описку). В деяких інших архівних джерелах КДБ знаходимо помітки про його загибель у 1951 або 1952 році поблизу присілка Залісся, в інших, ще не опублікованих, дослідницьких записах - поблизу села Сушно.
У своїй автобіографії, яка зберігається у Сокальському архіві УПА (Р.31. До персон. Справ. Стрілець куща пс.Забіяка. Постій, дня 121.12.1949 р.), він написав: "я народився в селянській сім'ї дня 26.03.1914 р., в с. Б., Радехівського р-ну, Львівської области. Коли я закінчив 4 кл. народної школи в рідному селі, почав вчитися кравецтва. Вміжчасі заробляв по багатіших господарях і в той спосіб допомагав батькам. Тоді теж був членом читальні т-ва "Просвіта". В 1936 р. покликано мене до польського війська. Відбувши військову службу, вернувся додому і став дальше працювати на господарстві. З вибухом польсько-німецької війни мене мобілізовано в польську армію і вислано на фронт, звідкіля, одначе я скоро втік. За першої большевицької окупації протягом місяця часу я був при міліції, а коли переконався, що це не для мене, залишив цю роботу. В той час я став симпатиком ОУН. З приходом німців в 1941 р. я вступив до Української Поліції. Вкоротці виступив і став займатись спекуляцією та заложив у рідному селі пивню. В 1943 р. був арештований німцями за те, що не приходив до праці при вирубці дерева, куди його призначено, і просидів 2 тижні часу в лагрі у Радехові. З приходом большевиків в 1944 році я вступив до куща і до 1947 р. працював в господарчій референтурі. В згаданому кущі працюю до сьогодні. Дня 11.05.1949 р. Забіяка".
За спогадами Богдана Мороза - сина повстанця Григорія Мороза та Володимира Степановича Новосада - молодшого брата Новосадів - воїнів УПА, Олексій Сологуб був одружений з бабичанкою Теклею Войтович - рідною сестрою жінки Григорія Мороза, мали двох дітей - Ореста і Володимира; коли ще чоловік (Забіяка) був живий, жінку його Теклю вивезли в Сибір, де вона народила дочку і з нею повернулася додому.
Цікаву інформацію про нього, як про повстанця під псевдо "Забіяка", знаходимо у документі під назвою "Реєстр ранених під час німецько-більшовицької окупації" (файл
0171, п.19), що міститься в папці "Доручення" нещодавно віднайденого Радехівського архіву УПА: "29.04.1945, 16.08.1946. "Забіяка". Кущ. госп. Ранений в бою з більшовиками в лісі біля с.Бабич, під час наскоку більшовиків на постій СКВ, з фінки, в обі ноги, вище колін. Рани легкі, кість не нарушена. Ранений вдруге в лісі біля с.Підкарані, в часі наскоку більшовиків, в праву ногу, в литку. Рана легка, загоєна. Симпатик ОУН, веде себе добре".

Про перше поранення 29.04.1946 (в попередньому документі вказаний 1945 рік) дізнаємося і з ще одного документа (файл 0125) "Список ранених та хворих" папки "УЧХ" (п.89) Радехівського архіву УПА, а ще тут вказано, що він займає пост кущового господарника, належить до відділу И-2, лікується в Бабичах, під наглядом санітарочки А. ("Айша" - ?), ранений один раз в обі ноги вище коліна, перебуває там, де був, ранений в бою з більшовиками в своїй околиці; а про друге (16.08.1946) там же, але в іншому "Списку ранених та хворих" папки "Звіти УЧХ" (файли 0090, 0126 - пп.4, 99), де також зазначається, що ранений більшовиками в ногу, перебуває у своєму терені, під наглядом санітарочки "Айша". 80. Солтис ("Перечига") Михайло (по-батькові не відомо) (....-....). Мешканець с.Бабичі. Був рядовим бійцем Бабичівського куща (1945). 81. "Смерека" (прізвище, ім'я, по-батькові - невідомі) (....- 07.10.1946). Родом з Холмщини. Загинув 7 жовтня 1946 року разом з побратимом бабичанином Петром Васильовським в криївці, яка знаходилася на городі останнього. Їх видав місцевий сексот. Тіла забрали в Радехів і до сьогодні ніхто не знає, де вони поховані. 82. Сміхура Михайло Андрійович (1926-1945). 83. Співак ("Тарас") Іван Дмитрович (1912-1949). Народився в с.Павлів. Освіта4 класи. Член ОУН, кущовий провідник. У члени ОУН вступив у 1937 році і аж до приходу німців у 1941-му працював станичним в своєму селі. У 1941-му став підрайоновим провідником і був ним до повернення большевиків у 1944-му. У тому ж році стає кущовим провідником, "організовує і вповні задовільно керує цілим життям куща і підлеглого йому терену. Разом зі своїм СКВ зводить ряд переможних боїв з большевиками. Під час боїв з большевиками був ранений. На пості кущ.провідника своєю невпинною і активною працею здобуває собі авторитет і повагу серед населення не
тільки свого терену, але і поза ним. Рівно ж авторитетом тішився серед своїх стрільців, з якими був постійно і вів спільну долю партизанського життя. За цілий час своєї праці в рядах ОУН, в рев.підпіллі виказав себе ідейним, активним і бойовим. Дня 6.05.1949р. в прис.Гряда (с.Холоїв), р-н Радехів, гине геройською смертю в нерівнім бою на большевицькій заставі, на залізничній дорозі. Тіло його большевики привезли до с.Павлів, де під сільрадою в стоячій поставі держали через кілька днів. Відтак привезли до присілка Ганунин (с.Станин), а щойно звідси на МГБ до м.Радехів (№13, Листа втрат від 1948 р. до липня 1951 р. Постій, 20.06.1951 р.). 84. Сторощук ("Верес") Михайло Теодорович (04.09.1926-07.08.2005). Народився в с.Бабичі в родині робітника. Окрім нього, в батьків було ще п'ятеро синів. В Бабичівський кущ самооборони вступив у 1944 році. Перше бойове хрещення пройшов у своєму рідному селі. Це було 20 січня 1945 року, саме на другий день Йорданських свят. Помагав хоронити 9 повстанців, які загинули, визволяючи арештованих більшовиками односельчан зі школи. Потім була сотня "Штиля", визволення у її складі заарештованих енкаведе для відправлення в Сибір земляків, тяжкий рейд на територію Польщі для захисту братів-українців від погромів їх сіл Армією Крайовою та місцевими бандами, залагодження цього конфлікту, нелегка дорога додому через білоруські болота та Волинь, арешт вже у рідній домівці, Сибір, повернення... Але про це все в деталях ми вже розповіли у спогадах Михайла Теодоровича раніше (див. вище). 85. Твердохліб (псевдо невідоме) Емілія Михайлівна (1930-...), Мешканка Холоєва. Зв'язкова Бабичівського куща (на 1945 рік). 86. Твердохліб (псевдо невідоме) Михайлина (по-батькові - не відомо) (≈ 1925-...), Мешканка Холоєва. Зв'язкова і збиральниця продуктів Бабичівського куща (на 1945 рік). 87. Улян (псевдо невідоме) Василь Теодорович (12.09.1907-1946). У Довіднику-пошуківцю (с.196) значиться повстанець під прізвищем "Лян?" - очевидно, що це пов'язано з труднощами прочитання дослідниками цього прізвища. Окрім цього, деякі дослідники вказують по-батькові "Михайлович" і рік народження - 1906. По холоївських церковних метриках нами встановлено, що у 1906 році дитина на ім'я Василь Ульян (чи - Лян) не народжувалася,
а 12 вересня 1907 р. в сім'ї Ульянів Теодора Миколайовича та Катерини Петрівни (з роду Федина) народився син Василь. Мав молодшого брата Андрія, 1908 року народження.
23 червня 1935 року Василь бере шлюб з Ольгою Лиско (05.07.1910 рн.) - дочкою Павла і Єви (з роду Грудка), сестрою Лиска Нестора. Вінчав молодят о.Мирон Коритко, а за свідків були Іван Лиско та Михайло Близнюк. Молода сім'я проживала разом з батьками. Дружина Ольга народила Василю дочку Надію (з сім'єю живе в Горохові), синів Богдана (мав сім'ю, помер) та Ігоря (з сім'єю живе у Львові).
На липень 1946 року - у боївці "Лиса". На криївку, яка була недалеко від своєї господарки в Бабичах (Воля), налетіла облава (того, хто видав, потім повстанці знищили). Повстанець В.Ульян на час нальоту знаходився у сховку сам. Вискочивши з бункера, хотів полити енкаведистів кулями, але автомат несподівано заклинило. Тіло загиблого енкаведисти забрали в Радехів, потім його не знайшли. Жінку Ольгу і троє дітей більшовики вивезли на Сибір, хату батьків Василя розібрали. Коли повернулися, поселилися в Горохові на Волині. Син Богдан потім жив в Кам'янці-Бузькій (вже помер). 88. Федина Василь Васильович. (....-...). У холоївській Метричній книзі народжень знаходимо запис за 5.11.1914 р. про народження в сім'ї Василя Григоровича і Анни Василівни з роду Шкробот сина Василя, але чи то саме той Василь, треба ще з'ясувати, інших в цей період (1900-1917 рр.) ми не знайшли. 89. Федина Олекса Іванович. (...-...) 90. Федина (псевдо невідоме) Петро Васильович (16.07.1910-14.12.1985). Народився в сім'ї Василя Григоровича і Анни з роду Шкробот - господарів двору №343 на Волі. У цій графі метричного запису про його народження є позначки, зроблені у відповідні роки: "17.11.1951", "28.09.1976", 12.01.1978" - очевидно про видачу якихось документів чи важливих довідок. Був інвалідом з дитинства, тому виконував функції зв'язкового у повстанців, а також організував вдома в

криївці невеличкий госпіталь для вояків УПА. Пізніше по вуличному його жінку кликали "Петриха". Про життя його родини у часі визвольних змагань ми розповіли детально раніше - у спогадах дочки Стефаніі Шумило (дів. Федина). 91. Холонівський Андрій Михайлович (1917 (13)-1944). Замордований у 1944 році. 92. Холонівський ("Коханий") Йосиф Михайлович (1927-1945). Воїн сотні "Штиля". Загинув в 1945 році поблизу села Соколя Буського району (див. ще розповідь нижче - про його брата Теодора). 93. Холонівський Михайло Васильович (1918-1944). Замордований чекістами у 1944 році. 94. Холонівський ("Вудвут") Теодор Михайлович (1925-1945).

Народилися в сім'і Холонівського Михайла, яка складалася з 11 осіб, з яких семеро дітей. Всі вони змалечку трудилися на землі і з цікавістю приглядалися, як батько - знаний на всю округу стельмах - робив вози, колеса, драбини, сапи і інші так необхідні в господарці речі. Нелегко було їм, проте всі ходили до школи і закінчили п'ять класів. Були чудовими музикантами на всю округу, гарно грали на скрипці, цимбалах, бубоні, що передалось від діда. Знали дуже багато українських пісень і мелодій. Від батьків успадкували любов до рідної землі, до України. Коли прийшов час, першими стали на ї захист Федір і Йосип. Коли совіти оголосили набір до червоного війська, Федір негайно подався в ряди УПА. Був воїном сотні "Штиля". Коли молодшому братові виповнилося 18 років, його силоміць мобілізували до Червоної Армії та разом з іншими хлопцями повезли на станцію Красне, де всіх визволили вояки УПА. Так і Йосип опинився в рядах повстанців. Брати загинули у 1945 році поблизу села Язениця, що знаходилося в якихось десятках кілометрів від Бабич - в глибоких лісах на південь в сторону Камінки Струмілової. Рідні дізналися про це згодом зі слів очевидців. Разом з ними загинув і їхній двоюрідний брат Гудзінський Микола Петрович ("Борода"). Похоронили всіх трьох в селі Соколя біля каплички, яка стоїть попри дорогу.

Такі їхні спогади записав їх нащадок внук. Та його предки живуть в пам'яті народній вічно, а їх героїзм лякав більшовицько-кедебістське кобло ще довгі роки: зокрема, Теодора вони згадували, як одного з "бандпосібників" в комуністичній районній газеті "Зоря комунізму" за 7 листопада 1983 року. 95. "Царенко" (прізвище, ім'я, по-батькові - не з'ясовані) (...-....). Інформацію про нього знаходимо, як про повстанця під псевдо "Царенко" у документі під назвою "Реєстр ранених під час німецько-більшовицької окупації" (арк.3, п.20), що міститься в папці "Доручення" нещодавно віднайденого Радехівського архіву УПА: "29.04.1945. Царенко. Рой. СКВ. Ранений

в бою з більшовиками в лісі біля с.Бабичі, під час наскоку більшовиків на постій СКВ. Ранений з фінки, в праву руку, рана легка. Симпатик ОУН".

Цілком можливо, що це - один із повстанців, включених до цього списку, але псевдоніму якого ми не вказали, бо ще не з'ясовано. у Довіднику-пошуківцю М.Горбаля (том 5) такий не значиться. 96. Цвінкілевич Василь Іванович. (...-....). 97. Цвінкілевич ("Білан") Дмитро Іванович (....-....). Стрілець СКВ. Вже був одружений, мав двох дітей. Був засуджений. Повернувся в Бабичі до сім'ї, яка не була вивезена. Помер, похований в Бабичах. 98. Чорномаз Василь Іванович (1923-1947). 99. Чорномаз (псевдо невідоме) Іван Петрович (1918-....). Книга полеглих членів ОУН і вояків УПА Львівщини (с.797) стверджує, посилаючись на матеріали ДАЛО (фонд П-3, опис 1, справа 435, арк. 97 103), що народився він у 1918 році в с.Холоїв (Вузлове), станом на травень 1946 року був у Бабичівському кущі "Лиса", доля не з'ясована. За даними радехівчанина В.А. Матиящука, він був кущовим військовиком, дуже гарно співав; загинув приблизно в 1947-48 роках в Немилові, тіло забрали до Радехова, де похований - невідомо. 100. Шайнога ("Вітер", "Кость") Василь Андрійович (03.04.1914-23.07.1952). Відповідно до церковних метричних даних, народився в с.Бабичі, в будинку №315, в сім'ї Андрія Васильовича і Марії Василівни з роду Цвікілевич (дочка "Вітра" - Галина Василівна Шайнога каже, що бабцю кликали Параскевія). Приймала його на світ повитуха Марія Коліщак, а хрестив о.Степан Петрушевич на руках у хресних Івана Цвікілевича та Параньки Олійник. Після закінчення сільської школи працював з батьками на господарці. У дванадцять років залишився круглим сиротою (мама померла, коли йому було 3 роки). Брав активну участь у діяльності місцевої "Просвіти", шістнадцятирічним вступає до "Юнацтва".

Відбув службу у польській армії. Під час першої большевицької окупації у 1940 році працював секретарем Бабичівської сільської ради, яку очолював Іван Грицик. Таємно продовжував роботу в підпільній організації "Юнацтво", багато читав, був чуйним до людей, душею компаній, грав на гітарі. 15 лютого 1941 року одружився з бабичанкою Катериною Василівною Фединою.

На свіньнині: Василь Шайнога ("Вітер", "Кость")

Про їхню нелегку сімейну долю та поневіряння ми детально оповіли вище в оповіданнях Мирослава Чабаренка "Марія і Вітер" та "Марія, вдова Вітра". А тут викладемо деякі факти з життя "Вітра", які ми намагалися дослідити.
В Організацію Українських Націоналістів Василь Шайнога втупив до німецької окупації, а через тиждень, як в село прийшли німці, вернувся додому.

Згодом працював в німецьких казармах в Камінці Струмиловій.
Влітку 1944 року, коли "визволителі" вдруге окупували нашу територію, пішов у революційне підпілля.
Станом на травень 1946 року був стрільцем Бабичівського СКВ - у боївці "Лиса" (Книга полеглих членів ОУН і вояків УПА Львівщини - с.79; Довідник-пошуківень с.199; спр. №435, арк. 97 - 103 - фонд П-3, оп. 1 Державного архіву Львівської області).
Деякі джерела стверджують, що потім він воював у боївці "Топіра", згодом перевели на Волинь, а також, що працював на посаді надрайонового організаційного референта, був районним архіваром СБ, писав вірші. У приватних бесідах з нами
радехівчанин Володимир Андрійович Ма. тиящук - один із упорядників книги-альбому "Радехівщина в борні за волю України. Присвячується 65-ій річниці УПА. Частина 1. Упорядники Лисак Г.В., Матиящук В.А." (Радехів - 2007) - стверджував, що "Вітер" був керівником районної СБ, а не районним архівістом. Цілком можливо, але зважаючи на досвід секретарювання у Бабичівській сільраді до війни, йому могли доручати і деякі справи з документування подій.
Додому навідувався рідко: раз або два рази на рік, щоб поспілкуватися з рідними, взяти такий-сякий одяг, їжу, папір для друкарської машинки.
Дослідження всього цього, як і обставин його смерті та місця поховання, потребує чималих зусиль та скрупульозності. Саме пошукам правдивої інформації про долю непересічного повстанця Василя Андрійовича Шайноги ми посвятили серед інших найбільше часу - майже чотири місяці. В різних джерелах викладено іноді суперечливі трактування одних і тих же фактів з його життя, зокрема про час загибелі.
Наприклад, із спогадів Євгенії Чорній-Романини - учасниці визвольної боротьби, опублікованих у Літописі УПА (т.32, книга 2, с.361-362), дізнаємося, що у 1950 році "Вітер" воював під проводом "Чорноморця" (Романа Мандрики) в Топорівських лісах. Вона й розповіла, як "загинув" "Вітер", але не вказала року, коли це сталося: "...Добрий господар влітку думає за зиму, а зимою - за літо. Так і провідник "Чорноморець", подумавши, що йде зима і в лісі буде важко, разом з "Байтуром" і "Вітром" відправилися шукати місце для зимівлі. Пішли вони до Радехова, але назад вже не повернулися. Провідник "Чорноморець" і "Вітер" загинули, а поранений в руку "Байтур" втік.
А сталося це так. В Радехові вони були в одній хаті, де жили мати, дочка і син. Дочка вчителювала в Корчині і на той час її не було вдома. Раптом до дверей постукали кегебісти. Хлопці відкрили вогонь. Чи були жертви з боку ворога, не знаю, але "Чорноморець" і "Вітер" загинули. "Буйтура" поранили в руку, а господиня після смертельних ран померла в лікарні. Поранений "Байтур" дійшов до села, де вчителювала дочка господині Надя, і забрав ї до нас в підпілля. Брата Наді більшовики забрали, але, оскільки він був малолітнім, його не судили, а вивезли в Сибір на роботу.
Тіла "Чорноморця" і "Вітра" привезли до Радехова (можлива описка, бо раніше у спомині говорилося, що вони "в Радехові були в одній хаті"; нам відомо, що ця хата
знаходилася в присіпку Ганунин - С. Л.), поклали під будинок КГБ і почали зганяти людей, щоби ті впізнавали їх. Куди їх потім повезли - невідомо. Подейкували, що кинули у криницю в Лопатині..."
З деяких джерел ми вже знали, що "Вітер" загинув влітку 1952 року. Але ще і ще раз перечитуючи ці рядки, утверджувалася думка, що цього вже точно не може бути, бо спогадам його соратниці Євгенії Чорній не було підстав не довіряти. А вона дальше пише, що "зиму (підкреслення наше С. Л.) 1952 року я, "Любомир" "Срібний", "Надя", двоє повстанців - "Буйтур" і Тарнавський, які постійно приходили і відходили, перебули в Радехові". Отож, "Вітер" (Василь Шайнога) загинув восени або 1950-го або 1951-го... Вже коли нами було висунуте це припущення та написані тут ці ряди, якось на початку літа 2018-го я, заходячи в будинок Радехівської центральної районної бібліотеки, мимоволі звернув увагу на одну із меморіальних табличок, що розміщена на стіні праворуч. "Тисячу" разів я проходив повз неї, і, навіть, неодноразово перечитував напис, але ще не маючи потрібної інформації, сприймав ї як данину пам'яті та шани надрайоновому провіднику ОУН, одному з найяскравіших борців за волю України на наших теренах Романові Мандриці, про якого чув і читав. Але цього разу мене осягнула думка і повернула вже з порога до меморіального знаку, його тексту. "Та це ж - "Чорноморець"!!! Бойовий друг, командир і соратник "Вітра"!!!". Напис на табличці мені оповідав вже значно більше, ніж раніше, з документальною точністю називав дату загибелі Романа Мандрики - 4 грудня 1950 року (уточнимо: в ніч з 3 на 4 грудня). Але ж я вже знав, що разом з ним загинув і Василь Андрійович Шайнога ("Вітер")...
Радів дослідницькому "успіхові", але не заспокоювався в подальших пошуках інформації, щоб остаточно, а ще краще документально переконатися, що "зробив революцію" в біографії "Вітра", заперечуючи загальноприйняте твердження про його загибель у 1952 році.
І от, завдяки подарованому Богом знайомству та зустрічі в Радехові з уже згадуваним Володимиром Андрійовичем Матиящуком, в моїх руках копія документа "Спецсообщение", підписане 13 грудня 1950 року заступником начальника МГБ Львівської області та адресоване Міністру Державної Безпеки УРСР генерал-лейтенату Ковальчуку. У ньому в деталях описуються обставини загибелі Р.Мандрики.

Оскільки однією з дійових осіб цієї події (ми це уже знаємо) був "Вітер", зацитуємо це спецповідомлення повністю у нашому вільному перекладі з російської: "Про ліквідацію керівника Сокальського надрайонового "Проводу" ОУН "КРЕМЕНЯ". 4-го грудня 1950 року Радехівським Райвідділом МГБ і міліції була проведена чекістсько-військова операція з масової перевірки будинків і документів в райцентрі, з метою виявлення порушників паспортного і пограничного режиму.
Для проведення цієї роботи було створено 8 оперативно-військових груп з числа оперативного складу РВ МГБ, міліції і військ МГБ.
О 7 год. 30 хв. ц. р. одна із оперативних груп, у складі медфельдшера 1 батальйону 83 полку ВВ МГБ старшого лейтенанта Бурмана Іллі Ушеровича, начальника військо-во-облікового столу Райвідділу міліції Логвина Г.П. і військовослужбовців 1 роти 88 полку ВВ МГБ мол. сержанта Синельникова і рядового Аверьянова, підійшли до дому Волянської Марії Королівни, що проживає на околиці м.Радехів по вул. Львівській, кімн. №50.
Старший лейтенант Бурман, молодший лейтенант Логвин, рядовий Аверьянов ввійшли в будинок, а молодший сержант Синельников залишився біля кута будинку. На питання хазяйки дому - хто є в кімнаті, остання відповіла, що в будинку крім неї і 17-літнього сина Мирослава нікого немає.
Бажаючи перевірити чи дійсно в домі нікого немає, старший лейтенант Бурман відкрив двері і освітив кімнату електричним фонарем. У цей час бандити, які знаходилися в кімнаті, випустили автоматну чергу, якою був вбитий лейтенант Бурман і хазяйка дому Волянська Марія. Солдат Аверьянов, який йшов вслід за Бурманом, вибіг з дому у двір, а молодший лейтенант Логвин відскочив в сторону і став в коридорі за дверима, які ведуть в квартиру.
Бандити зі зброєю, але в одній білизні та босі кинулись втікати в інші, розташовані з протилежної сторони дому, двері, але їх зустрів там вогнем із автомата мол. сержант Синельников, який стояв у дворі.
Повернувши назад, бандити побігли до дверей, на які встав мол. лейтенант Логвин. Вистріливши із пістолета в упор, Логвин застрілив бандита, який біг попереду, потім вибив гвинтівку у другого бандита і, впавши з ним на підлогу, вступив у рукопашний боротьбу. Третій бандит, який підбіг, допоміг своєму товаришу звільнитися від Логвина і обидва зникли.
Опізнанням, проведеним через агентуру, встановлено, що вбитим бандитом є керівник Сокальського надрайонного "Проводу" ОУН "КРЕМЕНЬ", він же "БАТЬКО" МАНДРИКА Роман Йосипович, 1912 року народження, уродженець м. Лопатино того ж району Львівської області.
У ліквідованого бандита вилучені: автомат, пістолет, дві гранати і 2400 рублів радянських грошей".
Не виключаємо, що мокалі допустили у своєму спецповідомленні деякі неточності, зокрема в інших джерелах ім'я хазяйки квартири у присілку Ганунин вказується "Анастасія Волянська", а не Марія. Щодо псевдо "Кремінь", "Батько", то у Р.Мандрика їх було кілька - окрім названих, ще - "Юр", "Чорноморець".
Жодне із джерел, і наведене вище большевицьке "Спецсообщение" (де-де, а тут точно було б вказано), не повідомляє про загибель разом з Р.Мандрикою кого-небудь з двох його побратимів, які були тоді з ним. Та й самі москалі "з сумом" констатують, що двоє "бандітов" втекли. Завдяки наведеним спогадам їх соратниці Євгенії Чорній-Романини, яка могла не володіти достовірною інформацією про долю "Вітра", а "Бойтур" з питань конспірації - мовчав; зрештою, це могло бути мотивом появи в Шайноги-"Вітра" ще одного псевдо - "Кость", тепер ми точно знаємо, що з провідником Р.Мандрикою були "Буйтур" і "Вітер".
Не згадується про загибель у Ганунині разом з Р.Мандрикою кого-небудь з вище названих двох його побратимів і у некролозі, який (допускають) був складений саме "Вітром" (№29. Листа втрат за час від 1.01.1948 р. до 30.12.1951 р.).
Дослідники та краєзнавці, деякі друковані джерела, не посилаючись на документальні підтвердження, так описують обставини загибелі бабичанина Василя Андрійовича Шайноги - "Костя"(раніше - "Вітер"): "50 років тому, 23 липня, в передранковій імлі ліс між Муканями, Немиловом і Середпільцями оточували облавники. Ніщо в ранкових перегуках птахів не віщувало біди, хіба що полохлива сойка подавала сигнали небезпеки. За вказівкою запроданця, криївку, в якій знаходились побратими по боротьбі з більшовицькою навалою "Андрій" і "Кость", було оточено. Бій тривав недовго. Поранені друзі, щоб не потрапити до рук НКВС-ів, вистрілами з пістолетів вкоротили собі життя.
Тіла упівців для упізнання були виставлені біля приміщення районного НКВД в Радехові. Де поховано їх прах - невідомо.
Антону Тарнавському - "Андрію" (він же "Юрко" з Середпілець) на день загибелі було 28 років. В 1944 р. він виконував обов'язки керівника Служби Безпеки (СБ). Немилівського куща самооборони. З жовтня цього ж року - заступник керівника районної СБ УПА. Можливо, що в 1952 р. "Андрія" керував Службою Безпеки Радехівщини.
Василь Шайнога - "Кость" (він же "Вітер") ймовірно займав в цей час посаду надрайоного організаційного референта. Крім цього, він міг вести архів ОУН-УПА, бо останній запис у "Листі втрат Радехівського району" зроблено 22 липня 1952 р. Після загибелі 38 -річного "Кості" цей мартиролог УПА не поновлювався.

Родичів обох повстанців більшовицька влада виселила в Сибір. Про них, Антона Тарнавського та Василя Шайногу, пам'ятають ті, з ким спілкувалися щирі християни та родичі" (Василь Дмитрівський. Про них пам'ятають. - Радехівський часопис "Народна справа" за 9 серпня 2002 року).
В архіві І. Діка додатково, крім описаного, знаходимо інформацію про те, що це було "в лісі на Корчунку". Деякі джерела, зокрема, свідчення машканця Мукань Скіш, стверджують, що на криївку навів житель того села.
Документальна розгадка чи підтвердження цього, можливо, криється в архівах СБУ.
І, насамкінець, повністю зацитуємо Автобіографію, інформація з якої, можливо, буде повторюватися з вищевикладеним, а подекуди не збігатиметься, але матимемо на увазі, що написане тут, вочевидь, самим Василем Андрійовичем Шайногою, а тому цьому довіряти є найбільше підстав: "Я народився 03.04.1914 р. в Радехівському районі Львівської области. Коли я мав 3 роки, померла моя мати. Народну школу я закінчив в рідному селі в 1926 р., а відтак протягом трьох років пас корови. Коли підріс, став працювати на господарстві. Вміжчасі навчився від батька стельмахарства.
В 1936 р. покликано мене до польського війська, і приділено до 5-го полку легкої артилерії у Львові. Після відбуття військової служби я вернувся додому і дальше працював на господарстві.
З вибухом польсько-німецької війни мобілізовано мене в польську армію. По двох тижнях часу я, одначе, втік додому.
За першої большевицької окупації в 1940 році я працював секретарем в місцевій сільраді. В 1941 р. працював короткий час податковим агентом, а відтак мене усунено. Приблизно в тому часі я одружився. По місяцеві часу я ще з двома своїми товаришами перейшов в підпілля. Причиною цього було те, що большевики знайшли нашого спільного кріса. Жінка в той час взяла зі мною в сільраді формальний розвід, щоб за мене большевики її не чіпали. Я скривався аж до вибуху німецько-большевицької війни.
В ряди ОУН я вступив в 1939 р. В часі німецької окупації мене назначено станичним і цю функцію я сповняв аж до часу створення СКВ7. Відтак я вступив до СКВ, де назначено мене бунчужним. Цю роботу я вів аж до реорганізації СКВ.
В 1945 р. большевики арештували мою жінку зі сином і держали в Радехівському лагері, одначе невдовзі під час наскоку на райцентр звільнили її разом з іншими арештованими.
В 1946 р. мене назначено кущевим провідником на місце д.Лиса. Дня 14.11.1947 р. Кость". (Сокальський архів УПА. - Р.31. До персон. Справ. Архівар надр. ос. СБ пс.Вітер, Кость. Постій, дня 15.11.1947 р.). 101. Шайнога ("Мисливий") Іван Михайлович (20.07.1912-08.05.1945). Мешканець сусіднього села Шайноги. Деякі джерела вказують роком його народження 1914, але на могилі повстанця в Бабичах чітко зазначена ця дата - 20.07.1912. А от дата смерті, мабуть помилково вказана 9.05.1945, хоча ми знаємо, що загинув він в один день з побратимами Маціборами та Адамчуком..
Був заступником провідника, провідником самооборонного кущового відділу, організованого на Бабичах у 1944 році. Загинув у травні 1945 року в бункері, що знаходився в господарстві Івана Бабія в Бабичах разом з Адамчуком Федором, Маціборою Іваном, Маціборою Миколою, Маціборою Михайлом. 102. Шайнога ("Циган") Степан Данилович (1923-...). Уродженець Холоєва. Низького росту. Навесні 1945 року разом з Федором Адамчуком, Іваном та Миколою Маціборами, Михайлом Романюком брав участь у спецоперації Бабичівського куща по знищенню у будинку Броніслави Бабер в Холоєві стрибка НКВД Василя Романюка. Разом з Новосадом Іваном ("Карпо") був у сотні, яка оперувала в північно-західній частині Радехівського району. За свідченнями І.Новосада, "Циган" знищив істебка Радехівського НКВД Ярослава Поповича. Був у районній боївці СБ. Затриманий 4 квітня 1945 року і засуджений до тривалого терміну ув'язнення. 103. Шевчук (псевдо невідоме) Семен Павлович (1925- ....). Народився в с.Бабичі. Станом на липень 1946 року - у кущі "Зубенка". Доля нез'ясована. Таку інформацію про нього подає Книга полеглих членів ОУН і вояків УПА Львівщини - с.797, посилаючись на документи ДАЛО (ф.П-3, оп.1, спр.435, арк.97-103). 104. Шиба (псевдо - невідоме) Ярослав Володимирович (1925- ....). Скупі дані про нього ми також відшукали у Книзі полеглих членів ОУН і вояків УПА Львівщини (с.798): народився в с.Бабичі, псевдо невідоме, станом на липень 1946 року -повстанець-одинак, доля нез'ясована. 105. Шмагола Петро Васильович (1903-1944). Деякі джерела вказують його рік народження - 1906, але в його рамках у холоївській метриці запису про це ми не знайшли, натомість 1.06.1903 р. зареєстровано народження у будинку №256 Петра Шмаголи -сина Василя Тимофійовича і Параскевії Іллівни (з роду Прихідько).
У 1944 році разом з Сологубом Дмитром та Оліником Степаном був на сіножаті "Кошарки" біля Залісся. Побачивши облаву енкаведистів, чоловіки почали втікати до лісу, але були впіймані і замордовані. Всі троє поховані на цвинтарі в Бабичах. В деталях про обставини його загибелі ми вже розповіли вище - у спогадах бабичанина Євгена Гудзінського, тітка якого Параска Лящук була жінкою Петра Шмаголи. 106. Яремко (псевдо невідоме) Володимир Андрійович (1921-1988). Стрілець Бабичівського куща.
Пригадаймо тут також Івана Гвоздя, який хоч і був мешканцем Холоєва, проте до Бабич мав безпосереднє відношення, бо 31939 року директорував у тутешній школі, був зятем тодішнього холоївського і водночас бабичівського священика о. Мирона Коритка і, зрозуміло, національно-свідомою людиною. Саме тому, коли нкеведисти зібрали відповідну інформацію, у 1941 році внесли його у списки неблагонадійних, і перед

відступом хотіли арештувати, але, будучи вчасно попередженим, він втік зі школи та переховався у хаті Бабіїв. Відразу ж після повернення у 1944 році "злопам'ятні" большевики таки заарештували "затятого націоналіста" Гвоздя, все ще директора школи, і він пропав безвісти. Безсумнівно, що також був замордований в застінках НКВД.
Можливо, бійцями Бабичівського СКВ були і інші особи, даних про що поки що ми не знайшли, але назвемо їх імена тут:
1. Дихта ("Береза") Дмитро. "Листа
впавших членів і симпатиків ОУН І УПА як продовження від минулорічних (від 1.6.45 р.) по день 1.6 .46 р." (файл 0006) папки "Реєстр втрат" Радехівського архіву УПА подає такі дані про нього: "псевдо - "Береза", дата нардж. - 1913, місце народження - Холоїв, освіта - 4 нар. кл., звання столяр, родинний стан-жонатий, орг. постстрілець СКВ, час і обставини смерті 1946, більшовиками, в лісі, де похований невідомо". Але даних про нього, що був у Бабичівському кущі не маємо. 2. Походай ("Криниця") Петро. "Листа впавших членів і симпатиків ОУН І УПА як продовження від минулорічних (від 1.6.45 р.) по день 1.6 .46 р." (файл 0006) папки "Реєстр втрат" Радехівського архіву УПА подає такі дані про нього: "псевдо - "Криниця", дата народж. - 1922, місце народження - Холоїв, освіта - 4 нар. кл., звання рільник, родинний стан - вільний, орг. постстрілець СКВ, час і обставини смерті 1945, в бою з більшовиками, похований в Торках". Даних про нього чи був воїном Бабичівського куща також не маємо.
Безсумнівно, що у вищеподаних списках є чимало неточностей, багато чого не з'ясованого. Треба взяти до уваги, що складалися вони як з архівних та друкованих джерел, так і з рукописних та усних (спогади, розповіді), систематично в них вносилися зміни, доповнення, уточнення, і ця робота на комп'ютері іноді давала технічні збої, які, якщо вдавалося зауважити, виправлялися, але нема гарантії, що вони могли пройти непоміченими і при редагуванні сприймалися як довершені тексти в потрібних місцях. Звірити відповідність здобутої інформації практично неможливо, а тому сподіваємося, що читач повідомить нас про найменші огріхи, за що будемо вельми вдячні, а ще більше - за надання нової інформації, щоб таким чином ми спільно максимально достовірно увіковічнили пам'ять про наших героїв.
Але основа, база для подальшої кропіткої, можливо багаторічної роботи для цього створена. І наш священний обов'язок увіковічнити ці імена наших предків, якнайповніше описати їхні звитяжні роки боротьби і життя. Моральним прикладом для цього для нас є самі Повстанці, які в неймовірно важких умовах, з великою пошаною ставилися до пам'яті про своїх Героїв, і не на словах, а наділі робили все для цього. Подам тільки з один з багатьох тогочасних документів УПА такого змісту (з незначним скороченням преамбули) - Наказ ч.15/35, віднайдений нами в папці "Накази, інструкції,
звіти" (файл №0012) Радехівського архіву УПА (вчитаймося уважно в кожне слово, кожну букву, кожну крапку, бо це написано кров'ю) : "До виконання районним провідникам і референтам пропаганди.
Боротьба українського народу з його найбільшим ворогом - більшовицько-сталінською клікою та ї режимом набирає щораз більшої завзятості... Щоденно чути гуркоти гармат, кулеметів, щоденно приходять вістки зі всіх земель України про завзяті бої. В цих боях падуть найкращі сини українського народу. Їхня посвята життя, пролита кров скріпляє духовну міць, надає бойового духу цілому укр. народові та дає заповіт, за що віддали життя мільйони найкращих синів України... Нашим обов'язком честі також не забувати про тих, які себе посвятили всеціло для добра Справи і віддали героїчне своє життя в боротьбі з ворогом. Не забуваймо про їх могили та про їх героїчні вчинки, вшановуймо святочно Великі Дні наших змагань і будьмо готові до Великих Днів завершення цієї боротьби з перемогою над ворогом.
В зв'язку з цим наказую:
1. На могилах в честь загиблих борців за волю України і на могилах Героїв на місце зрізаних ворогами хрестів та зруйнованих могил негайно поставити нові хрести та відбудувати і вправити могили. 2. Віднайти всіх полеглих борців - революціонерів, яких ворог потайки похоронив в різних місцях. Віднайдені жертви негайно віднести на народні цвинтарі та похоронити їх в трунах, зробити на них стрілецькі могилки з березовими хрестами. 3. На кожній могилі і могилках дати написи в ролі таблиць менших і більших з таким змістом: "Здобудеш Українську Державу, або згинеш у боротьбі за Неї", дня того а того, в боротьбі з більшовицькими НКВД-истами в нерівному бою впав Друг цей, а цей. Слава і честь полеглим борцям за волю України". 4. Могили на окремих площах (поле, ліс, луг, вигін) гарно обгородити дерев'яною огорожею (березовий пліт). Довкруги могил посадити цвіти і засіяти травою. На могилах посадити корчі калини. 5. На могилах покласти вінці зі смереки і цвіті. 6. З днем свята Воскресіння Христового подбати про покращення могил свіжими цвітами та вінцями і зобов'язати місцеве громадянство відсвяткувати релігійно-святочно в честь полеглих борців за волю України на їхніх могилах.
Примітка: Щодо будови хрестів на могилах. - Хрести ставити з дерева дубового і березового, довкола обвити колючим дротом так, щоб ворог не зміг зрізати, а крім цього під хрестами заложити міни і гранати так, що накопи ворог їх нарушить, буде негайно покараний.
Для вшанування пам'яті полеглих борців заставити все українське громадянство, як масовий рух українського народу.

Пригадую, що дня 1. Березня 1945 року було видане зарядження відносно переведення статистики полеглих друзів від часу першої більшовицької окупації до сьогодні... Зобов'язую такі звіти статистичні виготовити і негайно прислати.
Вище згадані точки наказу ч.15/35 виконати обов'язково до дня 1. травня 1945 р. та з цим днем прозвітувати про виконання цього ж наказу. Постій, 29.III. 45. Слава Україні. - Героям Слава. /Кремінь/".
Маємо достатньо даних, що повстанці свято виконували цей Наказ. Але ж він актуальний і сьогодні! А чи все ми зробили для його виконання в умовах Незалежної України, яку виборювали наші Герої?
Тішуся, що моїй рідній школі виховуються справжні патріоти Бабич та Неньки-України, гідні слави та героїзму своїх предків! Морально-духовно вони на ділі свято бережуть і примножують незламні протягом сторіч національно-патріотичні традиції села, про які ми вже оповідали, а також про них піде мова і далі в нашому літописі.
Горджуся, що мешканці Бабич, вже в роки Незалежності, коли відкрилися колись заборонені імена місцевих героїв та сторінки їх звитяжної національно-визвольної боротьби, навіть у власних віршах оспівали подвиги односельчан. Саме їм присвятив свій вірш "Орли мої..." популярний у 1990х на наших теренах місцевий самодіяльний поет, бабичанин, нині покійний Іван Личак:

Орли мої...

Орли мої, орли мої, Орли-соколята, Вас ніколи не забуде Україна-мати. Орли мої, орли мої, Хоч в неволі жили, Та не даром воювали Кров свою пролили. Вільна наша Україна, Вільна наша хата,
Спіть спокійно у могилі, Орли-соколята. Спіть спокійно, нехай вільна Земля пухом буде, Ваша слава не загине Народ не забуде. Орли мої, орли мої, Орли-соколята, Вас ніколи не забуде Україна-мати!
Іван Личак. с.Бабичі.

"Бої" на господарському фронті у перші повоєнні роки (1945-1949)

Відразу ж після повернення "визволителі" продовжили колективізацію земельних господарств. Спочатку це здійснювалося у формі земельних громад. Нова влада чітко контролювала і спрямовувала їх господарську діяльність.
З перших місяців 1945 року в Бабичах почала діяти сільська рада. Головою ї виконкому став І. П. Сміхура, але вже наступного року його замінив П.Л.Федун, який головував аж до 1953 року.
У Державному архіві Львівської області деяке здивування, якщо не сказати - непорозуміння, викликав у нас документ виконкому Львівської облради під назвою "Список сільрад та населених пунктів Львівської області (фонд Р-221, опис 2, справа 1773), де у складі Бабичівської сільради у 1945 році значиться два населених пункти: село Бабичі і хутір Воля Холоївська. Але, коли побачили, що до складу сусідньої Шайногівської сільради, окрім самого села Шайноги і хутора Підкарані, входять ще й хутори Бір та ... Мирівка увійшли в повне замішання. І не тільки тому, що Бір з сивої давнини був частиною Волі Холоївської, про що ми говорили, описуючи австрійський та польські періоди історії Бабич. Цілком можливо, що, щоби збільшити територію маленької Шайногівської сільради, совіти вирішили його приєднати до неї, хоч Бір був ближчим територіально і ментально до Бабич, у складі яких він і позначався ще на австрійських картах. Але що таке "хутір Мирівка"? До речі, з такою назвою нам ще потім доведеться стикнутися в одній із тогочасних газетних публікацій про життя Шайногівського колгоспу. Невже моє родинне село Гряда, яке ще тоді мало офіційну назву "Марівка" (очевидна описка в документі через "а"), приєднали до Радехівського району? Але ж хутір Мирівка у цьому ж документі значиться у складі Незнанівської сільради Кам'янко-Буського району! Це нам ще треба буде з'ясувати...
Але тим не менше продовжимо розмову про життя Бабичівської сільради. Якщо у 1945 році нова сільська влада тільки "брала ліци в руки", вчилася управляти, то з початку 1946-го місцеве життя, і в першу чергу господарка, вже повністю були під контролем "народних обранців". І треба сказати, що з цими обов'язками вони справлялися непогано: станом на 15 квітня того року, за даними зведення про хід сівби ранніх зернових культур по Радехівському району, Бабичі із 100-відсотковим результатом займали четверту позицію серед 30 сіл. До речі, сусіди шайноганці були п'ятими, а холоївці - шостими.
Одним із невідкладних завдань сільрад була організація серед селян хлібозаготівель і здачі зерна на спеціальні пункти "Заготзерно". Вже у середині липня 1946 року селяни Бабич успішно закінчили збирання колоскових, почали обмолот хліба, на якому щоденно працювало 10 кінських молотарок. Одночасно вони мали "розраховуватися" з державою. Сільрада доповідала в ті дні, що селянин Вус Іван на пункт "Заготзерно" здав 8 центнерів зерна, Муравецький Теодор - 6, Кушинський Семен - 5.
Але бабичани, як могли, хитрили, бо і самим не вистачало хліба, та й не завжди поле давало достатні врожаї, щоби ними ділитися з державою. Чи не тому у зведенні уповноваженого Міністерства хлібозаготівель СРСР про хід виконання плану хлібозаготівель за станом, наприклад, на 25 вересня 1946 року Бабичі були на 18 місці серед 30 сіл Радехівщини з результатом 81 відсоток при середньорайонному 85,2 , а в сусідні Шайноги свої зобов'язання вже виконали повністю і були на верху цієї "турнірної таблиці". В той же час в районній

газеті за 10 жовтня того року повідомлялося, що окремі селяни з Бабич виконали обов'язкові поставки понад план, зокрема Грудка Андрій і Грицик Михайло здали "свої лишки хліба" по 18 пудів кожен, Грицик Іван - 15 пудів, Моравецький Іван, Муравецький Михайло, Тимрук Микола, Батюк Михайло - по 12 пудів, Левицький Дмитро - 42 пуди. Всього по селу в фонд держави на тоді було здано понад 420 пудів. "Сприяла" виконанню зобов'язань перед державою і постанова виконкому Львівської обласної Ради депутатів трудящих від 23 липня 1946 року "Про заборону колгоспам, колгоспникам і одноосібним
господарствам продажу і обміну зерна, борошна і печеного хліба до виконання плану здачі зерна державі з урожаю 1946 року зміст назви якої говорить сам за себе. Винних у незаконній торгівлі хлібом, спочатку штрафували в розмірі 300 карбованців, а при повторенні порушення - притягували до судової відповідальності, а продукти, які незаконно продавалися, конфісковувалися і передавалися органам Міністерства заготівель СРСР на місцях. Подібні "законодавчі акти" діяли і в наступні роки.
Зобов'язували селян здавати молоко та масло. У жовтні 1946 року в приклад називалися бабичанини Василь Шайнога, який уже давно розрахувався з молокоздачею, здавши масла 10 кілограмів, Василь Шмаго ла - здав 240 літрів молока і один кілограм масла, Іван Грицик - здав 240 літрів, Іван Бабій, Василь Стеблюк, Семен Кушинський по 230 літрів кожен. Не хотіли "зрозуміти важливості виконання поставки молока і створення тим самим жирових фондів країни, що є необхідним для відміни карткової системи", Анастасія Чирська і Павло Ткачук (здали по 45 літрів молока), Йосип Пристанський, Анастасія Рогуцька, Олекса Марцінко, Олена Грицик і Петро Близнюк (від 30 до 80 літрів).
Навесні 1947 року, другого року четвертої сталінської п'ятирічки, селяни-одноосібники Бабич одними з перших в районі, закінчивши сівбу ранніх ярих зернових, розпочали посадку картоплі. Повідомлялося, що 18 квітня був день масового виходу в поле і було посаджено картоплі на площі близько 15 гектарів. Зокрема, Моравецький Михайло посадив 1.20 га, Гвоздь Іван 0.85 га, Федина Петро - 0.80 га, Стеблюк Василь - 0.70 га. Масово вийшли в поле бабичани і наступного дня.
Влітку 1947 року бабичани знову деякий час "пасли задніх" у виконанні плану хлібоздачі. Але на початку серпня ця робота чи то під страхом штрафів та судів, чи "з-під палки" сільради дещо активізувалася. Також особистим прикладом, підтриманим родичами, її зрушив з місця довоєнний голова Бабичівської сільради Іван Грицик: тільки першого серпня він здав на Радехівський пункт "Заготзерно" 185 кілограмів жита та пшениці і досягнув виконання річного плану на 80 відсотків, того ж дня інший Грицик - Семен виконав річний план на 90 відсотків, здавши 120 кілограмів, а Василь Грицик та Ілько Шайнога подолали 50 відсотковий рубок. Це дозволило Бабичам у зведенні райуповмінагу про хід виконання плану хлібоздачі по селах району станом на 5 серпня з показником 28 відсотків вийти на 5 позицію, випередивши "потужніших" вузлівчан на 5 відсотків (8 місце), але відставши від іншого сусіда Шайногів, які лідирували з 41 відсотком при середньорайонному 20. Порівнюючи з іншими селами, раніше від них - 19 липня - бабичани закінчили у 1947 році косовицю жита і ячменю, і відразу ж приступили до лущення стерні. В передовиках тоді ходили Бабій Дмитро, Цьолковський Іван та Грицик Іван.
Свої зобов'язання щодо хлібоздачі того року бабичани таки виконали вчасно та засіяли перші гектари озимої пшениці. Наприкінці серпня секретар сільради Д.Бабій повідомляв, що на 27 число план хлібоздачі по селу виконаний на 100 відсотків, а деякі господарі його перевиконали: Холонівський Пилип, Левицький Микола - на 110 відсотків, Окіс Петро - на 106; для надання допомоги вдовам, перестарілим людям і сім'ям воїнів, які не повернулися з війни, було організовано 35 супряг.
27 грудня 1947 року відбулися вибори до Бабичівської сільської Ради депутатів трудящих. Новий сільський "Уряд" після них сформувався у складі 11 депутатів (усі безпартійні): Федун Петро Левкович - 1901 рн., освіта 4 класи, бідняк (голова сільради), Кошинський Семен Ількович - 1901 рн., освіта 4 класи, середняк (заступник голови сільради), Бабій Дмитро Петрович - 1894 рн., освіта 4 класи, середняк (секретар сільради), Цьолковський Іван Іванович - 1900 рн., освіта 5 класів, середняк, Пристанський Йосиф Франкович 1897 рн., освіта 5 класів, середняк, Мороз Василь Іванович - 1907 рн., освіта 4 класи, бідняк, Синицький Василь Пилипович 1894 рн., освіта 5 класів, середняк, Мороз Микола Васильович - 1907 рн., освіта 5 класів, середняк, Моравецький Федь Павлович 1890 рн., освіта 4 класи, середняк, Біганський Дмитро Васильович - 1906 рн., освіта 4 класи, середняк, Пристанський Ілько Іванович - 1899 рн., освіта 4 класи, середняк. Практично у такому складі проводилися і сесії, і засідання виконкому.
З кожним роком у селі збільшувалася кількість техніки. На початку березня 1948 року повідомлялося, що бабичани вже відремонтували 137 плугів, 112 борін, 3 культиватори, 1 сівалку, 107 возів та інший сільськогосподарський інвентар, з початком весняних днів готують ґрунт до посіву, вивозячи гній та інші місцеві добрива. Готовими до посіву були 70 центнерів ячменю, 79 центнерів вівса, 220 центнерів картоплі та ін.
У 1948-49 роках Бабичівська сільська Рада вже постійно і щільно входила до лідерів виконання плану хлібозаготівель, випереджаючи сусідніх вузлівчан та шайноганців. Наприклад, за зведенням на 30 серпня 1949 року Бабичі посідали 3 місце в районі, Шайноги - 5, Вузлове - 9.

24 травня 1947 року відбулися загальні збори пайовиків Бабичівського споживчого товариства, на яких із звітом про свою діяльність у 1946 році і першому кварталі 1947-го виступив голова правління Іван Цьолковський. Нагадаємо, що це товариство було створено в селі ще до війни - 2 січня 1940 року (див.вище). Тепер сільська кооперація нараховувала 180 членів. У звіті наводилися такі дані: за перший квартал 1947 року коопероване 212 чоловік та зібрано паїв 2482 карбованці, план товарообігу виконаний лише на 88 відсотків, хоча збитків немає. Селяни критикували правління за те, що крамниця неналежно забезпечена товарами, недостатньо було заготовлено та закуплено овочів і сировини. Незважаючи на це, головою правління знову обрали Івана Цьолковського, а членами Бабія Дмитра, Мороза Миколу, Романюка Івана і Федину Петра. Обрали також ревізійну та крамничну комісії.
Відразу ж після закінчення війни відновив свою роботу Бабичівський цегельний завод. У 1947 році довший час завод не виконував місячні і квартальні плани, і, нарешті, в другому кварталі виконав, але цегла була зовсім неякісна. Причиною цього було те, що дирекція групоуправління цегельних заводів добре кваліфікованих формувальників з незрозумілих причин перекинула на Радехівське таке ж підприемство, яке ще фактично не було пущене в дію. Молоді ж формувальники, якими були переважно дівчата, не маючи достатнього досвіду, допускалися помилок і цегла виходила нездалою. У 1950 році виробництво було розширено, механізовано. Підприемство почало видавати 5-6 мільйонів штук цегли на рік. "Сприяло" цьому також розгорнуте серед цегельників соціалістичне змагання. Бабичанці, зокрема, на виробничий сезон 1948 року взяли на себе зобов'язання дати країні понад план 600 тисяч штук будівельної цегли, а п'ятирічку виконати за 4 роки. Вже у квітні 1948 року, проводячи підготовчі роботи до виробничого сезону, формувальні бригади В.Войтовича, М.Чокаля, І.Федини зобов'язалися щоденно виготовляти понад план 1000 штук цегли-сирцю. Сезон того року розпочали 10 квітня. Не дивлячись на несприятливі кліматичні умови, приступили до формування цегли, і в перший день переможцем в змаганні вийшла бригада В.Войтовича, давши більше норми 1200 штук цегли-сирцю. На третій день, 13 квітня, вже бригада І.Федини дала понад норму 1060 штук цієї продукції. Директор заводоуправління С.Соков доповідав, що перевиконують норми виробітку і садильниця Є.Горбатова та помічниця садильниці М.Біганська, всадивши в піч замість норми 6500 штук 10750 штук цегли-сирцю, що складає 165,4 процента виконання норми. Виготовляли тут також і черепицю. Формувальна бригада В.Войтовича за 7 робочих днів квітня дала понад план 4700 штук цегли-сирцю, а вже 17 квітня виконала місячну норму.
Деякий час після війни завод очолював Сіхура Іван, на якого в народі казали "Іван з Полянок", бо до війни мешкав на Полянках - місцині, що ліворуч дороги Гряда Незнанів, за Чорним лісом. Одружений був з Марцінковською Мариною і мешкали в садибі на Лісничівці, відразу за Салюками. Мали сина Михайла, який також працював на цегельні - шофером. До речі, тоді на заводі було дві машини-самосхиди (на другій працював Левицький Степан).
Бабичівське лісництво в перші роки після війни ще частково знаходилося на Лісничівці, хоча вже потроху освоювалося на новому місці - території колишнього фільварку. У 1945-му його очолив Андрій Григорович Пилійчук, але керував він недовго, і тому ж році його замінив Романюк (імені та по-батькові не пригадують). Роботи вистачало: треба було очищати ліс від завалів, що сталися внаслідок бомбардувань, які на обслуговуваних площах були особливо інтенсивними, одночасно заготовляючи немалі обсяги деревини для господарських та побутових потреб, відновлювати шкілку. Техніки практично не було, майже все приходилося робити вручну та кіньми. З невідомих нам причин і Пилійчук довго не затримався на керівній посаді: 20 лютого 1946-го колектив лісництва очолив Степан Васильович Паламар, який, як і його попередник, з сім'єю мешкав в старому приміщенні, де в дворі знаходилися стайні. Але вже у 1947 році він переїхав в житло безпосередньо на новому місці розташування лісництва, а споруди передали під сільський фельдшерсько-акушерський пункт.
Ось такі перипетії розгорталися на господарському фронті Бабич у перші повоєнні роки.

Домашня господарка, народні промисли та побут бабичан у повоєнні роки

Після щоденної восьмигодинної праці чи то на цегельному заводі, чи на лісництві, чи на залізниці, чи на підприємствах, в організаціях та установах інших населених пунктів, зокрема в Радехові, Кам'янці, Вузловому селян чекали вдома нескінченні роботи, яких вистачало в кожну пору року.
Навесні сіяли і садили, літом та восени доглядали за посівами і збирали урожай, городину, заготовляли сіно та інші корми для домашніх тварин. А взимку ціпами вручну обмолочували снопи зерна, вивозили перегній на поля, доглядали за домашніми тваринами. З роками після війни життя значно покращувалося. Майже в кожному дворі була своя корова, а це означало, що діти (та й дорослі) могли поласувати свіжим молоком, домашнім маслом, сиром - влітку свіжим, а зимою засоленим. З м'ясних продуктів в коморах появилися запаси сала, свинини, яйця та курятина, залита смальцем домашня ковбаска.
У перші повоєнні роки зерно мололи в основному в домашніх умовах на жорнах, які виготовляли самі. Схематично жорна виглядали так: це був стіл, на якому закріплено великий тяжкий круглий камінь, а на нього накладено ще один такий же камінь, який обертається навколо своєї осі за допомогою ручки. У дірку,

розташованого в центрі рухомого каменя, засипали невеликими порціями зерно і за допомогою ручки крутили цей камінь. У нижньому камені в одному місці його круга був отвір-воронка, з якої висипалася мука. Мука виходила грубого помелу, але хліб, випечений з неї був смачний. В домашніх умовах виготовляли також крупи із ячменю та пшениці. Для цього потрібна була ступа. Вже наприкінці сорокових молоти зерно почали возити на млин у Радехів.
Для випічки хліба застосовували тільки дрова, а не вугілля чи торф. Хліб випікали із житньої і рідше з пшеничної муки. З пшеничної муки випікали білий хліб, булочки, рогалики, печиво й інші вироби на свята.
Чимало господарів займалися домашнім промислом. Дехто, не маючи змогу купити
дорогий патент, нелегально виконував столярні роботи навіть вночі під освітленням гасової лампи або використовував місячне світло. Виготовляли сани, граблі, вози, терниці, веретени та ладили різну упряж для свійських тварин, ремонтували всілякий господарський реманент. Дехто шив та ремонтував одяг і взуття.
Жінки займалися дітьми, приготуванням їжі для всієї сім'ї, немало часу і сил витрачали для догляду за домашніми тваринами та птицею, вручну прали білизну та різний одяг у кориті, зробленому із соснових дошок. Замість мила для прання застосовували попіл із дров, який при довгому пранні роз'їдав руки. У цьому ж кориті купали маленьких дітей. Довгими зимовими вечорами до пізньої ночі за допомогою кужеля і веретена при світлі керосинової лампи займалися пряжею ниток із конопляного волокна.
Із сім'ян коноплі (кожна сім'я вирощувала її дуже багато) в домашніх умовах виготовляли олію, конопляне молоко. Процес цей виглядав так: сім'я конопель підсмажували на пательні, потім їх терли в макітрі макогоном, додавали кип'ячену воду, цідили і таким чином отримували конопляне молоко, яке використовували у часи посту замість звичайного, зокрема заливаючи нарізані куски паляниці, спеченої з білої муки.
Солому конопель, після її обмолоту, в'язали в снопи і на зиму опускали у воду в ставках. Там ці снопи знаходилися до весни. Весною їх виймали і сушили на сонці. Після сушки на терницях тіпали і отримували конопляне волокно, з якого пряли нитки, а вже з них на домашніх ткацьких станках виготовляли полотно.
Полотно стелили на вигоні чи на іншій пристосованій місцині для вибілювання на сонці. Цей процес в кожній сім'ї виконували діти, бо це була нескладна та неважка робота. Завдання полягало в тому, щоб своєчасно, на протязі цілого дня, ці приблизно двадцятиметрової довжини та метрової ширини стрічки полотна поливати водою, не допускаючи їх повного висихання, а також не давати можливості гусам і курам ходити по них. Процес вибілювання займав 5 - 7 днів.
Дітей до домашньої праці залучали з раннього віку. Влітку вони пасли худобу, яку кожного дня після доїння виганяли на вигін чи сільську дорогу, де вже на неї чекали малі сонні босі пастухи. Основним випасом корів, поки на сіножаті ще стояли трави, був ліс, який впритул прилягав до села. Кожен під час випасу стада опікувався своєю коровою, це вже згодом перейшли на метод "колєйки", тобто кожен двір по черзі випасав всіх корів.
Малі діти влітку босоніж ходили в ліс збирати лісові ягоди - чорниці, які матері сушили, а взимку випікали з ними дуже смачні пироги. З чорниць робили також наливку, яку подавали до столу у святкові дні і коли приходили гості. Частину ягід бабичани продавали на ринках Львова, Радехова, Кам'янки-Бузької, від чого була якась копійка для придбання шкільних підручників та зошитів для дітей.
У кінці сорокових років держава організувала заготівлю жолудів дуба. За сто кілограмів жолудів давали сто кілограмів пшениці. Окрім того, що дітей залучали до збору жолудів у школі, вони після занять, але вже разом з батьками, якщо ті були вільні від домашніх турбот, знову направлялися до лісу з великими мішками та відрами. Часто одночасно із збором жолудів знаходили і білі гриби та назбирували цілі "оберемки" опеньок, які сушили, а взимку варили смачні супи чи борщі з ними. Ввечері возом приїжджав батько.
Більшість бабичан жили дуже бідно, не мали навіть грошей, щоби купити дітям взуття, одяг, підручники, зошити та інше необхідне шкільне приладдя. І заробити їх було проблематично: на місцевих підприємствах (цегельня, лісництво, спиртзавод та ін., зокрема і в райцентрах) кількість робочих місць була обмежена. Їхати в місто шукати роботу дозволяли одиницям: в ті роки діяли закони, які забороняли селянам мати пашпорти, без яких влаштуватися і на тимчасову роботу було неможливо. Навіть для того, щоб мешканець села міг влаштуватися на одну добу в міський готель, він повинен був мати довідку сільської ради, в якій зазначалася причина його перебування в місті. Та й отримати таку довідку було нелегко.
Єдиним джерелом грошових доходів селян був продаж лишків вирощеної на своїх ділянках або отриманої внаслідок догляду домашніх тварин та птиці продукції. Це були мізерні доходи, але й з них треба було сплатити безліч податків. Податками обкладалися земля, садки та худоба. Для дорослих нежонатих чоловіків був запроваджений так званий "холостяцький" податок, а сім'ї, в яких було менше трьох дітей, сплачували малосімейний податок. Окрім цього, кожне господарство зобов'язували здавати державі кожного року 200 літрів молока, певну кількість м'яса, масла, яєць та шерсті, незважаючи на те, чи в селян є
худоба, птиця, чи немає, а також щорічно купувати білети обов'язкової державної позики на суму 500 карбованців, які держава обіцяла повернути, але, як ми знаємо, цього не сталося в повному обсязі до сьогодні. До речі, на воротах тих обійсть, селяни яких не мали можливості купувати білети державної позики,

з'являлися написані величезними буквами слова типу "Саботажник", таких мешканців позбавляли земельних ділянок, а то й виселяли у Сибір. (За спогадами Є. М. Гудзінського, уродженця Бабич 1938 р.).

Повоєнні соціально-демографічні, освітні та духовні процеси

На початку 1950 року в Бабичах нараховувалося 180 дворів, загальна площа сільських володінь становила 918 гектарів.

У ті роки на Бабичах проживало чимало багатодітних сімей. Розуміючи важливість примноження населення для майбутньої відбудови народного господарства, радянська влада відразу ж після визволення українських земель від німецько-фашистського ворога почала активно нагороджувати багатодітних матерів, стимулюючи таким способом ріст народжуваності. Вже 18 серпня 1944 року Президія Верховної Ради СРСР видала відповідний Указ, на підставі якого такий же орган Верховної Ради УРСР своїм Указом від 29 листопада 1945 року нагородив серед інших "Медаллю материнства" І ступеня домогосподарку с.Бабичі Ганну Теодорівну Пристанську, яка народила і виховала шістьох дітей, такою ж медаллю ІІ ступеня - її землячку і також домашню господиню Марію Іванівну Холонівську. Трохи раніше у тому ж 1945 році орденом "Материнська слава" була нагороджена жителька Бабич К.М.Тимрук, яка народила і виховала 10 дітей. А на початку 1947 року Катерина Матвіївна народила одинадцяту дитину, за що ій держава видала одноразову грошову допомогу в сумі 5 тисяч карбованців та призначила щомісячну допомогу в сумі 300 карбованців.

Медпункт у Бабичах відразу після війни, а, можливо, і в передвоєнний та польські часи, знаходився в одній із кімнат сільського клубу.

За польських часів медичні послуги бабичанам надавав лікар з містечка Холоїв Генох Ландшинер (Лянцинер), єврей за

національністю (≈ 1899 рн., вбитий у 1944 році), кілька повоєнних років фельдшером тут працював Гончарук (будь-що іншого про них старожили не пригадують), а також медичні послуги надавав уродженець Бабич Володимир Білик.

З приходом "перших совітів" Бабичівське лісництво перемістили з присілка Лісничівка ближче до залізничної вітки Львів Стоянів - на місце зліквідованого панського фільварку, де воно розташовується по сьогодні. Однак, в одному із будинків лісництва мешкав тодішній лісничий Паламар, який приблизно у 1947 році переїхав з сім'єю в житло безпосередньо на місці розташування лісництва, а вивільнену споруду віддали під новостворений фельдшерсько-аку. шерський пункт, для якого однокімнатної площі в приміщенні клубу було замало. В одній із кімнат облаштували амбулаторію надання першої медичної допомоги, а в другій - акушерський пункт, де приймали роди у бабичанок.

Першою завідувачкою фельдшерсько-акушерського пункту стала Віра Хайба, яка мешкала поряд - в оселі Біликів і вийшла заміж за їх сина Володимира, який допомагав дружині, а згодом поступив у медичний інститут, відтак став знаменитим лікарем у Радехівському районі, свого часу очолював впродовж багатьох років Лопатинську лікарню.

Маємо підтвердження, що В. О. Хайба завідувала медпунктом ще у 1952 році (див. нижче).

У перші повоєнні роки в селі було добре налагоджено роботу місцевого клубу, який визнали одним із кращих в області. У 1945 році бабичани звернулися із закликом до всіх сіл області негайно відремонтувати, понищені війною, сільські клуби, і самі за короткий час відбудували свій. Керував клубом деякий час директор місцевої школи Сергій Герасимович Перепелиця, а згодом завідувачем став І. Цьолковський, який наприкінці 1946 року повідомляв через районну газету про те, що "бібліотека Бабичівського сільського клубу поповнюється новими виборчими матеріалами брошурами про Сталінську Конституцію, про виборчий закон, а також допоміжною літературою на допомогу агітаторам". З цієї замітки з одного речення уясняємо, яку наполегливу роботу проводила нова влада щодо пропаганди серед селян радянського способу життя, "начиняючи" їх голови відповідною ідеологічною інформацією, бо, якщо вони самі не читали цих "брошур", то

для них організовували бесіди, лекції, колективні читання.

Саме приміщення клубу було невелике, знаходилося в центрі села. У святкові дні тут збиралася молодь і з навколишніх сіл. При клубі діяли музичний, хоровий, драматичний гуртки. Часто тут проводилися зустрічі з фронтовиком-односельчанином Андрієм Грудкою, який після перемоги над фашистською Німеччиною служив у Берліні вартовим рейхстагу.

У 1946 році про цей культурний заклад розповідала обласна газета "Львовская правда". Люди пожалілися кореспонденту, що при клубі немає бібліотеки і їм ніде прочитати газети, а кінопересувка Радехівського райвідділу кінофікації часто місяцями об'їжджає Бабичі і про нові фільми селяни дізнаються тільки з розмов мешканців Вузлового та інших населених пунктів. Газетна критика в компартійні роки була дуже дієвою: вже у тому ж 1946 році в селі появилася пересувна бібліотека з фондом 500 примірників книг. Але це була лише пересувна бібліотека, тобто час від часу до клубу привозили літературу, і лише у 1950-му в селі з'явиться стаціонарна сільська (а не клубна). Але про це - згодом.

У 1946 році було ліквідовано УГКЦ. Отець Коритко, щоб уникнути переслідувань і мати змогу далі працювати з вірними, у 1946 році перейшов до московської церкви, перебував на парафії аж до своєї смерті у 1952 році і

похований на місцевому цвинтарі у Вузловому. До 1948 року у Бабичівській каплиці не було хорів. Коли до дякування приступив Йосиф Дмитрович Білозір (а маємо дані, що керівником церковного хору в Бабичах він був ще у 1945 р.), тоді зробили їх (майстрував Тимрук Іван Михайлович).

У 1949 році тимчасовим завідателем храму в Бабичах був о. Олексій Стахняк, а парохом - о. Стефан Федоренко.

Як ми уже оповідали, відразу після воєнних дій в селі, одним з перших (№1 виданий 24 липня) наказів щойно утвореного Радехівського райвно - №38 від 31 липня 1944 року директором Бабичівської неповної середньої школи з 1 серпня був призначений Сергій Герасимович Перепилиця - довоєнний тутешній вчитель. Це була поміркована, розумна і добра людина.

Ще до призначення керівника школи, відповідно до попередніх наказів, виданих на два дні раніше, вчителями Бабичівської

НСШ стали Шлехова (Холонівська) Парасковія (російська мова та література), яка мала приступити до обов'язків з 30 серпня та Саміло Роман Іванович (вчитель II класу з 28 серпня). 35 листопада 1944-го вчителем 1 класу та викладачем арифметики була призначена Шляхова Клавдія Павлівна, яка з серпня 1945-го стала класоводом та викладачем математики 5-7 класів. Скоріш за все, у 1944/1945 навчальному році вчителем Бабичівської НСШ працювала Білик, яка вже влітку 1945-го була звільнена "у зв'язку з тим, що вона вийшла замуж і переходить на стале місце проживання в Кам'янку Стр." (в наказі імені і по-батькові не вказано).

Пригадаймо, що в перший повоєнний рік навчальний процес мав серйозні перепони через те, що в приміщення школи енкаведисти зганяли людей для відправлення до Сибіру. Через це кількість учнів, як і число мешканців в Бабичах, різко скоротилася. Багато хат в селі стояло пусткою. Згодом помешкання депортованих бабичан та інші, з подібних причин вивільнені, які територіально знаходилися поряд з головним корпусом, совєтська влада передавала школі. Це, зокрема, колишнє житло Василя Близнюка ("Цукерка"), де згодом була шкільна їдальня, яку і я пам'ятаю (нині розібране); в будинку плебанії, який миряни купили у Шайноги з Підкарання для священика, розмістили молодші класи (тепер тут поштове відділення), а в приміщенні молочарні, яку за німців побудувала також громада, почали навчатися 5 - 6 класи, і цей шкільний "корпус" проіснував тут аж до 2004 року.

Згодом навчальний процес в Бабичівській школі, яка у 1945 році була п'ятирічною, у 1946 - шестирічною, а у 1947 - 1948 роках - семирічною, налагодився.

Сюди направляли нових вчителів із східної України, Волині. Зокрема, з 14 вересня 1944-го вчителем 1-4 класів стала Віра Ляшко, родом з Маріуполя, яка швидко адаптувалася до місцевих національно-моральних цінностей, і її вже у 1946 році заарештували та, очевидно від жорстоких тортур, вона у Луцькій тюрмі померла.

323 серпня 1945-го в Бабичах почали працювати вчителькою 1-4 класів Емілія Теодорівна Біганська (згодом, після заміжжя - Мулько) з Холоєва, з 1 грудня того ж року - вчителем 1-5 класів Ярослав Іванович Набережний (25 жовтня 1947 року був "знятий з роботи" наказом районо №98 "у зв'язку з виселенням"; до речі, тим же наказом і з тим же формулюванням були "зняті з роботи" ще 2 вчителі на прізвище

Набережні: Вузлівської 7-річної та Кривецької початкової шкіл); з 15 серпня 1946-го - вчителем 5-7 класів - Марія Михайлівна Мельник (з 1 вересня 1947-го переведена на посаду викладача української мови і літератури та російської мови і літератури у Вузлівську семирічку), вчителем історії 5-7 класів - Ірина Юріївна Лепченко, з 27 серпня того ж року военруком - Андрій П(авлович) Синицький.

На світлинах: Емілія Теодорівна Біганська (по чол. - Мулько) та Роман Васильвич Мулько

Згодом педагогічний колектив поповнюється новими вчителями: Євген Ракубович, Іван Федина, Роман Васильович Мулько (призначений вчителем 1-4 класів з 1 вересня 1947 року), В.М.Яйцо (переведений учителем 1-4 класів з Сушенської 7-річної школи), Галина Гудова (переведена наказом від 11 серпня 1948 року з посади вчителя природознавства і географії 5-7 класів Сушненської 7-річної школи), Богдан Садовський (наказ №30 від 27.09.1948), Катерина Собко, Емілія Слюсарчук, Ніна Козлюк, Марія Кіт, Марія Новосад, Микола Куниця, Ольга Синицька, Ольга Казанівська.
15 серпня 1949 року був призначений вчителем історії і географії 5-7 класів Бабичівської школи В.Ю.Медзяк - майбутній ї директор (1953-1958 рр.). Його наступник на посаді директора цього навчального закладу (1958-1962 рр.) Іван Семенович Доленко у цей час (з 1 лютого 1949-го) був завпедом, а раніше викладав тут українську і російську мови та літературу.
Класним керівником і вчителем математики була уже названа Катерина Павлівна Собко невеличкого зросту, для якої знання і дисципліна були понад усе. Знаємо, що через десятки років вона замешкала і працювала у Львові, де з нею випадково зустрівся один із тодішніх випускників Бабичівської школи. Але це все, що про неї відомо.
У 1947 році на виконання інструкції МО УРСР у червні був виданий наказ Радехівського райвно, згідно з яким учні 4 класів двокомплектних шкіл та шкіл з одним вчителем, здавали випускні іспити міжшкільним екзаменаційним комісіям. В районі було створено таких 10 комісій, зокрема і при Бабичівській семирічній школі, до якої прикріпили Шайногівську початкову. Головою комісії призначили директора С.Г.Перепелицю, а членами - М.М.Мельник та М.В.Лобчук. Очевидно, що це було пов'язано малою післявоєнною наповненістю початкових шкіл.
Саме приміщення школи ще кілька повоєнних років стояло в слідах війни: затирати в стінах і на даху діри від снарядів, склити вікна не було за що. Батьки приносили куски фанери, які тимчасово вставляли замість вікон, скла тоді купити було неможливо - його просто не було.
В кожному класі була піч, і зимою ці кімнати опалювалися дровами, які заготовляли батьки. Вони ж з настанням холодів чергували в школі і цілодобово опалювали класи.
Пройдуть роки - понад піввіку, і колишній першокласник 1945 року Євген Гудзинський з теплотою згадуватиме: "На все життя запам'ятався мені морозний та сніжний день 30-го чи 31 грудня 1945 року, першого року мого навчання в Бабичівській школі. Для нас, першокласників, директор школи Сергій Миронович (в наказах районо Герасимович, але тут та далі залишимо це "по-батькові" в авторській редакції - прим. наша - С. Л.) Перепелиця та вчительський колектив в добре нагрітому найбільшому приміщенні одного із класів першого поверху школи організували зустріч Нового 1946 року. Приміщення звільнили від шкільних парт та інших меблів. По середині класу стояла велика, до самої стелі ялинка, саме ялинка, а не сосна. Прикрашена вона була різними іграшками, зробленими очевидно руками наших батьків та вчителів з паперу,

пофарбованому в різні кольори. Ялинку прикрашали також яблука, горіхи та різних форм домашньої випічки печиво. На саму верхівку ялинки була прикріплена п'ятикутна об'ємна велика зірка, зроблена з паперу червоного кольору.

Нам, дітям, запропонувала наша перша вчителька Емілія Теодорівна Біганська взятися за руки та стати навколо ялинки, утворивши таким чином коло. В це коло, взявши за руки двох першокласників, стала і Емілія Теодорівна. Так ми ходили навколо ялинки та співали якихось, не пам'ятаю яких, пісень, яких нас навчила наша вчителька напередодні.

Потім ми по черзі розповідали новорічні вірші. Після кожного такого виступу всі присутні в приміщенні класу вчителі, батьки та учні гучно плескали в долоні. Кожного малого виконавця при цьому охоплювала гордість та радість.

Першим, вивченим мною в моєму житті віршем, який я розповідав, стоячи біля ялинки та запам'ятав на все життя, був вірш:

У лісі, ой у темному, Де ходить хитрий лис, Росла собі ялиночка І зайчик з нею ріс... Як я не намагався, але замість букви "р" в мене виходила тільки буква "л".

Після закінчення всіх виступів директор школи Сергій Миронович сам особисто кожному з нас вручив новорічні подарунки - по два твердих, досить великого розміру, печива. Наскільки я тепер розумію, це були галети. Про такі подарунки кожен з нас не міг навіть мріяти. Ми, діти, які пережили голодні роки війни, не пам'ятали, а, може, й ще ніколи в своєму житті не їли такої смакоти...".

Додамо, що молода вчителька, яка організувала для дітей це свято, це була Емілія Теодорівна Біганська, яка жила у своїх батьків в Холоєві. Тут же, в Бабичівській школі працював викладачем німецької мови ii чоловік Роман Васильович Мулько.

До речі, в ті повоєнні роки учителем музики в Бабичівські школі працював Йосип Дмитрович Білозір, батько відомого українського композитора Ігоря Білозіра. Додамо, що Йосип Дмитрович був і на інших педагогічних посадах в районі: воєнруком Холоївської школи (1945), начальником піонерського табору Радехівського будинку піонерів (1957), завучем Вузлівської середньої школи (1958).

Тогочасним учням школи, окрім того, що вони були напівголодні, погано одягнуті і взуті, не вистачало підручників і зошитів, якими слугували таблиці з невеликого листа фанери розміром приблизно 30×40 сантиметрів, пофарбовані в чорний колір. У такому "зошиті" учні крейдою писали на уроках і вдома, виконуючи завдання вчителів. Були випадки, коли записані чи виконані домашні завдання випадково по дорозі зі школи чи в школу стиралися одежею. Також, як зошити, використовували шматки газет і старі книжки, на яких писали "чорнилом", зробленим з соку трави. "В нас з сестрою була на нас двох одна пара чобіт, які наш тато зробив зі шкури запрізаного теляти, - продовжує свій спогад Є.М.Гудзинський. - Підошвою в чоботях були підошви соснової дошки. Нам пощастило. З метою зменшення класних приміщень, які потрібно було обігрівати, навчальний процес в школі було організовано в дві зміни. Один тиждень в першу зміну, яка починалася о сьомій годині ранку, навчався я, а в другу зміну в тому ж приміщенні навчалася зі своїми товаришами-першокласниками Стефа. Перерва між змінами тривала одну годину. Наступного тижня я навчався в другу зміну, а Стефа в першу. Так в одній парі чобіт ми з сестрою закінчили навчання: я в третьому, а Стефа в першому класі. Весною, в літню пору і осінню діти до школи ходили босими.

Основною їжею в школі у нас був хліб, помащений олією, або ж з цією олією печена або варена картопля, яку мама нам давала в школу в невеликій шкляній баночці".

Вже ближче до 1950-х років в магазинах почало з'являтися взуття для дітей та дорослих, тканини, підручники, зошити, олівці, чорнила. Але купити їх батьки не мали за що - не було грошей. ... У червні 1947 року на свято Вознесіння до школи прийшло дуже мало учнів. Взагалі-то в перші повоєнні роки діти в релігійні свята на навчання не ходили. Школярі крадькома відвідували церковні богослужіння, вивчали молитви, в різдвяні свята влаштовували вертепи, до яких готувалися заздалегідь: пізніми вечорами, після виконання домашніх завдань, вивчали ролі, готували відповідний одяг, маски, різноманітні аксесуари, основним матеріалом для цього служив вже не потрібний в домі одяг та інші побутові речі: старий кожух з овечої шкури, роги зарізаної кози або барана, смужки картону та алюмінієвої фольги для виготовлення корони царя, фанера або листи картону, пір'я гусей для крил ангела, фарбники, столярний клей.

Одного такого Різдвяного морозного місячного вечора учнівський вертеп почав сперечатися, підійшовши ближче до школи, йти чи не йти в квартиру, де мешкала сім'я директора. Наївно вирішивши, що вони переодягнуті, вирішили привітати таки Сергія Герасимовича. Всіх їх впізнали. Але і про цей "зухвалий" вчинок С.Г.Перепелиця не доніс органам влади, як і про інші релігійні захоплення своїх учнів, про які добре знали і керівник школи, і його підлеглі вчителі, проте ставились до такої поведінки дітей лояльно, за що неодноразово діставали "на горіхи" від районного начальства, але що дотепер характеризує їх відповідним чином і про що з вдячністю ще й нині згадують тодішні їхні підопічні, нинішні старожили.

Потроху антирелігійна пропаганда давалася взнаки, і почали вимагати, аби в школах "раціональніше" використовували навчальний період. Отож, коли того дня (на Вознесіння) були проведені "про людське око" деякі уроки, директор школи Сергій Герасимович Перепелиця спровадив вчителя математики та фізики

Ярослава Набережного до Радехова отримати за довіреністю зарплату. Той погодився, до того ж мав можливість переночувати в батьків у Кривому. Взявши в райвно гроші, Ярослав Іванович вирішив заїхати на пошту, де працювала його дівчина. Велосипед поставив у коридорі і зайшов у приміщення. Порозмовлявши, побачив, що біля велосипеда стоїть чоловік у військовій формі, а на підлозі лежить багато листівок...
Вчителя звинуватили у розповсюдженні тих летючок з антирадянським змістом і заарештували. На допиті змушували підписати протокол, але Набережний відмовлявся, вірячи, що правда переможе. Відтак йому почали пропонувати співпрацювати з міліцією, але знову отримали відмову. Після тижня допитів відпустили, віддавши і паспорт. А у жовтні всю родину Набережних вивезли у Сибір...
Ярослав Іванович був не чужим для бабичан не тільки тому, що тут вчителював, але ще й тому, що він був сином пароха с.Криве о. Івана Набережного, який тимчасово у роки Першої світової війни, як помічник священика Дмитрова, та у 1920 - 1921 роках, як виконувач обов'язки завідателя Холоївської парафії, був душпастиром і бабичан, відправляв службу у місцевому храмі Пресвятої Трійці.
А народився Ярослав Набережний у селі Опліцько, де його батько у 1920 - 1927 роках був парохом. Навчався в гімназії, був студентом Львівського університету. З приходом в Галичину червоної армії працював учителем в Нивицях. Під час німецької окупації був завідувачем початковою школою. Після вигнання німців залишив педагогічну роботу і вступив у Львівську Духовну Академію, ректором якої ще при житті митрополита Шептицького був архієпископ Йосип Сліпий, який особисто приймав у Я.Набережного теологію. Коли 1 листопада 1944 року помер митрополит Андрей, Ярослав Набережний брав участь у його похоронах - співав у хорі, яким диригував професор Орленко-Прокопович.
Та все ж у 1944 році Набережного забрали разом з іншими студентами-семінаристами на службу в червону армію. Служив у запасному голку Київського округу, який дислокувався в місті Біла Церква. На фронт не потрапив. День перемоги зустрічав над вивченням будови гвинтівки.
Восени наступного року Ярослава Набережного мобілізували, а повернувшись з армії, він влаштувався у Бабичівську школу на роботу, в часи якої і трапилась з ним вищеописана оказія. Але депортували родину формально не за це. Отець Іван Набережний був членом Митрополичої Консисторії, Почесним Радником Митрополичого Ординаріяту, знаним і поважним греко-католицьким священиком. Весною 1946 року він формально перейшов на московське православ'я, продовжуючи свої душпастирські обов'язки в греко-католицькому обряді. Очевидно, що саме за це у 1947 році був вивезений з родиною в Сибір, на засланні був заарештований і засуджений на 25 років каторжних робіт. У 1953 році, відбувши 6 років каторги, повернувся до родини, яка все ще перебувала на засланні. У 1959 році Набережним вдалося повернутися на Радехівщину, де о.Іван тут же прилучився до катакомбної УГКЦ. 15 січня 1966 року патріархом Йосипом Сліпим найменований Почесним Крилошанином Митрополичої Капітули. Помер 6 серпня 1978 року.
Про ці поневіряння родини вчитель Ярослав Набережний якось згадував:
- Починаючи з 1947 року, горе переслідувало нас постійно. В жовтні цього ж року
відбулася загальна депортація населення в Галичині і на Волині. Наша родина була заслана у місто Прокоп'євськ Кемеревської області. Жодних харчів і одежі при собі ми не мали тоді. Три тижні їхали у товарняку. Люди вмирали, їх трупи викидали на сніг... Правда, дехто із сміливіших втікав... Коли, нарешті, приїхали, то нагодували і сказали, що будемо працювати в шахті. Для мого здоров'я то була дуже тяжка праця. Через три роки нашого прожиття там трапилась біда: тата заарештували за те, що хрестив дітей, давав нареченим шлюб і хоронив померлих по-християнськи. Під час обшуку знайшли у нього церковні книги, молитовники, рукописні вірші антисталінського змісту... Коли на другий день я пішов дізнатись про батька, то почув: "Идите домой. Больше своего отца-попа вы не увидете". Майже півроку не було жодної вістки про батька. Лише пізніше я дізнався, що той живе і працює в Іркутській області на будівництві Братської електростанції. А засланий туди на 25 років каторжної роботи.
Про подальшу долю Ярослава Набережного знаємо, що він одружився з Марією Походай, у них народився син. А в 1955 році Набережний одержав від батька листа. В ньому він писав, що має надію на повернення. І таки 17 грудня того ж року вони зустрілися... Із заслання повернулися без матері - вона померла в Сибірі. Ярослав поселився у Вузловому, працював робітником по ремонту доріг, потім у торгівлі, а вийшов на пенсію - став садівником. Але й у Вузловому горе не полишило родину: коли молодший син Володимир закінчував навчання у Львівському політехнічному інституті, під час проходження практики в місті Саранську, що в Мордовії, його втопили російські студенти - вдарили по голові і кинули у річку...
І на завершення оповіді про шкільне повоєнне життя в Бабичах - ще про одну вельми резонансну подію. Повідомлялося, що у травні 1948 року учні 5 класу показали непогані знання з української мови на усному іспиті: 8 учнів отримали оцінки "5", 6 - "4" і 4 - "3". А інакше і бути не могло, бо якраз у ті дні набрало розголосу опубліковане в обласних та районній (16.05.1948 р.) газетах звернення селян с.Бабичі Радехівського району до колгоспників, селян-одноосібників і всіх трудящих Львівської області під назвою "Підготуємо школи до нового навчального року!", в якому, зокрема, йшлося: "Торік... ми власними силами підготували нашу сільську школу до навчального року. Відрадно було бачити, як наші діти вчаться у світлому і теплому приміщенні. Нещодавно ми на загальних зборах

селян та активі сільської Ради обговорили питання про допомогу школі у підготовці до нового навчального року... Три тижні тому ми провели недільник, в якому взяло участь 85 чоловік і 30 підвід. В цей день було завезено до школи 40 складометрів дров, обгороджено шкільне подвір'я парканом в 340 метрів... Ми зобов'язуємося повністю завершити підготовку школи до навчального року до 20 липня цього року. Вартість всіх робіт становитиме 15-20 тисяч карбованців. Все необхідне ми зробимо власними силами, без затрати державних коштів. Наша активність в підготовці шкіл до нового навчального року допоможе виконати відповідальні завдання, які стоять перед школою у навчанні та вихованні радянських дітей. Створимо нашим школам всі умови для плодотворної роботи! Закликаємо вас, дорогі товариші, наслідувати наш приклад". За дорученням загальних зборів селян Бабич звернення підписали П.Федун - голова сільської Ради, С.Перепелиця - директор школи, І.Моравецький - голова батьківського комітету школи, М.Тимрук, І.Лиско, А.Близнюк, І.Приставський - селяни-члени батьківського комітету.
Такий почин зобов'язував бабичан "тримати марку" і постійно, в наступні роки, дбати про умови навчання своїх дітей.
До речі, у післявоєнні роки випускники школи складали іспити з української та російської мови (письмові та усні), історії, географії, алгебри, геометрії, біології та німецької мови.
Все це робилося з чіткою пропагандистською метою, аби показати якою дбайливою є нова влада, задобрити згодом людей вступати до колгоспів, в партійні ряди. І вже у 1949 році у Бабичах створено комсомольську організацію, але вона була нечисленною і неорганізованою. Забігаючи наперед, скажемо, що такою ж вона була і в наступні колгоспні часи, хоча в артілі працювало чимало молоді. Секретарем її принаймні на початку 1951 року був Білик, а у 1952 році - М.Бабій, який навіть точно не знав скільки членів ВЛКСМ є на обліку, а комсомольські збори майже не проводилися.
Післявоєнні молоді покоління бабичан виховувалися на давніх традиціях своїх батьків, родичів, які ще в австрійські та польські часи тягнулися до світла науки, робили все, аби прищепити своїм нащадкам християнську побожність, пошану до всього українського, рідної землі. А тому молодь своїм єством не могла сприймати комсомолу, комуністичної безбожної ідеології загалом, яку їй вчителі змушені були нав'язувати під пильним партійним оком в школі. Та юнаки і дівчата скоріше засвоювали щиру батьківську науку, яка засіяла в їх серцях плодоносні зерна національної пам'яті та гідності, довічної любові і вдячності родинному краю. Чимало з них, коли виростуть і підуть у світ широкий, досягнуть значних життєвих висот і з теплотою згадуватимуть свої дитячі повоєнні роки. Зокрема, на схилі літ напише і у 2014 році видасть книгу "Наші роки - наше багатство" уродженець Бабич, випускник місцевої школи 1952 року Євген Миколайович Гудзинський, багатолітній директор Харківської книжкової фабрики однієї з найбільших в Україні, орденоносець, Заслужений працівник культури України. У цій книзі є чимало цікавих епізодів з життя Бабич, і ми до них вже зверталися та звертатимемося ще неодноразово, аби "наживо" висвітлити історію села. А в контексті родинного виховання ми наведемо витяг з цієї книги, де автор з теплотою пригадує тітчину науку. Мова йде про рідну сестру матері Євгена - Настю Лящук: "Тітка Настя, наймолодша із всіх своїх братів і сестер, вийшла заміж в повоєнні роки, Її чоловіком став хлопець із села Шайноги Дихта Василь Степанович. Хоча я був дуже маленьким, але їх весілля я добре пам'ятаю. Це була красива, розумна і достатньо грамотна на цей час людина. Пригадую часи, коли вона, молода дівчина, залишившись сама в домі (брати в армії, батьки померли, сестра Параска на заробітках в Луцьку), боялася наодинці ночувати. Приходила до нас додому, брала мене, маленького хлопчика, до себе на ніч. Спати клала мене на ліжку на подушці, тоді мені здавалося, що подушка така велика, що я лежу біля самої стелі. Було це в тій хаті, де я народився. Вечорами, коли ми з нею лягали спати, вона розповідала мені різні казки і оповідання, наскільки я тепер розумію, в основному із творів Франка і Шевченка, дещо з цих розповідей запам'ятав на все життя. Наприклад, вперше від неї я почув:
Мово рідна, слово рідне, Хто вас забуває, Той не серце в грудях, А лиш камінь має. Я завжди з радістю любив ходити до тітки Насті не тільки ночувати і слухати вечорами її цікаві розповіді, а й особливо літом у вихідні дні, коли вона була вільна від роботи. Вона стелила мені в садку рядно і я сидів або лежав поряд із нею і милувався прекрасним садом, який посадив наш дід Павло. Як сьогодні пам'ятаю, тут зліва, при вході в садок, росла висока, мені здавалося до самих хмар, груша. Кожного року на ній було дуже багато грушок. А далі, йдучи в глибину садка, справа від стежки, що йшла через весь сад, росла молода яблуня, На ній висіли, мені здавалось величиною як м'яч, червонобокі смачні яблука. Тітка чомусь називала їх зорі... (...).
Ці роки, цей сад і тітчині розповіді запам'яталися мені на все життя.
Тітка Настя народила трьох дітей. Двоє з них померли маленькими. Вони з дядьком Василем виростили, виховали і дали освіту дочці Марії, моїй двоюрідній сестрі, яка вийшовши заміж за прекрасного хлопця Бойка Миколу Олексійовича, створила свою сім'ю. На старості років батьки Марії жили у неї у Львові, при ній вони і померли. Марія і Микола похоронили батьків в нашому рідному селі....". 315 травня 1946 року розпочав курсувати приміський поїзд Львів - Стоянів, що дало можливість бабичанам, як і мешканцям багатьох інших населених пунктів району, безперебійно і зручно доїжджати до обласного центру. Про це повідомляла районна газета. Із Радехова до Львова поїзд відходив вночі о 3 годині 58 хвилин, а назад повертався о 0 годин

22 хвилини. Різниця в часі між станціями Радехів і Воля Холоївська, враховуючи швидкість тогочасного парового поїзда, складала на той час приблизно 50 хвилин.
Ще однією важливою подією того періоду для бабичан було перейменування Указом Президії Верховної Ради Української РСР від 18 липня 1946 року їх материнського села Холоїв на Вузлове, а відповідно і сільради, а також сусідніх присілків Раковиськ - на Раковище, Колк - на Вербівка. В документі зазначалося, що зроблено це ""для збереження історичних і впорядкування існуючих найменувань". Однак, ні мешканці Бабич, ні всіх інших прилеглих і неприлеглих населених пунктів ніяк не могли зрозуміти такої "історичної справедливості", і ще до сьогодні в приватному спілкуванні здебільшого використовують старі назви...

"Pozdin 5:

Під радянською "зорею": від зорі до зорі - на колгоспному лані (1950-1991)

Перша повоєнна колгоспна десятирічка (1950-1959)

Якщо раніше більшовики агітували за створення колгоспів на мітингах, то наприкінці 1940-х перейшли до тактики активного примусу і, навіть, залякування окремих господарів, на яких мали "компру": ходили по хатах, давали ручку і папір і заставляли писати або просто підписувати заяви. "Коли у 1948 - 1949 роках ходили агітувати за колгосп, - згадує старожила Бабич Леся Тимофіївна Пастернак, - тато з мамою, як і багато інших сусідів, переховувалися на Гряді, щоб не підписувати заяву". Українські повстанці проводили свою контрпропаганду, розкидаючи по обійстях, в громадських місцях листівки такого змісту: "Українські селяни! Сталін і його партія, щоб відібрати від народу його власність, землю і хліб, а його самого обернути в раба, задумали колгоспи. Не дайте себе пограбувати з землі і хліба, бо згинете з голоду! Геть сталін-сько-большевицькі колгоспи - підступне знаряддя грабунку! Українські повстанці".
У Державному архіві Львівської області ми знайшли цікавий документ, датований початком 1950 року. У зведеній інформації про хід колективізації в Радехівському районі (Ф. Р-165, Оп.2, Спр.277, арк.72) йдеться, що із 180 дворів Бабич вступу до колгоспу підлягає 174. Загальна територія села тоді становила 918 гектарів, з яких 423 була орна земля. Однак наступні графи ("назва колгоспу, дата організації", "в ньому дворів, землі, колгоспників, комсомольців", "організаційно-господарський стан колгоспу" тощо) не заповнені, як і ще по 8 селах району, зокрема - сусідніх Дмитрів, Нестаничі. По решту населених пунктах подається повна інформація. Очевидно, що бабичани трималися до останнього.
Але 13 січня 1950 року в селі таки відбулися організаційні збори по створенню колгоспу і 240 бабичівських селян об'єдналися в колгосп "Червоний партизан". (Тут і
далі жирним шрифтом з підкресленням виділені роки, які послідовно описуються, а в їх рамках жирним шрифтом без підкреслень - основні галузі суспільного життя, з описом подій, які відбувалися в той час; в часовому вимірі допускатимуться деякі відхилення, щоб розвинути тему в ї розвитку, або - відповідні коментарі. Розповіді між роками та теми в межах року відділятимуться відступами).
Головою новоствореного господарства обрали Федя Павловича Моравецького (папка № 1-5 відводу земель колгоспів, справа №2 архіву управління сільського господарства). Перший голова Бабичівського колгоспу народився у 1890 році, мав освіту 4 класи, був безпартійним, депутатом сільської ради та належав до середняків.
А от в одній з пропагандистських статей в районній газеті "Зоря комунізму" за 7 листопада 1983 року твердиться, що колгосп в Бабичах був створений в перших повоєнних днях і його головою односельчани обрали І. Сміхуру. Ми ж вже знаємо з достовірних джерел, що з перших місяців, але тільки 1945 року в Бабичах відновила свою діяльність сільська рада, головою якої був І. П. Сміхура, але вже наступного року його замінив П. Л. Федун, який головував аж до 1953 року. І саме на сільську раду в перші повоєнні роки, аж до створення колгоспу у 1950-му, покладався обов'язок виконувати державні завдання з сільськогосподарської продукції.
Через тиждень після організаційних зборів по створенню колгоспу "Червоний партизан" - 20 січня 1950 року відбулася сесія Бабичівської сільської Ради депутатів трудящих, в якій взяло участь 7 з 11 депутатів та 8 запрошених осіб. Головою на той нас був Петро Левкович Федун, секретарем Дмитро Петрович Бабій.
Того дня на першій у 1950 році сесії депутати розглядали питання про затвердження агітаторів по виборах до Верховної Ради та Ради Національностей СРСР, відповідної виборчої комісії та про затвердження
Управи новоствореного місцевого колгоспу, план праці в цьому господарстві.
Прийнятим рішенням було затверджено по 2 агітатори на кожну з 10 сільських дільниць. Сесія рекомендувала до складу виборчої комісії 10 осіб.
Перше правління новоствореного колгоспу "Червоний партизан" затверджено у такому складі: Федь Павлович Моравецький (голова), Іван Іванович Цьолковський (заступник), С.І.Кошинський, В.П.Синицький, В.В.Шайнога, І.І.Пристанський, І.Г.Стеблюк, М.П.Середа, членами контрольної комісії колгоспу стали А.П.Синицький, С.В.Паламар і М.В.Мороз, а бригадирами - В.І.Мороз, С.М.Никон, І.П.Федина, О.П.Демчук, В.Л.Лепех.

На цій же сесії Володимир Іванович Білик інформував присутніх про санітарний стан в с. Бабичі.
Як на мене, сесія була змістовною і, зважаючи на створення першого керівного органу колгоспу, з історичним значенням для Бабич.
Очевидно, що остаточне слово за висуненням кандидатів до виборчих комісій за тодішнім законодавством належало загальним зборам селян та колгоспників села Бабичі, які відбулися через три дні після сесії 23 січня. На них були присутні 165 осіб, З яких 94 - жінки і знову стояло питання про виставлення кандидатів в Бабичівську дільничну виборчу комісію по виборах до Верховної Ради Сокозу СРСР. Обговорили висунуті сесією сільради кандидатури і остаточно вирішили просити виконком райради затвердити такий склад: Сергій Герасимович Перепелиця (1905 рн., освіта вища, безпартійний, директор школи) від вчителів, Андрій Пилипович Синицький (1919 рн., освіта 6 класів, завідувач Бабичівського клубу) - від селян села Бабичі, Дмитро Васильович Біганський (1907 рн., освіта 2 класи, безпартійний, бригадир артілі утільцеху) - від робітників артілі, Семен Ількович Кошинський (1902 рн., освіта 4 класи, працює в управлінні колгоспу) - від колгоспників колгоспу "Червоний партизан", Степан Павлович Федина (1908 рн., освіта 6 класів, працює заготівником Мінзагу) - від селян села Бабичі і колгоспників, Катерина Матвіївна Тимрук (1908 рн., освіта 5 класів, працює в своїм господарстві, мати-героїня) - від багатодітних матерів, Анна Вікторівна Дітковська (1894 рн., освіта середня, безпартійна, бухгалтерка лісгоспу) - від колективу лісгоспу.
Сільрада в ті роки була центром всього життя Бабич, сесії чи засідання виконкомів
тут відбувалися іноді два рази на місяць і на них розглядалися назрілі соціальні проблеми чи становище в сільській господарці. Там вирішувалися організаційні питання, про створення групи самооборони, виділення людей для охорони лісу від вогню, ліквідації неписьменності. На одному із засідань було зобов'язано селян вивезти гній на колгоспні поля, а бригадирів "приступити від завтрашнього дня до серйозної мобілізації всього тягла і щоб до двох днів закінчити сівбу колоскових весняних посівів". На іншому - вже змушували селян протягом двох днів викупити ліміт п'ятої державної позики.. А от коли селянин Шкарабан М.П. звернувся з заявою відпустити його з колгоспу "Червоний партизан" на заробітки в іншому місці, йому одностайно відмовили.
Вже наступного місяця депутати двічі збиралися: 8 і 22 лютого. На порядку денному першої з цих сесій стояло аж шість питань: про загрозливе становище у сплаті податків, недоїмки, недовиконання планів здачі державі м'яса, молока, яєць, про колгоспні справи, підготовку до весняних робіт, про вивезення з лісництва дощок, про підготовку до виборів у Верховну Раду СРСР, про призначення матеріальної допомоги багатодітним матерям. Треба сказати, що на той час в селі було немало багатодітних матерів і їх шанували в громаді, а місцева влада невідкладно після народження наступної дитини клопотала перед райвиконкомом про надання їм державної грошової допомоги, яка була передбачена чинним на той час законодавством. У 1950 році таку допомогу отримали Тетяна Ваксман та Анна Тупиця, які у січні народили відповідно 5 та 7 дитини, Єва Григорівна Гудзінська, яка в березні 1950-го народила 4 дитину, Марія Ільківна Бабій, яка народила в травні 3 дитину, Катерина Миколаївна Салюк, в якої в червні народилася 5 дитина та інші бабичанки. У наступних роках допомоги отримували: у 1951-му - Марія Корнилівна Крупник (7-ма дитина), Анастазія М... Загасайло (3-тя дитина), Марія Іванівна Сохоцька (3-тя дитина), Анна Андріївна Паламар (3-тя дитина), Марія Степанівна Батюк (3-тя дитина), Марія Ільківна Нестор (3-тя дитина), Паранька Степанівна Денис (4-та дитина), Анастасія Іванівна Лящук (3-тя дитина), Марія Теодорівна Тимрук (4-та дитина); у 1952му - Анна Дмитрівна Іваницька (7-ма дитина), Тетяна Ваксман (6-та дитина), Текля Луківна Порада (5-та дитина), Юстина Батюк (4-та дитина), Ірина Никон (3-тя дитина), Зофія Теодорівна Батюк (4-та дитина), Анастазія Андріївна Шевчук (6-та дитина), Марія Крупник (не вказано), Надія Гончарук (3-тя дитина), Марія Нестор (4-та дитина), Анна Іванівна Притула (4-та дитина), Анна Іванівна Сохоцька (3-тя дитина), Анна Іванівна Лящук (4-та дитина); у 1953-му Катерина Семенівна Романюк (5-та дитина), Анна Іванівна Марцінко (3-тя дитина), Катерина М... Салюк (6-та дитина), Катерина Василівна Муравецька (3-тя дитина), Анна Д... Синицька (7-ма дитина, при чому попередня дитина народилася 8 років перед тим), Олександра Іванівна Батюк (5-та дитина), Анна Дмитрівна Іваницька (7-ма дитина), Анна Василівна Тупиця (9-та дитина); у 1954-му - Марія Миколаївна Тимрук (4-та дитина), Анастасія Іванівна Лящук (4 дитина), Марія Миколаївна Кошинська (3тя дитина), Зофія Федорівна Батюк (5 -та дитина), Анна Петрівна Батюк (3-тя дитина), Ірена Іванівна Никон (4-та дитина), П... (ім'я не вказано повністю) Іванівна Творковська (2-га і 3-тя дитини - двійнята).
Створили ми у цьому місці літопису цей немалий детальний список багатодітних матерів, які народжували дітей впродовж 1950-1954 років, не випадково: щоб назвати поіменно цих сільських воістину героїнь, які, незважаючи на величезні тодішні матеріальні труднощі, витягували країну (та й село!) з повоєнної демографічної кризи. Така тенденція продовжувалася і в наступні роки, і це вже на початку 1960-х років дало відчутний результат в плані соціального розвитку Бабич на довгу перспективу: скажімо, коли я, народжений через 2 роки після завершення описаного періоду - у 1956-му, йшов до Бабичівської школи, наш перший клас нараховував 37 учнів - як для сьогоднішнього життя місцевої школи, явище фантастичне! ...Щойно 10 березня відбулася сесія сільради, як 15 числа вже селян скликали на загальні збори, на яких розглядалося аж 5 питань: про добровільне переселення в східні області України, направлення юнаків 1932 і 1933 років народження на

науку в ФЗО, виконання державних поставок на 1950 рік, підготовка колгоспу до весня-но-польових робіт та загальні питання життя села.
До речі, дещо незрозумілою є часта зміна у 1950 році секретаря сільради: якщо (по протоколах) у січні-лютому його функції виконує Бабій Дмитро Петрович, то вже у квітні-травні - Бабій Марія Дмитрівна, а з червня - Синицький Андрій Пилипович.
Серед інших шести питань, які розглядалися на сесії Бабичівської сільради 1 квітня, було одне, яке актуальне чи не по сьогодні. Мова йшла про незаконне присвоєння Шайногівським колгоспом 28 гектарів території Бабич. Сесія підтвердила за колгоспом "Червоний партизан" земельні ділянки господарів від дороги, яка веде від Ваксманів до залізниці, і зобов'язала правління артілі "виправити межі від Шайногівського колгоспу, які він неправильно освоїв".
Щойно наприкінці січня було затверджене перше правління Бабичівського колгоспу на чолі з Ф.П.Моравецьким, як вже у березні головою артілі стає С.І.Кошинський депутат і заступник голови сільради, член того ж правління. Наперед забігаючи, скажемо, що того року відбудеться ще одна заміна керівника господарства: вже у серпні ним буде А.М.Грудка.
У квітні 1950-го взялися за спорудження колгоспних конюшень. Коні були основною тягловою робочою силою і на колективних полях, і в лісі, і в підсобному господарстві. Тому належному їх утриманню приділяли таку увагу, Це питання протягом року не раз стоятиме на порядку денному сільської Ради. Зокрема, обговорювалося на сесії сільради 20 серпня, де голова колгоспу А. Грудка доповідав, що вже заготовлено необхідні матеріали і наприкінці серпня розпочнуть будівельні роботи. Але депутати встановили конкретні строки: 23 серпня початок, а 20 вересня - завершення будівництва. У ці строки будівельна бригада колгоспу, яку очолював Федір Сторощук, не вклалася і довелося їх продовжувати ще кілька разів. Не приступили навіть до кладки стін і до кінця лютого наступного року, коли на сесії сільради керівництво колгоспу вже в котрий раз піддавалося за це критиці. Доходило навіть до курйозних ситуацій: в останній день березня виконком сільради мусів своїм рішенням зобов'язати правління колгоспу поповнити бригаду на 10 чоловік, закупити шифер і відповідну кількість... цвяхів... З горем пополам конюшню того року таки було здано в експлуатацію.
В середині квітня в селі розпочалася широка кампанія по залученню чи не кожної родини до чергової, 5-ї державної позики. За це дуже строго питали місцевих урядників районне начальство. До села Бабичі був доведений план у сумі 34 тисяч карбованців і треба було за два дні ці гроші зібрати готівкою. Була створена навіть спеціальна комісія у складі голови сільради П.
Л. Федуна, секретаря сільради М. Д. Бабій, голови колгоспу С.І.Кушинського та призначені спеціальні уповноважені: І.Ф.Пристанський, А.П.Бабій, М.П.Шкарабан, Ф.П. Моравецький, А.П.Синицький. Провели приблизний розподіл позики по колгоспних дворах, куди вирушили групи активістів у складі учителя, бригадира та ланкової для проведення роз'яснювальної роботи, а фактично для збору грошей. Люди і так потерпали від безгрошів'я, але їх всілякими способами примушували "допомагати" державі будувати комунізм, фактично вони жертвували своїми кровними, бо, як показав час, грошей ні в установлений термін, ні до кінця існування Союзу так і не повернули. Щоправда, керівництво сільради з порозумінням ставилося до бідних сімей і доповідало в район, що з 28 таких треба "зняти позику". Загалом позику розподілили між 200-ма господарствами села, врахувавши можливості кожного зокрема.
Про важливість виконання планів державної позики та неблагополучний стан цієї роботи в Бабичах говорить сам факт участі в обговоренні цього питання на засіданні виконкому місцевої сільради 10 квітня вже наступного 1951 року самого голови Радехівської районної Ради Юлія Миколайовича Пастуха. Того року від бабичан вимагалося викупити позики на суму 5 тисяч карбованців - сума як на ті часи і на таке невелике село немала. А зробити це треба було до 5 травня. Отримавши список розподілу позики, депутати та актив села розійшлися поміж людей, аби переконувати їх в тому, в чому самі сумнівалися, бо знали, що в односельчан, як і в них самих, грошей катма...
Не все гаразд було і з держпоставками м'яса та молока та ін. видів сільськогосподарської продукції. Хоча це питання неодноразово піднімалося на сесіях, виконкомах сільради, загальних зборах селян, план їх виконання постійно зривався. Тому 26 травня на сесії сільради за пропозицією фінагента Бабія було прийнято рішення зобов'язати всіх депутатів, членів постійно діючих комісій негайно провести з своїми виборцями необхідну роз'яснювальну роботу, аби виправити становище.
Досить швидко налагоджувалося життя у новоствореній артілі "Червоний партизан". Власне людей не треба було переучувати, бо всі вони мали багатий досвід господарювання на землі, але тепер треба було встигати поратися на колгоспному лані "від зорі до зорі" і ще й вдома на присадибній ділянці та біля свійських тварин і птиці.
Старанно готувалися колгоспники до перших зелених та жовтих жнив. На засіданні виконкому сільради 11 червня голова сільради П.Федун доповідав, що до збирання врожаю вже відремонтований весь інвентар та інше сільськогосподарське приладдя, розпочалося облаштування колгоспного критого току, який буде готовий до 25 червня; ведеться косовиця багаторічних трав, яких до 17 червня заплановано засилосувати не менше 50 тонн. Щодо сіна, то на одному із наступних засідань сільрада навіть прийняла спеціальне рішення:

у зв'язку з тим, що немає відповідного місця для його скиртування, потрібно сіно класти в стодоли по кожній бригаді, після чого стодоли опечатувати.
Збирання хлібів розпочали 8 липня і вже за тиждень було скошено і звезено озимих культур з понад 70 відсотків площ. Чималі площі, засіяні озимими культурами, були на теренах сусідніх сільрад - Павлова, Вузлового, Шайногів і Нестанич, які забороняли збір з тих ділянок, а тому роботи дещо затрималися, поки районна влада розв'язувала цей спір. Для прискорення жнив були мобілізовані всі сили не тільки колгоспу, але й мешканців села.
18 липня 1950 року виконком Бабичівської сільради інформував, що в колгоспі "Червоний партизан" на косовиці вже декілька днів працюють 60 косарів і 120 в'язальниць. "Особливо добре працюють на жнивах косарі Іван Середа та Степан Никон, які майже вдвоє перевиконують денні норми виробітку. Не відстають від них і в'язальниці Ганна Близнюк та Софія Тимрук. Вони за 10 робочих годин нав'язують по 1200 снопів. Вчора колгоспники розпочали молотьбу і підготовку хліба для здачі державі".
Якщо раніше селянин-одноосібник "на око" визначав, коли приступати до оранки чи косовиці, то тепер для виконання збиральних робіт уже складався спеціальний графік, по якому визначали чи своєчасно в колгоспі приступили до жнив. Точно по графіку, зібравши жито, пшеницю та ячмінь, 20 липня колгоспники Бабичівської артілі "Червоний партизан" приступили до косовиці вівса, яку провели, як і планувалося, за три робочі дні. Керівники стежили за тим, щоб не було розриву між косовицею і в'язанням та складанням в копи.
Обмолочували врожай моторними та кінними молотарками. Секретар Бабичівської сільради А.Синицький 20 липня доповідав, що "барабанщики Кароль Кнехт біля моторової молотарки, а Іван Середа біля кінної повністю забезпечують їх роботу. Вчора в колгоспі було закінчено обмолот ячменю. Обидві молотарки щодня намолочують 80 центнерів зерна. Через 2-3 дні колгоспники зобов'язались виконати план державних поставок твердих культур".
Вже з початку вересня колгоспники артілі "Червоний партизан" вперше почали підготовку ґрунту до засіву ярих культур новим методом - виключно зяблевою оранкою. Щоденно працювало 35 пар коней. Орачі В.Батюк, Д.Олійник, І.Середа, М.Батюк виконували свої денні завдання на 120-130 відсотків.
А 22 жовтня десятки бабичан підводами прямували до Радехова на сільськогосподарську виставку, де новостворений колгосп "Червоний партизан" з гордістю демонстрував і свої експонати: похвалитися було чим, бо врожаї видалися на славу.
у ті роки повсюдно проводилось до-бровільно-примусове переселення господарств з хуторів у села. На вивільнених землях поставали колгоспні поля. А людям надавали навіть державні позики для облаштування на новому місці. Зокрема, восени того року виконком Бабичівської сільради клопотав перед райвиконкомом про надання такої дев'ятьом бабичанським родинам: Михайла Левицького, Анни Процків та Тетяни Ференц, Йосифа Кендзі, Івана Середи, Олекси Холонівського, Миколи Холонівського, Олени Олещук, Анни Назар.
1з створенням колгоспу відразу ж на полях появилися агітатори, почали проводитися політдні. Один з перших таких політднів відбувся в Бабичах вже у серпні того ж року. Повідомлялося, що на ньому було присутньо понад 300 колгоспників, які "з увагою і великим задоволенням прослухали доповідь на тему "Радянський Союз прапороносець миру і безпеки", яку прочитав для них секретар райкому РКП(б)У тов. Васильченко. По закінченні доповіді виступили колгоспники, які висловлювали своє прагнення якнайкраще підготуватися до осінньої сівби і провести ї в стислі строки з дотриманням всіх агротехнічних правил... Після з задоволенням колгоспники проглянули кінофільм "Золотий ключик". "Тримала марку" і Бабичівська семирічна школа. Нагадаємо (ми про це оповіли вище), що в обласній та районній газетах у 1948 році було опубліковане звернення селян с.Бабичі до колгоспників, селян-одноосібників і всіх трудящих Львівської області під назвою "Підготуємо школи до нового навчального року!". Питання це систематично стояло на порядку денному сесій та засідань виконкому сільради. Зокрема, 26 травня 1950 року, заслухавши інформацію директора школи С.Г.Перепелиці, депутати постановили до 1 липня повністю завершити ремонт шкільних приміщень та забезпечити навчальний заклад дровами. До школи були негайно завезені необхідні ремонтні матеріали, вапно, скло, а згодом - 9 кубічних метрів дров. Колгосп надав транспорт для завезення в школу лавок, які виділило райвно і вони знаходилися на складах промкобінату в с.Торки.
4 серпня 1950 року директор Бабичівської семирічної школи С.Перепелиця інформував, що "шкільні приміщення гарно побілені як зовні, так і в середині. Зроблено подвійних вікон площею 40 квадратних метрів та завезено палива 60 процентів всього паливного сезону. Підготовлений шкільний інвентар в необхідній кількості. Підручників завезено на суму 2770 карбованців і вже продано їх учням на 2000 карбованців. Зошитів одержано і продано 1400 штук. Успішно також проведена така важлива ділянка роботи, як облік дітей, які прийдуть перший раз до школи".
Так детально наводжу ці дані не для того, щоб зафіксувати їх історичне значення, але більше маючи на меті дати можливість читачеві, нинішньому поколінню відчути дух тогочасного життя Бабич.
А в школі у тому навчальному році здобували знання 223 учні. Приміщень для повноцінного розміщення їх не вистачало. На прохання директора С.Г.Перепелиці сільвиконком клопотав перед райвиконкомом про

передачу школі трьох житлових будинків, які знаходилися поряд зі школою і звідки раніше енкаведистами сім'ї були заслані до Сибіру. До цього питання сільська влада ще повернеться у червні наступного року.

Відбулися деякі кадрові зміни в педагогічному колективі школи: за небажання підвищувати кваліфікацію звільнено з посади вчителя 1-4 класів Івана Йосиповича Федину (з 10.08.), пішла з Бабич викладати математику у 5-7 класах Немилівської школи К.П.Собко (з 15.08.); переведено з Н.Витківської СШ вчителем 1-4 класів І.Шевченко (з 10.08., по родинних обставинах), вчителем математики з тієї ж школи - Зиновія Григоровича Коса (з 16.08.), призначено викладачем історії і географії 5-7 класів Івана Гавриловича Шевчука (з
01.09.), викладачем історії 5-7 класів - Антона Антоновича Брановського (з 09.09.), але вже з 25 жовтня його переводять на посаду вчителя історії, географії, природознавства 5-6 класів Тетевчицької семирічки, а натомість в Бабичі викладати історію та географію з того ж числа направляють завметодкабінетом районо Т.І.Чевельчу.

На завершення року, 17 грудня 1950-го, відбулися чергові вибори до обласних, районних та сільських Рад депутатів трудящих. До сільської ради мали обрати 11 депутатів, а тому 18 жовтня в Бабичах було створено 11 виборчих округів: 1-й від Шульби до Середи Івана (23 господарства), 2-й - від Середи Івана до Роїка Ілька, 3-й - від Личак П.С. до Тимрук С.М., 4-й - від Гудзінського Михайла до Олійника Ілька, 5-й - від Мазур Єви до Близнюк Анастазії, 6-й - від Новосад Зофії до Мельника Івана, 7-й - від Грай Івана до Лиска Миколи, 8-й - від Моравецького Василя до Шайноги Антона, 9-й - від Батюк Тетяни до Бабія Петра, 10-й - від Мороза Степана до Крупника Дмитра, 11-й - від Федини Івана до Олещук Олени.

У листопаді 1950 року в урочистій обстановці відбулися передвиборчі збори виборців одинадцяти виборчих округів села Бабичі. При великій активності 450 виборців села обговорювали людей, яких вони висунули кандидатами в депутати сільської Ради. На зборах виборчого округу №3 виступили колгоспники Іван Голубовський і Іван Сухоцький. Вони запропонували висунути кандидатом до сільської Ради кращого активіста села Івана Цілковського. Цю пропозицію підтримали одностайно. На інших округах кандидатами в депутати стали В.Мороз, В.Шайнога, Т.Войтович, П.Федун та ін. Звичайно, як і було прийнято в ті та наступні роки, через місяць - 17 грудня всі вони стали повноцінними сільськими депутатами. Першим у цей день отримав бюлетень для голосування 65 -річний колгоспник В.Ю.Вус. А вдень силами гуртків художньої самодіяльності клубу для виборців був поставлений концерт.

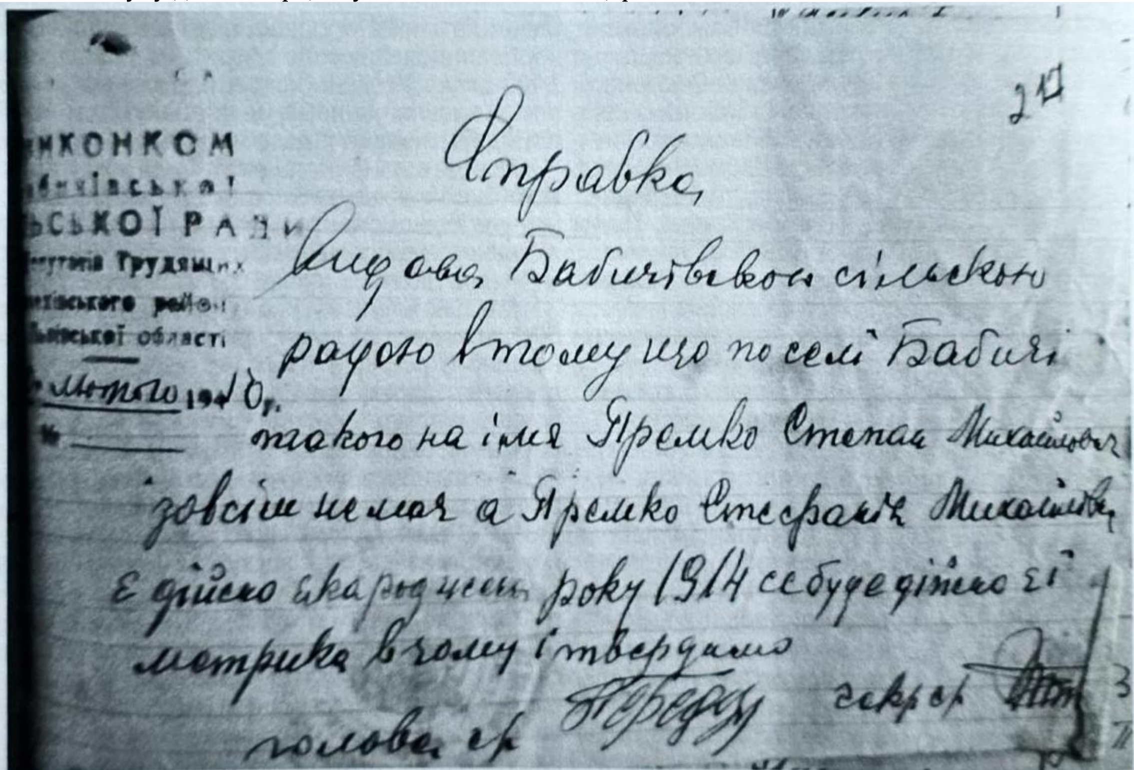

...иконком
...бичівської
...ської Ради
...путатів трудящих
...івського району
...ьвівської області
... лютого 1950 р.
№

217

Справка

Видана Бабичівською сільською
радою в тому що по селі Бабичі
такого на імя Яремко Степан Михайлович
зовсім немає а Яремко Стефан Михайлович
є дійсно [illegible] року 1914 [illegible]
метрика в чому і стверджаємо

голова с/р [illegible] секрет. [illegible]

Підписи голови (П.Л.Федуиа) та секретаря (Бабія Л.П.) Бабичівської сільської Ради депутатів трудящих на Довідці, виданій в лютому 1950 року (Метрика народження - Холоїв - Ф. 201, Оп. 4а, Спр. 8626 - ЦЦАУ в м.Львові, арк. 217).

Своїми сільськими депутатами бабичанці обрали виключно безпартійних колгоспників та представників "сильної половини" (подаються в порядку нумерації виборчих округів):
1. Цьолковського Івана Івановича - 1900 рн., освіта 5 класів, рядовий колгоспник; 2. Пристанського Йосифа Франковича 1897 рн., освіта 6 класів, рядовий колгоспник; 3. Мороза Василя Івановича - 1907 рн., освіта 4 класи, бригадир городньої бригади; 4. Синицького Василя Пилиповича 1898 рн., освіта 6 класів, комірник; 5. Синицького Андрія Пилиповича 1919 рн., освіта 7 класів, секретар сільради; 6. Федуна Петра Левковича - 1907 рн., освіта 5 класів, голова сільради; 7. Шайногу Василя Васильовича - 1914 рн., освіта 5 класів, рядовий колгоспник; 8. Біганського Дмитра Васильовича 1906 рн., освіта 2 класи, рядовий колгоспник; 9. Пристанського Ілька Івановича - 1893 рн., освіта 4 класи, ветсанлікар; 10. Войтовича Тимофія Лук'яновича 1903 рн., освіта 4 класи, бригадир колгоспної бригади; 11. Мороза Миколу Васильовича - 1907 рн., освіта 5 класів, заготовач ССТ.
Керівництво сільради обрали попереднє: Петра Левковича Федуна - головою, Синицького Андрія Пилиповича - секретарем. Головою бюджетної комісії став Мороз Василь Іванович, в культосвітню комісію увійшли Іван Іванович Цьолковський (голова), Йосиф Франкович Пристанський та Василь Пилипович Синицький (члени), торговельно-заготівельну комісію очолив Дмитро Васильович Біганський, сільськогосподарську - Ілько Іванович Пристанський, шляхову - Василь Іванович Мороз, питаннями охорони здоров'я доручили опікуватися Тимофію Лук'яновичу Войтовичу.
Це була сільська рада у третьому скликанні за свою історію (очевидно, що перша була довоєння, а друга післявоєнна).
Вже з початку наступного 1951 року агітатори с.Бабичі І.Доленко, Е.Слюсарчук, М.Мороз, С.Перепелиця та інші, використовуючи досвід агітаційно-масової роботи, набутий у попередніх виборах до місцевих Рад, розгорнули діяльну підготовку до виборів до Верховної Ради Української РСР: на своїх десятихатках вони роз'яснювали мешканцям радянське виборче законодавство, чинну конституцію, розповідали про вибори в капіталістичних країнах, міжнародне становище і..., як писав у районній газеті секретар Бабичівської сільради А.Синицький, "пов'язували їх з місцевими фактами". Яким чином пов'язували міжнародне
становище з місцевими фактами - сьогодні нам доводиться хіба що дивуватися. Працював і сільський лекторій. Агітпунктом завідував директор школи С.Перепелиця, а виборчу комісію очолював вчитель І. Доленко. Колгосп "Червоний партизан" для обслуговування передвиборної роботи з 24 по 25 лютого навіть організував нічне чергування, виділив шість підвод та три верхівці.
Новообраний 17 грудня минулоріч депутатський корпус села у 1951-му зібрався на своє перше засідання 15 січня. Нового старого голови сільради Петра Федуна на ньому не було, вів виконком його заступник Микола Мороз. Затверджували список нежонатих одиноких та малосімейних мешканців, з визначенням тих, яким у 1951-му будуть надаватися пільги за законом. На наступному засіданні виконкому 21 січня знову головував Микола Мороз (вже через місяць - 21 лютого - на третій сесії новообраної сільради, на яку було винесено аж 5 питань, серед яких і означені нижче, головував Петро Федун), і розглядалося на ньому болюче для Бабич питання виконання держпоставок у першому кварталі текучого року. З року в рік бабичани плани по здачі державі молока, м'яса, яєць та інших видів продукції виконували мляво, а тому місцевому начальству постійно перепадало за це "на горіхи" від районного керівництва. Депутатів зобов'язали на своїх виборчих округах разом з активом негайно провести необхідну роз'яснювальну роботу з тим, щоби план першого кварталу виконати до 29 березня, і не гнівити районні партійні та радянські органи. Але на кінець лютого справи зовсім не поліпшилися, навіть колгосп не виконував своїх держзавдань, здавши на кінець лютого тільки 12 центнерів м'яса та 1500 літрів молока.
Не ладилося і із збором податків з малосімейних: на той же період з плану 8300 карбованців було зібрано лише 2500 крб. Перед виборами до Верховної Ради УРСР таке не годилося, і могли "пришити політику". Щоб рятувати ситуацію, одним із рішень сільвиконком навіть зобов'язав колгосп постійно виділяти для людей, котрі збувають продукцію на ринку, підводи, щоб селяни привозили звідти гроші і мали чим сплачувати сільгоспподаток.
Проте, план держзаготівель першого кварталу до 29 березня виконати не вдалося: станом на 23 число м'яса здано 22 цнт. З необхідних 52 цнт., молока - 500 літрів замість 10 тисяч, яєць - 4 тисячі замість 6 тисяч. Всю вину звалили на агента Мінзагу
1.Яцейка, "який у Бабичах не сумлінно працює", як висловлювались депутати під час чергового заслуховування його доповіді з цього питання на засіданні виконкому сільради. Навіть в одному із пунктів рішення пристрашили: "До всіх злісних недоїмщиків прийняти самі суворі міри, аж до віддачі під суд", а на сесії сільради 24 жовтня задекларували "рішуче повести боротьбу з тими колгоспниками, які злісно не виконують державних поставок", зобов'язали завідувачку зливним пунктом Новосад "особисто повідомити кожного колгоспника про ту кількість молока, котру повинен здати", а заготівельника ССТ М. Мороза зобов'язали "повідомити колгоспників кожного особисто про ту нездачу яйця, котру повинні здати"...
Такі категоричні формулювання ще раз засвідчують, якого важливого значення надавала держава в той час заготівлі продуктів.

Бабичівська сільська Рада в деталях вникала в усі сфери соціального, культурного та економічного життя на підпорядкованій території. Про актуальність, конкретність розглядуваних того року на сесіях та засіданнях виконкомів питань говорять хоча б самі порядки денні. Окрім вже названих, це: "Про хід прополки озимих та ярих культур в колгоспі "Червоний партизан" (два рази протягом травня), "Про обслідування ярих посівів і виведення колорадського жука" (у склад комісії для проведення цієї роботи навіть включили, окрім голови, депутатів сільради, спеціалістів колгоспу, секретаря райвиконкому С.Ліцовського та представника райкому партії Сидоренка), "Про хід будівництва конюшень та свинарника в колгоспі "Червоний партизан", "Про благоустрій та ремонт сільських доріг", "Про хід косіння сінокосів і здачі сіна державі" (двічі), "Підготовка до збиральної компанії", "Про виконання сільгоспподатку, малосімейного та страхівки", "Про хід підготовки і сівби озимих культур", "Про заходи по ліквідації порушень Статуту сільськогосподарської артілі", "Про виконання держпоставок всіх видів у 1951 році" (п'ять разів), "Про підготовку до святкування 34-ї річниці Великої Жовтневої соціалістичної революції", "Про роботу Бабичівського клубу", "Про забезпечення тваринницьких приміщень протипожежним інвентарем", "Про вивозку міндобрив і гною на колгоспні поля".
І далі нарощував свої потужності місцевий цегельний завод. Сезон 1951 року бабичівські цегельники також відзначили "ударною працею". Директор Радехівського заводоуправління цегельними заводами П.Кравчук в дусі радянського часу в честь 34 роковини Великої Жовтневої соціалістичної революції рапортував, що, зокрема, бригади підвозчиків і вантажників цегли-сирцю своє жовтневе завдання виконали більше як на 120 відсотків, а найкращих показників домоглися т.т. Федина, Лотоцький, Кубай, Сухоцький, Никон; В.Якимець зняв цегли з одного метра печі на 50 відсотків більше, ніж в минулому році; будівельна бригада В.Середи збудувала парокотельню, вкладаючи в день по 2500-3000 штук цегли. 2 листопада підприємство завершило виробничий сезон.
у зимові місяці колгосп "Червоний партизан" активно проводив підготовку до весняно-польових робіт. На сесії сільської Ради 21 лютого голова артілі І.Грицик доповідав, що вже вивезено на поля 550 тонн гною, міндобрива - повністю, інвентар відремонтовано на 60 відсотків, посівного матеріалу заготовлено 80 відсотків від потреби, однак зовсім в колгоспі нема насіння ярої пшениці. Однак депутати, будучи добре освідомленими про справжній стан справ, вважали, що він незадовільний і по ремонту інвентаря, і по підготовцці до посівної загалом, а тому зобов'язали голову колгоспу негайно обміняти в райзаготзерні наявний в господарстві в достатній кількості інший посівний матеріал на яру пшеницю і зробити це не пізніше 1 березня. Однак наступного місяця депутська комісія не виявила істотних зрушень, і керівництво колгоспу 13 березня знову викликали "на килим" сесії сільради, де І.Гицик мусів погодитися з висновками комісії, що інвентар відремонтовано на 50, а не на 60 відстоків, як він доповідав на попередньому зібрані. Окрім того, бригадир городньої бригади Іван Федина доповів, що він досі не знає, які площі будуть зайняті городиною, а посівного матеріалу зовсім немає. Аналогічно ланкова Анна Батюк пожалілася, що також не знає своїх площ, а вони з подругами вирішили виростити цього року по 450 цнт. цукрового буряка з гектара. Претензії щодо неякісного ремонту інвентарю кузнярем Скварчинським висловили і деякі бригадири колгоспу: зокрема, 6 плугів, ремонтованих ним, зовсім непридатні для робіт. Про незадовільний стан підготовки колгоспу до весняно-польових робіт говорив присутній на цій сесії секретар райвиконкому Ліцовський: навіть упряж споряджена тільки на 30 відсотків, погано доглядаються в господарстві і коні, що також може призвести до зриву посівної. З усіх цих питань сесія прийняла досить жорсткі рішення, встановивши дво-триденні терміни для виправлення недоліків.
Через 10 днів, 23 березня, заступник голови колгоспу Степан Никон вже доповідав монтований повністю і якісно, ячмінь, овес та яра пшениця засипані на всю площу і доведені до кондиції, не вистачає 250 цнт. картоплі на посадку, в колгоспі засипані страхові фонди жита та пшениці. Депутати запропонували правлінню артілі протягом двох днів укласти договори з колгоспниками, котрі мають картоплю, про обмін з розрахунку за 6 цнт. картоплі - 1 цнт. жита. Так і зробили. А решту зерна, котре було засипане на фураж, обміняли на овес для кормлення коней.
Першого квітня 1951 року урочисто на загальних зборах укрупненої артілі "Червоний партизан" (до Бабич приєднали Шайногівський колгосп "Радянська Україна") депутат районної Ради депутатів трудящих Ліцовський вручив голові колгоспу І.Грицику Державний акт на вічне користування землею (№5354713; 2 тисячі 192.5 га). ...Іван Грицик був місцевим і побожною людиною, мусів давати лад організації роботи артілі і в той же час дотримуватися батьківських традицій та світогляду предків, прислухатися до земляків. Чи не тому був під пильним партійним оком і вже у перший рік його керівництва укрупненою артіллю піддався верхами нищівній критиці, хоча в кінцевому результаті з обов'язками справлявся успішно.
Влітку 1951 року перед колгоспом поставили завдання протягом 10-12 днів зібрати врожай на площі понад 500 гектарів. Але люди, знаючи, що перші дні графіка, ніби спеціально, припадають на велике християнське свято "Петра та Павла", також хитрували і вдавали, що техніка несправна. Робилося це, скоріш за все, не без згоди голови.
15 липня в районній газеті появилася стаття під назвою "Голова колгоспу Грицик розсвяткувався", в якій, зокрема, йшлося: "11 липня на жнива вийшла одна жнивар-ка-самоскидка, якою протягом дня зібрано ледве

гектар жита. Колгоспник Ф.Бортник, що обслуговував жниварку, через кожних п'ять хвилин зупиняв коней і ремонтував її. Готуючись до жнив, колгоспні ковалі І.Харко та І.Скварчинський недоброякісно відремонтували збиральні машини, а внаслідок цього вони з перших днів простоюють. Щоб
не затягувати жнива і не допускати втрат врожаю, правління артілі повинно було зразу ж на другий день мобілізувати колгоспних косарів та жниць і продовжувати жнива. Але цього не сталося. Члени правління і голова колгоспу т.Грицик у своїй свідомості насичені пережитками старого. Вони вирішили відсвяткувати в ці гарячі дні релігійні свята "Петра" і "Павла", а їх приклад наслідували всі колгоспники. Ніхто в цей день не був у полі..."
Бабичани, прочитавши таке про себе, тішилися хоч маленькою перемогою над атеїстичною владою і подумки дякували своєму колгоспному керівникові. А жнива "Червоний партизан" завершив вчасно...
1951-й рік був завершальним у виконанні трирічного плану розвитку громадського продуктивного тваринництва. Колгосп "Червоний партизан" за цей час придбав потрібну кількість великої рогатої худоби і овець, а по свиням і птиці плани були значно перевиконані. Проте правління господарства більше уваги і надалі приділяло рільничій справі, а новий для колгоспу напрямок сільськогосподарського виробництва якось на початках був на другому плані. Тварини і птицю, як вимагалося, придбали, але не подбали вчасно про їх продуктивне вирощування. Зокрема, план заготівлі сіна на середину жовтня був виконаний на 50 відсотків, в той час, як збирання отави не проведено на жодному гектарові сіножаті. Не виконаний був і план силосування кормів, а гичка "розбазарена", корми не обміряні і не закріплені за фуражирами. Та й сама худоба не доглядалася належно: постійних пастухів не призначено, через що корови пізно виганялися на пасовища, несвоєчасно напувалися і доїлися. Внаслідок такого догляду продуктивність корів була дуже низька: з плану 1750 літрів від кожної корови надоювали по 700 літрів молока. Був випадок, що зняті з контрактації телята 4 дні стояли без догляду, не годовані і не напоєні, втратили вагу, виглядали виснаженими. Розпочате ще навесні спорудження двох конюшень будівельною бригадою у складі 26 чоловік під керівництвом Сторощука велося повільно: щоденно до роботи приступало 5-6 чоловік.
Районна рейдова бригада на початку жовтня 1951 року звинуватила у цій недбалості завідувача тваринницькими фермами колгоспу В.Окоса. Зокрема, в акті перевірки зазначалося, що "з його дозволу також було зарізано на м'ясо барана, тоді, як план вівчарства в колгоспі тільки виконано", а про стан догляду за тваринами та провали
в будівництві доповідалося голові колгоспу Грицику, "але він на все не звертає найменшої уваги. Зовсім ще не розпочато будівництво запланованих у цьому році корівника на 140 голів та пташника". Після таких висновків, мабуть, не солодко довелося голові артілі "Червоний партизан" стояти на червоних килимах та давати пояснення в кабінетах районного начальства. Які висновки зробив - розповіді попереду.
До 1 листопада 1951 року колгосп "Червоний партизан" повністю вправся з осін-ньо-польовими роботами, на яких особливо відзначилась ланки Є.Крупник, М.Войтович, А.Романюк, Ю.Нечай. План бурякоздачі був виконаний майже на 200 відсотків.
Того року в колгоспі було зведено 6 стодолів, 2 конюшні, розпочато будівництво свинарника.
Відповідно до розпорядження районо Бабичівська школа мала перейти на однозмінне навчання. Але приміщень для реалізації цієї вказівки не вистачало, навіть не зважаючи на те, що минулоріч школі були передані колишні хати примусово виселених (репресованих) в Сибір бабичан. В лютому на сесії сільради було вирішено звернутися до районо про виділення коштів для добудови до діючих приміщення ще для двох класів.
Належна увага приділялася місцевим урядом Бабич і питанням благоустрою села. Того року це питання як одне з ключових розглядалося на одному з засідань сільвиконкому, де голова шляхової комісії В.Шайнога доповідав, що протягом бе-резня-квітня вздовж сільських шляхів висаджено 400 дерев, ведуться роботи по ремонту внутрішніх доріг та мостів, до яких залучено максимум населення. У колгоспі була створена спеціальна шляхова бригада, сільрада своїм рішенням навіть зобов'язала правління артілі вкомплектувати ї у кількості 12 чоловік, виділити 5 підвод та закріпити їх на час ремонту. Наступного року з настанням весни депутати знову "повернулися обличчям" до доріг, розглянувши це питання на засіданні виконкому сільради 23 березня. Горворилося про те, що нагально треба відремонтувати 8 мостів, вздовж 2 кілометрів внутрішньосільських шляхів вирити канави та посадити понад 250 дерев.
Читаючи ці протокольні записи, з вдячністю згадуєш тодішніх народних обранців, голову шляхової комісії Василя Шайногу, а особливо Ілька Пристанського, Степана
Романюка, Дмитра Олійника, які найбільше приклалися і до організації цієї роботи в селі, дбаючи також, щоб Бабичі, які і так потопали в лісі, були ще зеленішими. Чимало цих дерев і до сьогодні красуються вздовж сільських вулиць. Реалізовуючи ці рішення, правління артілі "Червоний партизан" щодня направляло на дорожні ро боти по 10 чоловік, безоплатно надало 22 дерев'яні колоди із розібраних стодол, котрі непридатні були для будови колгоспних приміщень, але пригодилися для облаштування містків.
У повоєнні та подальші роки в селі чимало господарств стояли опустілими або сім'ї загинули під час воєнних дій, або їх заарештували та вислали у сибіри, або родини переселилися "за закликом партії" у південні та східні

регіони України. Такі приміщення за клопотанням сільської ради райвиконкомом передавалися місцевим навчальним та виховним закладам, під облаштування об'єктів соцкультпобуту або просто потребуючим мешканцям населеного пункту. Чимало таких будинків було і в Бабичах. Нагадаємо, що у минулому році сільвиконком вже розглядав питання про передачу школі кількох прилеглих до ї території споруд, у зв'язку з переходом цього навчального закладу на однозмінне навчання.
Одразу по 11 таких будівлях приймав рішення виконком Бабичівської сільської Ради 11 червня 1951 року. Три з них запропоновано передати школі, медпункту та під дитсадок, а ще сім - конкретним мешканцям.
Зокрема, продавалися хати спецпереселенців (так тоді називали вивезені в Сибір родини): Петра Івановича Близнюка - Бабичівській неповній середній школі, Цвікілевич Анни Степанівної - для медпункту, Васильовських - під дитсадок. Невдовзі після рішення райвиконкому колишню хату П.І.Близнюка перевезли на шкільну територію і народним методом перебудували під клас.
Були продане також майно депортованих колишніх мешканців Бабич: Синицької Марії Данилівни (хату і стайню) - Олійник Тетяні, яка не мала свого житла, Близнюка Івана Івановича (хату) - Незнановській Олені Федорівні, Близнюка Петра Івановича (стодолу) - Корило Анні Василівні, житло якої згоріло у 1950 році, Близнюка Петра Івановича (стайню) - Синицькій Зофії Пилипивні, для побудови свого будинку, Федини Юстини Павліни (хату і стайню) інваліду, матері 2 дітей Демчук Зофії Павлівні, яка не має свого помешкання, Василевської Параньки Теодорівни (стайню і магазин) - Сологуб Олександрі Михайлівні, для побудови хати.
Незнановській О.Ф., у зв'язку з тим, що вона була інвалідом на праву руку, а чоловік служив з 1950 року в Радянській Армії, клопотали надати державну позику у сумі 1 тисячі крб. для закупки хати.
5 вересня того року виконком розглянув заяву ще однієї мешканки Бабич - Параньки Лотоцької - з проханням продати ій стайню спецпереселенця Бабія Михайла Петровича для побудови своєї хати. Питання було вирішено позитивно.
Розглядалися подібні прохання і в наступні роки. Зокрема, 22 липня 1952-го про продаж мешканцю Бабич Івану Юрійовичу Вусу стайні спецпереселенця Михайла Батюка. Очевидно, що в останнього було чимале домашнє господарство, бо вже на наступному засіданні сільвиконкому дозволилипродатийого хату, стайню ташпихлєрМарії Степанівні Батюк, мешканці Бабич та стодолу - Ільку Лящуку з Шайногів.
14 листопада 1951 року знову було багатолюдно у сільському клубі: висували кандидатів у засідателі Радехівського народного суду. Але перед тим директор семирічної школи С. Перепелиця прочитав колгоспникам доповідь "Радянський суд найдемократичніший суд у світі". Потім слово взяв голова сільради П. Федун, який вніс пропозицію висунути кандидатом у народні засідателі кращого колгоспника Василя Івановича Мороза. Колгоспники П. Федина, А. Синицький та М.Мороз запропонували у народні засідателі Ф. П. Моравецького. Обидві кандидатури пройшли одноголосно, а 15 грудня відбулися вибори народного судді і народних засідателів. Перед самими виборами - 12 грудня - це питання розглядалося на засіданні сільвиконкому. Доповідалося, що вже готові три кабіни, загальна урна для голосування, п'ять малих для виїзду до хворих виборців, виборчий пункт забезпечений паливом. Депутати зобов'язали завідувачку клубом Марію Бабій забезпечити виборчу дільницю плакатами, організувати в день голосування силами хорового гуртка концерт, а правління колгоспу - в ніч з 15 на 16 грудня забезпечити комісію 5-ма підводами та 4-ма верхівцями для зв'язку з виборцями і районною комісією. Тим же рішенням для видачі виборчих бюлетенів був затверджений депутат сільради Й.Пристанський, для відміток в списку
виборців - Д.Бабій, І.Цьолковський, В.Синицький, а для підрахунку голосів - Іван та Анна Моравецькі.
Бабичівська семирічна школа того року поповнилася новими вчителями: у зв'язку з тим, що вчитель математики 5-7 класів Зиновій Григорович Кос захворів, на його місце призначили К.Ф.Труш (з 15.05.; зрештою, З.Коса 15 серпня звільнили у зв'язку з небажанням підвищувати кваліфікацію), з Ново-Витківської СШ перевели викладати (який предмет в наказі не вказано, скоріш за все - вчителем 1-4 класів, бо саме на таку посаду в Н.Виткові того дня призначили А.Греву) Катерину Василівну Яремкевич; повернулася з Немилова, куди перевелася торік, вчителька математики 5-7 класів Катерина П. Собко (з 09.08.), вчителем російської мови і літератури 5-7 класів стала Нона Павлівна Тютюнник (з 15.08.), викладачем військово-фізичної підготовки - Лук'ян Іванович Дубецький (з 15.08.).
15 серпня завпедом Бабичівської семирічки призначили вчителя історії і географії Євгена Томовича Ракобовчука, а у Нестаницьку семирічку перевели і призначили її директором І. С. Доленка.
А тепер про те, які висновки зробив у 1952 році голова артілі І. Грицик, який дозволив колгоспникам відсвяткувати минулого літа "Петра і Павла", про що згадувалося вище.
Вже на початку року в колгоспі "Червоний партизан" був створений агітколектив у складі 25 агітаторів-вчителів, кращих колгоспників і комсомольців. Голова доповів "нагору", що у своїй повсякденній роботі агітколектив керується вказівками листопадового (1951 р.) Пленуму ЦК КП(б(У про масово-політичну роботу на селі під час сільськогосподарських робіт сезону 1952 року; за агітаторами закріплені найбільш відповідальні ділянки - бригади, ланки, ферми, де бесіди проводяться по 2-3 рази на тиждень. Але от теми цих бесід І.Грицик вимагав аби були конкретні, здебільшого виробничі, тим самим використовував зовнішньо ідеологічне підґрунтя для вдосконалення знань колгоспників, перш за все з питань сільськогосподарського

виробництва. Зокрема, кращий агітатор учитель Л.Дубовецький, закріплений за 1-ю бригадою, з членами бурякосійної ланки С.Романюк провів бесіди: "Цукрові буряки і їх значення", "Про значення мінеральних добрив для ґрунту", "Боротьба з бур'янами".

Для "партійного ока" у звітах дописувалися теми про міжнародне становище, зубожіння трудящих в капіталістичних країнах тощо. Аналогічно організовували свою роботу і інші агітатори: П.Синицький, П.Федун, С.Доманчук, П.Крупник, Є.Ракобовчук. Зокрема, вони розповіли колгоспникам про переваги трипільної системи землеробства, передові методи сільськогосподарського виробництва.

Але і тут влада не могла "ущипнути" голову колгоспу, закидаючи йому відсутність належної наочної агітації, що нібито знижує врожаї. І.Грицик кивав на голову сільвиконкому Федуна, мовляв, це його "парафія", а той виправдовувався, що сільська Рада не має коштів, щоб купити фанеру і фарбу. І так якось собі давали ради, поборюючи тиск з району і не тратячи надаремно часу і грошей на справи побічні. Щоправда голова сільвиконкому П.Федун "парирував" "ідеологічною" заміткою "Кращі їздові" у газеті-органі політвідділу Радехівської МТС: "Кращі колгоспники артілі "Червоний партизан" докладають усіх сил, щоб виконати завдання, поставлені листопадовим Пленумом ЦК КП(б)У в справі дальшого піднесення соціалістичного сільськогосподарського господарства, закладають міцний фундамент врожаєві ярих культур в 1952 році. Так, кращі їздові колгоспу колгоспники бригади №2 Р.Окіс та С.Гетина (мабуть, мало бути - С.Федина - С.Л.) вивозять щоденно по 6 - 8 тонн гною при плані 4 тонни. Їх приклад наслідують і інші колгоспники".

Та, незважаючи на такий потужний "ідеологічний" сигнал з села та на видимі вагомі кінцеві досягнення "червоних партизанів" і у попередньому 1951 році, і в 1952-му, районна влада і далі не прощала релігійного "гріха" голові артілі І.Грицику, протягом року регулярно "щіпаючи" його то з одного, то з іншого боку.

У квітні 1952 року його звинуватили у неналежній організації весняно-польових робіт. В голові голови знову проявилися "пережитки минулого", і він дав можливість селянам належно підготуватися і провести Великодні свята, а підкоректований згори графік сівби вимагав якраз у ті дні активно розгорнути польові роботи. Агроном Радехівської МТС Є. Свистуленко свистів в райком: "Колгосп "Червоний партизан" відстає в сівбі. Хоч польові роботи ідуть уже більше тижня, однак тут щойно завершують сіяти овес, сють коксагиз, а про сівбу пізніх культур ще й мови не чути... Лише перед
20 числом цього місяця в колгоспі вдарили тривогу - на сівбі провал! Кинулись виправляти. Посіяли кінними сівалками 10 га вівса і ... чотири дні на поле ніхто й не появлявся. Земля сохне, але ні голові колгоспу, ні бригадирам до цього нема діла - всі ці дні вони проп'янєтвували (мабуть, йшлося про Великодні дні - виділення наше - автор). Навіть уже 22 квітня бригадир Романюк зірвав сівбу коксагизу тракторною сівалкою. Він, бачте, напившись, заборонив трактористові т.Пристанському взяти підводу для доставки масла... Ганебну позицію зайняв голова сільвиконкому т.Федун... Коли йому запропонували організувати вихід колгоспників в поле, він відмахнувся: "Я проводджу жіночі збори". Але не пройшло півгодини, як він разом з дільничним міліціонером, усадивши біля себе дружину, поїхав п'янствувати. Ніяких же жіночих зборів не було...". І далі: "В колгоспі грубо порушують агротехніку на сівбі коксагизу. Висіяне на площі 5 га насіння коксагизу тут лежало не покрите торфокрошкою з 19 квітня по 23. Там же, де й почали закривати насіння, робота виконана по-шкідницькому. На гніздо з насінням насипано трохи торфу, з під якого насіння видно. Вітер цей торф розвіває, а з ним і насіння, Проте це не турбує ні голову колгоспу, ні бригадира Романюка, ні полевода Кнехта. Вони спокійно заявляють "Нічого йому не буде... Зійде..."... Час покінчити з тією організаційною нерозберихою в колгоспі "Червоний партизан" на сівбі".

Може скластися таке враження, що колгосп тиждень був в суцільному запої, а ніхто з селян і поняття не має в землеробстві, і всі ледарі. Час доказав протилежне: і з сівбою справилися вчасно, і врожаї вродили належні.

Проте, вже через кілька місяців, у червні 1952-го, в районній газеті у тій же рубриці "Наша Перчниця" І.Грицик стає об'єктом хоч і не прямої, але критики на адресу... колгоспниці Ганни Мельник, яка "колгоспної роботи не робить, а з свого городу не сходить", "має в особистому користуванні 0,50 га города", обробляє його, а продукцію систематично продає у Львові, "займаючись спекуляцією". "Ну а на роботу в колгосп? Цього ій не треба. За півріччя вона заробила цілих вісім трудоднів. Що ж правління колгоспу? Голова правління т.Грицик махнув рукою: хай, може справиться, вона може працювати... Працювати вона може, т.Грицик, і повинна. Проте не працює. Чому ж терпите ви паразитів?".

І за це сільську господиню обізвали спекулянткою, неробою і паразиткою та ще й
звалили вину на голову голови артілі. Газетний матеріал називався "Ледарям в колгоспі не місце". Так і хочеться нині в дусі сталінського часу дописати до нього, добиваючи І.Грицика остаточно: "Геть ворогів народу з колгоспної сім' il". Тільки от трохи більше, як через рік Господь відправить "вождя всіх народів" атеїста Сталіна спокутувати свої земні гріхи у пекло. Правда, перед тим, у лютому 1953 року, ще встигли зняти з посади "агента куркулів" І.Грицика. Але про це згодом...

До речі, щодо трудоднів. Володимир Степанович Новосад (уродженець - 1939 рн. - Бабич, молодший брат загиблих Ново-садів-повстанців, нині мешкає в м.Кам'ян-ка-Бузька) розповів нам, що у ті часи "з трудоднями було строго, на прогульників малювали карикатури та вивішували для вселюдського огляду на дошці оголошень біля клубу і сільської ради, які в Бабичах знаходилися поряд. Пам'ятаю одну карикатуру

намалювали на моєї тещі рідного брата Тупицю, з написом: "В понеділок я в Радехів, А в вівторок - знову в Львів, А в середу поракую Скільки втратив пудоднів. У четвер - в колгоспі праця, В п'ятницю - собі роблю, При суботі - по роботі... Та й отак собі живу!". У серпні І.Грицика звинуватили вже у злісному ігноруванні рішень травневого (1952 р.) Пленуму ЦК КП(б)У про якнайсуворішу охорону врожаю як на пні, так і при збиранні, молотьбі і перевезеннях. Головний інженер Радехівської МТС Й.Яроцький доповідав в райком (за його дорученням) про результати перевірки колгоспу "Червоний партизан": "Голова колгоспу тов.Грицик злочинно ігнорує рішення ЦК КП(б)У і, по суті, допомагає розкрадачам колгоспної власності у їх злочинній діяльності. На полі біля комбайнового агрегату немає ваги і вагаря, зерно відвозиться на відстань до 6 кілометрів без попереднього зважування...". Відповідь на цю ідеологічну кляузу "червоні партизани" дали вже через кілька днів - і ділом, виконавши повністю план хлібоздачі, і словом, опублікувавши в районній газеті замітку рахівника колгоспу Д.Бабія такого змісту: "По два кілограми жита і пшениці одержують в рахунок авансу на трудодень колгоспники Бабичівської артілі "Червоний партизан". Це висока винагорода чесним колгоспникам за наполегливу працю на колгоспних полях, на фермах і городі. Рядовий колгоспник М.Ковтун привіз додому
12 центнерів зерна за зароблені трудодні, І.Пристанський - 9 цнт. В рахунок авансів видано добірне зерно". Ось так: селяни свої обов'язки перед державою виконували сумлінно, поважали чесні заробітки і не треба було над ними сторожа чи контролера! До речі, коли на початку травня того ж 1952 року за постановою Ради Міністрів СРСР були випущені нові облігації Державної позики розвитку народного господарства, бабичани одностайно її передплатили: літній колгоспник М.Уханський - на 700 крб, на значні суми готівкою - А.Грудка, І.Голубовський, В.Батюк, І.Романюк.
Успішно колгосп "Червоний партизан" провів у 1952 році жнива, осінньо-польові роботи. На сінозбиранні перед вели косарі П.Крупник, І.Слободюк, Д.Улян, які щоденно при нормі 0,25 га викошували по 0,45 га. Збирати зернові у поле вийшли не тільки всі працездатні колгоспники, а й перестарілі. Для прикладу, колгоспнику Степану Кохановському та його дружині було близько 70 років, але працювали вони не гірше за молодих - збирали щоденно по $0,65-0,73$ га зернових. На осінній сівбі відзначилися І.Роїк, У.Цеблюк, П.Ціолковська, які щодня перевиконували норми. Як і торік, попереду в районному змаганні були буряководи, до того ж весь буряк здали висококондиційним, а план державних поставок з цього виду сільськогосподарської продукції виконали на 117 відсотків.
У числі кращих називалася ланка Стефанії Романюк, яка з площі 4,5 гектара зібрала і здала державі 1160 центнерів солодких коренів. Стефанія Романюк була звичайною сільською дівчиною з Бабич, закінчила місцеву семирічну школу, почала працювати в колгоспі, стала ланковою. Минулого 1951 року ї ланка також зібрала високий врожай цукрових буряків: по 306 цнт з кожного гектара.
Голова сільвиконкому П.Федун знову нагадав, що кращі їздові господарства колгоспники з бригади №2 Р.Окіс та С.Федина вивозять щоденно по 6-8 тон гною при плані 4 тони. На підтримку свого шефа з "ідеологічною" заміткою "Трудове піднесення" в тій же газеті політвідділу МТС вже виступив секретар Бабичівської сільради А. Синицький: "Взяте зобов'язання до дня з'їзду ВКП(б), що відбудеться 5 жовтня 1952 року, - завершити сівбу озимих і молотьбу, хлібороби артілі "Червоний партизан" з честю виконують. Небувале трудове піднесення панує в ці дні серед колгоспників на сівбі і молотьбі. Соціалістичне змагання, що широко розгорнулося за достойну зустріч
з'їзду партії, забезпечує високі виробничі успіхи - артіль уже посіяла 121 гектар жита і 148 гектарів пшениці. Перше місце у соціалістичному змаганні серед сівачів утримує І.Роік, який щодня перевищує норми, і сівачі у Цеблюк, П.Ціолковська".
У тому ж році до Жовтневих свят будівельна бригада Тимофія Войтовича закінчила будівництво типового корівника на 120 голів худоби.
Коли випав сніг, розпочалася підготовка до весняно-польових робіт 1953 року. Почали з ремонту сільськогосподарського інвентарю, вивезення гною, очищення насіння. у грудні на колгоспні поля було вивезено близько 600 тонн гною, більше 250 тонн із цієї кількості вивезли іздові бригади Романюка С.Мороз, М.Батюк, Й.Демчук та інші. Бухгалтер колгоспу Д.Бабій звітувала: "В громадській коморі уже очищено 164 центнери ячменю і ярої пшениці. На очищенні зерна колгоспниці Є.Худоба, П.Шановська, систематично перевиконують норми. Ковалі колгоспної кузні І.Скварчинський до 15 грудня відремонтував 20 плугів і декілька возів, І.Харко - 15 плугів".
Але атеїстичне районне начальство не упускало найменшої можливості, щоб нацькувати своїх вірнопідданих лакеїв на керівників Бабич, не забуваючи їх "Петра і Павла" вже давно минулого 1951 року. В середині листопада 1952 року в районній газеті під постійною тоді сатиричною рубрикою "Наша перечниця" був опублікований лист голові Бабицької сільської ради Петру Левковичу Федуну "від нашого Перця" під заголовком "Здоровенькі були, Петро Левкович!". Чи насправді вже такими пияками були голови сільради і колгоспу, сумніваємося в контексті успішного ведення ними сільського життя, але процитуємо цю публікацію повністю, без будь-яких, навіть орфографічних, правок, щоб читач міг сам переконатися, як ненависно комуністична влада ставилася до людей, особливо керівників з "пережитками минулого у свідомості", тобто

побожних: "Кажу: здоровенькі були! Що, не чуєте? У вусі дзвенить, кажете? А... Ви нічого не кажете... О! Та я бачу Ви знову п'яні! Робота, говорите, така. А на мій, перчанський погляд - місце таке. Ну хто ж то так придумав? Тут тобі сільська Рада, а за два кроки - буфет. Розумно, кажете, придумано. Воно може й розумно для кого іншого... Мабуть будівельники не знали, що Ви будете головою сільської Ради в селі Бабичах. Ні, ви мені що не кажіть, а я вважаю - місце винувате. Ну як же витримати, коли видно з вашого почесного стільця (як говориться, без відриву від виробництва) хто заходить в буфет, або хто виходить з нього? Після обіду вже не видно? Згоден, вірно. Вам і вікна не видно? А людей, колгоспників, бачите, що заходять до вас в кабінет? Трьох - замість одного! І то правда. А хто б же, бувши на вашому місці, побачив? Нехай би він спробував до обіду разів вісім-десять зайти в той клятий буфет, що так і стирчить перед очима, а потім щось побачити. А я дивуюся, чого це вам, Петре Левковичу, не видно тих сім скирт хліба немолоченого, що вже зазеленіли і з боків і зверху; трактористів, що в три дні раз обідають; колгоспників, які не виконали і досі планів здачі картоплі, м'яса. Та хіба все перерахуєш, що Вам не видно? Місце винувате! Я б радив, або сільську Раду перемістити в якийсь інший дім, або буфет, або... Що Ви там побачили? Що голова колгоспу "Червоний партизан" тов. Грицик зайшов у буфет. Вам потрібний? Без Вас, кажете, не обійдеться. Ну то як будете тверезі прийміть вдвох побажання від щирого серця".
Отак Петро (Федун) поплатився за святкування "Петра", своїх іменин, і за те, що "задурманив" цим голову голови артілі...
Звичайно, що чимало тут надуманого, перебільшеного, але старожили Бабич правдиво пам'ятають, як не раз і не два в село приїжджали атеїстичні партійці з району, в тому числі і на релігійні свята, ні-би-то перевірити як ідуть справи, і для них керівники артілі і сільради "накривали багаті поляни", навіть різали баранчиків, а потім ті критикували зав. фермою за розбазарювання колгоспного майна... До речі, автор вищенаведеного "фейлетону" навіть стидався публічно поставити під ним своє прізвище, підписавшись псевдонімом "від нашого Перця", тоді як під іншими аналогічними матеріалами стояли справжні прізвища.
Діставалося І. Грицику та П. Федуну "на горіхи" ще й тому, що затягували із створенням в колгоспі партійної організації, якої навіть у 1952 році не було, а заснована у 1949 році комсомольська попросту бездіяла (про що ми уже оповідали вище). А це суперечило установці вірного соратника Сталіна - товариша Жданова на 18 з'їзді ВКП(б) про те, що там, де немає первинної парторганізації, є комсомольська, "вона повинна взяти на себе роль активного провідника партійних директив". Райпартійці не врахували такого маленького, але істотного нюансу, що бабичанці з роду-племені не сприймали ворогів Христового вчення.
у ті роки в колгоспне життя впроваджувалися і курйозні, щоб не сказати - смішні, "традиції" соціалістичного змагання. Зокрема, на початку 1952 року "червону партизанку" свинарку К. Чорномаз змусили прийняти зобов'язання від кожної з 15-ти закріплених за нею свиноматок одержати по 20 "ділових" поросят та уберегти весь молодняк від загибелі. У квітні того року районна газета повідомляла, що своє слово К. Чорномаз свято виконує, всі свиноматки в неї макіть добрий вигляд, знаходяться в чистоті, її самовіддана праця "є запорукою тих зобов'язань, які дали працівники громадського тваринництва в листі товаришеві Сталіну". Ось так вождь всіх народів "впливав" на приплід свиней...
Але згодом свиням не сподобався товариш Сталін: у тому ж 1952 році 34 з них загинули у віці від двох місяців до півтора року - соціалістичними зобов'язаннями не було передбачено їх хвороб. Причиною цьому районне начальство називало... відсутність стічних канавок для сечі. Але ж свинарник був збудований лише восени 1951 року і зданий в експлуатацію за згоди районної комісії. До речі, у той же рік загинули в колгоспі 11 коней, велика кількість рогатої худоби і птиці. Аналогічна ситуація була і на деяких фермах сусідніх господарств.
Змагатися між собою в соціалістичному дусі вимагали навіть від сільських Рад. Відразу після Різдвяних свят, 22 січня, скликали нараду активу села Бабичі, на порядку денному якої стояло одне "найактуальніше" питання: про укладення умов на соціалістичне змагання між Бабичівською та Кривецькою сільськими радами на 1952 рік.
Знову, як і в минулі роки, у 1952-му постійно гостро стояло питання виконання бабичанцями держпоставок та всіх видів фінансових зобов'язань. За цю роботу в селі конкретно, окрім сільради, відповідав так званий фінансовий або податковий агент Андрій Бабій, не було такого засідання в Бабичах, аби він не був присутній, а на "килимі" голови сільради - чи не кожного дня. Про цю проблему ми розповідали і в рамках попередніх років, коли чи не через одне засідання виконкому чи сесії встановлювалися терміни 100-відсоткового виконання селянами цих зобов'язань перед державою.
До чого тільки не вдавалися "партія і уряд", в той же час розуміючи, що в людей
грошей катма, а м'яса, молока, яєць не вистачає, аби прогодувати дітей та себе. Було придумано звернення фінансового активу Сокальського району про дострокову сплату малосімейного податку та платежів всіх видів, яке мали обговорити та схвалити у всіх селах області. Відбулася така акція у формі загальних зборів 10 лютого і в селі Бабичі, де, звичайно ж, в такому самому дусі вирішили схвалити цей заклик та достроково виконати свої зобов'язання 1952 року: до 1 березня внести в державну касу податки, а в комуністичні засіки віддати все, що тільки потрібно, до 1 травня.

Як воно було, можемо легко здогадатися та переконатися, ознайомившись з бабичівською протокольною документацією того часу. Вже 2 березня нагально були скликані нові загальні збори в Бабичах, на яких депутат сільради Т.Войтович доповідав, що справи проходять "дуже погано, особливо молоко та яйця", і призвав "активніше приступити до виконання держпоставок всіх видів". 4 березня сільвиконком заслуховував звіт про роботу податкового агента, а 9 березня - на загальних зборах селян Бабич, в яких брало участь 181 особа, враховуючи, що попереднє зобов'язання по малосімейному податку не виконане у встановлений термін, визначили новий до 20 березня. 16 березня на засіданні сільвиконкому завідувач зливним пунктом Володимир Новосад також не мав чим потішити депутатів: з плану на рік 36700 зібрано 2300 літрів молока, приступили до здачі 65 колгоспників, а 123 - не приступили, в день поступає по 70 літрів молока. 31 березня на сесії сільради голова бюджетної комісії Василь Мороз констатував, що зібрано лише 6300 крб. малосімейного податку з необхідних 10900 крб. Термін дострокового виконання плану цього платежу в черговий раз перенесли на 15 квітня. Розглядалися ці питання на засіданні виконкому 16 липня, на загальних зборах селян 27 липня, на сесії сільради 23 серпня, де констатувався незадовільний стан сплати податків всіх видів: зокрема, сільгосподаток сплачений у сумі 32 тис. 700 крб. при планових 83 тис. крб., малосімейний - 8600 при плані 11600 крб., страхівка - 4200 при плані 7420 крб., на 100 відсотків розрахувалося лише 25 чоловік. 1 знову термін виконання взятих зобов'язань по достроковому виконанню фінансових платежів перенесли - цього разу на 10 вересня. Але і на наступній сесії - 14 вересня податковий агент А.Бабій з сумом констатував, що сільгосподатку зібрано лише 55 тис. крб...
А ще того року проводилася компанія по підписці на нову державну позику. Сільвиконком своїм рішенням від 16 березня розбив село на 20 дільниць і закріпив за кожною депутатів, актив, затвердив комісію по сприянню держпозики у складі 5 осіб, яку очолив сам голова сільради П.Федун. Це ж питання стало предметом розгляду і на наступному засіданні виконкому сільради 23 березня. Очевидно, що "партійні та радянські органи" ні на мить не давали спокою владі на місцях, змушуючи забирати від селян останнє.
Відразу ж після приходу "других совітів" розпочалося і активне нищення духовного життя. Отець Мирон Коритко, який правив у Вузловому і на Бабичах з 1922 року, щоб уникнути долі Сибіру і не покинути вірних напризволяще, перейшов до московської церкви і перебував на парафії до 1952 року, аж до своєї смерті.
У 1952 році гостро постало питання про дитсадок в Бабичах. Це питання стало предметом обговорення і прийняття конкретних рішень на засіданні сільвиконкому 28 червня. Голова культосвітньої комісії доповів, що спеціального приміщення для дитясел немає і запропонував їх розмістити в одній з будівель школи, де вже збудовано літню піч для приготування їжі. Голова жіночої ради Катерина Грудка пожалілася, що правління колгоспу не надає належної допомоги у цій справі, іграшок для дітей зовсім мало, а ті, що є - в непридатному стані, ліжечок досі взагалі немає. З цим цілком погоджувалися і члени виконкому М.Мороз і Й.Пристанський, які запропонували записати в рішенні: придбати до 5 серпня 25 ліжечок та необхідну кількість іграшок, а восени відкрити дитячу установу. Забігаючи наперед, скажемо, що вона так і не була відкрита. Вже новообраному виконкому Бабичівської сільської Ради довелося повернутися до цього питання на одному з перших своїх засідань 6 квітня 1953 року. Говорилося і про ремонт приміщення, але не вказувалося де саме (можливо, шкільного), забезпечення розкладушками, іграшками та кухонним посудом, а головне - був затверджений штат обслуговуючого персоналу: вихователька, куховарка та завідувач. З рішення відчувалось, що ця назріла для села проблема ось-ось буде вирішена, сільвиконком навіть запропонував правлінню колгоспу ім. Леніна відкрити дитячу установу до 15 квітня, тобто через 10 днів.
І дитясла у квітні 1953 року таки були відкриті. Завідуачем призначили Ольгу Андріївну Синицьку, вихователькою - Павліну Грицик. На початках відвідувало їх 25 малюків. Але обіцянки про забезпеченість установи продуктами та необхідними речами так і не були виконані: бракувало молока, розкладушок, іграшок взагалі не було. Тому сільвиконком вже 10 червня змушений був знову повернутися до цього питання і запропонувати правлінню колгоспу ім. Леніна негайно вирішити ці та інші проблеми.
У 1952 році педагогічний колектив Бабичівської семирічної школи поповнився: викладачем російської мови і літератури 5-7 класів з 15 серпня призначена Раїса Іванівна Степаненко, викладачем природи і географії 5-7 класів з цього ж дня - Євгенія Сергіївна Фандікова. В той же час з 29 серпня з посади старшої піонервожато була звільнена за власним бажанням Катерина Василівна Піхтіна, на ї місце з Стоянівської СШ була переведена з 1 вересня Мирослава Петрівна Грудка, яка вже 20 вересня написала заяву і була звільнена за сімейними обставинами.
До речі, у 1952 році у Вузловому на базі семирічної школи була створена десятирічна, і деякі випускники Бабичівської семирічки, а потім і восьмирічки, з того року почали поступати до неї. Тоді це була лише четверта середня школа в Радехівському районі, перший випуск якої відбувся у 1955 році, коли всі 23 учні десятого класу успішно здали підсумкові іспити, і недільного дня 26 червня разом з батьками та вчителями, керівниками колгоспу, села та району святкували цю подію у переповненому сільському клубі, де їм в урочистій обстановці вручили атестати зрілості, а потім відбувся концерт художньої самодіяльності, а ввечері в приміщенні двох класів на першому поверсі школи - випускний бал та банкет. Перші випускники десятирічки згадують, що для організації банкету колгосп безкоштовно передав школі необхідну кількість

м'яса, а спиртзавод - спирту, Радехівський пивзавод по собівартості (скоріш за все, по "рекомендації" районного начальства, яке також було присутнє на цих урочистостях) продав батькам бочку свіжого пива. До слова, про згадані вище дві кімнати: приміщення одного класу було відведене для батьків, вчителів, керівників та інших дорослих гостей, а в другому - через коридор навпроти столи накрили для юнаків і дівчат цього історичного випуску Вузлівської середньої школи. Як і в клубі, тут грав духовий оркестр, урочистості тривали до самого ранку...

Розповідаю так детально, бо серед іменників були і колишні школярі Бабичівської семирічки, і їхній колишній вчитель в Бабичах, а тепер також вже колишній директор по Вузлівській середній школі Іван Семенович Доленко. Зокрема, про двох з них знаємо достовірно: це Євген Гудзинський та Степан Шайнога. ...Длявступудовосьмогокласутребабуло здавати вступні іспити. Навчання у восьмих десятих класах було платним і коштувало 150 карбованців на рік. Першим директором Вузлівської середньої школи, як ми вже знаємо, став Іван Семенович Доленко, переведений з Бабичівської. Історію і географію у восьмому і дев'ятому класах викладав відомий сьогодні український письменник Гигорій Тютюнник.

Бабичівські старші діти, як і місцевої семирічки, так і ті, що, ставши її випускниками, поступили у Вузлівську середню, в ті та подальші роки під час літніх канікул змушені були працювати в колгоспі, заробляючи в поміч батькам так звані трудодні. Справа в тому, що за тодішнім колгоспним "законодавством", кожен селянин (а в основному це були жінки) за рік повинен був напрацювати 300 трудоднів. Це виходило майже стільки, скільки у році самих днів, а цей мінімальний розрахунок був встановлений на одну особу, і виконати цю норму було нелегко. Ті, хто не виробляв ї ризикували позбутися своїх присадибних ділянок і права випасати свою худобу на пасовищах загального користування.

Діти завантажували, зокрема, на автомобілі зерно з бункерів комбайнів і розвантажували його на колгоспному тоці. Причому роботи ці треба було виконувати тільки в нічні зміни, бо вдень це робили працівники колгоспу. Згромаджували "канікулярні" школярі у валки скошене і вже висушене сіно та займалися іншими роботами, за які платили копійки, але зараховували батькам трудодні до встановлених норм.

Під час весняних та осінніх польових робіт чимало батьків, аби вчасно впоратися із збором урожаю на закріплених колгоспних та своїх присадибних ділянках, та заробити необхідну кількість трудоднів, часто тижнями, а деякі - місяцями, не пускали своїх дітей до школи. Дійшло до того, що це питання 9 жовтня було винесено на засідання сільвиконкому, а 16 жовтня - і на сесію сільської Ради, де директор школи Сергій Перепелиця доповідав, що, незважаючи на неодноразові відвідування ним та вчителями родичів, чимало учнів з початку навчального року ще не появлялися на заняття. Проводив бесіди з батьками і особисто голова сільради П.Федун, але ті відмовлялися пускати дітей до школи, поки не оброблятьcя на полях. Сесія доручила виконкому в останній раз попередити таких батьків і в разі залишення при такій позиції - оштрафувати їх на суму від 50 до 100 карбованців. На декого це подіяло.

Питання відвідуваності занять дітьми шкільного віку стояли на порядку денному і під час ніби-то спокійного зимового сезону, зокрема на засіданні виконкому 10 січня, коли директор С.Перепелиця доповідав, що декілька учнів і далі пропускають уроки, а семеро дітей 1937 року народження зовсім до школи не ходять. Депутатів зобов'язали спільно з вчителями ще раз провести роз'яснювальні бесіди з батьками і попередити їх про адміністративну відповідальність.

Проте, батьки виправдовувалися в цій ситуації і об'єктивними причинами: діти з настанням холодів не мають в що вдягнутися та взутися. Особливо це стосувалося напівсиріт. Щодо таких сільрада надавала матеріальну допомогу, а правлінню колгоспу запропонувала виділити на ці потреби із страхового фонду необхідну кількість зерна.

Але і серед дорослих мешканців Бабич у ті роки було достатньо неписьменних та багато малописьменних. Це, власне, був наслідок того самого явища в суспільному житті, про яке ми щойно оповіли: невідвідуваність дітьми школи через зайнятість на домашніх роботах, але ще в польський, довоєнний, воєнний та перші роки післявоєнного періодів. У 1950-х для ліквідації безграмотності населення повсюдно створювали при школах відповідні гуртки. Були такі і в Бабичах. Доповідь директора С.Перепелиці власне про їх роботу слухали на засіданні виконкому сільради 8 лютого того року, Справа ця була поставлена досить непогано: за кожним неписьменним закріплялися вчителі, навіть кращі учні, які систематично приходили до підопічних додому і проводили відповідні заняття. Ефективність цієї роботи підтвердив і голова культурно-освітньої комісії сільради Іван Цьолковський, який напередодні засідання відвідав багатьох таких мешканців, і запевнив виконком, що в найближчі роки з цією суспільною проблемою буде покінчено, бо і вчителі та учні належно стараються, і бабичани охоче тягнуться до світла науки, хочуть самі читати газети та писати листи до війська дітям.

В рамках минулого року ми розповідали про передачу та продаж опустілих хат та господарських споруд бабичан, які в роки большевицьких репресій були виселені. Так от: деякі такі родини полишили в Бабичах не тільки майно, але й своїх дітей - дітей спецпереселенців, як їх ще називали. І це рік за роком також ставало соціальною проблемою, бо дівчатка й хлопчики росли і потребували все більшої уваги близьких людей. Аби

їх не забрали в інтернати, родичі, близькі знайомі і просто односельчани брали таких дітей під свою опіку або патронат, як називалося це по закону. Для цього потребувалося рішення сільради та затвердження його райвиконкомом. 8 лютого з такими заявами звернулися бабичани В.В.Шайнога - про патронат Михайла Близнюка, І.В.Лящук - про патронат Івана Лящука (1940 рн.) та М.П.Лиско - про паронат одразу трьох дітей: Богдана (1936 рн.), Надійки (1938 рн.) та Юрія (1944 рн.) на прізвище Ульян - дітей повстанця Василя Теодоровича Ульяна, 1907 року народження, який у червні 1945 року одружився з Ольгою Лиско і вона йому народила цих дітей, а у 1946 році чоловік загинув під час енкаведистської облави в Бабичах, вискочивши з криївки, яка була недалеко від його господарки. Раніше, описуючи націо-нально-визвольну боротьбу на наших теренах в повоєнні 1940-ві роки та долі тутешніх повстанців, зокрема і В.Ульяна, ми подали інформацію, що жінку Ольгу большевики вивезли в Сибір разом з дітьми. Але от як вони вже у 1952-му появилися в Бабичах та яка доля їх матері - невідомо. І ще одна важлива деталь: дружина Ольга була дочкою Павла Лиска, а заявник на патронат Микола Лиско - по-батькові Павлович, отож цілком ймовірно, що її рідний брат.

Іншим рішенням - від 16 березня виконком сільради клопотав перед райвиконкомом затвердити рішення про надання права бездітній мешканці Бабич Грай Катерині Дмитрівній удочерити Седонію Кузьо (1937 рн.).

Нарешті аж у 1952 році в Бабичах була організована окрема сільська бібліотека 3 платним (471 крб. 50 коп.) працівником, яким став Володимир Іванович Бабій (призначений 27 листопада 1952 року). Нагадаємо, що до війни і в перші повоєнні роки невеличка книгозбірня була при клубі. у

1946 році, після того, як селяни пожалілися кореспонденту газети, в село періодично почала приїжджати пересувна бібліотека, якою опікувався зав. клубом І. Цьолковський, згодом - А. Синицький. Відтак, в звичайнісінькій хаті у 1950 році облаштували з книжковим фондом 100 примірників читальню, якою завідували зав. клубом Марія Бабій, С. Грудка, К. Піхтіна, знову М. Бабій.

У вересні попереднього (1951) року на одному із засідань виконкому М. Бабій доповідала, що клуб забезпечений паливом на зимовий період, діє хоровий гурток, який вже підготував програму до річниці Великого Жовтня, драмгурток готує виставу. Але депутати чи то про людське око, чи для протоколу докоряли їй, що погано працює, бо газети в газетні вітрини часто не виставляються, клубна стінгазета не випускається, зобов'язали її, окрім цього, до жовтневих свят виготовити два фотомонтажі, забезпечити клуб плакатами та лозунгами.

Повернулися до цього питання вже 19 січня на першому у 1952 році засіданні виконкому, розглянувши його з конкретним формулюванням: "Про роботу гуртків художньої самодіяльності". На доповідь завідувачки клубом Марії Бабій про те, що працюють два гуртки - хоровий та драматичний, що в минулому році відбулося два концерти і поставили одну п'єсу, депутати зреагували гострою критикою. Голова культурно-освітньої комісії Іван Цьолковський дав незадовільну оцінку роботі в клубі: заклад постійно закритий, починає працювати тільки о 6-ій годині вечора, підшивки газет неповні і недоступні, недостатньо масових заходів організовується... Зав. клубом зобов'язали конкретно: відкривати його з 10-ї години ранку, протягом люто-го-березня поставити один концерт і одну п'єсу.

Мабуть, що розмова про ефективність діяльності культурного закладу села загострила проблеми умов для роботи клубних гуртків, бо 13 лютого виконком сільради своїм рішенням попередив правління райспоживспілки та правління Вузлівського ССТ, які використовували для своїх потреб одну із кімнат сільського клубу, про необхідність вивільнення цього приміщення до 25 лютого. Із спогадів старожилів знаємо, що там знаходився магазин-буфет. Рішення виконувати райспоживспілка не поспішала. Підтвердженням цьому є факт повернення до цього питання через півтора року - 23 серпня 1953-го на засіданні сільвиконкому,

де вже вкотре "попередили" і "зобов'язали" Радехівське та Вузлівське ССТ і встановили новий термін. Коли було виконане це рішення - не знаємо, але, що кімнату таки звільнили - це стовідсотково.

На тому ж засіданні ще окремим стояло питання "Про роботу сільського клубу", під час обговорення якого знову наїхали на завідувачку Марію Бабій, і цього разу, як нині люблять висловлюватися в подібних критичних ситуаціях, вже конкретно, що навіть ми, вивчаючи цей протокол через 66 літ потому, різко відчули "запах смаленого". Щось там було не так, бо навіть керівник драмгуртка Л.Дубецький, виступаючи на засіданні, жалівся, що драмгурток працює погано, бо досі не розписані ролі, і звалював всю вину по суті на свою шефиню. Як на нас, йому б і карти в руки. Але, очевидно, так сказали сказати, вибачте за каламбур. Бо далі вже сам голова сільради П.Федун та секретар А.Синицький вкотре за останній час зазначали, що завклубом до своїх обов'язків ставиться вкрай погано, а в рішенні визнали ії роботу незадовільною. Слухалося питання роботи клубу і на засіданні виконкому 6 квітня, але вже в контексті підготовки села до святкування 1 Травня - Дня міжнародної солідарності трудящих. Якимось дивним чином одним із пунктів рішення побілку парканів селян виконком "повісив" не на завклубом, а доручив це депутатській комісії.

Часті наїзди на завідувачку клубом Марію Бабій у 1952-му були невипадковими, бо вже 1 червня 1952-го вона написала заяву і звільнилася з посади, пропрацювавши на ній рівно рік. Раніше, на початку 1950 року вона вже керувала клубом, але також нетривалий час - до 31 березня. Після неї аж через півроку - з 1 вересня 1950-

го призначили зав. клубом Стефу Андріївну Грудку, яка, проте, також довго не "засиділися", і 1 листопада знову відбулася заміна головного культпрацівника села: ним стала Катерина Василівна Піхтіна.
Після звільнення Марії Бабій цією культустановою почала керувати Степанія Ракобовчук, скоріш за все дружина завпеда школи Євгена Ракобовчука. Зокрема, вона вже була у тому статусі на засіданні сільвиконкому 2 листопада 1952-го, коли розглядалося традиційне "сезонне" питання про підготовку до святкування 35-роковин Великого Жовтня. Проте, доповідав вже не завклубом, а сам голова П.Федун, відзначаючи велику проведену роботу: побілка клубу та сільради, прибрано навколишню територію, заготовлено лозунги та плакати. Не маючи можливості ганити колишню завклубом Марію Бабій, депутати всі гріхи за ще наявні недопрацювання звалили на правління колгоспу, через яке, мовляв, підготовка до свята загалом виглядає "вкрай незадовільною": арки, котрі розміщені на території колгоспу, не пофарбовані, не визначені 24 колгоспники та не виділені дві підводи для чергування... А нову завклубом С. Ракобовчук зобов'язали лише вивісити на установі придбані сільрадою плакати і лозунги, навіть організацію концерту і постановки п'єси поклали на директора школи С.Перепелицю.
Треба сказати, що працівники місцевих культустанов у ті роки не дуже поспішали на роботу, особливо в першій половині дня. Часто на тривалий час відлучалися з неї і після обіду, займаючись домашніми справами чи виїжджаючи в особистих в інші населені пункти. Намагаючись хоч якось вплинути на таку ситуацію, райвідділ культури 9 лютого 1952-го видав наказ, який категорично забороняв виїзд культосвітніх працівників в будь-яке місце без дозволу з району та встановлював розпорядок робочого 8 -годинного дня: для зав. клубами - з 12 до 15 год. і з 18 до 23 год. (з 15 до 18 год - обідня перерва); для зав. бібліотеками - з 11 до 15 год. і з 17 до 21 год. (з 15 до 17 год. - обідня перерва). Однак це не дуже вплинуло: дотримувались здебільшого вечірнього часу, і то не до офіційно встановлених меж.
Немаловажна роль у формуванні комуністичних поглядів в людей відводилася засобам масової інформації. Влада добивалася, аби газети і журнали поступали до кожної оселі. За підписку строго питали з місцевих листонош, яким в Бабичах в 1950-х роках (а, можливо, і раніше) працював Йосиф Франкович Пристанський. Він народився у 1897 році, мав освіту 5 класів, по статусу належав до середняків, з грудня 1947 року був депутатом Бабичівської сільради. Сільрада визначала скільки і яких газет має передплатити кожен двір і покладала цей обов'язок на сільського (йому ще давали статус колгоспного) листоношу. 19 січня 1952 року це питання стоятиме на обговоренні засідання виконкому Бабичівської сільради в конкретній постановці: "Про роботу колгоспного поштальона". І хоча Йосиф Пристанський доповідав, що працює день в день, в кінці минулого року проведено значну роботу по підписці газет та журналів, які розповсюджуються вчасно, секретар сільради Андрій Синицький
дорікнув йому, що справа з підпискою та своєчасною доставкою кореспонденції не така вже ідеальна: не в кожному дворі є газета, і не кожного дня колгоспникам доставляється кореспонденція. "Колгоспного поштальйона" депутати тоді зобов'язали до 30 січня провести в кожному дворі підписку, доставляти газети кожного дня в кожну сім'ю. "Не забули" і про себе, записавши в тому ж рішенні: "активу села, депутатам провести масово-роз'яснювальну роботу серед населення по підписці газет", тим самим документально визнаючи, що це - результат і їхнього недопрацювання.
Повернулися депутати до цього питання на засіданні виконкому 10 грудня 1952 року. Проблеми та докори "колгоспному поштальйону" Йосифу Пристанському були ті ж: недостатня кількість підписаних газет та журналів, несвоєчасна їх доставка...
Нагадаємо, що у повоєнні роки, а, можливо ще в польські часи, медпункт Бабич знаходився в одній із кімнат сільського клубу. Не виключення, що саме цю кімнату приблизно у 1947-48 роках, коли медпункт переїхав на Лісничівку, зайняло споживче товариство.
А на наступному, після описаного тільки що, засіданні сільвиконкому 22 лютого стояло питання саме про стан медобслуговування трудящих. Доповідав голова комісії охорони здоров'я Т.Войтович, який відзначив, що за результатами перевірки, проведеної напередодні, роботу медпункту можна визнати задовільною: заклад відкривається своєчасно, медперсонал досвідчений, трудящі обслуговуються якісно і ввічливо, нарікань не поступало. Завідувачка медпунктом В.А.Хайба, яка працювала тут з повоєнних років, назвала лише одну проблему: віддаленість закладу: для зручності людей його треба перенести в центр села. З нею цілком погоджувались члени комісії А.Моравецька, К.Тимрук, А.Грудка та секретар сільради А.Синицький. Рішенням виконкому доручили комісії охорони здоров'я до 3 березня віднайти приміщення в центрі села для повноцінного розташування в ньому медпункту. Зрозуміло, що рішення так і не було виконане, хоча Віра Хайба неодноразово нагадувала про це і голові, і секретарю, і членам комісії.
16 листопада виконком сільради знову, вже вдруге того року, розглядав питання "Про стан медичного обслуговування трудящих", що говорить про належну увагу місцевої влади до охорони здоров'я своїх мешканців. Участь у засіданні брала особа
під прізвищем Білик В.А. Сочатку це викликало деяке здивування, але пригадавии інформацію старожилів про те, що зав.медпунктом тих часів вийшла заміж за Володимира Білика, який мешкав поряд медустанови, все стало зрозумілим: це та сама Віра Хайба, тільки вже під прізвищем чоловіка. ...Голова комісії Т.Войтович

констатував, що медпункт забезпечений необхідними медикаментами, встановлений розпорядок дня, який дотримується чітко, біля приміщення є нічне освітлення. До речі, з цього ж протоколу дізнаємося, що в штаті медпункту була санітарка, але прізвище ї не вказується. Цілком можливо, що працював в медпункті і чоловік завідувачки Володимир Іванович Білик, бо, як ми уже інформували, 20 січня ще 1950 року він доповідав на сесії сільської Ради про санітарний стан в Бабичах, то міг займати таки якусь медичну посаду, чи працювати на півставки. Окрім цього, пригадаймо із поміщених в попередній частині спогадів Стефаніі Федини (замужем - Шумило), що в часі визвольної боротьби фельдшер Володимир Білик потаємно приходив до їхнього дому, де переховувалися хворі та поранені повстанці, надавати їм медичну допомогу.
20 червня 1952 року на сесії Бабичівської сільради, за тиждень до виборів депутата до Верховної Ради СРСР, розгядалося питання про підготовчу роботу в цьому напрямку. У знову тут ведуча роль відводилася школі та сільському клубу. Директор школи С.Перепелиця доповів, що по всіх десятихатках вже проведені бесіди на виборчі теми, за кожною колгоспною ланкою закріплений агітатор, який проводить бесіди в полі, виборча дільниця обладнана трьома кабінками, радіофікована, зроблено одну загальну урну та 5 менших, на день виборів підготовлені концерт та вистава. Депутати зобов'язали правління колгоспу забезпечити в ніч з 28 на 29 червня 6 підвід та 3-х верхівців для обслуговування виборчої комісії. А депутатом по округу, куди входили і Бабичі, став український радянський письменник і публіцист Козланюк Петро Степанович.
Бабичівська сільрада і надалі була центром всього життя в Бабичах. Вона не тільки розглядала нагальні питання на своїх засіданнях, але й розв'язувала їх "і вдень, і вночі", бо дехто з мешканців приходив зі своїми проблемами до голови, секретаря чи депутата додому, чи зупиняв його прямо посеред вулиці, щоб навіть просто поскаржитися на лихе життя і бідність. Для полегшення ситуації на загальних зборах селян 9 березня секретар сільради А.Синицький запропонував прийняти рішення про встановлення постійного чергування в приміщенні сільради: по дві особи в денний і нічний час. Причому черговим оплачували за рахунок колгоспу з розрахунку 22 трудодні в місяць, але для цього з кожного колгоспного двора з вироблених ним трудоднів стягували по 0,40 трудодня в місяць і нараховували постійним черговим.
Виконком оперативно розглядав та вирішував всі звернення мешканців села, у тому році зокрема: Йосифа Антоновича Кендзі, Андрія Пилиповича Синицького секретаря сільради (продаж відповідно 4 та 5 кубічних метрів ділової сосни), Івана Вуса, Олександра Сологуба, Параньки Шмаголи, Ярослава Сторощука (виділення площ під забудову), Олени Іванівни Мороз (про відкриття окремого господарства) та іН.
Окрім уже названих вище питань, того року розглядалися також: на загальних зборах - про порядок і підтримку паспортного режиму, про факти порушень статуту сільгоспартілі в колгоспах ім.Богдана Хмельницького, "Більшовик" та ім. Ів.Франка, про заборону торгівлі, про виплати поточних платежів, про висунення кандидатів у народні засідателі (обрали В.І.Мороза та Ф.П.Моравецького), про обрання делегатів на передвиборні збори; на сесіях сільради - про підготовку до весняної сівби (2 рази), про ремонт сільгоспінвентарю в колгоспі "Червоний партизан", про стан зимівлі худоби в колгоспі та підготовки до зими, про роботу бюджетної комісії, про впорядкування сінокосів та колгоспних пасовищ, про побудову літнього табору для колгоспного стада, про підготовку до сінокосів у бригаді №1 (бригадир - Іван Романюк), про підготовку до збиральної компанії в бригаді №1, про скінчення збирання врожаю та здачі хліба державі, про підготовку до посіву озимих культур в колгоспі "Червоний партизан", про хід сівби озимих культур, про хід збирання врожаю картоплі в бригаді №1, про скінчення молотьби в бригаді №1; на засіданнях виконкому про стан зимівлі худоби в 2-й та 3-ій бригадах, про трудову дисципліну в 1-ій бригаді, про підготовку будівельної бригади до будівельного сезону, про підготовку бурякосійних ланок до посівів цукрового буряка, про меліорацію та покращення стану сінокосів і пасовиськ (мова йшла про майже 100 гектарів в районі річки Холоївки, яку
спиртзавод занечистив зливною бурдою), про вивезення лісоматеріалу, про роботу тепличного господарства колгоспу (в прийнятому рішенні зобов'язували колгосп до 10 березня вивезти гній, а бригадира городньої бригади В.І.Мороза засклити рами, перевести гроші через банк і вибрати необхідне насіння до 7 березня), про створення добровільної пожежної дружини (увійшло 6 чоловік), про наділення присадибної ділянки, про закріплення депутатів по відповідних ділянках під час весняної посівної компанії (наприклад, І.Цьолковськоий мав контролювати своєчасність посіву та якість посівного матеріалу, В.Мороз та Й.Пристанський - посів городніх культур, А. Синицький - своєчасний вихід на роботи і т.д), про роботу городньої ланки, про роботу кормодобувної бригади та підкормлення озимих культур, про підготовку до підписки займу 1952 року, про посів технічних культур, коноплі та лену в бригаді №1, про впорядкування сінокосів та колгоспних пасовищ (становище тут було вкрай незадовільне, на той час ще не було відведено пасовищ для колгоспної та людської худоби, бракувало пастухів до коней, внаслідок чого вони винищували посіви культур), про стан пунктів пожежної охорони (закріплені для цієї цілі коні часто використовувалися для інших робіт, не було встановлене круглодобове чергування на конюшні), про стан обліку скота та уточнення господарських книг станом на 15 червня, про здачу сіна державі, про хід лущення стерні, про скінчення закладки сіна, про порушення статуту сільгоспартілі (йшлося про падіж 20 поросят, а також курчат, самовільне розбирання колгоспниками стодол), про догляд за скотом та підготовки тваринницьких

приміщень до зими (бригадири коней видають колгоспникам без іздових, приміщення для тваринництва ремонтуються та будуються повільно, не вистачає лісоматеріалу та вапна, окремі члени бригади на роботу часто не виходять, зобов'язано завершити спорудження корівника до 1 листопада), про стан молотьби в колгоспі "Червоний партизан" (визнано незадовільним), про догляд за посівами озимих культур (зобов'язано вибілити ще двох польових для охорони цих посівів, зокрема, від випасання худоби), про роботу будівельної бригади...
Як бачимо, у цьому довгому, але далеко неповному, переліку розглянутих питань найбільше вони стосувалися колгоспного життя. Сільрада в той час по суті була штабом сільськогосподарського виробництва,
фактично підміняла правління артілі "Червоний партизан", розписувала наряди по кожній ділянці. Для прикладу, ось яке рішення прийняв сільвиконком, розглянувши 14 квітня питання про підготовку ланок до посіву "модного" на той час коксагизу: зобов'язати ланкову Омеляновську Єву організувати членів ланки на вивезення гною на площу 1.20 га; зобов'язати бригадира Романюка Івана виділити 15 підвід для вивезення гною під коксагиз; закінчити підготовку площі до 16 квітня; приступити до посіву коксагизу 17 квітня і закінчити посів в 100% до 21 квітня 1952 року. Аналогічні рішення приймалися і по інших виробничих питаннях.
А ще, уважно вчитавшись в цей перелік (а ми подекуди спеціально для цього зазначали короткий зміст проблеми або прийнятих рішень), у сукупності з викладеними вище розповідями, читач відкриє для себе цілі пласти з історії Бабич, зрозуміє, які питання турбували селян у ті роки, як вони вирішувались.
На двох останніх у 1952 році своїх засіданнях виконкому та сесіях депутати Бабичівської сільради вирішували організаційні питання щодо підготовки до місцевих виборів (обласної, районної та сільської Рад).
На сесії 27 грудня були встановлені межі 11 сільських виборчих округів:
1-й від Шульби Марії Петрівни до Середи Івана Петровича включно,
2-й - від Романюк Ольги Іванівни до Роїка Ілька Дмитровича,
3 -ій - від Олійника Петра Івановича до Тимрук Василя Івановича,
4-й - від Цвікілевич Анни Степанівни до Олійника Дмитра Ільковича,
5-й - від Мазур Єви Дмитрівни до Близнюк Анастазії Теодорівни,
6-й - від Тупиці Василя Павловича до Мельник Анни Ільківни,
7-й - від Середи Олександра Теодоровича до Лиска Миколи Павловича,
8-й - від Лиска Івана Павловича до Шайноги Єви Іванівни,
9-й - від Холонівського Миколи Катериновича до Бабій Анастазії Ільківни,
10-й - від Мороза Степана Івановича до Крупника Дмитра Андрійовича,
11-й - від Федуна Івана Левковича до Олещук Олени Василівни.
Вже наступного дня - 28 грудня були затверджені окружні виборчі комісії, в кожну з яких входило по три особи: перший по списку - голова, другий - секретар, третій - член. Назвемо всіх поіменно по округах
не тільки для того, аби зафіксувати в деталях цю подію в історії села, але й, щоб нинішні та прийдешні покоління бабичан могли впізнати в них своїх родичів-предків:
1-й виборчий округ-Окіс Петро Дмитрович, Лящук Дмитро Кіндратович, Лотошинський Михайло Васильович, 2-й - Марцінко Ілля Дмитрович, Романюк Олекса Іванович, Федина Степан Павлович, 3-й - Стеблюк Іван Григорович, Голубовський Іван Миколайович, Моравецький Михайло Павлович, 4-й - Батюк Іван Іванович, Притула Степан Миколайович, Олійник Дмитро Миколайович, 5-й - Семенюк Іван Дмитрович, Батюк Олекса Васильович, Шайнога Василь Васильович, 6-й - Стеблюк Василь Григорович, Грицик Іван Олексійович, Шкарабан Микола Петрович, 7-й - Романюк Петро Іванович, Федина Іван Петрович, Твердохліб Степан Іванович, 8-й - Тимрук Павло Іванович, Грицик Іван Іванович, Моравецький Василь Теодорович, 9-й - Демчук Олекса Павлович, Тимрук Микола Васильович, Мороз Іван Михайлович, 10-й - Білик Петро Іванович, Лотоцький Микола Степанович, Мороз Степан Іванович, 11-й - Середа Микола Петрович, Никон Михайло Миколайович, Вус Іван Юрійович.
Всі члени комісії були делеговані колгоспом "Червоний партизан" і всі, як один чоловічої статі.
Про роботу Бабичівського лісництва протягом 1950-х років відомостей майже не маємо, а тому саме у цьому місці, випереджаючи літописний час, подамо тут прізвища його керівників за цей період. Отож, у лютому 1952-го залишив лісництво Степан Васильович Паламар, який керував тут з лютого 1946-го. Далі, і, можливо, до початку 1953-го, лісництво очолював Іван Григорович Гончарук, у 1953 - грудні 1955-го Роман Михайлович Петелько, а 21 лютого 1956-го прийшов Йосип Володимирович Предзимірський, який був головним бабичівським лісогосподарником аж до грудня 1961-го.
Незважаючи на достойні результати сільськогосподарської діяльності, районні партійці таки добили голову артілі "Червоний партизан" І. Грицика, обізвавши його горе-керівником, "агентом куркулів", "прихвоснем буржуазії", "шкідником" колгоспного ладу і то - публічно, в районній газеті. Той безпідставних принижень не стерпів, і на початку 1953 року написав заяву.
Але більшовики не заспокоїлися і направили на нього матеріали в районну прокуратуру, а, щоби не дати можливості бабичанам на звітновиборних зборах зробити спробу ще раз обрати свого керівника і остаточно

"урізати" непокірним самостійність, колгосп "Червоний партизан" розпустили, влившим його на початку того ж 1953 року разом з шайногівськими бригадами (нагадаємо, що шайногівський колгосп "Радянська Україна" був приєднаний до бабичівського ще у 1951 році) до вузлівської артілі ім. Леніна (об'єднавчі збори колгоспників двох господарств відбулися у суботу, 14 лютого). ..Три роки діяв Бабичівський колгосп "Червоний партизан". Але про його господарювання можна писати цілу книгу. Це був період вельми активного суспільно-політичного та соціально-господарського розвитку села та освоєння навколишніх земель. За цей час тут побудовані конюшні, корівники, свинарник, літній табір для громадського стада та інші господарські об'єкти, активно проводився за кошти колгоспу і благоустрій села, надавалась допомога школі, медпункту, клубу, фінансувались загальносуспільні заходи.
Розповідаючи про це колективне господарство, ми називали поіменно багатьох людей, які творили його історію. Але, враховуючи, що зараз "попрощаємося" з ним у такому форматі (колгоспу) "навіки", вважаємо за доцільне ще раз назвати тих, хто протягом 1950-1952 років організовував селянську працю, трудився на колгоспних ланах і фермах. Назвемо прізвища, які нам вдалося з різних джерел установити (документації артілі ні у львівських, ні в радехівському архівах нам відшукати не вдалося).
Отож, першим головою колгоспу "Червоний партизан" був обраний 13 січня 1950 року Моравецький Федь Павлович. Але вже приблизно у березні його замінив Кошинський Семен Ількович, який керував господарством до серпня, коли його замінив Грудка А.М. Можливо, останні два були у статусі виконувачів обов'язків, але в документальних та інших джерелах вони зазначаються як голови. Очевидно, що на зборах артілі у січні 1951 року головою колгоспу був обраний Грицик Іван Ількович і незмінно управляв ним до часу об'єднання з вузлівською артіллю.
Заступниками голови колгоспу у 1950му та з березня 1952-го до лютого 1953-го був Цьолковський Іван Іванович, а у січні 1951-го - лютому 1952-го - Никон Степан Миколайович.
В склад правління господарства, окрім голови та заступника, входили С.І.Кошинський, В.П.Синицький, В.В.Шайнога, І.І.Пристанський, І.Г.Стеблюк, М.П.Середа; в склад контрольної комісії - А.П.Синицький, С.В.Паламар, М.В.Мороз.
Спеціалістами артілі в різний час були Іван Середа (агроном або агротехнік), Ілько Пристанський, А.Король (ветлікарі), В.Журибіда (землемір), Дмитро Бабій (бухгалтер), Василь Синицький, Андрій Кіт (комірники), Федь Мороз, К.Кнехта (польові, полеводи), І.Скварчинський, І.Харко (кузнярі; за спогадами старожилів місцева кузня знаходилася в господарстві Пристанського).
Основний виробничий тягар лягав на керівників середнього та низового щаблів (треба взяти до уваги, що ними вони були в різні періоди і що серед них є і тодішні мешканці Шайногів), а це: десятники - Степан Романюк, Василь Синицький, Олекса Демчук, а згодом бригадири - Олекса Демчук, Степан Никон, Василь Мороз (городня бригада), Іван Федина (городня бригада), Василь Лепех, Тимофій Войтович (будівельна бригада), Федір Сторощук (будівельна бригада), Василь Шайнога, Іван Романюк (рільнича бригада), Іван Лиско (кормова, польова бригади), Ярослав Середа, Степан Окіс, Степан Ковтун; ланкові - Катерина Мороз, Єва Омеляновська, Анна Близнюк, Анна Батюк, В.Сторощук, Параскевія Порада, Анна Войтович, Олександра Батюк, Стефанія Романюк, Марія Назарчук, Ольга Порада, Євгенія Шайнога, Л.Лящук, Тимрук, Корило, Цьолковська (останніх трьох імен чи ініціалів не встановлено); зав фермами - Іван Цьолковський, Степан Никон, А.Грудка. "Від зорі до зорі" на колгоспних ланах, фермах, в лісі, на обслуговуванні у "вільний" від роботи час домашньогосподарських потреб населення, трудилися колгоспні конюхи (фірмани, іздові) Олекса Батюк, Іван Бабій, М.Лотоцький, М.Порада, Р.Окіс, С. Федина, С.Мороз, М.Батюк, Й.Демчук та ще десятки інших, бо коні тоді були основною робочо-тягловою силою і без них ніяк було обійтися ні в колгоспі, ні вдома.
На жаль, мало знаємо про тодішніх ма-шино-технічних трудівників (МТС), можемо назвати лише три прізвища: Й.Сторощук, Д.Лящук, М.Гудзінський.
Отож, як ми вже зазначили, більшовики не залишили І. Гицика в спокої і, окрім того, що подали на нього матеріали в прокуратуру, далі ганьбили у місцевій пресі. Зокрема, в тій же газеті політвідділу Радехівської МТС "Радянське село" 10 лютого 1953 року була
опублікована стаття "Хто ж буде відповідати?": "Перед звітно-виборними зборами в колгоспі "Червоний партизан" була повна господарська нерозбериха, всі роботи по підготовці до весни майже припинились. В цей час колишній голова колгоспу тов. Грицик говорив, якщо хто-небудь звертався із запитаннями до нього, чому такий стан справ в артілі:
- Я скоро здаю діла... Буду без портфеля...
І, дійсно, портфель голови колгоспу Грицику довелося залишити назавжди. Мабуть, не було б більше потреби говорити про цього горе-керівника, якби не деякі факти з його господарської діяльності, які дуже таки нагадують приховане шкідництво.
Що ж це за факти? Артіль "Червоний партизан" займає рекордне місце в районі по загибелі свиней, молодняку великої рогатої худоби і птиці. Так, за минулий рік загинуло 34 свиней від двомісячного до півторарічного віку. Судячи по даних бухгалтерії, двадцятеро з них поставлено на ферму, правда не в прямому значенні цього слова, не так, як живого підсвинка, а тільки юридично: члени правління і інші люди, які визнані винними у

загибелі свиней, немов би внесли в колгоспну касу кожний зокрема по 50 карбованців. Уже сама стандартна ціна за кожну свиню викликає підозріння: невже і двомісячне порося, і річна свиня коштують однаково 50 карбованців, та крім цього ніяких документів, що саме отака ринкова ціна на свині, в бухгалтерії немає. Про решту 14 свиней нічого невідомо...

Але торкнімося другої сторони медалі: чому гинуть свині в колгоспі "Червоний партизан"? Якщо прийти і глянути на свиноферму, то з'явиться думка, що було б дивним, якби вони не гинули. Ще восени 1951 року будівництво свинарника було завершено і взимку 1952 року свині знаходилися в ньому. Було зроблено все, за винятком стічних канавок для сечі. Через це в приміщенні завжди мокро, брудно, тобто існують всі умови для поширення різних захворювань. І свині, звичайно, хворіли...".

Ось так: не менше і не більше - свині "захлинулися" власною сечею. Щось змахує на атеїстичну "диверсію": а чи не спеціально було це влаштовано, аби позбутися неугодного комуністам керівника, який мав великий авторитет в селі. До того ж в цей же час "власною сечею" захлинулися в колгоспі 11 коней, велика кількість рогатої худоби і птиці. І, дійсно, враховуючи сказане нами, не можемо не погодитися з одним із висновків газетної статті: "Тоді виникає думка: чи не шкідництво це?". Так, тільки з чийого боку?

І далі журналіст під влучним, з нашої точки зору, псевдонімом - П.Тереня - теревенить, тобто сам себе викриває, з чого "сир-бор": "Досвід колгоспного будівництва в нашій країні переконливо доводить, що куркулі і їх агентура при тій умові, коли селянство стало на шлях колективізації твердо і безповоротно, міняють свою тактику: припиняють відверто ворожу діяльність, пробираються в колгоспи, щоб шкодити зсередини. В цей час куркулі і їхні прихвосні не будуть руйнувати або палити колгоспні будівлі, машини, добро. Вони пробираються в колгосп і там, де притуплена революційна пильність, будуть діяти тихою сапою, непомітно і підступно...".

Як вам? Геніально! Напевно в больше-виків-атеїстів Бог розум відібрав, якщо вони себе так геніально викрили: фактично призналися в чім причина гонінь на І.Грицика. Жаль: свині, коні, корови і птиця не винні у всій цій історії...

І на завершення "великий фейлетоніст" Тереня (скоріше - Теревеня) намагається остаточно вдарити по авторитету І.Грицика і добити його: "І от пройшли звітно-виборні збори, тов. Грицик залишився "без портфеля". А хто буде відповідати за загиблі свині, телитці, коні, кури? Хто? Мабуть, відповідь на це питання доведеться дати районній прокуратурі...". Районна прокуратура, хоч і знала, але справедливої відповіді на це не могла в ті часи дати. ...Після об'єднавчої процедури у лютому 1953 року, бабичани отримали статус бригади №2, яку очолив Олекса Демчук. Тому при подальшому описі ми розповідатимемо про загальне життя всієї вузлівської артілі, бо в результатах цього колективного сільського господарювання була велика частка праці і бабичан, які прикладали рук не тільки на своїх теренах, але й у центральній садибі колгоспу, де знаходилися основні його об'єкти: цехи, ферми, машин-но-тракторний парк, будівельна бригада, птахофабрика, тік, квітникова оранжерея, городня бригада тощо.

28 лютого 1953 року відбулася перша сесія Бабичівської сільської Ради депутатів трудящих четвертого скликання, на порядку денному якої стояли організаційні питання. В першу чергу обрали Мандатну комісію, голова якої Андрій Пилипович Синицький доповів, що у виборах сільських депутатів взяли участь 621 мешканець, за всіх 11 кандидатів по 11 округах проголосували 100\% виборців, які мали право голосу і всі 100% взяли участь. Тоді інакше не могло бути, навіть, якщо воно було фактично не так.

Отож, новими сільськими депутатами по 11 виборчих округах Бабич стали (всі за соціальним статусом - колгоспники та безпартійні):

1-й - Цьолковський Іван Іванович (53 з 53 голосів), 1900 рн., освіта 6 класів,
2-й - Середа Іван Петрович (51 з 51 голосу), 1890 рн., освіта 5 класів,
3 -ій - Бабій Андрій Петрович (57 з 57 голосів), 1912 рн., освіта 5 класів,
4-й - Новосад Олекса Михайлович (71 з 71 голосів), 1894 рн., освіта4 класи,
5-й - Синицький Андрій Пилипович (65 з 65 голосів), 1919 рн., освіта 7 класів,
6-й - Романюк Катерина Семенівна (61 з 61 голосу), 1914 рн., освіта 5 класів,
7-й - Лящук Микола Федорович (65 з 65 голосів), 1914 рн., освіта 7 класів,
8-й - Тимрук Катерина Матвї̈вна (54 з 54 голосів), 1907 рн., освіта 3 класи,
9-й - Романюк Марія Феліксівна (47 з 47 голосів), 1900 рн., освіта 3 класи,
10-й - Войтович Тимофій Лук'янович (47 з 47 голосів), 1903 рн., освіта 4 класи,
11-й - Шайнога Василь Васильович (50 350 голосів), 1914 рн., освіта 5 класів.

За пропозицією присутнього на сесії сільради заступника голови райвиконкому Л. Я. Іванова, головою сільради та виконкому обрали колишнього секретаря сільради А. П. Синицького, його заступником - К. М. Тимрук, секретарем - А. П. Бабія, а членами виконкому, окрім названих, І. І. Цьолковського та І. П. Середу (на сесії 18 травня депутати замість І. Цьолковського ввели до складу виконкому М. Ф. Лящука).

Після цього створили 4 депутатські комісії: сільськогосподарську - І. П. Середа (голова комісіЇ), М. Ф. Романюк (член); фі-нансово-бюджетну - А. П. Бабій (голова), О. М. Новосад (член); охорони здоров'я і санітарії - Т. Л.

Войтович (голова), К. С. Романюк, К. М. Тимрук (члени); шляхову - І. І. Цьолковський (голова), В. В. Шайнога, М. Ф. Лящук (члени).
Вже 10 березня на своє перше засідання зібрався новообраний виконком сільради. Першим питанням обговорили відвідуваність учнями школи занять. Пригадаймо, що минулого року це питання неодноразово розглядалося депутатами, але, очевидно, прийняті рішення істотно не вплинули на ситуацію. І цього разу директор Сергій
Перепелиця, завпед Євген Ракобовчук, депутат Іван Середа у своїх виступав пропонували жорсткіше впливати на батьків, провести з ними останні попереджувальні бесіди на загальних зборах батьків, в сільраді, і в разі подальшого ігнорування цим, вдатися до штрафних санкцій. Але не подіяло. 6 вересня знову про це йшля мова, бо 5 учнів, в основному 5-6 класів, як доповідав на засіданні сільвиконкому новий директор Василь Юрійович Медзяк, досі не появилися в школі. Назвав поіменно і просив сільський уряд вжити заходів адмінвпливу до батьків, бо вони на бесіди та попередження не реагують.
Наприкінці року 15 грудня на засіданні сільвиконкому знову повернулися до цього питання, стан дещо покращився, відзначили непогану успішність учнів, як в денній, так і в вечірній школах.
І далі, як і в минулі роки, гостро стояла для Бабич проблема сплати сільгосподатків. Тому це питання сільвиконком також виніс на розгляд свого першого засідання. "Партія і уряд" вимагали дострокової сплати вже на початку року. Селяни всілякими способами намагалися затягнути виконання цього "священного" обов'язку. Податковий агент А.Бабій того дня доповідав, що податку зібрано лише 28 відсотків від плану. Члени виконкому дали йому термін до 15 березня.
Але це не помогло, і вже 26 квітня депутати повернулися до цього питання на засіданні виконкому, а 18 травня - на сесії сільради, бо лише 16 господарств розрахувалися, а 130 господарств - ні. Дісталося "на горіхи" і новому податковому агенту Г.Загурському, і виконкому, і бюджетно-фінансовій комісії, які "пустили цю роботу на самоплив". Вирішили, зокрема, за кожною депутатською дільницею закріпити "актив села, трудову інтелігенцію, вести масо-во-роз'яснювальну роботу серед населення про сплату авансу с/г податку достроково". Новий термін "досягнення" 100\% успіху 15 червня. Але на чергових сесіях сільради 20 серпня, при розгляді бюджету на 1953 рік (чомусь так пізно), 27 вересня знову гостро стояло це питання, і депутати встановили для податкового агента Г.Загурського та для себе самих термін дострокової сплати податків до 15 жовтня. Але і це не стало реальністю: на сесії 28 листопада костатувався майже сумний факт - із планових 73 тисячі 300 крб. на рахунок сільради поступило 19 тисяч 164 крб. сільгосподатку.
Питання збору сільгосподатків не сходило з порядку денного сесій, засідань виконкомів сільради і наступного року: зокрема, розглядалося воно 19 лютого на сесії, 13 лютого, 4 липня - на засіданнях виконкому. До речі, у липні 1954-го податковим агентом Бабич вже був Зеновій Іванович Саміло, ситуація була кращою, ніж торік: із планових 54 тис. крб. було зібрано майже 40 тис крб.
Незважаючи на те, що сільрада вже не мала у своєму "підпорядкуванні" колгоспу, сільськогосподарські питання дуже часто у 1953 році, як і в минулих, стояли на порядку денному, бо на її території діяла бабичанська бригада вузлівської артілі, і депутати мали повне право бути "в курсі" і впливати на сільськогосподарське виробництво та керівників підрозділу. В принципі постановка питань і ситуація по напрямках господарювання мало чим відрізнялася від минулорічних, а тому ми в рамках цього року лише означимо (перелічимо) основні 3 них, а там, де це стосуватиметься інших сфер життя Бабич, дещо розповімо детальніше.
Отож, депутати Бабичівської сільської Ради у 1953 році розглядали, зокрема, такі питання сільськогосподарської тематики: на сесіях - про хід весняної сівби в колгоспній бригаді №2, про готовність до збиральної кампанії (брали участь заступник голови колгоспу ім.Леніна С.М.Никон - колишній заступник голови розформованої бабичівської артілі, депутат районної Ради М.І.Чорна), про закінчення сівби озимих культур (брав участь заступник голови колгоспу ім.Леніна С.М.Никон, становище визнано вкрай незадовільним), про збирання врожаю картоплі в бригаді №2; на засіданнях виконкому - про стан підготовки до посівної кампанії, про ухід за кінським поголів'ям в бригаді №2, про створення земельної комісії по обліку присадибних ділянок колгоспників, про роботу молокозливного пункту (на той час - 26 квітня - ним завідував Володимир Новосад; те ж питання розглядалося того року ще два рази - 19 червня, 13 серпня), про стан прополки цукрових буряків, про стан прополки озимих культур, про стан збереження колгоспних сінокосів, про стан підготовки до збирання сінокосів (на закріплених за бригадою №2 було понад 102 га сінокосів, навіть ручної "техніки" - кіс не вистачало: замість необхідних 90 у колгоспників їх були лише 60; ремонтна група, яку очолював В.Ф.Сторощук, та коваль І.М.Скварчинський невчасно ремонтували необхідний сінозбиральний інветар; сінокосам значної шкоди
завдавало домашнє та колгоспне стадо, за що гостро критикувалися пастухи та польовий Ярослав Тимрук), про стан прополки картоплі, про стан заготівлі сіна, про підготовку до збиральної кампанії, про стан обліку скота, про закінчення скиртування сіна (стан був визнаний вкрай незадовільний, бо на той час уклали тільки 2 скирти), про закінчення збирання врожаю (також відзначався поганий стан справ), про ухід за колгоспним тваринництвом (двічі), про хід лущення стерні, про підготовку до копання буряків та картоплі (двічі), про хід сівби озимих культур та мольби зернових, про догляд за посівом озимих культур, про хід ремонту

сільгоспінвентарю (роботу визнано вкрай незадовільною: іздові з інветарем обходяться безвідповідально, часто псують його, бригадир ремонтної групи В.Ф.Сторощук не забезпечує вчасно лісоматеріалом, коваль І.М.Скварчинський скаржиться на відсутність вугілля...)...
Як бачимо, сільська Рада контролювала всі питання сільськогосподарського виробництва на закріпленій території: коли сіяти, встановлювала терміни завершення збору врожаю, давала вказівки сільським ковалям щодо ремонту реманенту... Щоправда, в рішеннях щоразу записувала: "запропонувати правлінню колгоспу ім.Леніна розглянути питання...".
Сільвиконком, як і в минулі роки, продовжував розглядати заяви мешканців Бабич про придбання будівель, господарі яких виселені (так звані спецпереселенці) або засуджені. Зокрема, у 1953 році з такими проханнями зверталися Марцінковський Микола Іванович (купівля стодоли і стайні засудженої Федини Марії Андріївни), Олійник Тетяна Микитівна (стайня Синицької Марії Данилівни), Шульба Марія Петрівна (купівля стайні засудженого Шульби Олекси Микитовича).
Також виконком сільської Ради надавав на письмові звернення мешканців Бабич згоду на: відкриття окремих господарств - Анні Михайлівні Близнюк, Емілії Іванівні Сторощук, Параскевії Іванівні Батюк, Івану Вусу, Федору Окосу, Марії Василівні Полерб, Анні Петрівні Ваксман, Івану Петровичу Батюку, Худій Марії Іванівні, Батюк Паранці Іванівні, Грудці Ільку Васильовичу, Вусу Івану Васильовичу; надання площ під будову хат - Емілії Іванівні Сторощук, Андрію Павловичу Синицькому, Ільку Шайнозі; права патронування над дітьми - Марії Петрівні Шульбі (над Ярославом Степановичем Шульбою, 1941 р.н., Мирославою Олексівною Шульбою, 1948 р.н.), Олександру Федоровичу Середі (над Володимиром Зеновійовичем Середою,
Мусили отримати господарі дозволи від місцевої влади і на купівлю ділової деревини. Зокрема, такий отримав (5 метрів кубічних сосни) Лящук Федір Федорович, хата якого згоріла. Клопотали і про надання державної позики: 15 тисяч крб. Крупнику Івану Пилиповичу, хата якого згоріла у тому ж році.
До речі, протягом 1952-червня 1953 року до сільради поступило 54 заяви бабичан, всі вони були розглянуті на засіданні виконкому, лише по 6 відмовлено. у червні це питання вивчалося комісією районної Ради, розглядалося на сесії Бабичівської сільради за участі голови цієї комісії, депутата райради М. І. Чорної, робота визнана задовільною.
Цілком інакше за такої ситуації (коли приєднали бабичівський колгосп до вузлівського) та відсутності "агента буржуазії" і "Божого прислужника" І. Грицика запрацював лекторій села Бабичі, про який ми розповідали вище. Тепер уже замість виробничих тем почали переважати чисто ідеологічні: "Економічні проблеми соціалізму в СРСР", "Колгоспники Львівщини в боротьбі за виконання п'ятої сталінської п'ятирічки", "Історичні рішення 19 зїзду КПРС" і таке інше. Повідомлялося, що 10 членів лекторію за 4 місяці 1953 року прочитали 27 лекцій, які прослухали понад 1900 чоловік. Виїжджали агітатори і в поле, до бурякосійних ланок М.Назарчук, М.Батюк та А.Близнюк. Окремі лектори, такі, як М.Слюсарчук, Л.Дубецький, прочитали по 6-7 лекцій. Так ідеологи "мобілізовували" колгоспників на успішне виконання завдань п'ятирічного плану. "Завдяки" цим лекціям бурякосійні ланки бабичівської рільничої бригади вже у складі колгоспу ім. Леніна у 1953 році, незважаючи "на повну нерозбериху" і "провал" підготовки до весняно-польових робіт, виростили і зібрали по 300-380 центнерів цукрових буряків з кожного гектара на всій площі посіву, що на той час було найкращим показником в артілі.
Треба сказати, що бабичани вирощували в ті роки врожаї екологічно чисті, удобрюючи поля натуральними добривами: гноєм, попелом і пташиним послідом. Зокрема, на початку 1954 року повідомлялося, що найкращих результатів у заготівлі цих місцевих добрив добилася ланка М.Батюк з Бабич, яка вже зібрала 7 центнерів попелу і 15 центнерів пташиного посліду. А ще до того - наприкінці 1953 року сам голова колгоспу О.Харадзе на весь район в газеті "Радянське село" (орган політвідділу Радехівської МТС) заявляв, що "Колгоспники третьої рільничої бригади - попереду" (так називається замітка): "Колгоспники артілі ім. Леніна з кожним днем усе більше вивозять добрив на поля. На 28 листопада рільничі бригади довели кількість вивезених місцевих добрив до 8.300 тонн З плану 10.200. Найпродуктивніше працюють на виконанні цієї роботи колгоспники 2 рільничої бригади, де бригадиром Степан Ковтун. Їздові Андрій Худоба, Степан Незнановський та інші денні завдання виконують на 120 - 150 процентів. В бригаді на полі вже знаходиться 3.600 тонн гною. Все більше і більше нагромаджуючи місцевих та мінеральних добрив, колгоспники нашої артілі цим самим закладають міцний фундамент урожаю 1954 року".
Бабичівська бригада чи то по інерції, чи то за доброю традицією продовжувала господарювати ефективно. А от загалом новооб'єднана артіль виглядав не найкращим чином: наприкінці серпня 1953 року колгосп ім. Леніна піддавався різкій критиці з району за затягування обмолоту хліба нового урожаю. Районна газета писала: "Вже більше місяця дві потужні молотарки з Радехівської МТС проводять обмолот хліба... За цей час в першій рільничій бригаді І.Біганського машиніст П.Пархомик намолотив лише трохи більше 1000 цнт зерна. Якщо взяти до уваги те, що денна норма намолоту на молотарку становить 120 цнт, то тоді стає ясним, що молотьба в цьому колгоспі організована вкрай незадовільно. Таку кількість зерна при нормальній роботі можна намолотити за 10 днів. Головна причина затягування молотьби в тому, що організація праці на молотильних токах налагоджена надзвичайно погано. Робота починається майже в 11 годині ранку, о першій

годині дня перерва на обід, яка тягнеться до 4 години дня, а потім знову робота, яка триває три і не більше чотири години. Якщо немає 1-2 жінок, то всі їх чекають і молотьба не розпочинається до тих пір, поки вони не надійдуть. Внаслідок цього молотарка працює не з повним навантаженням і щоденний її намолот становить 50-60 цнт при завданні 120. Слідкувати за роботою тут нікому, бо немає завідувача
током... Таке ж становище і в другій рільничій бригаді С.Ковтуна, де працює друга молотарка. Насіння пшениці, призначене для осінньої сівби, зважене один раз - зразу ж після обмолоту, а після додаткової очистки його ніхто більше не зважує. Ні в бухгалтерії, ні в комірника немає точних даних, скільки є в колгоспі перечищено насіння пшениці з насіннєвої ділянки, а це може сприяти розбазарюванню посівного матеріалу. В колгоспі є ще молотити урожай з площі понад 200 га, а затягування цієї роботи призведе затягування таких робіт, як копання цукрових буряків, збирання кукурудзи та інших культур...". Очевидно, добре дісталося правлінню колгоспу після такої розгромної статті.
Проте, не можна оминути прогресивних методів сільськогосподарського виробництва, що застосовувалися тоді. Ще в 1952 році в колгоспі ім. Леніна був створений будинок сільськогосподарської культури. Його завідувачем призначили знавця цієї справи, агротехніка Середу. Перший рік через відсутність методичних вказівок тут майже ніякої практичної роботи не проводилось. Але вже восени 1953 року, щоб переконатися у перевазі перехресного способу сівби зернових культур проти звичайного, було посіяно 16 га ярої пшениці перехресним способом і 10 - звичайним. Після збирання врожаю виявилося, що надбавка зерна З площі, засіяної перехресним способом, становить 2,3 цнт на кожному га. Проводились і досліди щодо підживлення зернових різними добривами, найкращі результати дала суміш добрив. Діяли в колгоспі і трьохрічні зоотехнічні курси, агрономічний гурток для рільників. Все це поволі закладало фундамент майбутніх успіхів. Головою вузлівської артілі у ті роки був грузин на прізвище Харадзе, чоловік низького росту, круглолиций, мав жінку Марію Фертенко, родом з Київської області, яка працювала агрономом у тому ж колгоспі. За спогадами старожилів він не дуже дбав про колгоспні справи, любив часто заглядати в чарку, возили його бричкою. У 1953 році в колгоспі було розпочате і активно велося будівництво тваринницьких та господарських приміщень. Цеглу і черепицю постачали з місцевого цегельного заводу, а тому тут не було проблем, і до зими в споруді телятника вже перебувала худоба. Але через відсутність лісоматеріалів не було стелі і підлоги, а тому телята взимку по коліна стояли в грязюці. З цієї ж причини не було завершене і будівництво зерносховища.
Нарешті, у січні 1954 року наряд на дерево було отримано, частину використали на стовпи для радіолінії, а частину розпиляли на дошки. Тоді в голови колгоспу виникла думка: я ж тут не вічний, а жити далі, коли знімуть з поста, якось треба буде. От він і вирішив: взяти декілька кубометрів колгоспних дощок відправити до тестя, хай, мовляв, знає старий, який у нього зять. І наказав бригадиру будівельної бригади Гудзінському завантажити колгоспну автомашину дошками і відправити тестю П. Фертенку в Миронівський район Київської області. 310 по 15 червня ця "операція" була виконана. Але вона набула великого розголосу, і нею зацікавилася районна прокуратура. Хоча Харадзе і раніше "комбінував" колгоспним майном, але йому це сходило з рук і завжди з води сухим виходив.
Так було, напевне, і цього разу. Бо вже липні 1954 року Головвиставком затвердив учасниками Всесоюзної сільськогосподарської виставки (знамените ВДНХ у Москві) за показниками 1953 року шістьох працівників колгоспу ім.Леніна Радехівського району, троє з яких були ланковими з бабичівської бригади - Марія Степанівна Батюк, Ганна Михайлівна Близнюк, Марія Степанівна Порада - за одержання високих врожаїв цукрових буряків (379, 372 і 370 центнерів з гектара відповідно), конюх Василь Іванович Цьолковський - за одержання 11 лошат від 11 закріплених кобиломаток, а також ... голова колгоспу Харадзе Олександр Сергійович - за одержання колгоспом врожаю цукрових буряків по 270 і насіння еспарцету по 12 центнерів з гектара та його дружина, агроном артілі, яка (цитата) "сприяла своєю працею в одержанні колгоспом врожаю цукрових буряків по 270 і насіння еспарцету по 12 центнерів з гектара". Ось так: не більше і не менше. Голови колгоспів жили не гірше, а краще, ніж пани за Польщі!
Надзвичайно назріло постало у 1953 році питання пожежної безпеки, як в бригаді №2, так і в селі загалом. Стан цей був вкрай незадовільним. Таким його визнав, обговоривши на своєму засідані 6 квітня, виконком сільради: кругом конюшень, ферми, інших приміщень бригади розкидана солома, легкозаймисте сміття, відсутні протипожежні засоби та інвентар, в селі коло хат та стаєнь стоять нерозібрані загати, в окремих господарствах ще користуються ліпленими димоходами, в крамниці крамар продає дітям сірники.
Подіяло: колгосп придбав більшість необхідного протипожежного обладнання і встановив його на стінах приміщень та на спеціальних щитах, бригадир організував прибирання територій та приміщень, закріпив відповідальних колгоспників, виділив пару добрих коней, які були закріплені за членом ДПД Антоном Степановичем Олійником, його ж зобов'язали постійно стежити за наявністю та справністю протипожежних засобів (бочка води, гаки, драбини, відра, сокири); сільрадою та бригадою разом з пожежною службою району були організовані обходи більшості господарств з перевіркою протипожежної безпеки у них, справності димоходів; продавцю крамниці В.П.Синицькому строго наказали і попередили про відповідальність за продаж сірників дітям, а директор школи організував відповідні заняття з учнями.

Але, як завше це буває, поки йшла ця кампанія, дещо стало покращуватися, та з плином часу актуальність проблеми почала згасати в думках бабичан, принаймні, до того часу, поки в селі знову не спалахнув "червоний півень", що не так рідко траплялося.
Проте, треба сказати, що депутати тримали це питання під своїм постійним наглядом, і 12 липня, 25 жовтня 1953-го та 23 червня 1954-го знову поверталися до нього на засіданнях виконкому.
І ще одне варто сказати для історії: начальником добровільної пожежної дружини с.Бабичі тоді був А.П.Пархомик.
Набирав потужності місцевий цегельний завод, який і далі підпорядковувався Радехівському управлінню цегельних заводів, але за якістю цегли випереджав всі навколишні підприємства. У різні повоєнні роки він іменувався, іноді короткостроково, по різному: Бабичівський, Шайногівський, Вузлівський, але ніколи не міняв свого місця розташування (Нагадаємо, що за Австрії та Польщі підприємство мало назву Воляхолоївський цегельний завод).
У серпні 1953 року, в самий розпал виробничого сезону, тут з ініціативи Львівського обкому профспілок, "з метою підвищення продуктивності праці", був проведений стахановський день. На запрошення дирекції заводу прибули новатори виробництва з цегельних заводів Кам'янка-Бузького району - передові бригади формувальників Марії Федейко і Стефанії Коваль, які вже тривалий час змагалися з бригадами відмінної якості Петра Федуна і Стефанії Левицької з місцевого заводу. Бригади працювали з повним напруженням, з застосуванням найпередовіших методів праці протягом восьмигодинного робочого дня. Перемогли бабичанці. Зокрема, формувальниця Стефанія Левицька в цей день видала 8260 штук цегли при нормі 3000 і заробила за цей час 105 карбованців і 76 копійок, а її товариш формувальник П.Федун дав 7400 цеглин і заробив понад 90 карбованців. Гості з Кам'янка-Бузького району відстали не дуже: "видали на гора" від 7400 до 7960 штук цеглин і заробили по 90-98 карбованців.
Після робочого дня тут же відбулися загальні збори робітників, на яких підводили підсумки, ділилися досвідом як не допускати браку і при найменшій затраті праці випускати цеглу тільки відмінної якості.
Річний план виробництв цегли-сирцю робітники Холоївського (так в ті роки називалось підприємство) цегельного заводу виконали достроково, вже 25 грудня 1953 року - на 120 відсотків, завдяки чому вцілому по Радехівському заводоуправлінню показник на цей же день становив 101,8 відсотка. Перевиконана була і виробнича програма з випалювання цегли. Директор Радехівського заводоуправління цегельних заводів П.Кравчук на початку січня 1954 року рапортував районному начальству, що "задовольняючи всезростаючі потреби колгоспних будівників у покрівельних матеріалах, робітники заводу приділили торік велику увагу справі виробництва черепиці. З плану 300 тисяч її виготовлено 310 тисяч, що становить 103,3 процента річного завдання". Далі називалися прізвища кращих - передовиків виробництва, "стаханівців": І.Федина, М.Кубай, С.Крупник, П.Середа, які систематично виконували норми виробітку на 180-200 відсотків. Проте, гонка за перевиконанням плану спричинялася і до чималої кількості браку: у тому ж 1953 році - понад 10 тисяч цеглин.
20 лютого 1954 року на посаду начальника Холоївського цегельного заводу був призначений К.Саболта.
Немала увага приділялася у 1953 році сільським дорогам. Вже друге скликання сільрада утворювала спеціальну депутатську шляхову комісію, яку того разу очолив Василь Шайнога. Минулоріч немало зроблено у цьому плані: викопувались зливні рови, облаштовувались містки-переходи, висаджено 789 дерев, з яких 669 лісових, 120 фруктових, які постійно оббілювали. Але ця робота ще не була завершена, не всі дороги були обладнані, подекуди не те, що переїхати, а й навіть перейти не було можливо, через відсутність містків треба було
обминати шляхи, долаючи сотні зайвих метрів, деякі з висаджених обіч деревець не прийнялися, деякі були обламані Тому вже на своїй третій сесії 30 квітня депутати обговорювали хід упорядкування сільських доріг. Після цієї розмови була доукомплектована шляхова бригада, яка негайно продовжила дорожні роботи, розпочато огородження зелених насаджень.
Не упускали цього питання народні обранці Бабич і в наступному році, розглядаючи його в такому ж форматі на сесіях (зокрема, 25 квітня).
Від кінця грудня минулого року, більше трьох місяців піонери Бабичівської семирічної школи були "обезглавлені": аж 1 квітня 1953-го посаду їх "начальниці" старшої піонервожатої обійняла Віра Ільківна Біганська, яка, проте, не мала освіти і у зв'язку з цим райвно мусило її вже 15 серпня звільнити, перевівши на це місце з такої ж посади у Вузлівській СШ Ольгу Федорівну Петельку.
12 червня звільнилася зі школи вчителька біології і географії 5-7 класів Євгенія Сергіївна Фандікова, 17 серпня перевелася у Радванецьку семирічку викладач української мови Міліца Олексіївна Слюсарчук. З 15 серпня вчителем української мови і літератури 5-7 класів стає Ніна Серафимівна Козлюк.
Але поміж тими кадровими подіями сталася головна: перший повоєнний директор Бабичівської семирічної школи і активний громадський діяч села, організатор багатьох культурно-просвітницьких заходів тут Сергій Герасимович Перепелиця з 31 липня перевівся на посаду завідувача Ордівської початкової школи, а на його місце прийшов вчитель історії Радехівської семирічної школи Василь Юрійович Медзяк, який пропрацює в

Бабичах аж до серпня 1958 року. Що ж до подальшої педагогічної долі Сергія Герасимовича, то знаємо, що у жовтні 1956 року його з завідувача Шайногівської початкової школи переведуть на таку ж посаду у Йосипівку. Помінявся в школі завпед: ним став В.В.Паньків.
До речі, у перший клас того року пішло 18 бабичівських хлопчиків і дівчаток.
Школа опалювалася дровами, і щороку перед навчальним роком адміністрації треба було вирішувати це питання. Проблем майже не було. Але того року новий директор школи В.Ю.Медзяк настановив, що слід би дрова утримувати в закритому приміщенні або під навісом, щоб в дощову погоду чи взимку вони були сухими. Звернувся до виконкому сільради з заявою про закріплення стодоли спецпереселенки Анни Степанівни Цвікілевич - для побудови шопи для дров. 17 вересня рішення було ухвалене позитивне.
Гостро стояло у 1953 році питання щодо приміщення для сільської бібліотеки. Депутати неодноразово розглядали питання щодо прибудови такого до клубу, але воно не вирішувалося. Згадали про неналежні умови для роботи "храму книг" у 1953 році: 26 липня - на сесії сільської Ради, 18 серпня - на засіданні сільвиконкому, навіть зобов'язали виконком до 30 серпня забезпечити бібліотеку новим приміщенням, але воно не було виконане вчасно. Тому 6 жовня знову поставили це питання в порядку денному засідання сільвиконкому. Знову "пропонували" колгоспу виділити для проведення ремонтних робіт мулярів та столярів, зобов'язали голову сільради "допомогти з бюджетної сторони, вчасно використати гроші за призначенню на ремонт, закупити необхідний матеріал, щоб не було затримки в роботі".
Завідував бібліотекою Володимир Іванович Бабій. На той час у ї фондах було 845 книг, з яких 414 - наукових, 229 господарських, а читачів - 178. Цікаво, що тоді проводились так звані голосні читання, яких відбулося до вересня аж 90 (56 тематичних). Також проводились читацькі конференції (2), обговорення книг (4), організовано 14 книжних виставок.
Продавцем сільського магазину, або, як його ще називали - філія Вузлівського ССТ, був В. П. Синицький. Певний час цей торговельний заклад знаходився в одному з приміщень клубу. Ми уже розповідали, що сільська рада "наїхала" на ССТ, аби звільнила цю кімнату, бо вона потрібна для підвищення ефективності діяльності гуртків художньої самодіяльності. Мабуть, таки "з'їхали", бо, скоріш за все, саме там ішов тільки що згаданий ремонт для розміщення сільської бібліотеки. Але стосунки сільради та торговельної організації істотно зіпсулися, в Бабичі необхідні товари завозили рідко і в недостатніх кількостях.
Користуючись обов'язком і правом відповідальності за все і вся на своїй території сільрада того року ще двічі - 6 жовтня, 22 листопада, у наступному - 28 січня, 6 березня вже вкотре викликала "на килим" (засідання виконкому) відповідальних за стан торгівлі в Бабичах. "Проїхалися" конкретно: філія не виконує плану виторгу, на
полицях недостатньо товарів широкого вжитку, заготівельник Мороз М.В. мало займається заготівлею сільськогосподарських продуктів по державних закупівельних цінах, крамар В.П.Синицький щоденно ходить в Вузлівське ССТ, але товарів широкого вжитку в крамниці недостатньо. А ще в одному з прийнятих рішень "на добивку" "пришили політику": "добиватись через райспоживспілку про необхідні товари для населення за рішенням уряду і партії" - мовляв, попробуйте поперти на нас ще раз...

Ліве крало колишнього Бабичівського клубу, де у післявоєнні роки розміщувовея медпункт, до 1953 року магазин-кафе, а після - аж до 2017 року - сільська бібліотека.

Сільським клубом завідувала Стефанія Ракобовчук. Так само, як попередній склад виконкому не був задоволений роботою ї попередниці Марії Бабій, новий склад сільського начальства з першого року почав наїжджати на нову завідувачку, відразу ж на одному з перших своїх засідань 19 квітня виставив їй незадовільну оцінку, незважаючи на те, що вона доповіла про діяльність шахового, драматичного та співочого гуртків, підготовку ними до першотравневих свят концерту та вистави "Невісточка". Голова сільради А.Синицький був категоричний, хоча називав факти, які свідчили про протилежне: у 1953 році (за 4 місяці) драмгурток поставив всього-на-всього 5 п'єс, співочий дав лише 2 концерти. Завідувачці поставили жорсткі умови: у травні поставити 2 п'єси і дати 2 концерти. "Наряд" подіяв: 6 вересня, при черговому розгяді цього питання на виконкомі, завідувач клубом Стефанія Ракобовчук доповідала, що в поточному році поставлено 7 п'єс і проведено 3 концерти - на один менше, ніж зобов'язували, але зараз готується новий. Та все одно їй дісталося "на горіхи", навіть від родича - завпеда школи Євгена Ракобовчука, і роботу було визнано незадовільною. Дали можливість виправитися: у вересні "поставити одну п'єсу і один концерт, покращити організацію голосних читок газет та журналів"...

Того року на ремонт клубу було виділено 5 тисяч крб. Вони мали бути використані також на прибудову. Але майже в кінці року 15 листопада зав. клубом С.Ракобовчук доповідала на засіданні сільвиконкому, що ще нічого не використано - не може придбати ділового матеріалу. Після засідання звернулися до райвиконкому та лісгоспу, щоб якнайшвидше допомогли, а профільну комісію зобов'язали організувати вивезення деревини з лісу.

Санітарний стан села, громадських об'єктів, виробничих та побутових сільськогосподарських приміщень, жител та дворів мешканців на той час був, м'яко кажучи, "не на висоті". Керівники, та й люди, якось не надавали тому значення. Звичайно ж, що все це мало пряме відношення до профілактики захворювань, а тому покладалося на місцевих медичних працівників, які були частими гостями і в школі, і в садочку, і на фермах, і в магазині, проводили роз'яснювальні роботи. У сільському медпункті, яким і далі керувала В. А. Білик (Хайба), була навіть спеціальна посада - санітарки, якою працювала Ю. С. Білик.

Не давали спокою цій проблемі і народні обранці, систематично обговорюючи на засіданнях виконкому та сесіях роботу щодо медичного обслуговування населення, про санітарний стан села. Зокрема, вели мову про це на засіданні сільвиконкому 12 липня, 15 жовтня, на сесії Бабичівської сільради 30 серпня. Голова депутатської комісії охорони здоров'я і санітарії Т.Л.Войтович доповів, що робота медпункту у цьому напрямку ведеться незадовільно, в центральній частині, і загалом в селі брудно, не дотримуються гігієни і колгоспники на роботах, і мешканці вдома, ефективність бесід, що проводяться з ними, низька. Свого "шефа" повністю підтримала член комісії К.М.Тимрук, яка напередодні вивчала це питання, так би мовити - проводила перевірку.

У радянському стилі депутати зобов'язали завмедпунктом В.А.Білик, санітарку Ю.С.Білик та самі себе (профільну комісію) "покращити обслуговування трудящих, зробити обхід села та про наслідки обстеження доложити виконкому".
Невідкладно було організовано подвірний обхід на предмет санітарного стану, частіше медпрацівники з цією метою відвідували дитсадок, крамницю. Але і далі катастрофічно бракувало медикаментів для надання невідкладної допомоги хворим. Проте, вже у жовтні завдяки спільним зусиллям медиків і сільради цю проблему було знято.
14 березня 1954 року відбулися вибори до Верховної Ради СРСР. Звичайно ж, що ця подія не могла оминути Бабичі. На підготовці до них була зосереджена увага Бабичівської сільради, яка 19 лютого розглянула це питання на своїй тринадцятій сесії четвертого скликання, а 27 лютого - на засіданні виконкому. Хоч головою виборчої дільниці був депутат М.Ф.Романюк, доповідав на сесії директор школи В.Ю.Медзяк. В стилі радянських часів головна розмова точилася навколо плакатів, лозунгів, агітації, які мали забезпечити обрання безальтернативного, запропонованого партією, кандидата письменника Петра Степановича Козланюка. У тому ж стилі прийняли й рішення: "прочитати положення про вибори та всю іншу літературу про вибори", "провести перед виборами загальні збори селян", "запропонувати правлінню колгоспу в ніч з 13 на 14 березня виділити 3 верхівці і 6 підвід для виборчої дільниці". Як наслідок обрали того, кого треба було.
І далі, як і в минулі роки, чи не на кожній сесії та засіданні виконкому сільрада обговорювала сільськогосподарські питання, але, враховуючи, що вони мали сезонну тематику - повторювалися майже один до одного, так детально, як раніше, ми зупинятися не будемо, а лише означимо, що в обговоренні їх традиційно брали участь заступник голови колгоспу ім. Леніна С.М.Никон, бригадири Бабичівської бригади №2 (змінювались) К.А.Кнехт, потім С.Г.Ковтун, колгоспні фахівці - завфермою В.В.Шайнога, бригадир меліоративної групи І.О.Грицик, бригадир ремонтної групи В.Ф.Сторощук, коваль І.М.Скварчинський, старші конюхи Ф.Батюк, С.М.Притула, конюхи, ланкові, їздові. "Парафією" сільради було і переселення сімей з так званих хуторів у село, чого в ті роки дуже наполегливо вимагали "партія і уряд". Большовики боялися цих віддалених, іноді розташованих посеред лісу, невеличких груп садиб, а подекуди й поодиноких, ще з часів національно-визвольної боротьби. Влада надавала таким людям всіляку допомогу у перевозці розібраних споруд, наданні площ та матеріалів для будівництва на новому місці. Виглядадало, ніби люди переселялися добровільно, але не завжди це було так, і тоді їх мали попереджувати. Зокрема, виконком Бабичівської сільради розглядав питання переселення, за вказівками органів, двох сімей: Й.А.Кендзі "з хутора Лісничівка", як записано в протоколі, а скоріш за все - з залісної частини цього присілка Бабич - під назвою "На зьобрах" та А.В.Грабінської з Греблі. Згідно з прийнятим тоді рішенням, цих громадян попередили "до підготовки до переселення", запропонували "правлінню колгоспу виділити підводи для перевезення будівель і будівельну бригаду для побудови в селі", виділивши одночасно площу під будову. Старожили розповідають, що дійсно в ті роки Йосип Кендзя переїхав спочатку на
Волю, а згодом таки повернувся поближче до ліса - на присілок Лісничівка.
Того року, зрештою, як і в попередні, земельні ділянки під забудову були надані багатьом громадянам. Зокрема, того самого дня розглянули відповідні заяви Ковтуна Івана Андрійовича (у зв'язку з одруженням) та Тимрука Степана Михайловича (не мав своєї хати), 6 травня - Шайноги Ілька Андрійовича (у зв'язку з тим, що його господарство стоїть на низькому ґрунті), 23 червня - Близнюк Анни Михайлівни (у зв'язку з тим, що вона надалі не може жити зі своєю мачухою). А ще клопотали перед райвиконкомом про призначення В.М.Творковському, який повернувся із служби в рядах Радянської Армії, державної позики в сумі 2 тис. крб. на будову своєї хати. Треба сказати, що сільвиконком не всі заяви задовольняв. 18 квітня він відмовив в наданні площі під будову В.М.Грицику "у зв'язку з тим, що він має хату, тільки що згоди немає з батьком, а батько других дітей не має".
У цьому ряду дещо незрозумілим та суперечливим є розгляд на засіданні сільвиконкому заяви "громадянина с. Вузлове" Харадзе Олександра Сергійовича (голова колгоспу ім.Леніна) про закріплення йому хати в селі Бабичі спецвиселенки Василевської П. у зв'язку з тим, що "там, де живе, не можна жити тому, що в тій хаті є гриб". Вирішили: "підтвердити, що йому дійсно потрібно другої хати, що в тій хаті немає як мешкати, заяву задовольнити та просити виконком Радехівської райради затвердити рішення Бабичівської сільської Ради". Незрозумілим є де був "грибок": в тій хаті, де мешкав "гр-н Харадзе" чи в хаті Василевської? І чи дійсно голова вузлівського колгоспу мешкав у Бабичах? Старожили щось подібного не пригадали...
Строго питали з місцевої влади за підписку державної позики. 6 травня для участі в розгляді цього питання на засіданні сільвиконкому в Бабичі спеціально прибув голова райвиконкому Яремко О.Н. Це свідчило, що в селі не все гаразд з підпискою на позику 1954 року. Вирішили створити для контролю ситуації спеціальну депутатську комісію з 5 чоловік (голова - Новосад О.М., члени - Синицький А.П., Бабій А.П., Лящук М.Ф., Шайнога В.В.) та закріпити за 11-ма дільницями уповноважених з числа активу села - для проведення роз'яснювальної та практичної роботи.
У 1954 році завідувала Бабичівським

клубом С. В. Ракобовчук, а сільською бібліотекою - В. І. Бабій, медпунктом В. А. Хайба, поштарем був Й. Ф. Пристанський. Їх роботу дуже скрупульозно контролювала сільрада. Так, на своєму засіданні 20 січня 1954 року виконком розглядав одразу два соціально-культурні питання: про роботу завклубом і про роботу колгоспного поштальойона.
По першому голова культосвітньої депутатської комісії Т. Войтович одразу "традиційно" поставив незадовільну оцінку хранительці головного культурного осередку села С. Ракобовчук: гуртки художньої самодіяльності працюють погано, недостатньо вистав та концертів, голосних читань газет. Таку ж оцінку він дав старанням сільського поштаря Й. Пристанського, незважаючи на його доповідь про те, що бабичанці на цей рік підписали значно більше газет та журналів. Словом, начальство є начальство йому зверху видніше. Отож, зобов'язали: кожного дня зранку відкривати клуб, приносити пошту до колгоспних дворів і кожен з них зобов'язати підписатися на газети.
4 лютого взялися за медпункт, найбільше дісталося санітарці Ю. С. Білик - за стан санітарного стану колгоспних дворів. Про це ж говорилося на засіданні сільвиконкому 23 червня, але зав. медпунктом Віра Хайба парирувала: вона вже вкотре ставить питання про перенесення медпункту у центр села.
13 лютого знову повернулися до клубної роботи та заслухали керівника драматичного гуртка Володимира Івановича Бабія (він же - зав. бібліотекою), який доповів, що за півтори місяця поставлено 3 п'єси, відбувся 1 концерт, в клубі проведено 3 голосних читання художніх книжок для учнів 6-7 класів. Депутати не зраджували своєму стилю керівництва: роботу і керівника гуртка і завклубом визнали незадовільною, зобов'язавши "покращити" ї, а директору школи В.Ю.Медзяку дали завдання залучити до художньої самодіяльності здібну молодь; не забули виписати наряд - протягом лютого-березня "поставити 1 п'єсу сучасного видання і 1 концерт".
А 20 березня знову роздмухували головне вогнище культури: "Про стан заготовки матеріалу для будови сільського клубу". Будова ця (а фактично капітальний ремонт) велася по договору з колгоспом. Хоча в своїй співдоповіді на засіданні голова депутатської культосвітньої комісії Т.Л.Войтович вжив словосполучення "прибудовувати клуб", а в протоколі засідання сільвиконкому від 10 червня вже записано чітко в порядку денному: "Про стан ремонту сільського клубу".
Найбільшу тривогу викликало те, що ще досі не весь лісоматеріал вивезений з ліса, бо правління колгоспу зволікає з виділенням транспорту. Виконком встановив термін завершення будівельних робіт - 1 липня 1954 року. Але, як ми тільки що зазначили, і 10 червня це питання було актуальним: бракувало цегли, бляхи на покриття даху, а райвно (це була його компетенція у ті роки) не може добитись наряду на цей матеріал
Указом Президії Верховної Ради УРСР від 10 серпня 1954 року про укрупнення сільських Рад депутатів трудящих Шайногівську, Бабичівську і Вузлівську сільські Ради об'єднано в одну Вузлівську сільську Раду з центром в селі Вузлове.
25 липня 1954 року бабичівські депутати, ще розглянули на своїй сесії питання "Про виконання сільського бюджету в першій половині 1954 р., прихідної частини та розхідної", виписали "наряди" виконкому сільради: "зобов'язати виконувати бюджетну прихідну та розхідну частини", "покращити збір сільськогосподарського податку", "допомогти зав.клубом тов. Ракобовчук постаратись необхідний матеріал до ремонту клубу, з тим, щоб закінчити цю будову до 30 серпня", "забезпечити дровами школу, вчителів та всі установи на території сільради"; а 19 серпня, коли вже безумовно знали про Указ Президії ВР УРСР, на останньому, мабуть, засіданні виконкому "порадили" колгоспу як провести посівну кампанію озимих культур, зобов'язали зав. зливним пунктом забезпечити обов'язкові поставки молока, розглянули позитивно заяву багатодітної матері Творковської П.І. про надання державної допомоги, - і на цьому обривається протоколювання діяльності Бабичівської сільської Ради депутатів трудящих...
У цьому місці буде мати певний інтерес і наша коротка узагальнююча оповідь про історію та установчо-організаційні характеристики ї діяльності. Нагадаємо, що з приходом "перших совітів", восени 1939 року, був створений Бабичівський Селянський Комітет, який очолив Кіт І.Ф., діяв він до створення сільрад на наших теренах у січні 1940 року. Першим головою Бабичівської сільради став Грицик Іван Ількович, якого вже у червні 1941 року замінив Сміхура І.П. Він же очолював сільраду і в перші повоєнні роки (1944-45), а далі - з 1946-го і аж до лютого 1953 року головою був Федун Петро Левкович. Останнім сільським головою в останньому четвертому скликанні став Синицький Андрій Пилипович (28.02.1953-08.1954). Заступниками голови сільради в різні роки були: Кошинський Семен Ількович (27.12.1947-17.12.1950), Мороз Микола Васильович (17.12.1950-28.02.1953), Тимрук Катерина Матвїівна (28.02.1953-08.1954). Надзвичайно велику роль в організації роботи сільради відігравав їх секретар. Цю посаду обіймали: Шайнога Василь Андрійович (до війни, потім став повстанцем, і ми про нього в рамках перших повоєнних років детально розповідали), Бабій Дмитро Петрович (27.12.1947-03.1950), Бабій Марія Дмитрівна (04-05.1950 - в.о.?), Синицький Андрій Пилипович (06.1950-17.12.1950 і 17.12.1950-28.02.1953), знову - Бабій Дмитро Петрович (28.02.1953-08.1954). Бабичівська сільрада працювала 4 скликання, перше з яких перевала війна: 1-ше скликання (15.12.1940-27.12.1947); 2-ге скликання (27.12.1947-17.12.1950), 3-тє скликання (17.12.1950-28.02.1953); 4-те скликання (28.02.1953-08.1954). Знаємо точно, що у другому-четвертому скликаннях було обрано по 11 депутатів

(скоріш за все, що в першому таке саме число; прізвища депутатів та їх анкетні характеристики ми подали в ході розповіді в рамках відповідних років).
З їх числа обирався виконком, до якого входили за посадою вищеназвані голови, їх заступники та секретарі сільради, а також в різні роки членами виконкому були: Мороз Микола Васильович (17.12.195028.02.1953), Шайнога Василь Васильович (17.12.1950-28.02.1953), Пристанський Ілько Іванович (17.12.1950-28.02.1953), Тимрук Катерина Матвї̈вна (28.02.195308.1954), Середа Іван Петрович (28.02.1953-08.1954), Цьолковський Іван Іванович (28.02.1953-18.05.1953), якого замінив у цьому скликанні Лящук Микола Федорович (18.05.1953-10.08.1954).
Активно, постійно впливаючи на стан справ по своїх профілях, діяли депутатські комісії, головами яких були: бюджетної (фінансово-бюджетної) - Мороз Василь Іванович (17.12.1950-28.02.1953) та Бабій Андрій Петрович (28.02.1953-08.1954), культосвітньої - Цьолковський Іван Іванович (17.12.1950-28.02.1953), торговельно-заготівельної - Біганський Дмитро Васильович (17.12.1950-28.02.1953), сільськогосподарської - Пристанський Ілько Іванович (17.12.1950-28.02.1953) та Середа Іван Петрович (28.02.1953-08.1954), шляхової Шайнога Василь Васильович (17.12.1950-28.02.1953) та Цьолковський Іван Іванович (28.02.1953-08.1954), комісії з охорони здоров'я і санітарії - Войтович Тимофій Лук'яноігформацію щодо стану справ по сферах сільського життя Бабич, аби переконатися, що депутати істотно впливали на ситуацію (ремонт доріг, прибудова клубу, боротьба з малограмотністю, збір сільгосрподатку, не кажучи вже про колгоспне життя). площею 96 квадратних метрів, який був прибудований у 1944 році до правого крила клубу (згодом це приміщення стало шкільним і у ньому у свій час був буфет).

Ве світлині (2018 рік): у цій хатинці розміщувалася Бабичівська сільська Рада депутатів трудящих; у другій половині 2018 року ия споруда була розібрана.

Її бюджет, для прикладу на 1952 рік, становив трохи більше 10 тисяч карбованців. Оплачуваних посад було дві: оклад голови становив 310 крб, секретаря - 260 крб. Окрім цього, передбачалися кошти на роботи з військового обліку - 71 крб. і прибирання приміщень (півставки) - 30 крб. в місяць. 1900 крб. пішло на канцелярські та господарські видатки: канцелярські - 200, зв'язок - 450, придбання літератури - 250, опалення - 240, освітлення - 50, поточний і дрібний ремонт - 550, відрядження та службові роз'їзди - 100 крб. До речі, на опалення сільраді на рік ішло 8 метрів кубічних дров, один з яких коштував 20 крб. Окрім цього, ще треба було витратити 10 крб. на доставку, стільки ж - на пилку і рубку; виходило 40 крб. за м. куб. На освітлення приміщень йшло 50 крб.
На потреби семирічної школи у 1952 році було витрачено 3500 крб і ще 300 - вечірньої. Порівняно значні кошти виділялися на сільський клуб: зарплата - 5520 крб, канцтовари - 1 тис., капітальний ремонт - 2 тис., ремонт інвентарю - 300, капіталовкладен$н я-500$ крб.
Утримання сільського фельдшерсько-акушерського пункту обходилося сільраді у 12 тисяч 775 крб.: зарплата - 9 420, канцвитрати - 1300 , придбання медикаментів - 900, капітальні вкладення і придбання інвентарю - 600 крб.
На придбання книжок для бібліотеки коштів того року не вистачало і вони не були передбачені. ...Надалі ми, як і домовилися раніше, будемо частково розповідати про події, які відбувалися у центральній садибі колгоспу та сільради, але творцями та учасниками яких безумовно були і бабичани.
Головою об'єднаної сільради обрали Андрія Синицького (секретаря, а потім голову колишньої Бабичівської сільської Ради), секретарем - Чорномаза.

Але таке укрупнення не пішло на користь. Вже у листопаді вузлівський орган місцевого самоврядування районним начальством критикувався за відсутність впливу на господарське життя підпорядкованих сіл, формальне обговорення цих питань на своїх засіданнях. До укрупнення кожна з трьох сільрад мала свій актив з колгоспників та інтелігенції, але новостворена його не зберегла, що відбилося на роботі всіх чотирьох депутатських комісій, які не провели жодного засідання. На вересень було заплановано розглянути на засіданні виконкому два питання з колгоспного виробництва про стан заготівлі кормів і про хід виконання плану розвитку громадського тваринництва, але їх обговорення звелося до двадцяти гектарів незаскиртованої соломи. Як би там не було, але після створення колгоспів сільські ради опинилися з формальними правами і фактично з кожним роком втрачали вплив на місцеве життя...

Зрозумівши це, в березні 1955 року, не пропрацювавши і року, голова сільради Андрій Синицький "подав у відставку", а вже у липні піддавався критиці за те, що виробив у колгоспі аж 25 трудоднів, а його дружина - ні одного. Натомість він зайнявся "спекуляцією, нетрудовими доходами": "У Радванцівському лісництві він дістає хорошого матеріалу на ободи, в Оглядівському краде на шпиці, робить колеса і збуває їх в Сокальському, Кам'янка-Бузькому районах різним організаціям і колгоспам та має непоганий заробіток. У нього ціла артіль, але, щоб не так кидалось у вічі, частину матеріалу і деякі роботи проводяться в його родича Івана Сміхури" (газета "Сталінським шляхом, 27.07.1955). Ось так: підприємливість, яка сьогодні в пошані, тоді викликала обурення у влади, бо чоловік не хотів коритися її фальшивим законам.

Таке рішення створило серйозні незручності для бабичан у вирішенні свої повсякденних питань. Зокрема, щоб отримати якусь довідку, треба було стратити чи не цілий день, щоб добратися до Вузлового, дочекатися то секретаря сільради, то потім голови з печаткою, іноді пішки повернутися додому.

Сільські Ради тоді вже стали формальними органами місцевого самоврядування, придатками до керівників колгоспів, а тому і ставлення до роботи їх штатних працівників було таке ж. За спогадами тодішнього вчителя Бабичівської школи Р.Мулька, йому неодноразово доводилося звертатись з певних причин до голови сільради чи секретаря. Але, перш, ніж полагодити справу, треба було довго чекати на них. Робочий день починався з 9 години ранку, але цього не дотримувалися як голова сільради А.Бабій, так і секретар Є.Тимрук, їх нерідко доводилось чекати до 11 години. "Одного разу я вирішив прийти не зранку, як завжди, а після обіду, - згадував Р.Мулько згодом. - І що ви думаєте? Знову така сама картина: робоче місце голови і секретаря закрите. Через годину нарешті прийшла секретар сільради Тимрук. А я запитав її: "Чому так довго доводиться чекати?" А вона мені відрубала: "Перед вами відчитуватися не буду, де ходжу. А як вам треба, то чекайте!". Кожного разу, коли я заходив у сільраду, мені доводилося тут зустрічати громадян, жителів села, що томилися в нестерпному чеканні. Можливо, багатьом з них треба було б терміново полагодити якусь справу, а така тяганина змушувала витрачати дорогоцінний робочий час". Було це наприкінці 1955 року, і Роман Васильович приходив, щоб з'ясувати чому ще до цього часу вчителям не завезено на зиму палива. Але "слугам народу" було байдуже до задоволення запитів трудящих.

Восени 1954 року в районній газеті гостро критикувалася робота кіноустановки у Вузлівському клубі. Власне не через те, що нерегулярно приїжджає кінопересувка, а через те, що кіномеханік Михайло Твердохліб не належно виконує свої обов'язки: передоручає демонстрування фільмів учневі середньої школи В.Гудзінському або причіплювачеві тракторної бригади Савчуку, а сам "спокійно" направляється у буфет. "Кадри часто показуються перевернутими, а як почнуть міняти кіноплівку, то забувають, що було в попередній частині. Плівка часто рветься, і тоді фільм покидають демонструвати, не показавши до кінця. Через неправильне і невміле регулювання плівка виходить з рамки, на екрані зявляються темні, незрозумілі плями, а замість звуку доноситься одне ричання та свист...". Наводжу цей факт для того, щоб нинішній читач міг собі уявити в яких умовах сільська інтелігенція та молодь 50-60-х років збагачувала себе культурними надбаннями людства. Зрештою, аналогічні ситуації були характерними і для багатьох інших населених пунктів, бо той же кіномеханік обслуговував і Бабичівський клуб, та й чимало бабичан ходило "на кіно" і до Вузлового.

у 1954 році колгоспне життя бабичан спочатку організовував бригадир другої рільничої бригади артілі ім.Леніна С.Ковтун. Ланковими були М.Порада, П.Шановська, Г.Олійник та ін. Але протягом року у вдергій рільничій бригаді змінилося чотири керівники, а тому трудова дисципліна кульгала, а її порушників ніхто не попереджував і не карав. Чимало колгоспників за цілий рік не заробило жодного трудодня. Внаслідок частої зміни бригадирів без проведення ревізій було допущено велику нестачу сільгоспінвентарю: 17 возів, 26 одно- і дволемішних плугів, 8 обгортачів, 36 дерев'яних і і іншого, всього - близько 80 відсотків усього реманента бригади, який був на початку 1954 року. Звичайно, він не пропав безслідно: колгоспники, бачачи безлад у керівництві, розібрали його по домівках, використовуючи для колгоспних і одночасно для особистих цілей. Селяни мусили якось виживати, бо заробітки в колгоспі були тоді мізерні: за кожний вироблений трудодень у 1954 році було видано по 1,5 карбованці грішми, по 1,5 кілограма зерна і по 0,5 кілограма соломи. Керівництво мало дбало про матеріальну заінтересованість колгоспників. Зокрема, під час збирання тим, що працювали тут, не видали встановленого проценту картоплі, сіна і інших продуктів.

Знаючи про зловживання, а фактично розкрадання колективного майна керівниками, не вважали за гріх взяти додому мішок жита чи буряків і рядові працівники. Але за ними стежило пильне око тих же керівників та їх сексот. Зокрема, в ніч на 16 серпня 1954 року на гарячому попався адовий колгоспу Михайло Кирилович Лепех: везучи зерно від комбайна до комори, він набрав 2 мішки жита загальною вагою 160 кілограм і віз додому. Згодом у Вузловому відбулося виїзне засідання районного народного суду, який покарав М.Лепеха до 6 років позбавлення волі. Люди працювали на ланах від зорі до зорі, одержували за це мізерну зарплатню, іноді не вистачало чим прогодувати сім'ю, які в ті роки були багатодітними, але після таких судилищ боялися кілька бульбин, власноруч вирощених, взяти з колгоспного поля, бо покарання було жорстоким.
У зимові місяці 1954 року велася активна підготовка до весняно-польових робіт. На початок березня всі чотири рільничі бригади вивезли на площі під майбутній урожай картоплі, цукрових буряків та інших культур понад 1500 тонн місцевих добрив. Використовувалися і мінеральні добрива (250
тонн), які доставляв Радехівський "Сільгосппостач". До посівних кондицій доведено 150 цнт ячменю і стільки ж вівса, 220 цнт ярої пшениці. Сіяли у ті роки в колгоспі також просо, гречку, кукурудзу та інші культури. Було заплановано посадити 121 га картоплі квадратно-гніздовим способом. Окрім рільничих, були створені також городня та кормодобувна бригади. Обладнали і колгоспну птахоферму, у 1954 році тут розміщено першу партію у 1500 штук курчат, яких доглядала пташниця Єва Бабій.
Загалом, колгосп ім. Леніна, як і в попередній рік, далі лихоманило. Станом на початок серпня 1954 року не був обмолочений урожай на площі 150 га, не зібрана солома на площі 100 га, план заготівлі кормів виконаний лише на 49 відсотків, вкрай погано йшло будівництво тваринницьких приміщень, щодня на роботу не виходило до 100 колгоспників, а ще більше спізнювалися, не виконували денних завдань. Нічого з цим не могла вдіяти і партійна організація, яка, по-перше, була малочисельною (всього 6 комуністів): секретар Туровський, голова колгоспу Харадзе та його дружина, агроном Фертенко, Кліментев, а також Лиситчук, який часто порушував партійну та господарську дисципліну і його за це з членів КПРС перевели в кандидати. Самого секретаря парторганізації Туровського, як і голову колгоспу Харадзе, часто бачили п'яним, а тому на наступних звітно-виборних зборах обрали іншого - Кліментева. Формально існувала і комсомольська організація, яка налічувала 23 чоловіки і ї очолював зав.клубом Кнейчук.
Все це жодним чином не могло і не позначилося на покращенні стану виробничих справ. На початок осені з 629 жінок 120 не виробили мінімуму трудоднів і наполовину, а основні роботи, де можна було виробити їх, уже минули. Робочий день колгоспники починали о 10-11 годині, потім ішли на обід доїти корів. Так, у другій рільничій бабичівській бригаді із 140 колгоспниць на копанні картоплі щоденно працювало 28-30. Люди більше уваги приділяли своєму присадибному господарству та базарювали, бо так можна було вижити, а в колгоспі, спокусившись на жменьку зерна, хіба що заробити 6 років тюрми.
Дещо кращі заробітки мали тваринники та городники, а тому вони дбали про роботу. Зокрема, на осінь 1954 року з 460 га сіножаті зібрали понад 500 тонн доброякісного сіна першого і другого косіння. Проте, не забували про корми і для худоби, яку мали у своєму особистому господарстві.
Колгоспних городників Пленум ЦК КПРС своєю постановою у вересні 1953 року зобов'язав добитися уже в 1954 році такої врожайності: капусти - 175, огірків - 110, помідорів - 135, моркви - 120 цнт з га. Городники колгоспу ім. Леніна висадили городину на 16 га і в середньому зібрали з кожного га 145 цнт при плані 120, зокрема: капусти (6 га) - 180 цнт з га, моркви - 240 цнт з га, а от огірки та помідори вродили гірше, ніж їх зобов'язували - всього по 100 цнт з га. Колгосп швидко розрахувався з державою по закупках, а за продану городню продукцію одержав вантажну автомашину, членам городньої бригади, крім нарахованих трудоднів, виплатив ще понад 3 тисячі карбованців грішми. До речі, городньою бригадою керував тоді Дихта, розсаду висаджували в торфоперегнійних горщечках, яких було виготовлено понад 40 тисяч штук, а наступного року - майже 100 тисяч. Очищені котлovани накривалися 144-ма парниковими рамами.
Для виготовлення горщечків у колгоспі була створена спеціальна ланка, яку очолила Меланія Омиляновська. Як була організована ї робота нинішній читач може дізнатися з публікації у районній газеті "Сталінським шляхом" за 24 грудня 1954 року: "На колгоспному подвір', в окремому невеличкому будиночку кожного дня кипить напружена праця. Сюди ще восени привезли перегній, торфокришку, дернову землю і інші матеріали, необхідні для виготовлення торфоперегнійних горщечків. Приміщення обладнане усім необхідним для безперебійної роботи. Тут стоять великі ящики, в яких готують суміш, вздовж стіни пороблені стелажі для готової продукції. Під загальний веселий гомін жінок чути час від часу стук станка, який автоматично викидає п'ять готових горщечків. Тут же працює і ручний станок на 100 гнізд.
- Швидше, швидше, дівчата, - підбадьорює трудівниць Меланія Омиляновська, ланка якої займається виготовленням горщечків. - Дали слово, то треба виконати з честю, а щоб зробити це, треба не шкодувати сил.
У минулому році, висадивши розсаду городніх культур в ґрунт у торфоперегнійних горщечках, вони переконалися, що цей простий і дешевий метод вирощування дає великі прибавки врожаю. Від реалізації городини цього року колгосп одержав великі доходи. Це дуже зацікавило городниць і вони вирішили виготовити тепер вдвоє більше горщечків, ніж торік. 1 ось зараз ця робота кипить у руках городниць. В дію

включені два станки, які за день випускають 4 тисячі штук готової продукції. Праця жінок рівномірно розподілена між ними. Кожна знає своє робоче місце. Так, дві колгоспниці просівають землю, торф, перегній, одна - підносить воду, три - готують суміш, чотири працюють біля станків. Виготовлені горщечки трудівниці акуратно укладають на стелаж, де вони підсихають. Коли буде зроблено 40 тисяч, городниці їх забуртують біля парників. Ланка Меланії Омеляновської виготовила вже понад 8.000 штук горщечків".
Однак, загалом 1954 рік для сільськогосподарської артілі ім. Леніна став невдалим. У ті часи модним було організовувати соціалістичне змагання між двома сусідніми колгоспами. Вузлівський колгосп програв його Дмирівському ім.Маленкова, постійно відстаючи в проведенні основних сільськогосподарських робіт: станом на 20 жовтня він випереджав сусідів лише у збиранні цукрових буряків, а от справи у збиранні картоплі, оранці на зяб, закладенні силосу йшли значно гірше.
За весь сільськогосподарський рік колгосп не добрав сотні центнерів зернових інших культур. Так, замість запланованих 16,5 цнт з га жита отримано 9,9; озимої пшениці - 13,6 замість 17,6; гречки - 3,2 замість 11... Артіль втратила до 25 відсотків вирощеного урожаю. Тому й не дивно, що замість запланованого загального доходу артілі в сумі 1 млн. 5 тисяч 932 карбованці, одержали тільки 838 тисяч 447 карбованців, виконавши план на 63 відсотки. Та й цей показник міг би бути гіршим, якби не виручили рільників городники та тваринники. Проти 1953 року майже вдвоє зросла в загальному стаді худоби кількість корів, свиней і овець.
Але основними причинами загального провалу були прорахунки в організації праці та в трудовій дисципліні. Багато працездатних не заробили встановленого Статутом мінімуму трудоднів, в тому числі 71 чоловік не мав на рахунку жодного трудодня. Порушників трудової дисципліни ніхто не попереджував і не карав, бо такими були і самі керівники.
На початку 1954 року у керівників колгоспу ім. Леніна зародилася цінна ідея - закласти колгоспний сад, щоб через 12-15 років вже одержати від нього великі прибутки. Голові артілі О.Харадзе доповіли, що в селі є свій досвідчений садівник - О.Шульба. Запросили його в контору і доручили цю справу. "Я не відмовився, - згадував потім він. - Хоч і непрацездатний, але по змозі хотілося принести користь людям. Роботу почали з заготівлі саджанців. Окремих людей, яких би я трохи учив, за мною не закріпили. Весною кожного дня працювали інші, а згодом і ці перестали приходити. Тому й вийшло, що замість диких яблунь, груш, чимало накопали глоду, до того ж пообрубували неправильно коріння. Від цього вийшла велика шкода, бо з 3 тисяч накопаних саджанців придатних висаджено лише 1067, а решту викинули геть. Не забезпечило правління артілі й потрібними матеріалами, не говорячи вже про інструмент, бо його я мав власний. Багато разів я нагадував про те, що шкілку потрібно обкопати й обгородити, але все це залишилося поза увагою керівників. З висаджених і прижитих 1067 саджанців 150 пошкодила худоба, яку продовжували випасати тут. Під час проведення очкування слід було добре полити гнізда саджанців водою, зволожити землю, щоб очкування було легко проводити і щоб добре прищеплювалося. З цією метою я неодноразово звертався до керівників колгоспу, щоб завезли хоча б одну машину торфу, який відмінно зберігає вологу. Проте, вони ігнорували. Внаслідок цього 83 очкових саджанці теж загинули. Аналогічні проблеми виникали і під час підготовки шкілки до зими: щоб побілити деревця і оберегти їх від зайців, закутати від морозів, потрібні були вапно і інші матеріали. Але голова колгоспу Харадзе посилав до бригадира городньої бригади Дихти, а той - назад...".
Вже на початку осені молодий садок перебував у занедбаному стані: деревця не обкошені, на гілках звили собі гнізда шкідники... Незважаючи на значні труднощі і завдяки наполегливості окремих мешканців села - аматорів-садоводів, бабичівський сад, закладений ранньою весною 1954 року у центрі села на площі понад півтора гектара, довгі роки радував бабичан. Щоправда, восени і в наступні роки його досаджували уже закупленими деревами високосортних порід і довели площу до 15 гектарів.
Але і далі ентузіастам садівництва "вставляли палки в колеса"... ініціатори закладання колгоспного саду: щоб не пустувала площа між культурними фруктовими деревцями, правління артілі вирішило посадити тут цукрові буряки. Коли цукровину зібрали і вивезли на бурякоприймальний пункт, гичку залишили в саду і на неї полакомилася худоба та пішла толочити громадське добро. Особливо великої шкоди фруктовим деревам було заподіяно 8 листопада
1955 року, коли з вини колгоспного конюха Олексія Батюка і вартового Миколи Лящука в сад було запущено понад 20 коней.
На початку 1954 року комісія райвно під час чергової перевірки виявила в Бабичівській семирічній школі "провали" навчально-виховної роботи, за що зняла з посади завпеда (з етичних міркувань прізвища не називаєно), але залишила вчителем 5-7 класів, тимчаєово призначивши на його місце Ніну Серафимівну Козлюк. Зрозуміло, цього року відбувалися і інші кадрові перестановки: з 1 квітня вчителем природознавства 5-7 класів призначений В.В.Паньків, з 17 серпня з аналогічної посади у Вузлівській СШ в Бабичі переведений вчителем математики 5-7 класів Микола Васильович Куниця, 26 серпня колишня завідувачка Раковиської початкової школи Марія Теодорівна Кіт стала вчителем 1-4 класів, а на ї місце з такої ж з посади вчителя Павлівської семирічної школи призначений Василь Васильович Гнатів - майбутній багатолітній директор Бабичівської школи; з 1 вересня, навчати природознавства і географії бабичівських школярів почала Ольга Іванівна Герус; у зв'язку з об'єднанням класів у Бабичівській школі, вчитель російської мови 5-7 класів

Р.І.Степаненко і викладач математики 5-7 класів Катерина Павлівна Собко у жовтні-листопаді переведені відповідно у Тетевчицьку та Нововитківську школи.
Восени того ж року був закладений в Бабичах і шкільний сад. Саджанці придбали в Неслухівському розсадницькому господарстві тодішнього Новомилятинського району. Учні посадили 200 фруктових дерев, 150 метрів живого плоту і двоярусну садозахисну смугу довжиною у 100 метрів. У садозахисній смузі посадили липу, ліщину та інші дерева. Юні техніки збудували посеред саду шкільну метеорологічну станцію. Згодом у садку посадили 50 кущів чорної смородини. Охоче допомагали школярі висаджувати та доглядати і колгоспний сад, який знаходився поряд...
13 лютого 1955 року на звітно-виборних зборах колгоспу було обрано новий склад правління і нового керівника артілі І. Я. Баранюка. Незважаючи на те, що нові урядники відразу взялися за наведення дисципліни, діяли вони в основному адміністративними методами.
А селяни думали по своєму: нам треба годувати сім'ї, ростити-вчити дітей, а на
колгоспні заробітки не розженешся. Тому друга рільнича бригада і далі попадала під критику: з 400 працездатних колгоспників на роботу (крім тваринників) виходило 5060 чоловік. У приклад ставилася Марія Порада, якій уже минуло 60 років, а вона за перших два з половиною місяці 1955 року виробила 50 трудоднів. Ледарями називалися ті, хто не має жодного трудодня, хоча вони з ранку до ночі гнули спини на домашній господарці, або їздили підзаробляти. Та й за маленькими дітьми треба було приглянути, бо залишити їх не було з ким. Проте, як відзначалося у районній газеті за 19 травня 1955 року, справи у другій рільничій бригаді Степана Ковтуна (с.Бабичі) при однаковому навантаженні робіт на кожного працездатного і матеріально-технічному забезпеченні "йдуть далеко краще", ніж у бригаді Федора Цьолковського (Вузлове).
На початку весняних польових робіт 1955 року в колгоспі ім.Леніна склалося таке становище, що агроном М.Фертенко дружина колишнього (переобраного місяць перед тим) голови артілі О.Харадзе - без відома правління артілі і дирекції Радехівської МТС (агрономи тоді числилися в штаті там) зникла у невідомому напрямку. Як здогадувалися, вона виїхала додому у Київську область, де, мабуть, за рахунок колгоспу вони з чоловіком собі облаштували сімейне гніздо. Правління артілі, яке тільки недавно було обране, ще не знало що і де треба сіяти. З апарату МТС терміново прислали агронома Погребняка, який швидко зорієнтувався в обстановці, визначив поля сівозміни, і 7 квітня вже було виконано план посіву пшениці, на значній площі посіяно ячмінь...
Та "диверсії" проти нового керівництва продовжувались, можливо і не без прохання тієї ж зниклої колишньої агрономки. Трактористи 7 тракторної бригади Радехівської МТС, яка обслуговувала вузлівський колгосп, з перших днів почали порушувати агротехніку. Працюючи на тракторі ДТ-54 на підготовці ґрунту під овес, тракторист Бубон виорав ґрунт на глибину 8 см. За вказівкою правління ця площа була переорана на належну глибину - 18 см. Але це призвело до втрати дорогоцінного часу, до затягування сівби, до значних втрат вологи в ґрунті. І такі випадки були непоодинокі.
Цікаво, що того року в шість разів збільшили площі під кукурудзу - 60 га на зерно, стільки ж на силос і 30 га на зелену масу. А це також додавало клопотів рільникам і потребувало значно більше робочих рук. Посадка кукурудзи вже проводилася кукурудзосажалкою і квадратно-гніздовим способом. Та сівбу розтягнули аж до початку червня. Окрім цього, ділянки не були закріплені за ланками, а це призвело до відсутності належного догляду за нею. Із посіяних 150 гектарів, зібрали ї лише на 78 гектарах, а решту площі переорали. Середній урожай з одного гектара становив ледве по 18 центнерів.
Вінцем хліборобської справи завжди були жнива. Про те, як вони були організовані новим правлінням і як розпочалися на землях артілі у 1955 році розповіла 7 серпня районна газета "Сталінським шляхом". Стаття "Чому в колгоспі імені Леніна повільно проходять жнива" написана меншбільш живою мовою і нинішній читач, як на мене, зможе відчути дух цього часу, побачити своїх предків у ділі, зрозуміти проблеми, якими вони дихали у гарячі жнивні дні. Тому наведу тут цю публікацію майже повністю, з невеликими неістотними скороченнями: "Добрі хліба вродили цього року в колгоспі імені Леніна, Окремі ділянки озимої пшениці, зібраної комбайнами, дають 18-20 центнерів зерна. Не гірший урожай жита, ячменю. Проте, виростити високий урожайце ще частина справи. Вчасно і без втрат зібрати його - ось що вирішує боротьбу за хліб.
Значна частина колгоспників, глибоко усвідомивши всю важливість свого завдання під час збиральної компанії, з великим трудовим напруженням працює на косовиці, в'язанні, складанні хліба, очищенні зерна. Ланка Параскевії Шановської, наприклад, всім своїм складом бере участь у збиральних роботах. Особливо відзначились ці колгоспниці на збиранні ячменю. Добре працюють також ланкові з своїми подругами Марія Батюк, Ганна Олійник і багато інших.
Однак темпи збиральної компанії в артілі загалом ще не можуть забезпечити успішного проведення збирання дорогоцінного врожаю. Адже з 770 гектарів зернових не так уже за короткий час колгоспники та механізатори тракторної бригади зібрали тільки до 220 гектарів.
Причиною повільного проведення робіт є незадовільна організація праці, невміння колгоспних керівників використати до дна наявні резерви в артілі, відсутність повсякденної масово-політичної роботи в артілі.

12 година дня... На стерні, біля нескошеної пшениці, нерухомо стоять два самохідних комбайни, скупчилось близько десяти підвод, метушаться їздові, покурюють біля
"ХТЗ" механізатори. В людській метушні, між машинами і безтарками вдається нам відшухати бригадира першої рільничої бригади Федора Цьолковського. Відразу поцікавилися ми чому стоїть техніка, не працюють люди.
- Сиро, комбайн не тягне, - коротко відповів бригадир.
Довелось погодитись, адже вчора ішов дощ. Та ось ми знайомимося з людьми, бо без діла нудьгують біля агрегату. Виявилося, що на протряхання пшениці ось уже півдня чекає більш тридцяти чоловік. Серед них возії зерна, колгоспниці, призначені для обслуговування комбайнів, практиканти школи механізації, представники правління артілі.
- Чи не можна б цими людьми, поки не працюють агрегати, організувати збирання вручну, - звернулись ми до члена правління Андрія Худоби та бригадира Цьолковського. - Адже при найменшому навантаженні вони могли б уже сьогодні зібрати щонайменше 15 гектарів хліба. Тим більше, що такі простої комбайнів трапляються часто. - Можна, - після деяких вагань погодились колгоспні керівники, - але в цьому питанні ми не компетентні. Перекидати людей без відома голови не маємо права.
Вирішили поговорити з організаторами комбайнового збирання, надісланими сюди райкомом партії Ковалем та Маркеловим. Та на жаль їх тут не було. Адже комбайни, мовляв, не працюють, то і організаторам робити нічого (?!). Так і чекали люди, поки після обіду не включились в роботу комбайни.
Наведений приклад, який мав місце 3 серпня, говорить про те, що керівники колгоспу імені Леніна ще не позбулися казенного підходу до організації збиральних робіт, не проявляють необхідної оперативності у використанні робочих рук з тим, щоб хліб збирати всіма силами і засобами. ...До критого току шофер Цьолковський підкотив вантажну автомашину.
- "Повеземо хліб державі!" - радісно роздалося на майданчику. Раптом припиняє свою роботу движок, затихають віялки. - Всі на відвантаження зерна! - подає команду завідувач током. Неохоче лишають колгоспниці совки, лопати, беруться за мішки. - І щоб ото виділити спеціальних людей по відставці хліба, а не відривати нас від роботи. І так не встигаємо. Ще трохи, і зерно почне псуватись, - говорять між собою жінки.
Та розчаровуватись колгоспницям довелося ще раз. Не встигла навантажена машина від'їхати від току і на 200 метрів, як задні колеса, не вмістившись у вузенькому проїзді, сіли в канаву. На виручку довелося кинути всіх присутніх.
Пригоду з автомашиною можна назвати випадковою, але й цей випадок ще раз характеризує непередбачливість керівників. Адже укомплектувати бригаду вантажників, розчистити під'їзди до току можна було до початку збиральних робіт. Про це потрібно було лише розумно, по-господарськи подумати. ...
"Чи можна буде цього року включити на збирання хліба жатки, чи буде потреба залучати до роботи жниць з серпами?" - До розв'язання таких питань не раз бралося правління артілі перед жнивами. "Можна!" - вирішили правлінці, і почалась підготовка в цьому напрямку. Колгоспний коваль Й.Пішель добре відремонтував 3 жатки, взяли на облік серпи. Та ось уже кілька днів тривають роботи, а на полі не видно жодної жниці, не чути цокотіння самоскидів. Де жатки?
- Не підберем людини, неохоче відповідає голова, - тому й не працюють.
Чи можна погоджуватись з такими поясненнями? Звичайно, ні. Бо тоді доведеться вірити і в те, що з такої численної армії працездатних колгоспників правління артілі не змогло знайти жодної жниці.
Потрібно відректися від зневажливого ставлення до будь-яких збиральних засобів... Проте в колгоспі імені Леніна поки що цього нема. От хоч би ще один приклад. На збиранні колосків використовуються лише одні кінні граблі з нормою виробітку 5 га за світловий день. Звичайно, що як би добре не працював їздовий, але забезпечити вчасне підгрібання всієї площі не зможе, а це вже втрати врожаю. В артілі є ще троє кінних грабель та в роботу не включаються (!). ...Відомо, що не можливо добитися господарських і трудових успіхів без повсякденної, наполегливої політичної роботи з масами. З особливою переконливістю це видно зі стану справ в сільгоспартілі імені Леніна. Той факт, що в цьому колгоспі є злісні порушники трудової дисципліни, не є секретом. Але ж нікому не є таємницею і те, що більшість людей - це чесні віддані колгоспній справі хлібороби, справжні майстри вирощування високих врожаїв. Напрошується питання, що зробила партійна організація, очолювана тов. Климентєєвим, в напрямку виховання менш свідомих колгоспників...Мало!...".
Та все ж "першу заповідь перед державою" - хлібозаготівлю - артіль ім. Леніна виконала з честю. Щоправда велику допомогу у цій роботі ій надали шефи - робітники Львівської залізниці. За час жнив тут працювало шість груп по 30-60 чоловік.
Того року було вирощено непоганий урожай і цукрових буряків. Догляд за їх посівами поступово механізовувася. На весні 1955 року шарування плантацій під цією культурою проводилося тракторами У-2 та ХТЗ-7, на яких працювали О.Гудзінський та В. Чуба, а також культиваторами КПС-5,4 і навісним культиватором КОП, обладнаним бритвенними лапами. Проте, під час їх збирання допускалися значні втрати, чимало селян і надалі не поспішала на колгоспні ділянки, більше дбаючи про власні господарства.

Розголосу на всю округу тієї осені дістав вчинок ланкової Марії Слободинюк, "яка відсиджувалася вдома, доглядала свої дві корови, телицю, бугая, птицю, не до буряків ій було". Тому на ділянках її ланки виросли "не буряки, а хвостики". Щоб якось вийти з ситуації, керівничка ланки однієї ночі спровадила вантажити автомашину на ділянку сусідньої ланки Марії Уханської, де буряки вродили добре і відправила іх ніби-то з своєї площі. Звичайно, що наступного дня люди осудили такий вчинок. Окрім цього, за перевиконання плану колгоспниці отримували прогресивку. До речі, колгосп одним із перших в районі закінчив копання і вивезення цукрових буряків.
В Бабичах жнива та осінньопольові роботи 1955 року пройшли успішно, але також не без окремих проблем. Зокрема, не завжди викопана цукрова сировина у той же день очищалася і вивозилася на приймальний пункт. У ланці Марії Поради кілька разів тієї осені зібрані комбайном буряки лежали на полі більше доби. У цьому було винне правління колгоспу, яке своєчасно не подбало про виділення машин для вивезення цукрових буряків на бурякопункт.
А от у тваринництві артіль ім. Леніна завершила сільськогосподарський рік з низькими показниками - допущено зменшення молодняку, зниження продуктивності тваринництва: надої молока зменшилися на 280 літрів, прихід поросят від свиноматки був менший у 2 рази від запланованого (7 замість 14), мало тужилися і кури, видавши по 72 яйця з плану 90. Основною причиною була недостатність кормів при наявності великих площ для іх вирощування. Окрім цього, приміщення ферм та пташника не відповідали зоотехнічним умовам: тут було
холодно і волого, біля свиноферми не було криниці, воду підвозили, відсутня комора для коренеплодів... Будувати та ремонтувати не було кому, бо будівельна бригада розлетілася, керівник її Гудзінський розводив руками: дехто займався заготівлею сіна на колгоспному сінокосі і копанням картоплі на своїх городах, дехто пішов працювати у Радехів, дехто просто не виходив на роботу, а тому будувати кукурудзосховище і телятники, ремонтувати старі приміщення не було кому.
До речі, ще в квітні того ж року на засіданні виконкому Вузлівської сільської Ради розглядалося питання про хід будівництва в колгоспі ім.Леніна. Слухали тоді і бригадира будівельної бригади Гудзінського, виступили заступник голови правління Грицик, члени виконкому. Всі погоджувались будівництво йде вкарай погано: не завершено спорудження корівника і водонапірної башти, що розпочались ще в 1953 році, низька трудова дисципліна серед будівельників. На цьому ж засіданні прийняли таке рішення: "1. Зобов'язати тов.Гудзінського укомплектувати бригаду; 2. Забезпечити вивіз будматеріалів до 5 травня; 3.Закінчити будівництво корівника до 1 червня". Пройшло кілька місяців, але рішення не виконувалося. Знову зібралися і прийняли нове - аналогічне. Але від цього трудова дисципліна не поліпшилася і навіть на осінь, як ми вже знаємо, все залишилося по-старому.
Двічі розглядалося на виконкомі сільради і один раз на сесії питання про роботу кормодобувної бригади, керованої Лиском. Але і ці рішення залишилися на папері. Заготівля кормів і на 1955-1956 господарський рік йшла мляво. Правління артілі постійно критикувалося верхами за те, що на ці роботи щодня виходить лише 30-50 колгоспників.
Поява техніки у колгоспі в значній мірі вирішувала проблему міграції молоді з села. Проте, деякі юнаки і дівчата для того, щоб знайти більш оплачуване місце праці (а з колгоспів тоді вирватися було не так просто), використовували акції набору на роботи за комсомольськими путівками.
3 червня 1955 року в районній газеті "Сталінським шляхом" було опубліковане звернення семи комсомольців колгоспу ім.Леніна "Їдьте в Донбас, дорогі друзі!". Під ним підписалися М.Гавриш, Г.Ісько, В.Луців, В.Саболта, І.Ліра, В.Чуба, В. Цьолковський, які закликали всіх ровесників західноукраїнських земляків влитися в лави
шахтарів Донецького басейну, де потребувалися молоді дужі руки. Того ж дня у Радехівському районному Будинку культури відбулися проводи першого загону - 11 комсомольців, шестеро з яких походили з Бабич, Шайногів та Вузлового. Були палкі промови, ідеологічні настанови, урочисте вручення комсомольських путівок, самодіяльний концерт, букети квітів, а о другій годині ночі молодь з піснями вирушила до залізничної станції, де радісний сміх порушив протяжний гудок паровоза і поїзд рушив "в далеку дорогу", а відтак пройшов рідними теренами - через Вузлове, Шайноги і Бабичі - на Львів, а звідти вже інший паровоз потягнув состав з молодими ентузіастами до земель Донбасу. Шахтарську закалку отримали чимало наших земляків, деякі з них згодом загартованими повернулися до рідних домівок, деякі укорінилися там назавжди.
Дехто з селян умудрявся всілякими іншими способами, крім комсомольських путівок, уникати виснажливого та недохідного колгоспного виробництва. Колишньому бригадирові рільничої бригади Іванові Лиситчуку та колишньому секретареві сільради Іванові Муравецькому дав притулок директор Вузлівського спиртзаводу Маркелов, хоч правління артілі їх з колгоспу не відпускало. А Маркелов не вважав за потрібне погоджувати це. Спиртзавод приваблював ще й тим, що тут можна було без особливих проблем, але здебільшого за погодженням з керівництвом, добре підзаробити "натурпродуктом".
Іван та Василь Левицькі, Михайло Лотошинський, Ілько Кіт, Володимир Стрижевський влаштувалися на посади заготівельників у сільське споживче товариство, голова якого Коваль також не бажав погоджувати це з керівництвом колгоспу. Ці господарі не тільки виконували плани заготівель, а й вже у ті роки проявляли

приватну підприємливість: закупляли для себе свиней, забивали їх, а м'ясо продавали на ринках Львова і Кам'янки-Бузької, залучаючи до цього своїх дружин-колгоспниць.
Серед названих вище були і бабичани, які, як і багато інших їхніх односельчан, працювали у Вузловому і на спиртзаводі, і в торгівлі, чимало - на цегельному заводі та на залізниці.
Так сім'ї, відірвавшись від колгоспу, ставали заможнішими. А керівники, які дали їм таку можливість, прийнявши на роботу, попали під критичний приціл районного начальства. Той же Маркелов - за розповсюджену по всій окрузі "спекуляцію" спиртом, а голова ССТ Коваль - за "безпідставний продаж краму, визначеного для зустрічної торгівлі з колгоспниками, що продають державі сільськогосподарські продукти, у оптовому відпущенні товарів, передбачених для роздрібного продажу, у незаконній торгівлі продуктами, прийнятих кооперацією в рахунок обов'язкової поставки.
Або таке. В рахунок виконання обов'язкової поставки колгоспники здали до складу кооперації яйця. Голова ж правління ССТ Коваль розпорядився реалізувати їх через буфет, "гальмуючи тим самим постачання державі сільськогосподарських продуктів". Виходило так, що яйця призначались якійсь особі під назвою "держава", а не тим же людям. Ось такий справжній зміст в радянські часи мав лозунг "Держава - це ми!": яйце мало поїхати до Москви, а звідти вже повернутися золотим за ціною до селянина. До речі, на колгоспній птахофермі кожну курку-несучку "зобов'язували" видати 90 яєць, але у 1955 році вони з переляку "натужилися" аж на 72.
Ми уже розповідали, що восени 1954 року в Бабичах був закладений шкільний сад. Про те, як розгорталися ці події згодом, у лютому 1956 року розповіла по "живих" слідах районна газета у статті "Юні мічуринці": "На цей раз піонерські збори у Бабичівській семирічній школі були якимись особливими. Кожний хотів виступити, висловити свою думку. Адже обговорювалося важливе питання - про насадження шкільного саду. Можливо, ще довго сперечались би між собою піонери, коли б не виступив директор школи Ю.В.Медзяк (саме так позначаються тут ініціали директора, хоча в наказі районо - В.Ю. - С.Л.).
- Наш шкільний сад, - сказав він, - старий, в ньому мало фруктових дерев і плодоягідних кущів. Нам треба посадити молодий, великий сад. Зробимо це, чи ні?
На зборах учні вирішили приступити негайно до роботи. Наступного дня у Неслухівській шкілці було закуплено і вивезено близько 200 фруктових і плодоягідних дерев. Почалась посадка саду на площі в 1,5 гектара. Одні учні копали ями, інші розмішували глину з гноєм, садили дерева.
- Не так, - зауважив шкільний сторож тов.Шайнога учневі 5-го класу М.Гудзінському. - Під волоський горіх треба класти цеглу. - Навіщо? - здивовано запитав той. Куди ж буде коріння рости? - Ото ж то. Коли на дно ями покласти
цеглу, на неї насипати шар землі до 50 сантиметрів і посадити горіх, то його коріння не буде рости в глибину. Воно розростеться "кучером" в поверхневому шарі ґрунту, який багатший поживними речовинами і в якому менше кислотності, ніж в нижньому. Тоді дерево буде стійкішим проти бурі і краще родитиме.
В той день на пришкільній ділянці було посаджено понад 100 саджанців груш, яблунь, 50 кущів чорної і 100 кущів червоної та жовтої смородини, близько 50 штук волоських горіхів.
- Товариші! Давайте обсадимо наш сад живоплотом, - звернувся піонер Є.Лящук. Підемо ранком в ліс, накопаємо дерев і обсадимо.
Третього дня рано-вранці на пришкільній ділянці з'явились школярі. Прийшли вони і після уроків. Із західної сторони саду учні посадили живопліт з грабу довжиною 254 метри, а з північної - 2-х ярусну захисну смугу з ліщини та липи довжиною 100 метрів.
Незабаром колгоспники артілі імені Леніна також почали насаджувати сад. Учні вирішили допомогти їм у роботі. Коли вони вийшли на поле, бригадири розставили їх по всій площі в 14 гектарів, виділили кожному ділянку роботи. Минуло 10-12 днів напруженої праці, і вся запланована площа покрилась саджанцями. Над колгоспним садом учні взяли шефство. Вони біля кожного деревця позабивали кілки, поприв'язували до них саджанці, внизу стовбури обклали гноєм, щоб зимою не померзло коріння дерев.
Це було восени 1954 року. У вересні того ж року "Пионерская правда" надрукувала умови Всесоюзного конкурсу юних садоводів. Учні Бабичівської семирічної школи вирішили взяти в ньому участь. На зборах піонерської дружини вони написали лист до редакції газети, в якому розповіли про свій сад і свої плани. З відповіддю не забарилися. "Молодці, діти! - писала редакція "Пионерской правди". - Старайтесь зберегти зимою всі ваші саджанці і виростити з них хороші дерева".
Через деякий час юннати включились у Всесоюзний конкурс молодих садоводів.
- Тепер треба нам добре працювати, щоб не осоромитись, - говорила дітям піонервожата О.І.Петелька. - Не осоромимось, - впевнено відповіли піонери. - Ми поряд з вирощуванням кукурудзи і картоплі закладемо шкілку, щоб мати свої саджанці, та ще й колгоспові подарувати.
Цілу зиму діти заготовляли попіл, пташиний послід, старанно готуючись до веє няних робіт. З приходом весни учні посадили картоплю, кукурудзу, заклали шкілку вирощення яблунь, груш, каштанів, во. лоських горіхів.
Протягом літа піонери старанно працьо. вали: пололи, пасинкували кукурудзу, підживлювали мінеральними та органічними добривами, доглядали сади. Їх праця увін. чалась успіхом. М.Гудзінський з розрахунку на 1 гектар зібрав по 60 центнерів кукуру. дзи, Є.Лящук, Т.Цьолковський, В.Назарук по 29 центнерів жита. За

вирощення ви. соких урожаїв та хорошу роботу по садіь ництву 10 юнатів затверджено учасниками на Всесоюзну сільськогосподарську виставку, а М.Гудзінського, крім того, нагородже. но Золотою медаллю учасника ВДНГ.
Вересень 1955 року... В школі розпочались заняття. З новими силами, бадьорі загартовані учні приступили до навчання. Разом з тим, вони не покинули і своєї улюбленої справи - насадження дерев. Після уроків піонери прийшли на площу біля клубу, щоб насадити тут парк-скверик.
- Хороше діло задумали наші школярі, - говорили колгоспники, але багато часу мине, поки вони це зроблять.
Проте колгоспники помилились. Площа 40 сотих гектара під клубний скверик через кілька днів була розчищена і учні розпочали посадку. Вони висадили на ній понад 40 саджанців акації, 40 каштанів зі свої шкілки, а також 60 лип, обсадили доріжки кущами смородини, зробили клумби. Парк-скверик діти обсадили живоплотом з грабу довжиною в 273 метри. А щоб захистити його від пошкодження тваринами, викопали рів в 147 метрів.
- Що ваші учні роблять тепер? Які їх плани на майбутнє? - запитали ми директора школи Василя Юрійовича. - В них багато роботи. Але перше їх завдання зараз - організація ланок.
Школі колгосп виділив ділянку майже в два гектари під посів кукурудзи. Щоб виростити добрий урожай, виправдати звання учасника Всесоюзної сільськогосподарської виставки, учні вже тепер почали готуватися до весняних робіт. Організовано 5 ланок, по 22-25 чоловік кожна, обрано ланкових і бригадира. За кожною ланкою закріплено ділянку в 25-30 сотих гектара. З метою оволодіння досвідом передовиків рільництва в школі налагоджено агротехнічне навчання ланкових. Його три рази на тиждень проводить вчитель біології О.Герус. У позашкільний час діти заготовляють попіл, пташиний послід й інші органічні добрива.
Учні школи разом з вчителями розробили перспективний план на 10 років по озелененню села. Піонери в першу чергу мають зробити спортивний майданчик для сільської молоді, обсадити живоплотом весь колгоспний сад, викопати захисні рови довжиною в два кілометри, озеленити 8 кілометрів шляхів, а також взяти участь у посадці нового колгоспного саду на площі 30 гектарів.
- Село наше буде садом, це зробимо ми, піонери! - висловлюючи прагнення учнів школи, запевнив шестикласник, відмінник навчання Михайло Гудзінський".
Кадрові перестановки в педагогічному колективі Бабичівської семилітньої школи того року були незначні: в середині серпня у зв'язку з переводом чоловіка в інший район звільнилася вчителька 1-4 класів Катерина Іванівна Дубецька-Яремкович, з Шайногів в Бабичі була переведена Ольга Миколаївна Окіс, старшою піонервожатою призначено Ольгу Степанівну Теребус. Ольга Миколаївна Окіс, яка ще у повоєнному 1944 році, з з 1 серпня, почала працювати викладачем природознавства і географії у Холоївській (Вузлівській) школі, до переходу в Бабичі була директором Шайногівської початкової школи.
У 1955 році у Бабичах було організовано колгоспні дитячі ясла. Завідувачкою призначили Муравецьку, яка більше знаходилася у Вузловому, де проживала, а за понад 50 дітьми мусила стежити одна вихователька, бо правління колгоспу на більше коштів не знайшло. Хоча новий склад правління колгоспу зрозумів те, що для залучення до робіт більшої кількості рук, людям необхідно створити необхідні умови. Чимало працездатних жінок не відробляло встановлених Статутом артілі трудоднів і наполовину, а деякі взагалі не виходили на колгоспні поля, посилаючись на те, що немає з ким залишити вдома дітей. Ось тому і вирішили відкрити троє дитячих ясел: окрім Бабич, ще - у Вузловому і на Шайногах.
Клубом у Бабичах завідувала Степанія Ракобовчук. Тут діяв драматичний гурток, яким керував Євгеній Ракубовчик. Під його керівництвом у 1955 році були поставлені п'єси "У неділю рано зілля копала", "Вибачайте, коли ласка", "Доки сонце зійде, роса очі виїсть", "Згідно з інструкцією". Останню драмгуртківці виставили також на районний огляд художньої самодіяльності. Основними заходами, які проводилися в клубі, були вечори молоді.
У ті роки одним з найкращих в районі вважався бабичівський лекторій, який очолював С.Г.Перепелиця, а згодом В.Ю.Медзяк. Пропагандисти виступали перед людьми не лише в клубі, але й перед колгоспниками в полі. Як звітував у 1955 році керівник лекторію В.Медзяк, робота планувалася на квартал з таким розрахунком, щоб кожного місяця читалося не менше 4-5 лекцій. До складу лекторію в основному входили вчителі семирічної школи. Звичайно ж, вимагалось, щоб основною тематикою лекцій та бесід були висвітлення керівної і спрямовуючої ролі Комуністичної партії, пропаганда радянського способу життя, непорушного союзу робітничого класу і селянства тощо. У лекторів вимагали наводити місцеві факти пережитків минулого у свідомості селян. Такими було, зокрема, те, що колгоспники М.Грицик, А.Пархомик та деякі інші довший час незаконно користувалися землею, понад установлену Статутом сільгоспартілі норму, протягом декількох років збирали урожай, матеріально себе забезпечували, а на роботу в колгосп не виходили. Для нинішнього читача видасться дивним, що "матеріально себе забезпечувати" вважалося великим гріхом, ледь не злочином, а тоді це трактувалося ще як "пережиток капіталізму, буржуазної ідеології, приват-но-власницької психології". Та, незважаючи на активне промивання мізків, мораль бабичан формувалася на християнських цінностях.

Партійно-радянські керівники надавали важливого значення підписній компанії і серед дорослого населення. Зокрема, в одну з неділь наприкінці грудня 1955 року у Вузловому було проведено спеціальну конференцію читачів районної газети "Сталінським шляхом", на яку "запросили" і мешканців навколишніх сіл, зокрема Бабич. Спеціально підготовлені виступаючі Маркелов, Маслянка, Сухоцька переконували присутніх, що кожний колгоспний двір має виписати газету чи журнал. Зверталася увага працівників пошти на запізнення у доставці періодичних видань один-два дні.
Секретар партійної організації артілі П. Чередник згодом звітував до району, що "наша партійна організація вирішила добитися збільшення числа передплатників не за рахунок артільних коштів, а головним чином за рахунок індивідуальних передплатників. З цією метою звернулась до свого першого помічника - комсомолу. На комсомольських зборах, які були проведені з цієї нагоди, 16 комсомольців одержали
підписні листи і по рішенню зборів пішли до кожної сім'ї, проводити бесіди про роль преси в боротьбі за побудову комунізму, у вирішенні чергових господарських завдань".
Треба сказати, що в Бабичах вже було багато грамотних мешканців, і люди дедалі охочіше читали газети. Враховуючи те, що в них в основному пропагувався радянський спосіб життя, часто друкувалися матеріали на атеїстичну тематику, преса у сукупності з радіоточкою ("колгоспним брехунцем") мала серйозний вплив на зниження батьківської християнської моральності населення.
Господарське життя з початком нового 1956 року в артілі ім.Леніна почало набирати більш організованих форм, ніж раніше. Головою колгоспу і далі був І.Данюк, секретарем парторганізації - П.Чередник, секретарем комсомольської організації Ольга Бакалець, агрономами - Г.Іванюта, А.Ємильянов, зоотехніком - О.Бакалець, бригадиром першої рільничої бригади Федір Цьолковський, бригадиром другої рільничої бригади - Степан Ковтун, бригадиром городньої бригади - П.Дихта, бригадиром будівельної бригади І.Гудзінський. У користуванні колгоспу ім. Леніна тоді було 1320 гектарів орної землі, багато лук і пасовищ, на тваринницьких фермах - 450 голів великої рогатої худоби, 350 голів свиней (50 свиноматок), розводили овець, кролів, птицю. Провідними галузями були рільництво і тваринництво.
Треба мати на увазі, що сільськогосподарський рік у ті часи розпочинався 1 жовтня.
У 1956 році доходи артілі від усіх галузей сільськогосподарського виробництва порівняно з минулим зросли на півмільйона карбованців і становили 1 млн. 200 тисяч карбованців. Із загальної суми цих доходів у неподільний фонд відрахували понад 30 тисяч карбованців, за які закупили будівельні матеріали, племінну худобу, один транспортер, нафтодвигун для колгоспної електростанції, дві віялки і дві січкарні. (Зауважимо, що рік перед тим колгосп не мав фінансової змоги оплатити державні борги по позичках і кредитах). Правління артілі навіть почало відпускати довготермінові кредити тим колгоспникам, які будувалися. Такі кредити у тому році одержали Павло Климлюк, Дмитро Білозір, Іван Дичковський та інші. Їм надано також допомогу необхідними будівельними матеріалами.
Переважну більшість доходів (900 тисяч
карбованців) колгосп одержав від вирощування цукрових буряків: їх було посіяно на площі понад 240 гектарів, кожний з яких видав по 200 центнерів коренів. На Бабичах - більше. Решту доходів було одержано від зернового господарства, городництва і тваринництва.
Хоч і Бабичівський лекторій у 1955 році був визнаний одним з найкращих в районі, але корови з місцевої ферми лекцій не слухали і давали мало молока. Загалом в колгоспі ім. Леніна тваринницьке виробництво того року було в занепаді. Якось зоотехнік артілі О.Бакалець завезла доярок на екскурсію на ферми передового у цій галузі колгоспу ім. 30-річчя ВЛКСМ. Повернувшись із Станина, першими дали відчутний результат бабичівські тваринники. Вони по-новому почали підготовляти і подрібнювати корми до згодування худоби, доглядати за нею. Якщо на початку грудня минулого року середній надій на корову в доярки Емілії Курило становив 1-1,5 літра молока на добу, то в січні 1956 року він зріс до 3-3,5 літра. Таких же успіхів добилася і Галина Ковтун та багато інших доярок. Досвід цей передався на інші ферми. Зокрема, Емілія Курило провела бесіду серед доярок на тему "Як роздоювати корів" і продемонструвала як це робити. До речі, телятниця колгоспу ім.Леніна М.Біганська того року була учасницею Всесоюзної сільськогосподарської виставки, і згодом ділилася враженнями та набутими знаннями з своїми подругами.
Посіви городини того року збільшили до 13 гектарів. Вирощували картоплю, цибулю, капусту, в тому числі і ранню, помідори, огірки, моркву, інші овочеві культури. Та бракувало робочих рук: із 20 колгоспниць за штатом працювало лише 14.
На території Бабичівської бригади було посіяно 60 гектарів кукурудзи - майже половину зайнятих під неї колгоспних площ. Догляд за цією культурою, зокрема міжрядний обробіток, вимагав чимало сил і часу, а проводити його треба було в найстисліші терміни, до того ж на ланки ще чекали бурякові та картопляні плантації. На допомогу прийшли підлітки і літні люди, які за кілька днів прошарували кукурудзу на площі 26 гектарів.
Друга рільнича бригада колгоспу, яку очолював бабичанин Степан Ковтун, працювала набагато краще, ніж вузлівська. Зокрема, у липні 1956 року голова артілі І. Данюк звітував, що вона веде перед у змаганні, "при плані 380 гектарів вже скосила понад 350 гектарів трав. Члени цієї бригади

заскиртували сіно з площі 2000 гектарів і склали в копиці з площі 100 гектарів сінокосу. Високих показників у праці на косовиці сіна добиваються восьмидесятирічний М.Муравецький, І.Гнатюк, М.Ковалів: вони за добу при нормі 24 сотих викошують по 60-80 сотих гектара трав". Того року в колгоспі треба було викосити 711 гектарів трави, більша половина (380) цих площ знаходилася на території бабичівської бригади.
Попереду були колгоспники бабичанської бригади і на жнивах: вже 15 серпня вони закінчили молотьбу зернових культур, обмолотивши, очистивши і засипавши в комори пшеницю з площі 200 гектарів, а жито - з 75-ти, горох - з 80-ти. Врожаї, як на той час, були непогані: з кожного гектара отримали 14 цнт пшениці, 10 - жита, 16 - ячменю... Велика заслуга в цьому була ланок другої бригади В.Голубовської, Ю.Кушинської, М.Поради.
Але нерідко були випадки, коли керівники бригади, колгоспу через невміння чи небажання належно організаційно забезпечити роботу колгоспниць, негативно впливали на досягнення кращих результатів. Розповімо про один із таких епізодів з життя бабичівської бригади.
В одну із жовтневих субот 1956 року ланки другої рільничої бригади колгоспу ім.Леніна клали буряки в мішки, викидали на кузов автомашини і там висипали. Надійшов бригадир С.Ковтун. Посварившись з ним за те, що до цього часу для прискорення навантаження коренів не спромігся забезпечити кошиками, жінки заявили:
- Гаряча пора в нас. Ось в ланці Лафірки Чорної в 53 купах в'януть буряки. В кожній по 10 -20 центнерів. 1 так в Олійнички, Лепешки і Поради... Через це втрачаємо багато цукру. Вже хоч постарайтеся, щоб своєчасно прибували автомашини. - Все буде зроблено, - запевнив бригадир.
Але наступного ранку вісім колгоспниць ланки Л.Чорної змушені були йти до контори. Зраділи, коли голова артілі Данюк вручив ланковій путівку і сказав:
- Петро Козак буде вам возити. Кілька хвилин зачекайте: він під'їде сюди.
Чекали кілька годин. Хто тільки повз не проходив з Раковища, запитували:
- Там Петра Козака з машиною не бачили? - Ні, не бачили...
Нарешті попався очевидець.
- А ви на нього? - запитав колгоспник Твердохліб і запевнив: - Не чекайте, він кудись вже махнув на "калим".
Довелося членам ланки, змарнувавши час до 12 години, піти пішки додому...
у 1956 році на Бабичах почав плодоносити закладений два роки тому колгоспний сад. Догляд за ним з кожним сезоном удосконалювався. З метою недопущення заростання площі бур'янами, які витягували з ґрунту багато поживних речовин, раціонального використання землі, в міжряддях вирощували просапні культури: цукрові буряки - у 1955 році, картоплю - у 1956-му. При переорюванні вносили по 15 тонн гною на гектар. Ґрунт переорювали кіньми. Того року якось бригадир рільничої бригади прислав трактор, але садівники його відправили. Виробилась уже своя технологія догляду. Щоб забезпечити в ґрунті більшу кількість поживних речовин, своєчасно прополювали картоплю від бур'янів, підживлювали дерева сумішшю перегною з суперфосфатом, добрива зверху присипали торфокомпостом, щоб затримати вологу. Ранньою весною обприскували дерева отрутохімікатами. Коли з'являлися листочки, а з ними - личинки гусіні, робили це вдруге, але після цвітіння, щоб не знищити врожаю. Уважно стежили, щоб стовбури дерев були вчасно побілені і підв'язані до кілочків. Садок щороку розширювали, для цього використовували саджанці зі шкільної шкілки. Слід відзначити, що з 54,5 гектара площ колгоспних садів у районі майже третину їх становив Бабичівський.
Щоб утримати в колгоспах людей, які в середині 50-х років почали масово шукати більш оплачуваної і нормованої роботи на промислових підприємствах і організаціях, зокрема на Вузлівському спиртзаводі, Бабичівському цегельному заводі, Бабичівському лісництві, Львівській залізниці, правління артілі ім.Леніна з початку 1956 року взялося активно запроваджувати в життя постанови ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР, спеціально прийняті для цього, бо проблема мала глобальний, загальносоюзний характер. Відтепер новий Статут сільськогосподарської артілі передбачав певні земельні пільги тільки для ї членів, щомісячне авансування колгоспників, кредитування і допомогу їм, наприклад у спорудженні житла, додаткову оплату праці. Тим, хто не працював в колгоспі, урізали поля, не дозволяли заготовляти корми на сіножаті тощо. Десятки людей почали повертатися до колгоспів. З метою пропаганди такого процесу кожний подібний випадок діставав широкий розголос, а "блудних
синів і дочок" опікували як могли, надаючи всілякі переваги і вихваляючи.
Зокрема, у червні 1956 року в районній газеті була опублікована стаття "Вони повернулися у колгоспну сім'ю": "Прийшла осінь. Закінчився робочий сезон на Бабичівському цегельному заводі. Подруги Павлина Мазур і Софія Меліновська залишили станок по виробництву черепиці. Скучно стало без роботи. Але коли заходила мова про артіль - адже вони обидві колгоспниці - знову повторювались ті ж розмови:
- А що в нашому колгоспі заробиш? - Якби то на Забаві або в Станині - там трудодень цінніший. А тут? Цього року, кажуть, більше як півтора кілограма хліба і по карбованцю грошей не вийде.
Так марно минали дні, схожі один на одного: сезонні робітниці сиділи вдома без роботи. Вони навіть рідше бачились, а коли якось знову зустрілися, розговорилися.

- Кажуть, в нас тепер голова новий, сказала Павлина. - А не знаєш, що за людина? - Чула, що ніби господар, а дехто каже: який вже не буде, аби новий.
Поговорили і знову розійшлись. А думка про постійну роботу не залишала обох.
- Як ти гадаєш, Миколо, - все частіше зверталась Павлина до свого чоловіка, що працював на ремонті заводу, - корову, свиню дома і мати догляне, а мені треба працювати. - Як маєш йти в колгосп, то сиди краще вдома, - заперечив Микола. - Весною знову підеш на завод...
Пізніше після цієї розмови до Павлини Мазур зайшов бригадир другої рільничої бригади колгоспу Степан Ковтун.
- До ланок нам людей бракує, - переступивши поріг, почав. - Йди в ланку, бо вдома що висидиш? - Та я вже й думала, але Микола заперечує, - а сама ще більше завагалась, чи йти чи ні: "А, може, Микола прав?". - Приходь в контору, поговоримо, Ти не одна така в нас: он і Софія Меліновська. Пристарілі її батьки щороку на різних роботах працюють в колгоспі, а вона?.. Таких багато...
Правління колгоспу вживало всіх заходів, щоб своєчасно підготуватися до весни. Колгосп - відсталий, треба витягувати його З прориву. Клопоту багато. Але найбільші труднощі були з вивезенням добрив на поля і укомплектуванням ланок.
- Ми не закриваємо очей перед нашими недоліками, - почав голова артілі Іван Денисович Данюк, коли ті, кого викликали, зібралися в конторі. - Доходи в нас малі, оплата праці низька. А чому? Тому, що не всі добре працюють, дехто зовсім не виходить на роботу. А господарство велике - робочої сили треба багато. От візьмем цукрові буряки. Торік виростили їх ледве по 116 центнерів з гектара. Дуже мало, бо внесли в ґрунт недостатню кількість гною, хоч біля ферм гора його лежить не вивезеного за цілу п'ятирічку, погано доглянули посіви. 55 гектарів залишились зовсім не обробленими. А цукрові буряки і тваринництво - це галузі, від яких ми одержуємо основні доходи. Тепер треба різко збільшити валову продукцію цукрових буряків і продуктів тваринництва. Зросте оплата трудодня, значно підвищиться матеріальний добробут колгоспників. Добитись цього маємо всі можливості і вже в цьому році на трудодень одержати щонайменше по 2 кілограми зерна та по 3 карбованці грішми.. Так давайте ж до роботи: з неба манна не впаде нам. У бурякосійні ланки ми вас зачислимо.
Зранку наступного дня члени ланки Марії Бабій вийшли до тваринницьких ферм колгоспу. Серед них була і Павлина Мазур. Хоч дома трохи посварилась з чоловіком, все-таки прийшла в колгоспну сім'ю. Разом накидали гній на сани, вивозили його в поле.
Через деякий час серед колгоспників пішли чутки: якісь особливі збори скликаються, новий статут будуть обговорювати.
А коли ті збори відбулися, Павлина з радістю поспішала додому.
- Чуєш, Миколо, а добре я казала: колгоспні збори постановили в тих, хто не працює в артілі, городи відрізати. Бо яке право вони мають користуватися колгоспною землею? Так що за нами всі 30 сотих залишають.
З тих пір суперечки в сім'ї Павлини Мазур зовсім припинились. А робота її з кожним днем все більше зацікавлювала. Настала весна. Разом з ланкою вийшли на поля механізатори тракторної бригади. На кожному гектарі приорали по 30 тонн гною, під передпосівну культивацію внесли по 4 центнери калійних, а при сівбі - в рядки по центнеру гранульованого суперфосфату на гектар. Добрив дали майже в три рази більше, ніж торік. А через кілька днів рясно зазеленіли в рівних рядочках перші листочки. Ланка Марії Бабій вийшла на шарування цукрових буряків. Обробляючи в день по 50 сотих гектара, члени ланки за два дні прошарували всі 10 гектарів плантації, а зараз проривають.
- Тепер сама бачу, - йдучи з поля додому, заявила Павлина Мазур Софії Меліновській, - коли ще добре доглянемо, не менш як по 350 центнерів одержимо. - І я так... А радісно працювати в колгоспі! - Певно. Вищий урожай виростимо кращим життя наше буде".
Не зовсім так весело було, як написано в газетній статті. Правди журналістові не дозволила б опублікувати партійна цензура. Але факт залишається фактом: постанови партії і уряду про зміни в Статуті сільськогосподарської артілі та про щомісячне авансування повернули в колгосп не одну сім'ю, тільки з Бабич - більше 20 людей. Селяни поверталися в страху, аби в них не відібрали їх основної годувальниці - землі...
Проте, ради справедливості треба сказати, що із збільшенням робочої сили в колгоспі, почали зростати і його доходи, а відтак повільно, але з року в рік, зростали доходи колгоспників. Якщо у 1955 році на кожний вироблений трудодень було видано по 1 кілограму зерна і по 1 карбованцю грошей, то в 1956-му члени артілі одержали на трудодень по 1,2 кілограма зерна і по 2 карбованці 20 копійок. Наприклад, сім'я Ковтунів - доярка Ганна, її чоловік Михайло і внук Володимир - виробили за рік 1836 трудоднів і одержали 2 тонни 70 кілограмів зерна, 4 тисячі 100 карбованців грішми та 458 літрів молока в рахунок додаткової оплати.
До речі, у 1950 році за трудодень платили 80 копійок (у 1956 - 2,2 карбованця), споруджено було всього 2 громадські будівлі (у 1956 - 10), не придбано жодної автомашини (у 1956 - 4), не радіофікованого жодного двора (у 1956 - 220).

у 1956 році в колгоспі введено в експлуатацію електростанцію. Загалом за колгоспом ім. Леніна того року було закріплено на вічне користування 2819 гектарів сільськогосподарських угідь, в тому числі понад 1300 гектарів орної землі, 759 гектарів сіножатей, чимало пасовищ.
Злагоджено працював у 1955-56 роках Бабичівський цегельний завод, який підпорядковувався Радехівському заводоуправлінню. І хоча такий же цегельний завод знаходився у районному центрі і був весь час на виду у начальства управління, бабичанці працювали набагато краще. Можливо, тому, що те ж начальство менше заважало. Скажімо, якщо в першому півріччі 1956 року план випуску валової продукції Бабичівський цегельний завод виконав на 90 відсотків, то Радехівський - лише на 44. Однією з причин цьому був брак робочої сили, в той час як на Бабичівському заводі її був надлишок. Крім того, корисна площа випалювальних печей на Бабичівському підприємстві використовувалася на 95 відсотків, а на Радехівському - лише на 56. Треба сказати, що механізація виробничих процесів впроваджувалась краще та й професіоналізм робітників на Бабичах був вищий.
А тому не подолали відставання радехівці і за підсумками 9 місяців того ж року: план виготовлення цегли-сирцю був виконаний лише на 53,2 відсотка, а по випаленню - на 52,9. Бабичівський завод №30 виготовив за цей період (фактично майже на кінець сезону) 3 мільйони 20,2 тисячі штук цегли-сирцю (104,1 відсотка від запланованого) та випалив 1 млн. 946,3 тис. штук цієї продукції (108,1 відсотка). Гіршими були справи тут з виготовленням черепиці-сирцю (82,7 відсотка) та випаленню черепиці (63 відсотка), і якість цієї продукції була низькою.
Незважаючи на значні виробничі успіхи, набагато кращі результати бабичівських цегельників порівняно з іншими аналогічними підприємствами, восени 1956 року був звільнений з посади начальник заводу Василь Павлович Дем'яненко. Трапилось це внаслідок свавільного стилю роботи директора Радехівського заводоуправління цегельних заводів Циглика.
Ситуація виглядала так. Десь на початку серпня Циглик приїхав на завод №30, оглянув швиденько і поїхав. Довго не був після того. Нарешті разом з бухгалтером завітав. Широко посміхаючись, пояснив робітникам:
- Бачите, турбуюсь про вас, зарплату привіз...
Начальник Бабичівського заводу В. Дем'яненко у відповідь:
- Ви б, Іван Ілліч, трохи більше помагали нам.
Циглик грізно блиснув очима, затамував велику образу. Блискавично з'явилося рішення: "Негайно увільнити цього зарозумільця!". І домігся свого. Задоволено потираючи руки за столом у тутешньому заводському буфеті, хрипів горілчаним перегаром прямо в обличчя "своєму" бухгалтеру Гапці:
- Так буде з усіма, кому спаде на думку піднести руку на мене. Позбудусь я тих різких критиків...
Згодом жертвами необмеженого адміністративного свавілля цього лютого директора стали працівники заводоуправління начальник відділу технічного контролю Катерина Петрівна Коновал, плановик Ганна Іллінічна Плахінова.
Новим начальником Бабичівського цегельного заводу №30 був призначений Салтан. Однак, істотно справи не поліпшились, зокрема, й через те, що керівництво Радехівського заводоуправління чомусь не було зацікавлене у цьому. Так до весни наступного року простоквали без діла одержані у 1956-му бульдозер, локомобіль на 45 кіловат, дві електростанції по 15 кіловольт, глиномішалка, вагонетки і рейки для вузькоколійки, два транспортери для подачі глини, оборотні круги та інше обладнання. Введення в дію цих механізмів згодом дало можливість звільнити багато робочих рук, піднести продуктивність праці, збільшити випуск продукції загалом по заводоуправлінню у 5 разів. Та що говорити, якщо навіть передовий досвід відомих на всю округу таких бабичівських цегельників як М.Чокаль і Володимир Голубовський, які систематично перевиконували виробничі завдання, не цікавив директора заводоуправління.
В числі кращих серпневій (1956 року) районній нараді працівників народної освіти називалась і Бабичівська семирічна школа, зокрема за тісний зв'язок навчання з громадсько-корисною роботою. Нагадаємо, що її директором тоді був Василь Юрійович Медзяк. Поряд з ним працювали досвідчені педагоги, які користувалися авторитетом і повагою не тільки серед мешканців Бабич, але й в районі. Про це може свідчити той факт, що вчитель географії Євген Томович (в іншому наказі - Тома Якович) Ракобовчук у квітні був призначений директором Радехівського будинку піонерів, а старша піонервожата Ольга Теодорівна Петелька в листопаді перейшла на роботу в Радехівський райком комсомолу.
Однак, робота сільської бібліотеки не задовольняла бабичан. 17 лютого 1956 року замість В.І.Бабія завідувати сільським "храмом книги" призначили Стефанію Андріївну Бабій, яка "витримала" лише два місяці, і 15 квітня на її місце прийшла мешканка Вузлового Галина Чередник, скоріш за все близька родичка секретаря парторганізації колгоспу В.Чередника. Можливо, саме тому вона дозволяла собі приходити на роботу в обід замість 11-ї години, а о
18-19-ій бібліотека, яка мала працювати до 21-ї, вже була на замку. Звільнили її 24 грудня 1957 року, замінивши Ольгою Пилипівною Луців.
Відбулася зміна і зав. сільським клубом: 1 серпня 1956-го замість С.В.Ракобовчук, яка пропрацювала на цій посаді 4 роки, призначили Наталію Андріївну Куницю, що правда з місячним випробувальним терміном, який

вона успішно пройшла і керувала головною культосвітньою установою Бабич до січня 1958 року, коли ї замінив Ярослав Васильович Синицький. Додатково скажемо, що С.Ракобовчук далі працювала касиром в районному кінотеатрі.
На початку 1957 року члени другої рільничої бригади колгоспу ім. Леніна зібралися на збори, аби обговорити невдачі минулого сільськогосподарського року.
Друга рільнича бригада Степана Ковтуна по своєму складу працездатних колгоспників, по кількості закріпленої ріллі та земельних угідь майже у два рази була більшою від бригади першої, якою керував Федір Ціолковський. Зрозуміло, що керувати господарськими справами у більшій бригаді було трудніше, якщо при цьому врахувати ще й ту обставину, що вона розташовувалась у двох селах - Бабичах і Шайногах. Перша бригада вигравала ще й в тому, що знаходилась у центральній садибі колгоспу в Вузловому.
Молодий, але енергійний, з кількарічним досвідом бригадного керівництва С.Ковтун в основному непогано справлявся зі своїми обов'язками. Були роки, коли його бригада, завдяки добрій організації праці, своєчасному проведенню сільськогосподарських робіт виходила переможцем у змаганні зі своїми сусідами - хліборобами бригади №1. Наприклад, у 1955 році врожайність цукрових буряків становила тут в середньому з кожного гектара на 20 центнерів більше, ніж у бригаді Ф.Ціолковського. Однак, у 1956 році на перше місце вийшли вузівські хлібороби. Врожай зернових культур зібрано, щоправда, тут і там однаковий, але врожайність цукрових буряків у Вузловому становила 240 цнт з га, а бабичівські та шайногівські буряководи зібрали їх лише по 164, вперше не виконавши навіть планових показників. Ще більший контраст спостерігався між окремими ланками обох бригад. у Вузловому найкращих успіхів домоглись члени ланки Марії Ціолковської, зібравши з кожного гектара по 394 цнт цукрових буряків; у другій же бригаді найвищий врожай зібрано у ланці Марії Поради - всього по 280 цнт.
На цих зборах Степан Ковтун разом з членами своєї бригади самокритично визнали, що під кінець літа та на початку осені 1955 року не було вивезено на площу під буряки потрібної кількості місцевих дозбив, внаслідок чого механізатори провели зоблеву оранку без гною, а навесні довелося ще раз переорювати площу з внесенням органічних добрив, які в основному були вивезені взимку. Все це призвело до того, що сівба цукрових буряків була проведена запізненням. Не належно були проведені проривання та міжрядний обробіток цукрових буряків.
Ці помилки були враховані. З перших днів 1957 року продовжувалось активне вивезення на поля гною. Бригадир С.Ковтун особливо відзначав на цих роботах Петра Крупника, Івана Ціолковського, Дмитра Ульяна, ланкових Прасковію Кшановську та Катерину Лепех. Коваль Іван Скварчинський відремонтував 10 плугів із 17, 12 возів, борони, інший сільгоспінвентар.
Весна цього року була сухою. Тому механізатори тракторної бригади Радехівської МТС, які обслуговували поля другої рільничої бригади С.Ковтуна, вчасно приступили до роботи. Треба сказати, що в бригаді на той час вже було трохи техніки: два "ДТ54", один "Беларусь", два "КДП-35", один "ХТЗ-7" і один "У-2". Керували цими механізмами Ілько Гудзінський, Олекса Бубон, Іван Бабій, Степан Ващук, Омелян Демчина, Володимир Лящук, Василь Кушинський, Василь Білик. Всі машини, крім "ХТЗ-7" працювали у дві зміни. На "ДТ-54" за зміну Ілько Гудзінський і Олекса Бубон при нормі 6,6 га виорювали 7-9, а згодом засівали при нормі перехресним методом 17 га - 35. А Іван Бабій сівалкою "СКГ-18" засівав по 40-50 га цукрових буряків. На всій площі у 600 гектарів, зораній на зяб, провели культивацію з боронуванням. Щоб затримати вологу на площах озимини, ще до 1 квітня заборонували посіви жита і багаторічних трав, на окремих ділянках з метою знищення корки провели коткування. План сівби ярих зернових і трав провели за 5 робочих днів, в тому числі самих зернових - тільки за 4 дні. За 6 днів завершили сівбу на 240 гектарах цукрових буряків, одночасно піджививши кожний гектар 50 кілограмами гранульованого суперфосфату і 20 кілограмами селітри.
Розповідаємо про це так детально не тому, що в архівах були знайдені ці відомості, але для того, щоб сучасний читач зміг відтворити в пам'яті або глибше довідатись про масштаби і методи вирощування врожаїв на наших землях у ті роки, переконатися у високій відповідальності предків за доручену справу.
На території другої рільничої бригади розташовувався літній табір для худоби. Поблизу лісу, де була достатня кількість випасів, спорудили добротні навіси, в яких можна було утримувати худобу за будь-якої погоди. Ті ж механізатори Радехівської МТС допомогли викопати в таборі дві криниці. Будівельна бригада Івана Гудзінського спорудила в таборі так званий "Червоний куток", де у вільні від роботи години тваринники могли відпочити, почитати газети, журнали.
Враховуючи деякі минулорічні прорахунки у вирощуванні громадського тваринництва, керівники колгоспу ім.Леніна у 1957 році стали більше уваги приділяти цьому питанню. Зокрема, вирішили збільшити в десять разів - до 60 гектарів площі під кормовий люпин, розширити площі посіву багаторічних трав. Секретар парторганізації господарства В.Чередник зумів підпорядкувати інтересам конкретної економіки артілі навіть мережу партійної освіти, створивши спеціальний гурток, у якому займалися завідувачі фермами Олекса Іськів і Ганна Сухоцька, бригадири рільничих бригад С.Ковтун і Ф.Ціолковський, бригадир городньої бригади П.Дихта, зоотехнік О.Бокалець, агроном Ємильянов, бухгалтери, члени правління. Конкретними були і теми

занять: "Економіка громадського тваринництва і шляхи підвищення його продуктивності", "Організаційне і економічне зміцнення колгоспів і забезпечення матеріальних інтересів колгоспників" та ін.
Але з початку господарського року справи у тваринництві і далі не ладилися: крива надоїв молока опустилася, майже половина його йшла на внутрішні потреби, зокрема, на поїння телятам; на кожні 100 га ріллі за 4 місяці вироблено лише 1,87 цнт свинини, на кожну свиноматку вирощено всього по 2,1 поросяти... Правління у січні 1957 року вирішило зняти з посади завідувачки свинофермою Сухоцьку і призначило Михайла Біганського.
У 1957 році в Радехівському районі було організоване соціалістичне змагання серед трудових колективів і окремих виробничників на честь 40 -річчя Великої жовтневої соціалістичної революції. А вже 20 вересня постановою райкому КП України та виконкому райради депутатів трудящих на районну Дошку пошани були занесені переможці, серед яких голова колгоспу
ім.Леніна Іван Федосійович Данюк, очолювана яким артіль виростила найвищий урожай зернових: на площі 619 га одержано по 18,6 цнт., а також бригадир другої рільничої бригади Степан Григорович Ковтун, очолюваний яким колектив з площі 75 га бабичівських та шайногівських земель зібрав по 47 цнт ячменю з кожного гектара.
Так колись одне із відсталих господарств, колгосп ім.Леніна поволі завойовував передові позиції. Поки що на рівні району...
Вузлівська сільрада, яку очолював Бабій, у 1957 році піддавалася критиці згори за невиконання в повному обсязі державних поставок сільськогосподарських продуктів. До речі, вже того року було прийняте урядове рішення про припинення з 1957 року передплати державних позик і звільнення дворів колгоспників від обов'язкових поставок сільськогосподарської продукції.
Серйознішої уваги потребував і молодий колгоспний сад, який розташовувався на території другої рільничої бригади у Бабичах. Садівник О.Шульба не раз критикував бригадира С.Ковтуна та керівника городньої бригади Дихту, які не надавали йому належної допомоги у догляді за фруктовими деревами. Зокрема, у лютому 1957 року через районну газету він оповідав: "Настав час обв'язати молоді дерева соломою. За нею я звернувся до тов. Дихти. Він байдуже відповів:
- Завтра підвеземо, але якщо буде можливість.
Ще кращу відповідь дав тов.Ковтун:
- Добре, завтра солому підвеземо.
Надіючись, що солома буде, я йду до директора Бабичівської семирічної школи тов.Медзяка, прошу, щоб прислав школярів окутувати дерева. Тов.Медзяк охоче задовольнив прохання. Наступного дня до саду прийшли всі учні сьомого класу. Але попрацювати ї так і не довелося: ні один, ні другий бригадири соломи не підвезли. Учні розійшлися по домівках. Нарешті вже через голову колгоспу тов. Данюка, а все-таки добився, щоб тов. Дихта і тов.Ковтун підвезли трохи соломи. Оскільки по догляду за садом не закріплено більше колгоспників, я домовився з перестарілими людьми, вони прийшли, і ми окутали молоді фруктові дерева, але не всі".
У той рік у міжрядді фруктових дерев висіяли викомішанку на зелений корм худобі, розкішно вродила і висаджена раніше суниця, гарбузи. Доглядати за садом, окрім О.Шульби, новообране правління артілі виділило ще кілька колгоспників. Ганна Бабій, Катерина Муравецька, Меланія Середа, Дмитро Марцінко підбілювали стовбури дерев, виполювали бур'яни навколо них, спушували ґрунт, підживлювали яблуні, груші, сливи, турецькі горіхи амонієм, селітрою, підсипали торфом. Замінили взятими з місцевої шкілки 430 дерев, які вимерзли. До речі, тоді на бабичівській фруктовій шкілці одночасно вирощувалось понад півтисячі саджанців. Звідти ж - із шкілки була взята акація, деревцями якої та грабками обсаджено сад як живоплотом.
А восени 1957 року у колгоспному саду було зібрано непоганий урожай. 160 цнт яблук і груш артіль реалізувала, від чого отримала 25 тисяч карбованців доходу. Садівництво поволі ставало важливою галуззю колгоспного виробництва.
У другій половині 50-х років між школярами розгорнулося справжнє змагання за збір жолудів. На середину вересня 1957 року попереду серед шкіл району була Вузлівська, учні якої назбирали 3200 кілограмів жолодів, на третьому місці були піонери Бабичівської семирічки (900 кг), на шостому - Шайногівської (600 кг).
1 вересня 1957 року викладачем природознавства і географії призначена Анастасія Михайлівна Ковальчук, яка замінила увільнену згідно з поданою заявою Ольгу Іванівну Герус.
На висоті, серед інших на Радехівщині, була поставлена на Бабичах і клубна робота, зокрема художня самодіяльність. Клубом у ті роки завідувала Наталія Куниця. Тут регулярно проводив репетиції драматичний гурток, який виступав з п'єсами "Сватання", "Дай серцю волю, заведе в неволю" не тільки перед односельчанами, але й на сценах клубів сусідніх сіл. Бабичівський клуб став справді улюбленим місцем відпочинку не тільки молоді. Він завжди був переповнений. Зокрема, на тематичному вечорі на початку 1957 року були присутні близько 200 чоловік, які прослухали лекцію секретаря колгоспної парторганізації "Зернове господарство і технічні культури основа соціалістичного виробництва", переглянули п'єсу "Сватання" у виконанні місцевих аматорів, учасники художньої самодіяльності Ткачук та Бабій

продекламували сатиричні вірші. Не на папері, а реально працювала клубна рада, яка, зокрема, за виручені від концертів та п'єс
проші придбала необхідні костюми, декорацію для сцени, інвентар та обладнання.
Але у 1957 році тут трапився неприємний випадок, який надовго знизив його імідж. Під час танців зчинилася бійка, внаєпідок якої Петро Федун розбив голову своєму найближчому другові Ярославові Середі. Петро був вже літньою людиною. Нагадаємо, що у повоєнні роки він очолював Бабичівську сільраду. Після цього працював із ловим, згодом охоронцем полів (польовим). Любив випити. Мабуть, саме на цьому ґрунті виникла суперечка, яка переросла у бійку. Відпочинок молоді був зіпсований. Все частіша поява у клубі молоді у нетверезому стані була чи не головною проблемою у ті роки. Юнаки дозволяли собі танцювати з дівчатами в головному уборі та з ситаретою в зубах. Елементи невихованості (наприклад, образливі, грубі вигуки) проявляли окремі молоді люди під час виступів лекторів, вистав. Першим активно взявся викорінювати безкультур'я вчитель місцевої школи Микола Куниця, який з власної ініціативи реагував на кожне порушення норм поведінки.
У вересні того ж 1957 року Бабичівським фельдшерсько-акушерським пунктом почав завідувати Богдан Йосипович Лаптута. Здоров'ям бабичан він піклувався 40 років - аж до травня 1997-го, щоправда з них два роки - 1993 - 1995 обслуговував їх, як медик місцевого цегельного заводу. Замінив він Віру Хайбу-Білик, про яку ми розповідали в рамках 1947 1954 років.
Нагадаємо коротко історію цього медичного закладу, яку ми вже описували раніше. Медпункт у Бабичах відразу після війни, а, можливо, і в передвоєнний та польські часи, знаходився в одній із кімнат сільського клубу. За польських часів медичні послуги бабичанам надавав лікар з містечка Холоїв Ландшинер, єврей за національністю (вбитий у 1944 році), кілька повоєнних років фельдшером тут працював Гончарук (будь-що іншого про них старожили не пригадують). З приходом "перших совітів" Бабичівське лісництво перемістили з присілка Лісничівка ближче до залізничної вітки Львів - Стоянів - на місце зліквідованого панського фільварку, де воно розташовується по сьогодні. Однак, в одному із будинків лісництва на старому місці його розташування мешкав тодішній лісничий Степан Паламар, який приблизно у 1947 році переїхав з сім'єю в житло безпосередньо на новому місці лісництва,
а вивільнену споруду віддали під фельд-шерсько-акушерський пункт, для якого однокімнатної площі в приміщенні клубу було замало. В одній із кімнат облаштували амбулаторію надання першої медичної допомоги, а в другій - акушерський пункт, де приймали роди у бабичанок. Першою завідувачкою фельдшерсько-акушерського пункту стала Віра Хайба, яка мешкала поряд - в оселі Біликів і вийшла заміж за їх сина Володимира. Згодом і ї чоловік поступив у медичний інститут та допомагав дружині, а відтак став знаменитим лікарем у Радехівському районі, свого часу очоливши Лопатинську лікарню.
Будинок цей знаходився на краю бабичівського присілка Лісничівка, біля самого лісу, якщо не сказати - в лісі. Але зовсім поряд проходила траса Львів - Радехів і границя двох районів - Радехівського і Кам'янка-Бузького. І хоча це мені було з Гряди від свого помешкання трохи дальше, ніж до школи, я час від часу бував тут в гостях у своєї однокласниці Галини Лаптути - дочки сільського фельдшера. Приходив сюди і тоді, коли потрібна була медична допомога. А тому добре пам'ятаю "дохтора" (місцевий діалект - лікар) Лаптуту, як інтелігентну, чуйну, добру людину та висококваліфікованого лікаря, від одного дотику руки якого, здавалося, всі хвороби відступали.
Теплі відгуки про нього бережуть бабичани і понині. Бо, без перебільшення, Богдан Йосипович врятував не одне життя, чи не кілька сотень нових життів прийняв на світ Божий від місцевих породіль. ...Народився Богдан Лаптута 18 жовтня 1929 року у селі Нестаничі в працьовитій селянській сім'ї Йосипа І Юстини та був найстаршою їх дитиною: сестра Євгенія з 1935 рн., а брат Роман - 1940 рн. Батько Йосип у 1935 році успадкував від свого предка, який був в Америці на заробітках, сільськогосподарську артіль та один гектар лісу на Лисій горі.
Навчаючись спочатку в Нестаницькій, а потім в Холоївській школах, Богдан з відзнакою закінчив у 1948 році і Радехівську та поступив у Львівське педучилище. Але, провчившись там лише півроку, відчув, що душа не лежить до цієї професії і пішов працювати простим робітником на Львівський ремонтний завод. Та мрія стати лікарем не покидала його, і в 1950 - 1952 роках Богдан Лаптута таки здобув цю спеціальність у Львівському медичному училищі та відразу ж був призваний на службу в армію, яку проходив в танкових військах однієї з військових частин Естонії. Проте, як потім любив жартувати сам Богдан Йосипович, навіть посидіти в танку йому не довелося, бо наказали опікуватися питаннями санчастини. А там - дивись і дембель!
Повернувшись додому, вже через рік - в липні 1955-го одружився з вузлівчанкою Стефанією Маслянкою, з якою познайомився під час армійської відпустки, переписувалися. Молода сім'я замешкала у Львові, де Богдан влаштувався працювати на швидку допомогу. У травні 1956-го у них народився первісток - дочка Галинка. Але вже наступного 1957 року мусили переїхати на постійне місце проживання у Вузлове, бо треба було допомагати по господарці матері Стефанії, яка залишилася сама.

На світлині: Богдан та Стефанія Лаптути з донькою-первістком Галинкою (приблизно 1957-58 рр.)

Богдану Лаптуті запропонували роботу фельдшера в Бабичах, до яких з Вузлового було рукою подати. Житло їм дали у колишньому будинку Васильовських, в другій половині якого розміщувався дитячий садочок. Тут, в Бабичах, у 1961 році в подружжя Лаптут народилася ще одна донька - Оксана.

Акушерсько-фельдшерський медпункт, як ми вже знаємо, знаходився на околиці села, отож Богдану Йосиповичу доводилось щодня долати майже три кілометри. А жінка тим часом доїжджала у Вузлове, де працювала на спиртзаводі, що знаходився поряд з її батьківським домом. І так до 1963 року, поки сім'я не переїхала у нове житло, яке облаштували прямо в будинку Бабичівського медпункту. Але про це вже в наступній нашій "медичній" оповіді в рамках 1965 року.

На початку 1958 року село Бабичі ще не було електрифіковано. Хати і сільські установи освічувались гасовими лампами. Але учні місцевої семирічки вже мали свою невеличку електростанцію. У березні під час підготовки до чергових виборів до Верховної Ради СРСР вони вирішили освітити клуб та бібліотеку. Під керівництвом директора школи В.Ю.Медзяка юні електротехніки швидко провели проводку, дістали електролампи, патрони... І все більше людей почали приходити сюди навіть у будні вечори, щоби не тільки почитати газети, журнали, послухати лекції, переглянути виступ членів гуртка художньої самодіяльності, але ще і ще раз намилуватися "чудом техніки" - "лампочкою Ілліча".

На весняно-польові роботи друга рільнича бригада вийшла у статусі передовика не тільки в колгоспі, але й у районі. Прагнучи закріпити успіх, вчасно підживили озиму пшеницю, площі під цукрові буряки. Незважаючи на складні погодні умови і холод, яких не пам'ятали і старожили села, щоденно в поле виходило до 40 жінок.

На 1958 рік і надалі головною проблемою сільськогосподарського виробництва залишалося тваринництво. Якщо у вирощуванні зернових було досягнуто беззаперечних успіхів, то фуражні корови спромоглися видати "на гора" всього-навсього по 2207 кілограмів молока, а на сто гектарів угідь отримали лише по 17,3 центнера м'яса. Це були порівняно дуже низькі показники на той час. Причина крилася у неналежному догляді за сіножатями та кормовими культурами. Колгосп відчував нестачу у кормових коренеплодах і соковитих кормах.

Ці причини у 1958 році було легше усунути ще й тому, що з Радехівської МТС передали до колгоспу всю техніку. Бригадиром тракторної бригади, вже колгоспної, призначили М.Макітру. Коли техніка опинилася в одних руках (раніше вона лише обслуговувала артіль за вказівкою з Радехова), тепер більше робіт почали проводити механізованим способом, а це, за підрахунками колгоспних спеціалістів, вже у серпні дозволило зекономити майже 20 тисяч трудоднів. Крім цього, були закуплені зерноочисні та зерносушильні машини. Зокрема, зерносушильна машина "ЗСШ20", яку обслуговували шість колгоспниць, просушувала щогодини по 10 тонн зерна. Кращими механізаторами у ті роки були Микола Матрацький, Василь Яремій, Володимир Лящук, Василь Білик, Євген Батюк, Василь Шайнога, Михайло Бусько, Євген Бардич, шоферами - Ярослав

Маслянка, Василь Цьолковський, Михайло Сміхура, Петро Козак, Михайло Шайнога, Леонід Рідкозубов. Але от ремонтнотехнічна станція (РТС) і надалі знаходилася в Радехові, звідки постачалося і пальне, що значно знижувало ефективність використання техніки.
Але люди не забували і про своє присадибне господарство. Були й такі, що йому приділяли головну увагу, а трудоднів у колгоспі не відробляли й наполовину, а то й взагалі. Наприкінці 50-х років влада активно взялася добивати "нащадків куркулів". Саме тоді і розкрилася справжня суть колгоспної системи: не як добровільного об'єднання селян в кооператив, а як форми позбавлення, а фактично - грабунку їхньої землі, тягла, різноманітного сільськогосподарського реманента, навіть "зайвих" господарських споруд.
Зважаючи на те, що "в нашому суспільстві всі засоби виробництва є соціалістичною власністю", сесія Радехівської районної Ради депутатів трудящих зобов'язувала Вузлівську сільраду та правління колгоспу ім. Леніна "покінчити з приватно-власницькими елементами на селі, заставити їх усуспільнити коней та сільськогосподарський інвентар і стати на чесний шлях життя". Мова йшла про господарів, які вже у ті роки проявляли підприємливість, придбали коней, сільськогосподарський інвентар, обробляли поля людям, з дерева виготовляли бочки і колеса до возів, продавали цю продукцію у сусідніх селах і навіть районах. Те, що сьогодні похвально, тоді жорстоко каралося, навіть кримінально. Представники влади приходили до таких громадян ніби виконувати постанову сесії райради, а тим часом спеціально провокували конфлікт, аби цим питанням зайнялися правоохоронні органи. Наприклад, коли Петро Стрілецький не хотів усуспільнити коня, на нього написали заяву, що облаяв владних мужів, погрожував їм бійкою. За це його позбавили волі строком на два роки, аби це було доброю наукою для інших.
Вузлівські мужовладці не дуже ретельно поспішали виконувати рішення районного начальства. А тому і по них вирішили пройтися не тільки на бюро, але й привселюдно - гострим пером: наприкінці квітня в районці була надрукована стаття "Бабичівські ремісники та їх покровителі". У ній, зокрема, йшлося: "При потуранні голови Вузлівської сільради тов.Бабія та голови колгоспу імені Леніна тов. Данюка розвелися ремісники в селах Бабичі, Вузлове і Шайноги. Ілько Притула, наприклад, рахуючись колгоспним ковалем, тільки й жде такого випадку, щоб хто-небудь помер, а потім погріти на цьому нещасному покійнику свої руки... За кожний виготовлений ним з металевих труб хрест миряни добре платять... По батьківському шляху пішов і його син Володимир. Зробившись "божим помазаником", він мандрує від села до села, укладає з служителями культу договори на фарбування храмів, пише ікони, веде паразитичний спосіб життя. А скільки на території цих сіл розвелось приватних бондарів, майстрів по виготовленню коліс до возів та інших ремісників, які нарівні з іншими членами артілі користуються всіма пільгами для колгоспників, мають присадибні ділянки, а працювати в колгоспі не хочуть. В той час, як чесні колгоспники усуспільнили живе тягло і сільськогосподарський інвентар, громадяни Василь Шайнога, Іван Мороз, Микола Холонівський, Василь Семенюк, Іван Левицький, Степан Маслянка, Петро Стрілецький та інші понад три роки тому придбали собі коней, сільськогосподарський інвентар і займаються побічними заробітками... Не без підстав можна сказати, що, маючи у приватній власності живе тягло, ці громадяни на утримання його крали колгоспні корми, наносили інтересам громадського господарства великої школи... В колгоспі імені Леніна є такі випадки, коли окремі їздові, в тому числі Микола Сухоцький, Іван Тимрук, Микола Грицик і багато інших утримують колгоспних коней у себе вдома... Вони мають в приватному користуванні по 2-3 корови, а для того, щоб прокормити їх, крадуть громадські корми і привозять їх додому. Про це знають і сільська Рада і правління артілі. Знають, але не вживають ніяких заходів, щоб покінчити з цим раз і назавжди".
Додамо від себе: час показав, що ці сільські керівники були мудрішими від районного начальства. А з такими здібностями господарі, названі тодішньою владою "при-ватно-власницькими елементами", десь за кордоном, а сьогодні - у нас, були б у великій пошані і багатими людьми.
310 травня 1958 року відділ перевезень Львівського аеропорту відкрив повітряну лінію Львів - Радехів - Лопатин, по якій тричі на день курсували пасажирські літаки "ПО-2" і "ЯК-12". З Радехівського летовища, а воно знаходилося на полі між райцентром і Вузловим, літаки відлітали о 6.45, 8.50, 13.45. Це було вигідно не тільки діловим людям, як сьогодні модно казати, не тільки вузлівчанам, але й мешканцям сусідніх сіл, в тому числі Бабич.
У 1958 році довший час не працювала сільська бібліотека Бабич. Колишню завідувачку О.Луців, яка тоді закінчила Дубненський культосвітній технікум, районний відділ культури перевів в інше село - Новий Витків, але вчасно офіційно не видавши наказу про ї звільнення (він появився аж 22 серпня). 26 серпня на ї місце з місячним випробувальним терміном призначили Іванну Володимирівну Предзимірську - скоріш за все сестру або жінку Бабичівського лісничого Й.В.Предземірського. Бібліотека знову не працювала, бо практикантка "показала себе нездібною до роботи зав. бібліотекою", як написано в наказі райвідділу культури.
З усього видно, що люди вже не могли жити без книг, бо пожалілися на це до району. Лише 22 серпня появився наказ райвідділу культури про звільнення О.Луців, а 12 вересня опікуватися сільським книжковим храмом призначили Наталю Ілівну Кушинську, яка пропрацювала тут до 1961-го.
Ще раніше відбулася зміна керівника сільського клубу: на саме Різдво - 7 січня 1958-го - ним став Ярослав Васильович Синицький, який замінив Н.А.Куницю. Не встиг А.Синицький добре обігріти нове місце роботи, як

вже 4 вересня разом із ще кількома колегами з інших сіл "заробив" догану від районного начальства - за невиконанння його вказівок про своєчасне надання інформації про проведені заходи у серпні.
Рік 1958-й в історії Бабичівської семилітньої школи позначений, насамперед, зміною ї керівника: замість Василя Юрійовича Медзяка, який очолював навчальний заклад з серпня 1953 року, 15 серпня з посади директора Вузлівської СШ сюди переведений Іван Семенович Доленко. З цього ж дня наказом райвно в Бабичівську школу вчителем природознавства і географії перейшла з Вузлівської, де обіймала таку ж посаду, і його дружина - Інна Леонідівна Доленко. Натомість у Вузлове викладати пішла з Бабич Анастасія Михайлівна Ковальчук.
Подружжя Доленків було вже другим в педагогічному колективі Бабичівської школи. Раніше тут почали працювати Грушовенки - Микола Лукич і Надія Василівна. М.Л.Грушовенко працював інспектором райвно (1952-53 рр.), вчителем математики 5-7 класів Станинської семирічки (з 15 вересня 1953 р.), звідки 15 серпня 1955 року переведений на посаду директора Нестаницької семирічної школи, а водночас з ним, того ж дня, пішла в Нестаничі вчителькою математики 5-7 класів Надія Василівна Костюк (згодом - Грушовенко), яка працювала разом з Миколою Лукичом у Станинській школі старшою піонервожатою. Надія Василівна здобувала вищу освіту у Луцькому педагогічному інституті, де в 1960 році успішно здала державні екзамени, вже як Грушовенко.
А ще на початку року відбулася зміна старшої піонервожатої: замість Марії Теодорівни Сологуб, яка тут стала вчителькою 1-4 класів, з 15 лютого призначена Мирослава Дмитрук. 7 лютого з посади вчительки 1-4 класів звільнилася Ольга Йосипівна
требус, з 1 вересня пішла на пенсію колишня вчителька 1-4 класів Марія Теодорівна Кіт. Вчителем 1-4 класів з 21 липня призначена Софія Василівна Стеблюк, але вже 9 вересня вона була звільнена згідно з поданою заявою, причини тому невідомі.
На початку 1959 року відбулося укрупнення колгоспів, у Радехівському районі їх замість 19-ти стало 10. До артілі ім. Леніна приєднали землі Дмитрова і Кривого, тамтешні колишні колгоспи стали дільницями. укрупнений колгосп очолив Яків Павлович Колодяжний, секретарем парторганізації був С. Васильченко, секретарем комсомольської організації - Антон Зварич, з вересня - Катерина Гончарук (тоді в укрупненій артілі нараховувалося 155 членів ВЛКСМ), агрономом - О.Ємильянов, керівником першої бригади - Ф. Цьолковський, другої С.Ковтун, завідувачем фермою великої рогатої худоби - С.Шеремета, бригадиром тракторної бригади - М.Макітра, бригадиром городньої бригади - П.Дихта, бригадиром будівельної бригади - Гудзінський.
Серед рільничих бригад першість впевнено утримувала бабичівська С.Ковтуна. Керівника її і в районі цінили як здібного організатора, який добре знає сільське господарство, вимогливий до себе і до інших. Першу бригаду (вузлівську) роками критикували за низьку трудову дисципліну: окремі колгоспники часто не виходили на роботу або не виконували норм виробітку.
1959 рік був першим роком нової семирічки. Як тоді велося, хлібороби та тваринники, в тому числі і артілі ім. Леніна, одностайно вирішили достроково, за п'ять років виконати семирічку.
Якщо по виробництву зерна і вирощуванню цукрових буряків господарство впевнено добивалося неперевершених в районі успіхів, то громадське тваринництво було больовою точкою, а тому на старті семирічки йому приділили головну увагу. Плани малювали як на тоді фантастичні: в 1963 році довести виробництво молока до 778 центнерів і м'яса - до 140 центнерів на 100 гектарів угідь. Порівняймо: у 1957 році ці показники становили відповідно 22,07 цнт і 17,3 цнт. Та вже за підсумками першого кварталу ці завдання набрали реальніших обрисів, а ферми Кривого і Дмитрова у березні звітували про виконання п'ятимісячних зобов'язань. Надій молока на фермі села Вузлове збільшився на 30 відсотків. Окрім цього, важливим фактором було і те, що в кінці минулого року корівники було електрифіковано.
Треба сказати, що вже за підсумками першого кварталу 1959 року рішенням бюро райкому партії та виконкому райради за досягнення у виробництві свинини колгоспові ім. Леніна присуджено перехідний Червоний прапор, що на ті часи вважалося найвищою господарською відзнакою місцевого (районного) рівня.
Не відставала від тваринників за темпами роботи і тракторна бригада, очолювана Мар'яном Макітрою. У своєму господарстві вона мала вже 18 тракторів, 8 комбайнів, 12 зернових сівалок, 7 бурякосівалок, 3 кукурудзосівалки та інші механізми. У колгоспі на той час було понад 3200 гектарів тільки орної землі. Весняно-польові роботи бригада провела вчасно і якісно, а ї керівник Мар'ян Петрович Макітра був відзначений вимпелом "Кращий бригадир району", бригада виорала по 186 гектарів умовної оранки на 15 - сильний трактор.
В артілі почала діяти шляхова бригада, яку очолив Мусій. У березні вона приступила до впорядкування сільських доріг, які за осінь та зиму були сильно розбиті автотранспортом. З роботами колгоспні шляховики впоралися швидко, висадили дерева обіч доріг.
Будівельна бригада під керівництвом Ґудзінського у тому році спорудила два типові свинарники на 450 і 350 головомісць, майстерню для ремонту машин та сільгоспінвентаря з приміщеннями для кузні та стельмашні.

Загалом, 1959 рік був успішним для артілі ім. Леніна: кожний гектар видав по 240 центнерів цукросировини, 507 центнерів кукурудзи, хороших показників в роботі добилися і тваринники. Вузлівська артіль у змаганні з сусіднім колгоспом ім.Лесі Українки добилася кращих результатів.
Влітку 1959 року вперше в колгоспному садку був зібраний урожай суниць, які висадили в міжряддях на площі 0,25 гектара. Розсаду використали місцевих сортів і прийнялася вона добре. Реалізувавши 4 центнери суниць на колгоспному ринку, поповнили касу артілі двома тисячами карбованців. А тому восени під висадку розсади суниці розчистили площу на 5 гектарах міжрядь. Треба сказати, що новий голова артілі частіше бував тут і особисто контролював догляд за фруктовими деревами. Була створена спеціальна ланка садоводів, до якої, окрім садівника О.Шульби, входили Емілія Синицька, Олександра Сологуб, Катерина Олійник та ін.
Заробітки в колгоспі хоч і зростали з року в рік, але вони і далі були мізерними,
аби належним чином забезпечити родину. Не вистачало і порівняно маленької присадибної ділянки (як правило - 25 сотих), аби виростити на ній такий-сякий урожай, щоб перезимувати, прокормити птицю, свиней, худобину. А ще треба було одягнути себе, дітей, сплатити "секерацію"...
Майно артілі, хоч формально і вважалося колективним, але не завше можна було допроситися в колгоспного начальства виписати центнер-другий зерна, буряків, картоплі чи соломи. Працюючи зранку до ночі на полі, фермі, селяни, повертаючись додому, без докору сумління, щоправда зі страхом бути пійманими, брали під полу кілька бульбин, буряків чи качанів кукурудзи, горсток зерна чи відходів від нього. Начальство потайки крало тонами, а потім влаштовувало спільно з міліцією засідки на колгоспників, які втомленими поверталися з праці, та списувало нестачі на "дрібних несунів". Сталінський закон "трьох колосків", хоча й давно відмінилим, але у радянській суспільній системі, очевидно, він був "вічно живіший від самого Лєніна". За це жорстоко карали. Колгоспне несли додому як своє всі, але всіх ловити не годилося, та й було нереально, а тому час від часу виловлювали в першу чергу тих, які чимось не входили керівництву і піддавали їх привселюдному осуду. Одне із таких показових судилищ влаштували восени 1959 року у Вузлівському сільському клубі.
Відбувалося це приблизно так. Під вечір скликали до клубу більше трьохсот колгоспників на загальні збори вирішити "як поступити з людьми, які стали на нечесний шлях розкрадання артільного добра". Начальство устами партії далі мовило: "Подібні поступки - пережитки минулого в свідомості людей. І вони темною плямою лягають на наше життя. Колгоспний лад приніс достаток в хати трудівників, позбавив їх злиднів, підневільної праці на чужих полях. Справжніми господарями землі стали селяни і вони повинні берегти те, чого добились разом, в що вклали свій запал, свої сили...".
Слухаючи ці слова, присутні опустили голови не від сорому, а від їх цинізму.
На сцену, де за інших обставин відбувалися урочисті засідання, виходить ланкова Поліна Пристанська, яка принесла додому шість кілогамів кукурудзяного зерна.
- Чому вкрала? - питає начальство. Може в колгоспі не заробила собі на сите життя? Нужда заставила? Чи як?..
- Для курей взяла... - На трудодні одержуєш як всі. Чому взяла без відома правління? Значить, всіх
нас обікрала, бо колгоспне добро - наше спільне багатство. "Аби ти був такий багатий як я, бідна!" подумала потайки Поліна, але мовила - як перед тим наказали:
- Простіть. Повік такого не зроблю...
Другим на сцену викликали їздового Федора Холонівського.
- Та для коней я взяв ту кукурудзу, почав говорити, але відразу схаменувся, бо пригадав, що не так веліли казати. - Та й птиці... Вона швидше росте, коли ї годувати кукурудзою. Звісно, погано зробив... Якби кожен так поступив, то негаразд було б...
Шофер Михайло Шайнога привіз додому цілий центнер качанів кукурудзи, скориставшись закріпленою автомашиною.
Після нього на сцені "виправдовувалися", думаючи про своє, Ганна Бабій, Марія Луцишин, Парасковія Прокопчук.
Потім до виступів-осуду запросили підготовлених заздалегідь рядових колгоспників Емілію Буту, Дмитра Федину, а також їх начальство - бригадира з Бабич Степана Ковтуна, завідувача дільницею Степана Ковальчука, агронома колгоспу Емелянова...
І односельчани вирішили всіх їх взяти на поруки: "хай чесною працею виправлять провину". Бо йшлося про долю таких же, як вони людей, і тому не могли бути байдужими, яку кару понесуть ті, з якими вилили не одну тонну поту на колгоспну землю...
Невтішними були підсумки роботи Бабичівського цегельного заводу у 1958 році. Зрештою, як і всього Радехівського заводоуправління цегельно-черепичних заводів: по випуску валової продукції виробничий план було виконано всього на 74,7 відсотка. Причиною цього визнали недостатнє застосування механізмів, а тому продуктивність праці була низькою, а собівартість тисячі цегли становила більше 236 карбованців.
З врахуванням цього з перших днів 1959-го бабичівські цегельники вели роботи по підготовці до нового виробничого сезону. Встановили ще один формувальний прес "Колгоспник". Збудували 4 сушильних сараї площею 1800 квадратних метрів, покрили їх скляними дахами, що дало змогу уникнути втрат сирцю в дощову погоду, а в минулі сезони через це ставали непридатними до випалки сотні тисяч одиниць продукції. Треба

сказати, що бабичівська цегла була значно якіснішою від радехівської, а завод постійно перевиконував план і випуску, тоді як радехівський ледь на половину справлявся із поставленими завданнями. При цьому Радехівське заводоуправлін-ня цегельно-черепичних заводів роками більше уваги приділяло підприємству №29, яке знаходилося у райцентрі. Зокрема, тут на рік скоріше встановили такий же формувальний прес, згодом механізували транспортування цегли від преса у сушильні сараї, встановили люлечний кілометровий транспортування цегли від преса у сушильні сараї, встановибабичани ще довший час виконували ці роботи вручну, але за рахунок кращої організації бабичани ще довший час виконували ці роботи вручну, але за рахунок кращої кількох десятків людей. праці, вищої майстерності і дисциплінованості і далі випереджали суперників по змаган- ню.

Ради справедливості треба сказати, що підготовчі роботи на Бабичівському заводі №30 у 1959 році затягнулися. Ще влітку минулого року бабичани отримали такий же люлечний транспортування цегли. Встановлювати вже два таких транспортери, а також лебідку для подачі вугілля на піч. роботи ці затягнулися, як і монтаж черепичного відділення, встановлення вузькоколійної дороги до одного з сушильних сараїв. Все це дещо затримало початок формування цегли. Але бабичівські цегельники ще з діда-прадіда, за австрійських та польських часів, звикпираючи все якісно, добротно. Вже в середині квітня навіть територія заводу набула привабливого вигляду: звідси прибрали великі купи глини, битої цегли та іншого сміття, яке ще недавно захаращувало подвір'я. Все розрівняли, з'явилося багато молодих дере

На світлині: колектив Бабичівського цегелього заводу (кінець 1950-х років 20 століття)

Великі зміни сталися і безпосередньо на виробництві. Там, де ще торік формування цегли проводилось вручну, стояли два потужних преси. Механізували виробництво черепиці, проклали додаткові вузькоколійні дороги.

Новий виробничий сезон завдяки "чудо-техніці" почався значно веселіше, ніж у минулі роки. Якщо в перший день було сформовано 7 тисяч штук сирцю, то вже на другий день 12500 , на третій - 18400 , а на четвертий - 20000. З часом виробництво сирцю одним пресом було доведено до 24 тисяч штук на день.

13 квітня в роботу включили другий прес. Виробництво сирцю було доведено до 40 і більше тисяч штук на день. За 16 робочих днів на заводі вироблено 378,8 тисячі штук сирцю при місячному завданні 200 тисяч. Особливо відзначилися тут бригади І.Грая, що обслуговувала прес №1, та І.Лящука (прес №2).

Це була гідна відповідь бабичан на постійні докори директора Радехівського заводоуправління Цигилика, який при пер-шій-ліпшій нагоді твердив, що колектив заводу №30 не вміє добре працювати. Натомість тільки у квітні місцеві цегельники сформували півмільйона сирцю (або в два з половиною рази більше плану) при сезонному завданні 3 мільйони штук цегли.

Та не "хлібом єдиним" жили цегельники. Завідувачка Бабичівською бібліотекою Н.Кушинська організувала книжкову пересувку і привезла літературу на завод. Робітники поставили питання також про радіофікацію заводу...
План першого півріччя бабичівські цегельники виконали на 123,5 відсотка, виготовивши понад завдання 367 тисяч цег-ли-сирцю та випаливши її на 523 тисячі більше; на 5 відсотків знизилась собівартість цегли. А загалом за 1959 рік виробничу програму по випуску валової продукції було виконано на 114 відсотків, завдання по виготовленню цегли-сирцю - на 124 і по випалу - на 116,2, собівартість однієї тисячі штук цегли знизилась до 187,4 карбованця. І відразу ж по завершенню сезону розпочали підготовку до наступного: встановили новий формувальний прес СМ294 потужністю 60 тисяч штук цегли-сирцю в зміну, було обладнано формувальний відділ, під'їзні доріжки, побудовано два сараї.
Навесні цього року, з 25 березня по 25 квітня, у Львівській області проводився місячник посадки лісу та саду. Серед школярів розгорнули змагання за звання піонерського загону-супутника семирічки. Учні Бабичівської семирічної школи на території села та площах лісництва у ці дні висадили 12400 деревець і кущів, з яких 966 - ягідні. Директор особливо відзначив старанність і активність Степана Іваницького, Галини Сологуб, Наталії Лиско, Івана Назарчука. Згодом у травні учень Бабичівської школи Ярослав Сторощук взяв участь та виступив на районному піонерському зльоті, де розповів про те, як школярі доглядають за шкільним та колгоспним садами, ведуть боротьбу з шкідниками плодових дерев.
Пропозиція такого виступу оцінювалася, як визнання багаторічних успіхів бабичівських школярів у суспільно-корисній праці.
В організації і проведенні подібних заходів "ведучу скрипку" відігравала, безумовно, піонервожата школи. Але якраз ця посада у кадровому смислі для Бабичівської школи протягом 1959 року викликає найбільше непорозумінь та здивувань. Справа в тому, що наказом райвно від 12 червня у зв'язку з реорганізацією Середпільської семирічної школи тутешня вчителька історії і географії Параска Яківна Петренко з 25 серпня переводилась на посаду старшої вожатої Бабичівської семирічної школи. Діючу старшу піонервожату Мирославу Володимирівну Дмитрук наказом того ж райвно від 18 серпня звільняють з мотивуванням "в зв'язку з тим, що вона не має відповідної освіти", а вже 27 серпня її з посади ст. піонервожатої Бабичівської школи переводять на таку ж посаду до Кривецької. Через кілька днів новопризначена ст. піонервожата П.Петренко переводиться на посаду вчителя 1-4 класів цієї ж Бабичівської школи, а на місце "начальниці" Бабичівських піонерів з 19 вересня призначається Христина Мирославівна Пузяк, яку в продовження цього, м'яко кажучи коловороту, вже з 28 грудня того ж року звільняють. Отака вийшла "катавасія", а про причини цього можемо тільки здогадуватися.
Проте, інші кадрові рішення по Бабичівській школі в тому році зрозумілі: з 15 серпня сюди перевелися з Вузлового Ольга Микитівна Казанівська (вчитель 1-4 класів), з 18 серпня вчителем математики призначений Михайло Дмитрович Криворучко, з 1 вересня звільнилася згідно з поданою заявою вчителька російської мови Марія Василівна Новосад, на місце якої тут же призначили місцеву вчительку 1-4 класів Марію Теодорівну Сологуб.
До речі, вже 14 листопада М.Т.Сологуб наказом райвно серед кращих педагогів інших шкіл призначають громадським інспектором по догляду за дітьми, які залишилися без батьків та дітьми-сиротами, які взяті на патронат в Радехівському відділі освіти на виконання рішення райвиконкому "Про стан патронування дітей в районі". Обов'язок ї полягав у веденні систематичної перевірки умов життя патронованих дітей, стеженням за їх поведінкою, навчанням та успішністю; при виявленні таких безпритульних дітей вона мала негайно доповідати про це в райвно, ставити питання перед сільрадою про передачу їх в дитбудинки чи на патронат, а в разі потреби клопотати перед правлінням колгоспу про надання матеріальної допомоги. В бюджеті райвно були закладепікунам або директорам шкіл для надання одноразової допомоги таким дітям.
Успішне нове - це забуте старе? Є над чим замислитися нинішнім соціальним та педагогічним інституціям...
І найголовніша подія 1959 року для Бабичівської школи: вона стала восьмирічною. Розпорядчого документа про це ми не знайшли, але "вирахували" по наказах райвно: в наказі від 19 вересня кадрове призначення стосується Бабичівської семирічної, а наступне, від 24 грудня - Бабичівської вже восьмирічної школи.

На світлині: 4-й клас (1958/1959 навчальний рік) Бабичівської школи. У першому ряді (сидять з рулонами паперу) - відмінники навчання.

Після смерті у 1952 році багатолітнього (1922 - 1952) місцевого священика Мирона Коритка, потреби бабичівських мирян до 1961 року задовольняв отець Михайло Мельник. У 1953 році богослужіння здійснював отець Петро Ціолковський (спочатку правив у Бабичах, потім був у засланні, після повернення із заслання служив у Незнанові).

30 червня 1954 року львівський архієпископ Панкратій повідомив циркулярним листом усіх парохів, що він суворо забороняє всякі процесійні походи на цвинтар (окрім похоронів). Обходи навколо церкви також були суворо регламентовані, дозволялися тільки в пасхальні та храмові свята.

Однак, прабатьківська УГКЦ на наших землях таки діяла - у підпіллі. Богослужіння відправлялися на прилеглому до Бабич і Вузлового поселенні Раковище. Там проживали три сестри-монахині з родини Козак: Німфодора (Катерина), Пульхерія (Параскевія) і Филипа (Євдокія). Раніше вони несли своє служіння в домах і працювали в захоронках м.Борщів, м.Івано-Франківськ, смт.Великі Мости. У 1950 році після закриття монастирів повернулися додому. До їхньої родинної оселі, де й служилися Служби Божі, вірні сповідалися і хрестили дітей, приїздив ієромонах Пристанський з Розжалова. Також приїжджали і інші священики, але їх імена сьогодні призабулися. А проходили Богослужіння в домах Козаків, Прокопчуків, Михайлюків.

Від 1959 року почали прислуговувати у Храмі Пресвятої Трійці в Бабичах Бабій Хведь (Федір), Марцінко (ім'я пригадати не можуть), Грицик Іван. Сестрицями були Кушинська Марія, Колтун Єва, Грицик Павліна.

Наприкінці 50-х років у Радехівському районі було закрито багато церков; на Бабичівську повісили комуністичний замок у 1961 році...

1 серпня 1959-го наказом райвідділу культури у зв'язку з тим, що "не має спеціальної освіти і не забезпечує даної ділянки роботи" з посади завідувача Бабичівським клубом був звільнений Я.В.Синицький, який пропрацював ним трохи більше півтори року. На його місце того ж дня призначили Марію Василівну Менкуш - випускницю Львівського культосвітнього технікуму. Зазначимо, що молодим спеціалістам не тільки гарантовано надавалося місце праці, але й виплачувалися підйомні в розмірі місячної стипендії, 50 відсотків зарплати, компенсувалася вартість проїзду, позачергово надавалось помешкання, пільги по оплаті комунальних послуг та встановлювалися вищі, ніж працівникам без освіти, місячні оклади; такі переваги мали і культпрацівники з вищою, незакінченою вищою та середньою спеціальною освітою. До речі, М.В.Манкуш встановили місячний оклад у розмірі 385 крб., а Я.В.Синицький отримував 360 крб.; різниця у 25 крб. на той час була істотною.

На світлині: о.Михайло Мельник

До речі, новопризначена зав. клубом с.Бабичі, молодий спеціаліст М.В.Менкуш в "глибинці" довго не затрималася: вже 5 лютого наступного 1960-го ї перевели у "престижніше" село Новий Витків (з таким же місячним посадовим окладом), призначивши на ї місце Богдана Івановича Кнейчука. А у Новому Виткові вона замінила колишню зав. бібліотекою Бабич О. П. Луців.

І, насамкінець, про те, що наприкінці 1950-х за вказівками згори "з метою докорінного поліпшення культосвітньої роботи серед населення" був розгорнутий рух за перетворення всіх клубів і бібліотек в культосвітні заклади відмінної роботи. З цією метою Радехівський райвідділ культури 30 листопада 1959 року видав наказ, яким для контролю і надання практичної допомоги закріпив своїх працівників за сільськими клубами і бібліотеками, зокрема, за бабичівськими - директора районного Будинку культури Г.П.Малащук. Ці куратори зобов'язувались виїжджати на місця, забезпечувати за спеціально складеним планом-графіком перетворення клубів і бібліотек в кульосвітні заклади "відмінної роботи". Щоб хто сьогодні не говорив, але такий формат контролю не міг не позначатися на активізації їх діяльності.

"У колгоспі добре жить: один - робить, сім - сидить..." (1960 - 1969)

Як би важко не було бабичанам встигати заробляти трудодні в колгоспах ("Сидить баба на рядні, все рахує трудодні..."), поратися на домашньому господарстві, до того ж ще й умудрятися підзаробляти "з боку" наприклад, виконуючи деякі тимчасові роботи на цегельному заводі чи в лісництві, селяни не втрачали почуття гумору, жили весело: на колгоспному лані, повертаючись з поля чи просто зібравшись у гурті, жартували, співали народом придуманих, або перероблених з популярних з пропа-гандистсько-комуністичними текстами пісень, висвітлюючи в них своє життя-буття дотепно-влучними фразами (як от дві наведені вище), які одразу ставали крилатими і облітали не тільки всі "широкополі", але й промислові підприємства, установи, їх на перервах наспівували навіть школярі. В основному це була колгоспна тематика, бо цією ідеологією були пронизані мізги і міських жителів, яких важка праця на землі не обминала: допомагали чи то родичам, чи підшефним колгоспам.

1960 рік був другим роком семирічки. І в звичному для радянських часів стилі "трудівники полів" вузлівського колгоспу ім. Леніна, до якого входила і бабичівська бригада, помпезно заявили на весь район про своє зобов'язання змагатися за виконання семирічки за чотири роки, боротися за ще вищі врожаї всіх сільськогосподарських культур. Нагадаємо, що торік, на початку першого року семирічки, вони зобов'язувалися виконати ї плани за п'ять років.

Вже 5 січня того року тракторист В.Іськів повідомляв у районній газеті: "Коли випав сніг і утворилась хороша санна дорога, наші механізатори, а разом з ними і я, включились у вивезення на поля місцевих добрив. За моїм трактором закріплено двоє саней і один причеп. Це створює умови для безперебійної роботи. Поки я везу одні сани, в цей час другі навантажуються, а з причепа гній скидають. Я під'їжджаю, залишаю навантажені сани, а звільнений транспорт забираю... У 1960 році я зобов'язуюсь виробити на свій трактор 650 гектарів умовної оранки...".
Що цілком так воно було завше - сьогодні важко сказати, але те, що організація і контроль за роботою в артілі були достатньо чітко налагоджені, є незаперечним фактом, принаймні для тих, хто пам'ятає ті часи. Та й, зрештою, якщо вже було публічно заявлено про таке на весь район, то і увага до цього була особливою, і самі "винуватці" вважали за обов'язок з усіх сил вибитися, аби не заплямувати честі.
Так виглядало і насправді: у зведенні районної планової комісії про хід вивезення гною і торфу в колгоспах району за станом на 11 лютого 1960 року вузлівська артіль ім.Леніна була на першому місці з результатом 69 відсотків вивезеного гною та 18 торфу (при середньорайонних таких показниках 38 і 11 відповідно). В передовиках було господарство і по продажу м'яса державі, виконавши двомісячний план на 113 відсотків при середньорайонному 75.
Колгоспна господарка набирала темпів і вдосконалювалась. Ще п'ять років тому місцеві хлібороби збирали лише 60 - 70 пудові врожаї зернових культур, і десять центнерів з гектара вважалось не таким вже поганим врожаєм, бо з деяких площ посівів збір зерна був ще меншим. Але й не було стільки тракторів, ґрунтообробних машин, не так робили, як вказувала наука і передовий досвід.
у 1960 році поля вродили щедро: якщо у 1954 році валовий збір озимої пшениці з 420 гектарів становив 4200 центнерів - по 10 з гектара, то тепер з площі майже в 2,5 раза меншої (177 гектарів) отримали зерна понад 5100 центнерів. Завдяки технічному прогресу та високій культурі виробництва тут замість колишніх 10-12 центнерів вирощували по 30-35 центнерів зерна з гектара. І погляди колгоспників вже були спрямовані на понад 1000 гектарів болотних земель, які вони намітили освоїти, зробити дохідними.
На жаль, в зведеннях подавались показники загалом по колгоспу, а тому не можемо виділити бабичівський підрозділ (цю дільницю на той рік очолював Ковальчук), але що він був кращим серед кращих, ми уже говорили. І внесок його у загальні успіхи був вагомий. А ще наводимо ці дані не для звіту, але щоб змалювати працелюбність тутешніх людей, їх любов до матін-ки-землі та вміння ефективно господарювати у всіх галузях.
Нарощував свої потужності у 1960 році Бабичівський цегельний завод. Попит на будівельні матеріали у ті час зростав, бо з кожним роком збільшувався обсяг будівельних робіт: виростали нові тваринницькі комплекси, нові громадські будівлі, житлові будинки тощо.
Вище ми уже оповідали, що раніше на заводі виробничі процеси були мало механізовані і з цієї причини неможливо було повністю задовольнити потреби споживачів. А тому в попередньому році розпочалися роботи по реконструкції окремих виробничих вузлів, впроваджувалась нова техніка, зокрема потужний формувальний прес. Переваги останнього механізму над ручним формуванням були досить очевидні: раніше над виготовленням 25 тисяч цеглин за одну зміну працювало 40 чоловік, то тепер таку саму кількість продукції протягом зміни видавало 17 чоловік. І роботи ці не припинялися. У 1960 році було механізовано подачу глини в живильний ящик, з якого сировина почала подаватися транспортером в мішалку. На цій операції бульдозер замінив 4 робітників. Влітку збудували новий сарай, склад для цегли-сирцю. Таким чином, створювалися запаси сирцю, що давало можливість продовжити роботу випалювальної печі в осінньо-зимовий період.
У першому півріччі того року бабичівські цегельники виконали план випуску товарної продукції (а це, зокрема, цегла-сирець, черепиця-сирець, випалення черепиці) на 107,6 відсотка, тільки за червень дано продукції на 128 тисяч карбованців. Начальник цегельного заводу Й.Калинець звітував у ці дні до району: "У цих трудових успіхах є заслуга всіх робітників. Найбільше перевиконали свої шестимісячні завдання бригади формувальників цегли Йосипа Романчука і бригада Миколи Чокаля із черепичного цеху. Цеглу з-під преса швидко і вправно вивантажують сестри Марія і Текля Сторощуки. Забезпечують безперебійну подачу транспортером глини для формувальників Іван Грай та Микола Лепех із бригади Йосипа Романчука. Найкращих показників в роботі добиваються Петрунеля Різун, Ганна Шульба, Петро Свистун, Василь Тупиця та інші. Щоб цегла була високої якості, багато старань для цього потрібно докласти випалювачам. Старший майстер по випалу цегли Василь Васильович Якимець має чималий досвід у цій справі. Тож і не дивно, що цегла виходить у нього завжди якісною". Багатьох із названих тут людей через майже 60 -літній час сьогодні впізнаю і я, як зустрінуть серед них і своїх односельчан, рідних бабичівські читачі цієї оповіді.
Того року на заводі було встановлено колисковий транспортер, який не виходив жодного разу з ладу. І немала заслуга у цьому була слюсаря Володимира Чокаля.
Гостро на порядку денному стояло питання енергозабезпечення. Функцію цю виконували три дизелі, і це було дуже затратно для заводу. А тому вирішили подавати струм з Добротвірської ДРЕС, що зекономило фонди

зарплати, пальне і мастильні матеріали, зменшилась собівартість продукції. Та й умови роботи цегельників поліпшились: не було чути набриддливого гуркоту моторів.
Одним із кращих серед інших було Бабичівське лісництво. Працівники його впродовж останніх майже 20 років зробили чимало для відновлення і охорони місцевої фауни, яка внаслідок воєнних лихоліть значно збідніла, деякі види птахів і звірів зовсім зникли. За наказом директора Радехівського лісгоспзагу тутешні ліси були оголошені приписним господарством. За звірами організували постійний нагляд, взяли на облік усіх козуль (їх нарахували в той час 29), зайців та інших диких тварин. Треба сказати, що полювання на дичину в наших лісах тоді було зовсім заборонено. З цією метою лісова охорона на всіх проїздах і проходах виставила попереджувальні знаки і аншлаги.
Восени 1960 року бабичівські лісники виготовили 350 штук кормових віників із листяних порід дерев для згодовування тварин в суворі зимові дні. До речі, ці віники вимопу вали в солоній воді і розставляли зимою на лісових полянах, просіках для відгодівлі кіз і зайців. Було встановлено 3 годівнички для підгодівлі кіз сіном, 6 штучних солонців, 4 годівнички для засипання зерна, щоб підгодовувати куропаток. Для тетеруків, яких налічувалося на ввіреній території 40 штук, в різних місцях лісники підготували спеціальні ремізи (це - засіяні ділянки пшеницею розміром 10x25 метрів). Зимою і весною на цих ремізах випасалися дикі тварини та птахи, а коли дозрівала пшениця - клювали ї зерно. Забігаючи наперед, скажемо, що вже навесні наступного 1961 року бабичівські лісники розвели фазанів. Цікаво, що взяті у буському лісництві яйця підклали під свійську птицю, а відтак пташенят випустили на волю.
І далі плодоносив, закладений в Бабичах у 1954 році, колгоспний сад, який займав площу 15 гектарів і вимагав старанного догляду. Окрім фруктових, тут у міжрядді вирощували полуниці, весною 1960 року посадили суниці і гарбузи. Але керівництво колгоспу не дуже дбало про розвиток цієї галузі. Голова колгоспу Колодяжний якось навідався сюди, схвально відгукнувся про наміри розширити посадки суниць, навіть радив не відкладати. Але про те, щоб виділити людей для цього не потурбувався. Садок тримався практично завдяки ентузіазму і любові до цієї справи місцевого мешканця Олексія Шульби. Йому у помічники виділили кілька пристарілих колгоспників, інвалідів, які не могли з усім впоратись. А треба було обкопати кожне деревце, виполоти осот, пирій, лободу, свиріпу, що густо вкривали землю. Розвелися шкідники, і не тільки у вигляді комах, але й з людським обличчям: тутешні плоди приманювали і дітей, і людей старших. А сторожа в штаті садівників не було. Тому того року замість передбачуваних десяти центнерів ягід зібрали всього-на-всього два. Такий же результат, "завдяки" відсутності сил для належного догляду, восени давали і фруктові.

На світлині (репродукиія з районної газети 1960 рік): колгоспний садовод Олексій Микитович Шульба. В текстовиі до фото, зокрема, зазначається: "Незважаючи на свій похилий вік, дбайлио доглядає колгоспний сад у Бабичах. Його знають і поважають в артілі ім. Леніна. Сад став постійною турботою Олексія Микитовича, його любимою справою".

Приблизно на початку 1960-х в Бабичах поблизу садиби Тимрука була закладена колгоспна пасіка. Доглядав ї досвідчений бжоляр Олексій Шайнога з Вузлового, батько Катерини Козак - голови місцевого споживчого товариства. Був він вже поважного віку, на справі знався досконало, отож медоносні сім'ї слухалися свого господаря і почали приносити артілі чималий прибуток у господарську казну. Багатолітній голова колгоспу Йосип Семенович Парубочий каже, що коли він у 1971 році прибув сюди, чи не кожного тижня бував там, згодом довели число вуликів до сотні. У 1991 році пасіку перенесли на Шайноги і завідував нею Теофіл Демчук зі Станина...
Як виглядала пасіка в Бабичах, маємо змогу побачити на світлині в фотододатках до розділу 5 на стор. 504 цієї книги.
Нагадаємо, що восени 1954 року, відразу ж після колгоспного, учні Бабичівської школи висадили свій чималий садок. За час, що минув, він вже рясно плодоносив, а в ньому школярі облаштували також навчально-дослідні ділянки, де вирощували капусту, столові буряки, квасолю, помідори, картоплю, полуниці сорту "магомет" і квіти-квіти, багато квітів. Дівчата і хлопчики тут охоче чаклували годинами. І ніхто їх до цього не заставляв: для школярів працювати на ділянках було найкращими заняттями приваблювала новизна ближчого знайомства
з природою, рослинним світом наживо, а ще - видимий результат старань. Згодом під керівництвом вчителів почали проводити дослідницькі роботи, експерименти. Посадили виноград, шовковицю, грецькі горіхи, заклали шкілку на 400 деревець, вирощували і дикі яблуні, вчилися їх щеплювати. І все це для того, щоб мали змогу бачити, як приймається те чи інше деревце, якого догляду потребує.
Навколо будівлі школи, у саду, на подвір'ї - скрізь, де тільки можливо було їх висадити, з весни до пізньої осені милували око квіти. Таким квітучим садом пам'ятаю територію рідної школи і я, ї учень. Чи не кожну перерву ми бігали в шкільний садок, щоб записати показники градусника температури повітря, який був розташований у прозорій коробці на підвищенні і до нього вела невеличка драбинка. А після занять вже давали волю рукам і трудовим фантазіям, додому поверталися, коли починало сутеніти.
У 1960 році школа придбала дві бжолосім'ї, вулики, а деякі житла (вулики) для медоносних досвідчені пасічники з числа батьків змайстрували не без участі своїх маленьких чад, виставили їх, з ініціативи директора Івана Семеновича Доленка був створений гурток юного пасічника. Треба сказати, що Іван Семенович особисто у лютому з письмового дозволу (наказу) райвно спеціально їздив до Львова для закупки вуликів.
Так було і з кролями: як тільки школа їх купила, учні зразу ж взялися самі доглядати, тим паче, що в багатьох вже був чималий домашній досвід. Приблизно у ті роки колгосп придбав для Бабичівської школи станки та інструменти, і тут облаштували слюсарну та столярну майстерні, в яких згодом на уроках трудового навчання пізнавав ази цієї справи і я разом зі своїми однокласниками.
У 1960 році на шкільному подвір'ї заклали стадіон, який згодом став такою ж гордістю для учнів, як і сад. ...Раніше тут був пустир, росли будяки, лобода. Навесні бабичівські школярі вирішили до невпізнання змінити цю місцевість. Таку хорошу думку підказав їм директор восьмирічки Іван Семенович Доленко. А дітворі лиш подай заманливу ідею! І, як тільки настали теплі, погожі дні, на спорудження типового шкільного стадіону вийшли всі старшокласники. Робота тут всім знайшлася. Спочатку працювали гуртом. Коли засипали ями, очистили від каміння і сміття площадки, дальші роботи проводилися вже за строго встановленим порядком. Семикласникам було доручено впорядкувати футбольне поле розміром 30х60 метрів. Тристаметрову бігову доріжку прокладали шестикласники; всюди мав бути один рівень - ні підйомів, ні спусків, а тому вирівнювали її за допомогою ватерпаса, і така нівеліровка була для них практичним заняттям з фізики і геометрії. Згодом впорядкували волейбольну та баскетбольну площадки, розпланували спортмайданчик, облаштували турнік, бум, жердину, канат, яму для стрибків, площадку для метання гранат... І треба сказати, що я не пам'ятаю, щоби ці спортивні майданчики колись пустували, навіть у вихідні дні тут проходили баталії. Лише першого вересня і в останній день навчального року, та в деякі інші дні баскетбольна площадка була місцем проведення урочистих і неурочистих (робочих?) лінійок, але вже після їх завершення тут літали м'ячі, дівчата і хлопці просто так, без уроків фізкультури, змагалися у вправності подалі і повище стрибнути, підтягнутися на перекладині тощо...
Тоді, у 1960 році, у своєму виступі в районній газеті завідувач райвно М.Возняк відзначав, зокрема, що найкраще впорядковане подвір'я в Бабичівській школі. А вже через два тижні на великій серпневій нараді вчителів у Радехові сам секретар райкому партії Л.К.Хрипко похвалила Бабичівську восьмирічку за добре організоване виробниче навчання, трудове виховання і, зокрема, за те, що школа сама себе обслуговує деякими продуктами, виробами з дерева і металу, дрібним ремонтом приладдя.
Попри те, що школі останнім часом не везло з піонервожатими (нагадаємо про кадрову чехарду з цією посадою у минулому році), юнацьке життя тут набирало все яскравіших обертів. Але з піонервожатими і далі відбувалося якесь фатальне безладдя. На місце увільненої, після кількох місяців роботи у грудні, 5 січня призначили нову старшу піонервожату - Валентину Яківну Петренко. Так зазначено в наказі районо №542. Але ми знаємо, що у червні минулого року на цю посаду призначалася Параска Яківна Петренко - можливо ї

родичка, а, можливо, в котромусь з документів допустили помилку в імені. Якби там не було, але і ця вожата пропрацювала недовго: вже з 1 серпня її увільняють з мотивацією, що "вона не має відповідної освіти" і з того дня призначають на її місце Марію Петрівну Петришин, яку в свою чергу вже з 17 жовтня переводять на посаду вчителя 1-4 класів. 16 жовтня старшою піонервожатою
Бабичівської восьмирічки стає Богданна Іванівна Іванів.
Кадрові катавасії відбувалися і з вчительськими посадами: з 9 січня - тимчасово, а з 25 серпня - постійно вчителькою 1-4 класів призначена Ганна Стефанівна Стефанишин, проте 18 жовтня вона перевелася на аналогічну посаду в Йосипівську початкову школу; з 1 вересня почав працювати вчителем фізвиховання і ручної праці Володимир Іванович Мощенко, але вже 8 грудня його звільняють (за негативними мотивами).
У липні вчитель математики 5-7 класів Микола Васильович Куниця з Бабич переведений на посаду завідувача Шайногівської початкової школи замість своєї попередниці Ірини Петрівни Тодоренко. В серпні пішов з Бабичівської школи у Корчинську ще один математик - Михайло Дмитрович Кривачук, а натомість з Нестаницької на цю посаду в Бабичівську восьмирічку перевелася Надія Василівна Грушовенко. 325 серпня перейшла у Вузлівську школу вчителька 1-4 класів Емілія Теодорівна Мулько.
У 1960 році сільський клуб Бабич піддавався критиці за організацію на низькому рівні художньої самодіяльності, яка не взяла участі у районному огляді-конкурсі. Одна з причин цього була відсутність баяна, який, після того, як "походив по руках", прийшов у непридатність. З цієї ж причини перестали організовуватись у клубі танці. Потребувало ремонту приміщення сільської бібліотеки. До речі, культосвітня робота в Бабичах піддавалася різкій критиці і вищестоящою владою. Зокрема, інспектор райкультвідділу Н.Усик нищівно критикував у районці місцевих керівників: "Невже так важко, наприклад, відремонтувати клуб у Бабичах. Тут немає навіть на чому сісти. Дах протікає. Керівники колгоспу імені Леніна говорять так: "нам за шию не тече"... Вони не повинні лишатися в стороні від цієї важливої справи...". Треба сказати, що у той час не краще становище з ремонтом клубів і бібліотек склалося і в інших селах на території колгоспу. Вочевидь, тодішнім керівникам було вигідніше, аби люди "не розслаблялися", а всі сили віддавали на "виконання соціалістичних зобов'язань".
Хоча: у квітні 1960-го з нагоди Дня Перемоги і 1 Травня зав. бібліотекою с.Бабичі Н.І.Кушинська серед інших своїх колег "за досягнуті успіхи в роботі" відзначена в наказі райвідділу культури подякою, що є беззаперечним свідченням її авторитету і
належної організації діяльності сільського закладу.
320 липня 1960 року було звільнено з посади зав. клубом Б.І.Кнейчука, а призначено Ярослава Васильовича Синицького, який вже очолював цю ділянку роботи в Бабичах раніше: з січня 1958-го по серпень 1959-го.
31 січня 1961-го були встановлені нові розміри зарплати для працівників культосвітніх установ. Зокрема, новий місячний заробіток для зав. бібліотекою с.Бабичі Н.І.Кушинської складав 47 крб. 15 коп., а от її колеги з Вузлового Г.С.Кобись - 60 крб. 38 коп.
Реалізовуючи ленінське гасло про те, що "з усіх мистецтв для більшовиків найважливішим є кіно", на початку 1960-х років "партія і уряд" направду приділяла велику увагу цьому питанню. На місця доводилися плани касового збору, зміцнювалася матеріальна база кіноіндустрії, процес строго контроювався вищестоящими органами.
Звичними стали раптові масові перевірки обілечування глядачів. Зокрема, під час рейдів у червні 1960 року в Бабичівському клубі під час кіносеансу виявлено 7 безквиткових, а загалом по району того дня - 49 чоловік дивилися кіно "на халяву". Причини цього зрозумілі: хтось був родичем чи добрим товаришем кіномеханіка, який також не гребував копійками, аби й собі підзаробити "на сто грам". До речі, в Бабичах "крутив кіна" в ті роки М.Полонський, якого, як і його колег з інших сіл, наказом по Радехівському райвідділу культури від 1 липня 1960-го, "з метою налагодження спецдисципліни", "попереджено востаннє про те, що при найменших порушеннях будуть вжиті самі суворі заходи адміністративного впливу аж до звільнення з роботи" та при нарахуванні з зарплати утримано в трикратному розмірі за 7 безквиткових глядачів (42 карбованці). Звідси можемо вирахувати, що квиток на вечірній кіносеанс тоді коштував 2 крб. (після грошової реформи в 1960 р. це становило 20 коп.). Після цього наказу М.Полонський "терміново" пішов у відпустку, а обов'язки кіномеханіка стаціонару в Бабичах до 20 серпня виконував В.І.Ваксман.
До працівників кіномережі, як і до зав. клубами та бібліотеками, також почали ставити вищі кваліфікаційні вимоги. Зокрема, 15 вересня 1960-го був звільнений з роботи серед інших моторист стаціонару с.Бабичі П.Й.Козловський, як такий, "що не має відповідного кваліфікаційного посвідчення".
19 вересня наказом райвідділу культури "у зв'язку з тим, що цілий ряд кіноустановок району не виконують планових завдань від експлуатації її, що наносить значний убиток кіномережі району" було вирішено здвоїти кіноустановки в селах Дмитрів - Криве і Бабичі - Вузлове. Призначили відповідний штат, зокрема по здвоєній кіноустановці Бабичі - Вузлове: кіномеханік - В.М.Гаутман, помічник кіномеханіка - М.А.Полонський, моторист - Нагірний. Але у зв'язку з тим, що в кіноапаратній будці с.Бабичі терміново розпочався ремонт з передбаченням встановлення другого поста кіноапаратури, відповідний пункт попереднього наказу через

тиждень був відмінений, що означало: М.Полонський залишається кіномеханіком, а незабаром бабичани дивитимуться фільми без перерви на переустановку касет на одному апараті.
Але, як показав час, цього своєчасно зробити не вдалося, тому повернулися до "старого-нового", і працювала таки здвоєна стаціонарна кіноустановка "Бабичі - Вузлове", де кіномеханіком був В.М.Гаутман, а його помічником - М.А.Полонський, мотористом - Нагірний. Районне начальство було незадоволене їхньою роботою, зазначаючи в наказі від 3 листопада, що вони особливо незадовільно працювали у жовтні, виконавши план валового збору лише на 27,5 відсотка та не додавши до плану 3 тисячі 620 крб. 50 коп. Хоча ради справедливості треба сказати, що і загалом по району кіномережа не додавала: якщо в жовтні минулого року від ї експлуатації було виручено 51 тисячу 700 крб., то тогоріч лише 45 тисяч 400 крб. Тобто, подібною до Бабич - Вузлового була ситуація і на стаціонарних установках інших сіл. Кіномеханіку В.М.Гаутману, як і іншим, цим наказом оголошена догана та останнє попередження, а всіх працівників кіномережі району вдруге застерегли, що за невиконання плану валового збору "до них будуть вживатися самі суворі заходи адміністративного впливу, аж до звільнення з роботи". "Десь ми вже то чули, - подумали, напевно, кіношники. - Але хто тоді буде працювати, якщо кадрів і так не вистачає?!". А ще начальство вирішило: щомісяця визначати по кожному селу скільки глядачів має дивитися кіно, і звітувати кожних 10 днів в район.
1 це було на повному серйозі, бо вже через кілька днів перевіркою з району встановлено "відсутність належної трудової дисципліни" серед працівників кіноустановки "Бабичі - Вузлове". Зокрема, 8 листопада 1960 року помічник кіномеханіка М.Полонський привіз кінофільм "Солдати" в с.Вузлове і поставив його на подвір'і моториста Нагірного, який, знаючи, що кінофільм стоїть в нього на подвір'і, не доставив його на фільмосклад райвідділу культури, звідки він мав бути переданий на стаціонар с.Поздимир. Окрім цього, Нагірний 7 і 8 листопада без поважних причин не вийшов на роботу. Наказом райвідділу культури від 12 листопада за невиконання розпорядження кіномеханіка стаціонару В.Гавтмана та двохденний прогул моториста Нагірного звільнили з роботи, а помічнику кіномеханіка М.Полонському за безконтрольність і зрив кіносеансу на стаціонарі с.Поздимир оголосили догану.
Вже 6 січня 1961 року на посаду моториста кіностаціонару "Бабичі - Вузлове" був призначений Петро Йосипович Козловський.
Заглянувши трішечки вперед, скажемо на завершення цієї теми, що з 9 березня 1961 року, відповідно до наказу райвідділу культури, "у зв'язку з тим, що здвоєний стаціонар не оправдав себе, працює не рентабельно", в Бабичах та Вузловому були створені окремі стаціонари. Кіномеханіком бабичівського призначили М.Полонського, а на його місце - помічником кіномеханіка с.Вузлове - моториста П.Козловського. Бабичі отримали і свою кіноапаратуру.
Для посилення ідеологічної обробки мізгів населення, особливо молоді, була створена ціла мережа комсомольської освіти, в гуртках якої мали вивчати теорію марксизму-ленінізму, історію КПРС. А щоб хоча б якось зацікавити у цьому підростаюче покоління, ставилося завданням тісніше пов'язувати політосвіту з конкретними завданнями виробництва, що однак ніяк не вдавалося, а тому молодь всілякими шляхами старалася уникати відвідування занять. Саме так було і в бабичівському гуртку по вивченню історії ВЛКСМ, яким керувала пропагандист Козлюк: заняття тут часто зривалося або на нього під примусом приходило 2-3 чоловіки. За таку роботу бабичівський осередок політосвіти піддавався різкій критиці у районній газеті секретарем Радехівського райкому комсомолу М.Припасником. Але, прочитавши це, більшість бабичівських юнаків і дівчат, виховані на патріотичних та релігійних традиціях своїх дідів-батьків, внутрішньо лише гордилися такою оцінкою їх ставлення до ідеологічного дурману.
Проте, часто виникали на цьому ґрунті непорозуміння й між батьками та дітьми.
Радянська пропагадистська машина вдало використовувала їх, не оминаючи жодного випадку. Як, приміром, у ті роки сталося подібне у сім'ї Синицьких з Бабич, про що тут же оповіла районна газета, звичайно ж, захищаючи ... комсомол. Справа в тому, що 16 -річний син Євген, як і більшість його ровесників, свого часу вступив у члени ВЛКСМ. І ще б нічого, але він цим пишався, всім розповідав. Такий розголос викликав сімейні сварки, батьки були цим явно незадоволені. Мати Софія пояснювала: "Не подумайте, що ми відмовляємося від своєї дитини. Але Євген не порадився з нами. Ми знаємо, що багато в Бабичах юнаків і дівчат поступило в комсомол, навіть ксьондзова дочка... Але Євген "роздзвонив" на все село. За те й сварилися... Погарячилася і вигнала з хати... Не подумайте, що ми відмовляємося від своєї дитини. Ми допомагатимемо, одягнемо, взуємо. Але заберіть його від нас, хай комсомол виховує його, дасть до науки, зробить людину...". І тут же якийсь псевдо "М.Петренко" (автор газетної публікації) дає оцінку старанням батьків у вихованні сина та повчає: "...Вони виховали сина по-старому, прагнули, щоб він жив за їхніми віджилими приписами, бив ревно поклони богу, ходив до церкви. Євгену, звичайно, це не подобалося. Адже він, як і всі його ровесники, хотів жити радісно, веселитися. А вдома він цього не знаходив... Вони (батьки - С.Л.) ще не збагнули морально-етичних норм і суспільних законів життя передової радянської молоді, не усвідомили, що тепер в побут міцно входять елементи нової комуністичної моралі. Життя широко відкриває двері молодим, Комсомол об'єднує радянську молодь в боротьбі за людське щастя, за комунізм. І правильно зробив Євген, вступивши в комсомол, з'єднавши свою судьбу з передовою сільською молоддю...". І тут же, в тому ж патетичному дусі, позбавленому будь-якого

реального змісту, дає настанови вже комсомольській організації колгоспу: "Євгену Синицькому потрібна велика допомога... Тій атмосфері, яка панує в сім'ї Євгена, слід неодмінно протиставити комсомольську щиру, безкорисливу дружбу, взаємовиручку, благородство вчинків і прагнень. Бабичівські комсомольці не мають права залишатися байдужими до того, якою дорогою піде в самостійне життя їх молодий товариш".
Чи вірив в те, що написав, сам псевдо-автор - сумніваюся. Як і в тому, що публікація круто змінила в кращу сторону долю хлопчини. Але і не заперечую, перейшовши і сам
ті часи, що певний вплив ця історія мала на формування світогляду та свідомості тодішнього підростаючого покоління, яке щиро вірило у своє світле майбутнє.
Добре розуміючи, що уявлення про світ формується чи не з колиски, радянська ідеологічна машина почала запускати свої щупальця і в дитячі дошкільні установи, які створювала не тільки для того, аби батьки мали змогу більше вділяти часу колгостним справам. У 1960 році для дитячих яселі у Бабичах орендувалося приміщення в одного з колгоспників. Однак воно було непристосоване для цього, без меблів, іграшок, на 17 дітей - лише 4 рушники та і ті брудні, бо колгосп не відпускав для яселі мила. Часто виникали перебої в постачанні хліба, їжа, яку давали дітям, була малокалорійною. Проте, такі умови не заважали місцевим урядникам "дбати" про те, щоб в організації дозвілля дітвори надавали допомогу піонервожаті шкіл, комсомольці, прищеплювати дітям любов до радянської батьківщини. Зокрема, на порядку денному стояло питання про пошук кандидатури для вступу на заочний відділ Львівського музично-педагогічного технікуму, який готував спеціалістів для дитячих дошкільних установ.
Атеїстичний тиск на релігійне життя в Бабичах посилювався. Зрозуміло, не з доброї волі обох сторін 13 квітня 1960 року між дирекцією Бабичівської восьмирічної школи та церковною радою села був складений та підписаний договір про те, що церковна рада віддає під школу будинок релігійної громади, а дирекція школи зобов'язується "позбавити церковну громаду від платежу страхівки за вищевказаний будинок, не переносити будинку на подвір'я школи, обгородити будинок на місці, провести капітальний ремонт будинку, обсадити подвір'я деревами. Крім цього дирекція зобов'язується весь час тримати будинок у повній справності". Договір підписали директор (Доленко) і профорг школи, а від церковної ради - Окіс, Моравецький, Войтович, Новосад, Марцінко, голова ревізійної комісії церковної ради Грудка.
Отак "законно" і "безболісно" позбавили релігійну громаду частини майна перед остаточним закриттям церкви у наступному році. Враховуючи, що, як випливає з угоди, будинок потребував ремонту, а навколишня територія - відповідного впорядкування, класи тут, скоріш за все, облаштували до початку 1961/62 навчального року.
Ось таким був трудовий, освітній та морально-етичний дух в Бабичах на початку 1960-х років. "Твердою ходою вступив в життя 1961 рік, а разом з ним прийшов новий радянський карбованець - символ могутності нашої великої соціалістичної країни" - писала тодішня преса. Для людей було незвичним оплачувати за товари і послуги невеликі у цифровому вимірі суми, що в десяток разів були меншими, хоча і зарплати стали такими ж. Модельні туфлі можна було купити за 24 карбованці 50 копійок, костюм - за 31 карбованець 60 копійок. Але спочатку треба було обміняти старі гроші на нові. Хоча не всі люди, як в таких випадках буває, сприйняли реформу з ентузіазмом, деякі навіть відмовлялися одержувати здачу новими грішми, що викликало сміх в присутніх, а продавці змушені були терпеливо роз'яснювати порядок обміну грошей.
Набирало обертів сільськогосподарське життя по-колгоспому. Як висловився у той рік керівник держави М.С.Хрущов, зернове господарство повинно триматися на трьох китах: озимій пшениці, кукурудзі і горосі. "Королевою" полів за ініціативою та наполяганням Микити Сергійовича стала його улюблениця кукурудза. Неналежний догляд за нею вважався чи не "політичною близькозорістю". В колгоспі ім.Леніна ця культура в 1961 році вирощувалась на площі 595 гектарів. У районному зведенні станом на 2 червня вузлівська артіль була зі 100-відсотковим результатом на першому місці щодо рихлення земель під нею. Восени того року стояла суха, тепла погода, тож вже у жовтні, коли качани добре достигли, розпочали збирання. Збирали і комбайном, і вручну. А відтак за результатами збору врожаю колгосп був найкращим в районі, отримавши 62 центнери кукурудзи в качанах повної стиглості, в засіки засипали 15 тисяч центнерів сухого зерна. Було тепер чим годувати худобу на фермах, кожна отримувала на добу щонайменше 2 кілограми цього цінного корму, одержаного врожаю вистачило на всю зиму і на весняні місяці - аж до вигону на пастбища.
Що ж до гороху, то "завдяки"наведеному вище висловлюванню вождя, його посіви за три роки в колгоспі зросли з 10 до 125 гектарів, минулого сезону тут вирощували цю культуру на 25 гектарах.
Ще однією особливістю у веденні сільського господарства на початку 60-х років 20 століття на наших теренах було повсюдне освоєння заболочених земель. Загалом у Радехівському районі таких площ було
майже 16 тисяч гектарів. Їх з "легкої" райкомівської руки назвали Радехівською цілиною і кинули клич: "Всі, як один, виходьте на осушення боліт!". До цих робіт залучали працівників промислових підприємств, торгівлі, побуту, культури і, навіть... міліції, суду, чайної. Зокрема, районний відділ міліції критикувався за те, що 23 червня 9 чоловік з цієї установи вийшли на суботник, їм було виділено викопати 20 погонних метрів рова, але цю роботу завершили не до кінця, а це перешкоджало успішно працювати іншим, бо перемичка затримувала воду. Ось такою справді масштабною та всенародною була ця акція у 1961-му.

На зборах партійно-радянського та господарського активу міста та сіл району колгосп ім. Леніна називався одним із кращих, де на площі 250 гектарів розкорчовано пеньки та чагарники і підготовлено до повного освоєння землі, і не дивно, що тут виробництво кормів зростає з року в рік. Але піддавалися критиці за пасивність колективи Холоївської залізничної станції та Холоївського спиртзаводу.
Біля Бабич було очищено від пеньків та чагарників понад 20 гектарів, на заново розораних площах восени посіяли 50 гектарів жита і 20 гектарів тимофіївки, а 50 гектарів зябу залишили на весну 1962-го.
Колгоспи на початку 1960-х володіли значними лісовими масивами. У вузлівській артілі ім.Леніна їх було аж 438 гектарів, значні площі - на бабичівських теренах. Цей напрямок колгоспної господарки вівся вкрай недбало, його вважали як-би другорядним, малопотрібним: ліси як правило, вирубували, а мало дбали про заліснення. Для прикладу, у 1960 році тут треба було посадити 70 гектарів лісу, а насправді посадили лише 12, в той же час у Шайногах вирубували навіть 17-20-річний грабняк.
Звичайно, що професіонали не могли спокійно спостерігати за таким. За ініціативою лісничого Бабичівського лісництва Й.В.Предземірського з лісівниками колгоспу почали проводитися періодичні інструктивні наради, надавались не тільки поради, але й посадковий матеріал, проводилось технічне керівництво по посадці і догляду за насадженнями.
До того ж, на самому Бабичівському лісництві у ті роки добилися значного технічного прогресу: все більше механізмів заміняли тепер важку працю лісоруба і лісівника. Чимало зусиль та досвіду до цього приклав тодішній заступник лісничого О. Демчук.
Раніше заготівля лісу проводилась виключно вручну: ставали два лісоруби, один з одної сторони, другий - з іншої, і тягнули пилу, повільно врізуючись у стовбур. На спилювання дуба треба було затратити їм годину. А там ще гілля треба пообрізувати, пообрубувати, стовбур покряжувати. За день багато не зробиш. Тому доводилося наймати десятки лісорубів. А тепер і двоє справлялися з цією роботою. Скажімо, Степан Стефанюк разом із своїм помічником Йосипом Батюком за 9 днів на валці лісу спиляли і розкряжували 300 кубометрів деревини. На таку роботу з ручною пилкою двом лісорубам довелося 6 затратити 50 днів. А невеличкою механічною пилкою з романтичною назвою "Дружба" Степан і Йосип за день заготовляли 30 - 35 кубометрів лісу.
Чи не в ті роки ручна пила дістала нову гумористичну назву: з дитинства пригадую, як наші батьки на неї казала не інакше як "Дружба-2", маючи на увазі, що в дію її дружньо приводили одночасно дві людини, по черзі тягнучи ручки до себе і примовляючи: "раз - два".
Невеличка механічна пила "Дружба" дала змогу вивільнити багато робочих рук для інших ділянок робіт у Бабичівському лісництві. Треба сказати, що придбати її для побутових потреб тоді, так, як сьогодні, не було можливості, але вона таки активно почала застосовуватися у домашньому господарстві завдяки тим же Степану Стефанюку і Йосипу Батюку, які у вільний від роботи час "за могорич" могли за якусь годину на обійсті односельчанина порізати на ковбички фіру дров, на що ручною пилкою затрачалося цілий день, а то й два. Я й сам у дитинстві був помічником тому ж Йосипу Батюку, нашому сусідові через дві хати, в себе на обійсті подаючи деревину на "козла" і щоразу підпихаючи її на довжину майбутнього поліна, а дядько Йосип, як "по маслу", віртуозно і легко входив лезом бензопили у дерево, поступово вкорочуючи його. Це був цілий ритуал! Ми час від часу робили невеличкі перерви для перекуру та обтрушування з себе "треміття" (діалект - опилки - С.Л.), які летіли під час процесу, та для дозаправки бензопили, і ішли знову в "бій"... Не оповісти того задоволення, коли за якусь годину ми з батьком і братами бачили в себе на подвір'і цілу гору ковбичок, які ще треба було перерубати на поліна, і ця трудомістка процедура, яка чекала нас на завтра, трішечки засмучувала. Однак тішило, що техніка дуже виручила нас від нудного, іноді дводенного, "спілкування" з "Дружбою-2".
БензинОва пила була не єдиною чу-до-новинкою у ті роки для бабичівських лісівників, та й всієї округи. З'явився і трельовочний трактор, якому не були страшні ні топкі болота, ні інші перешкоди. На ньому працював також мій односельчанин і родич Володимир Саболта. За зміну від міг вітрельовати до 40 кубометрів лісу. А скільки для цього затрачалося ручної праці раніше! Утримували сім пар коней, біля кожної пари - їздовий, на допомогу їм - вантажники. І не завжди ці робочі руки і тяглова сила могли досягти такого результату.
Застосування механізмів на лісорозробках значно здешевило заготівлю деревини у Бабичівському лісництві. Наприклад, якщо при трельовці лісу кіньми один кубометр коштував чотири карбованці, то при виконанні цієї ж роботи трактором - у три рази дешевше.
Техніка почала застосовуватися не тільки на лісорозробках, але й на вирощуванні лісу. Потужні машини осушували болота, розорювали чагарники, підготовляючи нові площі для посадки цінних порід дерев. Але вивільнення рук не залишало місцевих без роботи, бо в лісі, як завше, справ - не початий край, а тому чимало бабичан, та й мешканців всієї округи, мали тут непогані заробітки.
Дбали бабичівські лісівники і про майбутнє своїх дерев'яних гектарів - якісний посадочний матеріал для закладання лісових культур, а також для озеленення. Раніше тут було багато невеличких розсадників площею по $0,15-0,10$ гектарів, а на таких розпорошених ділянках не можна було добитися різкого збільшення кількості і поліпшення якості молодих деревець. І ось ще у 1959 році був закладений новий розсадник площею

3 гектари. У наступному році провели посів різноманітних культур на площі 1 гектар, а решту землі залишили під чорним паром. Посів та подальший догляд за рослинами проводила ланка Емілії Крупник у складі восьми чоловік. Ранньою весною 1960-го ланка посіяла 16 деревних порід ясена, смереки, сосни, дуба, яблуні, груші, сливи, жовтої акації, ліщини та інші.
Навесні 1961-го посів завершили до 10 квітня. Згодом в засушливі дні робітниці зрошували сходи, провели рихлення ґрунту на всій площі, 5 разів - прополку. На осінь рослини мали відмінний стан. І це завдяки дбайливим, ніжним рукам, яких в той рік приклали лісові чарівниці Емілія Крупник (ланкова), Олександра Синицька, Лариса Войтович, Люба Нестор, Євгенія Тимрук, Катерина Кіт (помічник лісничого), Іванна Оберемок (технік-лісовод). Також ланка вчасно
та якісно підготувала ґрунт на 10 -гектарній площі під лісові культури на 1962 рік.
1 на завершення цієї теми скажемо, що 6 грудня 1961-го, пропрацювавши головним Бабичівським лісогосподарником майже п'ять років (321 лютого 1956-го), Йосип Володимирович Предземірський попрощався із своїм дружнім колективом. Чи пішов він на інше місце роботи, чи на пенсію - нам невідомо. 27 січня наступного, 1962 року, його замінив Роман Іванович Стецюк який керував тут до 2 квітня 1969-го.
Механізації виробничих процесів у ті роки приділялася чимала увага і на сусідньому з лісництвом підприємстві - Бабичівському цегельному заводі №30. у 1961-му тут було здано в експлуатацію люльковий конвеєр, встановлено новий формувальний прес продуктивністю 16 тисяч штук цегли і 7 - 8 тисяч штук черепиці за зміну. Цегельники вчасно підготувалися до нового сезону: відремонтували усі вже діючі механізми, навели лад в сушильних сараях, на території заводу загалом.
Все це дозволило колективу підприємства працювати злагоджено, ритмічно, уникати простою з технічних причин у гарячу пору сезону. Скажімо, вже за два місяці при річному плані відформувати 4 мільйони, було виготовлено 2 мільйони 300 тисяч цегли-сирцю, а випалено 1 млн. 40 тисяч.
Треба сказати, що у ті роки цегельний завод мав і колгосп ім.Леніна, як і ще дві артілі у районі. Але їх можливості порівняно з Бабичівським державним були мізерні: на трьох колгоспних за рік вироблялося до 4 млн. штук цегли, з них - половина (2 млн. штук) - на вузлівському. Бабичанські "державні" заводчани тільки за два перших місяці сезону, як ми уже знаємо, заготовили понад 2 млн. штук цегли-сирцю.
На підприємстві було налагоджено виробництво гончарної черепиці, якої запланували за сезон виготовити 300 тис. штук. Причому виробляти ї новий вид - так звану "крилку", яка була значно легша і вигідніша для перевезення і укладання на дахах. На ї виготовлені працювали тоді Павліна Гудзінська, Софія Новосад і Марія Сміхура. За зміну вони формували 4,5 тисячі штук, а часом і 5 тисяч.
Вироблювана заводом продукція не залежувалася на складах, бо вона була високої якості: за аналізами львівської лабораторії бабичівська цегла мала марку не нижче "125", а чимало ї було "150" марки. Велика кількість цієї цегли пішла на спорудження об'єктів Добротвірської ДРЕС.
у цьому немала заслуга була і начальника заводу Л.Саф'яна, і таких робітників як Марія Сторощук, Микола Гудзінський, завантажників печі Дмитра Кота, Миколи Грудки і Василя Грудки (батька і сина). До речі, М. І. Грудка на цегельний завод прийшов працювати у 1947 році. Якось Микола Іванович згадував, що тоді всі роботи доводилося виконувати вручну: так він місив глину, завантажував сирець і вивантажував готову цеглу - пройшов чи не всі етапи. Був буковщиком, а в 1961-му - завантажувачем сирцю цегли і черепиці, став бригадиром завантажувачів, навчав інших, особливо молодих, які нещодавно прийшли працювати, як правильно садити сирець в піч, аби не допустити браку.
За зміну по 16 - 19 тисяч штук вивантажували вже випаленої, ще гарячої цегли Йосип Лотоцький, Роман Петруш та Іван Федина. Висока якість цегли і черепиці у великій мірі залежала від того, як їх випалюють. Тут майстрами своєї справи були Михайло Федина і Михайло Грай.
Зростання обсягів виготовлення цегли та черепиці вже вимагало нових площ сушильних і складських сараїв, заміни старої техніки на нову. Скажімо, того року часто виходив з ладу зношений вже бульдозер.
Та, враховуючи, що продукція заводу користувалася всезростаючим попитом, заробітки бабичани та мешканці наколишніх сіл мали тут непогані.
Але були серед цегельників і працівники, яким цих немалих зарплат не вистачало, і вони гріли руки, не виймаючи гарячу цеглу з печей, а вже на готовій продукції, що була на складах, і зловживаючи службовим становищем. Про один з таких випадків розповіла того року радехівська районна газета "Зоря комунізму". Мова в статті йшла про завідувача складом Бабичівського цегельного заводу Євстахія Косіковського, який виявився "нечесною людиною, тому й сів на лаву підсудних".
Ситуація склалася таким чином. Для Сокальської райспоживспілки облвиконком розпорядився одержати в Радехівському заводоуправлінні цегельно-черепичних заводів 66 тисяч штук цегли. Директор заводоуправління Циглик дав розпорядження видати цю цеглу з Бабичівського цегельного заводу.
Йшов час, а сокальці своєї цегли не забирали. Згодом вони вирішують, аби не мати зайвих витрат на перевезенні, реалізувати цеглу забудовникам Радехівського району. Є.Косіковський, знаючи, що потреба в цеглі велика, входить в довіру з представником

Сокальської райспоживспілки Бойчуком, який дає йому книгу чистих, але зі штампом РСТ, бланків накладних на відпуск цегли, та ще й на кожному з них ставить свій підпис. За домовленістю, Є.Косіковський сам реалізовує 66 тисяч штук цегли, а гроші, виручені від продажу, повертає Бойчуку. При тому торгував цеглою із "своєю" націнкою: брав з покупців не по 25,8 карбованця за тисячу штук, а по 30 карбованців. Але ж ще залишилося чимало накладних РСТ на відпуск продукції! І пішло-поїхало: за деякий час Косіковський реалізував ще 121 тисячу штук цегли і вся виручка у сумі понад 36 тисяч карбованців (в старій валюті) лягла в "глибоку кишеню злодія", як пише газета. Але чи тільки в його кишеню - не згадується, проте виставляються претензії керівництву заводоуправління, "які зобов'язані вести точний облік вироблюваної і реалізованої продукції". Однак, директор заводоуправління і бухгалтер видали довідку, що у них до Косіковського претензій немає. В той же час на Бабичівському заводі виявилася нестача цегли, яку приховали в звітах, не вказуючи в документах справжньої кількості цегли-сирцю, що поступала на випал, багато списали на бій, на перевитрати по виробництво, навіть появилися акти про обвал випалювальної цегли в секціях, чого цегельники не пригадували. Таким чином, стало зрозуміло, що завідувач складом грішми таки ділився, газета навіть стверджує, що бухгалтер "замість того, щоб зробити детальну ревізію на складі у Косіковського, розпивав з ним горілку". Яким вироком закінчилася ця справа, не знаємо. Але для нас цікавим є сам факт того, що і в ті роки, і саме Бабичівська цегла іноді червоніла не лише від випалу, але й зі стиду, що навколо неї крутять кримінальні афери.

Звичним для комуністичних часів був навчально-виховний процес у Бабичівській восьмирічці.

Оповімо тільки один із тодішніх методів впливу на свідомість підростаючого покоління. Країна гостро потребувала металу. З цією метою в школах було організовано змагання між класами по збору металобрухту та макулатури. За відмінне навчання і зразкову поведінку, за активну участь у суспільно-корисній роботі школи присвоювалося почесне звання "Супутник п'ятирічки". У 1961-му найбільше металолому - 6 тонн - зібрали п'ятикласники, яким і присвоїли це звання. Пригадую, у наступні роки, коли вже і я був учнем Бабичівської школи, ми бігали по своєму і навколишніх

селах, визбируючи навіть папірчики, найменші кусочки металу, в деяких дядьків випрошували віддати речі, які б ще пригодилися по господарці. Робили все, аби наш клас виглядав якнайкраще. У такі дні на шкільному подвір'ї виростала ціла гора металобрухту, по який після завершення змагання приїздив автомобіль і ми ж завантажували його.

Користь від такого змагання була потрійна: по-перше, дітлахи були зайняті сус-пільно-корисною працею і реально бачили її результат, по-друге, території не тільки сіл, а й поза ними очищалися від усякого непотребу, по-третє, якщо найвища відзнака - "Супутник п'ятирічки" виховувала гордість за свій учнівський колектив, згуртовувала клас, то для інших просто добре слово вчителя, піонервожатої, а тим паче самого директора на загальношкільній лінійці до тих, хто "чуть-чуть не дотягнув", ставало стимулом наступного разу бути найкращими. А траплялися випадки, коли клас, який зібрав найбільше металобрухту чи макулатури не ставав переможцем, бо у ньому вчився "двійочник чи "хуліган" або просто порушник дисципліни. І це було також виховним моментом. Не хочу сказати, що завдяки "системі" так продумано організовувалося все це. Наші вчителі спрямовували ці заходи, нав'язані зверху, у русло формування працелюбного, дружелюбного і відповідального громадянина. І цілком заслужено, що у жовтні на першому районному зльоті піонерів-відмінників навчання і праці відзначалася як така, де добре організовано трудове навчання, серед інших і Бабичівська восьмирічка, а ї учениці Марії Близнюк навіть надали слово, аби поділитися досвідом.

Наприкінці 1961 року представник учнівського колективу і директор школи І.С.Доленко, який був керівником групи, серед небагатьох з району взяли участь в обласному зльоті юних натуралістів.

Як одна із кращих в районі у 1961 році відзначалася і Юнацька добровільна пожежна дружина Бабичівської школи. Увага до цього питання була особливою, бо неодноразово виникали випадки, коли пустощі дітей ставали причиною виникнення пожеж. У всіх на слуху, в тому числі і в Бабичах, були підпали скирти соломи учнями Радехівської середньої школи, пожежа в пукачівському лісі, винуватцями якої стали пиратинські школярі. 31 квітня по 1 грудня 1961 року був оголошений обласний огляд-змагання юнацьких добровільних пожежних дружин. В його рамках у Бабичівські школі обладнали протипожежний куток, проводилось 25 - годинне навчання учнів правилам протипожежної безпеки.

Звичайно, що все це робилося під чуйною опікою бабичівського педагогічного колективу, який того року поповнився новими членами. Але почалися кадрові перестановки знову, як і минулого року, з курйозів. Щойно на початку лютого вчителем фізкультури і ручної праці призначили Романа Васильовича Охоту, як вже 24 квітня рішенням Радехівського суду поновлений на цій же посаді його попередник - Володимир Іванович Мощенко, якого 8 грудня минулого року звільнили за негативними мотивами: невихід на роботу і пияцтво, як зазначалося в наказі. Але, очевидно, що щось там було "нечисто", якщо суд скасував цей наказ. Отак в Бабичівській школі вчити учнів "бігати і стрибати, ганяти м'яча" та майструвати почали аж два вчителі цього профілю. Зрозуміло, що тривати це не могло довго, і вже 9 травня В.І.Мощенко за власним бажанням звільняється зі школи.

Звільнилася зі школи вчитель 1-4 класів Параска Яківна Петренко (з 1 серпня), на міснилюк. 25 серпня, у зв'язку з переходом на стаціонарне навчання ст. піонервожатої Богпінерська дружина школи. 5 вересня починає викладати німецьку мову Ольга Іванівна Козел, але вже в середині листопада вона переводиться на таку ж посаду в Дмитрівську восьмирічку. ...У 1961 році школу закінчило 17 учнів.

На світлині: 5-тий клас Бабичівської восьмирічки (1960/1961 навчальний рік).

У центрі - директор школи Іван Семенович Доленко та його дружина Іиа Леонідівна Доленко - вчителька природознавства і географй.

У заідеологізоване русло спрямовувалось і культосвітнє життя Бабич. Тут продовжували діяти: сільська бібліотека, якою з 20 вересня того року почала завідувати Стефанія Іванівна Павлюківська (згодом по чоловікові - Біганська) і на той час оперувала книжковим фондом у 7500 примірників літератури; лекторська група, клуб, де регулярно, кажучи по-місцевому, "крутилися кіна". Однак, стаціонарна кіноустановка Бабич чомусь вперто і того року "не хотіла" виконувати планових завдань в смислі виторгу у грошовому вимірі, за що вже не установка, а тутешній кіномеханік М.Полонський піддавався критиці.

Протягом січня проводилась перереєстрація читачів бібліотек. Райвідділ культури серед небагатьох інших відзначив добру організацію цієї роботи в Бабичах: якщо станом на 1 січня 1961 року тут було зареєстровано 728 читачів, то на 22 лютого - 748. За підсумками перереєстрації завідувача бібліотекою Н.І.Кушинській в числі ще 5 колег наказом райвідділу культури оголошена подяка. Проте, вже 20 вересня вона подала заяву на звільнення, а на ї місце того ж дня призначили Стефанію Іванівну Павлюківську.

Партійці вимагали аби культосвітня робота була наближена до місць виробництва, і скрізь, де це можливо було (на Бабичах - на тваринницькій фермі, в лісництві, на цегельному заводі) облаштовувалися "червоні кутки" з підшивками газет, книгами переважно у вигляді пропагандистських брошур, наочною агітацією, яка "націлювала" людей на виконання соціалістичних зобов'язань. Нерідко організовувались виїзди лекторів, агіткультбригад на поля і ферми, тракторні бригади, токи.

Кваліфікаційні вимоги до культосвітніх працівників зростали чи не кожного року. 27 березня 1961-го райвідділ культури навіть видав спеціальний наказ, яким зобов'язував всіх завідувачів клубами та бібліотеками, які не мають середньої спеціальної освіти, до 1 серпня поступити на заочне навчання в Львівський культосвітній технікум та застерігалося, що інакше вони будуть звільнені з роботи.

У вересні 1961-го в приміщенні районного Будинку культури проводився конкурс самодіяльних духових оркестрів та оркестрів народних інструментів, в якому взяло участь порівняно небагато сільських колективів, серед яких був і Бабичівський. Організація підготовки місцевого оркестру до участі в конкурсі наказом райвідділу культури була покладена на зав. клубом Я.Синицького, якого, проте, у розпал цієї роботи, менше, ніж за місяць до дійства 10 серпня звільнили, "як такого, що не виконав наказ по райвідділу культури від 27 березня 1961 року №64", а на його місце того ж дня була призначена Ганна Василівна Незнановська - випускниця Львівського культосвітнього училища.

Лекторська група в Бабичах формально нараховувала у 1961-му дванадцять членів, очолював її директор місцевої восьмирічної школи Іван Семенович Доленко. Як інформував він на тогорічних звітно-виборних зборах групи, прочитано було 93 лекції, в основному вчителями. Звичайно, що тематика була ідеологічно спрямованою: суспільно-політична, антирелігійна, педагогічна і не факт, що той, хто виголошував "проповідь" (а точніше - зачитував), вірив в написане. Читали лекції в сільському клубі, в лісництві, а от на цегельному заводі зрідка. Самокритично Доленко визнавав,
що такі виступи не пов'язуються з місцевим матеріалом, колгоспним життям, не залучаються до них працівники лісництва, агрономи і зоотехніки, яких неодноразово запрошували, але вони так і не спромоглися прийти.
Вважалося, що все це є почесним завданням працівників культосвітніх установ і має допомогти мобілізувати трудівників села і робітників лісництва та цегельного заводу на завершення жнив, дострокове виконання планів третього року семирічки.
Політикою стала навіть кіномережа району. 22 травня 1961 року райвідділом культури був виданий наказ, який в деталях передбачав що, коли і як мають робити кіномеханіки, їх помічники, мотористи. Перш за все наказ "обурювався", що планові завдання щодо кінообслуговування населення не виконуються, бо "масово-політична робота і технавчання з працівниками кіномережі не ведеться", "виконання соцзобов'язань кіноустановок не аналізується", "підсумки соціалістичного змагання не проводяться". А далі - до копійок розписувалися завдання стаціонарів сіл по збору грошових надходжень до кінця першого півріччя, вимагалось планувати кількість сеансів дитячих і дорослих, відвідуваність чи не поденно, маршрутні завдання затверджувати, розсилати в сільради, школи, підприємства і організації району, завести книги обліку роботи, відвідувань кожної кінокартини, рекламувати їх через радіо і газети, 2 рази на місяць проводити заняття з працівниками кіномережі, проводити дні політнавчання, встановити систему преміювання, заборонялося проводити в клубах інші масові заходи в час, призначений для демонстрування фільмів і т.п.
Бабичівські кінопрацівники не згадувалися ні в кращу, ні в гіршу сторони, можливо, тому, що тут тільки недавно (8 березня) стала функціонувати самостійна стаціонарна установка, а помічник кіномеханіка Ігор Васильович Король призначений на посаду щойно 6 квітня. Але 15 травня він самовільно залишив роботу і пішов вчитися в Кам'янка-Буську школу механізації. Знаючи про це, кіномеханік стаціонару села М.Полонський не доповів у відділ культури, внаслідок чого кіноустановка 26 днів працювала без помічника кіномеханіка. Як йшлося, в наказі райвідділу культури з цього приводу, "це негативно вплинуло на виконання планових завдань, трудову дисципліну працівників кіномережі району". Звичайно, І.Короля звільнили, а от кіномеханік М.Полонський обійшовся легким переляком: йому лише вказали на "особисту недисциплінованість в питанні підбору і виховання кадрів". На посаду помічника кіномеханіка вже 19 червня призначили Євгена Степановича Федину.
А от його теперішній шеф М.Полонський мало того, що обійшовся "переляком", а навіть 2 серпня отримав престижнішу посаду: кіномеханіка стаціонарної установки с. Вузлове замість звільненого за систематичне невиконання планових завдань і пониженого до помічника кіномеханіка того * стаціонару О.Криштофа. А попереднього його помічника В.М.Гаутмана перевели на посаду кіномеханіка с.Бабичі.
Проте, всі вищеназвані новопризначені кінокадри - Є.Федина, М.Полонський, О.Криштоф і В.Гаутман - вже невдовзі стануть "героями" розромного наказу райвідділу культури від 13 жовтня. Справа в тому, що 12 жовтня група працівників кіномережі у складі 15 чоловік були направлені на сільськогосподарські роботи в колгосп "Дружба" і, користуючись безконтрольністю старшого групи - кіномеханіка з Дмитрова, разом з іншими понапивалися та зірвали кіносеанси в селах Бабичі, Вузлове, Н.Витків і Пирятин, чим нанесли кіномережі району збиток в середньому на 20 крб. За це помічників кіномеханіків О.Криштофа (з Вузлового) та І.Бриду (з Пиратина) звільнили з роботи, а кіномеханікам В.Гаутману (з Бабич), М.Полонському (з Вузлового), помічникам кіномеханіків Є.Федині (з Бабич), Голець (з Н.Виткова) оголосили суворі догани "з останнім попередженням" і утримали з зарплати кожного по 5 крб.; старшому групи вказали. А далі визначався цілий комплекс жорстких заходів щодо наведення порядку і дисципліни: категорично заборонити видачу фільмів нетверезим працівникам, встановлювався погодинний графік для кожної кіноустановки, 2 рази в місяць проводити заняття, негласні перевірки, попереджалося "востаннє", що "найменша поява в нетверезому стані на робочому місці буде розцінюватися, як прогул, за що винні будуть звільнятися з роботи".
У 1961 році комуністична влада закрила церкву в Бабичах. А причина закриття була у тому, як згадують старожили, що саме напередодні уповноважені Бабичівської та Вузлівської церковних громад їздили до Києва (і аж до Москви!) з клопотанням про дозвіл на відновлення церкви на Стариках. Відповідь прийшла у вигляді радянського танка, який зрівняв із землею величну церковну кам'яницю на Стариках
і на десятиліття повісив тяжкий замок на церкві Бабичівській.
Далі бабичани молились у холоївському храмі, де душпастиром до 1961 року (з 1952-го) був отець Михайло Мельник, а далі - у 1961 - 1969 роках - отець Володимир Савчинський, якого у тому ж 1969му заступив отець Іванюк і правив тут до 1971-го.

Незважаючи на досить далеку дорогу, бабичани ходили до Храму пішки навпростець, босоніж, ходили масово. Дехто казав, що їх у Холоївській церкві більше, ніж самих холоївців.
Отець Михайло Мельник перестав служити у Вузловому та Бабичах у тому злощасному 1961-му, і, мабуть, з тієї ж причини, що була щойно описана: звернення мирян цих сіл до Києва і аж до Москви. Очевидно, влада не хотіла священику цього простити, хоча й публічно не могла висловитися з цього приводу, бо, мовляв, церква відділена від держави. Але (видно Бог так розпорядився) владні радехівські атеїсти таки залишили сліди грубого втручання у місцеве церковно життя, хоча й зробили їх руками міліції, земельної комісії та районного суду, і на завершення влітку видали "на гора", аби іншим не було повадно, в радехівській газеті публікацію у памфлет-но-галанівському стилі, назвавши її "Земні діяння отця Михайла" та звинувативши його навіть в тому, що придбав мотоцикл. А ще - у крадіжці колгоспної землі.
Справа в тому, що сільрада наділила отцю біля його хати 15 сотих. Звичайно ж, цього не вистачало, щоб посадити картоплю і таку-сяку городину, не кажучи вже про зернові. Поряд пустувала колгоспна земля, яка роками не використовувалася, була занедбана і на ній рясно ріс бур'ян. Весною священик звернувся до голови сільради, аби вділили йому тут ще хоча б кількадесят сотих, а той відправив його до голови земельної комісії Андрія Бабія, який дозволив обробляти землю, а про оформлення подбає згодом. І як тільки отець оживив новий клаптик одвічної годувальниці сільських мешканців, зарясніли сходи майбутнього врожаю, тут же появилася представницька комісія і склала акта, компетентні органи швидко провели розслідування "тяжкого злочину століття", а відтак справу направили до суду. "І ось за ці діяння довелось Михайлу Мельнику побувати не на суді божому, а в Радехівському народному", - іронізує автор газетної публікації якийсь (мабуть, анонімний) галанівець В.Дума. І далі: "Виконуючи
волю народу, суд виніс покарання порушникові радянських законів, - один рік ви-правно-трудових робіт, щоб не зазіхав на народне добро. Присутні в судовому залі зустріли це рішення схвально".
Додамо від себе, що в судовій залі скоріш за все були присутні працівники райкому партії та кагебісти, які, мабуть, відразу і "порадили" священику виїхати, бо як же він з таким тавром "особливо небезпечного злочинця" буде служити тут далі... Очевидно, що невідкладно так і сталося, бо вже у цьому ж році парафіян Вузлового та Бабич почав обслуговувати отець Володимир Савчинський.
У лютому 1961 року всі парохи Львівщини отримали грізне розпорядження владики Григорія про припинення будь-яких зборів коштів на церковні потреби поза межами церкви. Влітку 1961 року парохам було розіслане розпорядження владики про перенесення на цвинтарі всіх хрестів та фігур, які знаходилися на території. На переломі 50-х - 60-х років по всіх селах пройшла акція ліквідації придорожніх хрестів.
Головою вузлівського колгоспу ім.Леніна у 1962 році і далі був Яків Павлович Колодяжний. І хоча скрізь на нарадах в районі господарство хвалили, але своїх соціалістичничних зобов'язань у минулому році артіль не виконала: замість обіцяних 50 центнерів зерна "хоролеви полів" з гектара - вийшло по 37,5 цнт, а по всіх культурах недобрали 5 тисяч 300 центнерів зерна; мізерний урожай був картоплі - в середньому 72 цнт. з гектара, тоді як сусіди з Кривого видали "на гора" по 100 цнт.; із 40 -гектарної площі зібрали по 3 цнт. гречки з гектара, а планували - по 10; "провалили" вузлівчани і такі "хрущовські" культури, як горох і боби... Все це у радянсько-комуністичному стилі обіцяли знову - виправити у 1962-му - четвертому році семирічки...
Дещо з цих намірів таки вдалося реалізувати. Артіль ім.Леніна восени першою завершила збирання кукурудзи: кожний з 700 гектарів площі під нею видав по 400 центнерів зеленої маси, ще вищий показник був у механізатора Миколи Матерацького - 750 центнерів з гектара. Та й сухого її зерна таки взяли майже по 60 центнерів з кожного з 250 гектарів, залишених під нього, а з окремих площ навіть по 70 - 80 цнт. (згадаймо, що минулоріч цей показник становив лише 37,5 цнт.). Вчасно зібрали й інші зернові, картоплю, цукрові буряки, підготували площі
і засіяли озимі. Чимало зусиль доклали до цього і бабичани.
Про те, як проходило трудове життя на Бабичівському цегельному заводі на початку 1960-х років розповів нам Михайло Федорович Прихідько - багатолітній його працівник, який свого часу очолював підприємство. А тоді, у 1962 році він щойно вперше переступив поріг заводської контори, щоб написати заяву про прийом на роботу.
Народився Михайло Федорович у 1933 році в сусідніх Шайногах в сім'ї ремісників, які з діда-прадіда були кушнірами - вичиняли шкіри. В діда Івана було 5 синів і 5 дочок. А тому він мусів утримувати чимало землі та сіножатей, аби, коли діти підростуть і створять свої сім'ї, достойно їх вінувати. Батька, який народився у 1900 році, підлітком взяли до польського війська, трохи воював і навіть потрапив у полон, згодом пішки добирався додому, а відтак одружився з холоївчанкою Павліною Никон (була 1904 року народження, прожила 99 літ).
Їх син Михайло до Холоївської школи пішов у час воєнних лихоліть. У бесіді з нами він пригадував: "З часом німці наказали звільнити приміщення школи, яке було двоповерховим, для їхніх потреб. Далі тато завів мене в Бабичі продовжувати навчання. Пригадую, навчав там дітей Перепелиця. Але в Бабичівській школі я провчився недовго, десь два тижні: в Холоєві для навчання дітей облаштували один із єврейських будинків, згодом розмістили деякі класи в хатах на Підкаранях, зокрема в оселях Ярослава Синицького і в Никонів. Там ми вчилися аж до відходу німців на захід у 1944-му. За німців нас навчав писати і рахувати, потім - німецької

мови Петро Степанович Притула, його німці використовували за перекладача. Вчила нас і Синицька Ольга Миколаївна, в хаті якої на Підкараннях був клас. Ще пам'ятаю вчителів - Кондрасюк, Лисяй з Нестанич.
Директором школи за німців був росіянин, прізвища якого не пам'ятаю, але це був дебелий на зріст чоловік. Якось німецький інспектор приїхав до Холоєва для проведення перевірки школи і застав директора, коли той серед білого дня, в робочий час, спав в у відпочинковій кімнаті. За це його звільнили, а директором призначили Кобилянського, який був чудовим музикантом, чого навчав своїх учнів, організовував гуртки. Пригадую, мав мандоліну, інші музичні інструменти, організовував концерти
в Холоєві, інших селах. Керівником школи він був до приходу совітів у 1944 році, коли директором стала Кошова. За неї я закінчив у 1947 році 7 класів".
Опісля, коли у 1950 році на Шайногах створили колгосп, Михайла Прихідька та ярослава Ціолковського (родом з Бабич, а був одружений на Шайногах) направили на трьохмісячні курси колгоспних рахівників. "Навесні ми вже облаштувалися в найнятій для контори колгоспу хаті Незнановського Дмитра, - розповідає далі М.Ф.Прихідько. Привезли цілу машину журналів для ведення обліків і почали ми працювати рахівниками. Колгоспні бригадири приносили щоденно дані про проведену роботу, вихід людей і ми все це узагальнювали, нараховували трудодні. Односельчани приходили до нас потайки дещо уточняти і просили записати трохи більше. Пригадую, підходив старий Семен Новосад і просив дописати йому в обліку трохи більше землі, бо в колгоспи забирали навіть засіяні поля, взамін нараховували і виплачували мізерну компенсацію. А Семен Новосад був поважним, багатим господарем, і, мабуть, найбільше постраждав від колективізації. Звичайно ж, що я не міг йому відмовити, і на свій ризик таки дописав трохи землі. На всякий випадок, аби не потрапити в халепу, я вирішив покинути цю роботу і під приводом вступу у ремісниче училище підготував документи на звільнення та для вступу, пішов до голови колгоспу, який не дуже розбирався в них, бо був неграмотний, підписав все, і я поїхав до Львова, вступив до колійового училища, навчався там з 1 вересня 1950го до 27 липня 1952-го, після закінчення з того ж числа був прийнятий на роботу слюсаря 5 розряду депо "Львів-Схід" Львівської залізниці".
А далі була служба в армії, демобілізація у 1958-му, знову - робота у депо "ЛьвівСхід", під час якої закінчив середню вечірню школу, та повернення у рідний край, за яким весь цей час непереборно скучав і не міг звикнути до міської суєти.
Повернувшись додому, почав підшуковувати місце для подальшої праці. Із спогадів М.Прихідька: "Зеновій Цьолковський, який працював на цегельному заводі комірником, порекомендував мені піти на підприємство майстром сушки. Так 24 квітня 1962 року я став цегельником. Директором Радехівського заводоуправління, до якого належав і Бабичівський завод №30, був Цигелик, а начальником нашої цегельні Саф'як Лука Федорович (походив з Стоянова). Робітники заводу не долюблювали
його, бо був занадто строгий і несправедливий. Пелиховський і мій майбутній тесть Ілько Худоба організували протестну акцію проти нього (1962 рік). А відтак, дізнавшись, що за часів німців Саф'як був поліцейським, донесли на нього в КГБ. Звідти поступила команда звільнити Саф'яка. Керувати заводом доручили Зенику Ціолковському.
Я відповідав за сушку цегли-сирцю і сирцю черепиці або дахівки, як в нас казали. А ця дахівка дуже тріскала, було багато браку. Мені розповіли, що переді мною на цій посаді була одна жінка, яка саме через великий брак продукції, боячись чималої матеріальної відповідальності, якою страшило її начальство, звільнилася і виїхала в невідомому напрямку. Я почав також задумуватися над цим, бо й не знав, яким чином маю заподіяти бракові цегли. Через якийсь час на завод приїхала ревізія для вияснення причин великого браку цегли, а особливо черепиці. Я сказав, що буду звільнятися, бо не знаю як зарадити цій проблемі, а сісти в тюрму міг в любий час. Коли завод очолив Зеник Ціолковський, який до того працював комірником, запропонував свою колишню посаду мені. Так через два місяці роботи на посаді майстра сушки, 6 липня 1962 року я став зав. складом цегельного заводу №30 або комірником, як спрощено називали цю посаду. У мої функції входило видавати готову продукцію замовникам. Випалену цеглу з печей вивозили у заводський двір, де її завантажували на транспорт".
Так уже повелося: якщо для всіх новий рік розпочинається 1 січня, то для школярів - це розпал їхнього навчального року, і вони вже встигли багато що впізнати цікавого і звершити чимало цікавих справ. Традиційно Бабичівська школа славилася добрими починаннями. У 1962-му піонери вирішили взяти під свою опіку перестарілих, одиноких односельчан. Ось як розповідав тоді про це у районці Олекса Шульба знаменитий місцевий садівник і активіст, "начальник" Бабичівської автостанції, про якого ми уже неодноразово розповідали протягом цієї оповіді: "Важко захворіла моя старенька дружина. Лікарі відправили її у Львів на лікування. Залишився в хаті я один, і теж не здужаю. Мені вже 74 роки та ще й інвалід II групи. Сиджу і думаю, як же я принесу воду, нагодую корову, нарубаю дров, коли не в силах це робити. З роздумів мене вивів гомін на подвір'ї, веселі дитячі голоси. "Що це за оказія?" - міркую, і
прямую до вікна. Та не встиг я ще й кроку ступити, як відчинилися двері і до хати зайшли школярі. Їх багато. Всі такі веселі: звісно - діти. Привітно, ввічливо вітаються.

- Як ваше здоров'я, діду Олексо? - питають. - Та не дуже добре, дорогі дітки, - відповідаю. - Старий я вже. Будьте гостями, сідайте. - Щиро дякуємо, - в один голос заявили піонери. - Але ми до вас не в гості прийшли. Допомагати вам будемо в хатній роботі і на господарстві.
Мене це здивувало. Бо де ж колись таке бачено, щоб чужі діти допомагали старим людям. Та, бачачи, як школярі дружно взялися за діло, я переконався, що вони не на жарт прийшли до мене.
Хлопці господарювали на дворі. Різали і рубали дрова, викидали з хліва гній, заготовляли січку для корови та виконували інші роботи. А дівчата поралися в хаті. Підмітали, мили підлогу, куховарили. Приготували мені вареників та інших страв. Тепер в моїй хаті тепло і привітно. Чи ї я свіжу страву, зготовлену юними умільцями, чи йду біля хати по посипаній піском льодовій стежці, завжди з великою вдячністю згадую про моїх хороших юних друзів...
Про допомогу, яку подають мені піонери Бабичівської восьмирічної школи, я обов'язково напишу у Львів дружині. Це, безумовно допоможе їй одужати".
Школярі восьмирічки і надалі опікувалися старпеньким, і не тільки ним. Майже щодня навідувалися. І, насамкінець, варто сказати, що найкращими в школі були ланки піонерів-п'ятикласників, які очолювали Галина Стрижевська, Ганна Кубай, Катерина Батюк та Мирон Бабій.
Восьмикласники того року здавали випусні екзамени спеціально створеній наказом райвно комісії, яку очолив директор школи І.С.Доленко, а членами були М.О.Сологуб, М.Л.Грушовенко, Н.В.Грушовенко.
Для Івана Семеновича Доленка це був останній випуск своїх вихованців у Бабичівській восьмирічці: пропрацювавши тут керівником 4 роки, з 20 серпня він перевівся на роботу в інший район, як зазначено в наказі райвно.
Нагадаємо, що Іван Семенович свого часу був секретарем парторганізації колгоспу, директором Вузлівської середньої школи (перший керівник цього навчального закладу у такому статусі), його дружина Інна Леонідівна також викладала у Вузлівській (біологію і географію у 5-9 класах) та Бабичівській (природознавство, біологія, географія) школах. За натурою він був організатором-господарником, про що свідчать успіхи школи у цьому напрямку під час його директорування, а також численні відрядження, зокрема в таких питаннях. Як ми уже зазначали, він особисто 12 лютого 1960 року їздив в обласну контору бжільництва закупляти вулики для створеної за його ініціативою шкільної пасіки, а вже 20 лютого - за наочним приладдям для школи. Тільки в січні 1961 року, згідно з наказами райвно, він 6 разів виїздив у відрядження, у вересні-грудні того ж року - 12 разів, у січні-червні 1962-го - 15 разів, в основному з організаційно-господарських питань.
Плоди його праці, як керівника і педагога були очевидні. У 1959 році на території села та площах лісництва учні та вчителі висадили 12400 деревець і кущів, з яких 966 - ягідні; у травні учень Бабичівської школи Ярослав Сторощук взяв участь та виступив на районному піонерському зльоті, де розповів про те, як школярі доглядають за шкільним та колгоспним садами, ведуть боротьбу з шкідниками плодових дерев, вже сам факт такого виступу свідчив про визнання успіхів бабичівських школярів у суспільно-корисній праці; наприкінці того ж року статус Бабичівської школи підвищився від семирічної до восьмирічної. У 1960 році у шкільному саду та на присадибних ділянках учні вирощували і доглядали капусту, столові буряки, квасолю, помідори, картоплю, полуниці сорту "магомет" і кві-ти-квіти, багато квітів, виноград, шовковицю, грецькі горіхи, проводили дослідницькі роботи, експеременти; заклали шкілку на 400 деревець, вирощували і дикі яблуні, вчилися їх щеплювати; школа придбала дві бжолосім'ї, вулики, з ініціативи директора був створений гурток юного пасічника; школа купила кролі і учні почали їх вирощувати; були придбані станки і інструменти, облаштовані слюсарні майстерні; у тому ж році на за запущеному шкільному подвір'і був закладений стадіон з футбольним полем, біговими доріжками, волейбольною та баскетбольною площадками; у 1961 році на першому районному злеті піонерів-відмінників навчання і праці Бабичівська школа відзначалася як така, де добре організовано трудове навчання; як одна із кращих в районі відзначалася Юнацька добровільна пожежна дружина с.Бабичі; у 1962-му піонери взяли під свою опіку перестарілих, одиноких односельчан, яким систематично допомагали у всіляких потребах... І ще багато

інших суспільно-корисних та надзвичайно ефективних щодо виховання підро

На світлині: 7-й клас Бабичівської школи (1961/1962 навчальний рік). По центру - директор Іван Семенович Доленко та вчитель Микола Лукич Грушовенко.

Цього ж року відбулися інші кадрові зміни в педагогічному колективі: на посаду майстра призначений Павло Ількович Пристанський (з 1 лютого), вчителями співів - Петро Степанович Теслюк (з 19 березня) та Ганна Василівна Незнановська (з 1 вересня), вчителем 1-4 класів - Катерина Романівна Микитюк (з 15 серпня), вчителем біології 5-8 класів - Емілія Йосипівна Стецюк (з 1 вересня переведена з посади вчителя 1-4 класів Шайногівської початкової школи), вчителем історії і географії - майбутній наступник новопризначеного директора Василь Васильович Гнатів (з 1 вересня переведений з посади вчителя географії Вузлівської СШ); перейшла з Бабич у Новий Витків на таку ж посаду вчителька 1-4 класів Марія Петрівна Петришин (з 1 вересня).

Бабичівська восьмирічка у ті роки мала добру славу. На початку осені 1962-го районний відділ освіти організував тут семінар директорів, завучів, завідувачів початкових шкіл, учителів-предметників, класоводів, старших піонервожатих. Показати було що. Учасники ознайомилися з шкільною садибою, роботою юннатів, відвідали кілька уроків. Потім відбулася корисна для всіх педагогічна розмова: вчителі захоплено ділилися думками, глибоко аналізували відвідані уроки, давали цінні поради.

Директор Вузлівської школи Дєдик з групою учасників семінару побував на уроці геометрії у вчительки Н.В.Грушовенко. У своєму виступі він дав високу оцінку урокові та педагогові, яка вміє ефективно використовувати час, унаочнення, досягти виховної мети. Та й я, її учень, можу потвердити це з висоти нинішнього дня, а тоді на її уроках зачаровано поринав у цікавий світ штангенциркуля. Щоправда, для годиться (бо тоді так було прийнято), Дєдик зробив і зауваження, що зміст геометричних задач треба наблизити до життя, більше користуватися цікавими прикладами з життя рідного села, колгоспу, району, області. Чесно кажучи, цього я й нині не можу збагнути: як це треба було розповідати дітям, з яких ліній, точок і схематичних фігур складається село Бабичі? А, може, за п'ятдесят років я вже трохи призабув ази геометрії? Але що поробиш - так тоді вимагала заідеологізована та показна система: будь-що, але у всьому знаходити недоліки і подавати пропозиції, які, як правило, ніколи не могли бути реалізовані.

Подібні "слушні та корисні" зауваження висловили завідувач райвно Возняк та директор Радехівської середньої школи Ліцовський, побувавши на уроці історії вчительки Доленко (дружини колишнього

директора школи). Зокрема, вони зробили наголос на те, що на уроках з історії потрібно користуватися художньою літературою, засобами унаочнення, не обмежуватися підручниками, дбати про ефективність мислення дітей на уроці. Чимало зауважень зробили також викладачеві російської мови і літератури Сологуб. Але що б там не казали гості, бабичівські вчителі завжди були на висоті, і багато з чого, про що їм "підказували", вони вже давно робили, тому і критичні "зауваження" сприймали спокійно, як належить у подібних ситуаціях.
Центром культмасових заходів у Бабичах був сільський клуб. Тут, направду, вирувало життя: молодь свої вечори звично проводила в клубі, організовуючи танці, переглядаючи кінофільм або виставу чи концерт місцевих аматорів. Деколи з лекціями виступали сільські вчителі.
Драмгуртком керувала зав. клубом Ганна Незнанівська, яка була ентузіастом цієї справи. Вже першого січня нового 1962 року бабичівські самодіяльні артисти показали односельцям постановку п'єси Я.Мамонтова "У тієї Катерини". Вистава пройшла з успіхом. Як згадують нинішні старожили, а тодішня молодь, Ганна Незнановська була самовідданим керівником художньої самодіяльності, днями проводила свій час у клубі то на репетиціях, то організовуючи вечори відпочинку, інші культмасові заходи, після кожної постановки вона обов'язково цікавилася думкою глядачів, обов'язково прислухалася до неї і враховувала. До речі, вже через два тижні після першосічнево вистави аматори показали селянам нову п'єсу Є.Кравченка "В ім'я любові". А через якийсь час свої досягнення демонстрував у клубі хоровий гурток. Серед талановитих місцевих артистів особливо славилися тоді Ірина Близнюк та Наталія Цьолковська. Ті шили своїми мистецькими дарами бабичівські аматори і мешканців сусідніх сіл. Така активність не могла бути непоміченою, зокрема і районом. На початку року місцева газета писала: "Останніми днями пожвавилася масово-політична робота в селі Бабичі. В сільський клуб йде не тільки молодь, а й літні колгоспники. Більше 100 чоловік зібралися минулої неділі в клубі, щоб вислухати лекцію "XXII з'їзд КПРС про розвиток сільського господарства в нашій країні", з якою виступив директор школи тов. Доленнко".
Однак, своєму прямому районному начальству Ганна Незнановська, призначена щойно в серпні минулого року, чомусь не прийшлась до душі, і воно ї постійно критикує: то у квітні в наказі щодо незадовільної роботи гуртків художньої самодіяльності, хоча, як ми уже розповіли, газета ї за це хвалила, то у травні за "халатне відношення до організації роботи агіткультбригад оголошує їй серед інших сувору догану, то вже у червні викликали ї для заслуховування звіту на засіданні комісії в справах культурного будівництва при райвідділі культури. Дисциплінарні тиски Г.Незнановська витримала успішно. Далі ї призначили на престижнішу посаду - зав. клубом села Вузлове, з якої вона звільнилася 18 березня 1964 року.
Продовжувало "трусити" районне начальство і бабичівських кіношників. Превіркою, проведеною 29 липня, виявили 65 безквиткових глядачів, за що кіномеханіку стаціонарної установки В.І.Гаутману оголосили догану, незважаючи на те (або забувши), що ще не "зажила" сувора догана, накладена на бабичівського кіноначальника за участь в груповій п'янці під час сільськогосподарських робіт в колгоспі та зрив кіносеансу того дня. Для фіксації в історії села ще скажемо до цієї теми, що помічником кіномеханіка в Бабичах був в той час Роман Володимирович Гриневич.
30 грудня 1962 року Указом Президії Верховної Ради УРСР утворено Львівську
обласну (промислову) і обласну (сільську) Ради депутатів трудящих, а Радехівський ра- йон у зв'язку з укрупненням сільських районів був ліквідований та увійшов до складу доповую став Степан Михайлович Ковальчук, який рання зернових і льону в колгоспах і радгоспах виробничого управління на 15 липня управління, до якого входило 4 райони регіону. Галанівці скосили на той час 32 відсотки сезон та рік загалом. Але на цьому ми і зупинимо оповідь про колгоспне життя та розвиток Бабич у цьому свідомості людей, ситуація корінним чином не змінилася, а йшла день в день по накатаній
Хіба що, окрім перейменування колгоспу, ще однією "історично значущою" для Бабич шовересневої лінійки, яка традиційно проходила на баскетбольній площадці шкільного посадив за парту. Жартую, звичайно ж, але хочу читачів цієї книги "застерегти", що наособистими спогадами-міркуваннями. Зрештою, що я говорю: ви вже, мабуть, привикли до цього, бо і в колгоспі, і на місцевих підприємствах, і в шкільництві та культурі, зрештою, і в стезі.
Хіба що, окрім перейменування колгоспу, ще однією "історично значущою" для Бабич шовересневої лінійки, яка традиційно проходила на баскетбольній площадці шкільного посадив за парту. Жартую, звичайно ж, але хочу читачів цієї книги "застерегти", що наособистими спогадами-міркуваннями. Зрештою, що я говорю: ви вже, мабуть, привикли до цього, бо і раніше вдавався до подібних роздумів про події, яких добре і не пам'ятав.

А якщо серйозно, то вартувало б тут, при нагоді сказати, що нас, першачків у класі того року було 37: Михайло Балемба, Зеновій Грицик, Ярослав Нестор, Степан Лепех, Михайло Сторощук, Володимир Тимрук, Роман Вус, Ярослав Вус, Роман Порада, Емілія
Грай, Галина Окіс, Марія Дробот, Оля Ковалів, Михайлина Федина, Марія Гудзінська, Володимир Ковтун, Володимир Войтович, Оксана Федина, Галина Лаптута, Емілія Романюк, Ірина Моравецька, Марія Холонівська, Надія Іванчук, Галина Курило, Марія Батюк, Євген Луцишин, Василь Федина, Володимир Якимець, Василь Іваницький, Степан Стрижевський, Ярослав Крупник, Михайло Маслянка, Михайло Чорномаз, Богдан Шайнога, Степан Нестор, Володимир Співак та Василь Холонівський. Подаю список не в алфавітному порядку, а як нас, вже 4-класників, зазнимкував фотограф у шкільному саду в 1967 році (зліва направо, починаючи з сидячих у нижньому ряді). По центру - класна керівничка Марія Василівна Грицишин, яка прийняла нас у четвертому класі від першої вчительки Ольги Миколаївної Окіс, вже тоді ветерана освіти. Немає тут останніх чотирьох, які з різних причин (переїзд сім'ї, продовження навчання в Червоноградській школі-інтернаті та ін.) у 1-4 класах залишили школу. А решта 33 - як на картинці: юні, замріяні і щасливі.
По-різному склалися наші долі: когось вже немає серед живих, хтось - в Португалії, хтось загубився в Італії і не дає про себе знати, дехто залишився в рідних селах. Час від часу, особливо у ювілейні після випускного роки, ми зустрічаємося. Через два роки, у 2021-му буде 50 літ, як ми вилетіли у світи з Бабичівського шкільного гнізда!
До слова сказати, у 2018 році, в Бабичівській школі навчалося 12 першачків, а всього учнів - 83. У 60-ті роки 20 століття тут приблизно кількісно такими, як наш, були і всі інші сім класів. До речі, у 1963 році Бабичівська школа випустила в доросле життя 33 юнаків і дівчат, а наступного - 34.
У 1964 році Бабичі розташовувалися на території 103,2 гектари, з яких 32,6 га були орною землею, 89,6 га - присадибними ділянками (Ф. Р-221, Оп.2, Спр.5359, арк.55ДАЛО). У селі вже було 230 дворів (зауважмо, що порівняно з 1950 роком їх кількість зросла на 50).
Розмірено йшло колгоспне життя. Врожаї зростали, бо застосовувалися прогресивні методи їх вирощування, нова техніка. Артіль ім.Я.Галана і надалі по багатьох показниках була попереду серед господарств району. Тут з кожного гектара посівів одержали в тому році по 24 цнт. зернових, 335 цнт. цукрових буряків, 100 цнт. картоплі, достроково виконали державний
план продажу основної продукції - м'яса, якого продано 7 тисяч 419 центнерів.
Але не будемо детально перераховувати виробничі успіхи колгоспу у тому році, а зупинимося на новинці, яка була запроваджена. Мова піде про нову систему додаткової оплати праці буряководів. Зокрема, за кожний центнер цукристих до плану, нараховувалося по 50 копійок, за перші 25 понадпланових центнери - по 60, дальші 40 цнт. - по 70 і за решту зібрану та здану продукцію понад план одержували по 80 копійок. Таким чином жінки - члени ланок могли отримати по 150 - 180 карбованців, що на той час був непоганий заробіток.

Треба сказати, що того року було зібрано в середньому по 300 центнерів коренів з гектара - найвищий показник за кілька останніх років. Втім, і колгоспні доходи зростали.
Але у такому збільшенні оплати праці була ще й соціальна складова: в середині 60-х розпочався відтік молоді села до великих міст, на стаціонарне навчання та на роботу на промислових підприємствах. А такі методи, треба визнати, таки були стримувальним фактором.
Зростало виробництво сільськогосподарської продукції, збільшувались зарплати, але посилювався і ідеологічний вплив на свідомість селян. І для цього використовувалися не тільки лекції, фільми, засоби масової інформації, відповідна література, але й людям всілякими методами навіть фізично не давали можливості сповідувати свої християнські переконання. Приміром, такий метод улітку був застосований у Бабичах. Якраз тоді було у розпалі снозбирання. Раніше з ним справлялися і в звичайні дні. Але навмисно були допущені ніби-то прорахунки при складанні робочого плану на період збирання сіна: коли вже можна було його збирати, людей терміново перекидали на інші роботи, вичікуючи коли почне псуватися погода. Коли так сталося, почали галасувати, що не вистачає робочої сили для скиртування. Після короткої наради партійці вирішили "ущільнити робочий час і ліквідувати тут прорив". І якраз перед неділею, на яку ще й випадало релігійне свято, вирішили організувати масовий вихід усього населення на двозмінне скиртування.
Справу було доручено молодим комуністам Йосипу Крупнику та Йосипу Біганському. Суботнього вечора вони змушені були обходити село, проводити групові та індивідуальні бесіди. Як потім місцеві партійні боси звітували, "в розмовах з віруючими були використані усі знання з основ атеїз1 далі: "Розмовляючи про виконання соціалістичних зобов'язань колгоспниками, про боротьбу за врожай, тт. Біганський і крупник називали прізвища передовиків своєї артілі, які живуть в цьому ж селі. Агітація була вдалою. Наступного дня о четвертій годині ранку на сінокосах було 80 чоловік. Організовано громадське харчування. Минуло кілька годин і виросло дві високих скирти сіна. Комуністи тут показували приклад в усьому. Перший іспит за звання організаторів і агітаторів витриманий успішно".
Додамо від себе, що комуністи навіть погоду загітували не проливати того, як і наступного дня, дощем.
З подій у культурному житті села відзначимо, що наказом по Сокальському райвідділу культури від 4 березня 1964 року завідувачем клубом Бабич призначено Євгена Петровича Федину. Згідно зі штатним розписом йому було встановлено зарплату у сумі 36 крб. 00 коп. Треба сказати, що практично всі сільські культпосадовці в ті роки призначалися за письмовим погодженням (проханням-листом) з партійною організацією колгоспу. Такий формат мав ще й ту перевагу, що колгосп також ніс відповідальність за стан місцевої культосвітньої роботи і досить істотно допомагав матеріально клубам та бібліотекам.
Щодо новопризначеного зав. клубом, то знаємо, що він навчався у Львівському культосвітньому технікумі і ще у черв-ні-липні 1965-го та в лютому-березні 1966го виїжджав туди на сесії, бо його обов'язки в цей час виконувала зав. бібліотекою С.Павлюківська.
А в Бабичівській школі того року успішно здали випускні іспити 35 учнів.
17 грудня 1964 року рішенням спільної сессії обласних (промислової і сільської) Рад депутатів трудящих об'єднано обласні ради в одну Львівську обласну Раду депутатів трудящих.
4 січня 1965 року Указом Президії Верховної Ради УРСР у зв'язку з об'єднанням обласних промислової і сільської Рад депутатів трудящих внесено зміни в адміністративне районування та затверджено перелік районів області, серед них знову був і Радехівський район, до якого увійшли частина сільських Рад з Бродівського (включно з Лопатинською селищною), Кам'янка-Бузького (серед них, зокрема, Незнанівська, до якої належала Полонична, і яка через два роки - з 8 грудня 1966-го знову відійде до Кам'янка-Бузького), Сокальського (зокрема, Вузлівська, до якої належали Бабичі).
Нагадаємо, що Радехівський район утворено ще 17 січня 1940 року, а 5 лютого цього ж року до нього увійшла новостворена Бабичівська сільська Рада, яка 10 серпня 1954 року у зв'язку із укрупненням приєднана до Вузлівської. 30 грудня 1962 року Указом Президії Верховної Ради УРСР було утворено Львівську обласну (промислову) і обласну (сільську) Ради депутатів трудящих, а Радехівський район у зв'язку з укрупненням сільських районів увійшов до складу Сокальського.
Зновуутворений Радехівський район займав територію 1196 квадратних кілометри, його іноді називали житницею Львівської області. Окрім цього, добре тут розвивалося бурякосіяння, м'ясне і молочне виробництво. За 23 колгоспами і Радехівським радгоспом було закріплено 73 тисячі 886 гектарів сільськогосподарських угідь, з них 47 тисяч 465 рільних. Саме в сільському господарстві працювала переважна більшість з майже 59 тисяч мешканців району. Усі діти шкільного віку навчалися в 29 початкових, 28 восьмирічних, 6 середніх школах, а також було дві вечірніх, заочна середня і 19 окремих класів, шко-ла-інтернат. Майже в кожному селі діяли клуб і бібліотека, а всього культосвітніх закладів нараховувалося на той рік 134, медичних - 92. Адміністративно-територіально район поділявся на Радехівську міську та Лопатинську селищну, 23 сільські ради, зокрема сюди увійшла Вузлівська, а також і Незнанівська з селами Незнанів, Полонична, Мазярня-Каранська і сусідня з Бабичами моя родинна Гряда.
Вузлівська сільська рада і місцевий колгосп ім.Я.Галана традиційно входили до числа передових в районі. В останні роки інтенсивно тут розвивалося тваринництво. Почали з того, що в кінці 1963-го відгодували і здали

державі перші 100 голів худоби. у 1964-му від господарства на приймальні пункти надійшло понад 3000 голів. На 1965-й намітили відгодувати і здати державі 3500 голів худоби загальною вагою 10 000 центнерів.
Перш за все в артілі стали більше приділяти уваги кормовій базі для худоби за рахунок інтенсивного використання природних сіножатей, осушення заболочених земель та підвищення врожайності відповідних культур. Сіножатей тоді було 1400
гектарів, з них одержували раніше тільки 5 - 6 центнерів сіна (8 тис цнт.) - в $2-2,5$ рази менше їх потенційних можливостей, і цього не вистачало для громадського тваринництва. Навесні-влітку 1965 року на територіях колгоспу, зокрема і бабичівських, проводились роботи по поверхневому поліпшенню лук: зрізались купини, проборонували і закотували площі, підживили каінітом з розрахунку 6 цнт на гектар, а відтак отримали 15 цнт сіна з гектара і заготовили його понад 21 тисячу центнерів. Так само впорядкували і 1130 гектарів пасовищ, знищивши на них чагарники та внісши на гектар 3 цнт. каініту. До речі, заради економії часу, підживляли літаком ("кукурудзяником", як тоді їх називали і кожен низький проліт якого над селом для нас, дітвори був чи не святом, а потім - звикли).
Окрім цього, на 250 гектарах вузлівських земель засіяли того року еспарцету, конюшину, люцерну, і вони дали по 40 цнт. сіна з гектара. Підкормлювали худобину також виковівсяними і викогороховими сумішами, кукурудзою, гичкою цукрових буряків та ін. Все це дало можливість на дешевих кормах збільшити вихід яловичини, здешевити її виробництво.
Закуповували вузлівчани молодняк в колгоспах району в основному вагою 150180 кілограмів, за 3-4 місяці відгодівельники доводили його до потрібної кондиції і здавали державі вагою по 280-300 кілограмів. Тваринники на цьому непогано, як на той час, заробляли - понад 100 карбованців у місяць. Оплата праці залежала від приросту живої ваги: за кожний центнер приросту нараховували 6 трудоднів, на які авансували по 80 копійок грішми. Скажімо, бабичанка Емілія Крупник добивалася середньодобового приросту кожної голови худоби 1100 грамів. Окрім того, за кожну здану на забійний пункт тварину телятниця одержувала 1,5 карбованця.
Поголів'я на цілий теплий період року переводили в літні табори, які розташовувались в Бабичах і Підкаранях, в обох тоді перебувало близько 2000 голів.
План виробництва і продажу м'яса державі у 1965 році було виконано, ця галузь дала 70 відсотків доходів колгоспу - 768 тисяч карбованців.
Збільшення уваги до тваринництва вимагало і відповідного ставлення до людей, які обслуговували цю галузь. У 1965-му правління колгоспу ім. Я.Галана придбало кілька телевізорів, які були встановлені також і в клубі тваринника на фермі Бабич, і в сільському клубі.
Проте, вузлівська та бабичівська колгоспна молодь скаржилася до району, що в їхніх селах немає стадіону, і місцеві керівники ніяк не спроможуться придбати спонтану форму для футбольних та волейбольних команд.
На районній серпневій нараді вчителів 1965 року серед кращих називалася і Ба. бичівська восьмирічна школа, дирек. тором якої 29 січня 1965 року був призначений Василь Васильович Гнатів. ..Походив він із гилибоко релігійної сім'ї з села Волсвин на Сокальщині, де народився 2 вересня 1925 року. Старшій сестрі тоді вже було 2 рочки. Окрім господарки, батько паламарював у місцевій церкві, багато читав. У хаті настільними були книги "Біблія" та "Велика історія України від найдавніших часів до 1923 року" І.Тиктора, батьки виписували журнали "Колос", "Господар", а себе вдома часто організовували вечори, на яких читали вголос твори Т.Г.Шевченка, Лесі Українки, І.Я.Франка та інших українських письменників.
Мати В.Гнатіва померла відносно молодою - 60-літньою, а батько прожив 95 років.
Аби уникнути призову сина до польськго війська у непевні часи загрози війни, батьткові (очевидно, користуючись можливостями церковного паламаря) вдалося на 4 роки зменшити вік синові і виготовити довідку, що він народився у 1929 році.
Отож, у початкову школу у рідному селі малий Василько пішов фактично "переростком". Вже в дитинстві доводилося багато працювати, допомагаючи рідним по господарці, зокрема, з нічлігом випасав коней. Вчився охоче, перечитав всі доступні книги, слухав розповіді старших про нелепу долю українського народу.
Згодом продовжив навчання у Кристонопільській семирічній школі (нині - м. Червоноград).
В часи воєнних лихоліть батька забрали на роботи до Німеччини. Жити стало ще важче, але якось мусили давати собі ради, і дочекалися повернення рідного додому. Не легше було і у повоєнні роки. Після закінчення Кристонопілької школи, Василь Гнатів мав намір вступити до духовної семінарії. Батько тішився такому виборові сина, але розумів, що він тим самим прирікає себе у часи ате істичних гонінь большевиків бути висланим до Сибіру, і переконав його продовжити навчання у Сокальському педучилищі. Так буде наразі безпечніше, та й ближче додому, аби допомагати по господарці.
Під час навчання в училищі, він мешкав в Сокалі на квартирі, господарі якої мали дивну скрипку - одну із копій скрипки страдіварі. У Василя виникло непереборне бажання придбати її для себе і навчитися грати на ній. Господарі погодилися. Вже потім, коли В. Гнатів був завідувачем початкової школи в Раковиськах, місцевий музи-кант-самоук Мирко навчив його азів гри на цій скрипці, яка до сьогодні зберігається у домі Василя Васильовича в Вузловому. Вдова нині покійного Марія Іванівна Гнатів згадує, що не раз до них приходили

зацікавлені особи подивитися і переконатися "чи не знаменитої скрипки інструмент зацікавлював, проте Василь Васильович відповідав, що це "сімейна реліквія", і не збирається ї продавати.
Після закінчення училища, 20 серпня 1948 року В.В.Гнатів був призначений на першу в своєму трудовому педагогічному житті посаду - вчителем 4 класу Корчинської семирічної школи. Далі був безперервний педагогічний шлях: вчитель німецької мови і фізкультури в Павлівській семирічній (з вересня 1952-го), завідувач початкової в Раковиськах (з серпня 1954го), вчитель географії і одночасно завіду-вач-вихователь шкільного інтернату Вузлівської середньої (з серпня 1961-го, з 1 вересня він ще й т.в.о. завуча, з 13 жовтня вчитель 2 класу цієї ж школи), але вже у кінці листопада того ж року переведений на посаду завідувача консультпунктом заочної школи при Радехівській СШ. Тут принагідно скажемо, що саме у цьому 1961 році він отримав диплом вчителя географії Львівського університету ім. І.Франка, куди поступив у 1955-му.
1 вересня 1962 року Василь Васильович Гнатів вперше брав участь у святковій лінійці в Бабичівській восьмирічній школі, як ї новий вчитель історії і географії, ще не знаючи тоді, що цей навчальний заклад незабаром стане рідним для нього на все життя. Дуже теплі стосунки у нього склалися з тодішнім директором Ярославом Шевчуком (родом з Березівки), з яким згодом запириятелювали. Той неодноразово натякав Василю, що він має очолити тут школу. Гнатів знав про наміри Я.Шевчука перейти працювати до Львова, де йому пропонували викладати в державному університеті.
Село, його щирі люди, веселі і розумні діти В.Гнатіву дуже сподобалися, але доля розпорядилася так, що вже наступний 1963/64 навчальний рік він розпочинає директором Красносільської ВШ. Проте, 29
січня 1965 року Василя Васильовича Гна* тіва призначають директором Бабичівської восьмирічної школи, яким він буде безперервно понад 25 літ - аж до 27 серпня 1990 -го.

На світлині: майбутній директор Бабичівської восьмирічної школи Василь Васильович Гнатів біля родинної хаті в е. Володин Сокальського району. Сидять батьки Василь Юліанович і Ганиа Віанорівна, стоїть - сестра Катерина (1954 рік).

Його, нині покійного (помер 4 лютого 2013 року, фактично у 87 -літньому віці), згадую з особливим трепетом, з ним ми не поривали зв'язку і в післяшкільні роки. Коли я приїжджав у рідні краї, при пер-шій-ліпшій нагоді зустрічався з ним, і нам подовгу було про що поговорити. Буваючи у Львові, Василь Васильович заходив до мене чи то в міське управління міліції, чи в Галицький райвідділ, чи у Львівську обласну держадміністрацію. Він часто з задоволенням долучався до регулярних зустрічей випускників 1971-го, тобто нашого класу.
Збереглися фотографії (див. у додатках до р. 5 на стор. 504) однієї із таких подій 18 -річної давності, яка відбулася 14 липня 2001 року, була приурочена 30 -річчю нашого відльоту із шкільного порога в самостійне

життя і в яке нас проводжав Василь Васильович разом із всім своїм педагогічним колективом - нашими дорогими вчителями.
Це саме їм через багато літ я присвячу свій вірш "Вам, вчителі...", який увійде у мої книги золотими літерами та стане популярною піснею "Вчителі" на музику керівника фольк-гурту "Львівські музики" Івана Мазура, часто звучатиме у виконанні цього колективу не тільки у львівських школах, але й під час його закордонних турне. У цьому творі я вилив усю свою душу і любов до дорогих та рідних мені, як і всім моїм однокласникам, людей - педагогів від Бога, чимало яких вже сьогодні у засвітах, але і надалі, на все життя у наших серцях та найтепліших згадках. Наведу тут слова пісні, які ідентичні з віршем та які (і вірша, і пісні у виконанні) читач легко зможе знайти на моїх сторінках сайтів "Український портал поезії", "Українські пісні" та ін. або просто набравши в інтернеті "степан лепех вчителі".

Вчителі

Музика Івана Мазура. З репертуару фольк-гурту "Львівські музики". У світ відлітаємо птицями, Мужніє в дорозі крило, З порога шкільного іскриться нам Услід їхнє віце тепло. Приспів (2 рази): Десь ваблять нас мандри неспокоєм Зірницями мрій на крилі, і вкотре стають одинокими Без нас дорогі вчителі.
Ми ночі їх довгі недоспані Збагнули вже потім, в путі: Пропустиш помилку у зошиті, А вийде - в чиємусь житті. Приспів (2 рази).
У світ відлетіли ми птицями, Дороги - вже в нас на чолі. Ми завше залишимось крицями Для вас, дорогі вчителі! Приспів (2 рази). Вчителі, вчителі - Найдорожчі для нас вчителі... (Дай вам, Боже, добра І здоров'я на многі літа!) 2 рази Але повернімося до початку нашої оповіді про директора школи Василя Васильовича Гнатіва. Він у буквальному розумінні цього слова жив у школі: з окремого входу, в головному корпусі на першому поверсі. Спочатку жив сам, будучи "старим" холостяком, а згодом, одружившись з нещодавньою випускницею Марією Слободюк (Гайдуковою Маринею - як ї кликали по вуличному), - вже як сімейний чоловік. Мариня згодом стала Марією Іванівною піонервожатою.
Василь Васильович вчив нас географію. його уроки запам'яталися на все життя. На дошці вішав карту з двома півкулями світу і влаштовував між учнями, міні колективами за партами, рядами, конкурс на краще знання місцезнаходження країн, міст, рік, морів, океанів, гір, найвищих вершин тощо. А потім (це були домашні завдання) треба було про них знайти в бібліотеці детальнішу інформацію і кожен по черзі на наступних уроках виголошував свою "проповідь" мавши за обов'язок попередньо зафіксувати ї у зошиті з географії. Це захоплювало, ці змагання продовжувались, але вже з нашої доброї волі на перервах, навіть після занять. Ми вели спеціальні зошити-щоденники погодних умов, вивчали географію місцевості, на якій жили. У шкільному садку були встановлені спеціальні барометри, покази яких щоденно заносили у свої журнали спостережень...
Тож не дивно, що на згаданій вище районній серпневій конференції Бабичівська школа відзначалася, як така, що майже не мала відсталих учнів. Згадаймо, що впродовж багатьох попередніх років Бабичівський заклад освіти на всіх рівнях славився зразковим трудовим вихованням та суспільно-корисними справами щодо впорядкування тутешньої території, ведення підсобного господарства, тут навіть проводилися районні семінари педагогів.
До слова, станом на 1 січня 1965 року в Бабичівській восьмирічній школі працювало 15 педагогів, які навчали 210 дітей, 31 з яких у червні стане випускником.
Того року вчителем історії та біології почала працювати Софія Михайлівна Полійчук (з 15.08.). А ще наказом районо у грудні на час декретної відпустки вчителя С.Гембарівської дозволили викладати у 3 класі О.М.Окіс.
Бабичівський медпункт вважався одним із найкращих: його завідувач Богдан Йосипович Лаптута за вісім років роботи тут зажив доброї слави не тільки серед мешканців Бабич та навколишніх сіл, але й в Радехівському районі. Він не мав спокою ні вдень, ні вночі, але завжди турботливо відгукувався на кожен стукіт у вікно, кожен виклик, з чуйністю ставився до всіх пацієнтів. Він не просто побував в усіх садибах (в більшості - по кілька разів), а й, навіть, малят знав по іменах. Бо чимало з них прийшли у цей світ через руки Богдана Йосиповича: одна із кімнат сільського аку-шерсько-фельдшерського пункту слугувала місцем надання першої медичної допомоги, а в другій знаходився своєрідний "роддом", куди породіллі поступали переважно серед ночі. На той час в обслуговуваних селах було понад 40 дітей до одного року. І це кожному маляті треба було не тільки перерізати пуповину, але й раз чи два на тиждень оглянути його вдома. А ще - учні в школі, планові щеплення, зрештою, виклики... Щоправда, кілька років, починаючи з 1963-го йому асистувала медсестра Марія
оберемок - жінка майстра Бабичівського лісництва, який походив з Харківщини, куди незабаром сім'я і виїхала.
Іноді з околиці села, де знаходився медпункт, додому, що в іншій стороні, Богдан Лаптута повертався далеко за північ, а вже з самого ранку поспішав на роботу або до чисісь оселі.
Нарешті у 1963 році питання було вирішено: за рішенням місцевого уряду роддом ліквідували, звільнилося приміщення, тут облаштували житло і сім'я перебралася з колишньої хати Васильовських на Лісничівку. Дружина Стефанія влаштувалася бухгалтером на місцеве лісництво, у 1964-му народила Богданові сина

Романа, але сама занедужала, через два дні після родів пройшла обстеження у Львівському мединституті, де в неї виявили рак нирки. чоловік, усвідомлюючи, як медик, всю безвихідь ситуації, однак, як людина, картав себе думками, що нічим не може зарадити коханій. А ще - на руках немовля Роман, Оксанці - всього-на-всього чотири рочки, а старшенька помічниця Галинка - тільки у четвертому класі. Чим могли допомагали та втішали люди: Ганна Іваницька, яка в той час також народила сина, зголосилася годувати малюсінького Ромчика, інші допомагали по господарці чи чимось іншим. Відтак Богдан взяв з Нестанич на допомогу свою маму Юстину.
Але хвороба була невблаганною, і через півроку - 4 травня 1965 року поклала кохану дружину і матір трьох неповнолітніх дітей Стефанію Михайлівну Лаптуту у домовину.
Пригадую, як моїй однокласниці Галині про це повідомили під час уроку (ми тоді були у 2 класі), і вона миттю зірвалася з парти та голосно, здавалося, на все село, побиваючись, бігла додому, голосячи всю дорогу: "Мамочко рідненька!!!".
Трагедію Галина переносила дуже тяжко. І, мабуть, це горе серйозно надірвало ї здоров'я, бо у 42-літньому віці, приблизно у тому ж, що і її мама, вона покинула цей світ та похована на Бабичівському цвинтарі біля церкви поряд з батьком. Молодша донька Оксана, яка нині працює вчителькою молодших класів Бабичівської школи, а тоді була ще зовсім маленькою і майже не усвідомлювала весь трагізм сімейної втрати, на все життя запам'ятала, як мама попросила в неї горнятко води і простягнула до доньки руку, на якій був дуже гарний перстень...
Бабичівською сільською бібліотекою
у 1965 році завідувала С.Біганська (дів. Павлюківська), яка обслуговувала 720 читачів. Фонд цього храму знань тоді становив 5643 книги. Не було такого дня, щоби хтось не заходив сюди, не кажучи вже про школярів, які прибігали і на перервах. Та, окрім художньої літератури, люди активно цікавилися тоді періодикою, бо не кожен міг передплатити багато газет чи журналів, хоча коштували вони порівняно недорого. Отож, у сільську бібліотеку приходили, аби переглянути, "до дірок" перечитати (і не раз) цікаві публікації, які діставали суспільний резонанс. Дехто з "політично активних" мешканців хотів дізнатися про події в країні та за рубежем. В той час не дивиною було, коли між чоловіками навіть "за бокалом пива" починалися гарячі дискусії, які іноді доходили до образ один одного, скажімо, з приводу ситуації навколо радянсько-аме-рикано-кубинських, палестино-ізраїльських взаємовідносин чи в далеких Арегентині або Чілі.
Радіоточка тоді була в кожній хаті, але по "колгоспному брехунцю" не отримували такої детальної інформації, як з друкованих засобів масової інформації. Тому люди і спішили до бібліотеки. І саме тому її завідувачка С.Біганська, коли восени 1965-го кореспонденція почала надходити з великим запізненням, скаржилася на листоношу Софію Федину начальнику Вузлівського відділення зв'язку Софії Гудзінській, зокрема і на те, що дуже часто окремі номери газетних видань взагалі не поступають. Виявилося, що листоноша по кілька днів підряд могла не приносити газет та журналів і передплатникам, на претензії яких С.Федина не реагувала. Чи не це було однією з причин, що колгоспники артілі ім. Я.Галана станом на 20 жовтня передплатили лише 212 примірників районної газети "Зоря комунізму" на 1966 рік, що становило 21.5 відсотка від планових: у ті часи було правилом (ба - навіть обов'язком, кимось згори нав'язаним), що кожний двір, кожна сім'я "виписувала" якусь центральну, республіканську, обласну або ту, і другу, і третю (якщо в родині є партійці, зрозуміло), і обов'язково - ще й районну. І по цьому показнику колгосп ім. Я.Галана, в якому нараховувалося 984 двори (тільки в м.Радехові та в колгоспі ім. Б.Хмельницього їх було більше) пас задніх. Звичайно, що "прочухана" з району дістала не тільки листоноша, але й партійна та комсомольська організації, агітатори, яких зобов'язали побувати в кожній сім'ї, поговорити з кожним колгоспником...
1965-й був роком завершення семирічки. За ним наступала нова "ера" життя в радянських реаліях.
З приходом нового 1966 року життя в країні, і в кожному селі зокрема, вимірювалося "грандіозними" планами і відповідними лозунгами, які все більше заідеологізовували його: "рішення березневого і вересневого пленумів ЦК КПРС - в життя", "XXIII з'їзду КПРС і XXIII з'їзду КП України гідну зустріч"... "Широко розгорнули" передз'їздівське змагання і в Радехівському районі, в колгоспі ім. Я.Галана зокрема, взявши на себе "високі соціалістичні зобов'язання". А тому "все було значно краще, ніж в попередні роки": тут вже мали 90 відсотків першокласного насіння, "завчасно" завершили підготовку техніки і сільськогосподарського інвентарю до весняної сівби, посиленими темпами заготовляли і вивозили добрива, належну увагу приділяли навчанню і вихованню кадрів рільників, тваринників, механізаторів. Але традиційним та обов'язковим було і: "на жаль, не всі недоліки в цій справі ще вижиті..." Словом, все - у дусі наростаючої епохи брежнєвської трилогії: "малої землі", "відродження" і "цілини".
І хоча це були ніби-то тільки партійні лозунги і штампи, але ці реалії не могли не позначатися на свідомості людей, в першу чергу підростаючого покоління, "трудівників полів і ферм", яких у численних гуртках мережі партійної, політичної, комсомольської освіти чи не під примусом заставляли вивчати і конспектувати праці "класиків марксизму-ленінізму", "історичні рішення партії і уряду"...
Саме в такому дусі у січні 1966 року пройшли звітно-виборні збори колгоспу ім.Я.Галана. Зокрема, бригадир другої рільничої бригади (Бабичівської) Йосип Крупник, як по написаному говорив:

- Вчора я тільки-но повернувся з республіканської наради передовиків сільського господарства. Величезні завдання поставлені перед нами, трудівниками села, в нинішньому році - першому році п'ятирічки. Нашою турботою сьогодні повинна бути зразкова підготовка до весняної сівби. Це буде незвичайна весна - весна партійних з'їздів. Ось чому ми ї повинні зустріти, як ніколи організовано. Наша бригада з початку нового року посилила темпи заготівлі та вивезення добрив на поля. Ми поставили собі за мету на кожен гектар просапних внести їх щонайменше по 40-50 тонн. Ідучи назустріч XXIII з'їздам партії, наша бригада взяла нові, підвищені зобов'язання: виростити по 32 центнери пшениці, по 320 центнерів цукрових буряків, по 150 центнерів картоплі на кожному гектарі посіву.
А другу обов'язкову на таких заходах частину тодішніх партійних вимог - "різку, справедливу критику недоліків", виконали високий гість - головний зоотехнік обласного управління сільського господарства Грабовий, голова ревізійної комісії Шеремета, і, навіть, колгоспниця Анастасія Луцишина: "ще низька вага кожної зданої тварини", "на виробництво центнера м'яса затрачено 83 карбованці, що значно вище від планової собівартості", "наслідки господарювання за минулий рік не можна вважати цілком задовільними", "правління допустило безгосподарність у зберіганні кормів, сотні центнерів цього цінного корму погнило і їх викинули, а списали, як згодовані худобі", "погані справи з механізацією ферм: худоба розміщена в чотирнадцяти приміщеннях, а більш-менш механізовані тільки три". А в кожному слові простої колгоспниці Луцишин звучало "вболівання за справу рідного колгоспу, турбота про його дальший розквіт і розвиток", вона сміливо критикувала навіть начальство, але спочатку пожуривши своїх колег: "Деякі колгоспники несумлінно ставляться до своїх обов'язків. Скажімо, коли робили шарування плантацій, механізатори загортали рядки, або підрізували бурячки... А хто винен? В першу чергу наш агроном Грицик. Він рідкий гість на полі. Один раз ми його бачили, коли проривали рослини, та й то тільки запитав, як працюється, і фнрк на мотоциклі, тільки пилкка стовпом за ним стала. Хіба це допомога? Це стосується і інших керівників та спеціалістів. Нема в наших керівників колгоспу ще справжньої турботи про людину. Ось хоча би таке. Влітку, під час невідкладних робіт по догляду за посівами, сотні жінок пішки ходили в поле за 5 - 6 кілометрів. Чи хто подумав підвезти нас машиною? Ні.", - завершила Анастасія Дмитрівна. І в її словах справді була велика доля правди щодо ставлення до рядових колгоспників їх керівників, яких цікавили тільки прибутки і добрий вигляд перед районним начальством. Коли вона вже хотіла сходити в зал, парторг, який сидів в президії зборів біля трибуни, ніби непомітно, підклав їй ще один листочок, і вона дочитала: "Я думаю, коли керівники краще будуть піклуватися про нас, то й продуктивність праці буде вищою".
Такий був дух часу, і він з кожним роком брежнєвської епохи міцнів: у кожного
своє наболіле, "але воно стосується загальноколгоспного вболівання, вболівання за громадські інтереси"...
"Відверта" розмова на цих зборах таки дала свій результат: вже 10 лютого районна газета відзначала, що "значно краще, ніж у попередні роки, йде підготовка до весняної сівби у колгоспі ім. Я.Галана". І далі в дусі часу писала: "На жаль, недоліки в цій справі ще не вижиті... Ми почали нову п'ятирічку. І перший її рік повинен бути хорошим стартом, плідним на свої успіхи...".
у принципі так воно і було. Серед кращих протягом року постійно відзначалися ланки Глафіри Чорної та Ірини Батюк з другої (Бабичівської) бригади. Теплу і ситу зимівлю громадській худобі підготували і тваринники цієї бригади колгоспу, де відгодовували 980 голів молодняка великої рогатої.
Перевівши корови з літньо-табірного утримання на зимовостійлове, вони мали достатню кормову базу для них і знали як ї раціонально та ефективно використовувати: недалеко від ферми заклали силосні ями; до кукурудзяної маси домішували подрібнену солому багаторічних трав, а щоб не підвищилась кислотність силосної маси, до неї додавали карбамід та інші мінеральні речовини; зелену масу гороху використовували восени, а жито - навесні; не забули і про такий цінний корм, як бурякова гичка: частина її згодовувалася худобі, а частина пішла на силос.
Ті, хто працював на фермах отримували непогані, як на той час, заробітки: по 70 90 карбованців. Крім того, як ми зазначали раніше, за центнер виробленої продукції колгоспницям нараховувалася додаткова оплата. Імена кращих працівників ферм переможців соціалістичного змагання - заносилися на Дошку пошани. Таке поєднання матеріальної зацікавленості і моральних стимулів, беззаперечно, мало свій вплив на підвищення продуктивності праці, добросовісне ставлення до своїх обов'язків - як мінімум. Як правдою залишається і те, що тоді для людей створювали усі умови для продуктивної праці. Зокрема, на фермах були невеличкі кімнати, які називалися червоними кутками, де реально можна було у вільний від роботи час відпочити, почитати свіжі газети, подивитися телепередачу. Жартома скажемо, що критика Анастасією Луцишин начальства на вищезгаданих січневих звітно-виборних колгоспних зборах таки вплинула, тому "турбота про людей, які трудяться в тваринництві, - як писала районка тоді, - завжди у полі зору керівників артілі ім. Я.Галана". А, може, доля правди в тому є, бо критика була публічною на весь район (про це повідомила і преса).
Що така значна увага приділялася тваринництву - інакше й бути не могло, 60 артіль ім. Я.Галана у ті роки була спеціалізованим господарством, і цій галузі було підпорядковано все. В тому числі і повсюдно створювані тоді групи народного контролю, які мали свої секції і пости, що були й в бабичівській бригаді та на фермі. Про це розповів, зокрема, голова групи народного контролю колгоспу ім. Я.Галана Микитюк, виступаючи на

тогорічній районній нараді активу народного контролю: "Чимало зробили народні дозорці по виявленню недоліків на тваринницьких фермах, в бригадах. Правління колгоспу завжди вживає заходів до виправлення виявлених недоліків..." Треба сказати, що керівництво іноді шкодувало, що вводило деяких суспільно-активних колгоспників у склад таких груп, а ті по своїй природі "докопувались" до будь-яких негараздів у веденні господарства, і з особливою "насолодою" публічно критикували начальство.
Загалом у 1966 році колгосп ім. Я.Галана виробив на 100 гектарів сільськогосподарських угідь 122 центнери м'яса, план продажі його державі виконав на 101 відсоток. По виробництву це був кращий показник від середньорайонного (65,4 цнт) та серед інших колгоспів, але найгірший серед трьох господарств району, які спеціалізувалися на цьому ("Маяк" - 230 цнт., "Жовтень" 199 цнт.).
Злагоджено продовжував працювати Бабичівський цегельний завод. У ті роки його цегла йшла здебільшого на новобудови Ташкента. І тому про брак не могло бути й мови, бо це була б ганьба на весь Союз. Тільки до жовтня т.р. цегли найвищої якості "стодвадцятип'ятки" - узбекенстанцям було відправлено п'ять вагонів. Високопродуктивною працею при виконанні цього замовлення відзначилися Марія та Текля Сторощуки: свої змінні завдання вони виконували на 120 - 125 відсотків. Треба сказати, що добивалися бабичівські цегельники і економії сировини, бо були в цьому матеріально зацікавлені, та й це була давня своєрідна традиція цього підприємства.
З дитинства пригадую, територія Бабичівської цегельні у ті роки була завжди охайно прибраною, впорядкованою. Адмінбудинок заводу поділявся на дві частини: в першій, від заводу, знаходилася контора, а в другій жила Зоська з Незнанова, яка була матір'ю-одиночкою. Свого часу жила також сім'я Степана Василика з Гряди, а в третій кімнаті жив Палій з Гути, з жінкою і двома дітьми. Поряд, у будівлі стайні тримали коней, яких дозволяли робітникам використовувати для власних потреб: обробітку поля, доставки дров тощо. Конюхом тоді був Якимець Василь Васильович. У мурованій двоповерховій будівлі справа, якщо дивитися лицем на завод, знаходилися робітничий магазин, житло сім'ї Синицького, а третє приміщення орендував під випадку кафелю якийсь господар з Нестанич. На другому поверсі жила майстер сушки росіянка Таня і ще хтось.
У 1966 році село Бабичі було повністю електрифіковано.
З досягнень у культурній галузі в Бабичах, мабуть, найзначущою подією села була заміна старої кіноапаратури на нову та зміна зав. клубом.
Деякі мешканці, які рідко відвідували клуб, спеціально приходили сюди, щоб побачити як вона діє. До речі, того року Радехівська кіномережа виборола перехідний Червоний прапор обласного управління кінофікації і обкому профспілки працівників культури.
А завідувачкою Бабичівським клубом замість Є.П.Федини 24 вересня стала Марія Степанівна Федина. Призначена вона була з умовою двомісячного випробувального терміну, який витримала успішно і пропрацювала на цій посаді до грудня 1968-го. Зарплата керівника клубу тоді була вища, ніж в часі призначення її попередника (Березень 1964): якщо Є. Федина отримував на початках 36 крб. в місяць, то його однофамілиця "стартувала" з суми 65 крб.
До речі, місячний оклад завідувачки бібліотекою с.Бабичі С.Павлюківської у листопаді 1966-го становив 75 крб. Пояснюється це тим, що вона мала середню спеціальну освіту і стаж роботи на цій посаді 5 років. А з 1 січня 1968 року їй знову підвищено зарплату до 77 крб. 50 коп. В районі такі місячні оклади мали лише 7 зав. сільськими бібліотеками.
Однак, не цілком добре було з успішністю у навчанні учнів в Бабичівській восьмирічній школі, яка на січневій (1967-го) нараді вчителів району за це піддавалась критиці. Тоді у восьмирічці працювало 15 вчителів, в т.ч. 11 вчителів з вищою освітою. Наказом райвно на час декретної відпустки вчительки О.В.Сахарової з 1 лютого дозволили тимчасово проводити уроки німецької мови у 5-7 класах - Л.І.Пурі, співів у 5-7 класах денної школи та російської літератури в 9-11 класах заочної школи М.В.Грицишин.
Того року із стін школи випустили 21 юнака та дівчину.
Другий рік брежнєвської п'ятирічки 1967-й був ювілейним - роком 50-річчя Великого Жовтня.
Нове впевнено входило у повсякденне життя бабичан. І вже не дивиною була досконаліша техніка на полях і фермах. Професія механізатора ставала все популярнішою не тільки серед хлопців, нею захоплювалися і деякі дівчата. Так сталося, зокрема, і з випускницею Бабичівської восьмирічки Зіновією Ваксман. У вересні 1967 року про це написала Радехівська районна газета у замальовці "Трактористка", звичайно ж, враховуючи вимогу брежнєвського часу, прикрасивши розповідь ідей-но-комсомольським змістом та видавши матеріал за підписом секретаря комсомольської організації колгоспу ім. Я. Галана П. Смаля. Аби читач зміг відчути дух цієї заідеологізованої епохи і зрозуміти в якій суспільній атмосфері жила та працювала тодішня молодь, подаємо замальовку в оригіналі і повністю. Зрештою, це історія нашого краю, з якої і коми не викинеш. "ТАКТОРИСТКА. Чутливим передзвінням минали її дитячі літа серед запашних вишневих садів рідного села Бабич. Ходила Зіновія до школи. Любила разом з подругами рвати на полях маки, і голубі волошки. Любила помріяти, почитати цікаву книжку. Була такою ж, як і всі дівчата, хіба тільки що, як ніхто з них, кохалась в машинах. І щороку все сильніше. А як мрійно загорілися її очі, коли якось у школі читала вона вірш Павла

Тичини "Пісня трактористки", де героїня твору - проста сільська дівчина Олеся Кулик - захопилася палким бажанням стати механізатором:
Я до трактора підходжу Сонце ясне! Світе мій! Ой, як хочеться учитись, Щоб вести його самій! І хоча комсомолка Олеся зустріла на цьому шляху труднощі й перешкоди, вона виявила велику наполегливість в досягненні своєї мети - втекла на курси в село Попівку. А їй, Зіновії, ніхто не перешкодить у цьому. У наш час для всіх дороги відкриті. Вибирай, котра тобі до вподоби, і крокуй нею. Дівчина твердо вирішила: буду трактористкою!
Після закінчення навчання в школі поїхала вона з рідного села в Кам'янку-Бузьку. Зарахували в училище механізації сільського господарства. Старанно вивчала Зіновія роботу збиральних комбайнів, тракторів. Усе почуте конспектувала.
На виробничу практику приїхала в село Вузлове. Там і познайомилася з Петром. Прийшовся їй до вподоби цей скромний і спокійний, але такий товариський і роботящий хлопець. Та й Петро, нічого гріха таїти, не був байдужим до чорноожої стрункої смуглянки. Згодом і побралися.
Відтоді разом ходили на роботу. Працювали на різних тракторах, але допомагали одне одному ремонтувати їх. Бувало, не клеїться щось у Зіновії, зразу ж: "Петрусю, виручай"... І Петрусь, який до гвинтика знав "сталевого коня", заклопотано оглядав двигуна, показував, що до чого.
На різних роботах доводилось працювати молодому подружжю механізаторів. Петро доглядав посіви цукрових буряків, засівав ниву, щоб родила вона рясно. В дощ і в спеку водив свою машину. Після кожної зміни поверталися разом з дружиною додому. Ділилися враженнями, радощами.
- Півтори норми дав сьогодні на рихленні міжрядь. - Натомився, мабуть, відпочивай. - Та що ти! Завтра ж заняття в гуртку політосвіти, треба підготуватися... От що: повечеряєм і разом сядемо за підручники. - Гаразд, Петрусю.
Згодом ще одна радість прийшла в сім'ю Боднарусів - народився син. А потім ще одна подія відбулася у ї житті...
Це було взимку 1966 року. Збуджені і веселі поверталися Петро і Зіновія з Радехова у Вузлове. В автобусі сиділи поруч, посміхаючись своїм світлим думкам. Сьогодні їх обох приймали кандидатами у члени Комуністичної партії Радянського Союзу.
Щастя ж яке! Щирі вітання товаришів по роботі, високе звання комуніста вливали у душу нові сили.
Працювалося з подвоєною енергією. Хотілося сьогодні зробити більше, ніж вчора, щоб самому і людям було радісно за твою працю.
У цьому році Зіновія працювала на згрібанні сіна, на скиртуванні соломи. А Петро доглядав посіви просапних культур. Вже два місяці обоє водять один трактор - Т-40. Обслуговують тваринницькі ферми, де понад 900 голів великої рогатої худоби.
Роботи багато: підвезення кормів, вивезення гною з приміщень. Звичайно, молоді механізатори працюють позмінно. З шести
годин ранку до восьмої години вечора не покидають свого бойового поста Зіновія і Петро Бондарусі. Жодних нарікань, жодних претензій до них з боку працівників ферми! Більше того, тваринники задоволені роботою подружжя. ...Сонце гострими списами притиснуло туман до землі. Він упав одразу, наче обірвана завіса. І все ожило навколо. Ліс випростав свої могутні плечі, зашепотіли гострими листочками кучеряві верби.
День тільки-но народився, а коло тваринницьких ферм колгоспу вже давно панувало пожвавлення. Тваринниці, закінчивши ранкову годівлю худоби, розвантажували з тракторного причепу зелену масу кукурудзи.
- Давайте допоможу, - підійшовши до них, мовила невисока худорлява дівчина. - Та що ти, Зеню, ми самі. - У тебе і своє роботи досить, - нагадали інші. - Таке скажете. Встигну... - І заходилась допомагати колгоспницям. - Ти, Зенко, ніколи не всидиш без роботи. І завжди скрізь встигаєш! - Вони такі з Петром, що й хвилини не посидять без роботи... - Люди з високою комуністичною свідомістю... - Обоє - єдиний порив, одна думка... - Дружна сім'я...
Так кажуть ті, хто знає цих двох наших сучасників, - невтомних трактористів колгоспу. ... От і закінчилась зміна. Зіновія оглянула свого "голубого коня", старанно протерла віконце. А ось і чоловік приїхав, тепер до вечора він сяде за кермо. Побачивши, як дружина вправно витирає машину, щиро усміхнувся. Підійшов, обняв за плечі: хороша ти моя!".
Звичайно ж, що не все так виглядало, як описано, і це вже точно не так, що подружжя, замість того, щоб ввечері поратися по господарству, готувалося до заняття в гуртку політосвіти, що вступ до партії подвоював їх енергію до праці, що хтось з колгоспників казав про Зіновію і Петра "Люди з високою комуністичною свідомістю...", але так треба було писати з розрахунку, що це вплине на молоде покоління і колись воно виросте до високоідейної маси радянських людей.
Додам, що Зіновія Бондарусь (з роду Ваксман) вчилася у Кам'янка-Бузькому училищі механізації сільського господарства разом з моїм старшим братом Миколою.
Головному призначенню колгоспів у ті роки була підпорядкована і місцева культосвітня галузь. Перед культосвітніми закладами ставилися завдання організовувати культурний відпочинок хліборобів,

тваринників, проводити серед них масо-во-культурну роботу. Їх працівники навіть дістали військове ім'я - культурмійці. Непогано ця робота була налагоджена і в артілі ім. Я.Галана. Бабичани дуже любили, коли агіткультбригада давала їм концерти прямо у полі або на фермі, у вихідні дні залюбки ішли до клубу. "Різноманітну концертну програму самодіяльні артисти поєднують з фактами місцевого життя, - писала про тутешніх культурмійців районна газета у серпні 1966 року. - Тут можна почути хороше слово про передовиків виробництва, про тих, хто у важку хвилину допомагає товаришеві, стає надійною опорою. Культармійці дотепно і гостро висміюють у своїх частівках старі пережитки, що збереглися подекуди ще і нині". Щодо "пережитків", то тут в першу чергу малося на увазі релігійні традиції бабичан. Проте, так писати велів брежнєвський час, про що ми уже говорили вище. І бабичівські культамійці вишукували для гумористичного чи сатиричного висміювання ситуації, які б не зачіпали цих почуттів односельчан, та й власних переконань.
Зазначимо, що на той час вимагалося, аби у кожному сільському культосвітньому закладі діяли чотири постійні гуртки: хоровий, музичний, танцювальний і драматичний. А окрім цих основних ще й агіткультбригада, вокальний, художнього читання та інші. Виходячи з того, що у серпні 1967 року завідувач районним відділом культури Г.Малащук у газетній статті "За високу культуру села" відзначав серед інших сумлінну працю, заслужений авторитет і повагу серед населення завідувачів клубом і бібліотекою села Бабичі, культосвітня робота була тут поставлена на належному рівні. Сприяло цьому і керівництво колгоспу ім. Я.Галана, який і надалі очолював С.М.Ковальчук, а секретарем парторганізації був А.У.Полянський. Правління придбало для клубу телевізор, крісла, виділило будівельні матеріали для поточного ремонту, придбало для бібліотеки книг на понад сотню карбованців. До речі, того року у Вузловому за кошти колгоспу завершували будівництво сучасного Будинку культури, куди згодом молодь з Бабич також буде часто навідуватися.
Що Бабичівський клуб був справжнім, як говорилося, "вогнищем культури" і
тут таки "горіло"-вирувало життя, молодь (і не тільки) цікаво, змістовно і весело проводила свій вільний час, можу потвердити сам. У клубі зі сцени я декламував віриці (ще не свої, а типу Сосюриного "Вийшов один і сказав корінному: "Я комсомолець стріляй!" - як сьогодні пам'ятаю), грав ролі в аматорських виставах, зокрема, в "Назар Стодоля". Тут часто проводилися різноманітні заходи: танці, вистави, концерти, демонструвалися фільми; квиток на односерійний сеанс коштував 5 копійок, ввечері для дорослих - 20 копійок. Ввечері дітей сюди не впускали, та ми через вікна зі шкільного саду таки бачили "дорослі" фільми...
Завідувала клубом М.Федина. Чомусь в попередні роки так велося, що молодь з іронією ставилась до пропозиції взяти участь в художній самодіяльності. Подивитись хотілося всім. Та коли була зібрана група ентузіастів, віднайшлися і таланти. Керівництво драмгуртком повністю взяв на себе молодий вчитель І.І. Дмитрук. Спочатку розучили і поставили на сцені клубу п'єсу "Шумить Дніпро". Глядачі тепло аплодували. Їм сподобався виступ аматорів І. Дмитрука, Є.Никон, В.Синицького, П.Свистун, В.Лящук, Є.Олійник. Згодом бабичівські драмгуртківці успішно виступили з цією виставою на сцені районного Будинку культури, що ще більше окрилило самодіяльних артистів і невдовзі вони вже радували односельчан та мешканців навколишніх сіл новою виставою "Кум королю". Бажаючих грати в ній вже не бракувало.
До речі, отого молодого вчителя нашої школи І.І. Дмитрука саме з тих років я з теплотою згадую до сьогоднішнього дня. Іван Іванович проводив в нас уроки фізкультури. І так само, як і на сцені аматорів, вмів запалити своїх учнів. Ми з нетерпінням чекали, коли наступить час саме для цих занять, бо це не було одноманітним "раз-два-три-чотири", "руки вгору - руки вниз" і т.п., не просто руханкою, а захоплюючим змаганням між групами учнів на кращий спортивний результат, витривалість. І, навіть, коли закінчувався урок фізкультури, ми продовжували змагання на стадіоні і під час перерви, іноді спізнювалися на наступний, за що Івану Івановичу не раз перепадало на горіхи від директора школи Василя Васильовича Гнатіва, хоча було видно, що десь глибоко в душі він також тішився спортивним розвитком своїх учнів.
Ми почувалися з Іваном Івановичем, як з своїм ровесником, він був простим і доступним, а його думка та похвала для нас вершиною досягнень і стимулом для нових. Він сам ганяв з нами м'яча і під час, і після занять, і у вихідні та святкові дні. Спочатку на шкільному стадіоні, де ще крім футбольного поля, були волейбольна та баскетбольна площадки, сектори для стрибків у довжину і висоту, метання ядра, бігова доріжка. За всім цим спортивним господарством ми самі і доглядали. Згодом саме під керівництвом Івана Івановича ми облаштували і сільський стадіон на занедбаній площині між Бабичами і Шайногами поблизу господарства Загурського.
Я був непоганим воротарем. Як нині пригадую себе на воротах шкільного стадіону у кепці із довгим дашком: у "легендарному" стрибку горизонтально до землі на висоті приблизно 70 сантиметрів "мертвою" хваткою беру одинадцятиметровий, який пробивав сам Іван Іванович. Він аж за голову схопився і вигукнув: "Ну й мавпа!". Я ще тоді не знав, що й справді за гороскопом мавпа (Проте, не тільки у шкільному житті навики мавп'ячі ой як пригодилися...).
На лінійці, присвяченій закінченню 1966/67 навчального року, ми з "заздрістю" поглядали на 21 восьмикласника-випускника.

А ось, як спомин, світлина з того далекого вже навчального року(внизу). На ній мої чарівні однокласниці-піонерки (4 клас, зліва направо) Міля Романюк, Галя Лаптута (старша дочка багатолітнього сільського фельдшера Б. Й. Лаптути - див.
стор. 254), Марійка Холонівська, Оксанка Федина (дочка підпільного повстанця П. В. Федини - див. стор. 159-163, 182; тоді - піонерка, а після закінчення школи сама працювала піонервожатою, відтак багатолітній директор готелю м. Радехів - донині), Оля Ковалів (дочка репресованої бабичанки Стефанії Ковалів - див. стор. 157-158):
Як ніколи, організовано і швидко у 1968 році проходили жнива. Врожай зібрали багатий - по 25 центнерів з гектара. Звичайно ж "завдяки", висловлюючись тодішньою мовою, "масово-політичній роботі та широко розгорнутому соціалістичному змаганню". Зокрема, у липні перехідний червоний вимпел і грошову премію вручили жаткареві Василю Кушинському, який обслуговував також і бабичанські землі. Він разом із своїм сином Романом, працюючи на одному агрегаті, скосив 150 гектарів хлібів, щодня долаючи 30-33 гектарні площі, що було вдвічі більше від норми.
Але залишмо справи господарські цього періоду, в принципі тут нічого не мінялося, тенденція мала наростаючий характер, як і в інших галузях. До цього ми ще повернемося трохи далі. Практично нічого в попередніх історично-публіцистичних новелах ми не розповідали про місцеву сферу торгівлі, то хоч коротко окреслимо стан справ тут.

Пригадаймо: сільське споживче товариство, яке забезпечувало бабичан товарами широкого вжитку, тут було створене 2 січня 1940 року; у травні 1947-го на загальних зборах пайовиків його головою знову було обрано Івана Цьолковського. Зі спогадів старожилів знаємо, що відразу ж у повоєнні роки і аж до середини 50-х магазин був в одному з приміщень лівого крила клубу. У рамках 1953 року, коли Бабичівське ССТ вже було розформоване і належало до Вузлівського, ми розповідали про те, що Бабичівська сільрада гостро поставила питання про вивільнення з-під магазину (продавцем тоді був В.Синицький) клубного приміщення. Нинішні старожили Бабич пригадують, що далі споживча торгівля проходила в одній із хат по вулиці Сталінській - чи то Василя Синицького, чи то Грудки, кілька років, у кінці 1950-х - у будинку церковної громади, де потім і зараз є пошта; далі, нетривалий час, на початку 1960-х - у будинку (на місці нинішнього "Фільварку) Пристанського на прозвисько Словіта, де торгувала його сестра Євгенія, а приблизно з кінця 1962-го до його переїзду у новозбудоване у центрі села приміщення торгового комплексу - у колишньому будинку Васельовських, половину якого займав також дитячий садок. Забігаючи наперед, скажемо, що, окрім згадуваних нижче сільських об'єктів торгівлі, в різні роки був невеличкий ларьок на Лісничівці та крамниця в одному з приміщень місцевого лісництва, а також магазин у сусідній Гряді, яким бабичани також користувалися.
У 1968 році на території села було дві крамниці: безпосередньо в селі і на цегельному заводі. Розташовувались вони у пристосованих приміщеннях. Сільською крамницею завідувала Стефанія Мороз. у лютому тут побувала районна рейдова бригада, яка зафіксувала неналежний санітарний порядок: на прилавках валялися голови з оселедця, в коридорі - повно ящиків з-під пляшок, не було розпорядку дня на дверях, обшарпана і примітивна вивіска... Натомість в заводській криниці порядок був набагато кращий: чистенько, гарно викладені товари,

нижні полички закривалися фіранками, набагато ширший асортимент: у продажі був чорний перець, концентрована гречана крупа в брикетах, пшбно та інші товари.
Однак, ці торгові точки були не єдиними, якими користувалися бабичани. Чимало ї, якщо не всі сім'ї, часто користувалися послугами вузлівських: сільунівермагу, господарського, продовольчого і комісійного магазинів, а чоловіки дуже полюбляли місцеву чайну. Все тут було, так би мовити, в комплексі і в самому центрі села, а навпроти них - контора
Вузлівського споживчого товариства, до якого належали і бабичівські магазини. Нагадаємо, що у зв'язку із закриттям своєї, мешканці Бабич щонеділі і свята ходили в храм до Вузлового. І часто після Служби Божої завертали хто до сільунівермагу, хто за господарськими товарами, хто за продовольчими, а чоловіки, звичайно ж, частувалися "чаєм" під назвою "гальба пива", і не тільки.
Приїжджали чи, навіть, приходили пішки сюди бабичани не тільки у вихідні дні. Тому оповімо про ці споживчі об'єкти трохи детальніше, використовуючи побачене в них тогорічною вищезгаданою рейдовою бригадою. Отож, продовольчим магазином №1 у 1968 році завідувала Ярослава Муравецька; приміщення його було, хоч і невеличке, але чистеньке й охайне; гарно викладені товари. Проте, люди скаржилися перевіряючим, що іноді немає тут крупи, пшона, смальцю, оселедців. А от в сільському універмазі в той день, як спеціально, був безлад: товари хаотично лежали на прилавках, поличках, "годі було розрізнити, де галантерейний відділ, а де культтоварів", на спеціальному стелажу для літератури всі видання переважно давні, зовсім немає дитячих: одна жінка на очах перевіряючих книжечку для дитини хотіла купити, але даремно переставляла на стелажі припорошені томи про вирощування кукурудзи... Споживачі незадоволені були як тут завозять дитячий одяг, асортиментом жіночого взуття, трикотажних виробів. Однак, це вже було зі світу нереального, бо тоді на весь район був єдиний дитячий магазин у Радехові, куди і бабичани, і вузлівчани, як і мешканці інших сіл, також часто їздили за покупками. Ради справедливості треба сказати, що аналогічних недоліків, а то ще й гірших, рейдова бригада того дня "накопала" і в Дмитрові, і в Середпільцях...
У 1966-1968 роках мешканці Вузлового та Бабич активно домагалися дозволу відреставрувати церкву на Стариках, зверталися аж до Москви. Але поки відповідь йшла звідти (а фактично ї спеціально притримували обласні та районні мужевладці), місцеві партійці взялися до руйнування Святині, використовували навіть танки. Рвалися сталеві троси, двох робітників було поранено, один помер, танк завалила велика частина муру, танкісти ледь не задихнулися. Але сатана переміг. Так само тоді знищили в селі костел, який стояв навпроти школи, по іншій стороні вулиці, що виводила до дороги на Дмитрів.
У рамках попереднього року ми уже розповідали, що у Бабичівському клубі добре була
налагоджена культосвітня робота, зокрема діяльність драмгуртка, яким керував молодий вчитель І.І. Дмитрук. У 1968 році "культармійці" успішно виступили на сцені районного Театру народної творчості з виставою "Шумить Дніпро", за що у жовтні драмгурток с.Бабичі в числі кращих восьми колективів був нагороджений Грамотою райвідділу культури.
Наприкінці 1968-го замість М.Федини призначили нового завідувача клубом с.Бабичі - Олексія Васильовича Мороза.
Бабичівську школу у тому році закінчило 25 учнів.
Як виглядали Бабичі на карті 1968 року, маємо змогу побачити на карті, поміщеній в фотододатках до розділу 5 на стор. 504 цієї книги.
1969-й був четвертим роком п'ятирічки. На початку січня на обласній нараді передовиків сільського господарства перший секретар Львівського обкому партії В.С.Куцевол вручив делегації Радехівщини перехідний Червоний прапор обкому партії і облвиконкому за досягнуті колгоспниками району успіхи у розвитку тваринництва. Це була висока на той час відзнака праці у минулому році. Значна лепта в успіхові належала артілі ім. Я.Галана, яка спеціалізувалася на тваринництві. Як і бабичівським тваринникам, зокрема. У ті часи говорилося: нагорода зобов'язувала. І направду, галанівці протягом четвертого року п'ятирічки зробили значний поступ в тваринництві, зокрема у механізації заготівлі кормів та виробничих процесів на фермах. Зрештою, до цього їх потужно підштовхувало і те, що у доповіді на листопадовому пленумі ЦК КП України перший секретар Компартії України Шелест наводив приклад, як у Знам'янському районі Кіровоградської області з допомогою шефів проводять комплексну механізацію тваринницьких ферм, зокрема, виробничі процеси в кормоцехах, роздачу кормів і прибирання приміщень. По завданню райкому партії ін-женер-механік колгоспу ім. Я.Галана П.Смаль побував у Знам'янському районі з метою вивчення їх досвіду, а згодом поділився цим з колегами з інших господарств Радехівщини. І, звичайно ж, розпочав запроваджувати це в своєму колгоспі.
Загалом за результатами 1969 року колгосп ім. Я.Галана виробив на 100 гектарів сільськогосподарських угідь 136,8 центнера м'яса, що було третім показником серед всіх господарств і значно вищим, ніж в середньому по району (83,4 цнт). Однак план продажу м'яса державі артіль виконала лише на 86,6
відсотка при загальнорайонному 117,3. Головою колгоспу у ті роки був Степан Михайлович Ковальчук.
Хоча випалювальний сезон на Бабичівському цегельному заводі закінчився ще у грудні минулого року, робота тут не припинялася: з початку 1969-го почали підготовку до нового виробничого сезону. Проводили ремонт

випалювальної печі, техніки і обладнання підсобних дільниць. А ще - щодня виготовляли до 20 кубометрів гіпсоблоків. Як повідомлялося, з перевиконанням виробничих завдань працювали на цій ділянці Г.Дідух, М.Сторощук, М.Сміхура, Михайло та Тетяна Куликівські, Марія Сущик, Парасковія Ульян.
У кожному трудовому колективі є люди, яких називають ветеранами, на яких рівняються, які охоче діляться секретами своєї майстерності з молодими. Серед таких називався випалювач цегли Михайло Іванович Федина, який вже тоді мав 20 -річний стаж праці на Бабичівському заводі. Починав, коли все доводилося робити вручну. Але, незважаючи на це, він не покидав свого поста, сумлінно трудився, вчив цьому інших. Заслужив величезний авторитет і довір'я не тільки в начальства, а й серед товаришів, які обрали його своїм бригадиром та членом заводського комітету...
На середину квітня цегельники були повністю готові відкривати виробництво. Тут створили 2,5 тисячі метрів кубічних запасу глини, якої вистачило для виготовлення 1 млн. штук цегли-сирцю, решту необхідної сировини добували в процесі роботи. Повністю було підготовлене для роботи технологічне обладнання глиноміси, вальці грубого і тонкого помелу, ріжучий півавтомат, поточний конвеєр. У кільцевих печах переклали верхні куполи. Підготували площі для сушки цегли-сирцю. Завчасно були вкомплектовані бригади, робочих рук було достатньо.
З сезонними робітниками уклали трудові договори на весь період виробництва. Не забули і про побутові умови: впорядкували заводський клуб та червоний куток, згодом завершили будівництво душової кімнати, куди помитися у суботні дні вишиковувалася черга навіть з місцевих мешканців, впевнено приходив освіжитися тут і я, бо батько працював на випаленні цегли, а для членів сім'ї цегельників були "пільги". ...У 1969 році завод виконав план по виробництву цегли на 105,7 відсотка.
Так само ефективно господарювало і сусіднє з цегельнею Бабичівське лісництво, яке 25 квітня того року очолив Олександр Порфирович Стрижак, якого бабичани та мешканці
навколишніх сіл з особливою вдячністю та теплотою згадують і сьогодні. І не тільки тому, що він найдовше за попередників (понад 11 років) був тут головним лісничим. А чому розповіді попереду в рамках 1970 - 1980 років. Нагадаємо лише, що замінив О.Стрижак Романа Івановича Стецюка (1962 - 1969).
А от на "ідеологічному фронті" в колгоспі ім. Я.Галана були серйозні провали, за що партійна організація, її ватажок А.Полянський, рядові "бійці" - члени первинної організації товариства "Знання", її лектори, агітатори, слухачі мережі партійної та комсомольської політосвіти піддавалися серйозній критиці з району. Особливо за відсутність належної антирелігійної пропаганди: "чимало мешканців Вузлового, Бабич, Шайногів відвідують церкву, прикро, що серед них є і молодь". "Дванадцять місяців панує тиша на атеїстичному фронті, - писала тоді районна газета. - НІ агітатори, ні члени первинної організації товариства "Знання" не зустрічаються з віруючими. Остання лекція прочитана тоді, коли був проведений вечір". Мова йшла про атеїстичний вечір у Бабичівському сільському клубі, який організовувала вчителька хімії Г.О.Буняк. Вона прочитала лекцію "Незвичайні явища природи", наводила приклади з хімічними перетвореннями. Словом, вийшов непоганий урок хімії, вже можна було звітувати районному начальству, що "трудівники села з цікавістю брали участь у цьому вечорі". Проте скільки було цих "трудівників села" - невідомо. А от у спеціально створеному в мережі партійної освіти "за бажанням окремих слухачів" у так званому семінарі по вивченню проблем "Формування матеріалістичного світогляду і шляхи подолання релігійних уявлень" формально було записано лише 9 чоловік, і ті не приходили, заняття весь час зривалися. І хоча автор газетної статті наприкінці висловлює сподівання, "що атеїсти з артілі ім. Я.Галана критично, об'єктивно оцінять свою діяльність, зроблять відповідний висновок і поведуть роботу так, як вимагають рішення XXIII з'їзду КПРС в галузі ідеологічного виховання трудящих", це було нездійсненно з тих простих причин, що в селах артілі навіть серед начальства таких було одиниці, і ті не знали, які конкретні установки з'їзду КПРС з цього питання, а тим паче як їх практично "втілювати в життя". Релігійні традиції на наших землях здавна були і сьогодні є непорушними. А тому хочу похвалити автора статті за дуже вдалий і справедливий газетний заголовок - "У Вузловому не чути голосу атеїстів". Звичайно ж, малися на увазі всі села Вузлівської Ради депутатів трудящих, в їх числі і бабичани...
До речі, 16 березня 1969 року відбулися чергові вибори до місцевих Рад. Для організації і проведення виборів до Радехівської районної Ради був створений серед інших Бабичівський виборчий Округ №22. Головок, Окружної виборчої комісії була призначена моя вчителька Ніна Серафимівна Козлюк від організації професійної спілки працівників освіти, вищої школи і наукових установ Бабичівської восьмирічної школи, її заступником Євгенія Василівна Левицька - від пайовиків Вузлівського споживчого товариства, секретарем - Ярослав Павлович Левицький - від робітників та службовців Бабичівського лісництва, а членами - від колгоспників сільськогосподарської артілі ім. Я.Галана - Іван Андрійович Ковтун та Василь Пилипович Синицький. Рішенням виконкому Радехівської районної Ради від 3 лютого 1969 року було затверджено і склади Дільничних виборчих комісій, серед яких і Бабичівська №11, яку очолив Степан Матвійович Микитюк - від організації професійної спілки робітників та службовців сільського господарства і заготівель колгоспу ім. Я.Галана. Його заступником стала моя вчителька Ольга Микитівна Казанівська - від учителів і технічних працівників Бабичівської восьмирічної школи, а секретарем комісії - наш директор Василь Васильович Гнатів

- від комуністичної організації сільськогосподарської артілі ім. Я.Галана. Членами комісії були призначені Степанія Іванівна Павлюківська - від Радехівської районної організації професійної спілки працівників культури, Володимир Федорович Сторощук від колгоспників сільськогосподарської артілі ім. Я.Галана, Йосип Ількович Пристанський від робітників і службовців Бабичівського лісництва, Ганна Миколаївна Батюк - від колгоспників сільськогосподарської артілі ім. Я.Галана. Від Бабичівського виборчого округу кандидатом в депутати Радехівської районної Ради депутатів трудящих був зареєстрований тракторист колгоспу, безпартійний Дмитро Іванович Гудзінський, 1933 року народження. Звичайно ж, він і був обраний. Бо інакше у ті часи і не могло бути. А так детально подаємо списки комісій, бо це були активісти, цвіт бабичівської громади, і ці люди заслужили на те, щоб бути впізнаваними в Літописі села.

Комуністичну ідеологію старалися навіязувати у свідомість людини, як тільки вона приходила на навчання до школи: спочатку жовтеняткові, потім - піонерові, а в старших класах - комсомольцеві. Це здебільшого була робота піонервожатих, якою в Бабичівській школі в ті роки була Марія Іванівна Гнатів дружина директора Василя Васильовича. Як

уже розповідалося, сім'я ця мешкала прямо в шкільному будинку на першому поверсі, мала свій окремий вхід до квартири, яка була службовою. Марійка Слободюк, закінчивши восьмивподобав вже поважного віку директор, який до того був її вчителем географії. Зрозуміло, що вона невдовзі поступила в педучилище і зайняла вже педагогічну посаду. 1963 року - див. стор. 281, в рамках - 1967 року - див. стор. 293), ще одну - тут (див нижче). Ми направду гордилися, що носимо ці комуністичні символи, на початках не знімаючи їх чої організації, гімном якої було "Хай завжди буде сонце, хай завжди буду я!". Просто кожний прагнув бути зразковим, або хоча б не гіршим від інших. Я навіть удостоївся виносити на лінійках повз стрій учнів під звуки піонерських горнів і барабана прапор піонерської дружини школи. Ось як це відбувалося (світлина саме 1969 року - 1 вересня):

Ми мали на заклик "До боротьби за справу Комуністичної партії Радянського Союзу будьте напоготові!" - відповідати "Завжди готові!", та віддавати піонерський салют, піднімаючи зігнуту в лікті праву руку наперед себе на рівні лобової частини голови. А ще носили піонерський значок, на якому був напис аналогічного змісту: "Завжди напоготові!". Бабичівські вчителі та піонервожата вчили нас бути згуртованими, чесними, готовими до самостійного життя: організовували збір макулатури і металобрухту, жолудів у лісі, до

глядали за одинокими людьми похилого віку, які мешкали в селі і про що уже оповідалося, виходили на уроках трудового навчання та в позанавчальний час у шкільний сад доглядати за фруктовими деревами та тутешніми городніми ділянками, частими були групові культпоходи в кіно та поїздки на екскурсії, в театри Львова...

У 1969 році розпочався республіканський огляд піонерських дружин, присвячений "славному ювілею" - 100-літтю від дня народження "дорогого Ілліча". Долучившись до цього огляду, піонери 3 - 4 класів повинні були якнайбільше знати про сім'ю Ульянових та юнацькі роки Володі, учні 5 - 6 класів - більше, тобто навіть про соратників та друзів Леніна, а старших (7-8 класи) взагалі чи не всю історію партії. Задукоментовано, що учні 7 класу Бабичівської восьмирічної школи провели тоді ранок на тему "Клянемось так на світі жить, як вождь великий жив, і Батьківщині так служить, як Ленін їй служив". На цей збір були запрошені жовтенята 3 класу, над якими шефствували семикласники. Захід дістав схвальні оцінки навіть у начальства: бабичівських школярів ставив у приклад іншим сам директор районного Будинку піонерів Г. Іваненко. ... Пригадую, у старших класах, коли дехто з наших вступив до рядів ВЛКСМ, ми вже трохи встидалися носити піонерські галстуки та значки. Проте, комсомольцем я так і не став, ні в Бабичівській восьмирічній, ані потім навчаючись у Кам'янка-Буській, Вузлівській середніх школах. Довелося це робити влітку 1973-го прямо в Радехівському райкомі ЛКСМУ протягом кількох годин, "галярмово", бо у Львівський університет не приймали документів для вступу на факультет журналістики.

Випускниками Бабичівської школи того року стали 18 юних мрійників. Підкріпимо наш шкільний Літопис ще кількома фотознімками з першовересневої лінійки 1969 року:

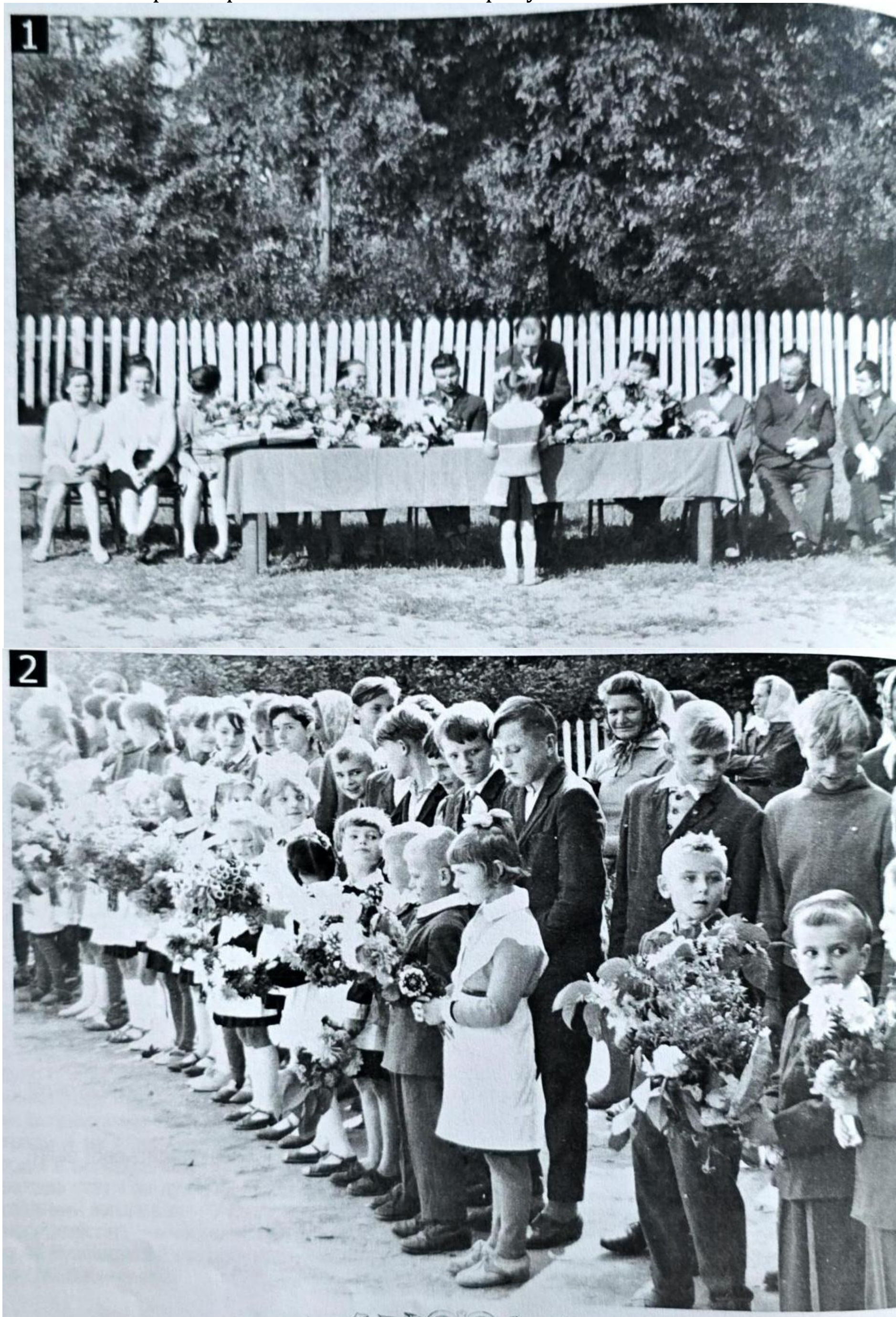

На світлинах:

1 - урочиста өчительська "президія" (зліва направо - өчителі початкових класів Калиневич Ольга Миколаївна, Микитюк Катерина Романівна, Сухоиька Зіна Теодорівна, Огіс Ольга Миколаївна за квітами, өчителька математики Груиовенко Надія Василівна, представник парткому, головний зоотехнік колгоспу ім. Я.Галана Шпак Олексій Тимофійович, директор школи Гнатів Василь Васильович - вручак периокласниці "Букварик", өчителька украінеъкої мови і літератури Козлюк Ніна Серафимівна - за квітами, өчителька початкових класів Брикайло Марія Теофілівна, өчитель фізики Груиовенко Микола Лукич, өчитель російської мови і літератури Сугол Омелян Орестович;
2 - першокласники, за ними стоять восьмикласники, жіночка в хустиі з поглядом в об'єктив - мама периокласниці Марії Маслянки - Євгенія Іванівна;
3 - өчителі Сухоиька Зіна Теодорівна, Огіс Ольга Миколаївна (виступак), представник парткому, головний зоотехнік колгоспу ім. Я.Галана Шпак Олексій Тимофійович, директор школи Гнатів Василь Васильович, өчителі Козлюк Ніна Серафимівна, Брикайло Марія Теофілівна, Сугол Омелян Орестович, өчитель трудового навчання і фізкультури Дмитрук Іван Іванович, өчителька початкових класів Дмитрук Марія Митрофанівна з дитиною, старша піонервожата Гнатів Марія Іванівна;
4 - директор школи Василь Васильович Гнатів вручак "Букварик" моїй сусідці Марійці Масляниі.

З ідеологічною, партійно-політичною роботою в Бабичах завжди було щось негаразд. Якщо в 1969 році Вузлове вихваляли, що в загальний фон його вулиць, територій тваринницьких ферм "органічно вписується

наочна агітація, виготовлена з художнім смаком", яка розповідає про героїчний шлях радянського народу, соціалістичні зобов'язання колгоспників, взяті на честь 100-літнього ювілею В.І.Леніна, то на Бабичах і з свічкою не знайдеш в селі таких плакатів та стендів, "та й масово-політична робота тут слабенька", свіжі "приклади" чого ми наводили вище.

Говорилося про це і восени того року на звітно-виборних зборах комуністів колгоспу: "Первинна партійна організація (бабичівської бригади - прим. наша - С.Л.) слабо впливала на виробничу діяльність бригади. Партійні збори скликалися від випадку до випадку, тому вони не могли обговорювати назрілих господарських питань. Деякі комуністи не вели політичної роботи серед колгоспників, майже нічим не відрізнялися від безпартійних товаришів, що працюють поруч...".

Не раз задумуюся, аналізуючи ідеологічну ситуацію на наших землях: а таки як добре, що тоді вимагалося скрізь і повсюдно, в дусі брежнєвської епохи вихваляючи досягнення радянського ладу, обов'язково казати - "та ще є серйозні недоліки..." і фіксувати це в документах, в яких маємо сьогодні змогу читати правду між рядків. Інакше, як би довідалися про моральний дух бабичан у ті роки. Навіть тих, які мусили заради роботи бути комуністами.

Задаю собі питання: а чи не забагато приділяю уваги ідеології. Але ж обійти ї в тодішньому реальному житті селян ніяк не можна було. До того ж переважна більшість бабичан, споглядаючи, як зростають добробут, зарплати, освітній рівень тощо, свято вірили в щасливе прийдешнє майбутнє, залишаючись при цьому на своїх світоглядних позиціях.

Звичайно ж, певна вина за такий стан ідеологічною роботи в селі покладалася і на головного місцевого "культармійця" завідувача клубом Олексія Мороза. Відтак той написав заяву на звільнення і на його місце за погодженням (поданням) парторганізації колгоспу та виконкому сільради 20 травня призначили Надію Іванівну Кушинську, яка управлятиме бабичівським закладом культури аж до серпня 1976-го.

1 червня ж року пішла з Бабич і багатолітня (майже 8 років) завідувачка сільською бібліотекою Стефанія Іванівна Біганська (Павлюківська). Її досвід дуже цінувало радехівське начальство, вона мала беззаперечний авторитет і серед культпрацівників, а тому запросили на посаду методиста районної бібліотеки для дорослих, де вона довго не затримається, і тривалий час в 1970-80-х роках очолюватиме райвідділ культури.

А на місце С.Біганської (Павлюківської) того ж дня призначили 28-річну Михайлину Гриньох, знану в бібліотечних колах, як Кушинська. Вже через кілька місяців, з 15 липня вона піде у декретну відпустку, а ї обов'язки виконуватиме Ганна Василівна Кузик. Проте, Михайлина повернеться до роботи після пологів дуже швидко - вже 19 листопада того ж року.

Бібліотека знаходилася у лівому крилі споруди, в правій стороні якої розміщувався клуб.

Кажу колишній, бо він уже давно не діє з причини аварійності будинку, і сьогодні розібраний та є намір відновити його з нуля на тому ж місці. Клуб ще з десяток років тому перенесли в інше приміщення, а бібліотека залишилася у старому - в маленькій кімнатці площею 27 квадратних метрів з 5-ма тисячами примірників в ній. Майже 50 літ у цьому просторі "витворятиме" чудеса Михайлина Богданівна Кушинська. Всі ці роки вона власними силами та за власні кошти час від часу доводила кімнатку у належний вигляд, фарбувала вікна, двері. Із сподіваннями на кращі часи для рідного дітища вона у березні 2016 року пішла на заслужений відпочинок, передавши храм книги такій же ентузіастці бібліотечної справи Юлії Бабій. Наперед забігаючи, скажемо, що мрія Михайлини Богданівни таки здійснилася, але аж 2017 році, коли бібліотеку перенесли із аварійного приміщення у простору залу місцевої школи.

Звичайно, що завжди, як і тоді, у 1969му, найактивнішими читачами були школярі. Пригадую, ми, учні старших класів Бабичівської восьмирічної школи, почувши від вчителів про нову завідувачку сільською бібліотекою, вже на великій перерві побігли нібито здати прочитані книги, а фактично не терпілося подивитися на нового "хранителя джерел знань", з якою, як і з вчителями, зустрічатимемося кожен день. Потім часто вона приходила до нас в школу, повідомляла про нові надходження, радила переглянути після уроків щойно облаштовані нею книжкові тематичні виставки. При здачі прочитаної літератури Михайлина Богданівна обов'язково цікавилася враженнями від пізнаного у книзі, пропонувала прочитати нові твори, кількома словами, зацікавлювала у цьому. Щодня, після уроків, у цій маленькій кімнатці було настільки гамірно, що й досі дивуюся, як встигала давати з нами ради ця енергійна жіночка. Я особисто вдячний Михайлині Богданівні, що вона, спостерігаючи мою зацікавленість до читання, порекомендувала Українську Радянську Енциклопедію і дозволила "волокти" величезні її томи додому на Гряду. Десятки літ потому я усвідомив, що ця маленька кімнатка сільської бібліотеки була нарівні зі школою, а може й вище - моїм "дитячим університетом", "ректор" якого - Михайлина Богданівна Кушинська ой як ще спричинилася до того, що згодом я отримав чотири вищі освіти, зокрема, дві у справжньому вже університеті - Львівському державному та одну - в Академії державного управління при Президентові України.

А якось я знову завітав сюди, щоб подарувати бібліотеці і особисто моєму "дитячому ректорові" свої власні книги - плоди насіння, засіяного тут у далекі 60 -ті - на початку 70-х років минулого тисячоліття. І знову, ніби повернулося дитинство: під час розмови з Михайлиною Богданівною в бібліотеку заходили школярі, просили виписати книги, а двоє з них навіть "насмілились" попрохати мене подарувати їм свої твори з автографами.

Подумалося: це ж яку величезну, площею у 50 років, засіяла ниву знань ця скромна професор бібліотечної справи - Михайлина Богданівна Кушинська, урожай праці якої нині колоситься у всіх куточках земної кулі.
У 1960-х роках в Бабичах, де 8 лютого 1928 року народилася його мати - Марія, часто гостював у дідуся Івана і бабусі Катерини майбутній талановитий український композитор і виконавець, народний артист України, лідер ВІА "Ватра" Ігор Білозір. В одному із численних інтерв'ю після смерті Ігоря Білозіра його рідна сестра Руслана, відповідаючи на запитання "Чи є у Вашому дитинстві такі фрагменти, які ніколи не зітруться з пам'яті?", так згадувала ці відвідини: "Звісно ж, є! Це мамині батьки - наш дідусь Іван і бабуся Катерина, які наче магнітом притягували до себе. Наша мама Марія також дуже музикальна, співала в церковних хорах. У неї ніби й тихий голос, але такий ніжний і водночас дуже виразний і мелодійний. Мама має дуже тонке відчуття музики на слух, бо грамоти музичної вона
не знає. Насамперед Ігор завжди показував свої твори мамі. Перша оцінка завжди була мамина. Дідусь Іван із бабусею Катериною жили в селі Бабичі (15 кілометрів від Радехова). При дорозі маленька хатинка з маленьким вікном, ну просто щось казкове... Зовсім невеличка кімнатка вміщала море людей, особливо у свята. Ми з нетерпінням чекали літніх канікул, Різдвяних свят. На той час святкування відкрито не проводились: ходити до церкви, колядувати на Різдво, співати Великодніх пісень - то було дуже святково й велично... Можливо, тому, що було заборонено. Вчителів заставляли чергувати біля церкви, щоб не допускати туди дітей. На селі ці заборони були м'якші. Ми так по-справжньому боялися у вертепі Чорта і Смерті, так вірили, що це насправді. Ми так чекали тих свят! Ігор за своїм зовнішнім сприйняттям - це дід Іван, навіть форма вусів, овал обличчя. Майже ніколи дід нас не цілував, він тільки торкався обличчям і рухалися вуса, і створювалося враження, що він тебе нюхає, але це був такий вияв схвалення, що ти робиш правильно чи навпаки - зле. У нас виростали крила від того, що він задоволений з наших вчинків, ми тягнулися до нього, хоч був дуже строгим і жорстким. Дід з бабусею тяжко працювали. Вони були заможними господарями, які мали багато землі, знали, як на ній господарювати, цінували й любили цю землю і працю на ній, яка давала добрі плоди. Дід наш був сильною людиною, люди до нього тягнулися, його в селі Бабичах дуже шанували за мудрість, доброту, за глибину душі, увагу до людей.
Часто, зазвичай до Великодніх свят, дід робив подарунки, особливо людям, які не мали сім'ї, були самотні, беззахисні. Через дідову заможність мали його з сім'єю вивезти до Сибіру, від цього їх "урятувала"... війна, що почалася в переддень вивезення... І вони залишилися у рідному селі. Хоч й скромно жили, а у воєнні роки, коли в людей щось горіло, гинула худоба, дід міг останнім поділитися з людьми. А бабця, на відміну від діда, була така маленька, як пташинка, легка, моторна, а рот не закривався від оповідей. І завжди вони були про філософію життя, про дружбу, зраду, основні цінності життя. Приміром, про те, що справжня дружба перевіряється в біді "Максим і Клим", "Поворот тата", де щира молитва дітей, родини вирвали і врятували батька із обіймів розбійників.
На тому ми зростали, до того тягнулися, бо то було настільки справжнє, глибоке, природне, не штучне, не прифарбоване, не
було виховних нотацій, лекцій щодо того, як поводитися, а було все наочно, отак, як жили і робили вони округлі і слухаємо, і таке враження, що зараз відчиняться двері, і з тієї оповіданої історії з'явиться герой. Це було правдиво, життєстверджувально. А дідусь біля цього ж віконечка читав Біблію.
Бабця померла дуже рано, і дідусь також, а потім мамина молодша сестра Софія, наша тітка у своїй інтерпретації записала ті оповідки десь на касетку. Прості слова, а значимість колосальна, узята з життя людей.
На них ми росли, а ще - на праці в селі. Пригадую діда - зовні криця, непробивний. От для прикладу: вечір, лягаємо спати. Дід нічого нам не каже, визувається, бере мітлу і починає підмітати кімнату. Навіть не дивиться на нас, а ми зриваємося, беремо ту мітлу і починаємо мести. Тобто не каже: а чого не підмели, мовляв, я от старший чоловік, як це роззуватися, коли під ногами пісок. А ще, приміром, такий момент: за довгим столом закінчили їсти і залишилося декілька крихт, а дід ту кожну крихту збирає, збирає, збирає, але з такою любов'ю до тої крихти хліба, з такою поважністю, не поспішаючи. А ти ж це все бачиш: усі ці рухи, це ставлення до тієї крихти хліба, знаючи, як вона потрапляє на цей стіл, і в тебе виховується почуття великої поваги і любові до цих Людей Великої Праці.
У бабиного брата Миколи під лісом була пасіка. Як добре було з медом, намазаним на свіжовипечений хліб, молоко свіже пити. Я надзвичайно шаную людину-селянина, низько схиляюся перед ним. Ми часто не задумуємося, звідки ж беруться такі прекрасні пироги і хліб, що потрапляють до нас на стіл. Особливо в ті часи, коли технікою село не було забезпечене, а тільки ціною праці: спини, рук, ніг.
Це був сенс їхнього життя, що став щоденним обов'язком. Ніхто собі навіть не уявляв, що може бути погане самопочуття, нарікання. Наставав ранок, п'ята година, і з пробудженням сонця починався цикл доби у праці. І був постійний рух, кожної пори року - інший... Це був не те що відпочинок (бо ми малими, не знали, що таке відпочинок), а це була снага, таке бажання бути там, що ми не хотіли, аби ті канікули закінчувалися. Чому снага? Бо були моменти, коли закінчується навчання і вже ніби канікули, рейсових автобусів не було, добиратися усе ж таки 12 кілометрів, а ти так хотів скоріше потрапити в Бабичі, що пускався пішки.

Наприклад, було одного разу таке, що
Ігор дуже хотів на Бабичі, але його не пу скали. Проте він мав твердий характер, подався пішака. Всі шукали Ігора, а його нема. А він зайшов уже декілька кілометрів (десь 5 - 7) по дорозі на Бабичі. Хтось глав автом зі Львова (чи то підводою), і по дорозі його підібрав і привіз назад, мовляв ти куди? Ця жага була постійною, жага до того, що тебе виховувало, збагачувало, наповнювало, очевидно, тією суттю, змістом життя.
Дідусь знав, що я хочу стати лікарем підтримував мій вибір. Ще був на той мо. мент живий, коли я відразу не змогла вступити в Мединститут. Він мене завжди заспокоював, щоб я продовжувала домагатися своєї мети, тоді стану справжнім лікарем. А Ігореві він також завжди казав, що у житті не буває і не буде гладко, треба себе готувати до різного. І вороги будуть теж, але ти ніколи не відповідай їм тим самим на їхню злобу та ворожість. Будь справедливий добрий. Це були уроки життєвої філософії, ніби на всі випадки і назавжди...".
Так детально зупиняюсь на цих спогадах не для того, щоб зайвий раз підкреслити причетність Бабич до родинних коренів, формування світогляду, моральності, людяності майбутнього Великого Композитора, а саме тому, що у них в деталях, яскраво і глибинно висвітлені моральні устої тогочасних мешканців цього села.
Ігор і Руслана Білозіри, вже мешкаючи у Львові, часто приїжджали сюди, відвідуючи на місцевому цвинтарі дідуся і бабусю, тата, сестричку з братиком - Галю і Юрчика, які якось дивно померли, ніби без причини, раптово: ще ввечері шестимісячна дитина здорова, а вночі помирає, а за якийсь період народжується друга дитинка, виповнюється шість місяців і також помирає. До речі, Руслана також народилася в Бабичах. Вона пригадує, що стоячи біля могил їхніх сестрички і братика, Ігор часто в задумі говорив: "Це наші ангели-охоронці: мій - Юрко, а твій - Галя".
Влітку 1969 року не тільки бабичівську округу, але й чи не весь Радехівський та значну частину Кам'янка-Бузького району облетіла суспільно-резонансна трагічна звістка, що з моста біля Руди Сілецької, вийшовши з автобуса, яким їхав з Бабич, кинувся в річку Західний Буг і втопився Олексій Шульба.
Він був неординарним мешканцем Бабич і яскравою особистістю. Народився у березні 1888 року, а от де - не вдалося встановити. Старожили розповідають, що за Польщі його прізвище було Шульбовський, за німців під час війни - Шульберт, за радянської влади хотів переписати прізвище на "Шульбов", але з якихось причин зробити цього не вдалося (кажуть, що залякали "хлопці з лісу"). Знав добре польську, непогано - німецьку. Скоріш за все за національністю він був поляк, навіть дітей називав такими іменами: Тадзюня (1928 р.н.), Касєнька (1922 р.н.), Владзя, Стася. Мав двох синів, один, здається, загинув у 1939 році, воюючи проти німців у складі польського війська. Другий син Іван повернувся з Німеччини з контингенту, жив з батьком, був добрим електриком на всю округу, співав у церковному хорі.
У попередніх оповідях ми неодноразово згадували це прізвище. Нагадаємо, наприкінці 20-х та в 30-ті роки у селі існувала підпільна організація, члени якої виступали за возз'єднання Західної України з Радянською Україною. Серед них, зокрема, активно виділявся Олекса Шульба, який був членом місцевого осередку "Сельробу", розповсюджував комуністичну пресу, зокрема, газету "Сельроб" у ті роки одержувало 37 бабичан, залучав односельчан і до нелегальних маївок, що проводилися у місцевих лісах, організовував на місцевому цегельному заводі страйки (зокрема, один із таких з вимогою підвищення зарплати відбувся тут весною 1939 року). На початку 1954 року керівництво колгоспу доручило йому, як досвідченому садівнику, закласти у селі великий сад, догляд за яким він успішно здійснював протягом наступних років.
За часів радянської влади, коли жінка старого Шульби вже померла, він "потаємно" займався торгівлею, тобто перепродував печеня, цукерки, сигарети, які зі Львова йому привозили дочки. За законом така торгівля була дрібною спекуляцією і тоді суворо каралося. Але старий Шульба хитро маскувався. "Якось я прийшов купити у нього пачку сигарет "Памир", який, як тоді курці казали, "курить весь мир", - згадував під час однієї із численних наших бесід про життя предків на цих землях мій хресний батько і двоюрідний брат, нині покійний Йосип Дмитрович Лепех. - Коли я звернувся до нього з таким проханням, він деякий час випитував звідки я, чий син, як звати батька, чи давно я курю, скільки хочу папіросів, уважно вивчаючи мене очима, а потім казав зачекати і пошкутильгав палицею до хати. А двері були відкриті, і я бачив, як з-під подушки він вийняв пачку і приніс ї мені, та й каже: "З тебе 12 копійок (пачка сигарет тоді коштувала 10 копійок - виділення наше).Так, сину, я папіросами не гендлюю. Я беру від тебе гроші, а коли ти будеш мати папіроси - принесеш мені, а я тобі віддам гроші". Ось яким застережливо мудрим був старий Шульба.
За моєї пам'яті старий Шульба вже був у поважному віці, кульгав на ногу, ходив з палицею. Добре пригадую, як він "відправляв" автобуси з зупинки, яка колись знаходилася навпроти його оселі. Стояв на зупинці з повішеною палицею на руці і з свистком у роті, спостерігав, як автобус зупиняється, виходять і заходять пасажири, і без його сигналу свистком водій "не мав права" рушити. Водії автобусів, зважаючи на його поважний вік, сприймали цю веселу гру, яка у всіх викликала усмішку та додавала настрою. Коли він довго не давав сигналу, пасажири вимагали: "Пане шофере, поїхали!", на що той відповідав: "Нема наказу від інспектора..". Почувши це, "начальник автостанції" задоволено подавав сигнал, і автобус рушав у своєму напрямку.
Ще одна цікава історія про Шульбу. На його обійсті, що знаходилося точнісінько навпроти нинішнього ресторанно-торговельного комплексу "Фільварок", був прекрасний великий садок і став. Там раювали

курчата, кури, качки. Час від часу курчат викрадала сорока. Шульба мав одноствольну рушницю і якось зробив засідку на "злодюжок". Побачивши, як сорока підкрадається до курчат, він прицілився і вистрілив. На біду один із шротів зрекошетив прямо в око жінці Лиска з Волі, яка серед інших людей стояла на зупинці, чекала на автобус. З Радехова приїхав "воронок", Шульбу забрали в міліцію, але до тюрми його не посадили, зважаючи, напевно, на поважний вік.
Після того випадку він ще трохи прожив. А якось, сівши в автобус, доїхав до мосту через Буг, попросив водія зупинитися, вийшов і стрибнув у річку, втопився на очах у пасажирів, про що ми оповідали на початку цієї життєвої новели.
Син Іван довго жив сам, потім одружився, мав сина, який спився і помер. А згодом помер і сам Іван, садиба нині стоїть пусткою.
Наближався 1970 рік, в якому мав бути проведений Всесоюзний перепис населення. Він, до речі, покаже значне його збільшення в містах та невеличке зменшення сільського. Але про це вже на початку наступного підрозділу Літопису Бабич - про життя села в 1970-х роках.

Брежнєвський застій (1970-1979)

Розміреною ходою прожили Бабичі 1970-ті роки. З точки зору спеціалізації господарства, не таким вже успішним був для колгоспу ім. Я.Галана 1970 рік - завершальний восьмої радянської п'ятирічки. І хоча на 100 гектарів сільськогосподарських угідь тут виробили 129 центнерів м'яса при середньорайонному 87,3 цнт, серед чотирьох спецгоспів це був найгірший результат ("Жовтень" - 295 цнт., "Маяк" - 287 цнт., "ім. Радянської Армії - 197,5 цнт.). Не було виконано і річне завдання з продажу державі м'яса - всього на 92 відсотки, що менше, ніж у 1969-му, колгосп не додав 2014 центнерів. Такими "успіхами" відзначили вузлівці (разом з бабичанами) "славний ювілей" вождя Леніна.
14 червня того року відбулися вибори до Ради Союзу і Ради національностей Верховної Ради СРСР, для підготовки і проведення яких була створена, в числі інших, Бабичівська виборча дільниця № 11/732, що розмістилася у приміщенні місцевого клубу. А до складу дільничної виборчої комісії увійшли: лісничий Олександр Порфирович Стрижак (голова) - від робітників і службовців Бабичівського лісництва, Надія Іванівна Кушинська (заступник голови) - від Радехівської районної організації профспілки працівників культури, директор школи Василь Васильович Гнатів (секретар) - від комуністичної організації колгоспу ім. Я.Галана, завідувачка бібліотекою Михайлина Богданівна Кушинська - від Радехівської районної організації профспілки працівників культури, Володимир Федорович Сторощук - від робітників і службовців Бабичівського лісництва, Ганна Миколаївна Батюк - від колгоспників колгоспу ім. Я.Галана.
Як і в попередньому році, не припинялося життя взимку на Бабичівському цегельному заводі: ремонтувались сушильні сараї, яких було дев'ять, піч для випалювання цегли, прес для формування цегли, винайшли і провели необхідні формальності для виділення нового поля для глини. Окрім цього, як і в попереднє міжсезоння, продовжилися виготовлення гіпсоблоків: наприклад, при місячному завданні 300 кубічних метрів на 22 січня виготовили 220 кубометрів. Тут особливо відзначалися якісною роботою Емілія Лиско, Іван Крошка, Микола Гаврищук, Марія Сторощук. На
високому професійному рівні, як завжди, виконували свої професійні обов'язки слюсар Михайло Прихідько та електрик Василь Сторущук. Серед кращих виробничників сезону-1970 відзначали Ольгу Іванівну Лотоцьку - садника цегли-сирцю, Степана Івановича Василика - вивантажувача цегли з печі, Романа Михайловича Кшановського садника цегли-сирцю, а згодом випалювача, Володимира Івановича Маслянку -тракториста-бульдозириста.
Називаю ці імена, як і раніше та надалі - протягом всієї оповіді у всіх галузях життя бабичан - не тільки, щоб, так би мовити, по-газетному відзвітувати про ті чи інші здобутки людей, але й в історичному аспекті означити мешканців тутешніх територій, які тоді жили і творили Літопис Бабич. Серед них чимало читачів знайдуть своїх батьків, родичів, знайомих, багатьох з яких, можливо, вже й немає серед нас, але вони вартують, аби завдяки цій розповіді навіки були вписані у сторінки історії села. До речі, серед них впізнаю багатьох і я, як, зокрема, вищезгаданий електрик Василь Сторощук - мій першостріечний брат, нині покійний, а в ті роки, як професіонал, славився далеко за межами бабичівських теренів, завжди доброзичливо і щиро допомагав у справах електричних всім, хто звертався...
Успішно працювало у 1970 році Бабичівське лісництво, яке очолював Олександр Порфирович Стрижак. Господарство називалося в числі кращих в Радехівському лісгоспзазі, серед таких, які вже завершили виконання завдань п'ятирічки.
Як відзначалося районним Товариством УТМР, "заслуговує уваги турбота про природу Теодора Білика з Бабичівського лісництва. Справа в тому, що в ті роки в лісництвах Радехівського лісгоспзагу почали проводитися суцільні рубки. Всі розуміли, що народному господарству, яке інтенсивно розбудовувалося, був дуже потрібний лісоматеріал. Але подекуди ця лісорубка ішла бездумно. Окрім цього, широко почали застосовуватись отрутохімікати, що завдавало значної шкоди корисній звірині та комахам.

Теодор Білик любив ліс. У кожну пору року він видавався йому казковим: у зимову, коли стоять в снігу берези, припорошені інеєм сосни, в глибокій зажурі могутні дуби; весною, коли співає свою веснянку дзюркотливий струмок, то тут, то там випинаються першоцвіти весни - підсніжники, дерева одягаються в зелене вбрання і земля огортається яскраво бархатним килимом; улітку, коли на галявину вибігає зайчисько, за ним - другий, третій, а там - поважно вийшов лось, сторожко оглянувся і з жадобою, після тривалої спраги, припав до джерельної водиці, упиваючись ї холодністю; восени, коли заряснів ягодами рослинник, лісова далина розцяцькована брусницями-чорницями, коли милує око ціле грибне царство, а пеньки рясно обсипані опеньками...

Багато років віддав охороні лісового багатства Теодор Білик, та й, зрештою, виріс серед нього. У холодний осінній дощ чи гарячу літню спеку, в зимову заметіль можна було побачити його в лісі. Приходив сюди, мандрував знайомими лісовими стежками не для того, щоб налюбуватися природою, вполювати зайця чи дику качку, а для того, щоб охороняти природу, насаджувати і ростити ліси. Схід сонця завжди зустрічав у лісі, а повертався додому, коли вже вийшов місяць на небо. Серед десятків тисяч дерев на теренах Бабичівського лісництва, були і тисячі, висаджені, доглянуті його дбайливими руками. Вважав, що охороняти ліс - не значить охороняти лише зелені насадження, бо ліс - це і птахи, і звірі. Ось за таке ставлення до природніх скарбів поважали його не тільки в Бабичівському лісництві, в селі, але й в районі.

Наприкінці 1960-х - у 1970-х роках в приміщенні Бабичівської восьмирічної школи під час літніх канікул облаштовували жовтеняцько-піонерський табір колгоспу ім. Я.Галана. Назвали його "Юністю". Більшість табірників були учнями 1 - 4 класів і дітьми колгоспників з Бабич, Вузлового і Нестанич. Начальником табору став директор школи Василь Васильович Гнатів, а старшою вихователькою - його дружина Марія Іванівна (нагадаємо, що сім'я ця прямо в приміщенні школи мала житло - службову квартиру).

На світлині: директор Бабичівсьтої восьмирічки Василь Васильович Гнатів (1 вересня 1969 року)

У 1970 році в таборі відпочивало 35 хлопчиків і дівчаток. Відкриття того року відбулося урочисто, з великим концертом. Щоденно вранці, коли сонечко ще пило річкову воду з Холоївки, село будив веселий дитячий гамір: це на зеленому полі шкільного стадіону діти робили гімнастику. А далі - все по розкладу: сніданок, веселі забави, цікаві казки,

співи, екскурсії до лісу за ягідними ласощами, грибами, новими екземплярами для гербаріїв. Далі - смачний обід, який приготувала кухар Єва Архипівна Лафінчук, сон. І знову - до "діла": походи в кіно, на річку, купання і ігри, ігри, ігри... І де б не були діти, з ними завжди поруч були їхні старші друзі - піонервожаті. Це учні десятого

класу Вузлівської середньої школи, зокрема Ярослава Крупник. Кількість бажаючих відпочивати у Бабичівському жовтеняцько-піонерському таборі зростала з року в рік... Пригадую, ми, вже восьмикласники, часто влітку приходили на шкільний стадіон поганяти м'яча, і заздрили "малявкам", як називали учнів молодших класів, що на нашу долю не випало такого щастя.
У 1970 році зі школи вийшло 20 випускників.
Завжди людно було у ті роки в Бабичівській крамниці, яка відзначалася як одна з кращих по Вузлівському споживчому товаристві. Завдяки газетній публікації 1969 року "Прикрощі торгівлі", маємо можливість, так би мовити, наживо "побачити", як вона виглядала: "Крамницю села Бабич довелося мені розшукувати недовго. Бо, як каже народна приказка, язик до Києва заведе. Люди розказали, показали, куди йти, щоб потрапити туди. Та коли б довелося шукати самій, то, мабуть, не знайшла б, хоч би і обходила всі вулиці села, бо немає тут вивіски, яка свідчила б, що саме це і є магазин.
Коли увійшла я в коридор, на мить майнула думка, що і це ще не магазин, а склад тари, бо понад вузеньким проходом все місце займали ящики з порожніми пляшками.
Відкрила двері. І ще не переступила порога, як війнуло на мене чистотою, затишком. Підлога чиста, помита. Та це не основне. Свій погляд я зупинила на вітринах. Їх оформлення зразу привабило мій погляд. Зі смаком викладені товари. Біля кожного з них прикріплена ціна, і покупець, не запитуючи, швидко може дізнатися, скільки коштує той чи інший товар.
Культура продавця. Це чи не основне в торгівлі. Лише ввічлива, чемна людина може з успіхом працювати. Саме такою є продавець Бабичівської крамниці №2 Марія Василівна Левицька. В білосніжному халаті, з легкою посмішкою на вустах обслуговує вона покупців. "Будь ласка", "вибачте", "прошу" - такі слова завжди чути від Марії Василівни.
Мені довелося розмовляти з людьми різного віку, що проживають у Бабичах. І
кожен, з ким вела мову, говорив лише хороше про цю людину, висловлював слова вдячності, подяки на ї адресу за хороше ставлення до покупців, культурне обслуговування. Такі ж слова чула я і про завідувачку цим магазином Степанію Миколаївну Мороз.
Про культуру торгівлі в Бабичівському магазині № 2 свідчать записи в книзі скарг і пропозицій. Ось один із них: "Колектив Луганського шахтоуправління № 1 "Знамя коммунизма" висловлює щиру вдячність продавцю Бабичівської крамниці за культурне обслуговування і добре ставлення до покупців. Безуглов, Воронов, Жуков, Піддубний. Луганська область, місто Красний Луч". Ось такі теплі слова залишили тут робітники з Луганська. На видному місці в крамниці - вимпел. На ньому цифри - "1870 - 1970" і зображення Леніна. Його вручає Вузлівське споживче товариство переможцю ленінської трудової вахти. І ось за грудень минулого року його одержала саме Бабичівська крамниця № 2. Це - за високі показники у змаганні на честь ленінського ювілею.
- Кожного місяця виконуєте план? - запитую Марію Василівну. - Так, - відповідає вона, - і навіть перевиконуємо. Могли б ми значно краще працювати, та заважає тісне приміщення. Коли на складі є товари, то не можемо ми завезти їх у свій магазин, бо немає де їх зберігати.
Так, це правда, що в Бабичах потрібне хороше приміщення для крамниці. Про це повинне потурбуватися Вузлівське споживче товариство. М.ГРАБИНСЬКА".
Але найближчим часом, незважаючи на газетну критику, питання про нове приміщення для крамниці так і не вдалося зрушити з місця. Забігаючи наперед скажемо, що у 1972 році, коли мешканець Бабич В.І.Гудзінський поскаржився на незадовільні умови, в яких розміщується приміщення крамниці, "лід почав танути": правління Радехівської райспоживспілки повідомило, що в селі заплановано будівництво нового комплексу, вже вироблені технічна документація та кошторис, роботи розпочнуться наприкінці цього ж року. Очевидно, що над проблемою тут думали і раніше, можливо, після вищенаведеної публікації "Прикрощі торгівлі", а звернення В.Гудзінського дало поштовх до публічного, на весь район проголошення майбутньої історичної, як для Бабич, події. Зрештою, так воно згодом і сталося.
Треба сказати, що окрім цієї "цетральної" крамниці, на території села у 1960-1970-х роках були ще магазини на цегельні, лісництві та невеличкий торговий кіоск на Лісничівці, в якому, зокрема, працювала уже згадувана нами нині старожилка Бабич Леся Тимофїівна Пастернак.
До речі, поряд з цим кіоском ще з польських часів стояв на невеличкому горбочку поряд з трасою хрест, по обидва боки якого росли липи. Скоріш за все, він був поставлений ще давніше. Старожили розповідають, що у часи другої світової війни тут поховали чотирьох солдат - двох німецьких і двох радянських. За совітів, а саме у 1970х роках, його зрізали, останки викопали та перезахоронили на вузлівському цвинтарі.
1971 рік був першим у літописі дев'ятої радянської п'ятирічки, роком XXIV з'зду КПРС і XXIV з'їзду Компартії України. Власне під ідеологічними лозунгами на честь цих подій і проходило життя селян на наших теренах. Зовнішньо. Але у людей переважали свої плани, свої переконання і праця заради покращення свого добробуту. А сподівання на виправлення недоліків провального для колгоспу минулого року поклали на соціалістичні зобов'язання та на "широко розгорнуте" соціалістичне змагання в честь з'їзрів партії. Про це, зокрема, йшлося на початку року на звітно-виборних зборах колгоспу, де у виступах говорилося про "той ентузіазм, який панує зараз у колективах усіх бригад та ферм".

У березні того року головою артілі ім. Я.Галана став Йосип Семенович Парубочий. у 2013 році він згадував: "У 1969 році, будучи ще головою колгоспу у Куликові, я вже здав кандидатський мінімум і планував піти дальше на викладацьку роботу у сільськогосподарський інститут в Дублянах. Але не так склалися плани, як хотілося. Через два роки почав передавати свої повноваження заступнику голови Сільвеструку. І тут мене викликав секретар райкому партії Василь Савельєвич Бабійчук і відразу ж запитав, куди це я планую їхати з Радехівщини. Пояснив йому, що на викладацьку роботу. Він мене почав переконувати в тому, що я зробив багато для району, але ще потрібно підняти колгосп з центральною садибою у Вузловому. Окрім цього, там розпочиналося будівництво експериментального села. Як міг, доводив йому, що є молодші голови колгоспів і їм також потрібно показувати і вдосконалювати фаховий рівень. Тоді він запросив мене у легкову автомашину і ми поїхали до Львова в обком партії на прийом
до секретаря Куцевола. Там розмова була коротка: "Треба". Зі Львова привіз мене Бабійчук прямо у Вузлове...".
Навесні в колгоспі до справи взялися серйозно, застосовуючи навіть авіатехніку. Пригадую, для місцевих мешканців "кукурудзяники" вже давно перестали бути дивиною, навіть для маленьких мешканців навколишніх сіл. З першим промінням весняного сонця над полями колгоспу, зокрема і над бабичівськими, з'являлися ці крилаті помічники хліборобів. Благо, аеродром тоді ще існував поряд: при трасі між Вузловим і Радеховом. Вже кількарічний досвід показав, що літаки сільськогосподарської авіації - вигідна справа. По-перше, з економічного боку - затрати менші, ніж при ручному розсіювання добрив; по-друге, підживлялися не лише озимі, а всі поля, мінеральні добрива розкидались і на площах, де згодом висівались ярі, зернові, просапні, та на луках і сіножатях; по-третє, робота виконувалась швидко, в кращі строки, а добрива розлітались всюди рівномірно. Тієї весни по мерзлому ґрунті льотчики Станіслав Любицький та Анатолій Могиленко розсіяли мінеральні добрива на 900 гектарах. Зокрема, було підживлено всі 100 гектарів озимих посівів, на кожний круг внісши по 150 кілограмів фосфорних добрив. Невдовзі озимину підживили вдруге, на цей раз аміачними добривами з розрахунку 100 кілограмів на гектар. А загалом цієї весни мінеральні добрива були розсіяні з літака на площі 1800 гектарів колгоспних земель.
По всьому було видно, що у тому році галанівці таки серйозно налаштувалися на виправлення недоліків минулого. За перше півріччя вони перевиконали завдання на 2,7 відсотка, продавши державі 4107 центнерів м'яса, однак це було все-таки на 1438 центнери менше, ніж виробили у першому півріччі 1970-го. Однією з причин цього була гостра нестача грубих та зелених кормів. Проте, вже у жовтні секретар партійного комітету колгоспу зібрав нараду тваринників, на порядку денному якої стояло одне питання: "відставання з виробництвом м'яса, як його подолати". По всьому було видно, що "широко розгорнуте" соціалістичне змагання, рішення з'їзрів партії та місцеві партійно-політичні впливи не допомагали: план продажу державі м'яса за 11 місяців був виконаний лише на 81,7 відсотка при середньорайонному показнику 99,9 , і це був найгірший у процентному відношенні результат роботи. Зрозуміло, що за грудень надолужити втрачене не вдалося, і артіль на цьому мінорному акорді зустріла Новий
рік: з другим найгіршим результатом щодо процентного виконання завдання з продажу державі м'яса - 93,8.
Хоча колгосп ім. Я.Галана і не спеціалізувався на виробництві молока, здачу його державі вимагалося організовувати серед населення, яке утримувало велику рогату худобу. Ця "почесна місія" покладалася на сільські Ради. Станом на кінець травня 1971го Вузлівська сільська Рада, яку тоді очолював Богдан Іванович Кнейчук, лише наполовину виконувала піврічне завдання. Люди самі "регулювали" ці процеси, виходячи з власних можливостей та потреб. Звичайно, на цьому можна було заробити таку-сяку копійчину. Але і діти хотіли молока, і батьки скоріше вважали за потребу виготовити з нього свій домашній сир, масло або згодувати його свиням. Тому і несли його на заготівельні пункти, які були в кожному селі, лише тоді, коли дійсно появлялися лишки. Скажімо, першого травня того року, незважаючи на велике радянське свято, по Вузлівській сільські Раді було закуплено 538 літрів молока, а вже другого травня - нічого. Бо це була неділя. І це вже стало системою. У неділю, 9 травня, зробили спробу організувати роботу приймального пункту в Бабичах, але, незважаючи навіть на вмовляння заготівельників, закупили лише 30 літрів. Партійці, які намагалися хоча б таким способом перешкодити людям відвідувати церкву, потішали себе: на перший раз, можливо, й не багато, але ж це початок, та й люди, певно, не всі знали, що молокоприймальний пункт в недільний день працює; з часом звикнуть...
Але не звикли. Люди виконували Божу заповідь: пам'ятай день святий святкувати. Якщо, скажімо, в суботу 15 травня, по сільраді було закуплено близько 1000 літрів молока, в понеділок, 17 травня - 1000 літрів, у вівторок, 18 травня - 1023 літри, то в одну із наступних неділь, незважаючи на всі потуги організаторів, не закупили навіть пінки. Розізлілі атеїсти, не знаючи до чого вчепитися, звинуватили приймальницю молока в Бабичах, що вона, крім двохтрьох годин вранці, не завантажена вдень роботою і цілком могла б приймати молоко два рази на добу. "Це як? - гадали люди. Нам корів ходити на пасовища доїти, чи нести молоко, коли місяць зійде? Бо в обідню перерву від колгоспної роботи не встигаєш і по господарці попоратися". А згори вперто вимагали саме в недільні та релігійні святкові дні організувати роботу молокоприймальних пунктів саме так. Але бабичанам такий графік не підійшов. Вони ішли назустріч з'їздам партії і готувалися виконувати їх рішення по-своєму. У 1971 році селяни всіх сіл Вузлівської сільради здали 178 кілограмів молока від однієї корови, що

було третім показником... знизу зведення Радехівської районної планової комісії. Скажімо, "маяк" змагання - Нововитківська сільрада - перевищувала цей показник в майже два рази - 354 кілограми на корову.
А ще особливістю 1971-го для бабичан були вибори до Вузлівської сільської, Радехівської районної, Львівської обласної Рад депутатів трудящих та Верховної Ради УРСР.
17 березня серед інших був створений Бабичівський виборчий округ № 23 по виборах до Радехівської районної Ради депутатів трудящих, який розмістився у місцевому клубі. Головою Окружной виборчої комісії стала вчилька Бабичівської восьмирічної школи Ніна Серафимівна Козлюк, заступником - Євгенія Василівна Левицька - від пайовиків Вузлівського споживчого товариства села Бабич, секретарем - Ярослав Павлович Левицький - від робітників і службовців Бабичівського лісництва, а членами - Ярослав Григорович Ковтун та Ярослав Васильович Сторощук - від колгоспників колгоспу ім. Я.Галана. Звичайно ж, що таку почесну і відповідальну роботу доручали тільки грамотним та авторитетним в селі людям.
2 квітня утворена Сільська виборча комісія по виборах до Вузлівської сільської Ради.
16 квітня були утворені виборчі дільниці по виборах до Верховної Ради УРСР та обласної, районної, міської, селищної і сільських Рад депутатів трудящих по Радехівському району, серед яких і Бабичівська виборча дільниця № 13/13. До складу комісії цієї виборчої дільниці увійшли: лісничий Олександр Порфирович Стрижак (голова), завідувачка бібліотекою Михайлина Богданівна Кушинська (заступник), директор школи Василь Васильович Гнатів (секретар), членами - колгоспники Володимир Федорович Сторощук та Ганна Миколаївна Батюк, працівник Бабичівського лісництва Йосип Ількович Пристанський, вчителька місцевої школи Ольга Миколаївна Окіс.
Вибори відбулися у неділю, 13 червня. Як звично - в брежнєвському стилі тоді звітувалося, "вибори пройшли при високій політичній активності і організованості трудящих, викликаних рішеннями з'їздів партії, під знаком боротьби за дострокове
виконання завдань першого року п'ятирічки та продемонстрували непорушну єдність партії і народу, торжество соціалістичної демократії". Цитую це ще й для того, щоб читач міг усвідомити, а дехто - пригадати, ідеологічний дух того часу, який, проте, не на всіх мав успішний вплив. Чітко, як і годилося та було "заплановано", були витримані процентні співвідношення, наприклад, у складі нової Радехівської районної Ради: серед обраних депутатів тут виявилося 70,7 процента робітників і колгоспників, 44 проценти жінок, 49,4 - членів і кандидатів в члени КПРС, 50,6 - безпартійних. По Бабичівському виборчому окрузі № 23 депутатом Радехівської районної Ради депутатів трудящих був обраний заступник голови колгоспу ім. Я.Галана (він же секретар парткому) Арсен Устимович Полянський.
Проте, чи був час для таких зайнятих народних обранців, та й ще не місцевих мешканців, для вирішення злободенних питань бабичан, важко сказати. Розповімо про не такий вже далекий від часу проведення вищевказаних виборів випадок, що трапився у Бабичах у жовтні того ж року. Невідомо хто і чим перебив одну опору електричного стовпа біля будинку Петра Лабая. Стовп нахилився, дроти високої напруги обвисли понад саму землю. Щоб відвернути лихо, куди тільки не звертався Петро Лабай. Мусів їхати, взявши відгул на роботі, до райцентру. Начальник Радехівської дільниці району електромереж холодно відповів йому: "А чому ви не спіймали того шофера, який збив стовпа, от тоді ми б за його рахунок і відремонтували лінію. А так не можемо". З великою потугою таки вдалося вирішити це питання. Але чому не знав цього і не вплинув на ситуацію бабичівський народний слуга, у якого, очевидно, колгоспні виробничі справи були на першому місці.
Продовжував ефективно працювати Бабичівський цегельний завод, де чимало бабичан, як і мешканців навколишніх сіл, мали сталу роботу та непогані заробітки.
Тут оповімо про життя бабичан тогочасним газетним репортажем "Натхнена праця принесе успіх" в районці (1 червня) за підписом М.Войтків, який був очевидцем описаних подій і виклав їх наживо: "Втоптана стежина веде вздовж долини, закосиченої запашними травами. Потім вона губиться у пагорбах.
Тут екскаватор, зариваючись глибоко в ґрунт, навантажує на машину липку жовту глину, Грузовики один за одним відвозять ї до формувального преса.
Здалеку доноситься побрязкування, гул моторів. Ось і підприємство - Бабичівський цегельний завод. Заходжу в один із цехів. Тут формують цеглу.
Перше моє знайомство з Марією Федорівною Чокаль. Вона посипає люльки на конвеєрі піском, щоб не прилипав сирець. Довгі роки встигли залишити на ї обличчі глибокі зморшки та посріблити скроні.
- Цього року працюю вже останній сезон, - каже жінка. - Іду на пенсію, бо вже і пора. 30 з лишком літ я на цьому заводі відпрацювала Поступила сюди ще за панської Польщі. Не зрівняти того часу з теперішнім. Зранку до пізньої ночі возила тачками сирець та складала його у штабелі. Оплата за працю була дуже мізерною. Ледве вистачало на прожиття.
Довго ще жінка розповідала про минуле, а далі почала про те, як справляється із своїм завданням цех, у якому працює. Марія Сущик та Ірина Гасюк, молоді робітниці, які знімали сирець з преса і клали в люльки, не відриваючись від роботи, доповнили:
- З планом у нас справи йдуть добре. Минулого місяця ми його виконали на 144 проценти. Замість 500 тисяч штук цегли сформували 720 тисяч, та й тепер не відстаємо.

Далі жінки розповідають, що люди в цеху всі роботящі, однаково стараються, вболівають за виконання плану. Минаючи стоси сирцю, що сохнуть під покриттям, прямую до випалювальників. Одні вивозили з печей готову цеглу, інші завантажували їх сирцем. А на подвір'ї готову продукцію уже навантажували на автомашини. Кожен працював швидко і вправно.
Першим зустріла вивантажувальника цегли Михайла Івановича Сторощука. Виявилося, що він тут і бригадир. Зав'язалася розмова.
- Чи справилися ви минулого місяця із плановим завданням по випалюванню цегли?
Робітник трохи зніяковів. Потім принишклим голосом почав:
- Усі старалися, та не досягли бажаного. На перешкоді були дощі. Адже сирець не встигав висихати. Якщо ж випалювати цеглу з підвищеною вологістю, то в печі вона розпарюється і обвалюється. За планом минулого місяця завод повинен був дати 250 тисяч штук цегли, але не справився з цим. Проте на 28 тисяч перевиконали план по виготовленню гіпсоблоків.
На прохання назвати кращих людей своєї професії відповів:
- Не знаю, питайте у начальника заводу.
- Ну, ну, Михайле Івановичу, не будь скромним, - кинув збоку інший робітник. Адже ти на обласну Дошку пошани занесений.
Майстер заводу Павло Васильович Покотило пояснив, що на 25 травня до плану не вистачало майже 200 тисяч штук. Далі він пояснює, що причиною цього є мала площа для сушіння сирцю. Вона розрахована лише на 700 тисяч штук, а за день формують по 30 - 32 тисячі штук цегли. Виготовили цього місяця ще 13 тисяч гіпсоблоків, хоч цього не передбачалося за планом.
Павло Васильович вів мову і про хороших людей заводу. В число працелюбів насамперед вніс прізвище бригадира вивантажувачів Михайла Івановича Сторощука.
За планом на 25 травня повинні були вивантажити 195 тисяч штук цегли, а бригада, якою керує Михайло Іванович, вивезла з печі 202 тисячі. Належне віддав членам бригади Миколі Михайловичу Блакиті, Степану Дмитровичу Маслянці та іншим. Він називає прізвища кращих зйомщиць з преса Степанії Грай, Степанії Стрижевської, Ганни Сущик та багатьох інших.
Радо повідомив Павло Васильович про ті зміни, які сталися в цьому році на заводі. Тут побудували ще один сушильний сарай, розрахований на 300 тисяч штук цегли, обладнали цех для формування гіпсоблоків.
Підходив час обідньої перерви, але повсюдно гуділи мотори, доносилося ритмічне побрязкування люльок, вантажених сирцем. Робота йшла в повному розпалі.
В борні з невдачею у натхненній праці повинен народитися успіх".
Додам, що такі живі картинки я й сам мав змогу спостерігати чи не щодня, повертаючись зі школи через цегельний завод додому, заходячи на другий поверх, де випалювачем цегли працював мій батько Ілля Лепех, а під час літніх канікул якраз в описувані роки ми з друзями навіть підзаробляли на підприємстві, знімаючи та кладучи цеглу-сирець з люльок та просохлу на люльки, завантажуючи автомашини випаленою цеглою.
А ще особисто для мене 1971-й став пам'ятним тим, що я разом із 30 -ма своїми однокласниками закінчив Бабичівську восьмирічну школу...
Ми пішли у доросле життя, з роками змужніли, але своєї рідної школи не забуваємо і досі, зустрічаючись як мінімум раз у п'ять років.
І нехай мені читач вибачить, можливо, за "літературну корупцію", що я вже вкотре надаю "перевагу" своїм однокласникам, намагаючись унаочнити свою оповідь нашими тогочасними світлинами. Проте, сподіваюся, що в найближчому часі, після видання цієї книги, ми зможемо здійснити наш спільний з нинішнім директором Михайлом Васильовичем Окосом задум щодо окремого видання Літопису Бабичівської школи, з залученням їх випускників та вчителів всіх можливих років.
А зараз таки вчиню цю "літературну корупцію" і проілюструю змужніння та долі, не оминаючи і сумних нот, випускників 1971 року (деякі шкільні і післяшкільні знімки див. у попередньому розділі), маючи на меті показати, що вислів "шкільна сім'я" не є абстрактним, а має реальні вічні обриси.
Власне, ще й для того я викладаю тут цей фотоспогад (стор. 502-503), аби кожного року вихованці Бабичівської школи сповнювали своїм дорослo-поважним галасом шкільне подвір'я та просторі класи вже нового приміщення нашого родинного храму знань. І велично було б, якби одночасно приходили на зустріч кілька поколінь випускників, бо ми - діти однієї шкільної сім'ї.
А випусники-1971 готуються до свого 50 -ліття, яке будемо відзначати у не такому вже далекому 2021-му, і запрошуємо старших та молодших ювілянтів-випускників приєднатися...
Це знову був рік ювілейний: 50-річчя утворення Союзу РСР. Трудова вахта 1972-го - другого року радянської дев'ятої п'ятирічки розпочалася для колгоспу ім. Я.Галана успішною підготовкою і проведенням весняно-польових робіт, а відтак зібрали плідний урожай: на круг в середньому одержали по 32 центнери зерна, особливо порадували нові сорти озимої пшениці "аврора" і "кавказ" - остання видала на кожному гектарі посіву по 40 центнерів, а на деяких - й по 43. Зріс валовий збір зерна: порівняно з минулим роком - майже на тисячу центнерів. Вперше практикувався посів ярого ячменю в суміші з горохом, і це дало врожай на 3

центнери з гектара більший, ніж чистий посів ячменю. Цього ж року збільшили заготівлю сінажу для худоби: вже у вересні його було 900 тонн проти минулорічних 250 тонн. За цей же період вдвічі більше (8 тисяч цнт.), ніж торік, було реалізовано м'яса державі. Проте, річне завдання з продажу державі м'яса знову, як і в попередні роки, не було виконано. Цього разу досягли 92,6 відсотка від плану. Але це був вже позитивний (зверху у таблиці) другий результат серед спецгоспів.

Про активне запровадження у ті роки нових технологій у веденні лісового господарства в Бабичівському лісництві може свідчити і той факт, що його керівник О.П. Стрижак очолював секцію лісохімічного виробництва науково-технічного товариства Радехівського лісгоспзагу. На звітно-виборній конференції цього товариства робота Бабичівського лісництва у цьому напрямку відзначалася як одна із кращих. Вся увага тут була звернута на видобуванні живиці (завдання це у минулому році було перевиконане), якісно та ефективно проводилися обходи, впроваджувалася у виробництво сульфатно-спиртова барда.

З проблемних питань, які означив районний відділ освіти для Бабичівської школи, назвемо дві: необхідність збудувати нові приміщення та низький відсоток учнів, які ідуть навчатися у дев'яті класи (у тому році школа мала 21 випускника). За це упущення восьмирічка серед інших піддавалася критиці, зокрема, на районній серпневій нараді вчителів, а також зверталася увага на те, що деякі випускники, маючи низькі знання з основних наук, вибувають з 9 класу під час навчання, що свідчить про недостатню підготовку педагогів до роботи за новими програмами, невикористання ними кращих надбань передового досвіду.

Як і торік, під час літніх канікул працював у Бабичах піонерський табір, про який ми розповідали вище.

А у грудні, як і вимагалося районним начальством, у всіх школах району були проведені урочисті заходи з нагоди 50-річчя утворення Союзу РСР. Відбулися вони і в Бабичівській восьмирічці. Учні вивчили танці народів Радянського Союзу, вірші, а драмгуртківці підготували п'єсу. Урочисті збори відкрив, як і годиться, директор Василь Васильович Гнатів, який розповів про міцну сім'ю народів-братів, про здобутки хліборобів і тваринників місцевої другої рільничої бригади, про перспективи розвитку Бабич. А потім був концерт і вистава, за які школярам багато й щиро аплодували. Про цю подію в селі я написав замітку до районної газети, але вже як учень Вузлівської середньої школи.

Добре була налагоджена робота Бабичівського медпункту. Відзначалося, що працівники цього закладу Б. Лаптута і Я. Лаптута багато уваги приділяють пропаганді медичних знань серед населення, читають лекції, проводять бесіди на оздоровчі теми серед колгоспників. Завдяки такій активній профілактиці, в Бабичах у ті часи практично не було дитячої смертності, менше стало випадків інфекційних хвороб. ...У попередній оповіді на медичну тему (в рамках 1965 року) йшлося про сімейну трагедію, яку пережив зав. медпунктом Б.Й.Лаптута - смерть його дружини, і залишився сам з трьома неповнолітніми дітьми. Треба було якось давати ради. Коли у Радехівському відділі охорони здоров'я Богдану Йосиповичу повідомили, що йому в штат вводять посаду медсестри і треба шукати кандидатуру, він звернувся з такою пропозицією до своєї давньої знайомої, з якою раніше співав у хорі районної лікарні, Ярослави Іванівни Мацюк - медсестри Лопатинської лікарні. Та, знаючи в якій складній сімейній ситуації опинився її колега по професії, якому до того ж симпатизувала, не задумуючись, погодилася переїхати у Бабичі разом з своїм дволітнім сином Тарасом. А відтак у 1969 році Богдан і Ярослава стали подружжям, разом і працюючи на медичній ниві. Таким чином, сімейство Б.Лаптути поповнилося ще двома членами, і вони вже в шістьох проживали в своїй оселі, що знаходилася в будинку медпункту на Лісницівці.

На світлині: подружжя бабичівських медиків Богдан і Ярослава Лаптути з дітьми: сповть дочки Оксана (зліва) і Галина, між батьками - син Роман.

Діти подружилися і помітно підросли. Хлопчики Роман і Тарас залюбки доглядали голубів, яких в облаштованих на їхньому подвір'ї хатках-голуб'ятниках було цілісінька зграйка. Галя у 1971 році закінчила Бабичівську восьмирічку. Батько наполягав, аби вона стала медиком, і та мусила здати документи для вступу до Луцького медучилища, хоча душа до цієї професії не лежала, змалечку пам'ятаючи, як ночами
стукали у їхнє вікно чи двері, і ненько зривався з ліжка та вже через хвильку приймав роди або надавав потрібну медичну допомогу через стінку від їх житлових кімнат, чи з чемоданчиком поспішав до чиєїсь оселі, іноді долаючи кілька кілометрів. І так не тільки вночі, але й у всі свята та вихідні. І Галинка таки схитрувала: на вступні іспити не поїхала, а відтак сказала, що їх провалила, забрала документи та подала у Вузлівську середню школу, яку і закінчила у 1973 році. Потім поступила у Львівський електротехнікум зв'язку, працювала на Главпоштамті у Львові, вийшла заміж, замешкала у Червонограді, тяжко захворіла і молодою пішла на той світ до своєї мами, про що ми уже розповідали в рамках 1965 року.
Наступив третій рік дев'ятої п'ятирічки -1973-й. Трудівники колгоспу ім. Я.Галана, підбивши підсумки попереднього у грудні, взяли на себе "високі соціалістичні зобов'язання" на вирішальний рік п'ятирічки. Зокрема, визначили завдання для худоби в середньому за добу поправлятися на 500 грамів, а якщо вона не досягне 390 - 400 кілограмів - її покарають: не будуть продавати державі на м'ясо... Для заохочення великої рогатої пообіцяли їй цього року здати в експлуатацію кормоцех, ввести в дію комплексну механізацію трудомістких процесів в п'яти тваринницьких приміщеннях та краще доглядати її. Щоправда і про себе не забули: за перше місце у змаганні між 11-ма фермерськими бригадами вручатимуться перехідний червоний вимпел і грошова премія в розмірі 800 карбованців, а в особистому змаганні - від 40 до 60 карбованців...
Проте, невдовзі у своєму виступі на пленумі райкому партії голова артілі ім. Я.Галана Й.С.Парубочий публічно збільшив попереднє соціалістичне зобов'язання колгоспної великої рогатої худоби і "наказав" їй подвоїти "потуги" та поправлятися щодобово не на 500 грамів, а на 900 - 1000. І тварини таки "дослухалися" до свого "шефа": восени за виконання соціалістичних зобов'язань по виробництву м'яса колгоспу вручили перехідний червоний прапор райкому партії і райвиконкому.
Артіль ім. Я.Галана на той рік була потужним господарством, достатньо механізованим: на полях працювало 44 трактори, 8 зернозбиральних комбайнів, 8 буряконавантажувачів, 20 автомашин та багато іншої техніки. Цього ж року було осушено 1200 гектарів цілинних земель, запроваджено комплексну механізацію вирощування цукрових буряків, неважаючи на складні погодні умови, з кожного гектара було зібрано по 30,7 цнт. зернових (нагадаємо, у роки восьмої п'ятирічки круг видавав по 25,3 цнт.), а Поліська-70 (перспективний на той час сорт пшениці), яку було посіяно для дослідження, "вродила" по 42 цнт. з гектара. За успіх, досягнутий у вирощуванні хлібів у третьому році п'ятирічки, колгосп ім. Я.Галана визнаний учасником ВДНГ у Москві...
Зокрема, приємно мені було дізнатися З місцевої преси, що мої однокласники з Бабичівської восьмирічки, які після її закінчення опанували професію механізатора, Володимир Тимрук та Ярослав Нестор вибороли перше місце у соціалістичному змаганні на проведенні польових робіт, за що були нагороджені туристичними путівками в Чехословаччину.
У середині 1970-х років активно запроваджувались в колгоспі ім. Я.Галана хліборобські традиції урочистого вшанування передовиків, пожинання першого снопа, свята врожаю, обжинків тощо. Вже наприкінці 2018 року ми натрапили у Фейсбуці на фотоспогад із серії "То було так давно" нині всесвітньо відомого фотомитця, а тоді кореспондента обласної газети Володимира Дубаса. Ось він: "У 1973 році Львівщина зібрала великий врожай зернових. Крилатий девіз тих часів "Є хліб - буде пісня!" надихнув хліборобів колгоспу імені Галана Радехівського району організувати традиційні обжини. На свято врожаю прибуло багато гостей, представників всіх газет, радіо та велика група львівських телевізійників. У їх завдання входило показати всій області та й Україні, як потрібно проводити святкування завершення жнив. І дійсно, все було дуже гарно і святково проведено (на Радехівщині завжди вміли чудово святкувати і приймати гостей). Після урочистостей, за доброю українською традицією, всіх гостей та селян голова колгоспу Йосип Парубочий запросив на "фуршет". За селом Вузлове на галявинці посеред лісу були накриті святкові столи на чоловік триста..! Не встигли проголосити другий тост "За жниварів!", як розпочалася страшна злива, яка, звичайно, зіпсувала таке гарне свято - свято українських обжинок!".
А далі - світлини з цього воістину величного дійства, які не потребують комен тарів, бо читачі (старші покоління) з Бабич, Вузлового та навколишніх сіл легко розпізнають на них знайомих, рідних, а,
можливо, й себе, а інші - без труднощів поринуть у величавість цього понад сорокап'ятилітньої давності свята:

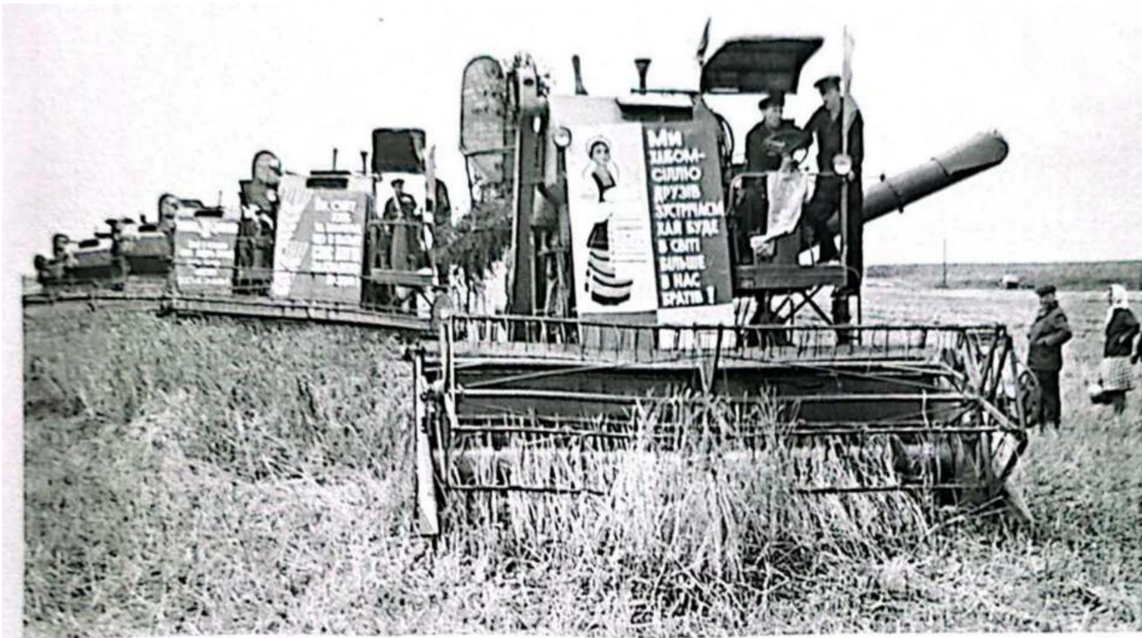
МИ
ЗАБОМ-
СИЛЛЮ
ДРУЗІВ
ЗУСТРІЧАЄМ
ХАЙ БУДЕ
В СВІТІ
БІЛЬШЕ
В НАС
БРАТІВ !

ЇЖ СКИБУ
ХЛІБ
ТА ПАМ'ЯТАЙ
ЩО В НЬОМУ
СВОЄ ЖИТТЯ
ЗАКЛАДЕНО
ЛЮДЕЙ !

Доповнимо цю фоторозповідь ще двома світлинами приблизно того ж періоду (1976 рік) з альбому "Історія села Бабичі", оформленого свого часу завідувачкою бібліотеки Михайлиною Богданівною Кушинською. Беззаперечно, впізнаваним на цих (вище і внизу) світлинах є легендарний багатолітній головний місцевий господарник Йосип Семенович Парубочий. А ще звернемо увагу на те, що головною вулицею Вузлового

прокладений рівненький асфальт, обіч височіють багатоповерхівки новобудов (знімок справа) - все це з'явилося тут за якихось три роки, бо ще у 1973-му, коли я закінчував місцеву школу, доводилося йти до неї ледь не в гумових чоботях, особливо в негоду.

До попередньо сказаного, зазначимо, що Радянська пропаганда вміла успішно поєднувати елементи традиційної чи християнської культури з новими "ідеологічно правильними" святами та обрядами. Одним з таких рекомендованих свят був День врожаю або "колгоспні обжинки". Час його проведення щороку встановлювало правління колгоспу і обов'язково (за наполяганням райкому) в неділю, як правило між святами Преображення та Успіння. Неодмінними атрибутами свята "врожаю" були транспаранти, гасла, плакати, портрети провідних діячів партії та уряду. Святково оформлені колони колгоспників, несли снопи пшениці, фрукти-овочі, колгоспний "реманент" та інші приладдя, що символізували завершення збору врожаю. Для селян таке було надзвичайною подією: люди гарно одягалися, грала музика, лунали співи. Ще й досі багато моїх земляків "скучають" за святами такого ґатунку.

У неділю, 17 червня 1973 року відбулися вибори до обласної, районної, сільських Рад депутатів трудящих. Рішенням виконкому Радехівської районної Ради у квітні утворено Бабичівську виборчу дільницю № 11, яка була спільна по виборах до всіх Рад і розмістилася у місцевому клубі. Дільничну комісію по цій виборчій дільниці очолив лісничий Олександр Порфирович Стрижак, його заступником став директор школи Василь Васильович Гнатів, секретарем - вчителька Ольга Микитівна Калиневич, а членами - колгоспники Ганна Миколаївна Батюк, Лев Григорович Магир, завідувачка сільською бібліотекою Михайлина Богданівна Кушинська, працівник Бабичівського лісництва Йосип Ількович Пристанський.

З кожним роком партія вимагала посилювати ідеологічний вплив на трудящих та все населення. Бабичівські "ідеологи" і далі, як і раніше, вперто ігнорували вказівки "керівної і спрямовуючої сили радянського суспільства". Організація цієї роботи була покладена на директора восьмирічки В.В.Гнатіва, який, коли його притискали, хитрував: "Ми плануємо на зимовий період різні виховні заходи, але проводити їх нема де. Приміщення клубу не опалюється, воно має непривабливий вигляд. І тому зібрати сюди людей велика проблема. На це ніхто не звертає уваги. Тривалий час наше село вважалось неперспективним і тому ніяке культурно-побутове будівництво не проводилось... Нам потрібна активна допомога від районного товариства "Знання", а воно цього року провело у нас тільки один вечір запитань і відповідей. Загалом зміст масово-політичної роботи повинен постійно збагачуватись, урізноманітнюватись. А ми цього поки що не досягли. Наприклад, тематика лекцій звужена. В ній переважають суспільно-політичні питання. І дуже мало за останній час прочитано лекцій на сільськогосподарську тематику. Тим часом у колгоспі ім. Я.Галана є багато спеціалістів з вищою і середньою спеціальною освітою: агрономи, зоотехніки, інженери, механіки..." - "валив бочку" Василь Васильович на місцеве та районне начальство, одночасно "пудрячи мозги" партійним чиновникам у своєму виступі на районній партконференції. А в регулярних паперових звітах "малював красиві картинки", як "агітатори збираються на семінари, діляться досвідом, аналізують тематику", як агітколектив "під керівництвом бригадної парторганізації подає допомогу комсомольській організації в проведенні виховної роботи серед молоді, піднесенні трудового ентузіазму молодих виробничників", завдяки чому вони добиваються значних трудових успіхів. І вже зовсім саркастично звучало завершення його виступу: "Ідейно-виховна робота не терпить формалізму...".

На відміну від масово-політичних заходів, бабичани охоче брали участь в художній самодіяльності: драмгуртку, хорі, що діяли при місцевому клубі, яким і далі керувала вже досвідчена Надія Кушинська (до речі, вона заочно навчалася в Самбірському культосвітньому училищі). Зокрема, 18 серпня 1973-го самодіяльні митці села вже вкотре успішно виступили на сцені Радехівського районного театру народної творчості. Як і вимагалося в ті часи, спочатку хористи виконали пісню "Краю мій рідний", вчитель І.Дмитрук продекламував вірш А.Малишка "Ленін", в тон цій темі заспівали "Ленін завжди живий", зав.клубом Н.Кушинська прочитала вірш М.Рильського "Дружба народів", потім хор затягнув пісню "З іменем Леніна" та перейшов до улюблених

творів: "Києве мій", "Сину", "Коломийки", "Ой, я маю чорні брови", "Ой, сяду я край віконця", а тріо заспівало "Києве мій"...

Продовжував працювати на Бабичівському цегельному заводі свій магазин: робітникам було зручно, та й мешканці округи сюди щодня навідувалися. Часто робив покупки у ньому і я. Продавцем працювала тут Ганна Василівна Сущик - моя сусідка, яка мешкала через дорогу від нас, але на території вже Радехівського району. Спостерігаючи за її привітним обслуговуванням людей, у мене якось виникло непоборне бажання розповісти про цю приємну жіночку. Я вже був на порозі випуску з Вузлівської середньої школи та готувався поступати того літа на факультет журналістики Львівського держуніверситету. А тому не складало труда якось розговорити тітку

Ганю, і невдовзі - 21 квітня 1973 року в Радехівській районній газеті "Зоря комунізму" появилася замальовка "Бути корисною людям". Наведу тут її майже повністю, аби в читача склалося цілісне уявлення про цю скромну мешканку та трудівницю бабичівської округи: "Декому може здатися, що професія продавця проста і буденна. Таке твердження помилкове, бо працювати в торгівлі може тільки той, хто за покликанням став за прилавок, у кого серце відкрите для людей і хто любить свою роботу.

Ганна Василівна Сущик працює продавцем у магазині цегельного заводу № 30, що в Бабичах. І з самого початку користується у людей авторитетом, бо заслужила його своєю працьовитістю, дбайливим і чуйним ставленням до робітників. Про неї кажуть: хороший продавець і людина чудова. А прийшла вона за прилавок від праці в одній з бригад складачів сирої цегли.

Повагу до праці виплекала у своєму серці ще з дитячих літ. Дуже любила слухати дівчинкою розповіді батька, який працював на сплавах лісу. Побував він в різних куточках нашої неосяжної Батьківщини, отож і розповіді були захоплюючими.

Мати Ганни з хліборобського роду. Розповідала дітям про землю, вчила поважати людей, що трудяться на ній, любити працю. Глибоко в серці запали зернини батьківської і материнської науки, проросли рясними сходами. ...Ранок щедро ллє золотаві промені. Доріжкою, що веде на територію цегельного заводу, поспішає невисока жінка. І кожний зустрічний привітно вітається з нею. То - Ганна Василівна Сущик.

А в магазині відразу ввічливо:

- Що вам? - Дві буханки хліба... - Будь ласка!

Обслуговує швидко, щоб не змарнувати жодної хвилини робітника. Бо знає, що у людей попереду чимало турбот на заводі. А робочий час потрібно берегти.

Напружені трудові будні у цієї простої, скромної трудівниці. Ганна Василівна на труднощі не скаржиться. Навпаки, радіє, що своєю працею приносить користь людям".

Характерною особливістю тогочасного шкільного життя був регулярний випуск стінних газет. Пригадую, будучи учнем Бабичівської восьмирічки, я безальтернативно отримував таке завдання від вчителів. Вже у шостому класі я твердо вирішив, що стану журналістом, писав вірші, навіть

на німецькій мові, оповідання, "великі" романи про війну - моїй фантазії не було меж. Іноді до ночі "мудрував" під гасовим каганцем (електрики в селі тоді ще не було), який стояв на лавці, що примикала з двох сторін до п'єца, сидячи на низькому стільчику, схилившись з ручкою або й з простим олівцем в руках над рулонним папером, принесеним батьком з цегельного заводу і акуратно складеним мною "гармошкою" у величезні сторінки, на які лягали нерівні рядки, написані, "як курка лапою", бо такий нездалий у мене був (і є зараз) почерк. Бувало, що мама опівночі, побачивши з щілини дверей до сусідньої кімнати тьмяний відблиск світла, заходила і казала: "Хватить мудрувати - завтра до школи!", та дмухала у верхній отвір шкелка на лампі, гасивши її, а зранку не могла мене добудитися.

Звичайно ж, про цю мою пристрасть до писанини добре знали директор, піонервожата та вчителі, і відряджали іноді з уроків, а частіше - після них терміново готувати черговий номер стіннівки, бо ось-ось до школи мала нагрянути якась комісія чи поважний гість. Так що вже в шостому класі я був фактичним "шефом" стіннівки, і моє редагування полягало в тому, що я настирливо "проштовхував" свої матеріали і "забраковував" дописи інших учнів, а одного разу - навіть піонервожатої, за що дістав зауваження не тільки від неї, а й навіть від директора - її чоловіка, і вже вивішену поспіхом стіннівку довелося переробляти.

Традиції Бабичівської шкільної стінгазети зберігалися, очевидно, і після закінчення мною восьмирічки, бо через два роки потому в матеріалі районної газети "Конкурс шкільних стіннівок. Огляд стінної преси" (15 травня 1973 року) писалося: "заслуговує на похвалу і стіннівка Бабичівської щколи..." та повідомлялося, що "на зльоті редакторів шкільних стінних газет було підбито підсумки огляду-конкурсу і кращі з кращих стіннівок було відзначено грамотами...". Отримала таку відзнаку і Бабичівська. Щоправда, моїх колишніх "заслуг" у цьому з невідомих мені досі причин чомусь не згадувалося (жартую!!!), але "похвалюся", що у цій статті моє прізвище називається двічі - як учня 10 класу Вузлівської середньої школи. Таки, направду, я був впертим писакою і вже "омудрений" бабичівським юнкорівським досвідом, витворяв чудеса на стінах (себто - в стінгазетах) сусідньої школи, хоча тоді я вже мав чимало друкованих публікацій у двох районних (Радехівській та Кам'янка-Бузькій)

та, навіть, в обласних газетах. До речі, наприкінці травня того ж року в Радехівській районці була опублікована моя замітка "До побачення, школо!", в якій я, як випускник Вузлівської десятирічки, зокрема, дякував своїм вчителям: "Протягом цих десяти років нас вчили, виховували, ставили на ноги вчителі. У захоплюючу країну знань повела нас, малюків, перша вчителька, ветеран Бабичівської школи Ольга Миколаївна Окіс. Щире спасибі Вам, шановна Ольго Миколаївно! Щире спасибі усім Вам, дорогі вчителі Бабичівської восьмирічної...".
Разом зі мною того року Вузлівську середню школу закінчили ще з десяток юнаків та дівчат з Бабич, а випускниками Бабичівської восьмирічки стало 33 наших молодших товаришів-односельчан.
Влітку на базі Бабичівської школи в котрий рік підряд працював піонерський табір для відпочинку дітей колгоспників артілі ім. Я.Галана. Керував ним, як і раніше, директор місцевої восьмирічки Василь Васильович Гнатів. Робота щодо організації тут дозвілля учнів була позитивно відмічена на серпневій районній нараді вчителів.
У роки брежнєвського застою було "модним" кожному року п'ятирічки давати свою змістову назву. Якщо попередній рік був "вирішальним", то 1974-й назвали "визначальним". Згадую про це не просто так, а щоб читач мав можливість "наживо" відчути, так би мовити - "дух" того часу. Хочемо ми це визнавати чи ні, але з цим "духом" люди мимоволі зустрічалися повсякчас: по радіо, по телевізору, в газетах, на зборах, в закладах культури, у школі, на вулиці та на робочому місці - скрізь висіли великі плакати (так звана наочна агітація), які не дозволяли забути, що ми "нова історична спільність людей - радянський народ" і партійні лозунги - "близькі нашому серцю" установки "рідної комуністичної керівної і спрямовуючої сили, авангарду суспільства". Але трудящі вперто не розуміли: якщо попередній рік (вирішальний) "вирішив" усі поставлені завдання п'ятирічки, то що для нас має визначити рік, що наступив? Партія вперто вторила: "Трудящі у вирішальному році п'ятирічки зробили великий крок вперед, достроково впоралися із соціалістичними зобов'язаннями, і вже у грудні працювали в рахунок 1974 року. Та найбільше запам'ятався минулий рік тим, що наша Комуністична партія і Радянська держава послідовно і активно перетворювали в життя Програму миру, рішення XXIV з'їзду КПРС, настанови Політбюро ЦК КПРС і
особисто Генерального секретаря ЦК КПРС дорогого Леоніда Ілліча Брежнєва. А зараз всі ми живемо під враженнями рішень грудневого (1973 р.) Пленуму ЦК КПРС і сьомої сесії Верховної Ради СРСР, наміченої партією програми дальшого розвитку економіки, і підвищення матеріального добробуту народу залежить від самовідданої праці кожного з нас... [1].
Ось так: партія накреслила, а "малювати" тобі, "трудящійся". Зокрема, на початку того року в усіх селах колгоспу ім. Я.Галана були організовані сходи громадян, на яких "найпершим питанням присутні забажали ознайомитися із Зверненням Центрального Комітету КПРС до партії і радянського народу" і "у відповідь на нього дали обіцянку сповна використати резерви і можливості для збільшення валових зборів зерна"...
Таким був дух того часу, і хто його пережив з читачів, добре знає що це таке. Ради справедливості треба сказати, що цей "дух" партійці вміло підкріплювали досить активним спорудженням об'єктів соціально-культурного призначення. Для Бабич у цьому відношенні це був, мабуть найяскравіший період: торговельний центр, будинок відділення зв'язку та адмінприміщення контори рільничої бригади, медпункт, баня... Не кажучи вже про розбудову експерименталь-но-показового сусіднього села Вузлове. Чимало з цих об'єктів сьогодні, на жаль, вже не діє, деякі зазнали руйнації, а деякі перейшли в приватні руки, і продовжили своє життя вже у новій іпостасі.
А тим часом, коли набубнявілі бруньки дерев вже давали про себе знати, що вступає в свої права весна, механізатори вивели на бабичівські поля культиватори, сівалки. А згодом приступили до роботи і рільничі ланки. Одну із таких багато років очолювала Анастасія Іванівна Лящук. Цей колектив був серед кращих в колгоспі, завжди першим справлявся і з прорідженням рослин в рядках, і з перевіркою сходів, з приходом осені - старалися якнайшвидше викопати і доочистити буряки, щоб не залежувались на плантації, а, якщо не вистачало рук, то брали на допомогу членів своїх сімей. Особливою старанністю відзначалися Катерина Моравецька, Юстина Лящук, Галина Дробот, Михайлина Середа та ін. Ланку та її трудівниць правління колгоспу неодноразово нагороджувало і грошовими преміями, і червоними вимпелами, а у 1973-му Указом Президії Верховної Ради Союзу РСР ї багатолітня керівник А.І. Лящук удостоєна медалі "За трудову відзнаку".
І нехай мені вибачить читач, але я не стримаюсь від "спокуси" зацитувати кілька заїжджених фраз із замітки в районній газеті за 7 травня 1974 року, бо вважаю, що вони якнайреальніше повертають нас у ті дні і підтверджують авторитет та славу бабичівської ланки колгоспу, сказане вище: "Трудівниці ланки, очолюваної Анастасією Іванівною Лящук, намітили у визначальному році п'ятирічки високий рубіж по врожайності цукрових буряків. У своїх соціалістичних зобов'язаннях записали, що будуть старанно доглядати плантації, а проривку рослин завершать за дев'ять робочих днів. Колгоспниці роблять все для того, щоб дотримати слова, даного Батьківщині. Вони першими в господарстві і розпочали роботу в полі у бабичівській бригаді. І сьогодні утримують першість серед інших ланок господарства. Прорідження рослин проводять якісно, бо пам'ятають, що від цього в великій мірі залежить доля майбутнього врожаю. До того ж хочуть вийти переможцями в змаганні, одержати грошову премію, встановлену правлінням колгоспу". Повірте, в ті роки

районку зачитували "до дірок", з неї брали інформацію для доповідей чи виступів навіть перші керівники Радехівщини, а їм тільки попади на язик...
З точки зору історії Бабич - це знакова подія і приємний факт.
Ще однією такою визначною подією в Бабичах у 1974 році було завершення будівництва торгового комплексу. Навесні вже перекривали стелю, планували влітку цю споруду ввести в дію.
Тут була зайнята частина членів колгоспного комунгоспу, який був створений у Вузловому ще наприкінці 60-х років і виготовляв вікна, двері, настелював підлогу, заготовляв і доставляв газові балони для населення і закладів. Керував цим колективом Лев Григорович Магера.
Особливо відзначалися на цих будівельних роботах П.О.Войтович, І.С.Никон, Й.І.Пристанський, а також пенсіонери А.П.Бабій, П.А.Федун, С.М.Ваксман, В.І.Цвікілевич та ін.
А восени сотні бабичан раділи відкриттю цього об'єкта, в якому розмістився продуктовий магазин на два продавці, промтоварний - на три продавці, а також кафе на 62 місця.

На світлині (кінець 1970-х років): новопідкритий торгівельний комплекс у центрі с.Бабичі; праворуч вдалині - фельдшерсько-акушерський пункт.

Треба сказати, що за останні роки значно поліпшився і побут бабичан, які звели більше п'ятдесяти добротних будинків. А ще - вже у тому ж році було заплановано будівництво восьмирічної школи на 320 місць З великим спортивним комплексом, лазні на 20 місць.
Все це давалося не так просто. Село Бабичі свого часу було занесене до списків неперспективних, бо його територія дуже велика, а це не давало можливості розширювати та освоювати нові колгоспні землі, також створювало труднощі щодо дешевших можливих прокладень різноманітних комунікацій. І коли постало питання про будівництво нового корпусу школи, проведення газу, цим "козиряли". "Немало довелося докласти зусиль і в районі, і в області, і в Києві, аби переконати начальство в протилежному, - розповідав нам вже у нинішні часи тодішній голова колгоспу ім.Я.Галана Й.С.Парубочий. - В Києві було трохи легше, бо я був депутатом Верховної Ради УРСР, і до мене у високих кабінетах прислухалися. Відтак, таки вдалося Бабичі виключити із списку неперспективних сіл. Тепер відкрилися можливості планування та будівництва на території Бабич об'єктів соцкультпобуту. І вони невдовзі появилися: торговий
комплекс, їдальня-кафе, медпункт, баня, згодом запроектовано будівництво нового корпусу школи".
Бабичівське лісництво і далі очолював досвідчений та авторитетний, активний у громадському житті Бабич О.Стрижак.
Як тоді було прийнято, на початку року місцеві лісівники зобов'язалися достроково, до 20 грудня виконати річну програму і дати більш як на 240 тисяч карбованців продукції, а понад план - на 1000 карбованців продукції деревовиробів, і водночас підвищити продуктивність праці на 3 проценти.

І свого слова бабичівці традиційно дотримували. Зокрема, успішно завершили перше півріччя: посадили 57 гектарів лісу, рубки догляду за лісом проведені на площі майже 265 гектарів замість 248, вивезено 4801 кубометр деревини, а ділової - 106,4 процента плану; комплексний виробіток одного робітника на лісозаготівлях досяг 618 кубометрів; за півроку лісництво дало на 139 тисяч карбованців товарної продукції при плані 123 тисячі; понад план перероблено продукції на 4460 карбованців при обіцяних надпланових за рік 1 тис. крб., а продуктивність праці зросла на 9 процентів. За півроку в колективі не було робітника, який би не виконав свого завдання. В чому-чому, але в працелюбності бабичанам не відмовиш з покон-віків і до сьогодні.

На перший погляд, сухі цифри, Але вдумливий читач, а тим паче - фахівець, зрозуміє, який нелегкий труд вкладений у цю статистику. В уяві сторонньої людини робота лісництва ніби зводиться до заготівлі дров і лісоматеріалу. Але це далеко не так. Маю про це не просто уяву, бо народився і виріс в якихось двохстах метрах від цього лісництва, на якому працювали мої рідні, односельчани, зрештою, знав чи не всіх працівників лісництва, включаючи і лісничих, а в шкільні роки разом з однолітками працював у місцевому лісі чи то на прорідженні його, чи на посадці молодих деревець, вправно орудуючи ланцетом та смакуючи під час перерв-відпочинку прожареним на вогнику салом, покладеним на окраєць хліба, чи то на обробітку міжрядь на лісорозсаднику...

Десятки видів робіт виконувалися в лісництві: рубка, догляд, прочищення, освітлення і прорідження лісу, вирощування розсади дерев, обробіток міжрядь, молодих насаджень, виробництво возів, коліс, паркетної фрези, шпиць, ящикової тари, заготівля живиці та пеньків, з яких одержували цінні компоненти, заготівля так званого сульфату - тонкомірної деревини, яка йшла на виготовлення целюлози, і хвойної лапки, з якої виробляли борошно для тваринництва, та ще багато інших видів робіт.

У попередніх новелах Літопису села, зокрема про діяльність Бабичівського лісництва, ми уже оповідали, як наші земляки виконували деякі види з цих робіт. Тут зупинимося ще на деяких лісових промислах.

Виготовленням товарів широкого вжитку - тарної дощечки, штахетника, паркетної фрези - в описуваний період займалися дві бригади: Емілії Василівни Новосад і Степана Миколайовича Салюка. В своїх зобов'язаннях на вирішальний рік п'ятирічки цей колектив верстатників дав слово виконати виробничу програму року за 10 місяців. Робітники були зацікавлені у цьому, бо від обсягів та якості продукції залежала їх зарплата, і це було "вирішальним" у їх "соціалістичних зобов'язаннях" на визначальний рік п'ятирічки. Кожна з членів бригади щомісяця отримувала 130 - 150 карбованців, а то й більше - таких грошей не заробиш у колгоспі, чи, навіть не на кожному львівському підприємстві.

Слова свого вони дотримували. Скажімо, вже 10 березня обидві бригади верстатників завершили своє квартальне завдання. Зокрема, бригада Емілії Василівни Новосад, яка вважалася однією із кращих у Радехівському лісгоспзазі (мала звання "колектив
комуністичної праці", була постійним переможцем у змаганні, а фото керівника - Е.В. Новосад не сходило з Дошки пошани) за цих два з половиною місяці виконала квартальне завдання на 124 відсотки, виготовивши замість 35 кубометрів штахетника 58, тарної дощечки 51 замість 45 м.куб., 58 штахетника і 10 кубометрів паркетної фрези - всього на 6 тисяч 600 карбованців.

Майже не відставала від жіночого колективу і бригада Степана Миколайовича Салюка, яка за цей час дала товарної продукції на 6 тисяч 200 карбованців.

Так було і надалі. За станом на 16 червня (успіх "присвячувався" виборам до Верховної Ради СРСР) жіноча бригада верстатників виробила товарної продукції на 8 тисяч 400 карбованців при піврічному завданні 6 тисяч 100 крб., тобто стільки, скільки планувалось на вісім місяців. Особливо відзначилися своєю старанністю верстатники Тетяна Опанасівна Куліковська та Петро Михайлович Ліра - один із чоловіків у "жіночому царстві". Власне, ця бригада і складалася із цих трьох людей (ще бригадир Е.Новосад).

Одним із кращих обходів був обхід лісника Я.Й.Левицького. 26 років віддав роботі в лісовій охороні його колега Михайло Федорович Гуменюк. Його обхід достроково виконав план року по рубках догляду за лісом. До речі, ім'я Михайла Федоровича було занесено в Книгу Трудової слави Державного комітету лісового господарства при Раді Міністрів СРСР.

У День працівників лісу з особливою теплотою говорив лісничий Бабичівського лісництва О.Стрижак про одного з кращих механізаторів лісгоспзагу, мого сусіда: "Тракторист Володимир Петрович Притула доглядає за молодими посадками лісокультур. І я нітрохи не помилився, говорячи, що вирощують ліс у нас лагідні і ніжні руки. Володимир Петрович, хоч робить це трактором, але так вміло і ніжно, якби робили десятки жіночих рук, яких заміняє одна його машина". І далі - про ще одного його колегу: "Варто уявити собі гору лісу - 3900 кубометрів, щоб знати про обсяг роботи, який виконав своїми руками бензопильник Дмитро Миколайович Кос. Ось і зараз його бригада проводить заготівлю лісу в дуже складних умовах, однак завдання успішно виконує".

На лісокультурних роботах багато старань, уміння та любові до справи проявляли жінки з ланок С.Біганської, що доглядали лісорозсадник, і трудівниці з ланок П.Д.Головатої та Г.С.Пристанської, які обходжували лісокультури, заготовляли хвойну лапку та виконували інші роботи.

Старовинне, але дуже необхідне в той час ремесло виготовлення дерев'яних коліс для підвод трималося на майстерності П.І.Близнюка та М.В.Лабая. Пригадаймо з описів, зокрема польського періоду Бабич, як село славилося здавна цим промислом.
А тому недаремно наприкінці року директор Радехівського лісгоспзагу В.А.Башта, приймаючи перехідний Червоний прапор Державного комітету лісового господарства СРСР і ЦК профспілки працівників Ліспапірдеревпрому СРСР за виборолу першість у Всесоюзному соціалістичному змаганні, особливо відзначив працю бабичівських лісівників.
Незважаючи на те, що чимало бабичан та мешканців навколишніх сіл працювали на лісництві, тут у ті роки відчувався дефіцит робочої сили. Пояснювалося це, перш за все тим, що підприємство розміщувалося (там, де і сьогодні) в досить розвинутій і в сільськогосподарській, і в промисловій місцевості: колгосп з його чисельними підсобними підрозділами, цегельний завод, залізниця, спиртзавод, тваринництво, сфера обслуговування, інтенсивна розбудова Вузлового, близькість до районних та обласного центрів... А тому керівництво лісництва, Радехівського лісгоспзагу вирішували цю проблему шляхом широкої механізації трудомістких процесів на всіх ділянках виробництва. Такі основні види, як заготівля лісу, трельовка, вивезення і переробка деревини були вже в основному механізовані. Машини прийшли і на посадку лісу, обробіток міжрядь лісокультур. А от рівень механізації на рубках догляду за лісом тоді був ще низький. Цей процес намагалися розв'язати шляхом переходу на нову технологію із застосуванням мотоагрегатів "Сектор", який заміняв ручну працю, давав значний виграш у її продуктивності і звільняв людей. На лісокультурних процесах виправдовував себе трактор МТЗ-52 з культиватором КЛБ1,7, який виконував роботу замість 8 жінок.
Але потреба в нових механізмах зростала з кожним роком і надалі. Вже тоді на Бабичівському лісництві за місяць переробляли 180 - 200 кубометрів дрібної деревини, вивозили чимало сульфатної сировини, осмолу, викорчувані пеньки, хвойну лапку, живицю, не кажучи вже про інші роботи. Відтак ця потреба була врахована, і на підприємстві невдовзі появилися додаткова автомашина та колісний трактор.
Утруднювало виробничі процеси розміщення лісових масивів у зниженій місцевості, розташування їх практично на лінії Головного європейського вододілу, що в дощову погоду особливо посилювалося, а тому бабичівські лісники в наступні роки взялися за осушення деяких територій.
Начальником Бабичівського цегельного заводу № 30 у 1974 році був Павло Васильович Покотило. Традиційно колектив славився своїми здобутками та якістю цегли далеко за межами району і, навіть області.
Першими серед споріднених підприємств тут приступили до випалу цегли і у новому сезоні. Робота була організована у дві зміни, що дало можливість значно збільшити випуск цегли-сирцю, а відтак - і випаленої. Як повідомляла у квітні місцева преса, бабичівські цегельники стали на трудову вахту на честь виборів до Верховної Ради СРСР. Не знаємо достовірно, чи так "окрилило" їх "всенародне волевиявлення", але з щомісячними завданнями вони справлялися успішно, якось не дуже переймаючись тим, яким буде майбутній блок комуністів і безпартійних у вищому виборному органі СРСР.
Про те, як працював завод далі, розповімо в рамках 1999 року.
А от, що Бабичівська виборча дільниця № 11/754 по виборах до Ради Союзу та Ради Національностей Верховної Ради СРСР у квітні цього року була створена, і що такі вибори відбулися 16 червня, знаємо достовірно. Як і тоді було прийнято, до 9 години ранку понад 90 процентів виборців Бабич (так і скрізь) здійснили своє виборче право - взяли участь в голосуванні.
На початку року районна газета повідомляла, що цікаву лекцію на тему "Атеїзм і сучасна ідеологічна боротьба" для учнів Бабичівської восьмирічної школи підготувала і прочитала старша піонервожата Марія Іванівна Гнатів. А після лекції демонструвався кінофільм "Троянський кінь".
Але це був скоріше виняток, аніж системність, бо у тому ж році районне начальство публічно, на всю Радехівщину закидало серед інших і Бабичівському клубу серйозну претензію за те, що за останній час вони значно послабили лекційну пропаганду і тут давно читалися цікаві лекції. Ставилося завдання в найкоротший час налагодити зв'язки з первинними організаціями товариства "Знання", читати лекції "не від випадку до випадку, а регулярно, планово,
при широкій аудиторії з використанням місцевого матеріалу", на що "ідеологи" Бабич і надалі відповідали повним затишшям, бо людей цікавили не плани партії, а реалії життя та батьківські традиції. Недарма вже у грудні у своєму виступі на сесії районної Ради депутатів трудящих завідувачка райвідділом культури С.Біганська знову докоряла: "В клубах окремих сіл, таких як ... Бабичі, відсутня актуальна наочна агітація, рідко проводяться цікаві масові заходи, в приміщеннях тут не затишно, холодно, не працюють гуртки художньої самодіяльності..."
Така критика не припинялася і на початку наступного року. "Насамперед відзначимо недоліки, що стосуються Бабичівського та Нестаницького клубів..., - писала районна газета 6 березня 1975-го. - Важливі події, важливі документи (зокрема, Звернення КЦ КПРС до радянського народу - виділення наше - С.Л.) не знайшли належного відображення в оформленні названих клубів, не викликали піднесення рівня роботи їх культосвітніх працівників. У цих вогнищах культури на протязі січня-лютого не було проведено жодного

змістовного заходу по обговоренню та роз'ясненню важливих документів, не можна знайти в журналах обліку роботи записаних лекцій чи бесід, читання на цю тематику, тому що такі не проводились. ...Не знайдете плаката чи виставочного стенда, який би розповідав про те, якими досягненнями зустрінуть визначний ювілей (30-річчя Перемоги у війні С.Л.) трудівники колгоспу ім. Я.Галана, окремих ділянок колгоспного виробництва...".

Була у 1974 році і приємна подія в культосвітньому житті Бабич: райвідділ культури 10 квітня передав на баланс Вузлівської сільради для Бабичівського клубу баян.

Незважаючи на всі ці ідеологічні "недоліки", у 1974 році 31 юний бабичанин таки успішно завершив навчання у рідній школі та став і випускником.

Рік 1975-й партійні ідеологи назвали "завершальним". Він збігся із роком виборів, які відбулися 15 червня одночасно до Верховної Ради УРСР та місцевих Рад Львівської обласної, Радехівської районної та Вузлівської сільської.

Вже 28 березня серед інших був створений Бабичівський виборчий округ № 21 по виборах до Радехівської районної Ради депутатів трудящих. Із складу окружної виборчої комісії по цьому округу дізнаємося про мешканців Бабич, авторитетних та поважних трударів місцевих колгоспу, підприємств, установ, закладів. Це - колишня моя вчителька Ніна Серафимівна Козлюк (голова комісії), завідуюа сільською бібліотекою Михайлина Богданівна Кушинська (заступник), лісник Ярослав Павлович Левицький (секретар), колгоспники Ярослав Григорович Ковтун, Ярослав Васильович Сторощук (до речі, останній - мій першостріечний брат). Ці люди протягом багатьох літ, від виборів до виборів постійно входили до комісій. Всі вони, на відміну від польських часів (див. відповідний розділ книги) були українцями. Та й, зрештою, у радянську добу мешканців інших національностей на наших теренах нараховувалось одиниці.

У квітні були створені відповідні виборчі округи по виборах до Львівської обласної Ради, а також спільна по виборах до всіх Рад Бабичівська виборча дільниця № 11/11, що розмістилася у місцевому клубі. Спільну по виборах до всіх Рад дільничну виборчу комісію вже вкотре за останні роки очолив лісничий Бабичівського лісництва Олександр Порфирович Стрижак. До неї також увійшли відомі у Бабичах люди: Богдан Іванович Кнейчук, Марія Іванівна Гнатів, Ганна Миколаївна Батюк, Андрій Петрович Бабій, Любов Іванівна Батюк, Марія Іванівна Батюк, Надія Іванівна Кушинська, Ніна Серафимівна Козлюк, Лев Григорович Магир, Йосип Іванович Пристанський.

Про те, як відбулося це свято "народного волевиявлення" у Бабичах, розповіла районна газета: "До 6 години ранку, коли повинно початись голосування, біля Бабичівської виборчої дільниці № 11/11, спільної по виборах до Верховної Ради Української РСР, Львівської обласної, Радехівської районної і Бабичівської сільської (тут очевидна описка: мало бути "Вузлівської" - С.Л.) Рад депутатів трудящих, вже зібралося до 30 процентів виборців. Одночасно з боєм Кремлівських курантів, який доноситься з репродуктора, голова Дільничної виборчої комісії О.П.Стрижак поздоровляє виборців з днем виборів і надає слово колгоспнику колгоспу ім. Я.Галана Євгену Слободюку, який вперше цього року бере участь у виборах. Хлопець говорить про те, що він з радістю вперше віддає свій голос за кандидатів народу і закликає усіх виборців одностайно здійснити свій громадянський обов'язок. Після цього голова Дільничної виборчої комісії запрошує виборців почати голосувати. До 8 години ранку всі 100 процентів виборців, записаних в списки для голосування по Бабичівській виборчій дільниці № 11/11, здійснили свій громадянський обов'язок". Щоправда, газета не зауважила, що це був святий день - неділя, і бабичани поспішали на молитву до Вузлівського Храму, бо свій вже багато літ був закритий комуністичною владою.

За підсумками виборів до Радехівської районної Ради по Бабичівському виборчому округу № 21 депутатом був обраний голова колгоспу ім. Я.Галана Йосип Семенович Парубочий. І треба сказати, що надалі, маючи такого свого народного представника "самого головного шефа" своїх теренів, бабичани з легкістю вирішували свої наболілі питання, та й ставлення до них з боку місцевого керівництва було особливо теплим.

Зрештою, й донині Йосип Семенович зберіг гарні спогади про мешканців Бабич. Якось під час нашої зустрічі наприкінці вересня 2018 року він щиро розповідав: "На моє глибоке переконання, Бабичі відіграли величезну роль у розвитку не тільки колгоспу, а й всієї вузлівської території. Село споконвіку славилося своїми народними ремісниками, які вміли виготовляти добротний сільськогосподарський інвентар (від граблів до возів, кованих виробів), споруджувати красиві будівлі і, беззаперечно досить ефективно обробляти землю та вирощувати на ній непогані врожаї.

Коли я прийшов сюди у березні 1971 року, то касиром (бухгалтером) був бабичанин Бабій, в якого я дуже багато навчився, почерпнув селянської мудрості, на яку надійно опирався протягом всієї своєї сільськогосподарської діяльності. Окрім цього, чимало бабичан працювали в підрозділах колгоспу, що розташовувалися у центральній садибі. Зокрема, у нас було понад 240 будівельників, з яких не менше половини бабичани: Войтовичі, Ваксмани, Середи, Бабтюки (Батюк Степан був бригадиром будівельної бригади)...

У цей час всі вони працювали у Львові, Добротворі, Радехові. Аби переконати їх повернутися додому, вартувало немало зусиль. Згодом почала зростати зарплата в колгоспі, більше ставало техніки, гостро постала

потреба у відповідних спеціалістах з професійним досвідом: в будівельниках, ковалях, водіях, слюсарях та інших. Відтак людям стало невигідно доїжджати далеко, коли до Вузлового можна було добратися не те, що велосипедом, але й пішки прийти і заробити не менше, ніж деінде.
Один із мотивів направлення мене тодішньою владою у Вузлове було створення тут експериментально-показового села, що також вимагало десятки, а згодом і сотні робочих рук, праця яких достойно оплачувалась. У зв'язку із браком таких, ми запрошували спеціалістів навіть з Закарпаття. Були часи, коли звідти у відрядженні в нас перебувало понад 20 чоловік, ми їм давали непогану зарплату, оплачували зерном та іншою сільськогосподарською продукцією. Звичайно ж, що це не могли не бачити місцеві, і схиляли терези своїх родичів-заробітчан на бік працевлаштування на своїх теренах.
Згодом бабичан у колгоспі ставало все більше, і на них достойно трималася господарка артілі, вони багато своєї праці вклали у розвиток Вузлового. Я бабичанам ну-дуже зобов'язаний: багатьох успіхів навряд би чи досягнув, якби не їхня самовіддана праця, вони мене вивели в люди, як голову, і я завжди намагався чим міг віддячити...".
А ще Й.С.Парубочий з приємністю розповідав про те, які дружні стосунки у нього склалися з бабичанськими сім'ями Гнатівих, Грициків, Біликів, Сторощуків, Середи та багатьох інших... ...Вибори до Верховної Ради УРСР, як і всі попередні, "продемонстрували торжество радянської демократії, монолітну згуртованість українського народу навколо КПРС": за кандидатів "блоку комуністів і безпартійних" голосувало 99,97 процентів від числа виборців, що взяли участь у виборах. Інакше у ті роки і бути не могло. Такими, як дві капельки води, "близнюками" були результати виборів до Рад всіх рівнів, бо все це визначали заздалегідь згори.
Ця та інші, зокрема прийдешній XXV з'їзд КПРС, "історичні" події "надихнули" тваринників колгоспу ім. Я.Галана "на нові трудові звершення": вони пообіцяли 15 тисяч 200 центнерів тваринницької продукції. І треба сказати, що йшли до цього успішно: вже за результатами першого кварталу у цій галузі бюро райкому партії та виконком районної Ради депутатів трудящих присудили вузлівському спецгоспу перехідний Червоний прапор. А у першому півріччі господарство здало на м'ясо 97,7 відсотка великої рогатої худоби вище середньої вгодованості, жива вага однієї голови становила 399 кілограмів - при середньо районних таких показниках 88,5 та 382.
Треба сказати, що і по інших галузях сільського господарства колгосп ім. Я.Галана виглядав непогано на районному фоні. Зокрема, показник валового збору зерна, одержаного за цілу дев'яту п'ятирічку - 26 тисяч 36 тонн - був на 291 тонну більшим від запланованого, на 130 тонн більше реалізували картоплі, перевиконали плани і по продажі цукрового буряка.
Як і в попередні роки, традиційно злагоджено та ефективно господарювали і Бабичівські лісівники, очолювані тим же О.Стрижаком. Вже на початку вересня вони звітували про виконання виробництва товарної продукції на 20 тисяч 243 карбованці при 9-ти місячному завданні 19 тисяч 900.
У цеху переробки продовжували працювати поруч дві бригади, але якщо першою і далі керувала Емілія Василівна Новосад, то другу вже очолював Петро Миколайович Грудка. Обидві мали у своєму складі по чотири працівники, обом довели однакове завдання - виробити за вісім місяців товарної продукції на 15 тисяч карбованців. При підведенні підсумків, як завжди, переможцем стала жіноча бригада, яка випустила товарної продукції на 20 тисяч 280 карбованців, що означало виконання десятимісячного завдання вже на початку вересня. Чоловіки не дуже завстидалися, бо також перевиконали свої восьмимісячні зобов'язання - на 3 тисячі карбованців.
Кипіла робота і в колективі цеху по виготовленню коліс і возів: колісник Михайло Васильович Лабай за вісім місяців при плані 1800 карбованців виготовив продукції на 2580 карбованців. Не дуже відстав від нього і його колега Петро Іванович Близнюк.
Лісохіміки Бабичівського лісництва також добивалися гідних традиції підприємства результатів. Зокрема, здимник Григорій Васильович Віцькар видобув за цей же період 6600 кілограмів живиці при плані 3480, на 170 процентів виконав своє завдання Володимир Іванович Куць.
А серед механізаторів і далі був кращим вищезгаданий Володимир Петрович Притула, який з початку року до осені зробив догляд за лісовими культурами на площі 90 гектарів, вивіз 75 тонн хвойної лапки і 562 кубометри технологічних дров.
Комплексну бригаду на лісозаготівлях очолював Дмитро Миколайович Кос, який, беручи участь в зональних змаганнях лісорубів до тогорічного Дня лісівника, зайняв перше місце.
Серед кращих у 1975-му називалися лісники Михайло Федорович Гуменюк, Іван Миколайович Куць, Михайло Петрович Процайло, Григорій Михайлович Колодій...
Рік 1975 був знаковим для всіх населених пунктів Вузлівської сільської Ради ще й
тим, що в центральній садибі колгоспу відкрили дитячий комбінат, на будівництво якого витратили 169 тисяч карбованців, закупили на 2 тисячі карбованців різних іграшок.
Зі шкільного життя 1973 року пригадується, як під час уроку в навчальному кабінеті на другому поверсі до вікна підійшов наш вчитель української літератури, тодішній директор школи Роман Васильович Мулько І,

звично замкнувши руки внизу спини в замок, на хвильку задумливо задивився кудись у далечінь, обернувся до нас і промовив: "Діти! Ось тут навпроти школи незабаром виросте дитячий комбінат...". При слові "комбінат" він до нас, вже майже дорослих, дітей на порозі самостійного життя, підморгнув і однозначно та зрозуміло для всіх усміхнувся: це слово асоціювалося тоді з виробництвом (кого дітей?). В наших краях, як і по всій Галичині, місце, де гуртом в денний час виховувалися дошкільнята, завжди називали ніжним і ароматним словом "садочок", а ще більше - ясла...

Відкриття комбінату відбулося святково. Секретар парткому колгоспу Михайло Степанович Пузир надав слово колишньому голові вузлівського господарства, на той час заступникові голови райвиконкому Йосипу Семеновичу Парубочому, який щиро, від усієї душі також радів своєму дітищу і з особливою теплотою мовив:

- Хай завжди буде над вами, дітки, чисте небо. Хай завжи злітає з ваших уст весела пісенька про мир. Нехай спокійними будуть ваші батьки, які сьогодні привели вас у цю світлицю, що стане для вас другим рідним домом.

Були ще виступи - від батьків, від районо, райкому партії, керівників сусідніх господарств...

Першою завідувачкою дитячим комбінатом стала Марія Василівна Куць, а ї помічницями - 15 вихователькок.

І це насправді була радісна подія для мешканців всієї округи, бо діти і з Бабич, і з Шайногів та інших сіл того дня наповнили просторі, світлі зали закладу своїм милим щебетанням. Всього виховувалося тут 90 дітей. Довозив їх до Вузлового і назад додому спеціальний колгоспний автобус.

Через кілька років сюди приведу свого первістка Олесю і я. Тому добре пам'ятаю доброзичливу атмосферу, яка тут панувала, як гарно виглядали кімнати для ігор, навчання, музичного виховання, харчоблок, спальня, медпункт; зі смаком зроблені дитячі меблі, чистенька білизна. У вихованців молодшої, середньої, старшої, дошкільної груп були свої ігрові зали, їдальні, спальні, які змійкою корпусів сполучалися між собою. Дітей тут змалечку навчали основ музики, читати, писати, рахувати, проводили з ними цікаві екскурсії під керівництвом досвідчених педагогів...

Можливо, у зв'язку із завершенням будівництва цього дитячого комбінату, затягувалося спорудження лазні у Бабичах. І лише наприкінці року керівники колгоспу почали "натискати" на будівельників. у грудні за це піддавався критиці на нарадах та в районній газеті в статті свого шефа головного інженера відділу капітального будівництва райсільгоспуправління - інже-нер-будівельник колгоспу ім. Я.Галана З.Ціолковський, який "повинен був би раніше потурбуватися про чітку організацію робіт, про темпи і якість будівництва".

Наприкінці року, майже під ялинку, будівельники звітували про введення лазні в експлуатацію.

ї вирішення чомусь соромляться залучати всі установи, що розташовуються на відповідній території. А з точки зору історичної, це рішення мало свій слід в тогочасному житті села Бабичі.

Отож, воно зобов'язувало керівників всіх підприємств, організацій, установ, колгоспів та й громадян своєчасно проводити необхідні роботи по утриманню в зразковому стані житлових будинків, будівель і споруд, що знаходилися в їх віданні, своєчасно прибирати та забезпечувати належний санітарний стан в місцях громадського користування та на прилеглих територіях, а керівники будівельних організацій повинні були забезпечувати систематичне (не менше як один раз на 15 днів) вивезення сміття та ґрунту з будівельних майданчиків. Заборонялося ремонтувати і фарбувати фасади без наявності паспорта, а також без дозволу виконкомів місцевих Рад, звалювати побутове та інше сміття в місцях, не відведених для цього тощо. Відповідальність щодо збереження і догляду (підкреслюю догляду!) зелених на тощо.

На світлині (1975 рік): перша світлина новозбудованої лазні с. Бабичі

Варто у цьому контексті (будівельних та ремонтних робіт) звернути увагу на прийняте у тому році загальнообов'язкове рішення районної Ради депутатів трудящих "Про заходи по підтриманню належного санітарного стану, охороні зелених насаджень та впорядкуванню зовнішнього благоустрою в населених пунктах Радехівського району". Розповідаємо про це ще й для того, аби теперішні можновладці задумалися над цією проблемою, яка зовсім не зникла, але навпаки - загострилася, і до

саджень, 3 обов'язковим проведенням ефективної боротьби із шкідниками і хворобами, покладалася на відповідних керівників, в тому числі прилеглих підприємств, установ і організацій. Заборонялося на площах зелених насаджень утворювати звалища різного сміття, їздити транспортними засобами, розкладати вогнища, прикріплювати до дерев рекламні щити, оголошення, підвішувати гойдалки, шнури для сушіння білизни, добувати з дерев сік, без погодження обрізати їх крони, випасати худобу на схилах, ходити по газонах, розміщувати намети та багато чого іншого.

І це рішення не залишилося на папері. Пригадую, у ті роки дійсно по селу ходили різні перевіряючі та складали протоколи, які потім розглядалися на районній адмінкомісії. Винних письмово попереджували, оголошували громадську догану або штрафували (громадян - у розмірі до 10 карбованців, а службових осіб - до 50 карбованців). Попалися на цьому і з десяток бабичівських господарів, зокрема були оштрафовані і керівники будівельних

організацій, які споруджували тут об'єкти соцкультпобуту. Діяло це рішення до 17 червня 1977 року.

31 січня 1975 року була здійснена централізація місцевих бібліотек: крупніші стали філіалами ЦРБ з посадами завідувачів, а в таких селах, як Бабичі, посади завідувачів реорганізували на посади старших бібліотекарів та бібліотекарів філіалів централізованої бібліотеки. М.Б.Кушинську (Гриньох) перепризначили на посаду старшого бібліотекаря. У Вузловому створили філіал без структурних підрозділів централізованої бібліотеки. Проте, народ у тонкощах таких хитромудрих "перетурбацій" не хотів розбиратися, свою сільську бібліотеку і далі називали не філіалом, а просто бібліотекою, а ї керівника - завідувачкою.

Незважаючи на заслуги попередніх років (зокрема, успішні виступи бабичівських колективів художньої самодіяльності на районному рівні), у 1975-му начальство почало робити "наїзди" на завідувача Бабичівським клубом Н.Кушинську. Так, 12 серпня перевірка з Радехова дійшла висновку, що вона "запустила всю масово-політичну та культурно-освітню роботу", бо ... "протягом більше місяця зовсім не заповнені щоденники обліку роботи, клуб не підготовлений до роботи під час збиральних робіт, не працює агіткультбригада...", "гуртки художньої самодіяльності зовсім не працюють, про що свідчать записи в щоденниках гурткової роботи; клуб зовсім не оформлений актуальною наочною агітацією"... Словом, Н.Кушинській треба було сидіти і творити папери, а вона займалася живою роботою: репетиціями, виступами. Але такі були реалії радянського бюрократичного часу: "без бумажки - ти бакашка, а с бумажкой - человек!"... Вже через три дні зав. клубом с. Бабичі оголосили догану "з останнім попередженням". Відтак, 1 листопада Н.Кушинська пішла в чергову (ще за попередній 1974 рік) відпустку, у січні лютому та в червні 1976-го здавала іспитові сесії у Самбірському культосвітньому училищі, де навчалася заочно, а 2 серпня 1976-го розрахувалася з посади, на якій перебувала більше 7 років.

У 1974/75 навчальному році в Бабичівській школі навчалося 209 учнів, зокрема: 1 клас - 26, 2 клас - 15, 3 клас - 26, 4 - 23, $5-28,6-27,7-31,8-33$. А випускниками стало 34 юнаків і дівчат.

1976-й був першим роком десятої радянської п'ятирічки та роком XXV з'їзду КПРС, який відбувся у лютому-березні в Москві. А, отже, аналізувалися досягнення минулого періоду, а головне - накреслювалися перспективи на майбутнє. Приємно було побачити вже у першому номері районної газети вітання Євгенії Громадської від імені восьмикласників Бабичівської школи на адресу своєї вчительки хімії Марії Михайлівни Семенюк: "...Від усього серця кажемо своїй вчительці: будьте вічно юні, дорога Маріє Михайлівно!". Це ще раз підкреслювало тверду ментальність бабичан: дякувати і любити своїх близьких, рідних, а не "керівну і спрямовуючу", яка того року йшла до свого знову (як і кожний попередній) "історичного" XXV з'їзду, рішення якого потім заставлятимуть конспектувати та цитувати учнів чи не молодших класів: "спасибі партії за щасливе дитинство і комуністичне майбутнє!". Але навіть діти бачили, що це майбутнє будують своїми мозолястими руками та щирими молитвами до Бога їхні батьки-діди.

А газети безперервно вторили про високе "політичне і трудове піднесення в колективах робітників і колгоспників", які продовжують вивчення і обговорення проекту ЦК КПРС до XXV з'їзду партії, завдяки чому вони досягають високих показників. Зокрема, "незважаючи на певні труднощі, організовано і на високому рівні проводять зимівлю худоби тваринники колгоспу ім. Я.Галана...".

Однак, все виглядало насправді далеко не так. Головою артілі тоді був Іван Васильович Мартяков. Попередній знаменитий господарник Йосип Семенович Парубочий, ставши у минулому році депутатом районної Ради від Бабич, був обраний заступником голови райвиконкому. Зміна керівника негативно позначилась на результатах сільськогосподарського виробництва: вперше за останні роки у 1975-му зібрано неймовірно мало - по 17,5 цнт. зерна, не виконано плану продажу державі і по інших сільськогосподарських культурах. Головний агроном колгоспу Степан Михайлович Ковальчук всю провину валив на холодну весну і сухе літо.

Але основною причиною була "розслабуха" після зміни керівника та безгосподарність. Лише від тваринництва колгосп недобрав за 1975 рік більше мільйона карбованців. Головний зоотехнік господарства С.Г.Павлінчук пояснював невиконання по приросту відгодівельних тварин тим, що серед року, після об'єднання двох колгоспів, тут ліквідували свинарство, а поповнити цю прогалину великою рогатою худобою не зуміли, рільники не забезпечили ферми достатньою кількістю кормів на зиму... Словом, на звітно-виборних зборах у лютому 1976 року все начальство - від малого до великого - добре пересварилося, звалюючи вину один на одного, а голова І.В.Мартяков не витримав і написав заяву про усунення його з посади. Не витримав такої ганьби і Й.С.Парубочий, та на прохання колгоспників, покинувши високу посаду в районі, повернувся до Вузлового вирівнювати ситуацію.
1 треба сказати, що машина господарювання в колгоспі відразу ж запрацювала, кажучи по-місцевому, "як дзигарок", як було раніше. В першу чергу Йосип Семенович взявся за корми, які звинуватили у провалі в минулому році продажу продукції тваринництва. Здавалося, неможливо поза сівозміною і сінокосами відшукати резерви кормів, які 6 обчислювалися сотнями центнерів. Голова запросив на правління колгоспу ветеранів праці, старих активістів, аби колективно порадитися. Великим резервом виявилася звичайна дорога, що ведез Вузлового до території Кам'янко-Буського району: по обидва ї боки - зелені смуги. Щоправда місцевість не дозволяла застосовувати техніку. Та запросили пенсіонерів, активістів, колективи Вузлівського спиртзаводу, Бабичівського лісництва, Вузлівської та Бабичівської шкіл; до кожного працюючого довели завдання заготовити 4 центнери зеленої маси. За день робітники і службовці могли заготовити 4500 і більше центнерів зелені, яку відразу ж відвозили для переробки на борошно і заповнювали сховища сухим вітамінним кормом. Тільки на дорозі Вузлове - Бабичі того року взяли 1000 центнерів зеленої маси, а ще більше - на природній смузі Вузлове - Добротвір, що простяглася з північної сторони Бабич. Взялися заготовляти і гіллячковий корм, якого здобули 1600 центнерів. Для збільшення резерву кормів збирали і стернівку: з гектара вийшло до 50 центнерів. Враховуючи, що в минулому році великі затримки були через несправність техніки для збирання зеленої маси, колгосп придбав комплекс машин.
Словом, використовувалися всі можливості для створення запасу кормів. Й.С.Парубочий визначив це найважливішим народногосподарським завданням на 1976 рік. І результати не забарилися. Зокрема, грубих кормів було заготовлено вдвічі більше.
Помітними стали зрушення і на інших
напрямках. Якщо в минулому році, як уже згадувалося вище, зібрали по 17,5 цнт. зерна з гектара, то на жнивах-76 круг видав майже вдвічі більше - по 34 центнери, а на окремих площах озимої пшениці і ярого ячменю намолочували по 50 - 55 центнерів. І зовсім не промова Генерального секретаря ЦК КПРС Л.І.Брежнєва в Алма-Аті надихнула, як писалося тоді в районній пресі, вузлівських хліборобів на такі трудові звершення, а кропітка організаторська і професійна робота досвідченого керівника колгоспу Й.С.Парубочого та його підлеглих.
Ось вам, як кажуть, "старий кінь борозни не зіпсує"...
Та життя висувало все нові проблеми. Наприклад, машинно-тракторний парк господарства постійно поповнювався новою технікою, і треба було переводити на двозмінний режим роботи, але вже в ті роки виникла проблема недостачі механізаторських кадрів. Кожного року правління колгоспу направляло на навчання 10 - 15 юнаків допризовного віку, але більшість з них після закінчення служби в армії не поверталися в бригаду, а влаштовувались на підприємства Львова. Пригадую, як на нашу залізничну станцію Воля Холоївська перед 6-ю годиною ранку поспішало чимало хлопців - моїх майже ровесників, щоб поїздом Стоянів - Львів добиратися до Львова, а ввечері - зворотно. Так тривало і в наступні роки, коли і я приєднався до щоденних, крім вихідних, залізничних робочих мандрівок...
Не стримували молодь і зразкові приклади місцевих подружніх пар, якими повсюдно вихвалялось керівництво і господарства, і району, заохочуючи до наслідування.
У рамках 1967 року попереднього підрозділу книги ми розповіли про жінку-механізатора колгоспу ім. Я.Галана Зіновію Ваксман, яка походила з Бабич і, закінчивши місцеву восьмирічку, пішла навчатися у Кам'янка-Бузьке училище механізації сільського господарства, а, повернувшись, стала водити на місцевих теренах "сталевого коня". Згодом, вийшовши заміж теж за механізатора - Петра Боднаруся, замешкала у Вузловому.
Про те, як жила і що змінилося у житті цієї сім'ї механізаторів майже через 9 років, у лютому 1976 року знову розповіла та ж районна газета у замальовці "Подружжя механізаторів": "Зіновія, прихопивши рукавички, мовила до Петра:
- Пора на роботу.
Вийшли вдвох. Петро, ї чоловік, ступав
попереду, щоб дружині легше було йти по глибокому снігу. А через якихось двадцять хвилин обоє уже заводили трактори.
Подружжя Боднарусів починало свій трудовий день. Петро працює на тваринницькій фермі с.Вузлового, а Зіновія - в будівельній бригаді, теж механізатором. Петрів стаж роботи - шість років. Весь цей час він сумлінно

виконує обов'язки, добре доглядає ввірену техніку. Недавно йому доручили трактора ЮМЗ-6. Механізатор не нахвалиться:
- На всі "руки" майстер ця машина, жартує.
У Зіновії трактор марки Т-16М. Вона забезпечує мулярів цеглою, піском, вапном. Роботи не бракує навіть взимку, бо в селі велике будівництво ведеться. Кількаповерхові будинки, велетенські крани, глибокі котловани під фундаменти нових споруд, штабелі залізобетонних панелей, цегли усе це створює враження.
Трактористка вже давно зрозуміла, що немає нічого привабливішого і почеснішого від професії будівельника, звичайно, за винятком механізатора. Та Зіновія Боднарусь поєднує зараз обидві ці професії.
Ще коли закінчила школу, поставила перед собою мету: навчитися чогось по-справжньому. На відміну від інших дівчат ii вабила техніка. І всупереч: "Для чого тобі це?" - таки поїхала в Кам'янку-Бузьку на курси механізаторів. Повернулася звідти одержала трактор. Два роки була в обслузі тваринницької відгодівельної ферми, доглядала худобу. Проте, після року роботи коло худоби знову попросилася на трактор.
- Тягне мене до нього, як до рідного...
І оце вже вісім років сумлінної праці, старань. Попереду - нові трудові весни, такі ж сонячні, приємні, чарівні, як і ці, що одцвіли. Я.ЦІОЛКОВСЬКИЙ.
Однак треба сказати, що деякі хлопці таки поверталися після армії до колгоспу, Серед таких у 1976 році називались і мої однокласники по Бабичівській восьмирічці, молоді механізатори, уже згадувані вище В.Тимрук і Я.Нестор.
Ритмічно, місяць в місяць, виконувало поставлені завдання Бабичівське лісництво під керівництвом О.П.Стрижака. Того року для лісівників склалися нелегкі умови: багатосніжна зима створювала значні труднощі, перешкоджала злагодженій роботі. Та в складній ситуації вони, як завше, не розгубилися...
На повну потужність у 1976 році запрацював новозбудований Бабичівський торговий комплекс. Люди не могли натішитися таким благом у своєму селі: і за продовольчими, і за промисловими товарами вже не треба було їхати ні до Радехова, ні до Вузлового - практично все можна було придбати тут або замовити товар та отримати його через кілька днів. Асортимент на початках був достатньо широкий. Начальство належно дбало про це, бо сюди часто навідувався депутат райради від Бабич, згодом - заступник голови райвиконкому, відтак - знову голова колгоспу ім. Я.Галана Й.С.Парубочий. Навіть на тогорічних звіт-но-виборних зборах Радехівської районної споживчої кооперації голова її правління Й.Свіргун з приємністю відзначив, що за звітний період Бабичівські магазини одержали хороші відгуки пайовиків.
Особливо людно було у вихідні та святкові дні у кафе та біля нього. На гальбу пива та принагідно на чарчину чогось міцнішого сюди сходилися чоловіки (і не тільки) зі всієї округи. Не був винятком і я. І не суть в тому, аби спожити хмільного. У веселих компаніях то тут, то там часто зав'язувались серйозні та цікаві диспути на теми від політичної до сільського життя-буття. Треба сказати, що кафе виконувало не тільки "питєйну" роль: тут часто дуже смачно харчувалися і колгоспники, і лісники, і заїжджі, і просто селяни.
Як би там не було, але колгосп ім. Я.Галана, який достроково виконав завдання двох років п'ятирічки, у районному змаганні на честь ювілею Жовтня визнаний переможцем та нагороджений пам'ятним Червоним прапором - за високі показники по виробництву і продажу м'яса.
У 1975/76 навчальному році в Бабичівській восьмирічній школі навчався 191 учень, 24 з яких стали випускниками.
У рамках попереднього року ми розповідали вже, як районне начальство "з'їло" багатолітню завідувачку Бабичівським клубом Н. Кушинську, яка у серпні 1976-го мусила звільнитися з посади.
На ї місце 26 серпня призначили Йосипа Андрійовича Левицького. Але той не приступив до виконання своїх обов'язків, бо просто не вийшов на роботу, і райвідділ культури 14 вересня мусив скасувати свій відповідний наказ. Майже два місяці "крісло" головного культпрацівника Бабич пустувало, обов'язки виконувала зав. бібліотекою. І лише 10 листопада на цю посаду за пропозицією колгоспної парторганізації призначили Стефанію Дмитрівну Батюк (згодом по чоловікові - Бабій).

5 клас (1975/76 навчальний рік) Бабичівської школи - майбутні витрекиики 1979 року. Класний керівник вчителька українеької мови і літератури Сторощуи Ніна Серафимівна.
Зліва направо: перший ряд (сидять) - Батюк Іван, Суирик Роман, Слівінська Ульвна, Ковтун Галя, Федун Антоніна, Біганський Володя, Михайло Іваннук; другий ряд - Сміхура Володя, Сторощук Люба, вчителька історії Горбата Люба Трохимівна, Моравецька Наталя, Середа Зеновій, Холопівський Володя; третій ряд (стоять) - Сторощук Іван, Степанюра Роман, Ціолковський Ігор, Моравецький Іван.

1977-й рік також мав своє комуністичне забарвлення: другий та ударний у десятій радянській п'ятирічці, ювілейний - 60-річчя Великого Жовтня, прийняття нової Конституції СРСР, 60-річчя встановлення Радянської влади на Україні.
У колгоспі ім. Я.Галана значну увагу того року приділили комплексній механізації робіт у рослинництві та тваринництві, кращому використанню тракторів, усіх сільгоспмашин. Саме запровадження в господарстві прогресивних методів праці дало свої результати: за підсумками четвертого кварталу та року загалом колгосп ім. Я.Галана визнали переможцем у районному змаганні з вирощування цукрових буряків.
Однак, механізаторів і далі не вистачало, а молодь після закінчення вже навіть восьмирічної школи спішила до міста - хто в технікуми, а хто в училища не сільськогосподарського профілю. Аби утримати її в селі, правління артілі разом з дирекціями шкіл робило все можливе: щорічно за свій рахунок направляло на відповідне навчання, заохочувало до продовження навчання у Вузлівській середній школі.
Зокрема, на початку року провели оригінальний захід: знайомство школярів зі... школою. Тобто восьмикласників Бабичівської школи запросили до Вузлівської середньої, аби її директор П.І.Сікорський розповів про славні традиції свого навчального закладу, про перспективне майбутнє села. А після - організували танці, розваги, і таким чином невимушено заохочували бабичівських школярів влитися у дружну сім'ю Вузлівської середньої школи. Треба сказати, що раніше, в попередні роки з Бабич ходило до Вузлівської школи чимало юнаків і дівчат. Зокрема, у моєму 10-б класі у 1973 році навчалося - понад десятеро бабичан.
19 червня того року знову, як і в 1975му, відбулися вибори до місцевих Рад, а
тому у квітні була створена серед інших Бабичівська виборча дільниця № 11. Майже не змінився склад Окружної виборчої комісії Бабичівського виборчого округу № 21 по виборах до Радехівської районної Ради, до якої "традиційно" увійшли вчителі Ніна Серафимівна Козлюк (головою), Василь Васильович Гнатів (секретарем), колгоспники Петро Олексійович Войтович (заступником), Ярослав Григорович Ковтун, Ярослав Васильович Сторощук. А дільничну виборчу комісію № 11 спільну по виборах до всіх місцевих Рад знову очолив лісничий Бабичівського лісництва Олександр Порфирович Стрижак, якому допомагали також вже

знайомі нам особи: Богдан Іванович Кнейчук (заступник), вчителька Надія Василівна Грушовенко (секретар), Ганна Миколаївна Батюк, Андрій Петрович Бабій, Марія Іванівна Батюк, Ніна Серафимівна Козлюк, Надія Іванівна Кушинська, Павліна Василівна Луцишин, Лев Григорович Магир, Йосип Ількович Пристанський. До речі, депутатами Вузлівської сільської Ради серед інших стали і троє вчителів Бабичівської восьмирічки: В.В.Гнатів, М.Куниця та Н.С.Козлюк.
Станом на 1977 рік загальна кількість населення на Бабичах становила 820 людей.
Колектив Бабичівських лісників, який очолював названий вище голова виборчої комісії О.П.Стрижак, як і в попередні роки, працював стабільно-ефективно і був серед кращих не тільки в Радехівському лігоспзазі, а й, навіть, в Україні. Зокрема, у квітні того року йому вручили перехідний Червоний прапор Міністерства лісового господарства УРСР і республіканського комітету профспілки працівників лісдеревпапірпрому - за підсумками соціалістичного змагання у першому кварталі ювілейного року. Одночасно Бабичівським лісникам було вручено і другий перехідний Червоний прапор - Радехівського лігоспзагу. Якщо, щоб завоювати Радехівський прапор, бабичанам треба було стати кращими серед семи лісництв, то, щоб перемогти в республіканському змаганні, мусили по всіх показниках випередити і перемогти понад тисячу двісті таких колективів, що діяли тоді в Радянській Україні. Саме тому ця перемога була такою вагомою і заслуговує на особливий рядок в історії Бабич, бо ї творили і мешканці села, яких серед працівників підприємства було переважна більшість.
Ці прості трудівники і кували перемоги. Першими освоїли нові мотоагрегати "Секор", призначені для механізації ручних
робіт на рубках догляду за лісом (про них ми уже згадували вище) механізатори Іван Петрович Кемпник, Василь Іванович Степанюк, Ф.Семенюк. Раніше ці агрегати не знаходили застосування через деякі конструкційні недоробки. Хлопці трохи повозилися з механізмами, але таки добилися того, щоб вони працювали добре і використовувалися на всіх лісових обходах. Досвід цей розповсюдили по всій республіці.
Першими застосували груповий метод трельовки лісу в складі трьох тракторів, з яких два - Т-25 і один - МТЗ-52, трактористи В.Притула і М.Дідусь. І не тільки збільшився виробіток на трактор, а й вивільнилося два працівники.
Вперше за всю історію лісництва було вивезено за місяць 70 кубометрів деревини від рубки догляду за лісом. Зауважмо: не за рахунок ділянок головного користування, масиви яких давали основну кількість ділової деревини.
14 чоловік працювало на зборі живиці, якої щороку заготовляли 75 тонн. Один із них - Григорій Васильович Віцькар був кращим здимщиком не тільки Радехівського лігопзагу, він навіть виходив переможцем республіканського змагання, і ще у серпні, як і його колега та тезка Григорій Олексійович Шпак, виконав річне завдання.
Знамениті вже бригади верстатників, які і надалі на 150-170 процентів виконували завдання по переробці деревини, того року очолювали Степанія Павлівна Грудка та Тетяна Онисимівна Куліковська. Виробничу програму другого року п'ятирічки вони завершили до 7 листопада - дня ювілею жовтневої революції.
Ланки по догляду за культурами очолювали Парасковія Дмитрівна Головата, Марія Федорівна Пархомик та Софія Петрівна Біганська.
Відзначалося того року, що старанно трудяться по охороні лісу Григорій Михайлович Колодій, Іван Миколайович Куць, Ярослав Васильович Муравель, ветерани лісництва з тридцятирічним стажем роботи Федір Іванович Білик, Михайло Петрович Процайло, Федір Васильович Звіринський, по виготовленні коліс до воза - Михайло Васильович Лабай та Петро Іванович Близнюк.
У 1976/77 навчальному році в Бабичівській восьмирічній школі навчалося 174 учні: 1 клас - 18, 2-й - 20, 3-й - 22, 4-тий 13, 5-тий - 26, 6-тий - 21, 7-й - 27, 8-й 27. Отож, випускниками стали 27 юних бабичан.
Але, як тоді любили казати, "не хлібом єдиним" жили бабичани. У селі, окрім кафе, і надалі діяв клуб, де регулярно крутилися кінофільми. Завідувала цим культурним закладом Стефанія Дмитрівна Бабій.
Треба відзначити, що у ті роки, хоч і чимало бабичан вже мали у своїх хатах телевізори, молодь активно сходилася до клубу, аби подивитися новий чи повторно старий фільм, а опісля потанцювати на дискотеці, яка набувала все більшої популярності. Користуючись цим, ідеологи, які були переконані, що "кіно є одним із діиових чинників формування соціалістичної свідомості", вимагали від працівників місцевої кіномережі "усвідомити свою високу роль у справі комуністичного виховання трудящих, докласти всіх зусиль для того, щоб якнайкраще задовольнити зростаючі запити людей, охопити якомога більше глядачів, донести до них живе слово партії".
І це таки не було "словоблудієм": в роботу, зокрема Бабичівського клубу, вміло вклинювались такі заходи, як лекції, кінолекторії, кінофестивалі, присвячені Дню Радянської Армії, 107-й річниці з дня народження В.І.Леніна, Дню Перемоги та 60-річчю Великого Жовтня тощо. А дітям навіть влітку не давали перепочити від "політики", забезпечуючи піонерські табори та табори праці пересувними кіноустановками, розповсюджуючи серед учнів абонементи для перегляду кінофільмів, перед початком яких обов'язково демонструвалися короткі, ідеологічно насичені кіножурнали, зокрема такі як "Ленін у Жовтні", "Надбання республік", "По

заповітах Леніна". Районне партійне начальство тоді тішилося: якщо середнє відвідування кіно на одного учня минулого року становило 21 раз, то за 11 місяців цього ця цифра зросла до 27,7 раза.
Власне: в більшій мірі місцевих партійців цікавила "цифра", а не розвиток молоді. А працівників кіномережі - виконання плану по охопленню глядачів, а відтак - валовий збір коштів та поповнення районного бюджету. Для цього їх і заставляли "налагодити зв'язок" з партійними, радянськими, комсомольськими організаціями, з педагогічними колективами, з місцевими товариствами "Знання", з культпрацівниками. А коли ті не змогли загнати в клуб, скажімо, молодь, то мусили самі сидіти в залі, аби їх перерахували для звіту до району.
Яскравим доказом сказаному може слугувати публікація вже через два роки - у 1979-му в районній газеті за підписом економіста райдирекиії кіномережі "Економічні показники": "Працівники Радехівської кіномережі брали зобов'язання виконати планові завдання до 20 грудня. Але, враховуючи знаменну дату - 60 -річчя радянського кіно, ми переглянули свої можливості і вирішили завершити виконання планів до 62-ї річниці Великого Жовтня. План чотирьох років виконаний достроково, до 10 серпня... План по валовому збору виконаний на 116 процентів... Працівники районної кіномережі роблять все для того, щоб виробничі плани виконувались з місяця в місяць".
В той же час партійно-радянські агітатори всіма засобами нав'язували суспільству думку, що "основним критерієм оцінки кінофільмів в капіталістичному світі служить не їх ідейний рівень, не їх художня цінність, а касовий збір" (цитата - з тодішньої преси).
Так було і в Бабичах: в школі та піонерському таборі, який продовжував діяти. А про абонементи на кіно і я, учень Бабичівської школи у 60-х роках, ще пам'ятаю досі зауваження від класної керівнички за те, що не всі їх використав, особливо ті, що припадали на несвяткові дні, коли після школи треба було поспішати додому, де чекали різного роду домашні роботи або допомога матері на обробці колгоспних плантацій.
Цікаво буде пригадати, а нинішньому молодому поколінню бабичан - дізнатися, які кінофільми демонструвалися у ті роки в Бабичівському клубі. Але перед тим зазначимо, що на наших теренах кіно крутилося ще й в клубах ближніх сіл Гряда, Шайноги, не кажучи вже про Вузлове, а також в робітничому клубі цегельного заводу. Отож, в дитинстві ми, дітямки, могли за день один і той же фільм побачити почергово тричі, а той чотири рази, бо й Шайноги були зовсім поряд. Та й квиток на денний сеанс коштував якихось 5 копійок, за які, щоправда, можна було купити 10 коробок сірників.
Якщо на початку 60-х років у всіх кінобудках названих клубів стояла одна установка і кіномеханік мусів після завершення однієї касети, виймати її, перекручувати на початок (щоби не робити цього у наступному селі, куди мав ще їхати) та заставляти наступну, то у 70-х роках у Бабичівському клубі дивилися кіно вже безперервно, а на Гряді та цегельні до самого кінця, поки існували ці заклади, у стіні з приміщення, де працював кіномеханік, до глядацької зали так і залишився один отвір, через який світився на екран об'єктив установки. Кіномеханіком довгі роки на Бабичах і в клубі цегольні працював Микола Пархомик з
Вузлового, а на Гряду, яка належала до Кам'янка-Бузького району, приїжджав спеціаліст з Незнанова.
Отож, якими кінострічками радувала "рідні комуністична партія та радянський уряд" тодішні покоління бабичан?
У 1975-му - це "Батьківщини солдат" (виробництво "Мосфільм", про життя і героїчну смерть вченого, комуніста, воїна Дмитра Карбишева), "Усмішка мами" (аргентинський кінофільм), "Афоня" ("Мосфільм", дотепна історія з життя рядового працівника ЖЕКу), "Весілля" (югославська кінострічка про героїчну боротьбу народів Югославії у роки другої світової війни), "Турецький спис" (пригодницький фільм про подвиги юних захисників Угорщини від іноземних загарбників), "Повість про жінку" (виробництва кіностудії ім. О.Довженка; вміючи направити на вірний шлях інших, героїня не може розібратися у власних почуттях), "Повість про людське серце" ("Мосфільм", роздум про цінність кожного окремого людського життя"), "Злочин у готелі" (Чехославаччина; йдеться про розкол у соціал-демократичній партії у 20-х роках), "Вибір мети"("Мосфільм"; двосерійна стрічка про видатного радянського вченого-ядерника І.В.Курчатова), "Троє на снігу" (ФРН; наймодніша модель кінокомедії), "Коли настає вересень" ("Мосфільм"; лірична комедія, герой котрої - старий вірменин, який приїхав у Москву, щоб проводити свого внука в перший клас) та інші.
У 1977 році в рамках проведення в районі кінофестивалю, присвяченого 60-річчю Великого Жовтня демонструвалися фільми ("обов'язкові для перегляду"): "Надбання революції" (1 і 2 серії), "Партійний квиток", "Ленін у жовтні", "Ми йшли з Іллічем", "Риси великого образу", "Москва, рік 1917", "Москва, товаришу Леніну", "За завітами Ілліча", "В роки випробувань" та інші. Перед переглядом цих стрічок обов'язково мали читатися лекції. Окрім них на екранах появлялися і такі популярні фільми, як "Білий Бім - чорне вухо" (кіностудія ім. Горького; про долю собаки, обов'язок людини перед "братами нашими меншими"), "Поїздка" (італійська кінострічка про трагічне кохання), "Сімейні обставини" (фільм білоруських кіномитців про хлопчика, на долю якого випали важкі випробування: смерть матері, зрада вітчима...), "Зустрінемось біля фонтану" (Свердловська кіностудія; кінокомедія), "Юний Робін Гуд" (Англія; пригодницький), "Ати-бати йшли солдати" (кіностудія ім. О. Довженка; про загиблих батьків, яким у 1944 році було по двадцять і про їх дітей, нині тридцятирічних), "Відпустка, яка не відбулася" (Одеська кіностудія; про моральні обов'язки

людини), "Морські дияволи" (арабська кінокомедія; пригоди трьох друзів, які закінчили морську школу), "Брати по крові" (НДР; про американського солдата, який у 19 столітті потрапив в полон до індійців).
У квітні наступного року відбувся уже не заполітизований кінофестиваль - присвячений 50-річчю кіностудії ім. О. Довженка, під час якого демонструвалися фільми, які мали та матимуть і надалі (чи не до сьогодні) значний суспільний резонанс та інтерес: "В бій ідуть тільки "старики", "Ати-бати, йшли солдати", "Анна і командор", "О.Д.Довженко", а поза рамками фестивалю - також інші відомі кінострічки: "Знайомство за шлюбним оголошенням" (французький фільм про веселу історію кохання двох немолодих людей), "Брехун" (арабський фільм про ділків чорного ринку), "В Сантьяго іде дощ" (франко-болгарський фільм про трагічні події в Чілі протягом 1970 - 1976 років), "Транссибірський експрес" (казахський пригодницький фільм про операцію радянських чекістів) та інші.
Повторно у ті роки демонструвалися такі художні фільми: "В бій ідуть тільки "старики", "Хитрість проти жадібності (1 і 2 серії), "Під покровом ночі" (дві серії), "Весна на Одері", "Парашутисти", "Океан", "Вихри ворожі", ""Де 042?", "Бабське царство", "Блокада", "Велика чистка", "Три свідки", "Ми розлучаємося", "Головний свідок", "Ще не вечір", "Невинні вбивці", "Сто грамів для хоробрості", "Чапаєв", "Летять журавлі", "Бунтівна застава", "Арена", "Гадюка", "П'ять днів, п'ять ночей", "Перехідний вік", "Солдат Іван Бровкін", "Йшов солдат", "Службовий роман" (1 і 2 серії), "Дай лапу, друже!", "Офіцери", "П'ять днів відпочинку" та інші.
Як бачимо крутилися не тільки радянські фільми, і не лише на заполітизовані теми. Багато з них були і іноземного виробництва, в тому числі і "капіталістичних" країн (ФРН, Англія та ін.). І це якось не в'язалося з систематичними твердженнями радянських ідеологів про "занепад сучасного західного кіно", що "ці фільми культивують почуття ненависті серед людей, проповідують націоналізм, расизм, мов іржа, руйнують людські душі, особливо молоді"...
Хочу сказати, що чимало з цих радянських та зарубіжних фільмів запам'яталися на десятки років, а деякі ще й сьогодні викликають ностальгію, бо заставляли задумуватися над своїм життям, своєю поведінкою чи просто створювали веселий настрій.
Ці стрічки жваво неформально обговорювалися і на шкільних перервах, і дорослими за гальбою пива...
Зрештою, у кожного свої спогади, але вже самі назви та зміст цих фільмів чимало можуть не тільки пригадати нам, "старожилам", які пам'ятають ті часи, але й розповісти нинішньому поколінню...
Ще однією тогочасною формою ідеологічної обробки людей було обов'язкове залучення робітників і селян, інтелігенції, школярів до участі в святкових демонстраціях на честь Міжнародного дня солідарності трудящих (1 травня) та Великого Жовтня (7 листопада). В середині 1970-х проводились такі і у Вузловому, в яких брали участь такожі бабичани.

На світллнах: на мариі колона бабичівських школярів (аліва) та урочиста хода трудящих вузлівських перелів (І травня 1977 року)

І на завершення цієї "культурної" розповіді - про подію, яка насправді стала святковою для всіх сіл Вузлівської сільради, в тому числі і бабичан. Це, власне, відкриття у грудні новозбудованого Будинку культури у центральній садибі колгоспу. Хоча і цей урочистий захід не обійшовся без ідеологічного присмаку: його присвятили "славній" даті - 60-річчю встановлення Радянської влади на Україні, утворення Української РСР. Зводили споруду будівельники Сокальської ПМК-186. На мітинг з цієї нагоди прибули високі гості з обкому та райкому партії, багато мешканців навколишніх сіл, особливо молоді, для якої цей заклад на довгі роки стане центральним у всій окрузі для проведення свого дозвілля. Як і годилося, відразу після перерізання червоної стрічки у переповненому залі відбулися урочисті збори, присвячені радянсько-українському ювілею, на яких з доповіддю виступив голова колгоспу Й.С.Парубочий, у великій мірі завдяки якому і стало можливим зведення цієї культурної установи. Були виконані і ще дві вимоги партійного духу того часу: виступ знаменитої ланкової-пенсіонерки Ганни Іванівни Сухоцької з подякою "рідній партії і Радянському уряду за щасливе і заможне життя нашого народу, за повсякденну турботу про людину праці", а також схвалення та направлення вітального листа ЦК КПРС і ЦК Компартії України. Проте, не обійшлось і без концерту, підготовленого силами учасників художньої самодіяльності закладів культури колгоспу.

У глибині світлини (справа - першотравнева демонстрація у Вузловому) видніється новозбудоване приміщення Будинку культури та адміністративні корпуса сільської ради і правління колгоспу.
1978 рік поставив перед колгоспом ім. Я. Галана ще вищі завдання. Зокрема, цукрові буряки мали вирощуватися на промисловій основі не на 400, як торік, а на 600 гектарах, і тільки на 100 гектарах - із застосуванням ручної праці. До речі, добра основа для цього в артілі вже була закладена: загін механізаторів артілі за п'ять років зріс з 105 до 186. Так само за цей період побільшало тваринників - з 120 до 180, будівельників - з 41 до 89.
У колгоспі було запроваджено цехову систему управління. Скажімо, цех по вирощуванню цукрових буряків і картоплі очолював агроном О.Д.Кирнасюк, цех по виробництву кормів - агроном С.І.Демків, службу хімзахисту рослин, внесення органічних та мінеральних добрив - агроном С.С.Бедрило. Створили і цехи по виробництву яловичини, молока... Голова господарства Й.С.Парубочий вважав, а згодом і переконався в цьому, що при
такій системі спеціалісти - керівники середніх ланок будуть поєднувати у собі вміння технологів з майстерністю організаторів.
Хліба того літа були хороші: зокрема, кожен із 700 гектарів ярого ячменю видав в середньому по 44,7 центнера зерна, а на окремих площах і більше. Зокрема, на полях другої (бабичанської) бригади із 62 гектарів, де вирощували ячмінь сорту Ельгіна, намолотили по 52 центнери. 90 гектарів займало на Бабичах пшеничне поле "Миро-нівське-808", з якого на круг взяли по 41,5 центнера янтарного зерна. Посів тут був насінницький, отже, у фонд колгоспу для наступного врожаю ліг гарний посівний матеріал. Так віддячили хліборобам їх принципово нові, наукові погляди на зерновий цех господарства.
Запровадили і новий розпорядок відгодівлі великої рогатої худоби, рекомендований науковцями. Суть його визначалася у забезпеченні планових приростів ваги шляхом найбільш раціонального використання кормів. Після того, як на базі колгоспу створили об'єднання по виробництву м'яса із закріпленням господарств-постачальників молодняка худоби, перейшли на нову форму його годівлі. Полягала вона в заміні триразової на дворазову: перше роздавання кормів тваринниці проводили з 7 до 10 години ранку, друге - з 18 до 21-ої. Такий розпорядок видачі фуражу сприяв кращому його поїданню тваринами, а, отже, раціональнішому використанню і ефективнішій віддачі кормів. Тепер всю привезену на ферму зелену масу бички поїдали без найменшого залишку, а от при триразовій годівлі частина її залишалася в жолобах, марнувалася. Добові прирости ваги почали зростати... "Допомагали" досягненню високих результатів в тваринництві та в боротьбі за врожаї і плакати типу "П'ятирічці - високу ефективність виробництва і якість робіт!", які місцеві партійні ідеологи чіпляли скрізь, де тільки могло бути - на полях, на фермах, тракторних бригадах, у Будинку культури, клубах, ба - навіть на рухомих механізмах.
Але організовували і заходи, які насправді таки були зручними для колгоспників та допомагали зекономити власний час. Пригадую, у ті роки часто можна було побачити на бабичівських жнивних полях, бурякових плантаціях, фермах, просто у центрі села так звані автолавки чи автомобілі "Пікап", навіть - мотоцикли з каляскою і кінні фіри,
начинені товарами широкого вжитку, підвищеного попиту. Правління колгоспу ім. Я. Галана виділило для цього навіть окремий автобус. За кожним розвезенням був закріплений конкретний магазин.
Тут можна було придбати готовий одяг, тканини, парасольки, хустини, нитки для вишивання чи інші галантерейні та трикотажні вироби, взуття, продукти, замовити потрібні товари на наступний приїзд автолавки. Іноді жінки накуповували товарів на 140 і більше карбованців, а загальний виторг складав понад три тисячі карбованців. Як звітував того літа районний коопунівермаг, за червень - липень сільським трударям було реалізовано товарів на 12 тисяч карбованців. Отож і кооператори були задоволені.
На початку року бюро райкому партії розглянуло та схвалило ініціативу правління та парткому колгоспу ім. Я.Галана щодо поповнення матеріально-технічної бази Вузлівської середньої, Павлівської, Бабичівської, Нестаницької та Станинської восьмирічних шкіл. Ця ідея з'явилася не сама по собі. Справа в тому, що тоді ЦК КПРС і Рада Міністрів СРСР прийняли постанову "Про дальше вдосконалення навчання і виховання учнів загальноосвітніх шкіл і підготовку їх до праці". Відтак в районі відбулися партійні збори вчителів-комуністів. Можливо, саме завдяки цій ініціативі голова колгоспу Й.С.Парубочий у тому році був делегатом Всесоюзного з'їзду вчителів, на якому особлива увага була приділена зв'язкам школи з виробництвом. Та й загалом у всіх школах на території господарства трудова підготовка була на висоті: учні не тільки чаклували у своїх майстернях, але й працювали на колгоспних полях, вирощуючи та збираючи врожаї із закріплених за ними гектарів.
Свого часу за ініціативою правління колгоспу у Вузловому для цього був створений і діяв міжшкільний навчально-виробничий комбінат, в якому згодом - вже з наступних 1970-1980 років школярі почали оволодівати професіями шоферів, трактористів, автослюсарів, операторів машинного доїння корів, швей, кулінарів. До речі, в значній мірі такому ставленню до трудового виховання школярів, як у Вузловому, Радехівський район у 1978 році визнаний премюжцем Всесоюзного соціалістичного змагання і на початку наступного року на січневій районній конференції вчителів заступник голови облвиконкому вручила його керівникам перехідний Червоний

прапор ВЦРПС, ЦК ВЛКСМ, Міністерства освіти СРСР.
У Вузловому швидко зорієнтувалися у ситуації і мали всі підстави гучно заявити про себе: за рахунок колгоспу тут велось масштабне будівництво нових корпусів середньої школи на 746 учнів, нової Павлівської середньої школи на 860 учнів, належно були вділені Нестаницька та Станинська восьмирічні, а от про Бабичівську ініціатори чомусь забули сказати, хоч в планах вона називалася серед інших. Практично вся увага була звернута на Вузлівську та Павлівську. Зрештою, для запровадження у міжшкільному навчально-виробничому комбінаті навчання вищеописаним професіям, саме тут найбільше потребувалася міцна матеріально-виробнича база.
Та Бабичівська школа здебільшого сама вміла давати собі ради, і дякувала тим нечастим матеріальним подачкам, які робив колгосп. З іншого боку, таке "провінційне" становище деякою мірою було вигідне для дирекції та вчителів, бо верхи якось менше придивлялися до неналежного, скажімо, інтернаціонального чи атеїстичного виховання. Проте, у тому році через районну газету начальство якось таки "вкусило" бабичан, щоправда, тільки "через кому", тобто назвавши їх серед інших шкіл: "В першу чергу над поліпшенням змісту атеїстичного роботи повинні задуматися педколективи... Бабичівської, ...восьмирічних шкіл... Перевіркою встановлено, що в згаданих селах рідко читаються лекції або проводяться бесіди на атеїстичну тему".
З молитвою до Господа - так, як навчали батьки, 171 учень Бабичівської восьмирічки завершив той навчальний рік, а 28 з них з Богом пішли у самостійне життя.
Уже котре літо підряд на базі Бабичівської школи працював табір для дітей колгоспників артілі ім. Я.Галана "Ромашка". В районі такі табори у 1978 році ще були в Оглядові (міжколгоспний), Грицеволі, Сушні, Сморжеві, Миколаєві, Лопатині та денний - при Радехівському районному будинку піонерів. В кожному з них відпочинок школярів організовувався на кілька змін. Окрім розважальних заходів, звичайно ж, були і політико-виховні, такі, як обговорення книг Л.І.Брежнєва "Мала земля" і "Відродження", ранок, присвячений Всесвітньому фестивалю молоді і студентів на Кубі, розповіді про ленінські місця у різних частинах світу.
У Бабичівському таборі була налагоджена робота спортивних секцій, діяли гуртки художньої самодіяльності. Того літа бабичівські табірники обмінялися концертами із своїми ровесниками-піонерами Радехова. Саме від них вони прийняли районну естафету піонерських таборів, яка урочисто стартувала 7 липня і присвячувалася 60 -річчю Ленінського комсомолу. Тепер треба було за чотири дні чимось начинити свої сторінки перехідного альбому, і бабичанці повклеювали сюди фотографії із свого дозвілля: шашковий турнір, екскурсії на місцеві підприємства - лісництво та цегельний завод, робота на пришкільних ділянках...
Окрім шкільних приміщень та території, улюбленим місцем розваг для дітей був і сільський клуб, куди вони часто приходили із своїми піонервожатими, вихователями та проводили репетиції, різноманітні турніри, концерти, танцювали, декламували пісні.
Під час тривалих дослідницьких пошуків нам таки вдалося віднайти одну-єдину світлину із виглядом частини внутрішнього приміщення Бабичівського клубу: невідомий фотограф зафіксував момент, коли у ньому перебували саме вихованці тутешнього жовтенятсько-піонерського табору "Ромашка". Уважно розглянувши цей малесенький знімок, вдалося розпізнати знайомі обличчя деяких старших людей, а зв'язавшись з ними, встановити прізвища інших та дату зйомки - літо 1978 року.
Таким чином, ми одразу "вбиваємо два зайці": для історії фіксуємо внутрішній вигляд приміщення клубу з його завідувачкою та унаочнюємо оповідь про літній дитячий відпочинково-виховний заклад, який понад десяток років діяв у Бабичах.

На світлині (дорослі зліва на право): Ганна Іванівна Філяровська - шкільний повар, Надія Іванівна Бушинська - колишня завідувачка клубом, Ганна Володимирівна Назарюєвич - вчительна російської мови і літератури, Марія Іванівна Гнатів - старша піонервожата школи, Леся Василівна Сторожук та Людмила Василівна Іпатюк - піонервожаті табору.

Попри те, що на Бабичах церкву закрили ще на початку 60-х років, релігійні традиції в тутешніх родинах береглися свято. Батьки та бабусі щонеділі і свята за руку водили своїх чад за кілька кілометрів у Вузлівський храм і з розумінням ставилися до змушених нечастих застережень вчителів, ігноруючи їх. На Богослужіннях у церкві центральної садиби колгоспу завжди було чимало бабичівських школярів, як і тутешніх. В свої роки за майже 5 кілометрів від дому, через шайноганський ліс по шпалах залізниці чи не щонеділі поспішав сюди і я, бо одного разу мене наділили почесним обов'язком тримати хреста посередині церкви, і ненав'язливо повідомили, що тепер маю приходити дещо раніше, щоб приготуватися. Цю місію у церкві Покрови Пресвятої Богородиці Вузлового я виконував чи не два роки підряд.
Окрім цього, на Різдвяні свята бабичівські школярі організовували "підпільні" вертепи і ходили від хати до хати, вітаючи односельчан, а біля півночі сходилися під закриту церкву і завершували дійство. Якось саме в такий час чи то за чиєюсь наводкою, чи випадково над'їхала районна перевірка, і на наступний день директор та вчителі, червоніючи, змушені були робити "розбірки", виставивши "пастирку" на зборах перед усіма учнями та докоряючи учасникам, що вони знеславили школу, яка і без того давно і традиційно, як і все село, славилася своїми християнськими поглядами.
А на Великдень, кожен день свята, на площі перед храмом із замком на дверях водилися хороводи з Великодніми піснями, маївки-подоляночки... "Релігія - це пов'язка на очах людини, яка заважає їй бачити світ правильно" (О.Ярославський) - переконували радянські ідеологи і намагалися систематично затягувати, особливо - молодь, на різні атеїстичні заходи, які призначали, як правило на християнські свята та неділі. Регулярно в районній газеті виходили цілі тематичні сторінки, в яких розповідалося про ревних поборників віри, які як правило були "українськими буржуазними націоналістами", ненаситних на гроші "святих отців", про людей, які, спостерігаючи за такими "неподобствами", "навіки порвали з церквою". Комсомольські ватажники створювали у школах так звані молодіжні суспільно-політичні клуби імені Ярослава Галана і постійно контролювали їх роботу. Зокрема, з 15 лютого по 15 березня, але вже наступного року, в районі проводився місячник огляду таких клубів, відзначалися "змістовні" заходи, які проводяться в багатьох навчальних закладах та господарствах. І от, здавалося б, комсомольській організації колгоспу імені Ярослава Галана, кажучи по-народному, а заодно і саркастично, "сам Бог велів" на "відмінно" налагодити таку діяльність. Але ні в Вузлівській бригаді, ні на Бабичах - ані в бригаді, ані в клубі, ані у школі, незважаючи на спеціально прийняту постанову бюро райкому комсомолу з цього питання, вони так і не були створені, а робота клубу у Вузлівській середній школі, "яка розміщена на території господарства, що носить ім'я полум'яного патріота своєї Батьківщини - Ярослава Галана, - як писав у районці один з працівників райкому комсомолу, вимагає поліпшення...".
Учні та місцева молодь вперто не вірили атеїстичній пропаганді і, навіть, коли їм на уроках фізики чи інде під час лекцій, розповідали, що земне тяжіння - явище природне, а не створіння Боже, вони радше веліли вранці та ввечері помолитися, а в недільні дні піти до церкви, ані ж вислуховувати такі твердження.
У сільську бібліотеку завозили антирелігійні книги, брошури, журнали, і завідувачку М. Кушинську зверху відразу ж змушували на видному місці облаштовувати відповідну виставку, пропонувати такі видання читачам. у їх формуляри Михайлина Богданівна потайки вписувала цю літературу, як прочитану ними, аби прозвітувати перед начальством, а замість лекцій на атеїстичну тему в школі чи в клубі, зачитувала список нових видань, що поступили в бібліотеку, серед яких були і кілька антирелігійних. Повсюдно в школах створювали клуби та гуртки ім. Я.Галана, а за підписом авторитетних вчителів в райкомі готували статті на теми типу "Чи існує душа?", "Атеїстичне виховання при викладанні фізики" та публікували їх.
І на завершення цієї теми, скажемо, що у ті часи душпастерями бабичан були отці Вузлівської (Холоївської) церкви: о. Іванюк (1969-1971), о. Володимир Цюпка (1971-1975), о. Ярослав Михалюк (19751981).
Отець Ярослав, який був душпастиром бабичан саме у ці роки, народився у побожній християнській сім'ї села Боб'ятин на Сокальщині. Родинний дім його був в якихось 50 метрів від храму, і гучні церковні дзвони, які ніби гойдав колиску немовляти Ярослава і з кожним роком все більше наповнював його щирою щонеділі скликали на Службу Божу вірних, сповнювали своєю мелодійністю батьківську світлицю, їх голос скликали на Службу Божу вірних, сповнювали своєю мелодійністю батьківську світлицю, їх голос християнською вірою. Відтак то бабця Теодора, то мама Анна, то батько Михайло приносили, згодом - приводили його до Божого Храму. Відтак із своїм двоюрідним братом Богданом він став вівтарником, прислуговував у часі богослужінь. Не раз отець згадував, як незичливі люди насміхалися над ним, називаючи "свічкогасом", та він цим не переймався, а ревно сповняв обов'язки.

На світлинах (зліва направо - 1972 р. та 1992 р.): о. Ярослав Михалюк.

У школі він був зразковим учнем, а серед молоді за свою моральну поведінку користувався повагою та любов'ю. Середню освіту здобував у Тартаківській середній школі, до якої три роки майбутньому отцю доводилося майже щодня долати 5 кілометрів пішки.
Про дитячі та юнацькі роки майбутнього отця Ярослава Михалюка в часі річниці по його смерті (листопад 2016 року) оповіла журналіст Надія Ярмола у газеті Радехівського деканату УГКЦ "Слово": "З раннього дитинства батьки брали його щонеділі до церкви на Богослужбу. А тому ніхто не дивувався, що Ярослав, будучи трирічним хлопчиком, знав напам'ять всю Літургію. У своїх дитячих іграх він часто уявляв себе священиком. А одного разу, в трирічному віці, коли на дворі тріщав тридцятиградусний мороз і батьки через це не взяли його із старшою сестрою до церкви, Ярослав "відправляв" Службу Божу на ганку батьківської оселі. Невідомо, скільки часу діти пробули на дворі, але надвечір в Ярослава в горлі утворився нарив і піднялася висока температура. Місцевий лікар кілька днів намагався вилікувати дитину, а потім сказав батькам, що лише диво може врятувати малого. У їх селі жила старенька бабуся, котра своїми молитвами не одну людину повертала до життя. Батьки прикликали ї до маленького Ярослава, який на той час вже не міг говорити. Жінка довго молилася над дитиною, разом з нею і всі члени родини. Через кілька годин хлопчик розплющив очі і ...заговорив. З цієї миті він почав одужувати. Потім батьки часто розповідали йому про його чудесне зцілення і всі вірили в те, що Господь не дав йому померти в дитячому віці, бо поклав на нього важкий священицький обов'язок. Згодом Ярослав вже прислуговував у церкві і був твердо переконаний у тому, що обере шлях священика.
Батьки, спостерігаючи, як чинна влада закриває церкви, перетворюючи їх на пилорами та склади, а українських священиків переслідують, садять в тюрми та засилають на каторгу - стримували сина. Але він, мабуть, єдиний раз у житті не послухався батьків і твердо був переконаний, що рано чи пізно стане священиком. На всі вимоги вчителів вступити в комсомольську організацію, Ярослав завжди знаходив якусь причину для відмови. Вдалося йому уникнути свого членства і в школі, і під час служби у війську.
У ті часи в духовну семінарію не приймали юнаків одразу після закінчення школи. Потрібно було відслужити у війську, мати кілька років трудового стажу, вести благочестивий спосіб життя. Тому після школи Ярослав Михалюк закінчив курси водіїв. Знаючи його наполегливість у навчанні та відмінну фізичну підготовку, у військкоматі
порекомендували йому вступити на навчання до військового училища. На той час це була одна з найпрестижніших професій. Але юнак категорично відмовився.
Після строкової служби у війську Ярослав Михалюк працював водієм у Червоноградському автопарку. Тут зустрів свою майбутню дружину Марію. Після одруження сина батьки сподівалися на те, що він зречеться своєї мрії. Та Ярослав виношував ї, наче мати життя. Знала про заповітну мрію свого чоловіка і Марія Йосипівна. Але не стримувала його і не відмовляла, бо помітила, що є в його характері особлива наполегливість і твердість. І буде саме так, як він задумав".

У душі Ярослава зміцнювалося бажання стати священиком. Він хотів наслідувати свого рідного вуйка, ревного і побожного отця Івана Семенюка, котрий на той час своє пастирське служіння сповняв у Львові. А це були часи гонінь на Церкву Христову, і молодому юнакові довелося працювати і підпільно вчитися у семінарії, час від часу їздити до Львова і слухати духовні науки своїх церковних наставників.
Але настав час, і для Ярослава сповнилися слова Ісуса Христа, сказані до своїх учнів: "Не Мене ви вибирали, але Я вибрав вас, і вас настановив, щоб ішли ви й приносили плід, щоб плід ваш зоставсь..." (Ів. 15.16). У 1971 році у соборі св.Юра над ним здійснилась Тайна Священства. Через молитви Архиєрея Дух святий поставив його пасти Церкву Господа Бога, яку він придбав своєю кров'ю, і пильнувати всю довірену йому отару (Дівн. 20.28).
Мешкав о.Ярослав у Червонограді, і щонеділі та свята громадським транспортом добирався у закріплені парафії сіл Вузлове (з Бабичами), Нестаничі, Павлів, бо священиків у ті роки не вистачало. Доводилося ходити і пішки, а, коли повезло, попутно під'їхати колгоспним вантажним автомобілем, що возив мелясу.
У лютому 1982 року о.Ярослава Михалюка, який вже тоді був деканом Радехівським, перевели на парафію Радехів, де він служив в храмі святого Миколая 34 роки, а у 1991 - 2004 роках під його керівництвом тут споруджено новий храм. ...Митрофорний протопресвітер, декан Радехівський і парох Храму святого Миколая Чудотворця м.Радехів отець Ярослав переставився до Дому Отця Небесного 4 листопада 2015 року, залишивши по собі добру та вічну пам'ять, величний новозбудований в Радехові Храм, на подвір'ї якого боголюбні парафіяни, в знак та вияв їхньої
любові і пошани до свого духовного пастиря поховали його тіло, а Душа наставника разом зі своїми вірними безустанно прославляє Бога, Пречисту Діву Марію, Святого отця Миколая, котрим він присвятив своє служіння.
А ще у 1978-му відкрили нове приміщення для медпункту, який перебрався з віддаленої околиці Бабич Лісничівки до центру села. Це була добротна, простора споруда, розташована в не менш мальовничому місці, ніж попередня - на краю старого колгоспного саду. З цієї нагоди в сільський медичний заклад завезли і нове медобладнання. Переважна більшість бабичан раділи, а мешканцям Лісничівки трохи було "кисло", бо звикли до сусідства з таким життєво потрібним соціальним об'єктом, але погоджувалися, бо розуміли, що загалом для села - це благо, та й набагато більше медичних послуг могли отримувати.
Завідував медпунктом і далі Б.Й.Лаптута, який немало спричинився до будівництва його нової споруди, днював і ночував тут, підганяв будівельників, вказував їм на прогріхи та змушував виправляти.
Тепер знову постало питання про наближення житла медиків безпосередньо до місця надання послуг, хоча на ті роки в оселях багатьох бабичан вже появився телефонний зв'язок, який в давніші роки був тільки в медпункті, запаралелений з житловою кімнатою, та ще на кількох об'єктах соцкультпобуту, таких, як школа, бригада, бібліотека, лісництво, цегельний завод та ін., які, проте, у вечірній та нічний час були недоступні.
Та й сам Богдан Йосипович розумів, що для сім'ї старе житло замале, зрештою, воно було службовим. А діти підростали, промайнуть роки, і стануть на поріг самостійного життя. У ці роки якраз наділяли плани у старому колгоспному садку, і Лаптута вибрав собі місце в якихось 100 метрах від медпункту, і розпочав будівництво власної оселі.
Вже наступного 1979 року, перед самим святом Миколая відбулася подія, на перший погляд особистісна, родинна для Лаптут, але й для села вона мала істотне значення, бо впритул наближала житло медиків до місця надання послуг. Мова йде про переїзд сім'ї Богдана та Ярослави Лаптут зі службового житлового приміщення в старому медпункті на Лісничівці до своєї просторої новозбудованою хати на краю колишнього колгоспного саду...
У першій половині 1978 року на засіданні виконкому Вузлівської сільської Ради розглядалося питання медичного обслуговування у підпорядкованих селах. Основні претензії були до Шайногів, Нестанич, де медзаклади потребували серйозного ремонту. Проте, всі розуміли, що вирішення цього питання не стільки залежало від завідувачів, як від фінансування згори. Тому і записали в рішенні, щоб "питання ремонту медпункту в Нестаничах погодити з правлінням колгоспу", а ще своїм рішенням виконком зобов'язав всіх завідувачів медпунктами "найближчим часом позбутися недоліків у медичному обслуговуванні трудящих". До речі, вже наступного року у районній газеті голова колгоспу Й.С.Парубочий, розповідаючи про охорону здоров'я трудівників, зубний кабінет у Вузловому, для якого нещодавно закупили обладнання на 3500 карбованців і який обслуговував мешканців всіх населених пунктів сільради, зокрема відзначив: "Успішно діє новий медпункт і в селі Бабичах. А незабаром обладнаємо такий і в Нестаничах".

На світлині (1979 рік): щойно введене в експлуатацію приміщення Бабичівського медпункту.

З року рік під керівництвом О.П.Стрижака все вагомішали здобутки Бабичів- ського лісництва. І знову воно було першим у змаганні, достроково виконувало свої завдання, за що, скажімо, вже за пер- ший квартал були нагороджені перехідним Червоним прапором Міністерства лісового господарства Української РСР, і утримували його надалі. Загальновизнаним у 1978 році був вклад колективу в те, що Радехівський лісгоспзаг нагородили перехідним Червоним прапором Держлісгоспу СРСР. Хоча працювати бабичівським лісникам і того року доводилось у нелегких погодних та природних умовах. Здавалося б, у лісі погана погода - не завада. Але вона таки завдавала немало клопотів, бо всі основні роботи велися механізмами, а поміж дерев з дороги не з'їдеш, не оминеш залитих водою боліт, яких в наших великих, розташованих в низинних лісових масивах, враховуючи що вони - в зоні Головного європейського вододілу, немало.
І все ж, працюючи, як кажуть, по коліна в воді, бригади лісорубів разом з механізаторами В.П.Притулою, М.Ф.Дідусем та В.П.Орачем постійно виконували свої завдання на 120 - 130 процентів.
Ефективно йшли роботи і на інших виробничих ділянках, зокрема, переробки деревини лісокультурного господарства, заготівлі живиці та різних дарів лісу.
Бригади по переробці деревини очолювали М.І.Прихідько та П.О.Куліковська. Їхня продукція постачалася в багато областей республіки: штахетник і тарна дощечка в Закарпатську, Тернопільську, Херсонську, Волинську, а колеса для возівчи не в усі регіони.
12 чоловік збирали цінну для промисловості живицю та заготовили ї цілих три залізничних вагони - майже 80 тонн. Найбільше тут відзначився Григорій Олексійович Шпак, який протягом сезону заготовив 11,3 тонни - два річних завдання. До речі, він вже тоді, у вересні 1978 року, коли ще не завершився третій рік п'ятирічки, звітував про виконання свого п'ятирічного плану (27 тонн живиці), зібравши ї за 2 роки і вісім місяців 27,5 тонн.
Лісокультурна ланка Марії Іванівни Пукас не лише садила і доглядала за молодим лісом, а й, коли не було тут роботи, жінки заготовляли хвойну лапку, збирали насіння дерев і, навіть, проводили рубку догляду.
Вміли бабичівські лісники працювати. Вміли, хотіли і могли, бо якщо не хочеш, то це - гірше, ніж не можеш, як казали наші діди-прадіди і кажуть в наших краях до сьогодні. А ще навдивовиж згуртованим та дружнім був тоді колектив Бабичівського лісництва, доброзичлива атмосфера панувала в ньому. Знаю, що кажу, бо виріс поряд та мав змогу сам за цим спостерігати.
317 по 24 січня 1979 року бабичани брали участь у черговому Всесоюзному переписі населення. У переписних листах вони мали відповісти на 16 запитань, 11 з яких були обов'язковими для всього населення, а на 5 інших

мала дати відповідь лише чверть опитуваних. Суцільне спостереження дозволило одержати відповіді не тільки про загальну чисельність населення, а також про кількість та склад сімей, національний і віковий склад громадян, їхню рідну мову, рівень освіти, джерела існування, для зайнятих у домашньому і особистому підсобному господарстві пропонувались додаткові опитувальні листи, які мали визначити, яку частину населення і за яких умов можна залучити до суспільного виробництва. Люди, які ніде офіційно не працювали, вважалися дармоїдами і за ними полювали дільничні інспектори міліції, навіть цілі кримінальні справи направлялися до суду...

У тому ж році знову проводилися вибори - на цей раз до Ради Союзу і Ради Національностей Верховної Ради СРСР. На Бабичах була створена виборча дільниця № 155/774, а головою дільничної виборчої комісії, як і в попередні рази, призначений лісничий Бабичівського лісництва Олександр Порфирович Стрижак, заступником стала вчителька Ніна Серафимівна Сторощук, серетарем - старша піонервожата школи Марія Іванівна Гнатів, членами Ганна Дмитрівна Бабій, Андрій Петрович Бабій, Петро Олексійович Войтович, Надія Василівна Грушовенко, Омелян Іванович Грицик, Михайлина Богданівна Кушинська, Надія Іванівна Кушинська, Йосип Ількович Пристанський. Як бачимо, за традицією партійні установки чітко дотримувались: у складі комісії, як і серед кандидатів, а відтак - депутатів, мали бути належні співвідношення комуністів та безпартійних, робітників та інтелігенції. Щоправда в нашому випадку цього разу педагогічних працівників було троє, а інтелігенції - аж 6 з 11.

У грудні того ж року вже почали створюватися виборчі округи та дільничні комісії по виборах до Верховної Ради УРСР і місцевих Рад народних депутатів, які були призначені на 24 лютого вже 1980-го. Перефразовуючи популярний у ті часи крилатий вислів - "єсть у революції начало, нет у революції конца", можна сказати, що свято радянської демократії не припинялося ні на мить...

12 грудня 1979 року був створений серед інших Бабичівський виборчий округ

№ 23 по виборах до Радехівської районної Ради, а через шість днів - виборча дільниця № 11/11 по виборах до всіх Рад. Головою окружної комісії по округу № 23 була призначена вчителька Ніна Серафимівна Козлюк, її помічниками - старша піонервожата школи Марія Іванівна Гнатів (заступник), Петро Олексійович Войтович (секретар), а членами - Марія Іванівна Батюк, Степанія Дмитрівна Батюк, Ярослав Григорович Ковтун, Богдан Іванович Кнейчук, Надія Іванівна Кушинська, Ярослав Васильович Сторощук. Усі ці люди вже нам знайомі із розповідей про комісії на виборах багатьох попередніх років.

Колгоспом ім. Я.Галана і далі керував колишній депутат районної Ради від Бабич Йосип Семенович Парубочий. Саме під час цього депутатства він став заступником голови райвиконкому, а невдовзі, побачивши, як занепадає господарство, повернувся сюди, і за короткий період часу знову вивів артіль в число передових, про що ми уже розповідали вище. На багатющому досвіді, прогресивних знаннях та вмілих організаторських здібностях Йосипа Семеновича трималося на високих щаблях тутешнє сільськогосподарське виробництво. А його авторитет був беззаперечним не тільки на на наших теренах, але й в області та в республіці, і далеко за їх межами. Вже у 1979 році Й.С.Парубочий був кавалером орденів Леніна, Жовтневої революції, двох орденів Трудового Червоного Прапора, депутатом Львівської обласної Ради народних депутатів, заслуженим агрономом Української РСР.

У першому півріччі 1979 року колгосп ім. Я.Галана знову став переможцем районного соціалістичного змагання по всіх техніко-економічних показниках, і колективу вручили перехідний Червоний прапор райкому Компартії України, райвиконкому, райкому профспілки працівників сільського господарства та райкому комсомолу. Одночасно господарство зайняло перше місце в змаганні по виробництву та продажу державі м'яса і отримало ще один перехідний Червоний прапор, а також за друге місце у змаганні по виробництву та продажу державі молока перехідний Приз райкому партії і райвиконкому. Такий же перехідний Приз за друге місце у змаганні серед загальноосвітніх шкіл повіз до Вузлового того ж дня і директор місцевої середньої школи П.І.Сікорський. І це ще не все: переможцем соціалістичного змагання (перше місце) стала і Вузлівська сільська Рада народних депутатів, і її голова С.М.Микитюк разом із своїм секретарем Л.К.Грицик також з гордо піднятими головами та з перехідним Червоним прапором всіх основних районних органів поверталися на рідні терени. Окрім цього, колгосп ім. Я.Галана цим же рішенням було занесено на районну Дошку пошани.

І не випадково, що того року був відзнятий спеціальний телефільм "Соціальний портрет колективу колгоспу ім. Я.Галана Радехівського району Львівської області", який першими колективно мали можливість переглянути мешканці Вузлового, Павлова, Бабич, Нестанич і Станина, а відтак він вийшов на республіканський та всесоюзний телеекрани.

Й. Парубочий не тільки ефективно дбав про господарку, але завжди чутливо та миттєво відгукувався на людські біди. Якось у 1979 році зненацька звалилося лихо на сім'ю слюсаря колгоспу Я.Лящука з Бабич. У той час, коли вони з дружиною були на роботі, через несправність електропроводки загорівся дах їхньої хати, Язики полум'я так швидко розповсюдилися по горищі, що поки прибули пожежні машини, то з будинку залишилися одні лише цегляні стіни. Так неждано-негадано родина позбулася всього, що заощаджувала роками.

Правління колгоспу зреагувало миттєво, виділивши для сім'ї тимчасово квартиру у новозбудованому будинку, допомогло грошима, а відтак - скерувала будівельну бригаду господарства для спорудження по-суті нового будинку.
Завжди чуйними у таких випадках були і мешканці Бабич. Не відвернулися вони і у цей скрутний для односельчан Лящуків час, підтримали і морально, і матеріально також жителі Вузлового...
Таким же авторитетним у Бабичах (і не тільки) був довгі роки тутешній лісничий О. П. Стрижак. Ми уже не раз називали це прізвище у контекстах не тільки високих виробничих досягнень очолюваного ним підприємства, але й суспільно-громадського життя в селі. Зокрема, він незмінно очолював місцеву дільничну комісію на виборах. Практично нікому, навіть якщо ніхто з родини не працював на лісництві, він не відмовляв на різного роду звернення, і не тільки пов'язані з деревиною.
У вересні 1979 року, напередодні Дня працівника лісу, відомий радехівський журналіст Ілля Кузик провів у Бабичівському лісництві разом з його керівником один день, а відтак у районній газеті появився фоторепортаж "Кому кують зозулі", з якого
ніби наживо постають перед нами постаті простих бабичівських трудівників, яскраво розкриваються грані багатої теплом і добротою душі Олександра Порфирійовича: "На дозрілу ожину, густі папороті й грибні місця спадає вереснева проходола, то тут, то там, у зелені кущів - червоні спалахи горбини й калини.
Олександр Порфирійович Стрижак лісничий Бабичівського лісництва знімає з рукава ниточку павутинки бабиного літа.
- Осінь. А в нашому лісі по-літньому привітно. Правду сказав поет: "де любов там часу віхоли безсилі".
Де любов... І це так. Адже кожне дерево, яке росте тут - не результат самосіву, не готовий дар природи, а плід багаторічної роботи людей, які присвятили себе не менш благородній і потрібній справі, ніж вирощування хліба. Вона також вимагає неабиякого вміння й знань, щирості й вірності, синівської любові.
- У нашому лісництві таких людей немало, - розповідає О.П.Стрижак. - Тридцять три роки працює техніком Федір Іванович Білик. Надзвичайно закоханий у роботу. Коло обов'язків у нього широке: треба бути і добрим господарем, і спеціалістом, а іноді й захисником. Правда, в останній ролі перебуває рідко, бо меншає у нас недругів флори й фауни, які дивляться на них як на засіб наживи. Більшає друзів зелених гектарів...
Входимо у молодий лісомасив. Дрібно шелестять листочки.
- Це - дітище нашого ветерана Федора Івановича.
Розсадиник - невеличка, огороджена ділянка землі. У кучерявій заполіччі дерев - квадратики-грядки. Якби не таблички з написами на них, то не просто розібрати, що то за рослини ростуть. Правда, дубків можна упізнати по цупких широких долоньках листків. А їжакуваті сіянці сосни утворили довгі гірлянди рядків.
Лісничий Олександр Порфирійович Стрижак нагнувся над рослинками, обережно вирвав одну.
- Коринева система розвивається добре...
У хорошому стані і сіянці черемхи, і каштана, і вільхи, і бузини червоної. Міжряддя чисті, рихлені. А он і ті, які забезпечують зразковий стан у розсаднику - робітниці ланки лісокультур, яку очолює Софія Іванівна Бойчук.
- Ну, як наш ліс - подобається? - запитує ланкова, вказуючи на зелені рядки майбутній дерев.
- Авжеж! Але коли ж цей ліс стане повноцінним, тобто діловим? - І щоб зозулі в ньому кували багато літ? - усміхається лісничий. - Років через шістдесят...
Дивлюся на цей невеличкий, трудолюбивий колектив, на ніжні пагони сіянців, і хочеться низько вклонитися членам ланки лісокультур, які плекають ліс для двадцять першого століття.
Прощаємось з турботливими працівницями розсадника і знову входимо в зелений витвір багаторічної роботи людей. Вересневе сонце стелить на травах мерехтливі покривала, а на стовбурах дерев, у гомінкім шепотінні листя озиваються птахи. Усе тут, як улітку, тільки не чути зозулиної лічилочки.
Після падолисту, талих вод вона зазвучить у висоті цього чарівного багатогектарного дому, віщуючи господарям і їх зеленому творінню сотні добрих і щасливих літ".

На світлинах (1979 рік): лісничий Бабичівського лісництва О.П.Стрижак огладає плантачй у лісороєадничу разом з членами лісокультурної ланки.

Дбали бабичівські лісники і про гідну для себе зміну. Не без наполягань О.П.Стрижака того року у новоствореному Вузлівському учбово-виробничому комбінаті, окрім вивчення механізаторської, слюсарної, кулінарної, шевської справи, була введена дисципліна з ведення лісового господарства. На цей напрям записалося чимало дітей з Бабич (нагадаємо, що цей комбінат створили для школярів всіх сіл колгоспу). Проводилися теоретичні і практичні заняття з лісоводства. Часто бабичівських (і не тільки) учнів можна було побачити і на території лісництва, і лісорозсадника, і культур, і на висаджуванні деревець, і на збиранні різних дарів природи. Вивчали школярі також шкідників лісу і застосування біологічних та інших методів боротьби з ними. У результаті цих занять юнаки і дівчата виробили вміння визначати хвойні і листяні породи, вирощувати лісопосадковий матеріал, розпізнавати шкідників лісу, читати плани і карти лісових насаджень. А ще важливим було те, що багато з них засвоювали ці "секрети", працюючи поряд із своїми батьками, старшими сестрами і братами або просто родичами, які були працівниками лісництва. До того ж після закінчення навчання в учбово-виробничому комбінаті охочі отримували рекомендації для вступання до вузів, технікумів, училищ на лісогосподарські спеціальності.
А закінчили того року школу 24 юних бабичанини. Завдяки старанно сформованому протягом десятиліть і дбайливо збереженому домашньому фотоархіву подружжя Гнатівих - тодішніх директора школи Василя Васильовича та старшої піонервожатої Марії Іванівни - маємо сьогодні можливість відтворити тут одразу чотири з восьми учнівських колективи 1979 року (знімки зроблені 1 квітня на шкільному подвір'і).
На світлинах вину (зліва направо): верхній ряд (ліворуч) - 1-й клас; вчительва початкових класів Віра Василівна Сторопук та директор икози Василь Васильович Гнатів; верхній ряд (праворуч) - 3-й клас; В.В.Сторопук та В.В.Гнатів; нижній ряд (ліворуч) - 4-й клас; вчительва біологій і хілій Марія Михайлівна Левирка, В.В.Гнатів, вчительва історії і права Любов Трохилівна Малуренко; нижній ряд (праворуч) - 8 клас; М.М.Левирка, вчительва математики Тетяна Ярославівна Калиневич, В.В.Гнатів, Л.Т.Малуренко

Успішно продовжував свою діяльність драматичний гурток при Бабичівському сільському клубі, який вже мав свої багаторічні традиції. Керувала ним вчителька Ніна Серафимівна Козлюк. Часто він виступав на сцені свого клубу, час від часу "гастролював" то до Вузлового, то на Шайноги. А ото якось район оголосив у 1979 році огляд творчих досягнень сільської художньої самодіяльності, присвячений 325 -річчю возз'єднання України з Росією та 40 -річчю возз'єднання західноукраїнських земель в єдиній Українській Радянській державі. Бабичівські аматори вирішили взяти у ньому участь. І вийшли у другий тур огляду, учасники якого змагалися між собою в Радекові наприкінці травня. Бабичанці підготували на показ п'єсу М.Курильчука "Зятьок", і дістали схвальну оцінку не тільки глядачів з усього району, але й суворого журі. Щоправда, нам невідомо, як вони виступили у липні на заключному огляді, але вже сам факт виходу в нього був для Бабич знаменною подією.

До речі, з 24 липня 1979 року зав клубом с.Бабичі С.Д.Батюк (Бабій) пішла у декретну відпустку, а ї обов'язки до 1 березня 1980-го виконувала Михайлина Федорівна Баліта (дів. - Гудзінська).

Окрім цього, чимало бабичан брали участь у знаменитому на той час зведеному хорі колгоспу ім. Я.Галана

"Ударні", "завершальні" і "перебудовчі" (1980-1989)

1980-й був "ударним, завершальним" роком десятої радянської п'ятирічки. І знову насичений різноманітними ювілеями, ідеологічними лозунгами, політичними подіями, які не могли не мати своїх слідів (у різних форматах) в житті Бабич, зокрема: 110-річний ювілей з дня народження В.І. Леніна, підготовка до XXVI з'їзду КПРС, вибори до Верховної Ради Української РСР та місцевих Рад народних депутатів, XXII Всесвітня Олімпіада в Москві.

Вже 2 січня райвиконком затвердив склад дільничних виборчих комісій по виборах до Верховної Ради Української РСР та місцевих Рад народних депутатів, які відбулися 24 лютого.

У рамках чи не кожного року за останні десятиліття я подаю тут детальні списки Бабичівських виборчих комісій, які чи не ідентичні з попередніми. І це виправдано тим, що по-перше, в ті часи так часто проводилося "народне волевиявлення"; по-друге, це направду була знакова подія в селі, з певним забарвленням урочистості; по-третє, люди, які входили в комісії, були поважними та авторитетними серед односельчан і заслуговують, аби їх сліди в громадському житті села були зафіксовані в цьому Літописі; по-четверте, багатьох активістів - своїх родичів, близьких, знайомих, просто односельчан, імена та справи яких вже трохи призабулися, ми пригадаємо або пом'янемо добрим словом.

Отож, як і в попередні роки, дільничну комісію очолив місцевий лісничий Олександр Порфирович Стрижак. Решта обов'язків розподілилися таким чином: за-ступник-Лев Григорович Магир, секретар Марія Іванівна Гнатів, члени - Андрій Петрович Бабій, Ганна Дмитрівна Бабій, Петро Олексійович Войтович, Омелян Іванович Грицик, Надія Василівна Грушовенко, Ольга Микитівна Казанівська, Михайлина Богданівна Кушинська, Степанія Василівна Крупник, Ярослав Михайлович Нестор, Володимир Іванович Никон, Йосип Ількович Пристанський. Висувались вони як від трудових колективів, так і від партійних та громадських організацій: Бабичівського лісництва (1), Бабичівської восьмирічної школи (2), колгоспників артілі ім. Я.Галана (3), профспілкової (3), комуністичної (1) організацій колгоспу, місцевих осередків товариства Червоного Хреста (3), Добровільного товариства сприяння армії, авіації і флоту (2). Як бачимо, 6 членів було від трудових колективів, 8 - від громадський організацій і лише один - від комуністичної партії, хоча, треба сказати, що так званий "квотний" принцип дотримувався чітко: "блок партійних та безпартійних" приблизно був однаковий.

Кандидатом у депутати Верховної Ради Української РСР по Радехівському виборчому округу № 394, куди входили і Бабичі, почергово на зборах колгоспів ім. Я.Галана, "Жовтень", робітників і службовців Радехівського ремонтно-механічного заводу був висунутий і ним згодом став голова вузлівської артілі, колищній депутат районної ради від Бабич Йосип Семенович Парубочий. Так що село мало тепер свого представника і у вищому органі влади республіки.

А проблем в Бабичах вистачало, попри інтенсивне за останнє десятиріччя спорудження в селі об'єктів соціально-культурного призначення (торговельний комплекс, лазня, медпункт, зокрема). До речі, приблизно саме на той час інтенсивної розбудови в селі припадають роки депутатства Й.С.Парубочого в районній Раді, куди його обрали бабичани.

Перш за все гостро стояло питання майже непрохідності у весняну чи осінню пору, під час дощів внутрішньо сільських доріг. Якщо в центральній частині ще так-сяк можна було терпіти, то шляхи до деяких "кварталів" Бабич - Кваків, Волі, Морозів, Батюків, Іванців та ін., або звідти - до автобусної зупинки на трасі Львів - Радехів треба було долати хіба що в гумових чоботах. Куди тільки не зверталися люди, а "віз" і далі стояв там же. Зверху казали, що немає коштів, потерпіть трохи, бо такі ж проблемі є і в центральній садибі, яка розбудовується...

Нарешті, люди не витримали і написали до газети. Їх звернення, "відшліфоване" журналістами, опублікували 15 березня 1980 року в "Сатирично-гумористичному кутку" районки під заголовком "Невтішні думки": "Надворі владно панує зима. Усі дороги в нашому селі припорошив сніжок, а мороз міцно зацементував осіннє болото. Приємно пройтися такими вулицями. Вони рівні, скрізь прохідні. Тому, хто вперше йтиме зараз нашим селом, може здатися, що в нас добротні тротуари, заасфальтовані вулиці. Добре враження може скластися у людини й про наших керівників села. Та нас вже відсьогодні непокоїть думка про те, що ж буде тоді, коли весна-красна завітає до нас? Чи думає про це й голова виконкому Вузлівської сільської Ради народних депутатів С.М.Микитюк? Адже весна перетворює вулиці нашого села в непрохідні болота. Ось чому у нас вже відсьогодні тривожно б'ється серце при згадці про весну і тодішні наші вулиці. ЖИТЕЛІ СЕЛА БАБИЧ".

У грудні 1980 року на замовлення колгоспу ім. Я.Галана Львівським філіалом Державного інституту проектування міст навіть був розроблений Генеральний план (проект планування забудови села Бабичі Радехівського району), який нам вдалося розшукати, частково зазнимкувати і подаємо його фрагмент на наступній сторінці.

Як бачимо, на ньому позначені в центральній частині села церква (хрестик), праворуч від неї - клуб з сільською бібліотекою, ще далі - споруди школи (3 об'єкти), ближче північно-західного куточка - сільська баня; а ліворуч від церкви - поштове відділення, торговий комплекс та медпункт; від садиби Шульби в сторону Волі через східну частину колишнього колгоспного саду аж до початку забудов Волі, очевидно планувалося спорудження

більше десятка садиб. Інші частини центру Бабич є легко впізнаваними. Зрозуміло, планувалося і будівництво сільських доріг...

Проте, ситуація істотно зрушилась аж через добрих два десятки років, вже у 2010х, коли за неї активно взявся багаторічний голова Вузлівської сільської ради Анатолій Петрович Близнюк, який тоді, очевидно і сам натерпівся від цього бездоріжжя, добираючись з дому чи додому, що на Волі.

А от магазини нового торговельного комплексу села працювали зразково та ритмічно, як відзначалося того року на звітновиборних зборах Радехівського споживчого товариства. Заступник голови цієї районної організації назвав серед інших, які заслуговують похвали, і завідувачку продовольчим магазином Бабич Стефанію Нестор, сказавши, що ї праця "є зразком для інших працівників прилавку". Люди часто заходили сюди, аби придбати необхідне, зустрічаючи привітний погляд Стефи, яка не тільки вміла гарно невимушено рекламувати, кажучи по-сучасному, товари, але й радила робити попереднє замовлення потрібних, які оперативно постачалися в найсвіжішому та високоякісному вигляді. А тому плани магазин постійно перевиконував.

Продовжувався ідеологічний наступ на надію КПРС - підростаюче покоління. З району вимагали, аби учні шкіл, забули про молитви до Бога, а співали пісні про дорогого Ілліча, особливо в рік "славного"

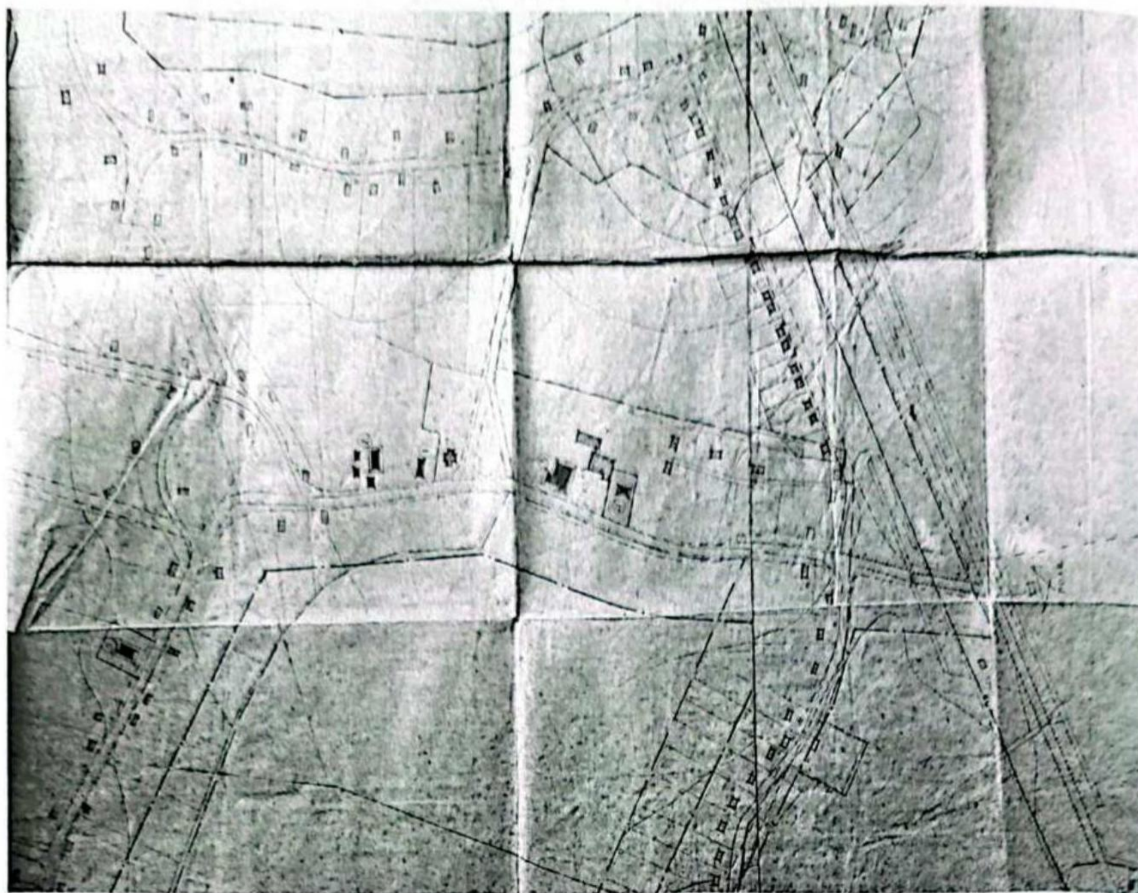

110-літнього його ювілею. Мусили щось робити і в Бабичівській восьмирічці. Класний керівник 5 класу Л.Мазуренко прозвітувала в Радехів, що в школі піонерами загону ім. О.Матросова проведено ранок "Ми Леніна рідного внуки" з цікавими розповідями про Володю Ульянова, з якими виступили п'ятикласники Любов Луцишин, Оксана Моравецька, Оксана Батюк, а інші співали пісні, декламували вірші про нього. І обов'язковим елементом таких урочистостей було поклястися "жити, вчитись і боротись, як заповідав великий Ленін". Але це був єдиний захід до цієї дати. Хоча діти і не розуміли ідеологічного підґрунтя цього дійства, треба визнати, що бажання добре вчитися та зразково поводитися, бути подібним на віртуального "дідуся" в багатьох таки посилювалося. Саме це завдання, як основне, і ставили перед собою педагоги, організовуючи подібні заходи.

А навчалося того року в школі 158 учнів: 1 клас - 19, 2-й - 16, 3-й - 25, 4-й - 19, 5 -й - 17, 6-й - 23, 7-й - 12, у випускному 8 -му класі - 27.

Так, "як до цього закликав радянський народ ЦК КПРС у своїй постанові про святкування 110-ї річниці з дня народження В.І.Леніна", працювали батьки та справжні діди школярів - бабичівські лісники. Вони, до речі, як і в минулі роки, коли ще не було й мови про ленінський ювілей, і тепер стали переможцями у змаганні серед

лісництв району. І мусили визнавати, що "трудові здобутки робітників народжені у дні передювілейної ленінської вахти" та отримали перехідний Червоний прапор Радехівського райкому партії та райвиконкому.
При такій інтерпретації тогочасних трудових здобутків людей, можна було подумати, що це завдяки постанові партії та ювілею Ілліча робітники цеху разом із своїм бригадиром Тетяною Онисімівною Куліковською зробили все для того, щоби квартальне завдання по виготовленню штахет і тарної дощечки на 5700 карбованців достроково виконати, а відтак і перевиконати на 16,8 процента.
Проте, не було ніякого "секрету успіху", бо колектив Бабичівського лісництва, який працював впродовж багатьох років "як дзигарок", надалі очолював О.Стрижак. Саме завдяки його організаторським здібностям та величезному досвіду, вмінню працювати з людьми, підібрати і розставити на відповідних ділянках фахівців, призначити
авторитетних керівників підрозділів, слава цього трудового колективу розносилася за межі області і, навіть, республіки.
А у першому кварталі того "ювілейного" року успішно справилася з виробничою програмою і бригада Івана Петровича Кемпника, яка працювала на рубці догляду, де особливо відзначилися трактористи Володимир Павлович Орач, Михайло Федорович Дідусь, Володимир Петрович Притула.
Ланку лісокультурниць очолювала Марія Іванівна Пукас. Основною роботою колективу було вирощування із насінинок лісу, але жінки завжди дружно працювали з іншими на рубках догляду, проведенні освітлювального прочищування, заготовлюванні хвої, із якої в лісгоспі виготовляли борошно.
Старожили донині згадують авторитетних керівників підрозділів середньої ланки. У той рік серед кращих в Радехівському лісгоспзазі згадувалися Іван Миколайович Куць, Йосип Ількович Пристанський і Ярослав Васильович Муранець.
Для прикладу, І.М.Куць на той час лісником працював уже понад 15 років, свої планові завдання постійно виконував на 130 - 140 відсотків; бригада Т.О.Куліковської виготовила за рік надпланової продукції на понад 2,5 тисячі карбованців; при плані 5,7 тонни живиці здимник Г.О.Шпак, який працював в бригаді В.Г.Кононовича, заготовив 10; на 125 - 130 відсотків свої змінні завдання постійно, впродовж багатьох років виконував тракторист В.П.Притула.
Саме завдяки і таким працівникам колектив Бабичівського лісництва протягом десятка останніх років свої завдання виконував, не побоюся цього сказати так, - бездоганно. Моє око з дитинства, а відтак - і в зрілі роки, коли сам носив міліцейську форму, приємно захоплювали і досі милують золоті дубові листочки на форменних кашкетах лісників. Може й тому, що сам виріс поряд, серед цих символів лісових багатств нашого краю.
Проте, була того року (а саме 5 червня 1980-го) не тільки для лісівників, але й для мешканців всієї округи і "сумна" подія: їх залишив більш як 11-літній тут (25.04.1969 5.06.1980) лісничий Олександр Порфирович Стрижак, якого призначили директором Старосамбірського держлісгоспу. Він зробив надзвичайно багато не тільки для слави трудового колективу, а й для соціальних та громадських потреб Бабич, його знали і поважали від малого до великого, не кажучи про підлеглих. Вже 3 липня на
його місце призначили Михайла Терентійовича Янюка.
Як би ми до цього не ставились з висоти сьогоднішнього дня, але ідеологічні настанови партії у ті роки мали визначальний вплив на всі сфери суспільного життя, зокрема на культуру. Тільки назви їх говорять самі за себе: постанови ЦК КПРС "Про дальше поліпшення ідеологічної, політиковиховної роботи", "Про заходи по дальшому розвитку самодіяльної художньої творчості", постанова ЦК КПРС І Ради Міністрів СРСР "Про дальше поліпшення культурного обслуговування сільського населення"... А головне, що під ці рішення закладалися серйозні кошти.
Саме на виконання їх того року в Радехівському районі завершилась централізація сільських закладів культури, яка тривала два роки. Суть її полягала в тому, що всі клубні заклади одного колгоспу чи радгоспу об'єднувалися на базі головного будинку культури, в якому й централізувалася вся культосвітня і методична робота. Вже сам факт того, що 27 - 28 травня в Радехові проводився обласний семінар інструкторів по клубній роботі районних Будинків культури з питань централізації, говорить про певний, накопичений тут досвід.
Однією з кращих в районі визнали Вузлівську централізовану систему, куди увійшов і Бабичівський клуб. Роботу ради цієї централізованої клубної системи очолив "сам" - голова правління колгоспу ім. Я.Галана Й.С.Парубочий, і це забезпечило, окрім всього іншого, належне фінансування. Клубну роботу координувала рада культосвітніх працівників, яку очолила С.В.Лепех.
Треба сказати, що вже на початках для клубу села Бабичі придбали інструменти для вокально-інструментального ансамблю, духового оркестру, костюми для творчого колективу, деякі меблі.
Вперше, мабуть, описуючи життя на бабичівських теренах в рамках конкретного року, ми не згадали колгоспних успіхів. Не згадали, бо на диво саме в завершальному, ударному та ювілейному їх і не було. Господарства вперше за багато років не було і в списку переможців змагання за четвертий квартал, п'ятий рік десятої п'ятирічки та п'ятирічку загалом, незважаючи на те, що його голову Й.С.Парубочого того року було

обрано депутатом Верховної Ради Української РСР. А навпаки: колгосп попав в число тих, чию роботу в галузі тваринництва, виробництва м'яса визнали незадовільною.
Чому так сталося - сьогодні важко сказати, адже з початку року постійно публікувалася інформація про передовий досвід вузлівчан, впровадження науково-технічного прогресу, в тому числі і в названих галузях.
Висловлю свою думку, будучи добре посвяченим, як тодішній журналіст, а згодом працюючи у вищих ешелонах влади області, в хитрощі окремих мудрих партійних та господарських керівників. Й.Парубочий, як один з таких, мабуть, передбачливо розумів, що "ювілейних" і "завершальних" - ще попереду чимало і на показники тих періодів, що невдовзі стануть історією, будуть рівняти досягнення майбутніх років та п'ятирічок. А тому Йосип Семенович зосередив свою та підлеглих керівників увагу на створенні належних умов для цього, зміцнюючи матеріально-технічну базу, навчаючи спеціалістів прогресивним технологіям, розвиваючи для людей соціальну структуру на селі. І треба сказати, на майбутнє він не прогадав. Підтвердженням сказаного може слугувати той факт, що, незважаючи на явний "провал" господарства загалом, на окремих "фронтах" були здобуті яскраві перемоги. Зокрема, переможцями цього змагання стали з врученням відповідних районних "призів" Будинок побуту с.Вузлове, будівельна бригада колгоспу ім. Я.Галана, телятниця артілі Т.І.Лящук. Як публічно зізнається вже у лютому 1981 року одна з доярок колгоспу М.Зайчук: "Завдання десятої п'ятирічки загалом ми виконали, а план останнього року п'ятирічки - ні. Це вперше так сталося за моєї роботи на фермі...".
Наступний - 1981-й став роком партійних з'їздів: XXVI з'їзду Компартії України та XXVI з'їзду КПРС, які головним завданням одинадцятої п'ятирічки визначили "дальше зростання добробуту радянських людей". Можливо, саме це положення в проекті ЦК КПРС до свого з'їзду, який був опублікований ще торік, і зорієнтувало Й.Парубочого. І не пустослівно колгосп ім. Я.Галана вже на початку року заявив, що "трудівники тваринництва впевнені, що у першому році одинадцятої п'ятирічки на основі поліпшення кормової бази досягнуть, як до цього закликає партія, значно вищих, ніж торік, показників по виробництву та продажу державі м'яса та молока".
І з ранньої весни почали підживлення площ землі, зайнятими природними та сіяними луками, пасовищами. Зокрема, підживили 1243 гектари площ з багаторічними травами. Навіть в районі відзначили, що "добре організували поверхневе поліпшення пасовищ та інших кормових площ в колгоспі ім. Я.Галана", а влітку - "дбають про корми, як про хліб, у колгоспі ім. Я.Галана...". У тому році в господарстві створили спеціальний кормовиробничий цех, за яким закріпили достатню кількість техніки, якою можна було виконувати різні операції - від оранки до збирання і транспортування. До складу нового цеху увійшли також підрозділи по виготовленню трав'яного борошна та брикетування кормів. На вересень 1981-го в колгоспі відгодовувалося 2700 голів молодняка, кожна тварина щодоби давала по кілограму і більше приросту живої ваги.
Але дбали тут і про хліб: під зерновими і зернобобовими в той рік було зайнято 2400 гектарів, з них 90 процентів збиралися роздільним способом, на полях працювали 19 зернових комбайнів і 11 жаток, щоденно - два комплексних збирально-транспортних загони, які складалися з ланок по скошуванню врожаю, по обмолоту та по перевезенню його; зерно перевозило 29 автомашин; жниварі забезпечувались гарячим харчуванням, бо працювали по 15 16 годин. Чимало цієї техніки обслуговували механізатори-мешканці Бабич. Як і бабичанки, зокрема, Софія Ковтун, Емілія Ліра, Юстина Гавтман, Надія Мазур, Наталія Ціолковська та інші, очищали зібране ними зерно, подаючи його на транспортери, перелопачуючи. Колгоспний комплекс діяв того року, на відміну від попереднього, чітко і безперебійно, при тих же керівниках та простих трударях.
Про те, що, незважаючи на минулорічні "провали" в районному змаганні, колгосп ім. Я.Галана мав серйозний авторитет навіть на Львівщині і далеко за її межами, свідчить факт проведення 27 серпня 1981 року на його базі обласного семінару з питань організації збирання, перевезень і переробки буряків врожаю першого року одинадцятої п'ятирічки, в якому взяли участь перші секретарі райкомів партії, голови райвиконкомів, начальники райуправлінь сільського господарства, керуючі райоб'єднаннями по виробни-чо-технічному забезпеченню сільського господарства, керівники автопідприємств, працівники цукрової промисловості, заготівельних організацій. Ну й, звичайно, що було і саме високе начальство зі Львова, зокрема кандидат у члени Політбюро ЦК Компартії України, перший секретар обкому партії В.Ф.Добрик, голова облвиконкому М.І.Кирей. Друга частина семінару проходила безпосередньо в полі, де учасники
ознайомилися з практичною організацією потокового збирання цукрових буряків, великий інтерес у присутніх викликала робота збиральнотранспортних комплексів, а також те, як налагоджена боротьба з втратами буряків. Зокрема, за кожним комплексом тоді були закріплені підводи і кілька жінок, які зразу ж підбирали залишки врожаю, дрібні корені, які не вловлював комплекс. Побували гості і на бабичівських полях, де йшла косовиця кукурудзи на силос і працював новітній силосозбиральний комплекс КСКУ-6.
До слова, колектив механізаторів колгоспу ім. Я.Галана був одним з найбільших в районі та входив до числа опорнопоказових господарств з комплексних механізації та хімізації усіх галузей сільськогосподарського виробництва. Того року було здано в експлуатацію будинок механізатора, введено в дію автозаправну станцію. Тобто і тут учасникам семінару було що перейняти.

Активно почали запроваджувати в господарстві і підсобні промисли, зокрема діяли картонажний цех, цех по виготовленню поліетиленової пакувальної тари, квітникова оранжерея в селі Вузловому, де мали роботу чимало бабичан.
І знову - вибори. Вже 8 січня 1981 року було опубліковане рішення райвиконкому про затвердження складу дільничних комісій по виборах народного судді Радехівського районного суду замість вибулого. На Бабичівській виборчій дільниці таку комісію очолив багатолітній директор місцевої восьмирічки Василь Васильович Гнатів. Лев Григорович Магир став його заступником, Михайлина Богданівна Кушинська - секретарем, а членами - Надія Василівна Грушовенко, Ярослав Михайлович Нестор, Омелян Іванович Грицик, Степанія Дмитрівна Батюк.
Народним суддею було обрано Василя Васильовича Юрченка. Цікаво, що паралельно тоді обиралися і народні засідателі районного народного суду. Різниця була лише в тому, що відбувалося це на загальних зборах виборців на підприємствах, в установах і організаціях, за місцем проживання громадян. Всього було обрано 60 народних засідателів, серед яких, як і приписувалося партійними негласними директивами, чоловіків та жінок було порівно (по 30 осіб), 31 член і кандидат в члени КПРС ((51,7 процента), 29 безпартійних (48,3), 16 робітників (26,7), 28 колгоспників (46,7), 8 молодих людей до 30 років (13,3), 3 члени ВЛКСМ (5); склад народних засідателів
оновився на 51,7 процента. Все - майже аналогічно, як завжди було при виборах депутатів.
З початку 1981/1982 навчального року в республіці, в Радехівському районі зокрема, почався поступовий перехід на навчання дітей з шестирічного віку у підготовчих класах загальноосвітніх шкіл.
Діти шестирічного віку навчалися 5 днів на тиждень, на п'ятиденний робочий тиждень згодом перейшли й 1 - 3 класи. Шестирічні діти не носили шкільної форми, йдучи до школи, вони не брали з собою портфелів, книжок, заняття з ними проводилось у інформаційно-ігровій формі з заохочувальним оцінюванням...
Завідуач райвно вже у липні звертав увагу на пришвидшення облаштування таких класних приміщень серед інших шкіл і в Бабичівській. Правління колгоспу мало придбати парти, стіл, стільці, ліжка, білизну, килими для дитячих ігор, дообладнати столами та кріслами шкільну їдальню. Але того року питання так і не були вирішені: у грудні райвно знову звернуло увагу на це дирекції Бабичівської восьмирічки.
З липня 1980 року Бабичівське лісництво очолював М.Т.Яюк і працював на цій посаді до червня 1982-го. Він продовжив традиції попередника О.П.Стрижака, який, за нашими даними очолив Старосамбірський держлісгосп.
Зокрема і щодо природоохоронного виховання, любові до професії лісника в учнів Бабичівської та Вузлівської шкіл. Проводилися екскурсії на природу для молодших школярів, під час яких учні під керівництвом вчителів та працівників лісництва знайомилися з місцевою флорою і фауною, старшокласники проводили театралізовані свята птахів, під час яких влаштовували штучні гнізда, доглядали зелені насадження, розвивали клумби і алеї. Тільки того року учні цих двох шкіл виготовили і розмістили понад 500 штучних гнізд, розчистили і впорядкували понад 10 гектарів природорожніх лісових смуг, розселили і обгородили 24 мурашники. А під час літніх канікул юнаки і дівчата заготовляли гілки, збирали лікарські рослини, вели гербарії, дослідницьку, пошукову роботу. Згодом допомагали заготовляти корми для диких звірів та птахів, доставляли їх взимку до лісових годівельних майданчиків, виготовляли штучні гнізда, годівниці...
Здавна вісником сімейного щастя називали лелеку. Цій "білій птасі з чорною ознакою" раділи і дорослі і діти, особливо, коли на споруді чи біля неї, або хоча б на нашій вулиці поселялася ця дружня пташина сім'я. Влаштовуючи свої гнізда поблизу людей, вони в свою чергу чекали на наш захист і ласку. Пригадую ще з своїх шкільних років, як ми бігали по Бабичах та навколишніх селах, аби перерахувати бузьків та зафіксувати місцезнаходження їх осель-гнізд. У своїх спостереженнях ми відмічали дату прильоту, кількість заселених гнізд, кількість вилуплених пташенят та інше. Для цього за старшими класами були розподілені відповідні зони. І ми з задоволенням відзначали, що кількість лелечих сімей, що оселялися на нашій території збільшувалася. Ця традиція школярів продовжувалася і в ті роки.
У зв'язку з тим, що все більшої популярності набував відпочинок на лоні природи, в одному із мальовничих куточків бабичівського лісу силами колгоспу та лісництва в той час було обладнано прекрасну зону відпочинку, яка діє донині. Оригінальні будиночки і навіси, штучні ватри, колодязь, бесідки, ігрові майданчики - все це було зроблено з любов'ю і фантазією, з максимальним збереженням натуральної форми живої природи.
Юні природоохоронці Бабичівської школи взяли шефство над цим заповідним куточком. Зелені патрулі разом з вчителями та працівниками лісу регулярно проводили тут рейди і стежили, щоб масовий відпочинок у лісі не перетворювався у масове знищення, в першу чергу лісових квітів, щоб не розводились вогнища у невстановлених місцях, не забруднювався ліс харчовими відходами і тарою. Сьогодні ми, давні випускники Бабичівської восьмирічки, періодично проводячи свої зустрічі, обов'язково буваємо і тут, згадуючи дитинство та шкільні роки, бо саме сюди, коли ще про облаштування тут зони відпочинку ніхто і не думав, ми часто приходили всім класом вивчати природу, збирати жолуді...

Другий рік одинадцятої п'ятирічки 1982-й - пройшов під лозунгами 60 -ліття утворення СРСР, Продовольчої програми СРСР, з'їздів ВЛКСМ та комсомолу України, профспілок СРСР, 60-річчя Всесоюзної піонерської організації імені В.І.Леніна. Проте, була і сумна подія, яка розпочала короткотривалу епоху похоронів вождів народу: 10 листопада раптово помер багатолітній Генеральний секретар ЦК КПРС, голова Президії Верховної Ради СРСР Л.І.Брежнєв.
Ну і, звичайно ж, не обійшлося без "свята радянської демократії": на неділю, 20 червня були призначені вибори до місцевих Рад народних депутатів. 30 березня був створений серед інших і Бабичівський виборчий округ № 25 , а 6 квітня - виборча дільниця № 11. Невдовзі була затверджена і виборча комісія, головою якої, як і торік, став директор школи Василь Васильович Гнатів. Склад цього місцевого виборчого органу кількісно істотно зріс - від 7 до 15, бо це були вибори значно більшого масштабу, ніж попередні районного судді. Василь Васильович мав вже нового і молодого заступника - Марію Іванівну Михалевич, при "старому" секретарі - Михайлині Богданівні Кушинській. Голоси рахували того року також Ганна Дмитрівна Бабій, Степанія Дмитрівна Бабій, Петро Олексійович Войтович, Омелян Іванович Грицик, ще дві вчительки - Надія Василівна Грушовенко та Ольга Микитівна Казанівська, а також Надія Іванівна Кушинська, Степанія Василівна Крупник, Лев Григорович Магир, Ганна Миколаївна Новосад, Володимир Іванович Никон, Ярослав Михайлович Нестор. Невдовзі по Бабичівському округу до Радехівської районної Ради народних депутатів був висунутий кандидатом, а відтак став і депутатом тракторист колгоспу ім. Я.Галана Ярослав Іванович Бабій, 1939 року народження.
26 січня 1982 року відбулася зміна керівника бабичівського клубу: замість С.Д.Батюк прийшов випускник Львівського культосвітнього училища Богдан Володимирович Куць. До речі, його попередниця також навчалася у цьому ж училищі, де ще в грудні минулого року здавала тут заліко-во-екзаменаційну сесію.
Проте, новопризначений зав. клубу, як виявилося незабаром, прийшов у Бабичі завідомо не надовго, для "пересидки", бо вже через два місяці (1 квітня) його переводять на посаду методиста культурно-освітньої роботи Будинку культури с.Вузлове. Того ж дня головним культпрацівником села стає Марія Ярославівна Левицька (Мрачковська), яка з невеликими перервами (декретні відпустки) керуватиме тут клубною роботою найдовше за всю історію цього закладу культури: понад 34 роки до листопада 2016-го. А на час її декретних відпусток обов'язки зав. клубом с.Бабичі виконуватимуть: з 13 грудня 1983 по 28 липня 1985 р. - художній керівник Будинку культури с. Дмитрів Хміляр Галина Петрівна; з 2 липня 1987 р. - Сміхура Володимир
Іванович. Окрім цього, треба сказати, що М.Левицька навчалася у Львівському культосвітньому училищі, і вже в грудні року свого призначення здавала там заліки та іспити.
На початку року комсомольських з'їздів по всіх школах району проводилися комсомольські збори. Щоб вони відбулися в Бабичівській восьмирічці, сюди спеціально прибув представник райкому комсомолу, захопивши з собою заодно і комсомольські значки. Така особлива увага була пов'язана з тим, що комсомольський осередок тут ледь жеврів, вже й не пам'ятали, коли востаннє проводилися збори. А нагадати школярам, що вони "ленінським кроком ідуть назустріч з'їздам своєї спілки та 60-річчю утворення СРСР" - треба було. Заслухавши доповідь секретаря Андрія Іваницького, комсомольці обрали своїм новим ватажком Василя Герасевича, "поклавши на нього роботу по ліквідації всіх недоліків у діяльності комсомольської організації". Коли представник району поїхав, і вчителі, і учні полегшено видихнули...
Треба сказати, що учні восьмирічки активно долучалися до вирощування врожаїв сільськогосподарських культур. Зокрема, у червні того року чи не вся Бабичівська школа вийшла на поля другої рільничої бригади колгоспу, де на посівах цукрових буряків через кожні 5 - 10 метрів розкладали листочки з маленькими, як макове зерно, комашками, відродження яких починалося з яєць, що їх одержували з Лопатинської біолабораторії. До речі, такий біологічний метод боротьби зі шкідниками сільгоспкультур, прозваний трихограмою, в колгоспі ім. Я.Галана вели вже понад десять років і використовували його не тільки на бурякових плантаціях, але й на посівах зернових, гороху, гектарах капусти, картоплі. І це давало успішний результат.
А "граніт науки гризли" в Бабичівскій школі на початку того навчального року 157, на завершенні - 155 учнів: 1 клас - 11, 2-й - 16, 3-ій - 20, 4-й - 14, 5-й - 22, 6-й 18, 7-й - 16, 8-й (випускний) - 21.
Не "підвели" ювілеїв та "ударних" радянських подій і хлібороби колгоспу ім. Я.Галана. Вони першими в районі розпочали і завершили жнива другого року одинадцятої п'ятирічки. Зерна було отримано на 11 тисяч більше, ніж торік, в окремих бригадах, зокрема, в бабичівській, озима пшениця видала на круг по 45 - 50 центнерів з гектара. До речі, за підсумками районного змагання в число переможців увійшли і вузлівчани: жаткар Ю.В.Грабинський (перше місце), водії В.П.Кіт (перше місце), П.І.Волинець (друге місце).
А от кормів в колгоспі і далі не вистачало, значну частину їх треба було закуповувати. Та й в структурі собівартості виробленого м'яса та молока питома вага їх була надто велика: на одиницю приросту ваги тварин вартість кормів складала 64,5 процента, а на один центнер молока - 59,5. Кормові культури в структурі посівних площ складали всього 22,4 процента, і це в основному на осушених землях. Проте, саме на них зробило ставку правління колгоспу, вирішуючи цю проблему: було проведено осушення площ ще на 250

гектарах, розпочалися меліоративні роботи на такій же площі заболочених земель, збільшили посіви кукурудзи і однорічних бобових трав, зокрема на території, прилеглій до Бабич.
Одним із кращих механізаторів у 1980х роках, та й в попередніх, був бабичанин Ярослав Іванович Бабій. Він очолював один з двох механізованих загонів на збиранні цукрових буряків. Колектив був укомплектований в основному з досвідчених механізаторів. Василю Федоровичу Буфану доручили на БМ-6 скошувати гичку цукрових буряків, Євгену Івановичу Глуху - механізованою мітлою очищати корені після проходження БМ-6. Шофери Володимир Васильович Бойко і Степан Романович Ковалюк автомобілями ГАЗ-53 відвозили від комплексу зібрані корені та гичку, а Іван Дмитрович Головатий вантажив буряки на автомашини для відправлення на цукровий завод.
Помічником на комплексі КС-6 у Ярослава Івановича минулого і того сезону працював його син Юрій. Хлопець удосконалював спеціальність механізатора, здобуту під час навчання у Вузлівській середній школі, де діяв навчально-виробничий комбінат. Юрій працював також два сезони помічником у батька під час жнив на зерновому комбайні. А тієї осені його призвали на службу в Радянську Армію.
У такому складі й діяв загін під час "солодких жнив"-1983. За планом йому доведено було зібрати 180 гектарів цукрових буряків і накопати з цієї площі 6300 тонн цукросировини. Тієї осені умови для роботи механізаторів склались набагато кращі, ніж торік. Суха тепла погода дозволяла експлуатувати машини з повним навантаженням, високопродуктивно, повністю використовувати короткий осінній світловий день. Власне, така погода позитивно відбилась
на всьому процесі бурякозбирання: на темпах, якості, на настрої механізаторів.
І все-таки долю врожаю вирішила наполеглива, самовіддана праця і старання кожного члена колективу. Протягом сезону загін зібрав цукрові буряки з площі 243 гектари, накопавши 8740 тонн цукросировини, значно більше, ніж минулого року і поставленого завдання (див. вище). Також загін зекономив за час збирання буряків 2157 кілограмів пального, а батько й син Бабії 386 кілограмів. За підсумками змагання загін Ярослава Івановича Бабія зайняв перше місце в господарстві на збиранні врожаю буряків.
До слова, праця бабичанина Ярослава Івановича Бабія була достойно оцінена: він нагороджений орденом "Знак пошани", медаллю"За трудову доблесть", у наступному1983 році з Виставки досягнень народного господарства СРСР привіз срібну медаль, там же у 1984-му одержав Диплом пошани і був премійований легковою автомашиною "Москвич-412"...
31982 року розпочалась реконструкція Бабичівського цегельного заводу, внаслідок якої його потужність мала зрости в два-три рази. Підприємство стало підпорядковуватися Львівській залізниці. Паралельно з будівельними роботами розпочали випуск продукції. Розширення виробництва згодом дало роботу майже сотні місцевим людям та мешканцям навколишніх сіл. Про те, як працювало підприємство далі, розповімо в рамках 1999 року.
Рік 1983 був чи не єдиний за останні десятиліття, який не мав ювілеїв, з'їздів або виборів (лише наприкінці грудня оголосили про підготовку виборів до Верховної Ради СРСР), він увінчувався простими лозунгами: "Третьому року п'ятирічки - нашу ударну працю!", "Батьківщині - ударну працю!".
Зрозуміло, що для 140 учнів Бабичівської школи, 16 з яких стали випускниками, таким лозунгом був: "Батьківщині - відмінне навчання!".
Колгосп ім. Я.Галана вчасно розпочав і завершив весняно-польові роботи, жнива, збір врожаїв картоплі, цукрового буряка, успішно реалізовував намічене і по інших напрямках свого господарювання. Для прикладу, того року одержали з кожного гектара (без кукурудзи) по 35,4 центнера зернових - по валовому виробництву завдання було виконано, і повністю розрахувалися з державою.
А от врожайність кукурудзи, яку вирощували на зерно вже сім літ підряд, становила 72 центнери з гектара, що додало до валового збору 7200 центнерів, а на годівлю худоби виділити понад 3000 центнерів. До речі, вирощування качанистої за індустріальною технологією не вимагало надзвичайно великих затрат, тому собівартість центнера зерна кукурудзи цьогоріч становила 6,25 карбованця при плановій 7,86. Досвід цей був поширений не тільки серед господарств області. Колгосп ім. Я.Галана за підсумками року став переможцем змагання серед колгоспів і радгоспів району по вирощуванню зернових культур і був нагороджений перехідним Червоним прапором райкому партії, райвиконкому, райкому профспілки працівників сільського господарства та райкому комсомолу.
Але основну увагу приділили, як і торік, кормовій базі. Районне управління сільського господарства постійно під час "зелених жнив" відзначало старання господарства серед кращих. Вже 4 червня диспетчерська колгоспу звітувала: "Щодня о 17 годині на полях вузлівської і бабичівської рільничих бригад розпочинається скирдування сіяних трав. Роботу розпочинають скоріше тому, щоб не осипались листочки висушеної люцерни і конюшини. У складанні сіна беруть участь не тільки кормозаготівельники, але й працівники контори, будівельники, механізатори. Працюють організовано до смеркання, і щоденно на полі виростає дві скирти сіна. А на сьогодні вже заскирдовано цього корму 350 тонн...".

Створення достатньої кормової бази сприяло тому, що колгосп зайняв друге місце у районному змаганні за підсумками трьох місяців зимовостійлового періоду і був нагороджений Почесною грамотою райкому партії і райвиконкому.
У суботу, 12 березня в Бабичах пропало світло. Для багатьох мешканців це було несподіванкою. Згодом ті, які виписували районну газету роз'яснювали сусідам, що до наступного четверга - 16 березня - в селі і поблизу нього працює бригада електромонтерів Радехівського району електромереж, яка й відключила та заземлила всі тутешні лінії електропередач і приступила до обрубування дерев в місцях загального користування, за межами села, обіч траси Радехів - Львів, біля будинків інвалідів, пенсіонерів, а решта мешканців повинні зробити це самі в межах своїх дворів і присадибних ділянок. Вирубували всі дерева на відстані двох метрів з обох сторін
лінії і відгалужень до будинків. Тільки після повного очищення лінію електропередач підключили під напругу.
Треба сказати, що після приходу до влади Ю.В.Андропова, за рішенням листопадового (1982 р.) пленуму ЦК КПРС розпочалося жорстке впровадження економії енергоресурсів, електроенергії зокрема. Раціонального використання кожної кіло-ват-години вимагали не тільки в промисловості, сільському господарстві, в комунально-побутових підприємствах, але й в освітленні вулиць, в житлових приміщеннях. Комісії за спеціальними рішеннями влади забороняли споживати електроенергію в гаражах, в дворових підсобних приміщеннях побутового сектору, скоротили ї споживання в установах, організаціях і в цехах промислових підприємств у вихідні і святкові дні. Працівники Радехівського відділення енергонагляду досить активно виявляли факти "нераціонального, безгосподарного використання електроенергії" не тільки в підприємствах, установах, але й в домашньому господарстві. У ті часи звітували: "окремі громадяни нашого району свідомо порушують правила користування електроенергією". Зокрема, у тому році "за привласнення електроенергії" на 56 карбованців (більше третини місячної зарплати) був оштрафований Я.Біганський з Бабич.
А ще тоді, під час очищення електроліній в селі, чи не всі мешканці вперше за останні десятиліття відчули не просто побутові незручності, але й деякі були в шоці. Ще навіть не наступило весняне рівнодення, а тому рано смеркало. Довелося на деякий час старшим повернутися у "щасливе" дитинство, згадати як жилося батька-дідам, "перепросити" вже закинуті на горища та в клуні гасові лампи, школярі спішили в денну пору дня виконати домашні завдання, в клубі не крутилися фільми, раніше, ніж звично, замикалися магазини, кафе... Але головне, що бабичани вже звикли користуватися електропобутовими приладами, чимало - холодильниками, пральними машинками, чи не у всіх оселях були телевізори, до екранів яких, особливо у вечірній час та у вихідні, примикала чи не вся сім'я...
Доречно буде тут описати і для старших людей (як ностальгійний спомин), і для нинішнього покоління (як орієнтація), які передачі були у тодішніх телепрограмах. Їх у 1983 році світилося на голубих екранах в основному три: перша і друга загальносоюзні центрального телебачення та українське телебачення.
Скажімо, напередодні відімкнення електрики - 10 - 11 березня - бабичани могли дивитися інформаційні програми "Час" (виходила зранку та рівно о 21:00), "Новини", "Сьогодні у світі", "Гімнастика" (ранкова), "Чемпіонат світу з фігурного катання", "Авторський вечір Героя Соцпраці народного поета Дагестану Р.Гамзатова", "Екран дня" (23:35, Львів), "П.Ніщинський. Вечорниці. З драми Т.Г.Шевченка "Назар Стодоля" (23:35, Львів), "Іспанська мова", "Фізика. 9 клас", "Вечірня казка" (20:00, щоденна), "Всесоюзний фестиваль радянської музики", "Чемпіонат СРСР з хокею. ЦСКА - "Динамо" (Рига)", " У світі тварин", "Клуб мандрівників", "Документальний телефільм "Від села до села", "Уроки хліба. Теленарис" та ін. - Центрального телебачення, а по Українському телебаченню - "Новини", "Срібний дзвіночок", "Виробнича гімнастика", "Дзвени наша пісне. Фільм-концерт", "На допомогу школі. Російська мова. Особливості усної мови", "В сім'ї вольній, новій. Відеорепортаж з всесоюзного шевченківського свята" (у двох частинах - до і після програми "Час", яка о 21:00 обов'язково транслювалася одночасно на всіх телеканалах), "Концерт дитячої художньої самодіяльності", "Троє поросят". Вистава Хмельницького театру ляльок", "Мультфільми для дорослих", "Стоп-кадр. Сатирична програма" (Львів), "Ю.Самуул. Останній рейс "Фортуни". Вистава Донецького обласного російського драматичного театру" та ін.
Вже по назвах цих телепередач легко вгадується зміст та їх направленість. А для сучасного насиченого українського вільного телеекрану чимало цих тем може слугувати приводом задуматися, особливо для державних чиновників з НАЦІОНАЛЬНОЇ ради по телебаченню. Але це лише моя особиста думка, у моїй пам'яті ще збереглися враження від перегляду тогочасних передач, і вони є осмислені з висоти нинішньої мудрості. Гадаю, в багатьох бабичан вони також викличуть ностальгію, бо не тільки нав'язували ідеологічні постулати, але й будили бажання бути добрішим, співчутливим, впевненим в собі і в завтрашньому дні, розвивали ерудицію.
Наприкінці грудня серед інших була створена Бабичівська виборча дільниця № 160/835 по виборах до Верховної Ради СРСР, які мали відбутися 4 березня вже наступного року...
1984-й був четвертим роком одинадцятої радянської п'ятирічки та роком виборів

до Верховної Ради СРСР. А ще продовжилася сумна "традиція" цієї п'ятирічки - захоронення вождів Радянського Союзу: 9 лютого помер нещодавно обраний Генеральний секретар ЦК КПРС, Голова Президії Верховної Ради СРСР Ю.В.Андропов, 22 листопада - член ЦК КПРС, заступник голови Президії Верховної Ради СРСР, голова Президії Верховної Ради Української РСР О.Ф.Ватченко, 20 грудня - член Політбюро ЦК КПРС, міністр оборони СРСР, Маршал Радянського Союзу Д.Ф.Устинов, а за неповних три місяці - 10 березня вже наступного року - знову нещодавно обраний Генеральний секретар ЦК КПРС, Голова Президії Верховної Ради СРСР К.У.Черненко. На цьому, здається, ця "чорна полоса" закінчилася.
Хто б що там не казав, але ці події у мешканців Бабич, образно кажучи, були певний час "на вустах" (в смислі обговорення), "у вухах" (через радіо), "на очах" (через телеекрани, газетні публікації).
Вже першим тогорічним своїм рішенням Радехівська районна Рада затвердила склади дільничних виборчих комісій, спільних по виборах до Ради Союзу і Ради Національностей Верховної Ради СРСР, серед яких і Бабичівську № 160/835 у складі: Василь Васильович Гнатів (голова, директор школи), Михайлина Богданівна Кушинська (заступник, бібліотекар села), Ігор Васильович Мартинюк (секретар, лісничий Бабичівського лісництва), а також членів - Ганна Дмитрівна Бабій (колгоспниця), Ярослав Іванович Бабій (тракторист колгоспу), Петро Олексійович Войтович (колгоспник), Омелян Іванович Грицик (бригадир Бабичівської рільничої бригади), Зіновій Васильович Грицик (колгоспник), Галина Михайлівна Голюк (бухгалтер місцевого лісництва), Надія Василівна Грушовенко (вчителька), Ганна Іванівна Іваненко (вчителька), Степанія Василівна Крупник (продавець магазину села), Лев Григорович Магир (колгоспник), Ярослав Михайлович Нестор (тракторист колгоспу), Ніна Серафимівна Сторощук (вчителька).
Із цього списку дізнаємося про нового лісничого Бабичівського лісництва Ігоря Васильовича Мартинюка, а також про те, що бухгалтером тут працювала Галина Голюк, а бригадиром рільничої бригади на Бабичах був Омелян Грицик, як і про місця роботи інших авторитетних в селі людей.
Ігор Васильович очолив бабичівський колектив лісівників 3 червня 1982-го і працював на цій посаді до 7 серпня 1984-го. Він продовжив традицію попередників щодо співпраці з місцевою восьмирічкою, про яку ми розповідали вище - у рамках 1981 року. Тим паче, що свіжою ще була спільна постанова відділу народної освіти, бюро райкому комсомолу, Радехівського лісгоспзагу та президії районної ради Українського товариства охорони природи "Про дальше вдосконалення роботи шкільних лісництв в районі", прийнята з метою дальшого залучення школярів до продуктивної праці в лісовому господарстві та до охорони природи. Протягом 1984 року створили нові ланки юних лісоводів при учнівській виробничій бригаді Бабичівської восьмирічки на базі місцевого лісництва. Також істотно зміцнили матеріально-навчальну базу шкільного лісництва, зокрема обладнали кабінет лісового господарства, куточок охорони природи, виділили додаткові лісові площі і необхідний інвентар. Частими гостями учнів були місцеві лісники, кваліфіковані спеціалісти, які проводили з ними заняття з основ лісового господарства. Школярі заліснювали непридатні для сільського господарства землі, висаджували молодий ліс. В літній період на базі шкільного лісництва створили табір праці і відпочинку старшокласників. Діти саджали квітники, закладали шкілки для вирощування саджанців плодових і декоративних дерев, впорядковували придорожні лісові смуги, територію пришкільного парку, зону відпочинку в Бабичівському лісі, над якою шефствували вже кілька років.
Головним напрямком колгоспної роботи того року стало впровадження нової прогресивної форми організації праці - бригадного підряду на фермах. Нагадаємо, що господарство спеціалізувалося на відгодівлі молодняка великої рогатої худоби, 78 відсотків відгодівельного поголів'я якого (уявити собі сьогодні важко: 2700 голів!) розміщувалося на фермі села Вузлове, решта - на бабичівській та в інших селах колгоспу. А тоді на фермі було створено п'ять ланок, у кожній по 12 чоловік різних спеціальностей: скотарі, нічні сторожі, слюсар-наладник, тракторист для підвезення кормів. Ланкових обирали на зборах. За кожним колективом закріпили по два тваринницьких приміщення, трактор, причеп, кормороздавач і ліміт коштів на поточний ремонт. Керівництво фермою здійснювала рада, в яку входило 9 чоловік. Кожна ланка уклала з правлінням колгоспу договір, за яким гарантувалась оплата
праці за акордно-прогресивними розцінками за одержану продукцію, а членам ланок надавалось право самим розв'язувати питання про звільнення, надання відпусток, матеріального стимулювання тощо. Знизилась собівартість приросту підвищилась рентабельність, а продуктивність праці за короткий період зросла на 15 процентів, як і зарплати: в середньому тваринники почали отримувати по 290 карбованців, що були на той час немалі гроші.
Колгосп ім. Я. Галана успішно виконав у 1984 році свої зобов'язання по всіх видах господарських показників: по валовому виробництву зерна, цукрових буряків, картоплі, кормових коренеплодів, м'яса, молока і продажу їх державі, а в районному змаганні в галузі рослинництва за підсумками року він став переможцем та отримав перехідний Червоний прапор, а також почесний Приз "Золотий колос". Одночасно перше місце господарству було присуджено і по виробництву та реалізації м'яса, за що Й.С.Парубочому та його команді на цих же урочистостях в Радехові вручили ще один перехідний Червоний прапор та грошову премію. Вузлівчани того дня поверталися додому з цілим "букетом" перемог, які здобули в своїх "номінаціях" ще й спиртзавод, рільнича бригада № 4, механізований загін № 1, комсомольсько-молодіжний колектив ферми с.Станин,

Вузлівська сільська Рада народних депутатів, Вузлівська середня школа, колектив головного Будинку культури села Вузлового централізованої клубної системи, куди входив і Бабичівський клуб, за досягнуті успіхи у військово-патріотичному вихованні - педколектив Вузлівської середньої школи, в індивідуальному змаганні - доярки М.І.Грудка, О.В.Заяць, М.С. Муравель, М.В.Занчук, скотар О.С.Луців, відгодівельник О.В.Музика. І це ще не все: одночасно було підведено підсумки змагання за три місяці зимовостійлового періоду, і тут колгосп ім. Я.Галана забрав до своєї "колекції" ще один перехідний Червоний прапор району.
А пригадуєте: описуючи "провали" "ударного, завершального" року попередньої десятої радянської п'ятирічки -1980-го, ми говорили про мудрість, передбачливість і далекоглядність досвідченого керівника колгоспу ім. Я.Галана Й.С.Парубочого, який тоді зосередив всю увагу та зусилля на зміцненні матеріально-технічної бази, запровадженні прогресивних технологій, наукових методів у виробництві сільськогосподарської продукції, створенні належних умов праці, розвитку
соціальної інфраструктури... І він таки не прогадав.
І надалі серед кращих в Радехівському споживчому товаристві відзначався бабичівський продовольчий магазин, який того року в районному змаганні вже вкотре підтвердив почесне звання "Магазин зразкового порядку". Нагадаємо, що ним завідувала Стефанія Нестор з сусідньої Гряди. Постійно виконував і перевиконував завдання і вузлівський продовольчий магазин, яким керувала ветеран кооперативної торгівлі Ганна Василівна Сущик, про яку ми уже розповідали в рамках 1973 року, коли вона працювала продавцем магазину Бабичівського цегельного заводу.
Обидві вищевказані керівниці магазинів сусідніх сіл Вузлівської сільської Ради разом навчалися у Львівському технікумі кооперативної торгівлі, який успішно закінчили у 1983 році. Та й мешкали вони майже поруч, в якихось 300 метрах одна від одної, хоча на територіях різних районів: Стефанія - в моєму родинному селі Гряда Кам'янка-Бузького району, а оселя Ганни знаходилася через дорогу, майже навпроти мого дому, але в присілку Бір, що фактично належав до Бабич, а формально невиправдано вважався аж до сьогоднішніх днів Шайногами.
Обоє вони з самого дитинства були нерозлучними подружками. І тільки кооперативному начальству вдалося зробити їх "суперницями" ... у змаганні за краще обслуговування сільських покупців. Власне, не їх, а магазини. Того року напередодні Міжнародного дня кооперації підвели підсумки їх "змагання" за перше півріччя. Перемогу здобули бабичівські кооператори - завідувач магазином Стефанія Касіянівна Нестор і продавець Ганна Іванівна Тимрук, мешканка Бабич. "За доброзичливе, уважне ставлення до покупців, їх повсякденних потреб і турбот, - відзначало тодішнє районне керівництво споживчого товариства, - ці кооператори користуються великим авторитетом".
Ідеологічна робота на Бабичах і далі "кульгала", вона трималася хіба що на формальних "заходах", які мусили проводити для галочки в основному вчителі школи та клуб. Партійна організація рільничої бригади і комсомол ледь "тліли", тут була лише комсомольська група, бо кількості членів ВЛКСМ для повноцінної організації не вистачало, а тому осередок був спільним для бригади і школи (раніше були окремі),
завдяки новому прийому учнів якої і поповнювались "лави" спілчан, а місцеві молоді механізатори та колгоспники вже не конче хотіли ставати "бойовими помічниками в рядах передового загону партії".
Збори проводилися хіба що звітно-виборні, і то переважно за участі вищестоящих представників. Так було і того року, коли в село прибули завідувач відділом комсомольських організацій Радехівського райкому комсомолу Євген Паламар та секретар первинної комсомольської організації колгоспу ім. Я.Галана Ігор Ковалик. З групкомсоргом, вчителем Сергієм Сторощуком накидали таку-сяку звітну доповідь, яку той відтак зачитав перед присутніми, відзначаючи в основному хорошу роботу багатьох молодих виробничників рільничої бригади, половина з яких навіть не були комсомольцями, а також окремих учнів-відмінників навчання. На звернення виступити в її обговоренні юнаки і дівчата опустили голови, довелося підняти завідувачку місцевим клубом Г.П.Хмеляр. Вона запропонувала створити комсомольський оперативний загін, який би забезпечував правопорядок під час вечірніх заходів в клубі. Хтось інший висловив пропозиції обладнати спортивний майданчик. До постанови дописали ще: "Посилити зв'язок групи і комітету комсомольської організації колгоспу" - і прийняли її одноголосно, як і проголосували за переобрання групкомсоргом вчителя Сергія Сторощука.
До речі, реагуючи на явний занепад ідеологічної роботи серед молоді, з метою формування в неї "міцних комуністичних переконань, працьовитості, моральної чистоти, виховання в дусі любові до нашої соціалістичної багатонаціональної Батьківщини і готовності до її захисту, в дусі пролетарського інтернаціоналізму", у квітні 1984 року Пленум ЦК КПРС прийняв спеціальну постанову "Про основні напрями реформи загальноосвітньої і професійної школи". Ця тема стала предметом детального обговорення на тогорічній серпневій конференції освітян району, а згодом і змістом їх діяльності в наступному і подальших навчальних роках. Зокрема, наголошувалося на необхідності побудувати нове приміщення школи в Бабичах. Але стрижневою ідеєю шкільної реформи все-таки були "виховання в кожного юнака чи дівчини гордості за те, що вони живуть в Радянській країні, науково-атеїстична пропаганда, докорінне поліпшення трудового виховання" тощо.

Проте, ради справедливості треба сказати, що більше уваги стали приділяти
і зміцненню матеріально-технічної бази шкіл, групам продовженого дня. Зокрема, у 1984 році в ідальні Бабичівської восьмирічки встановили нову електричну плиту. До речі, тут добре було організоване гаряче харчування дітей, а ціни знизили за рахунок доходів, одержаних із пришкільної ділянки.
Тому не випадково, що на початку січня наступного року у Вузловому проводився обласний семінар секретарів міськрайонних комітетів партії, завідувачів відділами народної освіти з питань реформи загальноосвітньої і професійної школи.
Це питання не випадало з поля зору місцевих керівників і надалі. Зокрема, у березні 1985 року у Вузловому відбулися спільні відкриті збори, на яких були присутні представники колгоспу, спиртзаводу, цукрового заводу, Вузлівської, Павлівської середніх і Бабичівської восьмирічної шкіл, керівники і головні спеціалісти базових підприємств, культпрацівники, члени осередку товариства "Знання", мешканці сіл. На порядку денному стояло єдине питання - завдання парторганізацій загальноосвітніх шкіл та базових підприємств по реалізації вищезгаданих рішень квітневого (1984 р.) Пленуму ЦК КПРС. Виступав на цих зборах і директор Бабичівської восьмирічки В.В.Гнатів. Звичайно ж, що просто так ці збори не проводилися, а мусили дати поштовх для принаймні подальшого зміцнення матері-ально-технічної бази шкіл, зокрема, вкотре вже обговорювалося будівництво нового корпусу Бабичівської.
На кінець 1983/84 навчального року, як і на початку, тут навчалося 132 учні, 23 з яких стали випускниками.
Реформи торкнулися і культосвітніх установ району. Зокрема, наказом райвідділу освіти у березні 1984-го була затверджена їх нова мережа, у яку увійшли Бабичівський сільський клуб та бібліоте-ка-філіал №1 с.Бабичі. Очолювали їх відповідно М.Я.Левицька та М.Б.Кушинська, обоє вони працюватимуть на цих посадах до 2016 року.
Зрозумівши, що релігійних переконань бабичан не здолати, місцеві можновладці, аби хоч якось відзвітуватися в світлі вищезгаданих рішень партії в частині посилення науково-атеїстичного виховання молоді та трудящих, формування у них матеріалістичного світогляду, "зматеріалізували" цю ідеологічну роботу на місцевому Храмі Пресвятої Трійці, облаштувавши в ньому у 1984 році
архів колгоспу ім. Я.Галана. Втім, нагадаємо, що ця Святиня була закрита на комуністичну колодку ще на початку 1960-х і не діяла. Свої духовні потреби віруючі з Бабич задовольняли у Вузлівській церкві, де у 1980-ті роки правили о.Ярослав Михалюк (по 1981й) та о. Михайло Лотиш (1981 - 1991).
Саме тут, у центральній садибі колгоспу комуністична влада зосередила чи не всі зусилля атеїстичної пропаганди. Зокрема, того року у Вузлівській середній школі діяв музей історії релігії та атеїзму, для якого виділили аж дві кімнати та оформили дев'ять експозицій: "Наука і релігія", "Походження релігії", "Походження християнства", "Католицька церква - знаряддя соціального і духовного гноблення трудящих", "Релігійне сектантство" та ін. Сюди привозили, особливо напередодні або в великі релігійні свята, учнів інших шкіл району, в тому числі і сусідньої Бабичівської восьмирічки, тут проводили семінари пропагандистів і лекторів, директорів шкіл... І хоча наверх тутешні керівники звітували, що "музей став важливим методичним центром виховної роботи, і не лише серед школярів, а й дорослого населення", місцеві вчите-лі-екскурсоводи намагалися так завуальовано знайомити "планових" відвідувачів, і в першу чергу школярів, з експонатами, аби ті отримували хоч би якийсь мінімум релігійних знань, зосереджуючи увагу в своїх розповідях на історії і постулатах церкви та духовного життя. А от виставлені тут, як експозиції, твори класиків марксизму-ленінізму, партійні документи, атеїстичну літературу, мабуть, так ніхто і не розкривав, поки їх разом з усіма експонатами не винесли з кімнат у роки національно-демократичних перемін...
Вже наприкінці того року розпочалася підготовка до чергового "свята радянської демократії" - виборів до Верховної Ради Української РСР та місцевих Рад народних депутатів, які призначалися на 24 лютого наступного, 1985 року. Бабичівський виборчий округ № 25 був створений 12 грудня, а виборча дільниця № 11/11 - 18 грудня.
У звичному руслі прожили бабичани і рік 1985-й. Хоча треба сказати, що на загальносоюзному рівні він, на відміну від попередніх - 1983-го та 1984-го - відзначився високою ідеологічною насиченістю: 115-річчя з дня народження В.І.Леніна, підготовка до XXVII з'їзду КПРС і у зв'язку з цим обговорення нової Програми, Статуту КПРС та Основних напрямків економічного і соціального розвитку СРСР на майбутні роки, 40-річчя Перемоги радянського народу у Великій Вітчизняній війні, 50-річчя стахановського руху, XII Всесвітній фестиваль молоді і студентів у Москві.
А ще - 10 березня помер, як ми уже згадували, Генеральний секретар ЦК КПРС, Голова Президії Верховної Ради СРСР К.У.Черненко, і в житті, здавалося б, непохитної на віки держави замість "брежнєвського застою" наступила горбачовська відлига, яка відтак закінчиться повним розпадом комуністичного "монстра" - СРСР.
Тільки приступивши до своїх обов'язків, новий і енергійний Генеральний секретар ЦК КПРС М.С.Горбачов вже у квітні на Пленумі ЦК КПРС заявив про так звану "перебудову", зокрема наголосивши на посиленні роботи по виконанню Продовольчої програми СРСР.
У колгоспі ім. Я.Галана були готові до цього, бо мали досвідчене та прогресивне керівництво, стабільний колектив, а господарство вже кілька років вважалося опорним зональним Міністерства сільського

господарства СРСР. Тому і надалі головний напрямок було взято на на дальше вдосконалення всіх галузей виробництва на основі впровадження досягнень науки і техніки, а також на соці-ально-культурний та економічний розвиток. Оперативно відкорегували чинні відповідні перспективні плани, зокрема комплексної механізації та автоматизації. Це не був новий підхід до справи, над цим задумалися тут давно і пересвідчились у його повній віддачі. Зокрема, якщо на початку одинадцятої п'ятирічки валовий збір хліба становив 60 тисяч центнерів, то у 1984 році зібрали понад 809 тисяч, довівши середню урожайність зерна З гектара до 41 центнера; якщо середньорічний збір цукросировини за чотири минулих роки становив 180 тисяч центнерів, то у 1984 році цей показник був доведений до 220 тисяч центнерів; якщо торік по колгоспу було одержано 9800 центнерів приросту ваги молодняка великої рогатої худоби, то вже за шість місяців 1985-го мали 6000 центнерів. Попри це тут "замахнулися" на добудову і так уже достатньо великого тваринницького комплексу до фантастичного в наших краях, як на ті часи, розміру: на 1500 головомісць. Відтак там були всі умови для високопродуктивної праці: їдальня, лазня, сауна, кімната психологічного розвантаження, просторий червоний куток...

Все кращі "картинки" вимальовувалися завдяки впровадженню інтенсивних технологій і по всіх інших напрямках сільськогосподарського виробництва. Ну а тепер скажи, читачу: хіба це не фантастика навіть для сучасного тутешнього села? Але я пишу не фантастичний трилер. Я відтворюю історію нашого краю - те, що тут вже було, і немає, на жаль, нині... І так в кожному селі: на Шайногах, на Бабичах... З жалем ставимо тільки три крапки, не знаходячи відповіді на питання: "чому так?"...

У неділю, 24 лютого бабичани знову активно з самого ранку проголосували за кандидатів у депутати до Верховної Ради Української СРСР та місцевих Рад. Загалом в статистиці активності, в тому числі і бабичівських виборців, істотно нічого не змінилося - переміг "блок комуністів і безпартійних", з майже рівним представництвом жінок і чоловіків, наполовину оновився склад народних обранців...

Повідомлялося, що "у виборах до Радехівської районної Ради взяло участь 100 процентів загального числа виборців, включених до списків, у всіх виборчих округах за кандидатів блоку комуністів і безпартійних голосувало 100 процентів виборців, які брали участь у виборах, проти - немає, бюлетенів, визнаних недійсними немає, наведені дані переконливо показують, що блок комуністів і безпартійних здобув на виборах нову перемогу".

Ото був порядок в державі! (Іронізую, звичайно ж...).

Депутатом районної Ради по Бабичівському виборчому округу № 25 була обрана колгоспниця Любов Григорівна Громадська, мешканка Лісничівки - присілку Бабич. Ну хай це не голова колгоспу, як було колись, але своя людина! А от "своїх" кандидатів у депутати до обласної та Верховної Ради бабичанці якось вже й не пам'ятали...

У рамках 1982 року ми уже розповідали, що на час декретної відпустки зав. Бабичівським клубом М.Левицької з 13 грудня 1983 по 28 липня 1985 р. ці обов'язки виконувала художній керівник Будинку культури с. Дмитрів Хміляр Галина Петрівна. 17 травня 1985 року райвідділ культури поцікавився ефективністю ї роботи, скерувавши на місце для перевірки директора та інструктора районного Будинку культури. Ті констатували: "робота в клубі вкрай запущена, немає плану та обліку ї, починаючи

з березня; щоденники діяльності гуртків художньої самодіяльності не ведуться, наочна агітація стара; тов. Хміляр систематично порушує розпорядок робочого дня клубу, не дивлячись на неодноразові попередження". Зав. клубом був даний триденний термін для усунення недоліків. Але коли 21 травня інспектор РБК знову приїхав в Бабичі, щоб з'ясувати, що зроблено, виявилося, що нічого. Г.Хміляр того ж дня було оголошено догану і дано двотижневий термін для виправлення недоліків, "в разі повторення подібного, вона буде звільнена з даної посади без попередження". Але через два місяці з декретної відпустки вийшла М.Левицька, і Г.Хміляр була звільнена з цієї причини.

А ще того року було відкрито новозбудований навпроти торговельного комплексу адміністративно-побутовий будинок, де розмістилися відділення поштового зв'язку, комплексно-приймальний пункт, адмінприміщення другої рільничої бригади. Нинішні старожили Бабич ще пригадують, що тут кілька років була і невеличка швейна майстерня.

На світлині (середина 1980-х): адміністративнопобутовий будинок в центрі с. Бабичі.

Початок нового 1986 року одночасно знаменував початок нової і останньої дванадцятої радянської п'ятирічки та передостаннього в часи СРСР XXVII з'їзду КПРС "керівної і спрямовуючої сили радянського суспільства", яка, втім, такою саме в цей період не стане, і це буде закріплено в Конституції держави. Незважаючи на прийняття "Основних напрямків економічного і соціального розвитку СРСР на дванадцяту п'ятирічку і на період до 2000 року", нестримно наближалися епохальні зміни в житті українців...

Але тоді, в новорічні дні, головний агроном колгоспу ім. Я.Галана О.Кирнасюк, виправдано вихваляючись успіхами у останньому році минулої п'ятирічки, ще у звичному комуністичному дусі впевнено заявляв у районній газеті: "З перспективою дивимось у майбутнє, а тому робимо все для того, щоб наш вклад у Продовольчу програму країни був особливо вагомим".

Основним джерелом зміцнення економіки господарства була тваринницька галузь, ріст виробництва якої, як і усіх інших, керівники колгоспу і надалі вважали, та були переконані досвідом попереднього часу, що можна забезпечити в першу чергу за рахунок міцного контакту з наукою, прискорення науково-технічного прогресу. у кормовиробництві, скажімо, того року запроваджено активне вентилювання кормів, колективний підряд. Поряд з тим втілювалися розробки науковців Львівщини по введенню в раціон годівлі стимуляторів росту. З їхньою допомогою проводилось переведення телятників на автоматичний режим регулювання мікроклімату. Повністю вдалось механізувати підготовку кормів до згодовування та їх роздачу...

Істотно вдосконалили того року таку прогресивну форму господарювання, як внутрішньогосподарський розрахунок. Про нього на весь голос заговорили щойно на XXVII з'їзді КПРС у Політичній доповіді М.С.Горбачова, а колгосп ім. Я.Галана ввів його ще у 1966 році, і мав у цьому вже чималий досвід, тепер мова йшла про його подальше удосконалення в конкретних умовах. Основою внутрішньогосподарського розрахунку у виробничих підрозділах були госпрозрахункові завдання, в яких відображалися виробнича програма і ліміти витрат на одержання тієї чи іншої продукції. Правління колгоспу і спеціалісти проаналізували на початку року чинну систему внутрішньогосподарського розрахунку і побачили в ній істотні недоліки, почали шукати шляхи його удосконалення. Вихід був знайдений у чековій формі контролю за виробничими витратами в усіх 28 підрозділах колгоспу. Спочатку для кожного з них склали технологічні карти, затверджували їх на правлінні, відтак кожному керівнику вручали чекові лімітні книжки, в яких були визначені дні здачі виробничих звітів, розроблені схеми взаєморозрахунків між підрозділами, визначені день місяця, коли підбиваються підсумки виробничо-фінансової діяльності бригад, ланок, ферм. Перевага такої форми полягала, наприклад, в тому, що якщо раніше доярці чи відгодівельниці було байдуже скільки коштує комбікорм, сіно чи сінаж, в що обходиться господарству впровадження нової техніки і технології, то тепер на все це люди дивилися крізь призму економіки: скотарка, механізатор, їздовий знали вартість усього, що безпосередньо пов'язане із виробництвом продукції. Таким "контролем чеків" підсвідомо в людей наших теренів - тодішніх колгоспників закладалися перші "гени" майбутніх, вже в роки Незалежності, самостійних місцевих фермерів, просто господарів землі та приватних підприємств.

За підсумками районного змагання за шість місяців зимовостійлового періоду 1985 - 1986 років колгоспу ім. Я.Галана присуджено перше місце і нагороджено перехідним Червоним прапором райкому партії, райвиконкому, райкому профспілки та райкому комсомолу. Цими ж владними місцевими інституціями визнано переможцем у змаганні серед свиноферм, ферм по відгодівлі та вирощуванню молодняка і вручено перехідний Червоний вимпел колективу вузлівського відгодівельного комплексу великої рогатої худоби.

Того року зернові і зернобобові культури засіяли на 2050 гектарах. Щоб зібрати врожаї на такій значній площі швидко, у стислі строки і без втрат, підготувалися добре і заздалегідь: до 27 червня всі зернозбиральні засоби були обстежені, відремонтовані і поставлені на лінійку готовності, для жнивування створили два комплексні збиральнотранспортні загони, які поділялись на механізовані ланки. Всього на збиранні врожаю було задіяно 14 жаток, 26 комбайнів, 15 волокуш, 6 скиртоукладачів та багато іншої техніки. Вперше працювали за бригадним підрядом не тільки загони, а й ланки. Для жниварів у полі організували дворазове харчування, яке підвозили з двох їдалень два автобуси та автомашина. Також створили групу медичного забезпечення. Бачив це, що сьогодні може видатися історичною фантазією, на свої очі на бабичівських полях. Та й чимало бабичан, будучи механізаторами, обслуговували цю техніку.
Одним з таких був Володимир Якович Лящук, який зробив свій механізаторський вибір у післявоєнний період, і працював на техніці ще тоді бабичівського колгоспу, а потім, коли його об'єднали з вузлівським, продовжив польову вахту. Тим часом підростав син Михайло: він вже був на шкільному порозі, заглядав у майбутнє.
"...Червневий вітерець дочитував сторінки шкільного підручника на столі біля відчиненого вікна. Завтра буде складено
останній іспит у школі і - дорога у самостійне життя.
- Піду в механізатори, - відкрився тоді Михайло батькові, коли він ввечері повернувся з колгоспного лану. "Я починав, коли не було ні кола, ні двора, - розмірковував Володимир Якович. Син росте в інших умовах: є достаток у всьому - і світу не тільки, що з вікна батьківської оселі в Бабичах...".
Тож не став перечити. Тепер щодня поспішали разом на тракторну бригаду.
То добре, коли ти у батька за помічника. Але Михайло прагнув самостійності. Тому-то за направленням господарства пішов вчитися на курси механізаторів. Закінчивши їх, взяв кермо трактора у свої руки. Лише ненадовго, бо проводжали на службу в ряди Радянської Армії, і товариші бажали щасливого повернення у бригаду.
Михайло таки писав листи в механізаторський колектив, в яких був не багатослівний, але відчувалася впевненість у правильності життєвого вибору та туга за колгоспними ланами, за своїм "МТЗ-80", просив повідомляти, як проходять вечори у Бабичівському сільському клубі, Будинку культури у Вузловому, хто стає на рушничок щастя, розповідав про військову службу.
Восени 1983 року продовжив справи трудової біографії. Уже змужнілий, загартований, Михайло взявся до механізаторської справи як до чогось нового, досі незвіданого. Кожну деталь вивчав до дрібниць, розуміючи, що робота техніки залежить від глибоких знань. Він по-доброму заздрив батькові, який добивався високих результатів у праці, і намагався бути схожим на нього. Коли одного разу запитав, що найголовніше в роботі, Володимир Якович, не задумуючись, відповів:
- Любити землю. Знати техніку.
Розжовувати сказане не було потреби. Михайло всім єством відчув, що він полюбив безкрайні колгоспні поля. Коли обрали одним з керівників комсо-мольсько-молодіжного колективу, намагався працювати так, щоб товариші по роботі зрозуміли: він віддається справі сповна. І з нього почали брати приклад. Відтак, колектив став одним з кращих в колгоспі ім. Я.Галана. При всякій нагоді - на зборах, перед правлінням його старанність постійно відзначав бригадир тракторної бригади Роман Соловій, рекомендував до нагороджень. Одну з грамот Михайло Лящук отримав з рук першого секретаря райкому комсомолу Ігоря Карплюка".
Так про "земне тяжіння" цього працелюбного бабичанина писала в той рік районна газета.
Додамо, що Михайло стане авторитетним не тільки серед колег, але й в колгоспі та районі: він був групкомсоргом колективу механізаторів, його керівником, членом комітету комсомолу господарства, відтак членом бюро райкому комсомолу, членом районної виборчої комісії, його прізвище буде занесено в Книгу-літопис трудових звершень району...
Щоб хто не казав, але в ті роки кадри, навіть у члени виборних органів, підбирали дуже прискіпливо, приглядаючись не тільки до працелюбності, авторитетності серед людей, але й до моральності, освіченості, ерудованості... Через рік, восени 1987-го, про Михайла Лящука знову писатиме районна газета, а ми матимемо змогу побачити його трудову та сімейну біографію так би мовити у розвитку.
А загалом колгосп ім. Я.Галана за підсумками того року, зібравши 89 тисяч 310 центнерів зерна - на 14 тисяч цнт. більше доведеного плану, та реалізувавши державі понад 17 тисяч цнт. яловичини - на 6 тисяч 274 цнт. більше середньорічного показника минулої п'ятирічки, та іншої сільськогосподарської продукції, отримав близько 2 мільйонів карбованців чистого прибутку.
Стати колгоспу мільйонером допомогли і підсобні промисли. Сьомий рік тут діяв картонажний цех, шостий - пластмасовий, які виготовляли різноманітні види пакувальної тари, а також пластмасові горщики під розсаду. Продукція цехів доставлялася згідно з укладеними договорами у виробничі об'єднання "Полонина", "Львівприлад", на Львівський хімфармзавод, багатьом швейним фабрикам, іншим організаціям. У двох цехах працювало 150 чоловік, серед них чимало бабичан; в середньому кожен робітник виробляв продукції на 5 тисяч карбованців; у 1986 році її виробили на 728 тисяч карбованців при плані 580 тисяч, а колгосп отримав понад 80 тисяч чистого прибутку.

Але не тільки одержання додаткових грошових прибутків було мотивацією створення підсобних промислів. Для Йосипа Парубочого та його команди важливішим було друге: закріплення молоді на селі. 1 цього в значній мірі вдалося досягти: середній вік працівників, зайнятих цим видом робіт, становив 24 роки.
Була в колгоспі і своя оранжерея, на якій вирощували в основному розсади, а також троянди, тюльпани. Діяли ще два допоміжні цехи - асфальтний і гіпсовий...
Господарство та окремі його підрозділи і трудівники знову у районному змаганні зайняли передові позиції, зокрема по виробництву і реалізації м'яса, молочної продукції. Таких же успіхів досягли у своїх номінаціях і колектив учнівської виробничої бригади Вузлівської середньої школи, педколективи Вузлівської та Павлівської СШ, колектив культурно-спортивного комплексу с.Вузлового, колектив Вузлівської лікарської лабораторії.
На січневій конференції вчителів Радехівщини піддавався критиці "рівень масовості спортивної роботи" серед інших і Бабичівської восьмирічної школи. Зазначалося, що він не відповідає сучасним вимогам. Але вже 26 квітня "розізлені та вперті" бабичівські школярі в самому "серці" району - в Радехові, у дводенному фіналі змагань 34 юнармійських загонів "Зірниця" доказали освітянським чиновникам, що вони "не ликом шиті", проявивши "відмінні знання за програмою "Зірниці", силу, спритність, швидкість, витривалість, наполегливість та дисциплінованість, уміння діяти в складних умовах". Зокрема, вони показали себе з найкращої сторони у стрільбі з пневматичних гвинтівок, в тактичній грі на місцевості з використанням засобів імітації вибухів.
Але районне шкільне начальство, мабуть, цього не оцінило, і на серпневій вчительській нараді "ущипнуло" Бабичівську восьмирічку з іншої сторони: вже не відповідали сучасним вимогам санітарно-гігієнічні умови навчання і виховання дітей шестирічного віку.
Те, що учні Бабичівської восьмирічки традиційно виховувалися в дусі поваги та любові до своїх батьків, вчителів, та й просто старших людей, говорить й той факт, що напередодні нового навчального року вони опублікували в районній газеті замітку з добрим словом про свого педагога: "Ніна Серафимівна Сторощук - вчителька української мови і літератури, те, що передає своїм учням, допомагає їм не лише у пізнанні кращих творів класиків літератури, але й у певній мірі впливає на формування характерів. Спасибі Вам, Ніно Серафимівно! Нехай ніколи в трудових буднях Вам не буде важко. Щастя, радості!".
Я не мав змоги бачити цієї публікації у той рік, бо життя носило по світах, був далеко від наших країв. Але через 22 роки прочитавши це в газеті, радів за свою незабутню на віки і любиму вчительку Ніну Серафимівну, як в дитинстві, як би це було
16 серпня 1986 року, якщо б я мав можливість прочитати ці рядки з свіжим запахом друкарської фарби. Але навіть через роки з газетних шпальт, як і з шкільних спогадів про Вас, Ніно Серафимівно, віє теплотою і виливає з глибини серця щиру вдячність за зерна мудрості, які Ви посіяли в наших Душах. ... На кінець того навчального року у моїй рідній школі навчалося 98 учнів, у випускному 8-му класі - 14.
Навіть у культурній сфері вже відчувалися перші вільні подихи весни, кардинальних і відвертих змін у ставленні до партійно-ідеологічних настанов. Коли з району поступила вказівка провести комплекс культурних заходів, присвячених наступному з'їздові КПРС, на Бабичах не сформалізували, як це бувало раніше, а реально підготували для односельчан цікавий та корисний вечір. Він відбувся на початку лютого у місцевому клубі. І виглядало це, як зустріч молоді села з тими, кого вони бачать кожний день, кого добре знають - передовиками виробництва другої рільничої бригади колгоспу ім. Я.Галана. Говорили про бережливе ставлення до землі, поваги до людей праці, один до одного, виховання гордості за рідний край. Власне про це досить добре сказав передовий механізатор, наставник молоді Я.І Бабій. Він розповів про своїх вихованців - синів Юрія і Володимира, які обоє пішли в життя батьківською стежиною.
Багато було сказано про землеробські професії і в бібліографічному огляді "Горде звання хлібороб", який зробили працівники та читачі сільської бібліотеки. Йшлося в ньому не тільки про спеціалізовану літературу на тему механізації, обробітку ґрунтів, вирощування високих врожаїв у полі та в себе на присадибній ділянці, але й про художню літературу, в якій описується людина праці. Своїми думками про прочитане поділилися окремі читачі-односельчани.
А на завершення учасники художньої самодіяльності села Лілія Голюк, Любов Батюк, Наталія Цвікілевич виконали "Думу про хліб", "Батькове жито", "Здрастуй, ниво!" та інші популярні пісні.
Вечір вдався на славу, і бабичани, обговорюючи це дійство та різні життєві турботи, ще довго не розходилися, бо день був недільний та й тільки надворі починало сутеніти.
22 червня 1986 року в безпосередній близькості до Бабич, на перехресті шляхів
Львів - Радехів та Шайноги - Вузлове (так званий шайноганський поворот або перехрестя) було відкрито монументальну композицію на честь воїнів 10 -ї танкової дивізії, яка в перші дні другої світової війни на наших теренах на вісім днів затримала просування німецьких військ на Київ. Біля місця встановлення пам'ятного знака, було закладено фруктовий сад.

1987 рік був другим роком останньої дванадцятої радянської п'ятирічки і роком чи не останнього в радянські часи комуністичного ювілею - 70-річчя Великого Жовтня. У лютому відбувся також XXVII з'їзд профспілок СРСР, які в умовах горбачовської перебудови та демократизації набували все більшої ваги.
У березні Президія Верховної Ради Української РСР призначила на 21 червня 1987 року вибори до місцевих Рад народних депутатів та районних (міських) народних суддів. Окремою постановою виконкоми обласних Рад зобов'язувалися провести в порядку експерименту на території одного з районів вибори до районної, міських (міст районного підпорядкування), селищних і сільських Рад по багатомандатних виборчих округах. Основне, що відрізняло ці вибори від попередніх, було не одна, а кілька кандидатур для голосування, можливість пропонувати свої кандидатури. Радехівський район був визначений єдиним в області експериментальним по організації виборів по багатомандатних виборчих округах. Знали б партійці чим це їм обернеться, - мабуть, відмовилися від такої демократизації! Але все по порядку.
3 квітня була затверджена виборча комісія по виборах до Радехівської районної Ради, до якої увійшла від профспілкової організації агропромислового комплексу колгоспу ім. Я.Галана колгоспниця з Бабич Ольга Миколаївна Левицька. Відтак був утворений для виборів народного судді Радехівського районного суду виборчий округ № 1 в складі міської, селищної і сільських Рад району та затверджена відповідна районна комісія, до складу якої увійшов від колгоспників колгоспу ім. Я.Галана тракторист з Бабич Михайло Володимирович Лящук.
Як бачимо на цих виборах Бабичі були "на висоті", маючи своїх представників одразу аж у двох районних комісіях.
7 квітня були утворені виборчі дільниці, спільні по виборах до місцевих Рад і судді Радехівського районного суду, серед яких і Бабичівська № 11, а через 10 днів
затверджений склад відповідної дільничної виборчої комісії, головою якої, як і впродовж багатьох років, став директор школи Василь Васильович Гнатів, а членами -агроном-організатор Михайло Тодозійович Курпіль (заступник голови), завідувачка бібліотекою села Михайлина Богданівна Кушинська (секретар комісії), працівник місцевого лісництва Ганна Дмитрівна Бабій, тракторист колгоспу Ярослав Іванович Бабій, будівельник Петро Олексійович Войтович, старша піонервожата школи Марія Іванівна Гнатів, колгоспник Зіновій Васильович Грицик, продавець магазину села Стефанія Василівна Крупник, колгоспниці Надія Іванівна Кушинська, Ольга Миколаївна Левицька, слюсар Михайло Васильович Окіс, столяр Михайло Ярославович Сторощук, вчителька Ніна Серафимівна Сторощук, вчитель Сергій Йосипович Сторощук.
Характерною особливістю складів тогорічних комісій було те, що представництво парткомсомольських органів в них було мінімальним - всього 2 з 15 членів у Бабичівській комісії, а більше стало висуванців від трудових колективів (6 - школа, лісництво, колгосп) та громадських організацій (7 - профспілка, ДТСААФ, жіноча рада). Із цього списку також ми довідуємося про місця праці мешканців села, які були не тільки досконалими фахівцями своєї справи, а й авторитетними людьми в Бабичах і далеко за межами села.
Передвиборча робота Бабичівської комісії гостро критикувалася 16 травня в передовій статті районної газети "Зоря комунізму" за незадовільнений рівень політичної агітації. В традиційному стилі вимагалося, аби "в доповідях і лекціях, політінформаціях, бесідах, присвячених виборам... робити наголос на те, що нинішня виборча кампанія - перша після XXVII з'їзду КПРС ..., ідеологічні бійці повинні постійно розказувати як на практиці виконуються рішення січневого пленуму ЦК КПРС..., зосередженні зусиль на гідній зустрічі 70-річчя Великого Жовтня...". Цих партійних постулатів ні бабичівський простий люд, ні інтелігенція, ні місцеві агітатори чомусь вперто, як це було і протягом попередніх десятиріч, не хотіли розуміти, а тим більше зараз, коли дозволили трохи легше дихати, і якось обминали "ідеологічний фронт". Всі вже розуміли, що це вже була компартійна агонія.
Комісія виконувала свої функції щодо підготовки до виборів добре, уточнюючи списки, роз'яснюючи виборцям процедуру голосування, інформуючи про кандидатів в депутати та народного судді. Але цього
було мало: треба, щоб чи не на кожному стовпі славилась "мудра політика партії"... Якось в Бабичах чи не з перших років радянської влади виробився свій специфічний імунітет проти цього, про що ми уже неодноразово розповідали на конкретних прикладах...
А тодішні вибори в селі пройшли чітко і організовано. У той рік у зв'язку з розгорнутими процесами перебудови та демократизації з 1 травня вступив в дію Закон СРСР "Про індивідуальну трудову діяльність", а рішенням Львівського облвиконкому встановлені види індивідуальної трудової діяльності, на які громадяни можуть придбати патенти, а також розміри щорічної плати за патент. Бабичани, які з діда-прадіда займалися різними домашніми промислами, з величезною зацікавленістю сприйняли ці зміни. Те, що роками при радянській владі заборонялося і каралося, про що ми неодноразово розповідали раніше, тепер узаконювалося і, навіть, неохоче заохочувалося. Неохоче, бо деякі партійці ніяк не могли позбутися колективізаційної психології, але рішення згори мусили виконувати.
У цьому ж руслі проводилася демократизація і в школах, де зокрема активно почали запроваджувати так зване учнівське самоврядування. Стан цієї роботи був проаналізований 6 січня на районній конференції вчителів. А на початку нового 1987/88 року Бабичівська школа критикувалася самим першим секретарем

райкому партії О.О.Пилипчуком за те, що тут поверхово ведеться позакласна та позашкільна робота з учнями, масові заходи не продумані. І саме "основне", за що, як ми вже знаємо, постійно дошкуляли місцевій восьмирічці: "відсутня індивідуальна робота з учнями, які перебувають під релігійним впливом батьків". Спасибі Олександру Олександровичу за те, що ми сьогодні, зрештою як і тоді, але тихцем, маємо ще один "доказ" з уст високого чиновника і привід гордитися високою моральністю бабичівських дітей, як і їхніх батьків, навіть в роки партійних гонінь!
А школярів на кінець 1986/87 на
вчального року в Бабичах було 94, 18 з яких стали випускниками. Ось вони на світлині разом зі своїми вчителями:

На світлині (21 лютого 1987 року): випускний клас 1987-го; у верхньому ряді (зліва направо) вчитель фізкультури О.Т.Деревацький, вчителька російської мови і літератури М.М.Салошко, директор школи В.В.Гнатів, вчителька англійської мови С.О.Гульовата, вчитель української мови і літератури С.Й.Сторощук; нижче (по центру) - власний керівник, вчитель математики М.В.Оніс - майбутній директор школи.

Бабичівська бібліотека, внаслідок різних маніпуляцій у культурній сфері, про що ми уже розповідали вище в рамках 1980 року, була в ті часи біблі-отекою-філіалом № 1 Вузлівської централізованої клубної системи. Але це не заважало завідувачці Михайлині Кушинській спільно із своїми активістами відчувати себе відносно самостійними у проведенні цікавих та корисних заходів, в яких нав'язувані згори ідеологічні складові були зведені до мінімуму.

Одразу два таких заходи відбулися суботнього вечора 7 лютого 1987 року. Того дня бібліотеку відвідало понад п'ятдесять читачів, їх потік значно збільшився після обіду, коли закінчилися навчання в школі, робота - в колгоспі. Для них було проведено, заздалегідь анонсований, перегляд літератури на тему "Мир і праця нероздільні", а відтак розгорнувся живий диспут про обов'язок та покликання людини. Говорили і про повагу до батьків, вчителів, старших, про навчання в школі, про працю на колгоспних полях, фермах, промислах, бережливе ставлення до природи. Читачі, які брали активну участь у підготовці цих заходів, - механізатор Юрій Ярославович Бабій, електрик колгоспу Євген Притула, працівники школи Оксана Богданівна Лаптута, Емілія Іванівна Демчина, старша піонервожата Марія Іванівна Гнатів, учениця Світлана Федина ділилися враженнями від прочитаного, висловлювали власні міркування, наводили приклади з життя свого, рідних, близьких, односельчан... Почуте, як і прочитане, викликало роздуми, мало безперечний вплив на свідомість, моральність не тільки присутніх, але й через них - на багатьох бабичан та загальну моральну атмосферу в селі.

В один із суботніх днів лютого 1987 року в рамках Всесоюзного рейду "За ефективну працю і здоровий побут" районна бригада у складі відповідального секретаря комісії по боротьбі з пияцтвом і алкоголізмом райвиконкому, відповідального секретаря районної ради добровільного товариства боротьби за тверезість, інструктора районного будинку культури та працівника райгазети відправилася по селах колгоспу ім. Я.Галана, аби "перевірити, як організовано дозвілля трудівників у суботу, чим частують їх у вечірній час магазини і підприємства громадського харчування". "Накопавши" трохи негативу в Павлові, Нестаничах та Вузловому, рейдова бригада направилася в Бабичі. Що тут побачили, подамо дослівно із газетного звіту: " І останній пункт нашої поїздки - Бабичі. Біля їдальні "Українські страви" з реплік на нашу адресу групи чоловіків, розуміємо їх піднесений настрій, а в залі лише двоє відвідувачів, у продажу є різні соки і, зрозуміло, горілка. Але, як кажуть, все в порядку п'яних немає. Заклад громадського харчування в електричних вогнях, зате у клубі жодного вогника. Судити про культурне дозвілля у згаданих селах можна із побаченого...".

Невдалий день вибрала рейдова бригада, та й час не той. По-перше, минулої суботи в місцевому клубі відбулася цікава
читацька конференція, про яку ми щойно розповіли, а по-друге, лише впоравшись із домашнім господарством, пізно під вечір, особливо у суботи-неділі, місцеве кафе починало "гудіти". Проте, як ми уже зазначали, сюди сходилися бабичани та мешканці навколишніх сіл, щоб не тільки посмакувати гальбою свіжого пива чи перехилити ке-лих-другий чогось міцнішого, а й зустрітися в нетрудовій обстановці з односельчанами, однокласниками, погомоніти про справи житейські. Не забуваймо, що тоді ще активною була горбачовська "перебудова" щодо боротьби з алкоголізмом, пияцтвом та самогоноварінням, за тверезий спосіб життя. Зокрема, і завдяки цьому рідко коли можна було побачити тут "накачану до дзюськи" людину, яка б на ногах не стояла або валялася на землі, бо такого відразу видаляли з очей, відводили додому "баю-баяти", щоб не ганьбити села. Та й закуски дівчата-продавці тут готували ну-дуже смачні і "тонізуючі". А вже під десяту вечора, коли закривалося кафе, старші розходилися по сім'ях, а молодь направлялася до клубу, аби запальними танцями остаточно вивітрити з голови "муху". Хочу сказати, що культура дозвілля в ті роки на Бабичах була достойна.

А зараз поступимо незвично, не як було в описах попередніх років життя бабичан, і насамкінець цих новел року 1987-го розповімо про справи господарські. Власне, про одного із 1200 на той час членів цього трудового колективу - бабичанина Михайла Лящука, про перші механізаторські кроки якого оповідалося щойно в рамках минулого року з обіцянкою повернутися до його подальшої долі якраз зараз. А через цю призму - динаміки змін людини праці глянемо на колгоспне життя в його розвитку.

В день 70-річного ювілею Великого Жовтня в святковому номері районної газети "Зоря комунізму" була опублікована замальовка Г.Столярчук "З хліборобського роду" - про механізатора колгоспу ім. Я.Галана Михайла Лящука. Те, що саме на нього із тисяч таких же трудівників району випав вибір розповісти на сторінках, обмежених обсягом чотирьох шпальт, головного часопису Радехівщини і саме у такий на той час знаменний день - цей факт говорив сам за себе і придавав слави та честі нашим теренам.

Отож, під рубрикою "Правофлангові змагання" (зауважте: "змагання" вже без придатку - "соціалістичного", принаймні в рубриці) тут писалося: "Трудова біографія
Михайла Володимировича Лящука розпочалася так, як і більшості його ровесників: закінчив середню школу, відслужив в армії і повернувся в рідний колгосп. Вдома вирішив не засиджуватися без роботи.

- Піду працювати в тракторну бригаду, заявив через кілька днів батькові.

Володимир Федорович, як досвідчений механізатор, не заперечував такого рішення, бо вже давно мріяв працювати поруч із сином на полях рідного колгоспу. І ось вже понад десять років разом вони весною засівають поле, у час жнив - збирають урожай, а восени - заготовляють корми.

Щоранку батько з сином виходять з дому і прямують на тракторний стан.
- Сьогодні ми повинні завершити збирання кукурудзи на бабичівському полі, - зранку дає такий наказ бригадир Р.П.Соловій. Як завжди, під кінець підійде до молодого механізатора і скаже: "На тебе, як на інженера, надіюся. Трапиться поломка допоможи товаришам полагодити машину".
У механізаторському колективі Михайла Лящука давно називають інженером. Знає він досконало сільськогосподарські машини, вміє швидко і надійно ремонтувати їх. У молодого виробничника помічають особливий нахил до техніки. Недаром перший наставник Михайла В.П.Климлюк неодноразово радив керівникам господарства Й.С.Парубочому та Г.Г.Назаровій послати хлопця в інститут, щоби мати доброго спеціаліста.
Осінь завжди відповідальна пора для механізатора. В цей час він працює на заготівлі кормів. Свою роботу Михайло вважає досить відповідальною, бо усвідомлює, що від нього і його товаришів залежить ріст продуктивності худоби в зимову пору. Тому при зустрічах з тваринниками завжди не забуде їм нагадати: "Кормів заготовлено немало, то ж дивіться, не підводьте в роботі".
- Колектив кормозаготівельників працює за бригадним підрядом, а тому й старається, щоб все ладилось у них і в тваринників, - говорить головний економіст колгоспу Р.Я. Дмитрук.
Напередодні 70-річчя Великого Жовтня підбито підсумки соціалістичного змагання механізаторів бригади. Михайло Володимирович Лящук своє річне соціалістичне зобов'язання виконав до 7 листопада і виробив на трактор 2300 еталонних гектарів.
Недавно у колі друзів передового механізатора, комуніста привітав із занесенням його прізвища на сторінки Книги-літопису трудових звершень району у дванадцятій п'ятирічці і вручив йому посвідчення член бюро райкому партії О.С.Жуков. А ввечері, після роботи, дружина Галина Володимирівна, син Володимир і донечка Оксанка довідалися про цю приємну новину, прочитали цей документ. До батька у них завжди багато запитань, бо цікавляться, як пройшов робочий день, чим займатиметься в зимовий період. А в Михайла Володимировича і в цю пору нема відпочинку, бо ремонтуватиме техніку. Така вже в нього неспокійна хліборобська вдача".

На світлині (1987 рік, репродукиія з Радехівської районної газети): Михайло Володимирович Лящук

Перебудовні зміни, що відбувалися у всіх сферах суспільного життя, а відтак - і у свідомості людей, вимагали і відповідних законодавчих рішень. Раніше цю функцію виконували з"їзди "керівної і спрямовуючої", пленуми її ЦК, а всі решта - Верховна Рада, профспілки, комсомол і т.п. та їх органи на місцях мали обговорити, схвалити, виконувати і рапортувати. Демократизація зробила своє, і поволі партія, не без свого впливу та контролю, почала проводити ці зміни через центральні урядові та громадські органи. Наприкінці березня 1988 року скликали четвертий Всесоюзний з'їзд колгоспників, аби обговорити "питання про прискорення соціально-економічного розвитку колгоспів у нових умовах господарювання, демократизації управління, проект Закону

про кооперацію в СРСР і зміни в Примірному статуті колгоспу, обрати союзну раду колгоспів". Треба сказати, що дуже оперативно, вже наприкінці травня, дев'ята сесія Верховної Ради СРСР законодавчо закріпила ці революційні зміни.
Колгосп ім. Я.Галана на той час був потужним сільськогосподарським підприємством з відлагодженим управлінським "дзигарком".
Зокрема, тваринницький комплекс по відгодівлі молодняка великої рогатої худоби у Вузловому здалека нагадував невелике містечко: білостінні виробничі і побутові будівлі, простора асфальтована територія... Із введенням в дію другого періоду відгодівлі річна потужність комплексу становила 8000 - 9000 центнерів м'яса великої рогатої худоби з одноразовим утриманням 5000 голів. Тільки минулорічний чистий дохід від цієї галузі склав 1,5 мільйона карбованців кошти достатньо великі як на той час. Наприкінці грудня 1987-го стали до ладу два кормоцехи, один з яких виготовляв сухі кормові брикети, а другий - вологі поживні суміші. Вже за перші два місяці 1988-го повноцінна годівля дала добрі результати: по 610 - 615 грамів приросту на кожну голову відгодівлі другого періоду при плановому 550 грамів, а на заключній стадії відгодівлі домоглися 880 - 900 грамів. 3500 голів молодняка доглядало 12 жінок, які створили 4 ланки і працювали за бригадним підрядом. Тут були створені належні виробничі і побутові умови для високопродуктивної праці: робочий день при дворазовій годівлі розпочинався о 9 годині ранку і закінчувався о 18 годині; оператори звільнялися від таких трудомістких процесів, як роздача кормів, вигортання гною; протягом дня тваринники могли смачно поїсти у їдальні комплексу, у червоному кутку почитати газети, журнали, подивитися телепередачі, а після закінчення роботи - прийняти ванну чи теплий душ. А тому не дивно, що тоді не було вакантних місць на комплексі.
Все це, як і багато іншого, а власне чи не всі зміни у місцевому колгоспі, на його полях, фермах, тракторних станах та у тутешніх селах, ще задовго до горбачовської перебудови розпочалися і відбувалися протягом майже двох десятків років завдяки воістину творчій ініціативі та новаторським підходам до вирішення назрілих питань багатолітнього керівника місцевої артілі Йосипа Семеновича Парубочого. Він залишив добрі життєві сліди не лише у Вузловому, розбудовуючи його в експе-риментально-показових масштабах на весь Радянський Союз, але й на Бабичах, збудувавши тут чимало об'єктів соціального значення, будучи у свій час депутатом районної Ради від бабичанських виборців... Його особисто знав кожен тогочасний мешканець Бабич - від малого до великого. Знав,
поважав, захоплювався і гордився, багато хто міг запросто зайти до нього в кабінет за порадою, чи просто привітатися за руку...
І хоча ми вже немало сказали про Йосипа Семеновича в контексті трудових та соціальних успіхів керованого ним колективу, громадської діяльності, гадаю, що було б неправильно, непростимим упущенням тут, у цій книзі-літописі Бабич, не розповісти про нього, як про Людину, про її витоки, шляхи і творіння. Тим паче, віднайшовши під час цього дослідження живий нарис відомого радехівського журналіста Іллі Кузика "Творчі русла" ("Зоря комунізму" - субота, 21 травня 1988 року). І хоча подавався цей матеріал під приводом розповіді про делегата XIX Всесоюзної партійної конференції від Львівської обласної партійної делегації, рубрика публікації, як на мене, надзвичайно вдала і красномовна: "Виконроби перебудови". Подаємо цей нарис з деякими скороченнями: "Гості задоволені:
- Будєм прощаться, прєдсєдатєль. До свидания! Ждьом твоих орлов у себя... - Обов'язково приїдсть, допоможуть. Хвалити їх не буду - самі знаєте, як жнивують. А поки що, товариші, доброї вам погоди і щасливої дороги.
Міцні потиски рук ніби скріпили домовленість між представниками ростовських землеробів і головою правління колгоспу ім. Ярослава Галана Йосипом Семеновичем Парубочим.
Зворушлива інтимність ластів'ячого щебету за вікнами, над якими пташки гніздо лаштують, і зелене багаття молодих дерев між багатоповерховими будинками на якусь мить відсторонили щойно переговорене. Але варто було довше поніжити поглядом голубе плесо неба, як побачив під ним золоте видноколо пшениць... Уява охоче малювала червоні велети - зернозбиральні комбайни і засмаглі обличчя вузлівських механізаторів.
Уже на квадратах полів зелені паростки нагулюють стебла. А потім повагом, як велике таїнство, почнеться колосіння. Відтак чекання першого результату врожайності...
Сів у крісло, долонею вирівняв книги. Посміхнувся, згадавши, як дружина робить зауваження, щоб не підкреслював тексту і не робив на полях сторінок помітки. "Може й так, дорога моя вчителько, але все те, що відзначив - для справи. Аби не втрачати час на пошук цікавих і важливих фраз... Час - то гроші, кажуть в народі. Так і є. Кожна хвилина життя людини дорога"...
Пригадав, як кілька днів тому, у Львові, на практичній конференції "Перебудова і творча інтелігенція", розмовляв з поетом Володимиром Лучуком. Торкнулися питань, порушених у доповіді кандидатом у члени Політбюро ЦК Компартії України, першим секретарем Львівського обкому партії Яковом Петровичем Погребняком.

- А Ви, Йосипе Семеновичу, за дуже потрібну справу взялися. Маючи у Вузловому стільки музеїв, мрієте про нові. Це ж чудово: музей екології $Є, є$ потреба в його створенні. Так що не марнуйте золотого часу, шановний...
Скільки себе пам'ятає, ніколи не розтринькував годин на дрібниці. Якби тепер йому сказали: роби, як хочеш, розпоряджайся часом на свій розсуд, ніхто тебе за це не осудить, - не зміг би його пробайдикувати.
Йому вже говорили: "На свій розсуд"... Тридцять три роки тому, коли очолив правління сільгоспартілі ім. Леніна. Тепер це колгосп ім. Свердлова. Дій. А як діяти, коли з гектара посівної площі намолочено трохи більше, ніж по 7 центнерів зерна? А щодо грошових надходжень, то одна назва була: в касі - ні копійки.
- Чим будемо платити людям за трудодні?
Бухгалтер почухав потилицю і розвів руками:
- Не знаю, Вам видніше.
Порадив... А таки йому двадцятидворічному голові і справді видніше. Ніяк не міг второпати логіки отієї форми обліку роботи колгоспників. Вважав ї неправильною і як такою, що ставить людину в невідомість перед кінцевим результатом оплати.
- А хіба, - продовжував діалог, - можна нормально прожити, одержавши за трудодень по чотири з половиною копійки? - Голова, Ви мені скажіть по десять карбованців, то я по десять виплачу. Мені що...
Аж на третій рік Петро Іванович Тимчишин справді виплатив карбованцями: 7 та ще 50 копійок за кожний зароблений трудодень. А зерна вже не по 400 грамів, а по 3 кілограми 200 грамів!
- О, тепер Парубочий з грошима! - багатозначно сказав одного разу старий колгоспник.
Що мав на увазі - зрозумів кожний присутній у той час в коридорі контори.
Ніхто не хвалив, що як агроном, метикував і прикидав, аби більше взяти від землі. Правда, цукрових буряків вирощували по 300 центнерів на гектарі, картоплі - по 100, а зернові культури - мізерія. Держпоставку - забезпеч, засип посівний матеріал, а людям - дуля.
Та вийшов колгосп ім. Леніна з яру на узвишшя. Сьогодні про це:
- Я відчував усі труднощі людей, яким не солодко жилося в зруйнованому під час війни селі. І не тільки в Куликові, а й в навколишніх. Майже вісімдесят процентів будівель було знищено в 1944 році, коли від Миколаєва до Завидча, Увина і Барилова, Куликова стояв фронт. Але вже в першій половині шістдесятих всі сім'ї отримали допомогу для влаштування житла.
Ще до того, тобто в 1958-му, колгоспникам заплатили за трудодень по 8 карбованців.
Члени правління йому не перечили: хай буде так.
- Отже, товариші, запишемо: вирішили перевести господарство на грошову оплату праці. - За це, Йосипе Семеновичу, нас ніхто не буде сварити? - кинув у розпашілу атмосферу крижинку сумніву бригадир Карплюк.
- Ініціативу, якщо вона йде на користь справі, ще ніхто ніколи не осуджував. - Так то воно так, але самі знаєте: приїдуть з району, дадуть "накачки"... - Якщо дадуть, то, вибачте, не вам. Це -по-перше, а по-друге - ми робимо все в інтересах людей і колгоспу, цілком на законній підставі. - Вчора перший секретар райкому партії товариш Харченко був тут. Як він, за? - поцікавився інший член правління. - Андрій Мойсейович схвалив нашу ініціативу. Ми перші в Лопатинському районі запроваджуємо таку форму оплати праці.
Русло ріки колгоспного життя з роками помітно ширшало і на ї берегах (машин-но-тракторній бригаді, фермах) більшало об'єктів доконче потрібних для розвитку виробництва. А там, дивись, діти в нову школу підуть, з гарного просторого торговельного комплексу люди виносили куплені речі. Наставав суботній вечір - в лазні березовими віниками пахло...
- Стояти на місці не можна. Те, що вже маєте, це лише початок, товариші, - говорив Йосип Семенович уповноваженим. Сьогоднішні збори показали, що у нас нема байдужих. Спасибі вам за все. - І поклонився.
А зранку в селах вже обговорювали це: "Ви чули, наш голова...". Він у цей час міркував, у скільки обійдеться в перспективі зміцнення тваринницької бази...
Господарство виходило на вищу ступінь розвитку, а ціни - на сільськогосподарську продукцію не мінялись. Люди, які при молодому голові навчалися господарювати, думаючи про собівартість і рентабельність, не могли мовчати.
- Чого воно так, Семеновичу? От говоримо: хазяї на своїй землі, а нас підправляють: не дуже показуйте вуха. Яка ж то демократія? - Ви, Іване Микитовичу, маєте рацію відносно господарів, а щодо демократії ні. Не міряйте усіх однією міркою. Знаю, є над нами, можливо, якийсь чоловік, який не дуже розуміється в колгоспних трудах і клопотах, але ж не всі такі. Побачите, що настане час і його помітять... - ...І скажуть: "Мотай, йолки-палки, з крісла!" - засміявся Іван Карплюк - батько п'ятьох дітей...
Згодом і справді відбулися зміни в цінах, оновилися технології вирощування культур. Спеціалісти дзиґами крутилися у своїх галузях. Така тенденція - добре, але що робити з молоддю, точніше без неї? Вона не охоче йде в колгосп. Про який же тоді рух вперед можна говорити? І ось він, дороговказ, промінчик, який висвітлив проблему - Леся Мельничук, школярка! Кожних жнив, починаючи із сьомого класу, працювала ланковою молодіжної ланки.

- Я організую дівчат, - сказала, - будемо працювати на фермі, але не в таких умовах, як зараз. Де механізація, де санітарія?.. Ми готовенького не хочемо - дайте нам можливість все це самим поставити на висоту, але диригентом будьте ви.
Так випускниця від імені п'ятнадцяти дівчат, які пішли працювати у колгосп, прискорила вирішення проблеми молодих кадрів. Та навряд чи б так сталося, якби не зустрічі Парубочого з учнями і вчителями, якби не щирі розмови з батьками про рідну домівку і землю, спадкоємність поколінь, якби не створення умов для високопродуктивної праці і відпочинку. [...]
Скільки часу минуло відтоді! Сімнадцятий рік Йосип Семенович Парубочий головує в колгоспі ім. Я.Галана. На перших порах і тут були проблеми не менші, ніж там, у колгоспі ім. Леніна, згодом перейменованому у господарство ім. Карла Маркса. "Головне - контакт з людьми", - знав точно. І пішов на контакт... Насамперед із спеціалістами і керівниками виробничих підрозділів. Довго не міг забути людей, з якими працював раніше, які розуміли його з півслова. І людей, для яких збудували за десять років 250 будинків. Людей, які з сльозами на очах проводжали його у Вузлове...
Перша проблема поміж інших - механізаторські кадри. І знову голова пішов до молоді. Вважав, що це найвірніший шлях. Не раз і не два викладав їй наболіле. Хлопці за відвертість платили тим же. Особливо два Володі - Климлюк і Біганський. Нині перший очолює тракторну бригаду, другий передовий механізатор.. Обоє комуністи. Саме вони були зв'язковими, через яких правління колгоспу виходило на реалізацію умов, сприятливих для вирішення проблем.
- Я тоді повірив Йосипу Семеновичу і його бажанню вивести господарство в передові, - згадує Володимир Ярославович Біганський. - Повірив, як людині... Донині вірю.
На його очах здійснювалося те, про що сьогодні у Вузловому кажуть: "минуле". А й справді, скільки літ відшуміло. З вікон соці-ально-культурного комплексу відкривається панорама центру села. Перший кілок для розмітки фундаменту першого будинку був забитий наприкінці 1971 року. Тоді вийшла постанова Ради Міністрів Союзу РСР про експериментальну забудову в країні і нашій республіці.
- Щоб проектанти з інституту могли врахувати ці запити населення, мусимо їх викласти їм, - голос голови звучав рівно, спокійно.
Щороку по 25 - 30 заяв писали правлінню з проханням прийняти до колгоспу. І все - випускники. Не інакше, як побачили, що ніде кращих умов для життя, ніж тут, вдома, не знайдуть. Щодо керівників господарства, то тепер вони могли реалізовувати прогресивні технології, нововведення, розроблені науковцями... "Основне-практичні справи, - вважає, а слова - баласт"...
- Омолодився наш колгосп, - радів Парубочий, не випускаючи на волю пташок турбот і особистої відповідальності.
Таки омолодився. В перший рік головування у колгоспі ім. Я.Галана комсомольська організація нараховувала 39 юнаків і дівчат, а зараз - 350. Якщо раніше механізаторів шукали і привозили з Дмитрова, Кривого, Радехова, і навіть Івано-Франківської області, то тепер своїх не просто роботою забезпечити.
- Треба бачити людей. Все залежить від них, ними починається, твориться і оцінюється. - Як і ваше експериментальне село, за яке одержали Державну премію Української РСР імені Тараса Шевченка? - Як і село... Крім того, що кожного року споруджували п'ять-шість житлових будинків, до того ж багатоквартирних, то допомагали індивідуальним забудовникам
цеглою, цементом, транспортом. Що не рік, то в десяти будинках справляють новосілля.
Не оминуло воно і колективу вузлівських тваринників. Такий їм комплекс збудували, такі умови для роботи створили, що відбою від жінок нема - хочуть там працювати... Так розповідали в конторі колгоспу приїжджим кореспондентам, а тим не терпілось побачити це своїми очима. Здивувались: справжня фабрика м'яса! Колись годі було впросити на 60 голів, а зараз по 200 - 300 тварин доглядає кожна жінка, і дає раду.
Разючі зміни і в тракторній бригаді. Ну хто дорікне голові чи інженерові за умови праці? Ніхто, бо нема за що, все нормально. Як же ж інакше, якщо саме там - центр, від якого ідуть животворні джерела в русло високого врожаю?
Он які зеленаві лани, сполоскані дощем!.. Торік по 48 центнерів зерна з кожного гектара лану намолотили комбайнери, а в 70-х роках брали лише по 25 - 26. Що то значить прогресивна технологія, високоврожайні сорти, чого варте господарське ставлення до землі. Запитайте економістів про грошові доходи і почуєте: "Торік близько 10 мільйонів карбованців одержали. Чистого прибутку - 2 мільйони". Але для них це ... мало.
- За сьогоднішніми мірками справді малувато, - погоджується Йосип Семенович Парубочий - депутат Верховної Ради Української РСР.
Отже, повинні взяти старт до ще однієї проблеми. На шляху до неї вже проведено реорганізацію структури управління. Більше прав одержали виробничі підрозділи. Одне з них - самостійне планування виробництва продукції і поділ додаткової її кількості. Не за горами той час, коли їм можна буде відкривати свій рахунок в банку. Перспективи у час революційної перебудови привабливі. Власне, це відчутно вже й тепер. Всі двадцять дев'ять підрозділів колгоспу на госпрозрахунку, діє чекова форма контрою, а 80 сімей - на сімейному підряді. Є два орендні колективи - станинська бригада і автопарк. Орендний підряд - одна з форм майбутнього...

Повернувся голова із IV Всесоюзного з'їзду колгоспників і остаточно вирішив:
- Будемо організовувати переробку власної продукції безпосередньо в себе. Тільки в такий спосіб можемо збільшити чисті прибутки...
Логічно. Йосип Семенович мріє про реалізацію заморожених у пакетах овочів, про
переробку м'яса, вичинку шкір, виробництво цементу. Коротко кажучи, у близькій перспективі - вихід на покупця.
Такі можливості є, бо в селі і газ, і котельні, очисні споруди, інженерні комунікації. Через два роки матимуть у колгоспі три гектари теплиць. Плани, плани...Парубочий планує створити замість колгоспу агрофірму.
- Відкриємо у Львові магазин порядний, будемо там продавати власну продукцію, але...
Зрозуміло. Має на увазі те, що в творчий плин його життєвої ріки обов'язково повинні увійти кораблі інших проблем, нині ще остаточно не вирішених. Вузлове - центральна садиба господарства, іншим селам до нього далеченько... Треба розгорнути будівництво і житла, і соці-ально-культурних закладів. Он у Бабичах потрібна нова школа. Директор сьогоднішньої Василь Васильович Гнатів пропонує школу-дитсадок.
До речі, школа взагалі для правління колгоспу є одним із основних його підрозділів. Голова Парубочий є членом педради Вузлівської середньої школи, а ї директор Сікорський - членом правління господарства. Поряд із створенням міцної матеріальної бази для організації трудового навчання, суспільно-корисної праці і продуктивної праці в школі, належні умови для цього є і на базі колгоспу ім. Я. Галана...
Йосипа Семеновича обрано делегатом на XIX Всесоюзну партійну конференцію... Він виправдає довір'я своєю роботою в рідному колгоспі, як голова правління, голова обласної і член Союзної ради колгоспів. ...Ще раз порівняв книжки на робочому столі - твори Гюго, "Теорія інтелекту", "Розвиток мислення керівника"...
Наблизився до вікна, за яким зледащілі вітри перебирали зелені кучері дерев. Пошкодував, що не вміє малювати, а то обов'язково увіковічнив би цю красу. Або ні - написав би отакі слова:
Перед життям ще не стою зі звітом, Мої ще не простились журавлі... Та це вже написано поетом Василем Колодієм...
Кожна людина - поет душі і мрійник. А творець - на ділі. Як Йосип Семенович. Щирий, вдумливий. Його поезія - робота для суспільства, його натхнення - люди".
Тут - все його життя, до найглибших струн душі - як на долоні. І про таку людину варто знати не тільки тогочасним мешканцям Бабич, але й є чому повчитися нинішньому молодому поколінню місцевих господарів щонайменше від такого ж 22-річного віку, коли починав своє трудове життя керівником Йосип Семенович Парубочий, якого маємо вважати почесним бабичанином.

На світлині 1988 року (репродукаія з Радехівської районної газети): Йосип Семенович Парубочий розмовляє з бабичівськими колюоспниками

Продовжувалася шкільна реформа. Якщо раніше такі питання були предметом обговорення на пленумах бюро райкому партії, зборах партактиву, то вже у 1988 році воно розглядалося на одному із засідань райвиконкому. Одним із напрямків змін у цій сфері було створення умов для навчання і відпочинку шестирічних дітей, за що

Бабичівська школа у попередні роки неодноразово критикувалася, про що ми говорили раніше. І цього разу не оминули увагою нашу восьмирічку: одним із пунктів прийнятого рішення зобов'язувалося райспоживспілку та сільраду до 1 липня забезпечити проточною водою шкільну їдальню.
Незабаром після цього засідання, 28 червня відбулася п'ята сесія районної Ради народних депутатів, на якій, зокрема, говорилося, що в поганих, малих і тісних приміщеннях навчаються діти в Бабичах, і гостро наболіле роками питання будівництва в селі нових корпусів школи нарешті зрушилося з мертвої точки: прийнятим рішенням правлінню колгоспу ім. Я.Галана разом з відділом народної освіти доручено вирішити питання про виготовлення відповідної проектної документації.
Невпинно зменшувалося число учнів школи: якщо ще 13 років тому (1975) тут навчалося 209 дітей, то на кінець 1987/88 навчального року - 105 (по 12 шестирічок у 1 та 2 класі, 16 семирічок у 2 класі, у 3 класі - 11, 4-му - 9, 5-му - 8, 6-му - 14, 7-му - 10,
8-му - 16; тобто випускників було більш як вдвічі менше, ніж скажімо, у тому ж 1975 році).
До речі, на цій сесії йшла також мова про реконструкцію Бабичівського медпункту, яка затягувалася з року в рік. Нагадаємо, що нове його приміщення було здано в експлуатацію у 1978 році, і за цей час в силу технічних та природних причин "постаріло", потребувало деяких будівельних змін.
Ішов 31 рік медичної служби Богдана Лаптути у Бабичах. І не тільки у Бабичах: до нього і далі, як і у всі попередні часи, зверталися мешканці сусідніх Гряди (і не істотно було, що воно знаходилось на території Кам'янка-Бузького району), Шайногів, і, навіть, Вузлового та рідних для Лаптути Нестанич. Богдан Йосипович був медиком за покликанням, від Бога: він як поставив діагноз, то їь хоч до Львова, хоч до Києва - іншого не скажуть.
І в особистому житті Б.Лаптути, здавалося, що все потроху налагоджувалося.
У 1980 році закінчила середню школу дочка Оксана. Батько, як раніше і для старшої Галини, настійливо рекомендував професію медика, але й та була "впертою" тільки вчителя, і невдовзі закінчила Дрогобицький педінститут, два місяці працювала у Дмитрові, а коли звільнилося місце в рідній Бабичівській школі - перейшла сюди, де й до сьогодні опікується початковими класами.
Син Роман закінчив Бабичівську восьмирічку, Вузлівську середню школу - у 1982-му, будівельний технікум, відслужив в армії, працював у Радехівській газовій конторі, одружився з дівчиною з Добротвора, яка народила йому двох синів. Сьогодні сім'я мешкає у Варшаві.
Син Тарас пішов стопами свого брата: Вузлівську школу закінчив у 1985-му, вступив у той же будівельний технікум, служба в армії, а після звільнення працював майстром на Бабичівському цегельному заводі, у 1992-му одружився, відтак сім'я викупила запустіле колишнє двоповерхове приміщення бригади та поштового відділення, облаштували тут продовольчий та господарський магазини, кафе, літні майданчики та власне житло.

На світлині (1988 рік): бабичівські медиии - Боздин Йосипович та Ярослава Іваиівна Ланиупи

У вересні на наступній сесії районної Ради розглядалося природоохоронне питання. І тут не обійшлося без "не добрих" слів про Бабичі. Йшлося, зокрема про благоустрій, непривабливий вигляд вулиць, доріг, огорож: "вулиці порізані глибокими коліями тракторів і автомобілів, у вибоїнах, усюди будівельне та побутове сміття, густі бур'яни, в ровах і канавах - зношене взуття, биті пляшки, консервні банки, діряві відра, каструлі, бита цегла"... Проте, претензії висувалися не тільки до мешканців села, а в першу чергу до райсанепідемстанції та Вузлівської сільської ради, яка б мала стежити за цим і організовувати відповідні заходи. Вже у листопаді цього ж року головний ін-женер-будівельник агрофірми ім. Я.Галана З.Цолковський звітував до району: "ми зробили у Бабичах дорогу до школи...". До речі, у Вузловому тоді був свій власний асфальтний завод, який тільки того року виготовив понад 8 тисяч тонн асфальту.
Перебудовні процеси, демократизація певною мірою негативно вплинули на культурно-моральну поведінку окремих категорій людей, особливо молоді. Навіть не рік за роком, а місяць за місяцем
громадяни почали відчувати себе вільніше, "демократичніше" у своїх думках, висловлюваннях, поступках, - так же стрімко згорталася робота створених раніше і активних численних комісій по боротьбі з пияцтвом, самогоноварінням, товариств тверезості, товариських судів, рейдових груп, та й правоохоронців. Не були винятком і Бабичі. Плачевний стан своєї душі з цього приводу виклав їх мешканець І.Личак у листі до районної газети, який був опублікований у липні 1988 року під назвою "Пристосувалися, або плачевний стан справ насущних": "Село Бабичі - невелике, але життя вирує в ньому, як юшка в казані. Що там громадський порядок, за закони!? Пиякам - привілля, бо продавці відпускають алкогольні напої кожному в запропонованій ним кількості. День одержання товарів - радісний день для тих, хто дружить із "зеленим змієм". Приїжджають з Вузлового окремі керівники середньої ланки. Правда не для того, щоб взяти участь у боротьбі за тверезий спосіб життя, а щоб з головою поринути в "боротьбу" із горілкою власними зусиллями, грошима і здоров'ям. П'ють ї і в місцевому сільському клубі під час демонстрування кінофільмів. Глянеш, а пляшки то тут, то там із рук в руки переходять... Дим, хоч сокиру вішай - не впаде. Аж нудить від нього. Пригадую, одного разу йшов індійський художній фільм. Купив я квиток, але більше півгодини всидіти в залі не зміг - душило в горлі від тютюнового смороду.
Людям, які зобов'язані слідкувати за порядком в цьому "культурному" закладі, забезпечувати його (завідувачці клубом та кіномеханіку), виявляється, байдуже. На моє зауваження не зреагували жодним словом, ніби мову відняло, Виходить, що звикли до такого неподобства, змирилися з ним. За що ж тоді зарплату одержують?..
Не можу зрозуміти такого. Їм що, аби цифра для звіту була, щоб план був виконаний? Цього замало, товариші культпрацівники.
Подивишся отак і гірко робиться: як-не-як, а люди навчалися в школі. Там їм постійно говорили про культуру поведінки, мораль. Невже забулося? А може і не сприймалося серйозно? Але ж дитинство промайнуло, то хіба в юності - цій найкращій порі людського життя - треба негідно вести себе в громадському місці?".
Може й не так вже то було, як "фантазійно підкоригував" редакційний журналіст листа мешканця села, але що проблема така в ті роки виникла - факт. І характерною вона була не тільки для Бабич.
Наприкінці 1988 року розпочалася підготовка до виборів народних депутатів СРСР, серед інших на території Львівської області були утворені 492-й Червоноградський територіальний виборчий округ з цетром у м.Червоноград, а також - 50-й Львівський національно-територіальний виборчий округ з центром у місті Львів, до яких увійшов Радехівський район.
Рік, що минув був у багатьох відношеннях був переломним для всієї країни і кожної людини зокрема. В умовах перебудови, відкритості та гласності мінялись свідомість, світогляд, громадянська поведінка і бабичан. У 1989-й вони вступили з подвійним передчуттям: розгубленості - а чи не тимчасове все це, і в один момент знову заставлять ходити "по шнурочку" та пригадають вільні висловлювання на мітингах, в розмовах, а то й наступлять репресії, як це вже бувало в не такому далеко минулому часі, а з другого боку - вже не жевріла, а горіла саможертовна, з розправленими крилами надія на національне визволення.
Відповідь на питання, чи станеться так, як сподівається, мали дати анонсована, яка, в принципі, вже розпочалася, демократизація суспільних процесів, зокрема нова процедура та результати виборів народних депутатів СРСР, розвиток приватного підприємництва, а також сьомий в історії Радянського Союзу Всесоюзний перепис населення, який проводився з 12 по 19 січня.
Хоча й офіційно переконували, що "народногосподарське значення наступного перепису, перш за все, полягає не тільки у визначенні дійсної чисельності складу і структури населення, але й дасть можливість прогнозувати його чисельність, трудові ресурси, їх розподіл по районах...", грамотних бабичан, які вже мали змогу з різних, раніше не доступних, джерел, глибше запізнати справжню історію свого народу, цікавило інше: які питання занесені в програму перепису і чи не станеться так, що українців на наших західних землях виявиться забагато і партія прийме рішення ну хай не депортувати, і не у сибірські простори, як це бувало в минулому, а "запропонувати" пересилитися сім'ями на пільгових умовах у безкраї давно вже зрусифіковані степи півдня Української РСР чи "добровільно" поїхати за комсомольськими путівками на шахти Донбасу, новобудови БАМу, Казахстану, в тайгу, як це ще свіже у пам'яті поколінь з 1950 - 1970-х років, і

навіки переформатує їхню національну свідомість у безлике "мой адрес - не дом, и не улица, мой адрес - Советский Союз"...
Серед 25 запитань переписних листів, окрім загальноанкетних (стать, дата народження тощо), були і такі: "національність", "рідна мова", "мова народів СРСР, якою людина володіє" (зауважмо: не іноземна мова, а мова народів СРСР), "джерела засобів існування" тощо. З певною пересторогою сприймалося настирливе роз'яснення, якого раніше не було: "Відомості про конкретних людей або сім'ї, одержані під час перепису, не зв'язані, та й ніяк не можуть бути зв'язані, з будь-якими заходами адміністративного характеру: ні з пропискою, ні з іншими подібного роду проблемами..., підписні листи підлягають знищенню, відповідно до постанови уряду працівникам перепису заборонено повідомляти кому б то не було зміст зібраних ними відомостей...". Справа в тому, що у попередні рази документи перепису, нехай і напівлегально, таємно, ставали предметом зацікавлення органів КДБ, міліції та ін. Зокрема, за проживання не за місцем прописки складалися протоколи і громадяни притягалися до адміністративної відповідальності, а за так зване дармоїдство (коли людина тривалий час ніде не працювала) могли і до тюрми запроторити. Здається, того разу і цих нюансів торкнулася демократична "перебудова": "Якщо людина прописана за однією адресою, а фактично проживає за іншою, то її запишуть у переписний лист за місцем проживання...".
Весь Радехівський район був поділений на чотири переписні відділення, третє з яких було Вузлівським і охоплювало території сіл Оглядівської, Вузлівської, куди входили і Бабичі, Павлівської, Дмитрівської сільських Рад.
За даними перепису станом на 1989 рік на Бабичах мешкало 880 людей.
Ще раніше, до початку перепису - 6 січня 1989 року на території Радехівського району були утворені виборчі дільниці, спільні для виборів народних депутатів СРСР від Червоноградського територіального виборчого округу № 492 і Львівського наці-онально-територіального виборчого округу № 50, серед яких і Бабичівська № 194/649. Як завжди, центром її був сільський клуб. Вибори призначалися на 26 березня.
До складу Бабичівської дільничної виборчої комісії № 194/649 увійшли тракторист Ярослав Іванович Бабій, директор восьмирічної школи Василь Васильович
Гнатів, дружина останнього - вчителька Марія Іванівна Гнатів, бригадир рільничої бригади Михайло Теодозійович Курпіль, завідувачка бібліотекою Михайлина Богданівна Кушинська, колгоспниця Ольга Миколаївна Левицька, вчителька Любов Трохимівна Мазуренко, завідувачка клубом Марія Ярославівна Мрачковська, вчитель Михайло Васильович Окіс, колгоспник Михайло Ярославович Сторощук, лісничий Бабичівського лісництва Роман Васильович Фединишин.
І знову: окрім того, що дізнаємося про тутешніх керівників рільничої бригади, школи, бібліотеки, клубу, лісництва та місця праці інших авторитетних в Бабичах людей, спостерігаємо вже набагато істотнішу від попередніх виборів новизну в їх організації. Перш за все, очевидна відсутність заполітизованих квот у складі комісії, зникнення так званого блоку комуністів і безпартійних, селян і інтелігенції. Зокрема, із 11 членів комісії - 6 були висунуті від громадських організацій: профспілки (3), громадського сільського комітету Бабич (2), ради ветеранів війни і праці (1), 4 - від трудових колективів: агрофірми (2), школи (1), лісництва (1), і лише один - від партійної організації агрофірми. Набагато якіснішим був склад комісії і за освіченістю: 6 керівників, 4 вчителів. Та й інші були визнаними фахівцями своєї справи, громадсько активними, від природи мудрими і авторитетними людьми.
Зауважуємо також, що в Бабичах діяв громадський сільський комітет, активними організаторами якого були завідувачка бібліотекою М.Б.Кушинська та завідувачка клубом М.Я.Мрачковська.
Ще однією перебудовно-демократичною новизною тих виборів було і те, що відповідно до змін у законодавстві керівники цих комісій не призначалися, як раніше, а обиралися на своїх перших засіданнях. Головою Бабичівської комісії став Василь Васильович Гнатів, його заступником - Михайло Теодозійович Курпіль, а секретарем Михайлина Богданівна Кушинська.
За результатами виборів загалом по СРСР, вперше в голосуванні взяло участь не 99,9 відсотка, а 89,8 ; вперше появились виборчі округи, в яких депутатів не було обрано, де вперше треба було проводити повторі вибори або голосування; вперше появилися округи, де вибори визнані такими, що не відбулись у зв'язку з тим, що в них взяло участь менше половини виборців, внесених до списку; всього було обрано 1958 народних депутатів СРСР з 2250.
Повторні вибори народних депутатів СРСР були призначені на 14 травня і по Червоноградському територіальному виборчому округу № 492 та Львівському національно-територіальному виборчому округу № 50...
Щоб не відбувалося на землі нашій, а про Бога, про школу і про поле українці не забували ніколи. Бо є у них три цінності: Бог, Мудрість і Хліб. Навіть у роки атеїстичних гонінь, як ми уже неодноразово оповідали, бабичани не боялися, іноді відкрито, виявляти своє віросповідання: пам'ятали день святий святкувати, ревно берегли релігійні традиції і привчали до цього своїх потомків; з покон-віків до часу побудови свого Храму у 1912-му, а відтак після його закриття комуністичною владою у 1961-му, пішки ходили до холоївського, а коли відчули перебудовне потепління, активно розпочали боротьбу за повернення їм Духовної Святині.

У червні 1989 року, після довгих 29 років духовних страждань, саме на Зелені свята в селі урочисто відкрито церкву Пресвятої Трійці, на якій з 1961-го висіла комуністична колодка. Це було величною подією для села та всієї округи.
У день відкриття парафіяни з процесією принесли до церкви дерев'яну фігуру Матері Божої, одну з автентичних святинь, котра стоїть ліворуч від іконостаса. За спогадами бабичанина Федора Батюка, за власний кошт замовила її майстрові ще його бабця Євдокія Батюк та офірувала церкві. В такий спосіб вона просила помочі Господньої для оздоровлення безнадійно хворого сина. Син, дякувати Богу, справді одужав. Коли комуністична влада закривала Бабичівську церкву, Батюки потай забрали фігуру додому і кілька десятиліть з ризиком для сім'ї переховували. І ось настав день, коли її з почестями встановили на достойному місці.
Люди раділи, мали бажання прикрасити свою церковцю. Сестриці ходили по селі, збирали різне вишиття, рушники, серветки. Багато нових рушників, серветок було вишито за останні роки.
У тому ж році реставровано іконостас, бічні престоли, які згодом передані в православну церкву.
Духовне життя в селі поступово все вільніше та активніше розвивалося. Нагадаємо, що у роки, коли Святиня бабичан була під комуністичною колодкою, їх душпастерями були отці Вузлівської церкви: о. Я.Михалюк (1975-1981), о. Михайло Лотиш (1981-1991), який вже з червня 1989 року задовольняв духовні потреби селян у знову відкритому Храмі Пресвятої Трійці.

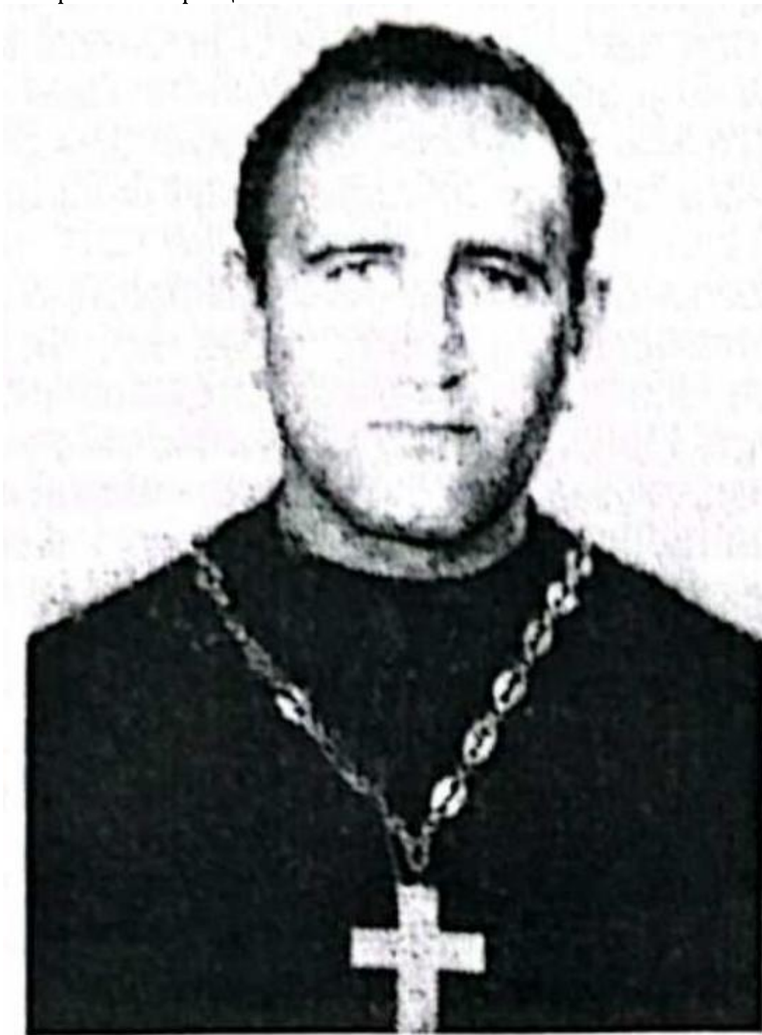

На світлині: о.Михайло Лотиш

Бабичівська школа (тепер вона з вересня 1989 року називалася - неповна середня школа), що волею Божою знаходилась поряд з церквою, у 1989 році також з надією дивилася у своє майбутнє: нарешті зрушилося з місця питання про будівництво ї нових корпусів. Тут свято берегли і розвивали напрацьовані десятиліттями навчальні, виховні і трудові традиції.
Процеси демократизації та пов'язане з ними учнівське самоврядування дещо дозволили зменшити обов'язкове сумарне навантаження школярів, а натомість збільшити його на індивідуальні та гурткові заняття в першому - четвертому класах. Більше годин відводилося на музику, літературу, історію, зокрема

вперше у 1989 році виділено окремо курс історії Української РСР, старшокласники почали вивчати факультативний курс "Етнографія і фольклор України"...
В останні роки значно омолодився педагогічний колектив, який був готовий до таких змін. Зокрема, того року на районній серпневій нараді вчителів серед кращих називалася Віра Василівна Сторощук.
Саме завдяки таким вчителям секретами виховання оволодівали і батьки учнів, допомагаючи тим самим педагогам ростити відповідальних, готових до самостійного життя громадян. Про одну із таких бабичанок - чудову матір Л.М.Сторощук розповіла у жовтні на сторінках районної газети голова районної жіночої ради О.Батюк: "Знаю, наприклад, чудову матір Л.М.Сторощук із
Бабич. ЇЇ материнська любов проявляється в розумних рамках, дає їй змогу своєчасно помічати зміни у психіці дітей, що викликається віковими особливостями, а в потрібний момент вона завжди стає помічницею, порадником. У неї немає категоричних заперечень, заборон. Всього вона добивається у відвертій розмові з дитиною. Ця жінка вважає, що без дисципліни і праці, без активного виховання не обійтись. Дуже важливо вчасно увійти в стан дитини...".
Однак, і далі невпинно скорочувалось число учнів: у 1988/89 навчальному році їх було 91, а випускників - лише 10.
Ритмічно працювала у тому році і Бабичівська рільнича бригада агрофірми. Тепер вона називалася - виробничий підрозділ № 2 с.Бабичі. А керував ним досвідчений Михайло Теодозійович Курпіль. Очолюваний ним колектив протягом багатьох останніх років стабільно добивався високих сільськогосподарських результатів, був серед кращих. Не зрадили такій традиції вони і цього року, зайнявши у змаганні на жнивах перше місце: в тому, що агрофірма зібрала 11 тисяч 009 тонн зерна, був вагомий внесок і бабичан. ...В один із серпневих днів 1989-го на вулицях Вузлового було особливе пожвавлення. Люди поспішали на площу, що біля Будинку культури, бо фанфари кликали на свято останнього снопа. Його принесли сюди женці з Бабич разом з агрономом. Щирі слова вдячності виголосив хліборобам голова правління агрофірми Йосип Семенович Парубочий і запросив на п'єдестал пошани Михайла Теодозійовича разом із своїм колективом, та вручив їм перехідний все ще Червоний прапор та грошову премію. А хлопці, дужі, засмаглі на жнивному полі, стояли перед громадою, ніяковіючи, мовляв, - це наш святий обов'язок зібрати вирощені хліба, наша робота, нічого в цьому такого героїчного нема. Чимало односельчан, що були тут, не без гордості, крадькома позирали на інших: ну, як вам бабичани!
І це на їх честь прозвучали "Хліборобська величальна", "Дума про хліб" у виконанні учасників художньої самодіяльності. Як і на честь присутніх на святі учнів Бабичівської неповної середньої школи, які також немало доклалися до успіху своїх батьків та рідних на цих жнивах. А чому тільки їх успіху? Це була спільна перемога всіх! Та серед членів бригади (чи то пак - виробничого підрозділу) не було кількох механізаторів... Проте невдовзі всі побачили їх за
штурвалами жнивної техніки, яка проходила центром села парадом.
У першій половині року було розпочато роботи з проведення природного газу до Бабич, прокладено перший кілометр труб. Якось під час нашої зустрічі у вересні 2018 року багаторічний голова вузлівського колгоспу, а відтак і агрофірми-асоціації Йосип Семенович Парубочий згадував: "Коли в середині 1980-х років постало питання про проведення газу в Бабичі, київське начальство розгорнуло карту і сказало мені: "Який газ? Село - в лісі!". Я ж їм кажу, що того лісу вже майже немає. Мусів злукавити, бо мені було дуже прикро, що всі навколишні села - Вузлове, Нестаничі, Павлів, Станин та інші - вже газифіковані, а Бабичі - ні".
Під час підготовки до виборів та після них, а особливо у другій половині 1989 року значно активізувалося політичне життя, на хвилі національного піднесення, особливо у Львові: проводилися масові акції протесту, демонстрації та мітинги, які поступово перекидалися і в райцентри. Це змусило комуністів терміново підготувати та обговорити у вересні на Пленумі ЦК КПРС проект своєї платформи "Національна політика партії в сучасних умовах", обіцяючи всілякі поступки у національному питанні, аби зберегти радянську владу. 9 жовтня новообрана Верховна Рада СРСР прийняла Закон, який передбачав право на проведення страйків, однак забороняв вимоги під час них про зміну державного і суспільного ладу, можливість відмови владою у їх проведенні в зв'язку з порушенням встановленої процедури, щоправда відкласти їх проведення або припинити на строк до двох місяців могли тільки Верховна Рада СРСР та союзної республіки.
Однак прагнення людей до волі і незалежності вже неможливо було зупинити. 1 жовтня, під час проведення Дня Львова, у місті сталися масові сутички з міліцією, яка була звезена сюди з усієї області. Не буду гріха таїти - був "по ту сторону барикад" і я, колишній випускник Бабичівської школи, на чолі Турківської міліції у складі Львівського зведеного загону, і бачив в колонах, що піднесено йшли до місця загального збору на стадіоні "Дружба"(з 1990 року "Україна"), своїх знайомих, і навіть земляків. Не виправдовуюсь, але як і більшість моїх товаришів по службі переживав, аби не сталося масового побоїща, бо на "злісних порушників законодавства про мітинги" налаштовували нас непримиримо і вимагали "безпрекословно" виконати поставлені завдання, "присягу на вірність радянському народові". Хоча, було серед тодішніх міліціонерів і чимало таких, які бачили перед собою не борців за волю України, а своїх ворогів...

Перед алеєю, що від нинішньої вулиці Стуса стрімко вела вгору до стадіону, коли до нас, десятьох працівників Турківського РВВС, з українськими прапорами та транспарантами наближалася велика колона саме цього народу, на вірність якому ми присягали, я спробував переговорити з людьми, які її очолювали, застерегти, що в якихось п'ятдесяти метрах на цьому шляху дислокувався ОМОН, але решта людей з колони, не звертаючи на нас уваги, навіть не прорвалися, а просто помаршували у своєму напрямку...
Постраждали люди. Якось незвично і дивно було читати у ті жовтневі дні в зверненні учасників пленуму Львівського обкому партії до комуністів і всього населення регіону такі рядки: "Історія нашого краю не могла не відбитися на багатовіковій боротьбі людей за українську державу, національну гідність...".
Та національно-визвольного народного руху вже не можливо було зупинити. Політичним бумерангом, використовуючи мову радянських п'ятирічок, якщо 1989-й був "ударним" роком цієї боротьби, то наступні 1990 - 1991 роки, коли пройшли вибори до Верховної Ради Української РСР та місцевих Рад, була прийнята Декларація про державний суверенітет, відбулася спроба державного перевороту в СРСР, а відразу за нею - проголошення акту Незалежності України, переконливий республіканський референдум на його підтвердження та обрання Президента України, - цей час був не просто "вирішальним", а переломним, поворотним в історії нашого українського народу...
У 1989 року у Вузловому виник осередок Руху, який очолив шестидесятник, колгоспний агроном С.С.Бедрило. Його членами стали і бабичани. Як і товариства української мови ім. Т.Шевченка, яке у Вузловому очолював Арсен Устинович Полянський. Якось під час підготовки до традиційного святкування завершення жнив (обжинок) він порадився з активістами з Вузлового та Бабич, і за їх дорученням домовився з головою колгоспу ім. Я.Галана Йосипом Семеновичем Парубочим, підняти при великому здвигу народу національний прапор. Але не так сталося, як планувалося. Якщо керівництво колгоспу підтримало ініціативу, то в райкомі партії, дізнавшись про цей намір, навіть пригрозили. Щоб не напружувати ситуацію і не підводити свого національно свідомого керівника господарства, було вирішено провести мітинг на цвинтарі біля могили Січових Стрільців 4-ї Золочівської сотні, які загинули в час визвольних змагань - польсько-української війни 1918 - 1920 років.
На обжинки прийшло незвично більше, ніж торік, бабичан, яких місцеві активісти спеціально зорганізували, пообіцявши побачити історичну подію, але не розшифровували намірів, аби не просочилася інформація в органи і не був зірваний захід. А коли всі зібралися в центрі в очікуванні початку обжинок, пролунала команда прямувати до могили Січових Стрільців. Бабичанці першими по ходу розгорнули національні прапори і спочатку впівголоса, а потім у весь затягнули: "Ой, у лузі червона калина...". Деяких спочатку взяв острах, і вони почали озиратися по сторонах, але чим ближче було до цвинтаря, тим енергійніше вже розмахували національними стягами...
Після мітингу всі присутні стали на коліна і помолилися - цим віддали шану борцям за волю України. А далі з сільського кладовища все зростаюча колона із співом національних пісень і з синьо-жовтими знаменами попрямувала до автобусної зупинки. Тут знову відбувся мітинг. Зупинялися автобуси, що їхали до Луцька і Львова, з них виходили люди і приєднувалися до дійства...
Цього дня вперше і у Вузловому, і у Бабичах до пізнього вечора вже без остраху линули українські національні пісні, а вітер розвивав наш національний стяг. У багатьох людей старшого покоління на очах блистіли сльози. Було це 19 серпня. Тоді ще ніхто не знав, що саме цього дня - рівно через два роки о 6 годині ранку теле- і радіоканали передадуть повідомлення з Москви про створення Державного Комітету з надзвичайного стану, розпочнеться так званий серпневий путч, який завершиться створенням незалежної України...
Завершуючи розповідь про 1980-ті роки, не можемо не окреслити бодай ко-ротко-узагальнені вражаючі зміни у Вузловому, які відбулися протягом останніх двох десятиріч не просто на очах бабичан, але й за безпосередньої їх участі, а для багатьох з них стали поворотними в житті, зокрема щодо їх переселення сюди, а відтак - значного поліпшення побутових, культурноосвітніх та інших умов їхніх сімей.
Мова йде про реконструкцію села, яке згодом стало експериментально-показовим. Розпочалася вона у 1971 році. Перший генеральний план забудови був розроблений у 1970-му, уточнювався у 1975-му, остаточно введений в дію у 1981-му. Тут були споруджені великий Будинок культури з музеєм колгоспу та музейною кімнатою Я.Галана, картинною галереєю, кімнатою щастя, а також приміщення правління колгоспу та сільради, пошти, Будинку побуту, школи, ресторану, торгового центру, амбулаторії, аптеки, пошти, і, навіть, фонтан; автомагістраль Львів-Луцьк, що проходила через центр села, перенесено за його межі. Зводилися багатоповерхові будинки, двоповерхові котеджі, індивідуальні будинки, в яких поселилося чимало бабичан та мешканців навколишніх сіл. Також над радою звели ратушу, на якій колись мали встановити годинник, але його немає донині.
Ще у 1969 році в центрі села споруджено пам'ятник Ярославу Галану, ім'я якого носив місцевий колгосп. у 1980 році тут створено народний історико-краєзнавчий музей, згодом - філіал музичної школи. Вже у 1978-му проводиться реконструкція існуючого приміщення середньої загальноосвітньої школи і вводяться в експлуатацію два корпуси навчально-лабораторного і со-ціально-культурного призначення. У 1982му добудовується приміщення інтернату на 120 місць, а в 1984-му - плавальний басейн з трьома доріжками по 25 м довжини. Згодом школа стає відомою у всій Україні, на ї базі проводяться районні, обласні, міжобласні

семінари з вивчення передового досвіду. Тут створюється комп'ютерний клас, у 1989-му при сільському загальноосвітньому закладі у співпраці з Львівським держуніверситетом почала функціонувати обласна фізико-математична школа, до якої доїжджали учні з різних районів Львівщини.
Станом на 1981 рік у 396 індивідуальних будинках і квартирах Вузлового проживало 1506 чоловік, а вже у 1988-му - 1690.
Загалом на реконструкцію села затрачено 5,5 мільйона карбованців.
За забудову села колектив авторів був удостоєний державних нагород: керівник проекту В.С.Марченко - великою золотою медаллю ВДНГ СРСР і Державною премією УРСР імені Т.Г.Шевченка, співавтори В.Б.Бартенєв - Дипломом з медаллю Спілки архітекторів СРСР, а І.Є.Оксинтюк - Державної премії УРСР імені Т.Г.Шевченка.
Про Вузлове у ті роки знімали фільми
київські і ленінградські кінодокументалісти, а також кіномитці із Фінляндії, писала французька, канадська і японська преса.
Колгосп ім.Я.Галана на початку 1970-х років був дуже міцним у всіх відношеннях: матеріально-технічному, технологічному, виробничому... Саме тут було створене районне об'єднання з відгодівлі худоби на 7 тисяч голів. 31975 року після приєднання колгоспу ім.Л.Українки (с.Павлів) до Вузлового, господарство з 11 населеними пунктами стало найпотужнішим в районі. Головою колгоспу у всі ті часи був Й.С.Парубочий, парторгом А.У.Полянський, а у 70-х-80-х роках - М.С.Пузир. У колгоспі були добре розвинуті підсобні промисли: картонажний, асфальтний, гіпсований,пластмасовий цехи, оранжерея.
За самовіддану працю в радянські часи чимало жителів Бабич були нагороджені медалями СРСР: Лящук Анастасія Іванівна "За трудову відзнаку", Шайнога Василь Васильович, Назарчук Марія Ільківна, Нестор Микола Дмитрович, Лящук Федір Федорович, Порада Марія Степанівна - "Ветеран праці", а також М. Д.Нестор, С. М. Притула та ін.

НА ЗЛАМІ ЕПОХ (1990 - 18 ГОДИНА 24 СЕРПНЯ 1991)

Ще наприкінці 1989-го розпочалася підготовка до виборів народних депутатів Української РСР і депутатів місцевих Рад, які були призначені на 4 березня 1990 року. В грудні на території Радехівського району були утворені відповідні дільниці, серед яких і Бабичівська № 99/11. Ще раніше були утворені виборчі округи по виборах до районної Ради, в тому числі Бабичівський № 17 в складі сіл Бабичі і Шайноги із загальною кількістю 900 виборців.
Відтак була утворена Бабичівська дільнична в комісія № 99/11 у складі директора місцевої неповної середньої школи Василя Васильовича Гнатіва, робітника Бабичівського лісництва Зіновія Васильовича Грицика, вчительки Тамари Михайлівни Дук, завідувачки сільською бібліотекою Михайлини Богданівни Кушинської, завідачки клубом с.Бабичі Марії Ярославівни Левицької, вчительки Любові Трохимівни Мазуренко, бухгалтера Вузлівського спиртзаводу Марії Ярославівни Окіс, будівельника агрофірми Володимира Петровича Семесюка, інжене-ра-механіка цієї ж агрофірми Ореста Степановича Свистуна, вчительки Віри Василівни
Сторощук, обліковця агрофірми Марії Ярославівни Фединишин.
3 січня завершилось висунення кандидатів у депутати всіх рівнів. Воно, зрозуміло, істотно відрізнялося від попередніх компаній не тільки за змістом, процедурою, а за незвичними результатами: кандидатами в народні депутати Української РСР по Бродівському вибоному округу № 269, куди входив і Радехівський район було висунуто 7 чоловік, в рази більше, ніж мандатів, визначили кандидатів і до обласної, районної та сільських Рад.
На день голосування у списку виборців було 836 бабичан, лише четверо з них не взяли для голосування до районної Ради бюлетенів, а 13 бюлетенів, кинутих в урни, визнані недійсними. Депутатом Радехівської райради того дня був обраний вчитель Бабичівської неповної середньої школи, безпартійний Сергій Йосипович Сторощук, 1958 року народження, уродженець Бабич, проживав на той час у м.Радехів та був головою районного товариства української мови ім. Т.Г.Шевченка. Земляки віддали за нього 548 голосів (проти - 271), інші його конкуренти не дотягнули і до сотні своїх симпатиків: за Михайла Ярославовича Сторощука було подано 91 голос (проти 728), за Василя Миколайовича Федину - 89 (проти - 730), за Зіновія Миколайовича Ціолковського - 78 (проти - 741).
Незважаючи на бурхливі політичні події, виборчу кампанію, бабичівські хлібороби ні взимку, ні з ранньої весни не гаяли часу. Як і в попередні роки, вони працювали з випередженням графіка і були попереду серед аналогічних підрозділів агрофірми ім. Я.Галана.
Як тільки почались польові роботи на весняних нивах, стала відчутною добра організація праці в другому (бабичівському) мехзагоні, яким і далі керував М.Т.Курпіль. Щоденно звідси надходили в диспетчерську повідомлення про роботу екіпажів посівних агрегатів. У ті дні доповідалося, що найкраще попрацював механізатор Йосип Іванович Крупник, який, як вмілий організатор, мобілізував трудівників бригади на своєчасне і високоякісне виконання всіх агрозаходів на весняному лані. Завдяки вмілому використанню

техніки та майстерності, тракторист щоденно перевиконував свої завдання при високій якості роботи. Працюючи на сівбі декілька днів, він засіяв 126 гектарів поля. Загалом по мехзагону зерно ранніх культур лягло в землю на площі 310 гектарів. Про
таке доповідала в район диспетчерська служба.
Того року хлібороби агрофірми ім. Я.Галана зібрали небувалий урожай - кожного гектара - по 55 центнерів зерна. На святі обжинок вперше линули мелодії козацьких та стрілецьких маршів, майорів синьо-жовтий прапор, якого підняли кращі жниварі, в їх числі і бабичани. Звучав (поки ще національний) гімн "Ще не вмерла Україна". Як і колись, давно, до радянських часів, на свято прибула і церковна процесія з хоругвами і національним прапором. Отець Михайло разом з хором вузлівської Української Автокефальної Православної Церкви відправив Богослужіння, а потім освятив короваї, колоски пшениці, жита, ячменю, овочі і фрукти...
Голова агрофірми Й.С.Парубочий говорив про великі політичні зміни, про відродження, про високу хліборобську активність, злагодженість у роботі виробничого підрозділу Бабич, де керівником М.Т.Курпіль, називав кращих жниварів, серед яких комбайнер В.Бабій, жаткарі Я.Бабій, Є.Тимрук. Згадав Йосип Семенович і родини І.Середи, І.Білика, П.Бабія, Д.Бабія, С.Моравецького із Бабич - колишні хліборобські династії, які господарювали на цих теренах ще до колективізації.
Та минуло свято, і чи не наступного дня механізатори знову вийшли в поле: оранка, збір врожаю цукрових буряків, яких того року засіяли на 300 гектарах, тобто на кожен мехзагін припадало по 100 гектарів.
І знову диспетчери відзначали відмінну працю на полях бабичівського мехзагону, зокрема Володимира Ярославовича Бабія. "Він справжній майстер копання цукрових буряків, вміє так провести агрегат рядками, що в землі не залишиться жодного кореня. На його рахунку вже є 50 гектарів викопаних буряків, - звітували вони на початку жовтня до району. - Не відстають у роботі й комбайнери інших мехзагонів... Кожен гектар видає по 380 - 390 центнерів коренів, а бабичівські механізатори накопують по 420 - 430 центнерів".
У червні відбувся XXVIII з'їзд Компартії України, на початку липня - з'їзд КПРС, на яких комуністи, нав'язуючи людям так званий "союзний договір, ніби-то кардинально міняючи політику партії, в тому числі і щодо національного та релігійного питань, заявили: "питання сьогодні стоїть так: або радянське суспільство піде вперед по шляху розпочатих глибоких перетворень - і тоді нашу велику багатонаціональну державу чекає гідне майбутнє, або гору візьмуть контрперебудовні сили - тоді країну, народ чекають - давайте дивитися правді в очі - тяжкі часи". "Контрперебудовчі" українські сили, ніби передбачаючи, що вже в наступному місяці народ чекає серпневий путч, подивилися "правді в очі" і пішли по другому шляху, запропонованому комуністами, пішли в реально тяжкі часи боротьби за свою Незалежність.
16 липня Верховна Рада Української РСР прийняла Декларацію про державний суверенітет України і окремою постановою проголосила незалежність України. З цим "великим та істинним національним святом" в газеті ще під старою назвою "Зоря комунізму" земляків привітала новообрана Радехівська районна рада, у складі якої був депутат від Бабич Сергій Сторощук: "Веселкою Душ і Прагнень наших назвімо Декларацію про державний суверенітет України. Це нова зоря на Українському небозводі. То ж нехай, загорівшись, не згасає і веде нас, як зоря Вифлеємська Нова Зоря нової Доби". Як на сьогодні, ці слова можуть видатися пишномовними, але тоді люди сприймали їх як особистий стан Душі.
13 липня 1990 року II сесія Радехівської районної Ради XXI скликання окремою ухвалою відповідно до чинного законодавства заявила, що бере усю повноту державної влади на території району на себе і попередила про недопустимість партійного втручання в діяльність Ради та всіх організацій і установ, що знаходяться в її підпорядкуванні. Ця ухвала, що мала назву "Проголошення Декрету про владу", вступила в дію негайно і була справжньою революцією в свідомості, а відтак - і у суспільно-політичному житті, мешканців району, бабичан зокрема.
Інші, прийняті того дня ухвали, дали поштовх щодо виявлення поховань борців за волю України та жертв репресій 1939 - 1950 років, змінили статус районної часопису на суспільно-політичну газету, гасло "Пролетарі всіх країн, єднайтеся!" - на гасло "В єдності - сила народу!", назву з "Зоря комунізму" - на "Новий час", але згодом, у зв'язку з тим, що під аналогічною назвою вже виходив часопис в Жидачеві, перейменували на "Народне слово", а ще пізніше - з 1 січня 1991 року почав виходити часопис Радехівської районної Ради народних депутатів "Народна справа".
На хвилі цього вражального національного піднесення Львівські обласні Ради Народного Руху України та товариства української мови ім. Т.Г.Шевченка, їх районні осередки (членом ради першого, а головою другого був депутат райради від Бабич Сергій Сторощук) організовували масові виїзди галичан в центральні, східні та південні області України, де ще у свідомості більшості людей не спала з очей комуністична облуда, і вони з переляком, а то й з агресією ставилися до цих історичних змін.
Радехівська концертно-просвітницька група "Галичани" вирушила на Поділля, у Хмельницьку, Вінницьку області. Після повернення про цей "національний марш" в деталях поділиться враженнями наш земляк Сергій Сторощук. Велика, на всю шпальту, газетна стаття в районці називалася символічно і з точністю відображала результат їхньої звитяги за долю всієї воскреслої української держави - "Ще не вмерла Україна".

Аби читач міг наживо побачити, якою була (а точніше - майже взагалі не було) національна свідомість тамтешніх мешканців, зрозуміти, що би могло бути з державністю, якби ми їм не подали руки єдності, не обняли, як рідних братів, та й загалом, з якими думками, намірами їхали і повернулися додому наші "галицькі десантники", вартує місця у цій книзі і закликаємо читача не пошкодувати часу, щоб прочитати і відчути дух того часу по всій Україні, - процитуємо деякі витяги з цієї публікації Сергія Сторощука: "Зібралися добровольці, однодумці, люди, одержимі ідеєю соборної і незалежної України... Поїхали для того, щоб своєю присутністю, щирістю і дружелюбністю засвідчити свою братерські вірність, любов і пошану всім українцям. Поїхали, щоб допомогти їм скинути з очей пелену історичної облуди (щоб знали: "Чиїх батьків, чиї діти, ким, за що закуті"), щоб підняти національну свідомість, застерегти від морального і духовного звиродніння. І, подаючи їм братерську руку, заявити: ми - діти однієї неньки-України. Ми не хочемо розбрату, ми не хочемо відділятись від вас у так звану "Галицьку автономію". "Післявиснажливоїдощовоїдорогиперше пристанище дала нам Хмельниччина село Довгалівка Білогірського району... По-своєму сприйняли селяни синьо-жовті стяги: хто з цікавістю, хто з непевністю. Звістка про нас пішла по околицях.
Домовились про концерт. Погодили з місцевою владою і ... секретарем парткому колгоспу. Радість свята затьмарювало те, що в усьому районі не було світла. Поночі зійшлись до клубу люди різного віку, принесли з собою свічки, гасові лампи. Отак дали ми свій перший концерт на сільській сцені... А коли на кінець концерту під синьо-жовтий національний прапор гордо залунав гімн "Ще не вмерла Україна", вщент переповнений зал мовчки встав... На заклик "Слава Україні!" з людських грудей вихопилось: "Слава!". А далі - щирі слова подяки, запитання, прохання подарувати львівські газети, значки з національною символікою і... навіть синьо-жовтий прапор...". "А вранці - до Вінниці. Прискіпливі перевірки на постах ДАІ... Частенько пропливають за вікнами автобуса дороговказы, на яких - назви на російській мові, виправлені (помітно!) на українську... Руїни старої панської електростанції над Південним Бугом нині кооператив "Хвиля" (він же штаб районного осередку НРУ) - стали на п'ять днів помешканням радехівчан.... На ранок над нашим "бастіоном" гордо замайорів жовто-синій стяг. З того часу тиврівчани назвали наше пристановище "першою звільненою територією Тиврова"... З концерту-свята місцеві партапаратники організували нам концерт-поневіряння, чітко спрацював принцип "Не пущать!". І лише завдяки наполегливості рухівців і втручання прокуратури нам було дозволено виступити на танцмайданчику в парку відпочинку... Результат концерту - паломництво до нашої оселі, прохання повторити концерт, послухати магнітофонні записи пісень з Галичини... На всіх наших концертах на сцені був привезений нами з Радехова лозунг - палкий заклик Кобзаря: "Обніміться ж, брати мої"... "Із стриманою радістю слухали ми зніяковілі вибачення за той мовний суржик, що, мов іржа, в'івся у їх мову. Гордість переповнювала нас, коли вітали нас молоді подорожні і, угледівши на нашому автобусі синьо-жовті знамена, підносили вгору три пальці (тризуб), сигналили автомашини, приязно миготіли включеними фарами. Ні, на Поділлі ще не вмерла Україна, ні слава, ні воля. Скалічена тяжко, та ще не вмерла". "Я був би нещирим і невдячним, якби добрим словом не згадав своїх супутників, які стали за цей час моїми соратниками в просвітницькій справі, ми всі були різні, різних політичних поглядів, переконань, та всіх об'єднувала любов до України, прагнення до волі, готовність до дії, віра у справедливість нашої боротьби...". "Десятки радехівчан та жителів сіл району безкоштовно віддали нам в дорогу власні зібрання газет, журналів і листівок демократичного спрямування. Фінансово підтримали районні Ради Руху і Товариства української мови ім. Тараса Шевченка. Ні, вони - не спонсори. Це - люди, які серцем вболівають за долю України, які ділом доказують їй свою синівську вірність". "Ми вже вдома, на Радехівщині. Нам на зміну поїхали інші. Розійшлися галичани на три шляхи широкії, бо "три шляхи широкії терном заростають". То ж берімося корчувати той терен національного занепаду... Щасливої дороги, побратими! З Богом!".
Сильно написано! А головне з душею і любов'ю! Відчувається саможертовна Душа автора... І навіть сьогодні, читаючи ці рядки, гордість проймає, що його породила бабичівська земля!
Знаковою подією 31 серпня 1990 року не тільки для Радехова, але й для всього району був демонтаж пам'ятника Леніну, який щойно у 1985 році урочисто відкрили.
Цьому передувала сесія міської Ради, яка проходила того дня в Будинку учнівської творчості. Терміново після такого рішення ще "живе" бюро Радехівського райкому партії надіслало звернення до Президії Верховної Ради України, Львівської обласної та Радехівської районної Рад з приводу протизаконних дій міськради, назвавши це актом вандалізму. Чомусь комуністи ніяк не могли пригадати хто зносив в Радехові костьол, ночами по селах - каплички, хрести і фігури чи погодитися з тим, що це були саме акти вандалізму, і ніхто не проводив референдумів щодо цього.
Не заперечуємо, що таки були певні порушення тодішнього законодавства, але під час революційних змін цього не уникнути. Проте, це рішення було прийнято більшістю голосів депутатів міськради (17 - "за", 7 - "проти"), і воно виражало волю виборців, які, якби були проти, то не допустили б того, щоб о 18.40 на площу до пам'ятника під'їхала автомашина з піском в кузові, а о 18.45 підйомний кран. Та ще й техніка була зустрінута оплесками. Демонтаж завершився о 19.30... У цій "урочистій" події приїхала взяти участь і група підтримки з Бабич, бо саме під керівництвом їх земляка Сергія Сторощука, який був на той час, окрім депутата райради, голови районного Шевченківського товариства мови, ще й головою виконкому Радехівської

міськради, в серці району творилися політичні події, які сколихнули думку мешканців всього району, надали їм рішучості і впевненості, загострили почуття людської гідності.
18 жовтня вони почали вимагати від райкому партії звільнити приміщення, яке він займає, а коли комуністи відмовилися, громада організувала тут пікет і голодівку. На екстрене засідання зібралася президія районної Ради. Член президії, бабичанин Сергій Строщук запропонував такий варіант вирішення цієї проблеми: райкому партії і райкому комсомолу вивільнити приміщення і натомість перевести туди відділи райвиконкому, а по їх старих адресах розселити: в будинку агропромислового об'єднання - музичну школу, будинок відділу архітектури віддати під пересильний пункт міськвиконкому, а райкомам партії та комсомолу віддати приміщення фінвідділу разом з гаражем.
- Ті, що активно долучилися до цієї акції і мітингу підтримки, вже не безсловесні раби, не сліпі виконавці чиєїсь тупої волі, говорив Сергій Сторощук на тодішньому засіданні президії. - Вони свідомо використали своє споконвічне людське право мати власну, не нав'язувану ніким, думку. Коли людина жертвує своїм життям во ім'я Бога, во ім'я свободи і незалежності нашого народу, робить все безкорисливо - що може бути благороднішим. Ми стали свідками і учасниками не театралізованого дійства, мета якого не дешева яскрава авантюра. Це - свідома радикальна політична боротьба проти ситих і ненаситних світу сього. Самозреченість тих, які оголосили біля райкому голодівку, заслуговує поваги і всенародної підтримки.
Це були вистраждані під час тогочасних визвольних змагань слова істинного українського патріота з глибоко національним бабичівським корінням.
Акція завершилася перемогою. На III позачерговій сесії райради 23 жовтня 1990 року було прийняте кардинальне рішення
під назвою "Про розгляд вимог координаційної ради голодуючих", яке, окрім того, що зобов'язувало райкоми партії та комсомолу до 10 листопада звільнити приміщення та переселитися у запропоновані головою міськвиконкому С.Й.Сторощуком, визнала діяльність КПРС злочинною, недоцільним її існування в трудових колективах Радехівщини, звернулася з клопотаннями до вищих органів влади про розпуск КПУ та заборону її існування...
Звичайно ж, за всіма цими подіями дуже уважно стежили, активно обговорювали їх та брали в них безпосередню участь бабичани, і не тільки в особі свого земляка Сергія Сторощука. Та й в самому селі, а особливо в місцевій сільрадівській "столиці" Вузловому, на хвилі національного піднесення у кінці 1980-х - на початку 1990-х років активізувалося суспільно-політичне та культурне життя. У села часто приїжджали з концертами та виступами відомі люди, зокрема поет Р.Лубківський, артист С.Максимчук. У серпні 1990 року в селах вперше замайорів національний жовто-блакитний прапор. у 1991 році виник осередок "Союзу українок", який очолила колишня вчителька Е.М.Мулько і керувала роботою організації аж до 1997 року, а далі - С.В.Лепех.
Як ми уже говорили, відкриття церкви Пресвятої Трійці у 1989 році було урочистою та величною подією в історії Бабич. На рік раніше, ще у складі вузлівської парафії, тут урочисто відзначено 1000-ліття хрещення України-Руси.

На світлині: о. Володимир ІІривогливий

На світлині: о. Володимир ІІривогливий

Але радість бабичан та вузлівчан у 1990 році, як в багатьох Галицьких парафіях, була затьмарена церковним розколом, і в селі виникло дві громади: УГКЦ та УАПЦ - у Вузловому, УГКЦ та УПЦ КП у Бабичах. Отець Михайло Лотиш не знайшов порозуміння з парафіянами і у 1991 році мусів залишити їх. Нагадаємо, що правив він тут з 1981 року. Наступний отець Володимир Кривоглавий з Нестанич правив тут тимчасово - з 1991-го по 1992 рік.
За єдність земляків-християн щиро переживав голова райоб'єднання Товариства української мови ім. Т.Шевченка бабичанин Сергій Сторощук, який часто в ті роки публікував на сторінках радехівського часопису патріотичні та просвітницькі статті. В одній з них, у лютому, вже наступного 1991-го він поділився враженнями від дослідження історії прабатьківської церкви, зокрема прочитаного у № 12 за грудень 1928 року часопису Управи Місійного Інституту у Львові "Місіонар": "Найбільшою перепоною до з'єднання церков були все політичні погляди, цитував він одну із статей. - Нез'єднана церква, не маючи свого осередку, ні точки опору, мусила опиратися на державній владі. І з часом та державна влада цілком її закріпачила, зробила ї своєю слугою послушною у всім. Й тому не дивно, що держави, як прим. російська всіма силами опиралася з'єднанню церков, щоби не випустити з своїх рук тої покровителькою всіх

нез'єднаних. На ї звалищах запанували большевики, які хотять знищити взагалі всяку релігію. Другі східні держави не є вже так ворожо усособлені до Риму, як колишня Росія. Тому тепер вже нема таких до церковної єдности, як давніша". І далі - комен-тар-роздуми С.Сторощука: "На жаль, у радянський час вони, такі труднощі, появилися, не кажучи вже про 1946 рік... Та й тепер не все гаразд між церковними громадами, зокрема й на Радехівщині. То тут, то там виникають конфліктні ситуації, у які доводиться вмішуватись міській та районній Радам народних депутатів... Що ж ми без віри в Бога, що без церкви? Як сказано в "Місіонарі", "церкви подібні цілком до галузки, відчімхненої від дерева. Така галузка не може жити, а тим більше родити овочі. Бо вона не має життєвих соків і не має звідки їх брати". Як ото галузка, можуть "всохнути" і ті церкви, в яких не можуть примиритися

віруючі. Конфліктують православні і гре-ко-католики. Це, очевидно, передалося естафетою з минулих років. Є люди, які не вловлюють різниці між віросповіданнями та проведенням обрядів. А вони відмінні... Читаєш ці рядки і знаходиш в їх змісті деяку схожість із нинішньою ситуацією... Задумаймось над цим, краями".

Додамо від себе: благо, що об'єднавчі процеси в нинішній Україні, на 28 році ї Незалежності, здається, розпочалися...

На початку ж 1990-х років місцевими майстрами біля церкви Пресвятої Трійці в Бабичах збудовано нову дзвіницю, на якій встановлено три дзвони, як було колись, а в роки війни, про що уже описувалось, один дзвін був захований від німців (закопаний), а потім його не знайшли. Середній з них - "Юрій". Найбільший - відлито у 1990 році у Воло-димир-Волинську із зображенням образу Матері Божої.

27 серпня 1990 року директором Бабичівської школи був призначений 33-річний Михайло Васильович Окіс. Власне, він був переведений з посади заступника директора цього навчального закладу і замінив багатолітнього (понад 25 років!) керівника школи Василя Васильовича Гнатіва (на знімку), про 42-літній педагогічний шлях якого ми розповіли в рамках 1965 року цього літопису. Додатково скажемо, що цього ж року його труди

Верховною Радою СРСР були відзначені медаллю "Ветеран праці", а ще раніше численними грамотами Міністерства освіти України, облвно, райвно, дипломом "За успіхи в проведенні туристично-краєзнавчої роботи", медаллю "За доблесну працю" (1970), почесним званням "Відмінник народної освіти" (1988).

Про нього, нині вже покійного, ще й досі з вдячністю згадують не тільки бабичани, але й ветерани педагогічної ниви Радехівського району. Якось під час однієї із зустрічей в період праці над цією книгою з теперішнім керівником райвно Любою Антонівною Репетило, вона з якоюсь особливою теплотою розповідала що, будучи ще молодою інспектором, запам'ятала Василя Васильовича Гнатіва, як інтелігентного, люб'язного і привітного педагога; кожного разу, коли він відвідував райвно у службових справах, у вишуканому портфелі, крім звітів та інших паперів, незалежно від пори року, обов'язково мав червонощокі соковиті яблука та груші з шкільного саду, якими неодмінно частував усіх працівників; його всі поважали і шанували, як досвідченого і авторитетного фахівця, чудесну, чуйну Людину.

В останньому для Василя Васильовича Гнатіва, як для керівника школи, 1989/90 навчальному року тут здобував неповну середню освіту 101 учень: 1 клас шестирічок 15, 2 клас шестирічок - 11, 3 клас шестирічок - 12, 4 клас шестирічок - 10, 4 клас семерічок - 12, 5-тий клас - 11, 6-ий - 8, 7 -й - 8, 8-й - 14.

Його наступник Михайло Васильович Окіс народився 20 травня 1957 року в простій селянській родині в сусідньому селі Шайноги, де й закінчив початкову школу, а у 1974-му - і Вузлівську середню, та відразу ж поступив на математичний факультет Львівського державного університету ім. Івана Франка. Навчаючись там, паралельно та "екстерном" 7 травня 1977 року "здобув" фах люблячого чоловіка, одружившись на коханій Марії Ковтун з Бабич, а 18 червня 1978 року - "диплом" турботливого батька своєї кровиночки - дочки Олі. Лише після цього у 1979-му можна було іти у Дзеркальну залу університету на урочистості і отримувати документ про закінчену вищу освіту.

Молодого здібного педагога залюбки взяли на посаду вчителя математики у Радехівську середню школу №1, де вже

через три роки призначили заступником директора цього навчального закладу. Кожного дня поїздки з Бабич до Радехова і зворотно, бо в селі мешкала дружина та підростала маленька донечка Оля, а ще - чекало чимало домашньої роботи, утвердили рішення у 1984 році перевестися у місцеву восьмирічну школу, яка знаходилася на відстані п'яти хвилин ходьби від дому. Новий вчитель математики і фізики Михайло Васильович Окіс відразу ж сподобався бабичанським школярам, та й добре знали вони свого односельчанина, бо вже тривалий час мешкав тут.

Як досвідченого фахівця, молодого, але вже з певним керівним досвідом, вмілого організатора та господарника, знав його і директор В.В.Гнатів, а відтак почав пильніше приглядатися і готувати собі заміну, призначивши у 1987-му своїм заступником з навчально-виховної роботи. І не помилився. Радів його багатогранним успіхам, тішився, що Бог послав таку гідну заміну, що можна не переживати за своє дітище-школу. А коли у 1990-му Василь Васильович пішов на пенсію, не переставав допомагати своєму наступнику і порадами, і ділом, мешкаючи далі з сім'єю у службовій квартирі, яка знаходилася на першому поверсі цього ж будинку, та працюючи на штатній посаді шкільного садівника та інших, таким чином збільшивши свій загальний трудовий стаж до 50 літ, з якого 42 - педагогічний.

Новий директор, враховуючи, що на-вчально-виховний процес вже був налагоджений у його стилі (адже саме цими питаннями він відав попередні три роки), вирішив разом із своїм попередником та наставником В.В.Гнатівим відновити дещо призабуту славу Бабичівського освітянського закладу з трудового навчання: в перші ж роки керівництва М.В.Окоса школі було виділено земельну ділянку площею 2 гектари, на якій учні разом з вчителями вирощували різні сільськогосподарські культури, згодом розвели овець, курей, створили шкільну пасіку....

Михайло Васильович Окіс вже керує Бабичівською школою 28 років 7 місяців і 4 дні (на 31 березня 2019 року).

Того 1990-го року відбулася ще одна кадрова зміна у Бабичах: з 1 грудня замість Р.В.Феденишина на посаду керівника лісництва призначено Ігоря Любомировича Данчука, який, пройдуть роки, також, як і директор школи М.В.Окіс, встановить місцевий абсолютний "рекорд" за всі роки існування, але вже свого підприємства, "побивши" попередній О.П.Стрижака на 4 місяці: очолюватиме Бабичівське лісогосподарство 11 років, 5 місяців - до 25 травня 2002-го.

8 лютого 1991 року відбулися звітновиборні збори агрофірми, на яких виважено і всебічно землероби та тваринники аналізували доробок за минулий рік. Тон задав голова правління Й.С.Парубочий у своїй доповіді, в якій досить детально, в притаманному йому стилі, охарактеризував те, чого зуміли досягти трудівники і за рахунок чого. Він відзначив, зокрема, що найбільш продуктивно попрацювали хлібороби Бабичівського виробничого підрозділу - одно з трьох існуючих: вони отримали з кожного гектара поля по 58,9 центнера зерна, завдяки чому валовий збір склав 22539 центнерів; у цьому є заслуга Михайла Курпіля керівника бригади, а також Олександра Колібка - агронома.

Бабичівський аграрний колектив був згуртований новою організацією праці орендою - вже понад п'ять років у його склад на той час входило 43 трудівники, серед яких 23 механізатори. Далеко за межі агрофірми йшла слава про механіка підрозділу Володимира Сологуба, який доклав багато зусиль, аби зібрати такі високі врожаї. Загалом бригада у 1990 році виробила валової сільськогосподарської продукції на 802,9 тисячі карбованців - майже на 100 тисяч більше, ніж вузлівчани (718,5 тисячі карбованців). Зернових бабичани також зібрали набагато більше, ніж планували. Добре вродили на полях бригади і цукрові буряки по 513 центнерів на гектарі. Картопля видала по 315 центнерів.

Окрім обговорення цієї доповіді, інших традиційних питань, як от - звіту ревізійної комісії, розгляду і затвердження річного звіту правління господарства, звіту про виконання колективної угоди між правлінням і профкомом, затвердження нової угоди на 1991 рік, до розпорядку роботи зборів уповноважених були внесені питання про створення пайового фонду та про передачу земель Вузлівській сільській Раді, внесення змін до внутрішнього розпорядку агрофірми та правил про оплату праці, що було революційними кроками у веденні сільської

колективної господарки. Шляхом відкритого голосування працівники агрофірми знову обрали головою правління Й.С.Парубочого. А ще - домовилися розпочати процедуру перейменування агрофірми з ім. Я.Галана на агрофірму імені Маркіяна Шашкевича.

Потім ці збори ще довго обговорювалися в живих бесідах у виробничих підрозділах, в селах, і, навіть, в домашній обстановці, бо їх рішення мали істотний вплив на подальшу долю не тільки землі, але й людей.

Комуністичній партії руками Президії Верховної Ради СРСР, в якій ще мала більшість, таки вдалося 17 березня 1991 року організувати всесоюзний референдум. Для його проведення 31 січня рішенням виконкому Радехівської райради серед інших була утворена Бабичівська дільниця № 11, яка розмістилася в приміщенні Народного дому "Просвіта" (колишній клуб).

У склад районної виборчої комісії по організації проведення референдуму увійшов бабичанин тракторист агрофірми ім. Я.Галана Михайло Володимирович Лящук, про якого ми розповідали в рамках 1986 та 1987 років.

Бабичівська дільнична комісія рішенням райвиконкому була затверджена у такому складі: ветлікар звірогосподарства агрофірми Анатолій Петрович Близнюк, тракторист агрофірми Ярослав Іванович Бабій, директор місцевої неповної середньої школи Михайло Васильович Окіс, вчителі Василь Васильович Гнатів, Тамара Михайлівна Дук з Вузлового, Оксана Богданівна Лаптута, бригадир рільничої бригади села Бабичі Михайло Теодозійович Курпіль з Радехова, завідувачка сільською бібліотекою Михайлина Богданівна Кушинська, колгоспники агрофірми Ольга Миколаївна Левицька, Василь Іванович Левицький, Іван Ярославович Левицький та Михайло Ярославович Сторощук, завідувачка Бабичівським Народним домом "Просвіта" Марія Ярославівна Мрачковська (дів.Левицька).
У кинутих в урни трьох бюлетенях в день голосування 17 березня бабичани відповіли "так": незалежній Українській державі - 98,8 відсотка, союзу суверенних держав - 6,6 відсотка, оновленому союзу - 0,4 відсотка. По останньому голосуванню наші земляки "програли" майже всім 53 дільницям району, крім миколаївської, яка набрала аж 0,2 відсотка голосів за союз. Коментарі, як кажуть, зайві. Хіба що ще раз підкреслимо те, про що неодноразово протягом всієї нашої оповіді ми стверджували фактами: глибоку християнську моральність та високий патріотизм і любов до української землі в найширшому розумінні цих понять мешканців Бабич.
До речі, сусіди за оновлений союз проголосували "активніше": вузлівчани 10,3 відсотка, а шайноганці - 5,3 відсотка; в середньому по району цей "показник" становив 7,7 відсотка (2828 мешканців), а за незалежну державу - 93,3 (але 1780 чоловік тут таки ствердили: "ні").
Районні організації Народного Руху України та Товариства української мови "Просвіта" імені Тараса Шевченка, членами яких були чимало мешканців Бабич (нагадаємо: членом райради першої з них і головою - другої був бабичанин Сергій Сторощук), і в 1991 році виносили свою просвітницьку діяльність за межі області - в центральні та східні регіони України. Зокрема, минулого літа, окрім Хмельницької та Вінницької областей, про поїздки в які ми розповідали вище, радехівці висаджували свої "десанти" і на Кіровоградщині, Черкащині та Запоріжчині.
А на Різдво-91 приймали в Радехові дітей з Донеччини. Про це знову на сторінках районного часопису "Народна справа" розповів Сергій Сторощук: "Вважаємо такий крок виправданим, оскільки література і преса, які б правдиво зображали історію України, і нинішнє життя, становище в Галичині, там практично відсутні (на противагу суцільному засиллю комуністичної преси)... Хай читають юні брати-донеччани, хай знають, якої вони Матері діти, хай правдиві слова, вичитані з тих скромних книжок, дадуть міцні паростки їх національної свідомості. Я впевнений, що мої побратими по Товариству не образяться, якщо декому з них не дісталось книжки чи газети, бо зрозуміють, що духовну пустелю Східної України мусимо по-братськи скропити живим словом Правди з Галичини. І надалі ми не шкодуватимемо ні сил, ні своїх скромних грошей для справи соборності України... Небагате наше районне об'єднання, як не прикро, адже й досі не маємо власної хати, штатної посади. Але ми є, нас чимало, ми живемо і діємо, і люди знають про це, бо є свідками наших справ...".
Відроджені та новостворені в часи національного піднесення та боротьби за незалежність громадсько-політичні організації, зокрема і просвітницькі, виживали за власні кошти та завдяки благодійникам. У зв'язку зі зростанням економічної стагнації загалом в країні і на місцях, фінансово потерпали і державні установи, зокрема культури та шкільництва. Українська земля споконвіку славилася благодійництвом, ніколи на ній не переводилися меценати. Відродилася ця традиція у тодішні нелегкі роки.
Про один із таких прикладів розповіла 23 лютого 1991 року на сторінках районного часопису "Народна справа" вчителька Бабичівської неповної середньої школи Ольга Луців. Подамо тут цю публікацію повністю, бо написана вона щирою і простою мовою, важливі у ній кожна думка та кожне слово, кожен нюанс, які відображають з усією глибиною переживання за долю України, благополуччя неоцінимого ї скарбу - дітей, і, навіть, - історію Бабич та сільської школи, патріотизм та поетику Душі тодішнього покоління бабичан: "Працюю багато років у школі, спостерігаю за умовами життя дітей. Постійно мене не покидала гірка думка про неспроможність нашого суспільства бодай маленьких своїх громадян забезпечити на державному рівні елементарно необхідним. Зігрівало лише почуття, що в катастрофічні моменти історії людство завжди рятувалося добродійністю і милосердям. І цей час настав. Бо немає такої сили, яка могла б вкрасти і розбити нашу віру, зруйнувати пам'ять. Дякуємо Богу, що повертаються наші святині, забуті могили, народні пісні та звичаї. А справжня людська доброта й милосердя стукають у двері тим, де на них так довго чекали. Нещодавно завітали вони і в нашу школу...
Члени кооперативу "Вузлівчанка", який працює при Вукзлівському спиртзаводі, зробили щедрий подарунок ді-тям-сиротам, напівсиротам та дітям із малозабезпечених сімей Бабичівської неповної середньої школи: подарували їм 1000 карбованців. А ще раніше наша школа отримала від цього кооперативу 750 карбованців для придбання підручників для національної школи.
Ми всі - учні, батьки, вчителі - глибоко зворушені такою благодійною акцією людей, які працюють у "Вузлівчанці". Їхня допомога так потрібна нашим дітям.
Щиро дякуємо голові кооперативу Ігорю Миколайовичу Гаргасу, головному бухгалтеру Софії Степанівні Ціолковській, усім добрим і щирим людям, котрі працюють в цьому кооперативі, за те, що не зачерствіли їхні душі, не забули про маленьких громадян, знайшли можливість допомогти саме тим з них, які позбавлені того,

що мають їх ровесники. Завжди пам'ятаємо щирість, красу душі і справжню доброту голови батьківського комітету школи Галини Ярославівни Сторощук, яка також працює в цьому кооперативі. Глибоко вболіває вона за всіх дітей, які навчаються в нашій школі. А умови праці у нас ох які важкі! Працюємо в чотирьох приміщеннях! Шановні наші добродії! Аби ви завжди були здорові і щасливі, щоб Бог дав усім вам силу і щедру долю на многії літа. Не забувайте й надалі доріг до скривджених долею дитячих душ, бо "раз добром нагріте серце вік не охолоне".

А через якийсь неповний місяць у цій же газеті був опублікований допис "Щиро вдячна "Вузлівчанці" ще однієї вчительки Бабичівської неповної середньої школи Любові Мазуренко - як продовження попередньої благодійницької історії: "Нещодавно кооператив "Вузлівчанка", який працює при Вузлівському спиртзаводі, вручив мені грошову премію з нагоди багаторічної праці в Бабичівській неповній середній школі. Це було для мене великою несподіванкою, З сльозами на очах від радості та хвилювання слухала я щирі слова голови кооперативу Ігоря Миколайовича Гаргаса. Отож висловлюю щиру вдячність йому, а також директору спиртзаводу Роману Івановичу Чіпчару, бухгалтеру Марії Ярославівні Окіс, інженеру по праці та зарплаті Галині Ярославівні Сторощук, а також всім працівникам "Вузлівчанки". Щастя вам, добрі люди".

Ось вам не тільки розповіді про благодійництво і подяки доброчинцям, але й цілий пласт тодішнього життя школи та села з їхніми дійовими особами, який вже наступного року став історією і заслуговує бути повністю бути зображеним у цьому Літописі.

А навчалося того року у Бабичівській школі 87 учнів, 8 з яких стали випускниками - це був перший в історії навчального закладу випуск дев'ятикласників.

14 липня 1991 року чимало бабичан прибуло до Вузлового, щоб взяти участь в урочистому посвяченні символічної

могили борцям за волю України та наріжного каменя на місці, де вирішили побудувати нову греко-католицьку церкву замість тої, яка була зруйнована в 1968 році.

Камінь освятили за участі отців настоятелів Павлівської, Стоянівської, Лопатинської та Нестаницької греко-католицьких громад.

Поруч того місця була насипана висока могила - пам'ять про усіх, хто не повернувся живим в свої домівки, хто віддав життя за волю України в різні роки в окопах Січового Стрілецтва, УПА, у криївках, у застінках НКВД, хто був репресований і чий прах спочиває у вічній мерзлоті Сибіру, а також по жертвах львівських "Бригідок" в 1941 році.

Того недільного дня був освячений хрест на могилі і розсипана на ній земля з-під Крутів. Зворушливо молився отець Володимир Кривоглавий, який тимчасово у 1991 - 1992 роках обслуговував парафіян Вузлового та Бабич, за убієнних: "Господи, злучи їхню криваву жертву зі Своєю жертвою на Голгофі. Немає більшої любові, як покласти життя за друзів своїх...".

У цій символічній могилі, яка сьогодні височить поряд з уже побудованим, освяченим 10 липня 2010 року Храмом Всіх Святих Українського Народу, немає людських тіл, а лише пам'ять у наших серцях про тих, хто відійшов в небуття.

Після панахиди відбувся концерт художнього колективу села Вузлового.

Радикальні зміни у суспільно-політичному, соціально-економічному, а особливо в морально-духовному житті, в свідомості наших людей, як і результати "союзного" референдуму, все чіткіше вимальовували агоністичну перспективу радянськосоюзного ладу. Комуністична партія, хоч вже і втратила "былую славу", але ще мала певний вплив у Верховних Радах СРСР та Української РСР: народних депутатів в них була фактична більшість. У березні 1990 року III З'їзд народних депутатів скасував 6 статтю Конституції СРСР 1977 року, яка законодавчо закріплювала керівну і спрямовуючу роль КПРС. У 1991 році ще тривожнішим було для комуністів повідомлення про прийняття Президентом РРФСР Борисом Єльцином 20 липня Указу про припинення діяльності політичних партій у державних органах, установах і організаціях. Нагадаємо, що Радехівська райрада

ще 23 жовтня 1990 року прийняла подібне кардинальне рішення: про недоцільність існування організацій комуністів в трудових колективах району, звернулася З клопотаннями до вищих органів влади про розпуск КПУ та заборону її існування...

Та затяті ленінці, як могли, чіплялися за найменші "соломинки", аби врятувати від вірної загибелі "честь і совість нашої епохи". Це вже потім стало відомо, що вони заздалегідь, особливо після вищевказаного Указу Єльцина, почали готувати свій "последний и решительный бой" - серпневий комуністичний шабаш, так званий серпневий путч під Чайковського.

Вранці 19 серпня 1991 р. країна прокинулася під "Лебедине озеро". Всі канали телебачення і радіо інформували про створення Державного комітету з надзвичайного стану (рос. абревіатура - ГКЧП), "у зв'язку з неможливістю виконання президентом СРСР М.С. Горбачовим своїх обов'язків...". У "гекачухню" тоді ввійшли віце-президент, прем'єр-міністр, міністри внутрішніх справ і оборони, голова КДБ та інші не менш відповідальні товариші.

Не будемо в деталях вдаватися до тривожних та непростих, в багатьох випадках суперечливих перипетій тих днів на союзному, республіканському, обласному рівнях - про це ще добре пам'ятає нинішнє старше покоління, а народжене після них з легкістю і в притаманному йому стилі зможе здобути відповідну інформацію в інтернеті, зрештою, розпитати своїх предків - ми ж коротко окреслимо реакцію на ці події влади та мешканців Радехівського району.
Звичайно ж, історична доля вирішувалась на верхах - на союзному, республіканському, обласному рівнях, але не менш важливою була позиція людей на місцях - трудових колективів, мешканців найменшого населеного пункту.
Вже того ж дня ради Радехівських районних партій і організацій РУХу, Товариства української мови імені Т.Шевченка "Просвіта", Союзу українок, Спілки політв'язнів, УРП, УСДП, ПЗУ, Товариства "Меморіал" прийняли спільну заяву з приводу введення надзвичайного стану, яка була опублікована в часописі "Народна справа" 20 серпня. У ній чітко та впевнено висловлена позиція українських патріотів, готових будь-якої миті стати до найжорстокішого бою за волю України, а також, як на нині, закладений
цілий пласт звитяжної історії тих днів з їх багатотисячними дійовими та бойовими особами. Треба було мати не тільки мужність, а бути саможертовно відданим справі, щоб таке публічно заявити в ті дні: "Громадяни Радехівщини, дорогі співвітчизники! Нелегко нам далися останні два роки поступу шляхом наці-онально-демократичного відродження України... Зроблено лише перші кроки... Нині, в час відродження, совєтська імперія, не рахуючись із волею і прагненням народу України, готує йому нове ярмо, підступом і силою заганяючи в так званий "оновлений союз". У цій справі імперські можновладці не гребують найбруднішими методами і засобами: згадаймо Прибалтику, Тбілісі, Нагірний Карабах, Вірменію... Усвідомлюючи, що грубим тиском і фальсифікацією зігнати волелюбні народи в прогнилу імперську кошару не вдасться, імперський центр вдався до крайнього заходу - практичного військового перевороту, силкуючись повернути природний хід історії назад. Усунення від влади Горбачова, запровадження надзвичайного стану, заборона діяльності демократичних партій, рухів і об'єднань, (крім КПРС), що логічно випливає з тексту самої постанови центру, показали істинне лице совєтського тоталітарного режиму, який не змінив у суті свою антидемократичну личину, котру маскував комуністичним словоблуддям. Реакційні сили КПРС і генералітету практично поставили на грань кровопролиття і громадянської війни мирних громадян усієї імперії. Мусимо чітко уяснити собі екстремальність ситуації, мусимо знати самі про ту смертельну небезпеку, яка нависла над Україною і донести цю правду односельцям. Закликаємо всіх до стриманості, виваженості у словах і діях, не піддаватись на провокації, які, безумовно готуються, щоб загострити обстановку в регіоні. Не допустити таких випадків, попередити їх і викрити перед людьми завдання нинішнього моменту. Окрім того, вся Радехівщина повинна знати, що ї демократичні сили не злякались, не здеморалізувались, а продовжують і надалі послідовну і цілеспрямовану боротьбу за здобуття Україною волі та державності, і не припинять ї до повної перемоги. Грубою силою військового диктату імперського центру не залякати український народ... Назад вороття немає, бо то загибель. Наберімось мужності і мудрості, припинімо міжконфесійні чвари і незгоди, гуртуймося і єднаймось перед лицем смертельної небезпеки, аби не розбили нас поодинці. Пам'ятайте: йдемо на святе діло. Ще не вмерла Україна! Слава Україні!".
Кожне речення, кожне слово, кожна буква - як влучний постріл в сторону ворога. Уявляєте собі, що би було з людьми, які складали та підписали це звернення? Серед них і бабичанин Сергій Сторощук - до речі, за фактом саме він, разом із головою місцевого Руху Петром Музичкою, в день путчу приніс в часопис звернення, в тексті якого особливо відчувається його подих і рука: почитайте викривальні, жорстко антикомуністичні, численні тогочасні статті Сергія в районній газеті.
Я б прирівняв цей вчинок до геройських подвигів Січових Стрільців, воїнів ОУН-УПА на фронтах, в окопах та криївках визвольної боротьби українського народу за свою Незалежність і надав би їм, хоча і запізніло, статусу учасника визвольних змагань...
Через два дні - 22 серпня в районці були опубліковані аналогічні звернення Народного руху України, Комітету громадянської згоди Львівщини, Радехівської районної Ради народних депутатів... Того ж дня позачергова сесія Радехівської районної Ради прийняла звернення до Верховної Ради Української РСР про надання Декларації про суверенітет України статусу конституційного закону, денонсації союзного договору 1922 року, припинення дії Конституції і законів СРСР на території України і виходу зі складу СРСР, заборони діяльності КПРС, розпуску КДБ СРСР і створення нової структури держбезпеки, переведення під юрисдикцію Верховної Ради Української РСР всіх військ, розташованих на території України, Міністерства внутрішніх справ. Окремо була прийнята ухвали райради про тимчасову заборону діяльності на території району партії комуністів з 23 серпня, опломбування приміщень райкому, заморожения його рахунків в банках, відключення телефонного і телеграфічного зв'язку приміщень райкому, а також про департизацію посад керівників підприємств, установ і організацій, колгоспів, радгоспів з закликом до всіх чесних людей вийти з рядів злочинної структури, про впорядкування використання національної та державної символіки на Радехівщині.
У суботу, 24 серпня 1991 року на позачерговій сесії Верховної Ради ще Української РСР у запеклому змазі з комуністичною більшістю демократичні сили таки вибороли вистраждану протягом багатьох століть волю,

прийнявши Акт проголошення незалежності України, за який проголосувала конституційна більшість - 346 депутатів (не голосувало 12, проти 1, утрималось 3). Зрозуміло, що "за" підняли руки навіть комуністи вирішальну роль відіграв страх, "смертельна небезпека, яка нависла була над Україною в зв'язку з державним переворотом в СРСР 19 серпня 1991 року" - як було записано в Акті.
Сталося це рівно о 18 годині. Бабичани, як і всі мешканці вже не "СРСР і не "УРСР", а України - кожен із своїми враженнями та думками, того вечора довго не могли заснути. Вже наступного ранку, коли прокинулися, чіткіше усвідомили, що це був не сон, що наступила нова епоха в їхньому житті, нова ера в історії України...
Можливо, під враженнями подій наці-онально-визвольної боротьби у ті роки, згодом напише свого вірша "Як ми умирали..." уже згадуваний нами народний бабичівський поет Іван Личак, висловлюючи ним тодішні думки і прагнення своїх односельчан:

Як ми умирали...

Як ми умирали, - нам дзвони не грали, Лиш зорі сіяли сумні. Кати нашу землю безжально топтали, А люди стогнали в ярмі.
Тепер ми на волі. Минулося лихо... Зійдемось докупи й тобі присягнем, Що ми не допустим вже більше сваволі Як треба ще буде, - до бою підем!
Хай вітер розвіє всі хмари над нами І сонце нам світить завжди. І невмирущі всі наші гетьмани Народ піднімають з пітьми! Нехай пам'ятають загарбники всякі І їхні прислужники злі, Що ми не дозволимо більше топтати Святої твоєї, Вкраїно, землі! Іван Личак, с.Бабичі.

"Єсть у революції начало, немає революції кінця..." (18 год. 01 хв. 24 серпня 1991-1999)

Наступила нова епоха в житті Бабич, нова ера в історії України. Ще не вірилося, ще як кошмари згадувалося минуле, коли Ленін, як жива набальзамована голова, повинен був керувати нами з того світу. Пам'ятаєте агітаційно-партійну пісеньку "Есть у революции начало, нету революции конца...". Як писав Маяковський "В грядущій комуністичній ситності готуйте нову революцію духу". Ось цю революцію підготували і реалізували наші вожді під час перебудови. Інша річ, що революція за дивним збігом обставин стала контрреволюцією. Очевидно, мало вожді ходили в мавзолей, мало простоювали над тілом того, хто все це затіяв? Хоча вони могли це робити у вільний від народу час тишком-нишком...
У неділю, 25 серпня 1991 року - на другий день існування незалежної України в Радехівському Народному домі "Просвіта" відбувся великий збір представників на-ціонально-демократичних сил району. Із виступів його учасників сьогодні чітко простежується атмосфера, яка панувала серед мешканців району у дні путчу: "По-різному зустріли переворот наші земляки. Були витримка і спокій. Були страх, розгубленість і огидна зловтіха. у мене в кабінеті пролунало чимало телефонних дзвінків - окремі "товариші" ділилися своїми думками з приводу найближчого майбутнього всіх демократів. Майже 200 комуністів району, з тих, які вже й забули, коли сплачували членські внески, побігли підтюпцем до своєї партійної каси..." (Петро Музичка, голова районної організації Руху). "Ми, 13 хлопців з Радехівщини, були вчора в Києві під Верховною Радою. Народ скандував: "Воля або смерть!". Коли кілька депутатів
Верховної Ради із компартійної більшості хотіли втекти із сесії, наші хлопці буквально заганияли їх назад до роботи. Коли, нарешті, прийняли Акт про незалежність України, люди на площі плакали, обнімалися, цілували землю..." (Іван Бойко, голова районного проводу УРП). "Так буває: ці три дні перевороту зробили більше для нашого поступу, ніж за інших умов 5 - 10 років... Окрім об'єднання демократичних сил, нашим першочерговим завданням зараз є підвищення трудової дисципліни, яка знизилась до небезпечного рівня..." (Йосип Парубочий, голова агрофірми ім. Я. Галана). "Нашого життя, напевно, не вистачить для побудови України. Надія на молодь. Виховання молоді сьогодні - історична місія нашої інтелігенції" (Сергій Сторощук, голова виконкому Радехівської міської Ради). "Під час перевороту в декількох селах району позникали синьо-жовті прапори, чи вистачить совісті у тамтешніх керівників бодай покаятися у скоєному? Очевидно, слід створити комісію, яка б вияснила поведінку в ці дні тих чи інших посадових осіб" (Тарас Пляка, заступник голови районної Ради).
Збір завершився об'єднанням націо-нально-демократичних партій та громадських організацій (на принципах збереження самостійності кожної з них).
У понеділок, 26 серпня виконком райради з метою націоналізації майна колишнього райкому партії утворив комісію, до якої увійшов один з найактивніших антикомуністів тих часів - бабичанин Сергій Сторощук. Була створена також комісія для проведення детального вивчення діяльності державних і громадських організацій та окремих посадових осіб в дні державного перевороту, цікаві антиукраїнські документи, знайдені якою, зокрема, в райкомі партії, згодом публікувалися в газеті, викриваючи фарисейську сутність комуністів і, навіть, деяких духовних осіб.

Наступними своїми рішеннями райвиконком анулював на території району державну символіку та гімн УРСР, зобов'язав
використовувати як державний гімн "Ще не вмерла Україна", герб - Тризуб, прапор -синьо-жовтий, оформити всі таблички з назвами на українській мові, протягом тижня ліквідувати всю наочну агітацію, символіку компартійного характеру, але при цьому гарантував збереження пам'ятників полеглим у війнах.
У листопаді 1991 року громади гре-ко-католиків сіл Вузлове і Бабичі мали честь вітати їх Блаженство - свого Патріарха, Верховного Архиєпископа Львівського Кардинала Мирослава-Івана Любачівського, з ім'ям якого пов'язане відродження Української Греко-Католицької Церкви після чотирьох десятиліть підпілля. Багато бабичан зустрічали його вздовж траси Львів - Радехів, яка проходить через село, а чимало прибуло в Радехів, який був головною точкою візиту глави УГКЦ. ...Того недільного дня осіннє місто акумулювало у собі літнє тепло привіту й шани, котре мало передатись людині, яка от-от повинна була зробити тут свої кроки до церкви святого Миколая. Чекали в ній, чекали на площі імені Василя Стуса біля Народного дому "Просвіта". Щиро дякуючи громаді, що зібралася, за привітання, Кардинал, зокрема, підкреслив: "У нас тепер є велике питання, яке маємо вирішити - референдум. Просім Господа, аби наша думка, наші святі прагнення були втілені в практичні справи...". Відтак Блаженніший разом з усіма присутніми відмолив "Отче наш" і першим розпочав "Вспомагай нас, Діво Маріє...". У цю благодатну пісню вплітали голоси робітники і службовці підприємств, колгоспники, учні шкіл, представники церковних громад сіл району і, навіть, ті, хто ще донедавна косо дивилися і на віруючих, і на невеличкий дерев'яний храм святого Миколая в Радехові, до якого і попрямувала вся велика громада, яка зустрічала Патріарха. Біля входу до церкви Блаженнійшого зустріли ї настоятель, а у 1975 - 1981 роках - душпастор бабичан, митрофорний протоієрей Ярослав Михалюк, священики інших церков району. По відправі Кардинал освятив камінь, закладений у фундамент майбутнього Божого храму, який сьогодні велично діє поряд із збереженою дерев'яною церквою.
У вересні розпочалася підготовка до проведення всеукраїнського референдуму та виборів Президента України. Справа в тому, що за чинним на той час законодавством питання про реалізацію права народу України на самовизначення виходило за межі компетенції Верховної Ради УРСР і мало вирішуватися виключно всеукраїнським референдумом. Тому 24 серпня 1991 року, в той же день, коли проголосували за Акт проголошення незалежності України, депутати прийняли і постанову Верховної Ради УРСР, якою, зокрема, передбачалося провести 1 грудня 1991 року всеукраїнський референдум на підтвердження Акту проголошення незалежності України. Посаду Президента Української РСР була засновано законом ще від 5 липня 1991 року.
19 вересня своїм рішенням райвиконком утворив дільниці по проведенню виборів Президента України, серед яких і Бабичівську виборча дільниця № 11. 15 жовтня було затверджено склади дільничних комісій, зокрема - Бабичівської № 11: працівники агрофірми ім. Я. Галана - тракторист Ярослав Іванович Бабій, колгоспниця Ольга Миколаївна Левицька, бригадир рільничої бригади Михайло Теодозійович Курпіль, працівники Бабичівської неповної середньої школи - директор Михайло Васильович Окіс, колишній її директор, а на той час садівник Василь Васильович Гнатів, вчителька Оксана Богданівна Лаптута, завідувачка сільською бібліотекою Михайлина Богданівна Кушинська, завідувачка місцевим Народним домом "Просвіта" Марія Ярославівна Мрачковська, майстер Сілецького лісництва Кам'янка-Буського району, мешканець Бабич Ярослав Степанович Незнановський.
У бюлетені для голосування на всеукраїнському референдумі було поміщено текст Акту і одне запитання "Чи підтверджуєте Ви Акт проголошення незалежності України?" та запропоновано дати одну з відповідей: "Так, підтверджую" або "Ні, не підтверджую". Загалом по Україні "за" сказали 90,32 відсотка, а в Радехівському районі лише 73 виборці (0,2 відсотка) проголосували за другу відповідь, а 99,5 відсотка тих, що взяли участь в референдумі, - за першу. Бабичанці, які мали право голосу, всі як один (505 з 505) прийшли 1 грудня на дільницю і 100-відсотково підтвердили свою споконвічну позицію - "ТАК" незалежності України.
За посаду Президента України боролися 6 кандидатів: Володимир Борисович Гриньов, Леонід Макарович Кравчук, Левко Григорович Лук'яненко, Леопольд Іванович Табурянський, В'ячеслав Максимович Чорновіл та Ігор Рафаїлович Юхновський.
Переважна більшість мешканців Радехівського району віддала свої голоси за
В. М. Чорновола - 85,5 відсотка, за Л. М. Кравчука - 4,7. По Львівській області боротьба між двома основними конкурентами дала такі результати: 75,86 відсотка В. М. Чорновіл, 11,5 - Л. М. Кравчук. Загальну перемогу по Україні здобув Л. М. Кравчук - 61,59 відсотка, за В. М. Чорновола віддали голоси 23,27 відсотка виборців. Решта кандидатів ні по державі, ні в області, ні в районі не набрали і 5 відсотків.
Всім "втерли носа" бабичани: їх показник за кандидата в Президенти В. М. Чорновола ($90,7 \%$) був вищим від загальнодержавного, обласного та районного, а Л. М. Кравчук отримав всього 2,6 відсотка симпатій. Ці результати говорили самі за себе: з національно-патріотичним та моральним духом в тогочасних Бабичах, як і раніше та після, було все гаразд!
Революційні події на зламі епох, особливо у 1989 - 1991 роках, істотно позначилися на житті бабичан в усіх сферах. Хвиля національного піднесення ще наприкінці радянських часів принесла з собою розбалансованість

в економіці, виробництві, торгівлі, соціальному захисті. Шалениий ріст цін, а відтак - знецінення зарплат та пенсій, обмін карбованців на купони і зворотно, дефіцит товарів першої необхідності, продаж їх за талонами, довжелезні черги навіть за хлібом, горілкою і т. п. викликали невдоволення людей і в 1992 році. Ось одне із оголошень в Радехівській газеті на початку року, яке "наживо" відображає гримасу того часу: "До відома жителів району! У зв'язку з різким підвищенням роздрібних цін, всіх, хто стоїть в черзі на придбання меблів, просимо до 1 березня 1992 року з'явитись в контору лісоторгового магазин-складу для виявлення і упорядкування черги. Особи, які не з'явились у визначений строк, будуть автоматично виключені із черги".
Незважаючи на всі економічні та фінансові труднощі, у 1992 році немало було зроблено для вдосконалення соціальної інфраструктури Бабич: продовжувалась газифікація, проводилося будівництво та ремонт деяких доріг в селі, а також було завершено виготовлення проектно-кошторисної документації для будівництва школи-дитсадка.
Відносно незалежною, а точніше - самостійною, стала ще у 1986 році Бабичівська рільнича бригада. Тоді не відійшли від колгоспної системи у звичному розумінні і зробили перехід до територіальної структури, тобто запроваджено орендні відносини у рослинницьких підрозділах, колективи дістали більше прав на самоврядування. Позитивні результати стали очевидні уже через рік роботи: майже на 30 відсотків зріс приріст валової продукції. Правління агрофірми (так стало називатися господарство, яке об'єднувало територіальні та галузеві орендні підрозділи), очолюване досвідченим та знатним на всю Україну Йосипом Семеновичем Парубочим, і далі творчо працювало в постійних пошуках нових шляхів та методів децентралізації сільськогосподарського виробництва, приватизації, ринкових і контрактних трудових відносин. Відтак, з початку 1992 року розпочали корінну перебудову застарілих вже протягом останніх років структур, які гальмували відродження традиційних взаємин між виробничниками. У кінцевому результаті в господарстві було створено 14 самостійних колективів, які мали працювати за власними статутами, з власними рахунками в агрофірмі. Зокрема, такими стали вузлівський, бабичівський і нестаницький рослинницькі кооперативи (бабичівський і далі очолював М. Т. Курпіль), кооператив "Комплекс" по відгодівлі худоби, кооперативи автопарку, підсобних промислів, майстерні та електроцеху, "Овочівник", свиноферми, столярного цеху та ще кілька. У лютому на звітно-виборних зборах уповноважених було запропоновано створити агрофирму-асоціацію кооперативів, назвавши ї вже не іменем Галана, а великого українського просвітителя Маркіяна Шашкевича, який проживав колись у Нестаничах. Пропозицію схвалили і прийняли, як і статут господарства, підписали контракт між керівником та кооперативами, яким встановлено обов'язки обох сторін. У цьому контракті, зокрема, зазначалося, що кожен підрозділ має право вільного виходу з асоціації. На цих же зборах вирішено передати 1331 гектар землі сільській Раді, а це - 28,2 відсотка від загальної площі, яка була у господарства. Собі ж асоціація залишила 3361 гектар ріллі, пасовищ та сінокосів. До речі, на той час значними земельними уділами вже володіли місцеві фермери, яким за статутом також була відкрита дорога до асоціації.
Ось у такому оновленому статусі вступив у 1992 рік бабичівський сільськогосподарський колектив, який завжди славився своєю працелюбністю та високими виробничими результатами, про що ми неодноразово оповідали в літописах багатьох попередніх років.
І у 1992-му районна газета "Народна справа" відзначала злагоджену роботу бабичівських хліборобів: "В агрофірмі-асоціації ім. Шашкевича є три тракторні стани, і в кожному по-різному. Якщо у Бабичівській бригаді приступили до ремонту жнивної техніки дружно, і зернозбиральна машина на лінійці готовності, то в Нестаничах цього не видно...". Щоправда, не обходилося і без певних труднощів, зокрема в придбанні запчастин для ремонту техніки. За ними їздили і в інші райони. А коли і там не вдалося розшукати, бабичани вирішили розібрати одного старенького трактора, аби довести до стану готовності всі інші, а таки провести як слід польові роботи.
Після реконструкції, яка розпочалася ще у 1982 році, потужність Бабичівського цегельного заводу зросла в два-три рази, на початку 1990-х років вона становила 1315 мільйонів штук цегли, одна тисяча якої у 1992 році коштувала недешево - 2,5 тисячі карбованців. Зарплата та умови праці робітників не задовольняли і вони у квітні того ж 1992-го застрайкували. Їх вимоги задовольнили частково, зокрема підвищили зарплату. Про те, як розгорталися ці події далі, розповімо в рамках 1999 року.
А зараз про подію, яка відбулася 8 лютого. Суботнього дня на території заводу було святково і багатолюдно. Прийшли не тільки цегельники, ветерани виробництва, а й мешканці навколишніх сіл, щоб взяти участь в урочистостях з нагоди освячення підприємства та синьо-жовтих знамен, прийняття присяги робітниками-воїнами запасу на вірність Україні.
Коли прапори були освячені священиками УГКЦ та УАПЦ отцями Володимиром і Михайлом, закріпити один з них над входом в адміністраміщення доручили П. Й. Лотоцькому. Начальник цеху О. Р. Чубка, відкриваючи мітинг, зауважив, що багато різних подій у різні часи відбувалося на цій території, але такої ще тут точно не було: "Це свідчить про те, що ми не стоїмо осторонь духовного відродження, яке відбувається в душах і серцях народу Української держави".

Далі директор заводу І. П. Клебан висловив сподівання, що з Божого благословення і виробничі справи підуть краще: "Щоб було добре, мусимо добросовісно і плідно працювати. А щирій праці, як писав І. Франко, Бог поможе". Від районної ради перед своїми виборцями виступив С. Й. Сторощук. Були теплі слова вітань і від головного інженера "Шляхбудтресту" Львівської залізниці Г. М. Кучірка, отців Володимира і Михайла.
Потім для прийняття Присяги на вірність Україні і її народу вишикувались воїни запасу. Слова клятви прозвучали з уст старшого лейтенанта запасу І. П. Клебана, які повторювали 38 його підлеглих - працівників заводу. Коли всі підписами ствердили свою обіцянку-клятву, отці освятили цехи, господарські приміщення, адмінбудинок.
Прийшли привітати своїх односельчан, дідусів, батьків та старших братів-сестер, які працювали тут, і учні Бабичівської школи. Вони читали вірші, співали українські народні та стрілецькі пісні, виконали разом з усіма присутніми "Гімн України" та величальну "Многая літа".
Попри всі соціально-економічні негаразди, бабичани не втрачали свого морального духу, не витрушували із себе злість, розуміли, що від цього користі не буде, що жодна держава, яка міняла свій лад, не виходила відразу із економічної кризи, робили все від себе залежне, аби, якщо не собі, то хоча б дітям своїм забезпечити щасливе майбутнє. І дбали про них.
Зокрема, на початку року педагоги Бабичівської неповної середньої школи разом із членами місцевого осередку Союзу українок в приміщенні Народного дому "Просвіта" організували благочинний концерт для дітей-сиріт. Під час нього звучали українські народні пісні та поезії. Першокласники - наймолодші учасники дійства запропонували кілька молитов, у яких маленькі дітки просять в Бога щастя, здоров'я для себе, для своїх батьків і для всього українського народу. Було зібрано 450 карбованців, на які дирекція школи закупила необхідні для учнів речі.
Для Бабичівської школи, де на кінець навчального року навчалося 96 дітей, 1992-й позначений ще однією значущою подією: у серпні неповна середня школа переіменована в основну.
У 1992 році громада Бабич навпроти повороту на вулицю Лугову (Воля), з дороги від траси Львів - Радехів до центру села, висипала, впорядкувала і висвятила символічну могилу борцям за волю України на честь річниці Незалежності України.
Символізму у виборі місця спорудження Могили надавало те, що приблизно на тому ж місці здавна і ще за Польщі та в роки другої світової війни була садиба №616 великої родини Ярослава Теодоровича Середи: дружина Анна народила тут восьмеро дітей, троє з яких померли маленькими. Двоє синів - Зеновій (1914 рн.) і Ярослав (1925
р.н.) - коли почалася війна, вступили до армії УПА. Обидва стали воїнами Бабичівської боївки "Лиса". Зеновій був заступником командира, а згодом - командиром Бабичівського куща. Зокрема, 7 лютого 1946 року він, як заступник кущового, очолив засідку в якихось два кілометри від рідного дому, в лісі поблизу сусіднього села Гряда, на уповноваженого НКВД підполковника Крижанівського, якого Москва вислала в Радехівський район для контролювання агентури, та інших високих кегебістів. Того дня 5 прислужників більшовиків було вбито, одного пораненого сержанта взято в полон.
Скоріш за все, що хата їхня згоріла, батьки повмирали, бо весілля Ярослава (у 1945му йому було 20 років, загинув у 1946-му або 1948-му) відбувалося в оселі його трьох односельчан-повстанців Андрія, Івана і Михайла Новосадів, батько яких Степан і хоронив Ярослава на Бабичівському цвинтарі біля церкви (коли енкаведедисти дізналися, приїхали, відкопали і вивезли тіло в невідомому напрямку). Зеновія хоронили на Підкаранях також не рідні, бо й жінка вже була покійною (померла при родах).
Ось так сама історична доля Бабич привела, можливо й підсвідомо, людей сюди і визначила місце встановлення пам'ятної Могили борцям за волю України. ...Було святково, урочисто, хвилююче: святошна хода церковної процесії, хліб-сіль на столику біля підніжжя Могили, тріпотіли національні знамена, грав оркестр, були патріотичні промови, звучали українські повстанські пісні - зійшлися чи не всі бабичани, від малого до дорослого, люди з усіх навколишніх сіл. Збереглися світлини того урочистого дня:

Українська Греко-Католицька Церква на наших землях відновила свою діяльність у 1991 році. У 1991-1992 роках парохом Бабичівської греко-католицької громади був Радехівський декан Володимир Кривоглавий, який на той час обслуговував ще Нестаничі, Вузлове, Павлів і Станин.

А 13 грудня 1992 року розпочав свою службу о. Роман Назаркевич, якому тоді минало тільки 24 і який до сьогодні є настоятелем Церки Пресвятої Трійці с. Бабичі (УГКЦ).

Ще у 1993 році бабичани вірили, що це буде рік розвитку українського економічного бізнесу, який має йти не шляхом купів-лі-продажу, а виробництва товарів, адже зверху впевнено заявляли, що молода країна піде по шляху приватизації і переходу до ринкових відносин. Але, на жаль, не так сталося і в тому році, і в наступних: замість обнадійливої приватизації Україна пішла по шляху "прихватизації", роздані людям майнові сертифікати з космічною швидкістю перетворилися на безцінні папірчики, отриману у приватну власність землю не було за що і чим обробляти...

Різке подорожчання, зокрема продуктів харчування, було пов'язане із реформуванням колгоспної системи, переходом на ринкові умови господарювання у сільському господарстві. Однак, держава, аби хоч якимось чином втримати ситуацію, і далі не відмовлялася від радянського методу держзамовлень, тобто доведення плану продажу молока жителями населених пунктів. Воно й зрозуміло: за копійки можна було взяти (саме - взяти, а не купити) молоко в селянина, i, накрутивши ціну на вже готовому продукті, продати його втридорога. Був доведений такий план і в 1993 році. Щоранку бабичани мали поспішати до пунктів збору молока, аби виконати своє зобов'язання перед державою, яка, проте, своїх конституційних обов'язків перед ними не поспішала виконувати.

Станом на 1 червня 1993 року у зведеній таблиці бабичанці виглядали зле: місцеві корови при плані 720 центнерів молока "вирішили" "видавити" з себе всьо-го-на-всього 179, що становило 24,8 відсотка і було

майже на 10 відсотка менше, ніж по Вузлівській сільраді та на 44,6 відсотка менше, ніж в середньому по району.
Раніше, ще за радянських колгоспних часів, популярною була приказка: в кожну пору йде молоко із сільського двору. Але в пору різкого подорожчання продуктів
харчування ця "формула", здається, втратила свою актуальність: бабичани скоріше були готові везти молоко на продаж за "тридев'ять земель" або використовувати для себе, аніж за копійки його віддавати, бо продажем цього назвати навіть з натяжкою не могли. "Дядько", який став вільним господарем і добре розбирався в "політиці вже нової партії", мав свою бізнесову думку і його тепер навіть з-під палки не загониш виконувати державне замовлення. Отож, загалом за рік бабичани при плані 2120 цнт. здали (чи б пак - "продали") всьо-го-на-всього 610 - 28,7 відсотка, що було гіршим показником, ніж по Вузловому чи загалом по сільраді та майже втричі меншим, ніж по району.
А от Бабичівський підрозділ агрофір-ми-асоціації кооперативів ім. Маркіяна Шашкевича працював того року, як і в минулі, злагоджено, хоча мав чимало труднощів, зокрема з тими ж запчастинами до механізмів. У цьому мало можливість переконатися наприкінці червня високе районне начальство на чолі з предствником Президента України в Радехівському районі, вузлівчанином, колишнім директором місцевої школи Петром Сікорським. В бабичівській тракторній бригаді, якою керував Володимир Сологуб, якраз лагодили агрегати. Під час розмови З механізаторами районовим стали відомі деякі проблеми, пов'язані з майбутніми жнивами. Одна з них - відсутність ременів для комбайнів. Цим питанням повинна займатися служба "Агротехсервісу", але вона не завжди відгукувалася на зявки, тому бабичанам доводилося шукати їх самотужки. "Перевіряючі", побачивши як лагодять брати Володимир і Юрій Бабіі, Федір Моравецький, Василь Петришин і Євген Тимрук комбайна "Дон-1500", жатку ЖСК-4М, та ще дві жатки ЖРС-4,9, об'їхавши поля, переконалися, що колектив майже готовий до жнив, посівні площі перебувають у хорошому стані і види на врожай непогані, особливо зернових культур і цукрових буряків...
20 січня 1993 року закладено камінь під будівництво нової Бабичівської школи. Благословити і освятити закладений фундамент прийшли із хоругвами церковні громади обох конфесій. Парохи у своїх коротких виступах побажали, аби незабаром цей фундамент переріс в стіни, а потім - у школу. Даруючи директору Бабичівської основної школи М. В. Окосу образи та образки для дітей, о. Роман Назаркевич наголосив, що школу віддається під опіку нашої Богородиці і пресвятого Серця Ісусового.
- Закінчуються Різдвяні свята, - звернувся до присутніх голова Вузлівської сільради М. М. Миськів. - Мені видається глибоко символічним те, що в останній день цих свят ми з вами вчинили святу і благородну справу - освятили підмурівок майбутньої окраси села.
Під час його освячення у цей же день були присутні Іван Гаврилович Квасниця - керівник фірми "Прибужжя", начальник генпідрядного управління №25 Орест Васильович Орловський, голова агрофірми ім. М. Шашкевича Йосип Семенович Парубочий, представник Президента України у Радехівському районі Петро Іванович Сікорський. До виготовлення проекту і будівництва споруди освітнього комплексу фінансово долучився директор Вузлівського спиртзаводу Роман Іванович Чіпчар. Але саме будівництво затягнулося на роки, і чи не половина вкладених згодом коштів була витрачена даром: спортивний корпус і сьогодні в розваленому стані...
А поки задумувалося-планувалося зведення нового корпусу школи, навчальний і виховний процеси успішно проходили у діючих приміщеннях. Чимало для цього робилося завдяки не тільки професійності, а й ентузіазму, старанням вихователя учнівської молоді Світлани Куниці. Зокрема, у травні, під завершення навчального року учні 8-9 класів запросили своїх друзів, батьків, вчителів у сільський Народний дім на конкурснорозважальну програму "Маленький привід Каспер в гостях у своїх друзів". Протягом двох годин учасники конкурсу дарували глядачам привітні посмішки, жарти, пісні, вірші, танці, а щедрі гості не шкодували оплесків. Ще цікавіше стало всім, коли на сцені появився смішний, маленький, загадковий і чарівний привид Каспер. Він запрошував глядачів на конкурси, весело витанцьовував, допомагав учасникам у проведенні розважальної програми. Як професійні актори проявили себе дівчата й хлопці з команд "Веселі хлоп'ята" і "Лададене". Справжнім театральним дійством були задоволені всі, і воно ще довго обговорювалося не тільки серед його очевидців та учасників, але й всіма бабичанами, деякі з яких пошкодували, що не змогли прийти.
Навчалося того року в школі 104 учні, 10 з яких стали випускниками.
У 1993 році Українська Греко-Католицька Церква і далі боролася за свою повну реабілітацію з поверненням всіх храмів, майна і цінностей, що були передані незаконно московсько-православній церкві в
1946 році. Так було і в Бабичах, де, нагадаємо, щойно наприкінці попереднього року розпочав свою службу молодий та енергійний священик о. Роман Назаркевич, який править до сьогодні. А того року, як і в попередні - з 1991-го, так і в наступні - аж до 2011-го, почергово відправляли богослужіння православна та греко-католицька громади.
Напередодні Великого посту греко-католицькі громади Бабич і Вузлового з процесіями вітали на своїй землі високого гостя зі Львова - віце-ректора Української греко-католицької семінарії о. Олександра Кенеза,

вручаючи йому за традицією хліб на вишитому рушнику. Потім отець-ректор у співслужінні із священиком Романом Назаркевичем відправив Службу Божу, виголосив змістовну проповідь і запросив обидві громади поїхати в неділю, 7 березня, у Львів, щоб взяти участь в урочистому молебні і маніфестації з вимогою повної реабілітації УГКЦ. І серед бабичівських греко-католиків було переконання, що не буде злагоди між християнами доти, доки державні органи не наведуть лад із церквами, забраними у 1946-му. "Москалі тоді не питали нас, - говорили вони, - чи ми хочемо переходити на православіє, а примусово перевели.... ". А тому чимало бабичан, як і вузлівчан, поїхали автобусом зі своїм отцем Романом у Львів і взяли участь у велелюдному віче на площі Свободи біля Львівського оперного театру, урочистому молебні до Матінки Божої - цариці України, разом з усіма помолилися за мирне вирішення цих проблем, та одностайно голосували за резолюцію із зверненням до Президента України Леоніда Кравчука, до Верховної Ради і Уряду, а також до папи Івана-Павла II і до керівництва російської церкви. "Якщо наші брати-православні хочуть, нехай будують свої храми", - такі вислови звучали із вуст поважних виступаючих Івана Геля, Михайла Косіва, Ірини та Ігоря Калинців та інших. З таким переконанням бабичани і поверталися додому.

Хоча ради справедливості треба сказати, що односельчани - православна громада - розуміли це, і також не хотіли підкорятися "всія Росі", а тому вже 6 грудня того ж року остаточно відмовилися від опіки Московського патріархату і офіційно була зареєстрована релігійна організація УПЦ КП с. Бабичі.

У грудні 1993 року довголітній завідувач Бабичівським медпунктом Богдан Йосипович Лаптута почав опікуватися здоров'ям місцевих цегельників прямо на заводі, де відкрили лікарську амбулаторію. А на його місце прийшов Тарас Павлович Маринчук, який, проте, пропрацював в селі до березня 1994 року, і звільнився.

З надією на покращення свого життя вступили бабичани у рік 1994-й. Тим більше це був рік виборів народних депутатів України. Вірилося, що саме ці нові народні обраиці створять таку законодавчу базу молодої держави, яка подолає негаразди перших років незалежності і Вкраїна небувало в скорім часі розквітне. Бабичі увійшли до Бродівського виборчого округу № 271 і вже наприкінці січня для проведення голосування і підрахунку голосів серед інших була створена Бабичівська виборча дільниця № 96, головою комісії якої був затверджений директор Бабичівської основної школи Михайло Васильович Окіс, а секретарем - Марія Ярославівна Мрачковська, директор сільського Народного дому.

Вибори відбулися 27 березня. Але народний депутат по Бродівському виборчому округу не був обраний - жоден з кандидатів не набрав більше половини голосів: член НРУ, діючий депутат ВРУ Дмитро Чобіт - 43,8 відсотка, а а доцент Львівського держуніверситету Сергій Реверчук - 27,6. Щоправда, цей тур народив нечуване досі явище: окружні виборчі комісії не дорахувалися сотень виданих бюлетенів, які громадяни забирали собі "на пам'ять"...

Другий тур виборів було проведено 10 квітня. Переміг Дмитро Чобіт.

Не встигла відійти одна виборча кампанія - по виборах депутатів Верховної Ради, як розпочалася нова: 26 червня того ж року відбулися вибори Президента України і до місцевих рад - Львівської обласної, Радехівської районної та сільських, селищних, міських, голів цих рад.

По виборах депутатів обласної ради в районі було створено два округи - Лопатинський № 58 та Радехівський № 57. До складу останнього увійшли населені пункти Вузлівської сільської ради (головою окружної виборчої комісії став заступник голови агрофірми-асоціації ім. Шашкевича Михайло Степанович Пузир), по виборах до районної ради був створений серед інших Бабичівський виборчий округ з незмінним багато літ № 11, з центром у Бабичах (приміщення Народного дому) у складі сіл Бабичі, Нестаничі, Шайноги (загалом 1261 виборець), а 7 травня - Бабичівська виборча дільниця № 12 (аналогічні були створені в Нестаничах та Шайногах).

По Бабичівському виборчому округу № 11 кандидатом в депутати до Радехівської районної Ради народних депутатів був висунутий і ним став директор Вузлівського спиртзаводу Роман Іванович Чіпчар.

Головою Радехівської районної ради було обрано Олексія Остапчука, який переміг у цій гонці Петра Сікорського та Василя Юрченка.

На виборах Президента України у повторному турі 10 липня переміг Леонід Кучма.

Попри всі тодішні проблеми, які оповили сільськогосподарські підприємства (не вистачало мінеральних добрив, пального, запчастин), агрофірма-асоціація ім. Шашкевича, яку і далі очолював Йосип Парубочий, організовано, вчасно і в стислі строки провели сівбу ярих зернових культур, цукрових буряків та садіння картоплі. Щоправда площі під цукрові буряки та картоплю у порівнянні з минулим роком дещо зменшили. Проте, це були найбільші площі серед засіяних господарствами району, зокрема цукрових буряків - на 200 гектарах. Як і в попередні часи, серед кращих відзначався Бабичівський підрозділ агрофірми та його рільники. Вже наприкінці року районне управління сільського господарства та продовольства відзначатиме, як найкращі, результати праці хліборобів агрофірми ім. Шашкевича, які з кожного гектара зібрали по 51 центнеру зерна при середній врожайності по району 35,7. У цьому ж звіті зазначено, що серед бригад сільськогосподарських підприємств району "найкращими є результати у тій, яку очолює Михайло Теодозійович Курпіль, яка з кожного гектара зібрала по 57,2 центнера зерна". Скажемо, що бабичівські хлібороби випередили і "центрову" вузлівську бригаду, показник якої був дещо скромнішим - 50,7.

З кожним роком незалежності, попри всі матеріальні та побутові негаразди, відроджувались публічні культурно-духовні традиції в Бабичах. І не тільки колядки "від хати до хати", вже не під покровом темряви, щоб не "підставляти" вчителів перед партійним начальством, а відразу ж після відправи Служби в церкві, і не тільки великодні маївки в центрі села... Відродилися відкриті вінчання, хрещення малят, нового національного змісту набрали народні обряди, заходи, що проводилися у школі, бібліотеці, Народному домі. Їх керівникам вже не потрібно було приховувати справжній український дух дійства під натягнутими комуністично-ідеологічними гаслами, звітувати про кількість проведених лекцій на атеїстичні теми.
Істотно активізувалась, зокрема, робота місцевого Народного дому, який очолювала Марія Ярославівна Левицька (Мрачковська). Вона була і організатором, і натхненником, і виконавцем. Під час Різвяних свят аматори Бабич, серед яких було чимало юних талантів, запросили своїх односельчан в Народний дім на українські вечорниці "Вістку голосить світу звіту зірниця".
Давню, як світ, тему величного народження Божого дитяти, вдало пов'язали із тогочасною реальністю. "Цілий день простояла в магазинних чергах, щоб що-небудь купити" - бідкалася Солоха, роль якої виконувала завідувачка Бабичівським Народним домом Марія Левицька (Мрачковська). Та ось настав час святої вечері. Ще не встигли господарі добре наїстися смачної куті, як в хату вихором влетіли дві сварливі кумасі - Параска і Палажка. Вони б і побилися, якби Солоха не згадала про нечистого, який зараз же з'явився... Не забарились і не обминули хату Солохи й колядники. Господиня з господарем частували гостей. А тим часом злий цар Ірод, у ролі якого був Василь Біганський, наказує своїм воїнам вбити всіх новонароджених дітей, щоб таким чином позбутися Ісуса. Так, завжди добро перемагає зло, і всі вже чують голосні слова ангела і звіздаря: "Вся Україна Христа прославляє!". Україна ще не вмерла і не вмре, незважаючи на те, що чимало іродів протягом століть намагалися ї знищити! Такий лейтмотив був провідним того вечора у сільському Народному домі. І не тільки підтекстом у виставі, але й у розмовах між бабичанами після неї ще не один святковий день.
А їх того вечора було стільки, що стояли між рядами - жодного вільного місця. Добре виконували свої ролі Галина Крупник, Мирослава Тимрук, Василь та Марія Біганські, Наталія Лох, Роман та Ігор Кубаї, Іван Пастернак, Василь Середа і Леонід Голюк, а також учні Бабичівської школи Надія Крупник, Мирослава Біганська, Роман Біганський, Володимир Середа, Степан Утинкевич, Світлана і Володимир Мрачковські та багато інших. Це воістину було народне, масове дійство! Після нього вже наступного дня, а особливо після публікації в районній газеті допису про це вихователя учнівської молоді Бабичівської школи Світлани Куниці, запрошували бабичівських артистів сусідні
села, аби посміятися із жартів Параски та Палажки, подивитися на кумедного чорта, почути про веселу новину, що розлетілася по всьому світу...
На початку і по закінченні дійства сільський церковний хор разом з усіма, хто прийшов на вечорниці, прославляли у своїх колядках новонароджене Дитя.
Різдвяний успішний старт надав нових сил місцевим самодіяльним культпрацівникам, і вони під керівництвом Марії Левицької (Мрачковської) того року таки часто радували бабичан своїми виставами, концертами, вечорами відпочинку...
В Бабичівській основній школі продовжувалися процеси реформування навчального процесу. Того 1993/94 навчального року вчитися почали 120, а завершили його 110 учнів, 11 дев'ятикласників стали випускниками.
Знову відбулася заміна "головного лікаря" села. Попередній зав. ФАПом Т. П. Маринчук, який замінив Б. Й. Лаптуту у грудні 1993-го, не протримався і трьох місяців, і у березні поточного року звільнився. У квітні на його місце призначили Ірину Петрівну Ревагу.
у 1995-му негативні процеси в суспільстві ще більше загострилися: повний занепад промисловості, банкрутство підприємств, катастрофічне падіння рівня виробництва, ріст армії безробітних, не вродили цукрові буряки і картопля, зменшуються площі під посіви... На кінець грудня загалом по Радехівському районі констатували зниження обсягів виробництва молока і м'яса, зменшення поголів'я худоби - практично у всіх господарствах, за винятком агрофір-ми-асоціації ім. Маркіяна Шашкевича, де був приріст на 51 відсоток до минулого року. Чому не так склалося в інших - пояснювалося тим, що худоба деякою мірою стала засобом розрахунків у зв'язку з відсутністю коштів, виконувала функцію грошей при оплаті за найпотрібніші ресурси і матеріали, а за останні два роки закупівля тварин в населення скоротилася більш, ніж у два рази...
І не випадково саме у Вузловому на нараді керівників та спеціалістів сільгосппідприємств, а також фінансових, банківських, податкових та правоохоронних органів підсумовували результати роботи працівників сільського господарства району.
Господар, досвідчений і поважний аграрник, багатолітній керівник місцевого
сільськогосподарського підприємства Йосип Семенович Парубочий, коли запитували, як йому вдалося досягти такого результату, відповідав: "Можливо, землеробський доробок у нинішньому році в нашому районі і не такий, який би хотілося мати, але він є. Тому дякуймо Богові і долі за те, що дали можливість вільно працювати в незалежній державі". А він знав, що говорив, і до його слів завжди прислухалися бабичани, для яких Йосип Семенович був не чужим, і не тільки тому, що часто тут бував, особисто знав чи не кожну родину в селі, але ще й тому, що зробив для Бабич немало: торговий центр, медпункт, лазня, адміні-стративно-

поштовий будинок, дороги, газ, закладення каменя під будівництво нової Бабичівської школи і виготовлення проектної документації для цього та багато іншого - все це зроблено за його активної і наполегливої участі не лише як колись депутата райради від Бабич, не лише як керівника, а й Людини щедрої душі.
Може, тому Бог так й давав, що навіть у скруту, коли в інших колективах заледве зводили кінці з кінцями, в господарстві Й. Парубочого у тому ж 1995-му зернові видали по 40,3 центнера з кожного гектара, а валовий їх збір - 44340 центнерів, або 103 відсотки до намічуваного. І тут знову відзначився виробничий підрозділ с. Бабичі, яким успішно багато літ керував Михайло Теодозійович Курпіль.
Підприємливі люди почали появлятися у ті скрутні часи і серед бабичан. У 1995 році відкрився бар-дискотека в одному з приміщень адміністративно-побутового будинку в центрі села Бабичі, де розміщувалось також місцеве поштове відділення зв'язку. Рік перед тим в оренду це приміщення взяв молодий бізнесмен Тарас Лаптута - син тутешнього багатолітнього завідувача фельдшерсько-акушерським пунктом Богдана Йосиповича Лаптути.
Тарасові тоді виповнилося 27 років. Після закінчення Бабичівської восьмирічної, а відтак і Вузлівської середньої шкіл, він поступив у Львівський будівельний технікум. Потім була служба в армії, одруження у 1992 році з львів'янкою Орисею Бутляр, мати якої родом з Бабич, а батько з Вузлового. Молода сім'я стала проживати у Бабичах. Тарас, маючи будівельну освіту, працював майстром на місцевому цегельному заводі, а дружина закінчила філологічний факультет (німецька філологія) Львівського держуніверситету. Жити у ті роки було нелегко. Отож, молода сім'я задумалася: а
чи не спробувати себе у бізнесі? Так у 1994 році Тарас став підприємцем, зайнявшись виїзною торгівлею.
Вечорами молодята скрупульозно обмірковували свої бізнесові перспективи, а якось, дізнавшись, що звільнилося приміщення у в Бабичівському адміністратив-но-побутовому будинку, вирішили взяти його в оренду.
Отак вони, окрім своєї робочої зайнятості, вирішили в селі ще й соціальну проблему на фоні занепаду в останні роки клубної роботи, бо старе приміщення Народного дому з кожним роком все більше ставало аварійним. Нововідкритий заклад став центром вечірнього дозвілля молоді. А Тарас та Орися Лаптути почували себе все впевненіше і з перспективою дивилися у майбутнє, про яке ми розповімо в рамках 2019 року.
Неплатоспроможність підприємств-замовників проводити розрахунки за поставлену продукцію була основною проблемою і для лісогосподарських підприємств, зокрема Бабичівського лісництва, проте, яке і далі успішно, незважаючи на всі перипетії загалом у державі та в районі, працювало. Директор Радехівського держлісгоспу Степан Данькевич серед кращих у 1995 році відзаначав досвідченого механізатора Володимира Петровича Притулу, майстра рубок догляду Михайла Антоновича Козловського, "стража лісового" Григорія Михайловича Колодія.
Але досягнення бабичівського колективу лісівників у 1995 році затьмарив трагічний випадок, що стався в ніч з 13 на 14 серпня. Саме того дня об 11 годині майстер лісництва В. С. Належатий разом з М. І. Притулою приїхали на дільницю підсоски сосни у 45 квадрат, де працював здимщик В. І. Чижовський. Вони побачили, що обігрівальний вагончик згорів, і на місці події залишилися вже остиглі конструкції, біля яких диміла трава, а також залишок тіла людини. Майстер припустив, що це міг бути Чижовський, який тут відпочивав та обідав і зберігав інструменти під час проведення робіт. В. С. Належатий повідомив про це керівництво, а відтак сюди приїхала терміново створена комісія у складі дуже високих чинів: головного державного інспектора, двох заступників генерального директора ДЛГО "Львівліс", технічного інспектора охорони праці ЦК профспілки та ін. Провівши детальне комплексне розслідування, комісія дійшла висновку, що причиною нещасного випадку було необережне поводження з вогнем у вихідний день, посадові особи у цій смерті не винні, даний нещасний випадок на облік не брати. Проте, ця подія набула широкого резонансу не тільки на всю округу, але й далеко за межами області. А деякі ветерани Бабичівського лісництва, та й старожили села, ще й досі з сумом згадують її, бо таке тут майже не траплялося...
У 1995 році минало 50 літ з часу завершення Другої світової війни, а у січні, на Йордан - стільки ж після трагічного бою українських повстанців біля Бабичівської школи, про який ми вже розповідали. Місцевий педагогічний колектив робив чимало для відродження національної пам'яті бабичан, виховання у підростаючого покоління гордості за звитяги своїх предків, які віддали життя за незалежність України. Саме на початку третьої чверті в одній із класних кімнат зібралися разом з дітьми їхні батьки, рідні і просто односельчани. Ті, серця яких боляче ятрить трагедія п'ятдесятилітньої давності, яка відбулася саме на території школи і прилеглій до неї в далекому вже 1945-му. Із уст живих свідків полинула тиха й невесела розповідь про тяжкі історичні події тих часів, сумний Святий вечір в Бабичах на Йордан-45. Нагадаємо, що тоді у шкільне приміщення більшовики зігнали 56 родин, які мали вивезти у Сибір. Місцевий кущ самооборони під керівництвом члена ОУН Михайла Грицика за допомогою боївок навколишніх сіл Підкарання, Сільця, Павлова та Нестанич змусив більшовиків відступити з другого поверху на горище, відкрив двері ув'язненим і дав команду втікати. Але в тяжкому бою того дня та наступного, коли прибуло нкеведистське підкріплення, до десятка воїнів УПА та мешканців Бабич загинули, дістали поранення.

Про все це розповідали того січневого дня 1995-го присутнім на уроці мужності в тому ж приміщенні, де відбувалися ці події, учасники бою М. Сторощук, Я. Клим та очевидці О. Войтович, О. Грицик, М. Чорномаз. Зокрема, Я. Клим, якому тоді було 17 років, пізніше був засуджений на 25 років тюремного ув'язнення, відбув каторгу в таборах ГУЛАГу, згадував виснажливу працю, голод, холод, побої та знущання, які швидко перетворювали здорових людей в напівмерців. "В'язні часто повставали, беручи за зброю свою єдність, витримку, - говорив він, - чого так бракує нам, українцям, сьогодні", маючи на увазі християнську роз'єднаність бабичан. До єдності і християнської любові закликав односельчан у своєму виступі Білик. Згадали і інших замордованих та депортованих бабичан. Особливо страшно було слухати розповідь про мученицьку смерть односельчанина монаха Павла (Михайла) Федоровича Грицика, якого більшовики розіп'яли в тюремній камері м. Львова на стіні і замордували.
Лінійка пам'яті у Бабичівській школі закінчилась вшануванням героїв хвилиною мовчання, після якої членкині місцевого осередку Союзу українок виконали сумні колядки, які звучали в далекому 1945 році...
За планом проходив навчальний процес у школі, майже нічого не змінювалося в тенденції наповнюваності класів: число учнів з року в рік зменшувалося. Зменшувалося вона і під час навчального року: якщо у вересні 1994-го за парти сіло 121, то на кінець навчального року їх було 107.
Бабичівська греко-католицька спільнота, окрім недільних і святкових відправ, проводила щорічні реколекційні науки для парафрян, щорічний тиждень вервиці, місію образа Святої Родини, свята Миколая, Дня матері та інші релігійно-просвітницькі заходи. У листопаді 1995 року в храмі Пресвятої Трійці перебувала ікона Зарваницької Божої Матері, яку урочисто з церковним братством зустрічали, коли ї передавала громада УГКЦ Вузлового.
У листопаді бабичани знову залишилися без сільського лікаря - звільнилася щойно призначена у квітні минулого року завідувачка фельдшерсько-акушерським пунктом Ірина Петрівна Ревага. На прохання мешканців у грудні 1995-го до своїх багатолітніх медичних обов'язків повернувся Богдан Йосипович Лаптута, який останніх два роки на штатній основу обслуговував працівників місцевого цегельного заводу.
На жаль, і 1996 рік ні на йоту не наблизив життя бабичан до "української мрії", яка здавалася такою близькою реальністю в часи національно-визвольного піднесення кінця 1980-х - початку 1990-х та в перші два роки незалежності. Вони готові були терпіти негаразди, але скільки? Вони, як і всі національно свідомі українці, бачили непривабливу українську реальність через призму свого добробуту, через ті гальмівні та розбазарювані процеси, які проходили в державі. Вони бачили, що розбудову інститутів держави загальмовано, досі не ухвалена нова Конституція України, не завершене формування вертикалі влади, в нескінченних реорганізаціях загрузли органи місцевого самоврядування, а в економічній політиці спостерігається дефіцит реформ або невміле, неправильне, непослідовне їх здійснення. Вони відчували на собі спотворену приватизацію в інтересах олігархії, обкрадання народу, розбазарювання національних багатств, свідоме гальмування земельної реформи, невиправдане зволікання з грошовою реформою, що не приділяється належної уваги захистові і розвитку національної освіти, науки, культури, мистецтва. І розуміли: влада не будує національну Українську державу, а злочинна олігархія, якій байдужі і національна, і державницька ідея, вже не вдовольняється тіньовою економікою, а претендує на політичну владу...
Читач скаже: навіщо ця довга тирада, що вона означає власне для історії Бабич? Повірте: про це тоді говорили багато бабичан, і я сам був учасником таких розмов саме у цьому селі - з родиною, знайомими, колєгами, однокласниками, друзями. Чимало з них ще й сьогодні живуть і можуть підтвердити. У цей час навіть деякі побутові, житейські проблеми в бесідах відходили на задній план. Бо така ситуація в державі або спонукала знову, як і на зламі 1989-90-х років, до активних дій або до повної зневіри у майбутньому своєму та своїх дітей. Не міг залишатися байдужим до такої ситуації в молодій державі, до таких тяжких роздумів та прагнень своїх односельчан і, уже неодноразово згадуваний нами відомий не тільки в Бабичах, але й на інших теренах, самодіяльний поет Іван Личак. Згодом він втілив їх у своєму вірші "Молитва за долю України":

Молитва за долю України

Треба таким відсіч дати, які зневажають Нашу матір - Україну і лиха бажають... Вони ярмо нам готують й золоті кайдани У Сибірі ремонтують кошари погані... Хіба теє заслужили ми від Бога нині, Щоби наші кістки гнили в далекій чужині?! Щоби ворон насміхався й круки реготали Яничари Україну нашу розпинали?! Поможи нам, милий Боже, скруту пережити, Щоб могли своїх дітей лиш добра навчити!
Іван Личак, с. Бабичі Ведення господарки, не тільки домашньої, але й у Бабичівському виробничому підрозділі агрофірми-асоціації ім. М. Шашкевича, з кожним роком також ускладнювалося. Його керівник, досвідчений і шанований хлібороб, Михайло Теодозійович Курпіль ніяк не міг змиритися з тим, що за одне колесо до трактора треба віддати 5 тонн пшениці. "Ще не так давно за 6 проданих бичків ми могли придбати трактор Т-150, - говорив-роздумував вголос. Тепер треба віддати за нього 120 бичків цілу ферму! Яке господарство витримає таку наругу?". "А за літр бензину треба віддати 5 літрів молока" - погоджувались з ним підлеглі - місцеві господарі. "І то не факт, що від такого пального мотор не загониш!" - доповнював їх механік Володимир Салогуб.

І хоч підрозділ працював не гірше, ніж, скажімо, п'ять-шість років тому, але ніяк не міг, як кажуть, доробитися. Все тому, що немає коштів на закупівлю техніки, запчастин, міндобрив. Вони - у прямій залежності від цін. А що ж робити? Не складеш же рук, очікуючи кращих часів. Бо земля не буде лежати цілиною, як і худоба не стоятиме голодною. В той же час господарники не бачили в діях уряду України українського по духу, та й не сподівалися в найближчій перспективі істотного покращення загальної ситуації, а відтак - полегшення на місцях. От і заводили час від часу розмови змісту аналогічного, як ми описали на початку: життя заставляло думати і говорити "про політику" та робити висновок, що своїми ж незалежними вже українськими урядниками, їх згубною аграрною політикою село поставлено на коліна.
Я мав би тут розповісти про серйозні рільничі провали Бабичівського підрозділу у тому сільськогосподарському році. Але не буду! Бо тутешні трудівники поля не зрадили традиції вирощувати високі врожаї і у цих надскладних умовах: з кожного гектара зібрали майже по 50 центнерів збіжжя, по 52 центнери зерна пшениці, по 44,4 центнера ячменю...
Відразу після жнив бабичани з деяким полегшенням та певною радістю почали готуватися до походів ... у банк. Ні, аж ніяк для того, щоб покласти зароблені гроші "на книжку" - їх і далі катастрофічно не вистачало. Справа в тому, що нарешті 25 серпня Президент України Леонід Кучма підписав Указ про грошову реформу. Нову національну валюту - гривню - було "наказано" ввести з 2 вересня. Із того дня ввійшло в обіг сім банкнот: одна гривня, дві гривні, п'ять гривень, десять гривень, двадцять гривень, п'ятдесят гривень і сто. А також повний монетний ряд: 1,2, 5, 10, 25 і 50 копійок. До речі, гривні, як і копійки, були віддруковані ще у 1992 році.
Ще й сьогодні мешканці Бабич пам'ятають довжелезні черги перед банківськими установами, в яких за 100 тисяч українських карбованців отримували 1 гривню. Отак миттєво селяни з "мільйонерів" перетворювались на "сотників". А згадаймо: в той день по курсу НБУ за 1 гривню 76 копійок можна було купити 1 долар США! Але - головне: ми, нарешті, отримали свою омріяну національну валюту! І повернули віру в краще майбутнє... Бабичани пригадують, з яким настроєм їхали міняти старі гроші на нові. Жартували: "Ти, куме, придбав гаманець і полатав кишені, щоб монети не випадали з них?". Мовляв, як-не-як, а за 50 - 60 копійок тепер можна буде купити один буханець хліба. Жарти-жартами, але люди таки позбулися отих пошматованих "тисячок".
Деякі поспішали негайно скуповувати за нові гроші товари, створюючи певний ажіотаж в магазинах, бо казали, що ціни на товари незабаром піднімуться. Таке подекуди таки траплялося, але за цим досить прискіпливо стежили спеціально створені комісії за недопущенням зростання цін та формуванням вартісних показників в умовах грошової реформи, і до порушників застосовували штрафні санкції. З цього приводу навіть було видано спеціальне розпорядження голови Радехівської райдержадміністрації Олексія Остапчука.
Ще однією визначальною подією для Бабич у 1996 році було перейменування чи не половини сільських вулиць. Перед цим було проведено значну роботу: вивчалася думка громадян щодо відновлення традиційних назв окремих вулиць, перейменування тих, які мають нашарування комуністичної ідеології. І ось, нарешті, у листопаді четверта сесія II скликання Вузлівської сільської ради узаконила нові назви.
Відтоді вулиця Жовтнева перейменована на Галицьку - від будинку Є. В. Ліри до будинку І. Й. Ліри, а на Бічну Галицьку - від будинку Д. П. Левицької до контори лісництва. Вулицею Незалежності назвали колишню 70 років Жовтня - від будинку М. М. Поради до будинку І. М. Батюк. Колишня вулиця Перемоги стала вулицею Княгині Ольги - від будинку І. П. Личак до садиби Д. В. Тимрук. Скинули з "коня" командарма Конєва, який для Бабич був "причепикобиліхвіст", і появилася в селі вулиця Бічна Львівська - від хати В. П. Окіс до обійстя С. І. Пристанської.
Крім названих, у Бабичах на той рік
були ще й такі вулиці: Лісова, Львівська, Березівська, Лугова, Шкільна, Нова, Садова та Зелена.
Однак, самим перейменуванням ця акція не закінчилась: підприємствам, установам та організаціям (школа, церква, пошта, об'єкти торгівлі та соціального призначення, лісництво, цегельний завод та ін. - в офіційні документи), а також мешканцям села (в документи, в першу чергу в паспорти) треба було внести офіційні зміни, а головне - запам'ятати, привикнути, аби (жартую) не заблукати тепер, а таки потрапити додому...
Не чужою подією для бабичан було посвячення 1 грудня 1996 року новозбудованої плебанії, господарем якої у день своїх іменин став священик Роман Назаркевич. Не чужою, бо Бабичі були колись частиною Старого Холоєва, а тепер входили до складу Вузлівської сільської ради; здавна бабичани ходили молитися до церкви Святої Покрови, а потім - в новозбудований храм на Стариках, тутешні священики з часу відкриття у 1912 році донині правлять у Бабичівському храмі Пресвятої Трійці, та й родинно і життям мешканці обох сіл найтісніше пов'язані.
Зрештою, на цій урочистості було чимало парафіян з Бабич, разом молилися під час Літургії, яку відправив з цієї нагоди декан УГКЦ Радехівського району Ярослав Збитковський разом із деканом Кам'ян-ка-Бузького району Володимиром Касіяном, священиками Андрієм Мацьківим з цього ж району, а також Іваном Іванчуком з Кривого та Зіновієм Бунем із Нестанич. Свята Літургія служилася за здоров'я спонсорів, робітників і всіх причетних до будівництва: голови агрофірми-асоціації ім. Шашкевича Й. Парубочого, голови церковного комітету О. Перхач, а також сімох Романів - тогочасних іменників, будівельників і спонсорів: Р. Чіпчара - директора Вузлівського спиртзаводу, Р. Соловія - бригадира місцевого господарства, Р. Секрета - директора

фірми "Рута", Р. Василишина - завідувача гаражем, Р. Ваксмана - електрика, Р. Мулька - завідувача нафтоскладом агрофірми, Р. Балія - диригента хору.
Старий парафіяльний будинок перейшов у повну власність місцевої релігійної громади УАПЦ, з якою, зокрема, було домовлено про майбутню участь її вірних у спорудженні нового храму УГКЦ на Стариках на місці знищеного в 1968 році.
У Бабичівській основній школі завершило навчальний рік 104 учні, хоча торік 1 вересня за парти сіло 118, в першому класі - 12, стільки ж (12) дев'ятикласників стало випускниками.
Незважаючи на те, що у 1997-му економічних проблем в державі, зокрема у сільському господарстві, не поменшало, Бабичівський підрозділ агрофірми-асоціації ім. Шашкевича успішно підготувалися до весняно-польових робіт. Ще восени минулого року засіяли озимі зернові культури, до того ж з внесенням мінеральних добрив. Зяблева оранка була проведена на всій площі. Весною підживили посіви озимини, внесли міндобрива під ярі зернові культури та цукрові буряки. До речі, в наявності грошей на поживи не було, але керівник Михайло Курпіль вирішив це питання в рахунок майбутнього держконтракту. Техніки вистачало, її відремонтували в основному своїми силами, але деякі трактори довелося правдами-неправдами ремонтувати в спеціалізованих майстернях. Насінням забезпечили себе заздалегідь: придбали елітний ячмінь, овес. Загалом площу зернових не зменшували, як це зробили в інших господарських колективах у зв'язку з економічною скрутою. Пригадаймо: у минулі роки агрофірма була кращою в районі, а бабичанці кращими в агрофірмі: якщо в середньому по господарству лани видавали по 37 центнерів зерна з гектара, то в Бабичах на круг збирали по 50 і більше.
Однак, весна того року видалася примхливою: час від часу дощова погода переривала весняно-польові роботи. Керівник Михайло Теодозійович Курпіль об'їжджав поля і бачив, як земля спрагло вбирала вологу, але просив в Бога ще й весняного тепла, бо воно потрібне годувальниці, щоб прогріла в своєму лоні насіння і дала йому ріст. Турботи цієї весни так бентежили, що кожен день, що залишився позаду і не був використаний для робіт у полі, викликав глибокі роздуми. Отож, треба було зважувати все, щоб врахувати і примхи погоди, і дотриматися строків посівів. Помилка тут недопустима, адже йде мова про долю врожаю.
На всій площі під посівом ярих зернових і технічних культур було проведено закриття вологи, підживили озимину, на карбонатних ґрунтах закоткували посіви озимих. Неперевершений клас майстерності на цих роботах показував механізатор Михайло Лящук. Для боротьби з бур'янами та хворобами сільськогосподарських культур внесли гербіциди та фунгіциди. Провели підкореневе підживлення.... Впоралися вчасно і успішно. Як завжди.
Того року агрофірму-асоціацію ім. Шашкевича очолював О. Д. Кирнасюк. В світлі нових вимог, як колись говорили партійці, було вирішено реформувати агрофірму в товариство з обмеженою відповідальність, по простому кажучи - приватизувати. Для участі у зборах з цього питання у виробничих підрозділах, в тому числі і в Бабичівському, якому ця реформа була до нічого, бо він і так ритмічно працював, було обрано уповноважених представників.
Під тиском згори (до Вузлового прибули високопоставлені гості з району), як в старі "добрі" часи, таки було вирішено реформувати агрофірму-асоціацію (зауважмо: яка була найкращим сільськогосподарським підприємством не тільки на Радехівщині) в товариство з обмеженою відповідальністю, та заплановано всі роботи, пов'язані з цим, завершити до 1 січня 1998 року. Комісію з припинення діяльності господарства очолив голова правління О. Д. Кирнасюк, до неї увійшли понад 20 чоловік - в основному спеціалісти, керівники виробничих підрозділів. До думок простих трудівників та окремих керівників особливо ніхто не прислухався, бо районному начальству треба було звітувати вище. Щодо майнових і земельних паїв, то їх частку було визначено, але, звісно, у зв'язку із ростом цін, а відтак - вартості основних засобів, вносили певні зміни та такі, що не всі могли купити собі техніку для обробітку своїх паїв, і були змушені здавати їх в оренду або просто залишати їх необробленими. По-просту кажучи, відбулася "прихватизація", яка згодом доведе колись ефективне господарювання на холоївських (вузлівських) землях "до ручки"...
Чи то, можливо тому, що село розташовується в мальовничому куточку району, по сусідству з потоком Холоївка з півночі, річкою Буг із заходу, багатющими лісами з півдня і сходу, бабичан споконвіку оповивала якась особлива аура працелюбності. Незважаючи на всі тогочасні економічні негаразди, успішно продовжувало працювати і місцеве лісництво, яке очолював молодий та енергійний І. Данчук. Його, як і лісника Г. Колодій, серед кращих називав директор Радехівського держлісгоспу Степан Данькевич напередодні тогорічного професійного свята - Дня працівника лісу. Хоч і дещо скоротилися обсяги рубок головного користування та інших видів робіт, бабичівський колектив лісовиків свої завдання виконував вчасно, кожен кубометр деревини, як і інші дари лісу, використовував раціонально. Створювались нові площі лісокультур, вчасно проводились рубки догляду та санітарні рубки, на пилорамі, яка знаходилась прямо на території лісництва, виготовлялася продукція лісопереробки, від реалізації якої на підприємство поступали немалі кошти, що давало можливість якісніше та ефективніше проводити необхідні роботи по вирощуванню, догляду та раціональному використанню лісових багатств, а бабичанам отримувати достойну зарплату.

Хтозна: чи намагався хтось колись скласти список всіх вчителів рідної школи за всю історію її існування? Скільки педагогів сіяли у душах бабичівських дітей розумні, добрі, вічні зерна, які, як ми вже знаємо із описаної вище історії і переконаємось у цьому надалі, згодом сходили рясними врожаями на всіх нивах сільського життя: і у роки австрійського правління, у лихоліття першої світової, і в боротьбі з польським гнітом, і на фронтах другої світової та на-ціонально-визвольних змагань 1940-1950-х з енкаведистами, і в часи большевицького войовничого атеїзму та праці "від зорі до зорі" на колгоспних полях, і під час національного піднесення 1980 - 1990-х? Скільки вас, рідних і дорогих "зорей світових" було у нашій Бабичівській школі? Мрію, і вже в зримому майбутньому зроблю все для того, аби якнайповніше відтворити ваші імена в окремій книзі-літописі - від 1862 року до нинішніх днів...

А у 1997-му не тільки Бабичі, а й вся округа з теплотою, щиро і вдячно вітала із 70-літнім ювілеєм ветерана-вчительку Ольгу Микитівну Калиневич, яка не одне покоління першокласників привела у країну знань, навчила читати, писати і рахувати, зрештою, заклала основи життєвої мудрості. І, мабуть, у ті дні вітань ніщо так не зігрівало душу і серце Ольги Микитівни, як вдячність ї вихованців. Один з них - Сергій Сторощук, який також став вчителем, викладав у рідній Бабичівській школі, згодом став у перші ряди борців за незалежність України, а відтак - міським головою Радехова, відгукнувся на цю подію 1 березня публічно в районній газеті "Народна справа" статтею "Вчителько моя". Подамо тут цей допис повністю, бо у ньому і нині відчувається, як щиросердечною теплотою і вдячністю дихають кожне слово, кожна буква: "Перша шкільна вчителька. У кожного з нас вона завжди залишається світлим спомином, як перша любов. Для мене і моїх однокласників 30 років тому нею стала вчителька Бабичівської школи Ольга Микитівна Калиневич. Нам тоді було по сім років, їй днями виповниться 70.

Життя щедро висріблило їй волосся, і я з якимось затаєним почуттям провини нині думаю: може, одна із тих передчасних сивин - моя давня школярська "заслуга", а одна із зморщок на ї ясному чолі - то "пам'ятка", яку назавжди по собі залишив наш невгамовний клас?. .

Літа багато чого їй додали, багато чого забрали, а от чуйності, щедрості і відвертості забрати не змогли. Я досі відчуваю тепло ї душі, коли інколи зустріну мимохідь на дорозі, Радо приймаю ї пораду чи просте добре слово з тією ж покірністю і непідкупною довірою першокласника. Їй вже не потрібно "ключика" до наших сердець - відкрила їх 30 років тому і залишила відчиненими назавжди. Може, тому сьогодні ми, колишні ї першокласники, здатні серцем відчувати чужі радощі і болі. Може, ї невсипуща енергія і оптимізм не дають нам нині зневіритись в годину скрути. А та суворість, з якою карала вона наші дитячі витівки й бешкети, і справедливість, з якою милувала мимовільні безневинні пустощі, навчили нас розрізняти добро і зло, чинити справедливість та милосердя.

Це ї турботлива рука допомагала несміливому першорічникові вивести в зошиті перші літери й цифри, додала впевненості у собі, привчила до старанності і працелюбства. Це ї рука вчасно зупиняла ще недосвідчену ручку школярика, коли та намагалася когось скривдити...

Боже, як ми були тоді подібні на жовтеньких пухнастеньких курчат! А виросли от які! Вже й власних дітей до школи відвели. Невдовзі й онуки першокласниками стануть.

А наша перша вчителька якось тихо й непомітно пішла на спочинок від шкільної праці, хоча частенько приходить до школи 1 вересня на урочисту лінійку. Я бачив, як із щирою, привітною усмішкою дивилася вона на нинішніх першокласників і з сльозиною доброї заздрості на їх ще зовсім юну вчительку - колишню ученицю, ї колишнього першокласника.

Якби зібрати всіх нас, отих першорічників Ольги Микитівни докупи, нас би не помістила у своїх стінах не тільки рідна старенька Бабичівська школа, а й сучасна середня, багатоповерхова. Я впевнений, ми б усім гуртом тоді дружно скрикнули: "Ми Вас любимо!". Знаю: Ви поблажливо посміхнетесь - це нездійсненно, діти. А ми Вас справді любимо, як не гуртом, то поодинці, кожен по-своєму. І це скромне писання Вашого учня є тому доказом. Ні, я не обмовився, не назвавшись Вашим "колишнім"

учнем, бо вчитель назавжди залишається в душі свого учня, а, отже Ви - часточка кожного з нас на все життя невіддільна.

Отож Ваші учні приєднуються до поздоровлень на ювілей Вашого 70 -ліття від дня народження. Хай скрасить його наш щирий спомин і теплі вітання. Здоров'я Вам, радості і наш доземний уклін!"

Коментарі, як кажуть, зайві... Того навчального року (1996/97) в школі починало навчатися 102 учні, а в травні на урочистій лінійці, присвяченій його завершенню стояло 97, з яких 8 дев'ятикласників були випускниками. Наприкінці того ж року сільська бібліотека разом з шестикласниками Бабичівської школи організувала цікавий літературний ранок "З когорти незаслужено забутих", приурочений 125 -літтю від дня народження поета Богдана Лепкого. Розпочався він виконанням пісні "Чуєш, брате мій...". Після цього вчителька української мови і літератури О. Луців розповіла учням про його життєвий та творчий шлях. Всі мали можливість переглянути родинні світлини, ознайомитися із виставкою творів поета, виставленими для огляду. Почули й вірші Б. Лепкого про любимий край та його природу, про бажання жити на батьківській землі. А далі - виконували пісні на його слова, а також ті, автором яких є його брат Левко. Дізналися і про те, що нащадки поета поставили йому пам'ятник у селі Жуків, що на Тернопільщині.

Подібних заходів, які збагачували духовний світ дітей, було у 1997-му понад десяток. Те, що колись заборонялося, ставало надбанням нового покоління вільних українців...
У тісній співпраці зі школою працювала і церква, відроджуючи споконвічні українські просвітницькі традиції. Згадаймо хоча б те, що першим навчальним закладом на наших теренах була школа-дяківня у Холоєві. Церква завжди дбала про високу моральність своїх парафіян, в першу чергу - про свої маленьких християн. Вже майже п'ять літ душпастирем бабичан був о. Роман Назаркевич. З його ініціативи систематично проводилися різноманітні релігійні, культур-но-просвітницькі та морально-виховні заходи. Сам він часто бував у школі, в оселях своїх парафіян. До речі, саме завдяки його стараннем у липні 1997 року розпочато спорудження Храму УГКЦ на місці зруйнованої у совєтські часи (1968 р.) церкви Різдва Пресвятої Богородиці на Малих Стариках. Надовго, зокрема, мешканцям Бабич запам'ятався вечір, проведений напередодні свята Пресвятої Євхаристії у місцевому Народному домі. На одному диханні слухали і великі, і малі бесіду священика "Євхаристія в житті християнина". До речі, отець Роман у ті роки досить часто виступав із публіцистичними статтями на релігійні, мо-рально-виховні теми у районній газеті, чим впливав на формування світогляду не тільки своїх прихожан, але й віруючих всього району. У роботі над цією книгою вже у нинішні дні я з величезним захопленням читав ці публікації, написані простою, доступною мовою, і сам немало почерпнув з них глибинного.
А того вечора в Народному домі з літе-ратурно-музичною композицією "Прийміть до серця Господа свого" виступили найменші аматори сцени. Після цього дітям, які того дня прийняли перше причастя, вручили подарунки. Нагороди також отримали ті, які брали участь у конкурсі по знанню катехизму "А ми знаємо волю Господню"...
У травні 1997 року, відслуживши бабичанам майже 40 років, з яких 38 - на посту завідувача сільським медпунктом, коли йому вже було під 70 і потроху в самого почало здавати здоров'я, попросився на воістину заслужений відпочинок Богдан Йосипович Лаптута. Бабичани не могли собі уявити когось іншого на його місці: вже виросли цілі покоління селян, яких цей медик від Бога приймав на світ, які саме йому завдячували належному стану свого организму. Отож, ще певний час саме до Богдана Йосиповича вони звертатимуться за консультаціями. Допомагала йому обслуговувати пацієнтів і дружина Ярослава, яка іноді певний час, коли чоловік сам хворів, виконувала всі обов'язки завідувача.
Завідувати Бабичівським медпунктом у серпні того ж року призначили молодого спеціаліста, корінну бабичанку Марію Іванівну Бабій, яка працюватиме на цій посаді рівно 21 рік, лише один рік - з лютого 1998-го по лютий 1999-го (на час декретної відпустки) іі замінятиме Лариса Петрівна Товпа.
І знову - вибори... Народ вже вкотре обирав своїх правителів, але чомусь завжди помилявся - жити ставало все гірше, натомість олігархів - все більше.
Вже наприкінці січня 1998-го Буською окружною виборчою комісією була створена серед інших Бабичівська виборча дільниця № 200 по виборах народних депутатів України.
А на початку лютого Радехівська районна виборча комісія по виборах депутатів районної ради утворила Вузлівський виборчий округ № 6, у склад якого, окрім інших населених пунктів сільради, увійшли і Бабичі.
29 березня по Буському виборчому окрузі № 119 народним депутатом України обрали Олега Ярославовича Тягнибока, серед партій найбільше голосів набрав Народний Рух України, депутатом обласної ради став Степан Романович Сенчук, який відтак і очолив ї, а депутатом районної ради по Вузлівському виборчому окрузі директор Вузлівського спиртзаводу Петро Петрович Жеребецький.
Вибори завершилися, але пристрасті, які вирували під час їх проведення, і далі не вщухали. Причиною їх була багатопартійність, відсутність єдності між політичними партіями і блоками так званого демократичного спрямування. Всі вони стверджували, що за народ, за покращення його життя і за розквіт України. Про це говорили і в передвиборчих програмах. Однак, навчені гірким попереднім досвідом, бабичани розуміли, що першим активним елементом була боротьба за місце в парламенті України, в обласній, районній, сільській радах. Вона так і сталося.
Особливо гостро постало вже того ж року для бабичан, як і мешканців інших населених пунктів, питання про погашення все зростаючої заборгованості з виплати пенсій: за чотири місяці загалом по району вона склала 2,5 мільйона гривень. Така ситуація виникла внаслідок невчасного та неповного поступлення коштів у Пенсійний фонд через неплатоспроможність підприємств, установ і організацій, які також мали заборгованості по зарплаті, а коли їх і виплачували, то на відрахуваннях до Пенсійного фонду економили, щоб хоч якось вижити. Обурила людей і славнозвісна постанова уряду від 21 квітня № 525, яка пропонувала виплату пенсій у так званому натуральному виразі: для погашення заборгованостей за комунальні послуги (газ, тепло, воду, заправлення газових балонів, і, навіть, за продукти харчування, будівельні матеріали, шифер, штахетник, паркет та інше).
Називалося це: дожилися при рідній, нами ж обраній українській владі!!! Пенсія була єдиним засобом існування для багатьох літніх мешканців Бабич, а в деяких випадках не лише для них, а й для їх дітей, які через вимушені простої підприємств

та організацій не працювали чи їм просто не виплачували зарплат. Коли пішли чутки, що пенсію за березень-травень заморозять, обуренням не було меж. Брати талони на придбання продуктів харчування та промислових товарів, торфобрикету не всі погоджувалися...
Ситуація з виплатою пенсій не покращувалася, і 18 грудня було створено районний страйковий комітет з числа пенсіонерів, які звернулися з відповідними заявами до редакції газети "Народна справа", голів райдержадміністрації та облдержадміністрації: "Пенсіонери одержали пенсію натурплатою за 3 - 4 місяці, заборгованість з виплати пенсій зросла, а це призводить до зубожіння та зневіри. Немає чим проводити оплату комунальних послуг, немає за що купити продукти харчування, ліки. А ціни постійно зростають. Як далі жити?"...
В рамках минулого року ми розповідали про реформування Вузлівської агрофір-ми-асоціації в товариство з обмеженою відповідальністю ім. Шашкевича, до чого бабичівські хлібороби поставились з пересторогою та тривогою за своє майбутнє. Так і сталося: це була не просто зміна вивіски, але й докорінна зміна суті самих виробничих відносин та процесів. І не в кращу сторону для людей.
Та ось з 1 січня 1998 року на наших землях почали господарювати по-новому. Відразу ж постало питання про вивільнення частини працівників колишнього колективного господарства, адже практично в кожному підрозділі зменшились обсяги виробництва, а чисельність трудівників залишалась навіть на рівні 1990 року. Зрозуміло, ішли процеси механізації, які витісняли ручну працю. "Але ж вони не нині розпочалися! За часів Парубочого керівництво думало в першу чергу за людей, створюючи нові промисли, види робіт і тим самим - нові робочі місця..." - обурювались бабичани, і не тільки вони. Їм нові власники "втлумачували": "Колись на тваринницькій фермі утримували 4000 голів худоби, в даний час - лише 810; відповідно норм, їх може доглядати п'ять жінок, а тварин обслуговує 15 осіб; отож, 10 підлягають вивільненню. А всього за розробленими вже планами на тваринницькій фермі потрібно скоротити 35 працюючих. Аналогічна ситуація склалася і в рільництві...". Але чомусь нові "приватні" господарі вперто не хотіли визнавати конституційне право громадян на працю.
Для багатьох бабичан - колишніх членів колективного господарства - гостро постало питання: "Як бути? Що робити?". Чи зареєструє їх і надасть статус безробітних (!!! - колись за таке карали криміналом!) районний центр зайнятості? Чи однаково включатиметься в сукупний дохід земельний пай при нарахуванні субсидій, якщо колишній працівник господарства одержить його і здасть в реформоване товариство або ж стане його самостійним власником?
Щоправда, з початку року наново створене вузлівське господарство показувало непогані результати: майже на 40 гектарів більше, ніж торік агрофірма, засіяли зернових, на 20 гектарів більше цукрових буряків, планували зібрати більші їх валові врожаї та з розрахунку на круг. У районному зведенні про хід сівби зернових культур станом на 13 квітня ТзОВ ім. М. Шашкевича займало п'яту позицію з результатом 96,6 відсотків засіяних площ від запланованих при середньо-районному - 52,9.
На початку серпня районний штаб з координації робіт щодо збирання врожаю зернових культур повідомляв, що найбільший обсяг робіт виконано у ТзОВ ім. М. Шашкевича, де зібрано врожай з 509 гектарів або в перерахунку на один гектар - 38,6 центнера. Зауважмо, що на тих же полях агрофірма збирала у 1995-96 роках від 40,3 до 52,9 цнт. з га. Не виправдали сподівань і цукрові буряки, яких накопали 200 центнерів з гектара при прогнозованих 250. Щоправда Бабичівська бригада знову "втерла носа" всім: їх бурякові плантації видали по 330 центнерів на круг, в той же час, як у Вузлівській - майже на 100 центнерів менше - 250. Головний агроном сільськогосподарського товариства виправдовувався: "Не на всіх ділянках земля одержала належну кількість поживи, а причина цьому зрозуміла, вона характерна для кожного сільськогосподарського формування району - відсутність коштів".
Для кожного, але тільки не для Бабичівського підрозділу, де якимось чином зуміли без цих коштів виростити найбільші врожаї. Тут пішли старим дідівським методом: удобрювали частково гноєм з домашніх господарств, належно доглядали посіви не тільки механізованим способом, а під час збирання врожаю жінки слід в слід ходили за технікою і визбирували залишки солодких коренів...
Але загалом сільгосппідприємство, реорганізоване у приватне ТзОВ ім. М. Шашкевича, здало позиції у порівнянні із своїм попередником агрофірмою-асоціацією. Якщо раніше вузлівські аграрники з року в рік були кращими в районі, то на початку
наступного року (за підсумками роботи попереднього) у номінації "Підприємство року в галузі сільськогосподарського виробництва" воно не стало переможцем, хоча і потрапило в п'ятірку номінантів на фінальній стадії.
З кожним роком все активнішим ставало і релігійне життя на наших теренах. Отець Роман Назаркевич, який обслуговував храми і Вузлового, і Бабич, і в той же час був деканом Радехівського деканату УГКЦ, щоразу організовував все цікавіші заходи, намагався їх тісно пов'язувати з місцевими фактами.
Так, у травні 1998 року відбулись заходи з нагоди пам'яті про Сестер Служебниць Непорочної Діви Марії Катерини (Німфодори), Параскевії (Пульхерії), Євдокії (Филипи) - дочок Дмитра і Теклі Козаків з села Раковище, які все своє життя віддали Всевишньому та віруючим, прислуговуючи в монастирях Кристинополя

(Червонограда), Тернопільщини, надаючи медичну допомогу Січовим Стрільцям, хворим в Тернопільському, Радехівському тубдиспансерах, а сестра Євдокія - вихователькою дітей у Львові при митрополиті Андрею Шептицькому, пережили лихоліття воєн, зазнали переслідувань комуністичного режиму. Та не зламався їх дух віри в Господа: у часи "всеохопного" большевицького войовничого атеїзму працювали у глибокому підпіллі, до них приїжджали греко-католицькі священики, які також відправляли Служби Божі в квартирах і хатах. Сестри допомагали тим людям, які хиталися у вірі або потребували Святих Тайн. Бог дарував їм життя до 92, 89 і 93 років, померли вони у різних місцях, але усі троє поховані на цвинтарі у Вузловому.
До парафіян Вузлового, Бабич, Раковищ, Шайногів на запрошення о. Романа того дня прибули Сестри Служебниці Непорочної Діви Марії із міста Жовква. у церкві Покрови Пресвятої Богородиці було відправлено молебень до Матері Божої та панахиду за упокій душ сестер Німфодори, Пульхерії та Филипи.
А опісля гості з Жовкви - Сестри Служебниці в Народному домі виступили з лі-тературно-музичною композицією "Емаус". Це був не просто виступ, а молитва і проповідь, яка надзвичайно зворушила людей. Прекрасне виконання пісень авторства цих Сестер змінювалося сценічними діями й словами, котрі виходили з глибин душ цих бджілок-трудівниць на славу Божу. Їх дії, усе, що було мовлене ними, показало
глибину віри, жар любові, що передавався присутнім у залі, особливо молоді.
Учасники дійства залишилися надзвичайно щасливими від цієї чудової і вражаючої зустрічі. Принагідно скажемо, що монахами були і представники бабичівських сімей: із родини Лисків - син Микола (вступив до монастиря щ. щ. Студитів), а із сім'ї Грициків - син Павло (чернече ім'я - Партеній).
1999 рік!!! - три дев'ятки!!! - останній рік двадцятого століття і останній рік другого тисячоліття!!! Здавалося, що повинно щось з Землею трапитись... Але - ні: ми прожили звично, без катаклізмів, і наблизилися до нової епохи...
У 1999-му бабичани, як і всі патріоти України, вперше на офіційному та публічному рівні відзначали 90 - річницю 3 дня народження провідника ОУН С. Бандери, 70-ті роковини створення ОУН та 60-ліття проголошення державної незалежності Карпатської України, а також 55-ту річницю визволення України від фашистських загарбників. Дати ніби не такі вже й круглі, не всі такі вже визначальні в загальному українському календарі, але кожна з подібних роковин, незважаючи на всі негаразди текучого дня, давала можливість задуматись над тим, хто ми і звідки єси, які наші національні цінності, підсилити патріотичне виховання молодого покоління.
Хтось може сказати: "А при чому тут Бабичі? Ну, хай Львів, хай Радехів - тут ще могли проводитися якісь заходи, але не в селі...". А згадай, друже, з наших попередніх розповідей про 1940 - 1950-ті роки, які кровопролитні національно-визвольні баталії розгорталися на території Бабич та прилеглій, скільки повстанців загинуло в них. Довгі роки ці факти були "під трьома замками", і лише з початком незалежності почали відкрито говорити про них. Ще жило покоління, яке перейшло через ці лихоліття, носило в тілі чи серці живі рани від них. Власне, якщо не ці дати, то теми - з самого початку року були на вустах у бабичан: на тематичних вечорах у Народному домі, на читацьких обговореннях у бібліотеці, на зустрічах з ветеранами ОУН-УПА у школі, чи просто у бесідах "за гальбою пива" між місцевими "політиками", в домашній обстановці...
Ще один важливий ювілей святкували того року лісівники - 60-річчя Радехівського лісгоспу. І хоча Бабичівське лісництво було більш, як вдвічі старше від
свого "начальника" (як ми знаємо з оповіді автрійського часу, воно створене приблизно у 1876-му), його ювілей тут відзначали охоче, бо мали для цього вагомі причини: своїми трудовими здобутками бабичівські лісівники славилися з року в рік - протягом всього цього 60 -літнього періоду. Належно підготувалися і до нинішнього свята: висадили 32 гектари лісових культур, заклали великі плантації новорічних ялинок, створили тимчасові розсадники, на яких висіяли насіння сосни звичайної, дуба звичайного і червоного, вільхи чорної, модрини європейської - загалом 520 тисяч штук посадкового матеріалу; провели зелене черенкування декоративних форм вічнозелених кущів. На цих роботах особливо відзначилися лісокультурниці М. Р. Лабай, Г. М. Окіс.
Того ж року 75 га лісових площ було охоплено рубками молодняка, а 30 га - рубками загального користування загальною масою 4700 кубометрів деревини, рубками догляду та іншими - 2100 кубометрів. Підсочено 225 га соснових насаджень. У зборі живиці непоганих результатів досягли досвідчені вздимщики Г. В. Винар (3,5 тонни), Я. П. Демчук (2,5 тонни).
Бабичівські лісники навчилися ефективно використовувати чи не кожну гілочку: від рубок заготовляли низькосортну сировину і звозили її на нижній склад держлісгоспу, де переробляли для подальшого використання. Та й в себе на лісництві довгі роки діяв цех, де верстатники Є. Й. Пристанський та Р. М. Гудзінський виготовляли тарну та облицювальну дощечки. А ще, окрім цього, проводили збір лікарської сировини, заготовляли насіння плодів, збирали гриби...
Більшість людей сприймає ліс здалеку, прагнучи відвідати його, побродити лісовими стежками, побачити звірів, послухати спів птахів. А бабичівські лісівники за фахом і покликанням завжди знали, як і сьогодні знають, його зблизька, адже піклувалися про вирішення проблем, пов'язаних з ним, про збереження і примноження місцевих лісових багатств. Так було завжди: і за Австрії, і за Польщі, і за радянської влади, і тепер

- в часи незалежної України. А ще багато бабичан та мешканців навколишніх сіл завжди мали тут постійну та сезонну роботи, непогані заробітки.
На урочистостях з нагоди ювілею Радехівського держлісгоспу його директор Степан Данькевич серед інших називав імена як кращих в господарстві та дякував і працівникам Бабичівського лісництва: лісокультурницям Лесі Степанівні Козловській, Ользі Михайлівні Лящинській, дозорцю Петру Дмитровичу Лавному, звалювальнику лісу Михайлу Антоновичу Козловському, верстатнику цеху переробки Євгену Миколайовичу Сохоцькому, помічнику лісничого Роману Москалю...
Нагадаємо, що наше лісництво очолював з 1 грудня 1990-го (ось уже 9 рік) Ігор Любомирович Данчук.
30 серпня 1999 року постановою комісії Буського територіального виборчого округу № 119 по виборах Президента України була створена Бабичівська виборча дільниця № 119/202. Не будемо вдаватися в деталі тогорічної президентської гонки (вони ще не стерлися в пам'яті нині живучих поколінь бабичан), скажемо лише, що в другому турі Леонід Кучма набрав 56,33 відсотки голосів і переміг комуніста Симоненка. За чинного Президента проголосувало 91,01 відсотка виборців Львівщини.
Читач, мабуть, зауважив, що в нашому літописі в межах майже двадцяти попередніх років (з 1974-го) ми лише епізодично-хронологічно згадували про Бабичівський цегельний завод, хоча тут відбувалися чи не "революційні" події: занепад виробництва, зміни власників, широкомасштабна реконструкція і виведення виробництва цегли на небувалі досі обсяги.
Не розповідали свідомо, аби уривчастими абзацами не розсіювати інформацію про непросту, якщо не сказати - трагічну, долю цього підприємства та його робітничого колективу у 1980-1990 роках - аж до 1999-го, коли Бабичівський цегельний завод столітнім "дідусем" пішов "на пенсію", і нині його корпуси напівзруйновані...
Не розповідали, аби зараз створити цілісну новелу-картину цих подій та перипетій, що відбувалися на одному з основних об'єктів інфраструктури Бабич, який вписав в історію села чимало славних сторінок, був не просто місцем праці, а й другою домівкою для не одного покоління бабичан та мешканців навколишніх сіл. ... 31 лютого 1976 року на підставі наказу Львівського обласного об'єднання Радехівське заводоуправління, Бабичівський цегельний завод, як нерентабельний, передано Кам'янка-Бузькому заводоуправлінню цегельно-кахельних заводів. Тоді ж, у зв'язку з тим, що виготовлена продукція втрачала свої якості, відмовилися від виготовлення черепиці: цей процес вимагав значних затрат, собівартість була велика. Але через декілька років і нові господарі зрозуміли, що в старе, збудоване ще за
Австрії підприємство, аби воно давало прибутки, потрібно вкласти немалі кошти, яких вони не мали.
Купити завод зголосилася Львівська залізниця, бо й знаходився він в притик до залізничної вітки Стоянів-Львів, а тому це без проблем вирішувало питання транспортування цегли до замовників на будьякі відстані.
2 квітня 1979 року на підставі розпорядження Ради Міністрів СРСР Бабичівський цегельний завод переданий заводу залізобетонних конструкцій Дорбудтресту Львівської залізниці і почав іменуватися як цегельний цех заводу залізобетонних конструкцій.
Після проведення всіх необхідних юридичних формальностей щодо зміни власника, виготовлення відповідної документації, будівельне управління № 1 "Дорбудтресту" Львівської залізниці у 1982 році негайно приступило до реконструкції підприємства, яке невдовзі паралельно з будівельними роботами розпочало випуск продукції...
А зараз знову повернемося до спогадів М. Прихідька - ветерана Бабичівського цегельного заводу, безпосереднього учасника тих подій: "Після передачі підприємства новому господарю, того ж дня я був призначений комірником-зав. складом цегельного цеху. Начальником Львівської залізниці у 1975-1983 роках був Порох Григорій Якимович, який і приймав до свого відання Бабичівський цегельний завод у 1979 році.
13 липня 1981 року мене призначили майстром цегельного цеху, а з 1 липня 1982-го по 9 червня 1988-го я виконував обов'язки начальника цеху. В ті роки в цеху працювало до 70 чоловік, виготовляли до 12 тисяч цегли на добу. Цього було мало для забезпечення будівельних робіт на залізничних об'єктах. Будівельники пожалілися начальнику залізниці, яким у 1984- 1993 роках був Грабський Марат Никифорович. Той викликав до себе головного інженера Дорбудтресту, який якраз збирався у відпустку в Крим. Він добре знав стан справ на цегельні в Бабичах і розумів, якщо скаже правду начальнику, то "плакала" його відпустка, а тому збрехав, що тут випускають в добу 25 тисяч цегли.
Через кілька днів на заводі появилася чорна "Волга", з якої вийшов сам начальник залізниці Грабський. Він запитав мене, коли я йому представився, як виконувач обов'язків начальника цеху, як ідуть справи. Я відповів, що погано. "Скільки випускаєте цегли на добу?" - поставив нове питання, на яке я відповів, що 12 тисяч. Побачив,
що шеф зблід, переглянувся із супроводом і знову запитав: "Чому так мало?". Я пояснив, що поламані всі технології, і ми більше видавати продукції не можемо. А управляючий Дорбудтрестом доповів начальнику залізниці, що я все правильно кажу. Той зі злості випалив: "Я того таракана викличу з відпустки, він мене обманув!".
За 2 чи 3 дні головний інженер вже був у нас на заводі і висварив мене за те, що я "продав" його начальнику залізниці і сказав, щоб мене замінили, бо їм тут потрібний свій чоловік. Він постійно на нарадах наїжджав на

мене, обзиваючи злодієм разом з дружиною Іриною, яка була кладовщицею. Я не витерпів і написав скаргу на нього. у той час я був депутатом сільської Ради. Але мені порадили не подавати цієї скарги, "бо крук круку ока не виклює".
Згодом мені таки запропонували написати заяву на звільнення з посади начальника цеху, щоправда запитали, кого рекомендую на своє місце. Я відповів, що Ігоря Дмитровича Федину, який вже рік працював тут в котельні. Так і сталося: з 9 червня 1988 року я перейшов працювати майстром, а Ігор Федина став начальником цегельного цеху і був ним до 26 жовтня 1989-го, коли знову перевівся оператором в котельню. (У 1998 - 2000 роках Ігор Федина працював начальником виробництва Бабичівського цегельного заводу Львівської залізниці - С. Л.).
Але виявилося, що я мав і внутрішніх ворогів з числа своїх підлеглих, які написали скаргу на мене, що я разом з жінкою (вона далі працювала комірником) розкрадаємо цеглу. З перевіркою до нас приїхало "БХСС". Внаслідок зловживань не виявили, хоча дуже старалися навіть сфальсифікувати деякі дані, але я дуже уважно стежив за підрахунками і вчасно вказував на їхні помилки.
Але було прикро, і я написав заяву на звільнення з посади майстра, а з квітня 1989-го перевівся на посаду випалювальника цегли 5 розряду цегельного цеху.
1 квітня 1991 року звільнений з цеху у зв'язку з його передачею на баланс Будівельного управління №1 Держбудтресту Львівської залізниці і того ж дня призначений знову випалювальником 5 розряду по переводу з заводу залізобетонних конструкцій.
У липні 1993 року начальником Львівської залізниці став Георгій Миколайович Кірпа (був ним по квітень 2000 року).
У лютому 1995 року Бабичівський цегельний завод був переданий на баланс
Львівської залізниці, у зв'язку з чим всі працівники звільнені і переведені на ті ж посади з новим найменуванням підприємства, я - на "свою" посаду випалювальника 5 розряду. З грудня 1997 року моя посада вже називалася так: випалювальник стінових і в'яжучих матеріалів 5 розряду".
До непізнаності змінювався зовнішній вигляд колишнього заводу, від якого залишився тільки старий, ще австрійський, корпус з височезним комином та випалювальними печами, колишній адміністратив-но-побутовий будинок з господарськими приміщеннями поряд з ним. Нові виробничі споруди виглядали потужними цехами, гідними деяких львівських промислових підприємств. До заводу проклали газопровід. Від грядівського ж. д. переїзду, що на межі двох районів, аж до північно-східного краю території, майже до колишнього адміністра-тивно-побутового будинку, паралельно до основної збудували додаткову залізничну вітку для подачі вагонів під завантаження цегли. Територію підприємства, як і всі під'їзні шляхи та дороги до місця добування глини, виклали з бетонних плит.
Механічним способом, з використанням землечерпальної техніки, сирець для формування та випалювання цегли видобували, як на території, безпосередньо прилеглій до заводу, так і за ї межами. Великі котлovани були вириті в сторону місцевого лісництва, шосе Радехів - Львів, присілку Цимеси. Згодом основним кар'єром став Грядівський в урочищі "Корчунок", вже на землях Кам'янка-Бузького району - по ту сторону залізниці. До нього також була прокладена дорога з бетонних плит. На автомашинах глина доставлялася на завод, де перемішувалась, розфасовувалась, осушувалась і подавалася на випалення в піч.
Сотні мешканців Бабич та навколишніх сіл отримали тут роботу.
Не без вигоди львівське начальство вкладало чимало грошей для відновлення і розширення заводу: попит на цеглу був шалений, бо в ті роки інтенсивно велося житлове та промислове будівництво, в тому числі і в Радехівському районі, у сусідньому селі Вузлове зокрема. До речі, відрахування коштів у бюджет Вузлівської сільської Ради припинилося, Радехівський район за викачування з підприємства прибутку до Львова, використання трудових ресурсів одержував мізерну кількість цегли. Навіть прямого телефонного зв'язку з Радеховом завод не мав. Ніякої вигоди не мав від заводу і сусідній Кам'ян-ка-Бузький район, глину з земель якого використовували для виготовлення цегли.
До того ж, рекультивацією ґрунтів після вичерпання глини ніхто не займався: не було бажання і засобів. Зокрема, на Грядівській території, там, де колись була незаймана природа і жителі села викошували трави для худоби і колгоспу, залишались великі і глибокі котловани, заповнені водою, а поряд і далі продовжувались землерийні роботи. На місці колишніх городів, де колись ще за Польщі стояв будинок гайового, а в 1930-40-х роках молоді дівчата ходили на музику, з'явилось водоймище.
Неодноразово жителі Гряди пікетували дороги до кар'єра, не пускали автотехніку для риття котлованів, вимагали вирівнювання площини на місці виритих і залишених ям. Однак, все закінчувалось обіцянками. Земля залишалась непридатною для вирощування трав і, навіть, для випасу корів, заростала самосівами.
Що позитивного було зроблено, так це те, що прокладено дорогу з твердим покриттям від лісництва до ж. д. переїзду, тобто до початку Гряди. Через саме село дорога була польовою, і лише від кінця Гряди до центра села Незнанів, через ліс і болото в урочищах Полянки і Березівка, прокладено дорогу з каменю.
Пригадую, як ще в першій половині 1990-х років я, приїжджаючи до батьків на автівці, мусів її іноді залишати біля лісництва, бо тут, на повороті, була така яма з водою, що одного разу взимку мотор заглох прямо

посередині. Згодом навчився долати шлях, звертаючи з шосе Львів - Радехів в Бабичівському лісі в сторону урочища Вільчинського і лісовими, а відтак польовими дорогами добиратися до ж. д. переїзду. А через село дорога залишалася нездалою. Така ситуація наприкінці 90-х років, коли я вже працював у Львівській облдержадміністрації, змусила мене, "головного антикорупціонера" області, таки зрадити своїм принципам і піти на "відчайдушний" крок: "зловживаючи" своїм посадовим становищем і впливами, "організувати" листа за підписом тодішнього голови Кам'янка-Бузької райдержадміністрації Я. С. Янишина на ім'я начальника Львівської залізниці Г. М. Кірпи і віднести його прямо в кабінет. Георгій Миколайович, не розпитуючи нічого, бо добре знав нашу місцевість, неодноразово буваючи на цегельному заводі та на Грядівському кар'єрі, викликав головного інженера залізниці Володимира Кисельова, наклав позитивну резолюцію, незважаючи на те, що наша цегельня вже тоді фактично не працювала, сказав, що
бере це питання під особистий контроль. Мова йшла про будівництво через Гряду дороги з асфальтовим покриттям. На жаль, вже у квітні 2000 року Г. М. Кірпа пішов на підвищення в Київ. Але дорогу через село таки збудували завдяки старанням тоді вже начальника Львівавтодору, а згодом - зно. ву голови Кам'янка-Бузької райдержадмі. ністрації Ярослава Степановича Янишиша (щоправда, асфальт вкрали...). ... З часом потужність Бабичівського цегельного заводу зросла в два-три рази, на початку 1990-х років вона становила 13-15 мільйонів штук цегли, одна тисяча якої у 1992 році коштувала недешево - 2,5 тисячі карбованців.
Як ми уже зазначали, не без вигоди Львівська залізниця вкладала мільйони грошей для розширення підприємства. А економили не тільки на місцевому бюджеті, а й на своїх робітниках, які отримували зарплату, як на той час, порівняно невелику. Та й умови праці були "нє ахті". Ці претензії неодноразово трудовий колектив виставляв до Львівського керівництва. Чому до нього, а не до дирекції заводу? Справа в тому, що вона не мала навіть свого розрахункового рахунку в Радехівському банку, всі прибутки надходили у Львів і без відома керівництва будівельного управління № 1 "Дорбудтресту" Львівської залізниці працівникам не можна було навіть цегли виписати. Усні та письмові звернення до Львова не діяли. Цегельникам в черговий раз обіцяли, але ситуація не мінялася. "Ситий голодного не розуміє!" - сказали бабичани, коли перед обідом одного квітневого дня 1992 року дізналися, що їм знову нарахували мізерну зарплату, в черговий раз переконалися, що львівське начальство їх нагло обманює. І, незважаючи на вмовляння заводської адміністрації (директором Бабичівського заводу тоді був Ігор Петрович Клебан, начальником цеху Олег Романович Чубка), розпочали страйк. Керівником страйкому обрали голову цехкому Євгена Пилиповича Попенка. Підготували колективну заяву, яку направили заступнику начальника Львівської залізниці Г. М. Кірпі. "Соціально-побутові умови праці на цегельному заводі на низькому рівні, - зазначали в своїй "петиції" робітники. - Заробітна плата в умовах ринкової економіки не дає нам гарантій на виживання, бо ціни на товари першої необхідності ростуть, що особливо позначається на малозабезпечених сім'ях. Ми не отримуємо належного спецодягу, відсутнє спецхарчування, вийшла з ладу витяжка витримки
цегли, не удосконалена вентиляційна система в цегельному цеху...".
Цілком справедливо члени страйкового комітету вимагали "підвищити заробітну плату працівникам цегельного заводу, застосовуючи до неї коефіцієнт індексації, передбачений відповідними постановами Кабінету Міністрів України та Верховної Ради України. Чітко було поставлено питання про покращення соціально-побутових умов: "Забезпечити всіх працівників заводу спецодягом, створити належні умови праці для жінок".
Не могли робітники забути і про джерело всіх їхніх проблем, а тому в четвертому пункті записали: "Розглянути питання про необхідність відокремлення цегельного заводу в окрему структурну одиницю, яка 6 підпорядковувалася місцевим органам влади". У кінці, як і переважно пишуть всі страйкоми, - ультиматум: "У випадку невиконання наших вимог трудовий колектив залишає за собою право оголосити страйк з припиненням всіх робіт і наступним повідомленням про це органів влади Радехівського району".
Два з половиною дні страйкували на Бабичівському цегельному заводі. А тому, як на пожежу, поспішили в Бабичі керуючий і заступники, начальники і бухгалтера. Приїхали. Поговорили. Послухали. Звичайно про не виготовлену цеглу в гострій суперечці зі львівським начальством мова не йшла. Пообіцяли і поїхали знову до Львова керувати на відстані. А працівники з цегельного заводу з надією приступили до роботи.
Зарплату їм все-таки збільшили, почали покращувати побутові умови. Але основне питання - про відокремлення підприємства в окрему юридичну одиницю - залишилось відкритим. Стало зрозумілим, що "Дорбудтрест", вклавши свій капітал в розширення виробництва, і не збирається ділитися владою. ...Пригадуєте з наших попередніх оповідей, як у 1936-му та 1939-му роках, за Польщі, робітники цього ж цегельного заводу страйкували з вимогами підвищити зарплату? Історія іде по спіралі? Але хто б міг подумати, що у своїй, вільній, незалежній державі наші люди знову будуть вимагати достойної зарплатні, як за часів чужинців? Єдиною відмінністю було те, що господарі підприємства не викликали поліцію (міліцію) і не арештовували робітників та організаторів бунту...
Реконструкція заводу у 1992 році ще тривала і невдовзі мала завершитися. Планувалося після того довести потужність заводу до 26 мільйонів штук цегли в рік. "Малювались" величні перспективи будівництва житла для працівників, спочатку мало бути збудовано вісім двоповерхових котеджів...

22 листопада 1996 року навіть була прийнята постанова Верховної Ради України №542/96-ВР, якою цегельний завод в с. Бабичі був внесений до переліку об'єктів, які не підлягають приватизації у зв'язку з їх загальнодержавним значенням. Але через три роки ця постанова втратила чинність на підставі Закону N 847-XIV (847-14) від 07. 07. 99.

Залізниця відмовилась від виробництва цегли, посилаючись на його велику собівартість, цегельний завод перестав існувати. Власне, можливо, саме тому у липні 1999 року був прийнятий вищеназваний Закон, який виключив підприємство з переліку об'єктів, захищених державою. ...із спогадів М. Прихідька - ветерана Бабичівського цегельного заводу, безпосереднього учасника тих подій: "Все йшло до закриття цегельного заводу: продукція виходила неякісна, багато було браку. Я неодноразово пояснював своєму начальству, що грядівська глина не годиться, її випробовували ще на початку 1960-х років, і переконалися в цьому. По-друге, виготовлену цеглу-сирець з місцевої глини треба сушити природнім шляхом, як раніше це було, а не газом, як це робиться зараз. Казав, що треба збудувати нові сучасні сараї, розширити площі, поставити два конвеєри. Нові технології були дуже затратні: коли раніше моторчик, що тягнув один конвеєр забирав 7,5 квт-год електроенергії, то по новій технології мотор, який виконував ту ж функцію (робив тягу) забирав до 120 квт-год. А ще плюс витрати на газ, інші - цегла виходила "золотою" по ціні.

Але львівське начальство не прислухалося до порад бувалих цегельників.

В останні часи існування заводу начальником був Олег Чубка, який крав все, що бачив і возив хабарі начальству до Львова.

Звільнився я з Бабичівського цегельного заводу Львівської залізниці 5 червня 2000 року у зв'язку з ліквідацією підприємства згідно з наказом начальника Львівської залізниці №112/Н від 27 березня 2000 року".

Робітники - мешканці навколишніх сіл, і не тільки, - залишились без роботи, а матеріальні цінності, які були вкладені в розбудову цегельні, розкрадено, металеві конструкції здані на брухт. Господаря, який зміг би відновити роботу заводу, немає.

Втім, відповідно до затвердженого у 2015 році Генерального плану забудови Бабич на цій території не може бути шкідливих виробництв - вона узаконена рекреаційною разом з присілком Бір.

А я залишився без втіленої своєї дитячої мрії-фантазії, яка була такою близькою і реальною: що, коли виросту, тут, на наших землях, розбудують гарне, в оточенні багатих лісів, містечко з усіма побутовими умовами. Навіть, малював-креслив його "генеральний план" забудови саме на місцевостях, де, власне, у 1992 році і планувалося зводити перші робітничі котеджі: на площині, що якраз навпроти вікон мого батьківського дому, з яких добре проглядалася і нині проглядається сама цегельня, а також на території старого колишнього Бабичівського колгоспного саду.

Власне, чому "без втіленої"? Адже нині у цьому саду вже виріс цілий бабичівський житловий квартал, навіть із "своєю" новозбудованою церквою, а відповідно до Генерального плану забудови Бабич якраз навпроти того вікна, з якого зародилася моя дитяча фантазія, в перспективі має вирости міні-містечко майбутньої рекреаційної зони Бабич...

Як на моє глибоке переконання, то завод загинув "завдяки" брудним інтригам новітніх олігархів-депутатів. Підтвердження цьому - хоча б наведений нами вище факт віднесення підприємства до захищених об'єктів загальнодержавного значення - відповідно до постанови Верховної Ради України 1996 року та скасування цього статусу вже у 1999-му: стає очевидним, що хтось з "народних обранців" зацікавлено пропхнув цю постанову, аби прихватизувати підприємство за накрадені народні гроші, і розвалити його, як конкурентне. До речі, одна поважна людина якось розповідала мені, що цегельно викупив депутат Верховної Ради (не назву його "народним" - не вартує, бо він і мандат купив, і позбавив багатьох моїх земляків постійної роботи та багато чого іншого антинародного натворив). А викупив бабичівське підприємство, бо воно створювало серйозну конкуренцію його аналогічному.

Хоча колишній цегельний завод і перебуває сьогодні у, здається, безнадійних руїнах, він живе у спогадах та жалях тих, хто на ньому працював, в колишньому його кар'єрі, а нинішньому Грядівському озері "Корчунок" - улюбленому місці відпочинку також і бабичан. Зрештою, сторінки його трудової слави і виробничих падінь, непростої долі оживають впродовж всієї нашої

оповіді про Бабичі. Маємо мріяти по-дорослому і сподіватися, що колись таки підприємливі люди відродять тут, якщо не цегельно, то якийсь інший промисел, який знову потребуватиме сотень робочих рук....

20 травня 1999 року в Бабичах ховапи рідну сестру Марії Білозір, матері Руслани та Ігоря, тітку Зоню, яка померла якось раптово, хоч тривало хворіла діабетом (захворіла, як її син служив у Афганістані). Ідучи за домовиною, пригадує Руслана, Ігор був дуже задумливий, мовчазний, трагізм події був у ньому, і каже: "Як це страшно, коли тебе несуть, а за тобою іде так багато людей". ... 28 травня наступного, 2000 року у Львові несли його, і багатотисячний людський потік ішов за ним. Фактично минув якийсь рік... Принагідно скажемо, що тут, на місцевому цвинтарі біля церкви, поховані Ігорові батько і мати.

Не зайвим буде в нашій історичній оповіді нагадати, що в осінньо-зимовий період 1999 - 2000 років, який люди і жартома, і серйозно заздалегідь, майже пророче називали, у зв'язку з специфікою переходу з одного

століття та тисячоліття в наступні, "кінцем світу", Бабичі, як і майже всі населені пункти, систематично з 19 год. 55 хв. до 22 год. 05 хв. занурювалися у суцільну темряву за велінням так званого графіку вимкнень електроенергії; від електроживлення за ним же відключали навіть промислові підприємства, зокрема Бабичівський цегельний завод, і навіть, лікарні.
Невдовзі світло почали вимикати ще й в ранкові години: з 09 год. 30 хв. до 11 год. 20 хв. Багатьом довелося залазити на горища і "перепрошувати" давно закинуті дідівські гасові лампи, а ті, що необачно викинули їх, як непотріб, мусили купувати свічки, які просто змели з прилавків магазинів. Але ми і це "нововведення" нашої "любимої" (бо нами ж обраної) української влади пережили, бо вже були "натреновані" її всеохопними непоодинокими екстримами.
Три роки підряд в першому класі Бабичівської основної школи навчалося по 8 дітей. 1 вересня 1999-го за парти сіло "аж" 18 першорічників, а всього учнів було на початку навчання 104, у травні 1999-го 93. Трохи більше, ніж в останні три роки (по 8), "стало на поріг самостійного життя" випускників - 13.

У ДВОХ СТОЛІТТЯХ, ДВОХ ТИСЯЧОЛІТТЯХ НАМ ВИПАЛО ЖИТИ... (2000 - 2009)

2000 рік!!! - три нулі!!! - перший рік двадцять першого століття та перший рік третього тисячоліття. З трьома нулями!!! Почнемо все з нуля? Не кожному поколінню випадає жити в таку знаменну епоху треба чекати або 999 літ, або, принаймні, 99!!! Якщо з Землею щось не трапиться... Але - ні: пережили ми Велику Жовтневу і голодомори, Другу світову і репресії, Брежнєвський застій і колгоспи, Перебудову і свою національно-визвольну безкровну революцію з усіма наступними негараздами перших майже десятка років незалежного владарювання... І то переживемо! Що б там нас попереду не чекало!
І пережили, хоча тоді ще не знали, що на кожне з двох наступних десятиліть для нас "заплановано" Помаранчеву Революцію та Революцію Гідності, які (за дивним збігом обставин?) завершились у роки не з дев'ятками, і не з нулями, а з четвірками в їх завершальній цифрі (2004 і 2014)... От і не вір магічним числам... Дочекаємось 2024-го? Може тоді прийде "сподівана воля"?
Але що це я вдався у сентименти? Життя продовжувалось і бабичани вписували своїми щоденними клопотами і трудами нові сторінки у літопис свого села. Чогось особливого того року в селі не сталося. Соціально-економічні негаразди продовжувались, але до них вже потроху почали звикати. Напрацьоване у попередні десятиліття потроху розвалювалося: приміщення медпункту, Народного дому, бібліотеки, торгового комплексу гостро потребували чи не капітальних ремонтів, занепадали, будівництво нового корпусу школи заморожене...
Але була на початку 2000-го і надзвичайно світла подія: віруючі Бабич, як і весь християнський світ, відзначали Великий ювілей - 2000-ліття Різдва Христового....
А от новоявлені українські олігархи, ніби підштовхувані антихристом, і далі розігрували "комедії", намагаючись всілякими способами застрахувати себе від відповідальності за розграбоване народне добро. Зокрема, вони придумали Всеукраїнський референдум - опитування думки громадян України, ніби-то за народною ініціативою, з приводу реформації
системи державного управління. Виглядало демократично, але тямущі в сучасній політиці бабичани вже добре розуміли, що таким чином коритники з оточення Кучми намагаються зберегти владу і перешкодити Вікторові Ющенку, який на той час був популярним політиком, перемогти на наступних президентських виборах. Але що бідні селяни могли вдіяти, якщо і опозиція була безсила, не змогла навіть оскаржити законність цього референдуму.
Президент Кучма своїм указом від 15 січня 2000 року таки проголосив Всеукраїнський референдум "за народною ініціативою". Стало зрозуміло, що Україна котиться в специфічне партійне минуле, чи б то пак - в кланово-олігархічне майбутнє.
Вже 25 лютого для голосування на референдумі серед інших була створена і Бабичівська виборча дільниця № 991.
Спочатку планувалося, що люди мають відповісти на шість питань, але Конституційний суд визнав два з них неконституційними. То ж 16 квітня бабичани мали відповісти на чотири: щодо права Президента України у визначених випадках розпускати Верховну Раду (простіше кажучи, тримати ї "на ланцюжку"), щодо неможливості без згоди Верховної Ради притягнути народних депутатів до кримінальної відповідальності, затримати чи заарештувати (тобто, олігархи, які відверто купляли місця в парламенті, таким чином убезпечували себе, м'яко кажучи, від неприємностей), щодо зменшення чисельності народних депутатів з 450 до 300 та щодо двопалатного парламенту, одна з палат якого представляла б регіони України.
Результати були відомі задовго до дня голосування: народ України на 80-90 відсотків "дав" ствердну відповідь на усі чотири поставлені питання, Конституційний суд підтвердив законність та остаточність результатів волевиявлення народу, як таких, які не потребують жодних узгоджень і мають силу Закону.
Проте, як потім стало зрозуміло, для олігархів важливими були перші два питання, а зменшувати собі шанси потрапити до безпечного корита та допустити в парламент провінціалів з гущі народу, які змушені будуть прислухатися до його голосу і тому не будуть в повній мірі керованими, - аж ніяк не входило в їхні "мрії". Тому

і донині ці два останніх "волевиявлення" так і не зреалізовані. ...На зламі двох століть та тисячоліть з Землею нічого не трапилося, а от з Україною - так: вищеописана клоунада з "народним волевиявленням", точніше - ї результати, з роками кардинально вплинули на долю самого народу та кожного українця, зокрема і бабичанина. Яким чином? -Нехай кожен читач здогадається сам. Думаю, йому це вдасться з першого разу, якщо тільки гляне на сьогоднішній стан: жирування "слуг народу" і копійчані зарплати та пенсії "єдиного джерела влади в Україні".

Набирало національних обертів життя у Бабичівській школі, яка і далі тіснилася в старих приміщеннях. Високодуховні українські традиції, які були міцно вкорінені тут, незважаючи на всілякі утиски, ще з часів австрійсько-польсько-радянського гноблення, і виховали не одне покоління бабичівських патріотів, чимало з яких полягло у боротьбі за волю України та пропало в снігах Сибіру, в умовах незалежності розвивалися з особливою енергетикою. Місцеві вчителі не заради виконання не дуже-то начинених тоді ще українським духом навчальних програм, а керуючись власним світоглядом та переконанням, намагалися дати новому, вже вільному від всілякого комуноатеїстичного дурману, знання справжньої історії свого народу, прищепити любов до всього українського, рідної мови зокрема. Доказом результативності цієї роботи педагогічного колективу може бути й те, що на районній олімпіаді знавців української мови та літератури, де враховувалися також знання теорії літератури, навички редагування тексту та конструювання речень, одним із переможців серед 155 учнів Радехівщини стала дев'ятикласниця-бабичанка Ольга Салюк, яку готувала вчителька Ольга Василівна Луців. Загалом за підсумками того року вихованці Бабичівської школи двічі ставали призерами районних олімпіад.

У тому навчальному році в школі було 115 учнів на початку (вересень 1999-го) і 104 - на завершенні (травень 2000-го), з них 18 першорічників та 13 - випускни-ків-дев'ятикласників.

На початку наступного навчального року - 3 листопада 2000-го Бабичівська основна школа була перейменована в загальноосвітню I-II ступеня села Бабичі.

Педагоги Бабич у ті роки сповідували та популяризували серед родин села формулу життя: "Якщо твої плани на рік - сій жито, якщо на десятиліття - сади дерева, якщо ж на вічність - виховуй дітей". Разом з батьками та місцевими священиками о. Романом та о. Петром вони вміло використовували християнські засади для формування повноцінного громадянина, розуміючи, що духовність породжує чуйність і благородність, допомагає людині досягти вищого ступеня внутрішньої досконалості. Стало традицією починати та завершувати навчальний рік, чи будь-які інші події в школі молитвою за участю священиків. Також, окрім викладання предмету "Християнська етика", о. Роман, як фахівець, давав ще й уроки музики і співу.

Бабичанці завжди славилася також своїми традиціями в екологічній освіті: згадаймо описані нами закладення у 1954-му шкільного саду, у вересні 1955-го - клубного парку-скверику, у 1960-му - розведення бджолосімей на шкільній пасіці, відтак створення шкільних оранжерей, шкільного лісництва та інших численних екологічних акцій. Багате навколишнє середовище, чудове лісове оточення села, наявність на території свого лісництва тільки сприяли екологічному вихованню підростаючого покоління. Причому педагоги вдало поєднували формальні методи (програми предметів природничого циклу - біологія) та неформальні (позашкільне та позакласне виховання). Зокрема, того року, як і в попередні, школярі старанно провели акцію "Птах року - 2000" (спостереження за лелеками та їх облік), створили ще дві екологічні стежини місцевими заповідними місцями, неодноразово прибирали територію зони відпочинку у лісі поряд з Лісничівкою, допомагали своїм батькам на лісоросаднику...

А от сільськогосподарське виробництво на Бабичах, на фоні його поступового занепаду в реформованому з агрофірми-асоціації приватному ТзОВ ім. М. Шашкевича, поволі почало згортатися. Якщо раніше врожайність зернових тут становила до 50 і більше центнерів з гектара, і агрофірма була на передових позиціях, то станом на 25 липня 2000 року за даними управління агропромислового комплексу про хід збирання зернових вузлівське ТзОВ знаходилося в середині зведеної таблиці, а врожайність зернових заледве сягала 18,8 центнера на круг. До речі, вузлівців вже й за підсумками минулого року не було серед номінантів "Підприємство у сфері сільськогосподарського виробництва", "Підприємство з найбільшим приростом виробництва сільськогосподарської продукції" та інших ще чотирьох напрямків.

На бабичівських землях, які раніше оброблялися до клаптика, чимало площ заростали бур'янами, а селяни втрачали роботу,

мусили шукати собі заробітків деінде або обробляти власні ділянки, достатні лише для забезпечення своїх сімей, зрідка вдавалося й вирощувати врожаї для продажу.

З початком нового тисячоліття, у 2000му році, на полі між колишнім цегельним заводом, селом Гряда і Бабичівським лісництвом було збудовано новий сільський цвинтар, де і нині ховають бабичан та грядівців.

Перше захоронення по цетру першого ряду тут датується смертю 27 лютого 2000 року Демчини Омеляна Миколайовича (21. 08.1938 року народження). У тому ж році тут поховано ще двох бабичан: 41-літнього Степана Лабая (упокоївся 6 червня) та 38-літнього Михайла Окоса (помер 2 грудня)...

Насиченим на події державної ваги був 2001 рік: візит в Україну, і до Львова зокрема, Папи Римського Святішого Отця Івана Павла II (23-27 червня), святкування 10-ї річниці Незалежності України (24 серпня), перший Всеукраїнський перепис населення (5 - 14 грудня).
За підсумками року ще з радянських часів було прийнято відзначати кращих за професією, трудові колективи, організації, але тоді їм вручали перехідні червоні вимпела, перехідні червоні прапори; на початках незалежності від цього відмовилися, але згодом зрозуміли, що така форма вдячності нічого спільного з "пережитками комуністичного минулого" не має - людей праці треба вшановувати, і відновили традицію у форматі конкурсу "Людина року".
У 2001-му тих, хто найбільше доклався до виконання програми соціально-економічного розвитку району, хто сприяв культурно-освітньому та духовному росту громадян, вшановували з врученням відповідних дипломів та відзнак у 23-х номінаціях. В жодній з них ні трудових колективів, ні окремих підприємців, господарників, які працювали на території Вузлівської сільської ради не було. Нагадаємо, що в не такому далекому минулому з Радехова до Вузлового везли чи не половину нагород. Це певною мірою пригнічувало тутешніх селян, але вони нічого вдіяти не могли, коли керівники сільради, державних та приватизованих підприємств, організацій більше дбали за своє, ніж за благополуччя та честь людей. Дізнавшись про це з газет, бабичани говорили: "За Парубочого такого не було б!".
І направду: занепадало реформоване у приватне сільськогосподарське підприємство ім. М. Шашкевича, про що ми уже говорили в рамках попередніх років, не виділялися кошти на соціально-культур-но-освітні потреби ні з бюджету, ні місцевими підприємцями, як колись колгоспом та агрофірмою-асоціацією. І хоча протягом року постійно в районних зведення відзначалося, що вузлівське агроформування ім. М. Шашкевича у числі перших завершило сінозбирання, на жнивах, цукрових плантаціях, але загальні їх результати були вражаюче нижчими, ніж за часів колгоспу та агрофірми-асоціації: 20,9 центнера з гектара зернових культур вважалося чи не досягненням, коли раніше і 35 - 40 було невдачею.
Щоправда, була у 2001 році і неймовірно радісна подія у Бабичах: нарешті було відновлено роботи з будівництва нової школи.
А за парти у вересні того року сіло 120 школярів, 15 з яких - вперше, які повністю "компенсували" травневу втрату такої ж кількості випускників 2001 року.
2002-й був роком проведення виборів народних депутатів України, депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів, які відбулися 31 березня.
Перших бабичани обирали у складі одномандатного Буського виборчого округу № 120, депутатів обласної ради - у складі Радехівського виборчого округу № 20, депутатів районної ради - у складі Вузлівського виборчого округу № 6.
Для організації голосування 4 лютого серед інших була створена Бабичівська виборча дільниця № 202. Головою дільничної виборчої комісії став Михайло Васильович Окіс, 1957 рн., директор Бабичівської школи - від виборчого блоку політичних партій "За єдину Україну", його заступником - Василь Миколайович Федина, 1963 рн. - від Партії Зелених України, секретарем - Василь Володимирович Сторощук, 1948 рн. від кандидата в народні депутати України О. Тягнибока, а членами: Борис Павлович Астапенко, Степан Михайлович Біда, Богдан Васильович Заяць, Василь Іванович Левицький, Микола Ярославович Незнановський, Любов Федорівна Покотило, Омелян Михайлович Перхач. Цікаво, що члени комісії Б. Остапенко і С. Біда представляли Комуністичну та Соціал-демократичну партії відповідно і не були бабичанами, а мешкали в Павлові. Цей факт промовисто
говорить про те, що ці політичні сили не мали підтримки серед виборців Бабич.
За підсумками голосування по вищевказаних округах народним депутатом України став Олег Ярославович Тягнибок, депутатом обласної ради - Степан Михайлович Данькевич, директор Радехівського держлісгоспу, депутатами Радехівської районної ради - Петро Петрович Михайлів, директор місцевого спиртзаводу та мешканець Бабич Орест Степанович Свистун, директор ТзОВ "Зевс".
У Бабичівській школі, реформованій у листопаді 2000-го в загальноосвітню школу І-ІІ ступеня, навчалося 107 учнів (травень), 13 з яких стали випускниками. Найчисельнішими в тому році були 3 -тій (20 учнів), 2-й (19) і 5-й (18), а от у 4-му класі навчалося всього-навсього 6 учнів, у 6 -му - 8.
Наприкінці року віруючі Бабичівської греко-католицької церкви Пресвятої Трійці урочисто вітали свого отця Романа Назаркевича з ювілеєм - 10-літтям жертовного служіння на парафіях сіл Бабичі та Вузлове. Саме 13 грудня з Божого благословення і, очевидно під духовним заступництвом Апостола Андрія Первозванного, який проповідував в Україні християнство, з Місією Добра і Християнської Любові прибув сюди о. Роман. За цей порівняно невеликий для історії відрізок часу він встиг зробити неймовірно багато. У першу чергу саме завдяки і його старанням, вмінню з християнською любов'ю знаходити порозуміння в найскладніших ситуаціях, не було допущено конфесійного протистояння між греко-католиками та православними, як у Бабичах (УГКЦ і УПЦ КП), так і у Вузловому (УГКЦ і УАПЦ). У 1993 році, напередодні Великого посту, греко-католицькі громади Бабич і Вузлового з процесіями вітали на своїй землі високого гостя зі Львова - ві-це-ректора Української греко-католицької семінарії о. Олександра Кенеза, а вже в неділю, 7 березня, на чолі зі

своїм парохом у Львові взяли участь в урочистому молебні і маніфестації з вимогою повної реабілітації УГКЦ. Окрім недільних і святкових відправ, о. Роман проводив щорічні реколекційні науки для парафіян, щорічний тиждень вервиці, місію образа Святої Родини, свята Миколая, Дня матері та інші релігійно-просвітницькі заходи. Завдяки йому в листопаді 1995 року в храмі Пресвятої Трійці перебувала ікона Зарваницької Божої Матері, яку бабичани урочисто з церковним
братством зустрічали, коли ї передавала громада УГКЦ Вузлового. 1 грудня 1996 року була висвячена новозбудована плебанія, господарем якої у день своїх іменин став священик Роман Назаркевич. Завдяки його старанням у липні 1997 року розпочато спорудження Храму УГКЦ на місці зруйнованої у совєтські часи (1968 р.) церкви Різдва Пресвятої Богородиці на Малих Стариках. З ініціативи о. Романа систематично проводилися різноманітні релігійні, культурно-освітницькі та морально-виховні заходи. Сам він часто бував у школі, в оселях своїх парафіян. Зокрема, запам'ятався бабичанам у 1997 році вечір, проведений напередодні свята Пресвятої Євхаристії у місцевому Народному домі, бесіда о. Романа "Євхаристія в житті християнина", організована ним літературно-музична композиція "Прийміть до серця Господа свого". До речі, отець Роман у ті роки досить часто виступав із публіцистичними статтями на релігійні, морально-виховні теми у районній газеті, чим впливав на формування світогляду не тільки своїх прихожан, але й віруючих всього району. У роботі над цією книгою вже у нинішні дні я з величезним захопленням читав ці публікації, написані простою, доступною мовою і сам немало почерпнув з них глибинного. У травні 1998 року о. Роман організував дійство з нагоди пам'яті про Сестер Служебниць Непорочної Діви Марії Катерини (Німфодори), Параскевії (Пульхерії), Євдокії (Филипи) - дочок Дмитра і Теклі Козаків з села Раковище, які все своє життя віддали Всевишньому та віруючим. До речі, у 1998 - 2000 роках о. Роман Назаркевич був деканом Радехівського деканату УГКЦ. ...Особливо зворушливими для отця Романа були вітання діточок, які з щирими словами вдячності за Божу науку дарували йому троянди, святий хліб - символ життя та вишиваний рушничок - символ України і родини. Багатоголосе "Многая літа" звучало не лише на честь ювіляра, а й на честь його родини, яка була присутня на Службі Божій, а також регента та церковного хору, які 10 років допомагали отцю величати Господа.
Стабільно і надійно продовжував працювати і Бабичівський медпункт, яким завідувала молодий спеціаліст Марія Іванівна Бабій. Її робота заслужила подяки, зокрема, на підсумковій, за 2002 рік, сесії Вузлівської сільської ради, яка відбулася у січні вже наступного року.
23 лютого 2003 року відбувся схід громади УПЦ КП с. Бабичі, на якому розглядалося питання про необхідність побудови у селі храму. Одноголосно було вирішено розпочати будівництво нового православного храму. Ініціаторами будівництва були настоятель о. Петро Нижник, а також Михайлів Ярослав, Батюк Володимир, Сторощук Михайло. Про те, як воно велося, ми розповімо в рамках 2011 року цього літопису Бабич: саме тоді 20 листопада храм Архістратига Михаїла був освячений.
Громада УГКЦ с. Бабичі створила того року при Храмі Пресвятої Трійці братство "Материнська молитва" і 11 травня урочисто відзначила давнє українське християнське свято - День матері, разом з о. Романом провели спільну молитву за духовне здоров'я парафіянок. Хвилююче відбулося благословення перших 20 членів братства. Після спеціальної молитви пароха, яку присутні прослухали на колінах, з молитвою до Творця, Пресвятої Діви Марії та Ангела Хоронителя звернулися молоді матері-бабичанки. Після благословення свяченою водою о. Роман вручив всім символічні дарунки: образок Богородиці Неустанної Помочі з відповідним написом про подію, медальйончик із зображенням Богородиці та слова пісні "О, спомагай нас, Діво Маріє!", яка прозвучала на завершення обряду у виконанні церковного хору і всіх присутніх в храмі. Відтак матері подякували отцю Роману за самовіддану працю і турботи про духовне здоров'я парафіян.
А 13 липня, у неділю всіх святих українського народу, о. Роман організував для своїх парафіян величне свято Родини, лейтмотивом якого було - "Збережемо Родину - врятуємо Україну!". За задумом пароха перед Службою Божою священик з парафіянами і братством зустрів хлопчиків і дівчаток біля церковної брами і у супроводі храмового хору припровадив їх до церкви, де вони приступили до Урочистого Першого святого Причастя. Потім був молебень до Пресвятої Богородиці, повчальна проповідь, виконання на подвір'і церкви пісні Назарія Яремчука "Родина, родина - це вся Україна", молитви "Отче наш"... А далі свято, у якому взяла участь також уродженка Бабич Марія Білозір, мати композитора Ігоря Білозіра, продовжувалося в Народному домі та в домашній обстановці в родинах.
Треба сказати, що родині, християнському вихованню в них дітей, створенню атмосфери доброзичливості та любові в сім'ях, пошани до батьків, громада Бабич
загалом, і релігійна зокрема, традиційно, здавна приділяла ревну увагу. Особливо активними та систематичними, глибоко продуманими стали такі заходи з приходом на парафію о. Романа Назаркевича.
Щойно в травні бабичани молитовно вшанували матерів, у липні провели свято Родини, як вже у вересні урочисто вклонялися своїм батькам. Про цей захід розповіла у газеті Радехівського Деканату УГКЦ "Слово" (24 жовтня 2003) вчителька християнської етики Бабичівської школи Марія Баліта: "Перша неділя вересня за церковним календарем - День Батька - голови, опікуна, годувальника сім'ї. Бабичани вирішили відзначити його на Родинному святі у своєму селі.

Будителем бабичанськогно родинного духу по праву можна назвати о. Романа Назаркевича, якого підтримує вся громада. Участь у підготовці до цього свята взяло чимало наших родин. Всі з нетерпінням і хвилюванням очікували його, адже на сцену мали вийти не артисти, не професіонали, а прості селяни, які самі для себе і своїх рідних організовували свято.
Погода того недільного дня відповідала піднесеному святковому настрою. Парафіяни обох конфесій та гості зійшлися в церкву Пресвятої Трійці, де за здоров'я і злагоду всіх сімей молебень до Пресвятої Богородиці відслужили о. Петро Нижник (УПЦ КП), о. Роман Синицький та о. Роман Назаркевич (УГКЦ). Під час проповіді о. Роман Синицький говорив про болючу і актуальну проблему - виховання молоді: "Найкраще навчання дітей - це приклад батьків". До речі, отець Роман Синицький був запрошений на свято, як виходець з нашого села, він є чи не єдиним священиком родом з Бабич. Слова подяки, повчальні настанови також виголосив о. Петро.
Після спільної молитви всі були запрошені на концертну програму до Народного Дому. Це маленьке, невеличке приміщення не змогло вмістити всіх людей, які прийшли на свято, багато з них стояло на вулиці і слухали це дійство, яке відбувалося в залі. Програма тривала близько трьох годин, а зал не порожнів. Програму вело подружжя Володимир та Галина Сторощуки, говорили про найактуальніші проблеми української родини: любов та повагу до батька і матері, виховання дітей, поневіряння по світах у пошуках заробітку. Участь у концерті брали вихованці дитячого садочка і школярі, батьки і діти, старші чоловіки і жінки, церковний хор (регент Роман Бабій), родина о. Романа Назаркевича.
Всі учасники свята вражали глядачів теплими, щирими словами, задушевними піснями. Найактивнішими у концерті були родини Чубків, Свистунів, Левицьких, Бортників і ще багатьох інших.
У репертуарі концерту прозвучали пісні відомого українського композитора Ігоря Білозіра. Була присутня і його родина мама Марія Білозір, сестра Руслана із донечкою Вітою.
На завершення дійства прозвучала пісня "Моя родина", яку співала вся бабичівська спільнота. Отець Роман Назаркевич щиро подякував всім, хто приклався до проведення Свята Родини, яке направду вдалося на славу: люди розходилися по домівках задоволені і щасливі".
Повним ходом ішло спорудження Бабичівської школи. Планувалося його завершити до початку наступного навчального року. А тому це питання тримав на контролі особисто голова райдержадміністрації М. С. Богіра. Регулярно він приїздив на будову, періодично заслуховував звіти відповідних керівників. Зокрема, така нарада відбулася у червні 2003-го за участю голови райради Богдана Іщука, першого заступника голови райдержадміністрації Богдана Стеця, начальника райфінуправління Марії Рудої. Було наголошено на необхідності ущільнення графіка будівництва у літній період, аби достроково впоратися з завданням. Того ж літа було розпочато роботи щодо підсилення головного корпусу школи. А у серпні у тому ж складі районне начальство знову "підкориговувало" будівельників".
Будували з надією, що народжуваність у Бабичах колись таки зростатиме, бо в останні десятиліття чисельність школярів тут невпинно зменшувалась: якщо у 1981-му їх було 157, то у 2003-му навчальний рік завершили 113. Проте, вже чотири роки підряд більше ставало першокласників: якщо 1 вересня 1998-го на урочистій лінійці їх стояло 8, то у 2003-му - 15, а в попередні роки - 18 (1999-й), 19 (2000-й і 2002-й), 15 (2001-й).
І далі стабільно працювало Бабичівське лісництво. На тогорічних зборах, присвячених Дню працівника лісу, директор Радехівського держлісгоспу, депутат облради Степан Данькевич серед кращих називав імена лісорубів Володимира Юськевича, Володимира Гніушевського, тракториста Ярослава Салогуба.
У 2002-му році відбулася зміна керівника Бабичівського лісництва: замість багатолітнього лісничого І. Л. Данчука 29 травня призначили Степана Михайловича Андрійціва, який, проте, довго тут не затримається - до 29 грудня 2003-го. Далі майже рік до 6 грудня 2004-го, коли на цю посаду призначать Петра Ярославовича Боруцького, - бабичівські лісівники працюватимуть без свого "законного" очільника.
З роками незалежності, в додачу до со-ціально-економічних негараздів, поволі почало затихати дротове радіомовлення. Бабичани, як і мешканці інших населених пунктів, так звикли до "колгоспного брехунця", що й ця неполадка викликала у них не просто незручності, але й обурення. Сільський активіст пенсіонер Іван Петрович Личак за дорученням односельчан звернувся з відповідною скаргою до редакції районної газети "Народне слово": "З отим місцевим радіо один сміх і плач: в рік працює 2-3 місяці та й годі. Скільки не зверталися до різного роду керівників - ніякої допомоги немає. А грошей - дай: три гривні за квартал...". Реакція районного вузла електрозв'язку була миттєвою: будинок І. Личака відвідав електромонтер і пошкодження радіоточки усунув, про що його начальник звітував до часопису, зазначивши, що подібних заяв до нього, а також у Бабичівське відділення зв'язку не поступало. Щоправда, про всяк випадок, електромонтер побував того дня ще в кількох господарів: десь полагодив, а дехто, особливо молодші, махали рукою мовляв, їм байдуже, можна відключати, бо мають телевізор.
Висловлю свої міркування з цього приводу, кожен нехай розсудить. Хоча: новому, комп'ютеризованому та мобілізованому поколінню цього, мабуть, не зрозуміти. Українське радіо завжди було і нині є носієм українськості. Пригадую з дитинства прекрасні радіовистави за творами українських класиків, художні читання, правовий всеобуч, казочки для дітей, змістовні регулярні міжнародні коментарі, новини союзного,

республіканського обласного і, навіть, районного змісту, радіотрансляції футбольних матчів, народні україномовні та популярні пісні та ще багато-багато інших передач. Нехай деякі з них були начинені ідеологічним змістом, але більшість таки пізнавальними та повчальними. Не буду наводити аргументів - нехай, хто іронічно усміхається, прочитавши це, запитає у старшого покоління. Я, як багато хто інший, й сьогогодні шукаю вже у сучасних радіоприймачах хвилю (діапазон)
саме Українського радіо, і іноді не вдається знайти. А тоді господар чи господиня, справляючись по хатній роботі, мимоволі збагачували себе "політикою", духовними надбаннями, просто новинами всебічного суспільного життя, і таким чином були в курсі всіх подій, розвивалися. А чи не втратила незалежна Україна, занедбавши такий доступний та ефективний засіб масової інформації? Питання риторичне.
Пригадую, в часи моєї служби у Львівській облдержадміністрації, приблизно у 2000 році за вирішення цієї проблеми досить активно взявся тодішній губернатор і голова облради наш земляк Степан Романович Сенчук, який по-особливому гостро розумів значення цього для розбудови української України. І, здається, дещо поволі, принаймні в області (а він ставив ці питання і на державному рівні - перед Президентом), почало зрушуватися з місця, але з його відходом таки знову притихло. А чи не вигідно це було комусь з кланово-олігархічних кіл з Києва? Не хочу сказати, що якби у нас весь цей час функціював "колгоспний брехунець", ми б сьогодні так не жили. Але щось у тому є...
Так мислять ще й сьогодні чимало бабичан старшого покоління, які пам'ятають це. Так вони вважали і тоді, у 2003-му, борючись за доступне і дешеве, загалом - правдиве, джерело інформації своїми доступними методами. А тому оминути цю тему в літописі села я не міг.
19 квітня 2003 року обіч траси Львів Луцьк, приблизно по центру ї бабичанського відтинку, був відкритий магазин "Все для Вас", де почали торгувати продуктами харчування та промисловою групою. Спочатку тут працювало два продавці, але з роками приміщення було добудоване (згодом стало частиною торговельно-ресторанного комплексу "Фільварок") і їх кількість збільшилась до чотирьох. Магазин дуже швидко здобув популярність серед місцевих мешканців та подорожніх і має сьогодні також старовинну назву "Крамниця".
4 березня 2004 року у Радехівський район приїхав голова Львівської облдержадміністрації Олександр Сендега. Разом З тодішнім головою райдержадміністрації Мирославом Богірою та рядом керівників обласного та місцевого рівнів він побував у Бабичах, де оглянули базу не діючого тутешнього цегельного заводу, який належав Львівській залізниці. Керівник області визнав це підприємство безперспективним з точки зору забезпечення його якісною сировиною та дав доручення ввести завод у банк даних пустуючих приміщень області і розпочати пошук нового призначення для нього. Одним із варіантів виходу із ситуації, на думку голови облдержадміністрації, міг бути пошук інвестора для розміщення швейного виробництва.
Та, як виявилося згодом, втіленням пропозиції високого чиновника ніхто належним чином не займався і не контролював, а тому, користуючись кількарічним цілковитим затишшям після цих відвідин, приміщення колись потужної цегельні почали, де можливо, розбирати, розкрадаючи звідси метал, цеглу, плити та інше, бо все це "погано лежало" та ніким не охоронялось. По спливу вже більше 15 років, споруди доведено до такого стану, що тут страшно проходити, а шукачі дармових "кладів", розбираючи вже стіни, ризикують бути завалені потужними бетонними плитами. Не дай, Бог! Але кого тоді звинуватять? Звичайно, не владу, а людей...
Того ж дня "висока" делегація побувала і на ще одній будові десятиліть в Бабичах нового приміщення загальноосвітньої школи, яке, щоправда, планувалося таки здати в експлуатацію до початку нового навчального року, видно було, що це реально можливо.
Тому вже чи на другий день після перебування тут керівника облдержадміністрації, під керівництвом голови райдержадміністрації Мирослава Богіри відбулася одна із чергових регулярних за останній час нарад З цього питання. У ній взяли участь голова районної ради Б. Іщук, перший заступник голови райдержадміністрації Б. Стець, працівники відділу містобудування, архітектури та житлово-комунального господарства, а також голова правління ЗАТ "Лопатинагробуд" В. Бучкевич, директор ТзОВ "Агропроменерго" В. Кулиняк та інші. Це питання стояло на жорсткому контролі і в області, влада якої виділила додаткові кошти для того аби в новому навчальному році бабичівські діти в піднесеному настрої зайшли разом зі своїми вчителями та батьками у просторі класи нового приміщення свого храму науки.
На нараді керівники підрядних організацій отримали доручення негайно розробити та строго дотримуватися графіка освоєння цих коштів. Загалом відзначалося, що будівництво протягом останнього півроку йде пришвидшеними темпами. Голова райдержадміністрації Мирослав Степанович
Богіра чи не кожен день розпочинав із заслуховування детальних доповідей про хід будівництва, систематично сам виїжджав на місце. Зокрема, 1 червня на широкій, за участі багатьох галузевих керівників, районній нараді з питань соціально-економічного та суспільно-політичного стану за тиждень, особливо наголошувалося на необхідності прискорення робіт з будівництва школи в с. Бабичі. А вже наступного дня сюди виїхали перший заступник голови райдержадміністрації Б. Стець, керівник відділу містобудування, архітектури та жит-лово-комунального господарства П. Макар, голова правління ВАТ "Лопатинагробуд" В. Бучкевич та інші керівники.

Через тиждень на будівельному майданчику нової школи розширену нараду провів сам голова Радехівської райдержадміністрації М. С. Богіра. У ній взяли участь голова райради Б. Іщук, перший заступник голови райдержадміністрації Б. Стець, сільський голова Вузлового Я. Мельник, керівник відділу містобудування, архітектури та житлово-комунального господарства П. Макар, керівник відділу освіти В. Курницький, головний інженер підрядної будівельної організації ЗАТ "Лопатинагробуд" А. Хомляк, директор Вузлівського спиртзаводу П. Михайлів, керівники субпідрядних будівельних організацій та інші. Було вирішено для надання допомоги в будівництві школи залучити будівельників інших підприємств і організацій району, визначено конкретні завдання і строки їх виконання.
Роботи закипіли з новою силою, і вже ніхто не сумнівався, що 1 вересня святковий дзвоник покличе школярів у нове просторе приміщення, за нові парти. На наступній виробничій нараді в голови райдержадміністрації М. Богіри 9 липня керівники звітували, що до кінця тижня будуть завершені всі внутрішні штукатурні роботи, прокладатимуться зовнішні комунікації до освітнього закладу та розпочнеться впорядкування території...
А тим часом шкільне життя вирувало, учні замріяно споглядали "мурашник" на будівництві: там останнім часом працювало стільки людей, що вистачило б для укомплектування ще двох-трьох додаткових класів. Розмірено йшов навчальний процес, до завершення наближався останній навчальний рік у старих приміщеннях, проводились цікаві культурно-освітні заходи.
Зокрема, у травні один з таких організувала разом з педагогами завідувач бі-бліотеки-філіалу М. Б. Кушинська. Власне, це була презентація першої збірки поезій "Не хлібом єдиним" Омеляна Комарницького, педагога за покликанням, колишнього завідувача районним відділом освіти, директора кількох шкіл, зокрема Радехівської середньої №1, учителя вищої категорії. А тому, як і для вчителів та культпрацівників, так і для учнів тематика цих творів була близькою за змістом і духом та спорідненістю з автором. Закоплено розповіла вчителька української мови і літератури О. В. Луців про життя і творчість поета, який народився в мальовничих Карпатах, на Турківщині, змалку навчився працювати в полі і на господарстві, бо сім'я була велика, а шматок хліба дуже дорогий, педагогічний шлях розпочинав вожатим у школі, а після закінчення Дрогобицького педінституту отримав направлення на Радехівщину, яка стала для нього рідною. Дев'ятикласники із задоволенням декламували його поезії, а дехто з них вже писав вірші сам та мріяв у майбутньому також стати "сіячем вічного, мудрого і розумного", видати свою поетичну збірку.
31 серпня 2004 року урочисто було відкрито нове приміщення Бабичівської загальноосвітньої школи І - ІІ ступенів. Старе приміщення школи було побудоване ще у 1913 році. ...Перші спроби будівництва нового корпусу на скооперовані кошти колишнього колгоспу ім. М. Шашкевича, Бабичівського цегельного заводу та Вузлівського спиртзаводу були зроблені у 1993 році, після того як 20 січня урочисто було закладено та освячено традиційний в таких випадках камінь. Але згодом через нестачу фінансів роботи припинили і зведені стіни через декілька років почали нагадувати руїни.
Пригадую, коли був в "мандрах по світу", куди закидала служба в міліції, під час приїздів у рідні краї мені розповідали, що йде будівництво нових корпусів Бабичівської школи, що буде там і просторий спортивний зал, і сучасні майстерні. Я радів і, навіть, кілька разів завертав до місця спорудження, тішився, що робота клеїться.
Але якось восени 1998 року, вже працюючи у Львівській облдержадміністрації, я отримав від земляків тривожні сигнали про те, що недобудовану школу надумали розбирати. Тоді чи не спеціально до мене, як до випускника школи, в кабінет облдержадміністрації завітав мій директор і вчитель Василь Васильович Гнатів, який хоч вже і перебував на пенсії, але природно не міг на таке спокійно дивитися. В його очах і словах я якось по особливому гостро відчув біль за майбутнє шкільництва у не чужих і мені Бабичах.
Говорити багато не потрібно було: я тут же піднявся на третій поверх до кабінету голови обласної ради Степана Романовича Сенчука, нашого земляка і депутата від Радехівщини, з яким вже був добре знайомим. Степан Романович, не відкладаючи, мабуть, відразу зрозумівши мою тривогу, а взагалі-то він завжди так оперативно вирішував всі питання, зателефонував напряму кільком районним та місцевим керівникам, із розмов з якими я зрозумів, що будова не має пропасти. Вже у своєму кабінеті я набрав телефон заступника голови Радехівської райдержадміністрації і поцікавився ситуацією. Мені відповіли, що через тиждень має відбутися ще раніше заплановане перше засідання новоствореної вищої ради з питань соціально-економічного розвитку при голові райдержадміністрації, де бабичівське питання включене в порядок денний, але з негативним проектом рішення, пообіцяли, зважаючи на прохання голови облради, "щось придумати". Не скажу, що я пильно та строго стежив за цим, але дату засідання комісії знав, а відтак поцікавився її рішенням. Мені особисто воно не сподобалося, навіть гріхом подумав, що за партії, коли б такий високий чин, як голова облради, подзвонив, мабуть, не наважилися так записати: "консервація будівництва з подальшою добудовою". Згодом, заспокоївшись, ще раз перечитав рішення: "... демонтаж фундаменту під їдально, спортивний та актові зали, чотирикласні кімнати для Радехівської середньої школи № 2, демонтаж незавершеного об'єкта основної школи в селі Середпільці...", будівництво якого розпочалося у тому ж році, що й в Бабичах...Такий "вирок", можливо, був би прозвучав і для нашої нової школи, якби не тривога, яку забили бабичани. Знаю, що чимало їх, включно з директором Михайлом Васильовичем Окосом, атакували всі можливі

районні і, навіть, обласні інстанції, а мешканець Лісничівки (присілок Бабич) Василь Ліра якось розповідав мені, що в ті роки прямо ввірвався в кабінет головного архітектора району і серйозно погрожував йому тюремним ув'язненням, якщо хтось З дітей загине на недобудові, бо вона вже почала осипатися, а відтак разом з районовим начальством котив їхнім "бобиком" до села.

Коли С. Р. Сенчук вже став губернатором Львівщини, а одночасно був і головою облради, якось я зайшов до нього в кабінет у службових питаннях, а він, ніби між іншим, запитав, коли будемо перерізати стрічку на відкритті нової школи, і усміхнувся, побачивши мою розгубленість: "Все йде по плану - не переживай...". Я зрозумів, що Степан Романович не забув про нас і тримає руку на пульсі "бабичівського питання". Згодом дізнався, що вже підготовлена нова проектно-кошторисна документація, визначені джерела фінансування, в тому числі спонсорські...

Детальнішою інформацією я володів, коли у 2002 році головою Радехівської облдержадміністрації став і був ним до 2005го, а згодом і у 2010 - 2014 роках, мій давній знайомий і добрий товариш Мирослав Степанович Богіра.

Саме у тому ж році активізувалися реальні будівельні роботи, про що ми оповідали вище. Було залучено також 70 тисяч гривень спонсорської допомоги різних організацій та меценатів...

І ось наступив цей направду історичний день для села. Останній літній серпневий ранок 2004 року, як на замовлення був щедрий на тепло. Сонячні промені обійняли з усіх сторін білосніжні стіни новозбудованої школи. І вона величаво, красуючись під голубим небом, нагадувала сучасний замок у селі, справжній храм науки.

У приміщеннях - ще запах фарб та нових меблів, накрохмалених вишивок та виробів з дерева - люди добре потрудилися і справилися з виконанням масштабних за обсягом робіт.

На свято в Бабичі прибули голова Львівської облдержадміністрації Олександр Степанович Сендега, начальник головного управління освіти і науки облдержадміністрації Михайло Григорович Брегін, голова Радехівської райдержадміністрації Мирослав Степанович Богіра, його заступники, голова Радехівської районної ради Богдан Лук'янович Іщук і багато запрошених - керівників організацій, які також долучилися до будівництва і здачі об'єкта.

По-особливому хвилювався і радів багаторічний директор школи Михайло Окіс.

На урочистостях з нагоди відкриття школи губернатор Львівщини О. Сендега вручив окремим учням шкільне приладдя, освітньому закладу - кольоровий телевізор, нагородив Почесними грамотами облдержадміністрації посадовців, які по особливому приклалися до спорудження нового приміщення школи: районного архітектора Павла Корниловича Макара, начальника електромереж району Василя Михайловича Мандрику, директора Бабичівської школи Михайла Васильвича Окоса.

Голова райдержадміністрації М. Богіра радів разом з усіма вчителями, мешканцями Бабич та будівельниками, видав з цієї нагоди спеціальне розпорядження "Про підсумки роботи з питань завершення будівництва першої черги загальноосвітньої школи в с. Бабичі", яким, зокрема, також відзначив Почесними грамотами чимало людей, причетних до спорудження цього храму науки. Вважаю за доцільне назвати і їх імена, які золотими вдячними літерами повинні залишитися на сторінках історії села. Це - депутат Львівської облради, директор Радехівського держлісгоспу Степан Михайлович Данькевич, водій-електрик ТзОВ "Агропроменерго" Ігор Володимирович Хома, директор ТзОВ "Агропроменерго" Володимир Семенович Кулиняк, головний спеціаліст управління економіки райдержадміністрації Богдан Михайлович Марків, директор ТзОВ "БАРС" Лтд Юрій Іванович Галілей, бетонувальники того ж підприємства Володимир Романович та Віталій Романович Білозори, головний інженер ЗАТ "Лопатинагробуд" Андрій Якович Хомляк, муляр-штукатур цього ж підприємства Микола Стахович Ковальчик та покрівельник Валентин Миколайович Гуменюк, приватний підприємець Володимир Миколайович Крохмаль, директор ПП "Стир" Орест Орестович Ставковий, штукатур цього ж підприємства Володимир Миронович Пристанський, бригадир бригади опоряджувальників АТ "Галбуд" Ігор Григорович Джугалик. І ще багатьом-багатьом робітникам будівельних організацій, членам батьківського комітету школи, простим трудовим людям з села, району були оголошені подяки.

Голова райдержадміністрації М. Богіра у своєму виступі наголосив, що "аналога Бабичівській школі у районі немає, вона збудована за новітніми технологіями: піддахова котельня, автономне опалення, утеплені стіни", подарував школі холодильник і дав тверде слово організувати в шкільній їдальні гаряче харчування, що в подальшому і було зроблено.

І ось наступила урочиста мить, коли почесні гості перерізали стрічку, а отці Роман (УГКЦ) та Петро (УПЦ КП) провели освячення нового храму науки, подарували школі ікону Божої Матері.

А далі лунали музика, гамір, дитячий спів. За нові парти в новому приміщенні сіло 120 щасливих дітей, 12 з яких - першокласники. Найчисельнішими були 3-й клас - 19 учнів, 5 -й і 6-й - по 16.

На передньому плані - старий корпус школи, відремонтований під дитячий садок, на дальньому новозбудоване приміщення.

11 серпня 2004 року Центральна виборча комісія утворила територіальні виборчі комісії з виборів Президента України, які мали відбутися 31 жовтня. Радехівський район
увійшов до виборчого округу №121, відповідна комісія якого 8 вересня утворила виборчі дільниці, серед яких і Бабичівську №228. До складу дільничної виборчої комісії увійшли представники від кандидатів у Президенти України: Михайло Васильович Окіс (голова), Леся Петрівна Левицька (заступник), Наталія Олександрівна Сторощук (секретар) та члени - Володимир Михайлович Сторощук, Василь Миколайович Федина, Галина Ярославівна Свистун, Оксана Василівна Біганська, Степанія Василівна Лепех, Василь Володимирович Сторощук, Марія Іванівна Бабій, Галина Панасівна Таран, Марія Михайлівна Левицька, Василь Іванович Левицький, Любов Василівна Федина, Іванна Омелянівна Бортник, Володимир Васильович Ярусевич, Наталія Михайлівна Микитин, Іван Григорович Бусько, Орест Степанович Свистун, Марія Ярославівна Левицька, Микола Васильович Незнановський, Михайлина Богданівна Кушинська.
Така кількість членів комісії пояснюється тим, що до участі в президентській кампанії було зареєстровано 26 кандидатів, кожен з яких мав право висувати своїх представників до виборчих комісій. Та не кожен з них мав підтримку серед бабичан, а тому деякі члени з цього списку були не місцевими мешканцями. Зрештою, не всі кандидати в Президенти подали свої кандидатури до складу Бабичівської комісії. Від Ющенка, якого найбільше підтримували виборці Бабич, представниками були М. Я. Левицька і М. Я. Незнановський.
Як і сподівалося, того погідного дня найбільше голосів (із 431) бабичани віддали за В. А. Ющенка - 415, ще 13 - за В. Ф. Януковича, по 1 - за О. О. Омельченка, П. М. Симоненка, О. М. Яковенка. Загалом по Радехівському району В. А. Ющенко отримав 93,0898 відсотка голосів, В. Ф. Янукович - 3,734, решта - нуль цілих з десятими, тільки О. О. Мороз - 1,233.
У другому турі виборів, 21 листопада, майже 96 відсотків виборців Радехівщини віддали свої голоси за Віктора Ющенка. Зокрема, за нього проголосувало 503 ($96,92 \%$) бабичан, $11(2,12 \%)$ - за Януковича (взяло участь в голосуванні 519, але 5 бюлетенів були визнані недійсними). В той час, коли результати паралельного підрахунку голосів та національного екзит-полу переконливо показували перемогу Віктора Ющенка (54\%, Янукович - 49,2\%), Центральна виборча комісія оголосила В. Януковича Президентом України.
А далі відбувалися події, які ще свіжі у
нашій пам'яті, тому зупинятися на них не буду, а лише нагадаю, що 3 грудня 2004 року Верховний Суд України визнав результати другого туру недійсними, у зв'язку з численними системними порушеннями на користь Віктора Януковича. Суд вирішив призначити переголосування другого туру на 26 грудня 2004 року. Для цього було утворено і нові виборчі комісії, зокрема і Бабичівську №228 у складі: Тетяна Олександрівна Якубенко (голова), Віра Василівна Сторощук (секретар), Оксана Василівна Біганська, Оксана Богданівна Лаптута, Марія Ярославівна Левицька, Наталія Олександрівна Сторощук, Олексій Шамсутдинович Хайрутдінов, Олександр

Володимирович Пересипка. Як бачимо, не всі вони були місцевими мешканцями, і це пояснюється нормами законодавства про можливість рівного представництва обох кандидатів у Президенти України в комісіях, незалежно від місця проживання їх членів.
26 грудня із 535 бабичанських виборців, які взяли участь в голосуванні, 527 віддали перевагу В. Ющенку, а 5 - В. Януковичу. Віктор Ющенко отримав більшість голосів, за висновками ЦВК (склад якої було змінено), і загалом по державі. Передвиборчий штаб Віктора Януковича, перебравши тактику команди Ющенка з другого туру, ініціював новий судовий позов. 20 січня 2005 року Верховний Суд України відхилив скаргу кандидата у Президенти Віктора Януковича, за відсутністю доказів, і розблокував процес офіційного вступу Віктора Ющенка на посаду Президента. У той же день ЦВК офіційно оприлюднила у пресі результати переголосування: Віктор Ющенко 51,99 % голосів; Віктор Янукович 44,20 % голосів.
Окреслю також, що в Помаранчевій революції у листопаді - грудні взяло участь чимало бабичан, а також автор цих рядків, випускник Бабичівської школи 1971 року на чолі зведеного загону міліціонерів-патріотів Львівщини (понад 100 офіцерів та сержантів), які у форменому одязі виїхали до Києва, щоб підтримати народ і були у найгарячіших місцях, в тому числі і біля Адміністрації Президента України, в час, коли вирішувалася доля Революції і на Київ ішли внутрішні війська МВС.
В районі було створено комітет національного порятунку, а сесія районної ради обрала виконавчий комітет, який очолив голова райдержадміністрації Мирослав Степанович Богора...

Вночі 6 вересня 2004-го на 75 році життя зупинилося добре, любляче серце Богдана Йосиповича Лаптути, який майже 40 літ був головним медиком Бабич - завідував тутешнім медпунктом.
Про його земний життєвий і трудовий шлях, трагедії сімейні ми розповідали вище в рамках 1957, 1965, 1972, 1978, 1988, 1993, 1995, 1997 років. Нагадаємо, що молодою пішла у засвіти його перша дружина Стефанія, а за 4 роки до своєї смерті - у лютому 2000-го - Богдан Йосипович дістав ще одну невиліковну травму: такою ж молодою, як її мама, померла його улюблена донька Галина, дзвінка чи приїзду якої він кожен раз з нетерпінням очікував, з непереборною надією вкладав весь свій талант, весь багатолітній досвід у ї лікування.
Смерть дочки остаточно надломила батька. У серпні 2004 року Богдану Йосиповичу зробили операцію, та колеги по професії нічого не могли вдіяти: стан здоров'я тільки погіршився. 4 вересня 2004 року виходила заміж внучка, але дідусь на весіллі вже не зміг бути. Наступного дня, в неділю зранку, він ще розпитував всіх, як відгуляли, що було наготовлено, а в ніч на понеділок забрав ці спогади з собою на небеса, щоб там поділитися ними з ріднесенькими дружиною Стефою та донькою Галинкою...
Станом на 1 січня 2005 року, за офіційними даними, у Бабичах були зареєстровані дві релігійні організації: УГКЦ (настоятель о. Роман Назаркевич) і УПЦ КП (настоятель о. Петро Нижник). Богослужіння проводилось почергово.
Деякі дійства греко-католицька громада Бабич проводила разом з вузлівською. Зокрема, 24 липня 2005 року, якраз у день рівноапостольної княгині Ольги, напередодні дня рівноапостольного князя Володимира, чимало бабичан прибули до Вузлового, де відбулося релігійно-мистецьке свято, спільне для мешканців Вузлового, Бабич, Нестанич, Павлова.
У районній газеті "Народна справа" від 5 серпня 2005 року повідомлялося, зокрема: "У святковій програмі взяли участь й діти з Бабич, з якими о. Роман також провів Тайну Сповіді та уділив урочисте Святе Причастя". За традицією першопричасників, їх хресних і рідних батьків, уся громада з церковним братством та душпастирем під мелодійний передзвін церковних дзвонів зустрічала біля храмової брами. За допомогою білої стрічки отець-духівник ввів до старовинної церкви Пресвятої Богородиці діточок, розділивши стрічку на рівні частини та пов'язавши нею, як символом єдності усіх Христових дітей, кожного хлопчика і дівчинку.
Багато з хресних батьків належали до православної громади, але, як ми уже розповідали, о. Роман, з приходом на парафії, і в Бабичах, і у Вузловому зумів знайти спільну мову з місцевими духівниками о. Петром (УПЦ КП) і о. Іваном (УАПЦ), та добитися розуміння прихожанами всіх конфесій, що для Божих справ, зокрема й таких урочистих митей, немає поділу серед Христових дітей.

Після Літургії о. Роман привітав хлопчиків та дівчаток, їхніх батьків із прийняттям Євхаристичного Ісуса, наголосивши, що обов'язок вести дітей до Господа покладено на родину, а допомагає їй у цій відповідальній місії Свята Христова церква. До цих вітань приєдналися від імені парафіян члени братства "Материнська молитва".
А опісля із піснею "Родина, родина:/ Від батька - до сина,/ Від матері - доні добро передай..." всі рушили до Народного дому, де відбувся концерт гурту "Новий час".
Переконливо можемо стверджувати, що виховний вплив таких релігійно-мистецьких, духовно-повчальних високохудожніх програм не пройшов безслідно: у душах та серцях бабичан, як і всіх учасників, зміцнив їхню тверду крізь століття та роки радянського атеїзму віру Христову, ще яскравіше осяяв їхню дорогу до Бога, Любові й Добра, мету до спасіння.

Отець Роман з діппоками-периопричаспивами (репродукаія з Радехівеької районної газепи "Народна справа").

Наприкінці березня у Бабичівській школі відбувся культурно-мистецький захід, присвячений пам'яті талановитого українського композитора і виконавця, народного артиста України, лідера ВІА "Ватра" Ігоря Білозора. Розповіді, спогади про нього, молитва за упокій його душі, його вічні пісні звучали на Бабичах вже п'ятий рік поспіль у березні (коли він народився) та у травні (коли його не стало). У таких дійствах брали участь не тільки учні та вчителі, але й приходило чимало мешканців, гостей з інших населених пунктів - тих, хто добре знав Ігоря особисто.
А знала його очно чи не більша половина села, бо його мама Марія родом з Бабич, тут народилася його старша сестра Руслана, тут у церковному хорі співав його батько Йосип, а в дитинстві - і під час Різдвяних та Великодніх свят, і під час літніх канікул, Ігор не раз бував у бабусі і дідуся, на якого, за словами сестри Руслани, був дуже схожий - навіть вусами, бавився з місцевими дітьми, ховався з ними від Чорта і Смерті у Різдвяному вертепі, співав Великодніх пісень біля Бабичівського храму, який у ті роки був закритий. Принагідно скажемо, що тут, на місцевому цвинтарі біля церкви, поховані Ігореві батько Йосип Дмитрович (02.06.1926 - 13.07.1990) і мати Марія Іванівна (08.02.1928 - 15.07.2010). Але нагадаємо, що про родину Білозорів ми вже оповідали раніше в рамках 1969, 1999, 2003 років, і читач має змогу, повернувшись на попередні сторінки, дізнатися більше...
А того року на пам'ятний захід до Бабичівської школи прибув однокласник і друг нашого земляка В. І. Твердохліб, який поділився цікавими спогадами про І. Білозора, ілюструючи розповідь світлинами про дитячі та шкільні роки композитора. Він також подарував учням книгу "Пам'яті друга", присвячену Ігорю.
Учні 8 класу виконували пісні І. Білозора "Ласкаво просимо", "Батьківське жито", "Від Бога" та інші. А на завершення юна поетеса, майбутня журналістка, а тоді просто дев'ятикласниця Ірина Павлюк продекламувала власний вірш "Пам'яті Ігоря Білозора". Ось ці зболені слова про славетного сина Марії

Моравецької (Білозір) - бабичанки, родинний дім якої знаходиться в якихось ста метрах від оселі авторки поетичних рядків:
У тім куточку на землі, Де райське сонце в небі сяє Там плач й ридання голосні - Душа безсмертна там пітає. Літає вітром в неба вись І розгляда рідні простори. Весь світ шепоче: "Не смутись!", А сльози плються й пинуть вгору.
Душа у Бога хоче запитать: Чому так швидко догоріла Свіча життя? їй ще б палать... За що їй віку вкоротили? Додолу упаде сльоза З очей страждéнної Вкраїни, Бо поховала вмить вона Всю радість у могилі з сином. Ти вірним сином України був, Любив ї красу без тями. Тебе наш нарід не забув, Ім'я твоє оспіване піснями. Пройдуть роки, та не мине Твоїх пісень безмежна сила, Бо в них любові світ живе... Любов - душі чарівна й мила... Вірш - якби лейтмотив заходу, він дуже тонко відображав думки та почуття присутніх, а будучи згодом опублікованим в районній газеті, - й всіх мешканців Радехівщини. У цих словах переплелись і сум, і гордість за причетність до коріння-витоків Великого Маестро Пісні.
Як признався мені один із учасників (не бабичанин) цього дійства-пам'яті, він не сподівався, що по спливу п'яти років по смерті Білозора, місцеві мешканці та їх діти проявлятимуть таку любов до Митця: люди плакали, їх огортав нескінченний сум, що Ігоря вже нема серед нас, і гордість за те, що його Слово, його Пісня, його Дух благословляють і бабичівську землю на щедрі творчі таланти. Вдячні земляки присвятили його пам'яті не один вірш, не одну пісню. Зокрема, кілька поезій та дві пісні у виконанні побратима І. Білозіра - багатолітнього соліста ВІА "Ватра", народного артиста України Мар'яна Шуневича дарував Бог написати і мені - випускнику Бабичівської восьмирічної школи, який особисто знав і часто спілкувався з Ігором, особливо в останні роки його життя...
Гостро наболілим у тому році стояло питання землі. Реєстрація ї у ході земельної реформи, поширення процесу приватизації, розвитку ринку землі мали дуже важливе значення, і це прекрасно розуміли бабичани. Хоч і переважна більшість з них не мала ні техніки, ні достатньо робочих рук для обробітку матері-годувальниці, боролися за кожен ї клаптик. Дехто, особливо з старших поколінь, навіть пригадав, що саме цей кусень саме у цьому урочищі належав колись його дідові. На цьому виникали непоодинокі суперечки і, навіть, сварки між сусідами, родиною та просто односельчанами.
Не випадково, що у липні 2005 року в Бабичі прибув сам начальник Радехівського відділу земельних ресурсів Б. Овсяник, а також сільський голова Я. Мельник, землевпорядник О. Лисак. З метою прискорення роботи щодо видачі державних актів, відбулися збори власників земельних паїв, було затверджено схеми розподілу земельних часток по полях. Здається, після цього пристрасті трохи уляглися.
Але ще болючішим для бабичан була проблема безробіття. Така ситуація була характерною і для інших населених пунктів та району загалом. Зокрема, у травні 2005 року на колегії райдержадміністрації з болем зазначалося, що кількість безробітних за два роки збільшилась вдвічі, більша половина населення Радехівщини не має постійного місця праці, а понад 80 відсотків з них - сільські мешканці; в районі немає жодного агроформування, в якому б не пройшло вивільнення працівників, а найбільше безробітних зараз в населених пунктах Вузлівської та ще кількох сільрад.
Втративши роботу хто в колишній сільгоспартілі, хто на цегельному заводі, хто на лісництві, хто на підприємствах Радехова та Львова, отримавши свій земельний наділ, бабичанські селяни працювали з останніх сил, аби хоч трошки забезпечити майбутнє своїх дітей. Але до всього того ціни, як на дріжджах, зростали чи не з кожним днем: зокрема, за якийсь місяць у липні майже вдвічі подорожчав цукор, а відповідно і кондитерські вироби та солодощі. На цьому фоні майже вдвічі смертність почала перевищувати народжуваність. Нічого не могла вдіяти з цією проблемою, особливо для сільського населення, і створена ще 15 років перед тим служба зайнятості, одноразових виплат з ї фондів не вистачало навіть для мінімальних потреб на місяць для однієї особи, не те що для всієї сім'ї чи неповнолітніх дітей.
В таких умовах в ті роки значна кількість бабичан, особливо жінок, аби хоч якось забезпечити щасливе майбутнє для своїх дітей, почали шукати заробітку за кордоном, їдучи за тисячі кілометрів у зовсім чужі країни. А це породжувало нові сімей-но-соціальні проблеми. Послухаймо лише думки тогочасних дітей бабичанських заробітчанок (зрозуміло, що прізвища з етичних міркувань ми не називаємо, а одним з їх джерел є учнівські твори): "Вже минуло близько чотирьох років, відколи моя мама поїхала в Італію. Хоча
вона приїжджала двічі за цей період і телефонує нам з татком, все ж таки нам її дуже не вистачає. Я не можу по телефону відверто поговорити з нею, а у батька своїх проблем досить, і бабусі теж не до мене. Звичайно, ми не бідуємо зараз, але я не хочу, щоб моя мама жила окремо. Я хочу, щоб ми, як колись, були разом" (Оксана, 12 років). "З одного боку мені шкода, що батьки поїхали на заробітки. Я за ними дуже сумую і хочу, щоб вони забрали мене до себе. З іншого - можливо, це і краще. Я купую собі все необхідне, а іноді навіть можу безкарно пропустити шкільні заняття. Хіба міг би я собі це дозволити у присутності батьків?" (Володимир, 15 років). "Моя мама поїхала заробляти гроші, щоб я мала за що здобувати освіту. Після ї від'їзду в нашому домі появилися гроші, але разом з тим і батько став частіше прихилятися до чарки. Звісно, я вступила в університет. Навчаюся, щоб стати спеціалістом, але як згадаю про батька, мені стає боляче. Мама все знає, але повернутися не може, тому що тут вона не зможе заробити коштів мені на навчання" (Ольга, 18 років).

Звичайно ж, ці проблеми турбували і вчителів, і священика, і родичів. Один із місцевих педагогів, коли ми якось завели мову про цю загальносуспільну, а я би сказав загальнодержавну, проблему, признався мені: "Діти заробітчан і тоді, і зараз значно відрізняються від інших. Багато залежить від віку. Найбільше страждають підлітки, так як у цьому віці наступає психологічна і статева зрілість, їм, як ніколи, потрібна батьківська підтримка. Частина дітей через це комплексує, замикаючись у собі зі своїми проблемами. Інші - навпаки, розкошуючи, впадають у крайнощі, так як обмежень для них практично не існує. Тому в нашому суспільстві з'являються "розбещені" діти. А яке їхнє майбутнє?".
Я відповів йому, здається, пишномовними словами - щось на кшталт "наше майбутнє - у виборі українського Мойсея та в дієвій небайдужості всього суспільства, кожної людини-громадянина, зокрема до того, що творять з державою наші нинішні, та не дай Бог - наступні, правителі".
Це - мій світогляд та моє абсолютне життєве переконання щодо всіх проблем нашого часу. І мені не байдуже, як думає і що робить для цього мій брат, моя рідня, мій знайомий чи просто зустрічна на нетривалий час людина. Я можу при першій нагоді переконливо про це поговорити із сусідом в маршрутці, аби він доніс мою думку
до диванних домашніх "політиків", а можу публічно викласти свої думки у Фейсбуці чи книзі власного авторства. Хотів би, аби кожен мій ближній і далекий УКРАїНЕЦЬ займав саме таку і ще активнішу життєву позицію...
Розмірено та ритмічно працювало Бабичівське лісництво, яким з 6 грудня 2004-го керував Петро Ярославович Боруцький. Одним із важливих серед інших напрямків діяльності господарства було вирощування на спеціальних плантаціях ялинок, придатних для реалізації. У місцевих лісах росло понад 50 тисяч таких деревець. А тому кожного року перед новорічними та Різдвяними святами клопотів лісівникам додавалося. І не тільки щодо виконання замовлень на вічнозелену хвою, а й щодо охорони ї від незаконної вирубки. Браконьєри знищували найкращі дерева, які виконували важливі природні функції, захищаючи землю від ерозії, забезпечуючи повноводність місцевих потоків, які несли свої води від Головного європейського вододілу, що проходив через територію обслуговування лісництва, до рік Буг та Стир, а далі - до Балтійського та Чорного морів. А тому і самому лісничому Петру Боруцькому, і його підлеглим з настанням зими та наближенням щорічного сезону "полювання" на зелені красуні доводилося прикладати чимало зусиль для роз'яснення місцевому населенню, в школах і трудових колективах важливості збереження задля власних інтересів цих хвойних деревець. Люди не завжди це розуміли, а тому на деяких земляків та заїжджих доводилося складати протоколи і притягувати до відповідальності, залучаючи до цього, окрім власної лісової охорони, і правоохоронців Радехівського райвідділу УМВСУ у Львівській області.
До честі колективу Бабичівського лісництва, з цим завданням вони успішно справлялися і не могли щороку навіть виконати, незважаючи на постійні посиленні охоронні заходи, доведені завдання щодо кількості виявлених правопорушень: за сезон заледве складали до 15 протоколів, за що лісничому неодноразово припадало "на горіхи" від начальства, але коли те присилало сюди перевірку, яка переконувалася в ефективності проведеної лісниками профілактичної роботи, все ніби-то ставало на місця, враховуючи ще й чималі заслуги Бабичівського підрозділу в високих результатах виробничої діяльності ДП "Радехівський лісгосп" загалом.
Бабичівська загальноосвітня школа, в якій у 2005 році навчалося 111 дітей, випустила у травні найменше за останні 7 років учнів - 8 дев'ятикласників. Обнадійливим було те, що в 7 -ми з 9 -ти класах навчалося від 11 до 19 школярів, лише у 7 -му - 5. На 5 більше дітей, ніж торік, почало навчання 1 вересня 2005 року...
26 березня 2006 року відбулися вибори до Верховної Ради України, депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів. На той час в Бабичах було 529 виборців.
До речі, село, як і вся Радехівщина, по виборах до Верховної Ради України входило до Буського територіального виборчого округу №117. Для підготовки та проведення голосування у приміщенні Бабичівської школи (бо приміщення сільського Народного дому, в якому зазвичай відбувалася така процедура раніше, вже почало набирати ознак аварійності) було створено виборчу дільницю №101. Дільничну виборчу комісію очолила Наталія Олександрівна Сторощук, 1970 рн., вчитель місцевої школи, а представляла вона політичну партію "Народний Союз "Наша Україна". Висуванець Народної партії Мирослав Олегович Чубка, 1978 рн., став її заступником, а шеф по роботі - Михайло Васильович Окіс, 1957 рн., від Партії "Єдина Україна" - секретарем. До складу комісії також увійшли: Оксана Богданівна Лаптута - від "Блоку Юлії Тимошенко", Любов Степанівна Бабій - від Політичної партії "Партія екологічного порятунку "ЕКО+25\%", Сергій Йосипович Новосад - від Партії "Відродження", Ігор Володимирович Никон - від "Громадського блоку "ПОРА-ПРП", Галина Ярославівна Свистун - від Народного Руху України, Василь Іванович Левицький - від Парії промисловців і підприємців України, Павло Миколайович Федина - від Соціалістичної партії України. Всі - мешканці Бабич.
Нагадаємо, що у виборах до Верховної Ради України тоді взяло участь 45 політичних партій та блоків, прохідний бар'єр становив 3 відсотки, який подолали Партія регіонів (186 мандатів), Блок Юлії Тимошенко (129), Народний союз "Наша Україна (81), Соціалістична партія України (33), Комуністична партія України

(21). У територіальному виборчому окрузі № 117, куди входили і Бабичі, перемогли БЮТ - 37,7 відсотка, блок "Наша Україна" - 32,41, ВО "Свобода" - 4,61, Український народний блок Костенка і Плюща - 4,27, Політична партія "Партія екологічного порятунку "ЕКО+25\%" - 3,42; решта 25 політичних сил не набрали і 3 відсотків.
На виборах до обласної ради перемогу здобули "Наша Україна", БЮТ, Український народний блок Костенка і Плюща, ВО "Свобода, "Пора" та ПППУ.
До Радехівської районної ради пройшли "Наша Україна", БЮТ, Народний блок Литвина, Громадська партія "Пора-ПРП", Український народний блок Костенка і Плюща, ВО "Свобода. Вперше Бабичі не мали свого персонального представника в райраді, а тому вибори за партійною системою більшість населення тут не сприймали з самого початку.
Може саме тому бабичанці "зі злості відігралися" під час голосування за кандидатуру на посаду Вузлівського сільського голову, обравши ним свого земляка Анатолія Петровича Близнюка. Жартую, звичайно, що "відігралися": Анатолій Петрович мав на той час незаперечний авторитет на території всієї Вузлівської сільської ради. Мешкав він на Волі (одна з частин Бабич) і мав тут глибинні родовідні коріння. Народився 14 січня 1959 року в селянській сім'ї Петра і Катерини, репресованих більшовицьким режимом. У 1974 році закінчив Бабичівську восьмирічну, а у 1976-му - Вузлівську середню школу. Здобув повну вищу освіту лікаря ветеринарної медицини. Працював на відповідальних постах в Бродівському районі, головним ветлікарем колгоспу "Авангард" (с. Синьків Радехівського району), очолював пункт трансплантації ембріонів в с. Павлів, який сам, за власною ініціативою звів тут, згодом - звірогосподарство у колгоспі ім. М. Шашкевича, а у 1994 році заснував і був головою приватного фермерського господарства, яке вже у перший рік своєї діяльності стало найкращим в районі, а його керівник А. П. Близнюк відзначений, як кращий фермер району.
Як член Української Народної Партії, А. П. Близнюк був висунутий кандидатом на Вузлівського сільського голову Українським Народним Блоком Костенка і Плюща. Рішення виборчої комісії про свою перемогу Анатолій Петрович отримав на руки у день великого релігійного свята - Благовіщення. І у цьому також закладений великий символічний смисл. Незмінним Вузлівським сільським головою А. П. Близнюк є до сьогодні, А це, як кажуть, не потребує коментарів.
На тих виборах 2006 року бабичанці обрали своїми представниками у сільраді ще п'ятьох односельчан: Марію Іванівну Бабій, 1975 рн, завідувачку медпунктом с. Бабичі - також від Українського Народного Блоку Костенка і Плюща, Марію Ігорівну Баліту, 1977 рн., вчительку математики
Бабичівської загальноосвітньої школи І-ІІ ступенів - від БЮТу, Івана Івановича Панькевича, 1974 рн., голову особистого селянського господарства - самовисуванця, Володимира Михайловича Сторощука, 1960 рн., завідувача складом готової продукції Вузлівського спиртзаводу - від Виборчого блоку "Наша Україна", Степана Миколайовича Федину, 1950 рн., директора Народного дому с. Шайноги - від БЮТу.
31 березня по 1 травня 2006 року в рамках "Року України в Грузії" серед школярів проводився міжнародний конкурс-вікторина, в якому взяли участь 1224 учні з України. Перемогу здобули шестеро: троє хлопців і троє дівчат, двоє - зі Львова, двоє - з Києва, двоє - з Львівської області (м. Стрия і Радехівського району). Отим школярем-переможцем з Радехівського району став учень 9 класу Бабичівської школи Володимир Федина, який разом з іншими був нагороджений поїздкою до Грузії на п'ять днів.
У травні 2006 року у школі навчалося 120 учнів, на 1 вересня їх стало менше 114.
Вірні греко-католицької церкви Пресвятої Трійці с. Бабичі безмежно вдячні Всевишньому, що послав їм такого духовного наставника, як о. Роман Назаркевич, який ось уже п'ятнадцятий рік правив на парафії. За цей час він зумів так налагодити релігійне життя, що сільський храм у єдності із школою, де він часто бував, став центром духовного збагачення прихожан. Тут систематично відбувалися різноманітні заходи, організовані о. Романом. Зокрема, вже на початку Великого посту 2002 року чотири дні - від неділі 18 лютого до середи 21 лютого - о. Корнилій Яремко, монах Чину Святого Василія Великого, на запрошення духовного наставника бабичан та вузлівчан почергово проводив у їх храмах реколекційні науки. Віруючі добре знали о. Корнилія, бо він з такою та іншими місіями бував у них неодноразово.
Перед початком чину о. Роман виголосив повчальне слово: "Розпочався Великий піст... Кожен християнин зобов'язаний осмислити пройдений від посту шлях (а, може, й шлях цілого життя), помиритися з Богом, приготуватися до Святого Таїнства Покаяння, щоб приступити до Святого Таїнства Євхаристії та гідно зустріти Воскресіння Христа, який задля нашого спасіння умер на хресті... Реколекції допоможуть вам наново осмислити спосіб свого життя, поновити у пам'яті те, що було, зібрати вчинки наші докупи, дати ім оцінку та визнати перед Богом через сповідника, як учив святий Апостол Павло: "Слухайтесь наставників ваших, бо вони пильнують ваші душі".
Щовечора храм у ці дні був переповнений віруючими, які уважно сприймали кожне слово проповідника. Багато жінок, чоловіків, дорослих та дітей прагнули скинути зі себе тягар гріхів і постановити, через сповідь, святе Причастя жити згідно з Божими заповідями. Чимало мирян під час реколекцій придбали Святе Письмо та релігійну літературу, яку привіз з собою проповідник високого рангу о. Корнилій.
Надовго запам'яталися прихожанам хвилюючі хвилини останнього дня реколекцій, коли після Служби Божої Наперед освячених Дарів, сповіді ще багатьох віруючих, о. Корнилій проповідував до дітей, яких кожного дня

було багато в церкві, а окрім того вони мали можливість напередодні вітати о. Корнилія та о. Романа, який в них викладав музику, в себе у просторій новій школі. Не забарилися щирі вдячні слова дітей, їх батьків о. Корнилію Яремку та своєму пароху о. Роману Назаркевичу - за невтомну працю у Божому винограднику, які на завершення уділили присутніх Тайною Єлеєпомазання.
До речі, того року набув великої популярності творчий пісенний колектив тріо священиків "Новий час", натхненником і організатором якого був бабичівський та вузлівський духовний наставник о. Роман Назаркевич. У склад його входили, окрім о. Романа, о. М. Ковальчук з Павлова та о. А. Щепан з Бишева. Слова до багатьох пісень, які виконувало тріо, писала вузлівчанка Стефанія Лепех. Колектив за короткий період своєї діяльності вже встиг дати концерти не тільки в містах та селах району і області, зокрема в Радехівському Народному домі, але й для заробітчан-українців в Італії, в інших державах світу.
28 серпня отці організували у Вузловому фестиваль сучасної християнської пісні, присвячений Року молоді. Змістовно, відповідно до події, була оформлена імпровізована сцена біля стін ліцею: образ Божої Матері у центрі, оздоблений рушниками, квітами, здавалось благословляє кожне промовлене і проспіване слово; імпровізована оздоблена квітами та рушниками арка, що нагадувала райські ворота. Вперше у Вузловому побачили так ефективно влаштоване освітлення, що його здійснили
фахівці зі Львова. Враження на присутніх, які з'їхалися до Вузлового звідусіль (тут була чи не половина мешканців Бабич), фестиваль справив незабутні, а вплив на духовне оновлення кожного був неоцінений. Упродовж усього вечора поміж привітаннями та виступами лунала оркестрова музика прекрасного колективу з Радехова "SKANDAL-DAL" і, звичайно ж, співало тріо "Новий час"...
А 13 грудня бабичани разом з вузлівчанами відзначали 15 років душпастирського служіння о. Романа Назаркевича. Уже змінилося не одне покоління, яке супроводжувало священика під час Богослужінь. Одні стали студентами, інші трудяться. Вітали у цей день свого духовного наставника і дорослі, і діти. Зворушений щирими дитячими словами, отець Роман подарував маленьким освячені на щастя, на добру долю образочки. Бабичани (і гре-ко-католики, і православні) дуже високо цінили те, що Місія Добра, з якою 15 років тому прибув до них о. Роман, не обмежується лише виконанням обов'язків душпастиря у храмі. Його релігійно-просвітницька діяльність дістала визнання далеко за межами вузлівської та бабичівської парафій, про що ми вже неодноразово оповідали.
У травні 2007 року в школі завершувало навчання 115 учнів - на одного більше, ніж починало 1 вересня торік. Мізер, але і це тішило.
Перед 2007/2008 навчальним роком -13-15 серпня - комісією районного відділу освіти, санепідемстанції та пожежної частини проводилась комплексна перевірка навчальних закладів. За ї результатами Бабичівська загальноосвітня школа I-II ступенів відзначалася серед кращих. І не тільки тому, що тут, у нових приміщеннях, сам Бог велів бути порядку. Відзначалася, зокрема, дослідницька робота учнів на шкільній на-вчально-дослідній ділянці, де вже склалися багатолітні традиції ефективних методів застосування знань школярів з біології та сільськогосподарської праці, про що ми неодноразово розповідали в рамках 50 - 60-х років минулого століття і далі.
Бабичівська шкільна навчально-дослідна ділянка віддавна була тим робочим місцем, де в процесі дослідницької роботи вчителі біології та сільськогосподарської праці (трудового навчання) виховували в юних бабичан спостережливість, уміння самостійно проводити незначні дослідження, творчо вирішувати ряд практичних завдань. Після доповіді з цього питання завідувача відділу освіти на засіданні колегії райдержадміністрації, в Бабичі загостили цілі делегації з метою вивчення та запровадження такого ж досвіду в себе.
І знову - вибори. Вони бабичанам, як і всім українцям, вже достатньо набили оскому: кого не обирали, а через деякий час з'ясовувалося, що знову - не тих... А цього разу призначили ще й дострокові вибори народних депутатів України, які ніяк не могли поділити владу (чи 6 то пак - зони впливу, якщо не сказати грабунку держави).
Коротко їх історія така. 2 квітня 2007 року Президент України Віктор Ющенко розпустив Верховну Раду України та підписав указ про дострокові парламентські вибори в Україні, які мали відбутися 27 травня 2007, проте вони були перенесені на 24 червня 2007 року. Парламент і Кабінет Міністрів назвали цей указ неконституційним і не виділили кошти на вибори. Верховна Рада продовжувала проводити засідання, але Президент вважав їх недійсними. Указ було оскаржено в Конституційному Суді України, який унаслідок різних юридичних причин так і не прийняв рішення по суті цієї справи. Віктор Ющенко заявив, що може призупинити постанови і відкласти день виборів, аби парламент затвердив деякі важливі законопроекти, зокрема, законодавство про вибори, опозицію, та функціонування парламенту. Врешті-решт було досягнуто домовленості між основними політичними силами, внаслідок яких парламент на декілька днів відновив роботу при визнанні Президентом цього факту, а дата виборів змістилася на 30 вересня, причому причиною їх призначення оголошувалося припинення існування Верховної Ради, внаслідок відсутності в ній $1 / 3$ депутатів від конституційного складу: опозиційні депутати спеціально для цього припинили свої депутатські повноваження. ...Бабичівська виборча дільниця дістала № 101 і знову розмістилася не у Народному домі, а в

приміщенні нової школи. Головою дільничної комісії стала вчитель школи Наталія Олександрівна Сторощук - від фракції "Наша Україна", заступником - Мирослав Олегович Чубка, провізор фірми "Едельвейс", мешканець Вузлового - від фракції "Блок Юлії Тимошенко", секретарем - кухар Бабичівської ЗОШ Оксана Василівна Біганська - від фракції СПУ, а членами - фельдшер Радехівської центральної районної лікарні Михайло Михайлович
Ісько, вчитель Бабичівської ЗОШ Оксана Богданівна Лаптута, машиніст Радехівського цукрового заводу Василь Миколайович Новак, директор Бабичівської ЗОШ Михайло Васильович Окіс, директор ТзОВ "Зевс" Орест Степанович Свистун, головний бухгалтер ТзОВ "Зевс" Галина Ярославівна Свистун, завгосп Бабичівської ЗОШ Павло Миколайович Федина, асистент кафедри університету "Львівська політехніка", мешканка Львова Ольга Михайлівна Чубка. Із 11 членів комісії тільки двоє Чубків були не місцевими мешканцями; по 3 представляли фракції БЮТ та "Наша Україна", 2 - СПУ, 1 - Партію Регіонів, а ще два - за поданням голови окружної комісії.
У своєму виборі бабичани вже не проявляли такої майже одностайності, як в попередні роки, більшість голосів (255) подали за Блок Юлії Тимошенко, дещо менше - за "Нашу Україну" (161), а за "Свободу" - 23, СПУ - 6, Блок Литвина - 3, Партію Регіонів - 2, Виборчий блок Людмили Супрун - 1. До речі, БЮТ та "Наша Україна" набрали найбільше голосів і загалом по ТВО №117 - 52,52\% і 32,60\% відповідно. Результати виборів по Україні були такими: Партія регіонів - 34,37\% (175 місць в парламенті), БЮТ - 30,72\% (156), "Наша Україна - Народна самооборона" - 14,16\% (72), Комуністична партія - 5,39\% (27), Блок Литвина - 3,97\% (20), решта учасників опинилися "за бортом", в їх числі і такі "важкоатлети", як СПУ та "Свобода", які набрали менше 3 відсотків.
Незважаючи на соціально-економічні негаразди в державі, справжні патріоти робили все можливе на своєму загальнолюдському рівні та своїми можливостями, аби дух українськості огорнув всі регіони Неньки. Відрадно було, що за цю справу взялися молоді. Стало вже традицією на Різдвяні та Великодні свята запрошувати на Галичину школярів із східних областей, які комуністичний режим десятиліттями тримав в атеїстичних кайданах, викорінюючи одночасно із поколінь в покоління національний дух, українську мову, народні традиції.
Ось як роздумувала над цією проблемою на початку 2008 року юна бабичанка, випускниця місцевої школи, про талант якої ми оповідали в рамках 2005 року, а відтак - студентка факультету журналістики Національного університету ім. І. Франка Ірина Павлюк: "З чим асоціюється в тебе Різдво? От в мене, наприклад, зі спільною вечерею, зі святковою відправою в церкві,
з веселим настроєм і відчуттям наближення дива. А це Різдво для мене рівносильне слову "об'єднання". Це час, коли об'єднується духовне з тілесним, небесне - із земним, вороже - з любим, ... схід із заходом... Так, ти правильно зрозумів: схід із заходом. Я про нашу неньку Україну, непослушні діти якої розділилися на два ворожі табори. А, може, то тільки чиясь зла вигадка, і немає ніякої ворожості? А про це розкаже чарівна і добра різдвяна казочка".
І написала та опублікувала в районній газеті "Народна справа" (8 лютого) "Різдвяну казочку", яка найкращим чином, душевно і з любов'ю, з надією на краще майбуття після пережитої ворожості у ще не такі далекі та свіжі в пам'яті часи Помаранчевої Революції, висвітлює цю проблематику: "...Це було напередодні Різдва. Добрі чародії з Молодіжного Союзу "Наша Україна" вирішили порадувати молодих людей зі сходу України, точніше, з великого міста Харкова, поїздкою в гостинну Галичину. Дорога була довгою. Зате стільки пісень згадали юні туристи під час тривалої подорожі... А коли, здавалося б, усе переспівали, пробували самі побути в ролі поетів, демонстрували. Виходило досить таки професійно. Це ще раз доводить невичерпну талановитість українського народу, якої в нього хоч відбирай.
Ні світ, ні зоря прибули харків'яни в чарівний Львів. Їх відразу "розкидали" в різні куточки області. Радехівському району теж дісталися різдвяні подаруночки - доброзичливі та чемні хлопчики і дівчатка, які ду-у-же хотіли ознайомитися з тутешніми звичаями... Оскільки мала змогу більше поспілкуватися зі східняками, які гостювали в селі Бабичі, розкажу докладніше саме про них. Це - хлопчик Євген і дівчинка Оленка - надзвичайно дружелюбні, з якими ми швидко знайшли про що поговорити. Якщо чесно - я готувалася до численних дискусій на предмет рідної мені мови, бо була майже впевнена, що гості заговорять російською. Але, на мій подив, з уст молодих людей линуло чисте, мелодійне і миле серцю українське слово. Хоча, призналася дівчина, в їхній стороні тих, хто розмовляє українською, можна порахувати на пальцях.
Отже, перше, що побачили наші харків'яни, це... тепле ліжечко, про яке вони так мріяли ще в електричці. Після солодкого сну їх чекав перший галицький звичай відгодувати своїх гостей, при цьому раз-по-раз примовляючи: "Та ти такий худий! Ну з'їж ще одну канапочку!". Звісно, "одна канапочка" - це лише прикриття, за яким
ще багато всякої смакоти. І вона, та смакота, хоч давно вже "нікуди не лізе", але так милує око, що гріх собі відмовити в такому задоволенні.
Після "легкого" сніданку була екскурсія по передсвятковому селі. Бабичани розповідали історію своєї маленької Батьківщини, показували її визначні місця, згадували цікавинки зі свого життя і з розповідей односельчан.

Пізніше почалися приготування до Святої вечері. Кутя, дванадцять страв, спільна молитва, чисте полум'я свічки - це все так вдало підкреслює величність свята. А вночі в невеличкій сільській церкві відбулись урочисті служіння в честь Різдва Христового.
Наступного дня лунала коляда, селом ходив вертеп. Харків'яни мали змогу відчути той дух Різдва, який менш помітний у великих містах, а оселяється в таких маленьких селах, як Бабичі.
Цього року зима обдарувала нас пухнастим снігом, з якого ми ввечері ліпили снігову бабу. Було весело. Незважаючи на мокрі рукавиці і чоботи, настрій у всіх був на найвищому рівні.
А наступного ранку дружелюбні харків'яни помахали нам ручками і поїхали до себе додому...
Ось і казочці кінець. А хто був її героями, запам'ятає цьогорічне Різдво назавжди. Побратими зі сходу - пізнанням нових звичаїв свого народу. А ми - зруйнуванням того стереотипу, що патріоти живуть лише в Галичині. Бо і в Харкові, і в Донецьку, і в Луганську є люди, які до нестями люблять Україну, які, незважаючи на своє оточення, спілкуються рідною мовою, які не соромляться доводити правдивість свого громадянства.
Від імені всіх тих, хто гостював, і тих, хто приймав гостей, висловлюю подяку керівникам Молодіжного Союзу "Наша Україна" за маленьку частку такого потрібного всім щастя, яке вони з надією заселяють в юні серця. ДЯКУЕМО!!!
А нашим новим знайомим кажемо: "До побачення!". Бо, відкрию вам маленьку таємницю, їм в нас дуже сподобалось. Обіцяли ще приїхати. І нас запрошували. А галичан двічі просити не треба. Обов'язково приїдемо, бо так вже гарно описали вони Харків, що гріх буде не скористатися такою можливістю".
Щоб хто там не казав, але я особисто переконаний: саме такі спілкування молодих людей зі сходу та заходу України заклали фундамент того, що і на Майдані
Революції Гідності було і полягло багато представників східних областей, що сепаратистам не вдалося взяти Харків та інші міста так званої "Малоросії", що сьогодні на східному фронті в лавах української армії воюють чимало добровольців з Донецька та Луганська, не кажучи вже про Харків та інші східні і південні регіони...
Почитайте враження героїв "Різдвяної казочки" нашої землячки Ірини Павлюк і ви також переконаєтеся у цьому та будете гордитися, що й бабичани долучилися до формування національної свідомості своїх побратимів зі сходу: "Я відчула справжнє свято - Рождество Христове. Свята вечеря, колядки, відправа в церкві мене вразили до глибини душі: освітлення, ризи священиків, привітні обличчя галичан, коли вони хором колядували; білий сніг, дерева, як у казці. Дякуємо вам за все" (Марина Орєхова). "Я зрозуміла, що для вас гасло - "схід і захід - разом" - не просто слова, я переконалася, що Галичина - це справді осередок культури, духовності. Тут немає ворожого ставлення до "східняків", тут справді вболівають за долю України!" (Олена Буряковська). "Мені, мешканцю півторамільйонного міста, було трохи дивно опинитися у мальовничому галицькому селі. Мене дуже вразила гостинність і привітність ваших людей" (Євген Зінгерман). "Мене дуже вразила краса ваших церков, до цього моменту я ніколи не бачив греко-католицького храму" (Микола Овчаренко).
Навчально-виховний процес у Бабичівській школі, де 1 вересня 2008 року розпочали науку 120 учнів, проходив у звичному - багатому на різноманітні цікаві заходи - ритмі. Зокрема, наприкінці лютого тут відбувся літературний ранок "Леся Українка - видатна українська поетеса", присвячений 137-річниці від дня її народження. Про життєвий і творчий шлях поетеси, а також про літературу, що є у фонді сільської бібліотеки-філіалу, учнів ознайомила її завідувачка Михайлина Богданівна Кушинська.
Третьокласники під керівництвом вчительки Віри Василівни Сторощук поставили літературну композицію: діти в українському національному одязі, з квітами в руках декламували вірші Лесі Українки. Цікаво прозвучала пісня "Місяць яснесенький" на слова Лесі Українки у виконанні школярів.
Про високий рівень підготовки учнів Бабичівської школи свідчив і той факт, що її старшокласники були постійними, впродовж кількох років, учасниками Радехівської шкільної ліги на чемпіонаті району з інтелектуальної гри "Що? Де? Коли?". Зокрема, і у 2008 році бабичани вийшли у II етап чемпіонату, в якому боролися 13 команд. І хоча тоді нашим не вдалося пробитися до фіналу, але сам факт участі та позитивні відгуки організаторів про їх достойний інтелектуальний рівень, заслуговує на увагу.
Продовжувалась традиційна співпраця школи з місцевим лісництвом. Зокрема, як ми уже розповідали, ще у 50-х роках минулого століття бабичівські учні зобов'язалися систематично проводити толоки з прибирання місцевих лісових масивів від сміття, особливо в тих місцях, які прилягають до автошляхів, та в зонах відпочинку.
Така толока була проведена і у квітні 2008 року. Три підводи сміття за декілька годин зібрали учні 5-6 класів на узліссі біля естакади для аварійного ремонту автомобілів на межі Радехівського та Кам'янка-Буського районів. Саме там найчастіше зупинялися водії чи то для ремонту авто, чи для відпочинку. А де відпочинок і їжа, там, звичайно, відходи і сміття, яке рідко хто додумається забрати з собою - легше просто залишити в лісі. Гужовий транспорт для вивезення сміття надало школярам Бабичівське лісництво.

Під час проведення толоки (квітень 2008, репродуація з Радехівської районної газети "Народна справа")

Надалі школярі систематично стежили за чистотою у місцевій зоні відпочинку, що розміщувалася у лісовому масиві при в'їзді в село. Тут лісівники під керівництвом М. І. Миськіва облаштували столики і стільці під відкритим небом, а на випадок дощу - альтанки зі столами і лавками, відвели місця для сміття та санітарної зони, місця для розведення вогню обклали камінням, на кольорових панно написали правила поведінки для відпочиваючих. Але, як показав досвід, такі застереження не впливають на людей: систематично працівникам лісництва та школярам доводилося прибирати сліди, м'яко кажучи, неохайності - папір, поліетилени, пластик, консервні банки, найрізноманітніші побутові відходи. Причому, учні проведеними спостереженнями встановили, що місцеві мешканці майже не залишають таких слідів, а от подорожні - навіть зі столів не прибирають.

До слова, "тримало марку", як і в попередні роки, і Бабичівське лісництво. Керівником його замість П. Я. Боруцького, який звільнився ще 16 березня минулого року, аж 20 грудня того ж року призначили Івана Петровича Красіцького.

У вересні 2008-го під час святкування Дня працівника лісу директор ДП "Радехівське лісомисливське господарство" серед кращих називав і його працівників та ветеранів: дозорця Михайла Васильовича Демчину, лісоруба Володимира Михайловича Грая, а також колишнього тракториста Володимира Петровича Притулу та інших, які вже були на заслуженому відпочинку, але плоди їхньої лісовідновлюваної праці і досі красуються зеленими насадженнями. На урочистих зборах у Радехові ці лісники, серед небагатьох, як для загального числа працівників підприємства, були нагороджені Почесними грамотами та грошовими преміями.

У неділю, 18 травня 2008 року, у Бабичах відбувся перший матч новоствореної футбольної команди села. Приймали своїх сусідів - вузлівчан. Назвали команду "Еней": "Еней був парубок моторний і хлопець хоч куди козак...". Пам'ятаючи цей вислів з однойменної поеми Івана Котляревського ще з шкільної лави, бабичани дуже хвилювалися того дня, аби не знеславити вже на початках такий бренд, а окрім того, ще й сільська рада обіцяла переможця гри нагородити комплектом футбольної форми. На підтримку їм прийшло багато мешканців села та з околиць, прибули і вболівальники з Вузлового.

Гра була захопливою. Навіть ті, хто не дуже-то вважав себе любителем футболу, з цікавістю спостерігали за нею, "заражаючись" "бацилами" цього виду спорту: бо ж на полі були односельчани. А так ніщо не підбадьорює, як підтримка рідних та земляків. До речі, багато приклався до створення футбольної команди в Бабичах та облаштування стадіону, який знаходився на площині південніше вулиці Лугова (Воля), між нею і трасою Львів - Радехів, Вузлівський сільський голова, місцевий родак і мешканець Анатолій Петрович Близнюк, чималу матеріальну допомогу надали тутешні підприємці Юрій Костюк та Тарас Лаптута.

І "Еней" не підвів: бабичани перемогли з рахунком 2:0, успішно відкривши ворота до великого футболу районного масштабу та отримавши обіцяну нову футбольну форму. Вже у неділю, 1 червня, вони приймали в рамках першості Радехівщини своїх суперників по групі "Б" І-ї ліги - спортсменів з села Полове, і перемогли їх з рахунком 1:0. Станом на 13 червня в таблиці розіграшу чемпіонату району з футболу "Перша ліга", група "Б"

бабичівські "Енеївці" із сімома очками, двома перемогами, двома поразками та однією нічиєю були на 5 місці серед 10
команд, випередивши навіть своїх сусідів вузлівців (3 очка, 1 перемога, 4 поразки).
Далі були перемоги і невдачі, запеклі баталії на футбольних полях в себе вдома і в гостях. Але незважаючи ні на що, в Бабичах ставало все більше прихильників цієї популярної гри навіть серед жіночої половини мешканців, і всі гордилися, що є футбольна команда, яка захищає честь і примножує славу рідного села. У тому ж році, вже у серпні, команда виступала під назвою "Карпати". Наперед забігаючи, скажемо, що в наступному сезоні бабичанські футболісти вже грали у групі "А" першої ліги.
Найвизначнішою подією для села у 2008 році було відкриття у вівторок, 18 листопада, дитячого садочка.
Такий заклад функціював у Бабичах ще за часів Польщі, збереглося навіть групове фото його вихованців тих часів, яке ми виклали у розділі 3 цієї книги.
З деякими перервами він діяв у другій половині 1940-х та протягом 1950-60-х років. Зі спогадів старожилів знаємо, що приблизно у 1940 році вихователькою була Стефанія Грудка, з протоколів Бабичівської сільради - що з великими потугами були відкриті ясла у квітні 1953-го, а вже у 1955-му їх взяв під свою опіку колгосп. Розміщувались вони в одному з пришкільних приміщень, згодом - в одній з половинок колишньої хати "спецвиселенців" Васильовських, а другу половину займав магазин. А коли у 1975 році у центральній садибі колгоспу в Вузловому було відкрито потужний дитячий комбінат, бабичівських дітей, як і з навколишніх сіл, почали підвозити туди спеціальним автобусом. Але це не було цілком зручно для батьків. Тому в 1992 році навіть було виготовлено проек-тно-кошторисну документацію для будівництва в Бабичах школи-дитсадка, проте, цей проект так і не був втілений в життя. Про все це ми ширше розповіли в рамках відповідних років.
І ось, нарешті, відкриття повноцінного дитячого закладу. Його поява в невеличкому населеному пункті в часи, коли частіше закривали, ніж відкривали - було дійством важливим і довгоочікуваним, стало справжнім святом не тільки для мешканців Бабич, але й навколишніх поселень, зокрема Гряди, діти якої споконвіку навчалися і навчаються у місцевій школі та відвідують тутешній садочок. Не менш значущим цей чин був і загалом для району: за роки незалежності на Радехівщині відкривали щойно
другий дошкільний заклад (перший лише кілька місяців перед тим почав функціонувати в Яструбичах).
Реконструкція під садочок приміщення колишньої місцевої школи тривала більше року. Ремонтні роботи проводила фірма "Стир" з Павлова (директор - О. О. Ставковий). Двері нового дошкільного закладу урочисто відкрили голова Радехівської районної ради Володимир Григорович Шпак та перший заступник голови райдержадміністрації Ігор Павлович Фольварочний. Були присутні на святі також заступник голови райдержадміністрації з гуманітарних та політичних питань Мирослава Миколаївна Костюк, в. о. керівника райвідділу освіти Стефанія Семенівна Гладій та інші.

На свізинах: корпус дитячого садочка (вгорі); запашним короваєм на вишиваному рушнину діти вітають почесних гостей - представників влади району, які прибули на урючистості відкриття садочка.

Привітав односельчан з цим святом і Вузлівський сільський голова Анатолій Петрович Близнюк. На його адресу того дня лунало найбільше теплих слів від керівництва, вдячних батьків та їх дітей, адже саме він був ініціатором і рушійною силою
облаштування старого приміщення школи під дошкільний заклад. Не одні пороги довелося оббити, щоб дійти до омріяної мети. Але, як кажуть: хто стукає, тому відкривають. У цьому переконався Анатолій Петрович, бо ніде не зустрічався з байдужістю, всі, до кого звертався сільський голова керівництво області, району, - надавали допомогу. Та й місцева влада не залишилася осторонь.

Вихованцям дитячого садочка та гостям свята учні місцевої школи - сусіди дошкільнят, бо обидва приміщення знаходяться поряд, - подарували у своєму виконанні пісні та віршовані рядки. Маленькі вихованці тут же віддячили: з допомогою вихователів вони також підготували невеличку концертну програму і по-дитячому невимушено вклонялися дорослим за подаровану їм радість.
Приміщення освятили настоятелі місцевого Храму Пресвятої Трійці отець Роман Назаркевич (УГКЦ) та отець Петро Нижник (УПЦ КП). А опісля всі присутні оглянули його.
У штаті дитсадка на той час було 8 осіб з педагогічною освітою, а першою завідувачкою стала місцева жителька Віра Василівна Грицик. Тут працювало дві різновікові групи, де виховувалися 30 діточок.
7 червня 2009 року, на самий храмовий празник Пресвятої Трійці в Бабичах, сталося стихійне лихо, не характерне для нашої місцевості: за якоїсь півгодини чорна гроза з величезним градом завдала майже воєнних збитків. Чотирьом особам довелося заліковувати рани на головах, пошкоджено кільканадцять автомашин. Та все ж найбільше матеріальної шкоди було завдано приміщенням школи, фельдшерсько-акушерського пункту, Народному дому, покрівля якого пережила війни, але пошкоджень не зазнала, а також 182 селянським дворам, господарським будинкам, з яких 14 постраждали найбільше. Побито домашню птицю, майже 40 гектарів посівів пшениці, жита, ячменю, гречки та іншого майбутнього врожаю знищено...
Відразу ж після стихії, у неділю, на Зелені свята, на місце прибула робоча група на чолі з керівником відділу з питань надзвичайних ситуацій райдержадміністрації Михайлом Володимировичем Брановським. Тут вже із своїм активом працював Вузлівський сільський голова Анатолій Петрович Близнюк, з'ясовуючи наслідки лиха та визначаючи обсяги надання необхідної допомоги селянам у їх ліквідації. Було обстежено всі держустанови, окремі господарські двори місцевих жителів. Наступного ж дня сільська рада надала посильну допомогу найбільш постраждалим, але більшість господарів почали ліквідовувати пошкодження власними силами, бо розуміли, що незастраховане майно не відшкодують. А ситуація із страхуванням особистих будівель та іншого майна в ті роки була добровільною і виглядала нікчемно: всьо-го-на-всього менше 13 відсотків населення не пошкодували на це грошей, аби убезпечити себе від подібного.
Так і сталося. Робоча група району зібрану інформацію негайно передала до Головного управління МНС України у Львівській області. Відповідь не забарилася, вона була не на користь постраждалих: ситуацію визнано некласифікованою, що не підпадає під надзвичайні події. А це означало, що на допомогу можуть розраховувати лише держустанови та люди, які застрахували свої господарства, а от всі інші, кому стихія завдала збитків, мусили справлятися своїми силами. Мовляв, нічого тут не вдієш, порятунок потопаючих - справа рук самих потопаючих (у цьому разі - потерпілих від стихії).
В такій ситуації народний обранець і мешканець Бабич А. П. Близнюк подався до району з відповідним детальним листом. До нього прислухалися і негайно зібрали в кабінеті першого заступника голови райдержадміністрації Юрія Павловича Фольварочного позачергове засідання комісії з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій. У ході обговорення цього питання було вирішено виділити з матеріального резерву 85 листів шиферу для перекриття ФАПу, 56,4 квадратних метри скла для відновлення вікон у навчальних закладах сіл Бабичі, Дмитрів, Оглядів, які також постраждали від стихії. А ще Анатолію Петровичу комісія "підказала" визначити людей, яким найбільше потрібна матеріальна підтримка (що він вже давно зробив, не очікуючи такої "цінної" вказівки згори), і з заявами-клопотаннями про одноразову допомогу звернутися до голів Львівської обласної, Радехівської районної адміністрацій, а також до депутатів, що сільський голова і без засідання комісії знав. На репліку А. П. Близнюка голова комісії "пожалівся", що резервний фонд району обмежений, а надання з нього допомоги індивідуальним мешканцям неможливе.
Поволі, з Божою допомогою та за сприяння свого земляка - голови сільради Анатолія Близнюка, бабичани "залатали" діри
від стихійного лиха. Але потім Анатолія Петровича почали звинувачувати ледь не в корупційних діях ... на користь своїх виборців, бо оперативно дбаючи тоді саме про них, він іноді не встигав вчасно підготувати необхідні папери...
І знову - вибори... Ох, ці нескінченні вибори у роки Незалежності. Здавалося б, що у 1991 році ми свій шлях вже вибрали, але чомусь наші правителі вперто не хочуть ним йти, тикаючи пальцем один на одного, в геометричній прогресії плодячи партії і партійки, блоки і позаблоки під себе, а фактично борючись за ласий кусень біля державного корита, думаючи не про народ, а про те, як би більший чемодан вивезти в офшори, обіцяючи бути слугами "єдиного джерела влади" в Україні та "покращення життя вже сьогодні". Люди зневірилися. Чесно кажучи, в останні роки чимало бабичан перестали приходити в день голосування на свою виборчу дільницю навіть під загрозою "твій бюлетень вкинуть за Януковича".
Нагадаю, що чергові вибори Президента України спочатку були призначені Верховною Радою України на 25 жовтня 2009 року, але ця дата була оскаржена чинним Президентом України Віктором Ющенком у Конституційному Суді. Після того, як Конституційний Суд визнав таке рішення протиправним, Верховна Рада призначила вибори на 17 січня 2010 року.
На виборах використовувалася система абсолютної більшості. У разі відсутності кандидата, що набрав абсолютну більшість від числа тих, що взяли участь у виборах, передбачався 2-й тур, у якому змагалися двоє,

що набрали найбільше голосів. у 2-му турі для перемоги досить було набрати голосів більше, ніж у суперника. Вибори Президента України 2010 року коштували державному бюджету України 1 млрд. 532 млн грн. На той час - сума значна.
Вже 27 листопада 2009 року Центральна виборча комісія України утворила окружні виборчі комісії територіальних виборчих округів, серед них і виборчого округу №121, до якого увійшли і Бабичі, де в приміщенні місцевої загальноосвітньої школи розмістилася виборча дільниця №159. Головою комісії стала Марія Ігорівна Баліта від кандидата на пост Президента України Ю. В. Тимошенко, її заступником - Оксана Миронівна Луцишин - від кандидата на пост Президента України О. О. Мороза, секретарем - Марія Іванівна Бабій - кандидата на пост Президента України О. Я. Тягнибока,
а членами - Любов Станіславівна Бабій, Марія Степанівна Батюк, Оксана Василівна Біганська, Оксана Ярославівна Близнюк, Марія Євгенівна Дячик, Сергій Петрович Дячик, Сергій Ігорович Захарків, Михайло Михайлович Ісько, Галина Іванівна Крупник, Михайлина Богданівна Кушинська, Марія Андріївна Мартинюк, Оксана Романівна Мудрик, Ярослав Сидорович Нестор, Марія Миколаївна Нижник, Михайло Васильович Окіс, Ганна Петрівна Підгородецька, Галина Ярославівна Свистун, Орест Степанович Свистун, Олександра Володимирівна Сохоцька, Галина Панасівна Таран, Мирослав Олегович Чубка, Ольга Михайлівна Чубка.
Із 25 членів комісії 4 були не мешканцями Бабич (М. та С. Дячики, С. Захарків - Радехів, Г. Крупник - Шайноги), проте, Сергій Захарків фактично мешкав у Бабичах. По 2 члени комісії представляли кандидатів на пост Президента України Ю. Тимошенко, О. Мороза, Л. Супрун, С. Тігіпка, В. Литвина. П. Симоненка, В. Януковича, А. Яценюка, В. Ющенка, по 1 - С. Ратушняка, Ю. Костенка, А. Гриценка, В. Противсіх. Останній з названих кандидатів викликав у виборців "і сміх, і гріх": особисто я і досі вважаю таке не прогалиною в законодавстві, а відвертим знущанням олігархів-законотворців над українськими виборцями та невиправданою витратою бюджетних коштів на таких висуванців-"гумористів". Ще однією характерною особливістю тодішнього бабичанського списку комісії я б назвав "сімейний підряд", який, до речі, також не заборонений законом: три сімейні пари (Дячики, Свистуни та Чубки). Але таке вже було і на попередніх виборах, і не тільки в Бабичах.
Наступного дня після утворення Центрвиборчкомом окружних виборчих комісій розпочинався Різдвяний піст і християни України готувалися до світлого Свята, а на політичній арені держави розгорнулися жорстокі передвиборні баталії "не на життя, а на смерть", з образливими "лайками" і компроматом, надокучливими брехливими обіцянками команд кандидатів у Президенти і самих кандидатів, відвертим підкупом виборців. Чи не антихристи керували і керують українською державою і чи не тому ї так "трясе"?. І чи не тому тоді до влади прийшов Янукович, правління якого породило сотні, а згодом і тисячі смертей, безлад, який підтримують "наступники" збіглого Президента і донині?..
Бабичівську школу у 2009 році закінчило 105 учнів, а 1 вересня приступило до навчання 110. Проте, в наступні роки школярів ставатиме все менше і менше: на кінець 2013/14 навчального року їх буде майже вдвоє менше - 62.

Революція гідності, війна і реформи... Що далі? (2010 - 2019)

На початку 2010 року люди святкували Різдво, а політики чубилися - Президентська виборча кампанія (чи то б - "компанія") наближалася до свого апогею. Телеефіри, газетні шпальти і просто клаптики паперу були "щедро" нашпиговані брехливими обіцянками типу "завтра будет лучше, чем вчера - вибери меня", які не давали спокою своїми величезними та дорогими "бітмордами" навіть, коли ти пересувався по вулицях та провулках чи їхав на кутю до рідних в село по шляхах з величезними вибоїнами, повз які чи не через кожний кілометр портрети кандидатів в Президенти насміхалися з подорожніх і дивувалися - як це нам ще вдається пересуватися по таких воєнно-дорожних "тренажерах" і за які-то "шиші" ми купили на свята ковбасу... Держава транжирила з бюджету (себто - з народної дірявої кишені) шалені кошти на цих "Протипсіхів", жоден з яких не те, що не мав наміру, але й не бажав відмовитися від виділеної йому суми на ці безглузді агітки та купити буханку хліба бідній бабусі, яку до того ж ще й додумалися заставити переписати хату на кота.
Голосування відбулося за два дні до третього і завершального великого християнського свята Богоявлення - у неділю, 17 січня. По ТВО №121 (Радехівський, Сокальський райони, м. Червоноград) переконливу перемогу здобула Ю. В. Тимошенко, набравши 46,93\% прихильників-виборців (В. А. Ющенко - 19,8\%, А. П. Яценюк - 12,8\%, О. Я. Тягнибок - 6,34\%, решта - менше 5\%). На Бабичівській дільниці №159 із 392 виборців 157 віддали свої голоси за кандидатуру Ю. В. Тимошенко, 87 - за А. П. Яценюка, 58 - за В. А. Ющенка, 31 - за О. Я. Тягнибока, 20 - за В. Ф. Януковича, 13 - за С. Л. Тігіпка, 6 - за Л. П. Супрун, 5 - за А. С. Гриценка, по 4 - В. М. Литвина та П. М. Симоненка, 1 - за О. О. Мороза, 6 - проти всіх (не путати з кандидатом в Президенти Васею Противсіх, бо до честі бабичани за за цього "диявола" ніхто не голосував, а лише "згадували", коли частувалися в "кнайпі" з приводу "свята української демократії").
Загалом по державі В. Ф. Янукович набрав $48,95 \%$ голосів, Ю. В. Тимошенко - 45,47\%. ЦВК призначила другий тур виборів Президента України на 7 лютого, під час якого переміг лідер опозиції Віктор Янукович $48,95 \%$, Юлія Тимошенко відстала на 3,48 відсотки - $45,47 \%$. Не буду коментувати результати остаточного вибору українців у другому турі. Скажу лише, що навіть Віктор Ющенко підтримав свого давнього

"друга" і тезку Януковича, а деякі наші політикани-"патріоти" закликали не голосувати за жодного з двох кандидатів. Не знаю, як би склалася доля України, якби Президентом стала Юлія Тимошенко, але переконаний, що за ї європейської каденції не було б Євромайдану, Революції Гідності, а головне - крові. Проте, історія все ще розставить на свої місця...
А на завершення цієї теми, для історії Бабич коротко занотуємо хід підготовки та результати виборів у селі в другому турі. Отож, дільнична виборча комісія була створена наново і до її складу увійшли: Михайло Васильович Окіс (голова комісії) - від кандидата на пост Президента України Ю. В. Тимошенко, Світлана Михайлівна Мрачковська (секретар комісії) - від кандидата на пост Президента України В. Ф. Януковича, а членами - Марія Ігорівна Баліта, Оксана Василівна Біганська, Руслан Миколайович Ватраль, Світлана Ігорівна Голюк, Оксана Богданівна Лаптута, Оксана Миронівна Луцишин, Алла Миколаївна Ляска, Марія Ростиславівна Млюзан, Світлана Михайлівна Мороз, Іван Іванович Панькевич, Захар Сергійович Пус, Павло Миколайович Федина. П'ятеро членів комісії (всі - представники кандидата В. Януковича) були мешканцями інших населених пунктів: Р. Ватраль, М. Млюзан, З. Пус - з Павлова, А. Ляска, С. Мороз - з Радехова.
Майже всі голоси (понад 90 відсотків) бабичани віддали Ю. В. Тимошенко. Загалом по територіальному виборчому округу №121 Ю. В. Тимошенко набрала 120 тисяч 634 голоси, В. Ф. Янукович - 10 тисяч 107.
Але ми б не були українцями, якби лише один раз в році "відзначали" "свято демократії": вже восени, 31 жовтня, відбулися вибори до місцевих рад та сільських, селищних, міських голів. Ще не остудилися крісла від президентських членів виборчих комісій, як їх зайняли вже нові. 15 вересня була створена Радехівська районна виборча комісія, яка 30 вересня постановила встановити єдину нумерацію виборчих дільниць, їх межі та місце знаходження. Бабичівська дістала №18014, постійне місце "прописки" - одне з приміщень Бабичівської школи за адресою: вулиця Шкільна, 15. До складу виборчої дільниці ввійшли сільські вулиці: Березівська, Бічна Галицька, Бічна Львівська, Галицька, Зелена, Княгині Ольги, Лісова, Лугова, Лукова, Львівська, Незалежності, Нова, Садова, Шкільна. Благо: завдяки такій публічній деталізації виборчої інформації ми сьогодні знаємо не тільки назви та кількість вулиць села на той час, але й те, що тільки одна з них має персональне ймення (Княгині Ольги), а решта топографічне (Львівська, Галицька), при-родно-географічне (Березівська, Зелена та ін.), місцеве об'єктне (Шкільна) та історичне (Незалежності). Пригадаймо, що ще в не такі далекі в історичному вимірі комуністичні роки ми ходили по вулицях Сталінській, 70-річчя Жовтня...
Загальна кількість мешканців, які мали право голосувати, на той час становила 499 бабичан. На місцевих виборах їх мала обслуговувати новостворена комісія у складі: Іванна Омелянівна Бортник (голова), Станіслава Іванівна Лаптута (заступник), Галина Ярославівна Свистун (секретар), Михайло Васильович Окіс, Олександра Володимирівна Сухоцька, Оксана Василівна Біганська, Наталія Олександрівна Сторощук, Степан Васильович Патан, Галина Панасівна Таран, Іванна Петрівна Лящук, Оксана Ярославівна Близнюк, Мирослав Олегович Чубка, Віра Василівна Сторощук, Ольга Володимирівна Семенюк.
Депутатом Радехівської районної ради став бабичанин Орест Степанович Свистун - директор ТзОВ "Зевс", висуванець районної організації політичної партії "Наша Україна".
Головою Вузлівської сільської ради вдруге підряд був обраний мешканець Бабич Анатолій Петрович Близнюк (перший раз - у 2006 році, в рамках якого ми ознайомили читача з його життєписом).
Було обрано також 22 депутати Вузлівської сільської ради. "Запекла" боротьба розгорнулася за ці мандати народної довіри і на шести Бабичівських виборчих округах №№11 - 16. В групу "підтримки" свого односельчанина А. Близнюка у вищому органі місцевої влади за результатами народного волевиявлення увійшли, вже як повноцінні депутати сільради, мешканці Бабич: Іван Іванович Панькевич - 1974 рн., освіта повна загальна середня, на той час тимчасово не працював (виборчий округ №11), Володимир Михайлович Сторощук - 1960 рн., освіта середня спеціальна, завскладом
готової продукції Вузлівського спиртзаводу (№12), Марія Степанівна Батюк - 1980 рн., освіта повна вища, на той час тимчасово не працювала (№13), Ганна Олексіївна Окіс - 1961 рн., освіта середня спеціальна, працівник Радехівської райсанепідемстанції (№14), Віра Василівна Грицик - 1970 рн., освіта повна вища, завідувач дитячого садка "Веселка" с. Бабичі (№15), Марія Іванівна Бабій - 1975 рн., освіта середня спеціальна, завідувачка ФАПу с. Бабичі (№16). Окрім них депутатом сільради на своєму окрузі в Шайногах стала "напівбабичанка" Лариса Євгенівна Прихідько, яка працювала вихователем Бабичівського дитячого садочка.
А поміж цими виборчими баталіями, 10 липня 2010 року бабичани від свого храму Пресвятої Трійці урочистою велелюдною процесією, до якої на місцевому відрізку автошляху Львів - Радехів приєдналося Братство з таким ж святковими фанами з церкви св. мчч. Софії та ї дочок Віри, Надії, Любові з сусідньої Гряди, направилися до Вузлового, де на початку села мало відбутися величне дійство освячення новозбудованого Храму УГКЦ Всіх Святих Українського Народу.
Власне, він був споруджений на тій же місцині, на Стариках, де колись стояла старовинна церква Різдва Пресвятої Богородиці, а у 1914-му стараннями о. Степана Петрушевича зведена нова, мурована. І сюди ще в австрійські часи ходили молитися і бабичани, і грядівці, вважали цей храм своїм, бо також немало приклалися

до його створення. У червні 1941-го німецька бомба попала в купол церкви, розпочалася пожежа, яка фактично знищила храм, і він так в руїнах простояв до 1968 року, коли совіти його зруйнували повністю.
Лише у липні 1997 року було розпочато спорудження нового храму. Приємним і символічним є той факт, що будівництво його велося спільно вірними обох конфесій с. Вузлове - УГКЦ і УАПЦ, які завдяки їх парохам - о. Роману Назаркевичу та о. Івану Скалішу з самого початку створення (відновлення) обох громад (поч. 1990-х), на відміну від деяких інших населених пунктів, зберегли конфесійний спокій в селі, проводячи почергові богослужіння в історичному Храмі Покрови Пресвятої Богородиці майже 10 літ, проявляючи тим самим високу толерантність, взаєморозуміння та приклад істинного сповідування Великої Христової Заповіді - "Возлюбіть один одного". ...А той день освячення Храму Всіх Святих Українського Народу і вузлівчани, і бабичани, і мешканці інших навколишніх населених пунктів, і ваш покірний слуга автор цих рядків, який разом з парафіянами сіл Бабичі та Гряда ішов в колоні урочистої процесії до місця події, брав безпосередню участь в спільній молитві та фільмував це дійство на кінокамеру, навіки залишиться незабутнім. Бо це був направду історичний і величний день. У дійстві взяло участь 33 священики.
З іншої сторони від нашого приходу з Бабич - з центру Вузлового, від церкви Покрови Пресвятої Богородиці до місця чину, наблизилася торжественна процесія, учасники якої несли старовинну ікону Пресвятої Богородиці. При вході у браму до цієї процесії приєдналися і ми. Всього люду зібралося до тисячі - з'їхалися родаки цих земель та гості з усіх регіонів України та, навіть, з-за кордону. Такого давно вже не було в наших краях, і чи було коли-небудь взагалі. Відтак, у заквітчаній арці при вході на подвір'я храму о. Роман Назаркевич разом з понад десятьма іншими священиками зустрічав Єпископа Сокальсько-Жовківської Єпархії владику Михаїла Колтуна, який відправив у новозбудованому храмі урочисту Божественну Літургію і освятив його.
Чи не сотні християн того дня приступили до Таїнств Сповіді, Святого Причастя та Миропомазання, відчувши зішестя Божого Благословення на себе, відкрили нову епоху не тільки в житті релігійної громади, але й у власному духовному бутті...
В середині липня 2010 року на старому цвинтарі біля Бабичівського храму Пресвятої Трійці хоронили, поряд з могилою ї чоловіка Йосипа, матір відомого українського композитора Ігоря Білозора - Марію Білозір. Марія Іванівна народилася 8 лютого 1928 року в с. Бабичі. В повоєнні роки вийшла заміж за на два роки старшого (02. 06.1926 рн.) Йосипа Дмитровича Білозора, який тоді, ще зовсім юний, викладав музику в Бабичівській школі та був керівником тутешнього церковного хору. Певний час сім'я мешкала в батьків Марії, де народилася дочка Руслана, а потім переїхали в Радехів, де народився Ігор. Чоловік Йосип спочивав тут вже два десятки років - помер 13 липня 1990-го.
На похорон Марії Іванівни Білозір, тіло якої привезли зі Львова, де вона упокоїлась 15 липня 2010 року, зійшлося чи не все село та мешканці багатьох навколишніх, родини з Радехова, Вузлового, багато друзів ї покійного сина...
331 жовтня 2010 року Бабичівське лісництво знову залишилося без свого постійного очільника, яким був з 20 грудня 2007 року Іван Петрович Красіцький. Щоправда, тепер на його місце з цього ж числа призначили тимчасово виконувачем обов'язків лісничого Миколу Ільковича Миськіва, який був ним понад рік - аж до 1 грудня 2011-го.
Навчальний рік у загальноосвітній школі І-ІІ ступенів села Бабичі у травні 2010 року завершило 97 учнів, а 1 вересня розпочало новий рівно 100.
30 червня 2011 року закінчилась реалізація проекту Західноукраїнського ресурсного центру "Органи самоорганізації населення як органи місцевого самоврядування", який був профінансований Національним фондом в підтримку демократії (США). В рамках цього проекту було створено три Органи самоорганізації населення у Львівській області, один з яких - у Бабичах (ще два - в с. Бусовисько Старосамбірського району та в с. Рогізно Жидачівського району).
А кілька тижднів перед тим - 9 червня саме у Бабичах відбувся підсумковий семінар проекту, у якому взяло участь майже 20 представників органів самоорганізації населення, сільрад та безпосередньо керівник проекту Петро Лазарчук, його асистент і юрист. Керівники ОСН Бабич, Бусовиська та Рогозіна поділилися досвідом роботи та співпраці із сільрадами, презентували свої успіхи у вирішенні різного плану проблем, розповіли як здійснюється активне залучення жителів громади для допомоги та підтримки діяльності ОСН, обговорили плани на майбутнє. (Світлину про цю подію див. у додатках до р. 6 на стор. 505).
Тут треба зауважити, що дані ОСН є специфічними органами. Вони створені у селах, які не мають власної сільської ради. Громади, в яких створені ОСН були відібрані на конкурсній основі, для цього вони спільно з сільською радою та місцевими активістами подавали спільну заявку на участь у проекті. 311 заявок було відібрано 3 громади, які найкраще продемонстрували свою спроможність та зацікавлення у самоорганізації та описали бачення майбутнього розвитку власних громад.
У Бабичах, стараннями голови Вузлівської сільської ради Анатолія Петровича Близнюка, який є уродженцем і мешканцем села, задля участі у цьому проекті було створено ініціативну группу. 2 грудня 2010
року рішенням виконавчого комітету Вузлівської сільської ради №22 зареєстровано орган ОСН "Бабичі", а 22 грудня цього ж року видано Свідоцтво про його державну реєстрацію як юридичної особи. Очолив

новостворений орган директор місцевої школи Михайло Васильович Окіс, його заступником став Володимир Степанович Левицький, секретарем - Христина Володимирівна Федина, а членами - Володимир Іванович Батюк, Марія Ігорівна Баліта, Марія Іванівна Бабій, Петро Іванович Нижник, Володимир Степанович Федина, Степан Миколайович Федина. Для розміщення ОСН визначили одну із кімнат місцевої школи, а Західноукраїнський ресурсний центр виділив кошти на придбання офісного обладнання, меблів та інших матеріалів, необхідних для роботи персоналу, проведення ремонту приміщення, надав юридичну підтримку, організував семінар-навчання, зокрема у Львові, Дніпропетровську, Херсоні, у яких взяли участь М. В. Окіс, С. М. Федина, Х. В. Федина, М. І. Баліта, М. Д. Бугійчук, З. С. Яворська, З. В. Офіцинська та інші громадські активісти. Урочисте відкриття ОСН "Бабичі" відбулося 28 квітня 2011 року. На подвір'ї церкви Пресвятої Трійці вихованці сільської школи гаївками гостинного зустрічали голову райради Емілію Мельник, депутата райради Михайла Тимрука, Вузлівського сільського голову Анатолія Близнюка, депутатів сільської ради. Поважних гостей на подвір'ї школи, в приміщенні якої розмістився офіс ОСН, вітав сільський духовий оркестр. Освятив приміщення о. Роман Назаркевич, який у своєму слові підкреслив: "Коли в громаді один одному хоче служити, то така громада є здорова, і вона приречена на щасливе співжиття".
Ще однією особливістю новостворених ОСН було те, що крім власних повноважень, якими ОСН наділяються автоматично після їх створення в рамках закону "Про органи самоорганізації населення", місцеві сільські ради наділили ОСН додатково й певними делегованими повноваженнями.
Щоб підкреслити, можна сказати, історичну значущість цієї події для села Бабичі, розкриємо трохи ширше сутність ОСН. Але перед тим скажемо, що сьогодні в Україні є 27155 сіл, тільки в 10278 з них є сільські ради, а решту 16877 не мають власного самоврядування та адміністративно відносяться до сільських рад в інших поселеннях. Львівська область є найбільшою в Україні за кількістю сільських населених пунктів 1850, тільки 632 з них мають самоврядування, а 1218 не мають власної сільської ради. В деяких випадках, до складу сільської ради може входити більше ніж 10 населених пунктів, багато з таких сіл розташовані на відстані 7 - 10 і більше кілометрів від адміністративного центру, а транспортне сполучення (громадським транспортом) між ними або відсутнє або не задовольняє реальні потреби місцевих мешканців.
Діяльність Органу самоорганізації населення у селі без сільради відкрив для громад більше можливостей для захисту власних інтересів, дозволив впливати на прийняття важливих рішень, також дає більше можливостей для реалізації ініціатив, спрямованих на покращення добробуту та якості життя місцевих мешканців, не чекаючи допомоги ззовні. Села без сільради переважно залишаються на другому плані у питаннях фінансування, надання медичних та соціальних послуг, вони не мають достатньо можливостей для реалізації своїх прав, участі у прийнятті рішень та лобіювання інтересів у порівнянні зі становищем „центральної садиби" в силу природних та територіальних умов розташування, а органи місцевого самоврядування інколи не бажають приділяти достатньо уваги проблемам таких сіл. Крім цього, мешканці даних населених пунктів мають істотні труднощі у таких сферах як: отримання довідок та іншої соціально-побутової документації, сплата за комунальні послуги, надсилання та отримання пошти, вирішення земельних, майнових та інших бюрократичних питань. Особливо гостро ці проблеми стоять на порядку денному у людей похилого віку, багатодітних сімей, одиноких матерів та людей з особливими потребами.
У 2011 році за материнську самовідданість, народження і зразкове виховання дітей, забезпечення умов для всебічного їх розвитку Указом Президента України бабичанці Марії Іванівні Батюк було присвоєно звання "Мати-героїня". Жінка разом із чоловіком Степаном поставила на ноги п'ятьох дітей. Вручити нагороду в урочистій обстановці в середині жовтня до Радехова приїхав тодішній голова Львівської облдержадміністрації Михайло Цимбалюк. Окрім нашої землячки, такі відзнаки з його рук тоді отримали ще вісім матерів району.
20 листопада 2011 року православна громада села Бабичі висвятила свій храм Святого Архістратига Михаїла, будівництво якого велося впродовж восьми років.
Нагадаємо, що схід громади УПЦ КП з цього наміру відбувся 23 лютого 2003 року, коли вірні одноголосно підтримали ініціаторів спорудження церкви о. Петра Нижника, парафіян Ярослава Сторощука, Ярослава Михайліва, Володимира Батюка, Михайла Сторощука.
Відразу ж після прийняття цього рішення, Іван Грицик та Павло Стрижевський вибрали в лісі дуба, з якого Павло Бабій, Йосиф Сторощук, Ярослав Сторощук та Михайло Сторощук витесали хрест.
Урочисте його освячення відбулося 23 листопада 2003 року на подвір'ї церкви Пресвятої Трійці, де богослужіння вірних УГКЦ і УПЦ КП проходило почергово. Звершували освячення благочинний Радехівського районного благочиння о. Зеновій Середницький у співслужінні з о. Ярославом з Добротвора, о. Ярославом з Пиратина та о. Петром Нижником. Цього ж дня урочистою ходою хрест було перенесено і встановлено на місце будівництва нового храму Божого, який за волею громади вирішено наректи іменем св. Архістратига Михаїла. Розпочалася багатолітня клопітлива робота. Старша сестриця Павліна Творковська організувала збір пожертвувань на будову храму. До цього приєдналися жін-ки-сестриці: Марія Левицька, Мирослава Михайлів, Оксана Марцінковська, Оксана Сердига, Галина Слободюк, Леся Левицька, Наталія Сторощук, Ганна Федина, Ольга Василишин, Люба Федина, Галина Лотошинська, Галина Лотоцька, Стефанія Олійник, Галина Фарина,

Михайлина Грицик, Гелена Батюк, Марія Семесюк, які всі ці роки кожного місяця ходили по селі і збирали кошти, а також контролювали чергу робітників на будові храму, активно відгукувались як на поклик отця-настоятеля, так і на прохання керуючого будовою.
За сприяння настоятеля храму о. Петра Нижника та при допомозі тодішнього головного архітектора району Павла Макара було розроблено проект.
Цього ж року відбулася розмітка і закладка фундаментів церкви, в якій брав участь парафіянин Іван Мазур разом із будівничими Ярославом Михайлівим, Омеляном Біганським, Володимиром Батюком, Павлом Фединою, Іваном Олійником. До осені 2004 року був готовий фундамент і заготовлена велика кількість будівельних матеріалів завдяки старанням особливо Ярослава Михайліва, Євгена Марцінка, Івана Сторощука, Івана Панькевича, Василя Пристанського, Івана Грицика, Ярослава Бабія, Романа Олійника та ін.
Роботи із зведення мурів церкви розпочалися у 2005 році. Одним з фундаторів і меценатів, що долучився до будівництва, був Євген Марцінко, уродженець с. Бабичі. На будові особливо активно працювали Павло Федина, Євген Фарина, Володимир Батюк, Іван Панькевич, Василь Гарасевич, Роман Жолнович, Іван Олійник, Дмитро Лотошинський, Василь Пристанський і молодь села.
У 2007 році при допомозі місцевих жителів і бригади з смт. Добротвір було залито склепіння. У цьому ж році за сприяння місцевого будівничого Володимира Никона розпочато зведення даху. У встановленні електрообладнання і грозозахисту взяли участь уродженці села Олексій Холонівський, Євген Бабій, Володимир Батюк. Штукатурні роботи виконали Ярослав Михайлів і родина Холонівських при допомозі молоді села.
Протягом трьох років було зведено основну будівлю храму.
Накриттям церкви, яке було завершене у 2008 році, займався Петро Олещук, йому допомагали Іван Панькевич, Володимир Батюк, Степан Кручкевич і місцеві парафіяни. Одночасно на землі було змонтовано куполи із маківкою та хрестом. Цією роботою турбувався Петро Олещук.
12 жовтня 2008 року урочистою процесією від церкви Пресвятої Трійці братство, хор та велика кількість парафіян рушили до місця будівництва нового храму, де відбувся обряд освячення куполів і надкупольного хреста, який здійснили благочинний Радехівського районного благочиння о. Зеновій Середницький у співслужінні з о. Нестором з с. Дернів, о. Василем з с. Топорів, о. Дмитром з с. Дмитрів та настоятелем Бабичівського Храму о. Петром Нижником. У цьому ж році за допомогою крана та іншої спецтехніки куполи та хрест було. успішно встановлено на мури церкви.
Вікна до храму виготовляли знову ж таки місцеві умільці Анатолій Батюк, Михайло Сторощук, Ярослав Михайлів. Роботи з монтажу металевих конструкцій виконував Анатолій Батюк.
На початку 2009 року під керівництвом Ярослава Михайліва і родини Холонівських було обштукатурено фасад храму. До виконання цих робіт активно долучалися Володимир Марцінковський, Роман Федун, Роман Порада, Михайло Крупник, Володимир Окіс, Василь Мартинюк та інші. Оздобленням фасаду займалася молодь.
Як тільки завершилися будівельні роботи, до своєї справи взялися місцеві столярі
і різьбярі Володимир Бабій, Роман Цвікілевич, Володимир Середа, Тарас Лазаревич - всі місцеві, кожен виконував певну функцію: Володимир Бабій настеляв підлогу і встановлював двері, Роман Цвікілевич оздоблював іконостас, Володимир Середа виготовивківот, Тарас Лазаревич - престіл і Царські врата. Роботи по накладанню облицювальної плитки та плитки на підлогу виконали Ігор Кубай, Роман Ільчук, Василь Гарасевич, Павло Федина.
У 2010 році споруджено надбрамну дзвіницю та встановлено дзвони, які стараннями настоятеля храму о. Петра Нижника відлито на старовинній фабриці в Республіці Польща.
Коли у 2011 році були завершені прицерковні будівлі, громада взялася за впорядкування ландшафту подвір'я. Кладкою бруківки займався Павло Сливінський разом з братом Петром, їм допомагали односельчани. Допомогу в упорядкуванні території довкола церкви і оздобленні фундаменту надав Юрій Костюк.
Безвідмовну допомогу транспортом кіньми, тракторами, машинами надавали Ярослав Бабій, Іванна Бортник, а також Вузлівський сільський голова, уродженець і мешканець Бабич Анатолій Близнюк. Сумлінно виконувала свій обов'язок скарбник Наталія Сторощук.
Своїми трудовими руками парафіяни творили благополуччя рідного села. Прославляють Господа величним співом у новозбудованому храмі хористи: Олег Підгородецький, Павло Федина, Марія Маїк, Ольга Олійник, Іванна Бортник, Любов Федина, Софія Романчук, Марія Левицька, Наталія Сторощук, Софія Марцінко, Оксана Батюк - під керівництвом дяка Володимира Левицького, а своїми молитвами просять благословення Господнього на многії і благї літа!
Окремо треба сказати про натхненника, організатора і учасника спорудження, першого і незмінного понині предстоятеля Храму святого Архістратига Михаїла с. Бабичі протоієрея о. Петра Нижника. Народився він 10 березня 1975 року в с. Замок Жовківського району. У 1992-1996 роках навчався у Львівській духовній семінарії. 27 вересня 1998 року був висвячений в Луцьку митрополитом Яковом. З благословення митрополита Андрія 8 листопада 1999 року призначений настоятелем громади УПЦ КП с. Бабичі. Остання

церковна нагорода протоієрейство. За час свого священнослужіння освятив дві новозбудовані церкви: крім Бабич, ще раніше у сусідньому селі
Шайноги - церкву Преподобного Онуфрія Великого. ...Отож, будівництво, яке велося впродовж восьми років, увінчалося освяченням храму на славу Божу 20 листопада 2011 року.
Після недільного Богослуження і подячного Молебеню у церкві Пресвятої Трійці, яка до цього дня слугувала Храмом Господнім обом бабичанським релігійним громадам, православна громада урочистою ходою попрямувала до свого, нею збудованого нового храму на торжество його освячення. Церковні дзвони велично запрошували гостей, які того дня прибули звідусіль. Загалом їх було понад півтисячі, і навіть новий храм не зміг умістити усіх, хто прийшов до нього на поклін.
Під керівництвом благочинного Радехівського благочиння митрофорного протиієрея Зеновія Середницького настоятель храму о. Петро Нижник та православні отці із сусідніх парафій, за участі греко-католицького пароха бабичівської громади о. Романа Назаркевича, освятили церковний престол і обрядове церковне начиння.
Після освячення престолу і церкви зсередини, громада на чолі із священиками хресним ходом знадвору обійшла церкву довкола.
Обряд освячення храму святого Архистратига Михаїла здійснив благочинний Зеновій Середницький.
Парафіяни та їх гості увійшли до освяченого храму на перше Богослуження, котре спільно провели благочинний Зеновій Се редницький, декан Кам'янка-Бузький Михайло Піх та настоятель о. Петро Нижник.
Новий храм, попри те, що за браком коштів ще не викінчений із середини, велично виблискував церковною позолотою підсвічників та образів, був замаєний вишитими рушниками, серветками та настілниками, вишитими церковними хоругвами і живими квітами. Деталі майбутнього іконостаса, Царські Врата та інше прикрашало різбленя місцевих сільських умільців, а поміж цієї рукотворної краси лунала щира молитва бабичанських парафіян, котрі і храм цей, і красу його створили своїм розумом і власними руками.
З проповіддю і вітальними словами до присутніх звернувся декан Кам'янка-Бузький о. Михайло Піх. Подячні слова своїм парафіянам, жертводавцям і благодійникам, гостям виголосив о. Петро Нижник настоятель храму:
- Сьогодні храм ожив. Сьогодні оті мури, які ми зводили сім років, ожили молитвою.
Було багато, можливо, і сумнівів, коли ми закладали камінь і починали це будівництво. Храм цей збудований силами бабичанських майстрів, тут немає роботи, виконаної найманими робітниками.
За жертовність і сумлінну працю при спорудженні храму було нагороджено Подяками і Грамотами звиш десятка найдостойніших осіб.
Після урочистої церемонії нагородження у храмі вчинено перший обряд мирування священиків і парафіян. На згадку про величну подію усім охочим тут же роздавали святі іконки з ликом святого Архистратига Михаїла - покровителя нового бабичанського храму та кольорові буклети з описом історії його будови. На східцях церкви кожний міг напитися першої, освяченої тут водиці.
На завершення усього дійства православне священицьке братство у кількості 15 осіб освятили відлиті для храму і встановлені на дзвіниці дзвони. Юні дзвонарі не шкодували сил, щоб до найдальших околицях усі почули: Господня Велич постала у Бабичах новим християнським храмом. (Світлини до цієї розповіді див. у додатках до р. б на стор. 506-506).
Нарешті, після більш, як року часу тимчасового виконання цих обов'язків М. І. Миськівим, помічником лісничого, з 1 грудня 2011 року призначили постійного керівника Бабичівського лісництва. Ним став Руслан Броніславович Бачинський. Народився він 12 липня 1963 року у смт. Залізці Зборівського району Тернопільської області, у 1985 році здобув фах інженера лісового господарства у Львівському лісотехнічному інституті і почав працювати майстром лісозаготівель Завалівського лісництва Бережанського спецлісгоспу, але через три місяці перейшов на посаду майстра лісу у лісництво в рідних Залізцях. Далі набирався досвіду керівної роботи: начальник нижнього складу Володимир-Волинського лісомисливського господарства, лісничий Бендюзького лісництва, головний інженер ДП "Тернопільське лісгосподарство". І ось призначення в Бабичі... "До приходу керівником Бабичівського лісництва я вже трохи був знайомий з ним, бо коли працював у Бендюзькому, іноді сюди заїжджав, - пригадує Руслан Броніславович. - Не можу сказати, що прихід на Бабичівське лісництво був для мене логічним з огляду на кар'єру. Коли у 2011 році я працював головним інженером ДП "Тернопільське лісогосподарство", вводять
пілотний проект: для того, щоб позбутися, зокрема, проблем з оподаткуванням, матеріально-технічним забезпеченням, посади головних інженерів скорочують і пропонують їм стати приватними підприємцями, взяти в оренду лісовози та інші механізми, вивозити ліс, а лісгосп ці роботи оплачуватиме. Більшість фахівців до такої "реформи" поставилась з пересторогою, я - категорично. І коли Степан Михайлович Данькевич, з яким ми разом навчалися у Львівському лісотехнічному інституті, запропонував мені очолити Бабичівське лісництво, після деяких вагань (бо знову тижнями не бачитиму сім'ю, яка мешкає на Тернопільщині), дав згоду".
Навчальний рік у загальноосвітній школі І-ІІ ступенів села Бабичі у травні 2011 року завершило 86 учнів, а 1 вересня розпочало новий 93. У наступні роки число школярів почне різко падати.

Цього ж року - 6 серпня - відбулася чергова зустріч випускників 1971-го, приурочена 40-річчю закінчення Бабичівської восьмирічки. За традицією ми помолилися у місцевому храмі Пресвятої Трійці, на могилах однокласників, які відійшли у засвіти, сфотографувалися на тому ж місці у шкільному саду, де у 1967-му 4-класниками робили історичне вже фото, на порогах старого і нового корпусів школи, провели двогодинний "урок" із спогадами шкільних років, розповідями про подальший свій шлях. (Світлини про цю подію див. у додатках до р. 6 на стор. 505).
У 2011 році поволі почало вщухати футбольне життя на Бабичах, яке так яскраво починалося у неділю, 18 травня, ще не такого далекого 2008-го. Рік за роком команда втрачала своїх кращих футболістів, які подавалися хто в пошуках хліба за кордон, хто на навчання, а хто просто зрозумів неперсективність бабичівського футболу в умовах відсутності належного фінансування на матеріально-технічну базу, навіть добиратися на змагання в інші села доводилось чи не за власні кошти. Місцевих добродіїв, які б підтримали команду села, не знайшлося.
Так-сяк відігравши перше коло (9 матчів), футбольна команда Бабич із 2 очками (2 - нічиї, решта - програші, в тому числі і вдома, з різницею м'ячів 15-26) опинилася на дні турнірної таблиці у групі "Б" І ліги чемпіонату району. Щоправда, сезон-2011 бабичанці завершили на "2" місці знизу, таки випередивши вічних і територіально, і
по турнірній таблиці сусідів вузлівців аж на 1 очко, та з загальними результатами - 2 перемоги, 2 нічиї, 14 поразок, 7 очок, з різницею забитих та пропущених м'ячів 27-58, разом з такими ж невдахами з центральної садиби Вузлівської сільради були зняті із змагань.
А наступного року чимало з місцевих футболістів поїхали на ... чемпіонат ЄВРО2012 до Львова, а дехто і до Києва - у якості глядачів "переймати передовий досвід" цієї направду народної гри, без якої залишили своїх односельчан на кілька наступних років. Наперед забігаючи, скажу, що, як Фенікс із попелу, майстри шкіряного м'яча знову постануть бойовою командою у другій половині цього ж десятиліття, про що ми обов'язково оповімо.
Після того, як 20 листопада 2011 року православні села Бабичі висвятила свій храм Святого Архістратига Михаїла, гре-ко-католицька громада стала повноправним господарем у своєму, історично підтвердженому - Пресвятої Трійці, ремонт якого, розпочатий ще у 2007-му, закінчено у 2012-му. Зроблено укріплення підвалин, знадвору обшальовано деревом церкву і дзвіницю (2007р., майстер - о. Степан Бурко з Нестанич), перекрили купол церкви і замінили накупольний хрест (2009 р., май-стер- Анатолій Сторощук), поклали бруківку на подвір'ї і навколо церкви, поставили нову браму (2010 р.), проведено ремонт і розпис в середині храму (2011), реставровано ангелів, ікону "Голгофа", різьбові фрагменти, кивот, виготовлено нові бічні престоли (2012р.).
4 червня 2012 року, на Зелені свята, всі бабичани, вихідці і мешканці села, жителі навколишніх поселень, незалежно від свого віросповідання, з самого ранку сходилися до святково прикрашеного Храму Пресвятої Трійці на Божественну Літургію, приурочену 100-літтю його зведення. Громада села у день ювілею радо зустрічала Преосвященнішого Владику Михаїла Колтуна.
Це був справді Величний День єднання не тільки нинішніх поколінь, а й "мертвих, живих і ще ненароджених". Автор цих рядків колись, будучи дуже маленьким хлопчиком, до 1961 року разом з батьками приходив сюди на Служби Божі, а потім, коли Храм був закритий, вже школярем місцевої восьмирічки під час великих свят, а особливо Великодня, разом з однолітками і дорослими хороводив тут, біля церкви, "подоляночки", з нехитрих банок з карабітом,
саморобних пристроїв, набитих сіркою, сповіщав про радість Христового Воскресіння, з благословення Господнього також причастився до відзначення цього Ювілею, виклавши свою Душу у письмових рядках до брошури в честь цієї дати: "Незаперечною є істина, що центром будь-якого поселення є Храм Божий. Так було здавна, за наших дідів-прадідів. І, навіть, в часи жорстокого совєтського атеїзму, коли церкви закривалися і руйнувалися, наші предки і їх діти, наймолодшим з яких сьогодні принаймні поза 23, а найстаршим понад 73 роки (якщо брати відлік з 1939-го рн.), пригадують, з яким щемом і біллю у серці вони проходили повз закриту, здавалося б навіки, Святиню, крадькома хрестячись або ховаючись від "пильного" ока партійців та вчителів під час Божественних відправ, навіть в сусідніх селах, здійснення релігійних та народних традиційних обрядів (різдвяних колядувань, щедрувань, великодніх маївок-подоляночок), або коли під прикриттям своїх бабусь і батьків йшли сповідатися, приступали до Святого Причастя... І глибоко в Душі іскрилася Надія, що все це минеться, наша Віра переможе, бо маємо генетичну Любов до Небесного Отця і рідної Неньки-України. Молитвами і Терпіннями ми вистраждали свою Незалежність і з Божої Паски маємо сьогодні можливість відкрито і торжественно відзначати велике Свято родинного села - 100-ліття Бабичієької каплички, а тепер - Церкви Пресвятої Трійці. А ще мусимо самі знати і передавати з поколінь в покоління історію ї творення, імена священнослужителів і бабичан, засновників і жертводавців, які щиросердечно приложилися протягом цілого століття, щоб цей Храм і нині, і навіки був Центром Святого Духовного Спасіннядля сьогоднішніхприйдешніх мешканців села".
Відома поетеса з Трускавця, уродженка Бабич Стефанія Шумило (з роду - Федина) виклала свої душевні хвилювання з нагоди ювілею рідної Церкви у прекрасних віршованих рядках:

Від досвітку тоді дзвонили дзвони, Скликали в храм новий усіх людей. І нині свято знову в кожнім домі Святкує наша Церква ювілей!
Сто літ назад в дванадцятому році Душа раділа з кожного з мирян. Зійшлись отиі в день Пресвятої Тройці І посвятили цей Господній храм.
В Зелені свята, саме в свято Церкви Тут відчинились Царські Ворота. В цей день святий у нашім Храмі вперше Розпочалася Служба Пресвята.
Сам Бог велів, що в це велике свято Церковний дзвін тут вперше задзвонив. З околиць всіх прийшло людей багато І Дух Святий усіх їх осінив.
З дитинства церкву я запам'ятала: Копись отець старенький відправляв, Старослов'янською велась відправа, На мові цій він нас благословляв.
Проте одна в нас віра неподільна Греко-католицька весь час була. Коли приходила свята неділя, У храм одна стежина всіх вела.
Каплицею церковцю називали, З парафій різних правили отиі, Бо пароха свойого ми не мали, А потім двері зачинились ці.
Настала в Храмі невимовна тиша, Замок на дверях був багато літ, І дехто міг - тайком собі молився, Як кажуть, час на місці не стоїть.
Пройшли роки, знов двері відчинились. Знайшли ключі від Храму між людьми... Яких зусиль злі сили причинили, На дві громади розділились ми.
Ось ювілей, і вже напередодні Наш Храм до свята встигли відновить, Взялись до справи люди благородні, І нині купол золотом горить.
Отиі знов Службу Божу відправляють, І сльози навертаються весь час... Церковні дзвони гучно сповіщають: "Сто років Церкві! Свято нині в нас!".
Отож - єднаймося, односельчани! Бог в нас один, немає двох Богів! І розбрату не сіймо поміж нами, Не тішмо нині наших ворогів!
Важливою подією для всіх християн с. Бабичі було виставлення у храмі Пресвятої Трійці 12 - 13 липня 2012 року чудотворної ікони Дубенської Божої Матері. І хоча перебування ікони у храмах Радехівського благочиння УПЦ КП (24 червня - 18 липня) відбулося із благословення високопреосвященного Димитрія, митрополита Львівського і Сокальського, вклонитися їм
приходили і православні, і греко-католики, особливо на таких парафіях, як Бабичівська, де з самого початку між вірними обох конфесій була злагода: пригадаймо, що до кінця 2011 року Богослужіння тут відбувалися почергово саме в церкві Пресвятої Трійці. Православна громада села молилася вже у своєму освяченому храмі, але без проблем вирішили виставити ікону у старому, намоленому і облаштованому, бо новозбудований православний ще таким не став за надто короткий час (менше року).
Принагідно дамо коротку історичну довідку, що ця Чудотворна ікона за своєю іконографією належить до поясного типу. Перша згадка про неї датується 1565 роком, коли князь Костянтин Острозький запросив свиту подорожніх на ночівлю до себе. Серед них була незряча жінка, яка самостійно зайшла до кімнати, де була святиня, і приклавшись до неї, прозріла. Князь відразу відправився в монастир і розповів про все ігумену. Вже зранку він відвіз ікону в Дубенський Свято-Преображенський монастир, куди на поклоніння іконі з'їжджалися вірні не тільки з України, але й з Польщі, Білорусі, Молдови. Оригінал святині пропав у вирі Першої світової війни, а копія потрапила за промислом Божим у м. Чернігів. В одному з містечок на Чернігівщині лютувала епідемія морової язви, але коли хресним ходом цю ікону обнесли довкола поселення, хвороба раптово зникла. Після молитов перед цією іконою багато людей отримували зцілення від різних душевних і фізичних хвороб. Чудеса продовжувалися і в новітньому часі: у 2004 році Дубенська ікона замироточила, а в 2010-му, коли перебувала на Львівщині в м. Сколе, як і колись в Острозі, до неї підвели незрячу жінку, яка з храму вийшла зціленою, прославляючи Господа та Богородицю.
Два дні сотні бабичан та прихожан із сусідніх населених пунктів (у Вузловому, до речі, Чудотворна ікона не виставлялася), та, навіть, з дальших країв - молилися: "Пресвятая Богородице, спаси нас!". Більшість признавалася, що відчули духовне очищення, полегшення. Це дійство всім запам'яталося навіки...
Протягом тижня - з 4 по 11 листопада 2012 року отці-редемптористи Леонід Григоренко та Євген Задорожний провели Святу Місію у селах Вузлове та Бабичі. У цьому їм допомагали сестри із Згромадження св. мч. Йосафата с. Іринея та с. Вероніка. У чудовій атмосфері діяв Святий Дух у душах людей, дітей у школі та в ліцеї, в Народному домі при перегляді релігійного
фільму про святого Джузеппе Москаті та під час проведення інших місійних заходів.
Оскільки бабичанські футболісти, як ми жартома зауважили в оповіді попереднього року, виїхали на Євро-2012, бо із змагань на першість району їх зняли згідно з регламентом, то таки маємо нагадати, що того року фінальні матчі з чемпіонату Європи проходили і у Львові, і практично у всіх оселях Бабич (щоправда - по телевізору). Маємо про це обов'язково для історії сказати ще й тому, бо направду в ті дні та у відповідні години вулиці села "вимирали", вболівальниками ставали, незважаючи на невідкладні домашні роботи, навіть жінки.

Одразу після завершення (1 липня) фіналу європейського чемпіонату з футболу розпочалася (30 липня) підготовка до виборів народних депутатів України, які були призначені на 28 жовтня за змішаною системою: 225 депутатів обираються в загальнодержавному багатомандатному окрузі за виборчими списками від політичних партій (для них був встановлений 5-відсотковий прохідний бар'єр), а інші 225 за мажоритарною системою в одномандатних округах.
Бабичівській виборчій дільниці був присвоєний № 461015, розміщувалася вона у фойє місцевої школи і входила до складу одномандатного виборчого округу № 119 (м. Броди).
Не будемо довго описувати всіх виборчих баталій, які тоді були дуже жорсткими, але нагадаємо деякі їх політико-правові аспекти.
Відразу після обрання Президентом України, В. Янукович добився рішенням Конституційного Суду скасування поправок до Конституції від 8 грудня 2004 року, відомих як "політреформа". Україна знову була перетворена на президентсько-парламентську республіку, через що Верховна Рада втратила велику частку повноважень, президент отримав майже необмежену владу. Після цього Печерським районним судом м. Київ була засуджена за підписання газових контрактів, а потім і ув'язнена лідерка опозиції Ю. Тимошенко - найпопулярніший, згідно з соціологічними опитуваннями, політик України. 27 лютого 2012 року, після тривалого перебування у СІЗО, засуджений лідер опозиційної партії "Народна Самооборона", колишній Міністр внутрішніх справ Луценко Юрій Віталійович. Розпочалися залякування шляхом виклику на допити в СБУ відомих політиків і, навіть, вчених.
За щорічним рейтингом демократії Україна впала з 53 місця до 79, а в рейтингу "Індекс свободи слова" опустилась на 42 позиції й посіла 131 місце.
Чимало світових лідерів висловили занепокоєння поновленням авторитаризму в Україні, зокрема в тому, що необмежена влада Президента може вплинути на демократичність виборів до ВР 2012 року. Але верхівку це не зупинило: з ініціативи провладної фракції Партії Регіонів було змінено виборче законодавство за рік до виборів. Зокрема, в новому законі заборонено брати участь у виборах політичним блокам, що на думку експертів, зроблено для того, щоб не дати об'єднатися розрізненій опозиції ("Батьківщина", "Фронт Змін", "НУНС", ВО "Свобода", "Громадська Позиція", "УДАР"). Було підвищено прохідний бар'єр з 3\% до 5\%, що на думку експертів зроблено для недопущення в Парламент багатьох розрізнених опозиційних партій. Ці зміни в законодавстві були викликані втраченою популярністю Партії Регіонів, яка з 2007-го до 2011-го "загубила" більше двох третин своїх прихильників, що на виборах за минулим законом означало 6 втрату контролю над ВР з боку пропрезидентської політсили.
Падіння рівня підтримки провладної Партії Регіонів пояснюється непопулярними рішеннями, які були неоднозначно сприйняті тією чи іншою частиною українського суспільства, зокрема підписанням так званих "Харківських угод", прийняттям пенсійної та податкової реформ, можливим прийняттям так званої "Земельної реформи" яка має перетворити українську землю на товар, публічна заява президента щодо геноциду українців у 1932-1933 рр., скасуванням пільг "чорнобильцям" та "афганцям", співпраця Президента тільки з однією релігійною конфесією...
Ці та багато інших політико-правових "многоходівок" команди Януковича створили атмосферу недовіри більшості суспільства до результатів виборів, люди пригадали сталінсьчу установку: не важливо хто і як голосує, важливо хто як рахує. Так і вийшло: за офіційними підсумковими результатами до парламенту потрапили п'ять партій - ПР (30% - 72 місця в багатомандатному окрузі, +113 мандатів - в одномандатних округах, =разом - 185 місць народних депутатів), Батьківщина $(25,55 \%-62+39=101)$, Удар ($13,97 \%$ $34+6=40$), КПУ ($13,18 \%-32+0=32$), Свобода ($10,45 \%-25+12=37$).
Із 357 виборців Бабич на виборчі дільниці прийшло 246, які віддали 99 голосів за ВО "Свобода", 90 - за ВО "Батьківщина", 32 - за "УДАР", 10 - за Політичну партію "Наша Україна", 5 - за ПР, по 3 - за Радикальну Партію Олега Ляшка та Партію пенсіонерів України, по 2 - за КПУ та Ліберальну партію України. Загалом по Радехівському району результати були такі: Об'єднана опозиція ("Батьківщина") - 40,8\%, Свобода - 36,8\%, Удар - 10,9\%, ПР - 4,8\%, КПУ - 1,4\%, інші - менше.
По одномандатному виборчому округу № 119 народним депутатом України була обрана кандидат від ВО "Свобода" Ірина Сех, яка набрала $64,86 \%$, а найближчий ї конкурент самовисуванець Сергій Сенчук $10,68 \%$.
У загальноосвітній школі І-ІІ ступенів села Бабичі у травні 2012 року навчалося 83 учні, а 1 вересня приступило до навчання на п'ять більше - 88.
Змушений в ході цього Літопису час від час звертатися до політики, особливо в ті роки, які були поворотними для України. Дехто з читачів зауважить: а при чому тут історія Бабич, при чому тут село до високих виборчих пристрастей, перипетії вічного "поїдання" олігархічними кланами один одного? А при тому, що такі події мали безпосередній вплив на спокій та якість життя бабичан, які в багатьох з них брали і братимуть надалі участь не тільки шляхом вільного волевиявлення під час виборів, але й безпосередньо на майданах місцевих, у Львові, в Києві, а відтак - і на фронтах російсько-української війни на сході. Зрештою, в селі про це говорили

не тільки на вулицях, в громадських місцях, але й в себе вдома "і великі, і малі". Це було на устах в людей і є чи не донині...
У рамках попереднього року ми говорили про вибори до Верховної Ради та їх результати. Здобувши перемогу і фактично абсолютну владу в Україні, команда Януковича "розправила крила", бо вважала, що вже "прихватизувала" державу.
Але у 2013 році все тільки починалося і продовжилося у наступних. 31 липня увійшло в законну силу рішення Європейського суду з прав людини за скаргою Юлії Тимошенко, в якому найвища європейська судова інституція встановила, що опозиціонерка була незаконно арештована та незаконно утримувалася під вартою внаслідок суддівського свавілля та за політичними мотивами. Влада під надуманими доводами категорично не бажала його виконувати.
Свого епогею політична напруга набула наприкінці жовтня, коли Президент Янукович відмовився підписувати давноочікувану Угоду про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Люди вийшли на Євромайдан і почалося те, що ми переживаємо до сьогодні. Побиття "Беркутом" студентів уночі 30 листопада так обурили громадськість, що Євромайдан переріс у Революцію Гідності: штурм Адміністрації Президента, захоплення приміщення КМДА, повалення пам'ятника Леніну у Києві, побиття журналістів, "Марш мільйонів", барикади, штурми Євромайдану, протистояння з "антимайданом"... А далі, на початку наступного вже року, були криваві лютневі події...
Все це стосувалося і "маленьких" Бабич, чимало мешканців яких були учасниками цих подій...
22 березня виповнилося 80 років Йосифу Семеновичу Парубочому - відомому господарнику, заслуженому агроному України, народному депутату України кількох скликань, лауреату Шевченківської премії, багатолітньому (чверть століття!) керівникові колгоспу імені Я. Галана, відтак - агрофірми ім. М. Шашкевича на наших землях, і просто високоосвіченій і глибокоморальній людині. Оминути цей ювілей в історії Бабич ми просто не маємо права, бо Йосип Семенович знав в ті роки чи не кожного бабичанина, був районним депутатом від села і зробив для його розбудови чи не найбільше за всю історію: торговельний центр, медпункт, відділення зв'язку, адмінприміщення колгоспної бригади, баня, дороги...
Досить детально про цього почесного бабичанина (якусь мить подумав взяти це звання у лапки, бо воно є неофіційним, а народним, але вважаю, що воно є вищим від будь-яких державних нагород і має мати реальне означення) ми розповіли в рамках 1988-го Про нього йшла мова в цьому Літописі впродовж попередніх та наступних років - аж до половини 1990-х, з ним пов'язані не тільки сільськогосподарські, але й соціально-побутові здобутки нашого краю.
Нагадаємо, що народився він у селі Оглядові в селянській сім'ї з глибинним українським корінням: батьки виховували його на творах Т. Шевченка, Л. Українки, І. Франка, М. Шашкевича. Любов до книги супроводжувала його з дитинства. До тепер Йосиф Семенович пропонує своїм співбесідникам прочитати твір "Раби" свого знаменитого земляка письменника Осипа Турянського. Книжка трохи обгорена, а він пояснює: "У той час, коли "визволителі" спалювали книжки в Оглядові, ми, 6-7 річні дітлахи, гралися неподалік. Як тільки була нагода, хлопчаки витягали з вогнища книжки і ховали вдома. Серед тих книг, що я врятував від вогню, була і "Раби". Так що ця книжка пройшла вогонь...". До речі, Йосиф Семенович виростав із своїм однолітком Юрієм Шухевичем, мати якого була внучкою оглядівського пароха.
У 19 років після закінчення Львівської школи керівних кадрів, розпочав своє хліборобське життя у земельному відділі Лопатинського району, а з вересня молодий, енергійний, творчо мислячий і освічений Й. Парубочий вже керував колгоспом в селі Куликові, де згодом побудував школу, дитячий садок, клуб, бібліотеку, торговий комплекс.
Побачивши великий потенціал, нестандартне мислення, управлінський хист у молодого керівника, тодішня влада доручила йому ще більше господарство - з центром у Вузловому. У 1971-му прийшов у відсталий колгосп, звичайнісінькі тутешні села, а коли у 1996-му ішов на пенсію, то і сільськогосподарське підприємство, і села були в зеніті трудового та соціального розквіту. Про всі ці здобутки ми оповідали раніше. Ще раз підкреслимо лише те, що у Вузловому діяв відгодівельний комплекс на 8 тисяч голів ВРХ, село стало невпізнаним - екс-периментально-показовим, а інші населені пункти на території - з достатньо розбудованою інфраструктурою.
У тодішніх умовах потрібно було не лише шукати кошти, а й через центральні органи "вибивати" дозволи на будівництво, ліміти на необхідні будівельні матеріали, обладнання тощо. А це - безконечні поїздки до Києва, до Москви... Допомагало природне вміння знаходити спільну мову з чиновниками різних рангів, захоплювати їх своїм перспективним баченням, непідробним бажанням створити селянам достойні умови для праці і проживання. Йосиф Семенович повторював: "Чому у містах люди ходять по чистих тротуарах, добре освітлених, а селяни змушені взувати гумові чоботи і місити болото? Чому сільська дітвора має виховуватися і навчатися у пристосованих приміщеннях, подекуди холодних, з незадовільним природнім освітленням, а міські школярі навчаються у кращих умовах?". І таких "чому?" було дуже багато. Але Парубочий не лише констатував, але й порушував ці та інші проблеми на всіх рівнях, пропонував шляхи їх вирішення і сам показував приклад ефективного господарювання.

Роздумуючи над життєвим шляхом цієї воістину величної постаті не тільки нашого краю, хочу сформувати суспільне переконання, що багатющий талант Й. С. Парубочого заслуговує на увічнення у книгах (історичних, наукових, художніх), про нього має знати не тільки кожний мешканець Бабич, Вузлового, Шайногів, Дмитрова, Нестанич, Павлова та інших сіл Радехівського району, а на місцевому рівні варто подбати про запровадження відповідного спецкурсу чи то у школах, чи то у зацікавлених колах місцевих господарників та громадськості. А то ми нині повернулися "назад до сохи", не реформуємо, а руйнуємо і ніяк не можемо "придумати" того ж "велосипеда", який ще "за царя Гороха" був винайдений.

Йосиф Семенович любить повторяти: "У селі, як і в місті, люди повинні працювати не сезонно, а цілий рік, з відповідними зарплатою, відпусткою". За його керівництва так і було: потужні тваринницький комплекс, МТС, будівельна бригада, столярня, пилорама, асфальтний завод, оранжереї та інші підсобні промисли, на яких працювало майже півтисячі людей протягом цілого року. Все це функціонувало, ремонтувалися сільські вулиці і дороги, вивчався прогресивний досвід щодо вирощування сільськогосподарських культур, збирались високі врожаї, будувались нові об'єкти, село буяло повноцінним життям...

На завершення скажемо, що і на заслуженому відпочинку Й. С. Парубочий у своєму поважному віці - творчо-активна Людина: керівник районної ветеранської організації, благодійного фонду ім. М. Шашкевича, заступник голови районного об'єднання Всеукраїнського товариства "Просвіта" ім. Т. Шевченка...

Навчальний рік у загальноосвітній школі I-II ступенів села Бабичі у травні 2013 року завершило 73 учнів, а 1 вересня розпочало новий 79.

У липні в приміщенні Бабичівської школи відбулося громадське обговорення проекту Генерального плану забудови с. Бабичі, розробленого на основі географічного знімання, виконаного державним підприємством "Західгеодезкартографія" у 2012 році. Проект представляли спеціалісти зі Львова, а участь в його обговоренні взяли мешканці Бабич, депутати Вузлівської сільської ради від села, керівник ОСН "Бабичі" Михайло Васильович Окіс, голова Вузлівської сільради Анатолій Петрович Близнюк та інші. Точилися гострі суперечки навколо деяких деталей проекту, зокрема щодо віднесення присілку Бір до Бабич, Автор цієї книги, будучи також тут, роз'яснив присутнім, посилаючись на архівні документи та карти 18-19 століть, що Бір з давніх часів належав до Волі Холоївської, яка є складовою частиною нинішніх Бабич. Загалом проект був схвалений, а незабаром затверджений і сьогодні поступово втілюється.

2014 рік розпочинався тривожно: 16 січня Верховна Рада ухвалила репресивні закони проти громадянських прав, зіткнення мітингувальників із спецпризначенцями, штурм на Грушевського, кривавий День Соборності 22 січня, перші загиблі Сергій Нігоян, Михайло Жизнєвський, переговори з владою, захоплення обласних та міських адміністрацій, інших адміністративних споруд, погроми приміщень міліції, і найбільш драматичний етап революції - події у Києві 18-20 лютого, в ході яких загинуло більше сотні протестувальників і кілька тисяч було травмовано.

Переломним моментом Єврореволюції стало прийняття Верховною Радою 20 лютого о 22:17 постанови "Про засудження застосування насильства, яке призвело до загибелі мирних громадян України". 21 лютого 2014 лідери опозиції підписали з Віктором Януковичем угоду щодо врегулювання кризи в Україні, відповідно до якої протягом 48 годин мали б відновити дію Конституція України в редакції 2004 року та сформувати новий коаліційний уряд. Того ж дня 386 депутатів Верховної Ради проголосували за Постанову про відновлення легітимного Конституційного ладу (в редакції від 8. 12. 2004), що означало: тепер буде сформовано новий Уряд, а Янукович втратив можливість диктувати його склад.

21 лютого увечері на велелюдному Майдані прозвучав заклик з вимогою негайної відставки Януковича, в іншому разі Самооборона піде на штурм. Президент у ніч з 21 на 22 лютого втік. 22 лютого посаду голови Верховної Ради зайняв народний депутат від "Батьківщини" Олександр Турчинов, а вже о 17 годині 11 хвилин парламент 328ма голосами народних депутатів підтримав Постанову про усунення Віктора Януковича з посади Президента України, аргументуючи таке рішення самоусуненням Януковича від виконання своїх обов'язків, та призначив позачергові вибори Президента України на 25 травня 2014 року. 25 лютого Верховна Рада уповноважила виконувати обов'язки глави держави спікера парламенту О. В. Турчинова. До влади прийшов праволіберально-консервативний уряд на чолі з Арсенієм Яценюком.

А далі була анексія Росією Криму, антитерористична операція на сході, яка стала фактично російсько-українською війною і триває донині...

1313 мешканців Львова та області, загиблих під час сутичок на Майдані, жителів Радехівщини не було. Двох мешканців міста Радехова, які перебували в Києві під час кривавих протистоянь, Сергія Головню (куля застрягла біля серця) та Романа Качана, який також отримав кульове поранення, було відправлено на лікування за кордон - у Польщу. Значна частина наших земляків повернулися з Києва з фізичними травмами невеликої тяжкості, але моральні травми залишаться в їхніх душах назавжди.

25 лютого стартувала виборча кампанія з дострокових президентських виборів, які були призначені на 25 травня. Загалом кандидатами на найвище крісло в державі було висунено 46 осіб, ЦВК зареєструвала 21, іншим відмовила або вони знялися з перегонів. Загальну перемогу здобув Петро Порошенко (54,70\%), Юлія Тимошенко набрала $12,81 \%$ голосів, Олег Ляшко - 8,32\%.

Того ж року на 26 жовтня призначені позачергові вибори народних депутатів України. Законом "Про вибори народних депутатів України" було встановлено 5\%-ий прохідний бар'єр і змішану систему: 225 депутатів обираються в загальнодержавному багатомандатному окрузі за виборчими списками від політичних партій, а інші 225 за мажоритарною системою в одномандатних округах. Відповідно частини п'ятої статті 8 Закону "Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України" вибори на території Автономної Республіки Крим (округи 1-10) і Севастополя (округи 224, 225) не проводилися. Також не відбулися вибори в 9 округах Донецької і 6 округах Луганської областей.
5 вересня Центрвиборчком утворив окружні виборчі комісії, в їх числі і в одномандатному виборчому окрузі № 119 (Бродівський, Радехівський, частина Кам'янка-Бузького, Буський райони).
Участь у виборах у багатомандатному окрузі взяли 29 партій.
Голосування в Україні проходило загалом спокійно, без серйозних порушень чи ексцесів. По багатомандатному округу до
парламенту пройшли "Народний фронт" (22,14\%), Блок Петра Порошенка (21,82\%), Об'єднання "Самопоміч" (10,97\%), Опозиційний блок (9,43\%) Радикальна партія Ляшка (7,44\%), "Батьківщина" (5,68\%). Не подолали 5-відсоткового бар'єра такі важкоатлети, як "Свобода", КПУ, "Сильна Україна", "Громадянська позиція".
У Радехівському районі 5-ти відсотковий бар'єр здолали "Народний фронт", Блок Петра Порошенка, Об'єднання "Самопоміч", Радикальна партія Олега Ляшка, "Батьківщина", "Свобода".
В одномандатному виборчому окрузі № 119 мандат здобув висуванець "Народного фронту" Михайло Леонтійович Бондар, 1973 року народження, уродженець і мешканець сусідньої Сокальщини, учасник Революції гідності, сотник 10 сотні Самооборони Майдану, після перемоги на Майдані пішов добровольцем в Національну гвардію України, 1 липня 2014 р. отримав поранення біля Слов'янська, брав участь у бойових діях в зоні АТО біля Дебальцевого і займав посаду зам. ком. взводу, командира відділення 1-го Батальйону Оперативного Призначення Національної Гвардії України ім. Кульчицького.
Хоча єдиним узгодженим кандидатом у народні депутати у 119-му виборчому окрузі від ВО "Свобода" та Блоку Петра Порошенка була Ірина Сех, вона навіть на Радехівщині здобула всього $13,60 \%$, що майже на половину було менше, ніж в переможця Михайла Бондаря (26,36\%).
Президентські та парламентські вибори, а точніше їх фігуранти-кандидати та новообрані "слуги народу", обіцяли людям "життя по-новому". І таке "життя" вже у тому ж році розпочалося в реальності. Переконуючи "головне джерело влади", що в державному бюджеті практично "нуль" коштів - все вивіз Янукович та його команда, якимось чудом у тому ж порожньому державному гаманці (а не у своїх раніше набитих тут в Україні та добре "зашитих" офшорних "кишенях", як це мали б зробити у скрутний для держави час "щирі" патріоти) таки знаходять 1 млрд 965 млн грн на президентські та 957 млн 572 тис. грн на парламентські вибори, левова частка яких іде на передвиборну агітацію їх же партій та партійок, зокрема, на виготовлення "біг-морд" кандидатів в президенти "Вась Противсіхів" та рекламних щитів типу "перепишу хату на кота". Ну, а коли "кіт" таки отримав хату, розпочалося стрімке дорожчання іноземної валюти, шалене зростання
цін на всі товари та види послуг, оподаткування пенсій, нові обов'язкові збори...
Бабичани, як і всі українці, були в розпачі: "Як можна вижити, коли ціни на продукти першої необхідності, ліки, комунальні послуги постійно зростають, а зарплати, пенсії не підвищуються?".
А на цьому фоні стрімко зростає корупція, тіньова економіка, контрабанда тощо, з якими "реформатори" з усіх сил борються (але краще б їх не рухали!), на "цілком законних підставах" (бо закріпили це нормативно) підвищують суддям, прокурорам, антикорупційникам, міністрам, газовикам та іншим прикоритникам (не забули і себе рідненьких) "жалованіє" до фантастичних багатоссттисячних та, навіть, мільйонних розмірів (поки що - в гривнях)... Збільшивши мінімалку для людей вдвічі (при рості цін та послуг чи не в 5-10 разів), вони нині, як і "папередніки", переконують, що "жіть стало лучше, жіть стало весєлєй"... Але не будемо забігати вперед: історія ще все розставить на свої місця. От тільки чи нинішні покоління поважного віку дочекаються цього (чи їх діти) насправді кращого і веселішого життя?..
Такими були і нині є тяжкі думи бабичан, про це вони чи не щоденно в розпачі обговорюють в домівках, в громадських місцях, чують від інших людей в маршрутках і поїздах...
8 червня 2014 року з місійною поїздкою відвідали Бабичі сестри Милосердя святого Вікентія с. Соломія, с. Тесля, с. Тереса Юсипів та с. Юліана Андрусів. В село їх запросив парох місцевого Храму Пресвятої Трійці о. Роман Назаркевич. Парафіяни тепло і дружньо зустріли гостей. Розпочалося спільне святкування храмового Празника та свята Зіслання Святого Духа піснями та руханками, які сестри провели з дітьми. Дівчатка і хлопчики із захопленням бігали по скошеній траві, співаючи та та пританцьовуючи разом з духовними гостями. Опісля відбулося посвячення пам'ятної дошки, присвяченої 200 -літтю від народження Тараса Шевченка, яку було виготовлено стараннями депутата Радехівської районної ради Михайла Тимрука. Після проповідей священика та подячного слова сільського голови розпочалася концертна програма. Сестри заспівали улюблені і знані пісні, а вступом до кожної пісні була зворушлива поезія. Потім вони виступили з коротким історичним словом про Згромадження та з нагоди 25 -ліття легалізації УГКЦ розповіли про час

виходу Церкви з підпілля, про сучасні віхи ї розвитку та плани на майбутнє. Потім з концертною програмою виступило тріо священиків "Новий час", одним із солістів якого є настоятель Бабичівського Храму і ініціатор цієї зустрічі о. Роман Назаркевич. На завершення сестри подякували Богові за сприятливу нагоду нести його Слово та його творчий задум до простих людей, священику - за запрошення, а бабичанам - за тепле родинне свято.
У травні 2014 року навчальний рік у загальноосвітній школі I-II ступенів села Бабичі завершило найменше за останні принаймні 100 років учнів - 62, а 1 вересня розпочало новий також наймізерніше їх число у 20-21 століттях (аж до 2018-го) 73; щоправда наперед скажемо: у травні 2015 року їх буде вже на 10 менше - 63.
15 червня відбулася зустріч учнів Бабичівської восьмирічної школи одразу трьох поколінь - 1964, 1984 і 1994 років випуску. Найстарших тоді лише у 8 класі було 28 - майже половина (без чотирьох) від загального числа учнів в усіх 9-ти класах 2014 -го. ...Пройшло 50 літ! Багато чого змінилося за цей час в шкільному дворі: не стало звичайних сільських хат, в яких розміщувались класи, майстерні, у колись головному двоповерховому корпусі дзвінко лунав дитячий галас вихованців сільського дитсадка, не було вже шкільного стадіону, не так виглядав шкільний сад, але красувалося простора двоповерхова споруда нової школи. А уявіть собі які епохальні зміни відбулися у житті колись 14-15 річних юнаків і дівчат тих, хто прийшов на цю зустріч.
Розповідає один із учасників цього ювілейного дійства, мій старший брат Микола Ілліч Лепех, який у далекому 1963-му, як восьмикласник, завів мене, першокласника, з урочистої першовересневої лінійки у просторе приміщення головного корпусу Бабичівської школи: "Ініціатором була наша однокласниця Пархомик Марія Володимирівна. Із 28 колишніх випускників прийшло 10. Деякі не могли приїхати з далеких світів, куди їх закинуло життя, деякі - за станом здоров'я, деякі вже відійшли у вічність (Близнюк Йосиф, Марцінко Мирослав та ін.). В глибокій зажурі і в щирій молитві ми пом'янули останніх на Службі Божій в Бабичівському храмі Пресвятої Трійці, а потім скорботно схиляли голови на їх могилах, що на місцевому цвинтарі...
Кожний із випускників згадав про свої митарства після закінчення школи, приємні і не дуже епізоди із свого життя, осмислив
пройдений життєвий шлях, досягнення і те, що не вдалося зробити. Але, напевне, кожний зрозумів: як сказав великий богослов 20 століття Карл Ранер, те, що було новим стало старим, дні йдуть, прості знання стають холодними і пустими, життя проходить, багатство втікає, народна доброзичливість є примхою, відчуття старіють, світ змінюється, друзі вмирають, повернути втрачене неможливо.
На життєвому шляху зустрічалися інші люди, їх було так багато, що іноді і не зразу зможеш пригадати, де і коли ти з ними зустрічався. Одні відходили, інші входили в твоє життя і кожний залишав слід та згадку про щось. Кажуть, що пізнання є найінтимнішим способом володіти чимось і охоплювати, і здається, що пізнання тільки стосується поверхні речей, що вони не поступають в кожне серце, в ті глибини самого єства, що дійсно ти є, але тільки ще одне нове оніміння нудьги і спустошення твого серця, що жадає істинного життя і істинного володіння речами, після життя, в реальності все поспішаємо, а не просто їх поняття і слова, навіть мелодія впадає в твоє серце. Тільки досвідченість, переживання і страждання є знаннями, які змінюються не до кінця, розчаровуються в нудьгу і забуття, але розум наповнюється, знаючи мудрість досвідченої любові.
Так і в кожного з нас після закінчення школи відбулися нові шляхи, які нам приходилося долати і дальше йти...".
Ось таке глибинно-філософське осмислення пройденого шляху навіюють думки, коли через 50 літ повертаєшся на шкільний поріг і вже дивишся з нього не у майбуття, а на власні життєві сліди...
Хоча 30-ти чи 20-ти річники могли мати свої філософські погляди, бо це були покоління інших епох суспільного життя.
І, звичайно ж, знимкувалися на згадку. (Світлини про цю подію див. у додатках до р. 6 на стор. 507).
Ось уже шостий рік малята Бабич, Гряди забавлялися у просторому сільському садочку. І не тільки забавлялися. За цей час вихователі провели багато цікавих заходів, накопичили цінний досвід виховної, навчальної роботи. Не випадково, що саме Бабичівський заклад 13 листопада став місцем проведення районного семінару на особливо злободенну того року (як і донині) тематику: "Патріотичне виховання дітей дошкільного віку". Про важливість такої роботи з перших років життя влучно висловилася на заході методист з дошкільного виховання відділу освіти райдержадміністрації Леся Кутенська: "Сьогодні ми пожинаємо плоди недовиховання на Сході нашої країни, бо ніхто не навчив свого часу тих, які взяли до рук зброю проти власного народу, не зраджувати свою Батьківщину".
Гостинно зустріла своїх професійних колег на порозі закладу завідувач садочка Віра Грицик. Ознайомлення з приміщенням, де живуть маленькі бабичанці, ще раз підтвердило, що колектив уміло і вправно організував не тільки роботу з патріотичного виховання, а й життєдіяльність малюків загалом: тут панує тепла атмосфера взаємодопомоги, відчутно велике бажання до творчої праці.
Свій захід вихователі Леся Прихідько і Наталя Здрилюк назвали "Ми діти твої, Україно". Педагоги організували діяльність так, що видозмінювали і доповнювали одна одну: малюки декламували вірші, грали народні і дидактичні ігри, міркували, відгадували загадки, розповідали і виконували колективну творчу роботу.

Керівник методичного об'єднання Віра Охота відзначила професійність в організації роботи, ї логічність і відповідність віковим програмам. Під час обговорення учасники семінару відзначили важливість музичного супроводу діяльності, що здійснював музкерівник Євген Покотило.
Доповідь про шляхи, засоби і методи патріотичного виховання на сучасному етапі мала вихователь ДНЗ №3 міста Радехів Наталія Коваль. Педагоги-дошкільники констатували, що семінар добре організований і повчальний, вони почерпнули натхнення для роботи і багато чому навчилися.
Коли "тьоті" прощалися, маленькі бабичани і бабичанки просили їх ще і ще приходити до них в гості і приносити такі ж смачні ласощі (див. світлину на стор. 453).
21 листопада 2014 року у Бабичах відкрито торговельно-ресторанний комплекс "Фільварок" з власною пекарнею (хліб випікається за старовинними рецептами у печах на дровах), магазином, кафе, рестораном, літніми майданчиками, штучним водоспадом, фонтанами, дизайнерськими декораціями, дитячими, спортивними площадками, а також музеєм місцевих старожитностей під відкритим небом та внутрішнім і зовнішнім дизайном, виконаним у старовинному українському стилі. Нагадаємо, що з 2003 року тут вже діяв магазин "Все для Вас", який став складовою частиною цього комплексу.

На світ.нині: вихованці дитячого садочка с. Бабичі виступають перед учасниками районного семінару

У 2014 році молодий, енергійний медик від Бога Сергій Захарків створив у Бабичах зубопротезний кабінет.
Походить Сергій з місцевого роду Іваницьких, народився у 1981 році, закінчив Бабичівську неповну середню школу, поступив у Кам'янка-Бузьке училище №71, де здобув і середню освіту, і фах механіка. Але відчував, що то - не його, бо з дитинства з захопленням спостерігав, як два рідні брати діда Ярослава - Богдан та Володимир - творять "чудеса": "перекошені" обличчя людей, які навіть серед ночі зверталися до них через нестерпні зубні болі, перетворюють на усміхнені, з білосніжними виглядами. Отож, відразу ж після здобуття "механічної" спеціальності, у 2000 році подався до Львівського медичного коледжу "Монада", де успішно, без жодної трійки, на відділенні ортопедичної стоматології здобув фах зубного техніка. А далі впродовж 11 років була виснажлива, але захоплива, якщо не сказати - творча, робота за омріяною з дитинства професією: вдень - у Кам'янка-Бузькій центральній районній лікарні, а увечері та вночі - у дідовій хаті.
Згодом поряд із старою оселею був споруджений добротний будинок, в одному із приміщень якого Сергій Ігорович облаштував перший в історії Бабич приватний зубопротезний кабінет. Сюди "за білосніжними усмішками" почали приходити односельці, мешканці сусідніх сіл Гряда, Шайноги, Вузлове, а відтак - і з Нестанич, Дмитрова, Павлова, Радехова, Незнанова, Тартаку, Сільця, Гайку, Добротвора, Кам'янка-Бузької...
12 лютого 2015 року, у день Трьох Святителів, у приміщенні Бабичівської школи відбулося Різдвяне дійство "Коляди дзвінкої переспіви" для місцевих мешканців поважного віку. Окрім них, на ньому були присутні їхні внуки, інші школярі, а також вчителі. Всі вони на початку зібралися біля ікони Матінки Божої, де о. Роман Назаркевич у супроводі церковного хору провів молебень за мир, за воїнів, які захищають незалежність нашої Вітчизни, за весь український народ.
Свято продовжилося в актовій залі школи. Разом з фольклорним гуртом "Сусіди" колядували всі, розпочавши з колядки "Бог Предвічний". Поважних людей села поетичними словами вітали ведучі програми - працівники Радехівського районного територіального центру "Оберіг" Марія Стражник та Ірина Цьомра. Далі були

жартівливі сценки, тематичні пісні, вірші, в подяку за які поважні бабичани і бабичанки щиро аплодували та дякували за таку увагу. На завершення всіх частували смачними пиріжками, а після "підкріплення" о. Роман подякував від себе та своїх парафіян за таке чудесне соціальне дійство, побажав небесної благодаті і всі хором заспівали "Многая літа".
Ще довго в селі переповідали з кутка в куток про теплу, зворушливу атмосферу, яка панувала того дня у приміщенні школи, молилися за здоров'я та благополуччя
Стефанії Лепех із сусіднього Вузлового, яка організовувала такі заходи для людей поважного віку чи не у всіх селах району, як організатор культурно-дозвільної роботи територіального центру.
Майже десять років (2007-2016) бабичани потерпали від аварійного стану доріг різного сполучення. Такого не пам'ятали й старожили, навіть під час воєнний дій тут. Бабичівський відрізок траси Львів - Луцьк (зрештою, як і весь шлях та всі дороги в Україні) виглядав так, ніби його чи не кожен день спеціально бомбили. Якщо автомобілем з Бабич до Радехова чи Кам'янки-Бузької в попередні роки можна було доїхати за якихось 10-15 хвилин, то з кожним днем цей час розтягувався чи не до години. І то не факт, бо коли виходили з ладу колеса або ставалася якась поломка ходової, можна було і встановити історичний "рекорд" добирання з пункту "А" (Бабичі) до пункту "Б" (райцентри) за весь період існування цієї дороги з незапам'ятних часів. На відрізку Вузлове - Радехів доводилось обминати трасу полями, а в дощову погоду і цього не можна було зробити. Ще гірше виглядала ділянка, відома місцевим автомобілістам як "Бабичівський ліс", бо там об'їхати просто не було куди, та й обминати "ями на ямах" лісом нереально. Водії і люди кляли владу на чому світ стоїть, особливо, коли "легендарний" прем'єр-міністр України на весь світ трубив, що "дароги в краєнє на 90 процентов уже відремонтіровалі" і посилав "трудящіхся" на городи "виращівать капусту".
Це питання регулярно ставало темою обговорення у владних кабінетах, на засіданнях колегії Радехівської райдержадміністрації (перший раз ще 25 грудня 2007 року), сесіях райради (зокрема, 11 січня та 11 квітня 2008-го, 27 жовтня 2011-го, 24 липня 2015 року), на десятках зібрань районної комісії з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій. За наполяганням колегії райдержадміністрації у 2008 році в районі навіть було створено спеціальну тимчасову комісію, проте її "тимчасовість" також розтягнулася на роки. Комісія згодом кілька разів рекомендувала звільнити керівника райавтодору, але, як мовиться, "віз" з місця не зрушувався.
Серед мешканців Радехівщини ширилося свого роду актуальне прислів'я: "Якщо всі дороги ведуть до Риму, то покажіть хоч одну, яка йде із Радехова". Це був і напівжарт, і крик душі усіх людей, яким ко-ли-небудь доводилося курсувати шляхом "Львів - Радехів", що більше 15 років не ремонтувався і в народі прозваний "Дорогою мужності", бо був справжнім випробуванням, як для транспорту, так і для здоров'я мандрівників. Люди часто не встигали на роботу чи навчання, перевізники відмовлялися обслуговувати населення. Соціальна напруга зростала.
Терпець, нарешті, увірвався. Понад 50 мешканців Бабич 16 травня 2012 року перекрили автотрасу, що проходить через наше село. Тут, по обидва боки від пішохідного переходу - в бік Луцька та в бік Львова - утворилися затори протяжністю близько кілометра. Водії та пасажири переважно висловлювали підтримку протестувальникам, оскільки самі потерпали від бездоріжжя. Вони терпляче чекали, пікетувальники пропускали лише автомобілі з дітьми. Учасники акції висловлювали свій протест і плакатами: "Дорога для танків", "Вимагаємо негайного ремонту доріг!", "Яка влада такі дороги!" і заявили: якщо найближчим часом справа не зрушиться з місця, вони влаштують безперервну ходу на одному із пішохідних переходів в с. Бабичі, і ця акція буде безстроковою - до того часу, допоки ремонт шляху таки не розпочнуть.
Ремонт таки розпочали, але ямковий. Його не вистачило навіть на рік, після чого знову місцями "навели косметику", яка розпливалася після першого ж дощу. ... 20 січня 2015 року на межі села Бабичі дорогу Львів - Радехів - Луцьк перекрили місцеві мешканці, до яких приєдналися громадські активісти з інших населених пунктів, - всього понад 100 осіб. Учасники акції підписалися під зверненням-вимогою до голови Державного агентства автомобільних доріг України, начальника служби автомобільних доріг у Львівській області, а також копію звернення направили голові Львівської облдержадміністрації. Люди вимагали від влади негайно розпочати підготовку та здійснення капітального ремонту дороги, в першу чергу на ділянці Добротвірський поворот - до межі з Волинською областю. Тепер народ також вимагав від влади припинити розтрату бюджетних коштів під виглядом неефективного ямкового ремонту. У висловлених вимогах також йшлося: якщо до 10 лютого не буде прийнято жодних задокументованих рішень, календарного плану заходів щодо капітального ремонту, люди залишають за собою право вдатися до радикальних безстрокових дій.
Ремонтні роботи розпочалися у квітні. З настанням теплих літніх днів, у суботу, 6
червня, дорожники вже не засипали ямки, а, як добре було зрозуміло та очевидно, взялися за дорогу капітально. Обіцяли все завершити до кінця року.
Але згодом активність згасла, техніку почали перекидувати деінде, наступило затишшя. Подейкували, що підрядній організації ТзОВ "Онур Конструкціон Інтернешил", яку в народі називали просто "Онур" або - "турки", не заплатили за вже виконані роботи.

17 серпня бабичани та активісти з району знову вийшли на дорогу, Впродовж двох днів - понеділок і вівторок, 17 і 18 серпня понад 20 людей постійно чергували, проводячи акцію перекриття дороги. Спочатку прибули найвищі чиновники з району, пообіцяли доповісти в область. Вже увечері 18 серпня у Бабичі, на місце події, прибув перший заступник голови облдержадміністрації Ростислав Замлинський. Його одразу обступили люди. Керівник пообіцяв відновити роботи на відрізку Радехів - Кам'янка-Бузька 26 серпня. Пікетувальники погодилися тимчасово припинити свою акцію.
А ось як "наживо" та в деталях відбувалися ці двоходенні події в Бабичах:
ДЕНЬ ПЕРШИЙ. На початок акції прибула голова Радехівської РДА Н. Шостак, голова Радехівської районної ради В. Антонюк, заступник голови районної ради М. Зузак, керівник служби автомобільних доріг Львівщини Ю. Лазаренко. Всі говорили про відсутність державного фінансування на проведення ремонту цієї дороги. Не отримавши відповіді, яка б задовольнила присутніх, розпочалася акція на пішохідному переході. Було вирішено не пропускати жодних транспортних засобів, за винятком пожежних автомобілів, швидкої медичної допомоги, інкасаторських автомобілів, автомобілів міліції, які їдуть на виклики з включеними світловими та звуковими сигналами, також пропускали автомобілі, в яких були маленькі діти та жінки з явними ознаками вагітності. Всі інші учасники руху вимушені були повернутись, або об'їжджати місце проведення акції іншими дорогами: транспорт, який рухався зі сторони Львова, повертав на початку Бабичівського лісу на Тартак, та через Незнанів, Мазярню, Шайноги рухався до перехрестя доріг між цим населеним пунктом та Вузловим, виїжджав на трасу, а до Львова - у зворотньому напрямку.
На акцію прибули представники ОБСЄ та журналісти ряду друкованих видань, які проводили фото та відеозйомку.
Перший день акції минув не без пригод. Зокрема, приватний підприємець, мешканець Павлова, рухаючись в сторону Радехова, не зважаючи на людей, які знаходилися на пішохідному переході, "дуже поспішаючи", намагався проїхати через протестувальників, просунувши по поверхні дорожного полотна 6-х з них на капоті на відстань чотирьох метрів, як наслідок пошкодив ногу одному пішоходу (для нього викликали швидку), а розлючений натовп розбив лобове скло автомобіля (власник викликав міліцію).
Того дня була написана на ім'я голови райради колективна заява з вимогою терміново скликати сесію, а також учасники акції вимагали прибути на місце проведення акції в с. Бабичі представника Львівської облдежадміністрації.
ДЕНЬ ДРУГИЙ. Зранку о 9-ій годині протестувальники передали голові райради вищевказану колективну заяву, та повідомили про вимогу голову райдержадміністрації Н. Шостак, яка тут же зателефонувала заступнику голови ОДА Р. Замлинському і погодила спільну зустріч о 12 -ій годині з учасниками акції в с. Бабичі.
Зранку люди вирішили дещо переформатувати свої дії: з 11-ї години весь транспорт, що рухався по автодорозі, зупиняли перед пішохідним переходом, водіїв та пасажирів маршруток, автомобілів закликали до участі в акції на 15 хвилин, а опісля пропускали. Таким способом упродовж дня в акції загалом взяло участь понад 600 пасажирів.
Після обіду приїхали представники ОБСЄ та голова РДА Н. Шостак, яка повідомила, що Р. Замлинський не може приїхати у визначений час і просив перенести зустріч на кінець дня.
Акція продовжувалась, і знову не без ексцесів. Водій однієї з маршруток Радехів - Львів, будучи розгніваним, мотивуючи зривом графіка роботи, із форсом рушив із місця, з'їхавши з проїзної частини дороги, хотів здійснити об'їзд пішохідного переходу позаду автобусної зупинки, та ледь не наїхав на дітей, які там знаходилися. Це викликало гнів та обурення бабичан, і заледве вдалося уникнути розправи над водієм.
Треба сказати, що новий формат акції практично не дав ніякого результату: за весь день з маршруток Радехів - Львів акцію підтримали не більше десятка пасажирів. Така пасивність людей, які вже багато років самі потерпали від бездоріжжя, вражала. А от водії та пасажири Луцьких автобусів майже стовідсотково виходили на пішохідний перехід, чим заслужено отримували подяку бабичан схвальними вигуками, та мандрували далі.
Перед 20-ю годиною вечора таки прибув заступник голови Львівської ОДА Р. Т. Замлинський, який запевнив, що 26 серпня будуть розпочаті ремонтні роботи.
І, направду, у визначений день на бабичівську ділянку шляху таки повернулася уже знайома бабичанам техніка, щоб продовжити прокладання практично нового автополотна.
Зроблено було добротно. Зокрема, дорожники до вересня 2015 року поклали вирівнювальний шар асфальтобетону, попередньо провівши роботи з відновлення профілю щебеневої основи, холодного фрезерування наявного покриття. Рух транспорту здійснювався у реверсному режимі, водіям і пасажирам доводилося трохи очікувати своєї черги для проїзду, але всі зовсім не обурювалися, а раділи в передчутті події, яка відтак за своєю суспільною значущістю стала чи не в рівень великого свята.
Пригадую, як у ті часи я разом із своїм добрим приятелем Ігором Яворським його автомобілем в черговий раз добиралися в моє родинне село Гряда, де вже давно не були саме через стан дороги. Минувши Ру-ду-Сілецьку, коли на горизонті вже показалась дільниця шляху в Бабичівському лісі, Ігор аж пригнувся за рулем, вдивляючись

На світ.инах: учасник протестиої дорожньої акиї (люпий та серпень 2013 року, с. Бабичі)

здивованими очима вдалину, вигукнув: "Степане, там там вже дорога є!", і додав газу, та так, що ми за якихось п'ять хвилин вже з лісу в'їджали в село Бабичі, а я, весь цей час споглядаючи сіяюче обличчя колеги, попросив: "Зупинися!". Ігор пригальмував, здивовано глянув на мене, а я відповів: "Розвернися, і ще раз проїдь з таким задоволенням!". Зрозумівши жарт, Ігор цілком серйозно мовив: "А що ти думаєш: за минулі роки я у цьому лісі не одне колесо залишив, не кажучи вже про нерви, здоров'я і гроші на ремонт ходової...". Таке могли підтвердити навіть не сотні, а тисячі водіїв...

Цілком ймовірно, що певною мірою роботи по капітальному ремонту дороги прискорили чергові вибори до місцевих рад, які мали відбутися 25 жовтня 2015 року. Вже 6 вересня ЦВК сформувала склади обласних, районних (крім районів в Автономній Республіці Крим), міських (міст обласного значення та Києва), районних у місті Києві виборчих комісій, на які покладалася підготовка та проведення місцевих виборів. Була утворена і Радехівська районна комісія, яка визначила склади сільських, зокрема постановою №30 - Вузлівської (9 осіб, голова - Ірина Федина, заступник - Олександр Бутляр, секретар - Ірина Луцук, члени - Олег Ценюк, Галина Ониськів, Ірина Карпів, Христина Лісова, Тетяна Покотило, Роман Пилипець). На території Вузлівської сільради утворювалося 14 виборчих округів, з них - три №№1-3 присвоєно Бабичівським: округ №1 (204 виборці) охоплював вулиці Княгині Ольги, Садова, Шкільна, Нова, Львівська, Бічна Львівська; №2 (142 виборці) - Березівська, Зелена, Незалежності; №3 (167 виборців) - Галицька, Лісова, Бічна Галицька, Лугова, Лукова.

Головою Вузлівської сільської ради знову (вже втретє підряд) був обраний бабичанин Анатолій Петрович Близнюк, а депутатами від Бабичівських округів - Назарій Олегович Бортник, 1995 рн., студент Львівського

національного аграрного університету, Іван Іванович Панькевич, 1974 рн., тимчасово не працюючий, Володимир Іванович Батюк, 1945 рн., пенсіонер (всі самовисуванці).
Вибори до райрад, міськрад та облрад того разу проходили за пропорційною системою, якщо партія набрала 5% голосів, кількість кандидатів від неї визначається відповідно до кількості голосів, поданих безпосередньо за депутата в окремому окрузі.
До Радехівської райради кандидатами в депутати по Вузлівському виборчому округу №7 (Вузлове, Раковище, Шайноги, Бабичі, Нестаничі) були висунуті Іван Покотило - від "Самопомочі", Діана Карпінка - від "Батьківщини", Оксана Лящук - від Радикальної партії Олега Ляшка, Люба Войтович - від "Громадянської позиції", Віктор Пузир - від "Народного Руху України", Ігор Никон - від "Нашого краю", Марія Піхур від "Української Галицької партії", Орест Свистун - від Блоку Петра Порошенка "Солідарність", Андрій Антонюк - від "Свободи". З політичних партій, окрім названих, участь в перегонах ще брало "Українське об'єднання патріотів - УКРОП).
У багатомандатному виборчому окрузі до районної ради пройшло 8 партій: "Самопоміч (3 депутати), "Батьківщина" (7), Радикальна партія Олега Ляшка (3), "Громадянська позиція" (4), "Народний рух України" (5), "Наш край" (2), "Блок Петра Порошенка "Солідарність" (6), "Свобода" (4). Депутатом районної ради став представник Народного руху України, вузлівчанин Віктор Михайлович Пузир - акушер-гінеколог Радехівської ЦРЛ.
До Львівської облради 5-відсотковий бар'єр подолали 9 партій: "Солідарність" (20 депутатів), "Самопоміч" (14), "Свобода" (12), "Батьківщина" (9), "Громадянська позиція" (8), "УКРОП" (6), Радикальна партія Олега Ляшка (5), "Народний контроль" (5), "Народний рух України" (5).
Другий рік в Україні ішла війна, названа чомусь антитерористичною операцією. І хоч бойові дії відбувалися віддалено від Бабич на майже 1300 кілометрів, але опосередковано вони зачіпали чи не кожного дня серця і душі місцевих мешканців, а окремі родини - і безпосередньо.
Першим бойове хрещення на сході України приймав Михайло Ігорович Боднарусь, 26.02.1993 року народження, випускник Бабичівської школи (2009 р.), який на той час, коли розпочалася війна, служив контрактником у 80 -ій бригаді Високомобільних десантних військ Збройних сил України, де до того, у 2012-2013 роках, проходив строкову службу в армії.
На східний фронт, в зону АТО, його підрозділ виїхав 8 березня 2014 року. На початках виконували завдання за призначенням у м. Луганськ, де, ще коли вони були в дорозі, проросійські сепаратисти 9 березня силою розігнали проукраїнське зібрання біля пам'ятника Т. Г. Шевченку, захопили приміщення облдержадміністрації і вивісили російський прапор. Але вже вранці 10 березня вони звільнили приміщення. А через якийсь час - знову захоплення адмінприміщень: обласних прокуратури, СБУ, а відтак - міста Слов'янська, куди негайно був перекинутий підрозділ, в якому служив Михайло, як старший вогнеметник. Там він і дістав перші бойові хрещення. Потім були Луганський аеропорт, оточення, прорив...
Михайло неохоче розповідає про той період у своєму житті. І його можна зрозуміти: зі Львова на схід вони виїхали зі 40 одиницями техніки, а з оточення в район міста Щастя 150 бійців прорвалися на трьох вцілівших БТРах.
На початку вересня 2014 року бригада прибула у Львів на місце дислокації, і хлопцям дали можливість відвідати сім'ї. Михайло хотів зробити рідним "приємний сюрприз", як він висловлюється зараз: повідомив, що їде додому тільки сестру. Але та не могла втримати "таємниці" і відразу поділилася радістю з матір'ю... А коли виходив з автобуса, на повороті з траси Львів - Луцьк до рідної домівки вже його чекав "несподіваний сюрприз": велика громада односельців разом з головою Вузлівської сільської ради та священиком під звуки маршу у виконанні місцевого духового оркестру урочисто зустрічала свого Героя. Сльози радості на усміхнених обличчях батьків, рідних, сусідів, що повернувся живим і неушкодженим, та неприхована гордість всіх за свого земляка, який, ризикуючи життям, боронив Неньку-Україну від їх одвічного ворога, як це робили наші бать-ки-діди в роки фашистської та більшовицької окупацій...
Та Михайло Боднарусь не був би собою, якби вважав свій обов'язок перед Батьківщиною виконаним до кінця: нехай, мовляв, інші зроблять так само. Довго на домашньому дивані не "відлежувався", і вже через якихось півтора місяця знову був у рідній військовій частині у Львові на Стрийській.
А далі були ще три виїзди в зону АТО, в ту ж Луганську область: на три, два і сім місяців. 326 серпня по 8 вересня 2015 року успішно пройшов збори сапера в м. Кам'янець-Подільському, у військовій частині А3546, за Програмою підготовки фахівців розмінування (мінування), знищення (знешкодження) вибухонебезпечних предметів. І знову - виконання завдань за призначенням, втрати бойових побратимів. Михайло не вважає, що робив щось надзвичайне: без патетики каже, що виконував свій обов'язок - перед батьками, рідними, Україною. Демобілізувався у 2016-му,
молитвами своїми, батьків, рідних, односельців, як і першого разу, - живим і неушкодженим...
Добровольцем, одним з перших пішов на фронт бабичанин Іван Володимирович Марцінковський, 1959 рн., уродженець сусіднього села Гряда. Вони з дружиною Оксаною Ярославівною (з роду - Середа) виховали сина Володимира, на той час одруженого, невістка Ірина подарувала йому доньку, а дідусеві та бабусі - онучку

Вікторію, якій вже було 5 рочків. Тільки живи і радій потомству. Можливо саме тому тривожно забилося серце у переживаннях за їх долю вже поважного віку Івана Марцінковського: хто зна - чи не дійде путін до наших земель... Іван Володимирович, незважаючи на вмовляння дружини та старенької ї мами, яка мешкала з ними, з притаманною йому безпосередністю і простотою сказав, що треба захищати Україну і добровільно зголосився у військомат.
Півроку він перебував у селищі Кримське Луганської області. Взвод, де служив оператором-навідником на БМП, нараховував 30 бійців, входив до складу 24-ї бригади. "Коли наші колони прибули у Кримське, то навіть людей там не бачили. Було кругом пусто, - пригадував пізніше, вже вдома, Іван. - Ми, можна сказати, відродили село, магазини відкрили, тут і молодь появилася. Багато допомагали місцевим жителям, в тому числі продуктами і ліками".
Після короткої ротації у січні бригада, де служив Іван Володимирович, передислокувалася в селище Новотошівка. "Тут все було поруйновано, розбито. При нас все відновлювали, відкривали. Дякуючи волонтерам, ми були добре забезпечені продуктами, і всім необхідним, чого на початках так бракувало у Кримському. І місцевим жителям допомагали. Вони ставились до нас, як до рідних".
Нині ветеран АТО Іван Марцінковський не дуже хоче розповідати про ці страшні дні: "Окопи, наряди, рвуться снаряди, свистять кулі - то є війна!. Пригадую один випадок. Старша жінка, пенсіонерка, поралася на городі. Біля неї впав снаряд, її не зачепив! Я був в декількох метрах від неї, то пішла така хвиля, що я впав. А жінці хоч би що!".
Чимало довелося пережити цьому мужньому, вже сивочолому чоловікові. Він розповідає, як біля Авдіївки їх частина стояла в лісі: "Ми - по одній стороні, а з другої, десь за 800 метрів - сепаратисти. Постійно накривали нас із "Градів", а ми в разі небезпеки мали право відстрілюватися тільки одиночними. Обстріли були і вночі".
Цілий рік був І. В. Марцінковський на фронті. Коли повернувся додому, рідні дякували і донині дякують Богу, що прибув живим і здоровим. З дитинства знаю його як виваженого і скромного, бо виростали поряд. Нині він нічого не вимагає, господарює і найбільше бажає, аби якнайшвидше закінчилися бойові дії на Сході, щоб не гинули хлопці на полі бою, щоб в Україні запанував мир і спокій, щоб щасливо жили його рідні, син Володимир та невістка Ірина, онучка Вікторія, ім'я якої означає "перемога"...

На світлині: І. В. Марцінковський на бойовому постуу в зоні АТО

23 березня 2014 року був призваний на службу Петро Васильович Федина, 1982 рн. - син мого однокласника Василя, який якось при зустрічі у 2015 році розповідав: "Ми з дружиною Ганною обоє працювали на цегольні, завод закрили залишилися без роботи, але поставили на ноги трьох синів. Старший Михайло закінчив сільськогосподарський інститут в Дублянах, має сім'ю, живе окремо. Віталій
ще не жонатий. Петро в технікумі вчився, одружений, невістка Наталя 5 років тому народила нам онучку Вероніку. Живемо разом. Слава Богу син повернувся з війни у березні цього року (демобілізований 18. 03.2015 - уточнення нашв - С. Л.) живим і неушкодженим. Але постійної роботи немає, доводиться перебиватися тимчасовими заробітками - систематично в Польщу їздять як дружина, так і син Петро...".
19 травня 2014 року пішов захищати Україну на східному фронті Василь Іванович Холонівський, 1975 рн., демобілізований 15.05.2015, потребував санаторно-курортного лікування. Також, коли йшов на війну, залишив вдома дружину Ірину з 10-річною донькою Христиною. Повернувшись через рік, далі проживали з мамою Марією Єгорівною, потрібне було житло, чи земельна ділянка під його будівництво. у вересні в Радехові серед інших йому за бойові заслуги в урочистій обстановці вручили нагрудний знак "Учасник АТО", яким згодом нагородили і інших учасників бойових дій з Бабич, зокрема, у лютому 2016го І. В. Марцінковського - там же і так же святково.
Одній із перших постукала війна у двері й родини Василя Омеляновича Біганського, 1969 рн., мешканця сусідньої Гряди, куди одружився і де у нього сім'я, але у рідних Бабичах буває чи не щодня, бо тут пройшло його дитинство, тут закінчив школу і пішов "у світ широкий". Мешканці обох сіл спільно молилися за здоров'я і благополуччя свого воїна і парафіянина, і таки виблагали в Господа ласки.
Василь Омелянович за професією зварювальник. У той час, коли прийшла йому повістка, тимчасово не працював, дружина Орися Богданівна - домогосподарка, дочка Ірина навчалася у 10 класі, син Назарій - у 2-му,

старша Христина вже була заміжня, мала двох діток. Біганський без всяких відмов щось на кшталт - "двоє неповнолітніх дітей", пішов виконувати свій громадянський обов'язок. Після короткого навчання в Яворові поїхав на Схід. Потрапив у роту матеріального забезпечення 3-го батальйону 24-ї механізованої бригади - був водієм на машині "Урал", підвозив запчастини для військової техніки. Дислокувався підрозділ у селі Дмитрівка Луганської області. "У той час ми не мали ще всього обмундирування, - розповідав після повернення Василь Біганський представникам мультидисциплінарної бригади Радехівського територіального центру, які вивчали з виїздом на місця потреби демобілізованих воїнів АТО. - Жителі нашого села на зібрані кошти купили для мене бронежилет. Я щиро вдячний їм за такий дорогий подарунок". Пригадав, як сепаратисти бомбили завод біля Горлівки, як доводилося під обстрілами їхати на передову.
Два з половиною місяці його батальйон був у Дмитрівці, потім переїхали під Харків. Там було трохи спокійніше. Возили боєприпаси. Як випадала вільна хвилина, телефонував додому, заспокоював свої: "Живий, все добре...". Це були коротенькі розмови, але вони додавали спокою на душі дружині, дітям...
Бабичани та грядівчани назавжди запам'ятають, як зустрічали свого спільного героя, коли той прибував додому у короткотермінову відпустку. Коли маршрутка зі Львова наблизилася до автобусної зупинки на Бабичах, урочистого маршу заграв духовий оркестр села. Вузлівський сільський голова Анатолій Петрович Близнюк, священики Бабич і Гряди отці Роман та Борис, рідні, сусіди, друзі, близькі не приховували своєї вдячності Герою та гордості за його мужність. А потім всі рушили на Гряду, де навпроти Василевої домівки, поряд із церквою на галявині, прозваною в народі "Парина" - фактично на території Бабич, допізна односельчани слухали розповіді воїна АТО, грав оркестр, акордеон, співали пісень, не обходилось і без чарки...

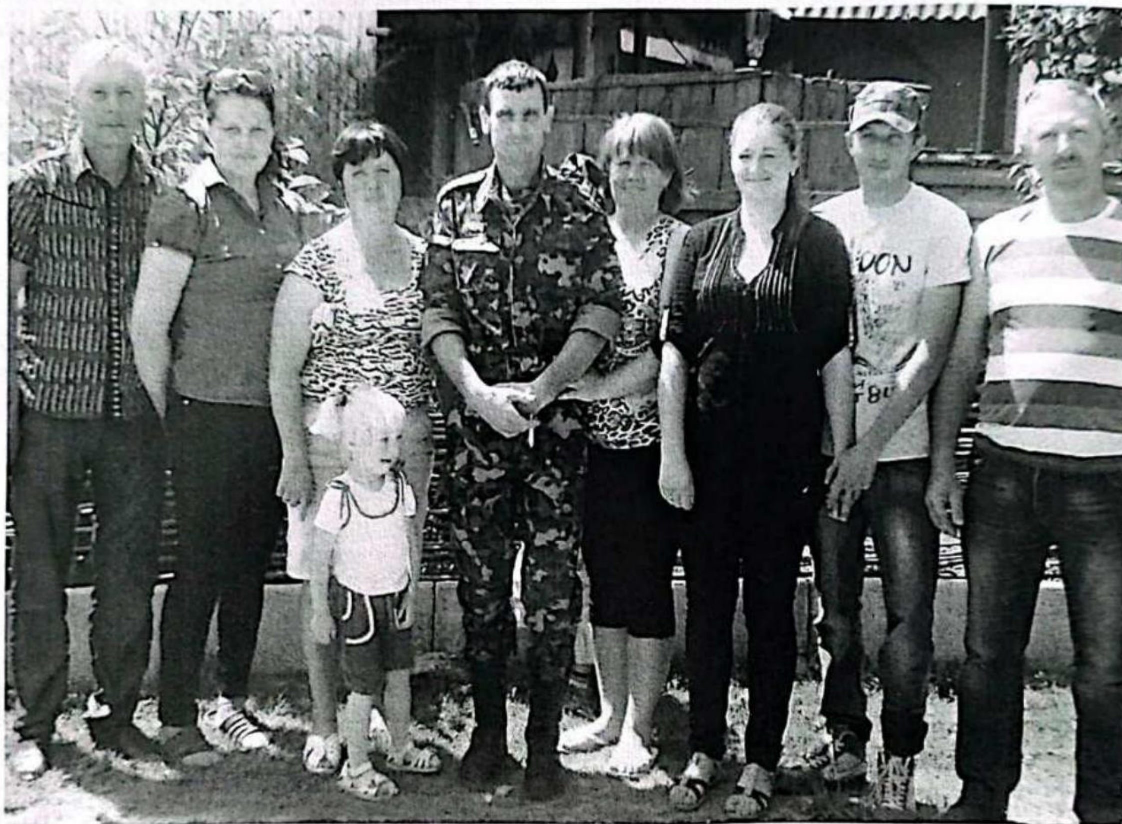

На світлині: В. О. Біганський з родиною після повернення з АТО

В наступні дні були зустрічі Василя Омеляновича Біганського в школах, зокрема він брав участь у виховній годині "Герої не вмирають" у природничо-економічному ліцеї с. Вузлове, де вже в 11-б класі навчалася його донька Ірина. Розповіді про події на Донбасі вражали школярів, змушували замислитись над тим, що вони можуть зробити для воїнів, які захищають Україну. Та й дорослих також. Одна справа, коли ти війну бачиш по телевізору, але цілком інша, коли ти її відчуваєш дуже близько до серця, спілкуючись із безпосереднім учасником...
До бабичівських атошників також належать Володимир Романович Лозовий та Володимир Михайлович Притула - нинішні мешканці Незнанова та Львова відповідно, але з грядівськими родовими коріннями і колишні випускники Бабичівської школи.

Трішки наперед забігаючи, додамо, що 1 жовтня 2017 року на урочистостях з нагоди 175 -ліття родинного села Гряда перший після Революції Гідності Міністр оборони України, командувач ВМС України (2006-2010 рр.) адмірал України Ігор Йосипович Тенюх за
високий патріотизм, відданість українському народові, мужність і героїзм, проявлені під час виконання Завдань у Зоні проведення антитерористичної операції особисто вручив Василю Омеляновичу Біганському, Володимиру Романовичу Лозовому, Івану Володимировичу Марцінковському та Володимиру Михайловичу Притулі Подяки голови Львівської обласної державної адміністрації.
Патріотична та морально-виховна теми були провідними у 2015 році і в роботі сільської бібліотеки, якою завідувала ось уже майже 50 років Михайлина Богданівна Кушинська. Як і раніше, більша половина заходів проводилася спільно зі школою. Зокрема, відбулися літературні вечори "Герої не вмирають!" (реквієм до річниці вшанування Героїв Небесної Сотні), "Ти будеш жити, Україно - країна щастя і добра", "Покрова - День українського козацтва", "Ми вдячні Богові за маму", "Апостол правди і науки" (до 150-річчя Андрея Шептицького), "І вічний він у музиці свої" (до 60-річчя з дня народження земляка І. Білозіра, який часто гостював в Бабичах).
Цій же тематиці був присвячений кон-курс-читання творів Тараса Шевченка та Ліни Костенко (до 85-річчя з дня народження). Поезії Ліни Костенко (зокрема, "Мій перший вірш написаний в окопі") натхненно декламувала вчителька О. Лаптута. Інший педагог місцевої школи - В. Сторощук свою розповідь про творчість Т. Г. Шевченка поєднала з нинішніми подіями в Україні, Поезія звучала і з вуст учнів: Ростислава Бабія ("Два місяці далеко від Вкраїни"), В. Іваницької ("Генію духу - Тарасові Шевченку" - вірш написала її мама), Христини Пристанської, Володимира Батюка та багатьох інших. Всіх дітей нагородили призами. Мелодику художніх читань доповнювали книжкові виставки "Ми йдемо до тебе, Тарасе, крізь століття", "До буки - буква, до слова - слово, у мудрих книгах - життя основа".
Описане вище виглядає як сухий звіт про проведену роботу сільської культустанови. Але повернися, читачу до прочитаного, вдумайся в назву кожного з заходів, які іскринками патріотизму, любові та добра відбилися в душах присутніх та учасників і передалися всім односельчанам, та ще довго на життєвих дорогах цих людей проростатимуть зернами мудрості та миру.
А ще - це був останній повний рік роботи завідувачки бібліотекою села М. Б. Кушинської на цій посаді: у березні
наступного вона піде на заслужений відпочинок. Але про це - розповідь нижче.
Додамо, що того року послугами бібліотеки користувалося 457 постійних читачів, а це - майже дві третини від усього населення Бабич. Цікаво, що 12 з них були ще дошкільнятами, а найбільш активними - бабичани у віці від 22 до 59 років (270 мешканців). І ще кілька цифр "сухої", але цікавої читацької статистики з 2015 року: бібліотечний фонд становив 4 тисячі 529 книг та видань, з яких 1365 - дитячі; за рік бабичани прочитали 7 тисяч 773 найменування видань, з яких діти - 2 тисячі 450; 3 тисячі 482 рази люди заходили до бібліотеки - це приблизно 10 відвідувачів в день, включаючи вихідні; у масових заходах в межах бібліотеки взяло участь 114 осіб, за межами - 213.
Загалом, у 2015 році в 205 бабичівських дворах мешкало 698 людей.
З початку 2016 року розпочали видавати внутрішні паспорти громадянина України нового зразка - у вигляді пластикової ID-картки, які з часом мають замінити паперові документи.
Перші такі паспорти - ID-картки вручив двадцятьом учням київських шкіл Прем'єр-міністр України Арсеній Петрович Яценюк у приміщенні Кабінету Міністрів України, показавши приклад для своїх підлеглих чиновників в регіонах держави.
Подія ніби-то рядова: ідемо до Європи. Так, але якщо б це було отримання ID-карток на заміну старим паспортам та ще й людьми старшого покоління. А в цьому разі відбулося дійство, яке не тільки запам'яталося на все життя київським школярам, їх рідним, але й залишило символічний слід в багатовіковій історії України: свою першу громадянську посвідку і першими у вигляді європейського документа в урочистій обстановці отримували юні громадяни, які, я впевнений у цьому, в найближчій перспективі таки побудують державу найвищого в світі зразка.
Можливо, й самі найвищі чиновники не усвідомлювали масштабності впливу започаткованого і поширюваного на всю країну такого дійства на філософію пожиттєвої патріотичності молодого покоління українців нової генерації. В роки Незалежності ми якось почали невиправдано відкидати або, м'яко кажучи, соромитися "запозичати" з радянського минулого подібні урочистості (вручення перших паспортів, святкова зустріч виборця, який вперше прийшов голосувати тощо), вважаючи їх заідеологізованими, "пережитками минулого". Але ж самі комуністи чимало такого, начинивши його своїм змістом, запозичили з українських традицій. А нашим новоявленим олігархічним кланам аж ніяк чи не до сьогодні не хочеться формувати українську національну ідею, використовуючи в тому числі і такі акції. Саме тому вони всілякими способами намагаються загнати освіту та культуру в закутки безгрошів'я, при цьому витрачаючи шаленні народні кошти на космічні зарплати та премії своїм прикоритникам, на нескінченні підкупи виборців бігмордами типу "Вася Противсіх", "Перепишу хату на кота"...

Але повернімося до нашої головної знакової події. Невдовзі паспорти-картки почали видавати в усіх регіонах України. Щоправда, знову ж таки: послідували "приклад" свого "шефа" з Києва, і робили це не в велелюдній урочистій обстановці (бо це по-комуністичному?), а нашвидкоруч у своїх місцевого масштабу чиновницьких кабінетах.
Як би там не було, але бабичани мають гордитися, що їх юна односельчанка, випускниця місцевої школи Соломія Пристанська була серед тих, які досягли 16 -річного віку і одними з перших в Радехівському районі отримали європейські документи на підтвердження свого громадянства.
Відбувалося це у кабінеті голови райдержадміністрації Надії Євгенівни Шостак за участі голови райради Марії Степанівни Климочко. Один за одним дев'ять старшокласників з м. Радехова, селища Лопатин, сіл Стоянів та Бабичі отримували свій перший основний документ - своєрідну "перепустку" не тільки у доросле, але й у європейське цивілізоване життя. Були й вітання. Але як би було приємніше, якщо б вони прозвучали (і це дійство відбувалося б у Народному домі) за участі рідних, близьких, однокласників, просто мешканців Радехова та району, під звуки духового оркестру, з наступними виступами борців за волю України, переглядом історико-патріотичного фільму. Я вже не кажу, що й мені, на схилі літ, було б приємно вийти на урочисту сцену в переповненій залі, отримати з рук найвищого місцевого чиновника посвідку нового європейського зразка і гордо, як клятву, вимовити перед такими ж "солінізантами": "Я - громадянин України! Я - українець!".
У березні 2016 року пішла на заслужений відпочинок бабичанка Михайлина Богданівна Кушинська. Подія, на перший погляд, рядова, навіть, як для такого маленького села, як Бабичі. Але коли заглибитись у пройдений Михайлиною Богданівною трудовий та життєвий шлях, висвітлюється неординарна постать Людини, за великим рахунком - всеукраїнського масштабу: чи вже так багато ми знайдемо навіть у всій державі трударів, які б пропрацювали на одній посаді 47 років? Нехай сотні, нехай тисячі.

На світлині: багатолітня завідувачка Бабичівського сільського бібліотекою Михайлина Богданівна Кушинська

Прийшовши у далекому 1969-му 28-річною дівчиною у сільську бібліотеку, вона за майже півстоліття збагатила мудрістю не одне покоління бабичан. "Колгосп ім. Я. Галана виділяв 250 карбованців на придбання літератури. Як на тодішні ціни на книги, це була немала сума, - згадувала якось під час однієї з минулорічних наших бесід Михайлина Богданівна. - у 1975 році був складений алфавітний каталог, який давав змогу краще орієнтуватися під час вибору літератури. А сільську бібліотеку тоді відвідувало майже 90 відсотків бабичан. Проводились вечорниці, бесіди, огляди літератури. у 1989 році бібліотека організувала зустріч читачів з воїном-інтернаціоналістом Петром Лозовим, учасником Другої світової війни Андрієм Синицьким. Приємно відзначити, що у 2007 році одна з наших читачок, учениця школи Ольга Батюк стала переможницею конкурсу

"Книгоманія". у 2008 році разом з клубом ми провели захід пам'яті жертвам голодомору під назвою "Година скорботи". У школі регулярно відбувались уроки на тему "Бібліотека і читач". Багатьом, як і мені, на все життя запам'яталася літературна година "Світоч землі галицької", підготовлена у 2011 році сільською бібліотекою та учнями 9 класу школи і присвячена 200-літтю від дня народження Маркіяна Шашкевича, під час якої проведений огляд літератури "Маркіян Шашкевич будитель галичан" і книжкова виставка на цю тему. Звичайно ж, самій всього цього не вдалося б досягти. Особливо щиро вдячна я педагогам Василю Васильовичу Гнатіву, Михайлу Васильовичу Окосу, Ользі Микитівні Калиневич, Ользі Василівні Луців, Вірі Василівні Сторощук, завідувачці сільського клубу Надії Іванівні Кушинській (1965 р.), Стефанії Дмитрівні Бабій (1976р.), Марії Іванівні Левицькій (1982р.) та багатьом іншим односельчанам та читачам..."...
У цьому місці я відсилаю читача до нашої оповіді в рамках того ж 1969-го, де чи не в деталях описані її перші професійні кроки, особистісні враження вдячних читачів. Про просвітні і виховні заходи, які проводила М. Б. Кушинська, її громадську діяльність ми розповідали також і в рамках наступних десятків років.
Чимало вдячних слів вона почула від своїх односельчан, школярів на початку вересня 2011-го, коли відзначала своє 70-ліття, будучи сповненою такою ж невичерпною енергією і творчими задумами. Вітали Михайлину Богданівну і колеги з інших бібліотек, зокрема і з центральної районної. у районному часописі "Народна справа" 23 вересня була опублікована невеличка за обсягом, але багата за фаховим змістом та задушевністю замальовка за підписом завідувачки організаційно-методичним відділом центральної районної бібліотеки Ольги Кантор. Надзвичайно відповідним та точним за визначеністю є заголовок цього допису - "Професія - на все життя". І ще скажу, як професіонал: журналісти не випадково поставили його під рубрику "Славний ювілей": він направду був славним не лише для самої Михайлини Богданівни, її родини, односельчан, колег по роботі, але й для всього Радехівського району, і, безумовно, - для не однієї тисячі її вдячних читачів з усіх куточків не тільки України, визнанням її заслуженого авторитету та поваги до неї. "Майже всю свою трудову діяльність вона пов'язала з бібліотекою у с. Бабичі,
де працювала з 1969 року. Нелегким був її трудовий шлях у цьому закладі, адже люди іноді не розуміють важливості роботи: мовляв, для цього не потрібно особливих здібностей - видавай собі книжки та й усе. Проте вони забувають, що бібліотекар працює для читача, якому потрібно створити гарний настрій, порадити книгу або й просто поспілкуватися, вислухати людину і дати добру пораду. Вона знала, що від її професійності, володіння мистецтвом доброзичливого спілкування, сумлінності залежить, чи будуть ходити користувачі до бібліотеки, чи ні. А до бібліотеки села Бабичі вони таки ходять. Особливо люблять Михайлину Богданівну діти. Коли не зайдеш до закладу - тут завжди багато дітей різного віку. Вони наввипередки просять книжку, діляться враженнями від прочитаного. І завжди Михайлина Богданівна вислухає кожного, щось порекомендує до читання, допоможе у виборі. А щоб мати змогу запропонувати щось нове, вона часто звертається до центральної районної бібліотеки з проханням про нові книги для свого закладу.
Професія бібліотекаря вимагає практичного досвіду, творчого пошуку. Ці якості особливо необхідні при популяризації книги, у відзначенні державних і релігійних свят, ювілеїв видатних людей. Завжди Михайлина Богданівна долучається і до цієї роботи, проводячи її спільно з працівниками Народного дому та школи. Особливо частим гостем бібліотекар є саме в школі, оскільки в бібліотеці-філії с. Бабичі немає місця для проведення масових заходів.
Михайлині Богданівні випало всі 47 років пропрацювати у старому приміщенні площею 27 кв. м., де розмістилося майже 5 тисяч примірників книг та періодичні видання. Але щоб покращити умови праці для себе самої, створити затишок для користувачів, вона власними силами і за власні кошти час від часу доводила приміщення у належний вигляд: білила, фарбувала вікна, двері.
Цю скромну жінку поважають односельчани, колеги по роботі. Хочеться, щоби і надалі зусилля Михайлини Богданівни у забезпеченні життєздатності бібліотеки приносили вагомі результати".
Того ж року завідувачкою сільської бібліотеки призначена молода бабичанка Юлія Володимирівна Бабій, яка почала обслуговувати 437 постійний читачів. У зв'язку з передачею була проведена інвентаризація, списано чимало застарілої літератури
і на кінець 2016-го бібліотечний фонд дещо зменшився - до 4 тисяч 210 видань, з яких 7 - періодичних, 1365 - дитячі. А поповнилась книгозбірня лише 24 виданнями.
Ще за участі багатолітньої завідувачки М. Б. Кушинської 10 березня були проведені Шевченківські дні, в рамках яких відбувся концерт. Брали у ньому участь не тільки місцеві школярі та дорослі бабичани, але й гості зі Львова - представники Центру духовної підтримки людей з особливими потребами "Емаус", Після виступу школярів вірші Тараса Шевченка талановито декламував юнак зі синдромом Дауна. Всі присутні могли долучитися до музичної імпровізації на тему творчості Кобзаря в акомпанементі бандури. У залі панувала відкрита і радісна атмосфера...
Вже на початку жовтня того ж 2016-го року відбулася ще одна знакова подія у гуманітарно-літературній сфері життя Бабич, і до неї також має безпосередню причетність сільська бібліотека, якою на початку 1960-х завідувала Стефанія Біганська. Мова йде також про Михайлину, але тепер вже - Гудзінську, яку завідувачка знала чи з колиски, а якось, коли дитятко вже трохи підросло, але ще не було школярем, дещо неждано-

негадано появилося на порозі бібліотеки і сором'язливо попросило в "тьоті Стефи" дитячу книжечку з гарними кольоровими малюнками. Стефанія Іванівна усміхнулася, взяла дівчинку на руки, вгостила цукеркою і поцікавилася, які казочки вона любить. Дитина несподівано відповіла, що ті, які написані віршиками і з веселими звірятками. Здивуванню не було меж: "Ти що - вже вмієш читати?". - "Тільки віршики...". Тітка Стефа вибрала Михайлинці велику кольорову книжечку з віршованими загадками про звірят. Ще більший подив та захоплення вразили завідувачку, коли під кінець робочого дня дівчинка знову прибігла в бібліотеку і вдячно повернула книжечку. "Що - не сподобалося?" - "Дуже! Я вже прочитала, можу дещо розказати напам'ять... Дайте ще одну..."...

Писати вірші Михайлина Гудзінська почала вже у школі, перечитала чи не всі книжки, які були у бібліотеці. Вечорами та у недільні дні дуже любила слухати дідові небилиці, в тому числі і римовані, а відтак і різні сільські історії, які розповідали старші.

І писала далі. Писала і після школи, і в зрілі роки, і коли вийшла на заслужений відпочинок. Писала і сором'язливо ховала стандартні зшитки до шухляди, зрідка виставляла "на люди" віршовані привітання,

які рідні, знайомі просили її скласти з тієї чи іншої святкової нагоди, чи для дитячого садочка. А якось наприкінці лютого 2016 року таки насмілилася виставити на людський осуд на своїй персональній сторінці в Фейсбуці вірш, що починався словами "Серцем досі тримаю весну...".

Саме з цього вірша (згодом він був озаглавлений як "Пригортає зима мої роки") розпочався злет Михайлини Гудзінської на публічний поетичний Олімп. Публічний - бо у душевному вимірі, допоки М. Гудзінська писала "сама для себе", вона вже давно досягла вершин Парнасу, навіть не підозрюючи цього. У цьому я переконався, щойно витрусивши з ї шухляди майже десяток рукописних зшитків. "Поезія завжди була зі мною, - призналася Михайлина. - Вона - мова моєї душі, якою я спілкуюсь, як вмію, відчуваю. Писала для себе і про себе, і про все, що мене хвилювало, і чим жила. Це - та стихія, в якій вирую, в котрій я можу відкриватися, де моїй душі просторно...".

Вже на наступному, 25 вересня 2016 року, засіданні Радехівського літературного товариства ім. Осипа Турянського М. Гудзінська знайомила із своїм рукописним доробком поетичну еліту району і була одноголосно прийнята у ї ряди.

А через неповних два тижні - 7 жовтня - сталася знакова подія, з повідомлення про яку ми розпочали цю частину нашої оповіді: в районній газеті "Народна справа" під заголовком "Знайомтесь: новий член Радехівського літературного товариства ім. Осипа Турянського - Михайлина Гудзінська, поетеса з Бабич" вперше була опублікована велика добірка віршів Михайлини. Вже на початку 2017 року у Львівському видавництві "Сполом" одна за одною виходять три перші збірки М. Гудзінської: ""У розмаїтті кольорів життя", "Коли Душа розпалює багаття...", "Розкажу дитині казку...", одночасно широко представляється ї творчість в альманасі "Літературна Радехівщина. Число 4" (м. Львів), віснику "Чатує в століттях Чернеча Гора" (м. Канів), в часописах "Народна справа" (м. Радехів), "Наш Радехів". Про неї заговорили не тільки в творчих колах району. У 2018 році побачили світ ще три ї книжки: "І таке буває... Сільські небилиці з гумористичної криниці", "Лірика" та "Подаруй мені крила", у березні 2019 - сьома збірка: "Між спокоєм і болем".

Михайлина Гудзінська все своє життя провела у рідних Бабичах та чи не з колиски полюбила рідне село, а коли стала поетесою, присвятила йому не один вірш, які читаєш і ніби наживо відчуваєш коріння цієї любові. Вслухаймося в благословенну мелодику ї невичерпної вдячності рідній землі:

Витоку сліди

Ранок розпашілою щокою Тупиться грайливо до вікна, Новий день жене до водопою Хвацько злотогривого коня. Дихає село на повні груди, Ліс з туману визирнув, шумить. Тут привітно і святково в будень, В Бабичах моїх життя бурлить! Радість з сумом дихання збивають: Ловить зір поміж ошатних хат Сироту-хатину, що згасає, Темний від журби, старезний сад. В нім зозуля срібло розкидає, З відголосом губить у траві, Там - гніздо лелеченьки латають, Пам'ять умостивши на крилі. Вулиці спіралькою звилися, Вишиті замріялись поля, Голубими птахами знялися Заспані тумани в небеса. В центрі, мов застигли у чеканні, Очі-вікна втупивши в садок, Мудрістю обвиті й сподіванням Нова школа, світлий дитсадок. Гомінке подвір'я величаво Діточкам обійми розкрива, А навпроти Богові на славу Світиться церковця Пресвята, Затишок навіює і спокій, Предками намолена здавна, Досі молитвами, рік за роком, Повниться свята ї душа... Поряд місце вічного покою, Квітами уквітчане щодня. Тут спочили близькі і герої, Славні бабичани із УПА. При дорозі в сонячнім сплетінні Куполами в небо потягнувсь Новий храм, в святім благословінні Мелодійним дзвоном відгукнувсь... Вже весна мереживом гаптує Вишні, груші, яблуні в садах... І "Фільварок" радість гарантує, Просячи гостинно під свій дах. Бабичі! Село моє кохане! Перші кроки вм'яті на стежках! Кожну мить розділюю я з вами, Все життя - на рідних теренах! Я милуюсь лісом і полями, Я пишаюсь зерням, що росте, Я горджуся вами, бабичани, Всім, що найдорожче і святе!. . Сум в любов ласкаво переходить,

Щирим віддаюся почуттям... І, допоки ноги мої ходять, Тій любові згаснути не дам. Батьківщину ми не вибираєм, В вічність прокладаючи сліди... Дякувати Богу, змогу маєм Витоки святі уберегти...

Бабичі завжди славились своїми творчими особистостями, які вписують в історію села яскраві сторінки. Ми гордимося, що звідси походять коріння Ігора Білозіра. Окрім Михайлини Гудзінської, авторитетними членами Радехівського літературного товариства ім. О. Турянського також є місцеві уродженці Стефанія Шумило (з роду - Федина, нині мешканка Трускавця, авторка 8 збірок поезій), Богдан Мороз (проживає у м. Червоноград, автор 7 поетичних та прозових книг) і я, випускник Бабичівської школи (уродженець сусідньої Гряди, автор 13 поетичних та прозових книг, 5 аудіоальбомів пісень). У цій книзі, окрім названих творців слова, представлені окремі твори обдарованої молодої бабичанки Ірини Павлюк, а також нині покійного Івана Личака. Коли писав книгу, то в рамках 2016 року зазначив: "Маю сподівання, що колись таки вийде у світ альманах-збірка творчого доробку бабичан усіх поколінь, і це буде вагомий штрих у культурну спадщину та славу нашого села". Але поки ця книга готувалася до друку, то така подія таки сталася! Але про це - в нашій розповіді в рамках 2019 року...
24 серпня 2016 року в Бабичах відбулися урочистості з нагоди 25-річчя Незалежності України. Силами місцевої художньої самодіяльності, хористами бабичівського храму УПЦ КП святого Архистратига Михаїла був підготовлений для односельчан святковий концерт.
10 вересня 2016 року у Бабичах побував видатний український флотоводець та політик, адмірал України у відставці, командувач ВМС України (2006 2010), Міністр оборони України (2014 р.), а на той час вже був депутатом Львівської обласної ради, Ігор Йосипович Тенюх, внесок якого у розбудову та захист незалежної України важко переоцінити.
Народився Ігор Йосипович на Стрийщині, пройшов службовий шлях від моряка до найвищої військової вершини, на якій опинився у найскладніший для України період - на початку 2014 року відразу після Революції Гідності.
Особисто знаю його ще з часів, коли він командував 1-ю бригадою надводних кораблів, згодом - ескадрою різнорідних сил ВМС України (1997 - 2005). Він перший з офіцерів командного складу Збройних Сил в перший же день вийшов на сцену на Майдані Незалежності і не на словах, а на ділі підтримав Віктора Ющенка, активно працював у Комітеті національного порятунку, був одним з його членів. Після подій 2004го служив на відповідальних посадах заступника начальника Генштабу ЗС України, командувача ВМС, а у 2010 році, коли до влади прийшов Янукович, подав у відставку. Не залишився він осторонь і Революції Гідності, де ефективно пригодився його досвід попередньої - Помаранчевої...
До речі, з Радехівщиною Ігоря Тенюха єднає давня дружба. Тут він побував, зокрема, у 2006-му. Справа в тому, що коли у 2001 році була створена ескадра різнорідних сил ВМС України, Львівська обллежадміністрація, де я тоді працював і забезпечував цей напрямок роботи, уклала угоду з об'єднанням, а за районами та містами були закріплені відповідні підрозділи. Тодішній голова Радехівської РДА Б. Л. Іщук вийшов з пропозицією про закріплення за районом управління ескадри. А невдовзі в Севастополі не з пустими руками побувала делегація Радехівщини (як правило ми організовували такі поїздки щороку до дня ВМС) і запросила командира та земляка І. Тенюха в гості до себе. Окрім офіційних зустрічей з керівництвом району, відвідав тоді Ігор Йосипович і ряд підприємств, які надавали морякам конкретну фінансову та матеріальну допомогу у розбудові українських ВМС. Зокрема, теплими були бесіди із старими знайомими - Радехівськими лісівниками. Директор лісгоспзагу С. М. Данькевич, окрім всього іншого, як депутат Львівської облради, пообіцяв сприяти у скеруванні на службу в Севастополь наших призовників, що опісля успішно здійснювалося... ...Того дня, у вересні 2016-го, ми для поважного гостя провели експерс-екскурсію по Бабичах та прилеглій території: у центрі, оглянули нову школу і дитячий садочок, новобудови у колишньому колгоспному садку, руїни колишнього клубу та торгового центру, помолилися біля церкви Пресвятої Трійці, побували на лісництві, в зоні відпочинку у лісі при в'їзді в село, біля руїн колишнього цегельного заводу, на грядівському озері "Корчунок", де жартома зауважили, навіть наголосили, що саме цій місцевості він має завдячувати за свою військово-морську кар'єру, бо тут проходить Головний європейський вододіл, саме звідси потічки несуть свої води до басейнів річок Балтійського та Чорного морів...
А для повної переконаності у цьому показали ще й "знаменитий" Бабичівський водоспад на території торговельно-ресторанного комплексу "Фільварок", похвалилися "своєю" сільською пекарнею, дитячими, спортивними площадками, музеєм місцевих старожитностей під відкритим небом та внутрішнім і зовнішнім, виконаним у староукраїнському стилі, дизайном.
Як доказ, зробили "історичну" знимку. Ігорові Йосиповичу дуже сподобався наш край. Заглянувши дочасно вперед, скажемо, що через рік з маленьким гаком 1 жовтня 2017-го, він знову побуває тут, на цей раз вже з нагоди 175 -ліття заснування села Гряда та 20 -річчя освячення Храму свя. мчч. Софії та ї дочок Віри, Надії і Любові, який, до речі, розташований на території Бабич, і у цьому заході брало участь чимало бабичан, зокрема голова Вузлівської сільської ради Анатолій Петрович Близнюк. І ще раз - до речі: того дня на урочистостях адмірал І. Й. Тенюх, як депутат Львівської облради, за дорученням і як колишній Міністр оборони України, за високий патріотизм, відданість українському народові, мужність і героїзм, проявлені під час виконання Завдань у Зоні проведення антитерористичної операції вручив Подяки Львівської облдержадміністрації воїнам АТО, свого часу випускникам Бабичівської школи В. О. Біганському, В. Р.

Лозовому, І. В. Марцінковському, В. М. Притулі, та пароху с. Гряда отцю-капелану Борису Гороховському, який неодноразово і тривалий час виконував свій священницький обов'язок в зоні бойових дій. (Світлини про ці події див. у додатках до р. 6 на стор. 507).
Після довгих 4 літ затишшя, нарешті в Бабичах заговорили про відновлення футбольної команди села. Голова Вузлівської сільської ради Анатолій Петрович Близнюк розповідає, що ця ідея зародилася на Гряді в садибі Петра Сливінського, до якого він завітав у справах. Обидва Петрові сини - випускники Бабичівської школи Павло і Роман - затяті футболісти, долучилися до розмови. Невдовзі закипіли на запущеному стадіоні відновлювальні роботи, а сільський голова подав заявку до району.
Оновлена команда Бабич разом з 29 іншими у березні розпочала свій новий "тернистий" шлях до футбольного олімпу з ... поразки з рахунком 0:1 вже в $1 / 16$ Кубка Радехівського району "Весна-2016" від майбутнього півфіналіста - "Західного Бугу" з Павлова.
А далі розпочався чемпіонат району. Бабичі змагалися в групі "Б" першої ліги. Ще й сьогодні пам'ятають місцеві любителі футболу домашній матч другого кола 8 травня з лідером групи командою Йосипівки: гра завершилась бойовою результативною нічиєю - 4:4, а голи з нашої сторони забивали П. Сливінський (2), Т. Притула і Д. Федина. Хлопці були настільки виснажені, що в одній із наступних травневих ігор на своєму полі, хоч і з мінімальним рахунком 0:1, але програли також сильній команді с. Торки. Зате вже 19 червня здолали в гостях команду Станина - 2:3 (голи - І. Біганський, М. Загакайло, М. Федун). На той час два наші футболісти були серед кращих бомбардирів у своїй групі: Іван Біганський із 6-ма забитими м'ячами, а Павло Сливінський із 5-ма. Перше коло команда Бабич із 5 перемогами (в тому числі з рахунками 7:1, 7:2, 9:0), 1 нічиєю - тією бойовою, 4 поразками, при різниці м'ячів 37-22 (третій плюсовий результат) з 16-ма очками завершили на 5 сходинці серед 11 команд. До речі, більше від бабичан не забивав ніхто, другий результат був у тієї ж Йосипівки 33, але вона отримала 3-тє місце.
До середини сезону бабичанські хлопці розігралися, і вже у другому колі лише один раз програли, а тому в підсумковій таблиці міцно закріпилися на призовому третьому місці, випередивши наступну команду "Хуторок" аж на 10 очок, та відставши від "срібних" колег з Йосипівки лише на 3 очка. А в деталях загальний результат року у наших був такий: 15 перемог, 1 нічия, 5 поразок, різниця 63-31 (таки найбільше від усіх вражали ворота суперників!) і 46 очок.
Відповідно до Регламенту чемпіонату району, в чвертьфіналі фінального турніру Першої ліги за вихід до Вищої, Бабичі (3тє місце групи "Б") 9 жовтня зустрічалися з Миколаєвом (2-ге місце в групі "А") і програли, а миколаївці згодом подолавши півфінальну та фінальну стадії разом з командою Йосипівки підвищилися у класі відразу на два щаблі.
Чи не подією №1 в Бабичах у 2017 році стало футбольне життя. Минулорічний успіх, коли команда села зайняла 3-тє місце у групі "Б" чемпіонату району і підвищилася у класі до групи "А", надихнув хлопців і значно розширив коло їх шанувальників.
Новий сезон у групі "А" Першої ліги бабичанці розпочали з розгромної поразки 6:11 від Куликова, потім зіграли внічию 3:3
з "Буйволом" з Павлова та програли старим знайомим з Йосипівки з рахунком 2:6. Але це було в середині січня, у Різдвяному часі, коли не дуже то дотримуються "дієти", і не на свіжому повітрі, як звикли наші хлопця, які виросли посеред лісів, а в закритому приміщенні Корчинської ЗОШ, де проводився чемпіонат з футзалу і треба було зіграти три матчі підряд, у проміжку якихось трьох годин (12.30, 14.00, 15.00). У підсумку на півфінальному етапі турніру у своїй групі ІІІ ФК Бабичі зайняв останнє місце серед 4 команд, програвши всі ігри, забивши всього 7 та пропустивши у свої ворота 16 м'ячів. Зрозуміло, що хлопці у наступний етап не потрапили, і поїхали додому досвятковувати і набиратися сил для поважніших баталій.
Наші футболісти таки добре "підкріпилися" (згодом ще й великодніми яйцями), бо, як показав підсумок сезону-2017, ФК "Бабичі" із 26-ма очками зайняв у групі "А" І ліги третє місце, забивши 32 м'ячі і пропустивши 17 (по обох позиціях - другий кращий показник в групі), вигравши 8 матчів із 14, 4 програвши, 2 звівши внічию, і вперше в історії увійшов до Вищої ліги чемпіонату району.
До речі, головного переслідувача - ФК Увин/Барилів бабичанці двічі перемагали 6:1 (в гостях) і 3:2 (вдома), що й вирішило долю "бронзи". Голи в гостях забили Ю. Миц, Н. Марцінко, Є. Крупник (два), П. Сливінський, І. Біганський. Про напругу в цій, здавалося б легкій (рахунок же який - 6:1!) грі, та бойовий дух наших хлопців свідчить хоча б те, що П. Сливінський отримав жовту картку (зате кінцевий результат того вартував!).
Треба сказати, що такого успіху ФК "Бабичі" досягнув завдяки достойній матеріальній та моральній підтримці свого односельчанина, голови Вузлівської сільської ради Анатолія Петровича Близнюка, стараннями якого команда отримала комплекти футбольної форми та іншого спортивного одягу, футбольні м'ячі, проведено значні роботи щодо реконструкції місцевого стадіону, де створюються й належні побутові умови та інші зручності.
На урочистостях напередодні дня працівників освіти серед шкіл району, де найкраще поставлено робота щодо матеріально-технічного забезпечення навчального процесу, називалася і Бабичівська, в якій станом на 1 вересня навчалося 82 учні. Зокрема, відзначалося, що стараннями дирекції і у цьому році придбано додаткову

комп'ютерну техніку. Того ж дня вчитель біології Бабичівської загальноосвітньої школи І-ІІ ступенів Ольга Василівна Салюк за належну організацію заходів з підготовки та проведення Міжнародного інтерактивного учнівського конкурсу "Колосок" та популяризацію природничих наук нагороджена Подякою Департаменту освіти і науки Львівської облдержадміністрації, а Грамоту відділу освіти Радехівської райдержадміністрації, районної організації профспілки працівників освіти отримала голова профспілкового комітету Бабичівської ЗОШ Галина Володимирівна Офіцинська.
Різноманітність заходів, які організовували вчителі того року для своїх вихованців, мене, як випускника цієї школи, приємно вражає, утверджуючи переконаність, що пройдуть роки і нинішні учні стануть достойними постатями Української Держави, духовно багатими патріотами краю і свого села.
Зокрема, 11 травня 2017-го відбувся флешмоб "День Європи у нашій школі". Весело, з національними прапорцями, а також з саморобними сердечками, розмальованими в символи України та Європи, учні та вчителі вийшли на шкільне подвір'я, старшокласники танцювали і скандували "Україна - це Європа", а молодші їм радісно аплодували. На завершення акції всі запустили в небо синьо-жовті кульки.
А тижнем раніше цікаво і весело пройшла виховна година на тему "Подорож на планету "Доброта", на якій "трапилося" лихо: жителі планети забули девіз, за яким вони повинні жити, і все пішло шкереберть. От вони і розіслали листи з закликами про допомогу, один з яких листоноша приніс в Бабичівську школу. У пошуках цього девізу, школярі відправилися у нелегку дорогу, долаючи перешкоди від планети до планети. Але, дотримуючись настанов допомагати один одному, бути ввічливими у стосунках, добрими, гуманними, щирими та вихованими, виконуючи різноманітні інтерактивні завдання, вони впоралися з завданням знайти розгадку, збираючи слова-підказки, написані на окремих папірцях, а відтак склали цілий вираз, який допоміг встановити мир та злагоду на планеті "Доброта". Потім кожний з любов'ю малював портрет "Доброї людини", закріплюючи в собі життєвий принцип "Віддай людині крихітку себе - за це душа поповнюється світлом". А на завершення всі разом заспівали пісеньку "Сонячний промінчик": "Я і чужих, і рідних, і всіх, кого люблю, промінчиком чарівним розраджу й звеселю". І понесли у своє майбуття світло любові й доброти...
Наступного, після "Дня Європи в школі", тижня велика група учнів під опікою вчительки початкових класів Світлани Ігорівни Голюк вирушила у веселу мандрівку околицями Бабич. Подорож розпочали молитвою біля однієї з сільських капличок Матінки Божої. Потім "спілкувалися" на місцевому пасовищі з корівками. У лісі надибали свіжий пеньок і по його зрізу полічили скільки років прожило дерево. Під вивернутим корінням іншого дерева побачили "хатинку", яку зробила собі невідома тваринка. Милувалися корою дерев і дивувалися: як вона схожа на складені пазли! А добравшись до знаменитої місцевої зони відпочинку, чистотою та благоустроєм якої з часу іі облаштування опікується, окрім місцевого лісництва, Бабичівська школа, в одній із затишних тутешніх колибок підкріпилися заздалегідь підготовленими в подорож смаколиками, розпалили у спеціально відведеному місці невеличкий вогник і... смажили зефірки!!! Милувалися лісовою тишею і щебетом пташок, вгадували їх голоси і, звичайно ж, затіяювали веселі ігри. Відтак, побачили, як на сонечку грівся маленький вуж, і трішечки було страшно... А на зворотньому шляху додому відпочивали серед запашних трав, кульбабок, в холодочку дерев, в невеличкому потоці побачили чарівних жабенят... Мандрівка була корисною і пізнавальною: яке ж прекрасне наше село Бабичі з його багатющими природними околицями, лугами і лісами!
До речі, того ж року було прийняте мудре рішення, і сільська бібліотека із старого аварійного приміщення переїхала у простору залу Бабичівської школи.
А ще раніше 3 лютого 2017 року замість багатолітньої (понад 34 роки) завідувачки Бабичівським клубом (Народним домом с. Бабичі) М. Я. Левицької на цю посаду було призначено Петра Йосиповича Сливінського.
13 грудня 2017 року релігійна громада УГКЦ с. Бабичі вітала свого настоятеля о. Романа Назаркевича з 25 - літтям його душпастирського служіння в храмі Пресвятої Трійці. За всю історію Бабичівської церкви довше відправляв о. Мирон Коритко (1922 1952 роки), але в часі комуністичних атеїстичних гонінь Служби Божі тут відбувалися не щотижня, а іноді - раз в місяць. Бабичани дякували Всевишньому, що послав їм такого священика, як о. Роман, бо за чверть століття вони не тільки укріпилися духовно, але й було зроблено чимало матеріального для своєї Святині, життя церкви і світської громади стали невіддільними одне від одного і взаємно доповнювались. Беззаперечна заслуга у цьому о. Романа, який прийшовши на парафію 25-річним духівником, одразу знайшов спільну мову та взаєморозуміння не тільки зі своїми прихожанами, але й з священиками інших конфесій і у Бабичах, і у Вузловому, місцевими урядниками і керівниками тутешніх підприємств, установ і організацій, ба, навіть району.
Про все це ми намагалися розповісти в частинах нашого Літопису села за 1992, 1994, 1996, 1998, 2002, 2003, 2005, 2007, 2010, 2011, 2012, 2014 років, а зараз лише пунктирно означимо деякі віхи.
Перш за все, відродилися духовні, культурні, просвітянські традиції бабичан, вже у 1996 році у Вузловому освячено новозбудовану плебанію. Мешканці села ще й до сьогодні пам'ятають вечір, проведений у 1997-му напередодні свята Пресвятої Євхаристії у місцевому Народному домі, бесіди о. Романа "Євхаристія у житті християнина", літературно-музичну композицію за участі маленьких бабичан "Прийміть до серця Господа свого", конкурси по знанню катехизму дітьми "А ми знаємо волю Господню"...

Отець Роман досить часто виступав і виступає із публіцистичними статтями на релігійні, морально-виховні теми у районній газеті, цього року веде на радіо "Радехів" програму "Євангеліє на кожний день", чим впливає на формування світогляду не тільки своїх прихожан, але й віруючих всього району. До речі наприкінці 1990-х років, обслуговуючи храми і Вузлового, і Бабич, в той же час він був деканом Радехівського деканату УГКЦ.
У травні 1998 року відбулись заходи з нагоди пам'яті про Сестер Служебниць Непорочної Діви Марії Катерини (Німфодори), Параскевії (Пульхерії), Евдокії (Филипи) - дочок Дмитра і Теклі Козаків з села Раковище.
Отець Роман щорічно проводить реколекційні науки для парафіян, щорічний тиждень вервиці, місію образа Святої Родини, свята Миколая, Дня матері та інші релігійно-просвітницькі заходи. Завдяки йому в листопаді 1995 року в храмі Пресвятої Трійці перебувала ікона Зарваницької Божої Матері.
Громада УГКЦ с. Бабичі у 2003 році створила при Храмі Пресвятої Трійці братство "Материнська молитва" і 11 травня урочисто відзначила давнє українське християнське свято День матері, а 13 липня провели Свято Родини "Збережемо Родину - врятуємо Україну!", у вересні вшановували вже свої батьків.
На початку Великого посту 2007 року чотири дні - від неділі 18 лютого до середи 21 лютого - о. Корнилій Яремко, монах Чину Святого Василія Великого, на запрошення о. Романа почергово проводив у храмах Бабич та Вузлового реколекційні науки. А в серпні на наших теренах проводився фестиваль сучасною християнської пісні, який організував творчий пісенний колектив тріо священиків "Новий час", натхненником якого був бабичівський та вузлівський духовний наставник о. Роман Назаркевич.
10 липня 2010 року у Вузловому (на Стариках) було освячено Храм УГКЦ Всіх Святих Українського Народу, ініціатором і керівником спорудження якого, на місці зруйнованого у часи комуністичного атеїзму, у 1997 році став о. Роман Назаркевич.
У 2012 році стараннями та під керівництвом о. Романа завершено ремонт Бабичівської церкви Пресвятої Трійці, впорядкування прилеглої території, та велично відзначено ї 100 -літній ювілей. А вже у липні в цьому храмі перебувала чудотворна ікона Дубенської Божої Матері.
8 червня 2014 року з місійною поїздкою відвідали Бабичі сестри Милосердя святого Вікентія с. Соломія, с. Тесля, с. Тереса Юсипів та с. Юліана Андрусів. ...Щоби описати в деталях всі ці та багато-багато інших подій духовного, культурно-мистецького, просвітницького змісту, ініціатором і провідником яких був протягом 25 літ о. Роман Назаркевич, треба творити окрему книгу, обсягом не меншим від цієї, яка охоплює проміжок часу в кілька століть.

о. Роман Назаркевич

Напередодні 25 -літнього ювілею священницького служіння о. Романа на наших теренах серед вірних почала поширюватися тривога, що їх духовного наставника невдовзі призначать на іншу парафію. Але Всевишній таки дослухався до ревних, щирих молитов бабичан, і залишив їм духовного наставника правити тут, ділити з ними і радості, і смуток ще щонайменше на 25 літ. Принаймні таким є непереборні бажання і воля віропідданих о. Романа, до яких він прибув у далекому вже 1992-му воістину з місією Добра і Любові....
2018 рік розпочався для Бабич трагічно: 5 січня о 18:14 години під колесами автомобіля "Фольцваген ЛТ", яким керував в напрямку Львова 20 -річний мешканець Рі венської області, на бабичівському відрізку автодороги Львів - Луцьк, якраз навпроти своєї садиби, загинув 43 -річний бабичанин Ігор Притула. Він з магазину з подарунком ішов вітати наймолодшого сина Андрійка з днем народження. Не дійшов додому якихось 70 метрів...
Трагізм події підсилився ще й тим, що того дня в реанімації Сокальської районної лікарні знаходився його молодший брат 35-річний Василь, якого готували до другої операції, але оскільки не знайшлося необхідної для цього донорської крові, ї перенесли на ранок. Рідні, які прибули до нього сюди, під вечір вирішили, що біля палати залишаться ночувати мама Богданна і дружина Ірина, а рідна сестра Орися разом з чоловіком Василем Біганським повернуться додому на Гряду, а назавтра зідзвоняться. Коли останні вже в'їхали у Бабичі, побачили довжелезну колону автомобілів, хтось сказав, що попереду ДТП. Відчуваючи щось недобре, підійшли кількасот метрів вперед і побачили на асфальті

бездиханне тіло старшого рідного брата Орисі, швидкої ще не було. "Не пройшло і години, як ми там, на місці трагедії, по телефону отримали повідомлення, що в лікарні помер Василь, - пригадує швагро братів Василь Біганський. - Різниця в часі між смертями Ігоря і Василя була якихось вісім хвилин, а різниця у віці між ними вісім років...".

Хоронили братів на бабичівському цвинтарі на саме Різдво з батьківської хати, що в сусідньому селі Гряда...

Демографічна ситуація в Бабичах, як і загалом по державі, виглядає сумною: скажімо, тільки протягом 2015 - 2017 років відійшло на той світ 33 мешканці, що у 3,3 рази більше, ніж народилося (10).

Протягом 2018 року в с. Бабичі померло 15 людей, з яких 6 - у віці до 70 років. Автор цих рядків був свідком, коли на місцевому цвинтарі священник одночасно хоронив двох покійників. І минулоріч, з врахуванням вище описаної трагедії, це був вже другий такий сумний день. За перших два місяці 2019 року в селі не появилося жодного немовляти, а відійшли в інші світи троє бабичан.

Не буду вже говорити про інші, соціальні (як от - виїзди на заробітки) чинники зниження чисельності населення...

Неподалік від цвинтаря ось уже майже два десятиліття стоять в руїнах будівлі колишнього Бабичівського цегельного заводу, територія якого заросла бур'янами та чагарниками, захаращена побутовими відходами. Там, де це можливо, цеглу, плити, металеві конструкції, і, навіть, гравій розтягують наліво і направо місцеві мешканці і не місцеві ділки, ризикуючи загинути під завалами.

Відразу після закриття підприємства Львівська залізниця планувала перепрофілювати приміщення чи то під локомоти-во-вагоноремонтний завод, чи ремонтний цех, але згодом від цього наміру відмовилися. 4 березня 2004 року тут побував з цілою делегацією обласного та районного начальства тодішній голова Львівської облдержадміністрації Олександр Сендега та дав вказівки ввести завод у банк даних пустуючих приміщень області і розпочати пошук нового призначення для нього. Одним із варіантів виходу із ситуації, на думку голови облдержадміністрації, міг бути пошук інвестора для розміщення швейного виробництва. Але, як виявилося згодом, втіленням пропозиції високого чиновника ніхто належним чином не займався і не контролював, або ї просто проігнорували. Свого часу молоді місцеві підприємці брати Володимир та Ярослав Браташі зробили спробу взяти окремі приміщення в оренду для розміщення промислу з металевих конструкції та площадок для торгівлі власними виробами і малою сільськогосподарською технікою. Але у цьому ніхто їм так і не посприяв: влада "скаржилась", що не знає хто господар...

Сьогодні, згідно з Генеральним планом забудови села Бабичі, це - рекреаційна зона, і про шкідливі виробництва не може бути і мови. Але ні власник (кажуть, що він таки "знайшовся" і це - нардеп), ні місцеві уряди всіх рівнів, які за обов'язком мали б бути зацікавлені у розвитку території, не проявляють у цьому наполегливості. Мовчать і люди, які вже давно повинні бити на сполох активними акціями протесту, бо не факт, що хтось із іхньої рідні не стане жертвою злочинної безгосподарності.

Зрештою, в суботу, 15 вересня 2018 року таке і сталося: з четвертого поверху однієї із закинутих тут будівель впала і поламала обидві ноги та пошкодила хребет місцева мешканка 18 -річна Світлана Пристанська. "Я прогулювалася, і вирішила піднятися нагору та подивитися пейзаж, - розповідала потім дівчина ЗМІ. - Тоді падав дощ, під ногами було слизько, я послизнулася і впала. Це був або третій, або четвертий поверх. На мій крик зреагували перехожі, вони зателефонували мамі, яка викликала швидку". Далі були кілька операцій, довготривала реабілітація, на що пішли немалі кошти, яких в сім'ї, де виховується ще четверо дітей, немає. Коли сільська рада звернулася про допомогу до власника, відповідь була цинічною: "Знайдіть мені покупця...". Допомогли люди.

Не кращі часи переживає і Бабичівське лісництво на тлі загальної кризи та невизначеності у лісовому господарстві держави загалом.

Урядові рішення про приватизацію і про концесію, без врахування думки фахівців лісового господарства, тільки шкодять загальносуспільній справі. Завдяки спільним зусиллям громадськості та профспілоє цей процес вдалося трохи призупинити. Але вже більше трьох років, як державні підприємства позбавлені державного фінансування. Добивають наші "зелені легені" і інші проблеми, зокрема, анархія в земельних податках... А їх об'єм на території Бабичівського лісництва - дуже ласий кусень для ділків різних мастей, найвищого рівня зокрема: 5 тисяч 275 гектарів загальної площі (Кам'ян-ка-Бузький район - 987,0 га, Радехівський район - 4288,0 га), 4 тисячі 963,2 га - лісової, в тому числі 4 тисячі 540,3 га вкритої лісом. Росте тут сосна звичайна (на 55,6\% цих площ), дуб ($10,0 \%$), ясен ($1,2 \%$), вільха (26,9\%) та інші породи (6,3\%). А щоб виростити, скажімо, вільху потрібно 60 років, сосну - понад 80, дуба - понад 100... Чим будуть дихати наші потомки через 100 літ, якщо олігархічні "рехформи" перекриють кисень для суспільства, місцевих громад?

Не ті тепер часи, і господарка не та. Колись на Бабичівському лісництві прикладали рук до сотні людей, розвивались підсобні промисли, діяла пилорама, лісорозсадник, поступала нова техніка. Зараз лісонасадженнями опікується, включно 3 лісничим, помічником, бухгалтером, 23 працівники. Промисли, пилорама, інші додаткові види робіт - це вже "легенди" з історії. Як і місцевий лісорозсадник: кожний лісник "сімейним підрядом" на 2-3 сотих земельної ділянки поблизу дому вирощує для свого обходу саджанці дерев.

Але попри це все підприємство із своїми завданнями справляється успішно і називається серед кращих підрозділів ДП "Радехівське лісомисливське господарство".
Ось уже понад 7 років його очолює Р. Б. Бачинський, про трудовий шлях якого ми розповіли в рамках 2011 року. Маючи змогу, систематично мешкаючи в батьківській хаті, що в якихось 200 метрах від лісництва, весь цей період наживо спостерігати за діяльністю лісівників, двоє з яких є моїми сусідами, чути відгуки людей про їх керівника не тільки, як про професіонала, але й як людину, можу підтвердити, що Руслан Броніславович став тут до кореня своїм. "Коли я тільки розпочинав у Бабичах, розповів він якось під час нашої зустрічі, серед підлеглих котилися слухи: "він довго не буде - не витримає і через два-три місяці втече". Про це мені признався один із авторитетних тутешніх ветеранів-лісників пізніше, коли я став вже "своїм".
Був, зокрема, такий епізод: всі працівники лісництва працювали у зоні відпочинку, що при в'їзді у Бабичі, наводили порядок. Коли наглянув лісничий, всі подумали, що пан проконтролює хід робіт, дасть "ц. у. ", і поїде по своїх начальницьких справах. Але він взяв пилку і завів ї професійно - не на землі, а в руках, і вправно почав нею працювати. Подібне повторялося не раз. Руслан Броніславович виріс, як фахівець-лісівник з низів, і практично всі ділянки роботи не тільки досконало знає, а й сам може їх виконувати: працював майстром лісозаготівель, майстром лісу, на нижньому складі... "Цьому я завдячую ветеранам-лісникам, простим трудівниками з освітою 3-4 класи та 30-річним і більше стажем, які вперше прийняли мене, юнака, у свій колектив та навчили азам професії, - мовить Руслан Броніславович. - Все життя пам'ятатиму науку Миколи Васильовича Чорнобая, який пропрацював в одному лісництві (Залозецьке Тернопільської області), в одному обході, в одному об'їзді, на одній і тій самій території 49 років і 7 місяців. Це був статечний чоловік, з широкою, щирою душею, з беззаперечним авторитетом не тільки серед лісівників, але й серед людей всієї округи. Скажімо, коли починалася лісопосадка, він приходив у сільський магазин і казав продавцю: "Стефка! Вчепино картку!". На картці було написано: "Посадка в Миколи Васильовича 4 квітня" - і все. Виходило 4050 людей. Завдяки йому я осягнув всі таємниці професії в ї деталях, а основне - життєву мудрість у стосунках з людьми".
У 2018 році гостро постало питання про ремонт або будівництво нового фельд-шерсько-акушерського пункту с. Бабичі. Старе приміщення було зведено ще у 1978-му - сорок років тому. Робилося це тоді нашвидкуруч, аби вирішити давню проблему віддаленості медичної установи від центру села, але без погляду на перспективу. Пройшло майже чотири десятки років, і типова двокімнатна будівля типу "фінський домик" з дерев'яними стінами, обкладеними цеглою, все частіше почала нагадувати про себе. Хотіли укріпити фундамент, але спеціалісти, які оглянули споруду, дійшли висновку, що легше та дешевше побудувати нову. Поширилися слухи, що ФАП хочуть закрити. Група громадськості на чолі з головним медиком села Марією Бабій вирушила з протестом до керівництва Радехівської центральної лікарні. Їх вислухали, і запропонували підготувати та подати документи на участь в обласному конкурсі соціальних мікропроектів, який передбачає часткове залучення коштів місцевої громади. Але ентузіастів, які б взялися за це питання не знайшлося. Окрім всього, серйозного оновлення потребує медустаткування і забезпеченість ФАПу медикаментами. В районі відповіли, що чим можуть - допомагають, а на повне задоволення потреб грошей катма.
У розпалі суперечок завідувачка ФАПом Марія Бабій, яка працювала тут з 1997-го, у серпні 2018-го написала заяву на звільнення.
20 вересня на ї місце призначили корінну бабичанку, медичну сестру вищої категорії 71-літню Емілію Петрівну Білик (з роду - Олійник), яка у 1965 році році закінчила дворічні курси Червоного Хреста у м. Львові, після чого почала працювати дитячою медичною сестрою в Радехівській ЦРЛ, а з січня 1982-го - медичною сестрою у Вузлівській амбулаторії загальної практики сімейної медицини.
27 травня, в день Пресвятої Трійці у селі Бабичі парафіяни УГКЦ відзначали храмовий празник. Щоб створити бабичанам неповторний святковий настрій та ще тісніше згрупувати їх в одну церковну громаду, викладачі та учні Радехівської школи мистецтв на запрошення настоятеля храму о. Романа Назаркевича прибули до села зі святковою концертною програмою.
На церковному подвір'ї цього дня було людно і по справжньому святково. Зі святошною програмою тут виступив дитячий зразковий естрадно-симфонічний оркестр "Джерело" Радехівської школи мистецтв імені митрополита Андрея Шептицького, переможці міжнародного конкурсу духовної пісні "Пісня серця" - Артем Фришкевич з м. Кам'янка-Бузька, Юстина Халавко з Радехова, Діана Папірник з Вузлового. Віртуозно виконувала музичні композиції на скрипці у супроводі естрадно-симфонічного оркестру Радехівської районної школи мистецтв і викладач Наталія Соловйова.
Змістовну та насичену концертну програму доповнили своїми духовними піснями тріо священиків "Новий час" - о. Роман Назаркевич, о. Тарас Когут, о. Мирослав Ковальчук.
Викладач районної школи мистецтв Світлана Єрмілова чудово справилась із завданням ведучої концертної програми.
Неймовірні емоції, які дарували присутнім аматори сцени, живий звук оркестру, чарівні голоси юних виконавців заворожували своєю майстерністю та чудовим звучанням. Вдячні глядачі, що прибули навіть із навколишніх сіл, щедро винагороджували виконавців гучними оплесками. Настоятель храму Пресвятої Трійці

о. Роман Назаркевич висловив подяку директору школи мистецтв Юрію Сухару та керівнику оркестру "Джерело" Ярославу Соловйову, а також всім виконавцям та організаторам святкового концерту.
У серпні в храмі Пресвятої Трійці до Першого Святого Причастя приступило 12 бабичівських дітей.
31 листопада вірні релігійної греко-католицької громади с. Бабичі розпочали переписування від руки Біблії: кожен член спільноти від руки записує уривок тексту Святого Письма у спеціальні альбоми, які зберігатимуться в архіві парафії.
У 2018 році поряд з церквою на пожертви прихожан завершено будівництво приміщення для місцевої катехитичної школи УГКЦ с. Бабичі. Тут буде центр виховання у вірі, центр живої участі в житті сільської християнської спільноти - дітей, молоді та дорослих - у всіх вимірах катехизації: літургійному, соціальному, духовному, місійному. Тут насамперед діти пізнаватимуть основи християнської віри, Святого Письма, входження у життя через участь у Святих Тайнах, християнське виховання...
Відкриття катехитичної школи має відбутися в день Зіслання Святого Духа - на храмовий празник 2019 року.
Після висвячення свого храму Архистратига Михаїла у 2011 році, православна громада села на свої пожертви розпочала внутрішні оздоблення. Насамперед, поміняли підлогу, яка була дерев'яна, залили ї бетоном, завдяки побудованій власній котельні зробили утеплення. Стараннями місцевого умільця Романа Цвікілевича доробили іконостас.
У 2018 році бабичанка Наталя Порада, повернувшись із заробітків, підійшла до о. Петра порадитись, чим може спричинитися до оздоблення церкви. В розмові пригадала, як в дитинстві її вразила ікона Сташного суду в одному із монастирів Почаївської лаври. Шукала малюнок ї в інтернеті, а потім вирішила спеціально поїхати в Почаїв і зазнимкувати оригінал. За цією світлиною протягом трьох місяців на стіні правого кута зі входу в храм Наталя сама і виконала цей розпис, який вражає прихожан і реалістичним сприйняттям, і майстерністю.
Шкільне життя у Бабичах того року, як і в попередні, було насичене цікавими та різноманітними подіями: у лютому відбулися відкрите заняття-тренінг, тиждень української мови, конкурс-виставка малюнків про рідну мову; у березні - тиждень психології, який провела практичний психолог Ольга Михайлівна Мархалевич, тиждень Духовності, під час якого були перегляди мультфільмів, відеороликів, чудові відеопрезентації, ніжні дитячі піснеспіви, інсценізації, спільна щоденна молитва, прочитана зворушливими дитячими голосами Хресна Дорога в храмі Пресвятої Трійці, навчання і настанови отця Романа Назаркевича та вчителя християнської етики Марії Ігорівни Баліти.
А у квітні навіть маленькі 4-класники самі садили, сіяли, а відтак поливали і спостерігали, досліджували і порівнювали, як з маленької насінинки виростає нова рослинка: це справжнє диво, а в дитячих очах захоплення та радість, адже вони причетні до того дивовижного дійства - народження нового життя!
Надовго запам'ятався учням організована їх наставниками у травні екскурсія на Волинь. Скільки було радості під час відвідування Луцького зоопарку, від спілкування з різноманіттям тваринного світу! Навіть невеличкий дощик не зміг їм зіпсувати враження від побаченого...
А потім школярі поїхали на маленьку батьківщину Лесі Українки - в с. Колодяжне. Оглянули будиночки, в яких жила поетеса, гуляли в саду, який надихав Лесю на чудові твори, дивовижна екскурсія в музеї: діти з цікавістю розглядали речі, що належали сім'ї Косачів, перші рукописні твори Лесі, фото, меблі, музичні інструменти... Це було воістино цікаво і пізнавально! ...Навчальний рік у загальноосвітній школі I-II ступенів села Бабичі у травні 2018 року завершило 79 учнів, а 1 вересня розпочало новий рівно 90, з яких 11 вперше переступили поріг місцевого храму науки.
Їм чи не в перші дні організували екскурсію у місцевий храм книги, який вже другий рік розміщувалася в одній з кімнат школи. А згодом були цікаві, веселі і багаті на пригоди читацькі мандрівки, якими вчителі вели малят разом із завідувачкою сільської бібліотеки Юлією Бабій. Зокрема, у жовтні провели "першокласний" осінній день, який розпочався із знайомства із книжковою виставкою "Чарівний світ казок", продовжили знайомство із книжковими персонажами в осінньому скверику, що поблизу школи, читаючи казки, а також були дизайнерами одягу для принців і принцес. Завершилась мандрівка, звичайно ж, створенням чарівного букета із золотистих кленових листочків.
Того ж місяця у приміщенні бібліотеки був проведений майстер-клас працівника Радехівської ЦРБ Юлії Берник "Ляль-ки-мотанки", художнє читання віршів члена Радехівського літературного товариства ім. Осипа Турянського, уродженця Бабич Богдана Мороза "Люблю, кохаю, живу" та інші цікаві заходи.
У 2018 році футбольний клуб "Бабичі" вперше у своїй історії серед 14 команд виступав у Вищій лізі чемпіонату Радехівського району.
Нагадаємо, що футбольна команда в селі була створена у 2008 році, а наступного сезону вона вже грала у групі "А" першої ліги. У 2011 році бабичани здобули аж 2 перемоги, в підсумку разом з сусідами вузлівчанами розділила перші два місця знизу турнірної таблиці і обидві команди вилетіли З чемпіонату.
Новий стрімкий зліт футбольного колективу "Бабичі" розпочався у 2016-му. За результатами того сезону зайняли призове 3-те місце у групі "Б" чемпіонату і підвищилися в класі до групи "А", де у 2017-му за підсумками змагань були третіми і вперше в історії увійшли до Вищої ліги району.

Новий сезон бабичанці розпочали у ... грудні 2017-го із зимового чемпіонату 2017-2018 років ... Кам'янка-Бузького району з міні-футболу. Серед 14 команд вони були єдиним представником Радехівщини. За підсумками змагань "чужоземці" зайняли 2 -ге місце, забивши в ворота суперників 74 голи - найбільше.
Не встигли хлопці "відвоювати" на чужій території, як треба було розпочинати "бої" на другому фронті - змагання з футзалу в Першій лізі Радехівщини. У попередньому етапі вони зайняли серед 5 команд друге місце у своїй групі "Е", набравши разом з корчинцями та станинцями по 9 очок. Виграли півфінальний етап, але на фінальному бабичанці програли всі три матчі і вибули із змагань, у суперфіналі яких перемогу здобули корчинці.
А невдовзі розпочався головний турнір, який для ФК "Бабичі" завершився успішно, якщо зважити, що у Вищій лізі Радехівщини бабичівські футболісти грали вперше. Протягом сезону у 26 іграх вони 11 разів вигравали, 10 - програвали, 5 матчів звели у нічию, забили 45 і пропустили 43 голи та з 38 очками зайняли 6 місце. Якби не прикра поразка в домашньому матчі (останньому в чемпіонаті) від "Променя" (Тетевчичі) з рахунком 2:6, могли б піднятися і на сходинку вище. До речі, чемпіоном Радехівщини став саме той "Промінь", який випередив футболістів з Лопатина лише на 2 очки.
Як би там не було, але це - беззаперечний успіх для молодої і перспективної команди Бабич. Назвемо імена хлопців, які найбільше спричинилися до футбольної слави села. Отож, голи під час того довгого марафону забивали Біганський Іван, Слівінський Павло, Луцків Олег, Магир Дмитро, Пилипчук Владислав, Притула Тарас І., Сторощук Дмитро, Марцінко Назар, Бабій Іван, Бабій Любомир, Притула Тарас. А асистували при взятті воріт суперника Слівінський Павло, Личак Михайло, Лучків Олег, Марцінко Назар, Слівінський Роман, Сторощук Дмитро, Бабій Дмитро, Біганський Іван, Кусяк Михайло, Олійник Володимир, Пилипчук Владислав, Тимрук Михайло.
Ось так рік за роком, крок за кроком село Бабичі вступило в 2019 рік - останній в другому десятилітті двадцять першого століття третього тисячоліття нашої ери. ...Тут ми спочатку планували зробити віртуальну екскурсію вулицями Бабич та прилеглих територій, з поглядом у майбутнє коротко розповісти, спираючись
на уже відому нам інформацію, та ще не до кінця досліджені і викладені у цьому літописі епізоди та явища життя Бабич, зокрема, про урочища, численні хрести, фігури, лелечі гнізда вздовж усіх сільських доріг та провулків і поза ними, про знаменитих в селі та далеко за його межами бабичан, які народилися, мешкали чи й сьогодні мешкають у тому чи іншому будинку, про існуючі і вже неіснуючі об'єкти інфраструктури та інше. Але зрозуміли, що це займе майже половину обсягу цієї книги, а, зрештою нам не вдалося випросити навіть списку вулиць та детального плану-схеми поселення. Переконаний, буде про що розповісти, якщо б вирушити (як колись мандрував Григорій Сковорода по світу) цим маршрутом по селу: з вулиці на вулицю, з хати в хату, з урочища в урочища, від потоку до потоку, від джерельця до джерельця, на місця колишніх поселень людей, місцевості та лісові галявини, де творилася і нині твориться історія Бабич. З бабичанином Василем Лірою, який, на жаль, несподівано у вересні минулого року відійшов у небеса, ми все це об'їздили і дещо вперше побачили, хоча раніше з дитячих років тисячу разів проходили повз цього "вперше", дещо почули не тільки від старожилів, але й молодших поколінь.
Сподіваюся з Божої ласки та Господнім Благословенням колись таки написати і видати "Бабичівський екскурсійний путівник", і по ньому не тільки учні школи, але й кожна родина села час від часу буде мандрувати у минулому та сьогоденні знайомими і не знайомими місцями, пригадувати своїх предків та навчати своїх дітей щиро любити рідний край.
Виростають нові покоління бабичан, і вже вони, можливо, цього і не усвідомлюючи, самі творять нинішню та майбутню історію села.
У рамках 1995 року ми розповідали про молодих підприємців Тараса і Орисю Лаптут, які в скрутні часи загальносуспільної економічної розрухи не впали духом, започаткували справу свого життя, взявши в оренду одне із приміщень адміністратив-но-побудового будинку та відкривши на Бабичах дискоклуб-кафе. Хто зна: якби так не сталося, то, можливо, ця споруда, як майже ї "однолітки" - "сусід" навпроти чи сільська лазня, нині стояла б також в руїнах.
Але молода бабичівська сім'я повірила в свій успіх, і у 2005 році, коли пошта звільнила приміщення поряд з їхнім орендованим, викупили весь будинок, а згодом відкрили продуктовий магазин, де почали торгувати
також всіляким побутовим крамом першої необхідності.
Працювали "сімейним підрядом" з дня у день до пізньої ночі. Тарас мотався у постачальницьких потребах, зайнявся благоустроєм прилеглої території, ремонтом будинку та його приміщень. А молода дружина Орися стала його незмінною торговельною, фінансово-бухгалтерською, господарською помічницею. Тут же на другому поверсі облаштували для себе житло.
Зорієнтувавшись у все зростаючих потребах односельчан (науковою мовою кажучи - у попиті), молодий підприємець Тарас Лаптута згодом (у 2007 році) разом із своєю дружиною Орисею відкривають господарський магазин.
Відтак зі смаком облаштовані дерев'яна огорожа, затишні колиби, дизайнерські декори, ландшафти у дворі, добудова другого поверху, реконструкція бару, створення тут зручних умов для проведення бенкетів, та

зовнішнє оздоблення будинку стали окрасою не тільки цього торгово-розважального закладу, але й села загалом. Для того, щоб уявити собі, скільки праці, майстерності, я би навіть сказав - любові, тепла і доброти, вкладено у все це, достатньо лише бігло глянути на колишній та нинішній вигляд (знимки) цього будинку з його двориком. (Світлина 1985 року див. на стор. 358, а сучасний - у частині 7 книги на стор. 493). А ще краще побачити його своїми очима.
Псує настрій все той же "сусід" навпроти - напіврозвалена споруда колишнього торгово-розважального центру, в лівій стороні якого ще діє магазин "Продукти", а поряд - обшарпане приміщення, яке використовують під Народний дім, хоча назві цій навіть приставка "під" не пасує. І часом ще на цьому фоні проводять урочистості, зокрема до дня Незалежності, відео про що виставляють в інтернеті.
Паростки обнадійливого майбутнього в Бабичах продовжують появлятися і в творіннях ще молодшого покоління. Своєрідний також "сімейний підряд" створили два брати - мешканці Бабич Володимир та Ярослав Браташі, які хоча й народилися в Павлові, але доля їх таки привела на прабатьківську землю: дід Роман (по батьковій лінії) та баба Люба (Громадська - по маминій лінії) народилися в Бабичах, а батько Богдан - у сусідній Гряді, довший час сім'я мешкала в станційному будинку Волі Холоївської Львівської залізниці, де працювали.
Володимир народився у 1981 році, закінчив Павлівську середню школу, Львівську
політехніку (кафедра автоматизації), працював до 2017 року на Добротвірській ТЕС. На чотири роки молодший Ярослав також навчався, але 8 років у Павлівській школі, а далі середню освіту здобував у Львівському військовому Ліцеї ім. Героїв Крут, професію електромонтера - у ВПУ №20 м. Львова, у 2008 році на відмінно закінчив магістратуру ДУ "Львівська політехніка".
Ставши підприємцями, брати у 2015 році взяли в оренду приміщення колишнього колгоспного будівельного комплексу у Вузловому і почали виготовляти металоконструкції. Зокрема, це їх рук робота дві станційні металоконструкції "Автобусна зупинка" на Лісничівці, дві - на Шайногах, одна - у Вузловому.
у 2016 році виник задум при трасі Луцьк - Львів облаштувати для бабичан та мешканців навколишніх сіл, а також для обслуговування місцевого та попутного автотранспорту майстерню "Шиномонтаж легковий і вантажний". Проект здійснили разом із однолітком Ярослава бабичанином Володимиром Олійником. Відкрили об'єкт у жовтні 2017 року, створивши при ньому ще й магазин автозапчастин.
Але невдовзі брати Володимир і Ярослав вирішили відпродати свою частку співвласнику, бо появилася нова ідея - відкрити на Лісничівці магазин, в тому числі і продуктовий, який відсутній тут ще з радянських часів, а потреба в ньому для віддаленої частини Бабич є дуже нагальною (навіть за буханкою хліба треба долати кілометри). Оскільки у Вузловому підприємці Браташі виготовляють навісні фронтальні автонавантажувачі для тракторів МТЗ, ЮМЗ, Т-40, виник задум створити тут же також торгову площадку для їх реалізації. Частину своєї присадибної ділянки онукам надала тутешня мешканка Люба Григорівна Громадська.
Роботи вже практично розпочалися, планують їх завершити у 2019 році. Там буде виставка-продаж сільгосптехніки (копалки, кропілки та інші механізми вітчизняного та польського виробництва), в тому числі автонавантажувачі власного виробництва. у внутрішньому дворику - будиночок, в одній половині якого буде офісне приміщення для продажу техніки та запчастин до неї, а в другій - міні-кафе і водночас невеличкий продуктовий магазинчик для тутешніх мешканців та подорожніх. Щось на зразок, як на заправках ОККО.
А ще варто згадати тут знаменитий далеко за нашою округою Бабичівський торговельно-ресторанний комплекс
"Фільварок", відкритий у 2014 році, з його фронтальною стіною-музеєм старовинного сільськогосподарського інвентарю, відпочинковою внутрішньою галявинкою, де біля штучного водоспаду перезнимкувалися чи не всі бабичани та приїжджі, зовнішнім та внутрішнім декоративним оформленням під старовину, з виставленими предметами домашнього побуту понад столітньої давності, а також з пекарнею, кафе, рестораном, магазином, внутрішнім двориком...
Все це витвір рук і розуму власника цього господарства фізичної особи-підприємця Юрія Миколайовича Костюка, який дав роботу 16 своїм землякам. Це - мрія його життя, як стверджує сам Юрій Миколайович. ...Колись ця площина мала вигляд западистої болотистої галявинки, через яку пройти в дощову погоду було майже неможливо. Пригадую, ідучи до школи чи повертаючись додому, в такі непогожі дні ми мусили обходити це місце "десятою" дорогою. І хто б тоді з нас, та ба - навіть дорослих, міг би собі уявити, що пройдуть кілька десятків років, і тут постане достойний окраси найбільшого міста об'єкт - гордість не тільки його власника, але й всіх бабичан та мешканців навколишніх сіл.
Дуже вдало підібрана і назва цього комплексу - "Фільварок", яка є не тільки милозвучною та відображає дух його дизайну з напрочуд вдалим поєднанням старовини і сучасних елементів, але й має реальне забарвлення тутешньої історії: на окодосяжній відстані, в якихось 300 метрах в південно-західній стороні звідси - на території нинішнього Бабичівського лісництва, в сиву давнину і аж до початку радянської доби був панський фільварок, де десятки місцевих селян мали сталі та тимчасові заробітки, обслуговуючи свійських тварин, випасаючи їх та заготовлюючи корми, обробляючи панські поля, чи просто працюючи на обслуговуванні чималої господарки. Хто-зна чи немає в старовинних експонатах "Фільварку" господарського реманенту та

староужиткових предметів, які зібрав на Бабичах та з околишніх сіл власник цього закладу Юрій Костюк. Бо саме з цього колишнього панського фільварку, з якого, коли його нова (радянська) влада ліквідовувала, так би мовити, робила загальнонародним добром, це й же народ - місцеві мешканці, що тут працювали і не працювали, винесли до своїх домівок все, що тільки могли і що могло їм знадобитися.
Хто наступний хоче вписати свою золоту сторінку в історію розвитку сучасних
Бабич? Молоді і підприємливі, беріть приклад: відгукніться добрими справами тут на рідній землі, а не на чужинській закордонній! Вас чекають місцеві новобудови, фермерські поля, та й опустілих приміщень на наших теренах вистачає. Вибачте за подібний до комуністичного заклик. Але щиро хотілося б стати очевидцем цього...
У рамках 2011 року ми розповіли про створення в Бабичах свого органу самооргінізації населення (ОСН). За час своєї діяльності (2011 - 2019) ОСН "Бабичі" реалізував чимало цікавих проектів, зокрема, відновлено нічне освітлення в селі, проведено ремонти вуличних доріг, створено неприбутковий кооператив з переробки зернових. Про деякі - розповімо трохи детальніше.
У жовтні 2011 - лютому 2012 року керівник ОСН "Бабичі" М. В. Окіс брав участь у "Школі для неурядових організацій" Національного Демократичного Інституту Міжнародних відносин при USAID from Amerikan people. Метою програми цієї школи було допомогти вирішити проблему нехтування громадською активністю у сільських районах України. Учасники прослухали серію семінарів, виконували теоретичні і практичні домашні завдання, відвідували індивідуальні та групові консультації з основ ведення кампанії відстоювання інтересів громадян, побудови ефективної роботи з місцевою владою, місцевими осередками політичних партій, ЗМІ, залучення активних громадян та пошуку коштів на свою діяльність.
У процесі навчання Михайло Васильович написав проект на тему "Селу Бабичі - енергозберігаюче освітлення вулиць", завданнями якого було залучення коштів Вузлівської сільської ради, політичних партій, приватних підприємців та мешканців села. І такі кошти в процесі реалізації цього проекту невдовзі були відшукані. На підтримку проекту було закуплено світильники з енергозберігаючими лампами: місцевими підприємцями Ю. М. Костюком - на суму 6 тисяч грн., О. С. Свистуном - на суму 1 тисяча грн., 1500 грн. виділив депутат Львівської облради С. С. Сенчук, а також на суму 2 тисячі 100 грн. "скинулися" мешканці села. Сільський голова Вузлового А. П. Близнюк домовився з фірмою "Львівпроектреконструкція" про оплату праці та встановлення освітлення вулиць Львівска, Лугова, Княгині Ольги. Та, на жаль, невдовзі коштів забракло...
У 2012 році реалізовано мініпроект по створенню спортивної площадки для дошкільного закладу "Веселка", за підтримки Програми розвитку Організації Об'єднаних Націй і Міністерства Закордонних Справ Данії під керівництвом ЗУРЦ (на загальну суму 12000грн.) та проект "Селу Бабичі - енергозберігаюче освітлення" від НДІ (USAID) (на загальну суму 33000 грн.).
Проект "Створення кооперативу з переробки сільськогосподарських зернових культур" на суму 40270,82 грн. реалізовувся у 2013 році. Завдяки цьому місцеві господарі тепер отримали можливість, не мандруючи на далекі відстані, а в себе в селі з вирощених сільськогосподарських плодів виготовляти олію, вичавлювати сік із фруктів, ягід, калібрувати, подрібнювати зернові та ін.
А в 2014 році тут вже реалізовувався Проект від Міжнародної організації з міграції "Розширення переліку послуг кооперативу "Воля Холоївська"" на суму 5000 доларів США...
18 лютого 2015 року Бабичівський ОСН для ознайомлення з його діяльністю та проблемами відвідав голландський фахі-вець-експерт Ян Йост, який все життя в себе в країні займався розвитком території, а тепер на пенсії продовжує цю роботу вже на громадських засадах.
Перед початком ділової розмови керівник ОСН Михайло Окіс ознайомив голландського експерта з роботою сільського кооперативу, продемонстрував гостеві закуплене обладнання, розповів про його призначення, доцільність придбання та перспективність роботи, відповів на його запитання і вислухав пропозиції та зауваження. В ході огляду працівники продемонстрували голландському експерту процес подрібнення зерна на корм худобі, роботу олійного преса та інших агрегатів, а Ян Йост фотографував, нотував інформацію та пропозиції.
Друга частина зустрічі, якій посприяв Західний ресурсний центр у Львові - громадська організація, яка основною своєю метою ставить розвиток сільських територій України і на якій був присутній один з іі керівників - Петро Лазорчук, пройшла в одній із шкільних кімнат за участі активістів сільського ОСН.
Перед учасниками виступила представник голландської Програми технічної допомоги у Києві Ірина Бодіпхаймер, яка розповіла про цілеспрямованість програми та результати іі діяльності, вручила учасникам друковану інформацію про можливості використання програми, поділилася досвідом ї поширення і запевнила, що цим відвідуванням контакти голландського спеціаліста з Бабичівським ОСН не припиняються.
Могутнім досвідом сільськогосподарського приватного виробництва поділився голландський експерт Ян Йост, який докладно розповів про переваги ведення господарства з вузькою спеціалізацією та послуги, які може надати особисто він для започаткування справи та подальшого ї розширення. Основна ідея його підтверджених досвідом пропозицій полягала в тому, що потрібно займатися вузькою спеціалізацією: або тваринництвом, або свинарством, або птахівництвом, а не усім разом.

Отож, майже на повному безгрошів'і Бабичівський ОСН вже зробив чимало для односельчан. І хтозна: можливо, колись тут буде створений повноцінний орган місцевого самоврядування, як це було у 1940 - 1954 роках, коли місцева сільрада щоденно жила турботами селян, бо була щомиті на виду, своєю, рідною, ходила цими ж стежинами та вулицями і не мала шансу щось, не подумавши, пообіцяти і не зробити.
Та наразі ця ситуація виглядає таким чином, що впроваджувана ледь не насильно децентралізація виглядає такою хіба що для самих ї творців - "верхів", які фальшиво демонструють, що не можуть "жити по-страрому", а для низів, які не сприймають хворобливої "новизни" нинішньої влади і в той же час не хочуть "жити по-страрому", для таких населених пунктів, як Бабичі, "добровільне" укрупнене злиття віддаляє людей від центру надання адміністративних послуг, фактично унеможливлює постійний контроль за діяльністю делегованих до влади "слуг народу", прозорим використанням бюджетних коштів.
Подейкують, що навіть нинішню "столицю" сільради - Вузлове перетворять у підневільний чи то Павлівській, чи то Радехівській об'єднаній громаді. Але з нашою пам'яттю ще нічого не сталося: пригадаймо, як на початку 60-х років 20 століття ми мали дві Львівські області - сільськогосподарську і промислову, Лопатинський та Радехівські райони "злили" до також "подвійного" Сокальського. А що через кілька літ з того вийшло - також відомо.
Ментальність людей конкретної невеличкої території формується, якщо не щоденним, то систематичним (регулярним) спілкуванням. А поідь поспілкуйся із своїм "єдиногромадським" земляком за добрий десяток кілометрів.
І цілком інакше виглядала б ситуація, коли б мешканці Морозів, Цимесів, Батюків, Бабіїв, Іванців, Лісових (Кваків), Волі, Лісничівки, Волі Холоївської, Бори і, дай Боже, моєї рідної Гряди - цілих 11-тьох населених кварталів об'єднаної громади "Бабичі" спілкувалися 6 між собою, як це щоденно відбувається споконвіку і донині. Мрія, фантастика? А чому б і ні? Мріяти ніхто нікому не заборонить.
1 ще. ОСН "Бабичі", окрім впровадження економічних спонсорованих проектів, варто б замислитися і створити власний. Мова йде про відновлення, я би сказав - встановлення, історичної справедливості: чому 6 не перейменувати, нехай і не заідеологізовані нині, вулиці села і надати їм назви, якими споконвіку користувалися і користуються зараз бабичани вулиця Морози, вулиця Бабії, вулиця Батюки, вулиця Іванці і т. д. Можливо, де появилися перші поселення на теренах Бабич утворити вулицю (квартал) Воля Холоївська. А то навіть вулицю, яку віддавна називають Воля нарекли Лугова. Треба порадитись з людьми...
Рік 2019-й тільки розпочався. Але він вже вписав яскраві сторінки в літопис Бабич.
Зокрема, наприкінці січня у львівському видавництві "Сполом" побачив світ перший випуск "Бабичівського літературного альманаху", в якому представлені поетичні твори 10 мешканців, вихідців з села, випускників місцевої школи: Надії Браташ, Михайлини Гудзінської, Степана Лепеха, Івана Личака (покійного вже понад 15 років, але рукописну творчу спадщину якого вдалося розшукати і представити землякам), Богдана Мороза, Оксани Олійник, Ірини Павлюк (Таран), Софії Федини, Христини Федини, Стефанії Шумило. Безперечно, що творча палітра Бабич багатша, не всі таланти ще вдалося віднайти. У передмові до цього видання я зазначив, що не сумніваюся в його унікальності за своєю суттю, адже навряд чи знайдеться багато (а чи взагалі знайдеться) населених пунктів сільського масштабу, які можуть похвалитися такою колективною збіркою. І вона відразу після презентації дістала схвальні відгуки не тільки в поетичних колах, поціновувачів красного писемства, серед громадськості району, області, але й усієї України (почитайте у Фейсбуці!).
На традиціях високої моральності, глибокої духовності, щирого патріотизму, які спокон-віків притаманні бабичанам і описані нами у цій книзі в рамках сотень років, продовжує вирувати шкільне життя. Наприклад, у січні з нагоди 100-річчя Акта злуки в ЗОШ І-ІІ ст. с.Бабичі педагоги разом з учнями провели урочисті заходи, які розпочалися виносом державного прапора та виконанням Гімну. Учні 3 класу разом із класним керівником Ференс С.Б. виготовили аплікації на тему " Під України єднаймось прапор" та провели загальношкільні шахові змагання на знак зміцнення державного суверенітету, збереження цілісності та недоторканності території України.
7 березня 2019 року у Бабичах відбувся
районний семінар вчителів математики, що є авторитетним визнанням не тільки місцевої школи, але й високої фаховості ї педагогів. "Щоб бути успішним у сучасному складному мінливому житті, кожній людині необхідно бути мобільною, адаптованою, вміти бачити проблему, чітко формулювати та всебічно підходити до ї розв'язання, здобувати необхідну інформацію, - каже вчитель математики Бабичівської ЗОШ Наталія Олександрівна Сторощук, яка була організатором семінару. Реалізувати поставлені завдання можна за умови посилення практичної, прикладної та політехнічної спрямованості шкільного курсу математики. Тож учні 6 класу продемонстрували практичне спрямування по темі "Відношення і пропорції" - приготування молочних напоїв, учні 9 класу - прикладне спрямування "Послідовності навколо нас", політехнічне спрямування - відбулося заочне знайомство із діяльністю IT Step University та їхнім проектом створенням "smart-класу", де все керується голосом. Сподіваємось, що колись такі класи стануть реальністю".

Стараннями багаторічного духовного наставника о.Романа Назаркевича та парафіян громади УГКЦ між школою і церквою споруджено будиночок Світлиці Серця Христового (парафіяльної школи), відкриття якої намічено у часі престольного празника Храму Пресвятої Трійці.
Продовжує прославляти рідне село і футбольний клуб "Бабичі", здобутки якого вагомі на турнірах не тільки Радехівщини. У зимовому чемпіонаті Кам'янка-Бузького району 20182019 рр. з міні футболу хлопці впевнено вже другий рік поспіль виборюють "срібло". А цьогоріч гравець бабичівського клубу Сливінський Павло переміг в номінації найкращий нападник цього турніру. Новий футбольний сезон команда ФК "Бабичі" розпочала на власному, оновленому стадіоні. Не за горами - золоті медалі чемпіонату району! Будемо вболівати і сподіватися, що саме так і станеться!
Затверджений у 2017 році Генеральний план села Бабичі передбачає за чверть століття значне покращення інфраструктури, доріг, вулиць, культурно-освітніх закладів населеного пункту, збільшення його садиб з 254 до 420 і, як наслідок, мешканців - від 970 осіб до 2,5 тисяч. (Фотокопію Генплану Бабич див. у розділі 7 книги на стор. 501).
Село Бабичі, замріяно, з перспективою, "по-генеральному" впевнено дивиться у своє майбутнє...

Розділ 7:

Сучасні краєвиди села Бабичі

1. Карти

Загальне розташування села та його місцевостей на супутниковій карті. Частини (квартали) Бабич та розташування освітньо-культурних, релігійних, промислових, торгових та інших об'єктів соціального значення (див. карту на стор. 480). А - автобусні зупинки; + - хрести (червоним шрифтом); О - гнізда лелек (білий кружечок з чорною цяткою); 1 - церква Пресвятої Трійці громади УГКЦ с.Бабичі; 2 - церква Святого Архістратига Михаїла громади УПЦ КП с.Бабичі; 3 - церква св. мчч. Софії та ї дочок Віри, Надії, Любові громади УГКЦ с.Гряда (на території Бабич); 4 - фігура Божої Матері біля Церкви Пресвятої Трійці; 5 - фігура-капличка Божої Матері біля "Фільварку"; 6 - фігура-капличка Божої Матері на Волі; 7 - фігура Божої Матері на Морозах; 8 - капличка на Грабінського; 9 - старий цвинтар біля церкви Пресвятої Трійці; 10 - школа; 11 - дошкільний заклад "Веселка"; 12 - сільська бібліотека; 13 - тимчасове приміщення Народного дому; 11 - дитячий

майданчик біля дитсадка; 14 - спортивний майданчик біля школи; 15 - шкільний сад; 16 - кооператив з переробки сільськогосподарських культур "Воля Холоївська"; 17 - катехетична школа громади УГКЦ; 18 - скверик (біля церкви); 19 - відпочинковий куточок в центрі села; 20 - споруда колишньої сільської лазні; 21 - споруди колишнього тваринницької ферми; 22 - територія колишнього колгоспного саду: 23 - продовольчий і промтоварний магазин; 24 - споруда колишнього сільського кафе "Українські страви"; 25 - приватний торговельно-відпочинковий комплекс: продовольчий, промтоварний, господарські магазини, кафе (підприємця Т.Лаптути); 26 - фельдшерсько-акушерський пункт с.Бабичі; 27 - символічна могила "Борцям за волю України"; 28 - зубопротезний кабінет; 29 сільський стадіон; 30 - шиномонтаж; 31 - ресторанно-торговельний комплекс "Фільварок"; 32 - відпочинковий дворик; 33 - штучний водоспад; 34 - дитячий майданчик; 35 - спортивний майданчик; 36 музей старовинного сільськогосподарського інвентарю під відкритим небом; 37 - споруди колишнього Бабичівського цегельного заводу; 38 - залізнична станція "Воля Холоївська"; 39 - новий цвинтар; 40 - Бабичівське лісництво; 41 - з.д. переїзд; 42 - озеро "Корчунок" с.Гряда; 43 - приватний відпочинковий комплекс; 44 - лісорозсадник (колишній); 45 - сільська лісова зона відпочинку "Лелеченька"; 46 - ставок лісової зони відпочинку.

БАБИЧІ
ІВАНЦІ
МОРОЗИ
БАБІЇ
БАТЮКИ
ЛІСОВІ (КВАКИ)
ЦЕНТР
ЦИМЕСИ
ВОЛЯ
ВОЛЯ ХОЛОЇВСЬКА
ЛЕНИЧІВКА
БІР
ГРЯДА
Кам'янка-Бузького району

Околиці (місцевості) Бабич, які прилягають до села (орієнтовні місця розташування нанесені на карту за даними голови Вузлівської сільради, бабичанина Анатолія Петровича Близнюка).

2.Панорами

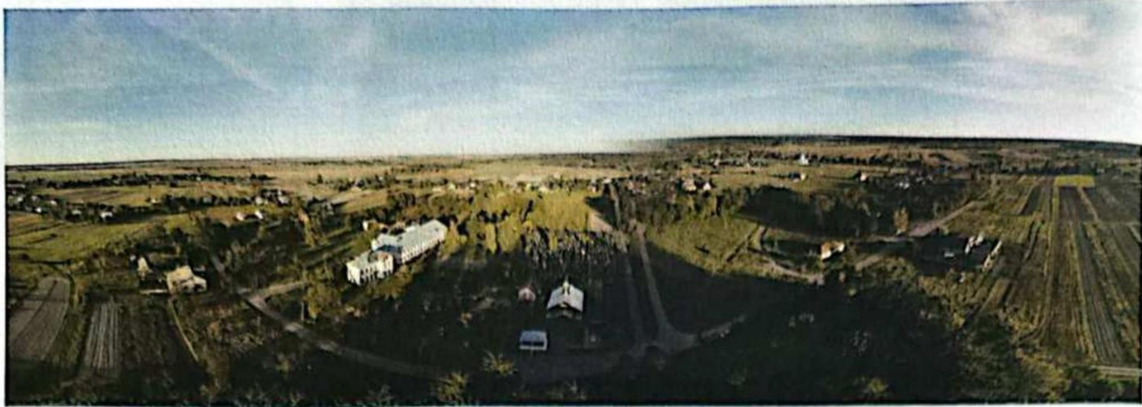

Вид з центру села на південний схід.

Вид з центру села на південь.

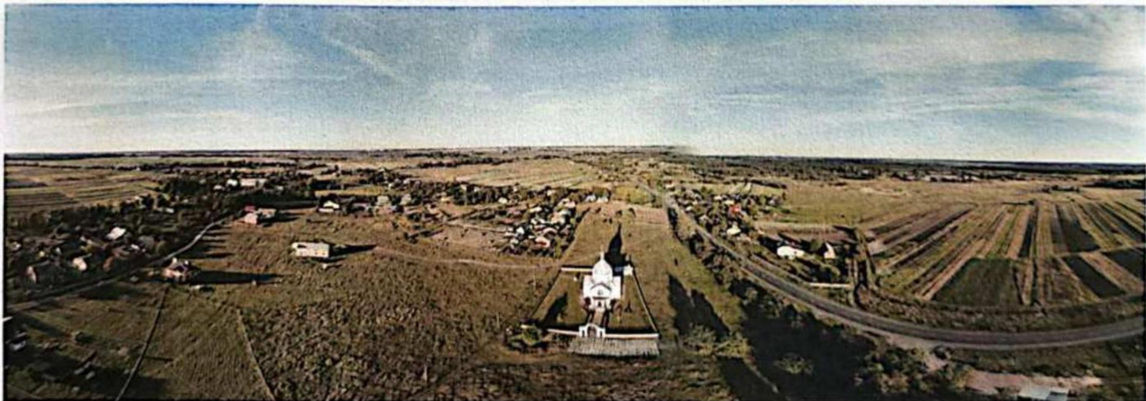

Вид від храму Архистратига Михаїла ПЦУ на північ (в сторону Радехова).

Роздоріжжя трьох частин (кварталів) села:
наліво підеш - в Бабії попадеш, направо - в Морози, униз - в Батюки.

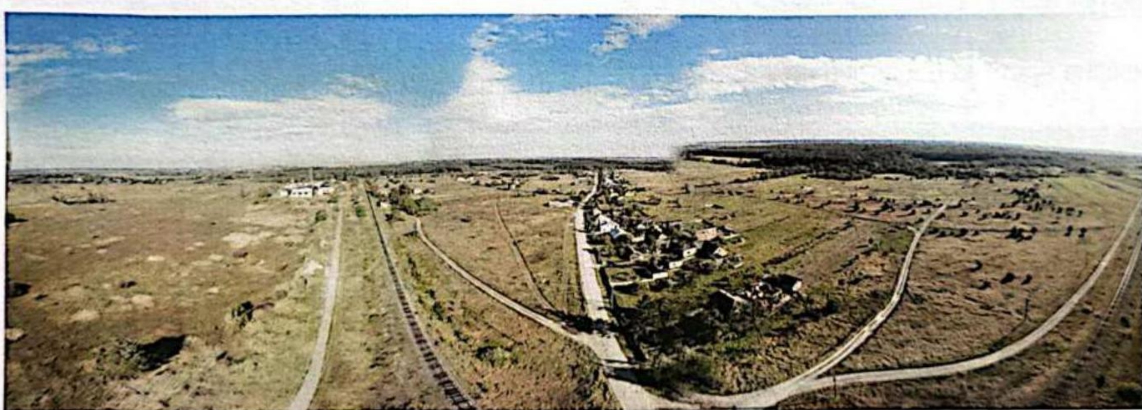

Вид на Волю Холоївську, цегельний завод та Бір з грядівського з.д. переїзду. По центру -дорога-граничка, яка розділяє Кам'янка-Бузький та Радехівський райони, праворуч якої село Гряда, ліворуч - присілок Бір. В правій частині розходяться дві дороги, одна з яких (вздовж залізниці) веде до лісу "Каловиска", ліворуч від неї відгалужується шлях до улюбленого місця відпочинку не тільки місцевих мешканців - озера "Корчунок".

3. Фотовиди на квартали Бабич

На лівій світлині - в'їзд у Бабичі зі сторони Львова, на правій - зі сторони Радехова.

Західна частина Бабіїв.

Вид на Батюки зі сторони шосе Радехів - Львів. Ліворуч (на ближньому плані) садиба, де народилася мама композитора Ігоря Білозіра.

Ввверх - вид на західну частину Іванців, праворуч - східна частина Морозів.

Вид на Волю зі сторони шосе Радехів - Львів.

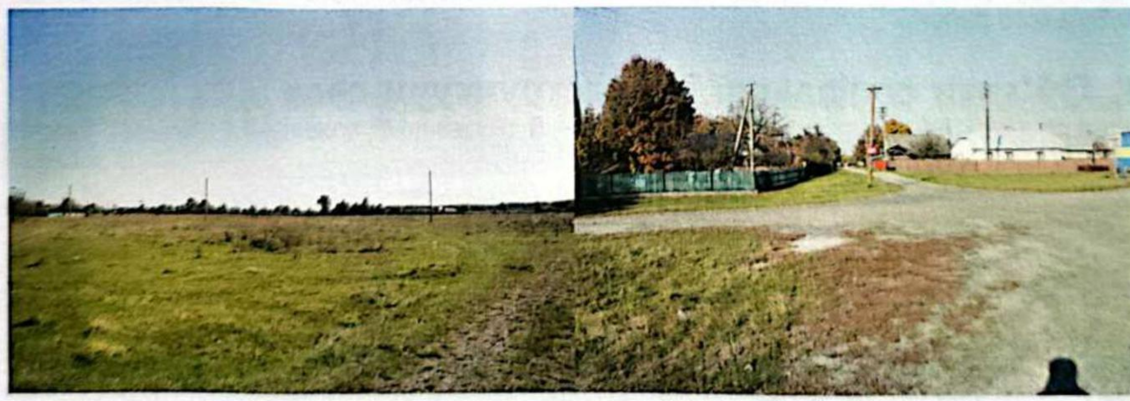

"Головні площі": на лівій світлині - Лісових (Кваків), на правій - Лісничівки.

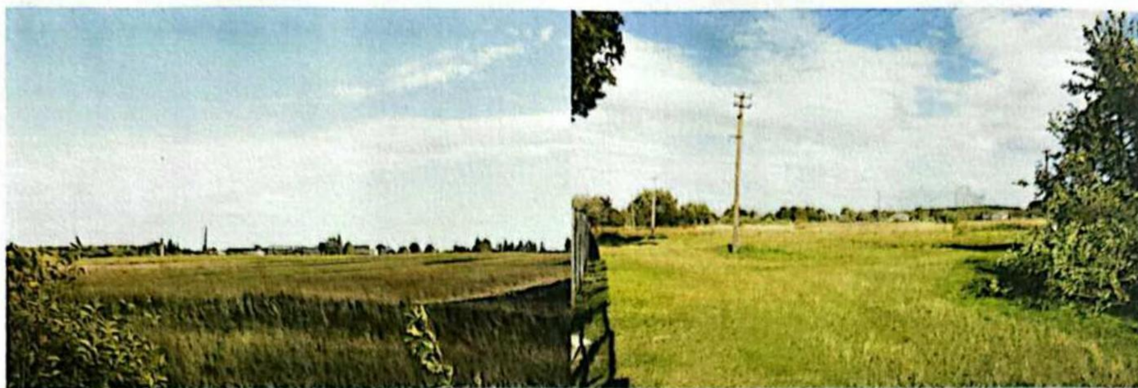

Зліва: тут колись розташовувалося перше (за історичними згадками) поселення людей на території нинішніх Бабич під назвою Воля Холоївська, в глибині видніються закинуті споруди цегельного заводу та з. д. станція, яка ще й сьогодні носить назву своєї пращурки Волі Холоївської; справа - "центральний майдан" Цимесів.

Вид на Бір (ліворуч дороги). По правій стороні дороги-гранички - село Гряда Кам'ян-ка-Бузького району.

4. Об'єкти соціальної інфраструктури села

На світлині зліва - дитсадочок "Веселка" (на передньому плані) і новий корпус місцевої школи (на дальньому плані), праворуч - ігровий майданчик дитячого закладу.

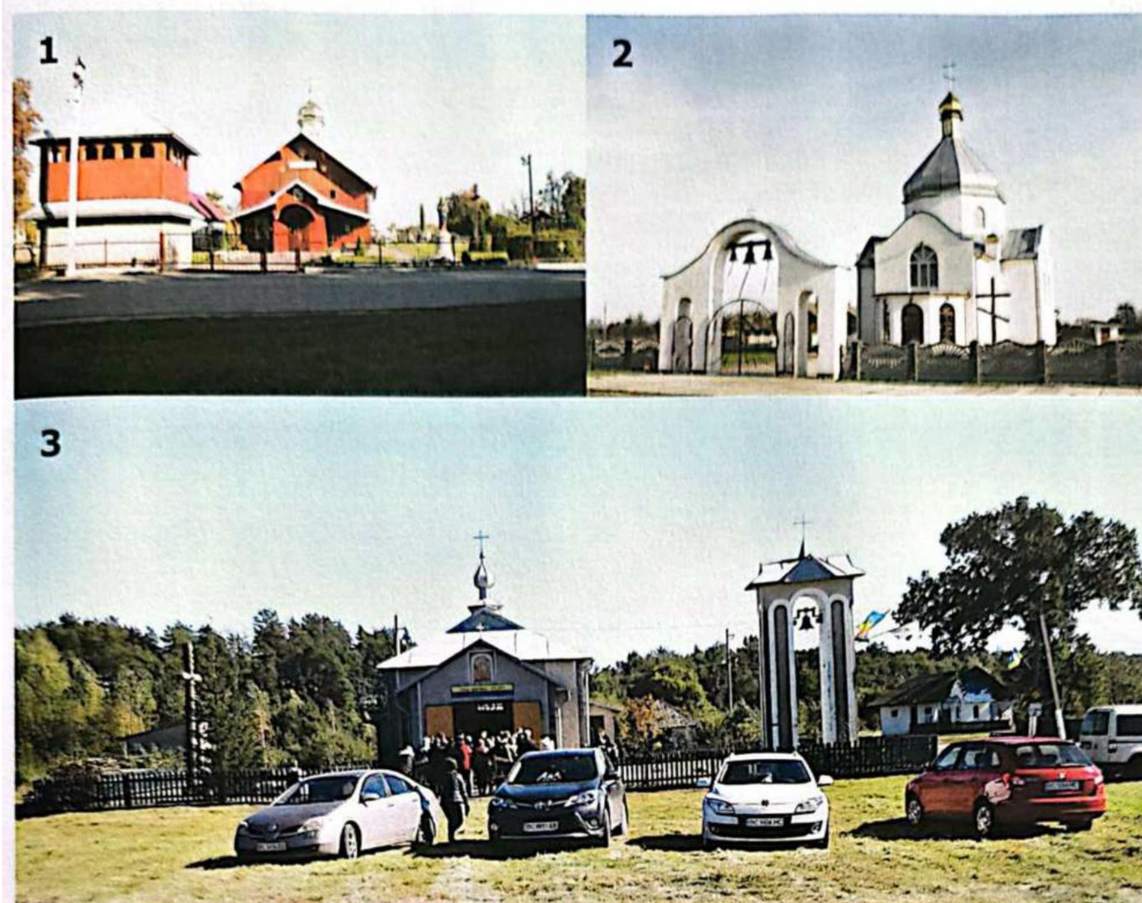

1 - церква Пресвятої Трійці УГКЦ с.Бабичі (збудована 1912 року), 2 - церква Архістратига Михаїла ПЦУ с.Бабичі (освячена у 2011 році), 3 - розташована на території с.Бабич церква св. мчч. Софії та ї дочок Віри, Надії, Любові УГКЦ сусіднього с.Гряда Кам'янка-Бузького району (освячена у 1997 році, ї прихожанами є мешканці присілка Бір). * Каплички і фігури Божої Матері: 5 - на Волі; 6 - на Грібінського; 7 - біля торговельно-ресторанного комплексу "Фільварок; 8 - біля церкви Пресвятої Трійці УГКЦ; 9 - на Морозах.

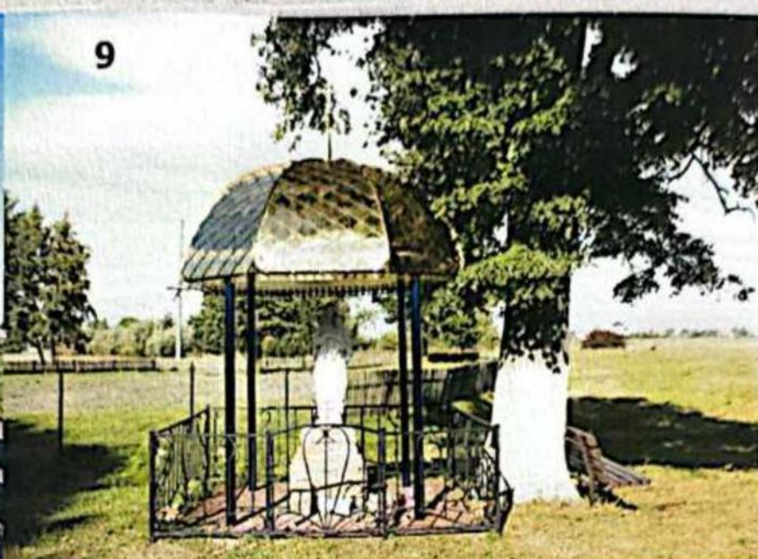

На території Бабич ми нарахували 18 символів християнської віри (зверху вниз і зліва направо): на подвір'ях церков УГКЦ с.Бабичі, ПЦУ с.Бабичі, УГКЦ с.Гряда, на новому Бабичівському цвинтарі, на Символічній Могилі, на роздоріжжі Бабії - Морози - Батюки, на Іванцях, на Лісових (Кваках), на повороті дороги з Бабіїв на Іванці, на дорозі Лісові (Кваки) - Бабії, біля відділення зв'язку (пошти), на галявині присілка Бір, у центрі Лісничівки, біля новобудов Лісничівки, по дорозі з центру на Бабії, при в'їзді у Бабичі зі сторони Радехова (на Морозах). Ще два хресті знаходиться: на приватних територіях (Батюки і Бір).

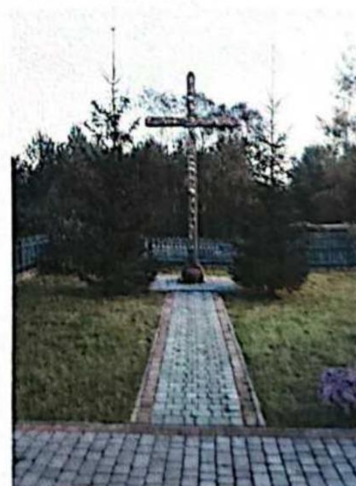

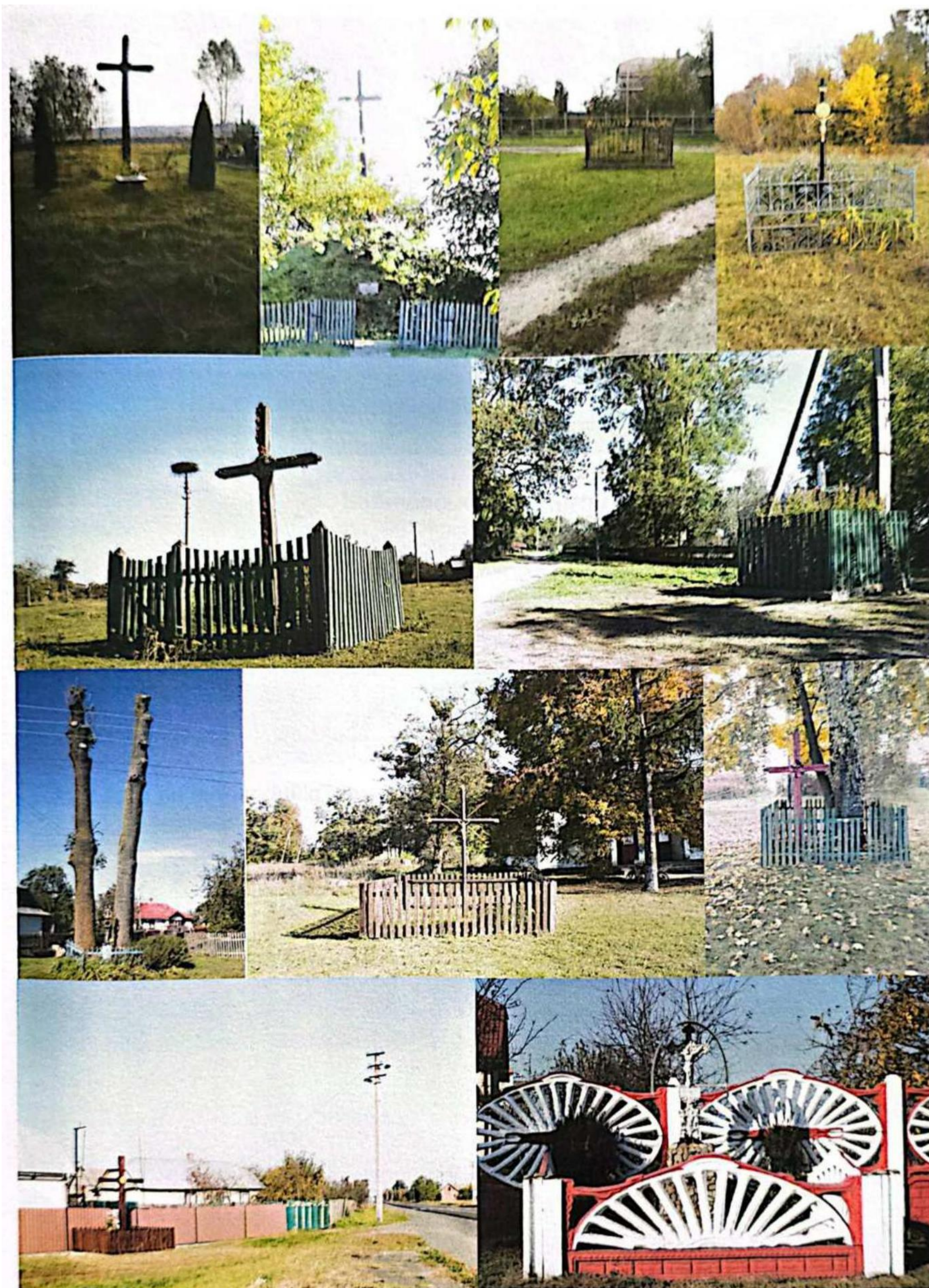

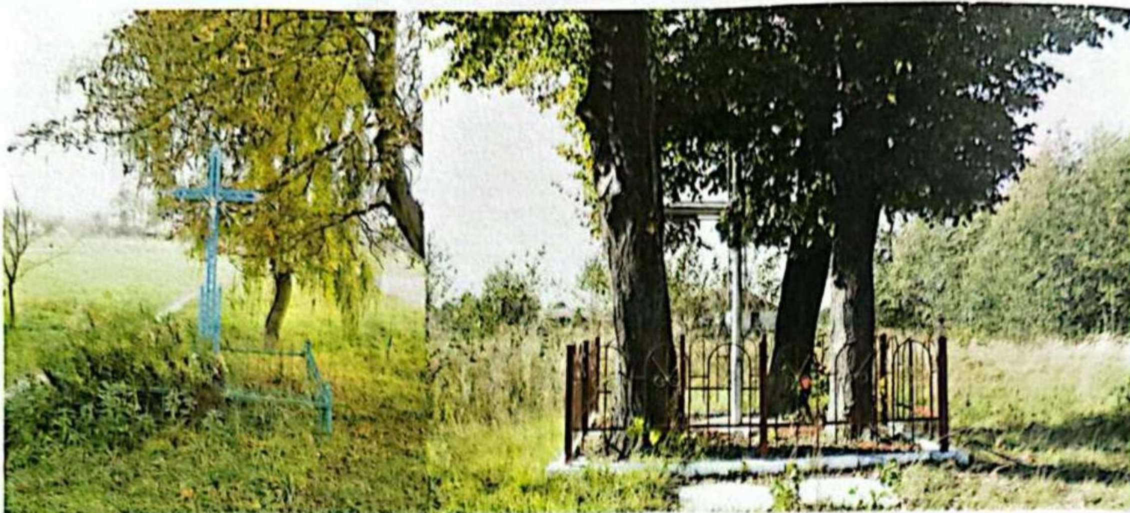

На світлинах - старий цвинтар села біля церкви Пресвятої Трійці; нижче на двох видах новий Бабичівський цвинтар.

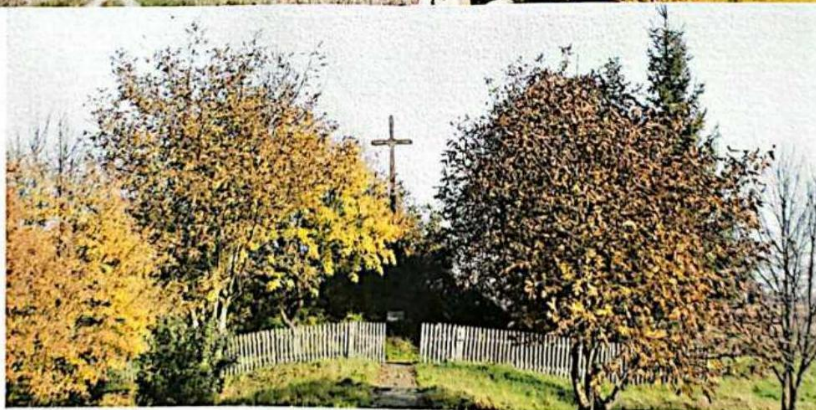

Символічна Могила "Борцям за волю України".

	Бабичівське лісництво: на світлині вверху - загальний вигляд; праворуч - вказівник біля траси Львів - Луцьк; ліворуч - криниченька на подвір'ї лісництва.	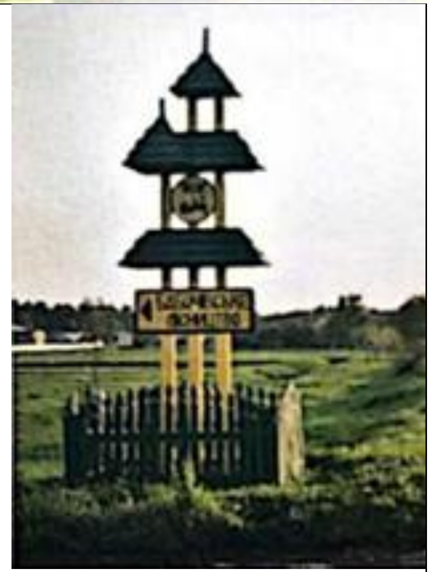

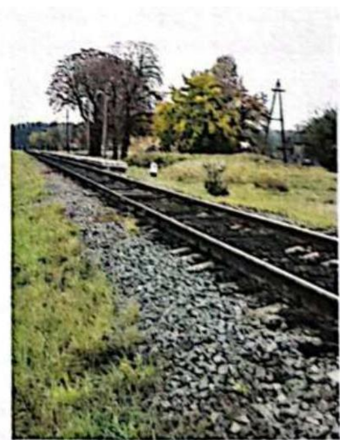

Залізнична станція "Воля Холоївська".

Споруди колишнього Бабичівського цегельного заводу. На цій території та навколо неї в сиву давнину були садиби мешканців поселення під назвою "Воля Холоївська".

На світлинах: зверху - приміщення сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу "Воля Холоївська"; праворуч - голова кооперативу Степан Миколайович Федина (ліворуч) разом з замовником контролють очищення зерна гречки.

Майстерня шиномонтажу та магазин запчастин до автомобілів.

Загальний вигляд торгово-розважального комплексу "Фільварок" в с.Бабичі.

На світлинах: вгорі - торгово-розважальний комплекс підприємця Т.Лаптути; праворуч, через дорого від нього - крамничка продуктів та будівельних матеріалів (центр с.Бабичі). На світлинах: вгорі - торгово-розважальний комплекс підприємця Т.Лаптути; праворуч, через дорого від нього - крамничка продуктів та будівельних матеріалів (центр с.Бабичі).

Фельдшерсько-акушерський пункт с.Бабичі (ліворуч); приміщення, де облаштований і функціонує приватний зубопротезний кабінет села (праворуч).

Іде перше скошення засіяної у 2018 році газонної трави на новозбудованому сільському стадіоні. У момент фотофіксації цього дійства відстежити хід роботи приїхав голова Вузлівської сільської ради і ініціатор створення саме тут футбольного поля Анатолій Петрович Близнюк.

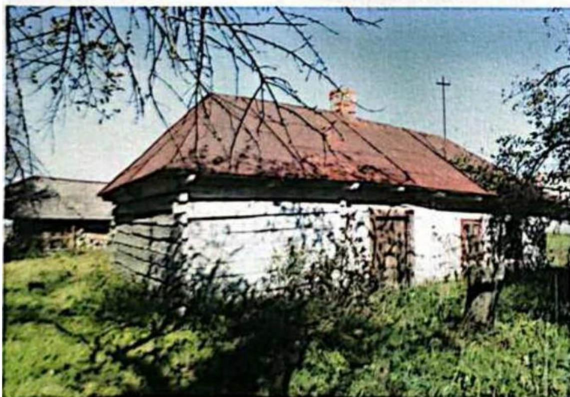

У Бабичах збереглося декілька споруд австрійського-польсько-ранньорадянського часів, що можуть сприйматися як автетичні експонати місцевого музею побуту, за якими молоді покоління мають змогу вивчати життя своїх пращурів (тож варто про це подумати шкільним історикам...).

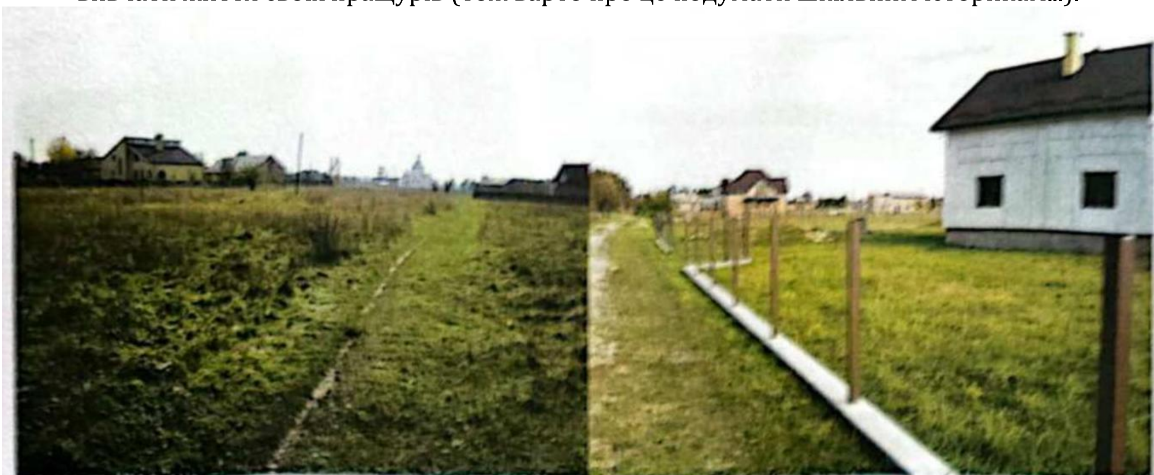

А на площадках, виділених Генпланом під заселення, з'являються все нові і нові садиби бабичан. Найбільш інтенсивно цей процес проходить на території колишнього колгостного саду та у східній частині Лісничівки (по праву сторону траси Львів - Рядеків). На світлинах у першому ряду - забудови біля центру села, нижче - на Лісничівці.

На світлинах - улюблені відпочинкові місця бабичан: мальовничий скверик у центрі села, закладений, як кажуть бабичани, місцевим "американцем"; сюди часто приходять маленькі школярики малювати "тата-маму" чи природу;

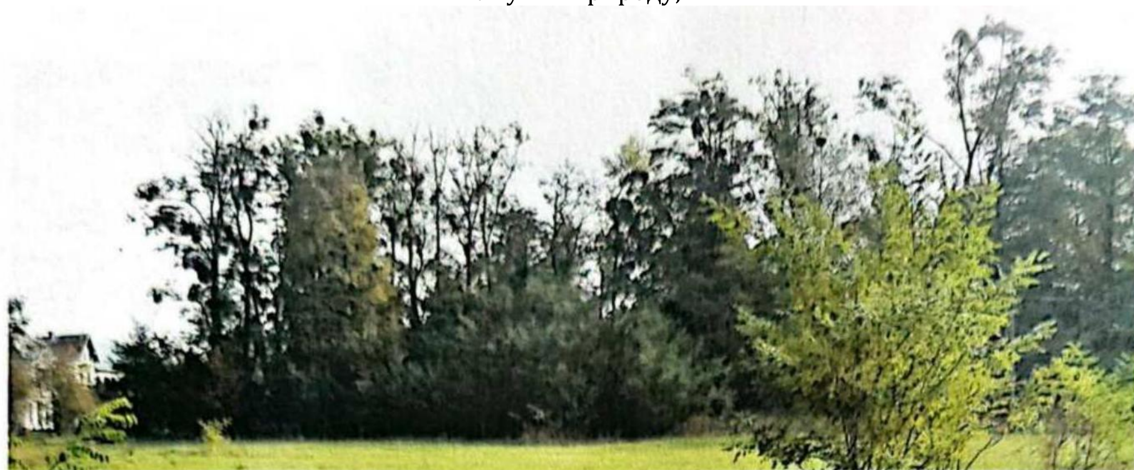

поряд (ближче до церкви, школи та дитсадка, західне крило якого видніється у лівому нижньому кутику третьої знимки) - парк-скверик, облаштований бабичівськими учнями у вересні 1955-го, а сьогодні знаходиться у запущеному стані;

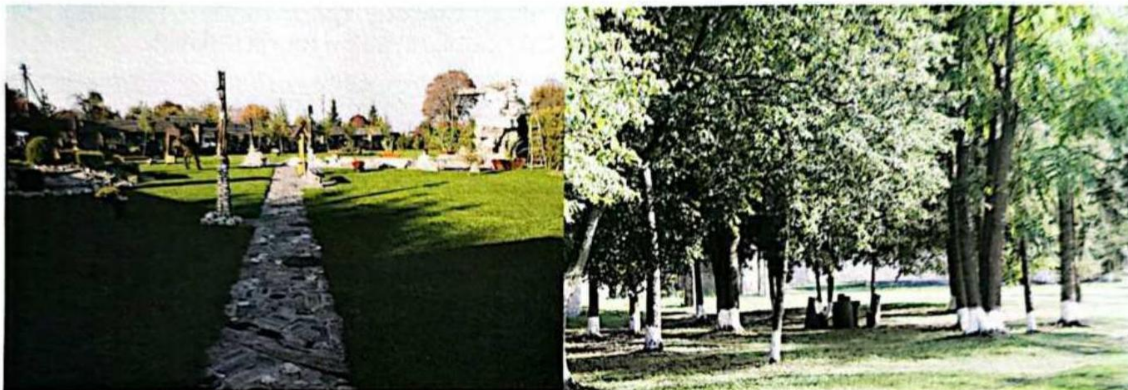

відпочинковий дворик у "Фільварку" та знаменитий бабичівський водоспад, біля якого перезнимкувалися не тільки всі селяни, а й заїжджі сюди;

учні Бабичівської школи - біля інформаційних щитів про лісову зону відпочинку "Лелеченька";
відпочинкове місце на території Бабичівського лісництва;

часто тут можна побачити юних природоохоронців Бабичівської школи, які не тільки забавляються, але й вивчають флору і фауну, освоюють виписані норми поводження в лісі, зокрема розведення вогню (до слова скажемо, що після введення в дію цього заповідного куточка у 1981 році, школярі взяли шефство над ним);

у кількасот метрах від цього місця, в напрямку Радехова, ліворуч від в'їзду в Бабичі мешканці Лісничівки облаштували свій "персональний" куточок відпочинку - улюблене місце не тільки дітвори, але й дорослих посиденьок у святкові і несвяткові дні;

кажуть, що бузьки оселяються в місцевостях, де мешкають добрі люди - у Бабичах ми нарахували 10 гнізд цих білих птахів з чорною ознакою...

5. Околиці і урочища

Зліва - околиця Бабич (Лісничівки), де за австрійських часів було обійстя власника "Хмілярні", за польських - господарські споруди місцевого лісництва, за радянських - медпункт та помешкання сім'ї фельдшера, нині - закинутий, але мальовничий куточок. Справа - лісовий ставок у засільській зоні відпочинку "Лелеченька".

Ставок в урочищі "Старі лози". Урочище "Пузова".

Урочище "Грабінського"; під деревом по центру - капличка.

На світлині - місце, де колись була оселя жінки, яку прозвали "Квака", бо вона утримувала багато качок, їх щоденний, особливо раннішній, гамір, було чути на всю округу, а відтак Кваками почали називати цю частину Бабич.

Навколишніми урочищами рідного села часто люблять мандрувати місцеві школярі; тут вони не тільки пізнають флору і фауну, "спілкуються" з пернатими і білочками, вивчають різноманіття дерев та рослинного світу, але й влаштовують колективні читання.

Знимок на пам'ять з рідними корівками; і казочки, і художні твори, і навчальні предмети краще сприймаються на свіжому повітрі.

Якби ту кладку перейти, то можна наблизитися додому; а ось і околиця села - після такої подорожі і мамин борщик краще смакуватиме...

6. Бабичівська Осінь-2018

Урожай вже зібрано, але осінніх робіт вистачає... Види на поля з центру Бабич.

Оце так вродило! До клуні не заносять, бо це добро надійно охороняє голосистий півень, який і нам з фотоапаратом ближче до такого скарбу не дозволив підійти...

Осінь торкнулася своїм крилом і лівої сторони залізниці Стоянів Львів (присілок Бір) і правої (Воля Холоївська, садиби біля колишньої цегельні).
Осінь впевнено крокує і полями мешканців Іванців (ліворуч), ї радісно вітають пожовклими листочками найменшенькі бабичівські школярики (праворуч).

Щедро плодоносить осінній сад на Бабіях...

А на подвір'ї Бабичівського лісництва дозріває цілюща калина. P.S. Свілини до розділу "Сучасні краєвиди села" - робота Михайла Тимрука, а також зйомки автора книги; деякі запозичені з інтернетресурсу.

7. Генеральний план забудови села Бабичі

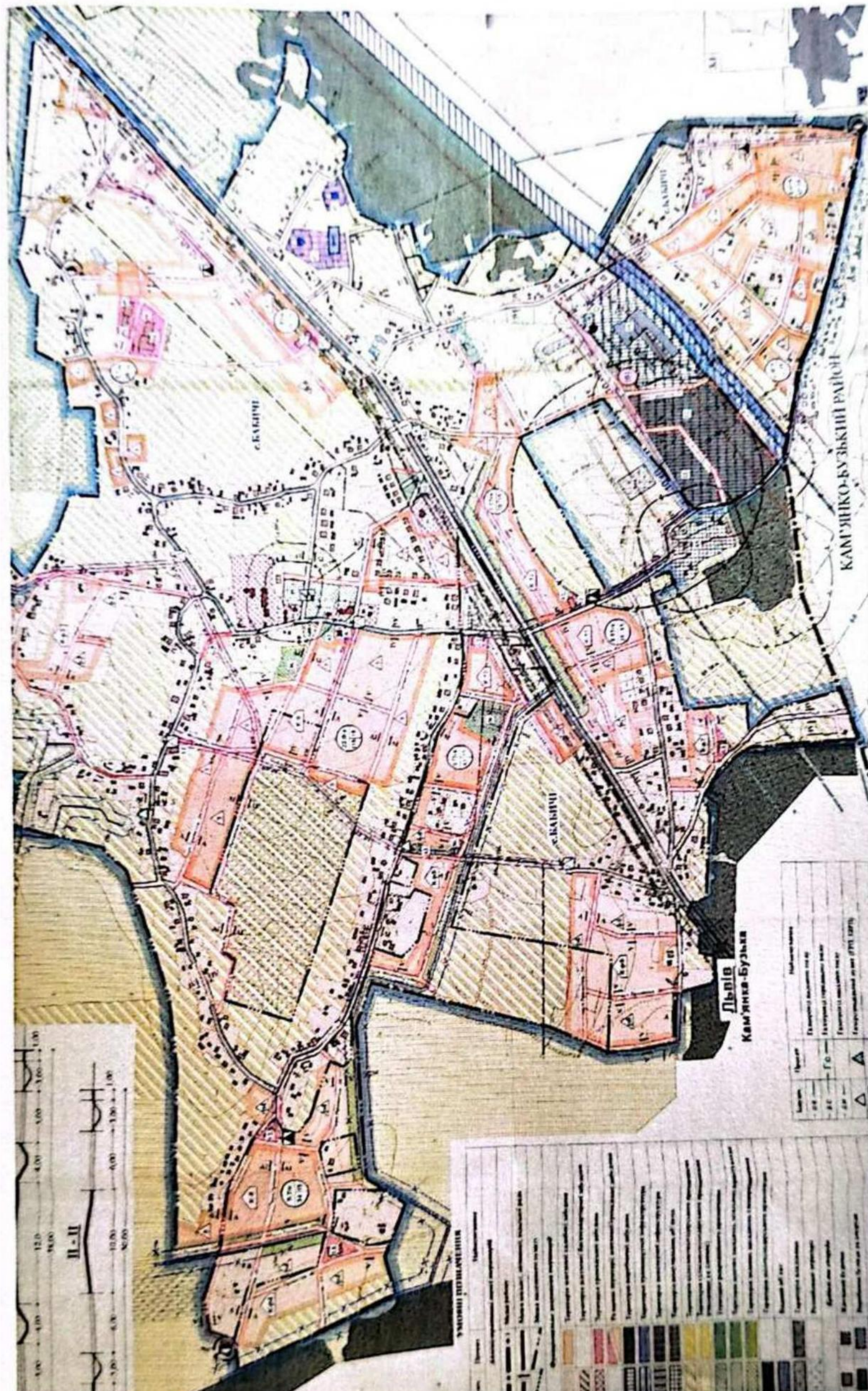

Замісць епілогу:

Додатки

Фотододатки до розділу 5

НАСТУПНІ 10 СВІТЛИН - ДО СТОРІНКИ 310 КНИГИ. На світлинах (зліва направо): у першому ряді знімків - Міля Грай (вже львівська пані, 1974 р.), Василь Іваницький (в армії, 1975 р.), Михайло Маслянка (зліва, після армії); всі троє в різні роки відійшли у кращі світи...; у другому ряді - сусідки Іра Моравецька і Оля Ковалів (Іра мешкає у Новояворівську, Оля в Бабичах), Галя Курило (мешкає у Бостоні, США); на стор. 503 вверху зліва - одна із перших зустрічей випускників-1971 - у липні 1981 року а справа - наша зустріч 6 серпня 2011 року, приурочена 40-річчю закінчення школи; ми знимкуємося на тому ж місці і в тому ж розташуванні (за винятком відсутніх), що й 44 роки тому - у 1967-му (див. фото на стор. 281); тоді нас було 33 і вчителька, а тут - 17 (8 однокласників і класна керівничка Марія Василівна Грицишин на той час вже споглядали на цю подію з небес, а ще 8 не прибули на зустріч з різних причин: закордон та ін.). Не діяв вже і один з корпусів школи (будинок на дальному плані), де був один із класів і найулюбленіша наша кімната - шкільний буфет, де ми пили в перервах найдухмяніший чай та споживали найсмачніші у світі пиріжки та коржики...

На світлинах: 25 червня 2016 року ми зібралися з нагоди 45-річчя закінчення школи, яке святкували у той день разом з нашими молодшими "одношкільнятами" - випускниками 1996 та 2001 років, попередньо помолившись у Бабичівському храмі Пресвятої Трійці, а опісля зробили біля церкви спільний знімок на пам'ять (внизу), відтак вже були на порозі нового приміщення школи (зліва), переступивши який, у просторому класі провели двохгодинний урок (без перерви!) із спогадами, переглядом фотографій, відеозйомок попередніх зустрічей, слухали пісні про друзів дитинства, вчителів, рідне село на слова однокласника Степана Лепеха.

←(до стор. 264). Колгоспна пасіка у с.Бабичі.

(до стор. 295). Село Бабичі на карті 1968 року.

Зустріч випускників Бабичівської восьмирічної школи 1971 року, яка відбулася 14 липня 2001-го і була приурочена 30-річчю нашого відльоту із шкільного порога в самостійне життя і в яке нас проводжав директор Василь Васильович Гнатів разом із всім своїм педагогічним колективом - нашими дорогими вчителями. Зліва ми - на порозі, який вперше переступили 1 вересня 1963 року, справа - у класі, де нас вперше розсадили за парти і напутні слова мовили перша вчителька та директор школи. Василь Васильович і цього разу, через 30 літ, з нами: на першій світлині - по центру, на другій - ми, вже 45-річні, уважно слухаємо його розповідь в тій же класній кімнаті.

Фотододатки до розділу 6

Учасники підсумкового семінару проекту Західноукраїнського ресурсного центру "Органи самоорганізації населення як органи місцевого самоврядування" в офіс ОСН "Бабичі" (9 червня 2011 року). Крайній зліва - керівник ОСН "Бабичі" Михайло Васильович Охіс.

(до стор. 440). Учасники підсумкового семінару проекту Західноукраїнського ресурсного центру "Органи самоорганізації населення як органи місцевого самоврядування" в офісі ОСН "Бабичі" (9 червня 2011 року). Крайній зліва – керівник ОСН "Бабичі" Михайло Васильович Охіс.

*

Зустріч випускників Бабичівської восьмирічної школи 1971-го (6 серпня 2011). На світлині - після молитви в місцевій церкві Пресвятої Трійці; (до стор. 444). Зустріч випускників Бабичівської восьмирічної школи 1971-

го (6 серпня 2011). На світлині - на порозі нового корпусу школи, наші дівчата тримають у руках стенд з історичною (1967 р.) знимкою нашого 4 класу. (до стор. 441-443): освячення біля храму Пресвятої Трійці хреста, який буде встановлений на місці будівництва храму УПЦ КП (нині - ПЦУ) Св.Архістратига Михаїла;

настоятель храму о.Петро Нижник;

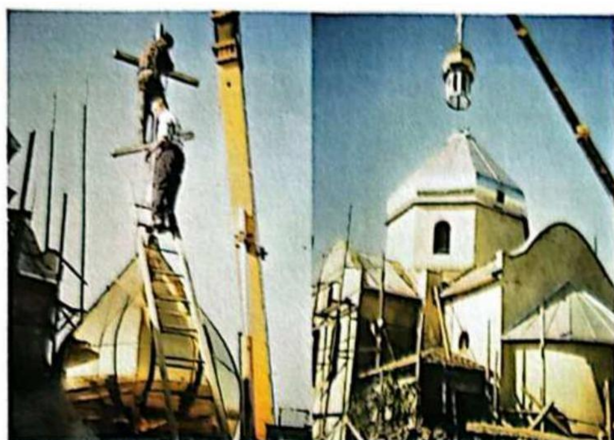

(до стор. 441-443) знимок на пам’ять біля церкви Пресвятої Трійці, де ре-

знимок на пам'ять біля церкви Пресвятої Трійці, де релігійна громада УПЦ КП відправляла Богослужіння почергово з громадою УГКЦ;

освячення церкви;

отці-учасники освячення храму; перший знимок парафін з о. Петром біля свого новозведеного храму Св. Архістратига Михаїла.

зустріч 15 червня 2014 року трьох поколінь випускників Бабичівської восьмирічної школи (1964, 1984, 1994 років): ліворуч - 50-літні ювілянти після молитви в в місцевій церкві Пресвятої Трійці; праворуч - спільний для трьох поколінь випускників урок спогадів в одній із класних кімнат нового корпусу школи.

Видатний український флотоводець та політик, командувач ВМС України (2006 - 2010), Міністр оборони України (2014 р.), депутат Львівської обласної ради адмірал України у відставці І. Й. Тенюх під час відвідин Бабич: біля бабичівського водопаду на території ресторанно-торгового комплексу "Фільварок" (10 вересня 2016 року), на урочистостях біля розташованого на території Бабич храму свв. мчч. Софії та ї дочок Віри, Надії і Любові (п'ятий зліва, 1 жовтня 2017 року).

Хроніка найважливіших подій в історії села Бабичі

Дата (рік)	Подія
Кінець вересня 1578 року	Татарська орда знищила Волю Холоївську (перша науково-дослідницька згадка про поселення на території нинішніх Бабич).
1621 рік	Орда на чолі з кримським ханом Дженібег Гіреєм знову зруйнувала Волю Холоївську. Виникла морова хвороба.
1626 рік	Кримські татари під проводом хана Махмеда III знову спалюють Волю Холоївську та Холоїв.
1648 рік	Селяни зробили засідку на шляхтичів біля Волі Холоївської й жорстоко побили їх.
1650–1651 роки	Холоївські землі були спустошені, залишилось 5 хат, мешканці втекли.
1685 рік	Пожежа через польське військо — залишилось 8 хат, мешканці розбіглись.
1621 – кінець 17 ст.	Відбудова садиб, поява нових заселень (Воля, Лісові, Батюки).
1760–1770 роки	Граф Йосиф Мір збудував дорогу з Холоєва до Буська через Бабичі.
Між 1763 і 1772 роками	Йосиф Мір розширив осаду Бабичі.

Дата (рік)	Подія
Кінець 18 століття	Виникнення поселення Гряда (тепер — південно-східна Лісничівка).
1787 рік	Згадка про поле Воля в земельній Метриці Холоєва.
1844 рік	Перша документальна згадка про "Бабичі" на кадастральних картах.
13 грудня 1861 року	Громада ухвалила фундаційний акт школи для Бабич та присілків.
14 травня 1862 року	Створено народну школу в Бабичах. Навчались 41 хлопець, жодна дівчина.
21 січня 1874 року	Ухвалено створення двох шкіл — у Холоєві й у Бабичах.
Між 1874 і 1876 роками	Засновано Бабичівське (Воляхолоївське) лісництво.
1879–1889 роки	Прокладено нову кам'яну дорогу Львів – Радехів через Бабичі.
1892 рік	Перетворення Бабичівської школи з філіальної на штатну.
1894 рік	Створено читальню "Просвіти" — дозвіл отримано 31 березня.
Середина 1890-х років	Побудовано шлях Буськ – Холоїв (Полонична – Мазярня – Шайноги – Холоїв).
Дата (рік)	Подія
Початок 1900-х років	Засновано Воляхопоївський (Бабичівський) цегельний завод. У 1904 році працював на повну потужність.
1908–1910 роки	Через територію Бабич прокладено залізницю Львів – Стоянів.
18 жовтня 1910 року	Перший поїзд проїхав теренами Бабич по новій залізничній вітці Львів – Стоянів.
1911–1912 роки	Завершено будівництво інфраструктури та відкрито станцію Воля Хопоївська.
1908–1912 роки	У с. Бабичі побудовано капличку Пресвятої Трійці, перший настоятель — о. Стефан Петрушевич.
1913 рік	Збудовано нове двоповерхове приміщення Бабичівської школи.
Лютий 1922 року	О. Мирон Коритко почав служити в церкві Пресвятої Трійці у Бабичах.
7 жовтня 1924 року	Дозвіл на реорганізацію школи з 2-класової на 3-класову з 1 листопада 1924 року.
1924 рік	Побудовано дерев’яний будинок для "Просвіти" (128 м², з пічкою).

Дата (рік)	Подія
21 квітня 1925 року	Дозвіл на відновлення осередку "Просвіти" у Бабичах.
5 липня 1925 року	Організаційні збори "Просвіти" — 130 учасників, голова Іван Олійник.
12 листопада 1925 року	У школі введено двомовне навчання — польська та українська мови.
Вересень 1926 року	Створено товариство "Сокіл"; у 1935 році головою став Василь Близнюк.
Червень 1927 року	Створено гурток "Союз українок" — 45 членів, активістки: Анна Моравіцька, Паранька Біганська та ін.
25 червня 1928 року	У Бабичах створено місцевий осередок "Сільський господар".
27 лютого 1935 року	Засновано "Добровільну пожежну охорону" — голова Теофіл Робачевський.
1936 рік	Страйк на цегельному заводі — близько 50 робітників.
Весна 1939 року	Новий страйк на заводі з вимогою підвищення зарплати; участь "Сельробу".
Жовтень 1939 року	Створено Селянський Комітет, голова — І.Ф. Кіт, делегат до УНС.
1940 рік	Бабичівське лісництво переміщено на територію колишнього фільварку.
2 січня 1940 року	Обрано правління сільського споживчого товариства, затверджено статут.
Дата (рік)	Подія
5 лютого 1940 року	Створена Бабичівська сільська Рада.
Осінь 1940 року	Відрядження першої групи юнаків до Червоної армії.
15 грудня 1940 року	Вибори до сільради, голова — Іван Грицик, секретар — Василь Шайнога.
1941 рік	Засновано Бабичівський цвинтар, перше поховання — Михайло Холонівський (1889 р.н.).
Кінець червня 1941 року	Бої біля села, вторгнення німців, багато загиблих, пожежі.
1942 рік	13 осіб вивезено до Німеччини на примусові роботи.
1943 рік	Бій радянських партизанів з гітлерівцями між Бабичами і Сільцем.
Березень 1944 року	Партизани Ковальова зруйнували рейки на залізниці Воля Хопоївська – Сілець Беньків.

Дата (рік)	Подія
17–18 липня 1944 року	Відкинуто німецькі війська за річку Буг, визволено Бабичі та Хопоєв.
18 липня 1944 року	Бабичі визволено радянськими військами.
1 серпня 1944 року	Директором школи призначено Сергія Перепилицю.
1944 рік	Організовано Самооборонний кущовий відділ (СКВ), перший провідник — Ф.М.Адамчук.
28–29 серпня 1944 року	Облава НКВД, згоріло 12 господарств.
25 вересня 1944 року	Бій сотні "Комарі" з НКВД у лісі поблизу Сільця, втрати сотні — мінімальні.
19–20 січня 1945 року	НКВД зігнало 56 родин для висилки до Сибіру.
Ніч на 21 січня 1945 року	Бій повстанців із НКВД, визволено всіх мешканців; ворог — 30 убитих, наші — 2 вбиті, 2 поранені.
Вдень 21 січня 1945 року	Загинув учень Степан Порада, поранений і закатований Василь Нестор.
Січень 1945 року	Відновлено діяльність сільради, голова — І.П.Сміхура (згодом — П.Л.Федун).
12 березня 1945 року	Масштабна облава в районі, у бою з СКВ загинули 4 повстанці, декілька поранені.
8 травня 1945 року	У повстанському бункері загинули провідник СКВ Федір Адамчук, його заступник Іван Шайнога, стрільці Мацібора та його сини.
Дата (рік)	Подія
11 травня 1945 року	50 бійців НКВД разом з провокатором, який вказав совітам сховки зі збіжжям, прибули в Бабичі та вивезли до району 30 метрів зерна.
27 грудня 1945 року	Повстанці Бабичівського куща самооборони брали участь у резонансній спецоперації по підриву спецпоїзда у лісі поблизу сусіднього села Гряда.
1945 рік	Бабичани публічно звернулися із закликом до всіх сіл Львівської області негайно відремонтувати понищені війною сільські клуби, і самі за короткий час відбудували свій. Цей заклик набув суспільного резонансу і був схвалений владою; у 1946 році про Бабичівський клуб розповідала обласна газета "Львовская правда".
7 лютого 1946 року	Бійці Бабичівського СКВ на чолі з заступником кущового "Громовим" (Середа Зиновій Федорович) брали участь в резонансній на весь Союз спецоперації в сосновому лісі поблизу сусіднього села Гряда, в якій вбито начальника секретаріату Головного управління по боротьбі з бандитизмом НКВД СРСР підполковника М.В.Крижанівського, заступника начальника 5-

Дата (рік)	Подія
	го відділу погранвійськ НКВД майора О.Ф.Волосьонкова та ще трьох їх поплічників, а одного взято в полон і після допиту Службою безпеки ліквідовано; здобуто 5 автоматів ППС, 1 автомат ППШ, 1-а фінка, 3 пістолети ТТ, списки агентури, особисті документи та інші матеріали розвідчого характеру; втрат та поранених серед повстанців не було.
4 березня 1946 року	На залізничній вітці на відрізку між станціями Воля Холоївська та Сілець-Беньків бабичівські повстанці стикнулися з двома більшовиками, одного з яких вбили, а другого ранили, а самі без втрат успішно сховалися в лісі.
12 березня 1946 року	НКВД арештувало директора Бабичівської школи Сергія Перепелицю, обвинувачуючи його у тому, що він із своїми учнями під час Шевченківських днів організував урочисті заходи, де виконувалися не ті твори, бо вони викликали великі схвальні овації в населення. Після жорстоких допитів та відповідного "виховання", директора через кілька днів відлустили.
23 квітня 1946 року	У лісі біля села Шайноги більшовики натрапили на слід резидента районної СБ з Бабичівського куща "Прему" (Михайла Васильовича Романюка, місцевого мешканця), який був із ще двома товаришами-бойовиками. Ведучи оборонний бій, всі троє загинули геройською смертю. Зі сторони енкаведистів також були жертви, але невідомо, скільки.
29 квітня 1946 року	У лісі "Березівка" між присілком Запотік і селом Бабичі відбулося криваве зіткнення повстанців з 80-ма енкаведистськими облавниками, під час якого загинули сотенний "Монета", стрілець УПА "Смерека" і стрілець СКВ Петро Васильовський "Береза" (1921 рн., с.Бабичі). Вбиті були одягнені у форму прикордонників, причому один мав знаки розрізнення підполковника, а також один із захоплених автоматів належав вбитому разом із московським посланцем підполковником Крижановським в бою під Грядою 7 лютого 1946 року майору Волосьонкову.
2 травня 1946 року	Більшовики знову повернулися в бабичівські ліси, вже дещо більшими силами біля 100 чоловік, але їх акція була безуспішна, а тому розпочали в селі масовий терор щодо насильницького стягнення державної позики на сільськогосподарські цілі.
15 травня 1946 року	Розпочав курсувати приміський поїзд Львів - Стоянів, відновила свою діяльність місцева станція Воля Холоївська.
18, 26 червня 1946 року	15 прикордонників з Холоєва з кількома стрибками у лісі біля присілку Воля Холоївська робили цілонічну заставу, але безрезультатно, бо були викриті розвідкою повстанців. Озлоблені, вони зранку влаштували масовий трус в селянських господарствах. Це ж саме вони зробили після невдалої нічної застави в Бабичах 26 червня, а уповноважений енкаведист зранку затримав 13 господарів села та жорстоко допитував їх, намагаючись вибити хоча б якусь інформацію про місцевих повстанців. Поїхали з нічим.
30 червня, 2, 5, 8, 16, 21 липня 1946 року	НКВД влаштовували цілонічні застави на станції Воля Холоївська, в інших частинах Бабич, в лісі "Березівка", шукаючи за українськими повстанцями. Вислід - ніякий.
Дата (рік)	Подія

Дата (рік)	Подія
23 липня 1946 року	По трасі з Радехова до Кам'янки пересувалися на автах війська погранзастав і НКВД. На відрізку Хопоїв - Бабичі одна з машин наїхала на сільську фіру, внаслідок чого постраждало дві дівчини: одній відірвало руку, а другій покалічено ногу. Це саме авто, з тим самим шофером в іншому місці наїхало на фіру, якою їхали вже свої — два прикордонники і жінка (майор військ погранзастави), які загинули, а шофер з автом з переляку втік.
31 липня 1946 року	Прикордонники, які квартирували в Холоєві, зробили заставу між Бабичами і Раковськами. В цей час тут проходила група повстанців у кількості 7 чоловік, і зав'язався бій. Один большевик був поранений, а хлопці обійшлися без втрат.
На початку серпня 1946 року	Два дні в Бабичах на пасовиську під лісом заквартирував табір червоноармійців приблизно до 600 бійців і 150 підвод, які їхали з Кам'янки на Волинь. Енкаведисти проводили посилені облави, робили застави. На одну з них в стороні Раковиськ напоролися 5 тутешніх повстанців, зав'язалася стрілянина, але сторони не понесли жодних втрат.
21 серпня 1946 року	У с.Бабичі 15 прикордонників зі стрибком Чорним зіткнулися з кількома місцевими повстанцями, зав'язався бій, в якому один большевик був поранений, а зі сторони СКВ жертв не було.
12 жовтня 1946 року	15 пограничників з Холоєва провели в кількох бабичівських господарів ревізії, після чого подалися в місцеві ліси, де між кущами знайшли криївку, в якій в той час перебувало троє повстанців. Почувши москальські голоси, хлопці вискочили запасним виходом у густі зарослі лісу і втекли.
1946 рік	71 бабичівську родину (210 людей) виселили з села у Сибір.
1946 рік	У сільському клубі появилася пересувна бібліотека з фондом 500 примірників книг.
Початок 1947 року	Бабичанка Тимрук Катерина Матвіївна народила 11-ту дитину, за що ї держава видала одноразову грошову допомогу в сумі 5 тисяч карбованців та призначила щомісячну допомогу в сумі 300 карбованців; у 1945 році після народження 10-ї дитини Указом Верховної Ради УРСР вона була нагороджена орденом "Материнська слава".
24 травня 1947 року	Відбулися загальні збори пайовиків Бабичівського споживчого товариства, на яких із звітом про свою діяльність у 1946 році і першому кварталі 1947-го виступив голова правління Іван Цьолковський, який був переобраний на новий строк.
27 грудня 1947 року	Відбулися вибори до Бабичівської сільської Ради депутатів трудящих. Обрано 11 депутатів (усі — безпартійні); головою став Федун Петро Левкович, секретарем Бабій Дмитро Петрович.
1947 рік	Фельдшерсько-акушерський пункт с.Бабичі переміщується з кімнати у місцевому клубі в колишній будинок лісництва на околиці Лісничівки.
Травень 1948 року	В обласній та районній газетах було опубліковане звернення селян с.Бабичі до колгоспників, селян-одноосібників і всіх трудящих Львівської області під назвою "Підготуємо школи до нового навчального року!".

Дата (рік)	Подія
1949 рік	У Бабичах створено комсомольську організацію, яка була малочисельною і зборів майже не проводила.
13 січня 1950 року	У Бабичах відбулися організаційні збори по створенню колгоспу і 240 бабичівських селян об'єдналися в колгосп "Червоний партизан". Головою новоствореного господарства обрали Федя Павловича Моравецького.
17 грудня 1950 року	Відбутися чергові вибори до обласних, районних та сільських Рад депутатів трудящих. До Бабичівської сільської ради третього скликання обрали 11 депутатів, головою — Петра Левковича Федуна, секретарем — Андрія Пилиповича Синицького.
1 квітня 1951 року	На загальних зборах укрупненої артілі "Червоний партизан" (до Бабич приєднали Шайногівський колгосп "Радянська Україна") депутат районної Ради депутатів трудящих Ліцовський вручив голові колгоспу І.Грицику Державний акт на вічне користування землею (№5354713; 2 тисячі 192.5 га).
Дата (рік)	Подія
23 липня 1952 року	В криївці у пісі між Муканями, Немиловом і Середпільцями разом з побратимом Антоном Тарнавським ("Андрій", він же "Юрко") під час енкаведистської обпави геройською смертю загинув бабичанин Василь Андрійович Шайнога ("Вітер", він же "Кость") - член ОУН з 1939 року, одна з найяскравіших постатей визвольного руху на наших теренах, колишній секретар (першого скликання) Бабичівської сільської Ради, стрілець, бунчужний, а відтак (після смерті "Лиса") у 1946 році - кущовий провідник Бабичівського СКВ, далі - надрайоновий організаційний референт.
1952 рік	Помер багатопітній (з 1922 р.) парох Хопосва і настоятель Бабичівського храму Пресвятої Трійці о.Мирон Коритко. Душпастором бабичан став о. Михайло Мельник, який правив тут до 1961 року.
1952 рік	У Вузповому на базі семирічної школи створена десятирічна, і деякі випускники Бабичівської семирічки, а потім і восьмирічки з того року почали поступати до неї. Тоді це була лише четверта середня школа в Радехівському районі.
1952 рік	У Бабичах була організована бібліотека з окремим статусом сільської (а не клубної), з платним працівником, яким став Володимир Іванович Бабій.
Жовтень 1952 року	Будівельна бригада колгоспу "Червоний партизан" закінчила будівництво в Бабичах типового корівника на 120 голів худоби.
14 лютого 1953 року	Колгосп "Червоний партизан" розпустили, впивши його разом з шайногівськими бригадами до вузлівської артілі ім.Леніна (об'єднавчі збори колгоспників двох господарств відбулися у суботу, 14 лютого).
28 лютого 1953 року	Відбулася перша сесія Бабичівської сільської Ради депутатів трудящих четвертого скликання (11 депутатів); головою сільради обрано Андрія Пилиповича Синицького, заступником - Катерину Матвійну Тимрук, секретарем - Андрія Петровича Бабія.

Дата (рік)	**Подія**
Квітень 1953 року	У Бабичах відкрито дитячі ясла, які відвідували 25 малюків. Завідувачкою призначили Ольгу Андріївну Синицьку.
Липень 1954 року	Головвиставком затвердив учасниками Всесоюзної сільськогосподарської виставки (знамените ВДНХ у Москві) за показниками 1953 року шістьох працівників колгоспу ім.Леніна Радехівського району, троє з яких були панковими з бабичівської бригади - Марія Степанівна Батюк, Ганна Михайлівна Близнюк, Марія Степанівна Порада - за одержання високих врожаїв цукрових буряків (379, 372 і 370 центнерів з гектара відповідно).
4 серпня 1953 року	Директором Бабичівської семирічної школи став Василь Юрійович Медзяк, який пропрацює в Бабичах до серпня 1958 року.
Весна 1954 року	У Бабичах закладено колгоспний сад, опікуватися яким доручили досвідченому садівнику, місцевому мешканцю Олексі Шульбі.
Серпень 1954 року	Відповідно до Указу Президії Верховної Ради УРСР від 10 серпня 1954 року про укрупнення сільських Рад депутатів трудящих Шайногівську, Бабичівську і Вузлівську сільські Ради об'єднано в одну Вузлівську сільську Раду з центром в селі Вузлове. Головою об'єднаної сільради обрали бабичанина Андрія Синицького (секретаря, а потім - голову колишньої Бабичівської сільської Ради), секретарем Чорномаза.
Осінь 1954 року	На прилеглій до Бабичівської школи території був закладений шкільний сад, в якому учні посадили 200 фруктових дерев, 150 метрів живого плоту і двоярусну садозахисну смугу довжиною у 100 метрів.
Вересень 1955 року	Учні Бабичівської школи облаштували сільський парк-скверик, розчистивши навпроти церкви та клубу зарослу земельну ділянку площею 40 арів, та висадивши на ній 40 саджанців акації, 40 каштанів зі своєї шкілки, 60 лип, обсадили доріжки кущами смородини, зробили клумби. Парк-скверик діти обсадили живоплотом з грабу довжиною в 273 метри, а щоб захистити його від пошкодження тваринами, викопали рів в 147 метрів.
15 серпня 1958 року	Директором Бабичівської семирічної школи став Доленко Іван Семенович (переведений з посади директора Вузлівської СШ).
Осінь 1959 року	Бабичівська семирічна школа отримала статус восьмирічної.
Дата (рік)	Подія
1960 рік	На пустирі поряд з Бабичівською школою з ініціативи директора І.С.Доленка збудовано шкільний стадіон з футбольним полем 30х60 метрів, 300 метровою біговою доріжкою, волейбольною та баскетбольною площадками, турнікетами, канатом, ямою для стрибків, площадкою для метання гранат.
13 квітня 1960 року	Між дирекцією Бабичівської восьмирічної школи та церковною радою села був складений та підписаний договір про те, що церковна рада віддає під школу будинок релігійної громади, а дирекція школи зобов'язується звільнити церковну громаду від платежу страхівки за вказаний будинок, не переносити його на подвір'я школи, обгородити, провести капітальний ремонт, обсадити подвір'я деревами, тримати будинок у повній справності.

Дата (рік)	Подія
1961 рік	Комуністична влада закрила церкву в Бабичах.
20 серпня 1962 року	Директором Бабичівської восьмирічної школи призначений Шевчук Ярослав Григорович.
30 грудня 1962 року	Бабичі стали населеним пунктом Сокальського району: Указом Президії Верховної Ради УРСР утворено Львівську обласну (промислову) і обласну (сільську) Ради депутатів трудящих, а Радехівський району зв'язку з укрупненням сільських районів був ліквідований та увійшов до складу Сокальського. Оскільки в Сокальському районі також була артіль ім.Леніна, з 1963 року вузлівському колгоспу присвоїли ім'я Я.Галана. Головою артілі обраний Степан Михайлович Ковальчук.
4 січня 1965 року	Бабичі знову стали населеним пунктом Радехівського району: Указом Президії Верховної Ради УРСР у зв'язку з об'єднанням обласних промислової і сільської Рад депутатів трудящих внесено зміни в адміністративне районування та затверджено перелік районів області, серед них був і Радехівський.
29 січня 1965 року	Директором Бабичівської восьмирічної школи призначений Гнатів Василь Васильович, який безперервно керуватиме педагогічним колективом та навчальним процесом понад 25 літ - аж до 27 серпня 1990 року.
1966 рік	Село Бабичі було повністю електрифіковано.
Осінь 1974 року	У Бабичах відкрито новозбудований колгоспним комунгоспом торговельний комплекс з продуктовим (два продавці) і промтоварним (три продавці) магазинами та кафе на 62 місця
1975 рік	Заплановано будівництво в Бабичах восьмирічної школи на 320 місць з великим спортивним комплексом, лазні на 20 місць.
1975 рік	У Вузловому відкрито дитячий комбінат, до якого спеціальним колгоспним автобусом почали довозити і бабичівських малят. Першою завідувачкою дитячим комбінатом стала Марія Василівна Куць, а її помічницями - 15 виховательок. Всього виховувалося тут 90 дітей.
Грудень 1975 року	У Бабичах введено в експлуатацію новозбудовану сільську лазню.
1 лютого 1976 року	На підставі наказу Львівського обласного об'єднання Бабичівський цегельний завод, як нерентабельний, передано Кам'янка-Бузькому заводоуправлінню цегельно-кахельних заводів.
Грудень 1977 року	У Вузловому відкрито новозбудований Будинок культури, який став центром дозвілля і для бабичан.
1978 рік	У Бабичах відкрито новозбудоване в центрі села приміщення медпункту.
2 квітня 1979 року	На підставі розпорядження Ради Міністрів СРСР Бабичівський цегельний завод переданий заводу залізобетонних конструкцій Дорбудтресту Львівської залізниці і почав іменуватися як цегельний цех заводу залізобетонних конструкцій.

Дата (рік)	Подія
Грудень 1980 року	На замовлення колгоспу ім. Я.Галана Львівським філіалом Державного інституту проектування міст завершена розробка Генерального плану (проекту планування забудови села Бабичі Радехівського району).
1980 рік	У результаті централізації сільських закладів культури на базі головного Будинку культури, Бабичівський клуб увійшов до Вузлівської централізованої системи.
Дата (рік)	Подія
1981 рік	У лісі при в'їзді у Бабичі силами колгоспу та лісництва обладнано зону відпочинку з оригінальними будиночками і навісами, штучними ватрами, колодязем, бесідками, ігровими майданчиками. Юні природоохоронці Бабичівської школи взяли шефство над цим заповідним куточком.
20 червня 1982 року	На виборах до місцевих Рад народних депутатів по Бабичівському виборчому округу №25 переміг і став депутатом Радехівської районної Ради тракторист колгоспу ім. Я.Галана Бабій Ярослав Іванович, мешканець Бабич.
1982 рік	Розпочалась реконструкція Бабичівського цегельного заводу, внаспідок якої його потужність мала зрости в два-три рази. Паралельно з будівельними роботами здійснювався випуск продукції.
1983 рік	Один з кращих механізаторів колгоспу ім. Я.Галана, бабичанин Бабій Ярослав Іванович на Виставці досягнень народного господарства СРСР удостоєний Срібної медалі, отримав Диплом пошани, премійований легковою автомашиною "Москвич-412"; до цього він був нагороджений орденом "Знак пошани", медаплю "За трудову доблесть".
24 лютого 1985 року	На виборах до Верховної Ради Української РСР та місцевих Рад народних депутатів по Бабичівському виборчому округу №25 депутатом Радехівської районної Ради обрана колгоспниця Громадська Любов Григорівна, мешканка Лісничівки - присіпку Бабич.
1985 рік	У центрі Бабич відкрито новозбудований навпроти торговельного комплексу адміністративно-побутовий будинок, де розмістилися відділення поштового зв'язку, комплексно-приймальний пункт, адмінприміщення другої ріпьничої бригади, невеличка швейна майстерня.
4 березня 1989 року	На виборах до Верховної Ради Української РСР та депутатів місцевих Рад народних депутатів по Бабичівському виборчому округу №17 депутатом Радехівської районної Ради обраний вчитель Бабичівської неповної середньої школи, безпартійний Сергій Йосипович Сторощук, 1958 року народження, уродженець Бабич, голова районного товариства української мови ім. Т.Г.Шевченка.
Перша половина 1989 року	Розпочато роботи з проведення природного газу до Бабич, прокладено перший кілометр труб.
Червень 1989 року	Після довгих 29 років духовних страждань саме на Зелені свята в селі урочисто відкрито церкву Пресвятої Трійці, на якій з 1961-го висіла

Дата (рік)	Подія
	комуністична колодка. Настоятелем церкви в Бабичах став холоївський священик о. Михайло Лотиш, який правив тут до 1991 року.
Вересень 1989 року	Бабичівська восьмирічна школа отримала статус неповної середньої школи.
1989 рік	У Бабичах діяв громадський сільський комітет.
1989 рік	У Вузловому створено осередки Народного Руху України, який очолив шестидесятник, колгоспний агроном С.С.Бедрило, та Товариства української мови ім. Т.Шевченка, який очолив Арсен Устинович Полянський. Членами обох громадських організацій стали чимало мешканців Бабич.
27 серпня 1990 року	Директором Бабичівської неповної середньої школи призначений 33-річний заступник директора школи з навчально-виховної роботи, вчитель математики і фізики Михайло Васильович Окіс, який очолює педколектив та керує навчальним процесом донині (станом на 1 січня 2019 року - 28 років 4 місяці і 4 дні).
Початок 1991 року	Клуб села Бабичі перейменовано на Народний дім "Просвіта".
1 грудня 1991 року	На Всеукраїнському референдумі та виборах Президента України мешканці Бабич 100-відсотково підтвердили свою споконвічну позицію - "ТАК" незалежності України; 90,7 відсотка голосів віддали за кандидата в Президенти В.М. Чорновола, що було вищим показником від загальнодержавного, обласного та районного.
1991 - 1992 роки	Тимчасово настоятелем Бабичівського храму був о. Володимир Кривоглавий, Радехівський декан.
8 лютого 1992 року	На території Бабичівського цегельного заводу відбулися урочистості з нагоди освячення підприємства та синьо-жовтих знамен, прийняття присяги робітникамивоїнами запасу на вірність Україні.
Дата (рік)	Подія
Квітень 1992 року	На Бабичівському цегельному заводі відбувся триденний страйк, під час якого робітники вимагали підвищення заробітної плати та поліпшення умов праці, відокремлення цегельного заводу в окрему структурну одиницю, яка б підпорядковувалася місцевим органам влади. Перших дві умови були частково задоволені, а третя залишилася без уваги.
Лютий 1992 року	На звітно-виборних зборах уповноважених було запропоновано створити агрофірму-асоціацію кооперативів, назвавши ii вже не іменем Галана, а великого українського просвітителя Маркіяна Шашкевича. Бабичівський сільськогосподарський підрозділ згідно з новоприйнятим статутом агрофірмиасоціації кооперативів ім.М.Шашкевича отримав статус рослинницького кооперативу, який мав свій тракторний стан. На цих же зборах вирішено передати 1331 гектар землі сільській Раді (28,2 відсотка від загальної площі, яка була у господарства).

Дата (рік)	Подія
Серпень 1992 року	Бабичівська неповна середня школа отримала статус основної школи.
Серпень 1992 року	Громада Бабич навпроти повороту на вулицю Лугову (Воля), з дороги від траси Львів - Радехів до центру села, висипала, впорядкувала і висяятила символічну могилу борцям за волю України на честь річниці Незалежності України.
13 грудня 1992 року	У Бабичівській церкві Пресвятої Трійці розпочав своє Богослужіння о. Роман Назаркевич, який є настоятелем храму та духовним наставником бабичан донині.
20 січня 1993 року	Заложено камінь під будівництво нового корпусу Бабичівської школи. Роботи розпочалися на скооперовані кошти колишнього колгоспу ім. М. Шашкевича, Бабичівського цегельного заводу та Вузлівського спиртзаводу, але згодом через нестачу фінансів припинилися і зведені стіни через декілька років почали нагадувати руїни.
6 грудня 1993 року	Православна громада села остаточно відмовилися від опіки Московського патріархату і офіційно була зареєстрована релігійна організація УПЦ КП с. Бабичі; богослужіння проводила почергово з громадою УГКЦ у церкві Пресвятої Трійці.
Січень 1995 року	У Бабичівській школі за участі очевидців цих подій відбувся Урок мужності, присвячений 50 -літтю трагічного бою українських повстанців (ніч на 21 січня 1945 го) за визволення 56 родин, яких енкаведисти замкнули у приміщенні місцевої школи і мали вивезти у Сибір.
Лютий 1995 року	Бабичівський цегельний завод переданий на баланс Львівської залізниці, у зв'язку з чим всі працівники звільнені і переведені на ті ж посади з новим найменуванням підприємства.
Листопад 1995 року	У храмі Пресвятої Трійці с.Бабичі перебувала ікона Зарваницької Божої Матері, яку урочисто з церковним братством зустрічали, коли ї передавала громада УГКЦ Вузлового.
1995 рік	У центрі села Бабичі, в одному з приміщень адміністративно-побутового будинку, де розміщувалось також місцеве поштове відділення зв'язку, молодий підприємець Тарас Лаптута - син тутешнього багатопітнього завідувача фельдшерськоакушерським пунктом Богдана Йосиповича Лаптути - відкрив бар-дискотеку.
22 листопада 1996 року	Прийнята постанова Верховної Ради України №542/96-ВР, якою цегельний завод в с. Бабичі був внесений до переліку об'єктів, які не підлягають приватизації у зв'язку з їх загальнодержавним значенням. Але через три роки ця постанова втратила чинність на підставі Закону N 847-XIV (847-14) від 07.07.99.
Листопад 1996 року	Четверта сесія ІІ скликання Вузлівської сільської ради узаконила нові назви більшості сільських вулиць: вулиця Жовтнева перейменована на Галицьку від будинку Є.В.Ліри до будинку І.Й.Ліри, а на Бічну Галицьку - від будинку Д.П.Левицької до контори лісництва: вулицею Незалежності назвали

Дата (рік)	Подія
	колишню 70 років Жовтня - від будинку М.М.Поради до будинку І.М.Батюк; колишня вулиця Перемоги стала вулицею Княгині Ольги - від будинку І.П.Личак до садиби Д.В.Тимрук; вулиця Конєва - вулицею Бічна Львівська - від хати В.П.Окіс до обійстя С.І.Пристанської. Крім названих, у Бабичах на той рік були ще й такі вулиці: Лісова, Львівська, Березівська, Лугова, Шкільна, Нова, Садова та Зелена.
1997 рік	Агрофірму-осоціацію ім. М.Шашкевича реформовано в товариство з обмеженою відповідальністю (ТзОВ) ім. М.Шашкевича.
Дата (рік)	Подія
1999 рік	У зв'язку з великою собівартістю (за офіційною версією) залізниця відмовилась від виробництва цегли, а Бабичівський цегельний завод припинив свою діяльність.
Лютий 2000 року	На полі між колишнім цегельним заводом, селом Гряда і Бабичівським лісництвом було збудовано новий сільський цвинтар, де і нині ховають бабичан та грядівців. Перше захоронення по центру першого ряду тут датується смертю 27 лютого 2000 року Демчини Омеляна Миколайовича (21.08.1938 року народження).
3 листопада 2000 року	Бабичівська основна школа отримала статус загальноосвітньої І-ІІ ступеня школи.
2001 рік	Відновлено роботи з будівництва нового корпусу Бабичівської школи.
23 лютого 2003 року	На сході села громада УПЦ КП с.Бабичі одноголосно вирішила розпочати будівництво нового православного храму. Ініціаторами будівництва були настоятель о.Петро Нижник, а також Михайлів Ярослав, Батюк Володимир, Сторощук Михайло.
19 квітня 2003 року	Обіч траси Львів - Луцьк, приблизно по центру ї бабичанського відтинку, був відкритий магазин "Все для Вас", де почали торгувати продуктами харчування та промисловою групою (згодом став частиною торговельно-ресторанного комплексу "Фільварок").
23 листопада 2003 року	На подвір'ї церкви Пресвятої Трійці с.Бабичі, де богослужіння вірних УГКЦ і УПЦ КП проходило почергово, відбулося урочисте освячення хреста, а відтак його урочистою ходою перенесено і встановлено на місце будівництва нового православного храму Божого, який за волею громади вирішено наректи іменем св.Архистратига Михаїла.
31 серпня 2004 року	Урочисто, за участі голови Львівської облдержадміністрації О.С.Сендеги, начальника головного управління освіти і науки облдержадміністрації М.Г.Брегіна, голови Радехівської райдержадміністрації М.С.Богіри, його заступників, голови Радехівської районної ради Б.Л.Іщука і багатьох запрошених - керівників організацій, які долучилися до будівництва і здачі об'єкта, було відкрито нове приміщення Бабичівської загальноосвітньої школи І - ІІ ступенів.

Дата (рік)	Подія
26 березня 2006 року	На виборах Вузлівського сільського голови переміг бабичанин Близнюк Анатолій Петрович, син репресованих, випускник місцевої школи, лікар ветринарної медицини.
Травень 2006 року	Учень 9 класу Бабичівської школи Володимир Федина став переможцем міжнародного конкурсу-вікторини в рамках "Року України в Грузії" серед школярів, в якому взяли участь 1224 учні з України, і був нагороджений поїздкою до Грузії на п'ять днів.
18 травня 2008 року	У Бабичах відбувся перший матч новоствореної футбольної команди села, яка перемогла того дня своїх сусідів з Вузлового з рахунком 2:0, успішно відкривши ворота до великого футболу районного масштабу та отримавши обіцяну нову футбольну форму. Вже у неділю, 1 червня, вони приймали в рамках першості Радехівщини своїх суперників по групі "Б" І-ї ліги - спортсменів з села Полове, і перемогли їх з рахунком 1:0.
12 жовтня 2008 року	Урочистою процесією від церкви Пресвятої Трійці православне Братство, хор та велика кількість парафіян рушили до місця будівництва нового храму, де відбувся обряд освячення куполів і надкупольного хреста. У цьому ж році за допомогою крана та іншої спецтехніки куполи та хрест було успішно встановлено на мури церкви.
18 листопада 2008 року	У Бабичах в старому, спеціально реконструйованому під цей заклад, корпусі школи урочисто відкрито дитячий садочок. Першою завідувачкою стала місцева жителька Віра Василівна Грицик, у двох різновікових групах виховувалися 30 діточок.
7 червня 2009 року	На самий храмовий празник Пресвятої Трійці в Бабичах, сталося стихійне лихо: за півгодини чорна гроза з величезним градом завдала майже воєнних збитків. Чотирьом особам довелося заліковувати рани на головах, пошкоджено кільканадцять автомашин, великої матеріальної шкодизавдано приміщенням школи, фельдшерськоакушерського пункту, Народному дому, а також 182 селянським дворам, господарським будинкам, побито домашню птицю, майже 40 гектарів посівів пшениці, жита, ячменю, гречки та іншого майбутнього врожаю знищено...
Дата (рік)	Подія
31 жовтня 2010 року	На виборах до місцевих рад та сільських, селищних, міських голів депутатом Радехівської районної ради став бабичанин Орест Степанович Свистун - директор ТзОВ "Зевс", а головою Вузлівської сільської ради вдруге підряд був обраний Анатолій Петрович Близнюк.
2 грудня 2010 року	Рішеням виконавчого комітету Вузлівської сільської ради №22 зареєстровано орган ОСН "Бабичі", а 22 грудня цього ж року видано Свідоцтво про його державну реєстрацію як юридичної особи. Очолив новостворений орган директор місцевої школи Михайло Васильович Окіс. Урочисте відкриття ОСН "Бабичі" відбулося 28 квітня 2011 року.
9 червня 2011 року	У Бабичах відбувся підсумковий семінар проекту Західноукраїнського ресурсного центру "Органи самоорганізації населення як органи місцевого самоврядування", який був профінансований Національним фондом в

Дата (рік)	Подія
	підтримку демократії (США). у семінарі взяло участь майже 20 представників органів самоорганізації населення, сільрад та безпосередньо керівник проекту Петро Лазарчук, його асистент і юрист.
20 листопада 2011 року	Православна громада села Бабичі (УПЦ КП) висвятила свій храм Святого Архістратига Михаїла, будівництво якого велося впродовж восьми років. Обряд освячення храму здійснив благочинний Зеновій Середницький у співслужінні з настоятелем церкви о.Петром Нижником, православними отцями із сусідніх парафій, за участі греко-католицького пароха бабичівської громади о.Романа Назаркевича.
2012 рік	Релігійна громада УГКЦ с.Бабичі завершила ремонт храму Пресвятої Трійці, який було розпочато у 2007 році.
4 червня 2012 року	На Зелені свята всі бабичани, вихідці і мешканці села, жителі навколишніх поселень, незалежно від свого віросповідання, зійшлися до святково прикрашеного Храму Пресвятої Трійці на Божественну Літургію, приурочену 100 -літтю його зведення. В урочистостях взяв участь Преосвященніший Владика Михаїл Коптун, Єпископ Сокальсько-Жовківський.
12 - 13 липня 2012 року	У храмі Пресвятої Трійці с.Бабичі була виставлена чудотворна ікона Дубенської Божої Матері, поклонятися якій приходили миряни всіх конфесій та з багатьох навколишніх сіл.
2012 рік	ОСН "Бабичі" реалізовано мініпроект по створенню спортивної площадки для дошкільного закладу "Веселка", за підтримки Програми розвитку Організації Об'єднаних Націй і Міністерства Закордонних Справ Данії під керівництвом ЗУРЦ (на загальну суму 12000 грн.) та проект "Селу Бабичі - енергозберігаюче освітлення" від НДІ (USAID) (на загальну суму 33000 грн.).
Липень 2013 року	У приміщенні Бабичівської школи відбулося громадське обговорення проекту Генерального плану забудови с.Бабичі, розробленого на основі географічного знімання, виконаного державним підприємством "Західгеодезкартографія" у 2012 році.
2013 рік	ОСН "Бабичі" реалізовано Проект "Створення кооперативу з переробки сільськогосподарських зернових культур" на суму 40270,82 грн. Завдяки цьому місцеві господарі тепер отримали можливість, не мандруючи на далекі відстані, а в себе в селі з вирощених сільськогосподарських плодів виготовляти олію, вичавлювати сік із фруктів, ягід, калібрувати, подрібнювати зернові та інше.
8 червня 2014 року	Відбулося посвячення пам'ятної дошки, присвяченої 200 -літтю від народження Тараса Шевченка, встановленої на стіні нової споруди місцевої школи і яку було виготовлено стараннями депутата Радехівської районної ради Михайла Тимрука.
21 листопада 2014 року	У Бабичах відкрито торговельно-ресторанний комплекс "Фільварок" з власною пекарнею, магазином, кафе, рестораном, літніми майданчиками, штучним водоспадом, фонтанами, дизайнерськими декораціями, дитячими, спортивними площадками, а також музеєм місцевих старожитностей під

Дата (рік)	Подія
	відкритим небом та внутрішнім і зовнішнім дизайном, виконаним у старовинному українському стилі.
2014 рік	У Бабичах стараннями медичного працівника Сергія Захарківа відкрито перший зубопротезний кабінет (приватний).
2014 рік	ОСН "Бабичі" реалізовано проект від Міжнародної організації з міграції "Розширення переліку послуг кооперативу "Воля Холоївська"" на суму 5000 доларів США.
Дата (рік)	Подія
2015 рік	На межі села Бабичі дорогу Львів - Радехів - Луцьк неодноразово протягом січня-серпня перекривали місцеві мешканці, до яких приєднувалися громадські активісти з інших населених пунктів. Учасники акції вимагали негайного розпочати підготовку та здійснення капітального ремонту дороги, насамперед, на ділянці Добротвірський поворот - до межі з Волинською областю. Свого добилися.
2016 рік	Відновив свою участь у чемпіонаті Першості Радехівського району з футболу ФК "Бабичі". В сезоні 2016 року у групі "Б" Першої ліги бабичівські футболісти вибороли третє місце і підвищилися у класі до групи "А" Першої ліги.
Жовтень 2017 року	У Бабичах при трасі Луцьк - Львів молоді підприємці брати Володимир і Ярослав Браташі та бабичанин Володимир Олійник відкрили майстерню "Шиномонтаж легковий і вантажний" для обслуговування місцевого та попутнього автотранспорту.
2017 рік	Затверджений Генеральний план села Бабичі, який передбачає за чверть століття значне покращення інфраструктури, доріг, вулиць, культурно-освітніх закладів населеного пункту, збільшення його садиб з 254 до 420 і, як наслідок, мешканців від 970 осіб до 2,5 тисяч.
2017 рік	ФК "Бабичі" за результатами сезону 2017 року зайняв третє місце у групі "А" Першої ліги і вперше в історії увійшов до Вищої ліги чемпіонату району.
2018 рік	Молодими підприємцями братами Володимиром і Ярославом Браташами розпочато роботи із спорудження на Лісничівці при трасі Львів - Луцьк торгового павільйона з магазинами продуктовим та автозапчастин, площадкою для виставки-продажу сільгосппромтехніки вітчизняного, польського та власного виробництва.
Січень 2019 року	Наприкінці січня у львівському видавництві "Сполом" побачив світ перший випуск "Бабичівського літературного альманаху", в якому подано поетичні твори 10 мешканців, вихідців села, випускників місцевої школи.
Лютий 2019 року	У зимовому чемпіонаті Кам'янка-Бузького району 2018-2019 рр. з міні футболу ФК "Бабичі" вже другий рік поспіль виборов "срібло" (2-ге місце), а гравець клубу Сливінський Павло переміг в номінації найкращий нападник цього турніру.

Дата (рік)	Подія
7 березня 2019 року	У Бабичах відбувся районний семінар учителів математики, що є авторитетним визнанням не тільки місцевої школи, але й високої фаховості її педагогів.
Квітень 2019 року	У Бабичах урочисто відкрито новий стадіон з гідрополивом футбольного поля.

Священнослужителі в храмі Пресвятої Трійці с.Бабичі

(з 1912 року - часу його відкриття)

Роки	Священик, анкетні дані
1912-1920	**Стефан Петрушевич** Парох Хопосва. 15.08.1855 р.н., орд 1879, кан. інст.1894, одружений, член Ради повітової у К.Струмиловій (ш.1902, 1908), право носіння крил відзн., член Товариства Св.Ап Павла, помер як капелан УПА, на станції Слобідка на Вінниччині 13.01.1920. Під його керівництвом були побудовані дерев'яна капличка на Бабичах (1912) і мурована церква на Стариках (1914). Служба: 05.11.1879 - 07.06.1880 - асистент в с.Семигинів Стрийського деканату і староства. 07.06.1880 - 17.05.1881 - 1-й асистент в Щирці Львівського староства (2-й ас. - посада вакантна ш.1881). У Щирецькій парафії з двома дочірніми церквами на той час було 4501 вірний. 17.05.1881-09.03.1883 - адміністратор в с.Покрівці Жидачівського староства. 09.03.1883 - 03.1894 - парох в с.Полове Радехівського староства. 03.1894 - 01.1920 - парох Хопосва. (27 листопада 1893 року в Радехові він отримав презенту від дружини Станислава Бадені. Проте переїхав до Хопосва аж у березні наступного 1894-го року). 1914-1918 - віце-декан Струмилокамінецького деканату, 1916-1918 - урядуючий декан. Заувага: За Шематизмами на роки 1914, 1918 хопоївським парохом значиться ще о. Стефан Петрушевич, хоча з різних джерел маємо інформацію, що перед приходом російських військ у 1914 році він виїхав до Відня, де закінчив кооперативний курс, за часів української влади був членом Української Національної Ради в Станиславові від повіту, а перед наступом попських військ подався за Збруч, де згодом став польовим духовником УГА, захворів на тифі і помер в неопаленому вагоні на станції Слобідка, між Вапняркою і Бірзулею, 13 січня 1920 року. Лише після смерті о.Петрушевича консисторія оголосила конкурс на посаду пароха в Хопосві. Нагороджений Декретами похвальними Всесвітлійшої Митрополичої Консисторії за совісну і плісну працю щодо виховання і навчання шкільної молоді (від 04.12.1884) та щодо викладання релігійної науки в школі (від 01.03.1888), 12.12.1890 року - за те ж від Церковної окружної Ради шкільної в Камінці Струмиловій; у 1892 році удостоївся похвали Архієрейської під час канонічного Архієрейського оптєду. Право носіння крилошанських відзнак (ш.1908, 1918). Родовід. Рід Петрушевичів сягає сивої давнини, задокументованим родоначальником його галицької вітки вважають о.Миколу Петрушевича (прапрапрадід), який народився правдоподібно у 1710 р. в околиці Ковна Литви, орієнтовно в першій половині 18 століття поселився на Галичині, згодом був парохом села Цетулі Яворівського повіту, про що й свідчить кириличний напис на дверях старовинної дерев'яної церкви. Його син, о. Григорій Петрушевич (1740-1801) був прапрадідом майбутнього о.Стефана. Син Григорія - Стефан (прадід) народився у 1772 році, у 1802-му також став священиком, до виходу на пенсію у 1857-му був парохом в Добрянах Стрийського повіту, мав двох синів - Михайла (1803 рн.) та Антонія (18.01.1821 рн., народився в Добрянах, помер 23.09.1913). Перший з них - Михайло (дід) був висвячений в духовний син у 1828 році, до 1833-го служив парохом Голубова Стрийського повіту, далі 20 літ (1833 - 1853) - парохом Підгірців того ж повіту та ще 22 роки - парохом Печеніжина Коломийського повіту, де і упокоївся 24 липня 1875 року. Син отця Михайла - Омелян ("Емиль") Петрушевич (батько) народився у 1830 році, очевидно, що на Стрийщині, у 1854 році, як і батько, став священиком, у 1860 році дістав презенту до Буська, був призначений парохом церкви світого Миколая, в якій служив аж до своєї смерті 9 жовтня (за деякими джерелами - до 8 вересня) 1901 року, а в 1863 - 1868 роках очолював (був адміністратором) Буський деканат. Він був одружений зі Савиною Коцюбою і разом виховали шістьох дітей: трьох дочок і трьох синів. Відомо тільки про одну з дочок, яку звали Марія і вона вийшла заміж

	за о.Миколу Селезінку. Найстаршим із синів був Стефан, який народився 15 серпня 1855 року в с. Любимці (деякі джерела - Дуліби) на Стрийщині, де, скоріш за все, його батько - о.Омелян був парохом. Другий син, майбутній Президент ЗУНР - Євген народився 3 червня 1863 року вже в Буську, як і наймолодший Роман у 1872 році, який згодом був суддею в Камінці Струмиловій і повітовим комісаром за часів Західно-Української Народної Республіки (навесні 1940 р. його забрало НКВД і слід по ньому пропав). До народної школи Стефан ходив у Буську, а опісля до української академічної гімназії у Львові. Богословські студії закінчив у Генеральній семінарії у Львові в 1878 році, а в наступному був висвячений.

Роки	**Священик, анкетні дані**
	Одружений з Ольгою Дорош, найстаршою донькою ракобовтівського пароха о. Івана Дороша; вони мали двох дітей — сина Левка та доньку Ігнатію. Левко народився у 1880 році в Ракобовтах Камінка Струмилівського повіту, в домі матері. Закінчив правничі студії, згодом працював суддею у Великих Мостах та Золочеві, приблизно у 1918 році — заступником прокурора окружного суду в Бережанах, у 1919-му — старший юрисконсульт при Міністерстві юстиції УНР, з 1920 по 1923 роки — шеф президіяльної канцелярії у Відні, з листопада 1926 до вересня 1939 — член Головної ради Союзу українських приватних службовців "Супруга", з 1937 до 1939 — адвокат, голова товариства "Дністер" у Львові. Помер у 1940 році у Львові. Левко Петрушевич був одружений з Софією Матвіїв, дочкою Івана Матвіїва, інспектора "Дністра" у Львові. Мали двох синів: Євгена, який студіював право, та Андрія — студента Варшавської художньої академії, який помер у грудні 1939 року у Львові. Про долю дочки Ігнатії — нічого не відомо.
(1913 - 1914)	Асистент пароха: **о. Михайло Якубів.** Народився у 1885 році, висвятився на священика у 1913-му і того ж року був скерований до Холоєва. Одружений. Під час українсько-польської війни став польовим духівником УГА, перейшов з її частинами за Збруч і в "чотирикутнику смерті" на Вінниччині захворів на тиф та помер 26 жовтня 1919 року в м. Бар.
(1914 - ...)	**Мирон Копистянський**. Адміністратор. 1882 р.н., орд.1909, одружений, помер в Чанижі 06.01.1935 р. Служба: 1910–1913 — асистент в Сасові Золочівського деканату і староства. (1914–1918) — доїжджав до Холоєва, адміністратор. За Шематизмом на рік 1918 — як завідатель Холоєва у списку священиків, перебуваючих на Україні або в Росії. 1920 — адміністратор Увина Радехівського староства. 1921–1935 — парох Чанижа.
Тимчасово в роки І світової війни	Іван Набережний. Помічник пароха Дмитрова.
1918 - 1919	Лев Кедринський. Народився у 1892 році в селі Гута Полоницька в сім'ї селянина. Навчався у Львівській гімназії та греко-католицькій семінарії, які закінчив з відзнакою. У 1919 році одружився з Марією Білевич — донькою священика з с. Полонична, сестрою Ольги Білевич — дружини Петра Франка. Висвячений митрополитом Андреєм Шептицьким у

	церкві Святого Юра. Служив помічником священика в Полоничі, потім у с. Вирів. У 1918–1919 роках виконував обов'язки завідувача Холоївської парафії, а в 1921 році був призначений настоятелем церкви Святого Михаїла в с. Завидче, де служив до 1944 року. Знав латинську, італійську, німецьку, польську та грецьку мови. У 1944–1951 роках служив у с. Миколаїв, був заарештований, засуджений на 10 років і відправлений у Сибір, у м. Кемерово. Звільнений через хворобу, після чого працював у селах Постолівка та Шульганівка-Долина, де і помер у 1970 році. Похований там само. Мав чотирьох дочок: Любомиру (померла маленькою), Зиновію (померла у 1984 р.), Лідію (померла у Москві під час операції) та Мирославу (жила станом на 31 жовтня 1998 року, про що свідчить її публікація в "Народній справі").

Роки	Священик, анкетні дані
16.06.1920-20.02.1921	**Іван Набережний** Тимчасово, доїжджав, виконував обов'язки завідателя. 20.04.1890 р.н. (с. Кривня біля Козови), орд.1916, одружений, Почесний Радник Митрополичого Ординаріяту (ш.1944). *Служба:* Певний час був помічником пароха Дмитрова - свого тестя о.Івана Боднара. 1916-1920 - адміністратор с.Криве. 1920-1927 - парох с.Опліцького Радехівського староства. 1927-(1944) парох с.Криве. 1940-1945 - член Митрополичої Консисторії. Весною 1946 р. формально перейшов на московське православ'я, продовжуючи свої душпастерські обов'язки в греко-католицькому обряді. У 1947 р. вивезений з родиною на Сибір. На засланні був заарештований і засуджений на 25 років каторжних робіт. У 1953 р., відбувши 6 років каторги, повернувся до родини, яка все ще перебувала на засланні. У 1959 р. йому разом з родиною вдалося повернутися на Радехівщину, де прилучився до катакомбної УГКЦ. 15 січня 1966 року патріархом Й.Сліпим найменований Почесним Крилошанином Митрополичої Капітули. Помер 6 серпня 1978 р. Про його сина Ярослава Набережного - вчителя Бабичівської школи - ми розповіли у цій книзі в рамках 1947 року.
	Деякий час тимчасово завідував парафією о.Петро Клебан, 1893 р.н., орд.1917, помер 07.02.1924, як адміністратор Станіславчика Бродівського староства.
09.02.1922-1952+	**Мирон Коритко** Парох Холоєва. 1877 р.н. (ш.1901, ш. 1903 вказує 1875 р.н.), орд.1900, кан. інст.1904, 1922, з правом носіння крилошанських відзнак (ш.1927, 1944), одружений. Помер 29.09.1952р., похований в Холоєві. *Служба:* 1900-1903 - асистент в с.Соснів Підгаєцького деканату староства Підгайці. 1903-1904 - адміністратор с. Томашівці Журавницького деканату Жидачівського (Калушського ?) староства. 1904-1908 - парох в с.Ляшки Королівські Глинянського деканату Перемишлянського староства. 1908-1921 -

Роки	Священик, анкетні дані
	парох в с. Богатківці Зарваницького деканату староства Підгайці. 1921-1922 - парох в Куликові Радехіського деканату. 1922-(1952+) - парох Холоєва.
1949 (тимчасово)	**Олексій Стахняк** Завідатель Бабичівського храму
1949-?	**Стефан Федоренко** Парох Бабич
1952-1961	**Михайло Мельник** Від 1959 року почали прислуговувати у Храмі Пресвятої Трійці в Бабичах Бабій Хведь (Федір), Марцінко (ім'я пригадати не можуть), Грицик Іван. Сестрицями були Кушинська Марія, Колтун Єва, Грицик Павліна.
	У 1953 році богослужіння здійснював отець Петро Ціолковський (спочатку правив у Бабичах, потім був у засланні, після повернення із заслання служив у Незнанові).
1961	**Володимир Савчинський**
З 1961 по Бабичівська церква була закрита, не діяла. Духовними наставниками мирян села Бабичі у ті роки були:	
1969-1971	**Іванюк**
1971-1975	**Володимир Цюпка** Парох Холоєва. Нар. 24.06.1929 в Зашкові. *Служба:* (1969) - (Волиця Жовківського району). 1969-1970 - Полонична Кам'янка-Бузького району.
Роки	**Священик, анкетні дані**
1975-1981	**Ярослав Михалюк** **Отець Ярослав, який був душпастором бабичан саме у ці роки, народився у побожній християнській сім'ї села Боб'ятин на Сокальщині. Родинний дім його був в якихось 50 метрів від храму, де згодом із своїм двоюрідним братом Богданом він став вівтарником, прислуговував у часі Богослужінь. Середню освіту здобував у Тартаківській середній школі. Потім підліпьно вчитися у семінарії, час від часу їздив до Львова і слухав духовні науки своїх церковних наставників. У 1971 році у соборі св.Юра над ним здійснилась Тайна Священства. Митрофорний протопресвітер, декан Радехівський і парох Храму святого Миколая Чудотворця м.Радехів, отець Ярослав переставився до Дому Отця Небесного 4 листопада 2015 року, залишивши по собі добру та вічну пам'ять, величний новозбудований в Радехові Храм, на подвір'і якого боголюбиві парафіяни, в знак та вияв їхньої любові і пошани до свого духовного пастиря, поховали його тіло, а Душа наставника разом зі своїми вірними безустанно прославляє Бога, Пречисту Діву Марію, Святого отця Миколая, котрим він присвятив своє служіння.**

Роки	Священик, анкетні дані
1981 - червень 1989	**Михайло Лотиш** **На початку 1990-х не знайшов порозуміння з парафіянами і мусів залишити Вузлове та Бабичі.**
У червні 1989 року після довгих 29 років духовних страждань саме на Зелені Свята в селі урочисто відкрито церкву Пресвятої Трійці, на якій з 1961-го висіла комуністична колодка.	
06.1989-1991	**Михайло Лотиш**
1991 - 1992 (тимчасово)	**Володимир Кривоглавий** Радехівський декан, на той час обслуговував ще Нестаничі, Вузлове, Павлів і Станин.
13.12.1992 - донині	**Роман Назаркевич** Саме 13 грудня з Божого благословення і, очевидно під духовним заступництвом Апостола Андрія Первозванного, який проповідував в Україні християнство, з Місією Добра і Християнської Любові прибув в Бабичі о.Роман. За цей порівняно невеликий для історії відрізок часу він встиг зробити неймовірно багато. У першу чергу саме завдяки і його старанням, вмінню з християнською любов'ю знаходити порозуміння в найскладніших ситуаціях, не було допущено конфесійного протистояння між греко-католиками та православними, як у Бабичах (УГКЦ і УПЦ КП), так і у Вузловому (УГКЦ і УАПЦ). З ініціативи о.Романа систематично проводилися різноманітні релігійні, культурно-просвітницькі та морально-виховні заходи Він зумів так налагодити релігійне життя, що сільський храм у єдності із школою, де він часто не тільки бував, але й викладав там музику, став центром духовного збагачення прихожан. Натхненник і організатор творчого пісенного колективу тріо священиків "Новий час". У 2007 - 2012 роках під його керівництвом було здійснено ремонт та благоустрій Бабичівської церкви: зроблено укріплення підвалин, знадвору обшальовано деревом церкву і дзвіницю, перекрили купол церкви і замінили накупольний хрест, поклали бруківку на подвір'ї і навколо церкви, поставили нову браму, проведено ремонт і розпис в середині храму, реставровано ангелів, ікону "Голгофа", різьблені фрагменти, кивот, виготовлено нові бічні престоли... 4 червня 2012 року, на Зелені свята, всі бабичани, вихідці і мешканці села, жителі навколишніх поселень, незалежно від свого віросповідання, з самого ранку сходилися до святково прикрашеного Храму Пресвятої Трійці на Божественну Літургію, приурочену 100 -літтю його зведення. Громада села у день ювілею радо зустрічала Преосвященнішого Владику Михаїла Колтуна. Важливою подією для всіх християн с.Бабичі було виставлення у храмі Пресвятої Трійці у липні 2012 року чудотворної ікони Дубенської Божої Матері, а у листопаді того ж року отці-редемптористи Леонід Григоренко та Євген Задорожний провели тут Святу Місію. 8 червня 2014 року на запрошення о.Романа з місійною поїздкою відвідали Бабичі сестри Милосердя святого Вінкентія с. Соломія, с. Тесля, с. Тереса Юсилів та с. Юпіана Андрусів. Старанням о.Романа Назаркевича та парафіян громади УГКЦ між школою і церквою у 2018 році споруджено будиночок Світлиці Серця Христового (парафіяльної школи), відкриття якої намічено у часі

Роки	Священик, анкетні дані
	престольного празника Храму Пресвятої Трійці, який у 2019 році випадає на неділю, 16 червня.

Керівники, статус та кількість учнів Бабичівської школи

Роки	Керівник	Статус школи	Кількість учнів (навчальний рік)
1862 -		народна	41 (1862)
1863	Жизнєвський Ілля (заступник вчителя)	народна	
1864	Радкевич Микола	народна	24 (1864)
1865	Котович Андрій (в школі був один вчитель)	парохіяльна, правильна	здібних до школи 80 хлопців і 69 дівчат, до повторної науки - 46 дітей, хоча скільки навчалося невідомо (1865)
1866/67 - 1868	Бодак Стефан (в школі був один вчитель)	тривіальна	41 (1866/67)
Прибл. 1870-1873	вчителя не було		до навчання були готові 150 дітей від 6 до 12 років.
1874	Жизнєвський Ілля (заступник вчителя)	етатова (самостійна)	
1890	?		103 (1890)
1891		2-класова, філіальна	
1892/93		2-класова, штатна	103, 25 ходили на додаткові заняття (1892/93)
1896/97			169 (94 - хлопці, 75 - дівчата)
1897/98			182 (98 - хл., 84 - дів.)
1898/99			183 (99 - хл., 84 - дів.)
1902		3-класова	240 (1902)
1905		3-класова	240 (1905)
1906		3-класова	250
1909		3-класова	265

Роки	Керівник	Статус школи	Кількість учнів (навчальний рік)
1910		3-класова	265
1912	Тужанська Броніслава (вчителька) з 1 грудня 1911 року	3-класова	197
1913	Тужанська Броніслава (вчителька)	3-класова	192
1914	Тужанська Броніслава (вчителька)	3-класова	195
1918 - 1939	Робачевський Теофіл (ймовірно, був директором у 1916 році)	2-класова (1921-1924) 3-класова (1924-1927) 4-класова (1930-1932-?)	206 (1921/22) 126 (1922/23) 176 (1923/24) 180 (1924/25) 169 (1930/31) 176 (1931/32) 191 (1933/34)
1939 - 1944	Гвоздь Іван	7-річна (1940-?)	
01.08.1944 - 31.07.1953	Перепилиця Сергій Герасимович	5-річна (1944-1945) 6-річна (1946) 7-річна (1947-1959)	223 (1950)
04.08.1953 - (19).08.1958	Медзяк Василь Юрійович	7-річна (1947-1959)	?
15.08.1958 - 20.08.1962	Доленко Іван Семенович	8-річна (1959-09.1989)	?
20.08.1962 - 1965	Шевчук Ярослав Григорович	8-річна (1959-09.1989)	?
29.01.1965 - 27.08.1990	Гнатів Василь Васильович	8-річна (1959-09.1989) Неповна середня (09.1989-08.1992)	210 (1965) 209 (1974/75) 155 (1981/82) 91 (1988/89)
27.08.1990 -	Окіс Михайло Васильович	Неповна середня (1989-08.1992) Основна (08.1992-11.2000) Загальноосвітня І-ІІ ступеня (2000- до нині)	96 (1991/92) 113 (2000/2001) 120 (2005/2006) 97 (2009/10) 63 (2014/15) 79 (2017/18) 89 (01.01.2019)

Керівники та активісти

товариства "Просвіта" в Бабичах

Період (дати звітно-виборних зборів)	Прізвище, ім'я, по-батькові	Додаткова інформація (активісти)
5 лютого 1894 року 26 чоловік з Холоєва і Бабич звернулися до Високого Намісництва у Львові з проханням дати дозвіл на створення читальні "Просвіти". 31 березня такий дозвіл було надано. У воєнні часи Першої світової "Просвіта" майже повністю припинила свою діяльність, чимало її активістів воювало на фронтах. Осередок відновив свою діяльність у квітні 1925 року.		
05.07.1925	**Олійник Іван** - голова **Бабій Дмитро** - секретар	130 членів; до складу управи увійшли також: Микола Тимрук (м. голова), Іван Середа (скарбник), Іван Грицик (бібліотекар), Іван Мороз (господар читальні), Василь Стеблюк (член Виділу), Михайло Тимрук (1-й заступник), Михайло Новосад (2-й заступник), Стефан Новосад (3-й заступник); ревізійна комісія: Іван Центилевич, Петро Батюк, Теодор Бабій.
21.07.1928	**Новосад Олекса** - голова **Бабій Дмитро** - секретар	177 членів (115 чоловіків і 62 жінки); склад правління: Олекса Новосад (голова), Василь Сініцький (м. голова), Дмитро Бабій (секретар), Іван Лиско (скарбник), Василь Грицик (бібліотекар), Кушинський Семен (господар), Роман Окіс (член виділу), Микола Кушинський (1-й заступник), Дмитро Шайнога (2-й заступник), Василь Цьвікілевич (3-й заступник); ревізійна комісія: Михайло Батюк, Іван Грицик, Іван Стеблюк.
1929	**Новосад Олекса** - голова	Членами організації були 130 бабичан.
24.04.1934	**Синицький Василь** - голова **Ціолковський Іван** - секретар	46 членів; до складу управи увійшли також: Федір Моравецький (скарбник), Олекса Шульба (господар), Петро Федун (бібліотекар), Олекса Федина, Андрій Близнюк, Дмитро Бабій; ревізійна комісія - Семен Кушинський, Іван Романюк, Іван Лиско.
17.03.1935	**Лиско Іван** - голова **Шайнога Василь** - секретар	До складу управи увійшли також: Василь Сініцький (заступник голови), Михайло Грицик (скарбник), Петро Федун (бібліотекар), Андрій Близнюк (господар), Анна Моравецька (член Виділу), Олекса Федина (1-й заступник), Катерина Федорук (2-й заступник), Дмитро Бабій (3-й заступник); ревізійна комісія: Іван Грицик, Іван Романюк, Шульба Олекса.
29.03.1936	**Лиско Іван** - голова **Шайнога Василь** - секретар	83 члени; до складу управи увійшли також: Василь Синицький (заступник), Міхап Грицик (скарбник), Василь Грицик (бібліотекар), Андрій Близнюк (господар).

Період (дати звітно-виборних зборів)	Прізвище, ім'я, по-батькові	Додаткова інформація (активісти)
04.04.1937	**Лиско Іван** - голова **Шайнога Василь** - секретар	118 членів; склад управи не змінився.
07.04.1938	**Лиско Іван** - голова **Синицький Василь** - секретар	83 члени; заступник - Іван Грицик, скарбник Василь Цвікілевич.
02.04.1939	**Лиско Іван** - голова **Шайнога Василь** - секретар	83 члени; заступник - Іван Грицик, скарбник Василь Цвікілевич.

БАБИЧІВСЬКА СІЛЬСЬКА РАДА ДЕПУТАТІВ ТРУДЯЩИХ: ДЕПУТАТИ ТА ПОСАДОВЦІ (1940 - 1954 РОКИ)

Посада	Прізвище, ім'я, по-батькові	Час зайняття посади (згадування в документальних джерелах)
Бабичівський Селянський Комітет (діяв до створення сільрад 17.01.1940)	Кіт І.Ф.	09.1939-01.1940
Голова сільської Ради	Грицик Іван Ількович	1940-?
	Сміхура І.П.	06.1941-1945
	Федун Петро Левкович	1946-1947
		27.12.1947-17.12.1950
		17.12.1950-28.02.1953
	Синицький Андрій Пилипович	28.02.1953-08.1954
Заступник голови сільради	Кошинський Семен Ількович	27.12.1947-17.12.1950
	Мороз Микола Васильович	17.12.1950-28.02.1953
	Тимрук Катерина Матвїівна	28.02.1953-08.1954

Посада	Прізвище, ім'я, по-батькові	Час зайняття посади (згадування в документальних джерелах)
Секретар сільради	Шайнога Василь Андрійович	15.12.1940-?
	Бабій Дмитро Петрович	27.12.1947-03.1950
	Бабій Марія Дмитрівна	04-05.1950 (в.о.?)
	Синицький Андрій Пилипович	06.1950-17.12.1950
		17.12.1950-28.02.1953
	Бабій Дмитро Петрович	28.02.1953-08.1954
Члени виконкому	1-ше скликання (15.12.1940-27.12.1947)	
	Грицик Іван Ількович	
	Сміхура І.П.	
	Федун Петро Левкович	
	Шайнога Василь Андрійович	
	???	
	2-ге скликання (27.12.1947-17.12.1950)	
	Федун Петро Левкович	
	Кошинський СеменІлькович	
	Бабій Марія Дмитрівна	04-05.1950 (в.о.?)
	Синицький Андрій Пилипович	06.1950-17.12.1950
	???	
	3-тє скликання (17.12.1950-28.02.1953)	
	Федун Петро Левкович	
	Синицький Андрій Пилипович	
	Мороз Микола Васильович	
	Шайнога Василь Васильович	
	Пристанський Ілько Іванович	
	4-те скликання (28.02.1953-08.1954)	

Посада	Прізвище, ім'я, по-батькові	Час зайняття посади (згадування в документальних джерелах)
	Синицький Андрій Пилипович	
	Тимрук Катерина Матвїівна	
	Бабій Дмитро Петрович	
	Цьолковський Іван Іванович	28.02.1953-18.05.1953
	Середа Іван Петрович	
	Лящук Микола Федорович	18.05.1953-10.08.1954
Голови та члени депутатських комісій	1-ше скликання (15.12.1940-27.12.1947)	
	???	???
	2-ге скликання (27.12.1947-17.12.1950)	
	???	???
	3-тє скликання (17.12.1950-28.02.1953)	
	Мороз Василь Іванович	Голова бюджетної комісії
	Цьолковський Іван Іванович	Голова культосвітньої комісії
	Пристанський Йосип Франкович	Член культосвітньої комісії
	Синицький Василь Пилипович	Член культосвітньої комісії
	Біганський Дмитро Васильович	Голова торговельно-заготівельної комісії
	Пристанський Ілько Іванович	Голова сільськогосподарської комісії
	Середа Іван Петрович	член сільськогосподарської комісії
	Шайнога Василь Васильович	Голова шляхової комісії
	Войтович Тимофій Лук'янович	Голова комісії з охорони здоров'я
	4-те скликання (28.02.1953-08.1954)	
	Цьолковський Іван Іванович	Голова шляхової комісії
	Шайнога Василь Васильович	член шляхової комісії

Посада	Прізвище, ім'я, по-батькові	Час зайняття посади (згадування в документальних джерелах)
	Лящук Микола Федорович	член шляхової комісії
	Середа Іван Петрович	Голова сільськогосподарської комісії
	Романюк Марія Феліксівна	член сільськогосподарської комісії
	Бабій Андрій Петрович	Голова фінансово-бюджетної комісії
	Новосад Олекса Михайлович	член фінансово-бюджетної комісії
	Войтович Тимофій Лук'янович	Голова комісії з охорони здоров'я і санітарії
	Романюк Катерина Семенівна	член комісії з охорони здоров'я і санітарії
	Тимрук Катерина Матвїівна	член комісії з охорони здоров'я і санітарії
Депутати	1-ше скликання (15.12.1940-27.12.1947)	
	Грицик Іван Ількович	
	Сміхура І.П.	
	Федун Петро Левкович	1901 рн., освіта 4 класи, бідняк
	???	
	2-ге скликання (27.12.1947-17.12.1950)	
	Федун Петро Левкович	1901 рн., освіта 4 класи, бідняк
	Кошинський Семен Ількович	1901 рн., освіта 4 класи, середняк
	Бабій Дмитро Петрович	1894 рн., освіта 4 класи, середняк
	Цьолковський Іван Іванович	1900 рн., освіта 5 класів, середняк
	Пристанський Йосиф Франкович	1897 рн., освіта 5 класів, середняк
	Мороз Василь Іванович	1907 рн., освіта 4 класи, бідняк

Посада	Прізвище, ім'я, по-батькові	Час зайняття посади (згадування в документальних джерелах)
	Синицький Василь Пилипович	1894 рн., освіта 5 класів, середняк
	Мороз Микола Васильович	1907 рн., освіта 5 класів, середняк
	Моравецький Федь Павлович	1890 рн., освіта 4 класи, середняк
	Біганський Дмитро Васильович	1906 рн., освіта 4 класи, середняк
	Пристанський Ілько Іванович	1899 рн., освіта 4 класи, середняк
	3-тє скликання (17.12.1950-28.02.1953)	
	Цьолковський Іван Іванович	1900 рн., освіта 5 класів, рядовий колгоспник
	Пристанський Йосиф Франкович	1897 рн., освіта 6 класів, рядовий колгоспник
	Мороз Василь Іванович	1907 рн., освіта 4 класи, бригадир городньої бригади
	Синицький Василь Пилипович	1898 рн., освіта 6 класів, комірник
	Синицького Андрія Пилиповича	1919 рн., освіта 7 класів, секретар сільради
	Федун Петро Левкович	1907 рн., освіта 5 класів, голова сільради
	Шайнога Василь Васильович	1914 рн., освіта 5 класів, рядовий колгоспник
	Біганський Дмитро Васильович	1906 рн., освіта 2 класи, рядовий колгоспник
	Пристанський Ілько Іванович	1893 рн., освіта 4 класи, ветсанлікар
	Войтович Тимофій Лук'янович	1903 рн., освіта 4 класи, бригадир колгоспної бригади
	Мороз Микола Васильович	1907 рн., освіта 5 класів, заготовач ССТ

Посада	Прізвище, ім'я, по-батькові	Час зайняття посади (згадування в документальних джерелах)
	4-те скликання (28.02.1953-08.1954)	
	Цьолковський Іван Іванович	1900 рн., освіта 6 класів
	Середа Іван Петрович	1890 рн., освіта 5 класів
	Бабій Андрій Петрович	1912 рн., освіта 5 класів
	Новосад Олекса Михайлович	1894 рн., освіта 4 класи
	Синицький Андрій Пилипович	1919 рн., освіта 7 класів
	Романюк Катерина Семенівна	1914 рн., освіта 5 класів
	Лящук Микола Федорович	1914 рн., освіта 7 класів
	Тимрук Катерина Матвїївна	1907 рн., освіта 3 клас
	Романюк Марія Феліксівна	1900 рн., освіта 3 класи
	Войтович Тимофій Лук'янович	1903 рн., освіта 4 класи
	Шайнога Василь Васильович	1914 рн., освіта 5 класів
Директор школи	Гвоздь Іван	1939-1944
	Перепелиця Сергій Герасимович	01.08.1944-31.07.1953
	Медзяк Василь Юрійович	04.08.1953-15(19).08.1958
Завпед	Ракобовчук Євген Т.	1953
	Паньків В.В.	1953
Завідувачка дитсадком	Синицька Ольга Андріївна	04.1953-
Вихователька	Грицик Павліна В.	04.1953-
Завідувач клубом	Близнюк	1941
	Перепелиця Сергій Миронович	1944-1945
	Цьолковський І.	1946
	Синицький Андрій Пилипович	01,03.1950
	Грудка Стефанія	18.10.1950
	Півхтіна Катерина В.	1951
	Бабій Марія Дмитрівна	1951-1952-осінь 1952
	Ракобовчук Степанія В.	осінь 1952-1953, 1954

Посада	Прізвище, ім'я, по-батькові	Час зайняття посади (згадування в документальних джерелах)
Керівник драмгуртка	Дубецький А.І.	1952
Завідувач бібліотекою	Бабій Володимир Іванович	1952-1958
Завідувач фельдшерсько-акушерським пунктом	Генох Ландшинер (Лянцинер?) (єврей-лікар з Холоєва, обслуговував і Бабичі, вбитий у 1944 році)	Польські часи
	Гончарук (імені та будь-що іншого про нього старожили не пригадують)	Кілька повоєнних років
	Хайба (пізніше - по чоловікові Білик) Віра А.	?-1952-1953, 1954
Санітарка	Білик Ю.С.	1953, 1954
Поштальйон	Пристанський Йосиф Франкович	1952-
Фінагент (податковий агент)	Бабій Андрій П	1950, 1951, 1952
	Загурський Григорій П.	1953, 1954
	Саміло Зеновій Іванович	07.1954
Завідувач зливним пунктом (молочар)	Новосад Іван	1950, 1951
	Мороз Емілія Іванівна	1951
	Новосад Володимир Олександрович	1952, 1953
	Батюк Єва Іванівна	1954
Заготовач Мінзагу	Федина Іван Павлович	1950
	Мороз Микола Васильович (заготовач ССТ)	1951, 1953, 1954
Голова жіночої ради	Грудка Катерина Матвїівна	1952
Добровільна пожежна дружина (ДПД)	Кошинський (начальник ДПД)	1951
	Федун П.	1952
	Романюк І.	1952
	Синицький А.	1952

Посада	Прізвище, ім'я, по-батькові	Час зайняття посади (згадування в документальних джерелах)
	Пристанський В.	1952
	Бортник М.	1952
	Грещук І.	1952
	Пархомик А.П. (начальник ДПД)	1953
	Олійник Антон Степанович (член ДПД)	1953
Посадовці колгоспу "Червоний партизан" (1950-1953)		
Голова колгоспу	Моравецький Федь Павлович	13.01.1950-03.1950
	Кошинський Семен Ількович	03-07.1950
	Грудка А... М...	08-12.1950
	Грицик Іван Ількович	01.1951-01.1953
Заступник голови колгоспу	Цьолковський Іван Іванович	01-12.1950, 03.1952-02.1953
	Никон Степан Миколайович	01.1951-02.1952
Члени правління	Моравецький Федь Павлович (голова)	20.01.1950-
	Іван Іванович Цьолковський (заступник)	20.01.1950-
	С.І.Кошинський	20.01.1950-
	В.П.Синицький	20.01.1950-
	В.В.Шайнога	20.01.1950-
	І.І.Пристанський	20.01.1950-
	І.Г.Стеблюк	20.01.1950-
	М.П.Середа	20.01.1950-
Члени контрольної комісії	Синицький Андрій Пилипович	20.01.1950-
	Паламар Степан В...	20.01.1950-
	Мороз Микола Васильович	20.01.1950-
Агроном (агротехнік)	Середа Іван Петрович	1950-1951
Ветлікар	Пристанський Ілько Іванович	1950-1952

Посада	**Прізвище, ім'я, по-батькові**	**Час зайняття посади (згадування в документальних джерелах)**
	Король А.	08.1952
Землемір	Журибіда В.	1952
Бухгалтер	Бабій Дмитро	1951
Десятник	Романюк Степан І.	1950
	Синицький Василь Пилипович	1950
	Демчук О.П.	1950
Бригадир	Демчук Олекса	1950
	Никон Степан М	1950
	Мороз Василь Іванович	1950, 1951, 1952 (городньої)
	Федина Іван П	1950-1951 (городньої)
	Лепех Василь	1950
	Войтович Тимофій Лук'янович	1950-1951, 1952 (будівельної)
	Сторощук Федір Васильович	1950, 1951 (будівельної)
	Шайнога Василь Васильович	1951
	Романюк Іван Ількович	1951, 1952 (рільничої)
	Лиско Іван Павлович	1951 (кормової), 1952 (польової)
	Середа Ярослав Петрович	1951, 1952
	Окіс Степан В...	1952
	Ковтун Степан Григорович	1952
Ланкова	Мороз Катерина Іванівна	1950-1952
	Омеляновська Єва І...	1950-1952
	Близнюк Анна М...	1950-1952
	Батюк Анна	1950, 1951
	Тимрук	1950
	Корило	1950
	Цьолковська	1950
	Сторощук В	1950

Посада	Прізвище, ім'я, по-батькові	Час зайняття посади (згадування в документальних джерелах)
	Порада Параскевія	1950
	Войтович Анна	1950
	Батюк Олександра Іванівна	1952
	Романюк Стефанія	1952
	Назарчук Марія Ільківна	1952
	Романюк Павліна Іванівна	1952
	Порада Ольга Степанівна	1952
	Шайнога Євгенія В...	1952
	Лящук Л.Ф.	1952
Зав. фермою	Цьолковський Іван Іванович	1950
	Грудка А.П.	1952
	Никон Степан Миколайович	1952
Польовий	Мороз Федь Ількович	1952
Полевод	Кнехта К.А.	1952
Комірник	Синицький Василь Пилипович	1950-1952
	Кіт Андрій	1951
Робітник МТС	Сторощук Й.Т.	1952
	Лящук Д.К.	1952
	Гудзінський М.П.	1952
Кузнець	Скваринський Іван М	1951
	Харко І.	1952
Конюх (фірман)	Батюк Олекса	1952
	Бабій Іван Степанович	1952
	Лотоцький М... Степанович	1952
	Порада М.	1952
	Окіс Р.	1952
	Федина С.	1952
	Мороз С.	1952

Посада	Прізвище, ім'я, по-батькові	Час зайняття посади (згадування в документальних джерелах)
	Батюк М.	1952
	Демчук Й.	1952

Бригадири Бабичівської бригади у складі

Вузлівського колгоспу (1953-1997)

період	прізвище, ім'я, по-батькові	примітки
02.1953	Демчук Олекса	
11.1953	Ковтун Степан Г.	
1954	Кнехт К.А.	
1954	Ковтун Степан Г.	Завфермою - В.В.Шайнога, бригадир меліоративної групи - І.О.Грицик, бригадир ремонтної групи - В.Ф.Сторощук, коваль - І.М.Скварчинський, старші конюхи -Ф.Батюк, С.М.Притула, ланкові М.Порада, П.Шановська, Г.Олійник, М.Батюк та ін.
1956	Ковтун Степан Г.	
1957	Ковтун Степан Г.	Друга (бабичівська) рільнича бригада по своєму складу працездатних колгоспників, по кількості закріпленої ріллі та земельних угідь майже у два рази була більшою від бригади першої (вузлівської); вона розташовувалась у двох селах - Бабичах і Шайногах.
1959	Ковтун Степан Г.	
1966	Крупник Йосип	Ланкові: Глафіра Чорна, Ірина Батюк
1973-1974		Анастасія Іванівна Лящук - ланкова
1984	Грицик Омелян Іванович	бригадир Бабичівської рільничої бригади
1989-1997	Курпіль Михайло Теодозійович	бригадир рільничої бригади, згодом - керівник виробничого підрозділу № 2 с.Бабичі агрофірми ім. Я.Галана (ім.М.Шашкевича).

Завідувачі Бабичівським сільським клубом (Народним домом)

Період (дати згадок у досліджених джерелах)	Прізвище, ім'я, по-батькові	Примітки
З приходом радянської влади у 1939 році приміщення хати-читальні місцевого осередку "Просвіти" віддали під сільський клуб, де функціонувала і його бібліотека.		
04.04.1941	Близнюк	Клуб являв собою дерев'яне приміщення загальною площею 128 квадратних, міг помістити 150 глядачів, із сценою, кімнатою для гурткової роботи. (Детальний опис клубу та його матеріальну забезпеченість див. у розділі 4 книги - 1941 рік).
Перші повоєнні роки	Перепелиця Сергій Герасимович	Директор Бабичівської школи; завідував клубом тимчасово, на громадських засадах.
1946	Цьолковський І.	При клубі діяли музичний, хоровий, драматичний гуртки.
(на 23.01.1950)	Синицький Андрій Пилипович	
...-31.03.1950	Бабій Марія Дмитрівна	Одночасно відповідала за сільську читальню.
01.09.1950-01.11.1950	Грудка Стефа Андріївна	
01.11.1950-01.06.1951	Піхтіна Катерина Василівна	Звільнилась у зв'язку з сімейними обставинами.
01.06.1951-01.06.1952	Бабій Марія Дмитрівна	у клубі діяли хоровий та драматичний гуртки.
...1952-02.07.1956	Ракобовчук Степанія Василівна	1953: діяли шахово-шашковий, драматичний та співочий гуртки, того року на ремонт клубу та прибудову було виділено 5 тисяч крб.; 1955: діяв драматичний гурток, яким керував Євгеній Ракубовчук, проводились вечори молоді.
01.08.1956 - 07.01.1958	Куниця Наталія Андріївна	1956: зарплата - 360 крб на місяць.
07.01.1958 - 01.08.1959	Синицький Ярослав Васильович	
01.08.1959 - 05.02.1960	Менкуш Марія Василівна	Переведена на таку ж посаду в с.Новий Витків.
05.02.1960 - 20.07.1960	Кнейчук Богдан Іванович	Призначений з місячним випробувальним терміном.

Період (дати згадок у досліджених джерелах)	**Прізвище, ім'я, по-батькові**	**Примітки**
20.07.1960 - 10.08.1961	Синицький Ярослав Васильович	Призначений з місячним випробувальним терміном.
10.08.1961 - ... (08.1962)	Незнановська Ганна Василівна	Керувала драмгуртком; кіномеханік М.Полонський; до якого часу була зав. клубом - не встановлено, але у серпні 1962-го ще згадується в наказах; 18.03.1964 звільнена з посади зав. клубом с. Вузлове.
04.03.1964 - 23.09.1966	Федина Євген Петрович	Зарплата 36 крб.
24.09.1966 - 11.12.1968	Федина Марія Степанівна	Призначена з двомісячним випробувальним терміном; зарплата - 65 крб.; 1967: керівник драмгуртка - молодий вчитель І.І.Дмитрук.
11.12.1968 - 20.05.1969	Мороз Олексій Васильович	Призначений з місячним випробувальним терміном.
20.05.1969 - 02.08.1976	Кушинська Надія Іванівна	Призначена з місячним випробувальним терміном; зарплата - 65 крб.
10.11.1976 - 26.01.1982	Батюк (по чол. - Бабій) Стефанія Дмитрівна	На час її декретної відпустки обов'язки зав. клубом з 24 липня 1979 р. по 1 березня 1980 р. виконувала Баліта Михайлина Федорівна; у 1980 році в результаті централізації сільських закладів культури на базі головного Будинку культури, Бабичівський клуб увійшов до Вузлівської централізованої системи; для клубу села того року придбали інструменти для вокально-інструментального ансамблю, духового оркестру, костюми для творчого колективу, деякі меблі.
26.01.1982 - 01.04.1982	Куць Богдан Володимирович	Призначений, як випускник Львівського культурно-освітнього училища; переведений на посаду методиста культурно-освітньої роботи Будинку культури с.Вузлове.
01.04.1982 - 11.2016	Левицька (по чол. - Мрачковська) Марія Ярославівна	На час її декретної відпустки з 13 грудня 1983 по 28 липня 1985 обов'язки зав. клубом виконувала художній керівник Будинку культури с. Дмитрів Хміляр Галина Петрівна; з 2 липня 1987 - Сміхура Володимир Іванович - технік Будинку культури с.Вузлове; у 1991 році клуб села перейменовано на Народний дім.
03.02.2017 - по д.ч.	Сливінський Петро Йосипович	Завідувач Народним домом с.Бабичі.

Сільські бібліотеки (читальня "Просвіта", бібліотека сільського клубу, самостійна бібліотека, філія) та їх завідувачі (бібліотекарі) у Бабичах (1925-2019)

Період (дати проведення звітно-виборних зборів "Просвіти", роки у джерелах згадування)	**Прізвище, ім'я, по-батькові**	**Примітки**
05.07.1925	Грицик Іван	Бібліотекар читальні "Просвіта", станом на 30.06.1926 р. у бібліотеці нараховувалося 108 книжок, 50 з яких закупили протягом року, а 58 запозичили в місцевих господарів.
21.07.1928	Грицик Василь	Бібліотекар читальні "Просвіта", на початок листопада 1928 року в бібліотеці нараховувалось 115 книг і сюди надходили часописи "Громадський Голос" і "Новий час", працювала вона кожного дня ввечері, а в неділю і свята - пополудні.
24.04.1934	Федун Петро	Бібліотекар читальні "Просвіта".
17.03.1935	Федун Петро	Бібліотекар читальні "Просвіта"; на лютий 1936 року у бібліотеці нараховувалося 95 книг, серед них 64 - художньої літератури, 8 - дитячої, три часописи. Чотири рази в тиждень тут проводилося голосне читання літератури.
29.03.1936	Грицик Василь	Бібліотекар читальні "Просвіта".
04.04.1937	Грицик Василь	бібліотекар читальні "Просвіта"
З приходом радянської влади у 1939 році приміщення хати-читальні місцевого осередку "Просвіти" віддали під сільський клуб, де в одній із кімнат функціонувала і його бібліотека.		
06.1941	Близнюк	Зав.клубом; у клубній бібліотеці (в ній читальні не було) нараховувалося 150 книг, а із цієї кількості: 40 - художня література, 10 - дитяча, 30 - сільськогосподарська, 50 - політична, 20 - інша. Отримував клуб у чотирьох примірниках також 4 передплачених газети і журнал.
1946	Цьолковський І.	Зав.клубом; в селі появилася пересувна бібліотека з фондом 500 примірників книг.
(на 23.01.1950)	Синицький Андрій Пилипович	Зав.клубом; по сумісництву відповідав за читальню.

Період (дати проведення звітно-виборних зборів "Просвіти", роки у джерелах згадування)	**Прізвище, ім'я, по-батькові**	**Примітки**
... - 31.03.1950	Бабій Марія Дмитрівна	Зав.клубом; по сумісництву відповідала за читальню, яка розміщувалася у звичайнісінькій хаті; книжковий фонд - 100 примірників.
01.09.1950 - 01.11.1950	Грудка Стефа Андріївна	Зав.клубом; по сумісництву відповідала за читальню.
01.11.1950 - 01.06.1951	Піхтіна Катерина Василівна	Зав.клубом; по сумісництву відповідала за читальню.
01.06.1951 - 01.06.1952	Бабій Марія Дмитрівна	Зав.клубом; по сумісництву відповідала за читальню.
27.11.1952 - 17.02.1956	Бабій Володимир Іванович	Перший завідувач бібліотеки з окремим статусом сільської (створена у 1952 році, з платним працівником): 1953: гостро стояло питання прибудови до клубу приміщення для бібліотеки, у фондах якої було 845 книг, з яких 414 - наукових. 229 господарських, а читачів - 178.
17.02.1956 - 15.04.1956	Бабій Стефанія Андріївна	Тимчасово виконувачка обов'язків.
15.04.1956 - 24.12.1957	Чередник Галина Лук'янівна	Мешканка Вузлового; скоріш за все близька родичка секретаря парторганізації колгоспу В. Чередника; режим роботи бібліотеки - з 11-ї до 21-ї години.
24.12.1957 - 22.08.1958	Луців Ольга Пилипівна	Райвідділом культури була переведена на таку ж посаду в Н.Витків.
12.09.1958 - 20.09.1961	Кушинська Наталія Ільївна	
20.09.1961 - 01.06.1969	Павлюківська (по чол. - Біганська) Стефанія Іванівна	1961: книжковий фонд - 7500 прим. літератури; 1965: 720 читачів; фонд - 5643 книги; С. Біганська з Бабич переведена на посаду методиста райбібліотеки для дорослих, у 1970-1980-х була завлрайвідділом культури.
01.06.1969 - 03.2016	Гриньох (по чол. - Кушинська) Михайлина Богданівна	Фактично почала працювати з 1968 року: тимчасово на час декретної відпустки з липня по листопад 1969 р. обов'язки зав. бібліотекою виконували Кузик Ганна Василівна, а з травня 1972 р - Куниця Валентина Миколаївна і громадський заступник Моравецький Л.В; у 1980

Період (дати проведення звітно-виборних зборів "Просвіти", роки у джерелах згадування)	Прізвище, ім'я, по-батькові	Примітки
		році Бабичівська сільська бібліотека, у результаті централізації сільських закладів культури на базі головного Будинку культури, стала бібліотекою-філіалом № 1 Вузлівської централізованої клубної системи.
03.2016 - по даний час	Бабій Юлія Володимирівна	

Завідувачі фельдшерсько-акушерським пунктом (медпунктом) села Бабичі

Період	Прізвище, ім'я, по-батькові	Примітки
За польських часів	Генох Ландшинер (Лянцинер?)	Холоївський лікар, який обслуговував і Бабичі; єврей за національністю (* 1899 р.н., вбитий у 1944 році).
Перші повоєнні роки	Гончарук	Імені та будь-що іншого про нього старожили не пригадують.
	Білик Володимир Іванович	За спогадами старожилів, в часі визвольної боротьби, як фельдшер, надавав медичну допомогу повстанцям.
1947-1957	Хайба Віра А.	Перша завідувачка Бабичівським фельдшерсько-акушерським пунктом; 20 січня 1950 року на сесії сільської Ради про санітарний стан в Бабичах доповідав В.І.Білик, то міг займати якусь медичну посаду, чи працювати на півставки; станом на 1952 рік в штаті була санітарка, але прізвище її не вказується; станом на 30 серпня 1953 року санітаркою працювала Ю.С.Білик; у 1954 році гостро стояло питання про перенесення медпункту у центр села.
09.1957-12.1993	Лаптута Богдан Йосипович	Починаючи з 1963-го йому асистувала медсестра Марія Оберемок - жінка майстра Бабичівського лісництва, який походив з Харківщини, куди незабаром сім'я і виїхала.
12.1993-03.1994	Маринчук Тарас Петрович	

Період	Прізвище, ім'я, по-батькові	Примітки
04.1994-11.1995	Ревага Ірина Петрівна	
12.1995-05.1997	Лаптута Богдан Йосипович	
08.1997-08.2018	Бабій Марія Іванівна	На час декретної відпустки М.Бабій з лютого 1998р. по лютий 1999р. обов'язки фельдшера виконувала Товпа Лариса Петрівна.
09.2018 - по даний час	Білик Емілія Петрівна	

Керівники (працівники) громадських організацій села Бабичі

Період	Прізвище, ім'я, по-батькові	Примітки
Місцевий осередок "Сільського господаря" (засноване 25 червня 1928 року)		
1928	Батюк Михайло	
16.12.1936	Грицик Іван	Заступник - Батюк Паранька, секретар - Бабій Дмитро.
14.03.1937	Лиско Іван	Заступник - Федина Олекса, секретар - Федина Петро.
07.03.1938	Романюк Іван	Заступник - Шульба Олекса; товариство нараховувало 56 членів.
15.01.1939	Пристанський Ілько	Заступник - Федина Олекса, секретар - Середа Микола; товариство нараховувало 60 членів.
29.01.1939 (переобрано)	Кушинський Дмитро	Заступник - Хопонівський Стефан, секретар Мороз Іван; товариство нараховувало 93 члени.
Товариство "Добровільна пожежна охорона" (стражники пожежні) с.Бабичі		
27.02.1935	Робачевський Теофіл - голова Біганський Дмитро - начальник стражі	Товариство нараховувало 46 членів.
22.03.1936	Завітковський Казимир - голова Біганський Дмитро - начальник стражі	
6.04.1953	Пархомик А.П.	Начальник добровільної пожежної дружини.

Період	Прізвище, ім'я, по-батькові	Примітки
Бабичівський гурток "Союз українок"		
06.1927	Склад ради: Моравіцька Анна, Біганська Паранька, Левіцька Олександра, Ціолковська, Порада Марія, Федрук Катерина, Грицик Єва, Тимрук Марія, Шульба, Лиско Єва, Бабій Текля	Налічував 45 членів.
Руханково-спортивне товариство "Сокіл" (створене у вересні 1926 року у Холоєві, до його складу увійшли бабичани)		
19.05.1935	Василь Близнюк	37 років, мешканець Бабич; обраний на звітно-виборних зборах 19.05.1935р.; організація тоді об'єднувала 104 члени.
Бабичівське сільське споживче товариство (створене на зборах пайовиків 2 січня 1940 року)		
02.01.1940		На зборах пайовиків обрано правління сільського споживчого товариства (ССТ) і затверджено його статут.
24.05.1947	Цьолковський Іван	Переобраний; сільська кооперація нараховувала 180 членів; за перший квартал 1947 року коопероване 212 чоловік та зібрано паїв 2482 карбованці, збитків немає; члени правління - Бабій Дмитро, Мороз Микола, Романюк Іван і Федина Петро.
06.04.1953	Синицький В.П.	Продавець Бабичівської крамниці Вузлівського ССТ.
1968	Мороз Стефанія	Завідувачка сільською крамницею.
1970	Мороз Степанію Миколаївну	Завідувачка Бабичівської крамниці №2.
	Левицька Марія Василівна	Продавець Бабичівської крамниці №2.
1980	Нестор Стефанія Касіянівна	Завідувачка продовольчим магазином с.Бабичі.
1984	Крупник Степанія Василівна	Продавець магазину села.
	Нестор Стефанія Касіянівна	Завідувачка продовольчим магазином с.Бабичі; магазин того року в районному змаганні вже вкотре підтвердив почесне звання "Магазин зразкового порядку".
	Тимрук Ганна Іванівна	Продавець продовольчого магазину.
1987	Крупник Степанія Василівна	Продавець магазину села.

Керівники промислових, сільськогосподарських підприємств та станції Воля Холоївська

Період (дати згадки за архівними та іншими джерелами)	Прізвище, ім'я, по-батькові	Примітки
Бабичівський (Воляхолоївський, Холоївський, Шайногівський) цегельний завод		
Початок 1900-х років		Заснував граф Станіслав Бадені.
1930-1935 (39)	Альфред Ясер	≈ 1869 рн., римо-католик член польської партії BBWR; сім'я мешкала у домі №434, практично на території цегельні.
1940	Кацапун	Директор заводу; 12 років за часів Польщі пропрацював тут робітником.
Перші післявоєнні роки	Сміхура Іван	Мешкав на Лісничівці, відразу за Салюками; син Михайло також працював на цегельні - шофером.
08.1953		Бригадири: Марія Федейко, Стефанія Коваль, Петро Федун, Стефанія Левицька.
20.02.1954	Саболта К.	Начальник Холоївського цегельного заводу
До осені 1956 року	Дем'яненко Василь Павлович	Начальник Бабичівського заводу
З осені 1956 року	Салтан	
1959		Бригади: І.Грая, (обслуговувала прес №1), І.Лящука (прес №2).
1960	Калинець Й.	Бригади: Йосипа Романчука (формувальників цегли), Миколи Чокаля (черепичного цеху); старший майстер по випалу цегли Василь Васильович Якимець.
1961-1962	Саф'як Лука Федорович	
1962	Ціолковський Зеновій	
1971	Покотило Павло Васильович	Майстер заводу; бригадир вивантажувачів Михайло Іванович Сторощук.
1974	Покотило Павло Васильович	Начальник Бабичівського цегельного заводу.

Період (дати згадки за архівними та іншими джерелами)	Прізвище, ім'я, по-батькові	Примітки
01.07.1982-09.06.1988	Прихідько Михайло	Виконувач обов'язки начальника цеху заводу залізобетонних конструкцій Дорбудтресту Львівської залізниці (колишнього Бабичівського цегельного заводу).
9.06.1988-26.10.1989	Федина Ігор Дмитрович	Начальник цеху.
26.10.1989-1992	Чубка Олег Романович	Начальник цеху.
1992-1993	Клебан Ігор Петрович	Директор Бабичівського заводу.
1993-1998	Курівчак Михайло Йосипович	
1998-2000	Самборук Григорій Андрійович	
Продуктивність цегельного заводу		
1923	800 тисяч штук цегли в рік	У Радехові дві цегельні видали за рік 500 тисяч і 60 тисяч одиниць продукції відповідно.
1950	5-6 млн. штук цегли в рік	
1956	3 мільйони 20,2 тисячі штук цегли-сирцю та випалено 1 млн. 946,3 тис. штук цієї продукції (за 9 міс.).	
1982-1988	У ті роки в цеху працювало до 70 чоловік, виготовляли до 12 тисяч цегли на добу	
1990-1992	13-15 мільйонів штук цегли	Одна тисяча штук цегли у 1992 році коштувала недешево - 2,5 тисячі карбованців
Бабичівське (Воляхолоївське) лісництво		
Між 1874 і 1876 роками		Заснував граф Станіслав Бадені
1922-1939 (встановлено за архівними джерелами та спогадами старожилів)	Гляушек Юлій (Гльоусек Юлій, Гляушек Юліуст, Гльосек Януш)	≈ 1882 рн., за національністю - чех, римо-католик, член партії BBWR.; статус позначається як "лісничий у Волі Холоївській", мешкав в домі №640 на Волі (нині тут Лісничівка).

Період (дати згадки за архівними та іншими джерелами)	Прізвище, ім'я, по-батькові	Примітки
	Гайовими в різні роки польського періоду були (встановлено за архівними джерелами та спогадами старожилів):	
	Кисилевич Владислав	≈ 1899 рн., мешкав в домі №641 на Волі (Лісничівка), дружина - Антоніна.
	Пассрбський	поляк, його прозивали "старий кайзер".
	Гула Стефан	українець, виховував трьох синів і дочку, вже в повоєнні роки його знайшли мертвим у фосі під Дмитровом.
	Марцінковський Іван	гайовим був вже у 1934 році, дружина Анна.
	Марцінковський Микола	оружився з дівчиною на прізвище Піддубенська та пішов у зяті на Лісничівку; був гайовим за часів Гляушека та далі - за радянської влади.
	Шкарабан Іван	уродженець Мирівки; гайовим був наприкінці 1930 років.
	Пилипчук	гайовим був наприкінці польських часів; українець, прибув з Корчина, жінку звали Люся
1945	Пілійчук Андрій Григорович	
1945-20.02.1946	Романюк	
20.02.1946 - 02.1952	Паламар Степан Васильович	У 1947 році переїхав з сім'єю в житло безпосередньо на новому місці розташування лісництва (колишній фільварок).
1952	Гончарук Іван Григорович	
1953-12.1955	Петелько Роман Михайлович	
21.02.1956 - 06.12.1961	Предземірський Йосип Володимирович	Заступник лісничого О. Демчук, помічник лісничого Катерина Кіт.
27.01.1962 - 02.04.1969	Стецюк Роман Іванович	

Період (дати згадки за архівними та іншими джерелами)	Прізвище, ім'я, по-батькові	Примітки
25.04.1969 - 05.06.1980	Стрижак Олександр Порфирович	1970-1980 - згадується в Літописі
03.07.1980 - 03.06.1982	Янюк Михайло Терентійович	
03.06.1982 - 07.08.1984	Мартинюк Ігор Васильович	Бухгалтер лісництва - Галина Михайлівна Голюк.
08.08.1984 - 01.12.1990	Феденишин Роман Володимирович	
01.12.1990 - 25.05.2002	Данчук Ігор Любомирович	Помічник лісничого Роман Москаль (1999 р.).
29.05.2002 - 29.12.2003	Андрійців Степан Михайлович	
06.12.2004 - 16.03.2007	Боруцький Петро Ярославович	
20.12.2007 - 31.10.2010	Красіцький Іван Петрович	
31.10.2010 - 01.12.2011	Миськів Микола Ількович	т.в.о. лісничого
01.12.2011 - по даний час	Бачинський Руслан Броніславович	
Керівники Воляхолоївського (Бабичівського) фільварку		
1930	Бахман Едвард	≈ 1879 рн., імовірно ополячений німець, мешкав під №455, дружина - Емма, ≈ 1892 рн.
Керівник залізничної станції Воля Холоївська		
1930	Мотильда Мушка	1878 р.н.; зверталися до неї "пані Мушкова", безпартійна, мешкала на станції, споруда якої мала №435.

Зміст

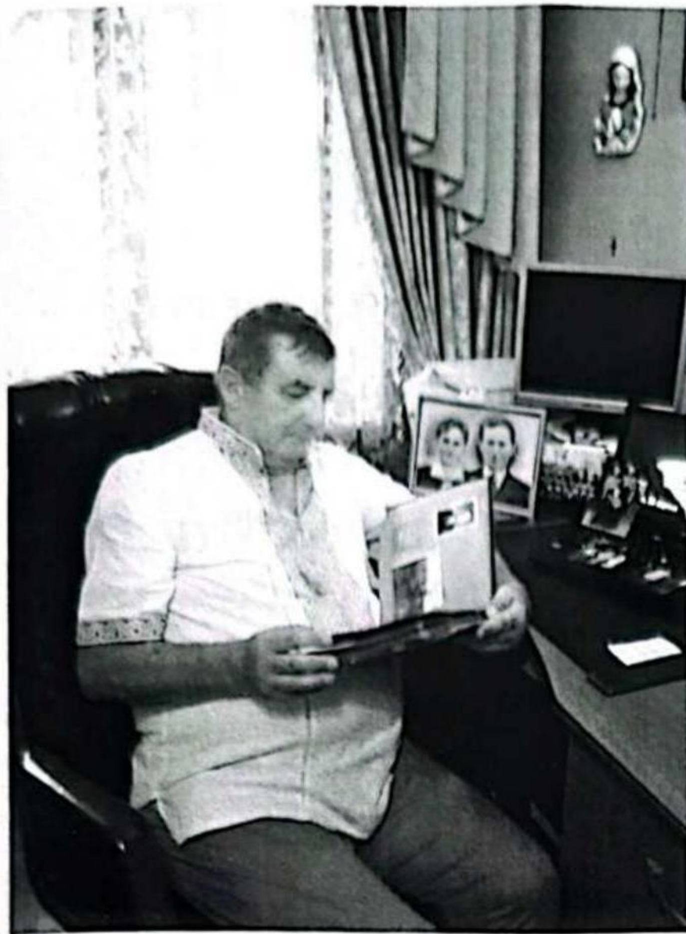

Степан Лепех

український журналіст, також відомий як поет-пісняр, правоохоронець. Народився 27 травня 1956 року в селі Гряда Кам'янка-Бузького району на Львівщині. Навчався у Бабичівській восьмирічній, Вузлівській середній школах, Кам'ян-ка-Бузькій СШ №1.

Закінчив факультет журналістики (1978), юридичний факультет (1993) Львівського державного (нині - національного) університету ім. Ів. Франка, Академію державного управління при Президентові України (2004). Журналіст. Юрист. Магістр державного управління.

Почесний член Спілки юристів України. Член Міжнародного антикримінального і антитерористичного комітету. Член Міжнародної поліцейської Асоціації. Полковник міліції у відставці.

Член Національної Спілки журналістів України з 1982 року. Автор 13 поетичних та прозових книг, 5 авторських аудіоальбомів.

Лауреат XXII (2018 рік) Міжнародного літературно-краєзнавчого конкурсу ім. Мирона Утриска.

Член Радехівського літературного товариства ім. Осипа Турянського. Детальніше з творчістю Степана Лепеха можна познайомитися на його сторінках в Інтернеті: сайти "Український портал поезії" (stihi.in.ua), "Проба пера" (probapera.org), "Українські пісні" (pisni. org.ua; http://www.pisni. org.ua/persons/3188.), в соціальних мережах "Facebook", "Одногрупники", "Форекс", у YouTube (відеоверсії пісень, кліпів, концертів, телефільмів та телепередач), Вікіпедії.

Книга видається власним коштом автора, а також завдяки частковій фінансовій підтримці, яку надали релігійні громади УГКЦ (о. Роман Назаркевич) та ПЦУ (о. Петро Нижник) с. Вабичі, Пюбомир Миколайович Поневський (м. Пьвів), Василь Леонович Іваськів (смт. Підбуж), Ігор Володимирович Цибрівський (с. Вузлове), Орест Степанович Свистун (с. Вабичі), Євген Володимирович Марціно (с. Павлів).
Щиросердечне спасибі їм!

Світлини на обкладинці - Михайло Тимрук

Лепех, Степан Ілліч.

Леп 48 Історико-публіцистичний літопис села Бабичі від найдавніших часів до початку 2019 року / С. І. Лепех. - Львів : СПОЛОМ, 2019. - 548 с. : іл., табл.

ISBN 978-966-919-466-4. Хибною є думка деяких пересічних читачів, що історія конкретного села має місцевий інтерес та значення, і для мешканців інших населених пунктів не є цікавою. Це далеко не так. Якщо розповідь історико-публіцистична, з елементами "живих" картинок, роздумів - то кожен в тих чи інших висвітлювальних тогочасних подіях за бажанням знайде своїх предків, своє село, в якому відбувалися аналогічні процеси, які, зрештою, є характерними для всього краю. Саме до такого ознайомлення з викладеним та його осмислення і закликаємо тих, хто візьме в руки цю книгу.

Лепех Степан Ілліч

Історико-публіцистичний літопис села Бабичі 2019 року

Від найдавніших часів до початку 2019 року

Дизайн, редагування – авторські
Випусковий редактор - Галина КАПІНІС
Макетування - Роман ЦУРКАН
Відповідальний за випуск - Олег ДУК
Підписано до друку 15.03.2019 р.
Формат 60х84/8. Папір офсетний.
Друк принтер. Гарнітура Tahoma, Antikvarika,
CometaW08-Regular, Arial.
Ум. друк. арк. 63,705. Зам. № 145/25-12.

Видавництво "СПОЛОМ".
79008 Україна, м. Львів, вул. Краківська, 9.
Тел.: (380-32) 297-55-47. E-mail: spolom_lviv@ukr.net.
Свідоцтво суб'єкта видавничої діяльності:
серія ДК, № 2038 від 02.02.2005 р.

Друк ФОП Гуменецький М. В.
81630, Львівська обл., Миколаївський р-н,
с. Гонятичі, вул. Польова, 10
Свідоцтво фізичної особи-підприємця:
№ 083613 від 18.08.2008 р.